

LJUBLJANSKI ZVON



LJUBLJANSKI

ZVON.

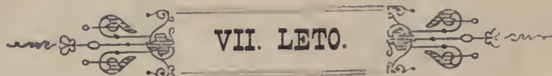
LEPOSLOVEN IN ZNANSTVEN LIST.



UREDIL:

FRAN LEVEC,

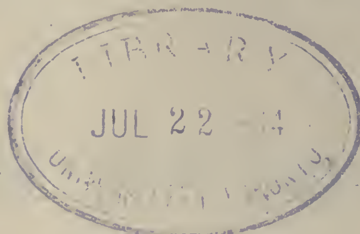
C. KR. PROFESOR IN OKRAJNI ŠOLSKI NADZORNIK.



1887.

V LJUBLJANI.

TISK „NARODNE TISKARNE“.


JUL 22

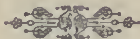
Imenik

dozdanjih gg. sotrudnikov „Ljubljanskega Zvona“.

1. *Apih Jos.*, profesor na dežélni véliki realki v Novem Jičinu.
2. *A-č Ivan* v Ljubljani.
3. *Dr. Babnik Janko,* c. kr. avskultant v Ljubljani.
4. *Bedenek Jakob,* pisatelj v Gradci.
5. *Belec Ivan,* župnik v pokoji v Radomlji.
6. *Berbuč Ivan*, c. kr. vélike realke profesor v Gorici.
7. *Bezenšek Anton*, gimnazijski profesor v Sredci v Bolgariji.
8. *Bezlaj J.*, učitelj na meščanski šoli v Krškem.
9. *Bogomil,* pravnik na Dunaji.
10. *Borghi Josip,* c. kr. vélike realke profesor v Ljubljani.
11. *Brencè Matej †,* privatni uradnik v Ljubljani.
12. *Brezovnik Anton,* učitelj v Vojniku.
13. *Bric Simon,* notarski kandidat v Tolminu.
14. *Dr. Celestin Fr. J.*, kr. gimn. profesor in vseučiliški docent v Zagrebu.
15. *Cimperman Jos.*, pisatelj v Ljubljani.
16. *Cilenšek Martin,* gimnazijski profesor v Ptuji.
17. *Cvetnič I.*, c. kr. poštni uradnik na Dunaji.
18. *Črnogorka* v Ljubljani.
19. *Čuček Fran,* c. kr. dež. sodišča pristav v Ljubljani.
20. *Dr. Dečko Ivan,* advokaturski kandidat v Celji.
21. *Dr. Detela Fr.*, c. kr. gimn. profesor v Dunajskem Novem Mestu.
22. *Doksov T.*, privatni uradnik v Ljubljani.
23. *Dr. Dolenec Hinko,* c. kr. dež. sod. tajnik v Ljubljani.
24. *Dolenec Rihard,* ravnatelj dež. vinarski šoli v Rudolfovem.
25. *Erjavec Fran †,* c. kr. vélike realke profesor v Gorici.
26. *Eržén Viktor †,* pisatelj v Ljubljani.
27. *Fajdiga Ivan*, privatni uradnik na Dunaji.
28. *Fajgelj Danilo,* učitelj na Srpenici.
29. *Fékonja Andrej,* kaplan pri sv. Pavlu v Savinjski dolini.
30. *Frankè Ivan,* c. kr. gimn. profesor v Kranji.
31. *Freuensfeld Josip,* učitelj v Ljutomeru.
32. *Funtek Anton,* učitelj na Barju.
33. *Gašperšič Aleksij B.*, kaplan v Rojanu.
34. *Gestrin Fr.*, modroslovec v Gradcí.
35. *Dr. Glaser Karl,* c. kr. gimn. profesor v Trstu.
36. *Gorázd.*
37. *Gregorčič Simon,* duhovnik na Gradišči.
38. *Guttman Emil,* c. kr. finančne prokurature adjunkt v Ljubljani.
39. *Hauptmann Fr.*, c. kr. profesor na učiteljišči v Gradci.
40. *Hlavka Fran †,* pisatelj v Ljubljani.
41. *Hribar Ivan,* glavni zastopnik banke »Slavije« in mestni odbornik v Ljubljani.
42. *Hubad Fr.*, c. kr. gimn. profesor v Gradci.
43. *Hudoklin Fr. †,* v Št. Jarneji na Dolenjskem.
44. *Hudovernik Aleksander,* notarski kandidat v Ljubljani.
45. *Dr. Ipavec Benjamin,* zdravnik v Gradci.
46. *Jurc Val.*, učitelj pri sv. Juriji pri Celji.
47. *Jelovšek Ernestina* v Ljubljani.
48. *Jenko Ivan,* c. kr. gimn. profesor v Gorici.
49. *Jeréb Gregor,* c. kr. brzojavni uradnik v Trstu.
50. *Jesenko Janez,* c. kr. gimn. profesor v Trstu.
51. *Jurčič Josip †,* pisatelj v Ljubljani.
52. *Kalan Janko,* c. kr. davčni uradnik v Ljubljani.
53. *Kalčič J. K.*, v Ljubljani.
54. *Karlin Martin,* c. kr. gimn. profesor v Kranji.
55. *Kavčič Fridolin,* c. kr. lajtnant v 78. pehôtnem polku v Oseku.
56. *Kermavner Valentin,* c. kr. gimn. profesor v Ljubljani.
57. *Kersnik Janko,* c. kr. notar, graščák in dežélni poslanec na Brdu.
58. *Dr. Klemenčič Ignacij,* vseučiliški docent v Gradci.
59. *Koblar Anton,* kaplan v Mengiši.
60. *Koder Anton,* c. kr. poštni uradnik v Inomostu.
61. *Dr. Kos Fran,* c. kr. prof. na učiteljišči v Gorici.
62. *Kostanjevec Josip,* učitelj v Trnovem.
63. *Kragelj Andrej,* c. kr. gimn. profesor v Gorici.
64. *Križnik Gašpar,* trgovec v Motniku.
65. *Kržišnik Josip,* modroslovec na Dunaji.
66. *Kuralt Fran,* pravnik na Dunaji.

67. *Lah Evgen,* tajnik »Matici Slovenski« v Ljubljani.
68. *Lapajne Ivan,* ravnatelj mešč. šoli in c. kr. okr. šolski nadzornik v Krškem.
69. *Lazar Mihael,* c. kr. gimn. profesor v Kranji.
70. *Leban Ignacij* v Gorici.
71. *Leban Janko,* učitelj v Avberu.
72. *Letnar Lovro,* nadučitelj v Moravčah.
73. *Levec Fr.,* c. kr. vélike realke profesor in c. kr. okrajni šolski nadzornik v Ljubljani.
74. *Levstik Fran* †, skriptor v c. kr. licejski knjižnici v Ljubljani.
75. *Ljudevit*
76. *Majaron Danijel,* pravnik na Dunaji.
77. *Markič M.,* modroslovec na Dunaji.
78. *Martelanc D.* v Barkovljah pri Trstu.
79. *Mejač A.,* posestnik in trgovec v Komendi.
80. *Dr. Mencinger Janez,* advokat v Krškem.
81. *Dr. Murko M.,* prof. kandidat v Št. Peterburgu.
82. *Nemanič Davorin,* c. kr. gimn. direktor v Sarajevu.
83. *Nenád* v Trstu.
84. *Nikdo* v Gorici.
85. *Oblak V.,* modroslovec na Dunaji.
86. *Obreza Anton,* tapetnik v Ljubljani.
87. *Orožen Fr.,* profesor na véliki realki v Ljubljani.
88. *Pagliaruzzi-Krilan Josip* †, c. kr. poštar in posestnik v Koboridu.
89. *Pesjakova Lujiza,* pisateljica v Ljubljani.
90. *Pin Anton,* učitelj na Brezovici.
91. *Pintar Fr.,* učitelj v Stopercih pri Rogatci.
92. *Pintar Josip,* učitelj v Koprivnici.
93. *Pintar Luka,* gimn. prof. v Ljubljani.
94. *Pirec Alfonz,* c. kr. konceptni praktikant pri c. kr. dež. vladi v Ljubljani.
95. *Plavíca* v Ljubljani.
96. *Pleteršnik Maks,* c. kr. gimn profesor v Ljubljani
97. *Podgôrec Janko* v Gradci.
98. *Podgornik Fran,* pisatelj v Gorici.
99. *Podgornikova Lucila* v Gorici.
100. *Podgoršek Josip,* kr. vélike realke profesor v Rakovci.
101. *Podkrajšek Fran,* načelnik železniški postaji na Savi.
102. *Podkrajšek Hinko,* učitelj v Radovljici.
103. *Podlimbarski* v Dolenji Tuzli v Bosni.
104. *Pogačnik Ivan,* c kr. avskultant v Ljubljani.
105. *Poljak Josip,* c. kr. konceptni praktikant v Logatci.
106. *Poznik Radivoj,* c. kr. inženir v Dunajskem Novem Mestu.
107. *Dr. Požar Lavrencij,* profesor na c. kr. véliki gimnaziji v Ljubljani.
108. *Poženel Anton,* c kr. računski oficijal pri višjem sodišči v Gradci.
109. *Prevec Fran,* pravnik na Dunaji.
110. *Radics pl. Peter,* historiograf v Ljubljani.
111. *Raič Anton,* c. kr. vélike realke profesor v Ljubljani.
112. *Rahnè Janko,* notarski kand. na Brdu.
113. *Razinger Anton,* učitelj na II. mestni deški šoli v Ljubljani.
114. *Remec Fr.* †, c kr. brzojavni uradnik v Ljubljani
115. *Resman Ivan,* južne železnice uradnik v Ali na Tirolskem.
116. *Rosina Fran,* c. kr. avskultant v Rudolfovem.
117. *Rutar Simon,* c. kr. gimn. profesor in c. kr. okr. šolski nadzornik v Spletu.
118. *Seidel Ferd.,* c. kr. vélike realke profesor v Gorici.
119. *Dr Semerád Emanuel,* zdravnik v Časlavi.
120. *Senekovič Andrej,* c. kr. gimn. direktor v Rudolfovem.
121. *Dr. Sernec Janko,* advokat v Mariboru.
122. *Dr. Simonič Fr.,* c kr. skriptor v vseučiliški knjižnici na Dunaji.
123. *Solnce Ivan,* župnik v Owatonni v Severni Ameriki.
124. *Starè Josip,* kr. vélike realke profesor v Zagrebu.
125. *Stazinski N.,* bogoslovec na Dunaji
126. *Stegnar Feliks,* c. kr. učitelj in dežélni poslanec v Ljubljani.
127. *Stritar Jos.,* c. k gimn. prof na Dunaji.
128. *Svetič Fr.,* modroslovec na Dunaji.
129. *Šašelj J.,* župnijski upravitelj v Adlešičih.
130. *Dr. Škofic Fr.,* c kr. okrajni sodnik v Škofji Loki.
131. *Dr. Štrekelj Karl,* vseučiliški docent na Dunaji.
132. *Šubic Ivan,* gimn. profesor v Ljubljani.
133. *Šubic Jurij,* slikar v Parizu.
134. *Šuklje Fr.,* c. kr. gimn. prof. in državni poslanec na Dunaji.
135. *Šuman Josip,* c. kr. gimn. direktor v Ljubljani.
136. *Šumi Fran,* urednik zborniku »Archiv für Heimatkunde« v Ljubljani.
137. *Dr. Tavčar Ivan,* advokat in mestni odbornik v Ljubljani.
138. *Tinea.*
139. *Tomšič Fran,* inženir v Lvovu
140. *Tonejec Matej, Samostal* †, meščanski učitelj na Dunaji.
141. *Torkar Matija,* župnik v Košani.
142. *Trdina Janez,* kr. upokojeni gimn. profesor v Rudolfovem.
143. *Trinko J.,* duhovnik v laškem Vidmu.

144. *Trnovec Matej*, c. kr. dež. sod. svetovalec v Trstu.
145. *Trtnik Ivan*, prof. kandidat v Gradci.
146. *Tuma Henrik*, pravnik na Dunaji.
147. *Dr. Turner Pavel* na Dunaji.
148. *Ukmar Anton*, c. kr. pomorstveni adjunkt v Pulji.
149. *Ulrich Vojteh* †, modroslovec v Kranji.
150. *Ušeničnik Aleksij* v Ljubljani.
151. *Valjavec Matija*, kr. gimn. profesor in akademik v Zagrebu.
152. *Valenta Vojtèh*, mestne blagajnice kontrolor v Ljubljani.
153. *Velimir* v Ljubljani.
154. *Vesel Josip*, asistent na c. kr. véliki realki v Ljubljani
155. *Višnikar Fran*, c. kr. okr. sodnik in dež. poslanec v Ribnici.
156. *Vodušek Matej*, c. kr. gimn. profesor v Ljubljani.
157. *Dr. Vošnjak Josip*, primarij in dežélni odbornik v Ljubljani.
158. *Vrhovec Ivan*, c. kr. gimn. profesor v Rudolfovem.
159. *Vrhovnik Ivan*, župnik v Št. Gothardu.
160. *Wiesthaler Fran*, c. kr. gimn. direktor v Kranji.
161. *Dr. Zarnik Valentin*, advokat in mestni odbornik v Ljubljani.
162. *Dr. Zbašnik Fran*, c. kr. okr. komisar pri okr. glavarstvu v Postojini.
163. *Zorn J.*, učitelj pri sv. Križi.
164. *Zorec Fran*, kaplan na Savi.
165. *Zupan Tomo*, c. kr. gimn. profesor, konzistorijalni svetovalec in ravnatelj knezoškofijskemu zavodu »Collegium Aloysianum« itd. v Ljubljani.
166. *Zupančič Vilibald*, c. kr. profesor na učiteljišči v Ljubljani.
167. *Žakelj Friderik*, c. kr. gimn. profesor v Ljubljani.
168. *Železnikar Ivan*, urednik »Slov. Narodu« v Ljubljani.
169. *Žlogar Anton*, kaplan pri mestni fari sv. Jakopa v Ljubljani.
170. *Žnidaršič Jakob*, c. kr. gimn. profesor v Serajevu.
171. *Žumer Andrej*, mestni učitelj in c. kr. okrajni šolski nadzornik v Ljubljani.
172. *Žvab Lovro*, učitelj jezikov v Trstu.



KAZALO.

I. Pesmi.

II. Balade, romance in legende.

III. Pripovedni spisi.

IV. Spisi v dramatični obleki.

V. Znanstveni, zabavni in ukoviti spisi.

VI. Domače stvarí in razne novice.

Na strani



Ljubljanski Zvon.
Leposloven in znanstven list.

Štev. 1. V Ljubljani 1. januvarija 1887. Leto VII.

Vaška balada.

Za mizoj sedíjo svatje
In godci sedé za pečjój;
Hej, to je vesela gostija
V Logéh pri županu nocój!

Veselo gódejo gódci,
Nevesti srcé se topí,
Ne upa se v ženina zreti,
Stidljivo poveša očí.

Na desni, glej, pri starejšini
Celó gospod župnik so tam;
Saj v Kani počastil bil svatbo
Nekdaj še Vzveličar je sam!

Soródniki, bližnji in daljni,
Prispeli so sreče želét,
Nevesti in ženinu sreče
Za tá in za óni svét.

In kteri utégnili niso
Čestitat priti samí,
Darove pošiljajo svoje —
Oj, dražestnih, lepih rečíj!

Umétalno vezanih kitic
In vencev že poln je vsak kot,
Kolačev s trakovi ovitih
Nemara, da bode jih stot.

Ne bo li konec darovom
Od vsekod za svatbo nocój? —
Še vaški je mlinar prinesel
Za ženina darek s sebój!

To stari je mlinar Mohorko!
Saj znan vam je málin njegóv
V dolini ob bistrem potoku,
V zatišji vrb, jelšjih vrhóv.

V dolini ob šumnem potoku
Kolesa se vedno vrté,
A mleti pomaga Mohorku
Rejenka, prelepo deklè.

»Kaj sósed pa tí si prinesel?« —
Sred izbe z darilom stojí,
V naróčaji jerbašček nežen
Pred svati nerodno drží.

Na desnem in levem ušesi
Gluh mlinar je stari močnó,
Na ves glas poklanja svoj darek,
Na ves glas zavpije takó:

»I, tó-le je dala, naj nesem!
Dar vsprejme tá ženin naj sám,
A vpričo neveste in svatov
Naj jerbašček njemu oddám.«

»In kak je lepó ga zavila,
O, Júlika moja to zná!
Predavši ga meni je rekla,
Naj prí-vas ostane dar tá!«

»Njiv, travnikov, hosto, vinógrad
In hišico belo dobiš:
Lehkó se nevestice svoje,
Moj sósed, nocój veseliš!«

»Bogati pač vi ste, bogati,
A mi smo beraški ljudjé . . .«
Pred ženina dar svoj postavi,
Obrne se mlinar in gré.

Pogledajo v jerbašček svatje —:
Živ angelj kot dar v njem leží!
Podoben je ženinu jako — —
Zató se takó mu smejí!

Še gódci smijó za pečjój se,
Smejijo se gosli in bas —
Nevesti kraj ženina lepi
Od stida rudí se obraz.

Gorázd.



Postillion d' amour.

Iz spominov dalmatinskega slikarja. Priobčil **S. Savec.**

I.

V Benetkah.

Kakor Slovenci nazivajo svoja mesta s posebnimi pridevki, n. pr. bela Ljubljana, pisana Loka i. t. d., tako tudi Italijani, in Venezia jim je »la bella« — lepa. Ta pridevek je v toliko tudi resničen, da je že dolgo lepa, torej stara krasotica. Starost pa nikomur ne prizanaša, tudi krasotici ne. Kadar ji igra veselje na lici ter odseva radost iz očesa, izginejo tiste časovne zarézice in gubice na nekdaj gladki polti, ali vsaj ne motijo lepih likov; kadar pa težé dušo skrbí in tožne misli, stopi starikavost tem bolj na površje. Taka staríkava krasotica so Benetke. Sicer vsegdar zanimivo mesto kaže mračnega zimskega dné prav tožen, čmerikav obraz; dež rosí iz sive preproge na nébu, odsevajočem se sivo v prostrani vodi, iz katere se vzdigujejo črnikasta, od starosti zatemnela poslopja. Šetališča so prazna in prazno celó slovansko nabréžje »Riva degli Schiavoni«; mnogobrojni trabakoli dalmatinski in domači so odpluli, le nekaj ríbiških brodíčev in malih čolnov je tù pa tam privezanih in veter jih ziblje, da mali jambori časih dolgočasno zaškripnejo.

»Prav tako mračna je danes ta lagunska ječa, kakor sem sam,« misli si slikar, stoječ mirno vrhu mostíča na Rivi in zrè nepremično po laguni v daljavo. Misli mu hité dalje čez morje, na slikovite obale in otoke dalmatinske, kjer so njegovi rojaki, znanci in prijatelji, in dalje čez avstrijsko mejo na razsėžne planôte in visoke planine, kjer so tudi ljudje njegove krví, ki toliko trpé, živé ubožni, siromašni in sužnji. »Izučil sem se slikarstva, a kaj to hasni našincem? Najmenj

sto let prevréd sem to, kar sem; potujčiti se, udati se v mirno filistersko življenje — to mi ne bo nikdar možno. Pestíj jim treba in pušek, ali kdaj še jim bode potrebna umetnost! In naša mesta? Potujčena! Dragi domorodci dalmatinski so prav krotkí; glójejo ostanke slavne prošlosti, kakor Italijani. Kaj koristi našincem njih vrlost na morji? Hlapčujejo! Oni je že srečen, ki more položiti svoje ostarele in onemogle ude k počitku na domači zemlji; plodóve vseh žuljev so pobrali tujci. Hlapčevati bodem moral tudi jaz, slikati mehke, nežne stvarí, ženske pri vodnjakih, če hočem kàj prodati. Kdo se zanima za nas in junake naše!«

Dolgo zategnen glas iz mogočne piščali velikega parnika prebudí zamišljenega slikarja. Pred otokom Sv. Jurija se valí gost dim iz širokega dimnika. S počasnimi udarci prične lopátasto koló natepavati vodo, parnik se polagoma bliža, toda kmalu ga porine pâr v hitrejši tek, ponosno reže laguno in jo meče v globokih razórih na stran, ki prišedši do kraja, visoko zazibljejo pritlikavce ob Rivi. Angleški barják vihrá parniku nad zvezdo. »Ko bi mogel ž njim, daleč stráni, tja v Egipet in dalje v Indijo, ali kamor koli, čim dalje tem bolje!« Tako si želí dalmatinski slikar, ko zavije parnik proti Malamoccu in se utáplja v laguni. Vidi se le črna lisa na vodi in dolga poteza dima nad njim.

»Kaj pa tako globoko premišljuješ, Cetinovič?« reče mlad brdák Nemec, položivši Dalmatincu roko na ramo. »Vidim te že vso pot od Piazzette doli stati tù, kakor kip.«

»Veš, Gerster, pusto je na tem svetu, v tej môrski ječi pa še posebno.«

»Zopet si melanholičen, kakor tvoje národne popevke; zdaj pa vem, da kmalu zopet kam izgineš. Sicer bi pa storil najbolje, ko bi si ne gnal k srcu stvarij, katerih ne moreš premeniti. Pojdi z menoj, greva na »Rivo tondo«, tam nas bode danes več skupaj, saj ni druzega storiti tak večer — tebe bi pogrešali.«

Cetinovič temu nemškemu kiparju ne odreče rad kàj in gre ž njim. Čuti se nekako posebno navezanega nánj. Združilo ja je jednako mišljenje, jednaka starost in podobna usoda. Obeh domoroden čut so žalile krute istinitosti. Gerster, sin imovitega lekarja iz Lubeka, izučil se je kiparstva v Berolinu, kjer mu je prusovstvo presédalo čim dalje, tem zoperneje. Ko pa so si Prusi osvojili še njegovo ródno mesto in seveda zapisali tudi njega v vojake, odpotoval je urno na Dunaj. Vojaški begún nikakor več ne sme k svojim ljudem, toda njegovo bolj mirno razpoloženje ga polagoma utolaži. Cetinovičev oče je bil trgovec v Mostaru. Plačal je svojo preiskreno ljubezen do slobode Turku z

,rosó glavô', padši v boji za domovino in sveti križ. Majka je bežala z jedinim svojim sinkom Petrom v Dubrovnik k bratu ubitega.

Strijc, imovit trgovec, dal je netjáka šolat, ker je kazal toliko prebrisanosti. Vstrpel pa dolgo ni nikjer; šel je tudi na Dunaj, seznanil se tam z Gersterjem in mu tako živo razkladal benečanske znamenitosti, da ga je zvabil tjà. Odide zdaj pa zdaj za kak mesec ali več, ne poslovivši se od nikogar, le Gersterju morebiti pokaže kako skico, nastalo na teh potih.

Medpotoma vpraša Cetinovič prijatelja, koga mu je v družbi kàj pričakovati. »Navadni so skupaj!« odgovorí Gerster. »Dà, res, Hartlieb je zopet nekaj časa tù in pride gotovo; védel bode povedati zanimive novosti.«

»Gospod baron?« vpraša Cetinovič z nekako zaničljivim naglasom.

»Pojdi, pojdi! Hartlieb je vrla duša, ki ima dobro jedro. Ti preostro sodiš njegove aristokratske muhe; saj jih razklada le v teoriji nikdar ne v ponašanji.«

»Dà, dà, vedno uljuden, sila uljuden, pa mrzel, vsaj proti meni. Jaz pa ne maram za prazno uklanjanje.«

»Oprosti, temu si sam kriv, da je proti tebi tako hladen; ti si ga močno razžalil, ali bolje, vsekal si težko rano njegovemu ponosu. Tiste ,deske' ne more pozabiti. Pritožil se je proti meni drugi dan. Bolelo ga je, toda ni več rekel o tebi, nego da si neuljudno odkritosrčen človek.«

»Deske? Jaz da sem ga razžalil?«

»Le spomni se. Ko je povzdigoval moč in veljavo tradicije, ki je prednost plemstva pred drugimi, ko sta modrovala tako živahno, on o svojih aristokratskih, ti o demokratskih načelih, in si ti napósled rekel: gospod baron, o tem se z Vami ni dalje razgovarjati, tù imate desko pred možjani, katere predreti Vam Vaši predsodki ne dopuščajo nikakor.«

»Prav praviš, spominjam se; Avgusto je jemal slovó od fantov, chianti nas je razgrel. Res, kar umolknil je potem, nervoznost mu ni pustila več iz ust besede, nego: »dovolite, prosim«. Kdo pa se more vedno ozirati na njegove dražljive čutnice? Njegove trditve so bile razžaljive za nas vse neplemiče. Če greš med nas, ne povzdigúj se nad nas.«

»Saj se tudi ne v resnici. Le privošči mu dobro besedo in prijatelja bodeta, kakor sta bila. Gospodič je vajen tistih praznih, gladkih fraz lehkoživcev in jih tudi od vseh drugih pričakuje, morda zahteva. Resnično prijatelj bode samó ljudem svoje vrste.«

Stopita v trattorijo, gostilno domačega, italijanskega stroja, kjer je v velikem prostoru na jednem konci ognjišče in kuha, na jedni podolžni steni visoki sodi in nasproti velike mize. Tu je shajališče beneških umetnikov raznih narodnostij: Rusi, Nemci in južni Slovani, katere vse druži jednaka ljubezen do umetnosti, so tukaj navadni gostje. Mlajše inostrane umetnike ni vabila sem le nenavadna zanimivost te začrnele, ne ravno prečedne sobane, ampak tudi prava, ognjevita vina. Krčmar tudi ne taji svoje imenitne prošlosti; bil je kuhar pri tem in ónem grofu, knezu. Rad se rad pobaha s svojimi službami pri gospôdi.

Prvo besedo ima denes ruski slikar baron Hartlieb, Nemec iz Livlandije, ki je nedavno došel iz Bavarske. Na opazke, zakaj se ni tako dolgo nič pokazal, izgovarja se z obilimi opravki.

»Hm, imate prav prijetne opravke,« oglasi se Gerster, »gotovo, zdaj bivate v zanimivejši družbi, nego je naša. Kdo je neki tista mlada plavka, katero menim da vsak dan spremljate? Brez dvojbe, odlična dama je, dva elegantna gondolirja jo vozita. In —« nadaljuje s komičnim patosom — »prijatelji, kamen za kamenom se ruši, škoda za tak lep talent, položil ga bode v naróčaj lepe tujke, izgubljen je za nas in za umetnost. Stopil bode nazaj med svoje grofe, barone in — v zakon!«

»Bravo, bravo, čestitamo!« oglasi se jih več. »Kdo pa je, od kod?«

»Stanuje,« reče Gerster, »če se ne motim, v palazzo Galeone. Lepa severna cvetka, izredno obilih rumenih las, velike modre očí ima, izraz tragičen.«

»Srce jo bolí,« izpregovorí Cetinovič. »Moral sem jo že videti; taka je le jedna tù v Benetkah; ni izgrešiti tistega mirnega bolestnega izraza na obrazu. Sicer je le žensko bitje, toda pred to bi človek koleno upognil.«

»E, signor conte, govorite!« povzame jih zopet več.

Hartlieb čisto mirno in hladno reče: »Ne bojte se záme, prijatelji, domorodkinja je moja, v vsem drugem se motite; veže me jedino dostojna uljudnost, nič več.«

»Je li Nemka, ruska Nemka ali Rusinja?« vpraša Cetinovič.

»Prava Rusinja, čiste slovanske krví, iz Peterburga, in išče zdravja tù na jugu,« odgovorí Hartlieb.

»Pa ne telesnega,« meni Cetinovič. »V lice je zdrava, kakor riba. Toda istina, neka miloba je na nji, kakeršne še nisem opazil na ženski. Dà, Slovanke so tudi lepe. Povejte, Hartlieb, Vi ste bili mnogo v Peterburgu, niso li Rusinje tudi lepe?«

»Res je, tudi so lepe, ugodno razvite in mične,« reče Hartlieb »toda, kako bi povedal? Nežnost, mehkoba, ljubkost — vse to se nahaja pri

Rusinjah, ne pa ónih klasičnih likov, kakeršnih zahtevajo kiparji za svoje modele in kakeršni tù med Italijani niso redki.«

Vstopi nov gost, široko razrastel in precèj velik mlad mož, obrne očí čez visoko povzdignen nos po sobi in se pomika proti mizi, od koder se čuje nemška govorica. Pristavi k mizi stol in s kratkim »dovolite, gospodje«, séde oblastno nánj, ne da bi čakal povabila. Nastane nekaka tišina in molčanje pri mizi, došlec je sicer vsem znan, toda nikomur prijeten. Zunanjost njegova je precèj originalna, akoravno ne vabljiva. Na glavi mu sedí majhna nizka čepica, potisnena podjetno na čelo po stráni. Majhne rdeče cvetke na nôsu in na obilem, brezbradem lici kažejo vstrajnega čestilca Bachovega. Ta gospod je znana oseba vsi družbi, kakor vsem obiskovalcem trga Sv. Marka in drugih šetališč, po čudni svoji noši in izrednem obnašanji, ako tudi je le nekoliko mesecev v Benetkah. Zavil je teló v tesno temno-modro suknjico, nategnil ozke bele hlače, vtaknil noge v visoke kanone, kakeršne imajo na Dunaji dvorski kočijaži pri paradi, in korakal z važnim ponosom med šetajočo se gospôdo, mahaje z drobno, šibko paličico okoli sebe. Očividno je prišel kazat svoj „Wichs" v občudovanje tem laškim dušam, ki gotovo še niso védele, kako lep je nemški „burš". Občinstvo ga je res gledalo začujeno; posebno nedorasli mladeži je bil povšeči in hitro se ga je prijelo ime »il mato«, t. j. norec. In to ime mu je ostalo, ko je izpremenil „Wichs" z navadno filistersko opravo. Ni pa opustil oblastnega vedenja. Kdor ga natančneje pozná, ne občuje rad mnogo ž njim, ker išče in najde hitro priliko poudarjati svojo neustrašljivost in govorí, kakor bi bil dvoboj najljubša njegova šala.

Termometer njegove navdušenosti je pa nocoj še na precèj ponižni stopinji; tako se polagoma govor zopet oživí, dobra volja se nekako vrne umetnikom in v kratkem je središče razgovora gospod z nizko čepico, t. j. leté bolj in menj skrite šaljive pušíce občudovanja nánj in na njegove vrlosti. Le Hartlieb je molčeč in zavérovan v drobno knjižico, v katero nekaj piše ali riše s svinčnikom, obračujé večkrat pogled skrivaj na junaka.

»Kaj pa me tako merite z očmí, gospod baron?« reče burš in ostro pogleda ogovorjenega.

»Ne vem, da bi,« méni Hartlieb: »če Vas pa gledam, menim, delam to baš zaradi tega, ker niste nezanimivi.« Burša obletí rudečica, na ostro besedo ne dobí ravno povoljnega odgovora, raztogočen se vzdigne in položí čez mizo pred Hartlieba svojo karto z dostavkom, pri izzivanji običnim. Hartlieb ves prebledí; očitno se borita v njem jeza in pamet. Po kratki tišini pobere mirno Gerster karto in reče resno:

»Gospod rojak! Vzemite Svojo karto. Žaliti Vas nikdo ni hotel. Za silo Vas poznamo brez karte. Sicer smo tù mirni záse in ne dovoljujemo nikakeršnega natolcevanja in nemira.»

Ko burš spregleda opasni svoj položaj, vzdigne se nekako trdo, jezno ter odide izustivši nekaj o strahopetnosti, in da si bode védel že poiskati zadoščenja.

Drugo ali tretje dopóludne pozneje visi v mali kavarni poleg akademije lepih umetnostij, kamor zahaja po dnevi mnogo umetnikov, spretno narisana, velika karikatura gospoda »il mato« v polni burševski opravi. Smeh in radost vseh došlecev pričuje, da je risar dobro delal in da vsi privoščijo »norcu« to kazen za neumno vedenje. Kavarnar na radovédna vprašanja po risarji ne more ničesar povedati, ter zaterja, da ne vé, kako je prišlo to spretno delce na steno. Zvé o stvári tudi upodobljeni gospod, pridere jezen na kavarnarja in se rotí nánj v slabi svoji italijanščini. Kavarnar vzdigne rami proti ušesom in se čudi razjarjenemu prav nedolžno, češ, kako ga more ta prav dobra podobica tako jeziti. Nápósled raztrga burš podobo raz stene in izgine ž njo. Od zdaj imajo umetniki mir pred njim, privošči jim le kak jezen pogled, sicer se jih ogiba in stvar pozabijo vsi.

Benetke slové po pravici zaradi milega podnebja; v mirnih dnevih januvarija ogreva solnce proti jugu ležeča nabréžja, »Fondamenta«, tako, da odkladajo sprehajalci vrhne suknje. Posebno priljubljeno šetališče po zimi so »Fondamenta delle Zattere«. V obližji je akademija, in blizu nje je naseljenih več umetnikov in tujcev. Tudi Hartlieb stanuje blizu in ker ima poleg slikarskih dolžnostij tudi óne ljubimca, spreva ja tù svojo Marietto, ne plemenito po rôdu, temveč po lepi zunanjosti; zaradi tega in zaradi njene prijaznosti in prostodušnosti je prijetna vsem prijateljem njegovim. Tudi je dobra pevka in zná razveseljevati družbo z lepimi pesmimi, národnimi in umetnimi. Pripeljal jo je s seboj iz Firence, kjer se je bavil poleg umotvorov v palazzo Pitti tudi nekoliko s korom v operi. Jedini Cetinovič je ne mara nič kàj, ker mu je zgolj moška družba bolj po volji in ker ne priklada ženskam posebne cene, razven, če so lepe in zanimive za modél. Ni mu torej prav, ko ga pelje pot čez Zattere, da vidi Hartlieba v takem spremstvu. Izogniti se je prepozno in bi bilo nespodobno, torej ja pozdravi in ja misli toliko spremiti, kolikor zahteva uljudnost.

»Evo,« reče Marietta, »il mato je še tù, tam-le prihaja in grdo gleda.«

Res jim pride nasproti igraje se s svojo paličico. Zavije nekoliko v stran, ko se jim približa. Ko so si skoraj vštric, skoči burš pred Hart-

lieba in ga udari na vso moč s paličico po obrazu rekoč: »Vidiš, slikarski pes, tako rišem pa jaz!« Hartlieb zastoče bolestno in stisne roke na oči; burš zamahne zopet, Cetinovič ga prestreže, dá mu jedno pest v zóbe, drugo v prsi in »il mato« je na tleh, kakor je dolg in širok; tudi paličica se mu ovije nekolikokrat okoli ušes in zleti iz Cetinovičeve roke daleč v laguno. Pristopi nekaj bližnjih šetalcev in izmed dam hitro zmoči jedna robec ter ga položí Hartliebu na udarjeno levo okó, s katerim Hartlieb ne more nič pogledati. Občni hudi nejevolji navzočnih se umakne tudi burš. Marietta vsa obledela se zahvaljuje Cetinoviču in vêde Hartlieba za roko ga prijemši kakor slepca. Cetinovič se kar trese od togote in se kesá, da je tako hitro popustil; dà, te neumne priče so pristopile prezgodaj.

Benečanom, mirnim Benečanom zdi se ta dogodek nerazumen. Dozdaj se jim je zdel »il mato« le burkast in norčav, odslej ga zmatrajo nevarnim in še tisti večer zvé policija o dogodku. Seveda burš ne čaka daljših razprav s tem uradom; vzela ga je noč.

Hartlieb utegne dovolj premišljevati o nevarnostih karikaturista, ker dobrih štirinajst dnij ne sme na zrak. Priznati si je moral, da pozná Cetinoviča od čisto nove straní; nikdar ne bi bil pričakoval od tega mirnega in pravo za pravo mrzlega Dalmatinca take brambe. Res je Marietta vse živo povedala, kakšen srdit obraz, bled in izpremenjen, je imel Cetinovič, kako je planil na večjega in toliko močnejšega sovražnika. »To je tiger», pravi, »strah me ga je bilo, bolj kakor ónega. Ti Dalmatinci! Na videz hladní, imajo še bolj vročo krí od naših ljudij. Zdaj pa že verjámem, kar je pripovedoval o krvnem maščevanji rojakov svojih. Če se je za druzega tako postavil, kako bi maščeval še le sebe. Jaz si ga ne želim za sovražnika.»

Hartlieb misli nekoliko drugače o tem in kar najhitreje se zahvali Cetinoviču pismeno, ne z uljudnimi, ampak z iskrenimi prijateljskimi besedami.

II.

Aleksandra.

V svoji slikárni, v tretjem nadstropji stare palače na Campo S. Polo stojí Cetinovič pred podobo zamišljen v delo. Kar nekdo potrka in hitro vstopi. Slikar se obrne na pol, dene čopič v levíco k drugim in podá desnico Hartliebu, ki ima na spomin svojega poskusa v karikaturi še malo modre lise pod levim očesom.

»Hočete li potovati v Kitaj, t. j. v Kitaj ali Japan, ali morebiti v Maniljo?«

Cetinovič se popolnoma zasuče od slike k prijatelju, gleda ga malo začudeno in se nasmehne.

»Resno govorím, ne glejte me tako neverjetno. Prosim, odgovorite, hočete li prevzeti prav važno nalogo, ki zahteva pravega možá, kakor ste Vi, kateremu se sme vse zaupati? Vi ste zmožni rešiti stvar, Vi ste srčan, neustrašljiv, premišljen, znate več jezikov. Storite meni veliko ljubáv, če greste, in Vaša škoda gotovo ne bode.«

»V Kitaj, Japan, Maniljo? Prijatelj, to je daleč, jako daleč, in kaj naj počnem tam?«

»Odločite se, recite, dà, in zveste vse, še nocoj. Ako pa ne greste, prosim, molčite! Vem, molčati Vam ni težko. Stvar je nujna, nocoj še moram védeti Vaš odlok. Če greste, snideva se drevi ob sedmih na trgu Sv. Marka. Popeljem Vas tedaj v hišo, kjer uravnamo vse potrebno. Zdravi! Oprostite, imam pôsla, mnogo pôsla. — Pojdete li? Kàj ne da!« in odide.

Cetinoviču ne gre stvar nikakor v glavo. »Hm«, misli si, »do sedmih je še dolgo, najprej moram končati denašnje delo,« in slika dalje. Misli mu pa niso kàj pri delu. V spominu se mu budé zemljepisni drobci iz šolskih let, iz davno prebranih potopisnih knjig ob Aziji, vzdigujejo se mu v duhu čarobni otoki s palmami, brezkončni ocean — odloží delo nekončano in hajdi h Gersterju. Ta je že nekaj védel, ker je bil malo prej Hartlieb pri njem. »Pojdi!« reče kipar, »ta poziv je záte kakor nalašč; zadostiš v polni meri željam, ki te vedno nekam gonijo. Stvar mora biti zanimiva. Hartlieb ima jako visoke zveze.« Po daljšem posvetovanji skleneta, da Cetinovič naj gre, ako je res kàj na tem. Vsa stvar se mu pa še ne zdi zeló verjetna.

Ob dogovorjenem času se snide s Hartliebom. Prepeljeta se po vélikem kanalu v palačo, veliko staro poslopje, katero je znotraj jako lepo vzdržavano. Na vrhu širokih marmornih stópnic ja pozdravi dama srednje starosti. »Gospodična Pavlina Molijevska,« predstavlja Hartlieb. Vsi stopijo v velik salon. Ni še utegnil Cetinovič ogledati si zanimivosti sobane, ko stopi iz stranskih vrat lepa plavka. Cetinovič osupel pozabi skoraj na poklon, pri predstavi običajen, in presliši imena. Glej, óna Rusinja je, šine mu v glavo, prav tista; te modre očí, ti tako bogato zaviti zlati lasje! Samó večja se mu vidi in močnejša kakor v gondoli. Gotovo, lepša tudi v tej preprosti opravi, ki se tako mehko lije po krepostnem telesi. »Gospod Peter Cetinovič«, prebudí ga mehek glas iz njegovega opazovanja, »pozdravljam Vas, Vi tedaj greste v Kitaj, Vi mi storite to ljubáv, Vi mi hočete pomagati v moji nesreči? O kako sem Vam hvaležna!«

Peter, ne dobro vedóč za pravo titulaturo, pomaga si z ,visokorodno', ,milostivo'.

»Nazivajte me Aleksandro, gospó Aleksandro, pojdite semkaj, da Vam vse razložim,« in vêde Petra, trdega Petra v kabinet, kjer mu primakne stol in sáma séde prédenj.

»Torej greste? Vi me ne boste prevarili! To Vam berem na obrazu. Ni mi treba zatrjevati, poznam Vas, Hartlieb mi je mnogo pravil o Vas. Šla bi rada sáma z Vami, pa še ne vem dobro.«

Peter se razvnemlje, zdaj sedí tej čarobni mladenki tako blizu nasproti. Ona upira vánj zaupno svoje velike temno-modre očí, govorí tako preprosto ž njim, kakor znanka, prijateljica od davna — čuti se v sredi romantičnih dogodkov in prvi predmet je neizrečeno mil in ljubezniv. Ima že največje zanimanje za vso stvar. Aleksandra mu začne pripovedovati. Kmalu zvé od Aleksandre cel roman, ki se pa tam šele prav zapletati začenja, kjer se drugi navadno končajo.

Aleksandra, hči visokega uradnika v Peterburgu je zgodaj osirotéla. V povračilo zaslug očetovih vzeli so nadarjeno, krasno razcvetajočo se damo na dvor v obližje carinje; bratu njenemu pa, nekoliko starejšemu, dovolijo udati se po svojem nagibu studijam slikarskim in odpotovati v Italijo. Ni še bila pol leta na dvoru, ko se vname iskrena ljubezen visokorodnega mladeniča do lepe severne cvetke. Prva ljubezen teh dveh mladih src ne- plaši se nikakih ovír, hoče jih premagati na ta ali óni način. Oče, vsemogočni oče vélikega kneza — imenujmo ga Vladimir — pa nikakor ne odobruje zveze ljubimcev; o zakonu že celó ničesa neče slišati in reče kratko: »Ne, nikdar!« Namenil je sinu drugo pot, nobena prošnja zaljubljencev in njih pokroviteljev ga ne gane. Misli si, da se mladost kmalu utolaži. Vstrajni napori zakonaželjnih zaljubljencev so stvar le toliko izpremenili, da nastane njiju položaj opasen in nevaren. Skleneta drugo pot, ker ne gre naravnost. Aleksandrina guvernanta, sedem ali osem let starejša Hamburžanka, prikupiti se je vedela svoji gojenki tako, da jo je mlada damica obdržala tem rajša pri sebi, ker je našla prijateljsko udanost in neko modro vodstvo pri starejši družnici. Ta zná tako korenito ocenjevati ljudí in stvarí s svojo trezno in mirno pametjo. Guvernanti je ugajalo, ljubezen neizkušene svoje mlade prijateljice podpirati; zapazila je vnemajoči se ogenj najbrž prej, nego li Aleksandra sáma, kateri je tolažílo in potreba odkrivati prepolno srce svoje modri prijateljici. Guvernanta izumi različne pomočke, ki bi vodili k zaželjenemu koncu. Aleksandro je odlikoval takoj po njenem nastopu pri dvoru admiral Tjepušin, mož v »najboljših letih«, na carskem dvoru veljaven in vpliven. Aleksandra njegove dvorljivosti

iz početka niti razumela ni, vendar pa kesneje, ko se je zavedla ljubezni svoje do Vladimira in se ji je admiral bližati izkušal resno in pošteno. Da bi tajne namene tem lože zvršili, ukrenejo dotičniki, da mora dajati Aleksandra na videz nekaj sluha admiralu in ne odbijati mu upanja popolnoma. Sicer se rada ne udá v to, ali biti mora in stvar ima dober vspeh. Posreči se odvrniti pazljivost nasprotnikov. V tihi noči poročí pravoslaven duhovnik pred pričami Aleksandro z vélikim knezom Vladimirom. Srečna sta in kar jima je še treba k popolni sreči, Vladimirovega očeta dovoljenje, upata dobiti post festum ali — biti srečna tudi brez očetove milosti. Dokler ostane vse tajno, nihče ne moti zaročencev. Ko pa ni môči prikrivati več nasledkov, seže očetova volja neusmiljeno vmes. Ni čuda, da napravi stvar veliko hrupa na dvoru. Cepijo se v dve stranki dvorjani. Na čelu nasprotnikov, ne očitno, pa tem vspešneje deluje ekscelenca admiral Tjepušin, katerega naklonjenost do »zvite« Aleksandre se je po blamaži izpremenila v iskreno sovraštvo. Mož je blamiran, to ga silno peče in hoče se maščevati Aleksandri, kar mu je toliko lože, ker se na dvoru rada sluša njegova beseda. Nekoliko sam, nekoliko po prijateljih svojih vcepi Vladimirovemu očetu prepričanje, da je te mladeniške budalosti in neubogljivosti kriva največ Aleksandra, katera umeje zastirati pod krinko navidezno-naivnega in nedolžnega vedenja veliko ženske lokavosti in izvrstno agitovati za svojo korist. Oče je popolnoma uvérjen, da nikakor ne pristaja mladeniču, dopolnivšemu komaj dvaindvajseto leto, mehkužiti se v naróčaji te zapeljive sirene, da ga je treba navêsti na modro pot, ako hoče videti kdàj izpolnjene ponosne nade o svojem sinu. Admiral Tjepušin, dobí in prevzame nalogo iti z Vladimirom na potovanje po daljnem svetu, nadzorovati njegovo izobraževanje v mornárstvu, prestvariti ga v možá po očetovi volji. Aleksandri ne morejo pomagati njeni prijatelji, pade v popolno nemilost, mora zapustiti dvor in Peterburg. Z zvesto svojo guvernanto, udano Fanico, beží na gradič blizu Moskve in čaka tù v bridkosti in žalosti, kaj ji usoda še hudega nakloni. Nesrečni pop, ki se je dal po gorečih prošnjah pregovoriti in je ljubimca ritualno zvezal, dobil je, kakor bi mi rekli, novo faro, do katere je moral z varnim spremstvom dolgo potovati, kajti Irkutsk je daleč od Peterburga.

(Dalje prihodnjič.)



Turški davek in vojaška gránica.

Spisal **Ivan Vrhovec.**

Naših prednikov pač ni tepla nobena šiba tako zeló, kakor turška; zato je ostal narodu prejšnje čase nikdar ugnani Turek celó do denašnjega dné v živem spominu. Več kakor dolzih tristo let so morali Slovenci po Štajerskem, Kranjskem in Primorskem noč in dan stati na straži; zanesti se niso mogli nì na mraz nì na vročino, nì na poletje nì na zimo. Kakor strela z jasnega so bili Turki tù ter divjali po deželi; na hitrih svojih konjih so izginili ravno tako brzo, kakor so prišli. Še predno je pal Carigrad, peketala so n. pr. po Kranjskem že turška kopita; l. 1416. so jih videli že Polhogradčani in odslej niso imeli Slovenci nič več mirú pred njimi.

Kako se naj li ubranijo tega groznega sovražnika? Kranjski stanovi so bili prvi, ki so prosili dežélnega kneza in cesarja, naj jim pride vendar za božjo voljo na pomoč, sicer jih turški vrag v kratkem požre. Toda cesar je zmajeval z rameni, kajti imel ni niti denarja niti vojakov; k državnim zborom prihajajoči nemški knezi pak so pokali ob dlan, videči v kaki zadregi je cesar s svojimi avstrijskimi deželámi. Navzlic vsem državnim zborom, navzlic izsiljenim obetom nemških velikašev ostale so južne meje avstrijske razgrajajočemu Turku na iztežáj odprte.

Od dežélnega kneza in nemško-rimskega cesarstva zapuščene, morale so jugoslovanske dežele gledati samé, kako se naj ubranijo Turka. Leta 1522. so prvikrat zastavili in zaprli hrvaško-turško mejo; s početka le majhen kos njen, toda v drugi polovici 16. stoletja je sezala ta meja vedno dalje proti jugu in zapadu. Med letom 1555.—1558. se je storil prvi resni korak za uravnavo vojaške gránice. Vso težo je naložil cesar Hrvatom in Slovencem ter mejo razdelil v štiri velike kose; prvi kos te meje se je zval slovenski (windische Grenze); pričenjal se je na ogrski meji, središče njeno je bil Varaždin. Skrb za to mejo je naložil cesar Štajercem. Druga meja se je zvala banova (banische Grenze). V nji se je nahajalo petnajst trdnjav in trdnjavic. Branili so jih Hrvatje in Štajerci. Tretja in četrta meja pa sta se zvali hrvaška in primorska (crabatische in Meergrenze); da ji Turki ne užugajo, skrbeti so morali Korošči in Kranjci.

Troški, ki jih je požirala obramba njena, bili so velikanski. Že leta 1564., ko je bila vojaška gránica šele komaj za silo urejena, izterjali so za sezidanje trdnjav in nakup različnega vojskinega gradiva od Štajercev 150.000, od Korošcev 73.000, od Kranjcev pa 60.000 goldinarjev; ko pak je primanjkalo še 20.000 goldinarjev, plačati so morali tudi te. Morebiti ni minil niti jeden dežélni zbor, da bi se debate ne bile sukale o hrvaški in primorski vojaški meji in če že ne druzega, obravnavali so vsaj stanovi, komu naj se oddá kako imenitno izpraznjeno mesto na turški meji, koliko žita naj se pošlje doli, koliko je treba novih vojakov i. t. d. Štajerska, Koroška in Kranjska so se v minulih stoletjih dotikale druga druge med seboj mnogo tesneje nego dandanes; predno se niso vzajemno dogovorile, niso se lotile nobene le količkaj važne stvarí, o nobeni pak ni romalo toliko pisáńj s Kranjskega na Koroško in od tam na Štajersko, kakor ob obrambi hrvaških in primorskih mej. Toda ti, dasi tudi že ogromni troški, niso še vsi, kar so jih napravli, Turki imenovanim trem deželam. Če se je pričela vojska med cesarjem in sultanom, naložili so deželam na Dunaji še poseben davek, »Türkenpfennig« zvan. Seveda so se stanovi branili in upirali, kolikor so se mogli, napósled se pa morali vender udati cesarjevi želji. Pred seboj imam zapisnik deželnozborskih sej, v katerih so obravnavali stanovi cesarjevo zahtevo l. 1737. in 1738. Debate samé ob sebi res niso zanimive; zanimive pa so vendar zato, ker posnemamo iz njih, kako so se vlekli stanovi za vsak tisočak davka, ki ga je cesar zahteval od njih. Prav po trgovsko so mešetarili, potem pa po dolgotrajnih debatah morali vendar pritrditi cesarjevi želji. V 16. in 17. stoletji so pritisnili stanovi cesarja in dežélnega kneza marsikaterikrat, da jim je obljubil to, česar so želeli; sicer so njegove prošnje, naj določijo davek in ga razpišejo na posamezne kmetije, kar naravnost odbili. A že proti koncu 17. stoletja, dà, celó že po tridesetletni vojski opomogel si je cesar toliko, da je izterjal iz njih zgrda česar mu niso hoteli privoliti zlepa; v 18. stoletji pa je šla nekdanja veljava dežélnih zborov skoraj popolnoma po zlu.

Po ponesrečeni oblegi dunajskega mesta l. 1683. jela je hoditi sicer že poprej jako onemogla turška sila kàj hitro rakovo pot. Strah pred njo izginil je tako zeló, da so jih jeli nemški cesarji, ki so bili poprej veseli, če so jih Turki pustili pri miru, samí napadati. L. 1737. napovedal je Karol VI. v zvezi z Rusijo Turkom vojsko ter pozval svoje podložnike, naj mu pritekó z izdatnim davkom na pomoč. Konec marcija l. 1737. prišla je ta stvar na Kranjskem v dežélnem odboru prvikrat na razgovor. Ker le-tá ni vedel kàj ž njo početi, pred-

ložil jo je dežélnemu zboru, ki se je sešel 14. junija l. 1737., naj on razsodi; poprej pa se je obrnil še dežélni odbor na Štajersko in Koroško, da pozve, za koliko tisočakov sta se odločili te dve deželi. V prihodnji seji dežélnega zbora je javljal glavarjev namestnik (Landesverwalter), da je napovedalo Njihovo Veličanstvo Turku vojsko iz pravičnega vzroka, da obvaruje s tem svoje podložnike in njihove potomce tega začasnega peklenskega brezna. Ker so ponudili Rusi v tem boji prijateljsko roko, zató naj bi dežélni stanovi dovolili v svojo korist izdaten turški davek![1])

Cesar je zahteval 40.000 gld., toda glavárjev namestnik sam je dejal, da tisti ne more dosti dati, kdor ima malo ali nima nič. Poudarjal je, da je odtekla deželi kranjski v minulih laških vojskah njena najboljša kri. Zaradi teh vojskà se je zakopala v velikanske dolgove; spečavati je morala etape, plačevati davke naprej, posojati, dajati razna darila: subsidia praesentanea, dona gratuita, ženitovanjska darila, preskrbovati rekrutiranje »in natura in v denarjih«, dopolnovati konjico s kranjskimi konji, popravljati dragocene cesté, trebiti Ljubljanico in Savo brodnikom ter si nakopavati na glavo troškov na več stotisoč goldinarjev. In po takih hudih časih zahteva cesar znova 40.000 gld.! Toliko dovoliti je nemogoče, zlasti zató ne, ker se za kmetije duhovske ne sme nalagati turški davek; duhovskih kmetij (geistliche Herrengilten) pak je na Kranjskem dobra tretjina. Z ozirom na to in v razmerji takozvanega »Vermögensteuer« 24.000 gld., ki so jih morali plačati plemenitaži isto leto, moglo bi se na kmetije posvetnjakov naložiti komaj 15.000 gld.; ker pak je vsakdo prepričan, da cesar s to svoto ne bode zadovoljen, zató naj se odloči dežélni zbor hitro in brez daljšega premišljevanja (»uno ictu semel pro semel«) za 20.000 gld.

Istih mislij je bil v dežélnem zboru jeden najodličnejših plemenitažev kranjskih, turjaški grof Aleksander, ki je želel vrhu tega, naj se to pot izkaže tudi duhovščina, ker je denar vendar namenjen za vojsko proti Turku. Komu li je več do tega, da ga udušé, nego duhovščini! Grof Barbo je priporočal, da se celó na drugi dve deželi, na Koroško in Štajersko ni treba ozirati, koliko privolita, kajti ker plačuje Kranjska že sicer 24.000 gld. takozvanega »Vermögensteuer«, zadostuje 15.000 gld. popolnoma. Za svojo misel vprašani priporo-

[1]) Der Landesverwalter meldet, dass von Sr. Majestet causa justi belli gegen die ottomanische Phorte, als der gesammten Christenheit ansässigem Erbfeind der Krieg erklärt worden und dass Allerhöchst dieselben (n. cesar) aus mildväterlicher fürsorge diese blutdürstige Schlange ferner von dero Grenzen wegen befahrender Austürmungen halten und Ihre treugehorsamen Vasallen, dann auch Nachkumblinge vor diesem zeitlichen Höllenschlund bewahren wollen. Landtagsprot. Bd. 47. fol. 163.

čali so plemenitaži nekateri 15.000, drugi 20.000, a ko so glasove sešteli, bila je vendar večina za 20.000 gld.

Ta sklep so poslali stanovi na Dunaj, od koder so dobili dné 10. septembra l. 1737. odgovor, da menj od 40.000 gld. cesar ne vsprejme nikakor. Dné 21. januvarija l. 1738. pretresavali so ta odgovor v dežélnem zboru. Glavárjev namestnik je pri tej priliki dejal, da se je vselej uklonil cesarjevi zahtevi in uklonil bi se tudi sedaj ter glasoval za zahtevano svoto, ko bi mu nemožnost ne zapirala ust. Brez duhovščine, ki ima več kakor tretjino kmetij na Kranjskem in o kateri upa, da bode prostovoljna izrekla se za primerno tretjino, dovolili so stanovi že 20.000 gld. in se napeli pri tem pač čez svoje moči. Toda kaj se hoče! Vsak vé, da ne bode dežélni zbor z uporom pri cesarji opravil nič, zató svetuje, naj primakne še 4.000 gld.; ako prinese duhovščina tudi svojo primerno tretjino, o čemer on ne dvoji nikakor, nabralo se bode skoraj 40.000 gld. in če bode tudi malo manjkalo — cesarost bode gotovo zadovoljna. Morebiti bi bilo navzlic težkemu »Vermögensteuer« vendar še mogoče spraviti zahtevanih 40.000 gld. skupaj, a nesrečne vojske in slabe létine so deželo skoraj do dobra udušile.

Toda odgovor (dné 17. marcija l. 1737.) na ta sklep je bil tak kakor prejšnji; cesar si ni dal niti jednega tisočaka odščipniti od svoje zahteve in dné 18. decembra l. 1738. čuli so stanovi, da cesar ne odjenja niti za jeden krajcar, ampak zahteva za tri leta po 40.000, torej 120.000 gld. Dežélni zbor in cesar so bili torej še daleč narazen; plemenitaži so hoteli plačati za tri leta 72.000 gld., cesar pak je zahteval 120.000 gld. Kdaj se bodo li približali drug druzemu s tem obilim razločkom — 48.000 gld.?

Dežélni glavár je priporočal cesarju odgovoriti, da so davki izsesali deželo že skoraj popolnoma. Vrhu tega razsaja živinska kuga po Kranjskem že par let, tako da je provzročila grozno dragino. Stanovi bodo imeli križe in težave, da se preskrbé s potrebnim žitom, čegar cena je poskočila v kratkem jako visoko. V Metliki stojí mernik pšenice 1 gld., v Novem Mestu 4 gld. 17 kr., in cena sili še vedno više, v par dnevih je poskočila za jeden sedemnajsták (ein Siebzehner) pri merniku. Drago bodo morali kupovati žito in še veseli bodo, če ga dobé. S Hrvaškega ga ni pričakovati, kajti Hrvatom ga manjka samim; v karlovškem generalatu razsaja grozna lakota. Svetla cesarost naj bi se torej zadovoljila s ponujano svoto!

Minili ste že skoraj dve leti in stvar še vedno ni bila dognana. Dné 7. januvarija l. 1739. so poslali z Dunaja dežélnemu zboru tak odgovor kakor poprej. Plemenitaži so bili odslej preverjeni, da ne bodo vsi iz-

govori, naslanjajoči se na uboštvo deželc, izdali kar nič, zató so se lotili te neprijetne stvarí od druge straní. Od Koroščev je zahteval isto leto cesar 50.000 gld. Tù so zastavili kranjski plemenitaži ter dejali, da se jim godi krivica, ker se jim je v primeri s Koroško naložil prevelik turški davek. V odsekovi seji (Ausschusssitzung) so izračunali, da pravično razdeljen turški davek ne more v primeri z veliko bogatejšo Koroško presezati nikakor ne več, kakor 33.333 gld. 30 kr., toliko naj se torej ponudi cesarju.

Da bi pa ta svoj sklep mogli na vse straní dobro utemeljevati, obrnili so se nalašč do Koroščev, naj jim povedó, koliko so cesarju dovolili, a dobili so tako nejasen odgovor, da niso vedeli ž njim kàj početi. Po vsem, kar so jim Korošci pisali, dalo se je sklepati, da so pritisnili na Koroškem tudi duhovščino za turški davek. A tù se je oglasila kranjska duhovščina, češ, da to ni nikakor misliti, da bi bili Korošci tako zeló žalili pravice in svoboščine duhovske. Kàj tacega bi bilo naravnost proti dežélni upravi.

Dežélni zbor je bil v velikih zadregah, računil je in računil ter napósled prišel do zaključka, da se mora po vsi pravici cesarju še nekoliko primekniti; izračunali so namesto prejšnjih 72.000 gld. sedaj 86.666 gld. 40 kr., napravili pa vendar okroglo. število numerum rotundum: 85.000 gld. Primeknili so torej zopet 13.000 gld. ter bili popolnoma prepričani, da ne bode delal cesar sedaj nobenih težav več. Le dostavili so še, da tega dovoljenega davka ne sme pobirati cesar sam, ampak da pristaja pobiranje po določilih dežélne uprave jedino le dežélni gosposki; kàj tacega, kakor se je godilo l. 1718., ko je poslal cesar meni nič tebi nič svoje komisarje v deželo pobirat davek, ne sme se goditi več.

Z velikimi težavami je nabral dežélni glavár večino glasov za svoto 85.000 gld. Da bi pridobil dežélni zbor, dejal je jeden plemenitažev, da se tako visoke svote ni treba preveč strašiti, kajti vse ne bode potreba plačati v gotovini, ampak le jeden del, drugo bodo dali in natura in odtegnili še tisto, kar je cesar dolžan deželi za voznino v minulih laških vojskah.

Toda tù mu je posegel dežélni glavár v besedo: o tem pa v pismu, poslanem cesarju niti ziniti ne, sicer pojde vse po vodi! Govorílo se bode o tem šele pozneje, ko bode cesar pritrdil, da je zadovoljen z obljubljeno svoto 85.000 gld. Glavna skrb bodi sedaj plemenitažem ta, da dobé kar najhitreje pritrdilen cesarjev odgovor in sicer za to, da pričnó takoj pobirati davek po deželi.

Ta sklep je šel na Dunaj. Cesar Karl VI. morebiti ni bil še nikdar v tolicih denarnih zadregah, kajti med tem ko so sklepali dežélni zbori v dolgotrajnih sejah o privolitvi denarne pomoči, vojskoval se je s Turki že tretje leto. Denarja sila potreben udal se je napósled deželnemu zboru ter se zadovoljil z 90.000 goldinarji. O tem, kar se je govorilo v dežélnem zboru kranjskem, bil je popolnoma poučen, dasi tudi je moral vsak v dežélni zbor na novo vpeljani plemenitaž priseči, da ne bode izdal o razpravljanji niti besedice nikomur in naj bi si bil kdor koli si hoče. Vendar pa je zvedel cesar, kaj so nameravali članovi dežélnega zbora, odtegniti mu namreč od privoljene vsote toliko, kolikor je bil deželi na dolgu. Zadovoljivši se s svoto, povišano na 90.000 gld., dodal je svojemu odgovoru dostavek, da se za sedaj ne sme odtegniti od te svote niti krajcar. Kdo mu je izdal debato o tej stvari, ne vem povedati.

Sedaj je bil dežélni zbor pač uverjen, da je prignal cesarja prav do kraja in da ne more nikakor upati, izmešetiti iz njega še kak tisočak. Zato je poslal cesarju odgovor, da je zadovoljen ter jel takoj pobirati davek, ki ga je raždelil na šest let.[1])

Nič čuda, da se je turška vojska Karolu VI. tako slabo obnesla. Za vojskovanje je treba po izreku slavnega vojskovodje avstrijskega treh rečij: denarja, denarja in zopet denarja! In tega je manjkalo Karolu VI. najbolj, kar kaže zlasti to, da je zastavil češke in šleske davke za šest let naprej. Vrhu tega pak so še sleparji sleparili avstrijski êrar prav po nekrščansko. Ladije, ki jih je dal napraviti admiral Pallavicini, bile so take, da je najbolje kazalo potopiti jih, dasi tudi je stala vsaka ne menj od 40.000 gld. General Wallis je dobival v Beli Grad le tretjino naročenega žita in med smodnik so mu primešavali podjetniki po dve tretjini črne prstí. Ko je prebral cesar poročilo o teh sleparstvih, dejal je raztogočen: »Ne vem, ali so me izdali ali me prodali; to je vendar že preveč in gledati bodem moral, da napravim red.« K vsem tem neprilikam pridružila se je še tá, da ni imel cesar niti jednega sposobnega vojskovodje. Sloveči Evgen Savojski je umrl, predno se je pričela vojska; Seckendorf in Königsegg pak sta bila morebiti najslabejša vseh vojvod, ki so kdaj komandirali avstrijske vojske.

Ko je Wallis prevzel poveljstvo, bila je njegova vojska že vsa zbegana, vrhu tega pa tudi on ni bil mož, da bi vodil veliko vojsko. Ko so ga pri Kročki sovražniki potolkli, bil je tako preplašen, da ni védel, kje se ga glava drží. Poveljnik v Belem Gradu, leni baron Suckow

[1]) Landtagsprot. XLVII. fol. 163, 166, 167, 178, 180, 190, 199, 257, 259, 271, 273, 280, 302, 325.

je dejal, da se v Belem Gradu ne more nikakor več Turkov ubranjevati, dasi tudi je bil Schmettau, ki je trdnjavo ogledoval, uverjen, da Belega Gradú Turki nikakor ne morejo zajeti. Tudi cesar je bil ves potrt in razježen nad Wallisom, ki se je pričel pogajati zaradi mirú, vzel mu je vsa pooblastíla iz rok ter jih oddal Neippergu, ki je hitel sklepati s premetenim vezirjem mir. V takih zadregah je sklenil cesar Karol VI. dné 18. septembra l. 1739. belgrajski mir, ki ga je podpisal s krvavečim srcem. Kaj mu je pomagalo, da sta se pokorila Wallis v razvpitem Spielbergu, Neipperg pa na grádu v Gradci? Izgubil je vse, kar sta pridobila on in njegov oče Leopold I. v prejšnjih vojskah, in to jedino le zató, kar ga stanovi niso podpirali z denarjem.

(Konec prihodnjič.)



Ivan baron Ungnad.

Spisal **Anton Raić.**

Poleg mož v drugi polovici XVI. stoletja s peresom delujočih v prosveto Slovencev, omenjati je posebno čestno barona Ungnada, velikega podpiratelja slovenske knjige. [1])

Porodil se je Ivan baron Ungnad l. 1493. menda na Koroškem in sicer v Junski dolini, kjer je imel njegov oča Ivan, cesarski dohodar (kammermeister), graščino Senek (Žinek, Sonneck), kojo mu je podelil l. 1462. cesar Friderik III. Ker se imenuje Ungnad v jednem pismu dežélnemu glavarju kranjskemu, Miklóšu Juričiću, »ubogega Kranjca« in na nekem drugem mestu pravi, ka je »ein Treuer vnd gueter

[1]) Ungnadi, svoje dni imenovani *Weissenwolfi,* bili so prastare frankovske rodovine in Konrad pl. Weissenwolf se je bojeval že na liškem polji (955. l.); sredi XII. stoletja preselili so se na Koroško. — Henrik III. Weissenwolf je oblegal na povelje Ulrika II. (1181—1201), vojvode koroškega nepokojnega Turpina pl. Schachensteina v njegovi trdnjavi. »Ko pa je ta videl, da se Henrik III. Weissenwolf nikakor ne šali, zbežal je skrivaj zapustivši samo svojo ženo Saro v trdnjavi, pripoveduje *Dresser* l. 1602. v svojih ‚*Ungnadische Chronica*‘. To pa je bila zvita gospá, zato je pričela različne zvijače in pogovore z gospodom pl. Weissenwolfom kot pokrajinskim poveljnikom, meneča, da jo pusté v grádu, pa ni dosegla ničesar druzega nego to, da je smela oditi iz trdnjave s svojimi devami, hlapci in prtljago. Ko se je bilo to zgodilo, bili so grad vzeli in porušili. ‚Derohalben hat sie (Sara) hefftige Klage vber Herrn Heinrich von Weissenwolff von Waltenstein geführet vnd jhn bey menniglichen aufsgeruffen, als einen vngnedigen Herrn beschuldigt, vnd immer vber Vngnad geschrien, auch diese Wort mit grosser vngedult stets widerholet ‚*Vngnad, Vngnad.*‘ To vpitje se je razlegalo po vsi deželi in skoro vsakdor

Chrainer«, meni dr. Arthur Steinwenter [1]), da bi utegnil biti na Kranjskem rojen, dasi priznava, da je s temi besedami imel Ungnad tudi lehko svoje stanstvo v mislih — toda ker Jobst pl. Gallenberg v svojem pismu do Ungnada (de dato Žužemperk 14. febr. l. 1561.) omenja, ka Ivan ni rojen na Kranjskem, »dieselb aus diesem land nicht geboren«, mora se pač soditi, da je rojen na Koroškem. Rano je prišel na dvor cesarja Maksa I. v odgojo in se ondu pripravljal za bodočega vojščaka. Na odru politiške zgodovine se Ungnad prikaže prvikrat l. 1525. kot glavar in vicedom celjski in od ondaj se je bojeval neprestano z največjim sovražnikom krščanstva dotle, dokler ni šel zaradi vere prostovoljno v prognanstvo.

Ungnadi so bili zaradi svojih velikanskih posestev med najimenitnejšimi rodovinami na Notranje-Avstrijskem. Imeli so namreč na Kranjskem: graščino Friedrichstein in mesto Kočevje, sodništvo Ringkh, Ostrovrh in Krško; na Koroškem: Senek (Žinek) v Junski dolini in Waltenstein; na Štirskem: Plankenwart, Rohrbach; sodništvo Gameldorf, Hirscheck, Pack in Modriach; kmete v Bisternici (Feisternitz), Widergrisen in Muravi etc., dalje še graščino Samobor in županijo varaždinsko na Hrvaškem. Naravno, da si je bogati Ungnad, imajoči toliko posestev v deželah južnih Planin, pridobil slavno ime, ker je z brambo svojega imetja ob jednem branil cesarske dežele pred Turki, ker je bil sam štirikratni dežélni stan, ker je cesarju, vedno brez penez bivšemu, posojeval novce in zato dobival imenitne službe in veljavo.

Naš Ungnad je dobil mnogo služeb. L. 1530. postal je dežélni glavar na Štirskem. V tem dostojanstvu je bil nekoliko urádnik deželnega kneza, nekoliko pa zastopnik kneštva, ki je imel njegove sloboščine varovati pred dežélnim knezom. Imel je civilno in vojaško, politiško in sodno oblast, toda ta oblast ni bila strogo omejena vsestransko. Od zdaj naprej je bil Ungnad skoro na vseh dežélnih, odborovih in državnih zborih in povsod je zastopal vlado. V svojem

je pričel gospoda pl. Weissenwolfa imenovati *Ungnad*. Tudi v pismih dajal se mu je sploh naslov Ungnad na spomin hvalevrednega čina, ki ga je doprinesel nad okrutnikom in njegovo ženo ter rešil deželo velikega nemira in nesreče, povrnovši ji mir in pokoj. Tako gospod Henrik, sam ob sebi obožen viteški gospod, ni se nad nikomer jezil zaradi tega imena, ampak je bil ž njim zadovoljen. In zato je ostalo to ime tej rodovini do dnešnjega dné«. — Istina je, da je izginolo ime Weissenwolt ter se znova prikazalo šele v XVII. veku, ko je podelil cesar Ferdinand III. Ungnadom grofovstvo. Weissenwolfi živé še dendenes.

[1]) V sestavku: »Aus dem leben des steirischen landeshauptmannes Hans III. Ungnad-Weissenwolf, freiherrn von Sonneck« v gimnazijskem programu mariborskem za leto 1884. na str. 7.

dostojanstvu je moral Ungnad skrbeti za varnost dežele, imeti trdnjave v dobrem stanu proti turškim napadom, brigati se za prah, svinec, puške in tope, za živež in ogleduhe, oboroževanje in prevožnjo, moral je nabirati lehko konjico za štirske polke v Slovenski marki in na Hrvaškem, itd.; dalje je imel poravnavati prepire med stanovi, pobirati davke, vpeljavati novi policijski red, skrbeti za to, da se je odkrižala dežela odpuščenih vojakov, preskrbovati uskoke, zvrševati prepovedi uvožnje in izvožnje, pogajati se z dežélno-knežjimi mesti in trgi, odvračati krivoverce od dežele, pa še prevzemati poveljstvo ne samo črez štirsko no večkrat i črez vso notranje-avstrijsko vojsko. Da je pri tolikem poslu zanemarjal svoja posestva in svojo obitelj, o čemer bridko toži proti večeru svojega življenja, smemo mu pač verovati, osobito ako pomislimo, da je pri vedno praznih državnih blagajnicah moral dostikrat sam zalágati in posojevati iz svojega, tako da se mu je nazadnje že precèj slabo godilo.

Dné 12. januvarija 1540. l. postal je Ungnad generalni kapitan petero nižje-avstrijskih, slovenskih in hrvaških dežel. Ta služba je zahtevala neizmerno dosta potrpljenja, dobre volje in taktnosti. Pokrajinski kapetan (feldhauptmann) imel je pred vsem braniti južno mejo proti Turkom. Ta posel je bil velemôčen in ker Ungnad ni bil vrhovni poveljnik vojske, ki se je večinoma nesrečno bojevala, zahvalil se je in bil je izpuščen iz službe dné 12. januvarija 1544. l.; morebiti ka je i sam prevideł, da ni sposoben za vrhovno poveljstvo, kajti pisal je 31. marca 1543. l. vojvodi Albertu pruskemu[1]), ka »die Ko. Majt. meiner unschigkhligkait nicht versehen ist.«

Kdaj se je Ungnad poluteranil, ni znano; l. 1541. dné 8. decembra spisali so v Pragi nižje-avstrijski stanovi prošnjo do kralja Ferdinanda I., v koji so ga prosili dovoljenja, da smejo svoje protestantiško verospoznávanje slobodno vršiti in to prošnjo je podpisal i Ungnad. Zaradi verskega preganjanja je zapustil Ungnad pomladi l. 1555. svojo domovino začasno ter šel v Vittenberg, kjer se je seznanil s Filipom Melanchtonom. Ostal je ondu tri leta. Ko pa so nastali med saksonskimi učenjaki prepiri in jim ni bil prevideti konec, preselil se je na Virtemberško, da bi tam mirno živel v svoji veri[2]) trpeč škodo, ker je zapustil svoja posestva in svoje graščine. Ko pa je kralj Ferdinand I. ukazal po pravilu: cuius regio, illius religio l. 1557., da se morajo stanovi pokatoličaniti ali pa zapustiti deželo, bil je Ungnad med prvimi,

[1]) Gl. Johannes Voigt, Briefwechsel des Hans Ungnad freiherrn von Sonneck mit dem herzog Albrecht von Preussen v zborniku: Archiv für kunde österreichischer geschichtsquellen XX. 220.

[2]) Archiv XX. 225.

ki se je odrekel domovini na svojo škodo. Preselivši se na Virtemberško bil je kot slaven boritelj s Turki čestno sprejet od vojvode Krištofa virtemberškega ter je dobil v mesteci Urahu za stanovanje Mönchshof, poprejšnji samostan sv. Amanda.

Baron Ungnad je bil takrat vdovec in oženil se je že dvainšestdesetleten starec na Saksonskem dné 1. julija 1555. l. drugikrat z jednoindvajsetletno grofico Majdaleno pl. Barby. Prvikrat je bil oženjen z grofico Thurn, koja mu je porodila pre dvajset sinov in štiri hčere. [1]) Ne ve se, ali je ta broj istinit ali ne; toliko je gotovo, da ondaj ti otroci niso vsi živeli. V svojih pismih govori Ungnad večkrat o svojih otrocih ter omenja, da je njegov najstarejši sin Ljudevit pri češkem kralji komornik, drugi pa je z nekaterimi konjiki na turški meji; [2]) spet v drugem pismu pravi (dné 20. okt. l. 1561.), da je pač večina njegovih otrok preskrbenih, samo štirje mlajši sinovi še niso preskrbeni. [3]) Od teh nepreskrbenih sinov je imel ondaj najstarši, sin Karl, 18 let, in oča ga je poslal na dvor k svojemu prijatelju vojvodi pruskemu. Ungnad govori torej samo o šestih sinovih in ravno tako pravi i P. P. Vergerio: »Js (Ungnad) bene habet sex liberos masculos« v pismu vojvodi pruskemu. [4]) Ako so ondaj še živele vse štiri hčere, govoril je baron Ungnad še sploh lehko o svojih »mnogobrojnih otrocih«. Meni se vendar vidi, da so bile ondaj (l. 1561.) že njegove hčere preskrbene, kajti on piše: »Hvala Bogu, večina mojih otrok je preskrbena«.

V Urachu je živel Ungnad mirno v svoji veri trseč se izdavanji in tisku jugoslovenskih knjig, toda sčasoma jelo mu je trdo hoditi. V Dobrowsky-Hankovem »Slavinu« (str. 192) se pravi sicer, ka »je brez ovire užival dohodke svojih graščin in ni imel trpeti nobenega pomanjkanja, kajti lehko si je držal svojega tajnika, svojega višjega konjarja in je sploh živel prav po gosposkem ter je potrošil mnogo novcev za tiskanje hrvaških in slovenskih knjig.« Iz njegovih vojvodi Albertu pruskemu pisanih pisem bi vendar človek sodil vse kaj druga. Dné 12. septembra 1561. l. je pisal [5]) namreč, da od one dobe, ko je zapustil domovino, cesar ž njim ravna nemilostivo gledé dohodkov, koje je dobival od svojih graščin. On hoče samo na kratko poročati knezu, da je služil na korist cesarju sedemintrideset let osobno in z imetjem, da je zánj založil dosta stotisoč goldinarjev in vložil počasi i svoje dohodke od posestev, graščin in mest, ko je postal

[1]) *Dobrowsky*, *Slavin*, izdan Večeslavom *Hanko* v Pragi l. 1834., str. 192.

[2]) Archiv XX. 231.

[3]) Archiv XX. 245.

[4]) Archiv l. c. XX. 213.

[5]) Archiv l. c. XX. 230—233.

Ferdinand kralj ogerski, dasi za vso svojo službo niti ne more biti plačen. Predno je ostavil cesarske dežele, izročil je svoje imetje svojemu starejšemu sinovi Ljudovitu, ki bode komornik pri češkem kralji in drugemu služečemu z nekoliko sto konji na turški meji ter jima je naredil v svoji revščini toliko žalosti s tem, ker je moral prodati svoje zlate in sreberne rudnike nasprotni stranki za slepo ceno. Njemu se godi tako slabo, da je moral i prodati grad in graščino »Waldenstein« z dobrim železnim rudnikom vred radi dolgov, koje je napravil v obilnih in imenitnih cesarskih službah, kar lehko knezu i ustno i pismeno poroča njegov sin Karl. Njegove stvarí stojé jako slabo in svetuje se mu, naj se povrne k cesarju (t. j. naj se pokatoličani) in godilo se mu bode dobro, »ali tega me obvaruj ljubi Bog in ne daj mi doživeti, da bi prišel na ta ali oni kraj in se izneveril zaradi tako imenovane sreče, dasi je vse malikovanje, preklinjanje Boga in vse hudičevo in brezbožno dejanje v navadi.« Namenjen je v kratkem izdati svoje versko spoznanje (confessio), da svet zvé, zakaj je zapustil domovino. V tujini mu je težko živeti ž njegovo ljubljeno ženo, zato je, hoteč rešiti nekoja svojih posestev, iskal usmiljenja pri nekojih knezih in je i našel po božji milosti, kajti posodili so mu toliko novcev, da je rešil vsaj deloma svoja posestva in nadejal se je, da se mu bode bolje godilo za dve tri leta.« — Ker je Ungnad vendar preverjen, da ga še na dalje milostivi ljubi Bog ohrani in obvaruje vsake nesreče, zato pošilja s svojim sinom Karlom še svojega slugo Ivana Hofmana k pruskemu vojvodi Albertu z najponižnejšo prošnjo, naj mu vojvoda posodi 600 ali 700 goldinarjev; slugi pa je bil naročil, naj mu kupi kožuh, dva konja, jantar (ackhstein) in še več drugih rečij, koje mu je že napisal, zato, ker so te reči v Urahu vse dvakrat dražje. Konji in žrebeta se morajo ondu preplačati. Ungnad, njegova žena in otroci so že raztrgani (dan Ich, mein gemahl, Töchter und Khindt gar abgerissen). Novce mu naj rači vojvoda posoditi na jedno leto in Ungnad obéta za trdno novce ondu vložiti, kjer odloči vojvoda, bodi si v Norimbergu, Ulmu, Straszburgu ali pa v Lipskem, ali pa je pošlje i njemu v Kraljevec. Vojvoda dobi novce gotovo povrnene, tudi ako bi Ungnad umrl. — Ravno v tem pismu pravi, da je pripeljal iz svoje domovine na Nemško okoli dvajset dobrih kónj, a vse so vzeli nemški knezi, zdaj pa, ko je star, potreboval bi sam konja in sicer krotkega, ker isker ni več zánj. Morebiti ima vojvoda sam kakega konja na razpolaganje ter ga pokloni skoro sedemdesetletnemu starcu.[1])

[1]) Vojvoda pruski posodil je resnično Ungnadu 700 gld., za koje ga je prosil, a želel je od njega, da tako uredi, da dobi novce črez jedno leto povrnene ali v Norim-

Dné 20. oktobra 1561. l. pisal je spet Ungnad vojvodi pruskemu [1]) ter omenjal, dasi je večina njegovih otrók že preskrbena, vendar težko živi s svojo obilno obiteljo in zato mora poslati najstarejšega sina Karla v službo. Premotrivši vse razmere na dvorih, odločil se je poslati ga k vojvodi pruskemu ter mu ga priporoča prav gorko in ga prosi, naj ga le kaznuje, kadar zasluži ne gledé na prijateljstvo. — Blizu jedno leto pozneje (dné 12. julija l. 1562.) je spet tožil [2]) svojemu prijatelju, vojvodi pruskemu, o svoji revščini ter mu priporočal svojega sinu Karla rekši, da je i njemu pisal, naj se spodobno obnaša in naj zvesto služi svojemu gospodu vojvodi. Ako tega ne stori, naj od njega ne pričakuje ničesar ne v njegovem življenji ne po njegovi smrti. Njemu (Ungnadu) hodi zdaj tesno, ker je v mnogobrojnih cesarskih službah zapravil zdravje in sčasoma imetje zato, ker je postal luteranec (»kakor to imenujo«) in ne more dobiti nobenega pravičnega odloka; gledati mu je na to, da preskrbi v bodočnosti svojemu stanu primerno sebe, svojo ljubljeno soprogo in otroke. On ve dobro, da mu Bog podeli še na dalje svojo milost in ne zapusti ne njega ne onih, ki trdno zaupajo v njegovo božjo milost in besedo in se močno zanašajo nánj — in vendar se ne more njegov sin Karl v ničemer zanesti nánj, kako rad bi i pomagal njemu in svojim otrokom. »Zato prosim prepohižno, da mu ne dovoljujete nobene potrate (Im khain überige verschwendung zugestatten) ter ga priporočam Vaši milosti.« Toliko vojvodi razodeti zdelo se je Ungnadu potrebno.

Ta Ungnadova pisma nam svedoče dovolj jasno, da se je njemu slabo godilo — sicer ne tako slabo kakor pozneje Valvasorju — in da ni dobival »brez ovire obilnih dohodkov od svojih graščin in posestev.«

O daljnem Ungnadovem življenji ni več dosta omeniti. Živel je ves čas v Urahu trseč se ob izdavanji jugoslovenskih knjig. Meseca

bergu ali v Lipskem. Vojvoda mu pokloni i svojega najljubšega konja, kajti on sam je že star in ljubi še samo krotke konje. — Od posojenih 700 gld. veli vojvoda pruski Ungnadu dati 100 gld. za tiskanje jugoslovenskih knjig, ostalih 600 gld. (t. j. 545 tolarjev 15 grošev) pa mu naloži (dné 27. januvarija l. 1563.) platiti Miklošu pl. Wernsdorfu na virtemberškem dvoru, ki je pooblaščen dati mu pobotnico. — Ungnad je pisal vojvodi pruskemu, da je platil posojenih 600 gld. pl. Wernsdorfu, a ker knez pruski ni dobil pobotnice od Ungnada, da je v njegovem imeni platil 100 gld. za tiskanje jugoslovenskih knjig, prosi dné 11. junija l. 1563. barona Ungnada, naj mu še pošlje pobotnico o povrnenih 600 gld. gld. da ne nastane nobena zmešnjava. — Archiv, l. c. XX. pag. 254, 256, 275 & 276.

[1]) Archiv l. c. XX. 245, 246.

[2]) Archiv l. c. XX. 270, 271

septembra l. 1564. napotil se je v Vinterico na Češkem k svoji sestri, vdovi grofinji Schlick. Gotovo je bil 71letni starec Ungnad ta pot naredil tudi zato, ker je umrl cesar Ferdinand I. (25. julija 1564) in ga je nasledoval njegov protestantom prijazni sin Maksimilijan II. Ungnad je prišel zdrav k svoji sestri ter je kanil dotlej ostati v Vinterici, dokler bi ne prišel Maks v Prago, da bi se mu ondu poklonil. Toda o božiči je dobil nahod ter je umrl naglo dné 27. decembra l. 1564. Na smrtni postelji je priporočal svoji soprogi skrb za tiskanje jugovenskih knjig rekši, da so one »njegov zaklad«. — Njegovo truplo se je prepeljalo na njegovo izrecno željo na Virtemberško ter je bilo slovesno pokopano v Tubingu v samostanski cerkvi. [1])

To so kratke črtice o življenji Ivana barona Ungnada III. Weissenwolfa.

(Konec prihodnjič.)



O vinu.

Berilo v veseli družbi. Spisal **dr. Jos. Vošnjak.**

Prijatli, obrodile
  So trte vince nam sladkó,
Ki nam oživlja žile,
  Srcé razjasni in okó,
    Ki vtopí
    Vse skrbí,
V potrtih prsih up budí.

Preširen.

Lepše in resničneje se ne more slaviti vino, nego s temi stihi našega neumrjočega pesnika. Kdo izmed nas še ni čutil, kadar je bil utrujen in onemogel od dela ali hoje, kako mu je požirek vina znova oživil žile? Komu še ni razjasnila zlata kapljica srcá in očesa, kadar mu je bilo pusto v glavi in je mračno gledal ves svet, kakor skozi zakajene naóčnike? In kadar so nas trle skrbí in si nismo védeli pomagati nì kamo nì kako, vinski duhóvi v prijateljski družbi so pregnali skrb, nejevoljo in žalost, prebudivši nov up v prsih potrtih.

Človeštvo si je v borbi za svoj obstanek iskalo od nekdaj dražíla in. krepčíla, katerih potrebuje tem bolj, čim silneje mora vsak posamični človek napenjati vse svoje močí, da si omogoči eksistencijo v

[1]) Dubrowsky-Hanka, Slavin l. c. pag. 193.

splošni medsebojni konkurenciji. Najimenitnejše in najstarejše tako krepiío in dražílo je vino. Vinska trta je gotovo tako stara, kakor človeštvo in že staro Sv. pismo nam pripoveduje, da je oče Noa trto sadil in se sladkega vinca napil. Pradomovina vinske trte pa se, kakor zibel človeštva, išče v Kavkazu, kjer se še dandanes divja trta vije liki bršlin po najvišjih drevesih do vrha ter, kakor lijane, veže drevje z drevjem. Njen sad pa je oduren in neukusen. Tudi za vinsko trto je trebalo požlahnjenja in odgájanja, predno so se iz prvotne rastline vzgojila mnogovrstna, malone neštevilna trsna plemena, iz katerih sadú se napravljajo ravno tako raznovrstna vina, od najpreprostejšega cvička do šumečega šampanjca.

Med najstarejšimi narodi so se zlasti Izraeliti pridno bavili z vinogradarstvom, o čemer čitamo na mnogih mestih starega Sv. pisma. Kralj Salomon v imenitni pesmi, katera mnogo tisoč let pred Schopenhaujerjem in Hartmanom razvija najhujši pesimizem, toži med drugim: Sadil sem vinógrade z vso skrbnostjo in drugi pridejo, ki jih zanemarijo in opustošijo. Izrealiti se še dandanes brigajo za vinogradarstvo, pa ne da bi se samí ž njim pečali. Pritiskajo le vinogradnika, da jim mora prepustiti težavno pridelano kapljico za vsako slepo ceno, potem pa iz jednega vedra naravnega vina napravljajo po pet ali deset véder ponarejene brozge.

Vsi omikani stari narodje so gojili vinsko trto in znali napravljati od grozdja vino. Herodot in Teofrast pripovedujeta o vinarstvu pri Egipčanih, kateri so slavili Osirisa kot vinskega darovatelja. Kartaginci so že 550. l. pr. Kr. napravljali sladko vino od posušenega grozdja. Strabo pravi, da v Kavkaziji vinski trs vzraste do take debelosti, da ga dva moža težko obsežeta in da so grozdi po vatel dolgi. Na Kitajskem so v starih časih pridno gojili vinsko trto, pa neki cesar je prepovedal vinstvo in iztrebili so vinógrade, kakor so to storili Mahomedanci na ukaz svojega proroka, katerega študentovska pesem še zdaj zaradi te pretiranosti robato ošteva:

»Wer nicht kann trinken den funkelnden Wein,
Der muss ein Schafskopf in Mahomed sein.«

Grki in Rimljani so imeli posebna bogova za vinarstvo, Dionysa in Bacha, katera so slavili ob času trgatve, pa čedalje bolje razuzdano v bahanalijah, da je rimski senat že 186. pr. Kr. jih prepovedal. Grki in Rimljani navadno niso pili suhega, to je z vodó nepomešanega vina, in ko je cvela njih slava, bili so zmerni ter so zaničevali pijanstvo. Modri Nestor je znal po Homerji od vina napravljati posebno dobro pijačo, dodavši mu strd in kozji sir, kar bi bila za naš ukus čudna zmes.

Ko so pod rimskimi cesarji samopašnost, potrata in požrešnost prikipele do vrhunca, izpremenile so se tudi po grškem vzgledu prirejena symposia v razsipna gostovanja, pri katerih se gostje niso le preobjédali, temveč tudi do pijanosti zalivali z vinom. Pa tačas rimski narod ni bil več popolnoma zdravega uma. Omračili so mu ga velikanski vspehi, gospodstvo nad vsem svetom in razpolaganje z zakladi vseh narodov. Tembolj pa jo poznajo naši nemški sosedje, kateri si že domišljujejo, da bodo, kakor Rimljani, podjarmili si ves svet.

Slovenci so se najbrž s početka, ko so se naselili v naših krajih, poprijeli vinogradarstva in vinsko trto nasadili ne samó v ležah zánjo ugodnih, ampak tudi v takih krajih, kjer njen sad le izjemoma zorí. Opustili so sicer tekom let nekaj takšnih nehvaležnih zasádov, pa še dandanes nahajamo vinógrade na mestnostih, kjer bi bolj kazalo saditi krompir, nego li pridelovati kislico, katera od vina druzega nima, kakor ime. Kako zeló so se Slovenei od nekdaj zanimali za vinsko trto, pričajo nam raznovrstna imena, s katerimi razločujejo trsna plemena. Nekoliko je tacih, da rastó le v naših krajih in da nimajo druzega naslova, kakor slovenskega, na primer: žolti plavec na Bizeljskem, ki daje bizeljskim vinom njihov prijetni ukus, sladčina na Štajerskem in Dolenjskem, kavka v vinarskih vinógradih pri Konjicah, zelen na Vipavskem itd., pa tudi za vse druge trse, ki so ali že iz časov prvega nasajenja v naših krajih ali so se pozneje sem prenesli iz drugih dežel, imajo Slovenci slovenska imena. Naj le nekatera navedem: modrina ali vrbanšček, moršina, volovka s svojimi debelimi, volovskemu očesu podobnimi jagodami, kavžina ali hlapčevina, zelenjak, kadar rodí, gre v polovnjak in daje znano zeleniko; črni ramfoljak ali pelenovina, javor, belina, debela, drobna, bela, rdeča in črna žlahnina, znani francoski chasselas (Gutedel), beli, rdeči, zrezlani, muškatni, kraljevi in še mnogo drugih vrst, devičina, pečck, vranek, krhlikovec, lipovščina, mušica, klešec, hrustec, tičina, tantavina, šopatna, malnik ali šipon, glavni zasad v ljutomerskih vinógradih, topolina, kraljevina ali rjavina, imenitna po Hrvaškem, Štajerskem in Kranjskem itd. Pravi vinogradnik ali gorník spoznava vsak trs ne le, kadar dozoreli grozdiči visé na njem, temveč po listji in celó po lesu, po njegovi barvi in očesih, ko ni ne grozdja nì perja na njem.

Vino ljubijo vsi narodi vseh delov svetá. Pa vinski trti odmerjen je le majhen prostor na naši zemlji. Trs potrebuje namreč, da vspešno raste in rodí, po leti povprečano toploto 20° R. Po zimi pa temperatura ne sme pasti pod — 20° R., če ne, pozebe trs. Sploh mora po zimi biti povprek 0° do 5° R. toplote. V pretoplih krajih pa trs

tudi ne izhaja in zdivjá. V Evropi gre severna meja do 50° severne širokosti, ob Renu celó do 51°, pri Karpatah in Besarabiji le do 45° in 46°. Južna meja pa gre ob 30° severne širokosti. Torej spada vsa južna Evropa pod tisto podnebje, ki je ugodno vinski trti. Slovenske dežele se razprostirajo med 45° in 47° severne širokosti in bile bi vse pripravne za vinógrade, ko ne bi planine, ki so večji del leta pokrite s snegom, preveč ohladile zraka, zlasti pa spomladni mrazi in slane ne pokončavali mladík. V Aziji je 25° severne širokosti južna, 46° severna meja vinske trte, v severni Ameriki gre severna meja le do 42° severne širokosti. Na južni hemisferi naše zemlje je blizu jednako razmerje. Torej obseza tisti pas okoli zemlje, kjer trta rodí, blizu 20° širokosti. Pa na tem prostoru so zopet le nekatere leže sposobne za vinogradarstvo.

Koliko zemlje je zarajene z vinsko trto? Tega do zdaj vsi statistiki in naj bodo še tako marljivi v nabiranji številk, ne vedó povedati, še za Evropo ne, tem menj za druge dele sveta. V slovenskih pokrajinah je po izkazih finančnega ministerstva, katero se najbolj briga, da mu ne uide nobena ped zemlje za obdavčenje, bilo po poslednjem katastru vinógradov na slovenskem Štajerskem 27.600 *h*, na Kranjskem 11.570 *h*, okoli Trsta 1243 *h*, na Goriškem 6900 *h*, v Istri za vsem 47.621 *h*. Vinski pridelek se ceni na Štajerskem na 360.000 *hl*, na Kranjskem na 160.000 *hl*, na Primorskem na 390.000 *hl*. Naše vinogradarstvo pa je le majhni del mimo tega, kar ga je sploh na Avstro-Ogrskem, da ne govorim o vinoródnih deželah par excellence, o Francoskem, Španjskem in Italijanskem. V avstrijskih kronovinah je 246.581 *h*, na Ogrsko-Hrvaškem pa 430.000 *h* vinógradov, ki dajó 5,000.000 *hl* vina. Pa kaj je to proti Francoskemu, kjer se je na primer l. 1875. na 2,500.000 *h* vinógradov pridelalo 80,000.000 *hl* vina. Tačas je že glodala nesrečna filoksera na trsih, ki je v malo letih uničila nad 800.000 *h* in ki še vedno nadaljuje svoje pogubonosno delo, kar se najbolj vidi iz rapidno pojemajoče letne produkcije. L. 1881. in 1882. so še pridelali 38,000.000, 1883. l. celó še 45,000.000, l. 1884. le 35,000.000, l. 1885. pa 25,000.000 *hl*, letos, kakor se trdi, še menj. Velikanska izguba národnega premoženja, večja, nego ona glasovita po vojinski odškodnini plačana požrešni Nemčiji. Pri vsem tem francoski narod popije še zmerom največ vina, 120 do 140 litrov na vsako glavo, vštevši žené in otroke. Na Avstro-Ogrskem pride na glavo po 21 litrov, na Nemškem pa le po 8 litrov, zato pa popijó tem več piva in žganja. Na Kranjskem se suče vinski konsum okoli 50 litrov na vsako glavo in leto, toda za Dolenjsko utegne ta

številka narasti v dobrih letih nad francoskih 140 litrov, na Gorenjskem in Notranjskem pa ostati pri 15 in 20 litrih.

Za Francoskim prideljuje največ vina Italija, po 25—30,000.000 *hl*, potem Španjsko 20,000.000 *hl*. Grško, slovečc že v starodavnih časih zarad svojega grozdja in vina, ima trt na 2,000.000 *h* nasajenih. Grkom torej ne bodemo zamerili, da ga popijó po 60 litrov na glavo in leto, Rusija ima na jugu dovolj zemlje za vinsko trto ugodne, pa do zdaj je le kakih 150.000 *h* zasajenih s trto, kakor se trdi, a ne vé za gotovo, vsaj ne za srednjo Azijo, kjer so najboljše leže za vinógrade. Imenitna so donska, krimska in kavkaska vina. Donski šampanjec je znan po vsi Rusiji, pa tudi pri Rusih »nemo propheta in patria«, in rajši se plačuje francoski trikrat dražji, nego domači pridelek. Od kavkaskih vin slovi posebno kahetinsko.

V Nemčiji je le malo ugodnih krajev za vinarstvo, tem bolj cenijo Nemci svoj pridelek in za rensko vino se zahtevajo cene, ki niso v nobeni primeri s kvaliteto, zlasti, ako se pomisli, da mora skoraj vsako leto umetnost pomagati, da se popravlja naravni prekisli pridelek.

V vsi Evropi prideljuje se baje 120,000.000 *hl* vina, katerega vrednost se sme ceniti na 2.000,000.000 gld. Amerika, na vsako stran srečnejša, ker mlajša v kulturi, kakor naša stara, izsesána in obrabljena Evropa, ima tudi vinógrade in take trse, ki so se naredili skupno in mirno živeti s filoksero. Trta v Ameriki ni prvotna, temveč prinesli so jo tja evropski naseljenci. Tam pa se je v 400 letih udomačila in po svoje razvila na razna plemena, katera mi zdaj v Evropo nazaj vozimo, da ubranimo vinógrade svoje proti filokseri. Vinogradarstvo se čedalje bolj širi v Ameriki in prorokuje se že, da bodo ameriška vina kmalu delale konkurencijo evropskim, kakor se godí že z žitom; zlasti Kalifornija sloví zarad rodovitnosti svojih vinógradov in slastnosti svojih vin. Letna produkcija znaša do 1 milijon *hl* vina, kar je seveda premalo za 56 milijonov prebivalcev severne Amerike. Pomagajo si z žganjem, katerega popijó po $2^1/_2$ milijona *hl* na leto. —

Zakaj pa je vino tako priljubljena in trditi se sme, prepotrebna pijača za človeštvo?

Kemiki so preiskavali in razkrojevali vino in našli, da je jako čudovito sestavljena tekočina, ki se ne dá ponarejati, da bi bila takšna, kakeršna priraste v vinógradu. Poleg alkohola, kateri preobilno užit upijani, so v vinu razne kisline, tanin ali čreslovina, glicerin, mineralne in organične solí, barvila, beljakovine, sladkor, ogljenčeva kislina; najimenitnejše tvarine za kakovost vina so pa êtri in hlapna olja. Vina, v katerih so te tvarine tako harmonično združene, da ugájajo nosu po

boketu, ukusu, po milini, očesu po čistosti in barvi in pri šampanjci tudi uho prijetno zadevajo s krepkim pokom, taka vina so fina in hvalo jim pojó pesniki vseh narodov, naš slovenski narod pa je v proslávljanji sladkega vinca ves postal poetičen in zložil neštevilno veselih zdravijc, še več, kakor ljubeznivi perzijski Hafis.

Le žàl, da nam priroda v nevoščljivosti svoji čedalje redkeje privošči dobre létine, da namesti sladke kapljice se nam čestokrat na mizo postavlja odurna kislina, iz katere so izhlapeli vsi êtri, pregnani od jesihove in drugih kislin. Pa da bi vsaj ta pijača bila naravna! Toda le prepogosto je nezdrava zmes od spirita, tanina, glicerina in enantnega êtra ali kacih drugih aromatičnih tvarin. Uboga glava drugi dan, tistemu, kdor je več nego par decilitrov te brozge posrkal, zaupajoč v krčmarjevo poštenost.

Ukus posameznih ljudij in narodov za vino je jako različen. Kar ugaja jednemu ter se mu zdi silno dobro, graja drugi in ne more doumeti, da se tretji spet čudi njegovemu slabemu ukusu. Grki še dandanes, kakor v starih časih, hranijo svoje vino v kozlovskih mehóvih, kar mu daje neprijeten ukus, ki pa prija grškemu vinogradniku.

Vendar so nekatera vina, ki so priljubljena po vsem svetu in zaslužijo svojo slavo, in to so francoska vina. Nobeden narod ni dospel do take visoke stopinje v nasajanji vinógradov, v izbiranji najboljših trtnih plemen, zlasti pa v kletarstvu, kakor francoski. Zato mu smemo privoščiti, da tudi sam uživa veliko vina in le obžalujemo, da ravno v tej blagoslovljeni deželi najhuje razsaja vinogradna uničevalka, filoksera. Bordó, burgundec, šampanjec, kdo ne pozna teh imen? Zastonj se trudijo vinogradniki drugih dežel, da bi napravljali francoskemu originalu jednak produkt. Botelje, zamaški, kapsule, etikete, vse je, kakor pri francoskih vinih, kar pa teče iz teh botelj, bodisi samó záse dobro vino, samó francoski ni.

Jako različno vino na razmerno majhnem prostoru, raste na slovenskih tleh. Vstopivši od severne strani na slovensko ozemlje, razprostirajo se pred nami na desno in levo preprijazne Slovenske gorice, katere vsak nas natanko pozná, če ne iz svojega vida, vsaj iz poetičnih popisov naših feljtonistov. Tam rastó lehka, prijetna mizna vina, najbolj priljubljeni trsi so belina, šipon in ramfoljak. V dobrih letih pridelali so ga na 4600 *h* do 300.000 véder. Na jugovzhodu se raztezajo imenitni, po svetu znani ljutomerski vinógradi. Ptuj, Ormož, Ljutomer dajajo vino prve kvalitete, ravno tako vinógradi, ki se vijó, kakor zeleni trak, okoli granitnega Pohorja od Maribora preko Slovenske Bistrice do Konjic. Med Dravinjo, Savinjo in Savo

je trta nasajena na mnogih krajih, pa daje dobro, ukusno vino le še v bréškem okraji, katero slovi pod imenom ‚bizeljsko' tudi na Kranjskem. Vmes pa so tako neugodne leže, da se grozdje, na pol trdo, tolče, kakor jábolka, predno se more prešati. Kakšna tekočina se steka iz take zdrozge, opisuje nam drastično naš pesnik Dragotin Ripšelj v baladi, v kateri opeva grozne učinke laškega vina, to je iz okolice Laškega Trga, na Belcebuba samega. Laščan se je namreč izkušal z Belcebubom — šlo mu je za dušo — kdo bode popil več laškega vina. Vso noč sta to kislo čobodro vlivala v sebe. Hudiču je prihajalo čedalje huje. Valjal se je v groznih bolečinah pod mizo. Laščan pa je popeval:

»Kdor če laško vince piti,
Mora rojen Laščan biti,«

dokler je ni popihal hudič, rajši pustivši dušo Laščanu.

Kakšno ljubezen gojé Slovenci do vinske trte, kažejo nam najbolj naši koroški bratje. V deželi, ki je objeta od snežnikov in kjer trta le malokdaj dobro dozóri, nahaja se ne le na vrtih in ob hišah in gradičih, ampak v vinógradih v prelepi Podjunski dolini. Za vsem je na Koroškem 54 *h* vinógradov, najimenitnejše pa je žitarsko vino (Sitersdorfer), o katerem se pripoveduje, da si je po njem ozdravil želodec svoj španjski kralj Karol III. l. 1760., kateremu je to vino priporočil avstrijski poslanik knez Rosenberški koroške rodbine. Knez je hvalil večkrat kralju to vino, da ima dobro svojstvo »želodec prekuhati«, dokler ga kralj ni želel pokusiti sam. Vino se je poslalo čez Trst po morji do Kartagene, odkoder so je kraljevi mezgi prenesli v Madrid, in pomagalo je kralju do apetita. Vino je rdečkasto, kakor dolenjski cviček, ker je trsni zásad večinoma modri Wildbacher, znani trs okoli Gradca, ki daje šilhersko vino.

Na Kranjskem razločujemo dolenjska in vipavska vina. Nad 10.350 *h* zemlje je na Dolenjskem vinógradne, produkt pa jako različen. Najmočnejša vina so metliška: Drašiče, Semič, Radovica, Vinjvrh, Lokvica, Vinica. Sloveča vina so v krškem okraji: Trška Gora, Bučka, Raka, Gadova peč, Drenovec, Čatež; v novomeškem okraji: Grčevje, Zlatnik, Podgora itd. Vipava je bila že več let jako nesrečna in ne more več dosezati tiste veljave svojih vin, o kateri še čitamo v Valvasorji in se še spominjamo iz mlajših let, ko je vipavščina ne le v Ljubljani, temveč po vsem Gorenjskem bilo najbolj čislano vino. Krasna vipavska dolina je gotovo ustvarjena za pridelovanje najboljših vin, le uime jo preveč tarejo in zemlja je po večtisočletni kulturi že izsesána na globoko. Dolenjska rdeča vina, ako so naravna, so v poletnem času prijetna in zdrava. Pa težko je dobiti

naravnih vin, ker se s črnimi dalmatinskimi ali istrskimi vini lehko vsakemu belemu cvičku daje rdečkasta barva.

V primorskih deželah: Trst, Gorica in Istra, je podnebje za trto jako ugodno. Raste ne le po gričih, kakor v severnejših krajih, ampak v ravninah, kjer se vzgája po visokih brajdah, vmes pa so druge kulture. Na Goriškem najbolj sloví rebulja, znana po národni pesmi, dalje cebedin, prosekar in pikolit, ki je boljši od madeire in malage. Ne menj slovita sladki refošk in teran, ki pa je pretrpek in malo prekisel.

Mi Slovenci pridelujemo torej na svojih tleh najrazličnejša vina in ni nam treba sezati po tujih pridelkih, najmenj pa po avstrijskih in ogerskih. Mnoga štajerska vina presezajo avstrijska po boketu in milini. Kdor je primerjal slavnega Gumpoldskirchnerja ali Grinzingerja s štajerskim pikerskim, radizeljskim, kovačlonskim ali ritoznojskim vinom, bode se čudil, da se v hôtelih po Slovenskem pač dobivajo avstrijska vina, gori imenovana štajerska pa se ne nahajajo na pivnem listu. Ogrska vina imajo le to prednost pred našimi domačimi, da so cenejša, posebno ako jih prodava Žid, ki se sam neče dati krstiti, tembolj pa krščuje vino za »gojima«. Naš naravni pikolit je dosti finejši od madeire z alkoholom zalite. In šampanjec? Klajnošek le malo zaostaja za francoskim, posebno v dobrih letih ne, kadar popolnoma dozóri grozdje, ki je najboljše za to šumeče vino in ki se posebej zbira za šampanjsko produkcijo.

Vinógradi, tako priljubljeni nam Slovencem, ki so skozi tisoč let tolažili kmeta trpina, da ni obupal in ki so razveseljevali gospôdo, da je postala še preširnejša, imajo se v najnovejšem času boriti z grdo pošastjo, katera jih preti uničiti. Upajmo pa, da tudi ta kuga miní in da bode vinogradarstvo in vino razveseljevalo še tudi naše potomce ter jih navduševalo k novim zdravičkam in napitnicam.

Če konečno vprašamo, katere tvarine, od kemikov v vinu najdene, vplivajo na človeka tako dobrodejno in prijetno, da se čutimo na telesi krepkejše, na duhu jasne, vesele in energične, ako zmerno uživamo dobro kapljico, odgovarjati nam na to ne morejo učenjaki, kajti vsaka teh mnogobrojnih tvarin ima svoj del na učinku, ki pa je popolen le po skupnem delovanji vseh na naša čutíla. Le poglejmo izkušenega vinopivca, kadar pokuša vino. Ko ga natoči, posluša, s kakim šumom teče v kupico. Ako se vino tiho, kakor olje, vleče brez šuma, pokvarjeno je in še pokusil ti ga ne bode. Prijetno pa doní na uho rahli šum tekočega vina in sluh je zadovoljen. Potem primė mož kupico in ker je gladka, tipu tako dotikanje dobro dé. Kupico nese pred očí in če

je belo ali rumeno ali rdeče vino čisto, kakor zlato, razveseljuje se vid, ne menj, ako kaže črnina čistost brez bérse na dnú posode, zlasti pa, ako se v šampanjci neštevilni mehurčki neprestano vzdigujejo in silijo do površine. Zdaj približuje kupico nosu, kateri s razpetimi nosnicami v sebe poteguje vonjavo ali boket puhtečega in žlahtnega vina. Kupico ziblje pred nosnicami semintjà, in gorjé pijači, iz katere dreza v nos spirit ali kaka umetna dišava. Iznenaden postavi sumnjivo vino na mizo in maje z glavo. Ako pa je tudi z vonjavo zadovoljen, kar se pozna na jasnosti, katera obseva vse lice, potem šele pride poslednje čutilo na vrsto, ukus. Pa tudi ta poskušnja se vrši polagano in premišljeno. Kupica se nagne k ustom, pa le toliko, da se ustnice in konec jezika dotikajo vina. S tem se razsoja milina. Potem se požirek srka v usta, da v njem plava ves jezik in razsoja, je li vino harmonično, to je, da ni niti prekislo, niti presladko, ne premočno, ne preslabo in vodeno, ne pretrpko ali celó grenko, kar se čuti z dnom jezika, ali nima kakšnega neprijetnega ukusa po plesnivci, po suhem sodu ali kaki drugi tvarini; ako je vino pri tem poslednjem poskusu bilo za dobro spoznano, potem sme hiteti v želodec, pa ne da bi tam končalo svoje delo, ampak zdaj je šele začne prav zvrševati. Prijetna toplota se razlije po životu, jezik se razveže, okó se razjasni in v možjanih rodé se velikanske ideje, človeštvo osrečujoče. Kdo dela take čudeže? Kemiki pravijo: zmes raznih tvarin v vodi raztopljenih. Fizijologi poskušajo, kako vsaka teh tvarin deluje na živi organizem, toda uganjke le ne morejo rešiti. Pesniki pa — in njim gre prva beseda pri vinu — rešili so jo že zdavnaj. Oni pravijo, da tega ne dela nobena kemična tvarina, ne alkohol, ne aldehyd, ne êteri, ampak da to delajo le vinski duhovi. In teh duhov se ne bojí nobeden človek, vsakemu so dragi gostje, kadar se pri njem oglasé. — »V zlati kaplji« — pripoveduje naš pesnik —

»Oko zagleda sto in sto duhov,
Duhov ne zlobnih, nego čistih, blagih,
Trpinom dobrih, tožnim srcem dragih.
Tu v kupi, glej, prekrasno zrem kraljico,
Nebeško hčer, neskaljeno resnico;
Tik nje radost — pozna se na očéh —
In deca njena: šala, vtip in smeh!
Navdušenost, čuj, poje rajsko pesem,
Na zemlji še jednake slišal nesem.
In nade duh naprot šepeče mi,
Podi obup, skrbi moreče mi.
Pogled duhov, vabljenje krasnih boginj
Mi vnema v duši čudodelen oginj,
Up vrača se v srcé, na usta smeh
In znova vžiga radost se v očéh.
Duhovi vinski, hvala vam tedaj!
Napolni zopet kupo mi, točaj!«



Nezvesta.

Doslužen v rodno sêlo
Voják vesél pripéva,
Ob póti žito rúmeno
Marljívo žánje déva.

Ves plamenèč privriska,
Ves žaren se ustávi;
»Bog sréčo daj, o déklica!«
Prijazno jo pozdrávi.

A déva, lépa déva
Ga vzmóčeno zahváli,
Bledí — rudí, rudí bledí:
Dolgó so ga držáli . . . .

Solzà raz hrabro lice
Potóči se junáka,
Ne vríska več, ne pôje več,
Molčé domóv koráka.

J. Kržišnik.



Mati.

V domóvje sem se vračal spet,
V samotno, tiho sêlo;
Tam zunaj mi zbledèl je cvet,
Zmračílo se mi čêlo.

Ko sem zagledal našo vas
In pokoj, ki tù vlada,
Zajokal tožno sem na glas
Iz duše polne jada.

Trepečim srcem sem hitèl
Med hiše znane, bele;
Ko v hram sem sred vásí dospèl,
Roke so me objele.

Uprla mati je okó
Na bledo lice moje:
»Moj sin! cvetoče prej tako,
Zakaj ti zdaj bledó je?«

Povédati ji nisem htèl,
O, ko bi mati znala,
Zakaj obràz mi je vzbledèl,
Pač bridko bi jokála!

Rádinski.



Dva lovca.

Dva brata v gozdu, lovca dvá,
Zverino streljata oba.

In mlajši bratov govorí:
»Oj, brate, res si srečen tí!

Domá te čaka žêne slast,
Očetov grad je tvoja last.«

Starejši bratov govorí:
»Vse tvoje je, ko mene ni.« —

Svoj plašč nad drevje noč razpnè,
Iz gozda bratov mlajši grè.

Oj bratov mlajši, lovec mlad,
Povej, kje je starejši brat?

Gavranov króka tam oblák,
Odgovor njim ni pretežák. —

--od.



Testament.

Povest. Spisal Janko Kersnik.

I.

Ob véliki cesarski cesti, ki teče iz Ljubljane proti Celju, stojí v mali vasi že blizu kranjsko-štajerske meje velika dvenadstropna hiša, v katero se menda okó vsacega potovalca, ki prihaja mimo, ozira z nekakim začudenjem, češ, kaj hoče ta obširna stavba v samotni, divji dolini? Dandanes poslopje tudi v istini nima nobenega pomena na tem mestu. Ves promet se je preselil na železno cesto v Savski dolini, in ko bi vsako leto proti jeseni ne prihajalo po stari cesti nekoliko vojaških čet, ki menjavajo garnizije svoje, ne vedeli bi ljudje, čemu je cesta ostala še državna. Domače industrije ali razširjenih obrtov, ki bi potrebavali večjih prometnih sredstev, tukaj ni, in visoko gorovje, ki spremlja cesto ob obeh straněh, priča s svojim sivim skalnatim pobočjem, da je zadnji važni del premoženja prebivalcev te doline, gozd in les, že romal iž nje. Pol streljája od ceste teče v jedni vrsti ž njo majhen potok, ob suši neznaten in komaj tolik, da premiče tù in tam na primernem mestu jedno ali dve mlinski kolesi, ob deževji pa silen hudournik, ki pustoši vso dolino, z gorovja in z nižjih brd pa splavlja zadnje ostanke rodovite zemlje.

S prometom in z lesom je izginilo tudi blagostanje prebivalstva ob cesti; koder se stavi nova hiša, vedno je le borna koča, in malo je boljših izjem med njimi; stare stavbe pa so ali bodo v malo letih le razvaline, tožne priče vedno veljavnega zakona, da se mora mali klanjati velikašu, da mali lokalni ali zasobni interes izginja pred velikim, splošnim interesom.

Ono poslopje, o katerem smo zgoraj izpregovorili, je taka priča. V dve nadstropji je zidano in z opeko krito. A danes na slemeni ni več robníkov, pod kapom je odpal ves omet in široke vlažne lise, ki se kažejo na čelu in nad oboki, pričajo jasno, da sedanjemu gospodarju ni môči ali ni več za to, primerno vzdržavati poslopja. V drugem nadstropji so okna večinoma pobita, in leseni okviri so trohli; tam gori očitno nihče ne stanuje; v prvem pa je videti nekoliko novih popravíl, toda vse le tako surovo, slabo tesano, ali na debelo ometano, da mora vsakdo soditi, da se je zgodilo le, ker je bila skrajna sila in potreba, in da se je žrtvovalo le, kar najmenj je bilo môči.

Na dvorišči pred hišo stojita dve lipi, v sredi med njima pa kamenita miza, nagnena na stran, tako da ni môči kozarca postaviti nánjo, da ne bi zdrknil na tla. Lipi sta stari in ravní, in ko bi ne bili tako neusmiljeno obsekani, da sta slični cvetno-nedeljskima butarama, delali bi krasno senco. Pa saj ni nikogar, da bi se senčil pod njima. Celó trudni popotnik, ki pride mimo, krene dalje; kraj je prepust in presamoten, in celó gosta, temnozelena trava, krijoča široko, do ceste sezajoče dvorišče, in ki raste rada na starem tlaku, katerega je ugladila in potem zapustila človeška noga, privabiti ne more nikogar, da bi zleknil na nji trudne ude.

Tako je dandanes!

Pred štiridesetimi leti pa je bilo drugače. Stransko gorovje po vsi dolini je bilo temno zarasteno s smreko in borovjem, potok Radomlja je jednakomerneje tekal po globoki strugi, ki mu ni dala duška ven na zeleno trato, po véliki cesti pa se je čulo dan na dan, uro za uro ropotanje težkih tovornih voz, kričanje voznikov in vesel glas rogá, katerega rdeče opravljeni postiljon ni dal od ust, češ: »Pošta je prva, ogni se s tira!«

Pa tudi poslopje, o katerem smo gori pripovedovali, in lipi pred njim, dvorišče in vse krog, vse je kazalo drugo lice. Tedaj je bila tù vélika krčma, kjer so zlasti tržaški vozniki radi nočevali. Hiša sáma je bila v najboljšem stanu, na desni in levi širnega dvorišča so se raztezali prostorni hlevi, spodaj ob cesti pa lepo ograjen vrt; pod košatima lipama pred hišo krog široke kamenite mize pa so sédali ob vročih poletnih dnevih vozniki, potniki in trgovci ter krepčali se pri dobri kapljici, ki jo je točil bogati, vsem voznikom od Trsta do Dunaja najbolj poznati in od vseh čislani krčmar Topolščak. Vedeli so, da je tam vse dobro spravljeno, ljudje in živina, in da tudi konečni račun ni prehud. Gospodar sam je imel okoli petdeset let, bil je širokopleč, srednje, skoraj bolj majhne postave, okroglega, rdečeličnega obraza, vedno do čistega obrit, opravljen na pol gosposko, na pol kmetsko, in v vsem svojem ravnanji gibčen in uren, kakor mladenič dvajsetih let.

Miklavž Topolščak, ali »gospod Topolščak«, kakor so ga nazivali vsi tujci in tudi gospôda iz bližnjih uradov, dasiravno so ga domači kmetje, ki so ga poznali od mladih nog, vedno le tikali, bil je vdovec. V mladih letih je bil prehodil nekoliko svetá, priučil se nemščini in laščini za silo, po očetovi smrti prevzel domače posestvo, oženil se in po svoji pridnosti in sreči postal kmalu jeden najimovitejših posestnikov okraja svojega. Od otrók ostal mu je jedini sin, drugi trije

so bili pomrli, in pred malo leti še žena. Odslej mu je pomagala sestra, tudi že priletna, pri gospodinjstvu, sin Andrej pa je obiskoval že višje šole v Ljubljani.

Bilo je lepega poletnega popóludne, ko je zadonel od zahodnje straní doline, po kateri se vije vélika cesta mimo Topolščaka, tenek glas poštnega rogú, naznanjujoč ob tem nenavadnem času, da se bliža poseben voz ali »extra-pošta«, kakor so dejali domačini. Krčmar Topolščak je bil tega glasú vedno vesel, kajti znal je, da od potnikov, ki se poslužujejo tega pomočka, tudi zánj odpade kàj več, in zato je tudi danes pritekel na dvorišče in čakal pod lipama, kaj mu pripelje naznanjeni voz.

Bil je še doli pod klancem, preko katerega ni mogoče drugače, nego korakoma.

»Bode pa že spet kàj — záte, Miklavž!« oglasi se jeden izza mize, kjer so sedeli trije pivci, očitno domačini. Govornik je bil majhen, suh možič, zarjavelega, skoraj črnikastega obraza in že póstaren, a izpod košatih obrvij mu je zrlo dvoje malih svetlih očij tako živo in zvito tjà v beli svet, da sta dajali neznatni osebi lastnika svojega nekaj čisto posebnega.

»Ej, Tomaž, saj tudi tebi časih kàj pripade!« zavrnil je krčmar malo porogljivo. »Kako pa je bilo tedaj, ko si ónemu pozabljivemu Francozu toliko časa roko pod nos molil, da si imel kmalu več v mošnji, nego on.«

»Tebi pa ni treba rok moliti, Miklavž; ti kar pišeš, prijatelj, pišeš s kredo na mizo, pa ti leté dvajsetice nánjo, in še mari ti ni, se li Francoz ali Tržačan, ali naj si bo, kdor hoče, kislo drži ali ne! No, le čakaj, Topolščak! V par letih, pravijo, bo železna cesta tam doli za Savo gotova, potem boš pa vesel, če bo Piškurjev Janika vsake kvatre dal pri tebi za polič tepkovca.«

»Ti boš pa hodil za bobom, kakor kobila za deteljo!« zagodrnjal je krčmar malo nejevoljno. Opomin na železno cesto mu ni bil prijeten.

V tem je že pridrdràl težki poštni voz, katerega so vlekli štirje konji; prvi par je vodil jahač, ki je sedèl na vajetnem konji, druzega pa postiljon z visocega sedeža; le-ta je že od daleč migal z bičem v znamenje, da se voz tu ustavi.

Topolščak je hitel k vratom, da pomaga prišlecem izstopiti; a poštni spremljevalec, ki je sedèl v vozu, mignil mu je, naj počaka.

»Bolnika imamo, ne vem, kaj bo ž njim!« je pristavil.

Krčmar pokliče sestro Uršo, in tudi Tomaž, ki je doslej le radovedno gledal semkaj izpod lipe, pridružil se je ónim.

Vzdignili so iz voza póstarnega, bledega gospoda in ga odnesli v vežo. Bolnik je bil tako slaboten, da ni mogel stati niti sam sedeti ter je v jednomer pokašljeval in tiščal robec na usta. Rdeče lise na robci so pričale, da se mu je bila ulila kri.

»Po gospoda pošljimo, po gospoda — umrl bo!« stokala je Urša

»Môlči, môlči!« zavrnil je Topolščak; »počakaj, ga bo li hotel, — gospoda, ali ne!«

Hotel je še nekaj pristaviti, toda pogled na prestrašeno lice tujčevo mu je udal misel, da óni morda ume slovensko. In ni se bil zmotil.

»Po zdravnika pošljite!« šepnil je le-ta siloma, »in postelj — postelj mi pripravite.«

Po zdravnika poslati ni bila tako mala stvar. Na Vranjskem in na Prevojah — povsod je stanoval po jeden, toda na obe strani je bilo z vozom skoro poldrugo uro. Pa Topolščak ni dolgo premišljeval. Z vranjskim padarjem — kakor so ga imenovali po dolini — bila sta prijatelja; poslal je takoj hlapca z urnim konjičem tja.

V tem pa so bolnika spravili v čedno sobo v drugem nadstropji in postiljon je prinesel več težkih kovčegov za njim. Tomaž mu je pomagal.

»Brez groša pa ni ta dedec,« šepnil je na stópnicah, »ker vozi toliko s seboj; pa še tako težko je vse, tako polno; od kod pa je?«

»Vrag ga védi!« sopihal je postiljon. »V Ljubljani je bil še zdrav, tudi v Podpeči je še jel in pil, a tù v Grabnu mu je zdajci jelo slabo prihajati. Mislili smo, da bo v vozu umrl.«

Bolnik je navzlic svoji slabosti skrbno pazil, da mu prinesó vso prtljago v sobo. Potem pa je želel, naj ga pusté v miru; samó jeden naj pri njem ostane. Čutil se je nekoliko krepkejšega.

Krčmar je ukazal sestri Urši, naj pazi na tujca, sam pa je odšel k poštnim ljudem, ki so se po kratkem počitku odpravljali nazaj v Ljubljano.

Na spodnjih stópnicah je stal Tomaž.

»Ti — Miklavž! S tem tam gori ne bo nič! Deset padarjev in pa še Ostriženec po vrhu — mu ne pomaga!« dejal je potihoma.

Topolščak je potegnil dvakrat zaporedom rame kvišku.

»Pa veliko ima s seboj! To so težki kovčegi!«

Krčmar je odgovoril z ramami, kakor prej, potem pa pristavil: »Pojdi, pojdi v hlev, pa poglej malo po živini, dokler se hlapec ne vrne!«

Omahnetov Tomaž — to je bil njegov priimek — stisnil je oči za trenotek, in iz njegovega grla se je čulo nekaj, kakor zatrti kašelj, a obrnil se je in odšel v hlev. Bil je to bližnji sosed Topolščakov, stanujóč v na pol podrti koči pod klancem. Druzega posestva ni imel, zaslužil si je pa živež, in časih tudi še kàj več, s tem, da je pri Topolščaku, kadar je bil večji promet, opravljal službo druzega hlapca, točaja, ali sploh kar je bilo treba. Zaslužek njegov pa je vedno ostal tudi pri Topolščaku, kajti Tomaž ni mogel videti ali čutiti kàj okroglega v žepu, nego je s potoma vse zapil tam, kjer se mu je dalo. Ljudje so o njem časih čudno govorili ter pripovedovali, da je še staremu Topolščaku, Miklavževemu očetu, pomagal ubežne Francoze moriti, in kako je bil komaj ušel, da ga niso z drugimi vred ustrelili tam za sv. Krištofa zidom pred Ljubljano. Tomaž sam pa ob ónih časih ni rad kàj zinil. Proti noči se je pripeljal zdravnik z Vranjskega. Mali okrogloličnì in trebušni možič se je malo dalje mudil pri bolniku, kakor je bila sicer pri druzih njegova navada, ukazal pokladati mu mokre rute na glavo, in dal mu nekoliko kapljic črne tekočine, katero je bil prinesel s seboj. Bolniku je bilo nekoliko odleglo in hotel je zaspati. Doktor pa je obljubil, da se drugi dan zopet vrne.

Ostal je še pozno v noč v krčmi, odhajaje pa omenil, kar je bil prej že stokrat ponovil: »Slab je, slab, pa mi ga spravimo na noge!«

Kmalu po polunoči je prišla Urša klicat gospodarja, ki je po odhodu gostov legel spat. Tujec se je bil vzbudil in jel vnovič krì bljuvati. Topolščak in njegova sestra sta ravnala, kakor je bil zdravnik ukazal za take slučaje, in bolniku je vnovič odleglo, da je zaspal; sedaj je Miklavž ostal pri njem ter poslal sestro spat.

Ta se je v malo trenotkih vrnila, in stoječa med vrati migala bratu, naj pride k nji; bila je vsa zasopena in tresla se je, kakor trepetlika v vetru. Bolnik je zopet dremal.

»Kaj ti je?« vpraša krčmar malo nejevoljno ter stopi k vratom.

»Spomin, Miklavž, spomin je bil to! Umrl bo, umrl!«

»Béži, béži, šalobarda! Kaj pa si videla?«

»Ko sem šla po stópnicah doli, smuknilo je nekaj velicega, črnega pred menoj čez stópnice — človek ni mogel biti, ker je bilo to tako naglo in tako tiho; — svetílka mi je pala iz rok, in ne vem, kako sem se vrnila!«

»So li hišna vrata zaklenena?«

»Če jih nisi ti zaprl, gotovo niso.«

»Ej, vrag, pa že blodi kdo tù okoli!«

Rekši je užgal gospodar drugo svetílnico ter šel po hiši gledat, je li vse zakleneno in zaprto. Duri v veži so bile sicer priprte, a zapah je bil odrinen. Krčmar je svetil po vseh kotih, celó doli v klet, potem pa porinil velik zapah za vežna vrata in se vrnil gori k bolniku. Akoravno je bil pogumen mož, brez vraž in jednacega strahú, vendar mu je bilo nekako neprijetno pri srci, ko je gledal in stikal po temnih kotih in mu je razgreta domišljávost vzbujala razne misli. Vrhu tega mu bolni tujec in njegovi težki kovčegi niso hoteli iz glave.

Poslal je vnovič sestro stráni in sam sédel k bolnikovi postelji.

»Pošljimo po gospoda!« šepnila je Urša še jedenkrat pred vrati.

»Ej, saj je dejal doktor, da se ni bati! Kdo ga bo sedaj budil in trudil? Jutri pa se lehko zgodí, če bo temu prav!« odgovoril je brat.

Krčmar je ostal sam pri tujci. Akoravno je bil truden, vendar ga spanec ni mogel premotiti. Nekaj čudnega, nenavadnega mu je vrelo po glavi. On je bil pošten in vesten mož, in zaradi tega čislan od vseh, čeravno ni mogel prikriti neke odurnosti ali surovosti, ki se je kazala zlasti, kadar ga je kdo izmed podložnih ali sovrstnikov ujezil. Bil je tudi, kakor so dejali sosedje in ž njimi ves Graben, to je, vse občine po dolini, bogat, in dolžnikov svojih ni neusmiljeno terjal, ali morda celó rubil. V istini pa Miklavž Topolčak ni bil več tako premožen, ko pred malo leti, ali vsaj kakor so mislili drugi ljudje. Zakopal je bil nekoliko tisočakov, ko ga je bil nedavno pregovoril inženir, ki je nadzoroval pripravljanje hrastovih blazin, katere so rabili za železnico ob Savi, in tesali po gozdih krog Trojan in ónokraj Učaka, da sta jela v bregu ob Radomlji kopati rudo — svinec, kakor je trdil inženir. Izkopali so nekaj podobnega, toda ker je le veljalo in veljalo, spečalo se pa ni ničesar, ustavila sta napósled delo, in Topolščak je bil ob svoj denar. Ljudje so sicer mnogo govorili o tem, toda pravega ni nihče znal, in Miklavž sam tudi ni črhnil besede, da je s to špekulacijo zapravil mnogo, mnogo prihranjenega denarja. Sedaj je bilo treba hraniti, zlasti ko je sin Andrej, učeč se v Ljubljani, tudi več potreboval, in ko je moral stari misliti, kaj bo dalje s sinom. Dvojil sicer ni, da bo Andrej — gospod, kakor si ga je mislil vedno, namreč duhovni gospod, a tudi takemu nasproti v svoji prirojeni oholosti ni hotel biti — premalo, preubožen. Pa pri vsi varčnosti vendar ni mogel prav kvišku.

Danes pa mu je nekaj čudnega zvenelo po ušesih. Ta bolni gospod, pri katerega ležišči je že stala smrt, in pa njegovi težki kovčegi, o katerih je bil izpregovoril prej Tomaž! Kdo je ta mož, od kodi

je, kdo ga pozna? Nihče, tukaj gotovo nihče, in tudi poštni ljudje ga niso poznali! Ko bi umrl, tukaj pri njem umrl, sedaj — po noči, ko nihče ne vé o njem, o kovčegih njegovih, o njegovem bogastvu, katero vozi gotovo s seboj?«

Mraz je stresel Topolščaka, akoravno je bilo vlažno, gorko v sobi, in tudi južni veter, ki je pihljal skozi odprto okno, ni dajal nobenega hladú.

Čez nekoliko časa se je tujec prebudil; zahteval je mrzle vode, potem pa dolgo časa molčeč zrl v svojega váruha, ki mu je prigovarjal, naj poskuša zopet zaspati.

»Sedite bliže k meni,« šepetal je óni, »jaz ne morem glasneje govoriti.«

Krčmar je ubogal.

»Jaz mislim, da ste pošten mož!« nadaljeval je bolnik, in njegovo žareče oko se je s čudno silo uprlo v Miklavža, ki je mirno prebil ta pogled.

»Dajte mi óni mali zaboj, z železnim okovom!« velel je óni, in segel po ključih, ki so ležali na mizici poleg vzglavja ter jih dal krčmarju.

»Odprite!«

Bolnik je segel sam v skrinjico in izvlekel neznaten zavitek iž nje,

»Jaz ne vem, kaj bo z menoj! Pa to je moj testament. Hranite ga, in ko bi jaz umrl — morda še ne bom nocoj — pa tako čudno mi je — izročite ga takoj sodišču. To pa, kar je denarja v skrinjici — to je vse Vaše, za Vaš trud.«

Topolščaku je kri silila v glavo; skrinjica je bila težka, silo težka in védel ni, kaj bi odgovoril.

»Saj ne boste umrli,« dejal je napósled glasno.

Bolnika je posilil zopet hud kašelj.

»Ali imate duhovnika blizu?«

»Jedno uro daleč! Ali naj pošljem pónj?«

Tujec je ležal nekoliko trenotkov molčeč in zrl srpo v zrak.

»Sedaj mi je zopet bolje! Jutri, jutri, če bo treba!« šepetal je potem.

Dolgo časa je bilo vse tiho v sobi, samó glas tujčeve ure, ki je ležala na mizici, in pa cvrčanje murinov zunaj na polji, katero je nosil lehak veter v sobo, zvonelo je Miklavžu na uho.

Čez nekoliko časa je bolnik vnovič mignil krčmarju, naj prisede bliže.

»Ali poznate Vi Brnotove v Št. Gotardu?« vprašal je s srpim pogledom.

»Kaj bi ne? Saj smo si še malo v sorodu!« vskliknil je Topolščak.

»Ali nimajo tam male rejenke, šestnajst let stare?«

»Metko!« pristavil je óni.

»Imajo, Metko — ki so jo iz Trsta prinesli!«

»Seveda!«

»Jaz sem njen oče!« dejal je tujec.

Miklavž ni vedel, kaj bi zinil, tako ga je vse iznenadilo.

»In testament?« vsklikne čez nekoliko trenotkov skoraj nehoté.

»Ona je dedič moj. Jaz imam več posestev v Primorji, in vse, vse je njeno! Ali ne morete pónjo poslati? Jaz bi tako rad —«

Zdajci se vlije tujcu zopet kri iz grla. Miklavž se prestraši, skoči po kozarec vode ter privzdigne bolnika.

A sedaj je bila vsa pomoč zaman. Čez malo hipov je bil tujec mrtev, in óni ga prestrašen izpusti iz rok, da omahne na blazino.

Krčmar je obstal pred posteljo. Slabe živce je imel, in sedaj so mu tudi že druge misli šinile v glavo. Pretipal je še jedenkrat mrtveca po prsih in rokah in se prepričal, da mu žila ne utriplje več. Nato ga je lepó zagrnil. Potem je vzel skrinjico, ki jo je bil malo prej kraj postelje postavil in jo odprl. V lepih zavitkih je bilo tù zlató, samo zlató in poleg več bankovcev. Vse to je bilo njegovo, saj mu je vse tujec sam volil. Utegnil ni, da bi štel denar — nego spravil je vse v širok robec — nekoliko zlatá pa je vendar pustil v skrinjici, češ, to bodo preiskavali, in če jim tudi tisočkrat povem, da je tujec to meni dal, vendar mi ne bodo verjeli.

»A — testament, kaj pa ta testament!«

S tem vprašanjem na ustnih obstal je zdajci Miklavž sredi sobe. Premišljal pa ni dolgo, ampak zasvit v njegovih sivih očéh je pričal, da se je odločil.

Vzel je s stola jedno tujčevih sukenj, in zavitek, v katerem je bila izročena mu oporoka, vteknil v širok stranski žep. Nato je odnesel robec z denarjem tiho na drugo stran hiše, kjer je imel svojo sobo, in ga spravil v skrinjo. Vrnivši se, povezal je suknjo, v katero je bil vtaknil óni zavitek, s tenkim konopcem, potem sezul čevlje, vzel luč in šel tiho, kakor mu je bilo moči pod streho. Vrat ni zaprl za sábo, ker se je bal, da bi preveč vriščale in tako je storil tudi pri podstrešnih durih. Gori si ni mislil, da bi ga kdo čul, kajti vsi domači so spali pri tleh. V zadnjem konci podstrešja je odmeknil velik prazen zaboj, in pod njim privzdignil veliko ploščo opeke, s kakeršno je bil sploh ves tlak tù gori pokrit. Odprl je tù širno in globoko luknjo, kamor je potisnil tujčevo suknjo z zavitkom vred, ki ga mu je bil óni izročil

Nato je položil opeko nazaj na prejšnji prostor, porinil vrhu nje zaboj in hotel oditi. Toda v tem trenotku se mu je zdelo, kakor bi bil čul tih korak na stópnicah, ne bližajoč se, nego bežeč navzdol. Pogumen, kakor je bil vedno, plane k vratom. A doli je bilo že zopet vse tiho in mirno. »Podgane skačejo okoli!« šepnil je poluglasno, potegnil duri za seboj in lezel tiho po stópnicah navzdol. Vrat zaklepati se mu ni zdelo potrebno.

Stopil je v mrtvečevo sobo, obùl škornje, prižgal še jedno luč in potem šel klicat sestro Uršo.

To je bil joj in jok, ko je ona s kravjo deklo vred — sáma se je bala — prisopihala gori v sobo. Poklicali so tudi hlapca iz hleva, ter deli gori v sobi vse v red, kolikor je bilo mogoče in navada ob tacih slučajih.

Miklavž je rekel, da gre spat; ukazal je hlapcu, naj se pelje na vse zgodaj v Št. Ožbolt k župniku naznanit tujčevo smrt, in potem se je zaprl v sobo svojo. A spati vendar ni mogel. Vzel je óni robec z denarjem in jel šteti in šteti. In čim dalje je štel, tem bolj so se mu tresle roke in šepetal je: »Oh — pa kaj bo še, kaj mora še biti!«

Urša in dekla sta molili pri mrtveci. Jedenkrat se jima je zazdelo, da laži nekaj nad njihovima glavama, gori pod streho semtertja, čuli sta nekako premikanje, in silna groza se ju je polastila.

»Oh, le môli, môli«!« ukazala je Urša. »Saj sem vedela — to je bil prej spomin — spomin — in po gospoda tudi nismo poslali!«

A kmalu je tudi pod streho vse potihnilo, in skozi odprto okno je zadonel prvi klic kosov iz brinjevega grmovja, rastóčega po bližnjem bregu.

Na odprti vzhodni stráni doline pa se je žarilo nebó.



Benečija Sloveniji.

1.

Zdrava, srčna majka!
Hčerka izgubljena
Tukaj se pred táboj
Mečem na kolena.

V tvoje se zatekam
Zaželeno krilo,
Da bi tuje sile
Enkrat me rešilo.

Grenke sem po tebi
Solzice točila
Ko me tuja roka
V lance je vklenila!

2.

Glej, zvenelo lice,
Glej, roké žuljave,
Strgano obleko
I nogé krvave!

Tepli me nemilo,
Jesti ne dajali,
Meni so in tebi
Tujci se smijali!

K tebi zdaj se vračam,
Da obraz ti mili
Zopet zrem i v tvojem
Se razjokam krili!

V Laškem Vidmu 1886. D. J. T.



Prva ljubezen.

Spisal **Alfonz Pirec.**

Prijatelj moj Ivan nas je povabil svoje prijatelje in znance nocoj na večerjo v slovo od dozdanjega samskega stanú. Našel si je družico za življenje in drugi dan se je hotel ž njo poročiti. — Odšli so že vsi in samó jaz, najstarejši in najboljši njegovih prijateljev, mudil sem se še pri njem.

»Ostani še nekoliko časa tù! Pri kozarci vina se pomeniva še to in óno in spomniva marsičesar iz minolih dnij,« ogovori me Ivan, ko sem hotel oditi tudi jaz.

Rad sem ostal. Govorila sva o marsičem in prišla je govorica tudi na ljubezen. Kaj je tudi naravneje na predvečer pred poroko!

»No, ali si bil že kdaj prej v kako deklico resno zaljubljen, predno si spoznal svojo izvoljeno?« vprašam ga jaz šaljivo.

»Saj veš, kako je moški rod potreben ljubezni, kako hrepení po nji vsak količkaj blag človek, kdor ni že vsa svoja boljša čutila izgubil v boji za vsakdanji kruh in sploh v življenja pusti suhoparnosti. Morda tudi, da sem jaz kak posebnež; ali lahko Ti rečem, prijatelj, da sem ljubil že več deklet. Ne misli, da sem kak Don Juan, in zanimalo bi Te pač malo, ko bi Ti hotel o vsaki svoji boginji pripovedovati, ali vendar, če se Ti ne zdim prepust, povem Ti o prvi svoji ljubezni.«

»Izvrstno! Le povej mi, jaz Te prav rad poslušam,« hitel sem mu zagotavljati.

Sédel sem v mehki fotélj, zapalil si smodko in jel proti stropu izpuščati modre dimove oblačke.

Ivan mi začne blizu tako-le pripovedovati:

Imel sem dobrih osemnajst let in zdelal sem s precèj dobrim vspehom maturo. Oče moj je bil zadovoljen z menoj in ko je prebral moje izpričevalo, rekel mi je:

»Če Ti je všeč, pa greš lehko letošnje počitnice k svojemu strijcu v Zagreb. Ravno danes mi piše pismo, v katerem Te vabi.«

Kdo je bil veselejši od mene? Še tisti dan mi je pripravila skrbna moja mati vse skupaj, kar bi potreboval za dva meseca, in prihodnje jutro sem sedèl v kupeji in drdral po železni cesti proti hrvaški metropoli.

Nečem Ti popisovati, kako mi je dopadel Zagreb; saj sam poznaš to lepo mesto. Moj strijc je trgovec in v opravkih svojih se je

večkrat vozil sem ali tja in vsakikrat sem bil vesel, kadar me je povabil, naj grem ž njim.

Nekega dné sva šla v Sisek. Bil je v trgovski zvezi z nekim židom Samuelom Kornom. Že na poti mi je pravil strijc, da navzlic temu, da je Korn žid, sta prav dobra prijatelja. Hvalil mi je njegovo poštenost in vestnost, njegovo gostoljubje in njegovo prijaznost.

Pozno v noč sva šele dospela v Sisek. Opravki, zaradi katerih je strijc prišel sem, zadržavati so ga imeli več dnij in tudi v okolici Siska hotel je zajedno s tem ali onim trgovskim prijateljem govoriti in ga obiskati. Pred tednom dnij, rekla sva doma, naju ne bode nazaj.

Naseliva se v hôtelu.

Bolan sem bil nekoliko, bolela me je namreč zeló hudó glava in nisem mogel tedaj s strijcem drugo jutro h gospodu Kornu.

Zeló dolgočasno mi je bilo doma in hotel sem že navzlic svoji bolni glavi iti si mesto ogledat. Kar se ustavi pred gostilno kočija in častit starček s sivo brado stopi z mojim strijcem iž nje.

Prideta k meni v sobo. V čisti hrvaščini pozdravi me prijazno starček in me vpraša, če bom mogel iti sam po stópnicah, kajti da bi netják njegovega prijatelja bolan ležal v gostilni, tega on ne more dovoliti. Tudi strijca mojega je preprosil, da se za tukajšnjega bivanja naseli v njegovi hiši.

Kornova hiša je jedna najlepših v Sísku. Družina Kornova je štela razven gospodarja samó še ženo njegovo in hčerko Rebeko.

Kako prijazno so naju vsprejeli, ne morem Ti dopovedati. Mati Kornovka pač ni govorila najlepše hrvaščine, ali bila je zelo dobra in prijazna starka.

Kako lepa deva pa je bila Rebeka, preslabe so moje besede, da bi Ti jo popisal. Bila je prava orijentalska lepota. Zamolkle polti, klasično-lepega obraza, velikih temnih očij, črnih krasnih las, visoke rasti in — ali jaz Ti je ne morem opisati.

Zeló mlada je še bila, ali njena lepota je bila že popolnoma razvita.

Ko sem jo ugledal in ko se mi je nasmijala s svojimi rubinastimi ustnicami, da so izza njih zalesketali beli zobki in ko je uprla náme svoje oči, zarudel sem se, bil sem nem in osupnel. Neka sladka, prej nepoznana groza mi je pretresla život, ko mi je podala gladko svojo ročico.

Nedorasel mladič nisem bil navajen ženske druščine; ni mi treba tedaj praviti, da sem jo prav okorno pozdravil. Smijala se mi je in

mi rekla, da bodeva gotovo kmalu prijatelja in kako se že veselí, da bode z menoj mogla letati po vrtu.

»Rebeka, kàj ne vidiš, da je mladi gospod bolan,« oglasi se zdaj nje oče, »pelji ga v gorenjo sobo, naj leže na divan in ohladke mu polagaj na čelo, da mu mine glavobol.«

Kakor se je poprej veselo in poredno smijala, postala je zdaj vsa resna in skrbna. Prijela me je pod pozduho in me peljala, kakor ji je velel oče.

Sto let bi bil rad bolan in trpel najhujše bolezni, če bi imel tako strežnico. Dasiravno sem ji zatrjeval, da me ne boli skoro nič več glava, leči sem moral vendar na divan, sedla je poleg mene na stol in mi devala ohladke na čelo.

V pol ure sva si bila taka prijatelja, kakor bi se bila poznala od nekdaj. Pravila sva si drug drugemu svoje mladostne izkušnje in se smijala. Mene je popolnoma nehala boleti glava. Vrgel sem stráni ohladek in hitela sva doli na vrt.

Prehitro nama je minil teden. O ljubezni nisva ves čas nič govorila ali vendar sva bila drug v druzega zaljubljena in — bila sva srečna.

Zadnji večer sva sedela skupaj na vrtu o mraku. O najnavadnejših stvaréh sva govorila, zdajci mi pade Rebeka okoli vratu, solze ji zalijó oči, objema me in poljubuje. Vsa srečna sva bila, ko sva si dopovedala, da se ljubiva.

»Ti ne smeš iti od mene, Ti moraš tù ostati, če me res ljubiš,« reče mi ona.

Rad bi bil gotovo ostal, a nisem mogel. Oba sva se jokala drugo jutro, ko sva se morala ločiti. Srcé mi je hotelo poči, ko sem njo videl vso objokano.

»Glej, glej, kako se imata rada otroka,« reče stari Korn, »in kako jima je ločitev težka.«

Poljubila sva se in nikdo si ni nič hudega ali slabega mislil, saj sva bila še skoro oba otroka in pošepnil sem ji pri tej priliki na uho, da se kmalu vidiva ter da pišem takoj, ko pridem v Zagreb.

Ves nesrečen sem bil zdaj. Vedno sem mislil le na Rebeko, pisal ji in dobival od nje dolga, dolga pisma; začel sem v sonetih in gazelah opevati njeno lepoto in najino ljubezen in Bog vé, počel sem vse druge neumnosti, katere počenja vsak v prvi svoji mladeniški ljubezni. Neumni, a vendar tako srečni čas!

Kak teden sem menda tako preživel. Obledel sem in nič se mi ni ljubilo, le po nji je želelo mlado moje srcé. Tudi ona mi je pisala v svojih pismih, kako hrepeni po meni.

Strijc je menda vedel, kaj se godi v meni, a zmenil se ni dosti za to, misleč si, da mi bode že minila ta nespamet. Nekega jutra pride k meni v sobo in mi reče, če hočem iti ž njim, ne vem že več, kam da je hotel iti, in da izostaneva dva dni. Ležal sem še v postelji, zahvalil sem se mu tedaj in mu rekel, da sem bolan.

Šel je tedaj sam.

Dolgo me ni trpelo več ležati. Zdajci mi šine misel v glavo, da da bi se peljal v Sisek — k Rebeki.

Nisem se dolgo premišljal, vstal sem, rekel nisem nikomur v hiši, da grem in bil sem še tisto dopóludne pri nji.

V hišo se nisem upal kar naravnost iti, temveč šel sem od zadaj noter in prišel na vrt, kateri mi je bil dobro znan. Počasi sem se splazil k lopi, v kateri sva že večkrat sedela z Rebeko, in glej, tudi danes je bila notri sáma. Kar vzkliknila je od samega veselja. Sédeva na klop, objemava se in poljubujeva ter pozabiva ves ostali svet. Potem šele ji povem, kako sem prišel v Sisek in da strijc o tem nič ne ve. Povedala mi je, da tudi njenega očeta ni doma in da najbrž izostane nekaj dnij.

Pelje me k materi, katera je mislila, da sem prišel z dovoljenjem svojega strijca.

Dva dni me ni nikdo pogrešal v Zagrebu. Teta in vsi drugi so mislili, da sem šel s strijcem.

Midva z Rebeko sva bila zopet vsa srečna, vedno sva bila skupaj, gledala se drug druzega in sanjarila o svoji ljubezni. Poljubovala sva se — in kako strastno, kako sladko, je znala ljubiti lepa Židinja!

Tri dni je trajala najina sreča.

Sedeli smo ravno pri večerji, mati Kornovka, Rebeka in jaz, kar stopi v sobo strijc moj. Šele tedaj sem se zopet njega domislil. Zbal sem se ga in jo hotel popihati iz sobe, a vendar sem obsedel. Mati Kornovka ga povabi, naj prisede, in mu pové, da gospodarja ni doma. Strijc se je delal, kakor da bi ne bil prišel zaradi mene, obžaloval je, da gospoda ni doma in rekel, da se jutri odpelje z menoj, ker ne utegne čakati Korna. Po večerji smo šli kmalu spat, samó strijc moj je ostal še pri gospodinji in rekel, da mora še nekaj ž njo govoriti.

Midva z Rebeko sva šla še nekoliko na vrt. V velikih skrbéh bila sva oba. Prav dobro se spominjam, da sem ves resen svoji ljubici zatrjeval, da je ne pustim in če bi moral ž njo Bog védi kam bežati. Da je bila tudi ona popolnoma mojih mislij, umevno je samó ob sebi.

Nisva še dolgo sedela, kar zaslišiva, da mati kliče Rebeko in tudi strijčeve težke korake sem slišal po hodniku. Poljubil sem jo še

in hitela je k materi. Tudi jaz sem šel v svojo sobo, kjer je že čakal strijc.

»Fant, kaj pa misliš?! Nisem Te imel za tako nespametnega, da bi napravil tako neumnost. Kaj boš ti mladič mlečnih zob že za dekleti gledal? Jutri pojdeš z menoj v Zagreb in ako me ne ubogaš, pošljem te k očetu v Ljubljano.«

Odgovoril mu nisem ni besodice na to. Sedel sem za mizo in bridko jokal. Strijcu je bilo že menda žal, da je bil tako trd z menoj. Stopi k meni in me z mehkimi besedami prosi, naj grem spat. Sam me je moral spraviti v posteljo, kakor otroka.

Kaj se je z Rebeko zgodílo, ne vem. Drugo jutro zgodaj sva se odpeljala s strijcem in ni mi bilo dovoljeno videti Rebeko.

Prišla sva v Zagreb. Jaz nisem imel nobene svoje volje več. Govoril nisem z nikomer in maral nisem za nobenega, le teta me je tolažila, vzela mi je, kakor dobra mati vročo glavo v naróčaj in mi gladila lase.

Zvečer sem legel v posteljo in potem sem zbolel. Visel sem dolgo med življenjem ín smrtjo in le dobra in skrbna postrežba in mladeniška moja moč mi je pomagala da, sem okreval.

Ko sem po dolgi bolezni zopet vstal in šel na sveži zrak, zdelo se mi je, kakor da bi se mi bilo vse le sanjalo. Jesen je bila ín kakor je legla neka melanholija na vso naravo, tako je bilo tudi v mojem srcí.

Ne dolgo na to sem odšel domóv. Kmalu je bilo treba odití na univerzo. Večkrat sem mislil in sanjal o svoji Rebeki, domislíl sem se marsikrat njenih poljubov, a pozneje pozabil skoro tudi celó téh.

Bil sem že nekoliko let na Dunaji, ko me povabi zopet moj strijc, naj pridem k njemu v Zagreb.

Nì po Rebekì, nì po Kornovi družini nisem vprašal nikogar. Peljala sva se zopet nekega dné s strijcem v Sisek. Nek čuden čut se me je polotil; spomnil sem se ravno te poti pred nekoliko leti in mislil, živi li še Rebeka, misli li kàj náme, me li ni že davno pozabila?

V Sisku šele mi je povedal strijc, da je Samuel Korn umrl, njegova hči pa, da se je omožila z bogatim Židom v Pešto in da je tudi njena mati šla ž njo.

Vprašal me je potem še smejé, se li še spominjam lepe Rebeke. Odgovoril mu nisem níčesar in tudi strijc je molčal, ker je vedel, kako globoko se mi je usadila v moje mladostno srce óna ljubezen. —

»To je moja prva ljubezen!« sklene prijatelj Ivan svoje pripovedovanje. »Minila je in pozabljena je!« —

»In kaj bi Tvoja bodoča soproga rekla, ko bi Te slišala tako-le pripovedovati?« rečem Ivanu, ko sva nekaj časa molčala.

»Moja Ida je pametna. Ona mene ljubi in jaz njo, ne morda tako mladostno-strastno, kakor sem ljubil Rebeko, toda z óno moško ljubeznijo, katero si pridobiš samó tedaj, ako si že ukusil ljubezen. — Z današnjim dnem dajem slovo samstvu in njega prostosti. Dobro vem, da sem z zakonom prevzel skrbi in — neki jarem,« odgovorí mi prijatelj skoro nekako preslovesno.

»Daj Bog, da bi bile skrbi lehke in jarem sladák!« rečem mu patetično in se poslovim od njega.



Najnovejši slikani rimski grobi na Krškem polji.

Neviodunum, nekdanje rimsko mesto (municipij) na Krškem polji, stalo je po sodbi zgodovinarjev in starinskih preiskovalcev tam, kjer je dandanes vas Drnovo, ter se razprostiralo kakih 1800 metrov na široko proti vasi Brêge. Tisti čas je tekla tod mimo po sledu njene struge še Sava, dandanes pa je ta prostor kake 3 kilometre od nje oddaljen. Vsled tega, sklepajo zgodovinarji, moral je biti „Neviodunum“ tudi važno brodarsko mesto.

Na tem kraji izkopavajo starinski strokovnjaki že mnogo let starinske reči. V začetku so iskali največ v starem mestnem zidovji rimskih denarjev, katerih se je tudi našlo jako veliko. Pozneje šele so prišli na njivah do rimskih grobov ob starih rimskih cestah, držečih iz Neviodunа na štiri straní, in sicer proti sedanji Véliki vasi, Krški vasi, Št. Jarneju in Cirkljemu; kajti Rimljani so imeli navado, svoje mrtvece ob cestah pokopavati. Tù so se našle razne posode (urne) in sicer najlepše, kar jih ima ljubljanski muzej iz Kranjske, in druge različne manjše reči, kakor vrči, lončki, svetilnice, stekleničice za solze, korale, igle (fibulae); svedri, meči, ključi in drugo orodje od brona. Te reči so posebno dobro ohranjene v prstenih grobéh. V najnovejšem času pa so se izkopali tudi drugi znameniti grobi. Znani grobokop gosp. Pečnik iz Krškega odkril je sam več stotin grobov. Od teh je bila večina zloženih od kamenitih plošč ali opek, nekaj je bilo zidanih od lomljenega kamena v podobi velike kmetske pečí, dva pa sta bila zidana od celega kamena.

Med zidanimi so bili tudi trije znotraj slikani „al fresco“. Prvi tak grob se je našel dné 10. maja 1884. leta, ki je pa sedaj že popolnoma razrušen, kakor tudi óni nadalje opisani. Slikarije posnel in opisal je g. prof. Pečnik iz Gradca ter jih poslal c. k. osrednji komisiji za ohranitev starih stavbinskih spomenikov na Dunaj. Iz tega popisa posnemamo naslednje: „Grob je bil podolgovat in sicer na štiri ogle 1·8 *m* dolg, 1·15 *m* širok in 1·61 *m* globok, zgoraj obokan. Na severni stráni, ne prav v sredi, so bile narejene neške za vhod, 0·6 *m* široke, 0·5 *m* globoke in 0·82 *m* visoke, zgoraj s ploščo pokrite. Pri steni nasproti je bil sezidan prag 0·3 *m* širok in 0·35 *m* visok. Nad njim pri vrhu so bile narejene štirioglate neške za pepel 0.4 *m* široke, 0·24 *m* globoke in 0·25 *m* visoke. Pri zahodni steni, od omenjenega praga do nasprotne stene narejena je bila globina (jarek) 0·25 *m* široka, od 0·15 *m* debelega in 0·35 *m* visokega zidu. Tù se je našel pepel in čepinje.“

„Razven vhodne bile so vse tri stene s slikami okrašene. Med slikami je bila najzanimivejša óna na južni steni, nasproti vhodu, predstavljajoča ženitovanje. Tù sedi za okroglo, trinogato, podolgasto, z jedili obloženo mizo pet oseb, med njimi tri ženske — poleg mize pa stoji strežnik z vrčem v roki. Na zahodni stráni predstavlja slika štiri uprežene konje, ki vlečejo visokemu stolu podoben voz, na katerem sedí voznik. Na vzhodni steni sta naslikaná upre-žena bika, na kratkem vozu pa sedí poganjajoči voznik z bičem v roki in poleg njega leží sod. V oglih so bili izdelani še razni rastlinski ornamenti. Med barvami prevladuje rdeča, temno-siva,potem zelena in rmena. Nekoliko ométa s slikami vred je bilo že odkrušenega.“

Leta 1886. pa je gosp. Pečnik izkopal zopet dva slikana groba, ki sicer nista gledé slik tako krasna in tudi ne tako velika, vendar zidana na popolnoma drug način in zaradi tega jako zanimiva.

Našla sta se tudi na drugem mestu, namreč blizu Vélike vasi, prejšnji pa prav pri Drnovem, torej skoraj 1 kilometer narazen. Pisatelj teh vrstic je napravil obeh narise, ki so se poslali c. k. osrednji komisiji na Dunaj.

Jeden teh grobov se je odkril dné 4. junija 1886. leta. Zunanja podoba je jednaka prejšnji. Njegova dolgost je znašala 1·35 *m*, širokost 1·25 *m* in globokost 1·2 *m*; zgoraj je bil obokan, v treh stenah so bile vzidane okrogle 0·55 *m* široke in 0·3 *m* globoke neške, ter segale od srede do vrha. Vhod spredaj je bil 0·55 *m* širok ter imel nad dnom 0·31 *m* visok zidani prag. Tlak na dnu je bil napravljen od malte. Ob kraji pri treh stenah (razven vhodne) je bil sezidan 0.27 *m* širok in 0·31 *m* visok prag, v katerem je bilo narejenih 8 lukenj za urne (tri so stale še ohranene nad luknjami). Presne slikarije na stenah so predstavljale listnata okrasja (Blattornamente). — Spredaja stena nasproti vhodu je kazala tri, peterolistnate, razprostreni roki podobne slike v rdeči in rmeni barvi, ki so bile naslonjene na malih rdečih obročkih. Leva

in desna stena sta imeli na sredi palmeti (okrasju od palmovega listja) podobni ornament, sestavljen od petih podolgovatih listov, med njimi srednja dva malo zakrivljena. Stranski podobi sta bili rdeč obroček, na katerem sta stala rdeča zakrivljena rožička. Na vseh stenah krog slik sta bila potegnena robova in sicer zunanji širok in rdeč, notranji pa ozek in rjav.

Tretji grob, izkopan v navzočnosti moji dné 25. novembra 1886. leta, imel je kot očrt kvadrat, 1·63 *m* dolg in širok. Globočina je znašala 1·1 *m*. Na dnu je bil narejen rdečkast tlak od malte, na sredi pa je ležala podolgoma proti vhodu 0·52 *m* dolga in 0·41 *m* široka, kamenita, štirioglata plošča z 0·2 *m* široko, okroglo luknjo v sredi. Pod ploščo je bila sezidana od opeke na štiri ogle 0·41 *m* globoka skrinjica, v kateri se je našlo nekoliko pepela. Razven čepinj od urn, razbitih obokovih koscev, jednega bronastega denarja (v velikosti našega štirjaka) našli nismo v grobu ničesar. Vhod (brez praga) je bil širok 0·64 *m*. Na drugih treh stenah so bile vzidane okrogle neške in sicer največja ne prav v sredi, nasproti vhodu 0·95 *m* široka, 0·45 *m* globoka, od tal pa 0·6 *m* sezajoča do vrha; imela je na polici ob kraji rdeč obroč. Na desni steni so bile neške 0·65 *m* od tal, 0·69 *m* široke, 0·42 *m* globoko v zid segajoče in 0·5 *m* visoke brez slik, ki bi se bile še poznale. Na levi steni so bile neške 0·61 *m* široke, 0·36 *m* globoke, 0·5 *m* visoke in 0·62 *m* od tal. Tukaj smo še opazili polovico zelene arabeske, podobne ovijalni rastlini, druga polovica pa je bila oluščena. Razven rdečih, dva prsta širokih robov v kotih, na stenah in ob kraji na tlaku našli nismo, izvzemši prej omenjene, nikakih slik, kajti omèt je večinoma že odpadel. Jedini razrušeni obok je kazal na svojih koscih še rdeče in zelene robove, v katerih so se zavijale bele krivulje. Zid je bil od lomljenega kamena, namešan z dobro žgano in ohranjeno, denašnji podobno, toda na jednem konci debelejšo opeko.

Konečno moram še omeniti, da so jednaki grobi jako redki ter se menda razven Italije (posebno v Pompejih in Rimu) ne nahajajo nikjer. Zaradi tega in pa zaradi dragocenostij, ki so se izkopale na Vačah, Kranjska pri učenjakih že sedaj sloví; ker je pa c. k. osrednja komisija na Dunaji zadnji čas še večjo podporo določila za sistematično izkopavanje starin na Dolenjskem, upamo — da se v kratkem najde zopet kàj zanimivega.[1])

J. B.

---

[1]) Jako ustrežete vsem prijateljem staré naše zgodovine, ako nam blagoizvolite o teh najdbah redno poročati. Ured.



Nekaj o »národnem blágu«.

»Trau, schau, wem«.

Jako važno za proučávanje duševnega življenja našega národa je takoimenovano národno blagó: pesmi, pripovedke, pravljice itd. Ne samó da nam se v tem podajajo pravi vzgledi ljudskega jezika — ako so namreč dotične stvarí pobeležene točno v izvirni obliki, nego iz njih spoznavamo tudi narav, obrazovanost in običaje slovenskega národa v njegovi prešlosti. Akoprav so zlasti pripovedke skozi toliko vekov mnogo se izkvarile ter so dandenašnji brez vse zunanje zveze med seboj, to so vendar za nas imenitne poleg pesmij še tudi kot spomeniki davne književnosti naše. Nadalje so i pesmi i pripovedke i pravljice mnoge mitološke vsebine, govoreč n. pr. o duhovih, prirodne moči poosebljujočih prikaznih itd., kar se dandanes res da samó za zabavo pripoveduje, ali v starih časih se je to vse verovalo. Zato pa posebe o poslednjih Ig. Brlić dobro omenja pišoč: „Ove babske pripoviedke nisu baš tako tašte i lude, kako jih mnogi nadriizobraženik cieni; ove u sebi mnogo od pučke starodavnosti sakrivaju, iz njih se dosta naučiti može, ako nam se u prvi trenutak baš i lude i tašte čine“.

Uvidevši znamenitost takih národnih stvarij, poprijeli so se nekateri naši nci posla, da tó blagó ljudskega jezika in uma od propasti ohranijo, zberó ter objavijo zopet na občno korist. Lepo je to delo, vredno vse hvale in priznanja. Pa ni ravno tako lehko; kajti pri tem je razven marljivosti treba tudi mnogo previdnosti, zlasti še tedaj, ako zbiralec, pripravljajoč kako večje delo te vrsti, posameznih komadov ne čuje uprav sam iz ljudskih ust, nego jih dobiva od druge osebe zapisane. Na ták način slovensko národno blagó radi skupljajo n. pr. nekateri gg. profesorji, kateri dijakom dajejo takšne naloge, da napišejo kako pripovedko ali pravljico ali sploh káko táko národno posebnost iz rojstvenega kraja svojega. A tù lehko učitelj namesto pristnega blaga dobi pač le ponarejeno; ako namreč učenec ničesar izvestnega ne zna, prepiše kàj podobnega iz kake knjige in iz drugega kraja, nekoliko morda predela, ali pa si še vso stvar tudi celó izmisli. To pa gotovo dobremu namenu, z národnim blagom podajati prave duševne slike národa samega, ne samó da nič ne koristi, temveč mu šele škoduje.

O takem motnem poslu tù jeden primer.

Gosp. J. Majciger, profesor na gimnaziji mariborski, je v „Kresu“ l. 1883. med drugim národnim blagom, skupljenim baš na omenjeni način — vsaj v večini tako, na stráni 502. priobčil pravljico o povodnjem moži, stanujočem z ugrabljeno deklico v nekem hribu v sredini Savinjske doline, kateri hrib v obče „Goro“ imenujejo, in iz katerega teče studenec, ki mu navadno

pravijo „izvirek“. Od Majcigerja je to pravljico vzprejel tudi dr. J. Pajek v svoje po Matici Slovenski izdane „Črtice iz duševnega žitka štaj. Slovencev“ na str. 112. ter je še, sicer z vprašanjem, óno „Goro“ protolmačil v Dobrič. — A kaj je s to pravljico? Nič! Evo: Prvič, „v sredini Savinjske doline“, kakor pravi pisatelj, ni nikakega hriba, nego tam je po priliki vas s farno cerkvijo Sv. Petra na lepi ravnini; Dobrič je del znane Gore Oljke v Polzelski fari na severozapadni stráni té doline. Drugič, v pravljici omenjani hrib v obče „Gora“ imenovan in iz njegovih pečin tekoči studenec „izvirek“ nazivan je pač prav blizu farne cerkve Sv. Pavla poleg Priboljske graščine — zato tudi „graščinska Gora“ priimenovan hrib, ob Savinjske doline južnem robu res precèj v sredini med Celjem in Vranskim. Todà, tretjič, glavne stvarí, povodnjega moža in deklice v „Gori v izvirku“ — ni! Že krajevne okolnosti se ne zlagajo povse s pripovedovanjem v óni pravljici, v rečenih spisih priobčeni; zlasti ne vodi iz nijedne bližnje vasí uprav „mimo izvirka“ pot v Solčavo, kamor je bojda divjak mislil z izvoljenko oditi, češ, da je sin nekih imovitih roditeljev v ónih planinah, a da jo je gredoč tù v „Goro“ potegnil v stanovališče svoje. Ko sem pa vendar ljudi tukaj povpraševal za napominjano pravljico, ni mi vedel nikdò ničesar povedati o povodnjem moži v tej „Gori“. Nego ko sem vprašal nekega tukajšnjega dijaka, da-li ni morda on profesorju M. napisal óne pravljice, pritrdil mi je tá ter še sam pristavil, da je, n e z n a j o č n i j e d n e p r a v e, s a m s i j o i z m i s l i l . . . .

Nekaj podobnega mi se zdi še o nekaterih drugih pravljicah v ónem národnem blagu v „Kresu“ in dosledno v „Črticah“ objavljenem, a ne bi baš rekel, da med temi v niz nabranimi in iz njega izluščenimi „biserji“ ne tiči še kàj več „steklenjakov“. A tako prehajajo take stvarí iz spisa v spis, podajajo se brezličnosti za ogledalo resnice, krivo se zmatra za pravo, in vara se in slepí drug drugega. S tem sicer nečem nikomur nič očitati, iz znanih razlogov ne; nego objavljajoč to hotel sem, gotovo z dobrim namenom, samó kratko opozoriti na jako važen činitelj pri nabiranji in upotrebljevanji duševnega národnega blagá. Andrej Fekonja.



Književna poročila.

I.

Sodni obrazci. Sestavil *Bogdan Trnovec*, c. kr. sodec v Sežani *o vahtih* 1880. leta. Ti obrazci, katere je *vtlačil* in založil g. Viktor Dolenc v Trstu, izhajajo kot priloga »Edinosti«.

G. pisatelj ali „pisec“, kakor se sam imenuje, sestavil je te obrazce ali ta primernik, „da se olehča sodnim č i n o v n i k o m na Slovenskem službujočim uredovanje v slovenskem jezici.“ G. izdavatelj dobro vé, da pri-

mernik ni popoln, a ker je hotel priti na pomoč v silni potrebi, nadeja se, „da ga bode imel vsak razumnik izpričanim, da ga je vnesel na vidik.“

Že iz tega predgovora, še bolj pa, ako se pregledajo posamezni obrazci, razvidno je, da g. pisatelju ni na tem, da bi se držal terminologije že udomačene in se posluževal slovenščine, kakor se navadno piše v znanstvenih in leposlovnih knjigah in časopisih, ampak da piše svojo slovenščino, da hoče biti izviren. Kakor z veseljem pozdravljamo vsako resno podjetje, s katerim naj bi se olajšalo in pospešilo slovensko uredovanje, kakor smo prepričani, da je imel g. pisatelj s svojim trudapolnim delom blag namen, naj nam vendar oprosti, ako navedemo tù nekatere grajalne opazke, katere izvirajo iz istega namena.

Naša misel je, da se g. pisatelj premalo ozira na terminologijo in jezik, kakor je obče v navadi, na uradne prevode deželnih in državnih zakonov, in da prerad seza po tujkah in lokalizmih, kateri so večkrat dvojbene vrednosti. Ne iščimo novih terminov, kjer imamo že dobre slovenske izraze, ne hodimo vsak svoj pot! V Ljubljani se, hvala Bogu, še t i s k a, v Trstu pa „t l a č i“. Spominjamo se šaljivega nemškega sošolca, kateri je „Ausdruck“ preložil v „iztlaček“. Ne novotarímo in umetarímo, kjer ni potrebno. Smo kakor ženske: komaj pride jeden izraz v modo, že ga opustimo ter sezamo po druzih.

Za „Gericht“ rabila nam je dolgo časa Metelkova „s o d n i j a“. V obrazcih, katere je izdalo c. k. pravosodno ministerstvo, uvedlo se je „s o d i š č e“, kateri izraz so nekateri priporočali za „Gerichtshof“. Pa bodi središče, okrajno sodišče! V obrazcih, v Trstu „vtlačenih“, pa se ne rabi nì jedno nì drugo, ampak: „s o d, k o t a r s k i s o d“. Za „s o d n i k a“ rabi „s o d e c“, „k o t a r s k i s o d e c,“ za adjunkta ali pristava — „m a l i s o d e c“. Malih in velikih sodcev ali sodnikov zakon ne pozná in radovedni smo, kako hoče g. „sodec“ to razdelitev opravičevati. Hrvaška beseda „k o t a r“ (okraj) pomenja pri nas „Auszügler“. Takih izrazov se naše ljudstvo težko kedaj privadi; kajti narod se po zdravem razumu svojem ogiba terminov, ki imajo, kakor sod = Fass in Gericht dvojen pomen. Vidimo pred saboj kotarski sod (Auszüglerfass), ki je napolnjen z malimi in vélikimi sodci!

„T o ž b o ali p r a v d o n a p e r i t i“ (Klage, Process anstrengen) se nam zdí hud germanizem, akoravno rabi ta izraz kje na Slovenskem. Pravimo: toži ga, tožil ga bode, tožil ga je, tožbo je vložil, pravdo je pričel proti njemu itd. Hrvaški: „tužbu dati, parnicu početi.“ Bolje bi morda tudi bilo: tožbo p o d a t i, kakor n a p e r i t i.

Čemu se rabi obravn*o*vanje poleg obravnave in razprave, vrn*o*ti, povrn*o*ti, vgasn*o*ti, klen*o*vši, o t*o*m, t*o*ga (tega)? Za „Verhandlung“ bi bilo morebiti primerno rabiti „o b r a v n a v a“, za „Abhandlung“ pa „r a z p r a v a“. — V obrazcih

se zlasti pogostoma rabi trpna doba, ki gotovo ni v duhu slovenskega jezika in navadno tudi brez vsake potrebe. Tako piše g. Trnovec: »b i v a odločeno, tožba b i v a zavržena in tožitelju vrnena, izostanje b i v a opravičeno, b i v a dostavljeno, vsprijeto, stroški b i v a j o ugotovljeni, toženi b i v a obsojen, eksekucija *bode* dozvoljena, eks. prisodba b i v a dovoljena,« — namesto: odloči, odredi, odločuje se, tožba se zavrže in tožitelju vrne, izostanje (da je izostal) je opravičeno, dostavi se, vzprejme, stroški se ugotové (odmerijo), dovoljuje, dovoli se, toženi se obsodi, obsoja, eksekucija se dovoli, eksekutivno se prisodi, prisoja itd. — »Ustna razprava b e š e d o v r š e n a, prigovor (Einwendung) b i v a vsprijet« — mesto: ustna razprava se je dovršila ali končala, ugovor se vzprejema, vzprejme.

Razven nepotrebne trpne dôbe nam nikakor ne ugaja beseda »b i v a t i«, katero g. pisatelj dosledno rabi v tej zvezi. Bivati znači: sich aufhalten, weilen.« Na Notranjskem rabi tudi v pomenu: »pflegt zu sein«, n. pr.: »Ta pot biva slaba — dieser Weg pflegt schlecht zu sein, ist in der Regel schlecht.« — Ne sme se tedaj reči: »Toženi biva obsojen«, ampak: toženi se obsoja ali obsodi (jedenkrat) in je obsojen.« V tem pomenu in tej zvezi se tedaj »bivati« nikakor ne sme rabiti. Kaj pravo za pravo hoče g. pisatelj s tem zaznamenovati, ne vemo. — Za »Einwendung« rabi se splošno u g o v o r, ne pa p r i g o v o r. Prigovarjati ali nagovarjati (hrv. in srb.- nagovarati) pomenja: zureden; dogovoriti se: sich verabreden. »Verabredung« je d o g o v o r (tudi hrv. in srb.), ne u g o v o r, kakor trdi g. pisatelj. Z zameno teh terminov se delajo le zmešnjave. —

»Dokaz biva vsprijet in za p r e s l u š a n j e svedoka I. naprošen c. k. kot. sod« — na mesto: dokaz se vzprejme ter c. k. okr. sodišče naprosi za zaslišanje (da zasliši) pričo ali svedoka) I. — Za »abhören« rabimo: z a s l i š a t i, ne pa p r e s l u š a t i (kajti p r e s l i š a t i = überhören). Preslušan ali preslišan je bil, reklo bi se nemški: er ist überhört worden.

Stranki ste u g l a v i l i (sklenili) ponavnavo (v obrazcih se rabi tudi n a g o d a mesto: nagodba). Čemu se rabi »p r o s b a« za »p r o š n j o?« Mesto obče navadnih slovenskih izrazov se rabijo hrvaški: platiti, platež, vzajmiti, vzajmilo, ovo, smetena (motena posest), prihvatnik (prejemnik), zajednički (solidarno, nerazdelno, jeden za druzega) denguba (zamuda), prašam za svojo dengubo (zahtevam na svojo zamudo, zamujeni čas), nekretnina, nepokretno dobro (nepremičnina), porezna občina (davčna, katastralna občina) itd.

»Z a h v a l i v š i« (sich zufriedenstellend) odstopil je tožitelj od tožbe — mesto: tožitelj se zadovoljuje ali je zadovoljen ter . . ., — kajti navadno ni. da bi se tožitelj zahvaljeval dolžniku svojemu, kateremu je kàj odpustil ali katerega mora čakati.

Z „O b t o“ se hoče menda zaznamenovati: diessfalls.

Gospod Trnovec piše tudi „n a p r č n o“ mesto: naloženo glavno prisego. „Prč“ pomenja nekje na Slovenskem „k o z e l“ v najožjem pomenu besede. — Tožitelj zastopan „odvetnikom“ se nam ne zdi tako domače kakor: tožitelj zastopan po odvetniku, ali pa: tožitelj, ki ga zastopa odvetnik (durch den Advokaten).

„V eksekucijo p a d l e nekretnine; nepremakljine u n e s e n e v zemljeknjižnem vložku“ — so hudi germanizmi. Za „eintragen“ vendar splošno rabi (tudi hrv. in srb.) „v p i s a t i“ (v javne knjige), zakaj tedaj: „uneseno“?

„Veščaka opozorjena na svetost prisege, n j i m a (!) uže položene“ (die Sachverständigen werden auf den bereits von i h n e n abgelegten Eid erinnert). — Mesto: „N a d a l j e v a j e z e k s e k u t i v n i m i k o r a k i b i v a d o z v o l j e n a c e n i t e v eksekutovih nekretnin, nahodečih se v gruntovnici“ . . . . naj bi se reklo: „nadaljujé eksekucijo (izvršbo) se dovoljuje cenitev eksekutovih nepremičnin, nahajajočih se v zemljiški knjigi“ . . . Mesto d a v č n e (porezne) občine pri novih zemljiških knjigah naj rabi pravilno: k a t a s t e r s k a ali k a t a s t r a l n a občina. —

„P r e d l o ž e n i g. I. b i v a i m e n o v a n sekvestrom“ mesto: predlagani ali nasvetovani (der vorgeschlagene) I. se imenuje sekvestrom. Predloženi pomenja: vorgelegt. Nepravilno je tudi: tožba *o* plateži (plačilu), kajti govori se pač *o* plačilu, a toži se z a plačilo. „N a g r a d i t i“ se rabi mesto povrniti (sodne stroške). Namesto: Sod . . . . d o k o n č u j e (erkennt zu Recht) naj se piše: sodišče r a z s o d i.

Eksotična imena: „Miloslav Kristofić (rajnega Krištofa sin) Makovec proti Leposlavu Vladojevemu (še živega Vladoja sin) Tresavcu,“ — naj bi se opuščala in naj bi se v obče ne dajala prilika očitanju, da pišemo nov jezik. Kako bi se zval sin rajnega Krištofoviča? — Krištofovičevič? — Pa bodi dovolj; bili smo nehoté preobširni. Kdor hoče pravno terminologijo pisati, potrebne nam obrazce preskrbeti, naj se ne prenagli in ne daje nezrelega na svetlo. Želeti bi bilo, da bi se v to delo zbralo v e č slovenščine popolnoma veščih pravnikov in da bi to delo konečno pregledal tudi jezikoslovec. Gledati je na to, da obrazce potrdi in izdá justično ministerstvo, sicer nimajo dosti veljave, kajti malo je sodnih predstojnikov v prijetnem denarnem položaji, da si lehko naročajo potrebne tiskovíne pri privatnih tiskarnah.

V—r.



LISTEK.

Čestitim gg. naročnikom prihaja prva letošnja številka »Ljubljanskega Zvona« kasno v roke; tiskarna mu je namreč omislila *nove črke,* ki so pa tako pozno dospéle v Ljubljano, da se je list začel zlágati še le 2. t. m. Naj nam č. gg. naročniki blagovoljno oprosté to neprijetno zamudo. Razven novih črk — in še te so nam takoj s početka naredile obilo sitnosti in preglavice — ostane pri »Ljubljanskem Zvonu« vse pri starem. Nečemo posnemati tistih listov, ki vsakega pol leta menjávajo svoje programe in svoje »glave« ter v začetku in konec leta naročnikom svojim obétajo zlate gradove. Mi imamo samo jedno željo, to namreč, da bi bili Slovenci tudi odslej z »Ljubljanskim Zvonom« zadovoljni tako, kakor so bili doslej. Ne želimo biti niti *jedini,* niti *najlepši* list slovenski, pač pa bi nas veselilo, ko bi mogli Slovenci reči, da je »Ljubljanski Zvon« v naših malenkostnih in malostnih razmerah *najboljši* leposlovni list slovenski. To pa ni zavisno od uredništva samega, ampak nekoliko od gg. sotrudnikov, nekoliko od gg. naročnikov. Vse tiste gg. pisatelje in naročnike, ki mislijo, da je Slovencem treba *dobrega* leposlovnega lista, prosimo tedaj prijazno, naj nas blagoizvolijo podpirati vsak po svoji moči tudi v novem letu, da nam bode možno zvrševati težavno, a lepo nalogo svojo: vsestranski razvoj lepe knjige slovenske!

Nove knjige slovenske. — *»Popotnikov« koledar za slovenske učitelje. 1887.* Sestavil in založil *Miha J. Nerat,* nadučitelj in »Popotnikov« urednik v Mariboru. Tiskarna sv. Cirila. Cena po pošti 1 gld. 25 kr. — S to jako priročno in pregledno sestavljeno knjižico je g. Nerat podal Slovencem vse, kar more zanimati ljudskega učitelja in šolskega prijatelja; kajti knjižica obseza popolni imenik vseh šolskih oblastev po Slovenskem od naučnega ministerstva pričenši pa doli do zadnjega okrajnega šolskega svéta; nadalje natančni šematizem vseh učiteljišč, ljudskih šol raznih vrst, kakor tudi vsega učiteljskega osobja po vseh slovenskih deželah, tako da čitamo v šematizmu preko 1.800 učiteljskih imen. Pri vsaki šoli je navedena učiteljska plača, učni jezik, zadnja pošta in ime, rojstveni kraj in starost dotičnega učitelja. Vrhu tega nam koledar kaže v posebni tabeli pregled o plačah ljudskega učiteljstva po Avstrijskem in obseza poleg navadnih koledarskih stvarij tudi prostor za katalog in razne beležke. Močno je ustregel s tem koledarjem g. Nerat vsem, ki se zanimajo za naše šolstvo in imajo kaj opravka ž njim. Zatorej želimo, da bi imel »Popotnikov« koledar prav dober vspeh in da bi se izplačal g. izdavatelju trud, katerega izvestno ni imel malo, da je nabral toliko in tako zanimivih podatkov. —

— *Josipa Jurčiča zbrani spisi. VI.* zvezek: Pripovedni spisi. Založila in na svetlo dala »Narodna Tiskarna« Uredil *Fr. Levec.* V Ljubljani 1886, 8, 261 str. — Cena 60 kr. Po dolgem, skoraj jednoletnem presledku je prišel spet nov zvezek Jurčičevih zbranih spisov na svetlo! Obseza nastopne pripovedne spise: I. »Sosedov sin«, ki je bil prvič natisnen v Stritar-Jurčičevi »Mladiki« l. 1868. — II. »Moč in pravica« iz dunajskega »Zvona« leta 1870. — III. »Telečja pečenka«. Obraz iz našega mestnega življenja. Natisnena je bila l. 1872. v »Slovenskem Narodu«. — IV. »Bojim se te«. Zgodovinska povest (»Zvon«, 1876.) — V. »Ponarejani bankovci«. Povest iz domačega življenja. (»Slov. večernice« l. 1880.) — VII. »Kako je Kotarjev Peter pokoro delal, ker je krompir kradel«. (Koledar »Družbe sv. Mohorja« 1880.) — VII. »Crta iz življenja političnega agitatorja« (iz »Slovenskega Naroda« l. 1868.) — Od tega, kako se bode prodajal VI. zvezek, je zavisno, kedaj pride na svetlo prihodnja *sedma* knjiga Jurčičevih spisov.

— *Priče božjega bitja* ali slučaji, ki niso slučaji. Po dr. Kellerji z dovoljenjem poslovenil J. B. I. zvezek. Tisk Blaznikovih naslednikov v Ljubljani 1886. 12, 76 str. Knjižica ta obseza 44 dogodeb. Ker je pisana v lepi poljudni slovenščini in je lična v vsakem oziru, priporočamo jo vsem prijateljem nabožnega berila. Cena ji je 25 kr., s pošto 5 kr. več. Dobiva se pri založniku Dragotinu Hribarji, v Ljubljani na Bregu št. 10, pri Blazniku in v Katoliški bukvarni.

— Janez Giontini v Ljubljani je znano Malavašičevo povest »*Erazem Predjamski*« izdal nedavno v četrtem natisku. Cena ji je 20 kr. Lepi vspeh, kakeršnega je Giontini dosegel z imenovano Malavašičevo knjižico, moral bi biti našim pisateljem kažipot, kakšne domovinske predmete jim je obravnavati v povestih, namenjenih preprostemu narodu.

Kersnikove povesti. Mislimo, da nam ne bode nihče ugovarjal, ako rečemo, da ga ni boljšega in bolj priljubljenega pripovedovalca v Slovencih, nego je Janko Kersnik. Nihče izmed mlajših naših pripovedovalcev ne zna povesti tako lepo osnovati, tako zanimivo zamotati, mično razviti in harmonično završiti, kakor on. Ljudje, kateri nastopajo v njegovih povestih, to so pravi ljudje, a ne presiljene marijonete ali sentimentalni izrodki puste domišljije. Prizori, katere nam riše Kersnik, zajeti so iz resničnega življenja, dejanje se razvija psihološki brez skokov in pretiranosti in karakteristika delujočih oseb je do pičice popolna. Njegovi Medeni in Koreni živé po vseh slovenskih trgih in mestih; politične uradnike, kakeršen je pl. Ruda, pozna vsak izmed nas; njegovi Hrasti in Boleti so stari naši znanci. Kdo še ni videl davkarskega adjunkta Josipa Megle ali sodnikov Petra in Majarona? Kdo še ni srečal v svojem življenji koketne Elze, ali ljubeznive Boletove Milice, modrega gospoda Janeza ali ognjevitega kaplana Antona? To so vam ljudje, po katerih žilah teče rudeča kri, katerim bije v prsih človeško srce; to vam niso smešni nestvori fantastičnih pisateljev, ki nam duhovitost svojo kažejo s tem, da nam razgrinjajo neverjetne prizore in rišejo ljudi, katerim se po žilah pretaka — črnilo, a ne kri! Veseli nas, da so Kersnikove povesti našle priznanja tudi zunaj naše domovine. Njegov »Cyclamen«, njegov »Ponkrčev oče« in njegova »Rojenica« so preloženi že na *nemški* jezik; »Rojenica« in »Ponkrčev oče« izšla sta tudi v *češkem* prevodu. Zlasti pa ugajajo Kersnikove povesti našim bratom *Srbom*. Tako n. pr. so izšli Kersnikovi »Luterski ljudje" že leta 1884. v srbski »Narodni biblijoteki« bratov Jovanovičev. — »Stražilovo«, najboljši in najskrbneje uredovani leposlovni list srbski, priobčil je lani Kersnikovo sliko iz domačega življenja »Mačkova očeta« in povest „Mohoričev Tone". Oba ta dva Kernikova spisa sta zajedno izšla na srbski jezik preložena tudi v leposlovnem listu »Bosenska Vila«, ki izhaja v Sarajevu. Baš te dni pa smo dobili pismo od srbskega književnika, da letos izide v »Stražilovu« Kersnikova povest »Agitator«. Čestitamo dičnemu pripovedovalcu našemu na tem lepem vspehu. — Letos priobči gospod Kersnik v našem listu *kriminalno povest* »Testament«. Nánjo opozárjamo danes svoje bralce ter omenjamo samo to, da, kar se tiče zanimivosti in mikavnosti, mogel se bode »Testament« vzporéjati z izbornimi Jurčič-Kersnikovimi «Rokovnjači«.

„Gospod Mirodolski". Klasična ta povest Stritarjeva, katero je lani gospod D. Ivan Trinko v laškem Vidmu preložil na italijanski jezik ter jo objavil v videmskem časopisu »Il cittadino italiano«, izide letos tudi v *srbskem* prevodu. Preložil jo je s pisateljevim dovoljenjem na srbski jezik g. Veljko M. Lukić v Karlovcih.

„Rogača" 1. številka II. l. nam je došla v teku meseca decembra na ogled ter nas iznenadila s svojo ukusno obliko in izbornim zabavnim gradivom. Z veseljem izjavljamo, da je »Rogač« list, katerega moremo najtopleje priporočati cenjenim čitateljem; zlasti mnogobrojne izvirne ilustracije, s katerimi soli dovtipe, zaslužijo vse pozornosti; skratka

»Rogač« je zabavno-šaljiv list, kakeršnega doslej še nismo imeli, kajti uredništvo se trudi in mnogo mnogo žrtvuje, da vestno izpolnuje svojo dolžnost ter zabava čitatelje svoje; nadejamo se torej, da ga bode tudi čestito občinstvo podpiralo z mnogobrojnimi naročili ter si tako ohranilo jedini slovenski šaljivi list. »Rogač« izhaja vsacega meseca 10. in 25. dan ter stoji vse leto 3 gld. 20 kr., poluleta 1 gld. 60 kr., četrt leta 85 kr. Naročnina naj se pošilja upravništvu »Rogača« v Ljubljano. Prvo številko pošilja upravništvo na željo brezplačno in franko na ogled.

Avgust Dimitz † Dne 11. decembra 1886. je po kratki bolezni umrl v Ljubljani mož, ki je po svojem uradnem dostojanstvu, po svoji izredni učenosti, po svoji dejanski ljubezni do znanstva in umetnosti, kakor tudi po svojem blagem srci in plemenitem značaji zavzemal odlično mesto v deželi kranjski; umrl je c. kr. finančni nadsvetovalec in finančni direktor *Avgust Dimitz* ter bil pokopan dné 13. decembra v Ljubljani pri sv. Krištofu.

Avgust Dimitz, sin računskega svetovalca, bil je porojen dné 16. avgusta 1827. leta v Ljubljani, kjer je zvršil leta 1845. srednje šole ter, po dovršenih pravoslovnih študijah leta 1850. stopivši v državno službo, živel in služboval ves čas svojega življenja in ves čas pri istem uradu, pri katerem je dospel na najvišji vrhunec. V finančnih in zlasti v pristojbinskih stvareh, pravijo, da je bil veščak, kar je pokazal tudi s knjigo svojo »Handbuch des Gebührengesetzes« (l. 1860). A dasi vesten in natančen uradnik, vendar je našel poleg mnogih svojih uradnih opravil skromno in tiho živeči Dimitz še dovolj časa intenzivnemu delovanju na polji *domače zgodovine*. Leta in leta je neumorno preiskaval kranjske arhive, izpisaval zgodovinske vire ter sad svojega truda priobčeval v raznovrstnih spisih in razpravah, natisnenih po različnih časopisih (»Laibacher Zeitung«, »Blätter aus Krain« i. dr.) in zlasti v zborniku »Mittheilungen des historischen Vereins für Krain«. Zgodovinskemu društvu kranjskemu je bil Dimitz mnogo let odbornik, tajnik in duša vsega društvenega delovanja. Naposled po večletnem učenji in pripravljanji se je Dimitz lotil glavnega dela svojega, spisal je zgodovino dežele kranjske pod naslovom: »Geschichte Krains von der ältesten Zeit bis auf das Jahr 1813. Mit besonderer Rücksicht auf Culturentwicklung, Laibach 1874 — 76," 8⁰ pri Kleinmayrji in Bambergu v štirih knjigah. Ogromno delo, v katerem je nagromadena čudovita množina zgodovinskega gradiva. Toda v tem, ko se veščak čudi temeljitosti, razsežnosti in pridnosti pisateljevi, zanima tudi menj kritičnega bralca lepa dikcija in vznesena pisava Dimitzeve zgodovine, ki nam v slikovitih podobah predstavlja politično in kulturno zgodovino Kranjske. Res je, da pisatelj stoji na svojem posebnem stališči in da do malega vse blagodejne vplive na deželo našo izvaja največ od nemškega naroda, toda gorko mu bije srcé tudi za našo Avstrijo in ožjo domovino Kranjsko in z lepimi besedami slaví na mnogih mestih vse kreposti in vrline naroda slovenskega, povzdiguje zasluge vélikih njegovih sinov in zlasti o pričetkih novoslovenske književnosti ni še nobeden Slovenec pisal tako korenito, tako lepo, kakor Nemec Dimitz. — Leta 1883. je izdal slavnostni spis »Die Habsburger in Krain«, ki je prišel tudi v slovenskem prevodu Cimpermanovem na svetlo pod naslovom »Habsburžani in dežela Kranjska«. Lani je priobčil iz velike zgodovine svoje prav dober posnetek pod imenom »Kurzgefasste Geschichte Krains mit besonderer Rücksicht auf Culturentwicklung, Laibach 1886, 8, 147« pri Bambergu. Bil je vrhu tega prejšnje čase šest let urednik uradne »Laibacher Zeitung«, pisal je prezanimive feljtone o domovinskih stvaréh vsem v naši deželi izhajajočim nemškim listom itd. Zlasti moramo pa omeniti, da je bil Dimitz tudi velik prijatelj *lepe* knjige, da je sam rad zlagal pesmi in da je prav dovršeno na nemški jezik preložil več *slovenskih* pesmij, zlasti Preširnovih, Cegnarjevih in Valjavčevih. V osebnem občevanji je bil pokojni Dimitz skromen in ljubezniv in zlasti v znanstvenih stvareh ga nikoli nisi brez vspeha prosil pomoči; radodarno je posojal knjige iz bogate svoje knjižnice ter dajal dobre prijateljske svete takim,

ki so se pečali z domačo zgodoviuo. Bil je vrhu tega usmiljenega srca in velik dobrotnik ubogim. V političnih vprašanjih pač ni hodil z nami; veudar se nam zdi, da so v tem oziru bolj drugi vodili njega, nego on nje. Bil je jeden tistih kranjskih Nemcev, ki so se z vso ljubeznijo oklepali dežele, katera jih je porodila. In taki izmirajo zdaj, národno nemštvo povzdiga glave! To pa ne pozna Kranjske in sreča ožje domovine naše mu je deveta briga. — Svoje rokopise in knjižnico svojo je pokojni ostavil deželnemu muzeju »Rudolphinum«. Čast bodi njegovemu spominu!

O hrvaški književnosti v zadnjem četrtletji 1886 nimamo mnogo poročati; zlasti lepa knjiga je rodila kaj malo sadu. Nekoliko so temu krivi mnogi, morebiti tudi premnogi časopisi, ki trebajo več duševnega kapitala, nego jim ga hrvaški narod v sedanjih svojih razmerah more dajati, da bi ga ne pogrešal drugje. Mnogo je bistrih glav, ki bi mogle spisati dela trajne vrednosti, ko ne bi morali dan na dan še mokre rokopise pošiljati v uredništva politiških listov. Kolikor je lepi knjigi ostalo zvestih delavcev, pobero jih zabavni časopisi, literarna društva, pa tudi podlistki raznim dnevnikom. Vsi ti imajo proti koncu leta mnogo dela s pripravami za prihodnje leto. Od lepih knjig nam je torej danes oglasiti samo *Blagajićeve* »Hrvaške narodne pjesme iz Bosne«, ki so posebno zanimive zato, ker jih je pisatelj po večem nabral med boseuskimi Hrvati muhamedani. Prijateljem ljudske poezije je ustregel tudi mladi *dr. M. Šrepel* z učeno razpravo svojo »Ob akcentu in metru junačkih narodnih pjesama«. Pisatelj loči pesme v takšne, ki se pojo, in v takšne, ki se samo narekujejo, ter dokazuje med drugim, da so pesniške vrstice v poslednjih mnogo bolj dovršene. — *Dane Gruber* je priobčil malo zgodovinsko razpravo: »Nelepić knez cetinski«. — Od *Zoch-Mencinove* »Male hrv. enciklopedije« je prišel na svetlo 11. snopič, ki seza do besede »Bourdalone«. — Marljivi šolski pisatelj in učitelj Cugšvert v Senji izdal je IV. zvezek periodičnih knjižic „*Obća pučka škola*", v kateri uči, kako treba gradivo šolskih knjig zvrstiti v neločeni ljudski šoli. — *Biankini* v Dubrovniku je napisal knjižico: »Ob uzgoju i njegovanju cvieća, uresnog grmlja i drveća«, ki je dobro došla vrtnarjem in drugim prijateljem cvetlic. — „*Hrvatski književno-pedagogijski zbor*" je podelil letos udom svojim po tri knjige: Kuhačevo »Pjevanku«, Amosa Komenskoga »Informatorium« in Trstenjakovo »Dobru kućanicu«. Društvo je nameravalo izdati tudi še Tomasejeve: »Misli ob uzgoju«, pa jih je za letos moralo opustiti zastran pomanjkanja podpornih udov. Res da en forint na leto ni mnogo, ali vsled prevelikega števila raznih društev se drobi narodni kapital, katerega večkrat ravno najkoristnejšim narodnim začetjem največ pomanjkuje. — *Družtvo sv. Jeronima* je razposlalo za letos četvero knjig: Koledar „*Danico*", ki se odlikuje z raznimi prav zanimivimi sestavki, zvezek „*Života svetaca*", izvirno pripovedko „*Kovačevo Barico*" od Lihla in „*Pripoviesti iz hrvatske poviesti*" od prof. Klaića. O poslednji prelepi knjižici bomo o priliki kaj več povedali. — Ne treba nam posebej oglašati, da so se proti koncu leta ponovili vsi stari *koledarji* za razne vsakdanje potrebe. Književno vrednost imajo le zabavni in poučni sestavki, ki so dodani vsakemu koledarju in ki so tudi trebali pomoči raznih književnikov. — *Jugoslavenska akademija* izdala je dva nova zvezka „*Rada*", glasila svojega. LXXVIII. knjiga ima to-le vsebino: »Djakovački potres dne 24. marc. 1884«, od dr. Pilarja; »O povratku studeni mjeseca svibnja« od Torbarja; »Predhistorijsko kamenito orudje iz narodnoga muzeja u Zagrebu« od dra. Kišpatića ter II. in III. izvješće potresnoga odbora od istega pisatelja. V LXXXI. knjigi pa čitamo: »Priorat vranski sa vitezi templari i hospitalci sv. Ivana« od Kukuljevića; »O narodnim imenima i prezimenima u Hrvata« od dra. Maretića; »Religija Srba i Hrvata na osnovi pjesama, priča i govora narodnega" Dio III. *Sunce,* od Nodila; ter »Ostatak optativa u staroj slovenštini« od Valjavca. Razven tega prišel je na svetlo *8. zvezek* velikega »rječnika«, ki ima besede od *dovesti* do *djavli*; potem *VIII. knjiga listin*, ki se

tičejo razmer med južnimi Sloveni in Benečani in jih je nabral in uredil marljivi arhêolog *Sime Ljubić;* a naposled XVIII. knjiga „*Starin*“, v kateri je nabranih veliko število manjših pisem razne vsebine.

Srbska književnost Ručni rad u muškoj školi. Suvremeno pedagoško pitanje. Od Srd. M. Adjića. I. Beograd. Štamparija napredne stranke 1886. 120 str. Cena 8 paradiu. V tej knjigi govori Adjić ob vprašanji, katero razpravljajo pedagogi posebno na Nemškem jako živahno. Najveljavnejši pedagogi so za to, naj bi ne urila narodna šola samo razuma, ampak tudi roke. V tem so si jedini učitelji; a v koliki meri, o tem so mnenja različna. Ona vrsta, katero imenuje pisatelj ‚ekonomsko‘ meni, naj šola vzgája delavce. ‚Pedagoški‘ stranki gre pa le za izobraževanje rok brez materijalnega cilja; »filozofski« je pa ročno delo samo podlaga za umno in nravno izobraževanje. V tej knjigi razlaga pisatelj, kako se vrši to ročno delo po šolah evropskih; v drugem delu bode razvil svoje misli ob uvedenji tega pouka v srbske šole. Vsakako nam knjiga kaže, kako marljivo opazujejo Srbi napredek evropskega šolstva. — Knjigarna bratov M. Popovićev v Novem Sadu izdaje v svoji zalogi dela Milodara P. Šapčanina. Prve štiri knjige obsezajo manjše pripovedke, potopisno črto z Drine na Nišavo in Hasango, v peti bodo pa zopet manjša dela. — V Pančevu sta začela izdajati založnika Kosanić in Popović srbski prevod D. Mackenzie Wallacejeve temeljite knjige o Rusiji pod naslovom »Rusija«. Prevod pride malo kasno, ker je že nad deset let, kar je izšel original. Vendar bo pa služila še danes dobro, ker se obračajo oči vse Evrope zopet proti severu in ni najti knjige, ki bi opisavala Rusijo tako na tanko in temeljito kakor ta. — V Novem Sadu izhaja že dve leti: »Stražilovo, list za zabavu, pouku i književnost«. Lastnik in urednik mu je Jovan Gršić. V tem času je obelodanil list že mnogo lepih proizvodov srbske literature. Posebno pa ustreza čitateljem s svojim pregledom srbske in hrvaške književnosti. H.

„Srpska kraljevska akademija u Beogradu“. Dné 1. novembra 1885. odobrila je srbska narodna skupščina v Nišu vladni predlog, naj se osnuje mesto »Srpskega učenega društva« akademija znanostim in umetnostim. Zaščitnik ji je kralj srbski. Deli se na štiri razrede: v prirodoslovni, filozofični, društveni in umetniški. Svoje razprave bo izdajala v »Glasu kraljevske srpske akademije«, dokumente pa v »Spomeniku«. Po odobrenem predlogu bo štela po 25 rednih članov, izmed katerih jih sme biti 8 izven Srbije, dopisnikov pa 60. Članove si izbira akademija sama, vsako leto po jednega rednega in dva dopisnika. Svečano sejo bo imela vsako leto 25. februvarija. Na čelu ji stoji predsednik. Njegov namestnik je tajnik. Razven teh dveh dostojanstvenikov ima še svojega blagajnika in pisarja. Predsednika izbere kralj na tri leta. On voli tudi prve članove. Vse zbirke učenega društva preidejo v njeno last, nji se preda tudi zemljišče, katero je poklonil knez Mihajlo za prosveto. Država daje akademiji letno podporo, plačuje ji stanovanje in tiskovne stroške. H.

Češka književnost. Na stroške praškega mesta je izdal Jar. Čelakowsky prvi zvezek dela »Codex iuris municipalis regni Bohemiae«, pod naslovom: Privilegia civitatum Pragensium. 8⁰ (LXVI in 811 str.) Delo je velike važnosti za zgodovino češko; zato je založilo mesto praško prvi zvezek in je obljubilo podporo tudi vsem drugim zvezkom (proračunjenih jih je samo za Češko 16) v meri, kolikor se tičejo Prage. Poleg tega je privolilo podporo tudi naučno ministerstvo in češka mesta gotovo ne bode zaostala za Prago. Od zbornika »Codex juris Bohemici«, katerega izdava dr. Hermenegild Jireček, prišlo je na svetlo že sedem zvezkov. — ‚Spolek českých žurnalistů‘ v Pragi je sklenil na občnem zboru 5. dec. 1885., da ustanovi podporno zalogo za vdove in za sirote delujočih udov in je odločil v ta namen 5000 gld. Hišni posestnik Ludovik Ježek daroval

je v ta namen 100 gld. — V založbi Fr. Simačekove knjigarne v Pragi začne izhajati 1. januvarija 1887. nov češki znanstveni list pod imenom ‚Krok‘. Pečal se bo z metodiko, pedagogiko in z vsemi strokami pouka v srednjih šolah. Uredoval ga bo prof. Fran Ksaver Prusik; glavni sotrudniki mu bodo profesorji Bause, dr. Peter Durdík, P. Hulakovský, dr. Mourek, Slavík in Škoda. Izhajal bo šestkrat na leto. Cena mu je 3 gld. na leto. — ‚Umělecka Beseda‘ v Pragi je imela 1886. leta 1599 udov in 168 agentov. Dvakrat je priredila srečkanje in je razdelila 28 dobitkov. Premija za l. 1887. je heliogravura Hynais-ove preproge za narodno gledališče. V preteklem letu je priredila tudi razstavo Vereščaginovih slik, katero je ogledalo 21.124 oseb. Premoženja ima sedaj 20.667 gld. 62 kr.. — Češko pedagoško društvo v Pragi je otvorilo šolo za izučavanje vseh jezikov slovanskih. Vsako leto se bodeta učila dva. Letos sta na vrsti hrvaško-srbski in slovenski. — V Stari Boleslavi našli so v kapitoljski biblijoteki star rokopis 192 papirnatih listov. Med drugimi stvarmi so tudi štiri pisma Husova, do sedaj še neznana. Rokopis je ogledaval svoje dni že Dobrowský. — F. Tempsky, znani knjigar v Pragi je založil novo krasno prirodopisno delo »Kvetni letní«, kot nadaljevanje že izdanih »Květny jarní«. Prvi zvezek prinaša krasne slike poletnih cvetic po podobah slavne slikarice za cvetice Jenny Schermaul. Besede je spisal J. Rosicky. — Česki mesečnik »Osveta« stopil je v 17. leto. Ta izvrstni list donaša znanstveno in leposlovno tvarino in bi služil dobro tudi Slovencem, ki se zanimajo za književnost severnih naših bratov. Ureduje ga prof. V. Vlček. — »Libuša, matica zabavi in vednosti« izdala je za 1886. leto 6. zvezek, ki obsega novelo Jana Liera: »Hra s ohnem«. — 16. zvezek «Kabinetné knihovny« prinaša pesni Jana Červenka »Ztišené vlny«. Črvenka je lirik nežnega čuta, ki zna izražati svoje boli in nade ostro in energično; oblika njegovih del je elegantna. Zato nahaja vedno več čitateljev. — Josef Vesely, učitelj na meščanski šoli v Smichovu spisal in založil je knjigo o pravem obrazovanji deklet na narodni podlagi pod imenom »Paní a divky české, jih poslaní v národe. — Šimačekova knjigarna se je lotila lepe naloge, preskrbovati češko občinstvo z domačim berilom, da mu ne bo treba več sezati po tujem. Od »Sborníka illustrovanych romanů« je prišlo že več zvezkov drugega dela na svetlo. Kar se tiče vsebine in ilustracij, more se meriti to delo z najboljšimi tujimi proizvodi jednake vrste. S tem podjetjem so napravili Čehi velik korak naprej, da se oslobode vpliva tujih literatur.

Slovani v nemški književnosti. A. von Drygalski je pod naslovom: „In der Heimat und im Kriege«, Erinnerungen und Skizzen eines russischen Edelmannes aus der Zeit vor und nach der Aufhebung der Leibeigenschaft 1853 bis 1881., ponemčil delo A. V. Vereščagina (brata znanega slikarja), ki opisuje svojo domovino in svoje dogodke v turški vojni leta 1877—78. in ekspedicijo generala Skobeleva proti Teke-turkmenom leta 1880—81. Založnik R. Eisenschmidt v Berlinu. — Turgeneva »Lovčevi zapiski« so natisneni tudi v nemškem prevodu v Ph. Reclamovi »Universalbibliothek« v zvezkih 2197 — 2199. Ponemčil jih je H. Moser. — P. v. Radics je obelodanil v 4. zvezku »Oesterreichisch-Ungarische Revue«, ki izhaja na Dunaji, razpravo pod naslovom »die Auersperge in Krain« — Dr. G. *Krek*-ova »Einleitung in die slavische Literaturgeschichte« se začne sredi januvarija razpošiljati v Lipskem, kjer se je dovršil tisk te dni. Zamuda se je prouzročila, ker ni mogoče vezati iztiskov tako hitro, kakor bi radi. — Eugen Zabel je izdal v zalogi Fr. Aug. Eupela v Sondershausenu v drugem natisku knjigo o moderni ruski literaturi pod imenom „Literarische Streifzüge durch Russland“. Knjiga je dobra in donaša razpravo o Gogolu, Dostojevskem, Turgenevu, L. Tolstem i. dr. Nova je v tem natisku razprava o najboljšem ruskem dramatiku, pred kratkim časom umrlem Ostrovskem. Vpliv Zabelove knjige se že kaže, ker nemčijo na Nemškem pridno ruska dela. — Du-

najska „Neue illustrierte Zeitung“ (l. 1887) donaša v 12. listu razpravo o *rokovnjačih* na Kranjskem. Spisal jo je Ü. M. Zeltern. — A. von Reinholdt je obelodanil ravnokar novo knjigo o ruski literaturi: „Geschichte der russischen Litteratur, von ihren Anfängen bis auf die neueste Zeit.“ Založil jo je W. Friedrich v Lipskem. — V Petermannovih „Illustrierte deutsche Monats-Hefte“ (1886, julij) opisuje August Scholz delovanje L. N. *Tolstega* in hvali tega romanopisca. — G. Felix je spisal žaloigro pod naslovom: „Moskau 1812“ v petih dejanjih. Založil jo je L. Steinthal v Berlinu. — W. P. Graff je ponemčil iz ruskega L. N. Tostega pripovedke pod naslovom: „Kleine Erzählungen und Kriegsbilder“. Založil R. Wilhelmi v Berlinu. — W. Goldschmidt je ponemčil iz ruskega P. *Letnevega* roman pod naslovom: „An einem Haar“. München und Leipzig, Otto Heinrichs. — V Lipskem pri W. Friedrichu je izšel nemški prevod romana F. M. *Dostojevskega* pod naslovom: „Junger Nachwuchs“, ponemčil ga je W. Stein. Pri istem založniku je izšel drugi natis Dostojevskevega romana „Razkolnikov“, ponemčen od W. Henckela. — N. Jadrincevega „Sibirijo“ je ponemčil Ad. Petri pod naslovom „Sibirien“. Geographie, ethnographische und historische Studien. Knjiga je izšla pri H. Costenoblu v Jeni. — V Lipskem pri F. W. v. Biedermannu so prišla na svetlo pisma Turgenevlja pod naslovom: *Turgeniews Briefe*. Erste Sammlung (1840 bis 1883). Herausgegeben von der „Gesellschaft zur Unterstützung hilfsbedürftiger Schriftsteller und Gelehrten in St. Peterburg. Ponemčil jih je dr. H. Ruhe. — Léonce Pingaud je izdal v Parizu zanimivo knjigo pod imenom: „Les Français en Russie et les Russes en France“ t. j. Francozi na Ruskem in Rusi na Francoskem, katero ocenjuje *Alexander Brückner* v „Zeitschrift für allgemeine Geschichte“ (1886) str. 691—700 in 751—768 jako pohvalno. Posebno govori pisatelj o socijalnem vplivu teh dveh držav druge na drugo. Knjiga je tem večje važnosti, ker je porabil Pingaud vse, kar je našel dotičnega po francoskih arhivih, akoravno je škoda, da se ni mogel ozirati tudi na ruske arhive. Zasluga te knjige je tem večja, ker se kaže še dandanes nagnenje, razširjati neresnične in lažnjive vesti o Rusiji, kakor se je zgodilo pred kratkim s tem, da se je znova natisnila Helbigova knjiga „*Russische Günstlinge*“, ki je prišla na svetlo že l. 1809. akoravno nima nobene vrednosti, ker opisuje celo izmišljotine. Le škoda, da rabijo nekateri učenjaki take knjige kot zanesljive vire. — Staroslovansko trdnjavo (okop) so našli v „Kappel“ pri Sonnebergu v Turingiji. O nji ni dvojiti, da je slovanska, ker kažejo črepiuje raznih posod, ki se nahajajo na mestu karakteristično slovansko ornamentiko. (Zeitschrift für Ethnologie, 1886. str. 132). — V „Zeitschrift für Ethnologie“ (1886 str. 123 — 144) opisuje W. v. Schulenburg pod naslovom „das Spreewaldhaus“ hišo Sorbov v okolici berolinski. Učeni pisatelj meni sicer, da je nemške oblike, akoravno so do sedaj nemški učenjaki sami za to, da je slovanska. Da pisateljevo mnenje ni pravo, kaže tudi ornamentika raznih ročnih del, katerih slike je dodal svojemu spisu. Te pričajo odločno za slovanstvo. — Prof. *Jos. Starè* opisuje v „Mittheilungen des Instituts für oester. Geschichtsforschung (VII. zv. 1886, Innsbruck na str. 345 — 351.) zgodovinske spise jugoslavenske akademije znanosti in umetnosti v Zagrebu. Starè si je zadobil s tem spisom toliko večjo zaslugo, ker kaže učenemu svetu, koliko so že storili Jugoslovani za vednost v obče in zlasti za zgodovino. H.

Razne novice. Društvo sv. Save ima že pododbore v Kragujevci, Valjevu, Arandjelovci, Pirotu, Niši, Šapci, Užici in Žagubici. Do sedaj šteje društvo že 3000 članov, med katerimi jo 400 utemeljiteljev in mnogo Srbkinj. Po predlogu literarnega odbora se izda do 14. januvarija 1887. l. zbirka književnega dela pod imenom „Bratstvo“. Trem učiteljem je naklonilo društvo že podpore po 250 dinarov. — Gospod Milenko Žujević, tajnik ministerstva za notranje posle, naklonil je društvu čisti dohodek svoje knjige: „Pogled na medjunarodno privatno pravo“. — Glavni odbor je dal natisniti knjižico „Društvo sv. Save“, v kateri opisuje dozdanje delovanje. —

Literarna statistika. Cesarski patent z dné 27. maja 1852. bil je zaukazal, da se mora oddati od vsake tiskane knjige v Avstriji po jeden iztis administrativni biblijoteki ministerstva za notranje stvari. Nameravali so namreč ustanoviti uradno avstrijsko biblijografijo. In res počenši od 1. septembra 1852. so se objavljale v prilogi uradne »Wiener Zeitung« vse nove knjige in poleg tega se je izdajal celoletni pregled. Ali to je trajalo samo do leta 1855. Od tega časa ni več takšnega zanimivega pregleda. Letos je izdal dr. Ernst Mischler pri A. Hölderji na Dunaji brošuro pod naslovom *„die Literaturstatistik in Oesterreich“.* On si je naložil trudno delo, da si je izpisal iz knjigarskih naznanil pregled del založenih leta 1883. Oziral se je samo na Avstrijo takraj Litave; le hrvaške in srbske knjige je štel vse. Seveda, njegovo delo ni popolno, a vredno je vendar, ker nam kaže, kako se je pomnožilo literarno delovanje od leta 1855. sem ravno Slovanom na čast.

Knjig je izšlo	leta 1855.	leta 1883.
nemških	1598	1999
čeških	183	862
poljskih	115	329
hrvaških	29	144
srbskih	31	41

Dalje je zračunil razmero med raznimi literaturami, katera kaže, da imajo Slovani najboljšo pesniško žilo, ker šteje nemška avstrijska literatura 10.02%, češka 51.15% in poljska 35.56% beletrističnih del; na naravoslovje, matematiko in medicino pa spada 15·92% nemških, 3·13% čeških in 8·21% poljskih spisov. Njegovih podatkov, koliko potrosi vsak teh narodov na glavo in na leto za svojo literaturo, ne navajamo, ker podatki ravno o Slovanih niso nikakor natančni. H.

Listnica. Č. g. P. K., kaplan pri Sv. Trojici: Vaš list je plačan do konca junija t. l. — L. 1886. so plačali *preveč* naročnine: g. prof. Fr. Brežnik v Rudolfovem gld. 2·30; g. Fr. Bajt v Št. Andreži gld. 2·10; g. A. Gabršek v Krškem gld. 0·40; g. Fr. Kuralt v Zagrebu gld. 2·30; g. Ivan Lavrenčič, kaplan v Postojini gld. 2·10; g. F. Medved v Mariboru gld. 2·00; g. svetovalec Fr. Oblak v Sarajevu gld. 2·40; g. Fr. Piskar v Nabrežini gld. 2·30; g. Požar A., kaplan v Žminji gld. 1·15; g. dr. M. Samec v Kamniku gld. 1·40; g. John Solnce, M. Owatonna, Minn. gld. 6·80; g. Fr. Samsa v Ilir. Bistrici gl. 0.80; g. Fr. Strel v Pulji gld. 1·15. Vse te gospode prosimo, naj si blagoizvolijo omenjene zneske všteti, kadar obnové letošnjo naročbo. — Č. g. R. M. c. kr. v. kaplan v Zadru: Poslanih 10 gld. smo izročili društvu sv. Cirila in Metoda. Hvala lepa!

Razpis častnih daril. Da bi pospešila razvoj slovenske pripovedne književnosti, razpisuje „Matica Slovenska“ po določilih Jurčič-Tomšičeve ustanove *300 goldinarjev častnega darila dvema povestima slovenskima in to:* a) 200 gld. povesti, obsezajoči najmenj 16 tiskovnih pôl, in b) 100 gld. povesti, obsezajoči najmenj 5 tiskovnih pôl. Snov obema povestima bodi zajeta iz zgodovine, ali sploh iz življenja naroda slovenskega. Obe povesti morata biti pisani tako, da po obliki in vsebini svoji ustrežeta umetniškim zakonom pripovedne književnosti, ter poleg tega ugodita literarnim namenom „Matice Slovenske“. Pisatelj, kateremu se prisodi častno darilo iz novcev Jurčič-Tomšičeve ustanove, prejme vrhu tega za svojo povest še navadno pisateljsko nagrado, katere plačuje „Matica Slovenska“ po §. 15. svojega opravilnega reda po 25—40 gld. za tiskovno pôlo. Rokopisi naj se *brez* pisateljevega imena pošiljajo odboru „Matice Slovenske“ do *1. oktobra 1887. leta.* Pisateljevo ime naj se pridene rokopisu v zapečačenem listu, na katerem je zapisano dotično gaslo. Večkrat se je poudarjalo, da „Matica Slovenska“ podaja svojim članom premalo leposlovnega berila. S tem razpisom hoče „Matičin“ odbor pokazati, da ga je resna briga, po vsi svoji moči pospešiti tudi razvoj leposlovne književnosti slovenske ter članom svojim podati v roko lepo zabavno knjigo. Zatorej se podpisani odbor tudi nadeje, da ga bodo pisatelji slovenski podpirali v njegovem trudu ter se častno odzvali njegovemu domoljubnemu pozivu.

V Ljubljani 3. novembra 1886. *Odbor „Matice Slovenske“.*

ŠAH.

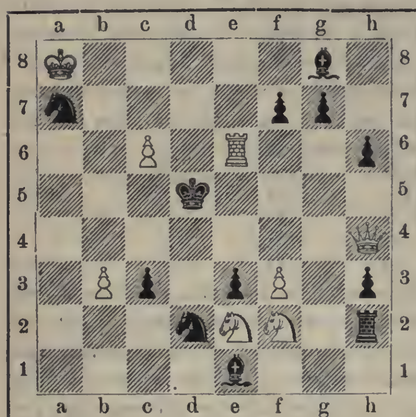
Ureduje JANKO KALAN v Velikih Laščah.

XXXII. naloga.

Zložil L. VETEŠNIK v Vymyslicich.

(Tej nalogi je bilo prisojeno drugo darilo v Zgorelskem problemskem turnirji.)

Črni.



Beli.

Beli naredi mat v 3 potezah.

Rešitvi.

XXX. in XXXI. naloge v 10. in 11. zvezku »Ljub. Zvona« 1886. l.

XXX. naloga.

(Rob. Braune-ta.)

Beli.	Črni.
1. D c5—d6	D d7×d6†
2. S d3—c5††	K e4×d5
3. L c2—d4†	mat.
a.	
1. — — —	L a4×c2
2. f2—f3†	K e4×d3 ali f5
3. S d5—f4†† ali × f3†	mat.
b.	
1. — — —	K e4—f5
2. D d6—g6†	K f5×g6
3. S d3×f5††	mat.

Ljubka naloga s tremi elegantnimi varijanti!

XXXI. naloga.

(C. Planck-a.)

Beli.	Črni.
1. T c6—c7!	h7—h6
2. S f4×e6	K e5×d4 ali e6
3. D b2—f5 ali e4†	mat.
a.	
1. — — —	e6×d5
2. T c7—e7†	K e5—d4 ali f6
3. D b2—b4† ali S f4×d5†	mat.
b.	
1. — — —	K e5—d4
2. T c7—c4†	K d4×c4 ali e5
3. D b1—b4† ali e4†	mat.

Jako fina naloga, ki po svoji vsestranski dovršenosti spominja na XX. nalogo (O. Nemota) v 3. zvezku »Ljublj. Zvona« iz 1886. l.

DARILA

za reševanje šahovih nalog, priobčenih v VI. letniku „Ljubljanskega Zvona“ (glej razpis v 2. zvezku na 132. strani) smo pri sodili in poslali nastopnim gospodom: 1. Fr. Plöhlu, c. kr. prof. v Gorici (dva létnika časopisa „Oesterreichiche Lesehalle“ v katerih se nahaja 266 šahovih nalog z rešitvami vred, 138 glosiranih partij itd.); 2. Antonu Uršiču, bogoslovcu v Gorici; 3. Jožefu Križmanu, c. kr. gimn. prof. v Pazinu in 4. Jankotu Poljancu, c. kr. gimn. prof. v Novem Mestu, tem trém gospodom vsakemu po jeden izvod dra. S. Golda zbirke 200 šahovih nalog, med njimi mnogo krasnih komadov.

Tudi letos bomo prisodili nekaj daril ter, kolikor bo dopuščal prostor, zopet priobčevali imena tistih gospodov, kateri bodo prav pogodili ter nam poslali rešitev kake šahove naloge.

„Ljubljanski Zvon“

izhaja po 4 pole obsežen v veliki osmerki po jeden pot na mesec v zvezkih ter stoji: vse leto 4 gld. 60 kr., pol leta 2 gld. 30., četrt leta 1 gld. 15 kr.

Za vse neavstrijske dežele po 5 gld. 60 kr. na leto.

Posamezni zvezki se dobivajo po 40 kr.

Lastniki in založniki: **Fr. Levec** i. dr. — Izdajatelj in odgovorni urednik: **Fr. Levec**.

Uredništvo in upravništvo v *Ljubljani*, v knežjem dvorci v Gosposkih ulicah, 14.

Tiska »Narodna Tiskarna« v Ljubljani.



Štev. 2. V Ljubljani 1. februvarija 1887. Leto VII.

Mejník.

Balada.

Sejm bil je živ. Prodal i on je Lahom
Tam par volóv.
Zakàsnil se, a v pôzni, temni noči
Sám gré domóv.

»Hm, pravijo, da ní baš varno iti
Tod obsoréj,
Popotnike da časih rado straši
Ob cesti téj.«

»Pa bil je Martin svoje dní voják vam,
Na straži stal,
Po noči čul tam uro bíti vsako —
Pa bi se bal?«

»Še pri Custozzi smrti bal se nisem,
Zrl ji v oćí —
Pa tukaj mar ko déte bi trepêtal,
Če list šuští?«

Dospè do svoje hoste . . . Čuj, iz teme:
»»Joj, kam bi dél?«« —
»Kaj — kdó si božji — kam naj deneš, vprašaš? —
I, kjer si vzél!«

»»Vzel sem *med* svojo bil in tvojo lastjo
Mejník le-tá,
Presádil ga skrivaj na last sem *tvojo*
Za sežnja dvá.««

»Oh, in sedaj, odkar moj duh odplaval
Na óni svét,
Nazáj ga nosim kleti kamen težki
Pač sto že lét!«

»»Hu, to teží, tišči! . . .«« Tu se zabliskne:
Pred njim sopèč
Upógnen stopa — sósed Vìd — na ramah
Mejník nosèč!

Pa bil je Martin svoje dní voják vam,
In ní se bal; —
Kakó nocój domóv je prišel s sejma,
Pa le ní znal.

A čudno prinesó mu vsi novíco.
Ko sine svìt:
»Sinóč umrl je nagle smrti sósed,
Mejáš naš — Vìd!«

Gorázd.



Postillon d' amour.

Iz spominov dalmatinskega slikarja. Priobčil **S. Savec.**

II.

Aleksandra.

(Dalje.)



Minilo je dobro dve leti, odkar je povila Aleksandra na omenjenem gradiči čvrstega dečka. Materi je otrok velika tolažba, vendar zadene jo nov udarec, ki ji potare dušo in izpodjé tudi njeno zdravje. Za Boga, Vladimir, nje Vladimir, ki se je postavil za svojo ljubezen tako goreče in neustrašljivo, pisal ji je zadnji čas res redkeje in nekako hladno, zdaj pa naravnost izreka, da je obupal, da se jima treba udati, da ji ne smé in ne more nì pisati več. Tega udarca tudi nje krepka narava ne prebije; prime se je huda vročinska bolezen. Ko se zavé, spozná poleg sebe svojega brata, ki jo váruje skrbno in ljubeznivo ter ji pripoveduje, da Fanica oskrbuje sina, da naj prav lepó vse uboga v prid svojega zdravja; kadar okreva in dovolijo zdravniki, dobí tudi svoje dete, Vladimirčka. Res tudi okreva, brat jo pelje iz Rusije na jug, v Italijo, tukaj pa, ker ji ne more več prikrivati in upa njeno zdravje dovolj utrjeno, nasprotovati tudi temu najhujšemu udarcu, pové ji napósled, da je sin njen Vladimirček prve dní po njeni bolezni umrl za božjastjo. Izročí ji takisto pismo od Fanice, v katerem je razloženo, kje je pokopan i. t. d. Fanica se dalje prav prijazno in ljubeznivo poslavlja v pismu od svoje gojenke rekoč,

da je sáma sila nesrečna, ker jo bo morda mati tožila neskrbnosti. Ne more več pred njeno obličje; ne pripušča ji vest obujati svoji preljubljeni gojenki in prijateljici toli žalostne spomine s svojo navzočnostjo. Ko je brat, zapustivši slikarske študije v Firenci, prispel k bolníci, Fanice ni bilo več, šla je z otrokom v Moskvo na povelje zdravnikov. Kar on vé, je tudi res tako, kakor piše guvernanta.

Cetinoviča ne zanima samó povest, temveč opazuje z rastočim sočutjem pripovedovalko, kateri igrajo izrazi čutil na lepem obrazu tako jasno, da je vsaka beseda prepričevalna in seza do srca.

»Ne bom Vas mučila,« nadaljuje gospá, »dalje s tem, kar sem trpela; zagotavljam Vas, imela sem pekel v srci, obupala sem nad Bogom in nad vsem. O, brat moj je imel težke ure z menoj!«

Kapajo ji debele solze po belem lici in močijo tanki čipkasti ovòj, zategnen okoli krasno polnega vratú. Cetinovič začuti neko mučno zatezanje okoli svojih usten, kakeršnega se ne spominja kdàj. Vraga, misli si, moškemu ne pristájajo solze, in seže po zemljevidu, blizu njega razgrnenem rekoč: »Kàj ne, milostíva, tù-le je Kitaj,« jezeč se v istem trenutku nad seboj, da je kàj tako neumestnega izustil, vendar zadovoljen, da sme obrniti očí stráni od teh solz.

Aleksandra se skloni malo bliže in položí roko na Petrovo laket rekoč: »Oprostite mi, premagalo me je, le potrpite, govorila bodem mirno. Vi poiščete sinka mojega in mi ga privedete nazaj.«

»Mrtvega?« vpraša začujeno Peter.

»Kako sem zmédena! Živega, saj živí, vidite, tako-le je bilo. Vladimirček ni umrl, guvernanta ga je ukrála, ta kača!«

»Zakaj vendar?«

»Za gotovo samí ne vemo. Da bi bil mojega moža Vladimira oče ukazal to krutost, ne moremo verjeti. Oj, Tjepušin, Tjepušin,« reče s povešenim obrazom, »strašno si se maščeval! Veste, jaz imam navzlic vsi nesreči prijatelje, tudi mogočne prijatelje. Guvernanto je videl slučajno na kolodvóru v Firenci služnik vélike kneginje Helene in jo spoznal; imela je pri sebi malo dete. Govorica s tem je došla tudi do kneginje; jako ljuba stara gospá je in meni naklonjena. Dobili smo migljaj in razumite, sledili smo brez prestanka za njim naprej in nazaj.

Guvernanta se je potikala z otrokom, izdajaje se za vdovo angleškega trgovca, po manjših mestih, pomikala se čez Francosko v Italijo; sledili smo jo čez Brindisi v Aleksandrijo; v Suezu se je ukrcala na angleški brod. To je naš zadnji sled; kajti potnik, katerega sem poslala za njó, izginil nam je pol leta sem popolnoma. Vidite, tukaj-le

jo dobite v jednem teh-le kitajskih mest, ali pa tù-le v Japanu; tù-le na Manilji je pretoplo«.

Našteva tuja mesta in razkazuje po zemljevidu z belim svojim prstom, kakor bi ne bili ti kraji dalje narazen, kakor Lido ali Mestre od Benetek.

Vstane, vzame večji zavitek, dene iz njega dve manjši in jedno veliko fotografijo in jih podá Cetinoviču rekoč: »To je ona, Fani Schwerzer, tista kača, zdaj Mistress Seamens, če se ni zopet prekrstila«.

»Inteligenten, toda suhoparen obraz,« reče Cetinovič, pogledavši fotografijo.

»Vi jo boste našli in vzeli ji otroka, pa zahtevam še več od Vas. Moj mož, véliki knez Vladimir, pride skoraj na Maniljo; potoval bode po kitajskih in japanskih mestih, lajtnant je na fregati »Svetlani«, kateri je komandant admiral Tjepušin. Vi izročite vélikemu knezu vse, kar Vam dam; približate se mu na ta ali óni način.«

Ko jo Cetinovič neverno gleda, nadaljuje: »Ne čudite se; uverjeni smo, da nisem nì jednega pravega pisma dobila od Vladimira in on ne od mene, odkar sva se ločila. To je vse preskrbel admiral. Ko smo zvédeli, da otrok živí, odprle so se nam očí. Preštudirali smo vsa Vladimirova pisma, primerjali jih s pravimi — vsa, vsa so podtaknena. Seveda, Tjepušin je dobil pooblastilo »princa ozdraviti« in je pri zvršitvi delal po svoje, kruto pretiraval, ker me je hotel uničiti.«

»Glejte, ta je on, dala Vam bom tudi tri fotografije, tù-le se je dal fotografovati dan prej, predno me je vêdel pred oltar. Velik je, lehko ga boste spoznali, vidite, tù je najin monogram,« reče kažóč na nekako od dveh pismen spojeno znamko.

»Lep, mlad mož je,« reče Peter ogledujoč podobe mladeniča, kateremu poganja prvi mah na plemenitem lici.

»Milostíva gospá, naloga je težka, zeló težka; volja me je, poskusiti hočem vse, ne odjenjati. Do kneza priti me ni skrb, toda Fanico najti bode težava. In če jo najdem, zlepa ne dá otroka«.

»Tedaj ga ji vzemite s silo! Mož proti ženski, in tak kakor ste Vi! S silo ali zvijačo, kakor preudarite«.

In nagnivši glavíco nekoliko po stráni uprè polno in milo očí v Cetinoviča rekoč: »Prevarili me pa Vi ne boste, to ni mogoče!«

»Ne, to ni mogoče!« reče Cetinovič.

»Povedati Vam moram še toliko. Prijatelj moj, knez Lieven, Vam vse potrebno še bolje razloží, mislim, da je že došel, Hartlieb je šel pónj. Bodite nocoj moj gost, da se domenimo. Čas do odhoda je

kratek, »Pera« odpluje čez šestintrideset ur. Če zamudite ta brod, izgubljen je ves teden.«

Knez Lieven, osivel mož dobrohotnega in prijaznega obraza je v resnici došel. Pri večerji poučúje Cetinoviča in mu razlaga razmere v sprednji Aziji, govorí mu o značaji dotičnih oseb in poudarja vedno: »Várujte se Tjepušina, delajte, dokler mogoče, neočitno in ne mislite, da boste občevali z vélikim knezom brez ovir.«

Cetinovič takoj spozná, da ima v tem gospodu jako zvedenega in praktičnega svetoválca.

Pri odhodu podá Aleksandra Cetinoviču nekaj v zavitku rekoč, naj si oskrbí s tem potrebščin za potovanje, za dolgo potovanje in ga prosi priti drugo dopóludne na trg Sv. Marka v kavarno »agli specchi« v jedno zadnjih sobic, priporočujé mu tajnost, ker ta je vsakega vspeha prvi pogoj.

III. Priprave.

Ko si drugo jutro Cetinovič mane zaspane očí, je še mračno, zgodaj, akoravno mu je sinoči podoba lepe Rusinje in njena povest dolgo odganjala spanec.

Zbira svoje misli in vtakne v žep tistih tisoč frankov, prejetih za nakupovanje popotnih potrebščin ter se le prepriča, kako resen je njegov položaj. »No, Peter,« govorí si, »zdaj na delo; odpotuješ v Kitaj in Bog vé kam še! Poslanec posebne vrste. Danes imaš še čez glavo posla. Glej, prijatelj tvoj Hartlieb je našel na tebi takih lepih lastnostij, za katere niti sam nisi znal. Káko zaupanje stavijô ti aristokratje v té! Odkritosrčno priznaj, gotovo ne veš, s čim si se tako močno prikupil Hartliebu, da iz obširne množice prijateljev in znancev svojih pograbi prav tebe in vêde pred Rusinjo kot zaupnika tako važnih rečij. Morda mu je res tista praska z »norcem« naredila tak vtisk, da hoče dalmatinskega »tigra« poslati na lov za tatico? Zakaj ne gre on sam? Res, njegove čutnice! Vsak majhen nasprotni vetrič bi mu udušil sapo. Če se prav spominjam, ima Aleksandra tudi brata, zakaj ne gre ta? Morda je premlad ali kaj li? Čudno, da med svojci ne najdejo pripravnega poslanca. Dà, to bode: bojé se neznanega, nenavadnega; trdni so le v kolovózu, od mladih let po skrbni vzgoji privajenem, kakor jih uči tradicija. Začuti se torej važnosti svoje, Peter, občeval boš s princem, z vélikim knezom, če se ti posreči priti do njega, in pograbil bodeš njegovega sinka iz rók pustolovke, če ga res najdeš. Ako pa nimaš sreče, posebne sreče, boš pa lehko na stare dni pripovedoval, kako si šel nekdaj v Kitaj na uro gledat.«

Priznati si mora sicer, da, kar se njega samega tiče, nista se motila Hartlieb in Aleksandra, da hoče res vse poskusiti in dognati svojo nalogo, da se napósled ne bojí niti vraga samega. Toda zaveda se tudi težav vedno bolj. Prvič najti guvernanto Schwerzer v tako obširnih krajih; po polovici Azije skoraj bi jo imel iskati, in nadalje je ta ženska po vsem pripovedovanji jako prebrisana in zvita in si ne bo dala vzeti otroka brez obotavljanja, kakor misli Aleksandra. Kdo vé, če se ni admiralu v dolgih dveh letih posrečilo dognati svojo nalogo, in če ni princ ozdravljen? Ubožica Aleksandra upa in véruje vse, kar želí njeno srce. Cetinovič sklene o prvi priliki izprašati sam kar najnatančneje vso stvar, poudarjati negotovost, obupnost dobrega vspeha in ko bi le zahtevali navzlic vsem pomislekom, naj potuje, ostati tudi možbeseda in ogledati široki svet na tuje troške.

Ko si s tem sklepom nekoliko olajša vest, poišče izmed svojih papirjev, razmetanih v najlepšem neredu, listine tikajoče se svoje osebe. Najde poleg akademijskih izpričeval srečno tudi zastareli popotni list in odide h Gersterju, ki že pridno mestí, tlači in gladi ilo. Gerster mora pustiti za danes delo in dan žrtvovati prijatelju. V bližnji gostilni se domenita ob vseh popotnih potrebščinah. Gerster jih gre v prodajalnice kupavat, Cetinovič pa v avstrijski konzulat uredit popotne svoje pravice. Slikarji imajo svoje muhe, ne vežejo se vselej na pota navadna človeški družbi. Tudi se na konzulatu ne čudijo, da hoče avstrijski podanik potovati v daljne azijske dežele, iskat novih zanimivih študij, in mu ne delajo nikakeršnih ovir.

Na trgu Sv. Marka ugleda Hartlieba in mu začne takoj razkladati svoje pomisleke. »Zdaj ni čas za to,« dobí v odgovor, »pojdiva, že čakajo, samó toliko Vas prosim, v navzočnosti italijanskega kraljevega notarja govorite toli previdno, da ne izdaste tajnosti; ni mu treba mnogo vedeti. Tudi nikar ne razkladajte svojih pomislekov pred Aleksandro. Tako se je oklenila upanja, tako jo je oživila nada do srečnega vspeha Vašega potovanja, da se ne upamo in ne smemo te nade podirati. Z ugovori ji izvabite le solze, če ne še kàj žalostnejšega.«

Na ugovor Cetinovičev, kaj potem, ko bi le nič ne dosegel in se moral vrniti prazen tako, da bi bili vsi veliki troški brez koristi, nadaljuje Hartlieb: »Preverjen sem, da storite svojo dolžnost v polni meri, da se smemo zanašati na dobro Vašo voljo, na Vaš značaj; več tudi ne moremo terjati od Vas in ne zahtevamo nič nemogočega. Ker ste omenili troškov, odgovarjam Vam samó to, da ščediti Vam ne bo treba, računov ne bode nikdo terjal od Vas, Vi imate naše popolno zaupanje, ta izjava, prosim, naj Vam zadostúje.«

Ko stopita v ločeno sobico umetniško-elegantne kavarne »agli specchi«, pozdravi ja precejšnja družba. Aleksandra se nasmehne Cetinoviču tako prijazno in podajajc mu mehko roko ga obsuje s kopico prijaznih vprašanj, da slikar zatrè vse svoje ugovore in pomisleke ter se čuti nezmožnega upirati se, v čemer si bodi odkritosrčni ljubeznivosti te nesrečne, lepe žene.

Notar, znanec in prijatelj Hartliebov, je že pripravljen in knez Lieven mu narekuje misli, katere naj izrazi v zakoniti obliki. Aleksandra, rojena Ž—ska iz Peterburga, pooblaščuje slikarja Petra Cetinoviča iz Dubrovnika zastopati in varovati njene interese; odobruje vse korake slikarjeve v dosego njenih pravic, kjerkoli in s katerimi si bodi pomočki, izvestno mu daje pooblastilo storiti vse óno, kar mu naroča v posebnem svojeročnem pismu, katerega vsebina pa ostáni znana pooblaščencu samemu. Priče naj potrdijo izjavo naročilke, da je njena zahteva v omenjenem pismu izrečena in da jo je pooblaščenec iz njene roke prevzel.

Ker ima notar svoje pomisleke, kar se tiče »katerih si bodi pomočkov,« mora se mu zatrditi, da naročila niso protizakonita, kar tudi vestno pristavi. Skrbni mož za obe stranki zapiše takisto izjavo Cetinovičevo, da hoče to pooblastilo rabiti samó v korist pooblastnice Aleksandre, rojene Ž—ske.

Ko je ta važen akt dokončan in se notar poslovi z globokimi pokloni, odpustiti se smeta tudi priči, ki sta bili povabljeni zaradi Cetinovičeve osebe, ker ga notar sam ni poznal. Sicer razven starega gospoda ostali ne prištevajo pooblastilu prav velike važnosti, tudi Cetinovič sam ne sluti zdaj, kolika pomoč mu bo še Aleksandrino zapečačeno naročilo brez kuverte, ker naslov je pisan na hrbtu obširnega pisma; tako je zahteval knez Lieven.

Že med notarijatskim delom je bila vstopila Molijevska z lično usnjato torbico in pokliče zdaj Cetinoviča k sebi. Vzame iz torbice težek papirnat zavitek ter prosi slikarja, naj prešteje napoleondore, ki so v njem. Vsak zavitek jih ima po petdeset in zavitkov je dvajset. Slikar odprè le prvi zavitek, prešteje površno rumenjake, potem zavitke in reče, da je vse v redu. Molijevska zaprè s ključkom torbico ter jo obesi, polno suhega zlatá, Cetinoviču čez ramo in mu izročí ključek. Aleksandro so te resne stvarí kàj malo zanimale, pregledovala je telegrame po časnikih. Odloživši list vzdihne: »Nič, kar nič ne najdem«, in obrnivši se k Cetinoviču reče: »Dati Vam moram zlató, akoravno je težko nositi in varovati; pa od tukaj ni bankirskih zvez, tudi se lože varuje tajnost na ta način. Ko bi se morali muditi dolgo in

bi izročena svota ne zadostovala, poskrbimo že dalje, da mi le poročite o pravem času. Ščediti Vam ni treba, oh, da bi bila le sreča mila Vam in — meni. Šla bi rada tudi jaz, toda podvreči se moram pametnim svetom in čakati tukaj posledka. Nemir me bode moril, težko bom čakala Vaših poročil, Vaše vrnitve, pa je bolje tako. Jaz bi Vam bila le ovira in moja navzočnost bi lehko vse pokvarila. Ne smem Vas dalje zadržavati, le to Vas še prosim, izberite si prijatelja, na kogar boste pošiljali poročila, da jih izroča meni. Prijatelj moj Hartlieb jih ne sme prejemati, znan je kot prijatelj in pomočnik moj. Vedite namreč, da se ne čutim varne in da težko kàj prikrijem ogleduhu, ki me skrivaj opazuje. Ne čudite se, res je tako, za gotovo vem, da je admiral Tjepušin poučen o vsem mojem početji. Pričakujem Vas drevi, pridite, kadar opravite posle svoje, četudi pozno; čakala Vas bom. Pripeljite s seboj tudi prijatelja svojega poverjenika.«

Poslovivši se odide s Hartliebom in Molijevsko, samó knez Lieven ostane in se primakne k mizi, obloženi s časniki.

Cetinovič neče izpustiti te morda zadnje prilike, da ne bi odkrito govoril z gospodom, ki se mu kaže jedini zmožen, ocenjevati vse poslanstvo stvarno in trezno in vsaj proti njemu olajšati si vest. Gledé vélikega kneza Vladimira se mu ne zdi umestno izkazovati svoje skeptične misli, čuteč, da je to predelikatna stvar, na katero on sam ne bo nikakor vplival; temveč pa ima mnogo vprašanj tikajočih se guvernante Fanice Schwerzerice.

»Po Vaših skrbnih vprašanjih,« odgovorí knez, spoznam, da boste prav postopali, da boste položaj vselej dobro preiskali in ocenili pred akcijo. Rad Vam postrezam z vsem, kar mi je znano. Sled guvernante do Sueza ni dvojben. Kakor hitro se je prepričala vélika kneginja Helena, da je to res, kar ji je poročil strežaj, da je bila namreč Schwerzer z detetom dotične starosti na kolodvoru, zvedela je o tem tudi Aleksandra in njen brat; poslednji je preiskaval in prežal po kolodvórih in hotelih v Rimu, kjer je tačas bival. Mož je v praktičnih stvareh še menj vajen in ima tiste blagohotne naivnosti skoraj v toliki meri, kakor sestra njegova.

Gospodič je, kar se dostaje guvernante, ostal ves nedolžen. Ko bi ne bila poslala na svojo roko vélika kneginja za guvernanto prav tistega komornega slugo, ki jo je videl v Firenci, ne imeli bi nikakeršnega sledú. Ta sluga, pravi prebrisanec, prišel je le teden pozneje v Brindisi, ko se je ukrcala na angleškem brôdu v Aleksandrijo. Srečen slučaj je bil, da ni nobena druga gospá z detetom stopila na isti brod. Dete je pa za agenturo angleških poštnih brodóv posebnega pomena; kakor

hitro je namreč med pasažirji prvega reda dete pod drugim letom, mora molzna krava na krov zaradi svežega mleka. Tako si je agent dotično gospó — imenovala se je Seamens — dobro zapomnil in se je po popisu sluge dobro spominjal. Po pismenih povpraševanjih se je zvedelo še, da se je ukrcala dné 3. januvarija prošlega leta, zarad vročine ob najugodnejšem letnem času, v Suezu na »Tanjore«, poštnem brodu za Aden in Point de Gall. Kakor Vam znano, naročila je Aleksandra trgovskemu agentu, potujočemu na vzhod, daljše preiskavanje. Sumnjam, da jo je mož našel in se sporazumel ž njo. Če je tako in se ne motim, treba Vam bode tem več previdnosti.

Čudite se, da je guvernanta zbežala z detetom ter je ukradla. Sam je nisem poznal, ali po vsem, kar vem o nji, sklepam, da je gospodična Schwerzerjeva, ali kakor se zdaj imenuje gospá Seamens, dovolj izobražena ženska, ima tudi dôkaj, brezsrčne trezne pameti, porabiti ugodne slučaje v svojo korist brez pomislekov. Admiral ne bi bil mogel najti boljše pomagalke za svoje nakane. Razumno, mož je prav računil v prid svojo naloge, zatreti in ozdraviti Vladimirovo strast do Aleksandre, če je odstranil dete, najtrdnejšo vez njijine ljubezni, in je prikril roditeljem in svetu za vselej. Schwerzer je prevzela z dečkom gotovo tudi lepo penzijo in sina záse; samó skriti se mora ž njim, bežati tako daleč, da bi bilo odkritje nemogoče. Iz dečka vzgojí prav po svojem ukusu hvaležnega sina za stare dni svoje. Da ga hoče ohraniti, nam je porok skrbno razvrščenje njenih postaj na potovanji iz Moskve do Sueza; privajala je vedno bolj po južnih, toplih, pa vselej zdravih mestih sebe in otroka na toplejše podnebje. Po poročilu agenta v Brindisiji je bilo dete živahno in cvetoče. Skrbela bo prav po máterinski zánje, ker zlobna ravno ni in ustvarila si je na ta način prijetno ekstistenco, katero si bo izkušala vzdržáti z vso modrostjo svojo. Dobro vé, da je mogočni oče vélikega kneza Vladimira nikoli ne zapustí. Da si je izbrala angleško ime, šla med ta narod, ki je raztresen po vsem širokem svetu v mogočnih kolonijah, dela gotovo čast njenemu razumu. Ne bi se mogla bolje skriti pred Rusi; v angleških kolonijah najde povsodi izvrsten komfort civilnega življenja in angleška gospá povsod in vselej največ varstva. Angleškega ženstva boljših krogov gre več po svetu, nego li ženstva vseh drugih narodov skupaj. Da poskrbí za dobro vzgojo in prijetno prihodnost Aleksandrinega sina, sklepam dalje iz naslednjih stvarij. Admiral, oprézen kakor je, hotel se je zavarovati za vsak slučaj. Ko bi le prišla laž o dečkovi smrti na dan in bi moral dajati odgovornost, lehko reče: »Deček je v dobrih rokah, varuje in vzgaja ga Schwerzerica, priznana vzgojevalna moč; dete roditeljem prikriti zahtevala je naloga moja.« Znal je združiti korist guver-

nantino z varstvom deteta. Mož je v spletkah spreten in previden, za svoje admiralstvo se mu je zahvaliti v manjši meri zaslugam in spretnosti na morji. Če bo le še mogoče, pridite do princa mimo njega ali za njegovim hrbtom. Na ravnem poti Vam bo pri najprijaznejši uljudnosti vse preprečil. Privadite se krajev in ljudij; če treba, vzemite si časa in zajedno sledite za Schwerzerico. Ne strašite se ogromnih daljav in velikosti svetá. Evropci tam ne stanujejo kàj gosto; po nekoliko stotin ali po jeden tisoč Evropcev v večji koloniji je že veliko število. V vročih, pretoplih in sploh nezdravih krajih ne iščite otroka; da bi bila šla guvernanta med Azijate in se pobarbarila, ni misliti. Po mojem računu bo v vzhodni Aziji ali morda v kakem avstralskem mestu. Zapisniki pasažirjev na brodih Vam bodo najboljši kažipot. Po dobrem preudarku vseh, četudi nepopolnih podatkov sem uverjen, da se ne varam v sklepanji svojem. Ne plašite se preveč z mišljenimi težavami. Ljudje Vaše vrste, vajeni od prve mladosti samostalno živeti, znajo si poiskati dobrih in pravih potov za vsak slučaj, če le hočejo. O Vaši resni volji in o Vašem vspehu pa nikakor ne dvojim. Prej ali pozneje najdete begúnko. Če Vam ne bode mogoče, vzeti ji otroka, bode že veliko vredno, da vemo, kje nam ga je iskati, in potem napnemo že še druge strune. Zavidal bi Vas, ko bi bil mlajši; videli boste neizmerno novega, zanimalo Vas bo vse, ker ste zdrav, krepak in mlad.«

Po slovesi od kneza Lievna se Cetinoviču vendar olajša vest. Gre na agenturo »Peninsular & Oriental Steam Navigation Company,« kjer zvé, da pride »Pera« dné 27. februvarija v Aleksandrijo. Če hoče potovati brez prenehanja, porabivši poštne brode te angleške družbe,bode dné 25. marcija v Singaporu. Tù se mu bode odločiti za Kitaj ali za Maniljo. Tedaj plača vozni list do Singapora, osemdeset funtov sterlingov, t. j. sto napoleondorov.

Bilo je že pozno zvečer, ko spravljata Cetinovič in Gerster raznovrstne potne potrebščine v kovčege, ne pozabivši slikarskega oródja in primernih knjig, kar jih je bilo dobiti mogoče. Oba malobesedna dovršita vse popotne priprave.

»Zdaj greš pa z menoj!« reče Cetinovič, ko zaklene pokrove. »Tudi tebe moram nekaj zaplesti v Aleksandrine stvarí; vem, da se ne boš branil prejemati mojih poročil s potovanja in prenašati jih lepi Rusinji. Nánjo ne smem adresovati, bojí se vohuna. Druzega pa nimam, kakor tebe, da bi mu zaupal. Tudi si, kar se tiče tajnosti, nesumnjiv, lehko imaš prijatelja, brata, ki ti poroča iz daljnega svetá. Hartlieba ne potrdijo za to, da bi prejemal poročila, ker je v preozkem prijateljstvu s prvo osebo te zamotane drame.«

Gerster se nikakor ne brani in gre s Cetinovičem. Aleksandra vsprejme tudi kiparja Gersterja z nji lastno naravno prijaznostjo. Hartlieb in knez Lieven delata prijetno družbo pri večernem obedu, Aleksandra se spušča živahno v razgovore, ki se pletó o Cetinovičevem potovanji v vzhodno Azijo. Gerster se kmalu otaja in na prošnjo zaradi poročil, ponovljeno od Aleksandre, zatrjuje, da ji je ves na uslugo in izraz v besedi pričuje, da mu to ni le fraza. Samó Cetinoviču gre poredkoma beseda, nehoté mu obvisi pogled na Aleksandri, ki se trudi prikrivati bridke svoje skrbí z živahno konverzacijo. Kakikrat se obrne z mokrimi očmi stráni ali izgine za trenutek od mize brez vzroka. Pri slovesi prejme Cetinovič nekaj zavitkov, med njimi večjega, v katerem sluti njeno podobo.

»Dragi spomini so«, reče Aleksandra; »tù je pismo za mojega moža, tú njegove fotografije; te so guvernantine. Varujte vse dobro!« In izročivši mu drobno pisemce: »Ta listek Vam služi v prvo porazumljenje z velikim knezom Vladimirom. Da mu le tó izročite v roke, toda prav iz roke v roko, pa je vse dobljeno, daljno občevanje Vam potem že on sam omogoči. Ta listek nosíte vedno pri sebi, zato ga denem v ta-le usnjati zavoj. Nisem pečatila, le znamko sem naredila nanj, Vi ne boste indiskretni, saj veste dovolj záse in lehko uganete, kako govorí srce, prepolno žalosti in ljubezni«.

Spravljaje vse v ličen majhen kovčeg nekoliko pomisli in nadaljuje: »Izročila sem Vam vse, mislim, da nisem ničesar pozabila. Pišite od vsake postaje; tolažilo me bode vedeti Vas zdravega. Važne dogodke telegrafujte, kakor smo se zmenili. Zdravstvujte! Varuj Vas mili Bog!«

Solze se ji uderó, ko podá Cetinoviču roko in njegovo mehko stisne. Peter se prikloni, glava se mu globoko povesi in — na belo roko pritisne gorak poljub ter hitro koraka z Gersterjem doli po širokih stópnicah.

Molčé stopata po temnih ulicah dalje in zavijeta nehoté proti trgu Sv. Marka; tú hočeta čakati jutra. Cetinoviču je težko, prav težko pri srci, živo se zaveda, da zapušča drage mu osebe, prijatelja, morda za vselej. S čašo rujnega vinca spirata polagoma tožnost iz duše, misli in pogovori jima preidejo od Aleksandre — njenih solzâ je tako težko gledati, priznavata oba — na umetniška dela, na prelepe kraje v tropah, dokler njiju ne pokliče naročeni streżnik s popotno prtljago na Piazzeto. Oba prepelje na parobrod »Pero«. Na brôdu je živahno kretanje; čolniči, gondole prihajajo in odhajajo. Komaj si ogledata prijatelja ozko prebivališče, kabino Cetinovičevo, treba se je ločiti. »Z Bogom, prijatelj, z Bogom, staro gnezdo!« reče Cetinovič in miga z roko Gersterju doli v čolnič, ki se kmalu izgubí med drugimi.

(Dalje prihodnjič.)

Handžija Mato.

Slika s bosenskih gor. Spisal **Podlimbarski.**



voje dni sem z velikim veseljem prebiral povesti in pesmi, ki rišejo življenje in vedenje rodov, živečih na jugu od Save. Ko bi bil takrat videl kje kakega človeka bosenski opravljenega, uro hodá bi bil tekel za njim in domišljija moja bi bila spravila Bog vé kake dogodke in čine z óno osebo v dotiko. V šolah so nam v štirih jezikih neprestano slikali starogrške junake; ni torej čuda, da sem želel iz očij v óči videti takih korenitih ljudij, o kakeršnih mi je govoril ves meni tedaj znani svet. Leta so tekla, vsakovrstnih ljudij sem srečal — junakov pa nič! Prihrumelo je življenje in sčasoma sem pozabil junakov, prijateljev otroške dôbe.

Kar so jele puške pokati v Hercegóvini. Vsi, kar nas je slovanskega rodú, gledali smo na jug in pričakovali divnih stvarij. Navduševali smo se za boreče brate in marsikako lepo besedo smo imeli za njih trpljenje in junaštvo. Bosno smo imenovali debelo solzo bolesti na lici matere Slave in Bošnjake zapadne Kozake. (Kako res mladóst rada pobira fraze!) Dejali smo, zdaj zdaj zagrmí in v prah propade slava in moč silnih rodov. Z juga je dohajalo poročilo za poročilom in vsako je bilo polno čudovitih izvestij. In vstajali so mi v spominu junaki prijatelji in zopet so se mi vzbudile želje, videti jih in poznati. In glejte dobrodelno usodo — napósled so se izpolnile te želje: dobil sem ukaz odriniti v Bosno! —

Avstrija zdaj vlada Bosni in pod njenim varstvom se sprehajam po bosenskih planinah. Poslušajte, kako se živí v teh gorah!

Bilo je jutro meseca majnika, prekrasno je stalo vreme, nebó jasno, svetlo je bliščalo solnce. Nobena sapica ni motila mirú v ozračji, ki je vélo hladno in polno vonjave drevja in lesnih cvetóv. Korakal sem v napet klanec po globokem jarku, katerega je v teku časov naredil hudournik in ga razgladila človeška in živalska noga. Povzdignil sem oči in vrhu klanca, kjer se izgubljajo stene jarku, ugledal sem v svitu jutranjega solnca bliščečo postavo, ki je stala nepremično, kakor krilat angelj na podobah naših cerkvâ. Zavzel sem se o tej prikazni. Kazala se je, kakor bi bila snežno-bela ženska postava, mojstersko naslikana na lazurno nebó, dotikajoče se vrhá gore. »E,« dejal sem, »ali še živé pogorske vile, zveste posestrime bosenskih junakov, ki se v svetlobi rmenega solnca prikazujejo prerokujoč nesrečo

in svareč pred pogubo? Pospešil sem korake; čim bliže sem prihajal vrhu, tem bolj je pojemal čar svetlobe: veličastna slika se je razširila v navaden kip, bele barve so polagoma zatemnele in kmalu sem spoznal, da stojí vrhu klanca navaden Bošnjak pod črnim turbanom, v prteni obleki, s sekiro, vtakneno za pas.

Prišel sem na vrh in pozdravil po bosenskem običaji. Moževa postava se je nekako ponizila, skrčila, rjava desnica se je počasi, boječe in okorno iztegnila po moji desnici. V pogovoru, ki se je précej razvil, zvedel sem, da se mož imenuje Mato Vidaković, da je ravno na poti v hosto po drva, da ima v najemu han Sulejmana Kavliča. Pokazal mi je z glavo óni han, stoječ za streljaj daljave ob poti med grmovjem in lipami. Vprašal sem, če se v hanu dobí kava, na kar se je Mato brez odgovora obrnil in mi mignil za seboj. Šel sem za njim.

Od ónega jutra sèm večkrat obiščem Vidakovića: on sam je zanimiv človek, njegov han stojí na lepem kraji in zanimivi ljudje se shajajo v njem. Handžija Mato me že dobro pozná; poznajo me tudi njegovi sosedje kristijani in Turci na dve uri hodá v okolici.

Bosenska krčma se imenuje han, krčmar pa handžija. Kakor naše krčme, tako so tudi hani različni gledé zunanjosti in notranjosti. Han ob planinski poti je neznaten v primeri s hanom v mestu ali v dolini ob cesti na križpotih. V vsakem se dobí vsaj kava, v vsakem lehko prenočí človek in živina. Pa v planinskem hanu za ležišče ne dobite druzega, kakor vlažna tla in slabo streho, v dolinskem hanu pa vam handžija postélje z mehkimi blazinami in dušeki. Dolinski han ima prostora za petdeset in še več gostov in za ravno toliko gláv živine, za silo se v tak han nastani do tristo vojakov in do sto kónj; planinski han pa je desetkrat manjši. Malokateri gorski handžija si je kupil drago pravico, da sme prodajati žganje, večina jih prodaja samó kavo. —

V planinskem hanu je domá vsa romantična poezija Bosne. Tù se ustavlja vsak mimogredoči potnik. Sèm zavije pravoslavni pop, vračajoč se od svojih ovčic, razkropljenih po gorskih selih; ohladí se, pot obriše z gosto zarastenega obraza in kako zabavljivo zine o notarečem vladiki fanarijotu; tù odpočije frančiškan, jahajoč s planine, kjer je po starem običaji opravil na groblji službo božjo; sèm zabrne kmet trudnega konjiča in oddahne; tù nahaja vsak agitator poslušna ušesa hujskajočim besedam, goslar zveste poslušalce iskrenim, vnemajočim pesmim, hajduk poln koš novic iz božjega sveta in zavetje pred nočnim mrazom. Handžija pozna vsakega mimogredočega človeka; on vse vidi, sliši in vé — on zna ob vsaki stvári najbolje soditi in — molčati. Posebno živo je v

hanu óni dan tedna, na kateri je v bližnjem mestu trg. Takrat vse vre v mesto, tovor za tovorom se ziblje na konjskem hrbtu čez planino. Starci in mladci, moški in ženske, vsakdo rad počije pod gostoljubno streho. In res je prijetno čepeti na petah, v ogenj gledati, kavo piti, cigareto ali čibuk pušiti, poslušati pesmi o starih in novih junakih, povesti o minulih bojih, drznih hajdukih, o švabskih novotarijah in židovskih špekulacijah in spominjati se zlatih časov Omer paše, majke bosenske. Pred vsakim hanom je ostrešje od vej ali praproti, pod katerim ob vročini plapolá bistri ogenj, okoli katerega v pošteni daljavi na podvrtih nogah zamišljeno sedí Turčin poleg kristjana.

Sédite pod ostrešje in oglejte si mimogredoče ljudí!

Karavana za karavano gre mimo vas. Jedva se vzdigne jedna in odide: »z Bogom, da se živi zopet vidimo«, že pride druga. »Uranio si l' zdravo«, ali »pomozi bože« pozdravljajo in primerno odzdravlja handžija. Konjem popusté jermene, odpašejo tovore, lesena sedla za tovore popravijo, posedejo okoli ognja pa popijejo čašico kave, prižgejo čibuke in hajdi z Bogom zopet dalje! Blejanje ovác, meketanje kóz se začuje. Štirinoga druhal se vsuje na tratino tik ostrešja. Za njo se prikažejo rdeči turbanje nad ogorelimi, koščenimi, brkastimi lici.

Zopet vsestransko pozdravljanje!

»Od kod ženeš, brat?« vpraša handžija starejšino te družbe, zvedavo pogledujé po neznanih obrazih.

»Oj, od daleč, brat, z onkraj Spreče, iz Vlareniške nahije.«

»Ali od tako daleč? Kdaj si pą šel od dóma?«

»Včeraj zjutraj, brat, pa ne vem, če priženem v mesto; ovce pešajo.«

Res, ovce so jako trudne. V gruči se tiščé jedna druge z do tál povešenimi glavami. Kozé se bistro, z visoka ogledujejo okoli sebe. Ta žival je čila, ne umorí je dvadnevna pot.

»Ali prodaš vse?«

»Kar Bog dá, brat! Nazaj jih nečem gnati; carevino treba plačati od glave.«

»Bog pomozi, brat!«

In vzdignejo se rdeči turbanje in bravja čeda.

Efendija, zabuhel, rejen, z mastjó oblit, rdeč in ponosit, pod zelenim turbanom veličastno prijezdi na brhkem šarci. Avstrijanski križec za zasluge se mu lesketa na širokih prsih; zraven tega tičí carski otomanski red medžidije. Za efendijo jezdi sluga v zamazanem fesu suhega, koščenega belca. Efendija vzdigne roko na čelo, lahno se pripogne čez konjev vrat in nemo vas pozdravi. Handžiji samó namigne in ta pri-

prinese kavo. Efendija jo popije na konji, molčé plača, površno vas pozdravi (handžije ne pogleda) in veličastno odjezdi s slugo.

»Kdo je óni?« vprašate handžijo, ki čmerno gleda za efendijo.

»Hadži Mulaosmanović,« tiho odgovarja handžija. »Kadija je bil za turške carevine; lisjak je previt, tako je sodil, da je prisodil vse sam sebi.«

Orjaška postava prijezdi. Čudite se, kako more šibki konj táko težo prenesti čez planino. Jezdec se z vsem životom spretno giblje in ziblje, lice se mu žarí in smehlja, vidi se, kakor bi njegova zadovoljna duša pela mično pesem, život in lice pa dobrovoljno pritrjuje veseli pesmi. Konjič čvrsto ubira trdo pot, tudi on se kaže pri dobri volji.

»Hej, beže, ali kavé, kavé?« kliče handžija jezdecu nasproti. Beg danes neče kave, pa počiti vendar mora po stari navadi. Tudi njegov konjič bi težko šel kar mimo hana: čili bosenski konjič, poteč se pod jezdecem ali pod tovorom, ravno tako dobro pozna han, kakor naš vtožni konj uprežen v gromaden voz krčmo ob cesti.

»Selam češ!« pozdravi beg in gibčno skoči s konja. Zadaj za vratnik ima vtaknen dolgocevi čibuk; vánj si nabaše duhana. Handžija mu prižgè in vpraša ga za to in óno; beg govorí ž njim, kakor s prijateljem. Dosti je takih begov, ki se ne sramujejo sedeti med kmeti, ž njimi piti, pomenkovati se in radovati. Po kratkem odmoru se beg zavihti na konja, pošegetá ga z lopatčastimi ostrogami in skokoma odjezdi na vršek klanca. Handžija ustreže vaši radovednosti in vam razloží, da je jezdec — Osmanbega ga imenuje — bogat človek, da ima pod oblastjo trideset kmetov, da mu povprek vsak kmet plačuje na leto po deset dukatov[1]) tretjine in da prodá o dobri létini jeseni za šestdeset dukatov želoda.

Umazan dečko se prikaže izza grmovja. Na dolgi vrvíci vleče za seboj mršavega konjeta, na katerem sedí bula (turška žena), zahaljena in skrčena. Za njo korači opiraje se ob sekiro Turčin, rjavec anatolske poltí, pol divjega, pol bojazljivega pogleda. Molčé se vleče družina mimo hana. In zopet pride karavana, konjič za konjičem, turban za turbanom. Radujete se nad temi trdimi slovanskimi obrazi, s katerih sije bistroumje in resnost, pa tudi revščina in velika zmernost.

Najrazličnejše stvari tovorijo mimo vas. Kovčege in zaboje, vreče in mehóve, drva, prekle in deske, zaklane prašičke in ovce, ubitega volka, seno in slamo, vse prenese bosenski konj čez planino. Čez take strmine ni mogoče drugače spraviti blagá. Pač časih ob lepem vre-

[1]) Bošnjak večje svote računi po petgoldinarskih dukatih.

meni in suhi poti priškriplje in prilomasti pred han óna čudovita, grozovito cvileča in hreščeča stvar, katera se národno imenuje bosenski voz. Pa tak voz pride iz obližja od kake koče, skrite med grmovjem, in ne pojde daleč.

Ne zamudite tržni dan popóludne posedeti pred hanom. V prejšnjih časih ljudje zato niso hodili posamič čez planino, ker so se bali roparske sile; zbirali so se v karavane in čete in združeni so pohajali trge. Ta običaj se je ohranil do denašnjega dné. V gručah se narod vrača domóv. Lepo je videti, kako se vijejo dolge vrste krepkih móž med bujnim zelenjem, kako se oholi begi, age in efendije na usnjenih sedlih in ponižni kmetje na lesenih samarah zibljejo čez planino »pjevajući, konje igrajući«. V hanu se vse tare ljudstva; pod ostrešjem čepé ljudje v dveh vrstah okoli ognja. Táko popóludne ne mine brez godbe: ali pride iz doline cigan s tamburo in zabrenka in brenka brez prenehljaja, ali pa prime petju vešč kmet za gosli, brez katerih nima hana, in brunda in peva brez konca in kraja. Med vso družbo ne vidite pijanega človeka, čeravno je v mestu dosti žganja napródaji. Za tako potrato ni novcev. Po neverjetno nizki ceni prodaja Bošnjak svoje pridelke in vesel je, če si za skupljeni denar napolni torbico s soljó, duhanom in kavo. Če naš preprost človek petkrat obrne groš, predno ga dá iz roke, obrne ga Bošnjak desetkrat, pa vendar revež mnogokrat nima za najnujnejše potrebe in za terjajočo carevino.

Vidakovičev han tudi navadne dni ni brez gostov. Vedno kdo čepí zraven molčečega Mate, zaspano gleda v ogenj, malo po malem srka kavo, puši, premišljuje in premišljuje. Tik ognja klečí Mato, pospravlja, brska, bezá, pretaka in nataka, vije cigareto in žive otrinke podaja gostu ali pa čepí na vseh štirih žabi podoben in piha v ogenj. Mato kuha in prodaja kavo, kakor vsak handžija, pravo, dobro, brez tuje primesi in čašico po dva krajcarja. Turčin pije kavo navadno brez sladkorja, dobí tedaj čašico po krajcarji.

Handžija Mato je pošten človek; lehko bi vsem handžijem bosenskim s prstom pokazal nánj in jim ga predstavil za vzor v posnemanje. Pridite k njemu, ob kateri uri hočete, ne ustraši se vašega prihoda. Mirno in čisto vest ima in v svesti svojega poštenja dobro vé, da Švaba ne prihaja k njemu plenit ga, ali vprašat ga po hajdukih, ali na komisijo, ali s kako sitno pozivnico v žepu, ampak samo da se okrepčá z njegovo kavo. Prinese vam čašico oprezno v levi roki; z desnico odtrga bilko prápretino iz ostrešja in ž njo pred vami pomeša črno tekočino. (Ne bodite izbirčni pri takih gorjancih!) Pokušate, pijete,

[1]) Oskrbnik, nadzornik kmetov.

skozi zobe cedite sladko goščavo váse. V tem se Mato spomni, da ne znate sedeti čepé na podveznenih nogah, popraska se, splaši, v kočo zbeží in prinese vam nizek stolec na treh nogah. Nánj sédete počasi in boječe. Cigareto si pričnete viti; handžija hlastno seže po kleščah in že vam nese živ ogel; v naglici se spotakne ob skleskih, ki ležé razmetani okoli ognja. Prižge vam in v slast vam gre cigareta po kavi. Še jedno čašico vam nalije, ogovorite s handžijo kar si bodi. Tudi on si zvije cigareto, kadí, privihuje široke rokave, pospravlja, pomiva, ogenj popravlja in kavo melje. O suši mu tožite in o vročini in kako bi trebalo dežja. Vprašate ga, plačuje li tretjino in desetino, ali sámo desetino. Pové vam, da nima zemlje, da je gola sirota, da živí ob tem, kar skupi od kave; da zdaj spomladi še nekaj prodá, po leti pa malokdo gre na trg in vsa kupčija preneha; da pride kmalu njemu na veliko kvar post ramazan, ko Turčin od prve zore do trdega mraka ne jé, ne pije in ne kadí, kakor bi bil mrtva stvar. In zopet se prične pogovor o vremeni. Potoži vam, da je zemlja tako trda, da za koruzo ni mogoče nì orati nì kopati. Verjamete poštenjaku, potrdite mu in ponudite mu duhana. Seveda pohvali finost vašega duhana. Na tnalo počéne, kakor kokoš na gredo, kupčija slabo gre, tedaj je čas kramoljati. Pové vam, da je katoličan; da mu je pred letom umrla žena, ki mu je zapustila četvero nedoraslih otrok, ki stanujejo pri bratu v bližnji vasi; da mu je težava ž njimi brez žene; da je revščina domá v Bosni, pa da dobro še ni bilo nikdar. Napósled se vzdignete od nizkega stolca, v kostéh vam nekaj zaškriplje, ude poravnate. Nastopi óno trenotje, ki vsakega pametnega človeka prisili k razmišljevanju: za račun vprašate, svoj dolg hočete poravnati. Handžija je že vstal s tnale, zamišljeno hodi okoli ognja in zopet pospravlja. Res je tam malo stvarij, ki bi trebale pospravljanja, toda handžija hoče preslišati vaše neumestno vprašanje za račun, zatorej pospravlja: čašico popravi, v ogenj brsne, lonec prestavi, trščico priloži. Na vaše ponovljeno vprašanje tožljivo in zamolklo odgovori: »E, gospodar, ti znaš, ti znaš!« Pa res vi znate, čemu tedaj sitno izprašujete? Dve čašici kave veljata štiri krajcarje. Desetico izvlečete iz žepa, bližate se handžiji, on vam pomolí rjavo, ogóljeno roko, skrivaj čmrno pogleda na vloživšo se desetico, počasi išče po kotéh, po čašicah, po torbici drobnega denarja, napósled izvleče izza prtene srajce nekako tkanino, podobno dolgi nogavici sajaste barve. Razbravši položaj dobrodušno pogledate v razmišljujoči obraz handžijev in z roko odmignete, češ: ni treba, ne trápi se, sokol sivi, ne išči brez potrebe drobnega denarja. Handžija précej razume takšen kavalirsk migljaj. »Pa hvala tebi, gospodar ti naš, živio!«

reče z jasnim glasom. Nogavica, v katero je zacvenkljala desetica, hitro zopet izgine za debelo srajco. Handžija skrči prste desnici, kakor bi napravil križ kristjanski, dvigne roko in pritisne jo ob stráni ob črni turban. Tako vidi pozdravljati avstrijske vojake, kadar gre v mesto po duhan, kavo in sladkor. Evo vam čudo kulture! Načéla je to trdo in okorno deblo, ona kljuje na njem, odluščava krástavo skorjo, počasi izpodmiva temne pege in gładi stare grče.

Handžija Mato ima na sebi vse lastnosti in vso bedo Raje bosenske. O njem se paċ ne more reči, da živi kakor evangeljski ptič, ki ne seje in ne žanje. Dela od zore do mraka; toda kako majhen vspeh ima njegovo delo. Pa dobrotljiva usoda je takim bitjem dala potrebe, ki so vspehom njihovega dela primerne. Mato je zadovoljen, da ima grenko kavo, duhan, čebulo, koruzen ali ječmenov kruh, sir, sol in vodo. In toliko dá zaslužek in dobri ljudje. Veselje je gledati, kadar priskakljajo po poti njegovi otroci k njemu, prižastih lic in na petih trebuščekov. On ljubezni do zaroda svojega ne kaže tako javno, kakor mi olikani ljudje; pa vendar ne more prikriti, kako mu je prirasel k srcu. Treba je videti, kako rahlo pritiska otroke, motajoče se okoli njega, k svoji nogi in kako jim šepeče. V samem tem šepetu je izražena globoka ljubezen čuteče duše. Ne imeli bi njegovi otroci tako napetih trebuščekov, da nima Mato dobrega brata Tunjice in Tunjica dobrih gospodarjev. Brat Tunjica živí na zemlji umrlega bega Alibegoviča. O tem begu Raja govorí, da je zaslužil vseh sedem rajev Mohamedovih; tak poštenjak je bil. Stara vdova kaduna in njena hči sta ostali zvesti človekoljubnim nazorom umrlega bega. Nikoli ne pošljeta kmetu age ali subaše [1]) v kočo, terjat tretjine, kmet naj sam prinese davek, kadar in kolikor ga bo mogel. Takih svoboščin kmetje ne zlorabijo; vsak odbije ob pravem času svoj dolg in ga nese v kadunine dvore. Tunjica gospodari v zadovoljstvu okoli trideset let na Alibegovičevi zemlji in toliko si je opomogel, da se je hotel nedavno odkupiti, pa mlada begovica ni bila pri volji. »Kaj še, da bi prodajala?« dejala je. »Neče se mi še umreti; ob čem bom pa živela, če zemljo prodam in denar potrosim?«

Ta Tunjica hrani in oblači Matove otroke.

Zdi se mi, da je to sad nove kulture, da si Mato ne brije glave Jako bujni lasje temne barve mu padajo izpod turbana na tilnik. Pogosto si seže pod turban in tam s prsti potiplje med lase, pa zato ni treba imeti o glavi takega nepokvarjenega bitja matere prirode kak-

[1]) Oskrbnik; nadzornik kmetov.

šnih postranskih, slabih mislij. V take goste lase se kàj lehko nabere prah in snét, ki živo srbí in grize v kožo.

Samó v tem je handžija jednak evangeljskim ptičem, da drv ne spravlja; le toliko si jih vsako jutro privleče, kolikor jih čez dan potrebuje. Drva ima vedno surova, zato se od njegovega ognja vedno valí gost dim, na katero stran mu je ugodneje. Če v hanu ni gostov, ki bi trebali hitre postrežbe, gre Mato v šumo k studencu po kangljico ali vrč vode, ali prekopava zemljo — za hanom leží majhen vrt — ali trdo grudo rahljá okoli čebule in česna, zrele stroke iz zemlje puli in povezuje, ali sadí koruzo. Večkrat sedí pred hanom na kosmatinah kozje kože in iz ovčjih kožic sebi in otrokom šive torbice, ali pa nove jermene nateguje v stare opanke. Spomladi po več tednov gradí plot za potom in okoli vrtiča; ta plot po zimi znese v kočo in sežge. Navadno je bos; le če dežuje, ali kadar gre v mesto in po zimi nategne na široke noge razprostane opanke, podobne plošnatim želvam. Zvečer léže na kozjo kožo na tla, dene roko pod glavo in zaspí. V turbanu in opankah spi krepki in sladki spanec pravičnega in delavnega moža.

Nagledali ste se handžije, napili kave, odpravite se. Mimo košate lipe stopite na pot. Pod vami se razprostira poldrugo uro široka in šest ur dolga ravnina, čez katero se vije križ-kraž temnosiva Spreča. Ob reki ležé močvirnati travniki in pašniki prepreženi z vrbami in jelšami. Onkraj Spreče se dviga zelena Vrana planina, dalje proti jugozahodu se temní Konja planina, na zahodu Ozren planina. Na severu vidite dolgo valovito gorovje, Majevico planino, sezajočo s svojimi odrastki v Posavino, v Bosno in Drino. Na vzhodu se razteza do Drine Čaklavica planina. Vsa ta primeroma nizka gorovja so bogato obrastena, v kotlínah in zakotjih še zadosti obljudena in po vseh straneh preprežena s stezami in gorskimi poti. Gozde Konju planine sedaj »regulira« [1]) neka zádruga ogrskih lesnih trgovcev. Na rebrinah in brdinah teh gor obilo rodé češplje, na podnožjih ležé razsežni hrastovi gozdi, lastnina premožnih begov. Nì na ravnini, nì na gorah ne zapazite nì sela, nì minareta, nì cerkvice, nì jedine kočice: kakor gorski volk je skril Bošnjak prebivališče svoje. Kjer je bilo le mogoče, postavil je svojo kočo v zatišje gore, v zakotje, v strugo ali v preséko med gorovjem. Po teh krajih se je klatilo največ janičarjev in spahij pregnanih v početku tega stoletja iz sosedne Srbije.

Pogled na svet, ki vas objema, čudno vas prevzame. Obveselite se, pa kmalu se vas polasti duševna utrujenost. Okoli vas se kopiči grič da griča, gora do gore; svetle strmine se menjavajo z globokimi,

¹) Ta izraz se je slišal v peštanskih delegacijah pri obravnavah bosenskih stvarij.

stisnenimi podolgovatimi, temnimi nižinami. Vse je tako pusto, prazno, presunljivo nemo in prvobitno. Oko blodi po valovitem gorovji in zastonj išče predmeta, na katerem bi se ustavilo in odpočinilo. Vaš duh se zavzame nad prizorom do sedaj nepoznanim; jednoličnost stvaritve, svečanost in čas tihote, nepremičnost planinskih sil ga premamlja; na lehkih krilih šine čez ves ta razprostrani svet v prvobitnost: zdi se mu, da ima pred seboj tanko zaveso, za katero stoluje božanstvo pri prvih poskusih stvarjenja, stoluje in stvarja. Mogočno roko stvarnikovo slutite, pa ni vam dano pogledati v njegovo obličje. In že se bliža vašemu srcu rahla tožnost, nepotrebno sanjarjenje z navadno tožbo, zakaj se zavesa ne odgrne, zakaj ne smete videti skrivnosti stvarjenja, mogočne roke stvarnikove, pa dobri handžija vas reši takih težkih mislij. S kakeršnim koli si bodi darom stopi na pot poleg vas. Navdušila ga je vaša radodarnost, odmeriti se vam hoče za desetico. Milo se smehljaje vam bojazljivo ponudi, kakor je letnemu času primerno, ali kožolj jagod, ali šopek češenj, ali perišče hrušek, orehov, češpelj, kostanja. Hvaležno sprejmete dar.

V slovo podaste starcu desnico.

Prav človek je handžija Mato. Nesel bi vas čez planino, ko bi trebalo; pri njem ste varni, kakor bi sedeli v malhi svetega Krištofa.



Bajke in povesti o Gorjancih.

Spisal **J. Trdina.**

33. Rožica.

Vsi Podgorci so trdili, da je pastir Rožica lep in bistroumen dečko; le škoda ga je, da nima nič pameti. Domá je nagajal materi, kar je mogel. Na spašnikih mu je pazila na Čuho sosedova Cilika, on sam pa je iztikal vedno po vseh vrtéh in klatil sadje. Ali delal je vaščanom še mnogo druge kvare in nadlege. Blatil jim je perilo, preganjal kokoši, psom privezoval na rep krepelce, pobijal okna itd. Kadar je prišel med vrstnike, nastal je précej hrup in vihra, kakor v črni šoli. Slabše je metal ob tla kakor snopje, močnejše pa nažigal s kamenjem in okleščki. Slednji dan ga je trebalo kaznovati; če ga ni obunkala mati, nasekali so ga sosedje. Vsak človek se je smijal joku in ihtenju njegovemu. Smilil se je jedini Ciliki. Vselej, kadar so ga pestili domači ali tuji ljudje, drla se je na vse grlo in prosila jih s povzdignenima rokama, da bi ga pustili. Zato pa je dobivala od njega

tudi najlepše hruške, češnje in breskve, ki so rasle na sosednem drevji. Ko je dopolnil petnajst let, dala ga je mati v pouk k daljnemu kovaču, ali mojstru je pobegnil že prvi dan. Poslala ga je potem na Hrvatsko k slovečemu ključarju, drugo jutro je prišel zopet domóv ves zamusan in razdrapan. Napósled ga je izročila trgovcu, ki je peljal blagó v Trst. Tamo je odločil dečka pri znanem čevljarji, ki je bil rojen Dolenjec. Rožica pa je dejal, da ga Bog ni ustvaril za to, da bi krpal stare čevlje. Ker je bilo do dóma predaleč, utekel je na angleško ladjo. Ž njo je odplaval in šel po svetu. Izuril se je skoro za spretnega mornarja. Angležem je služil deset let, potem pa jim velel: Z Bogom! S prihranjenim denarjem se je napotil v deželo Strválijo, ki leží za petim morjem, kópat zlató. Prva poskušnja mu izpodletí. On ne obupa, nego gre iskat zlatá drugamo, dva dni hodá proti severu. Najde ga debelo žilo, ki mu dá že prve kvatre dvajset tisoč goldinarjev. V nekoliko letih obogati, da ne bi menjal z nobenim kranjskim graščákom. V sreči svoji ne pozabi matere. Pošlje ji lepo pomoč, v pismu jo vpraša tudi po Ciliki. Mati mu odgovorí, da je deklica zdrava, da misli zmerom nánj in da jo imajo ljudje za najočitnejšo krasotico v vsi župniji. Z zgovornimi besedami svetuje sinu, da bi prišel pónjo in jo vzel. Rožica piše Ciliki preljubezniv listek, naj se pripravi za svatbo; čez pol leta se bo vrnil domóv in ž njo poročil. Brez oklevanja začne se spremati na pot. Denar svoj, več nego milijon goldinarjev, spravi v hranilnicah in pri poštenih trgovcih. S sabo vzame samó sto tisoči goldinarjev. S to popotnico séde v ladjo in odjadrá iz zlatovite Strválije proti domovini. Od takrat je minilo sedem let in sedem mesecev. Zaman je čakala mati preljubega sina, Cilika premilega svojega ženina. Izginil mu je vsak sled. Niti ni prišel sam domóv, niti komu pisal, kje se nahaja in kako mu se godi. Roditeljica in nevesta bili sta uverjeni, da je na potu umrl ali pa da so ga ubili hudobni ljudje, ki so čutili pri njem veliko nôvcev. Molili sta zánj, kakor za pokojnika in dali vsaka za tri črne maše, ki so se brale za dušo njegovo v stopiški cerkvi pri vélikem oltarji. Mati nikdar ni nehala po njem žalovati. Lože se je potolažila Cilika. Tudi ona dolgo ni vedela, ali bi se še kdaj zaljubila ali ne. Dobrih šest let se je nastavljala fantom le po malem. Šele sedmo leto se ji je jelo dozdevati, da bi utegnil biti Koludrčkov Tonček še dosti kratkočasejši, nego je bil Rožica. Zvižgal je v dvá cepá, pel tanko, debelo, ostro ali povpreko, kakor je kdo želel, in kadar je plesal, pribijal je s petó in vriskal tako glasno, da je letelo kar skozi ušesa. Takih umetnostij ni razumel Rožica, zato ni čudo, da se je Cilika prav globoko zagledala in zavérovala v Koludrčkovega Tončka.

Zupljani so se spominjali gotovo po desetkrat na dan ranjkega bogatina, ugibaje neprestano, kamo bi bil prešel denár njegov. Vsi so sevéda mislili, da so ga snedli že zdavnaj črvi ali pa ribe in raki. Kakor strela z jasnega pa priletí v Podgorje novica, da živí Rožica v Gorjancih, komaj dve uri od dóma in da se niso izgubili nikamor niti brezštevilni njegovi tisočaki.

Takrat, ko je blodil podgorski zlatokòp po širokem svetu, slovel je že na vsem Dolenjskem šegávi godec Bernárdelj. Razveseljeval je s citrami svojimi vinske bratce in sestríce v krčmah in na svatbah ali denarja za trud svoj ni zahteval niti ga potreboval. Zdeloval je še pošteno ob svojem prodajaje vsakovrstno drobno blagó domá, na sejméh in kdàj tudi po hišah. Trgoval je najprej samó v domači deželi, radovednost ga je gnala potem tudi na Hrvatsko. Hotel se je uveriti, če so Hrvati res takovi neusmiljenci, da zakopljejo živega, kdor se predrzne sklepati prijaznost z brdkimi njihovimi ženámi. Bernárdelj ni nakanil prestopiti devete božje zapovedi. V besedah je bil kdàj res precèj samopašen in poreden, v dejanji pa se je ogibal težkih grehov vestno in stanovitno, kolikor je to mogeče strastnemu godcu. Čez Gorjance ga je nesla čista zvedljivost, ne pa kak ostuden namèn. Prišedši proti večeru v prvo hrvatsko vas krene naravnost v krčmo, da se okrepča. Krošnjo svojo postavi po stari navadi za peč. Krčmaríca mu postreže z dobrim vinom in kruhom, druzega ni bilo nič pripravljenega. Bernárdlju se je zdela žena lepa, priljudna in prijetna. Začel se je ž njo pomenkovati in ji praviti dobro osoljene in zabeljene svoje šale, burke in pripovedke. Ona se jih ni mogla naslušati. Smijala in grohotala se jim je, da je skoro póčila. Priznala je sáma, da se tako odlično ni dobrovoljila še nikoli, kar je na svetu. Iz hvaležnosti speče Bernárdlju tolstega purána. Ne vem, kako je beseda nanesla, da jo je vprašal, če ima kàj hudega možá. Krčmaríca mu velí: »Mož moj je tak kakor vreme. Pri nas sije kdàj solnce, kdàj bučé viharji, nekatere krati pa se tudi primeri, da treska in bije toča. Ako bo domóv pripél, ne bo Vam se bati ničesar; ako pa bo priklél, treba Vam bo skočiti za peč in se potuliti, dokler ne zaspí. Zjutraj za rana vzamite krošnjo in hodite z Bogom, kamor Vam drago.« Komaj je izustila ta opomin, začuje se na cesti grozovito preklinjanje in rotenje. Bernárdelj šine s puránom za peč. Gospodar prilomasti v hišo pijan kakor čep in se zavalí na posteljo. Krčmaríca ugasi luč. Bernárdelj začne v temi obirati purána. Cmakanje ńjegovo sliši pijanec in zarohní na ženó: »Kdo je za pečjo? Gotovo si gostila in skrila zopet kakega kranjskega potepuha.« To rekši vstane in privleče Bernárdlja izza pečí. Tepel ga ni,

nego poklical deklo: »Oj, Mara, če hočeš dobiti nove opanke, vzemi lopato in motiko in pojdi z mano, da mi boš pomagala zakopati lopovskega Kranjca.« Bernárdlja zveže, zadene na ramo in ga nese v bližnjo hosto. Tamo izkopljeta z deklo globoko jamo, vržeta vánjo Bernárdlja in ga zaspeta s prstjo do grla. Iz zemlje mu je gledala sáma tožna glava. Gospodar se vrne z Maro domóv, zleze nazaj v posteljo in zaspí. Zdaj se dvigne krčmaríca, gre tiho k dekli in ji zašepetá: »Oj, Mara, če hočeš dobiti novo krilo in pokrivalo, vzemi krošnjo, lopato in motiko in pojdi z mano, da mi boš pokazala, kje sta zagrebla veselega godca.« Dekla jo odvede v hosto in rada pomaga gospodinji, da sta jetnika zopet izkopali. Krčmaríca mu dá krošnjo in se ž njim poslovi. Bernárdelj je tekel iz nevarnega kraja, kar so ga mogle nositi noge. Ogibáje se cest in stezà je bežal čez polje naravnost v Gorjance. Plezal je proti Sv. Jederti, dospevši do cerkve pa se obrnil proti sv. Miklavžu in potem navzdol proti Brhovemu. Ko je prišel že blizu hiš in vasí, onemogel je v hosti, zgrudil se v listje in zaspal. Vzbudivši se začuje poleg sebe neko šumenje, ne vidi pa ničesar. On se prekriža in zavpije: »Če si kristjan, pokaži se in povej, čemu se skrivaš?« Izpod listja se pomolí lepa glava mladeničeva, ki mu velí: »Hvala usmiljenemu Bogu, ki je poslal k meni znanega človeka. Preljubi Bernárdelj, ti mi storiš lehko veliko dobroto. Prosim te, da me poslušaš in pripelješ potem odrešenico. Jaz sem tisti Podgorec Rožica, kateri je šel pred sedmimi leti po morji in je silno obogatel v zlatoviti Strváliji. Denarja sem si nakopičil res toliko, da ga ne bom mogel nikoli zapraviti. Ali kaj bi mi koristil milijon, ko bi moral ostati uklet tukaj v Gorjancih? Zadržuje me skrivnostna vetrova moč, ki mi brani, da ne morem iti domóv po drago nevesto, kamor sem se bil namenil. Do polovice pota smo se vozili srečno. Na tretjem morji pa je zatulil strašanski vihar, ki je premetaval ladjo našo semtertja kakor lehko ščepko. Vsi popotniki so poginili od straha razven mene. Jaz sem ostal živ in zdrav zato, ker nisem ničesar čul, kajti sem spal baš takrat tako trdno, kakor še nikoli ne. Čez tri dni je vrglo na pol razbito ladjo v pesek in tamo je obtičala. Jaz sem skočil iz nje na suho in se naglo domislil, kaj mi je ukreniti. Od brun raztreskane ladje sem si naredil na pustem bregu prav lično hišico. Vánjo sem znosil butilije, prekajeno mesó in vse drugo brašno, s kojim smo se bili oskrbeli na odhodu. Lakote in žeje tedaj nisem trpel, ali bilo me je groza v tej mrtvi puščavi, v kateri ni bilo nikjer nobenega človeka, tem več pa tigrov, levov in druge zverine. Bistra glavica mi je pomogla tudi v tej nevarnosti. V kočo svojo sem prebil okence, ki je bilo dosti veliko

da je léhko vsaka zver pomolila vánje gobec in glavo. Nad okence sem obesil težko sekiro in kos lepo dišeče pečenke. Če jo je zavohal kak lev ali tiger in pogledal skozi lino, izprožila se je sekira in mu odrezala glavo kakor s britvo. Tako sem pokončal vse te nadležne pošasti, pa jih odrl in shranil dragocene njíhove kože. Imetek svoj sem si znatno pomnožil ž njimi. Vsa hiša se mi je bila že napolnila s kožami, ko je nastopil čas strašnih nalivov, ki nadomestujejo v tistem vročem kraji snežno našo zimo. Deževalo je noč in dan kakor iz kabla. Voda mi vzdigne kočo in jo zanese v morje. Plavala je po njem, da je bilo veselje videti. Dejal sem: ali so bili ljudje neumni, da so si izmislili ladje! V hiši svoji sem se vozil stokrat mirneje in narednejc nego v njih, ker se ni majala in zibala neprenehoma semtertja. Stojé na brunu, ki je molelo izpod nje, veslal sem dobre volje proti severu, dokler sem dojadral do zamórskega brega. Tamo sem šel na suho in ponujal zamórcem levje in tigerske kože. Kralj njihov jih je zaželel in kupil od mene vse. Dal mi je zánje tri mošnje zlatega zrnja. Doletela pa me je nesreča, da se je zaljubila váme črna njegova hči. Hotela me je po vse sili za možá, jaz pa sem rekel moško, da se ne smem izneveriti podgorski Ciliki. Upornost moja razjarila jo je grozovito. Nagovorila je očeta svojega, da me je ukradel in gnal v stolno svoje mesto ter me poročil s kraljično po zamórski šegi, ki je močno podobna ciganski. Zakon najin je trajal na neskočno mojo radost samó jeden dan. Že drugo jutro je velela trmasta baba očetu, da ne mara tako pustega možá. Izpustila je váme celo krdelo besnih služabnic, ki so me zapodile iz kraljestva z metlami, s kuhalnicami in perilniki. Ves opraskan in stepen pribežal sem do morja, skočil v hišo svojo in veslal dalje proti severu. Ali zdajci privihrá proti meni ogromna riba, bila je še veliko večja nego ljúbenski hrib. Požrla me je s kočo vred, kakor bi trenil. Jaz sem se je tako ustrašil, da sem omedlel in se predramil šele čez pet dnij v trebuhu njenem. Poleg sebe zagledam francosko ladjo in nje mornarje, katere je bila pogoltnila nenasitna riba isti dan kakor mene. Tega društva sem se tako obveselil, da sem kar zaukal, kajti sem se bil naučil po svetu precèj dobro nosljati po francosko. Kapitan se je ozrl náme zaničljivo in bleknil tovarišem svojim, da sem gotovo kak berač. Jaz pa se postavim prédenj in mu velim: Drži jezik za zobmi, klepetavasta morska podlásica! Jaz imam v jednem žepu več zlatá nego je vredna vsa tvoja ladja in vse, kar je v nji in na nji. Ná pet stotakov in prinesi précej sto butilij šampanjca, da ga bomo pocedili na zdravje moji slovenski in vaši francoski domovini. Buza kljuna, ali se nisem dobro odrezal? Besede moje so pa tudi kàj

teknile. Francozi so se mi jeli poklanjati kakor kakemu vsemogočemu ministru. Pili smo sladkega šampanjca, da je teklo vse od mize in tudi od vseh sukenj, oprsnikov in klobukov naših, kajti je to vince brizgalo na vse strani, kakor iskre v kovačnici. Ko smo izpraznili butilje, vrgel sem pred kapitana drugih pet stotakov z istim namenom, iz žepa pa sem izvadil lulo svojo, ki je vsa okovana z demanti in biseri. Stala me je trideset tisoč goldinarjev. Napolnil sem jo z najizvrstnejšim turškim duhanom in zažgal s čisto novim bankovcem za sto goldinarjev! Pokazal sem Francozom, da se znajo bahati tudi Podgorci, kadar se imajo s čim. V ribi smo potovali po svetu do malega šest let. Godilo nam se je prav dobro, ker nismo stradali nì dobre hrane nì izborne pijače in smo bili vsi mladí in veselega srca. S časoma smo dobili še mnogo novih tovarišev, v ribjem želodcu se je nabralo do petdeset ladij. Živeli smo zložno in po prijateljsko kakor bratje, Zaradi boljšega reda je trebalo voliti župana. Soglasno so izbrali mene, Zvedeli smo, da se Francozi in Nemci domá vojskujejo. Posvetovali smo se, komu naj bi pomagali mi. Dokončali smo takó, da bomo podpirali Francoze. Ugledavši skozi ribji goltanec nemško vojno ladjo privlekli smo topove svoje, namestili jih ribi med zobe in začeli streljati. Pogajali smo odlično. Pobili smo sovražniku vse vojake in mornarje. Na krmi je stal še jedini general njihov in meril s puško proti nam. Tudi jaz zgrabim puško. Oba ustreliva isti trenutek. Krogli najini se srečata in trčita jedna ob drugo. Moja odletí na levo čez morje, generalova pa na desno proti bregu, kjer obtičí v grlu lepe mlinarice, ki je gledala bitev. Revica se je skoro zadušila. Jaz vidim nje nevarnost, skočim iz ribe v vodo in odplavam na breg. Brž potisnem mlinarici kroglo v želodec in jo rešim smrti. Da pridem le jedno minuto pozneje, morala bi bila umreti. Hvaležnosti njene ni mi môči dopovedati. Tudi nje mož me je presrčno objel in mi velel: Preljubi tujec, védi, da si otel ženo najbogatejšemu mlinarju in kruhopeku, ki ga ima sedanji svet. Jaz sem slavni Jugovec. Ime sem dobil od tod, ker se odpira na moji zemlji jazbina, iz katere piše górki veter, ki mu pravimo jug. Ta veter mi goni sto málinov, v vsakem zmeljem na dan sto tisoč vagánov žita. Ista vroča sapa kuri mi sto velikanskih pečij, v katerih se pekó žemlje in kifeljci za vso jutrovo deželo. Taki bogatini, kakor sem jaz, niso potrebni in vadni, da bi prejemali ljudske dobrote brez obilnega povračila. Odkrij mi brez straha in sramovanja želje, stiske in nadloge svoje, da te nagradim in ti pomorem. Če hočeš denarjev, dal ti jih bom poln mernik. Jaz sem dejal: Denarjev ne maram, ker jih imam sam dosti. Ako bi me rad obveselil, prosim

te, pomagaj mi, da pridem kmalu domóv v slovensko Podgorje, kjer me pričakujeta s trepetajočim srcem mati in nevesta. Jugovec se zasmeje: Tudi to hrepenenje ti lehko izpolnim. Predno prejde denašnji dan, stal boš na slovenski zemlji. To rekši me prime za roko in odvede k strahotni jami, iz katere je bruhal z zaglušnim šumom jug kakor mogočna reka. Mlinar mi velí: Ako skočiš v tá-le veter, dvignil te bo nad oblake in nesel potem po bliskovo naravnost proti severu. Kadar zagledaš Gorjance, deni roki navskriž in spustil se boš na zemljo. ne da bi se le količkaj ohromil ali pretresel. Ali veter te bo imel tudi na tleh pod oblastjo svojo. Držal te bo, da ne boš mogel iti nikamor. Moral boš čakati v Gorjancih, dokler pride lepa devica in te poljubi. Ta poljub te bo rešil iz sužnjosti, da pojdeš lehko domóv ali kamor boš hotel. Velike nesreče ti se ne bo bati v vetru. V njem ne boš čutil nì lakote nì žeje; tudi zebsti ne bo te moglo, ako bi ti bilo v njem prezimiti. Videl te bo samó tisti, s komer se boš hotel pogovarjati, drug pa nobeden ne. Razbojniki ali ini negodniki te torej ne bodo napadali in nadlegovali. Zdaj veš, kako svojstvo je prejel jug od prirode. Ako nisi strašljiv in se moreš nadejati dične rešiteljice, izrôči se slobodno mojemu vetru. Vrnil se boš ž njim v domovino prej in bolj gotovo nego z vsakim parobrodom in z vsako železnico. Jaz sem vskliknil ves zamaknen: Rožica ni baba, da bi se bal zračnega potovanja. Domá pa vem, da me bo osvobodila, če ne prvi dan, pa vsaj prvi teden krasna in nedolžna nevesta moja. Podavši za slovó blagemu mlinarju Jugovcu roko skočil sem v burni veter. Zagnal me je kvišku, da sem švignil nad oblake kakor strela. Nobena ptica ne letí tako urno, kakor je drvilo mene čez hribe in doline, potem čez široko morje in zelene otoke, napósled pa zopet čez hribe in doline. V treh urah sem prifrčal nad Gorjance. Položivši roki navskriž sem drknil iz sinje višave polagoma brez padca na preljubo domačo goro. Nahajal sem se zopet na zemlji, ali bil sem uklet in zvezan, da se nisem mogel ganiti. Stati, ležati, čepeti ali klečati moram vedno na istem mestu, nì za korak mi se ni môči premakniti od njega. Verjemi, da je to jako neprilično in neprijetno. V tej nevidni ječi vzdihujem že štirideset dnij in nočij. Večkrat so lazili tod okoli páglavci, ki so iskali ptičjih gnézd in sekali kolje za trte, ali če sem se oglasil, mislili so, da jih podim iz tuje hoste in so mi pobegnili izpred očij. Ko sem začul tvoj glas, bil sem se baš prebudil iz sladkega spanja. Zdaj lehko sam presodiš, kako neizrečno sem se obradoval prihoda tvojega. Zaklinjam te za pet ran božjih. idi brez oklevanja in hitro kar se dá k Omlednikovi Ciliki ter ji porôči, da jo čakam tukaj. Ona je lepa kakor šipek in gotovo tudi.

še neomadeževana. Medeni njen poljubec bo dal meni zlato prostost, nji pa dolgo zaželenega ženina. Še ta mesec sklenil nama bo roke v večno zavezo šmihelski župnik.«

Bernárdelj je izpolnil drage volje prošnjo rojaku. Tekel je na vso sapo k Ciliki in ji razložil na tanko vse, kar mu je pripovedoval ukleti Rožica. Deklico ta novica ni nič razveselila. Obšla jo je žalost, da ji je prišla v jedno okó (ne vé se, če v desno ali v levo) skoro solza. Bernárdlju se je tudi zdelo, da je nekoliko vzdihnila, dasi ne iz globočine. Zarudevši se mu velí: »Zakaj se Rožica ni vrnil lani? Zdaj je prepozno. Jaz ga ne morem več rešiti, če bi ga prav hotela.« Potem se je začela smijati in je povabila Bernárdlja, da bi prišel z zvonkimi svojimi citrami na svatbo njeno. Drugi ponedeljek jo bo poročil s Koludrčkovim Tončkom šmihelski župnik. Bernárdelj obreče Ciliki, da brez njega ne bo minila nje svatba. Nemudoma hití nazaj v Gorjance in pové Rožici, da je Cilika zánj izgubljena. Ubogi jetnik se zajoka precèj glasno in ihti do malega pol ure. Zdajci pa mu se razvedrí obraz, potolažen velí Bernárdlju: »Ker vidim, da mi Cilika ni bila namenjena, bilo bi jako nespametno in smešno, da bi radi nje žaloval in se kisal in kujal. Slovenska zemlja sloví že od nekdaj, da je bogata z zalimi in poštenimi dekleti. Vzel bom tisto, ki me odreši, naj bo gosposka ali kmétiška in ko bi bila prav hči najubožnejšega berača. Razglasi, bratec Bernárdelj, ta moj namen po vseh domačih mestih, trgih, vaseh in vasicah. Ali za Boga, naj se podvizajo mladenke naše, kajti sem se že strašno naveličal samotnega življenja v odljudni hosti.« Bernárdelj je poslušal Rožico in naznanil usodo in voljo njegovo vsem mladim Slovenkam od morja do Drave, od Kolpe do Triglava. Ali besede njegove so se uletele brez vspeha kakor glas vpijočega v puščavi. Krasnih naših d e v i c bilo je sram, da bi hodile po neznanega ženina v Gorjance in si ga kupovale s poljubcem. Mnoge in premnoge, ki so šle tja, prinesle pa niso s sabo potrebnih svojstev. Katera je bila lepa, ni bila nedolžna, katera je bila nedolžna, ni bila lepa. Nobena njih ga tedaj ni mogla osvoboditi jugove oblasti. On se je silno jezil, da si ga želé za možá take nevrednice. Vsaki grdi je dal zaušnico, malopridnicam pa tudi po dve. Ali že od jedne je oteklo deklíni lice, kakor bi jo zobje boleli, da si je morala obezati glavo. Vsi popotniki so se takrat čudili, da srečujejo toliko deklet z obezanim obrazom. Grajska gospodična Ema, šentjarnejska prvakinja Pepita in šmihelska polugospodična Trlica so si ovijale glavo z robcem dobrega pol leta. Ker jim je bila pegasta in mozóljasta ne le koža ampak tudi duša, prejele so od Rožice vsaka po tri pljuske, ki so bile tako gorke, da

jim je moral lečiti otekline mestni zdravnik. In tako čepí in javka najbogatejši Slovenec še dandanes v hudih vetrovih sponah. Naj bi se ga usmilile dične naše krasotice vsaj ta prepust! Povedal jim bom, kje naj ga iščejo. Kake pol ure od brhovskega gradiča stojé v Gorjancih borne razvaline cerkvice sv. Danijela. V Orehovici ali v Hrastji pozna vsak otrok to podrtino. Vodníka bo torej lehko najti. Rožica živí prav blizu te cerkvice na gorenji stráni. Od nje do njega je komaj četrt kilometra. Katera ga bo hotela oteti, naj ga zakliče pri razvalinah in oglasil se ji bo précej. Rešenico njegovo bo blagroval ves slovenski narod in po pravici. Med vrstnicami bo ona vsekako najsrečnejša nevesta. Dobila bo blagega možá, ki ji ne bo branil nobene pametne ugodnosti. Vozila se bo ž njim po toplicah in veselicah, omislila si novo opravo lehko vsak mesec, obirala piščance in račice, papkala potvičico in torto, kuhala si preljubi kofetek, kadarkoli ji bo prišlo na misel. Ali vsako rojakinjo, ki bi se hotela lotiti te lehke odrešitve, prosim in opominjam, naj se pogleda dobro v zrcalu in izpraša na tanko vest svojo, predno se napoti v Gorjance. Ako ji izpodletí, kriva si bo sáma, da bo morala vlačiti ploh in nositi — obezano glavo!



Ivan baron Ungnad

Spisal **Anton Raić.**

(Konec.)

Kakor je žrtvoval baron Ungnad v svoji domovini vse svoje telesne sile v obrambo jeno v bojih z največjim sovražnikom krščanstva, tako je posvetil na Nemškem še ostali žitek mirnemu razširjevanju evangelija po deželah od polumeseca vladanih; pospeševal je širjenje biblije iz Slovenskega po vsem ostalem jugoslovenskem svetu osobito od leta 1560. dalje.

Nas zanima Ungnad zato, ker je pospeševal tisek slovenske in sploh jugoslovenske knjige; ker je bil pripomogel, da se je v Urahu v Mönchshofu, kjer je stanoval, ustanovila tiskarna leta 1559., ki je tiskala jugoslovenske knjige z latinskimi, cirilskimi in glagolskimi črkami; ker je od vseh stranij klical učene duhovnike, ki so Trubarju pomagali prelagati na slovenski jezik in ki so i prelagali na hrvaški jezik; ker je sam žrtvoval še dosta svojega premoženja za tisek naše jugoslovenske knjige in je pripravil i druge nemške kneze in gospôdo, da so podpirali to podjetje.

To vse nam pričajo mnogobrojna pisma natisnena v Arhivu že večkrat imenovanem in v Kostrenčićevi knjigi: »Urkundliche beiträge zur geschichte der protestantischen literatur der Südslaven in den jahren 1559—1565.«

Ungnadove nazore in njegovo prizadevanje kaže nam osobito jako zanimivo in poučljivo pismo, koje je pisal 14. septembra 1561. leta vojvodi Albertu pruskemu. V tem pismu navaja poznani dogodek, da si je haharski sovražnik kristjanstva, Turčin, podvrgel večino slovenskih in hrvaških dežel in celó silno ogrsko kraljestvo z velikim brojem bojevitih prebivalcev; to se ni zgodilo brez njihove krivice. »Imenovani Hrvatje in Slovenci so zdaj, kakor nekdaj, surovi, brezbožni, papeški [1]) in so tako živeli, da niso poznali ne Boga, ne jegovih zapovedij, ne božje besede, ne jegove volje in ukazov, celo ne zvitega zlodeja, in tisoč let niso imeli nikogar, ki bi jih bil poučeval v krščanski [2]) veri. Oni so torej živeli v svoji brezbožni zmoti neimajoči razven svojih mašnih knjig, brevirjev [1]) in drugih gnusnih, malikovalskih in Boga preklinjajočih knjig (ki so tako tiskane, da jih niti ne mogo čitati, nikar pa da bi jih razumeli), nobene popolne in prave biblije in tudi nobenih drugih knjig v svojem jeziku. V nekojih krajih imajo sicer zdaj že biblijo, ali tista je tako spakedrana in zmedena, da jim več škoduje nego hasni«. Toda milostivi Bog hoče svojo božjo besedo razširiti po vsem svetu in vse ljudi vzveličati, ako le sami hočemo, gotovo hoče poklicati i slovenski in hrvaški narod in jegove potomce. V to svrho poslal je nekoje razsvetljene in pobožne može, da pokaže po njih svojo božjo vsemogočno milost. Tega imenitnega in velikega krščanskega dela lotili so se trije možje (med njimi g. Primož Trubar, zdaj župnik v Urahu), ter »so s pomočjo in milostjo božjo preložili sv. pismo v pospeševanje slave božje in spreobrnitev, blagor in izveličanje ubogih, nevrednih in grešnih Slovencev, Hrvatov in Turkov«. Dalje še so preložili Lutrov katekizem in nekoje dele novega zakona s krščanskimi razlagami po pravem avgsburškem veroizpovedanji in še nekoje druge krščanske knjižice (tractätlein) po priloženem tiskanem kazalu« na priprošnjo deželnih stanov kranjskih na slovenščino, na kojo še »poprej ni bilo nikdar nič preloženo in o koji ni se tudi še nič čulo«. Te knjige so se poslale na Slovensko in so ugajale ne samo Slovencem, no i Hrvatom in vsem onim narodom ob turški meji, ki razumo slovenski; spoznavši jih za dobre ín odobrivši jih, prosili so za božjo voljo, naj se ta posel nadaljuje in

[1]) Ne smemo pozabiti, da je bil baron Ungnad luteran, torej hud nasprotnik papežu.

[2]) Krščanska vera, krščanstvo t. j. luteranska, protestantovska vera, protestantizem.

naj se prelože knjige i na hrvaški jezik. Bogoljubni možje, osobito pa tukajšnji župnik Primož Trubar lotili so se i tega posla, ter ga po božji milosti in s pomočjo pobožnih, dobrosrčnih krščanskih mož že dognali tako daleč, da so dali i hrvaške (= glagolske) črke rezati in liti, ter so i že začeli s hrvaškimi črkami tiskati v Tubingu.

Da bi se lože in hitreje prelagale knjige na slovenski jezik, bilo je več mož poklicanih na Nemško: Trubar jim je bil načelnik, Krištof, vojvoda virtemberški pa jim je dajal na Ungnadovo prošnjo stanovanje in živež. Ker so prevideli, da je to prelaganje »vele koristno, hvalevredno krščansko delo, po kojem se pospešuje slava božja in širi pravo ljubo krščanstvo, sklenoli so božjo vzveličevalno besedo in svete evangelije preložiti i v cirilico ali na cirilski jezik, ki se govori po Turškem noter do Carigrada in ki ga razumo i Hrvatje in Slovenci«. Do tega sklepa so prišli zato, ker so dotični možje v Tubingu in Urahu »znali temeljito tisti jezik« in so i mahoma začeli pisati in prelagati; nadejali so se, da se »čisti nauk božje besede« zanese na Turško in se obnovi »ljubo krščanstvo« med onimi narodi in da Bog udari Turka z mečem svoje vsemogoče sile. — To podjetje zahteva mnogo truda, marljivosti in velikih potroškov, ker se morajo knjige in »novo iznajdeno nezaslišano delo« poslati med Jugoslovane z velikimi troški; knjige se jim morajo ceno prodajati za polovico in še celo nekoliko pokloniti; morajo se i dati vezati, kajti oni nimajo ne tiskarjev, ne knjig, ne knjigovezov. To so zvečine ubogi od Turkov kakor i od svojih gospodov stiskavani siromaki, ki se jedva prehrane, ne pa da bi še knjige kupovali. I župniki in duhovniki so tako revni, da morajo sami za oralo prijeti in se pečati s poljedelstvom. Pri tem začetku tiskanja ne smejo ostati, marveč morajo tiskati v vseh treh jezikih: V slovenskem, hrvaškem in cirilskem vse sv. pismo, postilo in »druge koristne krščanske knjige Lutrove«.

Ker je to podjetje zvezano z ogromnimi potroški, obrača se baron Ungnad v navedenem pismu do nemških knezov za podporo rekši, Krištof vojvoda virtemberški že podpira delo, ravno tako češki kralj Maks [1]) »poleg tega pa mi je naročil (kralj Maks), da se naj pobrinem za to delo, da se doseže srečen namen«. Ungnad sam podpiral je dozdaj to podjetje ter je celo peneze na posodo jemal, pa zdaj ne more tega več storiti. Gospodom in knezom, ki bi kaj pomagali, obljubi dati natančen račun o vseh potroških in izdatkih. — »Gotovo mi verujete, da se vse to godi jedino na slavo božjo, sicer bi jaz ne

[1]) Kralj Maks dal je za tisek jugoslovenskih knjig 400 goldinarjev.

hotel s tem imeti nobenega posla. Plačilo dobite za to dobroto na onem svetu.«

Dne 4. aprila 1563 pisal je baron Ungnad blizo s tistimi besedami pismo ali okrožnico nemškim mestom in nekojim knezom. [1]) Govoreč v tem pismu spet o verskih razmerah pri Jugoslovanih, omenja Ungnad, da so se tiskale slovenske knjige z latinskimi črkami, hrvaške pa z glagolskimi in cirilskimi, »kar se ni še nikdar zgodilo, kar svet stoji, da bi se bila tiskala beseda božja čista in neskvarjena v njihovem jeziku«. Z velikim troškom morale so se znova rezati in liti glagolske črke v Norimbergu, cirilske pa v Urahu. V ta namen vzdržaval je Ungnad sam Antona Dalmato ab Alexandro in Stepana Konzula Istrijanca, ki sta v Trubarjevi odsotnosti (Trubar je bil ondaj v Ljubljani) v Urahu prelagala sv. pismo in najimenitnejše knjige »krščanske vere« na slovenski in hrvaški jezik. [2]) Dalje je vzdržaval v Münchshofu še »vso tiskarno z vsemi potrebnimi osobami, namreč stavce, tiskarje, popravljalce (correctores) in tolmače v svojem stanovanji, [3]) »da se tiskajo brez prenehanja take knjige.« Obljubuje, da se bodo spet tiskale knjige v laškem, hrvaškem in drugih jezikih. Knjige se morajo tiskati skrivoma. On je pospeševal to podjetje z znatnimi doneski, kolikor je mogel, in hoče podpirati, ako Bog da »biss auff den rockh.«

Še neko drugo Albertu vojvodi pruskemu pisano pismo v Urahu 12. julija 1562 [4]) nam kaže preveliko skrb Ungnadovo za tiskanje in širjenje jugoslovanskih knjig. V tem pismu omenja, da je vojvodi naznanil že pred meseci, da se je ustanovila po posebni božji previdnosti tiskarna slovenska, hrvaška in cirilska. S tem se razširi »jedino vzve-

[1]) Kostrenčić l. c. pag. 172—179.

[2]) Ravno tako je imel Ungnad že l. 1561. dva popa uskoka pri sebi: Mathesa Popovića in Ivana Maleševca, koja je pripeljal Primož Trubar prišedši meseca septembra 1561. nazaj v Urah. Živela sta po svojem: jela sta samo ribe, drugega mesa pa ne. Dolgi uskok (Popović) ga je kaj rad pil: v Meiningenu je izpil pri večerji jednajst bokalov piva. Pri Ungnadu ostala sta dvanajst tednov, potem pa sta se vrnola zopet v Ljubljano.

[3]) Malo niže pag. 176 spet pravi; »Es seindt vff diese stund neun personen alhier inn meiner behaussung bey dem truckh, deren man keine kan geratten, die transferiren, conferirn, corrigirn, setzen vnnd truckhen, die man von weittem her aus fernen landenn mit grosenn vncostenn vnnd verehrung muss pringen vnnd hoch besoldenn, wie inn solchenn sachenn sönderlich inn diesen sprachenn, die zuuor im druckh vnbreuchlich, gepürlich vnnd auch billich. Item so seindt inn Craynn vnnd Crabaten auch gelerte vnnd erleuchte menner zum windischen vnnd crabatischen transferirn vnnd conferirn bestellt, die man gleichfalls muss bsoldenn vnnd was sonst mit papier, farben, binderlhon vnnd an viel vnnd weit gelegnen ortten die fhur mit grosem vncostenn vnnd anderer dergleichenn hohen aussgabenn aufgehet.«

[4]) Archiv l. c. pag. 272—274.

ličalni sv. evangelij i med neverniki, koji o njem niso ničesar vedeli, ali pa niso nikdar niti poznali Boga«. To krščansko delo je po milosti Vsemogočega dobro napredovalo ter so se v imenovane tri jezike prevele in natisnole sledeče knjige: Lutrov katekizem z razlagami in brez razlag s hrvaškimi in cirilskimi črkami, avgsburško veroizpoznanje v slovenskem jeziku, prva polovica novega zakona, v kojem so štirje evangelisti in dejanja apostolska tudi hrvaški in ,loci communes' ali najimenitnejši glavni členi krščanskega nauka cirilsko. »Prosim ponižno Vašo knežjo milost, da rači prečitati osobito tri dolge nemške predgovore onim knjigam.« — Pričeli so i tiskati splošno lehkorazumljivo pravo (ain gemaine wolverstentliche gerechte) postilo v hrvaščini, ki se po božji milosti dotiska v treh mesecih z avgsburškim veroizpoznanjem vred, in ki se prelaga iz slovenščine. »Milostivi Bog podeli še zanaprej svojo milost, da se zvrši to nameravano delo na čast in slavo jegovega svetega imena in na blagor in zveličanje nevednih ubogih blodečih ovčic naših bratov in sester.«

Dalje naznanja v ravno tem pismu vojvodi pruskemu, da sta bila pred malo dnevi dva litavska pleminitaša uri njem (jednemu je ime Melhior Gedroitz), ki sta ondaj šolala se v Tubingu in videča tisek in čitajoča ga, rekla sta, da rabijo i v njijini domovini cirilico, samo da nimajo cirilskih črk. Prosila sta Ungnada, naj dájo cirilske črke rezati in liti in naj tiskajo za Litavce tisoč izvodov Lutrovega katekizma, kojega potem sama s seboj vzemeta ali pa ga po drugih potih spravita v deželo, kajti ona storita s tem svojim rojakom največje veselje. »Da nameravam njijino željo spolniti in še nadalje pospeševati tiskarno v svojem hramu, o tem preponižno izveščam Vaši knežji milosti.«

Nato podaja imenik hrvaških in cirilskih knjig, ki so jih nameravali še tiskati: [1])

1) Postila s hrvaškimi in cirilskimi črkami. 1000 izvodov.

2) Avgsburško veroizpoznanje tudi s hrvaškimi in cirilskimi črkami, vsako v 1000 izvodih. 2000 izvodov.

3) Tiskali se bodo cirilicoj vsi štirje evangelisti in dejanja apostolska, ki so bili prvlje tiskani hrvaški. 1000 izvodov,

4) Tiskal se bode i »Očenaš« z »lepim tolmačenjem« in na vsako prošnjo slede lepe in za prosto ljudstvo vele koristne propovedi, kojih bode 18; tiskal se bode najprvlje slovenski z latinskimi črkami in potle s hrvaškimi in cirilskimi; vsaki v 1000 izvodih. 3000 izvodov.

[1]) Verzaichnus was für Chrabatischen und Cirullischen büecher noch hinfüran gedruckht werden sollen.

5) Napósled se bode tiskal drugi del novega zakona, to je epistole in hišna postila Lutrova slovenski, hrvaški in cirilski in na to se posegne po starem zakonu.

»Temu podjetju podéli ljubi Bog svojo milost. Amen.«

Na Ungnadovi zgoraj navedeni pismi (okrožnici) od dné 14. septembra 1561. l. in dné 4. aprila 1563. l. različnim nemškim knezom in mestom, da pripomogó k tisku jugoslovenskih knjig z doneski, pošiljali so se Ungnadu denarji in sicer: Deželni stanovi štirski dade 400 gld. za tiskanje slovenskih knjig (dné 23. sept. 1561. l.). — Filip, deželni grof heški, da 200 tolarjev in obljubi še dalje podpirati (dné 26. sept. 1561. l.). — Joakim knez anhaltski pošlje v ta namen 12 tolarjev (dné 17. okt. 1561. l.). — Ivan mejni grof braniborski, 100 gld. mišenjske veljave (dné 7. nov. 1561. l.). — Vojvoda Albert braniborski prizna potrebo hrvaških, slovenskih in cirilskih knjig, koje pripravlja g. Primož Trubar. »Mi pač moramo pohvaliti in priznati, da je to potrebno, bogoljubno in koristno početje, koje mora vsakdor podpirati. Tudi mi bi bili pripravljeni za našo osobo dasta pomagati,« toda vseučilišče ustanovljeno v Kraljevci in pozivanje dobrih učiteljev iz vseh delov sveta, stane ga preveč, zato ne more več dati, kakor 100 gld., koje naj Ungnad plati na njego vračun od onih posojenih 700 gld. (dné 6. dec. 1561. l.). — Knez Bolfenk Ernest anhaltski pošlje 30 tolarjev (dné 6. jan. 1562. l.). — Avgust volilni knez saksonski 200 gld., grošev (dné 7. jan. 1562. l.) in Krištof virtemberški pokloni znova 300 gld. in Ungnad naj porabi onih 200 gld., ki je ima pri sebi za tisek jugoslovenskih knjig (dné 22. marca 1563. l.).

Dalje pa še so obljubili nekoji knezi pomoč: Grof pl. Myr in knez Radziwill na Litavskem (dné 23. sept. 1561. l.). — Joakim volilni knez braniborski obljubi pomoč, a zdaj nima novcev, ker moži svojo hčer Zofijo (dné 1. nov. 1561. l.). — Ivan Miroslav Srednji, vojvoda saksonski obljubi podjetje podpirati, kedar dobi dalnja poročila (dné 1. okt. 1561 l.). — Tudi Barnim, vojvoda pomorjanski je rad podpira, ako zve, da je podpirajo i drugi protestantovski knezi (dné 27. dec. 1561. l.).

Na drugo okrožnico pošljejo Ungnadu: Norimberg (mestni odbor; 400 gld. (dné 7. majnika 1563. l.); Ratisbona 50 gld. za tisek in Konzulu šeposebe 4 tolarje za brašno (dné 8. majnika 1563. l.); Rottenburg ob Tauberi 100 gld. v zlatu (dné 17. majnika 1563. l.); Ulm 300 gld. (dné 2. jul. 1563. l.) Kaufbeuren 40 tolarjev (dné 7. jul. 1563. l.); Lindau 60 tolarjev »jeden zu 17 batzen« (dné 7. jul. 1563. l.); Kempten 50 zlatih gld. (dné 9. jul. 1563. l.); Memmingeng 100 gld. po 60 nvč. (dné 14. jul. 1563. l.); Strassburg 400 tolarjev ter obljubi še nadalje podpirati (dné 4. okt. 1563. l.) in Filip, deželni grof heški, 100 gld. (dné 19. sept. 1563. l.).

Ungnad položi račun o prejetih 7842 gld. 3 novč. in 4 pf. in o tiskanji jugoslovanskih knjig od l. 1561—1564. Račun potrde dné 14. junija 1564. l. tubinskega vseučilišča rektor, doktorji in regentje. Pregledovalci računov povedo, da je Ungnad v tem času še pridejal iz svojega 5146 gld. 13 »reparjev«; ker pa je nazaj dobil samo 2694 gld. 10 reparjev in 10 pf. ima še torej dobiti 2445 gld. 4 rep. in 1 pf. — Dalje je še Ungnad položil račun o 25.300 izvodih knjig, ki so se bile tiskale in kojih je še mnogo bilo na prodaj; ob jednem se je jelo prelagati in tiskati dvoje velikih del: sv. pismo in Lutrova hišna postila v treh jezikih.

Pregledovalci računov dadé še Ungnadu spričevalo, da se je trudil z vsemi silami in da se ne ustrašil nobenega dela, nobene žrtve, samo da bi se razširile knjige med ubogimi, besede božje neznajočimi zaslepljenimi narodi, ter bi se širila s tem slava božja. [1])

Ungnad vender ni samo s tem skrbel za tiskanje jugoslovenskih knjig, da je priskrbel potrebnih novcev in imel v svojem hramu tiskarno in dajal zdaj pa zdaj pisateljem hrano, marveč bil je v neprestani dotiki s pisatelji, koji so si v Urahu bili osnovali neko pisateljsko društvo [2]) in s protestantovskimi stanovi v Ljubljani. Ungnad se je sešel s Trubarjem o božiči leta 1560. v Tubingu, da sta se pogovorila o tiskanji hrvaških knjig; prepire med Trubarjem in drugovi, osobito Stepanom Konzulom in Antonom Dalmato, poravnaval je on; on je želel, da bi prišel Ivan Weixler k njemu in da bi pomagal prelagati knjige na slovenski jezik (dné 23. jan. 1562. l.); Ungnada so prosili Jobst pl. Gallenberg in kranjski stanovi brašna za dva duhovnika in dva dečka, ki bi naj prelagali knjige; [3]) on bi naj pisal banu, da pošlje sposobne može v Metliko, ki bi ondi primerjali prestavo (dné 28. nov. 1562. l.); Ungnad je posredoval med Trubarjem in kraljem Maksom, Krištofom vojvodo virtemberškim [4]) in drugimi knezi; Ungnadu so pošiljali pre-

[1]) Kostrenčić l. c. pag. 225—229.

[2]) Ko se je bil Trubar meseca junija 1562. l. preselil z obiteljo vred v Ljubljano, ostal je še vedno s tem društvom v zvezi.

[3]) »Vnnd so nun auf solche obgemellte zween briester vnnd zween khnaben auch auf pottenlon ein zimblicher vncossten aufgehen wirdet, der yetzt in anfang bis zu verschleyssung vnd versylberung aines thails exemplar nindert her als von der zu disem christlichen werch bewilligten vnnd geraichten raichshilff zu nemen, bitten wir e. g. vnd g. alles vleyss, die wollen zur erhalltung derselben personen vnd pottenlons ein summa gellts mit ehisten herein verordnen.«

[4]) Dné 6. in 20. dec. 1562. l. zaslišaval je vladika ljubljanski Trubarja, ki je odgovoril na vseh jedenindvajset pitanj v zmislu augsburškega spoznanja. Trubar pošlje vse spise o tem zaslišanji baronu Ungnadu s prošnjo, naj je pošlje vojvodi virtemberškemu.

lagatelji svoje rokopise, n. pr. Jurij Zvečić iz Wolfsberga; jemu so poročali, ako so kder zvedeli za kakega prelagatelja, n. pr. Fran Barbo mu piše dné 21. okt. 1563. l., da je nekega doktorja v Benetkah volja iti na Nemško pomagat prelagat starega zakona, toda samo ondaj, ako se mu zagotovi življenje na Nemškem, kajti on se potle ne sme več vrnoti v svojo domovino; Ungnadu so poročali možje, kam so pošiljali knjige na prodaj in kako so se prodajale; Ungnadu so naznanili deželni odborniki iz Ljubljane (dné 9. dec. 1563. l.), da so dali presoditi jugoslovenske knjige po veščakih in da so »in der substantz gerecht, christlich vnd guet, auch der heyligen schrifft nicht zuwider,« samo gledé hrvaškega pravopisa je še marsikaj pomanjkljivega; Ungnadu piše Sebastijan Fröhlich (dné 3. dec. 1563. l.), da so cesarski komisarji iskali pri njem in pri inih luterancih knjig. Sploh ni bilo na Slovenskem nobenega dogodka, o kojem bi se ne bilo poročalo Ungnadu: on je moral povsod pomagati, povsod posredovati.

Ungnad se je žrtvoval za Slovence, za protestantizem in vse to zato, ker je menil, da se razširi nova vera i med Turki in da potem ob samem prenehajo jihovi napadi v jugoslovenske dežele. V razširjenje protestantizma je Ungnad več storil od drugih in to spričevalo dal mu je i Khlombner (dné 7. majnika 1562. l.) rekši: »Vaša milost je dozdaj resnično največ storila in prosim, da v tem (t. j. podpiranji jugoslovanske knjige) ne preneha, sicer se vse okine.«

Velemnogo z Ungnadovo pripomočjo na svetlo danih knjig bili so poslali po njegovi smrti v jugoslovanske pokrajine, a jako dosta so jih vzeli in uničili v Dunajskem Novem mestu, ostale pa so sežgalí nekoliko v Gradci, nekoliko pa na Kranjskem, osobito v Ljubljani, [1]) zato so dandenes knjige iz one dobe bibliografična redkost.

Kolike važnosti je bil baron Ungnad za naše slovstvo, lehko presodimo, ako se ozremo na dogodke po njegovi smrti. Literarno društvo v Urahu je razpalo; delovanje slovenskih pisateljev sicer ne ponehalo, a bilo je menj intenzivno; med Trubarjem, potem med Stepanom Konzulom in Antonom Dalmato pričel se je znova prepir in Trubar deloval je odslej bolje osamel. — Ungnadova doba je za naše slovstvo prezanimiva: 25.300 jugoslovenskih knjig se je natisnolo v dobi od l. 1561.—1564. in poslalo jih premnogo med jugoslovanski svet. Istina je sicer, da so kazali ondaj delujoči možje toliko gorečnost za našo knjigo zato, da bi razširili med Jugosloveni novo vero, in kakor je osobito menil Ungnad, še i med Turki, ter bi s tem ublažili tega

[1]) Arkiv za pověstnicu jugoslovensku I. 145.

grdega sovražnika omike in krščanstva in ga odvrnoli od neprestanih sovražnih napadov v naše dežele. S širjenjem slovenske knjige med našimi predniki se je širila i omika, budila ljubezen do čitanja, ljubezen do naroda, ljubezen do domovine.

Mi odločno obsojamo crkveni razpor kakor smo sploh veliki nasprotniki vsakemu razporu, vsaki nejedinosti, zlasti pa crkveni, a ipak trdimo, da je nam Slovencem novoverstvo koristilo v tem, da so se pri nas jele pisati in tiskati za prvi poskus slovniško gotovo dobre slovenske knjige. Kdo ve, kedaj bi se jele pri nas brez novoverstva pisati slovenske knjige in ali bi se bilo sploh kedaj pričelo pisati in tiskati? Pri inih narodih, pri Romanih, Germanih in Slovanih — Čehih in Poljakih — cvelo je že ondaj narodno slovstvo, torej je imel že naš narod vzglede nad njimi in zakaj ni prišlo nobenemu Slovencu na misel, da bi bil jel pred Trubarjem pisati v našem narodnem jeziku? Ali morebiti ni bil nobeden Slovenec vešč pisanju? Zakaj je še le novoverstvo moralo nastopiti in obuditi Trubarja? Zakaj so pričeli katoliški pisatelji slovenski pisati še le za protestantovskimi pisatelji? — Le imenitni dogodki porájajo in dozorevajo velike pomisli. In novoverstvo je bilo velik in imeniten dogodek.

Novoverstvo še je i zato važno, ker so ondaj slovenski pisatelji vzajemno delovali s srbsko-hrvaškimi pisatelji. Ko bi protireformacija ne bi bila uničila popolnoma sadu Ungnadove delavnosti; ko bi se hodilo dalje po slovstvenem poti, kojega je bil skrčil Trubar: pač smelo rečemo, da bi bili mi Slovenci s Srbo-Hrvati književno zedinjeni — kolika sreča za nas! — no najbrže i politiško.

Ne gledé na vero moramo visoko čislati moža, »ki je bil Slovencem mecen v XVI. stoletji« . . . »ki je bil mogočen hrast, okolo kojega se je ovijala mlada loza slovenskega slovstva,« [1]) in torej zakliknimo: Slava Ungnadovemu spominu!

Popravek. V prvem zvezku letošnjega »Lj. Zv.« urinola se je na str. 23. v 7. vrstici opazke tiskarska pomota in čitati se ima tako-le: a ker knez pruski ni dobil pobotnice od Ungnada »o plačanih 600 gld. ne od njega ne od pl. Wernsdorfa, pač pa mu je bil poslal baron Ungnad pobotnico«, da je v njegovem imeni platil 100 gld. . . .

[1]) Pypin & Spasovič, Geschichte der slavischen literaturen. I. 376.

Strunárjeva prošnja.

Nemo dolorem fingit in hoc casu.
Juvenal.

Prepeval naj bi sivolàs,
Utrujen mu od lét:
Ne hôti Bog, okrati čàs,
Da prej ostavim svét.
Mirúj, strunár, ledén in púst,
Mlad vnémlji nas pojóč;
Ne ljubi pesmi hladnih úst
Mladezni zárod vróč.

Hropí osórno zvon ubít,
Ki ljubeznivo pel,
Doklèr umétalno je lít
V zvoníku visel cel:
Stok ohripélih mu glasóv
Ne veselí ušés,
Preslàb ne dviga klíc njegóv
Srcá nam do nebés.

Uboga jaz sem Tvoja stvar,
Nebeski Oče moj,
In pesmi srčne moje dar,
Gospod, ta dar je Tvoj:
Svet plamen v prsih mêni vžgal,
Ki slab sem práha sin,
Veselja si mi pesem dal
In pesem bólečin.

Slabósti moje vse Ti znáš,
Oskrômno vso krepóst,
Moč oslabljêno pokrepčáš,
Odpuščaš mi slabóst,
Dolg zabljaš, kadar grešnik trd
Tvoj kršim zákon svét,
In v milost izpreminjaš srd,
Po krivdi moji vnét.

Da Tebe noč in dan slavím,
Ljubezni vse izvòr,
Dovòlj Te níkdar ne čestím,
Zamán je ves napòr.
In ker si brekonéčno mîl,
Iskréno prošnjo čúj:
Doklèr na zemlji bodem žîl,
Ti mêne se smilúj!

Očetovski za sléharn gréh
Pokôri me ljubèč,
Le svétu naj ne pôjem v sméh,[1]
O bivših dnéh tožèč;
Ljudij ne gane starčev jók,
Ne miče hrípav glas:
Ne, smrt ne trgaj strún iz rók,
Donêsi mêni spas.

Da vroče mi krví pretòk
Zastajal bi hladán,
Da v ćásov mêni gròb globòk
Vsak up je pokopán,
Da v srci mró željé in strast,
Ljubezen mrè in črt,
Da gledal svojo bi propast:
Ne, Oče, pôšlji smrt!

Vesel umólkni, mili Bog,
Poslednji strún mi spév,
Ne tožen starčevih nadlog,
Življenja poln odmév.
In kar srcé je pelo kdàj,
Ko čil završim ték,
Če vredno, vnúkov rod poznàj,
Iz véka zvêni v vék! —

Jos. Cimperman.



Turški davek in vojaška gránica.

Spisal **Ivan Vrhovec.**

(Konec.)


zadnjem listu smo peljali bralca v nekdanji dežélni zbor kranjski poslušat, kako so se vlekli za turški davek stanovi in cesar ter mešetarili več let o svoti, ki bi jo bilo treba plačati. Nič čuda! Saj ni bila to jedina teža, ki je žulila deželo zaradi turške soseščine. Stanovi bi se ne bili tako zeló branili, da jih ni tiščalo nobeno drugo turško breme; saj je terjal cesar turški davek venderle samó takrat, kadar se je zapletel v pravo, veliko turško vojsko. To bi bila dežela že še prenašala. Pozabila bi bila tudi vso škodo, ki so jo delali Turki, kadar so po bliskovo prilomástili čez domače meje. A deželi kranjski je naložil cesar obrambo dveh gránic, hrvaške in primorske. Kaj je bil ves turški davek, kaj škoda, ki so jo delali Turki na Kranjskem v primeri z ónimi troški, ki jih je izdavala dežela leto za letom za obrambo omenjenih gránic? V zvezi s Koroško je morala vzdržavati trideset trdnjav in trdnjavic, plačevati posadke ter jih oskrbovati z obleko, živežem in strelivom. Že do leta 1597. izdala je sedem milijonov in pol v zlátu. V šestnajstih letih (1597.—1613.) je potrošila za turško gránico 1,699.266 gld. Nad 100.000 gld. je požrla obramba leto za letom. Ogromna svota, ki preseza po denašnji veljavi denarja pa več kakor milijon goldinarjev. Cesarska blagajnica ni prihajala deželi niti z grošem na pomoč.

V 16. stoletji je bila ta teža blizu neznosna; turško gránico sta vzdrževali in oskrbovali namreč to leto Kranjska, drugo Koroška. Vrstili sta se torej. Šele leta 1625. sta si razdelili s cesarjevim dovoljenjem trdnjave v gránici; oskrbovali sta vsaka svoje z vsem, kar je bilo treba. A za to milost si je izgovoril cesar, da bode višje vojaške službe po priporočilu in predlogu stanov oddajal on, nižje pak dežélna zbora, vsak v svojih trdnjavah. Po tem dogovoru je prevzela Koroška trinajst, Kranjska pa devet večjih in manjših trdnjav v hrvaški gránici; primorsko gránico pak je naložil cesar vso deželi kranjski na rame. Zaradi tega je oskrbovala Kranjska v hrvaški gránici: Šumberk, Ogulin, Modrušo, Otok, Panor, Novi Kostel, Gojac, Debico in Delnice, v primorski pa: Senj, Otočac, »Fortezzo« pri Otočci, Brinje, Ledenice in Reko.

V nekaterih teh trdnjav so tičale močne posádke, največja pač v Karlovci, ki je pripadal Koroški v oskrbo. Karlovškega načelnika so zvali generala, poveljnike druzih trdnjav pa nadstotnike, stotnike in částnike. Nekateri nadstotnik ali stotnik je imel po več manjših, částnikom izročenih trdnjav pod poveljstvom svojim. Iz Ogulina n. pr. je pošiljal stotnik povelja tudi částnikom v Modruši, Otoku, Panoru, Novem Kostelu, Gojci, Debici Delnicah. Generalu v Karlovci in nadstotnikom je bilo podrejenih mnogo částnikov in preprostih vojakov pešcev in konjikov.

Le-ti so prihajali nekaj iz slovenskih dežel, nekaj pa so bili Uskoki in domačini, Hrvatje. Najodličnejši med vsemi so bili Hrvatje, katerim so prideli čudno ime: »Deutsche Knechte«. Valvasor, na katerega se sploh naslanjamo v tem sestavku, pravi o njih, da so bili pogumni možje, ki se niso ustrašili nobene nevarnosti. Oboroženi so bili z dolgimi puškami ter bili pogumnejši, kakor celó janičarji, zlasti oni v Karlovci. Čudni pridevek ‚nemških hlapcev‘ je bilo častno imé; Nemca ni bilo med njimi seveda niti jednega, ampak zgolj Hrvatje in »drugi ljudje iz teh dežel«.

Iz Turčije pobeglim in zato »Uskoki« zvanim Vlahom odkazala je Kranjska v šumberškem okraji varno stanovališče. Ti ubéžniki so bili jako dobri vojaki, le nekoliko surovi in divji, čemur pak se ni čuditi, saj so pribežali izpod turške oblasti. Pohleven, dobrodušen stotnik ni opravil pri njih ničesar, a čim ostreje jih je držal, tem rajši so ga imeli in tem lože jih je krotíl. Valvasor pravi o njih: »Brez plena in uboja ne morejo dolgo živeti, zato uhajajo časih na skrivnem, časih pa tudi očitno na Turško plenit.« Zaradi njih hrabrosti jim je podelil cesar prav nenavadno velike svoboščine, kakeršnih ni užival noben drug kranjski podložnik, zató pak so morali opravljati po gránici vojaške posle brezplačno.

Med graničarji so se najbolj odlikovali Mazoli in Haramiji. Mazoli so bili hrvaški pešci in konjiki; za obrambo in napade jim še janičarji niso bili kos. Plačila pa za svojo nevarno službo niso dobivali, izvzemši njihovih vojvod in částnikov, nobenega; odkazali so jim le nekoliko zemljišč in poljá. Kadar so jih poklicali v vojsko, morali so priti vsi takoj; kdor je izostal, vzeli so mu ovco ali vola, časih pak celó kmetijo in zemljišče. Le kadar so jih gnali na mirno delo, če so morali n. pr. les sekati ali mostove delati, takrat so se radi uprli in zahtevali za to nevojaško delo plačila. Časih so ga dobili, časih pa so jih odrinili na potrpljenje.

Tudi haramiji so bili preprosti hrvaški vojaki, ki so služili v gránici ali peš, ali pa na konjih. Mazolov niso nikoli pošiljali Turke napadat, pač pa haramije, zato so dobivali le-ti tudi stalno letno plačo. Uporabljali so jih po največ za stražárje in ogleduhe, ker so jim bile znane vse stezé in vsa skrivališča. Vso noč so se morali plaziti okoli, naj je bilo vreme kakeršno koli. Ko pa se je jelo daniti, preiskovali so vsa pota in vse preláze, če niso morebiti predrli Turki kje čez mejo. So li kàj opazili, hiteli so k hišam svojim, črtaki zvanim, ter dali znamenje, da se bliža nevarnost. Valvasor pravi, da so bile te njihove hišice prav ptičnicam podobne, prave stavbe na koléh. Na treh ali štirih hrastovih koléh je visćla hišica; le po lestvici se je moglo vánjo. Kadar so bili vsi domači ljudje domá, potegnili so lestvo za seboj in hiša se je s tem izpremenila v trdnjavico. A celó domá je moral biti gráničarju Turek vedno v mislih; tudi v črtaku je vsaj jeden vedno stražil, bil vedno na preži. In če je opazil kàj sumnjivega, ali ugledal celó res Turka, ustrelil je, za njim drugi in tretji in četrti in v hipu je bil ves kraj na nogah; konjiki so poskakali na konje, pešci pak so tekli tja, od koder jim je prišel prvi strel. Kadar je bilo Turka obilo, lotil se je tudi črtakov samih, bodi si, da jih je podžagoval, bodi si, da je zakuril pod njimi.

Ti haramiji, najizvrstnejši gráničarji, bili so med stanovníki po gránicah jedini, ki jih je dežela plačevala za njih vojaški posel; izvzeti so pri tem le haramiji šumberškega okraja, ki so bili vseh davkov popolnoma prosti. Seveda pak je treba delati razloček med temi ljudmí in pravo posádko, ki je bila vojaški organizovana in kjer je imel vsak vojak na tanko določeno plačo svojo, tako n. pr. konjiki arkibuzirji, telesna straža karlovškega generala, ki je nosila oklópe ter si obešala lepe tigrove kože ob plečih.

Življenje v gránici je bilo pač nevarno dovolj. Tudi pri pôljskem delu je nosil gráničar vedno orožje in kadar je oral, hodil je poleg njega osedlan konj, da je skočil nánj, če so se prikazali Turki, kar se je dogajalo skoro vsak dan. Nastal je šum in vrišč; sosed je sklical soseda in hajdi za Turki. Valvasor, ki je sam služil stotnik v turški gránici, ni se mogel prečuditi tem ljudem, ki so za tako majhno plačilo bili noč in dan na preži, in ne, da bi jih bili morda silili, ampak še Bogá so hvalili, če so jih hoteli uporabljevati. Če se je vzbudil n. pr. v Otočci šum in počil strel, v znamenje, da so Turki blizu, imel je stotnik dosti opravila, da je pridržal vsaj najpotrebnejše straže v trdnjavi. O taki priliki so potegnili namreč vsi, celó ženske in otroci, ali peš ali na konjih iz trdnjave na Turka. Združene držati jih, pripraviti

jih do tega, da bi se bojevali v četah, bilo je do dobra nemogoče. Vsak je tekel ven, kakor je vedel in znal, da ne bi zamudil najboljšega, kajti tisti, ki so Turka zgrabili najprej, žéli so največjo slavo. Če se je dal alarm po noči, skočili so Otočani marsikaterikrat na polu oblečeni na konje. — Pri taki bojaželjnosti gráničarjev se ni čuditi, da bi nevarnega svojega življenja ne zamenjali celó za najboljšo službo v kaki drugi, mirni deželi. Mnogo njih si je izprosilo celó dovoljenje, da so smeli stanovati na najskrajnejši meji gránice in to zato, da so bili tem bliže Turkom. Na te hrabre možé so morali Turki trčiti najprej, kadar so planili čez mejo. Sovraštvo do Turkov je bilo grozno. Tako se nista kmalu kje črtila dva naroda, kakor ti hrvaški graničarji, (po večjem Uskoki) in Turki. Valvasor sam je videl, ko je službovál pod grofom Zrinskim v gránici, da so senjski Vlahi (Uskoki) Turkom odsekane glave kvišku držali in si dali gorko kri kapati v usta. »Ich . . . habe zum öfftern mit meinen Augen gesehen, dass die Zenger, Wallachen oder Uskoken, wann sie einem Türken den Kopf abgehauen, selbigen in die Höhe gehalten, und das warme Blut davon barbarischer Weise mit grösster Begierde sich selbsten in das Maul tropfen lassen.«

Sovraštvo je bilo toliko, da dostikrat celó Turka še čakali niso, da bi planil čez mejo, ampak šli so ga iskat na njegov dom ter se vračali z bogatim plenom domóv. To je bil zánje še najboljši zaslužek in najboljša plača za njihovo pogumnost. Na opustošeni, slabo obdelovani zemlji bi sicer še živeti ne mogli. Rib in rakov, divjih râc in gosij in druge leteče divjačine bi bili pač lehko polovili in postreljali veliko, toda tak lov je bil zaradi Turkov jako nevaren, vrhu tega jih pa tudi ni dosti veselil.

Na tolovajsko pot na Turško odhajalo jih je po deset do po trideset, ali peš, ali pa na konjih. Take tolpe so nazivali »čete«. Jemali so s seboj, kar so dosezali, ljudi in živino. Požigati niso imeli navade; zadovoljevali so se, da so mogli le kàj s seboj odnesti, bodi si kar koli. Tudi streljali niso in ljudij klali, razven če so se resno s Turki spoprijeli, kar se je pač zgodilo dostikrat in če se ujetník ni hotel podati zlepa. Seveda so jim to tudi o prvi priliki dobro vrnili Turki, ki so se mnogokrat utihotapljali v gránico preoblečeni. To navado so imeli zlasti Martalosi, ki so se priplazovali na skrivnem čez mejo ter jemali, kar so mogle doseči njihove roke. Zlasti so prežali ti ljudje na otroke, ki so jih prodajali turški vladi, da je vzgajala iz njih janičarje. Celó na Kranjsko so prihajali ti Martalosi in krali otroke iz zibélk. Bili so namreč vešči vsem jezikom, ki so se govorili ob južnih

avstrijskih mejah ter poznali po najdivjejših gozdih vsa pota in vse stezé.

Zaradi tacih razmer se po vsi dolgi gránici niso Turki in naši nikjer tako črtili, kakor ravno v tistih krajih, ki so bili kranjski deželi izročeni v obrambo, torej v hrvaški in primorski gránici. Na Ogrskem na priliko so živeli ljudje, ki so služili obema narodoma, Turkom in Madjarom. Valvasor jih imenuje »gehuldigte Leute«. Živeli so torej med seboj v nekakem sporazumljenji. Kàj tacega v kranjskih gránicah ni bilo; sporazumljenja tù niso spoznali, kajti gráničar bi ne bil plačal Turku niti bora in Turek gráničarju ne. Tù so bili vsi dobri kristjani, ónstran meje vsi dobri Turki.

Zato pa tudi gorjé tistemu, kogar so dobili Turki v svojo pest. Najprej so ga dobro pretepli, in sicer so ga pretepali tako dolgo, dokler jim ni obljubil odkupiti se. Toda s čim? Saj ni imel ničesa! Naprositi je moral kacega ujetega rojaka in prijatelja, da je bil porok zánj dotlej, dokler se vrne z obljubljeno odkupníno. Domóv prišedši je poprodal vse, kar je imel ter šel po svetu beračit. Da pa so mu na tujem rajši verjeli, dajali so mu poveljniki njegovega kraja verodostojna pisma, vrhu tega si je še prišival rudeča srca na obleko ali obešal turške verige čez rame.

O določenem času so morali taki izpuščeni ujetníki priti zopet na Turško, naj so imeli že naloženo jim odkupníno nabrano ali ne. V tacem slučaji so si morali izprositi še jednega poroka in ponavljati to, dokler ni bila odkupnína nabrana.

Takisto so počenjali kristjani s Turki; opróstili pa so jih odkupníne, če so se dali krstiti. A rojakom svojim ni smel priti tak človek več v roke. Pognali so mu kol skozi život in ga pustili na njem cepetati drugim v svarilen vzgled, dokler ni izdihnil svoje duše. Ravno taka pak se je godila tudi kristjanom če so se dali poturčiti in so jih dobili pozneje naši ljudje zopet v pest.

Ujetníki so se morali odkupovati vedno samí; dežela, vojaško poveljstvo, ni hotelo o tem vedeti ničesa in sicer zato ne, da se gráničarji niso lehkomišeljno opirali na to ter niso hodili brez potrebe v nevarnost. Zato so se branili rajši do zadnjega in so se dajali rajši posekati, kakor ujeti. Našega gráničarja so Turki redkokdaj katerega ujeli, razven če so ga tako težko ranili, da se jim več ni mogel braniti.

Ta tako težavna obrambo turške gránice je delala deželi neizmerno škodo. Mnogo starih in imenitnih kranjskih rodovin plemenitaških je šlo popolnoma po zlù zaradi obilih troškov, ki so jih imele za utrditev svojih gradov in za odkupljevanje sorodnikov in prijateljev svojih.

Testament.

Povest. Spisal Janko Kersnik.

II.

Nekoliko dnij pozneje je bil v Št. Gotardu letni sejm. Prijazna vas leží na visokem robu, kateri veže goro Učak s Čemšeniško planino ter odpada strmo na južni stráni proti Mediji in Zagorju, na severu pa bolj polagoma v Babo, kakor se imenuje dolga soteska med Trojanami in Vranskim. Akoravno to selišče ni ob véliki prometni cesti, vendar so bili že od nekdaj tamošnji sejmi dobro obiskovani in zlasti kupčija s težkimi, koščenimi pogorskimi voli in s kozliči je bila od nekdaj živahna. Kupci so prihajali iz daljnih krajev in vse pogorje od Tuhinja doli do onkraj Save je pošiljalo tja svojo živino. Ni čuda, da je bil semánji dan tudi vsem domačim ljudem velik praznik.

Onkraj vasí, ob cesti proti Čemšeniku, stala je pritlična, a vendar obširno zidana hiša z lepim gospodarskim poslopjem in velikim sadnim vrtom objeta, katere zunanje lice je že pričalo, da biva v nji trden gospodar. Na semánji dan je bilo široko dvorišče polno raznih vozov in vsakovrstne živine; pod velikim, košatim brstovcem onkraj hleva pa je bila postavljena prostorna koliba za goste in pivce, katerim je ob takih prilikah točil Brnót — tako se je po domače reklo gospodarju — dobro štajersko vino. Stalne krčme tù ni bilo; samó ob semnjih ali ob »žegnanji« je imel Brnót pravico točiti, in tedaj je bilo vselej mnogo posla. Zaklal je po dve teleti in po več koštrunov, pozimi pa toliko prašičev, ali koncem je bilo vedno vsega premalo.

Tudi danes je bil prostor pretesen za živino in goste. Prva je tulila, mukala in meketala po dvoru in vrtu, drugi pa so se stiskali in vpili okoli surovo obtesanih sedežev in miz pod senčnatim brstovcem. Brnót, velik, širokopleč mož, star dobrih petdeset let, stal je pri sodu pod kolibo, žena njegova je ukazovala v kuhinji, od tamo do kolibe in do drugih miz na vrtu so tekale z jedili po tri ali štiri dekleta, v hlevu pa sta dva hlapca z domačim sinom, s šepavim Gotardom, oskrbovala konje, in uréjala vozove po dvorišči. Starec se ni genil izpod kolibe, a vendar je vse nadzoroval in sedaj zakričal tja na dvorišče, naj odmaknejo voz, ali privežejo voliča, ki si je bil snel verigo, sedaj zopet kregal deklo, da ni pravega prinesla. Pri vsem tem pa je imel ves račun za vsacega gosta v glavi, in nikomur ni bilo treba na-

števati, kaj je pil ali jel; Brnót je to najbolje védel, in redek je bil slučaj, da bi bil kateri ugovarjal, ko mu je kratko in navadno s kakim dovtipom naznanil račun. Zato so pa ljudje tudi radi ostajali tù.

Bilo je že okoli póludne, ko se pripelje po cesti pod hišo na lehkem voziči, katerega je vlekla velika kobila, nov gost, Miklavž Topolščak. Vrgel je vajeti Gotardu.

»Kaj pa Vi, strijc?« nazival ga je le-tá.

»V semenj, kaj pak!« odgovoril je óni.

»Pa bo prepozno!«

»Oh — še se kupi, še!« smijal se je Miklavž ter šel počasi proti kolibi pozdravit Brnóta.

Oba moža sta si segla v roke in od vseh sosednih miz so klicali prišleca, naj pride pit. Odzdravil je vsem in da ni bil vajen tacih pozdravov, kajti izpiti je moral povsodi, gotovo v malo trenutkih ne bi bil stal več trdno. Pa njemu je bila to malenkost. Poklical je še bokal záse in sédel blizu Brnótovega soda.

Nekoliko znancev ga je takoj obsulo.

»Kaj pa je bilo vendar z ónim tujcem, ki je umrl pri tebi?« vprašal ga je prvi, in videti je bilo, da ima sleharni to vprašanje na jeziku.

»I, kaj, umrl je, ker živeti ni mogel!« zavrnil je s smehom Topolščak.

»Ste ga li že pokopali?« hitel je drugi.

»Predvčerajšnjim! Dobro zdravje, Brnót!«

Rekši je nalil kozarec in ga s pestjó porinil na konec mize proti nazivanemu.

»Pravijo, da je imel velikodenarja!« omenil je zopet jeden sosedov.

»Jaz ga nisem videl veliko. Sodišče je vse spravilo. Kar sobo so mi zaklenili in zapečatili, tisto, kjer je umrl, tako, da sam ne morem vánjo. Pravijo, da bodo čakali dedičev, ki se imajo oglasiti.«

»No, Jurij, ali ne boš pil?«

Ogovorjeni, mlad kmet, segel je po kozarci.

»Pa od kodi je bil óni gospod?« silil je še jeden radovédnežev.

»Pravijo, da tam iz Trsta ali okolice, Bog si ga védi, jaz si nisem zapomnil. Že še zvemo.«

»Aj, pa težak je bil, težak; to Vam pravim!« oglasi se nekdo za Topolščakovim hrbtom. »Jaz sem mu nosil kovčege in skrinjice gori po stópnicah. Rajši nesem dve teleti ob jednem!«

»Ti si, Tomaž?« zinil je Miklavž malo osorno. »Potem bo pa dobra záte; le glej, da ti pošteno plačajo — kolikorkrat si stopil po

stópnicah. Pa kaj — te li še danes niso nabili tù v sejmi? Nisi li še nič mešetaril?«

Okoli stoječi so se grohotali. Tudi Omahnetov Tomaž je raztegnil ustni, pa iz njegovih malih, na pol zakritih očij mu je šinil zloben pogled.

»Morda boš ti kàj kupoval, Miklavž, potem me vzemi za mešetarja; pa glej, da ne prideš prepozno!«

Topolščaka je nekaj neprijetno preletelo; rad bi se bil ozrl v ónega ter mu ujel iz očij, kaj hoče s to govorico, toda óni je stal tik za njim.

»Saj bo res semenj kmalu pri kraji,« zinil je potem — »pa jaz nisem mogel prej z dóma.«

Pogóvor se je zasuknil na ceno živine in druzega blagá, na létino in vreme in pivci so zapored odhajali ter novi prihajali.

Miklavž je bil slučajno nekoliko trenutkov sam.

Tù je prihitela vitka, morda šestnajst ali sedemnajstletna deklica mimo, stopila k staremu Brnótu in šepnila mu nekaj na uho.

»Takoj pridem,« dejal je óni; »pa ti ostani tukaj!«

»Ej, Metka«, oglasil se je Topolščak, »ali ne boš pila?«

»Dober dan, strijc!«

Rekši je pokusila vino.

»Dolgo Vas ni bilo pri nas!«

»Dolgo, dolgo — pa vsak čas mine! Tudi dolg čas!«

»Se vé — pri nas ga pa danes nič ni!“ nasmeje se deklè.

„Nikoli, nikoli!“ pritrdi Miklavž; „tudi pri nas ga ni! Pa bi prišla kdàj pogledat doli — k nam!“

„Zakaj ne? Oče vedno govoré o tem, a kadar gredó — gredó vedno samí!“

»No, le čakaj — govoril bom z očetom!«

V ţem se je vrnil gospodar in deklica je odšla po svojih opravkih.

Miklavž je bil malo rdeč v lice in je izpil hitro svoj kozarec. Potem ga je vrtil nekoliko trenutkov med prsti, postavil ga trdo na mizo in se naglo obrnil k Brnótu.

«Janez,« dejal je, »kaj pa misliš z dekletom?«

»S katerim?«

»Z Metko.«

»Zakaj?«

»Omožiti jo boš moral!«

»Ej, pojdi, pojdi! Premlada je!«

»Kaj, premlada? Da le prestara ni!«

Ker že ni bilo mnogo gostov na vrtu, prisédel je Brnot k Topolščaku, in ta mu je napolnil kozarec.

»Jaz ti pravim, da ni premlada; omôži jo!«

Brnot je bil danes veliko skupil in zato jako dobre volje.

»Kam jo čem možiti? Svoje dote nima, tržaška rejenka je, kakor sam veš — jaz ji bom moral doto šteti. In Bog ga védi — kam pride?«

»Gotard bo pa domá!« omeni Miklavž.

»Sevé, sevé, ko bi bil za delo, za težko delo! Pa fant ne more s svojo šepavo nogo! Jaz pravim, da bi ga tù pustil — domá, in izgovoril bi mu, da bo imel dovolj za živež, in potrebo, in svoj kót; ženiti pa se mu ni treba!

»Kaj pa z Metko?« hitel je Topolščak.

»Njo bom pa tukaj omóžil, na svojem dômu, če dobim pametnega fanta. Pa sedaj je še premlada! In radi jo imamo!«

Rekši je nalil jedini kozarec, ki je stal med njima, in ga porinil pred Miklavža.

Ta ga je prijel in vrtil v novič med prsti.

»Meni jo daj, Brnót!« vzklikne zdajci, »slabo ji ne bo!«

Janez Brnót, ki je bil sicer že mnogo pil danes, a vendar še prav trdno sedèl za mizo, odprl je usta na široko, in nekaj, kakor — »k-a-a-aj?« zadonelo mu je iz grla.

»Tako je — Janez! Meni jo dàj! Jaz potrebujem žene! Sam sem! Urša ne zmore vsega, ljudje me goljufajo — saj si pameten in veš, kako gré, kadar ni žene v hiši.«

V Brnótovi glavi se je čudno vrtelo. Na jedni stráni ta nenadna snubitev bogatega bratranca, ki je bila očitna sreča za rejenko; na drugi stráni pa misel, ki se mu je bila že za več let ukoreninila, namreč misel, da omoží Metko domá, sinu, šepavemu Gotardu, pa izgovorí primeren živež in kót na očetovem dômu — vse to si je nasprotovalo, zdaj ni védel, kam bi se obrnil.

Topolščak je čutil, kaj se godí v ónem.

»Svojemu sinu boš vendar privoščil dom?« dejal je poluglasno. »In kaj, če je slab in šepav? Če ne more naložiti štirih mernikov pšenice, ali prevaliti hrastovega hloda? Toliko mu boš pa vendar pustil, da bo plačal hlapce, kakor ti? Jaz pa nečem ničesar — védi, ničesar — še postelje ne, niti skrinje!«

»No, postelj in skrinjo bo Brnót tudi lehko dal!« deje óni.

»Vem, da jo lehko daš! Še dve ali deset, kakor hočeš! Pa to se le tako govorí, — brez zamere, Janez!«

»Pa ti bi lehko drugod pogledal!«

»Kaj pogledal? Kravo pogledaš in vola, kadar kupiš; žene ni treba, žena se potem sáma storí.«

»To pa ti pravim, Topolščak, da je ne dobiš boljše od Metke, v vsem Grabnu ne, niti ne daleč na okoli!«

»Zato te pa vprašam, Janez! Ali hočeš?«

Oni se je ozrl tja po skoro praznem dvorišči, ker je Gotard ravno v tem trenutku uprezal velicega, iskrega konja, ki ni hotel ubogati. A fant ga je s spretno roko potisnil k vozu, pripel komát ob vojnice in ga prepeljal nekoliko korakov naprej, šepav sin, a vendar pripraven in uren v vsem svojem ravnanji.

»Pa praviš, da ni za gospodarja! Le poglej ga!« rekel je Miklavž.

»No, dobro je, Topolščak! Tvoja naj velja!« pritrdil je Brnót. »Pa ne mudí se ti vendar ne?«

»Čim prej, tem bolje!«

»Tudi tako je prav!«

Segla sta si preko mize v roke in Janez je natočil brž drugi bokal ter ga postavil méd-nja. Dogovarjala sta se še dolgo, in ko je Topolščak odhajal, iz Gotardovih rok vzel vajati in s težkim bičem udaril po kobili, videlo se je, kako ga razvnemata vino in veselje, da mu gré vse tako po volji.

Z Metko pa niti govoril ni. —

Baš v istem času, ko je Miklavž snubil Brnótovo rejenko, trčil je Omahnetov Tomaž v mali žganjariji na drugem konci vasí ob velicega, krepkega možá, čigar beloličui, inteligentni obraz je bil v čudnem nasprotji z razcapano ali le za silo zakrpano obleko, s katero je opravljen. V roki je držal dolgo drenovo palico, kakor vsi mešetarji, in sicer tako, da mu je na gorenjem konci še za dobre tri prste molela iz pestí, ako jo je z na pol raztegneno roko postavil pred sé.

»Joj, Klander, duša kosmata, kje se pa ti klatiš, da te človek ne vidi več na nobenem semnji, v nobeni krčmi?« vpil je Tomaž na ves glas.

»Danes me vidiš, prijatelj, in če si tega tako vesel, pa dàj tùle za malo žganega. Borovničevec se dobí — izvrsten borovničevec!«

Tomaž ni mogel prikriti veselja, da je dobil ónega, in je tudi takoj naročil, kar je Klander svetoval. Temu se je ta nenadna Tomaževa prijaznost zdela malo sumnjiva in sklenil je opazovati.

Razgovor jima je tekel o mešetariji in kupčiji in Klander je pripovedoval, da je bil nedavno po Ogrskem in Hrvaškem, da se pa tam ne dá toliko prislužiti nego domá.

»Ti pač ti!« omenil je Tomaž, »ti lehko hodiš po svetu, ki znaš brati in pisati, pa mi smo domá prikleneni.«

»Tudi s tem ni nič, Tomaž! Srečo mora imeti človek, srečo ti pravim, potem z vinarjem obogati, če je še tako neumen, kakor — krompir!«

Klander bi morda ne bil končal svojega govora s tako čudno primero, toda v tem trenutku je bila dekla prinesla gostu pri sosedni mizi veliko skledo z dobro dišečimi ocvirki posutega krompirja in ta duh mu je vplival tudi na jezik.

Tomaž je to opazil.

»Ali bi jedel?« vpraša poluglasno.

»Zakaj ne! Danes nisem ničesar zaslužil.«

»O, jaz pač! Pa jejva!«

Klandru je bila Tomaževa radodarnost vedno bolj neumljiva, toda pil in jedel je z veseljem in z izvrstno slastjó.

Sobica je bila že skoro prazna, ko pokliče Tomaž še žganja. Oba možá sta bila že nekoliko pijana.

»Ej, Klander, skoro bi bi bil pozabil! Gledi, gledi, sinoči sem našel kos papirja tam doli ob cesti in nekaj je bilo pisanega gori. Škoda, da nimam papirja tù, domá sem ga pustil. Pa čakaj, samó nekaj čeček je bilo, blizu tako-le. Saj veš, da sem nekdaj črke poznal, pa zdaj jih nič več ne zmagam.«

Rekoč je izkušal z raztegnenim kazalcem pisati po mizi.

»Vidiš, tako je postavljen jeden steber, in gori na vrhu jeden počéz, kakor križ v kozolci, — tako-le!«

»I, to je morda »t«, véliki, začetni »T«.

»V začetku stojí pač, saj sem prav obrnil, ker je zadaj tista čečka, pika se ji menda pravi. Ej, jaz tudi nekaj poznam. Vidiš, za tem križem pa pride »e«, to dobro vem, ker je podoben čevljarskemu krivcu, kateremu se ročáj navzgor zavije. To so ranjki šentožboltski gospod pripovedovali, in dobro je bilo, kajti še sedaj pomnim. Za tem nekaj okroglega, zavitega, kakor slepec, če ga čez sredo stísneš. To je pa »s«, ne li?«

«Seveda!«

»Potem pa spet takšen križ, ki ga ne poznam! Tako je.«

Rekši je zopet vlekel s prstom po mizi.

»To je »t», mali »t«, deje óni, ki je bil tudi jako pozoren postal, kajti sodil je navzlic pijanosti svoji, da utegne sedaj ugeniti, od kodi ta radodarnost Tomaževa.

»Kaj pa bo to? To se pravi do sedaj »test«, kàj ne, »test«, in zatem pride zopet nekaj okroglega?«

»Morda »o« — potem je »testo«; morebiti je kaka baba, ki se je vozila po pošti, testo zavila v tisti papir,« zasmeje se Klander na ves glas.

A Tomaž je v tem trenutku stisnil jezik med zobe tako, da je nekoliko še ven pomolil, razširil je očí, in potem tanko med zobmi zabrlizgal.

»Kaj ti je, Tomaž? Kaj si ugenil?«

A Tomaž je bil že zopet prejšnji.

»Spomnil sem se, da moram Topolščakovi Urši nekaj trakov kupiti. Naročila mi je.«

»Zakaj ni Miklavžu naročila?«

»Ne vem.«

Klander je spoznal, da se óni laže in da je v tistem pisanji zvedel ali ugenil, česar je prej želel. Pa kaj bi bilo to? Zakaj bi tudi on, Klander, tega ne mogel ugeniti? Vrhu vsega pa je tukaj šlo gotovo za imenitno stvar. Praznih umazanih papirjev tudi Tomaž ne bo ob cesti pobiral.

Vse to je brodilo Klandru po glavi in silil je še nekoliko v ónega, ali zaman. Če je Klander govoril o papirji, odgovarjal je Tomaž ob Uršinih trakovih; če je óni zinil o pisanji, povedal je Tomaž nekaj o debelih Topolščakovih kravah. Napósled je pijanost premagala Klandra, glava mu je omahnila na mizo in zaspal je mirno.

Tomaža pa je bila tista nenadna rešitev pisane uganke popolnoma iztreznila. Plačal je in krenil proti dômu; zunaj pa je že mrak legal na zemljo.

»To je nekaj posebnega — nekaj posebnega!« govoril je s seboj. »Da je »testament«, o tem ni dvojiti, pa kaj je notri, da ga Topolščak skriva? In pokazati ga ne smem nikomur! Da bi znal brati! Pa — počakajmo, videti hočemo, kaj bo Topolščak ukrenil. Oj, Miklavž — Miklavž!«

Mel si je roke ter urno stopal navzdol po klanci čez Učak. —

Isti večer je Brnót povedal svoji ženi, da snubi bratranec njijino rejenko. Tudi mati je bila vesela te nenadne sreče, kakor se je izrazila. Po večerji pa je povedal oče Metki, da se bo možila. Vprašal je ni, ji je li prav tako, ali ne; on je zmatral stvar z njegovo besedo za dognano. Niti zapazil ni, kako je deklica prebledela, in da se je s tresočo roko uprla ob klop pri pêči. Noge so se ji šibíle in beseda ji ni hotela iz ust.

»Kàj si se ustrašila, kaj?« vprašala je mati; »spat pojdi, spat; pa vesela bodi, da se ti tako dobro ponuja!«

S poluglasnim »lehko noč!« odšla je Metka in stara dva sta tudi legla spat.

Okoli polunočí pa je stala črna postava pod nizkim okencem v zadnjem konci hiše, nema in nepremakljiva, kakor steber, z okna pa se je čulo tiho ihtenje, bridek, zatrt jok.

»Ubil ga bom, ubil, če je tudi strijc moj — ta norec stari; kaj hoče s teboj?«

Tako se je rotil óni pod oknom.

»Oh, Gotard, kako je meni hudó!« zajeknila je deklica.

In tako sta ostala še dolgo, dolgo; — vedela si nista pomoči, niti tolažbe. In pri vsi bolesti — kako sladko, kako krasno je bilo to, ko sta si mogla podati roke in časih kak tih poljub!

»Z materjo bom govoril!« rekel je Gotard.

»Oh — vse je zamán!«

Ko je petelin zapel na skednji, nista bila še gotova, kaj jima je storiti.

(Dalje prihodnjič.)



Prílika.

Večérnica mila prisveti
  Na nébu temôtnem, visôkem,
Nje vidimo ogenj blesteti
  Na jézera dnù se globôkem.

In skoraj v valôvja zrcali
  Pri zvezdi se zvezda svetlíka;
Katero naj človek pohvali,
  Da trumi je čárovni díka?

Večérnica nam prisvetila
  Kraljica v blestečo je družbo,
In zvezde so krog brez števila
  Družice na sámo ji službo.

Naj tudi povôdna globina
  Vseh séster odséva lepôto,
Večérnica zvezda jedina
  Srcé nam prešinja s krasôto.

In v srci se mojem takísto
  Premnoga zrcáli krasôta,
A pravo veselje in čísto
  Budí mi le tvoja lepôta! —

Fran Čuček.



Književna poročila.

II.

Handbuch der altbulgarischen (altkirchenslavischen) Sprache. Grammatik. Texte. Glossar Von A. Leskien. Zweite völlig umgearbeitete Auflage. Weimar 1886, 8⁰, XVI. in 332 str.

Kdor je le nekoliko pazil na razvitek in napredek jezikoslovja zadnjega desetletja, lahko se je prepričal, kako se vsled kritičnih preiskav takozvanih »mladih« gramatikov in razprav učenjakov, kakor n. pr. J. Schmidta, Collitza, Ficka i. t. d. na vseh stranéh ruši in kruši óno monumentalno delo (Compend. d. vgl. Gramm.), katero je jezikoslovju podaril prerano umrli Schleicher. Osobito so se popolnoma predrugačili nazori ob indoevropskem vokalizmu, o čemer se osvedočimo takoj, če le v naglici pregledamo Brugmannov Grundriss d. vgl. Sprachwissenschaft, 1886.

Da ta napredek primerjajočega jezikoslovja ni bil brez dobička za slovansko slovnico, to je samó po sebi razumevno, dasi se nemški jezikoslovci navadno pri svojih preiskavah ne ozirajo Bog ve koliko na slovanske jezike.

V takih okoliščinah je izšla druga izdava Leskienove stsl. slovnice. Ne samo omenjeni prevrat, nego še bolj priobčenje najstarejših in za stsl. slovnico odločevalnih v glagolici pisanih spomenikov, katero je oskrbel prof. Jagić (znani evangel. Zographos in Marian.) in deloma tudi Geitler, povzročilo je, da je prof. Leskien, ta temeljiti poznavatelj slovanskih jezikov, predelal svojo slovnico. Kakor sam pravi v uvodu, prepričal se je, da se mora stsl. slovnica osnovati na jeziku zografskega evangelija in njemu sorodnih spomenikov. Radi tega je druga izdava popolnoma nova knjiga, ker je prvi (leta 1871. izdani) v podlago služil jezik ruskega Ostromirovega evangelija.

Leskienova knjiga je prav pregledno urejena in razdeljena ter ne obseza samó slovnice, nego tudi tekste (str. 155—244) iz najboljših stsl. spomenikov in sicer iz zografskega evangel. (str. 155—186), iz marijanskega (str. 187—192.) v cirilski transkribciji, iz asemanskega evangel. (193—199), iz psalterija (200—205) in euhologija (206—210) sinaitskega, iz glagolite Clozovega (211—216) in iz zbornika supraslienskega (217—244), kateremu je pridejan tudi jako težko pristopni grški tekst.

Za tem priobčuje slovarček (247—332).

Slovnica sama razpravlja v treh poglavjih o pisavi in izgovoru, o glasoslovji in oblikoslovji. Kakor je iz tega razvidno, urejena je knjiga prav praktično in lehko rabljivo. Ali še izvrstnejša je njena vsebina. Prof. Leskien sicer ne tolmači stsl. oblik z gledišča primerjajočega jezikoslovja — to tudi ne spada v stsl. slovnico in se mora le odobravati — on je v tej knjigi

celó malobeseden, časih celó nejasen; a to gotovo samó radi tega, ker nam vse to, kar je opustil zdaj, obširno in natančno razloží in pojasni v svoji slovanski slovnici, katera izide v zbirki „Bibliothek indogermanischer Grammatiken“. To je jedini vzrok, iz katerega nam g. pisatelj n. pr. ne pravi, zakaj imamo v nom. sogl. ъ*(o—)*— sklanje pri moških samostavnikih ъ, pri srednjih pa *o,* ali da nam ne razlaga, kako je iz skupine **er, *or* v stsl. postala skupina *rě, ra* i. t. d.

Zato se pa knjiga odlikuje po tem, da se povsod natančno ozira na oblike in pisavo posameznih stsl. spomenikov, da se nam povsod pripoveduje odnošaj spomenikov, tako n. pr. — da navedem samó nekaj primerov — razpravlja prof. Leskien ob izpadu in menjavi ъ in ь v posameznih spomenikih dovolj obširno na str. 21—24; ali o pisavi *r*ь, *r*ъ in *l*ъ *l*ь v stsl. spomenikih na str. 28—31. Ravno tako pri sklanji in spregi, kjer se vedno naštevajo oblike pravih stsl. spomenikov.

Pri glagolih je pisatelj pridržal svojo razdelitev, katera se od obče sprejete Miklosicheve razlikuje v tem, da je osnovana na sedanjikovo deblo.

Kakor nam kaže naslov, imenuje prof. Leskien še vedno jezik najstarejših glagolskih spomenikov starobulgarsk. Od leta 1874., v katerem je Miklosich s svojo staroslovensko (panonsko) hipotezo stal še skoraj osamel, predrugačila in okrenila se je stvar mnogo, osobito vsled priobčenja najstarejših stsl. spomenikov, in odkar je prof. Jagić dokazal, da se je bolgarski jezik že v XI in XIII. stsl. znatno razločeval od jezika zografskega zbornika (Archiv III, str. 312—357). Število zagovornikov stbulg. hipoteze je zdaj dosti neznatno. Pisatelj je v uvodu (str. V.) v kratko povedal razlog, zakaj je pridržal ime „starobulgarski“: Einer Bemerkung bedarf die Beibehaltung des Namens „Altbulgarisch“. Er ist anfechtbar, weil die Sprache zur Zeit ihres Lebens nicht „bulgarisch“ genannt worden ist, und ich würde ihn gerne einem passenderen zu Liebe aufgegeben. Indess habe ich mich nicht entschliessen können, die von Miklosich und anderen Auctoritäten gebrauchte Bezeichnung „Altslovenisch“ oder „Pannonisch-slovenisch“ anzuwenden, weil ich mich von der Richtigkeit der Theorie, welche die Sprache in Pannonien zu Hause sein lässt und sie als den Dialekt Pannonischer Slovenen bestimmt, nicht habe überzeugen können. Da mich vielmehr oft wiederholte Prüfung immer wieder zu der Ueberzeugung geführt hat, dass die Sprache ihre Heimat in dem Gebiete der Dialekte hatte, die wir jetzt „bulgarisch“ nennen.“ Samó škoda, da nam pisatelj ne pové, v katerem kraji bulgarske zemlje on domovino staroslovenskega jezika išče: ali v iztočni (sedanji Bulgariji) ali v zapadni, v Macedoniji; kajti razlika med prvim in zadnjim narečjem je precèj znatna in macedonsko narečje je most, kateri vodi od bolgarskega (v ožjem zmislu) jezika k srbo-hrvaškemu in slovenskemu.

Slovnica sáma (glasoslovje in oblikoslovje) ustreza vsem zahtevam najnovejšega napredka jezikoslovnega, kolikor se sploh more nánj ozirati v stsl. in ne slovanski slovnici. Samó na nekatere stvari, v katerih se nazori Leskienovi razločujejo od nazorov do zdaj navadnih in na nekatere malenkosti, katere on tolmači drugači, kakor smo do zdaj navajeni, bodi mi dovoljeno opozoriti.

Na str. 6. stoji kratko, da v glagolici za glas *ja* služi isti znak (črka), kakor za ě. Treba je bilo dostaviti, da se *ja* v glagolici v mnogih slučajih izrazuje z navadnim *a;* prof. Jagić celo misli, da se *a* za *ja* skoraj tako često nahaja, kakor ě (Archiv VI, 76.) Glede stsl. ě je Leskien istega mnenja, kakor Jagić (Arch. VI, 74 sqq.) in R. Brandt (Russ. fil. věst. 1881, str. 7); tudi on mu prvobitno pripisuje glas ozkega *e* in misli, da se je še le iz tega *i͡a* dialektično razvil (str. 5 in 9). Omenjeni učenjaki se v tem ne strinjajo z našim slavnim Miklosichem, kateri pripisuje ě v praslov. glas *ja* (Altslov. Lautl.[3] 50). Da pisatelj v stsl. slovnico ni sprejel arioevropskih n̥, m̥, r̥, l̥, mora se le odobravati. Če se tudi dá misliti, da je indoevropski jezik imel dolge sonante, tako se vendar do zdaj ni posrečilo njenih refleksov najti v slovenščini; v slovanskih jezikih se zastopniki indoevr. n, m, r, l, od n, m, r, l ne dajo razločevati. (cf. Kruszewski, Къ voprosu o guně str. 105). Tudi Brugmann nam ni mogel v zgoraj omenjeni izvrstni knjigi o teh glasih v slovenščini nič gotovega povedati.

Zanimivo je novo tolmačenje aoristov, kakor n. pr. *rěhъ*. Leskien ne zmatra v omenjeni obliki ě nasproti prostemu *e* v sedanjiku za podaljšek radi izpadlega soglasnika v našem slučaji *k,* nego za posebno stopnjo (Ablaut) ter stavi rěhъ=**rěk—sъ*, in ne **rek—sz* v isto vrsto z rěčь (str. 12.) Isto tako pravi „dass der Vocalschwund in zusammenges. Aor. z. B. *něsъ* zu *nesą*, *čisъ* zu *čъtą* in das Gebiet des alten Ablautes gehört“ (str. 36). Razlikuje se tedaj to tolmačenje od do zdaj skoraj splošno veljavnega Miklosichevega (cf. Ueb. Steig. u. Dehng. str. 32. in 36) ali bode najbrž obveljalo, ker se more podaljšanje samoglasnika v zameno izpadlega soglasnika (Ersatzdehnung) samó v končnicah na — *ns* (str. 36*) in morda tudi pri metatezi (iz *er, or* + *c* = *rě, ra* + *c*) podpreti z nekaterimi dokazi. Na str. 13. in 26. se nam ne pripoveduje, kako je iz praslov. *er, el* in *or, ol* nastalo *rě, lě* in *ra, la.* Vsakdo je gotovo radoveden pozvedeti, kako si baš prof. Leskien, kateri tolmači pojave stsl. slovnice s stališča primerjajočega jezikoslovja, misli ta prehod; ali tako kakor Miklosich, da je iz *tert, tort* i. t. d. nastalo neposredno *trět, trat,* ali pa najpoprej *těrt, tart,* kakor sta to prof. Sievers in Maretić izrekla. O dogodkih praslov. *oi* (= *oi* in *ai*) se nam na str. 18. samó to

*) Tako sta te oblike tolmačila že prof. Jagić (Cod. Mar. 452) in R. Brandt v Russ. fil. věst. XI. 162.

pripoveduje, da se na konci besede v *ě* ali *i* preobrazuje. Vprašanje, kdaj stsl. ě (= *oi* in *ai*) na konci besede ostane ě in kdaj se izpremeni v *i*, je še vedno nerešeno in temno. Pred desetimi leti je prof. Leskien (Die Decl. im Slavo-Lit. u. Germ. str. 51 in 52.) izrekel, da je temu morda naglas vzrok, a Mahlow misli, da je deloma vzrok časoven. Tudi bistroumni Brugmann ne vé za to nobenega razloga. (cf. Grundr. str. 82.)

Na str. 19. zmatra pisatelj, kolikor se dá razvideti iz njegove kratke opazke, obliko *matere* v pomenu acc. za genetiv, kar je že v »Die Decl.« str. 60 izrekel, in v čemer mu je tudi Miklosich (Vgl. Gramm. I², 14) pristopil. Ni ga tedaj dokaz Brugmannov prepričal, kateri tolmači acc. *matere* iz *matar-m nasproti acc. *vlъkъ* (iz *várka-m) (Curt. Stud. IX. 301.) Na kratko ali vendar dovolj jasno tolmači postanek stsl. *y* z besedami »Dem Nasal vorangehende urspr. o, ō, ā werden eine Stufe nach *u* verschoben, d. h. *o* wird *u* (ъ), ō wird ū *(y)*, ā wird ō; demnach wird . . . . — ō*n* zu — ū*n*, der Nasal geht verloren, daher — *y*: *kamy* n. sg. (St. *kamen* —) = **kamūn* aus **kamōn* (str. 19).« Na str. 27. govorí pisatelj ob arioevrop. sonantoma *r*, *l*, katerima v praslov. ь*r*, ъ*r*, ь*l*, ъ*l* odgovarja. O tem predmetu se je v zadnjih letih mnogo razpravljalo in nazori so bili sprva dovolj različni. Leskien je še zdaj istega mnenja, katero je že v svoji razpravi »Die Vocale ъ und ь in den sogenannten altslovenischen Denkmalen des Kirchenslavischen« pred jednajstimi leti srečno zagovarjal in tudi pozneje (Arch. III. 697). »Das Urslavische« — piše na str. 27 — »besass kein r, l*); das geht hervor aus der Verwandlung von *k, g, h* zu *č, ž, š* in einigen, aus dem Verbleiben jener Laute in anderen von Fällen, wo ein r, l voraussetzbar wäre, z. B. *črъvъ*, *črъvъ*, vgl. lit. *kirmis*, *žlьtъ*, *žlъtъ*, vgl. lit. *gèltas*, dem gegenüber *krъmiti*, *krъmiti*, *grъdъ*, *grъdъ*, können nur erklärt werden, wenn in ersterem Falle vor *l*, *r* ein palataler, im zweiten ein nicht palataler Vocal stand, also **kьrъ* —, **gьlt* —, aber **kъrm* —, *gъrd* —; *r* und *l* als solche wirken nicht auf vorhergehende Gutturalle.« Za tem nam temeljito in jasno dokazuje, da se je še v stsl. razloček med prvotnim ь*r* in *r*ь, ъ*r* *in r*ъ, ь*l* *l*ь, ъ*l* in *l*ъ ohranil, dasi v pisavi ni nobenega razločka, na kar je že tudi Jagić opozoril (Arch. V. 549). Če bi se bili n. pr. *krъvь* (= **krъv* —) in *plъtь* (= **plъt* —) in *črъvъ* (= **čьrv* —) in dlъgъ (= **dlъg*) glasovno popolnoma zjednačili, tedaj bi bili tudi v daljšem razvitku hodili istem potem; a to se ni zgodilo: iz *krъvъ* je nastalo *krovъ* t. j. *krov*, iz *plъtъ*— *plotъ*, *a iz črъvъ* ni nikoli postalo **črevъ*, ali iz *dlъgъ* — *dlogъ*. »Iz tega,« tako nadaljuje svoje razmatranje, »sledi: prvič, da se slučaji kakor *krъvъ*, *vъskrъsъ* v času, ko se je krajni samoglasnik še

*) Tudi prof. Jagić je že v Arch. III str. 95—111 pravoslov. ь*l*, ь*r* in *r*, *l* pripisal. Istega mnenja je zdaj tudi Brugmann, kakor se vidi iz njegovega »Grundr.«

izgovarjal, niso *krvъ vъskrsъ* glasili, ker iz tega bi bilo v daljšem razvitku nastalo *krv* — *krs*, nadalje, da je bil razloček med *rъ* in *rъ*, *lъ* in *lъ*, ker bi inače ne moglo nadomestovati jedenkrat *o*, drugokrat *e;* poslednič, da v slučajih kakor *črъvъ, črъvъ, dlъgъ, dlъgъ rъ* i. t. d. značijo drugi glas, kakor v jednakih pisavah pri *krъvъ, vrъvъ* i. t. d. Najbolje se da misliti, da so pri *črъvъ, črъvъ, dlъgъ, dlъgъ* r in l, da se mora tedaj *črvъ* dlgъ brati.«

Tudi Leskien misli, da je med *ě* in *ja*, katerima služi v glagolici ista črka, bil razloček v izgovoru, kakor se dá iz različnega vpliva na predstoječe soglasnike razvideti: samó pred *ja* postanejo *l r n* omehčani *(l' r' n')*, pred *ě* pa ne (str, 32.). Oblike sestavljene sklanje n. pr. *dobraago* iz *dobrajego* tolmači po starem, da je *j* izpadel in — *aego* se v *aago* assimiliral. Morda pa vendar ne gre ob istem času pripisovati jeziku mržnjo do zeva in nagon ga povsod odstraniti, ob jednem pa brez potrebe dopuščati izpad *j*, tako da nastane zev. Zato je morda bolje, oblike kakor *dobraago* iz *dobrajego* tolmačiti po poti *dobrajago*, katera pisava se nahaja tudi v supraslienskem rokopisu nekolikokrat. No, pa če bi je tudi ne bilo, ne bi škodilo mnogo; saj vemo, da se *zpaatъ, pokaatъ, vъstaatъ, moe* i. t. d. tudi brez *j* pišejo in vendar se je v njih *j* izgovarjal. Slovanu ni bilo treba v takih slačajih v pisavi *j* zaznamenovati, ker je radi svojega jezičnega nagona itak *j* izgovarjal, posebno sprva, dokler je bil še vsakemu vez in odnošaj med *dobraago* in *dobrajego* dovolj jasen t. j. dokler se je mimo dobraago dobrajego govorilo. Na str. 39. pisatelj prav kratko pripoveduje da *ě* = *oi ai za j* prehaja v *i*, pa ne dostavlja, se je li diftongični *ě* po *j* preobrazil v *i* kakor Miklosich misli, ali je iz praslov. *oi* za *j* postal *ei*, kateremu v stsl. odgovarja *i*, kakor je to R. Brandt v Russ. fil. věst. 1881. št. 3. str. 11 izrekel. Vprašanje je kronologično in o njem bode gotovo pisatelj v slovanski slovnici podrobneje razpravljal. Iz istega vzroka se nam najbrž tudi ne pripoveduje, zakaj ni *j* na *o* v nosnem samoglasniku ą vplival.

Pri sklanjatvi razločuje Leskien ŭ-debla od u-debel, kar bode vsak odobraval. V obrazci sklanje ъ *(o)*-debel stojé v instr. sgl. in dat. pl. *omъ, omъ* in pisatelj je k temu v opombi dostavil „Nach Analogie der *i*-Stämme instr. sg. *pątьmь*, erwartet man dat. pl. *pątьmъ* auch hier — *ъmъ*, — *ъmъ*, die aber in den Quellen nicht belegbar sind«. Prof. Leskienu so tedaj merodajni spomeniki in ne óne idealne praslov. oblike, iz katerih bi se mogle oblike vseh sedanjih slovanskih jezikov najlože tolmačiti. Za praslov. obliko moremo gotovo v instr. sgl. — *ъmъ* zmatrati (str. 65.), ker samó iz nje se dá poljska in češka oblika razložiti.*) V

*) Srb. in sloven. instr. sg. na — *om* pa se zopet ne dá izpeljati od *ъmъ*, kajti temu moralo bi odgovarjati v omenjenih jezikih **am*, katera oblika se ne nahaja v srbščini; v slovenščini je pa — kakor razvidamo iz naših pisateljev XVI. in XVII. veka — sekundarna.

instr. sgl. *a*-debel stoji v obrazcu — oją in ne ą, kar je v vseh novejših Miklosichevih slovnicah. Pisatelj tudi ni mogel druge oblike v paradigma uvrstiti, držé se strogo spomenikov, v katerih so razven jedinega suprasl. rokopisa samó oblike na — *oją*, katera je Leskien, vsaj nekdaj, v soglasji z Jagićem in Potebnjo (Kъ istor. zv.) za starejše zmatral. Gledé sestavljene sklanjatve je pisatelj istega mnenja, katero je že v Declin. razvil. Na str. 90—93. govorí o nom. sgl. na — ыи, razven katerega se v spomenikih tudi ы nahaja in pravi konečno „ich möchte annehmen, dass ы nur verkürtzte Schreibung für ыи sei.“ Mikl. misli, da so oblike na — ы starejše (Ueb. Steig. u. Dehng. str. 42), Scholvin, da so pisalne pogreške. Pri impf. ni sprejel Jagićevega tolmačenja (cf. Cod. Mar. 445—463; Arch. VI, 293), katero je vendar dovolj verjetno, ker se dá tudi s sintaktičnega stališča podpreti (cf. Music, Imperfekat i aorist s partik. κὲν i ἂν kod Homera i hrvatski kondicional. 1884). Tudi ne J. Schmidtovega (KZ XXVI. 394), nego drži se starejših nazorov; zakaj, to pozvemo najbrž iz slovanske slovnice, Dosledno zmatra impf. na *ěhъ*, kateri so Miklosichu in Jagiću najstarejši, za najnovejše. V part. praet. act. I. tudi on na različen sufiks pri samoglasnikih (— *vъs* —) in soglasnikih (— *ъs*) misli, kar je že Schleicher izrekel, a sta Brugmann (K. Z. XXVI. 82—87. in posebno J. Schmidt (XXVI. 365 sqq.) nasproti Brücknerju s tehtnimi dokazi podkrepila. Tolmačenje oblik imperativnih na — *a* mesto navadnega *i*, kakor n. pr. *glagoljamъ*, *bijate* se še vedno ni posrečilo. Težavo dela *a*, ker je imperativni *ě* diftongični gr. οι, lit. *ai*) in tak *ě* se vedno spreobrazuje po *j* v *i* a ne v *a*, kar se godi samó z monostongičnim ě (gr. η, lit. ė,). Miklosich misli, da je *bijate* starejši od *bijte* in da se je v starejši dobi spremenil diftongični *ě* se v *a*, v novejši pa v *i*, kar se pa ne da dokazati. Ta hipoteza se tudi Leskienu ne dozdeva verjetna in zato jo je nadomestil z novo, katera ni nič boljša od prve. On trdi, da je po analogiji pravilnih imperat. I. in II. vrste: *nesěmъ*, dvigněmъ, ѣ v omenjene oblike (bijamъ etc.) prešel in se potem po *j* v *a* izpremenil. To že radi tega ni verjetno, ker se analogija ne ozira na glasovne zakone, nego deluje navadno proti njim. Tako tudi nimamo n. pr. pri prehodu samostavnika *gospodъ* v analogijo ъ *(o)* — dekl. **gospožda*, kar bi po glasovnih zakonih morali pričakovati, nego *gospodja*. Tako bi tudi, če bi v našem slučaji bila analogija vplivala, samó **bijěmъ*, **glagoljěmъ* i. t. d. dobili. Pa tudi če bi se analogija po glasovnih pravilih ravnala — kar se o tem „ultimum refugium“ jezikoslovcev nikakor ne sme dopustiti — bi ne dobili oblik *bijamъ*, *glagoljamъ*, nego *bijimъ*, *bijmъ*, *glagoljimъ*, ker glasovni zakoni tukaj zahtevajo izpremembo *ě* v *i* in ne v *a*.

Če pomislimo, da omenjeni imperativi (*bijate*) nasprotujejo glasovnim zakonom, po katerih so jedino oblike *bijte* (бинте) i. t. d. organične, tako

se dá samó na dvoje misliti: ali so velevniki *bijate, glagoljamъ* i. t. d. nastali po vplivu analogije, ali pa *ě* ni diftongičen, nego monoftongičen, kateri se pravilno izpreminja. Na analogijo se ne dá lehko misliti, ker nimamo nobenih oblik, katere bi bi bile našim velevnikom psihologično tako blizu, da bi mogle nánje vplivati in v posnemanje služiti. Ostaje tedaj samó drugi slučaj; ě je monoftongičen in odgovarja lat. ā, grk η v *mone-a-tis*, φερ-η-τε (cf. G. Mayer, Griech. Gramm. § 52. in str. 579). *Stsl. imperativi bij*ate, *glagoljamъ* so *prvotno konjunktivi,* kateri so se kot velevniki ohranili jednako optativu, kateri nam za velevnik služi. Pomen konjunktiva je v resnici dosti blizu velevnemu naklonu, za kar imamo tudi v sanskritu primere. Na ta način, mislim, bi se morda dale omenjene oblike raztolmačiti.

Nič lože ni razjasniti velevnikov *daždъ, jaždъ* i. t. d. Leskien se ne spušča v njih tolmačenje, nego samó omenja, da glasé ti velevniki v euchologо sinait. skoraj brezizjemno na — *i* mesto navadnega — ъ (st. 147). V novejšem času so vzporedili velevnike *daždъ* i. t. d. z grškimi velevniki na — θι. Tako bi se res dal nejasni in do zdaj netolmačeni ъ tolmačiti mesto pričakovanega *i,* a temu se protivi *žd,* mesto katerega bi moral *d* (— θι = stsl. *dъ)* stati, dobili bi tedaj **dadъ, *vědъ,* a ne *daždъ, věždъ.* Zato se tudi to tolmačenje ne more sprejeti. Gotovo je samó toliko, da so velevniki *věždi, daždi,* katere so nekateri za starejše in prvotnejše zmatrali, po analogiji navadnih velevnikov kakor *vedi, grebi, nesi* i. t. d. iz običnih *věždъ, daždъ* nastali.

Leskienova stsl. slovnica, katera se kakor vsa dela tega učenjaka, odlikuje po svoji jasnosti in kritični bistroumnosti, mora se vsakemu priporočati, kdor se hoče stsl. na zanesljivi podlagi pravih in merodajnih stsl. rokopisov učiti in ob jednem spoznati sedanje stanje slovanske slovnice.

V. Oblák.

(Dalje.)

III.

Imenitna knjiga.

Einleitung in die slavische Literaturgeschichte. Akademische Vorlesungen, Studien und kritische Streifzüge von Dr. Gregor Krek. Zweite völlig neu bearbeitete und erweiterte Auflage. Graz 1887. Verlag von Leuschner und Lubensky. XII in 887 str.

Leta 1874. je prišla knjiga Krekova v prvem natisku na svetlo in je vzbudila občo pozornost, ker je ni bilo do tedaj knjige, ki bi bila razpravljala slovanske literature v vsem svojem obsegu znanstveno in tako obširno,

kakor bi služilo tako važnemu predmetu. Pa saj še v mnogem oziru ni bilo nabranega niti gradiva za velikansko delo, katero zahteva ne samo nenavadne učenosti, ampak tudi nenavadne marljivosti, ker so podatki raztreseni po vseh slovanskih literaturah in je treba orati ledino v pravem pomenu besede, predno se more podati kàj temeljitega, kar zadostuje sedanji vednosti. To je prav delo, ki narasta pisatelju pod peresom, ker mora postaviti trden temelj posebno za starejšo in najstarejšo dôbo. Delavcev je pa malo ravno na tem polji, ker smo Slovani in posebno mi Slovenci preveč jezikoslovci in se pečamo preradi samó z oblikami in zabljamo pri tem delu mnogokrat, da je važnejša vsebina, nego oblika. Seveda nečemo krajšati s temi besedami nikakor zaslug ónim možem, ki so dognali trden temelj slovanskemu jezikoznanstvu, saj bi brez tega ne bilo mogoče spisati te knjige; poudarjati hočemo le, da slovnična stroka sáma záse ne zadostuje nikakor terjatvam sedanjega časa, ker nam ona ne kaže ravno najlepšega zaklada narodovega, slovstvenih njegovih proizvodov.

Drugo izdanje Krekove knjige se odlikuje od prvega že po svojem obsegu. Prvo obseza 336 stranij, novo pa 887, ali, odbivši kazalo, 867 stranij. Knjiga se je razširila torej več kot za polovico. Trebalo je namreč povedati o marsičem kàj natančnejšega in obširnejšega, tù in tam veljalo je pregovoriti o kakem mnenji drugih učenjakov, ki so krenili na druga pota, skratka, trebalo je vzeti v poštev vso literaturo zadnjih let in prerešetavati posebno stare izvirnike za slovansko zgodovino, n. pr. bizantinske in druge pisatelje, iz katerih se blagó za to stran še ni izcrpalo; trebalo je pa tudi kontrolirati vsakega pisatelja, ker ravno Krekova ni: jurare in verba magistri. Le óni, ki se peča sam z znanstvenim delovanjem, more vedeti, koliko dela in truda velja taka knjiga in bode rad verjel pisatelju, da je nakopičen tù plod šestletnega dela. A vspeh je tudi v razmeri s trudom. Znanstveni svet se je čudil že prvemu natisku. »Kdo bi bil mislil, da je slovansko národno slovstvo tako bogato!« čudil se je glasovit nemški učenjak, ko je prebiral knjigo leta 1874. in sedaj se bodo čudili zopet, ker bodo videli pred seboj na svoje oči, koliko se je zgodilo od te dôbe na znanstvenem polji, kakor so se čudili za rusko-turške vojne nasprotniki slovanstva, ki trdijo, da Slovani nimajo slovstva, ko jim je začel navajati Fr. v. Hellwald le samo imena znamenitih živih pisateljev ruskih. — A kaj bi govorili o takih stvaréh, ki kažejo le, kako plitvo sodijo plitvi ljudje; pravi učenjaki so že vse drugih mislij.

Vse delo je razvrščeno v dve knjigi. Prva (str. 3—473) govorí o glavnih pričah jezikoslovne palêontologije in starih pisateljev, o jeziku, ob usodi in o kulturi starih Slovanov in razpravlja v treh oddelkih Slovane kot ude arijskega plemena, njihovo ločitev od Arijcev in njihove razmere v prvi dôbi

po tej ločitvi. Tù nam podaja važne podatke, kako se je razvijal in delil prvotni jezik slovanski, kaj poroča zgodovina o naših pradedih in do katere stopinje izobraženosti so dospeli že v tej dôbi.

Druga knjiga (str. 477—887) pa razpravlja v obče slovansko ustno slovstvo v razmeri h kulturni zgodovini in posebno k bajeslovju. V dveh oddelkih opisuje pisatelj formalno stran ustnega slovstva (jezik in običaj) in stvarno stran (basni, pripovedke, pregovore, zagovore, zagonetke in pesmij).

Že ta kratek pregled nam kaže, kako bogata tvarina jė nakopičena v knjigi. Že tù pa moramo opozoriti na Krekove knjige drugo predstvo, ki je tem večjega pomena ne samo za tujce, ampak tudi za Slovane, čim menj je znana občeslovanska literatura. V opazkah nahajamo namreč popolno bibliografijo o slovanskem tradicijonalnem slovstvu, kakeršne drugje ni dobiti nikjer. Ravno tù se kaže naše bogastvo. Samó narodnih pesmij kazalo obseza n. pr. šest drobno tiskanih stranij, zborniki basnij pa tri i. t. d.

Za najstarejšo dôbo arijskega plemena nam je jezik jedini izvirnik. Ali tudi ta je spravil, od kar se je začelo primerjajoče jezikoslovje, toliko važnih resnic na dan, ki nam kažejo razvitek človečanstva v dôbi, o kateri ne govorí zgodovina kar nič, v toliki svetlobi, da se moramo čuditi. Kje je tekla zibel arijskega plemena? Kje se je govoril jezik, iz katerega so se rodili arijski jeziki? Krek se odločuje v soglasji z najveljavnejšimi učenjaki (J. Grimmom A. Fr. Pottom, A. Schleicherjem, H. Kiepertom, M. Müllerjem, i. dr.) za srednjo visoko Azijo proti zahodu od Belurtaga in Mustaga blizu visoke planote Pamirske, akoravno ne prezira drugih hipotez, ki stavijo sela prvotnih Arijcev v Kavkaško gorovje ali celo v Evropo. Za zadnji dve hipotezi priča sicer resnica, da nimajo vsi arijski jeziki istega imena za glavni azijski zverini, za l e v a in za t i g r a, ali to še ne more opovreči prič za srednjo visoko Azijo, ker smemo misliti, da so izgubili oni rodovi, ki so prišli v kraje, kjer teh zverin ni, besede zánje, kakor n. pr. sedanji Bolgari ne poznajo besede za ‚b r e z o' — katero drevo poznajo drugi sorodni narodi — samo za to, ker pri njih ne raste.

Dalje govorí pisatelj o glasoslovji, in oblikoslovji in skladnji prvotnega arijskega jezika in nam kaže, kako so se rodili že tedaj prvi početki kulture z ozirom na obitelj in na družabno življenje, na domača opravila in na sadjerejo, živinorejo in na poljedelstvo. Tedaj so že znali ljudje tkati, plesti in šivati, zdelovali so že prosto orodje, vozove in čolne, pisma pa še niso poznali, akoravno so se bili razvili duševno že toliko, da so šteli po decimalnem sistemu, poznali že božanstva in postavili že temelj za daljno izobraževanje. (Dalje.)



Fran Erjavec †

Usoda stara nam in vsak hip nóva:
Za možem mož in ž njim za nado nada
V temnó kraljevstvo smrtno se poklada,
Ki tajnostno združuje dva svetóva.

O komer tožba zdaj veljá takóva,
Na kogar prah za sòlzo sôlza pada,
Bolj kakor bròn in mármorja gramada
Slavé nesmrtna dela ga njegóva.

Kakó se zôve mož, po smrti vplenjen,
Ki rod spomina mu od písmen zlatih
Nikdár iz knjige sláve ne izbriše?

List gôre n a š e je, zaslužno cenjen,
Pri bližnjih ljubljen in pri daljnih bratih:
Erjavec Fran imé se njêga piše!

Jos. Cimperman.

Dné 13. januvarija t. l. je slovenskemu národu iz solnčne Gorice došla prežalostna vest, da je ondu nagle smrti umrl dični pisatelj slovenski, gospod

FRAN ERJAVEC,

c. kr. profesor na ondotni véliki realki, dopisnjoči član akademije znanostij in umetnostij v Zagrebu, odbornik „Matici Slovenski", pravi član društva „Société malacologique de Belgique" v Bruselji i. t. d. i. t. d. šele v 53. letu dôbe svoje.

Izboren učenjak, vzoren domoljub, ljubezniv prijatelj, skrben oče in v vsakem oziru odličnjak, bil je pokojnik v pravem pomenu *klasičen pisatelj* slovenski, kateri je s svojimi novelami, potopisi in povestimi, s svojimi učenimi razpravami in preprostemu národu namenjenimi spisi, s svojimi šolskimi knjigami in jezikoslovnimi črticami slovenskemu národu zapustil pravo zakladnico po obliki in vsebini dovršene književne hrane.

Ves národ slovenski je imel samó jednega Erjavca, zató pa tudi vsa Slovenija plaka za njim!

»Ljubljanski Zvon« hoče v prihodnji številki oceniti književno delovanje pokojnikovo ter s tem vrlemu možu in dragemu prijatelju postaviti skromen spomenik. Danes opozarja národ slovenski, kateremu je pokojni posvetil vse duševne svoje moči, naj tudi on ne zabi zahvalnosti svoje proti blagemu pokojniku in storí Erjavčevim sirotam, kar mu veleva njegova čast in dolžnost!

LISTEK.

Nove knjige slovenske. *Slovenska Talija.* Zbirka dramatičnih del in iger. Na svetlo daje Dramatično društvo v Ljubljani, 53. zvezek. Narodna Tiskarna v Ljubljani 1886, 222 stranij. Cena 1 gld. Ta zvezek obseza nasledlnje stvarí: *Veronika Deseniška.* Tragedija v petih dejanjih, spisal *Jos. Jurčič.* Igrá se leta 1422. do 1424. O tej tragediji pravi prof. Levčev pripomenek to: »Solnčne ljubezni polne dogodbe in tragična smrt Veronike Deseniške so mnogo let zanimale pokojnega Jurčiča, ki je predmete povestim svojim rad zajemal iz domače zgodovine, in delj časa je premišljal, ali naj bi »Veroniki Deseniški« dal pripovedno, ali dramatično obliko. Napósled se je odločil za zadnjo. Toda, žal, lotil se je tega dela, ko je bil že telesno bolan in dušno potrt in obnemogel. Zadnje tedne pred smrtjo svojo je dopolnjeval »Rokovnjače« ter delal to tragedijo, katero je *spisal,* a ne umetniški *zvršil* tri dni pred smrtjo svojo. A dasi ima »Veronika Deseniška«, površno osnovana in naglo pisana ob času, ko je pesnik ležal že na smrtni postelji, na sebi mnogo tehniških napak, tako da se nikakor ne more imenovati dovršeno delo, vendar jo tukaj izročamo Slovencem ter se nadejamo, da navzlic mnogoterim hibam prijazno in hvaležno vsprejmo poslednji dramatični proizvod neumrjočega pesnika.«

»Veronika Deseniška« v svoji dozdanji obliki nikakor ni za gledališče. Morebiti se najde pesnik, ki jo predela, popolni in za gledališko predstavo priredi. — Dalje obseza ta zvezek igrokazv dveh dejanjih »*Prepozno!*« po (?) preložen iz nemščine; burko v jednem dejanji »*Prijetno iznenádenje*«, poslovenjeno po Viljemu Frerkingu, in J. Rosenovo veselo igro v jednem dejanji »*Nič otrok*«. Pri izboru zadnjih iger je gledal odbor zlasti na take igre, katere bi bilo lehko predstavljati po diletantiških gledališčih. — Knjigi je pridejano tudi blagajnikovo poročilo za leto 1884. in 1885. Društvo je imelo dné 31. decembra l. 1885. vsega premoženja 6900 gld.; v tem premoženji je obseženih tudi za 3889 gld. 64 kr. knjig, katere ima društvo naprodaji. —

Zgodovina farâ ljubljanske škofije. Izdaje *A. Koblar.* IV. zvezek: Zgodovina *Adlešičke* fare na Belokranjskem. Spisal *Ivan Šašelj,* administrator. Klein in Kovač v Ljubljani 1887, 8, 43 stranij. Drobna knjiga, katera se ti pa zaradi prijetnega svojega zloga in lepega jezika, kakor tudi zaradi zanimive vsebine svoje takoj prikupi tako, da je ne deneš iz roke, dokler je ne prebereš. Zgodovinar, prirodopisec, narodni gospodar, narodopisec in — celó jezikoslovec najde v nji mnogo zanimivih črtic. Knjižica je osnovana tako, kakor so bili poprejšnji zvezki. Gospod pisatelj nam opisuje najprej Adlešiče v prirodoznanskem in statističnem oziru, pripoveduje, kdaj in kako se je ustanovila fara, opisuje podružnice, farovž in šolo, pripoveduje, kateri župniki in kaplani so doslej služili v Adlešičih ter naposled podaje jako zanimiv spisek adlešičkih lokalizmov in nekoliko imen iz prirodopisja. Hvala gospodu izdavatelju Koblarju, kakor tudi gospodu pisatelju Šašlju na zanimivi, lepi knjižici!

Filip. Žalostna igra v petih dejanjih. Spisal Vitorio Alfieri. Tiskarna V. Dolenca v Trstu, 1886, 8, 71 str. Ta klasična tragedija Alfierova, ki je izhajala prej v prilogi tržaške »Edinosti«, prišla je zdaj tudi v posebni knjižici na svetlo. Poslovenil jo je v peterostopnih jambih g. prof. *Jožef Križman* v Pazinu ter ž njo podal lep prispevek leposlovni književnosti naši. Želimo, da bi g. prof. Križman, ki je jednako vešč obema jezikoma, italijanskemu kakor slovenskemu, preložil še kakšen klasičen proizvod iz italijanskega slovstva.

— *Kmetijsko berilo.* Knjiga za nadaljevalne tečaje ljudskih šol in gospodarjem v pouk. Po nalogu visokega c. kr. kmetijskega ministerstva spisal *E. Kramer,* ravnatelj

deželne kmetijske šole v Gorici. S 83 podobami. Založil in tiskal V. Dolenc v Trstu 1887, 8, 245 str. Cena 50 kr., s poštnim pošiljanjem 55 kr.; vezana knjiga stoji 70, oziroma 75 kr. — Slovenski ljudski učitelji doslej niso imeli nobene knjige, po kateri bi se jim bilo možno ravnati, poučujočim raznovrstne stroke kmetijstva v nadaljevalnih tečajih naše ljudske šole. Jako nam je ustregel g. Kramer, da je sestavil tako učno knjigo, ki more rabiti zajedno kot berilo po poljedelskih tečajih. Naravno, da, kakor druge šolske knjige niso izvirne, samostojno pisane, tako tudi ta ni potekla vsa iz peresa pisateljevega. G. Kramer je mnogo tvarine zajel iz Bleiweisove »Živinoreje«, iz Kuraltove »Sadjereje«, iz Erjavčevih »Škodljivih živalij«, iz Povšetovega »Umnega kmetovalca« i. t. d. Izdavateljeva zasluga pa je, da je vse raznovrstno gradivo praktično priredil, pregledno razvrstil ter nam tako podal knjigo, katere smo krvavo potrebovali. Rabila bode učiteljem našim kot vodilo in učilo in z njegovo pomočjo bode odslej pouk po naših nadaljevalnih šolah gotovo vspešnejši nego je bil doslej. Opozarjamo na to knjigo tudi šolska oblastva naša ter želimo, da z višjo dovolitvijo knjigo kmalu uvedo v poljedelske naše tečaje. Pisana je s posebnim ozirom na razmere po slovenskih deželah. Rokopis je pregledal in odobril velečestiti gospod c. kr. deželni šolski nadzornik A. Klodič vitez Sabladoski, v jezikovnem oziru pa knjigo popravil pokojni prof. Erjavec.

— »*Kmetovalec*. Gospodarski list s podobami. Uradno glasilo c. kr. kmetijske družbe vojvodstva Kranjskega«, začel je z novim letom 1887 izhajati v ponovljeni obliki kot popolnoma samostojen list. Urednik mu je družbin tajnik *Gustav Pirc*. Prvi list nam posebno ugaja, ker prinaša več korenito pisanih razprav in črtic, katere so spisali gg. tajnik *Pirc*, vodja kmetijske šole na Grmu *R. Dolenec*, adjunkt *V. Rohrmann* i. dr. Vsak zavedni gospodar bi moral biti naročnik »Kmetovalca«, kateri se mora v svoji zdanji obliki gledé vsebine in gledé množine priobčenih člankov imenovati izvrsten gospodarsk list. Naročnina mu je za vse leto samó 2 gld. in pošilja se ali uredništvu ali c. kr. kmetijski družbi v Ljubljano. »Kmetovalec« izhaja 15. in zadnji dan vsakega meseca na celi poli.

Krilánove poezije. Pesmi prerano umrlega *Josipa Pagliaruzzija*, znanega pod pesniškim imenom *Krilána*, izidejo še to leto v Hilarijanski tiskarni v Gorici v treh snopičih v lepi in ukusni zunanji opravi. Rokopise je pripravil za tisek svak ranjkega pesnika, deželni šolski nadzornik *Anton vitez Klodič-Sabladoski*. Prijatelji in poznavatelji ranjkega Pagliaruzzija težko pričakujejo te lepe zbirke. Čujemo, da je g. vitez Klodič naročil Krilánovim poezijam tudi lepe platníce.

Slovani v nemški književnosti. »Das Wissen der Gegenwart«, znani nemški zbornik, ki izhaja v Lipskem pri g. Freytagu, v Pragi pa pri F. Tempskem, donaša za leto 1885—86. tudi opisovanje Rusije v dveh zvezkih od Friedr. Meyerja von Waldeck pod imenom »Russland«. Pisatelj nam slika zemljo, ljudi, navade in običaje, državno in cerkveno upravo prav interesantno. Mnoge slike krasijo knjigo, ki nam kaže zopet, kako se zanimajo Nemci za to severno slovansko državo. — Dunajska »Neue illustrirte Zeitung« ocenjuje Dostojevskega roman »Raskolnikov« (ponemčenega od W. Henckla, založil W. Friedrich v Lipskem) in pravi med drugim: »Dostojevski je poseben človek, on pozna vse bolestne čute človeškega srca, kakor nobeden drug. Realist je kakor Zola, ali ima tudi — srce. Zola je anatom brez čuta, Dostojevski išče sicer jednako strogo, neusmiljeno zadnjega vzroka vsakega dogodka, ali konečno osveti grozne stvarí s tolažilnim svitom; zato je tudi resničnejši kakor Zola, ki za barve nima očij.« — »Deutsche Rundschau«, katero izdaja Jul. Rodenberg, prinesla je v 13. letniku nemški prevod romana »Ivana Iljiča smrt« od grofa L. N. Tolstega in ocenjuje »Pisma Ivana Turgeneva«. Da se ozirajo Nemci tudi na rusko znanstvo kaže nam Jawein, ki je ponemčil Teplovega knjigo pod imenom: »Die Schwingungsknotentheorie der chemischen Verbindungen.« Peterburg

1886, cena 3 marke. — V. P. Avenarius je izdal »Otročeskije gody Puškina«, životopis Puškinov s sliko. To delo se hvali kot najboljša studija o tem pesniku.

Rusinsko-nemški slovar. V Lvovu je prišel na svetlo rusinsko-nemški slovar, sestavljen od gimn. prof. Eugena Zelechowskega (VIII in 1117 stranij vel. 8°). Deset let se je trudil pisatelj z nabiranjem gradiva, ali usoda mu ni bila naklonila veselja, da bi bil videl svoje delo dokončano in bi bil učakal tudi kàj sadu truda svojega. Že dné 19. februvarija 1885. pokosila je smrt neutrudljivega delavca. Zato je uredil drugi del Sofron Niedzielskí. Ta slovar je toliko večje vrednosti, ker nam podája živi rusinski jezik, nabran iz ust naroda samega, ker kaže vsaka beseda svoj naglas in se je posrečilo urediti tudi pravopis tako, da je pisana vsaka beseda glasovno tako, kakor jo izgovarja narod.

Srbska književnost. »Letopis Matice srpske« v Novem Sadu, knjiga 148. obseza Poslednji Brankovići u istoriji i u narodnom pevanju. 1456—1502. Od Stojana Novakovića (Svršetak). — Gradja za medicinsku terminologiju. Sabrao dr. M. Jovanović-Batut. (Nastavak). — Vladislav, kralj ugarski, istorijska tragedija u 5 činova. Napisao Nikolo V. Djarić (Nastavak) — Slovenski knez. Pesma, od Vojislava. — Srpske narodne pripovijetke iz Gornje Krajine. Skupio ih Vladimir Krasić: Pop pod ključem. Zakletnik. — Književnost: Ocena Le Monnierovoga zemljevida Avstro-Ogerske po občevalnem jeziku, in S. M. Lozanićeve analize beogradskih i topčiderskih pijačih voda. — Izvodi iz zapisnika književnog odbora i odeljenja 1885. godine. — »Narodna biblijoteka braće Jovanovića« izhaja že sedmo leto. Letos pridejo na svetlo zvezki 145—168. Izmed srbskih pisateljev pridejo na vrsto J. Stejić, J. Rajić, Lazar Lazarević, Sterija, izmed drugih slovanskih pa Turgenev, Grudjinjevski, Bozdeh in tudi naš *Jurčič*, od neslovanskih pa Schiller in Goldoni. Naročnina za 24 zvezkov znaša samó 3 gld. 50 kr.

Društvo v spomin Mihaila Kačkovskega v Lvovu. Dné 20. julija l. 1802. porodil se je v selu Dubno v Lancutskem okraji rusinskemu svečeniku Alekseju Kačkovskemu sin Mihail. Ko je dokončal mladi Kačkovski pravne studije v Lvovu, stopil je pri sodišči v cesarsko službo. Po štiridesetletnem službovanji po raznih mestih gališkib je stopil 1872. leta meseca marcija z naslovom višjega dežélnega sodnika v pokoj. Starec je mislil še uživati svojo prostost in odide na pot na Rusko in v Švedijo. Ali že dné 8. avgusta leta 1872. vzame smrt najiskrenejšega narodnjaka rusinskega v Kronstadtu na Ruskem.

Od leta 1848. sem, ko so se bili predramili tudi Rusini, potegoval se je Mihail neumorno za razvitek pismenosti rusinske in prosveto in za blagostanje kmetskega ljudstva. Sam ni maral za veselice, niti oženil se ni, bil je skop proti sebi do skrajnosti, preživil je pa v svoji hiši mnogo sirot, podpiral uboge učence in vzpodbujal mlade Rusine, naj pišejo za svoj narod poučnih knjig. Ni bilo društva, namenjenega pouku narodovemu, kateremu ne bi bil pomagal. Pred šestindvajsetimi leti je osnoval v Lvovu večji rusinsk časopis »Slovo«, kateri izhaja še dandanes.

Pa tudi v oporoki svoji ni pozabil naroda svojega, volil je vse premoženje, kakih 60.000 gld., naj bi služile obresti te glavnice na večne čase v podporo rusinske književnosti in prosvete.

Na spomin tega vrlega narodnjaka so osnovali gališki Rusini leta 1874. društvo pod njegovim imenom, katero izdaje vsak mesec po jedno knjižico zabavnega ali poučnega obsega. Do sedaj jih je izdanih 133 števil, katera se razpošiljajo udom brezplačno in se prodajajo narodu po nizki ceni od 10—36 kr. Te knjižice so pisane v pravem národnem duhu in se širijo vsako leto bolj. Tiska se jih po 4000—4500 izvodov. Kako veselo napreduje društvo, kaže poročilo glavnemu zboru dné 28. avgusta (dné 9. septembra) l. 1886. v Brodah, da je pristopilo v zadnjem letu 341 novih članov in da ostaja prebitka

471 gld. 83 kr. S kakim veseljem pa podpira občinstvo namene tega občinstva, pokazalo se je tudi po občnem zboru pri besedi, kjer so izdale vstopnice in darovi 380 gld.

Povoljno gmotno stanje je napotilo tudi odbor, da izdaje že tretjo leto poseben koledar s slikami, ki donaša životopise znamenitih narodnjákov in mnogo poučnega berila za prosti narod. Poleg tega moramo omeniti, da so se uverili tudi Rusini, da treba narodu posebno gmotne podpore, če se naj postavi kdaj na svoje noge. Zato je deloval že od leta 1848 posebno Oče Lev Treščakovkij na to, da se je ustanovil v Lvovu »Narodni dom«, sedaj je pa izprožil Oče Venedikt Ružickij misel, naj se nabira zaloga, iz katere se bode podpirali Rusini, da si kupujejo svoje zemlje. Do sedaj je nabranih že nad 2000 gld., katere upravlja odbor »Narodnega doma».

F. Hubad.

Poziv.

Podpisani odbor prevzel je nalogo, izročeno mu po privatnem dogovoru med goriškimi rojaki, da bo nabiral radodarne doneske za spomenik in ustanovo prarano umrlega slovenskega pisatelja Frana Erjavca. Vedoč, da to svojo nalogo more vspešno rešiti le s požrtovalnim sodelovanjem vseh rodoljubov in častilcev ranjkega narodnega buditelja in strokovnjaka na znanstvenem polji, obrača se do rojakov in spoštovalcev kulturnega dela z uljudno prošnjo, da bi po svojih okolščinah pripomogli v blagi namen z radodarnimi doneski in z vsestranskim pospeševanjem tega nabiranja v pristopnih krogih. Vsakojaki, tudi najmanjši doneski potrdijo se javnim potem ter se porabijo v določeni namen, namreč za nagrobni spomenik in za ustanovo, ki bo služila v prvi vrsti sirotama za ves narod in za prosveto zaslužnega moža. V vsakem večjem kraji, pri vsakem shodu in vsaki veselici naj bi kdo nabiral v omenjeno svrho doneske, ki naj se pošiljajo kateremu izmed podpisanih odbornikov ali pa upravništvu „Soče". Podpisani odbor nadeja se, da pričujoča prošnja ne bo brezvspešna, temveč da narod pokaže s splošno udeležitvijo in znano radodarnostjo, da zna ceniti zasluge buditelja svojega in delavca na slovstvenem polji ter da mu je hvaležen za duševne dobrote, od njega prejete.

V Gorici, dné 24. januvarija 1887.

Ivan Berbuč, načelnik; Julij pl. Kleinmayr, tajnik; dr. A. Gregorčič, denarničar; S. Gregorčič, dr. A. Lisjak, odbornika.

V Ljubljani pobirajo doneske: Dragotin Žagar, dežélni blagajnik, Ivan Hribar, glavni zastopnik banke „Slavije", in dr. Josip Vošnjak, dežélni odbornik.

„Ljubljanski Zvon"

izhaja po 4 pole obsežen v veliki osmerki po jeden pot na mesec v zvezkih ter stoji vse leto 4 gld. 60 kr., pol leta 2 gld. 30., četrt leta 1 gld. 15 kr.

Za vse neavstrijske dežele po 5 gld. 60 kr. na leto.

Posamezni zvezki se dobivajo po 40 kr.

Lastniki in založniki: **Fr. Levec** i. dr. — Izdajatelj in odgovorni urednik: **Fr. Levec.**
Uredništvo in upravništvo v *Ljubljani,* v knežjem dvorci v Gosposkih ulicah, 14.

Tiska »Narodna Tiskarna« v Ljubljani.

Ljubljanski
ZVON.
Leposloven in znanstven list.

Štev. 3. V Ljubljani 1. marcija 1887. Leto VII.

Iz popotnega dnevnika.

1. Sopotnik.

Maglaj.

Govôri, le govôri
Tovariš novi moj!
Ne veš, kakó mi prija
Prekrasni jezik tvoj.

Kak smelo turban beli
Na glavi ti sedí!
Obleka slikovita
Baš divno ti stojí.

Zdaj noge gracijozno
»Podkrižal« si . . . lepó!
Še čibuk dragi v usta,
Pa puživa . . . takó!

Z obraza že ti čitam,
Da moslem ti si vnet,
Jeruzalem je — Mekka,
Vzor tvoj je Mohamed.

Govôri, oj, govôri
Premili jezik svoj,
Da zabim Mekko sveto,
Da zabim turban tvoj!

Tvoj jezik moj je jezik,
Čuj me, prijatelj ti!
Slovanska sva si brata,
Ej, jedne sva krví!

2. Mohamedánki.

Sarajevo.

Čemu gosta tá koprena,
Ki zakriva lica kras?
Kaj je mislil prôrok modri
Zagrnivši ti obraz?

Hoče prôrok mar zavidni,
Naj le mož te gleda tvoj? —
Ali je kot stvar nečisto
V koran te zapisal svoj? —

Nikdar sanj ne sanjaš zlatih
O svobodi kristiján? —
Robstva jarma ne občutiš,
Harem ni ti — pretesán?

3. V begovi džámiji.

Sarajevo.

»Sezúj se!« opómni me hodža,
»Prijatelj, tá dom je svet;
Sam Allah časti se tu višnji
In prôrok njegov Mohamed.«

V mošeji sva krasni, a — tiho!
V molitvi vtopljeni so baš!
Na čilimih klanja do zemlje
S prosjakom se vred bogataš.

Skoz kúpolo solnce poldnevno
  Na vérnike sije z nebés,
Na turbane pisane sije
  I vmes na rudeči fes.

Na ustnih trepeče jim »Allah!«
  Na íztok jim sili okó . . .
O kake goreče molitve
  Iz duše globíne jim vró!

Ne moti vas »tujec« jedini,
  Stoječi med vami neznán? . . .
Oj, videti hotel sem samo,
  Kak Allaha moli — Slován!

Po svoje jaz, ví pa po svoje
  Kot bratje častimo Bogá,
Molitev je dobra i vaša,
  Če dobrega vzdih je srcá.

Skoz kúpolo solnce poldnevno
  Na brate tu sije na nas . . .
Le mólite, skoro da pošlje
  Nam »Allah« naš véliki čas!

Gorázd.

Pojasnila. Moslem, plur. moslemin, *mohamedán*; znano je, da so mohamedánke (bule) zagrnene z belim neprozornim velom ter da se smejo razgaliti po koranu, sura 24., samo pred svojimi soprogi, pred roditelji in najbližnjoj rodbinoj; hodža je *mohamedanski duhovnik*; džámija, *mošeja*; dž. »begova« — Gazi Husrev-beg — je poleg »careve« najlepša v Sarajevu; čilim, *preproga*; »Po jeziku i krvi smo vaša braća«, rekel mi je hodža v begovi džámiji. — *Pisatelj.*



Postillon d' amour.

Iz spominov dalmatinskega slikarja. Priobčil **S. Savec.**

IV.

Na morji.



»Vi znate več jezikov!« to so poudarjali Rusi Cetinovičevim ugovorom. Ali za Boga, kaj mu pomagajo tù njegovi jeziki? Vleče na uho pogovore sopotnikov, povelja částnikov, ujame kako znano besedo, govorice pa ne razume kar nič. Vražja angleščina! Saj se je je vendar toliko učil, da mu je kak angleški časnik po večini razumljiv. Ti Angleži pa izgovarjajo svoj jezik vse drugače, kakor ga pišejo. Poskusi z nemščino. Ogovorjeni ga začujeno pogleda, drugi kàj nerazumljivega odgovorí, tretji se porogljivo nasmehne. Toliko muke je svoje dni delala blažena nemščina mladeniču, lomila mu jezik, toda pri prvem koraku med širji svet ga pustí njena razvpita moč čisto na cedilu! Osamljen sredi ljudij, poln nejevolje náse in na ves svet, na angleški še posebe, zrè v jednakomerno nizko ob-

režje na zahodu, dokler dež in mrak ne zagrneta vse v tmino. V svoji kabini položí utrujene ude na ozko pósteljo ter jame premišljevati opasni svoj položaj. Zdaj vsaj utegne baviti se tudi s svojimi stvarmi. Sicer te stvarí niso prav nič zamotane, sezajo mu pa globoko k srcu, tako globoko, da mu leze kaplja za kapljo po lici v črno brado, ko zbira misli za pismo na mater v Dubrovnik, ko premišljuje, kako naj bi razložil stari majki povod in namen dolzega potovanja, da bi menj mučil njeno skrbno ljubezen. Izmed vseh bitij, katerih se je oklenila njena blaga duša, ostal ji je on jedinec — jedina tolažba in jedino veselje njenih starih dnij. Sklene za trdno, da mu bo prva pot po vrnitvi v Dubrovnik. Ostati hoče pri ljubi majki ne le par tednov, temveč vse leto, vedno, dokler je ne pokliče mili Bog pred sé.

Na jutro stojí brod pred Ankono in ostane tu vse dopoludne. Ima dovolj prilike iti v mesto in zagotoviti pismu na mater varno pot. Vrnivši se na »Pero« začne iskati mirno in hladno ključ do angleščine. Ker se mu ni posrečilo z visokorodnimi pasažirji prvega reda — mesec dnij pozneje je spoznal dva sopotnika iz Nemčije, katera sta zatajila svoje nemštvo, akoravno sta le za silo lomila angleški — pregleduje brezobzirno bitja nižje vrste, mašiniste, kuharje, strežnike, dokler ne sluti v drobnem možićku zamôkle kože in neangleške gibčnosti zaželjenega človeka. Ko ga naš slikar ogovorí za italijanskega domorodca, tedaj se óni, podnadzornik strežnikov, kàj radostno nasmeje in je takoj pripravljen ubogemu Cetinoviču žrtvovati vse proste ure do Aleksandrije za večjo slavo Italije in za dober denar. Mož sicer ni sila učen, toda jeziček mu teče gladko in kmalu priučí Cetinoviču, kako je treba potisniti spodnjo čeljust malo naprej, da se zaletuje jezik prav na zobe in se izvabljajo tisti glasovi, svojski John Bullu. Kakor pred tolikimi leti, ko so zabičevali v Dubrovniku Peterčku, kako se glasi »mensa« v genitivu in pluralu, učí se zdaj Peter gramatiki, piše naloge in jih prebira svojemu zgovornemu pomočniku. Ko se ločita v Aleksandriji, ni mojster nič menj zadovoljen s hitrimi napredki svojega učenca, kakor ta sam.

V Suezu se prepriča, kako resnična so poročila kneza Lievna, kar se tiče guvernante in vstopi lehkega srca, že po notranjem in zunanjem človeku »g e n t l e m a n l i k e« potnik na »Peshawur«, velik in eleganten nov angleški brod, na katerem se je zbrala obila družba, odlikujoča se po izborni dostojnosti dam in damic. Potniki prebijejo na potu po Rdečem morji in po širokem Indskem oceanu skoraj tri tedne stisneni na prostor zadnjega krova in salona; ni tedaj težko seznaniti se na več stranij. Cetinovič je odložil svojo malobesednost, smelo se spušča v

razgovore, celó do dvorljivosti proti damam se povzdigne in jim napravi s tem kako zabavico, da nariše s posebnim naglašanjem nepriličnih svojstev bolj markantnejše ali menj priljubljene osebe krova. Seveda ima njegovo početje le ta sebičen namen, vaditi si jezik in uho za zdaj jedino vzveličevalno ángleščino. »Če znate angleški in malo francoski, odprt Vam je ves svet«, zatrdi mu marsikdo in ga radovoljno podpira v iskrenem naporu povzdigniti se na »vrhunec civilizacije«; saj pravi, trdi Anglež stojí tako trdno na tem vrhunci, kakor koraka Francoz na »čelu naobraženosti«.

Kadar pokaže Indski ocean ljubeznivo svojo stran, zmagovalna je lepota njegova in očaruje vsakega potnika; tem močneje vpliva na umetniškega duha, ki je toliko bolj pripravljen prejemati v sé in uživati nove, izborne prirodne krasote. Kako bi se ubranil Cetinovič tej poeziji podnebja! Čas, katerega je imel Cetinovič na lepem tem potovanji obilo na razpolaganje, porabi v to, da opiše dozdanje svoje dogodke v obširnem, gorko pisanem listu Aleksandri, katere podoba se mu je živo vtisnila v srce. Pismo misli oddati v prvi postaji na Ceylonu. Kmalu se vzdignejo iz morja gorati Ceylonski bregovi, zaviti v temnozeleno odejo do najvišjega vrha, potniki se pripravljajo zapustiti „Peshawur", in tudi naš poslanec gre na suho zemljo.

Ko stopi v agenturo P & O (tako nazivajo zaradi krajšega izgovora parobrodsko angleško društvo), posluži se prvikrat tistih v notarskem pooblastilu dovoljenih katerih koli si bodi pomočkov. Ker so že v Suezu in še bolj v Adenu dotični gospodje neradi odgovarjaii na vprašanja zaradi guvernante in kazali veliko radovednost in zvedavost njemu nasproti, skoval si je in skrbno poangležil bajko, ki mu odpre brez ovir pasažirske knjige. Vpraša torej po sestri svoji, poročeni Seamens. Oče, pomorski kapitan iz Dalmacije, jemal je sestro s seboj v Aleksandrijo, kjer se je seznanila s trgovskim zaveznikom očetovim, z gospodom Seamensom. Moža sta se sprla; navzlic temu in proti izrečni volji očetovi se je sestra poročila. Na smrtni postelji je pa oče naročil Cetinoviču, poročiti sestri očetov blagoslov in izročiti ji delež precejšnje očetove zapuščine. V tem je gospod Seamens odpotoval na vzhod in sredi nezgotovljenih trgovinskih poslov nekje umrl. Sestra je šla z detetom za njim. Pismene pozvedbe so bile brezvspešne, Cetinovič torej ne more drugače izpolniti očetove oporoke, kakor da potuje in jo poišče osebno.

Tù zvé, da se je odpeljala »preljuba sestra« brez postanka v Singapore. Iz potnega svojega programa sme torej Avstralijo izbrisati in brez zamude odriniti po istem potu za guvernanto.

V.

Singapore.

»Peshawur« odpelje večino svojih potnikov v Madras in Calikut, nekajjih prestopi na avstralski brod, mala peščica, po dolzem potovanji dobro seznanjenih, zasede nekaj kabin na parobrodu »Travangore«. Družba P & O iz Indije v vzhodno Azijo nima sila prometa, tekmuje ji samó francosko parobrodsko podjetje; zato vozijo tod starejši, menj hitri brodi, ki ne podajajo tako elegantnega komforta, katere pa vodijo starejši, jako izkušeni in zanesljivi částniki. Potnika osupne takoj pri vstopu raznovrstno orožje, puške z bajoneti, revolverji, težki kratki meči in sekirice, vse najboljše, novo blagó, v bližini zadnjega krova v redu nastavljeno. V tako zvanih soteskah med Malâko in Sumâtro, tudi še v nižjem delu južno-kitajskega morja še dandanes evropska mornarica ni zatrla popolnoma grozovitega morskega tolovajstva; pomorščakom na brodu, pravim Malajcem, tudi ni nikdar popolnoma zaupati, in ko bi brod po kaki nesreči moral k bregu v teh krajih, tedaj je orodje tem potrebnejše, ker prebivajo tod okoli krvoloki malajski rodovi. Vendar kako lepi so ti bregovi, ti otoki in otočiči sredi vedno mirnega morja! Sem bi stavil človek raj, kjer neprestano poletje in neusahljiva plodnost zemlje obilno skrbita za vsa živoča bitja. Kako mogočno razodeva tù priroda najbolj bliščeče krasote svoje na zemlji in na nébu! Najživejša domišljavost ne more zlágati tako smelih in veličastnih podob, v kakeršne izpreminja rahli vetrič zdaj težke gromaste oblake, zdaj lehke meglice. Kako pride v ta čaroben kraj óni-le zapuščeni brod? Glej, blizu tam leží brez jader, na visokih jamborih, mrtev, brez vsakega znamenja živih bitij na njem. Radovedno vprašujejo potniki, so li zapustili brod mornarji, ker niso mogli v tem pasu brezvetrij tako dolgo dalje, da jim je pošla pitna voda ali celó hrana? So li poklali posadko do zadnjega moža razbojniki, ki nikdar ne prizanesó nikomur, kdor bi mogel pričati o grozodejstvu? Nikdo ne more dati odgovora, parnik sopiha dalje in marsikateri potnik se znebí nekega tesnega čuta, ko pade sidro pred Singaporom, tem najlepšim izmed mnogobrojnih biserov angleške krone.

Brod se bo mudil tù cela dva dni. Ne le potniki, tudi kurjači, pomorščaki, vsak, kogar poseben posel ne zadržuje, gredó takoj na suho, ogledavat si krasote tropskega svetá iz bližine, drugi olajšat svoj mošniček zlatov in srebrnjakov v hišah za razveseljevanja in zabave. Tù najde vsak svoj račun. Gentleman se sprehaja po prostranih, senčnatih šetališčih, ter ogleduje okolico iz trdnjave, ki se široko raz-

teza na holmu, nadkrilujočem zaliv in ravnico. Najlepši del te ravnice, v sredi pod trdnjavo, pridržali so Evropci seveda sebi za velika javna poslopja, klubske hiše, za obširne magacine, za veliko cerkev. Na desni je velika kitajska naselbina, kjer vlada neutrudljiva pridnost in delavnost; na levi so se zbrali drugi Azijati, ki častijo preroka in ljubijo mir záse in še bolj za hareme in haremčke, skrite v senci visokega, košatega drevja. Po bližnjih in daljnih gričih okolice pa gledajo iz gostega zelenja bele hiše in palačice, stanovanja bogatih trgovcev; privažajo se v mesto le za nekoliko ur opravljat posle svoje, sicer pa žive, kakor mali bogovi. Tù in tam iztakne šetalec tudi še borno kočo domačih ljudij, stavljeno na kole od palic in palmovega listja. Bistroumni Evropec in vstrajno delavni Kitajec si podajata tù roke, pred njima ginejo domači deželani, kakor kafra.

Kraj je bil tudi Fanici všeč. Cetinovič pozvé, da je tukaj pretrgala potovanje za dva tedna in odšla s poslednjim poštnim brodom v Hongkong, torej naravnost v Kitaj. Cetinovič ima pa rešiti še drugo važno vprašanje, gre li v Maniljo ali v Hongkong? Nastanil se je v prid pozvedovanj v najboljšem hotelu. V igralni dvorani sredi vrta se zbira evropski živelj, tù sedé na prostornih naslanjačih, ali ležé in se zvirajo na vsak mogoč način gospodje, sklepajo kupčije, igrajo za visok denar, pri drugi mizi polivajo prosti pomorščaki šampanjca, kakor bi bila voda. Cetinovič se stisne v kot in preiskuje časnike iz vzhodnih kolonij, bi li našel kako vest o ruski ladiji »Svetlani«, Ni veliko, kar najde, jedino sledeči telegram v „Straits Times“ iz Manilje: Na potu iz Manilje je razpočil kotel na „Svetlani“, ranjenih je nekaj mašinistov. Brod bo nadaljeval pot v Kitaj, kjer bo véliki knez Vladimir obiskal večja pomorska mesta.«

To zadostuje Cetinoviču, da se odloči naravnost za Kitaj in da izpustí Maniljo, kamor bi morda že prepozno prišel. Akoravno je zaradi prave smeri potovanja svojega dovolj umirjen, vendar želi zvedeti, kje se je mudila Fanica. Gospodar hotelu je nepristopno visok gospod, ki se z gosti le toliko meni, da jim pri obedu predseduje. Kaj, ko bi s kitastimi možmí poskusil, meni slikar, ki tako spretno strežejo, brzo in neslušno, kakor duhovi. Ko ga spremi visok suh Kitajec, zagrnen v dolgo, snežnobelo srajco dolgih rokavov, v spalno sobo in pokaže, kje naj se zapiše gost v potniško knjigo, zahteva Cetinovič še óno iz prejšnjega leta. »No ken« — ne more — meni Kitajec in stojí nepremakljivo. Slikar seže v žep in pokaže rupijo. Dolgin se ne gane. Ko mu pa obvisijo drobne očí na rumenjaku, blisne mu lahek smehljaj po velem obrazu, in izgine. Kmalu prinese knjigo,

pa ne prvi, ampak drug Kitajec, moleč ob jednem dlan, da bi sprejel zlat. Guvernantin podpis, katerega ni težko najti, prav njene svojeročne poteze, razveseli Cetinoviča, kakor bi gledal sled njenih stopinj. Aleksandrino neomahljivo upanje se ne vidi mu več tako naivno. Veliko je vredno, da je bila gospá Seamens že tù očividno brez vse skrbi in ni iskala nikakeršnih ovinkov več.

VI.

Hongkong.

Dober parobrod prepluje južno-kitajsko morje v osmih dneh, »če monsun dopušča«, kakor pristavlja previdno uradno izvestje družbe P & O. Če pa „monsun“ tako močno in tako neprestano redno piše iz severa, kakor natančen stroj, če dan za dnevom vzdiguje proti brodu valove jednakomerne, kakor velikanske brazde, naveličajo se ga tudi stari pomorski medvedje do cela in se ozirajo poželjivo proti severu, kdaj se pokažeta iz peneče vode dva suha, rjava robova, »brata« imenovana, ker za njima poneha dolgočasni veter. V jutro 6. dné aprila je morje oživljeno z ladjicami in džonkami čudnega, skoraj smešnega stroja, ki se zibljejo med skalnatimi otoki. Ljudje isto čudne in neznane oprave izmetavajo in vzdigujejo mreže. Ko zavije brod mimo visoke stene, pokaže se na mah čisto nov nepričakovan prizor. Na velikem gladkem jezeru, na videz zaprtem na vse strani od visokih razvitih gorà največ golih, stojí ali se premikuje neštevilno čolnov, velikih in malih, evropski brodi črnega telesa stoje oblastno med svetlimi džonkami. Na ozkem vznožji najvišje goré, Viktòria Pik, razteza se na dolgo in vzdiguje po rébrih sijajno mesto Hongkong, cvetoč emporij, ki je vzrastel na solidni podstavi angleške podjetnosti tako hitro, kakor le v Ameriki lezejo mesta iz tal. Pridnost, delavnost, obrtnost, brižno poslovanje po hišah in po ulicah; kakor čebele mrgolé in hitijo kitasti sinovi „nebeškega kraljevstva“ za zaslužkom in dobičkom, le na lepih trgih med poslopji vlade in klubov, v najodličnejših ulicah, kjer so hiše in palačice tujih, t. j. Evropcev, je menj živahno in mirneje. Ves toli živahni promet se vrši vendar brez posebnega hrupa. Z nočjo utihne tudi po kitajskih ulicah življenje, rarzven če si dovolijo pomorščaki civilizovanih národov glasno razveseljevanje v točarnah pri pivu, botiljah, pri žganih tekočinah ali pri črnolasih hčericah iz dežele cvetja in dišave.

Gospod Lieven ni bil kàj korenito poučen o številu Evropcev v kitajskih kolonijah; v Hongkongu jih je okoli pet tisoč, promet s severnimi pomorskimi trgovišči je živahen, posredujeta ga razven družbe P & O in francoske tudi še dve ameriški, ne števši posameznih par-

nikov, ki vozijo v Kanton, Maniljo, Amoy, Svatau itd. Po prvih poskusih previdi Cetinovič, da po dosedanjem načinu ne more dobiti zaželenih podatkov o Fanici. Predstavi se torej na policijskem uradu z žalostno povestjo o svoji izmišljeni sestri. Gospod komisar je sicer uljuden gospod, vendar stavi pri tej ali oni točki kako podrobno vprašanje; ker mu naš potnik po vse prepričevalno odgovarja, dobí od gospoda karto s kratkim priporočilom in več adres raznih skrivnih policajev, kateri mu bodo na pomoč. Ti policijski agenti, na videz zasebniki, so izvrstni možje. V mestu in na vodi tik njega prebiva nad 120.000 ljudij, največ Kitajcev iz vseh dežél ogromnega cesarstva. Koliko lopovstva je med to zmesjo naneseno sem od vseh vetrov, vendar je mesto varno, kakor Abrahamov naróčaj; detektivi in njih pomočniki, poulični uniformovani policisti, posebno Hindovci, vzdržujejo vzgleden red.

Ko razloží Cetinovič prvemu adresatu, stanujočemu v najodličnejšem delu mesta, svoje težave, gresta iskat po hotelih. Sedeta v salon že tretjega hotela k botilji porterja, tù še le najde agent gospó Seamens v knjigi zapisano; odšla je koncem aprila, tedaj onda, ko začne vročina pritiskati, kadar zbeží posebno odličnejše ženstvó v hladnejše kraje. Pa kam? To zvedeti je mogoče le od službenega osobja. Sluge, in prav spretni za vse mogoče posle, so povsodi jedino Kitajci, njih glavar v hiši je »komprador«, ki je odgovoren za vse drugo, ki posreduje vse poslovanje med gospodarjem in Kitajci, ki zna tudi govoriti »pidžen engliš«. Ta kitajska angleščina je še precèj hujša, kakor glasoviti kranjski »kuheltajč« in zahteva posebnih študij svojih skrivnostij.

»Komprador« tedaj pride, pa neče ničesa vedeti. Prvi dolar mu obudí nekoliko, drugi že precèj, oslabeli spomin. Ker pa danes nikakor ne utegne, hoče priti prihodnje jutro sam k gospodoma in pripeljati s seboj tudi moža, kateri je odpeljal gospéjno prtljago na brod, mož je pa zdaj daleč daleč. Brez dvojbe bi se lehko zmenili takoj, tisti mož je najbrž prav blizu, toda Kitajec hoče ta »pidžen«, ta posel ukoristiti sebi, kar se dá.

Po dogovoru se prikaže drugo dopóludne v prijazno kitajsko točarno, kjer se služi gostom s čajem in v ločeni sobi z opijem, ves „komprador", pa ne peš, to se ne spodobi takemu odličnjaku, ampak v elegantnem čeru na ramah dveh rojakov svojih. Glej, tudi óni drugi, ki drgne po ulicah blagó na jednokolesnem vozičku, hotel je Evropcema izkazati čast, dal se je obriti in umiti, zamenil je kulijsko srajco in hlače od plave bombaževine s temnim talarjem in tudi zajahal dva rojaka. Po prvi čaši se sme pričeti razgovor. Oba Kitajca najdeta guvernanto izmed več ženskih fotografij, katere je previdni detektiv pri-

nesel s seboj, ne lažeta torej ne. Schwerzer se je mudila deset tednov v hotelu, bila je jako sitna, »ne dobra«, pa »plenti dolal«, polna tolarjev. Dete je bilo tako visoko, takih las — pokaže mož na les svetle rumenkaste barve — bilo je bolno pet, deset dnij, kopalo se je vsak dan. Zahtevala je péstunje, obdržala pa šele tretjo in jo vzela s seboj. Parnik, na kateri je spravil kuli njeno blagó, imel je visoka kolesa; bil je nedvojbeno ameriški, tedaj je šel proti severu. Péstunjo je vzel »komprador« iz misijonskega zavoda, v kateri vsprejemajo zapuščene ali kupljene kitajske otroke in jih vzgájajo za službe pri Evropcih.

Brez koristi ni bil sestanek, Cetinovič rad plača račun, kakeršen sestavi detektiv posebe za vsako osebo. Vsi so zadovoljni, le komprador je neprijetno iznenaden; pričakoval je dobiti ves denar v svoje roke in ga razdeliti po svoji volji.

Na misijonskem zavodu še zvé Cetinovič, da se je odpeljala dotična péstunja z gospó Seamens v Shanghai. Poučil se je tudi, da je tam središče evropskega življa, da imajo Rusi tam velik konzulat. Iz vsega, kar je pozvedel, sme sklepati, da se bo mudila ruska fregata »Svetlana« najdlje v tem emporiji in tam jo hoče Cetinovič tudi pričakovati.

(Dalje prihodnjič.)



Pisma iz Zagreba.

Piše **Josip Starè.**

XV.

Ne vemo, kaj si rodoljubne Slovenke mislijo, kadar slučajno pogledajo na tiste razvaline, katerih je vse polno po gorah in gričih romantične domovine naše; saj nam ti razdrti gradovi budé tako različnih mislij in čutov, da bi bilo težko ugeniti, katere podobe iz davne preteklosti so se ravno ta trenutek pokazale v domišljiji, opazujočega človeka. Jednemu prihajajo na misel lepe pravljice, ki si jih ljudje pripovedujejo o nekdanjih graščákih in zakletih déklicah, drugi se spominja žalostnega stanja tedanjih kmetov, čuje v živi domišljiji svoji jok in stok nedolžnih jetnikov ali pa žvenketanje orožja železnih vitezov. Zavednemu Slovencu vzkipí srce od jeze, kadar se ozrè na ta gnezda zatiralcev naroda našega in národnosti naše; pesnik pa vidi pevca popotnika, kako pred zbrano gospôdo ubira strune, jim peva čudne zgodbe junakov in vitezov ter v pesmi svoji poveličuje telesne in duševne vrline slavnih žén. Čestite naše čitateljke, ki imajo polne mizice lepo vezanih knjižic, da nikdar ne pogrešajo zabavnega in po-

učnega berila, ne morejo si danes niti misliti, kako vesele so nekdaj na samotnih višavah svojih bile grajske gospé in gospodične, kadar se je oglasil kak pevec potnik ali trubadur. Dobro so mu postregle, da se je rajši mudil pri njih in jim povzdigoval srca s pesmimi svojimi, katere je zopet in zopet moral ponavljati, da jim ni ušla nobena lepa misel, in da so jim čudovite zgodbe ostale v spominu. Bogato obdarovan je pevec zapustil gostoljubni grad, plemenite gospodične pa so se pri preji in drugih opravilih svojih še dolgo menile o slavnih junakih in kar jim je druzega povedala pevčeva pesem.

Dandanes je pač drugače. Pevca popotnika je zamenila vsakdanja pošta, ki redno donaša knjig in časopisov, da jih človek niti ne more vseh prebirati. Premalo utegne, a še menj ima kdo potrpljenje, da bi po cele ure, nikar dneve, poslušal vezano pevčevo besedo; hlastno prebere nadaljevanje v nevezani besedi pisane pripovedke, in le malokdàj se utegne pomuditi pri posameznih mislih, v tem ko mu je pesnik le bolj za náslado, da se ponaša ž njim in da mu v krasnih platnícah poveča sijáj hišne oprave svoje. Toda krivo bi sodil, kdor bi mislil, da je po vsem svetu tako. Še je krajev, kjer se je ohranilo preprosto národno življenje, in ž njim preprosto národno pesništvo. Ne trebaš iti daleč. Naši najbližnji bratje v Bosni in Hercegovini po večem še dandanes med seboj tako živé, kakor so nekdaj živeli davni predniki njihovi. Še jih je med njimi, ki duševne hrane ne zajemajo iz tiskanih knjíg, ampak ki rajši poslušajo živo besedo. Zato so se med njimi tudi še ohranili pevci, ki kakor nekdanji trubadurji hodijo od vasí do vasí, od bega do bega in kakor živa knjiga prepevajo zgodbe iz davne preteklosti naroda svojega ali pa v lepih liričnih pesmih razodevajo težave in sladkosti srca človeškega.

Kako imenitne so takšne pesmi za poznavanje národnega mišljenja in življenja sploh, ni nam treba poudarjati; a bržkone bo čestitim »Zvonovim« čitateljem tudi to znano, da ga ni naroda, ki bi se dandanes mogel ponašati s tolikim številom národnih pesmij, kakor narod hrvaški in srbski. Književniki so že mnogo tega blagá nabrali in priobčili, ali še ga je premnogo v narodu, in zdaj je menda zadnji čas, da se ti zakladi ohranijo vnukom našim, kajti le prekmalu utegnejo nam umolkniti ti zadnji trubadurji v Evropi. Veliko vrednost národnih pesmij uvidela je tudi „Matica Hrvatska" in sklenila je izdati veliko zbirko tega neprecenljivega národnega blagá. Že pred desetimi leti se je lotila dela, ves čas je pridno dopisovala z domoljubi po vseh hrvaških krajih, in danes ima nabranih pesmij toliko, da bi ž njimi mogla napolniti petdeset knjig. Tega „Matica" ne more, pa niti neče.

Izbrala bo torej samó najlepše cvetke, zvezala jih v lepe šopke in jih izdala v desetih zvezkih po kakih štirideset tiskanih pôl.

Prvi, ki se je oglasil na „Matičino“ povabilo, bil je sam njen predsednik, presvetli gospod Ivan Kukuljević-Sakcinski. Dal je „Matici“ zbirko svojo, v katerih je pesmij v vseh treh glavnih narečjih hrvaških; dal pa ji je tudi tristo národnih pesmij, katere je po Dalmaciji nabral slavni italijanski pesnik Tomaseo. Poslednji je hotel te pesmi leta 1840. sam dati na svetlo, pa jih ni mogel zaradi neugodnih tiskovnih razmer, ki so bile vzrok, da sta tudi Rakovčeva in Ljubičeva zbirka ostali v rokopisu do denašnjega dné. Obé zbirki sta zdaj svojina „Matice Hrvatske“; posebno lepa je Ljubičeva z otoka Hvara. Znani rodoljub Pavlinović je poslal „Matici“ kakih tisočštiristo po večem lirskih pesmij iz Bosne in Dalmacije; profesor Luka Marijanović je nabral v Liki čez dvesto pesmij; iz Slavonije je najimenitnejša zbirka književnika Luke Iliča; spomina vredne so tudi pesmi, ki jih je Murat nabral na Luci Šipanjski kràj Dubrovnika, in mnoge druge, katerih tù ne moremo vseh navesti. Samó to naj še povemo, da je Baldo Glavić iz Dubrovnika poslal „Matici“ pesmij, ki vse skupaj štejejo nad stotisoč vrstic.

Tolikega vspeha se „Matica Hrvatska“ sáma ni nadejala. Imela je samó še jedno željo, namreč to, da bi za zbirko svojo dobila tudi pesmij, od Hrvatov muhamedovcev, o katerih je znano, kolikanj ljubijo národne pesmi, zlasti junaške. Ker je zadnja leta mnogo muhamedovskih Bošnjakov in Hercegovcev pristopilo k „Matici“, prosil jih je odbor, če ne bi oni med verskimi svojimi brati hoteli nabrati pesmij za »Matičino« zbirko. Pokazali so dosti dobre volje, in poslali so nekoliko pesmij, ki so „Matico“ le še bolj vzpodbodle, da išče dalje. Najbolj so jo zanimale pesmi iz tako zvane turške Hrvaške, kjer je narod najčisteje ohranil junaško srce in stare navade svoje in se še prav nič ni spačil po tujih šegah. Na mnogo dopisovanje je poročil »Matičin« poverjenik in trgovec v Bišću gospod Joso Ivković, da se mu je posrečilo dobiti pevca muhamedovca, katerega vsi begovi čislajo in hvalijo kot najboljšega; naj torej pride kdo iz Zagreba, da mu bo ta pevec narekoval pesmi svoje. »Matičini« želji je ustregel vseučiliški profesor dr. Luka Marijanović, že od mladih nog vešč in spreten nabiralec národnih pesmij. Meseca septembra 1886. l. šel je gospod Marijanović v Bišće, kamor je iz Orašca, z doma svojega prišel tudi omenjeni pevec, Mehmed Kolak-Kolaković. V petih dneh je zapisal profesor Marijanović dvanajst junaških pesmij, skupaj kakih devettisoč vrstic, a to ni bil niti četrti del vseh pesmij, kar jih vé pevec Mehmed. Človek, ki ne zna

nì pisati nì čitati, in more toliko v spominu imeti, dandanes je gotovo redka prikazen. Tudi pesmi so pokazale redek pevčev dar, in bila bi škoda, ko bi se toliko národnega blagá pogubilo. Ker se gospod Marijanović ni utegnil v Bišću dalje muditi, pregovoril je Mehmeda Kolakoviča, da je na povabilo »Matičinega« odbora dné 20. decembra 1886. l. prišel v Zagreb. Tù je Mehmed dan na dan ves mesec narekoval pesmi svoje od jutra do večera, a zapisovali so jih po vrsti prof. Marijanović, prof. Šrepel in pesnik Harambašić. Zapisali so petinšestdeset junaških pesmij, ki štejejo skupaj nad 47.000 vrst desetercev. Pevec Mehmed se odlikuje tudi v tem, da zna vrsto za vrsto počasi narekovati ter jo nadaljevati tam, kjer je prejšnji dan prejenjal. Takšnega pevca doslej ni našel še noben nabiralec národnih pesmij in isti Vuk se je tožil, da pevci le pojó, a nobeden da ne zna narekovati.

Mislimo, da ne bode odveč, ako tù navedemo nekoliko črtic iz življenja tega nenavadnega človeka. Mehmed Kolak-Kolaković se je rodil okoli leta 1830. v Orašci kràj Kulen Vakufa, v vasi, v kateri živé sami Hrvati muhamedovci. Za mladih let se je vojskoval v Hercegovini proti Luki Vukaloviču, potem pa je v zádrugi z brati svojimi kmétoval na svoji zemlji in dosti dobro živel, dokler si bratje pred desetimi leti niso razdelili male kmetije svoje. Ob istem času mu je za vstaje leta 1876. pogorela hiša in bil je siromak, ki je po večem živel ob milosti begov. Meseca septembra 1878. l. bojeval se je v Bišću s Turki proti Avstrijancem, potem je prodal skoraj vse svoje posestvo in ni mu ostalo druzega, nego prazna koča. Kakor je že prej za begove od kmetov pobiral »tretjino« ali pa »desetino«, tako si je tudi odslej našel zaslužka na begovskih dvorih, kjer je zmeraj dobro došel zato, ker je jako pošten, pa tudi zato, ker zna s pesmimi in s támburico svojo kratiti čas turški gospôdi. Že za mladih let se je naučil mnogo pesmij od ujca svojega Sinanagiča in od nekega Bećira, ki je baje bil najboljši pevec, kar jih je Mehmed kdàj slišal, kajti da je znal kakih tristo pesmij. Čuditi se moramo spominu teh preprostih ljudij, kajti Mehmedu je dosti, da mu kdo kako novo pesem pové dvakrat ali trikrat in zna jo na pamet; če mu jo pa zapoje, dovolj je, da jo čuje jedenkrat. Dokler mu je živel ujec, Mehmed iz spoštovanja do njega nikdar ni hotel očitno pred ljudmi pevati, šele po njegovi smrti je postal pevec popotnik, ki že trideset let potuje od Petrovca do Kladuše po vsi turški Hrvaški, kjer se je visoko povzdignil nad ostalimi pevci.

Mehmeda Kolak-Kolakoviča zovemo po vsi pravici begovskega pevca, kajti kakor nekdanji trubadurji hodi od jednega begovskega dvora na drugi, kjer brez njega ne mine nobeno gostovánje, nobena slovesnost.

Posebno rade ga poslušajo begovske gospé, ki ga tudi obilneje obdárjajo, nego njih možje. Mehmed se zove begovski pevec, tudi po vsebini svojih pesmij, ki po večem spominjajo zgodbe turških begov iz tistih časov, ko so Turki vzeli hrvaško Liko ter se s krščanskimi junaki bojevali proti severu do Karlovca in Otočca, proti jugu pa do Zadra. Njegove pesmi so jedinstven ciklus, ki nam pripoveduje imenitnejše zgodbe iz krajiškega življenja v XVI. in XVII. stoletji, ko je Lika bila pod turško oblastjo. Vse osebe iz ónega kraja in tedanjega časa se opevajo tako na tanko, da nam o vsakem junaku pripoveduje, odkod je, kako si je pridobil grad ali čast, kje je dobil konja, kako se je oženil in druzega več. Najslavnejša junaka sta liški Mustajbeg od Turkov, in Janković Stojan od kristjanov, pa tudi drugih je mnogo. Časih nas Mehmedove pesmi peljejo k morju, in tù nam prav na tanko opisuje tedanjo ladijo in življenje na nji. V vsaki pesmi boš našel zgodovinsko jedro, zlasti pa nam oné kažejo šege in navade tedanjih Turkov in kristjanov; kako so se junaško ženili, kako so se izkušali v boji, kako so spoštovali pobratimstvo, kako so živele žene njihove, in vse, kar se je tedaj godilo na dômu. Zanimivo je tudi to, da Mehmed poje le o junakih svojega kraja, t. j. iz tako zvane turške Hrvaške, v tem ko ne zna nobene pesmi o kraljeviči Marku in drugih hrvaških in srbskih junakih. Tudi so Mehmedove pesmi mnogo obširnejše, nego druge, kajti vsaka šteje po 700—1400 vrstic desetercev. To epsko širino napravljajo mnoge epizode, ki jih naivno in neskaženo srce Mehmedovo tako spretno vpleta, da jim prav nič ne jemlje skupne jedinstvenosti. Res, da se je Mehmed vseh pesmij, kar jih zna, od drugih naučil, vendar pa je z urojenim pesniškim darom marsikaj prenaredil, dodal ali skrajšal, kakor je bolj kazalo izredno razvitemu estetičnemu in etičnemu ukusu njegovemu.

»Matičin« odbor, zlasti pa neutrudljivi tajnik, gospod Ivan Kostrenčić in gospod prof. Marijanović sta si pridobila velikih zaslug, da sta našla pevca Mehmeda ter ga privabila v Zagreb, da sta tako rešila mnogo dragocenega národnega blagá in nam ob jednem pokazala pevca popotnika, kakeršnega bržkone ne bomo več videli; kajti z napredujočo kulturo umolknejo tudi ti naši pevci, kakor so v zahodni Evropi že davno izginili nekdanji trubadurji. Ni čuda torej, da se je vse trlo v dvorani pevskega društva »Kola«, ko se je razglasilo, da bo Mehmed pel. Nič ga ni motila velika množica ljudij. Mirno je prišel na oder v navadni turški opravi, razprostrl po tleh preprogo, sédel nánjo po turški in začel počasi in jednolično brenkati na támburico svojo. Mehmed je visoke postave, lepega, junaškega obraza z

orlovim nosom in črnimi brkami; z bistrimi svojimi očmí pa te zna tako milo pogledati, da se ti v prvi mah mora prikupiti. Kadar jame prepevati dolge in tožne glasove, povesi očí, žile se mu napnó in zarudelo lice ti kaže, kako se je iz dna srca svojega navdušil za pesem, ki jo poje. Dasi človeka čudno pretresejo nenavadni žalostni glasovi, vendar je pri Mehmedu in vseh pevcih te vrste beseda ali vsebina pesmi prva stvar. Petje ima le olajšati pevcu spomin, poslušalcem pa zbrati misli, da pazljiveje poslušajo. Tako je bilo pri starogrških rapsodih, pri francoskih trubadurjih in pri vseh drugih národnih pevcih.

Konečno naj omenimo še to, da je Mehmed Kolak-Kolaković stare hrvaške rodbine, ki se častno spominja v plemenitaških pismih óne dôbe, ko še ni bilo Turkov v Evropi. Upamo, da bo napredujoča kultura zopet poravnala tisto brezno, ki ga je verski razdor izkopal med brati iste krví; da je ta naša nada opravičena, kaže nam mohamedovski pevec Mehmed, ki je prvi pesmi svoje narekoval krščenemu Hrvatu.



Bajke in povesti o Gorjancih.

Spisal **J. Trdina.**

34. Stražáni.

Od nekdaj že se je dobil tù pa tamo kak Podgorec, ki je znal nekoliko brati. Črke mu je pokazal gospod kapelan ali kak drug védež, vse drugo je odpravil potem sam s pridnimi vajami. Kmalu se je izuril, da je mogel moliti v cerkvi na bukve. Po večji učenosti ljudje niso hrepeneli, menda zato, ker jim se ni zdela potrebna. Ta čas je že davno minil; nastopila je nova dôba in ž njo so prišle nove potrebščine. Pismenega človeka jeli so spoštovati in častiti tudi pod visokimi Gorjanci. Skoro so se prikazali na več krajih orglarčki in cerkovniki, ki so sloveli za velike modrijane, ker so znali začrkati, dasi ne povse pravilno, svoje ime in kako številko. Radostno so jim izročali Podgorci v pouk bodre svoje otroke. Lepe nade so jih grdo prevarile, kajti se drobna mladina v teh šolah ni naučila niti brati, nikar pisati. Očetje so se jezili in preklinjali orglarčke in cerkovnike, vendar se jim je srce kmalu zopet ohladilo in pomirilo. V Stópiče, ki so koren in neko središče Podgorju, poslala jim je blaga usoda učitelja, kakeršnega so si želeli. Izprašali in potrdili so ga za to službo najučenejši ljubljanski strokovnjaki. Že na koncu prvega

leta so mu prebirali učenci vsako knjigo gladko in razločno, da bi se bili kósali lehko z gospodom župnikom. Ko je minilo drugo leto, pisali so ličneje nego marsikateri novomeški škric, ki si je pol veka mazal prste s črnilom. Podgorci so se ponašali zdaj po pravici s prebrisanimi svojimi sinovi. Govorili so na shodu svojem: »Saj veste, prijatelji, da nas je jelo domá nekako stiskati, prostora nam ostaja čim dalje mènj. Naši ljudje se morajo seliti, začeli so zahajati na Hrvaško in še v mnoge druge dežele, da si prislužijo kak goldinarček. Če nam pride od njih z daljnega svetá pismo, treba jim odgovoriti. Odslej bomo zdelovali brez dragih najemnikov. Dejali bomo fantom svojim: Sédite pa pišite prijatelju našemu takó pa takó, da smo hvala Bogú vsi zdravi in naj ohrani dobrotljivi Bog tudi njemu preljubo zdravje, da so nam se krave srečno otelile, grozdja da nam ni posmodila letos nič palež, da je strneno žito obrénkala nekaj toča ali brez velike kvare, da se čuje, kakor bi se hotel onegáv Francelj oženiti in še druge take novice bomo narekovali živoglavim svojim dečakom. Ti bodo dejali prédse papir pa bodo gonili peró simtertja in gori in doli in čez pol ure nam porekó z moško besedo: Mi smo gotovi, zdaj pa poslušajte, kaj smo poročili strijcu svojemu. Ko nam bodo brali list, bomo kar zijali in sklepali roke od čuda in strmenja. Vsaka črka bo na pravem mestu in bo kàj zalegla. Kdor bo prejel pismo, udobrovoljil se bo in dejal: Dète hentaj, kdo bi bil mislil, da so podgorski fantje takovi učenjaki! Mi pa bomo poklicali žene svoje in jim veleli: »Mica ali Katra, prinesi Janezku ali Jošku našemu kozarec sladke lípinice. Danes ga je bogme pošteno zaslužil.« Tako so ugibali in si prerokovali zastavni podgorski očetje, veseleč se sijajnega napredka učne in marljive svoje mladeži. Jedini Čandráževec ni zinil glasno nì besedice. Poslušal je molčé sosede in znance svoje, majal pomenljivo z glavo in šepetal sam záse: »Res je, res, da bomo posehdob pisarili lehko vsem svojim prijateljem, ki se trudijo za kruh po širokem svetu. Ali jaz bom pa dokazal, da je pismena učenost še za kako boljšo rabo in ne le za to, da raznašamo po ljudskih krajih prazne svoje novice in čenče. Peró bo rešilo Andrejčka in Jarnejčka mojega, da ne bosta tepena tako neusmiljeno in po nepotrebnem in nedolžnem, kakor sem bil tepen jaz ubožec.« Tako je besedoval sam v sebi stari Čandráževec in précej prvo nedeljo po tem podgorskem pomenku je šel zjutraj v Novo Mesto k maši in si kupil pri bukvarji dve zapisni knjižici z mehkimi, zelenimi platnícami. Popóludne po krščanskem nauku je poklical sinova svoja, dal vsakemu v roke knjižicò in jima ukazal, da sédeta in pišeta to, kar jima bo povedal. Dečaka sta se ravno mislila iti igrat s tovariši,

zato ju ni nič kàj obradovala zapoved očetova, ali vedóč iz izskušnje, da se mu ne smeta upirati, sedla sta brez ugovora vsak na jeden konec mize, pomočila peró in začela pisati te-le mične črtice iz zgodovine prekrasne dolenjske krajine.

«Vélika vas S t r á ž a nekdaj ni stala pod goro negó na visokem hribu nad Krko, ki je tod še precèj deroča. Bila jo silno utrjena z rovi, nasipi in stolpi, kajti so prebivalci njeni branili kranjsko deželo vražjih Turkov, ki so jo hoteli pustošiti in najbrž tudi obladati. Kadar se je prikazal sovražnik na podtúrenskem polji, zakričali so Stražáni tako grmeče in grozeče nánj, da se jih je vselej zbal, pobral peté in pobegnil. Radi tega junaštva so sloveli na daleč pri vseh svojih rojakih, ki so pa jako častili tudi modrost in moštvó njihovo, kajti jim iz ust ni prišla nikoli nobena grda in nespodobna beseda. Ljudje so jih imeli takrat za važne meščane, ne pa za proste kmete. Ta slava o njih se je razširila po dobrem razlogu, ker brambovci trdnjave Stráže niso delali gospôdi tlake in nosili težkih bremén, ki so pritiskala slovenskega poljedelca. Ali ti srečni časi so že davno minili. Krščanski cesarji in kralji so ukrotili Turčina, da nam ni mogel več zahajati v škodo in je bil vesel, če so ga pustili domá na miru. Grajska gospôda so poročili Stražánom, da se morajo umekniti s hriba, kjer nikomur ničesar ne koristijo. Naj se naselijo zdolaj pod strmo višavo in obdelujejo polje in gorice z istimi dolžnostmi, kakor drugi dolenjski kmetje. Starih pravic jim nihče ni zagovarjal in čuval, trebalo je poslušati. Zgradili so si pod brdom dolgo vrsto hiš, cerkev z zvonikom in dvorec za župnika. Prva župna vas je ostala Stráža nekoliko vekov ter si ohranila s tem mimo inih bližnjih vasij in podružnic svojih še vedno kolikor toliko oblasti, važnosti in veljáve. Pred sto in nekaj leti pa se je domislil neki nevšečen župnik, da bi se stanovalo in živelo prijetneje kje drugje. Preselil se je s kapelanom svojim iz prisojenega podgorja v blatno in odljudno Préčino. Z odhodom njegovim je izgubila Stráža vso čast in ves ugled, ki ga je imela prej na Dolenjskem. Sosedje in po njih vzgledu tudi daljni zemljaki so se ji jeli posmehovati in rogati. Godilo se ji je kakor vsakemu mogočniku, ki pade po nesreči ali svoji krivdi z visočine svoje v brezno uboštva in prostóte. Ljudje so spletli in naklepetali o njih vsakovrstne bajke in marnje, v katerih je morda nekaj resnice, gotovo pa veliko več lažij in hudobnosti. S temi smešnicami jih dražijo še dandanes. Nihče jim ne more zamerjati, da se jezé na zabavljivce in jih o priliki tudi obunkajo in naklestijo. Nad Strážo se vzdiguje strma, na mesta skoro navpična réber. Tod gre tudi drča, po kateri se prožijo v dolino hlodi. Vaščanje

živé v večnem strahu po dnevi in po noči. O deževnem vremeni trga se s strmine kamenje in skalovje, ki letí naravnost proti vasi. Če koraka v tak čas pod hribom kak tujec, ki ne pozná kraja, zdi mu se, da ga hočejo kamenovati nevidni lopovi. Pripetilo se je že, da se je zrušila v dolino štirideset centov težka pečina. In kadar so drvarji spuščali po drči rklje, zgodilo se je tudi že nekolikokrat, da je treščil velikansk hlod z vso silo ob kako hišo in ji prebušil ne le sprednjo ampak tudi zadnjo steno. Radi teh nevarnostij so sklicali Stražáni premnogo shodov pod staro občinsko vrbo, kateri nihče ni smel sekati vej za kolje, da ni izgubila potrebne sence in hlada. Po korenitem posvetovanji so spoznali možje, da treba prenesti drugam ali pogubljivi hrib, ali pa nesrečno vas, drugače se ne izkopljejo iz te nadloge. Razdelili so se na dve stranki. Jedna je zahtevala, da se odmakne gora; druga, da se prestavi vas. Ker sta bili zmerom obe stranki jednako močni, ni se moglo dokončati nič koristnega. Vprašanje je ostalo nerešeno, zato se nahaja Stráža še zdaj tamo, kjer je stala pred sto in pred dve sto leti, in kakor prej se usiplje nánjo še danes kamenje in skalovje in jo strašijo po drči leteči hlodi. Od zaloške graščíne so dobili Stražáni prav malo polja, nič hoste in neke goličave, na katerih so si smeli narediti vinógrade. Porabili so dobro vsak pedánj zemlje. Okoli hiš so posadili vse polno češpelj in orehov, po strmcih pa breskev in trsja. Na njive so sejali le pšenico, ječmen, bob in repo. Grajski in državni davki so jim jemali célo polovico skopih pridelkov. To je bila velika nezgoda, kateri se je pridružila skoro še hujša. Gospod Bog je peljal proti Toplicam Lakoto. V Stráži mu se je voz potrl. Zadnja prema in ž njo silen kos Lakote sta ostala v ti vasi in je nista hotela več zapustiti. Po takem so živarili vrli Stražáni borno, grozno borno, do malega še slabše nego berači. Ali revščino svojo so prenašali moško kot pravi nasledniki viteških brambovcev slovenske domovine, nikdar jih nihče ni slišal, da bi bili radi nje po bábje žalovali in javkali. Žita niso imeli toliko, da bi si bili pekli kruh vsak teden ali vsaj vsak mesec, mogoče jim je bilo to samó trikrat v letu Bistroumni Stražáni pa so znali tako ukreniti, da jim je naklonila ta neskončna beda neumrlo imenitnost in slavo. Kruh so si namenili baš pêči samó take dni, ko jih niti Bog ne bo mogel videti! Te umetnosti ni izumel še noben narod, kar svet stojí. Že ta jedina iznajdba povzdiguje Strážo visoko nad vse druge zemeljske vasí. Pekli so torej pred Božičem, predno se Bog rodí, pred Veliko nočjo, ko leží mrtev v grobu, in o vnebohodu, ko odide s tega svetá v nebesa, tedaj res vselej ob takem času, ko jih ne more videti poleg

kratke človeške pameti. Navzlic uboštvu svojemu so si omislili pobožni Stražáni dva zvoná, ki sta visela v zvoniku vsak za svoj trak in pela glasno in rezkó: »Ričet — repa, ričet — repa!« Vaščanje so se togotili na ta ričet, ki se je mrzèl že od nekdaj dolenjskim kmetom, ali se niso mogli domisliti, kako bi se ga iznebili. Pomore jim blago naključje. Večjemu zvonu se je utrgal trak, iz zračnih lin je telebnil na skalnata tla in se ubil. Srenja se zbere pod vrbo, da presodi ta dogodek in se dogovorí, kaj bi ji bilo storiti. Nekateri so dejali, da treba ubiti zvon prodati in kupiti novega. Zmiselni cerkovnik pa se oglasi: »Čemu? Ubit zvon sam po sebi ni nikaka nesreča ali sramota, ker visi tako visoko, da mu zdolaj noben človek ne vidi póke. Poglavitna reč mu je pravi glas. Denimo torej zvon svoj zopet tja, kjer je bil do zdaj in ako nam bo pel po všeči, pustimo ga, naj bingljá med linami svojimi, če hoče, do sodnega dné.« Veleumnemu cerkovniku zbor pritrdi. Da bi pretrgani trak bolj držal, zganejo ga v dve gubé, privežejo zánj ubiti zvon in začno zvoniti z obema. Zapela sta krepko in ponosno: »Bob pa repa — bob pa repa!« Oduševljeno zaploskajo vsi vaščanje in zavrisnejo: »Živio, živio! Ta ubiti zvon, ki smo ga že mislili zavreči, oznanjuje zdaj s tovarišem svojim vsem zavidnim sosedom gromoglasno čast in diko našo, kajti bob pomenja jakost, repa pa zdravje naše. Bob daje junaško moč truplu in duši, repa jima pa ohranjuje zdravje, sàj so jo spoznali vsi doktorji za tako lehko in dobro jed, da jo sme uživati vsak bolnik. Novomeški zvonovi se bahajo: »Vino, prata pa salata — vino, prata pa salata!« S to širokoustno hvalo ne povišujejo slave Novomeščanom, nego poročajo Dolenjcem le sramotno mehkužnost in zapravljivost njihovo. Lepo in modro jim odgovarjata naša dva zvonova: »Bob pa repa — bob pa repa,« kakor bi hotela rêči: Vi meščanje ste babe in kilavci; kdor bi videl rad pametne, čvrste in čile možé, pridi v Strážo!« — In res, mora se priznati, da so prebivalci te vasí ne le korenjaki, ampak tudi izumljive glavice, ki ne posnemajo nikoli tujcev, nego pokažejo v vsaki sili in o vsaki priliki izredni in samobitni svoj razum. Drugi ljudje sa izumili in rabijo zdaj sploh vozove, ki so okovani z železom. Stražáni pa so se že davno domislili, da se dajo narediti kóla tudi od samega lesá, na katerih ne bo železa nì toliko, kar je za nohtom črnega. Taki vozovi so se jim zdeli po pravici mnogo cenejši in umetelnejši, ker jim z veščim svojim škripanjem pripoveduje povsod, kako treba voziti in kaj jim je storiti. Po ravnem pravijo: »Le počasi, le počasi!« S tem jih opominjajo, da se ne smejo prenagliti. Slušaje jih se nikoli ne prevrnejo in ne povozijo. Kadar se gre navkreber, zacvilijo jim molitev:

»Bog pomozi — Bog pomozi«. Ž njo vzpodbujajo voznike na krščansko pobožnost, s katero si naklonijo milost božjo in srečen pot. Na trdih novomeških ulicah velevajo gospodarju: »Še solí — še solí«, ali pa: »Še tobák — še tobák!« in tako précej vé, kaj mora kupiti. Nazaj gredé povprašujejo ga na strmem klanci pred mestom: »Si kupil špeha — si kupil špeha?« Če je bil preveč zamišljen, da je to pozabil, skoči lehko nazaj in se preskrbí tudi z zabelo. (Konec prihodnjič.)



Kako in zakaj je Stanko Vraz postal Ilir?

»Samo slogom može naša literatura uzcvětati.«
St. Vr. V. 189.

Krasno delovanje, katero je v Hrvaški leta 1835. začel nesmrtni dr. Lj. Gaj za književno zjedinjenje vseh Jugoslavjanov v narečji štokavskeḿ kot skupnem jeziku »ilirskem«, ogrelo je nekoliko tudi sosedne Slovence ter nekatere izmed njih precèj navdušilo za to vzvišeno namisel. Tedaj so začeli »ilirski« pisati Slovenci: Stanko Vraz, Davorin Trstenjak, Oroslav Caf, Kronoslav Kočevar, Fran Miklošić, Josip Muršec, Josip Drobnić, Urban Jarnik, Matija Majar, Jurij Kobe, Matej Ravnikar in še nekateri drugi z daljšo ali krajšo vstrajnostjo in z večjim ali manjšim vspehom. Najodličnejše pristaš namerjavane zajednice Gajeve, a tudi jedini, kateri je tej plemeniti ideji ostal zvest do konca, bil je Stanko Vraz, »list sladkih Lótmerških goríc«. — Preširen je zaradi tega nánj napéril znani porogljivi epigram, ali, kakor pravi sam, »zabavljivi napis«:

»Naróbe Katón.

Od drúgih mánjši in častèn mànj ród je slovénski,
Lákota sláve, blagá, vléče pisárja drugàm.
Victrix causa Diis placuit, sed victa Catoni;
Stánko Slovéncov vskòk, Vráz si naróbe Katón.

No, o tem je bilo v najnovejšem časi pri nas že nekoliko več govora; posebej je pisalec teh vrstic precèj Stanka Vraza prikazal v »Kresu« III., IV., V. kot pesnika in pisatelja slovenskega (l. 1883.), kot zbiratelja slovenskih národnih pesmij (l. 1884.) in kot slovenskega rodoljuba (l. 1885). Sedaj pak si še malo oglejmo Vraza kot »Ilira« ter preiščimo v ta namen: kaj je bilo pravo za pravo povod in konečni vzrok, da je naš Stanko slovensko svoje narečje v pismu

opustil, a je za književne svrhe izključno vsprejel narečje hrvaško ali po tedanjem nazivu »ilirsko«. Voditelj v tej razpravi pa nam bodi ponajveč Franjo Marković s svojim spisom »o životu i radu Stanka Vraza« v »Vienci« g. 1880. br. 36., a to z ozirom na Vrazova pisma, izdana po »Matici Hrvatski« v njegovih »Dělih« V. l. 1877., in še nekatere druge izjave njegove.

I.

Povoda Vrazovemu odstopu od pismene slovenščine in pristopu h književni »ilirščini« iskati nam je v okolnostih njegovega osebnega razvitka, v primeru bližnjega mu sosedstva in v obče v posebnostih vse óne dôbe. Največ tega omenja Stanko sam ali naravnost, ali vsaj posredno; a česar on ne omenja, razvidno je od drugod.

Širja ideja slavjanska (tako razvija stvar Marković) namesto slovenske v ožjem plemenskem pomenu, ideja uprav ilirska, bila je že za Vrazovega detinstva nekoliko gojena po samih Slovencih. Vodník, prvak kranjske veje, pel je na začetku stoletja (l. 1811.) znano slavnostno himno: »Ilirija oživljena«, kličoč: »Napoleon reče: Ilirija, vstan'!« in v zahvalo zato Ilirija med ostalim odgovarja: »Kaj bodem ti dala? Pogledam okrog, izločit' ne morem skor' svojih otrok. Od nekdaj snežniki so najina last, od tód se je naša razlegala čast. Že močen na morji Ilir'jan je bil, k' se ladije tesat' je Rimljan učil. Zdaj Branci in Gotje in Nemci slové, Ilir pa v temnice pozabljene gré. Dve sedem sto sólnec zarašča ga mah, Napoleon trebit' ukaže mu prah. Ilirsko me kliče Latinec in Grék, Slovensko mi prav'jo domači vsi vprek. Dobrovčan, Kotóran, Primorec, Gorénj'c, Pokólpljan po starem se zove Sloven'c«. No, ne samo navdušeni pesnik Vodník, nego tudi učeni slovničar kranjsko-slovenski Japelj je bil že početkom tega »Ilir« in to po rokopisni svoji »Slawische Sprachlehre« iz leta 1807., o čemer piše Vraz sam D. V. str. 29.: »Japelnova je gramatika za nas tim znatnia, čim on svoje rodjake pozivlje k slozi pod stěg[1]) jednog jedinog literarnog jezika i pravopisa za sve južne ili zadunajske Slavjane. On vojuje za ime ilirsko kao najslavnie i najprikladnie za tu svrhu«. Da je tudi štajerski Slovenec Mih. Jaklin, dekan ljutomerski, Vrazu ujec ter v njegovi mladosti dobrotnik in kakor drugi oče, gojil staro Vodníkovo ilirstvo in odobraval novo Gajevo, to se jasno spoznava iz Vrazove posvete svojih pesmij »Gusle i tambura« l. 1845. baš Jaklinu, kjer slaveč njegovo in tovarišev njegovih rodoljubno napiranje v prejšnji dôbi, piše med ostalim: «Što ste vi tek[2]) slutili, to mi sad vidimo gdě cvěta

[1]) zastavo. [2]) šele, komaj.

i uspěva . . . Ti neprezireš ognja našeg. Ti nisi ni castigator ni censor minorum, nego se veseliš iskreno nad svakim domorodnim korakom sadašnjeg plemena, raduješ nad svakim cvětom ili plodom književnog sadašnjeg života a ono s istom plemenitom dušom, s kojom si pod krasnu Tvoju mladost nastojao s drugovi svojimi oko iste svrhe.«

V Vrazu je nadalje že sama priroda in ljudstvo rojstvenega kraja njegovega vzbujalo slutnjo zveze med Slovenci in Hrvati, vsájalo mu je idejo občno, ne ozke pokrajinske. Z vrha blizu svojega rodišča, z »Jeruzalema«, s katerega je Stanko pozneje v »Djulabijah« II. 53. str. tako divno opeval zavičaj svoj »mili raj slovenski«, vidi on na jug zvezo slovenskih gór s hrvaškimi kot »moste slavjanske«, preko kojih »do dvě rukuju se[1]) grane,[2]) da u bratskoj slozi prava si obrane;« vidi zopet prelevanje ravnin slovenskih v hrvaške tako, da jim »nestižu[3]) kraja nit sokolske oči. Kan[4]) da hoće bozi[5]) tim da te uvěre, da končinam slavskim tuda neima měre.« Ali, vidi tudi na sever in iztok kraje, nekdaj čisto slovenske, sedaj ali ponemčene, ali pomadjarjene: »Gdě sa slavskim slovom nesta[6]) slavskih Vila. Vrag tu uguši[7]) Slavi děcu u kolěvci[8]) prě neg zapěvaše slavskog jutra pěvci.« Proti nemčenju vžiga Vraza mladeniča rojak njegov Stefan Modrinjak l. 1813. pojoč: »Zadnji človek je na svéti, ki svoj rod za nič drží. Erjav kakti Judaš bódi! naj te pes za plotom jé! med Slovence naj ne hodi, ki je prav Slovenec né!« — proti madjarjenju že dečka njegova teta Marina, pripovedujoča mu kakor zopet sam pravi v svojih »Glasih iz dubrave Žerovinske« str. 110., o divjih ljudéh Pesjanih ali »Kalvinih«, kateri ‚o ničem drugem ne živé nego o nedolžni drobni dečici, katero kradejo, ubijajo in žrejo.‘ — A slušajoč Vraz, kako je govor štajerskega Slovenca, posebno na vzhodni strani, bližji jeziku sosednega Hrvata, nego li besedi Slovenca kranjskega, pomišlja on na hip o književnem jeziku »štajersko-hrvaškem« namesto ónega, katerega gojijo pesniki in pisatelji v Ljubljani. To se razvida iz Vrazovega pisma Muršecu »v Gradzu, na 3. den grudna 1835,« kjer govoreč o prevajanji Schmidtovih pripovestij za mladino pravi: »Ne treba neli tudi kranjſhine; samo po takem narezhji piſhte, v kakem ſo bili najni dosdajni liſti. Le prelagajte po slovenſkem t. j. kak dober ſhtajarſki Slovenez govori;« in še bolj iz njegovega pisma Preširnu »Gratz am 2. April 1837», v katerem Vraz, pošiljajoč mu štiri pesmi, namenjene za »Zhbelizo«, o njih pripazuje: »gesetzt, dass sie Herr Kasteliz nicht des Serbismus oder gar des Russismus beschuldigt; soll das der Fall

[1]) roke si podajete. [2]) veji. [3]) ne dosezajo. [4]) kakor. [5]) bogovi. [6]) je nestalo = izginile. [7]) je zadušil. [8]) zibeli.

sein, so überlasse ich sie gänzlich Deiner Willkühr: Du kannst sie krainisiren oder ad acta legen etc.«

No, Vraz je bil že prej, nego li je prišel v višje študije v Gradec, začel seznanjati se z jeziki in literaturami ostalih Slavjanov, kakor tudi drugih glavnih evropskih národov. Že v gimnaziji se je (po svedočanstvu Dav. Terstenjaka) izobraževal marljivo s prebiranjem lepoznanstvenih knjig. Še dijak filozofije, t. j. sedaj 7. in 8. razreda gimnazijskega, pisal je Vraz že leta 1833. Slovencu Muršecu pismo, datovano: »Gradec 3. listopada 1833« s cirilico in čeho-ilirčico, in v jeziku ruskem ali tkzv. slaveno-srbskem; potém »na Gracu sad 30. mijeseca Oktovra leta po rodjenju gospoda 1833« zopet istemu kot »physike učenec« s cirilico, in v jeziku srbskem ali hrvaškem, dakako še nedovršenem. Župnike in duhovne pomočnike pri Sv. Miklavži, v Središči in v Ljutomeru, poročajoč jim pozdrave, imenuje v istih listih rajši po »srbsko«: »igumane« i »kalugjere«, nego li po »slovensko«: farmeštre« in »kaplane«; a Muršečevemu »igumanu«, pravi v drugem listu 30. okt. i. l., »bi baš pisao bio, a nisam se dosad naučio Alfabita glagolitiskoga.« V jednem od svojih prvih pisem: »v' Gradcu 5ega grudna 1833«, prosi Vraz kaplana Muršeca, naj mu pošlje nekatere pri materi doma zaostale »slavske knjige«; a te »knjige ki bi jih najbolj potrebuval so: Gramatika srbo-slavenska, Nove narodne pesmi srbske, Anthologija polska z' diktionerom vred, i francuske knige — Don Quichote — prvi del.« V njegovi knjižnici so se našle pri smrti knjige, katere je Vraz (kakor trdi Marković) gotovo upotrebljeval že pred letom 1833. — bil je jako ščedljiv in varčen — slovnice, slovarji, zbirke národnih pesmij in prvi pesniki v jezikih: češkem, poljskem, ruskem, hrvaškem, angleškem, italijanskem, francoskem, španjolskem, seveda tudi latinskem in grškem, in celó v novogrškem, katerega se je učil, da primerja njegove národne pesmi s slavjanskimi. Táko čitívo je dalo Vrazu že tedaj právec vsemu daljnjemu duševnemu delovanju njegovemu.

Že od leta 1833. ima Vraz poglavitno skrb za razširjanje slovenskih in drugih slavjanskih novín in knjig, raznaša jih na svojih potih v torbi znancem, ali v pismih prijatelje nagovarja, kakor zopet posebno Muršeca, da si jih naročujejo in razprodávajo, pa jih pošilja tudi drugim, zlasti severnim Slavjanom. Zanimivo je pismo, katero je Vraz »uzhenez modrosnaſtva drugega leta«, v Gradci »na den ſv. Hyneka 1834« pisal Čehu župniku J. Roštlapilu, in katero je tudi Slovencem priobčil »Slovan« l. 1886. št. 13.: »Bog Vaſ ſprimi, dragi v' duhi ſlavenſkem brate! Ne zhud'te ſe, kaj Vaſ liſtek is rok besimenitih

doſegne in is krajov, odkud, kak Vaſh in moj uzhitelj (Bog mu daj Mosesove leta!!) pravi, — neposláno — gešté nikoho to k Slávě, ač gim dáwno mjsta přichystáno, ne zhuďte se, kaj i v' teh rajſkih puſhzhah ſlavenſkih glaſov (ak ravno ſlabih!) zhuti, in nehajte mi zameriti — ah ne bote mi ne, ker mi ſerze pravi, kaj ſva oba ſina jedine matere, brata v' duhi, naſha shivota in shile ſoſtatki jednega mosga in jedne krvi. — Dobro snam blasheni Zheſhe! de Vi zheſtitelj in uzhenez Kollarov ne ſamo s' Zhehmi ſmilenje mate, kda je nesgoda obide, ter ſe vſakim ſlavenſkega imena bratom, kda ſe njim sle pripeti, tak bote i ſmilenje meli s' naſhim vbogim Slovenſkim narodom v' Stajari, kterega narezhje she je prezej zhiſto, al ga doſdaj njegovi ſpiſatelji oſkru njavali ſo. Naſhi mladenzi ſo po nemſhkem sredjeni, in tak na pol Nemzi. Malo naſ je, ki ſmo ſe nemzhini odetergali. — Vlaſtenſke miſli in vnetoſte beſede do narodnoſti je pri naſ v dolnem Stajari blasenje. — Spiſatelji ſamo abezede smiſhlavajo, v' vlastnem nizhesar s' vun nekih po nemſhkem ſkopizhenih (k. kopito) molitev ne piſhejo, kaj njih malokda ſelanez rasumi. Severnih Slav. jesikov, bres kterih pomozhi saſtonj na ispaſenje zhekamo, ſe ſkoro noben ne vuzhi. She bi Vam lahko vezh tak shaloſtnih obraskov ſtatka naſhih Slovenzov piſati mel, ali neham vaſhega zhutlivega ſerza sh' njimi trapiti.« — Pošilja mu neke slovenske in hrvaške knjižice (najbrže 3. zv. Kr. Čbelice, ker pravi, da bi mu rad tudi prvi in drugi poslal, pa ju ni dobiti v Gradci). Rad bi bil šel na Dunaj obiskat ondotne slovanske rodoljube — »in ako bi mogozhe bilo, v' Peſht k nogam naſhega proroka (Kolarja) romariti,« ali policija mu ni hotela prepisati potnega lista. — Živeč v krogu rodoljubnih mladih Slovencev, začenja jih Vraz tudi učiti ruski, a Miklošić poljski, o čemer piše iz Gradca l. 1836. Šafařiku: »Po mojem nabadanji ſem ſhtiri mladenze naklonil, kaj ſo ſe pri meni roſiſki uzhili, vezh bo jih ſe prihodno letino k tem nauku prikenolo Drugo leto bo tudi g. Mikloſhizh polſki uzhil. Po takem nazhini miſliva v Gradzi Slovenze ſ tim obuditi, ſe vſem Slavenſkim jesikom priuzhovati in je na zeſto napeljati, lepoto in obilnost naſhega lastnega narezhja v pamet vseti in ſposnati.«

Vse to nam pač glasno in jasno zasvedočuje vneti »panslavizem« Vrazov že v óni dôbi; a ob jednem nam se iz tega akotudi še neznatnega delovanja Stankovega pokazuje neka slutnja, da je njegov poklic zjedinjavati daljne kraje, ločena srca in razdvojene umove vse za jedno domovino, jeden velik zmoter. Spomladi leta 1834 stopa Vraz že v neko zvezo tudi z vodjo »Ilirstva«, drom. Ljudevitom Gajem. Ta mu namreč neznanja, da bode izdaval novine politične

in slovstvene, kakor to zvédamo iz Gajevega pisma, objavljenega v Vrazovih »Dělih« V. str. XVIII. Gaj piše Vrazu: »U Krapini 3. travna 1834. Kaj se našega Slovstva navlastito pako knjižestva dotiče, ovo leto dozde obiljnum plodnostjum dičiti se ne more, premdar domorodctvo dosta zažgano, vse bolje i bolje plamnom da sine, pripravlja se. Vekšim vendar netilom domačemu kresu moreju postati Novine političke i slovstvene, kojeh vandavanje meni teda negda od dvora bečkoga, kak čujem, z premilostivnum odlukum dopitano [1]) jest. — Brate, moj vezdašnji stališ je tak vuzek, tak tesen, da vsaku i slednju reč,[2]) koteru vu naših posleh pišem, živo pretresti primoran sem, ar me vižlji [3]) povsud skoznjivo [4]) nasleduju, tražeć,[5]) kde bi mi kakvu zanjku prikvačiti, ali lečku podmenuti mogli, ali ne meni več mojemu ljubimcu.« Prosi ga tudi, da bi delal za razširjanje njegovih novín po Štajerski, kakor pripoveduje Vraz v pismu »Gradzi na den sv. treh Kraljev 1835« rojaku Knupležu, oznanjajoč mu jih: «Jas bi Njim od tih novin she prej glaſ dal, pa ſem ſkos menil, kaj bodo v Gradzhkih novinah literarnem obſhzinstvi nasnanjene. D. Gaj mi je v Sagrebi pravil, kaj bom jas mogel ti posel na-me vseti.« Gaj je bil začel v Zagrebu izdavati politične »Horvatske novine« dné 6. jan. in slovstveno prilogo »Danico« dné 10. jan. l. 1835. A Vraz, naznanjajoč to v pismih prijateljem Muršecu, Knupležu, Matjašiču, vabi njih in druge znance rojake, da bi si naročili te novíne, katere bodo bajè v književnem délu prinašale tudi članke v slovenščini; da bodo torej jednako Slovencem kakor Hrvatom na korist. Tako namreč piše Vraz Knupležu v omenjenem pismu: »Sostatki novin ſo i politizhke novine, literarni list in osnanitel. G. redaktor v oglaſu obezhavle, kaj bodo v literarnem liſti tudi raslizhne dela po naſhem narezhji najti. Zhe bo ſe ta obljuba spolnila, tak ſo sa-nas te novine ravno tak koriſtne, kak da bi je v naſhem kraji na ſvetlo davali.«

Na jesen istega leta, 1835., obišče Vraz prvikrat Hrvaško. Tedaj so (pripovéda Marković) v Bistrico našo zagorsko kot stolico národnega duha romali rodoljubi hrvaški in veljaki slavjanski iz najdaljih krajev, ker je bil župnik bistriški Nestor hrvaških književnikov, domoljubov in gostoljubov, učeni in umni opat Krizmanić, po Šafařiku že tedaj razglašeni kajkavsko-hrvaški prevoditelj Miltonovega »Izgubljenega raja.«. V Bistrico je naravski romal tudi mladi slovenski književnik (Vraz) in tù prelepe dni preživel pri ljubeznivem opatu, ognjevitem hrvaškem Iliru in Slavjanu; poleg dičnega starca je spoznal tudi mladega rodoljuba, vlastelina v Krči (in v Omilji) v prigorju preko

[1]) prisojeno. [2]) besedo. [3]) prepeličarji. [4]) budno. [5]) iskajoč. [6]) kletko, past.

Bistriške gore, Vekoslava Štauduarja in njegovo gospó, kateri je opat bil pravi strijc, duhovito, poetično, ognjevito domorodko, pozneje proslavljeno posestrimo svojo Dragojilo. O tem potu svojem v Hrvaško piše Vraz sam Muršecu »v Gradzu na 3. den grudna 1835« to-le: »Deshovje je meni nekolko dnevov pervle v Biſtrizi na Sagorji pri ljubesnivem ſtarzi g. opati Krishmanizhi sadershavalo. Krishmanizh je veliki ljubitel vſega ſlovenſkega, in satega voljo tudi rad ne puſti na hitrem duše, ktera je v slate mreshe Jegove radogoſtnoſti sajſhla, dokler je do ſlednje rezhi ne ſpita in vſe snanje slovenſko do sadnje kaplize s njene pameti ne spije . . V Sagrebi ſem ſe tudi ne mogel, kakti peſ bervi, omeknoti. V tem mesti me tolko ljubesnivih rezhi mótilo, tolko prijatelnih rok sadershavalo, de je ne lahko bilo, ſe vſem tem protiviti. Ja ſem komaj 15 kimovza Dravo prebrodil in v Serdiſhzhe priſhel. Sa kolko korakov ſó she Hrovati, bolje Illyri, dalje v napredki, vi ſi malo ſami lahko domiſlite, da Danizo in novine horv. ſhtejete.« Že na tem obisku (misli Marković) bil se je Vraz lično seznanil s prvaki književnimi v Zagrebu in okolici, posebno z Gajem, Rakovcem in Vukotinovičem, s katerim je hitro sklenil trajno najsrčneje prijateljstvo ter je ž njim in z Rakovcem takoj óna leta pobratimski dopisoval. Vse to je bilo Vraza tako navdušilo, da je na konci omenjenega pisma Muršecu prvikrat naravnost izjavil: naj zanaprej piše svojemu »nekadſhnemu ſoſedi in prijatelju J. St. Fraſu Slovenzu zdaj pa Stanku Vrazu Illiru iz Štajera.« Še tega leta 1835. priobčil je v Gajevi »Danici« prvi dve svoji pesmi hrvaški »Stana i Marko« in »Grob izdajice«, sicer še v jeziku na pol slovensko-kajkavskem. A od sedaj gre Vrazovo slovensko pisateljevanje vzpóred z njegovim zanimanjem za ilirstvo. Naslednje leto 1836. o počitnicah obišče zopet Hrvaško. Sedaj najde v Samoboru svojo ‚Lavro', krasno črnoóko Ljubico, hčer lekarja Cantilija, kateri na slavo takoj začne zlagati najkrasnejše pesniško delo svoje »Djulabije« l. 1836. in 1837. Vse bolj in bolj pristopa naš Stanko k ideji ilirski in k ilirskemu književnemu jeziku, dokler se jima napósled ne pridruži za zmeraj. Koncem leta 1838. preseli se Stanko Vraz v Zagreb; Hrvaška mu je trajna druga domovina, ilirska književnost sveta naloga do smrti. Jenjal je biti pisatelj slovenski.

(Dalje prihodnjič.)



Zgodnja cvetlíca.

Glavíco primolíla
Cvetlíca iz zemljé,
Boječe je prosíla:
Belín, oj, skôpni žé!

Sneg mrzli ne posluša
Nedolžne prošnje glas,
Ustaviti izkuša
Siroti žitja čas.

Pomládno solnce sije,
Raztáplja srd snegá,
In željni se odkrije
Cvetlíci kras svetá.

Trpín premnog na svéti
Ne vé, kaj je radóst,
Doklèr mu je živéti
Zatíra ga bridkóst.

Naj tožbe glas zavzdigne,
Posluša svét hladnó,
A kvišku upe dvigne,
In vsliši ga nebó.

Črnogórka.



Rastlinske bolezni.

Spisal **Ivan Šubic.**

Pred mnogimi leti sem imel znanko, ki je strastno ljubila cvetlíce. Po treh farah je slovela za veščakinjo hišnih in vrtnih nakitnih rož. Sam Bog zna, koliko loncev in lončkov jih je gojila po svojih oknih in po prijaznem vrtičku, ki je objemal njeno malo domovje. Cèpki njenih nageljev, rožmarinov in žerávcev (roženkravtov), njenih fuhsij, pelargonijev in hortenzij, njenih pasijónk, resédic in vrtníc so bili na takem glasu, kakor da jih je vzgojil sloveč umetni vrtník stolnega mesta, ne pa preprosta kmetska samoukinja. Vzorni mladostni ženi usoda ni bila prijazna; ko je osamela in ji je življenja zima jela beliti lasé, iskala je in tudi našla tolažbe v družbi Florinih otrók. Od jutra do večera je skrbela za cvetočo svojo rodbino, prilivala, čedila in presajala z umetno roko gojence svoje. Z nekim posebnim natornim darom je takoj spoznala potrebe vsake rastline. Le malokdaj je imela nesrečo; a kadar ji je jela ljubljena cvetka hirati, da ji je perje odpadalo in so vršički povešali žalostno navzdol, stregla je bolniku tako skrbno in nežno, kakor mati svojemu detetu. Na počitnicah me je vselej klicala na pomoč. »Ti študiraš na rože,« dejala je ter zahtevala, naj pomagam s svojim svetom. A meni se je čestokrat godilo kakor mlademu zdravniku, prišedšemu z visokih šol, ki ima v

glavi dokaj učene teorije, ali prakse nikake in skoraj nikakega orodja za preiskavo. V potu svojega obraza sem ogledaval hirajočo cvetko in navadno samó slutiti mogel bistvo bolezni ....

Gotovo jih je tudi med »Zvonovimi« ljubeznivimi čitateljicami dokaj, ki gojé v svojih prostih — upam, da srečnih — urah marsikatero cvetlico na svojem okenci in si blažijo srce s pogledom na nepopisni kras, ki ga je vdihnil stvarnik zemeljski cetáni. Njim so namenjene naslednje vrstice. V njih hočem v glavnih potezah slikati nevarnosti in bolezni, ki preté našim rastlinam, naj si bodo že umétalno vzgojene po skrbni človeški roki, ali pa naj rastó divje v prosti prirodi. Pogoji življenja so v obeh slučajih pri jedni in isti cvetlici bistveno jednaki.

Ako poznamo njene potrebe v svobodi, moremo tudi ustrezati njenim potrebam pri umétalni vzgoji; isto tako se pojavljajo bolezni pri divjih in kultiviranih vrstah na sorodne načine.

I.

Ko se v telesi poruši normalno stanje, nazivamo organizem bolan. Navadnemu človeku rabi beseda »bolezen« samó takrat, ko govorí o svojem ali pa o živalskem telesi. Odkar tarejo neštete bolezni človeški rod, bavimo se z vzroki, ki nam motijo zdravje ter iščemo pomoči za brezbrojne slučaje, kaléče nam pravilno delovanje naših organov. V vsakem človeku tičí nekoliko Eskulapa in zato konkurenca med diplomovanimi zdravniki in mazači pač ne poneha nikdar.

Poleg svojih boleznij se je oziralo človeštvo že v starodavnih časih tudi na bolezni domačih živalij, a dalje ni storilo nikacega koraka. O rastlinskih boleznih smo do najnovejše dôbe znali skromno malo. Šele odkar je mikroskop začel nova pota kazati prirodopisni vedi, jelo je narastati gradivo za rastlinsko boleslovje. S čudovitim povzdigom prirodopisnih znanostij koncem minulega in v teku sedanjega stoletja se je patologija rastlinstva razvijala bolj in bolj. Danes je podobna ponosnemu poslopju, v katerem je zbrano toliko tvarine, da je skoraj ne zmore več posamezni človek v kratki dôbi svojega življenja.

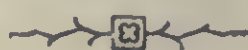
Tudi pri rastlinah imenujemo posušenje normalnega stanja »bolezen«. A če nam že pri živalskem telesi dela določitev tega stanja dokaj težav, velja to še v nepričakovano večji meri pri rastlinah. Normalnega stanja tù sploh ne moremo označiti z gotovostjo. Rastline se neprestano razvijajo; v teku dolzih let nastajajo mnogovrstne modifikacije, ki nam jako obtežujejo spoznavanje pravilnega organizma. Vsake izpremembe ne moremo zmatrati za kaljenje zdravja, ker potem

bi morali skoraj vse rastline, kar jih vzgaja človek, proglasiti bolnimi. A ker ni nihče gledal stvarniku v roke, pač nikdar ne spoznamo vseh zakonov o razvoji in nikdar ne bodemo mogli najti stroge meje, ki loči zdravje in rastlinsko bolezen. Le v razvitih, skrajnih slučajih sta nam oba jasna; s takimi prikaznimi se potem v prvi vrsti peča rastlinska patologija.

Bolezni več ali menj skalé normalno stanje organizma. Čestokrat je njihova zadnja posledica — smrt. Pri živalskem telesi pride končni moment tudi tedaj, ako je bilo bitje vedno zdravo in čilo, ako je vedno izpolnjevalo pogoje življenja. Ko poteče določena dôba, potrka neizprosna smrt. Po prirodnem zakonu je teló že prej pešalo in hiralo; izmena snovij mu je odrekla in delavnost v organih zastala. Pri rastlinskem telesi v obče ne moremo govoriti o strogo določeni dôbi, ki je odmerjena pojedinki. Pri cvetlicah pojem individuva sploh ni tako strogo določen, kakor v živalstvu. Rastlina se v premnogih slučajih tako razvija in raste, da ji stari organi propadajo in odmirajo, na njihovo mesto pa stopajo novi, sveži udje. Osobito pri dolgožitnih rastlinah postane teló v teku let popolnoma drugo, kajti dobilo je druge organe, ž njimi pa drugo tvarino. Pri starih rastlinah torej bije življenje le v mladih, novih ustrojih. Stari deli, ki ostajajo stoletja in tisočletja navidezno neizpremenjeni, so le m r t v i les, mrtva mehanična podpora živóčih delov. Organi se menjavajo skoraj od leta do leta; ti odmirajo, celota pa ostaja, dokler je časih slučaj ne podere in poruši. Drevo navadno le tedaj pogine, ko mu deblo strohní, da ne more več nositi težkega trupla. Vihar potem vrže velikana na tla in ga izruje iz zemlje, ki ga je redila Bog zna koliko let, v tem ko je na zemlji ginil rod za rodom! Ako pa deblo ostane trdno, more rastlina poganjati in zelenéti nečuveno dolgo. Vrtníca na stolni cerkvi v Hildesheimu je stara 800 let, lipe učakajo 1000 let in na Oljski gori se dvigajo oljke, stare nad 2000 let. A to še menda ni skrajna meja. Pri nekaterih drevesih cenijo starost še mnogo više!

Se vé, le majhno število rastlin ima odločeno tako dolgo življenje. Nebrojne množice poganjajo, kalé in mró leto za letom, časih po natornem zakonu, časih zaradi b o l e z n i j. Vzroki rastlinskih boleznij so nam večinoma znani. Po teh vzrokih delimo bolezni v naslednje vrste: Bolezni, izvirajoče 1. iz mehaničnega poškodovanja, 2. iz škodljivega vpliva neorganske natore, 3. iz škodljivega vpliva rastlin in živalij.

(Dalje.)



Kaj pripovedujejo ob Ložnici.

Spisal **M. Cilenšek.**

I.

Ložnic je po slovenskih krajih več in sicer isto tako vodâ kakor vasij. Kar svedoči že napis, govoril bodem tù o vodi, in to o dokaj veliki vodi. Res se utegne kdo v dlan nasloniti, premišljevati in naštevati vse tiste reke in rečice, katere je morda že sam videl, ali pa o njih čital, ali samó pripovedovati slišal, a ker jih je več tega imena, ne more pogoditi prave. Takisto sem naglašal, da ni majhna, ampak precèj velika voda. No, morje pa tudi ni, niti jezero, toda človek pride vendar zaradi takih rečij prav lehko v zadrego in ker nosi vsak svojo glavo, težavno je v drugih glavo ubijati to, ker se za raznih dôb kaže različno. Kàj morda ne vé vsak fantič, da se lovijo raki lehko le v plitvi vodi in se tudi tù ni bati kakšne nesreče, izvzemši jedino to, da se trudi po več ur za vodo, pa še repa ne prinese domóv? Tako je sedaj, a prejšnje dni je bilo vse drugače, kajti ráčje kuge še niso poznali. Ali kaj bi tudi, saj ima v novejšem časi skoro vsaka žival in vsaka rastlina svojega ali celó svoje zajedovce — torej tudi rak —. Kadar pa okolnosti nanesó, hrumijo valovi sicer pohlevnega potoka ter drvijo navzdol, da se opazovalcu ježé lasje. Sedaj stopi ribič s primerno mrežo v zatišje, kjer so se valovi pomirili, in meče ribe na trato. Tako nekako bi se dala opisati Ložnica in ker je navadno opravljal svoj posel le rakar, prištevati jo moramo potokom.

Od navadnih potokov se mora Ložnica pa vendar že po tem razločevati, da je v tolmunu »brez dna« videl svoje dni — pred kakimi štiridesetimi leti — Onegáv Jože, strasten lovec in ribič, soma večjega od konja. Zasledoval ga je večkrat, vendar le jedenkrat mu se je primerilo, da je imel nabito puško na rami. Kroglja ga je neki zadela, toda brkač je nosil tako trdne hlače, da se ga ni prijela. Od tistega časa pa živí v miru, seveda po svojem mnenji, a Levčanje in Drešinčanje so mu jako gorki, kajti veliko ima na svoji vésti. Krapi, ščuke in druga luskava svojád polzéla je neki po njegovem grlu, akopram jo je pohrustalo tistih dvaintrideset — ali menj — zob, ki se imenujejo človeško zobovje.

Da se morda kritikom preveč ne zamerim, bilo bi le umestno, navesti nekoliko posameznostij, kar se tiče naše rečice Da jo sploh ločimo od drugih istega imena, bodi povedano, da se imenuje »savinjska« zato,

ker se pretaka po Savinski dolini. Resnično pretaka, kajti vsak mlinar jo zbira na svoja kolesa tako dolgo, dokler je ni toliko, kolikor je potrebuje. Niže se zopet zbira nad mlinom in to tako daleč, da se napósled oproščena vseh spon izliva nad Celjem v bistro Savinjo. Sevéda, kdor jo vidi pod Butejevim mostom, dobre četrti ure nad Celjem ob véliki cesti, lehko misli, ta potočec je morda kake pol ure dolg — ali moti se. Njena zadnja postaja je malo više omenjenega mostú; tù je zaježena in ker se potem neposredno izliva v Savinjo, vidi se nam prav majhna. Teh svojstev so samó tiste vode, katerih struga je le malo nagnena pa večkrat zaježena.

Savinjska Ložnica teče skoro vzpóredno s Savinjo ob južnem vznožji vshodnih izrastkov severnih Savinjskih planin med Pako in Vojnikom ter pobira ondotne rečice skoro do ravno imenovanega trga. Ona izvira blizu Ložnice (vasi) v Št. Ilski župniji izpod skal gorenjega triasnega vapnenca. Kakor Savinji neki ne ugaja kmalu po porodu beli dan, isto tako tudi Ložnici ne; a ta se ne skrije v pródnata tla, ampak gre sence iskat v skalno otlino — Vranjo peč — ki je kakih 120 *m* dolga. Potem teče po povprečnem jarku na jug in se vshodno od Polzele, prevrtavši si svojo pot po litavskem vapnenci, obrne na jugovshodno stran. Oljska gora ji je nekak čuvaj, ki gleda na izvirek in pazi na daljno razvijanje njeno. Kakor hitro prižuboré njeni valčki v dolino, pomirijo se, kajti vse večje kamenje se je porazgubilo in na njegovo mesto je stopil drobnejši pródec. Tudi tla so vsa drugačna. Namesto vapnencev omenjenih dveh tvorb nahajamo tù potopníne (diluvij), ki napolnjujejo vso Savinjsko dolino do bližnjih gričev. Ako si popotnik ogleda malo bliže nekoliko sestavin, razbivši jih ob trdi snovi, takoj mu se zažari oko, ustavivši se na zahodu ondi, kjer nad Dobrovljem prijazno pozdravlja znanca svojega, sivkasto pečevje strme Ostrice. Raz Solčavskih planin so nanosile predpotopne vodé ogromno množino sedanjih Savinjskih tal in jo kolikor možno razdelile jednakomerno. Tù si je izdolbla Ložnica svojo strugo v nekoliko pródnati, nekoliko ilovnati zemlji ter počasi prestopa lesene jezove in se druži napósled s Savinjo, kateri neki pripoveduje raznočasne dogodke. Kakor se pa nje voda sčasoma popolnoma zjedini s Savinjo, ne puščajoč nobenegu sledú za seboj, ravno tako se godí njenim dogodkom iz prave domovine: vdušeno, pozabljeno je vse! Na hrbet pa ji léže še môra iz gorenje Savinjske doline ter jo žuli do zadnjega vzdiha. Naravno, da se pritožuje, vendar vse zaman.

Iz njene domovine se pripoveduje marsikaj, a mi hočemo samó zanimivejše točke spraviti med svet. Možno, da se tudi drugje kàj slič-

nega dobiva, ali vsak kraj ima svoje posebnosti ter to in óno po svoje zavija. Tako tudi ob Ložnici.

Na zahodni stráni nad Celjem so postavili davno davno nad njenim hrbtom most. Tù ob véliki žili, ki vodi iz poglavitnega mesta vsega cesarstva do sinje Adrije, je prometu najbliže. Tù so se vozili in se vozijo še sedaj pošteni ljudje, ki jo navadno le »Ložnica« imenujejo. Časih se je pritepel tudi kak tujec, kateremu »ž« in pa domača končnica nista prijala. Tako je prišlo, da so napravili iz domače besede pokveko in jo uveli tudi v knjige. Vse to bi se dalo še prenašati, a njena mlajša [1]) sestrica Pirežica iz Vinske gorice ji je po poročilu gori omenjenega lovca in ribiča, ki je bil sigurno nenavaden človek, ker je celó šumenje vodâ razumeval in morda tudi dobro tolmačil, že pred leti šepetala, da se ob njenem obrežji zbirajo neke megle, ki izpremenivši se v oblake preté s točo pobiti vso pšenico in zasejati ljuliko. Hudomušne toče sicer ni bilo, pa tem več bliska in groma. Strela je sicer tù in tam udarila, toda bila je »vodena« in njene štiri curke je odkrhnila letošnja vročina tam nekje v Žalci. To je opazovala radovedna Ložnica sáma, ko je skakljaje raz jezú bližnjega mlina nateknila naóčnike ter se od sáme jeze razpršila v pene in hlap. Zdaj se ji je zenica tako povečala, da je ugledala tisto čudno strašilo ob uhodu v trg, ki nosi na belkastem čelu neke črne hieroglife, kateri vozniku velevajo, da »Pokajne iz bičam . . . . je prepovedano«.

Odkar je jela »železna kača« po naših tleh rožljati, ni videla Ložnica več tistih širokokolesnih »parizarjev«, ki so delali most med severom in jugom. To je bil seveda drugačen most od ónega, o katerem je govorila Pirežica. Blagó se je prevažalo na vse dele svetá ter marsikomu dobička obetalo in tudi prineslo; druge pa je spravilo to prevažanje na beraško palico. Mnogo mladeničev se je odtegnilo tem pôtem vojaški suknji. Kadar so se pa bližali Celju, udarili so jo péš čez Ložnico proti Vojniku in tako odnesli peté za nekoliko časa. Ko je vse to prenehalo, videla je Ložnica mnogo solzâ in slišala bridko stokanje ubogih žen, katerim so možje po prejšnji navadi zapravljali imenje, zabavaje se po krčmah z igro in pijačo. Dokaj lepih kmetij je prišlo tem načinom na boben. Kolikor teh starih »furmanov« še živí, skoro vsi brez male izjeme so se udali žganjepitju, dočím mlajši, ki niso nikdar izkusili toliko svetá, večinoma dobro napredujejo. Temu pojavu se nikdo ne čúdi, kajti dostikrat je vzel oče sina svojega, ko je malo dorastel, celó iz šole in moral je ž njim. Mladi človek se lehko vsemu

[1]) Z ozirom na geološko tvorbo, v kateri se nahaja nje izvirek. Tega je namreč povila tretjaška tvorba.

privadi in ko mu je dal oče na izbor, ali v šolo — ali pa po svetu, odločil se je navadno za zadnje. Zdaj pa vsega tega ni več in sin se učí kmetijstva od očeta ter ostaja lepo domá, dokler ga ne pokličejo v vojake. Tedaj pa zvesto služi svojemu cesarju in še na um mu ne pridejo Solčavske planine, kjer so se v prejšnjih časih klatili vojaški ubežniki in malovredni postopači. Vsak uvidi, da je to sploh nemogoče in Ložnica se ne bode mnogokrat več napela, da bode odnesla spomin na nekdanje čase v Črno morje. Sploh je opomnje vredno tudi to, da se mladina malo briga za minulost in tako gine dandanes bolj in bolj zanimanje do duševnega žitka minulih dnij.

Vozniki s parizarji so obvozili mnogo svetá in morda je ni bilo ure, bodisi po dnevi ali po noči, ki bi jih ne bila srečala na cesti. Noč »pa ima svojo moč«, pravi star pregovor. Mnogo so vedeli pripovedovati o tujih krajih, velikih mestih in rekah in o šegah raznih národov. Pa tudi marsikaj druzega je prišlo na vrsto. Sevéda vsak ni bil za to, pa vsak tudi ni vedel, kajti med seboj so imeli druge pogovore. Še živeč mož mi je pravil za mladosti naslednjo dogodbo, katero naj bi bil doživel njegov drug pred Levcem, vasjo slabo uro od Celja proti zahodu ob véliki cesti. Vozil je po noči iz Celja proti vasi. Pred njo na desni se vidi še sedaj v krogu stoječe gabrovje, Šola imenovano. Na levi pa je groblja, kjer so izkopavali rezano kamenje izza starih časov. Ves ta kraj zove ljudstvo »Tirgot«. Do semkaj je privozil voznik, kar hkratu obstojé konji in nobeno priganjanje jih ni moglo spraviti z mesta. Vzpenjati so se jeli in rezgetati, da je voznika, strah izpreletaval, kar sicer ni bilo na njem opazovati. Ozre se okoli ter ugleda pred konji mrtvaški sprevod belo oblečenih pošastij brez glave. Pomikal se je od groblje čez cesto v Šolo. Ko je zadnji del bil s ceste, potegnili so konji brez voznikovega biča.

Na desno od Levca je položena čez Ložnico brv. Tù je že ostrašila mnogega grozna pošast. Velik kozel, črne barve in plamenečega jezika sedí ob svoji uri na brvi. Ko človek stopi nánjo, postavi se kozel na zadnji nogi, a namesto vánj zapraší se v vodo. Vse to se zbira ože od novejših napisov, kateri Slovencem oznanjajo, da je tù »Hopfen-Trockenhaus«. To nam je tudi glavna priča, kdo sili v deželo. In istina, kadar hmelj dozoreva, oglašajo se krivonosovi zmerom bolj in bolj in nemogoče ni, da se jih v kratkem tudi stalno nekoliko naseli. Potem bo pa Ložnica, izpirajoč vso to nesnago, točila dvojne solze, in odmeva v Savinji ne bo našla, kajti ta je temu že vajena. Prečrno bi gledal trdèč, da mora vse tako priti, toda temu pa vendar nikdo oporekati ne more, da v lepo in rodovitno dolino vedno bolj in bolj silijo

tujci in izpodrivajo domačine. Teh se prehitro primejo tuje besede in Deutschwirth, Deutschenthal, Buchberg itd. slišiš, kamor se obrneš. Peščica takih ljudij že dá kraju ime, katero se podeduje od roda do roda.

Spomin na »ajde« se nahaja ob Ložnici še povsod. Pravega pojma ljudstvo o njih vendar nima. Vedno se le trdi, da so bili mogočne postave in tej primerne telesne moči. Za Drešinjo Vasjó, kjer se je videlo do najnovejšega časa grmovje in trnje, imeli so neki svoje kegljišče. Ondu so kegljali z ogromnimi krogljami, katere so potákali preko polja od Savinje do Ložnice. Narejene so bile te kroglje od kamena, kateri so lomili v Kamniku nad Grižami; tedaj bi bile, geološki povedano, izbrušene iz gorenje triasnega vapnenca.

Tudi »ajdovkih deklic« se še spominjajo. V predpasnikih so baje nanosile z Mrzlice kamenje za Petrovško cerkev. V skalovji omenjene gore so stanovale, a nobeno okó jih ni videlo.

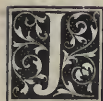
Volkodlaka so si Ložničanje prikrojili nekako po svoje. Pripovedujejo pa to tako-le: »V Zibiki se je praznovalo ženitovanje. Po stari navadi so se jako dobro veselili, jedli in pili ter uganjali mnogovrstne burke. Posebno so godci brili šale in navzočne svate kratkočasili, kolikor je bilo moči. Ker je pa v minulih časih bilo tudi po naših krajih dosti volkov, streljali in pobijali so jih vsak na svojo roko. Skoro pri vsaki hiši si dobil lehko volčjo kožo. Najpredrznejši godec dá si prinesti tako dlakuljo, a predno jo ogrne, poprosi prisotne ljudi, naj ne odpirajo vrat, kajti — namigne s prstom — lehko bi se pripetila nesreča. Babura pa, radovedna, kaj se godi v sobi, poluka pri vratih in v tem hipu smukne volk na plano. Klatil se je okoli po svetu in ljudem škodo delal. Prišel je tudi do Ložnice, kjer so se razprostirali gosti hrastovi gozdi. Tù mu je posebno ugajalo in nastanil se je. Na paši za logom je ukradel celó Brencetovo kravo ter jo v goščavi razmesaril in do kostij obral. Večkrat so ga zasledovali, toda ni bilo možno priti mu do kože. Prihajal je celó v Godomeljsko[1]) cerkev in prestrašeno ljudstvo se je razpršilo. Ali našel je vendar mojstra svojega. Močen mož se je ustavil pri vhodu in ko plane volk pri odprtih vratih v cerkev, potegne mu kožo raz telesa in rešen je bil. Samó kremplje je obdržal, dokler je živel.“

[1]) Gotovlje, Gutovlje, Dobrovlje, Dubrovlje, Dobravas, vse to se nahaja po spisih in knjigah, vendar vse je napačno. Pod vasjo izvira Godomlja; po nji se mora vas imenovati „Godomlje“.



O lepi kraljičini.

Národna pripovedka iz Motnika. Zapisal **Gašpar Križnik.**



Jedenkrat je bila hudobna mati, ki je tako preklinjala, da je svoje tri sinove uklela v volke, da so se potlej potikali po gozdu in ljudem delali nadlego. Imela je tudi jedno hčer, katera je bila pozneje rojena; ta je bila tako lepa, da ji na svetu ni bilo jednake, imela je tudi solnčno zvezdo v čelu. Ko doraste, zvé, da je imela tudi tri brate, kateri so sedaj v volke ukleti. Gre jih iskat in se trudi, da bi jih rešila. Pride v gozd, sreča jo mož, vpraša jo: »Kaj iščeš tukaj?« Ona pové, da svojih treh bratov, kateri so ukleti v volke, da bi jih rešila, če jih je še rešiti. On ji pové, da jih je še rešiti, če ona sedem let nobene besede ne izpregovori. Pa gresta narazen.

Ona sedaj tava po gozdu, živí se s koreninicami in jagodami. V gozd pride jedenkrat mlad, krepek in zal plemenitaž na lov. Ko jo ugleda, précej se mu obudé goreče želje v srci, »da bi tá-le bila moja poštena zakonska žena«. Gre k nji, razno jo izprašuje, pa je kar molčala. Vzame jo na svoj dom, in pové materi svoji: »Le njo bom vzel za svojo ženo, pa nobene druge«. Mati, ume se, da mu brani na vse pretege: »Kaj boš to lesno vlačugo za ženo jemal, ko še govoriti ne zna, in se ti gorših ne manjka!« Sin je ni ubogal matere; zaročí se ž njo, pa je bil prav zadovoljen v zakonskem stanu, ker je imel ženo goršo kakor drugi plemenitaži. Ob letu mu povije dečka, katerega je bil neizrečeno vesel, ker je bil ravno tako zal, kakor njegova mati, imel je tudi solnčno zvezdo v čelu. Tašča pa jo je neznansko črtila; ni ji dala lepega očesa, ko jo je nje sin tako prisrčno ljubil, sedaj še posebno, ko mu je povila tako zalega dečka.

Ko sta bili jedenkrat sami domá, vzame tašča košek, dobro ga zasmolí, vzame dete in je povije v plenice, v košek zaveže, pa je nese na potok in ga po vodi spustí, kakor egiptovska mati Mozesa. Ko plemenitaž pride dam, tašča mu ročno pové: „Kaj ti je tvoja »lesna žena« naredila?“ Tako jo je zmerom imenovala. »Glej, dečka je nekam spravila, ali ga je požrla, ali kam je prešel. Jaz nič ne vem.“

On je bil žalosten, pa žene zato ni črtil, in si je mislil: »Je že tako božja volja.«

Žena mu čez dve leti zopet povije dečka. Tašča ž njim ravno tako naredí, kakor s prvim. Ko njega jedenkrat ni bilo domá, vzame tašča košek in ga zasmolí, pa dete notri položí in ga nese na potok,

da ga spustí po vodi. Ko plemenitaž pride dam, nalaže se mu ravno tako, kakor prvikrat.

On pa zato svoje žene ni črtil, v božjo voljo se je udal. Ona mu zopet čez dve leti povije dečka, kateri je bil ravno tako zal, kakor prvi in drugi, imeli so vsi trije solnčne zvezde v čelu. Plemenitaž ga je bil neizrečeno vesel.

Zopet gre nekam po svetu, po svojih opravilih.

Tašča in njegova žena sta bili sami domá. Tašča je ravno tako s tretjim dečkom naredila, kakor s prvima dvema.

Ko pride plemenitaž dam, tašča mu ni prej pokoja dala, da je svojo ženo, ki jo je tako prisrčno ljubil, obsodil k smrti na grmadi, zato ki mu je zapravila troje detet.

Obsojenko so pripeljali na mesto, in jo menijo rabeljnovi hlapci položiti na grmado in potlej zažgati. Zdajci pridejo trije mladeniči, kateri pripeljejo tri zale, lepe dečke, imeli so solnčne zvezde v čelu. In jim mladeniči rečejo: »Stojte, da se nekaj zmenimo«. Povedó sestri, naj sedaj povzdigne svoj glas, da se oprosti. »Sedaj smo mi tudi prosti, ki si nas rešila, ko si sedem let molčala; pri Bogu ti hvala za tvojo krepost in pogumnost. Tukaj imaš pa tudi svoje tri dečke, katere ti je tvoja nevoščljiva tašča vzela in po vodi v zasmoljenih koških spustila, kakor Egipčanka Mozesa. Te smo oteli in tebi pa možu tvojemu prihranili«. Potem tudi žena pové, kako je mogla sedem let molčati, da je rešila svoje v volke uklete brate. In pové, kako je tašča izpred njenih očij jemala dečke. Kako je bila žalostna, in tudi kako jih je nje mož tako prisrčno ljubil in po njih žaloval. Potem so pa taščo na grmadi sežgali, da druzega ni ostalo, kakor nekaj črnega pepela.



Drobne pesmi.

I.

Zbledèl mi ráno je obràz,
Zmračíl se mòj pogled,
Osúl mi je usôde mràz
Moj nežni, mladi cvet.

Trenôtek le prisinil je
V srcé mi divni sèn,
Pa tudi tá izginil je —
Moj zadnji list zelèn!

II.

Razpàl bo hitro spomeník,
Na grôbu mi stojèč,
In jádu, ki ga nôsim zdàj,
Sledú ne bode vèč.

A vé, otožne pésemce,
Vé pričajte v spomin,
Da národa nesrečnega
Nesrečen bil sem sin.

Rádinski.



Testament.

Povest. Spisal Janko Kersnik.

III.

Treba je poseči za celih petindvajset let nazaj.

Splošne razmere v dolini, kjer se vršé ravno povedani dogodki, bile so tedaj slične sedaj omenjenim; samó drugi ljudje so gospodarili tam. Topolščakovo domačijo je oskrboval Miklavžev oče, stari, osorni Ožbold, in tudi po druzih kmetijah so orali, sejali in se potili predniki sedanjim ratarjem. Po véliki cesti pa so ravno tako v jednomer drdrali poštni vozovi in se pomikali težki parizarji s tržaškim blagom; promet se ne meni za nikogar; naj biva ob cesti ta ali ta, vsak mora ž njim ali za njim; on ne hodi za ljudmi.

Pa še nekaj se v teku vseh petindvajsetih let ni bilo znatno izpremenilo. Tomaža Omahneta koča doli pod klancem je bila skoro vedno jednaka. Streha je kazala svoja rébra, in trte, ki so še za silo držale gabrove preklje ob stréšnicah, molele so s svojimi konci prav tako v zrak, kakor danes; Bog, da je prerastel mah trohnelo slamo in da je na severni stráni natrst širila sočnato perje po goléh. Tudi gospodar Tomaž — tedaj morda štiridesetleten — ni kazal druzega lica, nego danes, akopram je bil čvrst in krepak. Že takrat je bil vdovec.

In vendar njegova koča ni bila povse taka, kakor sedaj, ko zamazana, tù in tam poblta ali pa s starim popirjem zalepljena okna tako čudno pričajo o svojem gospodarji. Tedaj so bila — zlasti v gorenjem konci, snažna in svetla, in spredaj so v čednih lončkih rastli košati žerávec (roženkravt) in temnordeči nageljni; v tesnem vrtci na južnem konci koče je bilo vse polno pisanega cvetja, in to, kakor belo posuta stezica, ki je vodila z bližnje ceste do kočinih vrat, svedočilo je, da Omahnetov Tomaž ne prebiva sam pod to streho. Imel je pri sebi šestnajstletno hčerko Jerico — jedinega otroka, ki mu je bil ostal iz kratkega zakona.

Kaj bi jo opisovali?

Kadar ob praznikih in nedeljah stojé fantje v gostih gručah nekoliko korakov pred vélikimi cerkvenimi vrati in mimo njih hité s povešenimi očmí dekleta iz vse fare, pade marsikaka ostra, dovtipna beseda, ki se pa skoro nikdar ne tiče lepote tega ali ónega lica, izvzemši da isto samó ob sebi terja zlobno oceno; saj je vendar osebna lepota

popolnoma relativna z ozirom na ukus opazovalčev. Dvoje zrcal ne kaže istega lica, in dvoje očes ne vidi jednako. Kadar je šla Jerica mimo, ni bilo čuti opazk, ki bi kàj posebnega nameravale. Vedeli so vsi, da je »kajžarjeva«, pa četudi Omahneta niso imeli v posebnih čislih, vendar o hčeri ni zinil nihče zlobne besede. Deklè je bilo lepo.

„Kako gré!" šepnil je zdaj jeden iz tolpe. „To je še otrok!" zavrnil je osorno Piškurjev Janika, ki je bil že tedaj glavni vodja vseh fantov iz Grabna, katerega besedi in pesti se je klanjal sleharn.

Bilo je jeseni, ko so v Grabnu praznovali cerkveno žegnanje. Gori pri Topolščaku se je gnetlo vse polno pivcev pod košatima lipama, itak so bili zasedeni vsi spodnji prostori v hiši. Na bližnjem podu pa je plesala mladež po čudnih glasovih, katere sta dajala dva štajerska godca od svojih skromnih instrumentov. Jeden je tolkel z lesenimi kládvici po strunah, napetih preko široke deske — igral je na pentek, kakor so to imenovali — drugi pa je piskal na kratko piščal, kateri ni bilo moči izvabiti več zvenkov, nego jih šteje jedna oktava. A zato je tem bolj brlizgal in mladi in stari svet je bil zadovoljen, če je bilo moči prav rezko udariti s petó ob gladki, zvočeči pòd.

Letos je celó stari, resni Ožbold gledal svoje goste malo prijazneje, nego je bila sicer njegova navada, in vsak je vedel zakaj: pred malo dnevi se je bil sin Miklavž vrnil z gorenjega Štajerja, kamor ga je bil stari pred leti poslal služit samó zato, da se priučí nemščini. Vrnil se je zdrav in krepak in štajersko nemščino je tudi znal, več pa stari Topolščak ni zahteval; in ker mu je bil sin tako pogodil, zato se tudi ni zmenil, da Miklavžu danes — izpolnil je komaj štiriindvajset let — ni bilo mnogo do tega, da bi pomagal v hiši in v kleti ter da se je mudil več na podu med plesalci; tam se je ponašal plešoč po štajersko, ali pa med fanti pòd lipo, kjer je dajal za vino.

„Dobrega sina imaš, Ožbold," klicali so kmetje staremu, če se je prikazal ob kateri mizi, „vesel si ga lehko!"

„Piti zna, piti in peté brusiti," godrnjal je stari, a videlo se je da mu je hvala po volji.

Miklavž je hotel ravno iz goste družbe pod lipo stopiti tja na plesišče, ko zadene ob Omahnetovega Tomaža.

„Hoj, Tomaž — glej ga no! Kod pa hodiš, da te še nisem ujel?"

„Povsod, Povsod! Pa, da me še poznaš?"

„I, kaj bi te ne! Pit pojdi semkaj! Kaj pa ta — kaj, si li ti, Jerica? Kako si —!"

Končal ni vsklika, nego čudeč in ż veseljem ozirajoč se v deklico, obstal pred njo.

„Pa ti, ti! Spoznala sem te komaj,“ zavrnila je ona, vsa rdeča v lice. „Tri leta se nisva videla!“

„Dà, tri leta,“ ponavljal je óni, držeč in tresoč njeno rjavo desnico. Natočil je polno kupo belega štajerca in nazdravil Tomažu in hčerki njegovi.

„Plesala boš pa vendar?“ vprašal je takoj.

„Saj ne znam!“

„O, le pojdi!“

„Ko pa ne znam, res ne znam!“

„Naučim te že jaz!“

Prijel jo je brez drugih ovinkov za obe roki, in vlekel — kajti na pol se je branila in ustavljala — proti pódu.

„Haló — jedno štajersko!“ zavpil je in vrgel dve svetli dvajsetici godcu na pentek.

Deklica je v njegovih spretnih rokah plesala bolje, nego je sáma mislila, in v gosti tolpi, ki ja je obstajala, žarilo se je marsikatero okó od zavisti in slabo prikrite jeze.

Ko sta se vrnila pod lipo, natakal ji je Miklavž novič in Omahnetovemu Tomažu se je širilo lice, ko je óni tudi njemu v jednomer pomikal polni kozarec pod roko.

Miklavž se je vse popóludne bavil največ z Jerico. To tudi menj bistrim očem, kakor jih imajo naši ljudje v jednacih stvareh, ni moglo prikrito ostati, in zlasti med fanti, ki so bili že dokaj vinjeni, čula se je marsikaka pikra beseda, ki je postajala vedno glasnejša.

„Čuj, Tomaž,“ dejal je zdajci Cehtanov Jurijca ter se razkoračil pred mizo, „zakaj pa otrók domá ne zapiraš?“

Omahneta so po stari navadi vsi tikali.

„Ka-áj?“ jecal je ta; bil je že vinjen.

„Otroke domá zapiraj, če jih imaš več! Če imaš pa samó to-le rjavo púnico, pa še sam domá ostajaj, in jo straži — pravim ti!“

Tomaž se je zleknil počasi čez ogel mize, prejel s koščenimi pestmí ónega ob ramah za hodno srajco, da se je debela tkanina udajala pod prsti. Pijanost ga je minila.

„Ka-áj — ti kurji méh gorjanski — ti boš zabavljal? — Čakaj, jaz te bom stražil!“

Stresel je Jurijco, da so mu zobje sklepetali.

Oní je izkušal Tomaža ujeti za vrat ali lase, pa zaman. Ta mož je imel daljše roke. Napósled privzdigne nogo, da bi ga pehnil od sebe. V tem trenutku prihitita Jerica in za njo Miklavž s pôda v gručo, ki se je bila na mah zagozdila okoli ónih dveh. Deklica je klicala na

pomoč, ter se oklenila očeta, Jurijco pa je Miklavž prijel okoli pasa. Kričalo je vse križem.

V tem poseže zdajci orjaška pest Piškurjevega Janike med bojevnike in na mah so bili narazen. »Mirujte!« vpil je s silnim glasom; „tukaj se ne bo nihče pretepal, dokler sem jaz tù! Nihče se ne bo — pravim!“

Fantje so se umeknili, le Tomaž je kričal: »Kaj zabavlja ta méh gorjanski!«

»Môlči!« ukazal je Janika.

»Ti si začel, Jurijca!« obrnil se je k temu, katerega je držal krepko za debelo sviljeno ruto pod ovratnikom. »Čakaj, ti pritlikavec, mi te že naučimo prepirati in tepsti se ob belem dnevi!«

Zasukal ga je z levico kakor svedrec, z desnico pa segel mu zadaj na hrbtišči pod rob irhastih hlač, in ga dvignil kvišku. Nad njim, toliko, da jo je mogel doseči, štrlelà je iz lipovega debla močna, napošev odsekana veja, in nánjo je nateknil Jurijce hlače in ž njimi seveda ubogega lastnika, da je visel sedem čevljev nad zemljo, otepajoč in mahajoč z vsemi štirimi po zraku.

Prizor je bil tako smešen, da je glasen grohot zavladal ter je bil pozabljen takoj ves prepir.

Jurijca je jel klicati na pomoč, pa sodnik Janika je bil neusmiljen. Toda mehka lipova veja ni mogla dolgo nositi teže; čez malo trenutkov se je ulomila z glasnim treskom in fant je telebil na obraz. Hudega se mu ni pripetilo; pobral se je naglo, kakor je bilo moči ter še kàj hujšega sluteč, popihal jo po cesti.

Omahnè je bil potolažen, in vina je imel tudi že dovolj. Odšel je v mraku s hčerko domóv.

Opomnje in opazkę, ki so se čule istega popóludne o Miklavži in Jerici, bile so sicer kmalu pozabljene. A ne dolgo. Prišla je zima in tedaj so pripovedovali ljudje, da kaže debel sneg shojeno gaz do ônega okna v Omahnetovi koči, kjer so se zibali po leti rudeči nageljni njegove hčeré, in da stopinje v snegu pričajo, da jih ni utisnil navaden, na kveder šivan čevelj, nego tak, prav tak, kakor ga obuva in nosi Topolščakov Miklavž.

Slabega ali hudega pa ljudje vendar niso vedeli niti čuli.

Pomladi je umrl stari Ožbold in Miklavž je bil njegov dedič.

»No, sedaj bo pa Omahnetova pela!« govorili so po vsem Grabnu. Tudi Tomaž je čul časih to govorico in si zadovoljno mèl roki. Proti hčeri ni zinil nikdar besedice.

Po Veliki noči pa je hipno silna novica pretresla vso dolino. Topolščak se je ženil.

To bi sicer ne bilo nič posebnega; ali ženil se ni tam, kjer so ljudje pričakovali, in o čemer so že tako dolgo govoričili. Šel si je iskat neveste doli na ravno poljé, v prijazni Mengiš, k bogatemu Vahtarju, in vse se je tako hitro godilo in vršilo, da nihče ni slutil o tem prej, nego da so Topolščaka prvič oklicali pri zgodnji maši v Št. Ožbaltu.

Jerice ni bilo v cerkvi, a doli blizu vélikih vrat je stal Omahnè. Čutil je, da se zdajci pri oklici pol cerkve obrača proti njemu, pogledal ni niti na desno, nì na levo; prédse je zrl in dvakrat ali trikrat pokímal z glavo. Sam ni vedel, kaj hoče s tem, toda zdelo se mu je, da mora pritrditi, češ: — prav tako, saj sem že znal! A debele jagode ob rožnem venci, ki ga je imel ovitega okoli leve roke, sklenene z desnico pod klobukom, poveznenim nánjo, rožljale so od krčevitega stiskanja obeh pestij.

Domóv prišedšemu prinese hčer zajutrek, ali on je odrinil skledo od sebe.

»Kaj Vam je oče?« vprašala je deklica ter postala plaha sredi izbe.

»Pospravi! Jaz ne bom jel.«

Storila je, kakor je velel.

Ko se je vrnila, slonel je Tomaž ob mizi in podpiral glavo z obema rokama.

»Ti, deklína,» dejal je osorno in se pospel kvišku, »kaj pa imaš ti z Miklavžem? Vprašal te nisem do sedaj, pa danes te vprašam — imaš li kàj na vésti?«

Deklica je prebledela in se zardela; a koncem je dejala skoro s smehom: »Ničesar nimam!«

»Lažeš!«

»No — rada se imava!«

»In nič druzega? Deklína — govôri! Nič druzega?«

Deklica je uprla svoj jasen, poln pogled v očeta.

»Kaj hočete druzega? Nič druzega ni! Pa kaj tako izprašujete?«

Tomaž je zvedel, kar je hotel zvedeti. A sedaj mu je nekaj stisnilo srce. Ko bi bil hčerin odgovor drugačen, ko bi bil tak, kakeršnega se je on prej bal, potem bi bil ohladil svoj srd s povestjo o tem, kar je čul v cerkvi; toda sedaj, ko je bil v svesti hčerine nedolžnosti, sedaj mu ni moglo iz ust to, kar je pač morala zvedeti.

»Kaj se je zgodilo?« vprašala je novič in sedaj s tresočim glasom.

Omahnè je odprl vrata in na pol obrnen nazaj v sobo dejal s hripavim glasom: »Miklavža so danes oklicali. Tam v Mengši se ženi!«

Nato je zaprl duri za seboj in odšel gori čez hrib; — kam, ni znal — jedino to je želel, da bi nikogar ne srečal.

Štirinajst dnij s hčerjo nista izpregovorila besede. On se ni upal ozreti v nje bledi obraz, ona se je ogibala njegovega lica.

Bližal se je dan Miklavževe poroke. Mehka majnikova noč je légala na zemljo, ko se je vračal Omahnè iz Blagóvice, kjer je delal dninar ob cesti. Domá ga je čakala borna večerja, in tudi to sta použila z Jerico molčé, kakor je bilo zadnje tedne navada. Tomaž je hotel takoj potem leči spat, a tù se vrne deklica še jeden pot v izbo.

»Oče,« dejala je poluglasno, »prosim Vas, pustite me stráni!«

»I, kam boš šla, za božjo voljo!« zavrnil je on, skoro prestrašeno.

»Stráni — služit! Kaj hočem druzega?«

»Služit? Kam pač?«

»V Ljubljano — ali pa še dalje; saj gredó tudi druge. Domá ne morem biti, ne morem več — saj veste!«

Zajokala je na glas.

»Za pot še denarja nimaš! In jaz — —«

»Vi ga nimate. Pa jaz imam še tisti tolar od ranjke tete.«

Omahnè je malo premišljeval. Zánj je bilo pač vse jedno, če je hčer pri njem ali ne. On je ves dan zunaj na dnini, in tisti krompir zjutraj in zvečer si skuha sam. Vrhu tega — kdo vé, koliko si Jerica lehko prihrani v službi; domá itak ne more na veke ostati.

»Pojdi, če hočeš,« dejal je mirno; »pa kdaj? Jutri vendar še ne?«

»Čim prej, tem rajši!«

Dva dni pozneje je Jerica zapustila očetovo kočo. Odhajajoči je Tomaž še stisnil dvajsetico v roke, prisluženo zadnji teden.

»Z Bogom, oče!«

»Z Bogom! Pa pridna bodi!«

Tako sta se ločila. Poljubov ti ljudje v takih slučajih ne poznajo.

Odslej je ostal Omahnè — sam. Zvedel je sicer, da je Jerica služila nekoliko časa v Ljubljani, da je šla potem s svojimi gospodarji v Primorje; ali pozneje ni bilo več sledú o nji — nikdar več.

Tomaž se je lehko privadil samskemu življenju. Saj je ostalo vse pri starem, samó nageljni po oknih so se posušili, cvetje v malem vrtiči so zadušile koprive in osat in steza od koče do ceste je bila ob deževji podobna jarku, katerega izpira hudournik.

Jedenkrat — že več let po Jeričinem odhodu — ogovoril ga je Topolščak, naj pride k njemu na delo. Tomaž je nekaj zagodrnjal in iz njegovih malih svetlih očij je švignil čuden plamen, tako da Miklavž ni

v drugič vprašal. Pa Omahnè je le prišel in ostal delavec in tamo smo ga našli, ko smo pričeli povest.

IV.

Miklavžu se je z novo ženitvijo silno mudilo. Domačim nasproti o svoji nameri ni zinil besedice, niti sestri ne, ampak skrbel je, da se je vršil že prvo nedeljo po njegovi snubitvi cerkveni oklic. Ljudje po cerkvi so kar usta odpirali, ko je oznanjal župnik, da se bo Topolščak poročil z Brnótovo rejenko, in sami svojemu sluhu niso verjeli.

Tudi Tomaž je stal na svojem starem prostoru blizu vélikih vrat. Zazdelo se mu je skoro kakor pred petindvajsetimi leti, ko je čul z lece Topolščakovo ime, da se obračajo ženske zvedávo proti njemu, a danes vendar ni bilo tako, nego sam bi se bil najrajši obrnil k bližnjemu sosedu ter povprašal, kaj in kako, ko bi mu neka čudna, nenadna slutnja ne bila šinila v glavo. Zakaj se ženi Topolščak? In tako naglo — na vrat na nos — — kaj, ko bi to bilo v zvezi z ónim —? Pa kako bi to bilo mogoče?

Gotovo je le, da Omahnè pri tej maši svojega rožnega venca ni zmolil. Po glavi mu je brodil jedino le Topolščak in njegova ženitev in skrivnost, ki ga je mučila vse zadnje dni.

Ko je bila služba božja končana, bil je med prvimi, ki so silili iz cerkve. Trpelo ga ni tukaj, kakor tedaj pred petindvajsetimi leti ne.

Pred cerkvijo ga potiplje nekdo po rami.

Klander je stal za njim.

(Dalje prihodnjič.)



Plemstvo in národni razvoj.

Spisal **Jos. Apih.**

I.



ko primerjamo zapadno-evropske države med sabo kar se tiče stopinje, katero so dosegle v industriji, moramo odkazati Nemčiji šele četrto mesto; stoprav za Nemčijo nastopa Avstro-Ogerska. Národno-gospodarske razmere so jako različne pri nas in v Nemčiji, a glavna proga národno-gospodarskega značaja je ista pri obeh: za obe je jednake važnosti kmetoválstvo v najširšem pomenu. To je statistična istina; ali ravno taka istina je, da je tù in tam industrija neobhodno potrebna, in da bi sósebno na Nemškem

kmetoválstvo samó ne moglo preživljati stanovníštva, ki se množí v taki progresiji, kakeršne ne nahajamo pri nijednem národu več. Kakor naša industrija in naše poljedelstvo trpita škodo po inostranski konkurenci, takisto se godí tudi sosedom Nemcem. Zato se morajo tudi oni braniti s colníno, ki podražuje tuje zdelke. To stališče zavzema ondu sam Bismarck, ki je, predlagaje načrt v povišanji colníne od inostranskih poljedelskih uvožnín, naravnost rekel: „Nemci smo kmetski narod“. Ta izrek se je mnogim zdel nekaj smel, namreč tistim zagovornikom neomejenega gospodstva kapitalovega, ki menijo, da se kmetu godí še predobro in da si pomagaj sam, ako ga kje žuli čevelj ekonomičnih kriz, sósebno pa tekmovanje s poljedelci izven-evropskimi. Navzlic cvetoči in mogočni industriji in kupčiji, trdi Bismarck, da so rojaki njegovi narod kmetov; kaj bi neki rekel, ako bi ga mi povprašali, med katere národe vrstí Slovence? Zgodovina nam kaže Bismarcka jako poučenega o naših avstrijskih razmerah in on sam je kós avstro-ogrske usode v zadnji dôbi; zato smemo trditi, da bi nas ta državnik brez pomisleka uvrstil med národe kmetske, ne da bi mu kdo izmed nas mogel oporekati.

Slovenci smo kmetje, kmetski narod »katexochén« in bomo ta značaj menda ohranili, dokler ostanemo Slovenci. Seveda ne bomo zanikali, da imamo tudi obrtnike, trgovce, t. j. tiste stanove, ki obdelujejo surovine in tiste neštevilne stvarí in stvarce zdelujejo, katere potrebuje človek, ako se je le za spoznanje povzdignil nad neumno žival in stopil vsaj na najnižjo stopinjo tiste lestve, ki se ji pravi omika. Ti stanovi živé večinoma po mestih in trgih; toda uprav število vsega stanovništva mest in trgov nam svedoči, da je prvi in glavni stan pri nas kmetski stan. Število kmetovalcev je dokaj večje od števila meščanov in tržanov, kar se nahaja samó pri národih in v krajih z menj razvitim mestnim življenjem, čegar poglavitno delovanje je na polji obrta in kupčije. Sploh vidimo, da ima naša država jako malo vélikih mest; še menj jih ima Rusija itd.; njih število raste proti zapadu, torej proti tistim državam, v katerih je najživahnejše obrtno delovanje; vrhunec doseže na Angleškem. Po Slovenskem imamo sicer dokaj mest in trgov; a izvzemši Ljubljano, Maribor, Gorico, so jako majhna mesta in prijazni, pridni, pa vendar le skromni trgi; marsikatero mestece bi ne moglo oteti svoje častí kot mesto, ako bi ne bilo upravno in sodno središče svojemu okraju. Imen navajati ni treba.

Naša mesta in mesteca do najnovejših časov niso bila nič kàj mila našemu národu, kar se dostaje národnih teženj in naporov; torej jih skoraj nismo mogli prištevati národnemu telesu; prištevala so se

z nekim ponosom drugim, tujim národom, mené, da razlika v omiki med meščanom in kmetom se mora izraževati s tem, da mora óni biti „sin“ omikanejšega národa, nego li je narod kmetski, bivajoč okoli mesta. Dandanes so se razmere v tem oziru že jako povoljno predrugačile; naše meščanstvo uvideva čimdalje bolj, da ni nikakor nečastno, prištevati se svojemu národu in podpirati ga z vso silo višje omike in ugodnejših gmotnih pomočkov. Pridno se ruši dandanes po mestih tisti bronasti malik z ilovnatima nogama, ki se je zval »nemškutarstvo« in kateremu so pošteni slovenski obraz po opičje deli v tako grdo-smešne nemške gubé! Čimbolj se čisti národova kri in izmetuje vse tiste tvarine iz sebe, katere so kot tujke provzročevale toliko stoletij národnih boleznij med nami in slabile prvotno tako krepak napredek, tembolj se množi in narasta moč — ne po ekstenzivnem osvojevanji tujih življev, za kar nimamo niti nagona, niti volje, najmenj pa moči; ampak narod raste intenzivno. To je tisti način národne propagande, ki se nam zdi jedino dostojna omikanega časa, ki zna spoštovati razven elementarnega pojma v posesti in lásti takisto svetost in nedotekljivost idealnih, tudi národnih pravic in svetinj.

Mislimo si zdaj, zróči nekoliko desetletij naprej v bodočnost, že dovršen ta proces; mislimo si narod že očiščen, jednoten in čvrst, pa samostalen — ali ne bodemo še ničesar pogrešali? Ali nam ne bo še manjkalo jednega stanú, ki je skoraj povsodi, sósebno kulturnim národom, bistven del národove celote? Na kratko: kaj nam bo poreči o plemstvu? Ga li imamo? Ga li bodemo morebiti imeli kdaj?

Da plemstva dandanes pri nas ni, to je znano, žàl, znano le preveč; isto tako gotovo je, da smo imeli svoje plemstvo, dokler je narod užival svobodo, pred podjarmljenjem po Nemcih in Madjarjih. Seveda ni bilo to plemstvo uničeno ali potujčeno hipoma; prebilo je vsaj po nekoliko še nekaj časa; potlej pa ga je zasul diluvij tujstva in s tem vsekal národni celoti strašno rano.

Čestokrat smo že čitali o tistih pomočkih, s katerimi so tujci, v prvi vrsti seveda Nemci, pri nas krčili pot svojemu gospodstvu in jeziku. Nobeden pameten človek ne more zahtevati, naj mi pritegnemo nemškim, menda — objektivnim zgodovinarjem in priznamo, da je bilo to zmagovalno prediranje tujega življa res samó »mirno osvojevanje«, osvojevanje »s sekiro in plugom«, »zmaga nemške marljivosti nad slovansko surovostjo« ali celó »dobrota, za katero so prosili Slovenci sámi«, itd. — Stari Slovenci niso bili, naselivši se po dolinah planinskih, tako brez kulture, da bi bili pustili zemljo neobdelano in živeli ob plenu; svoboda jim je bila gotovo tudi dražja nego robstvo

in nezmisel je, trditi, da bi bili tuji gospodje, vitezi in duhovniki, oveseljevali naše pradede, jemljoči jim dom in zemljo. Kjer ne gre zlepa, ondu nastopi sila, moč krepkejšega — pravica, katere zakonik je — pest! So se li bojevali naši premagalci za omiko, ko so siloma jemali našim pradedom lastníno in svobodo, dasi so imeli domá na Nemškem še preobilo neobdelanega svetá? —

Napak bi pa bilo dolžiti naše nasprotnike, da so oní jedini vzrok vse bede, ki je takrat in pozneje zadela naš narod. Težko, da bi nam bili storili toliko škode, da jim niso bile našega národa svojske napake in slabosti, pa nesrečne razmere krepki zavezniki. Baš zdaj, v dôbi našega preporoda, imela bi nam biti dolžnost, seznaniti se s pregrehami in popustljivostjo starih Slovencev iz Slovanov sploh: knjiga, ki bi obsezala vse dotično gradívo, bila bi nam prepotreben in prekoristen svaritelj in učitelj!

Nekaj doneskov za tako berílo nam podajajo naši nasprotniki še dandanes. Ako si hočeš vsaj v nekoliko razjasniti vzroke zmagovitega predíranja tujstva v slovanstvo, ki se je vršilo nekdaj tudi pri nas in iz tolikih pokrajin izpodrinilo slovenstvo, ostavivši ondu samó izvirna slovenska zemljepisna imena, prave kratke ali tožne nagrobne napise na mogílah nekdanjih gospodarjev — čitaj tiste vsako leto od pruske vlade priobčevane izkaze o premikanji veleposestva na Poznanskem. Odkar je ta pokrajina odcepljena od celote poljskega národa in priklenena k Pruski, od takrat že pogreša potrebne zaslombe in v svoji osamljenosti gine ondu poljski živelj in se umika nasilstvu nemštva — platonske simpatije kozmopolitičnih narodoljubov francoskih, angleških i. dr. mu ne pomagajo čisto nič. Srednjeveških pomočkov ondu zmagujoči živelj res da nima več vseh in zahteve »pravne države«, za katero je »justitia« tolikrat samó umišljeni »fundamentum regnorum«, ne dopuščajo že zavoljo lepšega ne presilovitih dejánj národno-državne oblasti. Navzlic temu, dasi je minulo fevdstvo, ki je bilo nekdaj silno orožje národnega podjarmljevanja, širi se na Poznanskem neprestano nemštvo z brzim korakom, podpirano po vladnem vplivu z več nego samó moraličnim, krepkim, samosvestnim ravnanjem, katero ima privêsti gotovo do zaželenega zmotra. Poleg nadvladanja nemškega jezika in zatiranja poljščine se podirajo stebri poljski z ekonomičnimi pomočki, sósebno s prehajanjan poljskih plemenitaških posestev v nemške roke. Slovanska pijavka, Žid, pogladi pot, po kateri strmoglávi nepremišljeni Poljak v dolgove in po njih v revščino. Kako izdatno se vrši to gospodarsko iztiravanje poljstva, to nam kažejo tiste številke, ki jih sleharno leto priobčuje vlada sáma. Te številke so Nemcem veseli poroki,

da bodo kmalu uničili svoje poljske državljane in da bode tem odbila zadnja ura, kadar bo zapél zadnji udar na boben pri dražbi posestva poslednjega poljskega plemiča.

Kako naj bi se pa tudi Poljak ondu ubranil svojega tekmeca! Poljak je Slovan, ki ga dičijo vse tiste proge slovanskega tipa, čegar po lipovo mehka narava ni ustvarjena za srečen boj s trdnim, železnim Nemcem saksonskega rodú; dobrovoljnemu, toda malomornemu in gospodarski slabotnemu Poljaku se je boriti s tekmecem, čegar urojeno krepkovoljnost podpira višja omika, vstrajnost in umno gospodarjenje.

Vsem národom, hotečim podjarmiti si ta ali óni narod, bila je podstava daljšega postopka osvojenje zemlje, prilaščenje tujih zemljišč. Boljšega stališča bi menda sam Arhimed ne bil mogel izumiti. Za gmotnim uničenjem mora nastopiti brezpogojno uničenje národnosti. Izjem imamo tako malo, da služijo pravilu samó v potrdílo. Sósebno veljavno je pa óno pravilo kar se tiče usode Slovanov, in ne v zadnji vrsti kar se dostaje Slovencev.

A mi Slovenci smo imeli še nekega sovražnika poleg tistih, ki kopljejo dandanes grob bratom Poljakom: pri nas je bila s posvetnimi nasprotniki tesno zvezana c e r k e v. Pokristjanili so nas inostranci — Bog ne dàj, da bi jim mrzili nemara zato, ker so nam prinesli luč svete vére; za ta dar jim bo Slovenec vedno hvaležen. Nikdar pa jim ne bode mogel pozabiti in odpustiti, da so prišli k nam ne samó kakor apostoli, nego tudi kakor poslanci in poverjeniki naroda svojega, da so zlorabili svete evangelije za zmotre, pogubne novim kristjanom in da so sejali poleg plodonosnega semena prave vére grdo ljuljiko národnega sovraštva in zatiranja.

In dolgo, dolgo je bila naša zemlja podrejena vladikam, katerih stolice so stale na tuji zemlji in ki so našemu narodu bili tujci po rojstvu in duhu. Pozno šele so nam ustanovili vladikovine na domačih tleh — ali podrejene inostranskim metropolijam. Komu se je podeljevala škofovska čast? Merodajne niso bile niti razmere, niti potrebe, najmenj pa skromne želje vérnikov, niti vselej sposobnost za tako prevažno dostojanstvo. Odločevali so mnogovrstni oziri in vplivi: osebne zveze, politični oziri, oblast mogočnih rodbin itd. in pošiljali so nam škofe skoraj sáme plemenitaše nemške in laške ali morebiti iz katere domače, toda neslovenske rodovine. Za te možé niso veljali nazori apostolov slovanskih, bratov solunskih, ker za narod kmetski niso imeli srcá. Ni jim šlo v glavo, kako krepko in milo odmeva v srci človeškem beseda božja, ako se oznanjuje v tistem jeziku, v katerem je draga mati nas učila molitev Gospodovo, ko nas je učila

sklepati ročice in klicati: »Oče naš!« Zánje ni bilo tistega prvega binkoštnega praznika, ko je Bog poslal apostolom dar jezikov, da so šli in oznanovali besedo božjo vsem národom!

Nekaj se mora pri tej stvári v poštev vzeti, da ne sodimo krivo svojih nekdanjih višjih pastirjev: nikjer se ni cerkveno, škofovo dostojanstvo tako tesnó združilo z državo, katere kos je bila naša domovina. Večina škofov in dokaj opatov je imela knežjo čast in s knežjo oblastjo je vladala prostrana posestva, cele dežele. Zaradi tega so jih posvetne skrbí in stvarí zanimale tako, da so bili čestokrat bolj posvetni nego cerkveni dostojanstveniki in da so se vtapljali celoma v vsa zanimanja nemških knezov. Mnogi so bili spretni dvorjani, diplomati ali državniki; odkazovali so jim zato vladarji radi dvorna posla, upravo dežélno, poslanstva i. t. d. Tem načinom so se odtujili národnim interesom, navzeli se pa duha vladajočega v visokih, nemških, za slovenstvo se ne zanimajočih krogih: kogar je pa prešinil ta duh, izpremenil se je v bolj ali menj marljivega pospeševatelja potujčevanja národa našega.

Slovencem se je bilo takrat hudo bojevati z nasprotnikom, ki mu je bil baš tako močnejši, kakor je dandanes Nemec Poljaku. Usoda nam je podelila mehak tip in nas poslala v boj, predno je bila prosveta nadomestila to, kar nam je odrekla priroda. Poleg Nemca nas je jel stiskati še Lah in Madjar, torej troje sovražnikov, katerim nismo bili niti po števila nikdar kos. Od zapada, severa in iztoka je pritiskal tuji vpliv, troseč med nami barbari menda »prosveto« — za krvavo plačílo: za óno »prosveto« so »srečni« proseliti morali dati dedno zemljo, zlato svobodo in máterin jezik!

Nekaj drugače in, če se ne motimo, resničneje bi morali soditi Nemci o tem zmagovitem postopanji prednikov svojih, ako bi se postavili na novodôbno stališče prirodoznanstva: saj so menda veliki čestilci in oboževatalji Darwinovi in učé trdítve, ki sezajo dalje, nego li je hotel iti preslavljani mojster sam. Kdor zmatra ta mednárodni boj, ki se je vršil, dokler je človeški rod na zemlji, raz stališča darwinizma, mora ga zvati »boj za obstanek«. Ta boj vidimo po vsem kraljevstvu organizmov; značaj tega boja je tem brezozirnejši in krutejši, čim niže na lestvi organskih bitij stojé boreči se nasprotniki. Poglavitna poteza v značaji tega boja je gola sebičnost, ki ne priznava nobene pravice tam, kjer hoče zavladati. Zastonj iščemo idealnih, vzvišenih nagibov, kjer vlada večno sovraštvo elementarnih sil. Seveda sodelujejo v tem boji med národi marsikateri faktorji, katerih ne poznajo bitja nižjih vrst. Poleg nekega vsemu človečanstvu urojenega nagona za boj, osva-

janje in gospodovanje, vlada tudi pri najnižjih in najsurovejših národih tista moč, ki jo ima v vsem stvarjenji jedino le človek: prosta volja! Volja je silen faktor in modifikuje »boj za obstanek« v sleharni méri. Volja je tako silno orožje, da nadomešča dostikrat bogato orožarnico; da bi sleharni narod ga hotel uporabljati, gotovo bi se marsikdaj »boj za obstanek« končal drugače.

Nobenemu národu ni tako zeló potreba krepke, neupogljive volje, kakor prav nam. Nas je usoda posadila prav kakor nalašč med najmočnejše in najbrezozirnejše sosede, ne da bi nam bila dala dosti sposobnega in potrebnega orožja v hudi »boj za obstanek«. Naš boj je bil zmerom sáma obramba, in pohlevni Slovenec se nikdar ni spomnil, da je obramba vspešna samó, ako je tù in tam združena s krepkimi naskoki, kateri porušijo sovražnika najsitnejše obsipe. Skromni slovenski ratar je bil zadovoljen, da je našel, sledeč drugim národom, kraje, kjer ni bilo nič ali malo stanovníkov in obilo proste zemlje. Razrušena so bila mesta rimska, ne po »ljutih« Slovencih, nego po národih grmanskih in mongolskih; na razvalinah si je postavil Slovenec rad svojo borno kočo, potrebil grmovje, zoral zemljo in ravno plug je bil našim pradedom tisto silno peró, s katerim so si vknjižili na dotlej prosti božji zemlji pravico svojo. Plug jim je bil orožje za mirno osvajanje — ne pa kruti meč.

(Dalje prihodnjič.)



Književna poročila.

(Dalje.)

2. *Der Lautwerth der Nasalvocale im Altpolnischen. Eine grammatische Studie von Dr. J. Leciejewski. Wien, 1886, 8⁰ 165.*

Pisatelj te učene razprave je nam Slovencem znan po svojem spisu „Z życia Słoweńców“, s katerim je rojake svoje Poljake z našimi literarnimi in kulturnimi razmerami seznanil; a učenemu svetu po svojih dialektologičnih studijah, objavljenih v 9. knjigi „Rozpr. i Spraw. akad. um. v Krakowie“ in v razpravi o jeziku florijanskega psalterja v „Archivu“. Najnovejše njegovo delo o nosnih samoglasnikih v staropoljščini je bilo že leta 1883. dogotovljeno ali je šele zdaj izdano. Osniva se na jako vestnem in natančnem preiskavanji vseh do zdaj izdanih starejših poljskih virov in rokopisov; podaje tedaj mnogo zanesljivega gradiva in ima trdno podlago.

O poljskih nosnikih, o njih razvitku in zgodovini, o njih odnošaji nasproti staroslovenskima nosnikoma se je mnogo pisalo, odkar je Vostokov

odkril rinezem stsl. nosnikov. Dovolj je, ako opozorimo samó, kako različne nazore sta izrekla o tej stvari poljska učenjaka Kryński in Baudouin de Courtenay. Celó v tem se mnenja ne strinjajo, ali se je v poljščini *ę* na škodo *ą* (*ǫ*) razširil, ali nasprotno. Tej nejasnosti je bilo v prvi vrsti krivo, da se je pri vseh preiskavah premalo oziralo na historičen razvoj poljskih nosnih samoglasnikov. Leciejewski je v svoji razpravi gledé nosnikov okrenil na novi in pravi pot; on je vsak poljski spomenik gledé nosnikov posebej preiskal in sicer v tem redu, da je počel z novejšimi.

V početku knjižice svoje nam pripoveduje o dogodkih in stanji nosnikov v sedanjih poljskih narečjih; stvar, katera je tudi za druge slovanske jezike, osobito stsl. zanimiva. Mi pozvemo tukaj, da se je v poljskih narečjih razvil iz *ą* — *ô* in *o*, iz *ę* — *ê* in *e* jednako naši slovenščini in macedonskemu narečju. V drugem narečji je iz *ą* najprej postal *om*, iz katerega se je po vplivu nosnega soglasnika na predstoječi samoglasnik razvil *ó* in pozneje *u*. To razsvetljuje jednaki pojav v stsl., kjer se je iz *ō* zaradi sledečega nosnega soglasnika *n* tudi *ū* (*y*) razvil. Tudi nam pojasnuje nekoliko razvitek češk., rusk. in srb. *u* iz praslov. *ą*. Omenjam, da je tudi v slovenskem narečji, kakor se govori okoli Celja in Konjic, iz glasovnega skupka *on* nastal *o* z nekim nejasnim nosnim priglasom n. pr. *konj* se izgovarja *kôj* Nekaj sličnega nahajamo v nekaterih poljskih narečjih, kakor je to pokazal Matusiak.

Pisatelj je dokazal, da je imela staropoljščina nosne samoglasnike *ą̄*, *ią̄*, *ą̆*, *ią̆* [1]), iz katerih so se novopoljski *ǫ*, *iǫ*, *ę* in *ię* razvili in sicer na ta način, da so staropoljski nosniki najprej svoj nosni glas izgubili in v svoje elemente razpadli (*a* + *n*). Iz *ā* + *n* je pozneje (v 15. stoletji) *ám*, *óm*, *ǫ* nastal, iz *ă* + *n* pa po vplivu soglasnika *ę* (str. 159). Vsakemu dolzemu nosnemu samoglasniku stpolj. odgovarja *ǫ* v novopolj., vsakemu kratkemu — *ę*, in to je tudi po pisateljevem mnenji vzrok različnega nosnika v nom. sgl. *dąb*, -*a* gen. *dębu*; prvo je bilo *dą̄b*, drugo *dą̆bu*. Isto je pisatelj kratko izrekel že v Archivu VI. str. 527. Ta razlika se dolgo ni znala tolmačiti. Šele Potebnja jo je povoljno razložil. Njegovo tolmačenje se popolnoma strinja z ónim Leciejewskega. Potebnja pravi »*o* steht ungefähr im gleichen Verhältnisse zu *ę*, wie poln. *é* — *ó* zu e — *o* oder wie Kleinruss. *i* zu *e* und *o*. Entsprechend dem, wie poln. *ó* seinen Unterschied von *o* dem Gegensatze der geschlossenen und offenen Silbe verdankt, welcher erst nach und nach, in Folge der Abschwächung und zuletzt des gänzlichen Verschwindens des auslautenden Vocales aufkam, ebenso muss auch der Unterschied zwischen *ǫ* und *ę* in *dąb* — *dębu* erst dann eingetreten sein, als die

[1]) Skoraj jednako tudi Potebnja »Ich bin somit der Ansicht, dass vormals im Poln. in dem Wechsel von *ą* und *ę* der vocalische Bestandtheil gleich *a* war. Arch. III, 619.

Zweisilbigkeit der Wortform *dąbъ* aufhörte zu bestehen. Arch. III, 617.[1]) — To je gotovo najboljše potrdilo nazorov Leciejewskega.

Omenjena knjižica je tedaj izpolnila precèj veliko praznino v poznavanji poljskega jezika in njegovega razvitka ter pojasnila do zdaj temni razvoj poljskih nosnikov.

3. Die serbischen Dynastien Crnojević. Ein Beitrag zur Geschichte von Montenegro. Von Franz Miklosich.

Od našega še vedno neumorno delavnega Miklosicha je pred kratkem v 112. kn. poročil dunajske akademije na str. 29—94 objavljen omenjeni prinesek k zgodovini črnogorski. On razsvetljuje zgodovino XV. in XVI. stoletja najmanjše jugoslovanske državice in ob jednem óno beneške samovlade.

Podlaga razpravi je sedem v dvorskem arhivu najdenih srbskih pisem pisanih leta 1523. od bėga Crnojevića beneškemu dogu. Delo razpada v šest poglavij, med katerimi so najzanimivejša za zgodovinarja prvo, obsezajoče omenjena pisma in istodobni nemški prevod, drugo — katero bode najbolj jezikoslovcu ugajalo — o jeziku ónih pisem, četrto, obsezajoče vestí o rodbini Crnojevića, peto, kateremu je napis „Zur inneren Geschichte von Montenegro", in šesto: Dostavek.

Tudi ta razprava se odlikuje po vsem ónem, kar krasi vsa dela našega slavnega mojstra; razvidamo tudi iz nje, kako dobro in natančno on pozna slovansko zgodovino, celó óni oddelek, v katerem je še marsikaj nejasnega, ker pomanjkuje zanesljivih virov. — V drugem poglavji (str. 54) tolmači nam ime „Cernojević" in „crna gora". V četrtem so iz vseh virov 14., 15. in 16. stol., latinskih, grških, taljanskih in srbskih sestavljeni podatki o rodbini Crnojevićev. Morda najzanimivejše poglavje je peto, v katerem razpravlja o notranji, kulturni in ustanovni zgodovini črnogorski (str. 79—85). Šesto poglavje obseza opazke o dozdaj skoraj mitični osebi Štefana Maramonte, o dinastiji Juraševićev; vire in literaturo. Iz virov in literature, med kojimi našteva marsikatere celó zgodovinarjem neznane vire in spise, moremo najbolje razvideti vestnost in zanesljivost, ob jednem pa tudi popolnost razprave.

4. Akcenat i metar junačkih narodnih pjesama. Napisao M. Šrepelj. Zagreb 1886, 8⁰, 79.

To je naslov jako marljive razprave o štokavskem naglasu in metru srbskih národnih pesmij, katere se nahajajo v II., III. in IV. knjigi krasne

[1]) Nasprotno mnenje je pred kratkem izrekel A. Sobolevskij: »I dějstvitelьno, možno li somněvatьsja, čto vъ drevne-polьskomъ jaz. nyněšnee ę proiznosilosь kakъ ę, kogda čeredovanija vъ rodě *cziężé*-cziąstka (sъ nosovymъ *o*) predstavljajut polnoe shodstvo sъ čeredovanijami *bierzesz-biorę* i. t. p. i vpolně obъjasnjajutsja takъ že, kakъ i eti poslednija?« Russ. filolog. věstnikъ 1886, 1. zv. str. 179. Odnošaj med *bierzesz-biorę* ni merodajen za tolmačenje *cziężé-cziąstka;* tukaj sta dva različna procesa, katera sta proizvedla isti rezultat.

Vukove zbirke. Pisatelj je, kakor na str. 53. pripoveduje, vse deseterce omenjenih treh Vukovih knjig beležil, katerih ni menj od 47,000.

Razprava razpada po svoji vsebini v dva dela: V prvem (str. 9—50) razpravlja pisatelj o naglasu, v drugem (str. 50—78) o metru národnih pesmij. V uvodu se je doteknil vprašanja, ali se je národna srbska (hrvaška) metrika osnovala na ritmu in da se mora „od pjevanja izaći“, ali pa na naglasu in kvantiteti. Pisatelj misli v soglasji z Jagićem, Zimo in Budmanijem, kateri so v prejšnjih letih obširneje o tem pisali, da je bil prvotno národnemu stihu ritem podlaga. „Po svemu tome“ — piše na str. 8. — „možemo suditi, da je temeljem naše narodne pjesme bio nekoč samo ritam. No što je pjesma više primicala vremenu, da se ne samo pjeva, nego i kazuje, to je više pjevač ugagjao i jezičnome akcentu, to se više očituje težnja, da se akcenat i ritam slože.“ Ta pisateljev nazor ugaja najbolj razvoju národnega pesništva. Na str. 11.—15. je nam naštel vse besede, katere se nahajajo v omenjenih treh Vukovih knjigah, a katerih ni najti v Vukovem slovarji.

Govoreč o štokavskem naglasu, pri katerem se vedno vestno ozira na čakavščino, izrekel je na str. 19. svoj nazor z besedami: „Po tom opažamo dva glavna faktora, koji upravljaju svom akcentuacijom štokavačkoga govora: ili mora riječ odmah početi s padajućim akcentom, gdje se odmah v prvi tren upotrebljava sva intenzija glasa, ili počinje s rastućim akcentom, ili se onda ne smije iz akcenta glas naglo spustiti v nizinu nego preko srednjega tona. Po tem može rastući akcenat doći samo u riječima bar od dva sloga, te može biti na svakom slogu osim zadnjega. Padajući može biti samo na početku.“

Lepo in prepričevalno razpravlja pisatelj o naglasu kot sredstvu razločevanja dveh inače popolnoma jednakih oblik. Tako je sicer nekatere pojave hrvaškega jezika že pred dvajsetimi leti Jagić tolmačil in o tem tù in tam dovolj obširno prof. Maretić v 67. kn. „Rada“ govoril, ali vendar moramo priznavati, da je pisatelj dobro storil, da je nam pri mnogih primerih pokazal, kako se je naglas predrugačil samo radi razločevanja morfologično jednakih oblik. To biva pri sgl. gen. *rúkê* nasproti pl. nom. in acc. *rûke;* sgl. acc. *rûku* — dual. gen. in loc. *rùkû;* sgl. dat. *rûci* — sgl. loc. *rúci;* gen. pl. *konjâ* — gen. sgl. *kònja*. Isto velja o besedah, katere imajo naglas kakor *drûg*, drûga; njim je jedina razlika med dat. in loc. sgl. naglas (str. 36.). Po naglasu se loči tudi voc. od drugih sklonov (str. 37.). Težnjo do jasnosti, katera se javlja v omenjeni vi differentiae (Differenzierungstrieb) opazujemo tudi v 3. os. sgl. aorista nasproti isti osebi sedanjikovi: v aor. *ȉzgovorî, ȍplete, dȍnese* a v sedanjiku *izgòvorî, oplètê, donèse* (str. 38.). Za tem nam (na str. 43.—47.) dokazuje, da konjunkcije morejo v izrečnem retoričnem ritmu izgubiti visino glasa in pasti v nižino.

Pisatelj je v svojem preiskavanju prišel gledé odvisnosti naglasa od besednega objema do istega zaključka, katerega je Jagić pred nekoliko meseci izrekel v svojem Archivu. Šrepelj o tem pravi „Uz pomenuti metaplazam akcenta podaje štokavačkome govoru mnogo gipkosti i onaj poznati pojav, da je *ӓa = ȗ, aà = á,* što se najbolje opaža na promjenama *ě* : *tȉjelo = têlo, tȋlo, vrijème = vréme, vríme.* No ovaj je zakon dublje zahvatio korijen, nego bi možda ko u prvi mah i pomislio. Po mom na ime sudu ovaj zakon ne vrijedi samo onda, kad se sastanu dva vokala jedan do drugoga, što no se stežu ili otežu: *gröot = grȏt, sélce = seòce* i. t. d., nego to vrijedi i za dva sloga jedan za drugim. Inače se ne može razumjeti, za što se mijenja akcenat od riječi *drȗg* pl. *drȗzi,* kad prione slog *ov* (*ev*), te postaje *drügovi* (str. 24.). To je tudi vzrok izpremembi naglasu v *dònijeti, körijen* nasproti *dònêti, körên;* ali *grägjanin* — *gragjâni, vàročanin* — *vàročâni, Dùbrôvčanin* — *Dùbrovčâni, ljȗbljâj* — *ljȕbljaja, zlàtâr* — *zlàtara, sèkȗn* — *sèkuna* i. t. d.« Isti zakon se dá tudi v slovenščini opaziti, samo da ne zasekava tako globoko v organizem naglasa. Mnogim besedam, katere so imele sprva različen naglas,[1]) je jednakost sufiksa izjednačila tudi naglas v štokavščini (str. 28.). — Vzrok rázličnega naglaševanja v štokavskem in čakavskem narečji išče Šrepelj (str. 41.) v podnebji, različni geografični léži in ju prispodablja v tem z jonskim in ajolskim narečjem — prvo ni prav verjetno.

Glavni resultat natančnega preiskovanja melodije in ritma národnih pesmij srbskih (hrvaških) je ta, da ima melodija v deseterci tri glasbene teze — kar je tudi Wollner neodvisno od Šreplja izrekel — in da je pevec „osjećajući u pjevanoj pjesmi u vsakom desetercu tri teze, tri udarca nastojao u jeziku tome zahtjevu (sc. da zadovolji meterskemu naglasu) zadovoljiti, te u svakom desetercu najmanje po tri puta upotrebiti govorni akcenat.« — Omeniti mi je še samó, da se na nekaterih mestih razprave nepotrebne stvari nahajajo, katere niso v nobeni ali skoraj nobeni zvezi s predmetom samim; a to je malenkost. V. Oblak.

(Dalje prihodnjič.)

[1]) Isto vidimo v ruščini in tudi v slovenščini, samó da vpliva mnogokrat naglas prvotne in podstavne oblike na nove (sekundarne) besede n. pr. žlîčar, kopîtar, sklêdar. Tako imajo tudi kmetica, kovačica, kraljica, tatica, telica, danica, družica naglas na predzadnjem zlogu nasproti besedam: punčica, žabica, žličica, mrvica, katerem je naglas na prvem zlogu. Pri zadnjih besedah je vplival naglas prvotnih besed, za kar imamo tudi v srbščini mnogo poučljivih primerov.



II.

Imenitna knjiga.

Einleitung in die slavische Literaturgeschichte. Akademische Vorlesungen, Studien und kritische Streifzüge von Dr. Gregor Krek. Zweite völlig neu bearbeitete und erweiterte Auflage. Graz 1887. Verlag von Leuschner und Lubensky. XII in 887 str. Cena 12 gld.

(Dalje.)

Kot jeden narod z jednim jezikom so živeli Arijci toliko časa, dokler se niso začela ločiti od prvotnega debla posamezna plemena s posebnimi jeziki, kateri so si ohranili več ali menj prvotnega. S pomočjo primerjalnega jezikoslovja so dognali učenjaki, kateri jeziki so se ločili prej, kateri pa kesneje, ker smemo in moramo soditi, da so ostali združeni s prvotnim jezikom najdalje óni, kateri so ohranili največ starinskega; naravno je da vpliva na to tudi oddaljenost od prvotnih sedežev. Aug. Schleicher in drugi so določili te razmere pod podobo rodoslovnega drevesa, J. Schmidt si pa misli isto v podobi valovitih krogov, ki se razširjajo od sredine na vse strani in kažejo tem manjšo moč, čim dalje se nahajajo od sredine. Vendar se pa do sedaj ne sme zanikavati, da je najprimerneje misliti na to, da so se izobrazili najprej posamezni prvotni jeziki, kakor uči Schleicher in njegovi učenci in da gre iskati prvotni sedež Arijcev v Aziji.

Za Slovanščino je tu mesto v severno-evropskem prvotnem jeziku. Od tega so se odcepili prvi Nemci in ostali so še združeni Litoslovani, ki se ločijo od svojih bratov v glasoslovji in oblikoslovji. Iz Litoslovanščine se je razcepil litvanski in slovanski prvotni jezik, nastal je torej jezik, kateri je oče vsem sedanjim in že izmrlim slovanskim jezikom. Na mesto litvanskih diftongov so stopili v slovanščini prosti glasovi, litvanščina končuje besede še delomà na soglasnike, kar v slovanščini (stari) ni, katera si je ohranila tudi nosnike in več drugih posebnostij v glasoslovji, ki jo ločijo od litvanščine.

Kot samosvoj narod so živeli Slovani bliže Azije nego Nemci in Kelti in so zasedli evropsko nižino med gornjim Donom in Dněprom, do vzhodnih obal Baltskega morja in do srednje Visle proti jugu pa do Pripeta. Od tod so se širili kasneje proti jugo-zahodu in severu. Proti jugu od njih so stanovali nearijski narodi, katere so pregnali kasneje Skythi in Sarmati.

O narodnosti Skythov so mnenja še različna. J. G. Cuno se poteguje med novejšimi posebno odločno na to, da so bili Skythi Slovani. Ali vendar dokazi do sedaj še niso dognani tako, da bi mogli soditi po njih že za gotovo; zato se tudi Krek še ne stavi odločno na to ali na óno stran.

Kdaj so zasedli naši pradedi te pokrajine, ne more se dognati natanko, ali starinska preiskavanja kažejo vendar toliko, da ti kraji za stare bronaste perijode še niso bili naseljeni. Ali ravno tu moramo poudarjati, da je zadel Krek pravo, ker opozarja na to, da najdbe bronastih, kamenitih ali drugih

stvarij niso gotove priče, da bi bili narejeni grobovi, v katerih so se našle, tudi res v teh dobah, ker je mogoče, da so se dajale tudi kesneje mrličem v grob. Jednako nahajamo še sedaj med Slovenci starih kamenitih sekir i. t. d., pa vendar ne bodo trdili starinarji, da smo še v kameniti dobi. Ravno tako se pregrešajo starinarji mnogokrat, če pripisujejo vse to, kar se je našlo, gotovim narodom, ker ravno tu manjka potrebnih kronologičnih podatkov. V isti meri tudi mere črepinj in globanj ne morejo odločevati nedvojbeno, ker se jih nahaja premalo z ozirom na ogromno narodovo število, in ker so se trli nekdaj rodovi ravno po teh krajih semtertja, da ni lahko trditi, vse najdene globanje so tega ali ónega rodu. Mera sama pa že zato ne odločuje, ker kažejo mere istega naroda različen značaj.

Prvo delo, katero so opravljali naši dedi po krajih, kamor so dospeli, bilo je to, da so začeli krčiti les, sušiti močvirje in staviti svoje hramove. Koliko truda, koliko časa je trebalo za to, misli si vsak lahko sam. Zato tudi časa ni dognati. Krek sodi, da se to ni zgodilo kesneje nego v petem stoletji pred Kristom. Ali že tedaj so imeli Slovani precejšnjo omiko. O tem priča primerjajoče jezikoslovje, kjer nam kaže, da rabi vsem plemenom še isti izraz za posebna opravila. Bavili so se z živinorejo, bučelarijo, poljedelstvom. V bučelariji so postali Slovani učeniki Nemcem, kar priznava sam nemški učenjak O. Schade, ki pravi: »Ni dvojiti, da je beseda (stvn. zīdal = bučelar stsl. bъčelarь in stvar sama (bučeloreja) prvotno slovanska. Slovani so bili prvi, ki so iskali po neskončnih lipovih gozdih svoje domovine méd bučel, ki so napolnovale v brezštevilnih rojih lesovje, da so si dobavljali sladko jed in medico. Ondu so se kesneje, ko je bilo že izsekanega mnogo gozda, pečali še vedno z bučelami in so pošiljali med in vosek proti zahodu.«

Že tedaj so poznali Slovani glavno orodje za poljedelstvo, plug, lemež, gredelj, plaz, oralo, sopo in brano; poznali so že žita, katera rastejo po vzhodni in srednji Evropi: rž, pšenico, ječmen, oves in proso. Že beseda žito (iz živto, živeti) nam kaže, da so se hranili posebno s poljedelstvom. Že tedaj so mleli žito na ročnem ali na vodnem mlinu in so si nabavljali moko in so si mesili kruh (hlěbъ). Poznali so pa že tudi repo, sočivje, grah lečo in bob, mak in konopljo in lan, hmelj in česen. Za vsa kmetska opravila imamo besede že iz tega časa. Znano jim je pa bilo že tudi za jed meso, katero so si pekli in kuhali. Od svoje živine so si pridobivali mleko in sir. Od sadnih dreves so imeli jabelko, hruško, višnjo, črešnjo, slivo in oreh. Pili so medico, ol in vino. Z vinom so se seznanili po nemških sosedih na zahodu, čislali ga pa niso toliko kakor medico in ol. Važno je, da kaže jezik že tedaj znanje sadjereje tudi v tem, da so cepili drevje, da je požlahtnijo. Med gozdnimi drevesi so poznali tedaj že vse drevje, katero se nahaja po ónih krajih še sedaj.

Glavni opravek jim je bilo poljedelstvo, radi tega so imeli že zgodaj stalna selišča, vasi. Hiše (domъ) so bile že tedaj primerno pripravljene in so kazale posebne svoje dele: vežo, pivnico, streho, sleme, steno, vrata, prag, izbo, peč, mizo (stolъ) in klop. Med hišo in med hlevom z gumnom je bil dvor, torej niso stanovali z živino pod isto streho. Stavili so si hiše od lesa, ker je sorodna beseda »dom« z gotsko »timrjan« tesati. Da menda niso znali še zidati, kaže to, da za opeko ni obče domače besede; vapno jim je bilo že znano, ali samo za to, da so si belili svoje hiše.

Bojeviti niso bili, a braniti so se znali hrabro in odločno. Gradili so si gradove, napravljali si okope, branili so se z lokom, strelami, z mečem, s kopjem ali sulico, sekiro in nožem, s kijem ali z mlatom. Poznali so že ščit in šlem in oklepe (brъnija).

Obitelj je bila uravnana po patriarhalični šegi, prebivalci jedne vasi so si bili v rodu po krvi, imeli so isto ime in obče imetje. Volili so si starosto, kateri je upravljal vse, kar je zadevalo rod, daroval je bogovom, delil delo in sodil razprtije. Starosta je bil najprej oče, za njim so pa volili najpametnejšega. Po predniku so se imenovali ljudje in vas. Iz več rodov se je sestavljalo pleme, kateremu je stal na čelu zopet starosta, ki je bil vodja v vojski in je imel sicer v večjem okrogu iste pravice in dolžnosti kakor staroste v obitelji in v rodu.

Fr. Hubad.

(Dalje prihodnjič.)



V zaščičenje.

Spisal sestavitelj sodnih obrazcev, vtlačenih Viktorjem Dolencem.

Na drobno moje delce priletela je tedaj kritika še predno sem vse iznesel na svetlo! Kakor me od ene strani veseli, da je to moje delce zadobilo v tako kratkem času toliko uvaženja, nemilo me je od druge strani taknolo, ne za to, da se je g. kritik nepovoljno, nego da se je v njem hudomušno, da celó preziralno izrazil, če prav je imel pomisliti, da sem jaz prvi ledino oral v tej stroci. Tolaži me vendar le to, da sem storil svojo dolžnost in da sem ravno vsled kritike dosegel svoj cilj.

Odkar nam je namreč dr. Mošetov »Pravnik« zadremal, zavladala je pri nas na preimenitnem pravoslovnem polji grozna suša, saj razen dr. Tavčarjevega »Pravnika« in razen državnega zakonika in deželnih ukaznikov, ni zagledala belega dne nobena pravoslovna knjižica. Tožno zares!

Svojim delcem nisem obetal nič dovršenega, povedal sem v pripomenku jasno, da vem prav dobro, da ni popolno in da je hudo oklepa nemški, oziroma italjanski duh. Povedal sem torej indirektno, da je moje

delce le slab poskus, kateri bode trebe sčasoma dovršiti. In s tem poskusom dosegel sem svoj namen. Vrgel sem plamenico v domačo streho in vzdramivši rojake iz snù poklical sem jih na delo. Naj pomečejo iz mojega delca med pleve vse, kar je v njem slabo zgrajenega, saj vršenjem čisti se pšenica.

Dozdeva se mi pa, da sodi g. kritik moje delce v marsičem krivično, da je njegova kritika še prezgodnja in ob to veže me dolžnost, da branim koliko tolikor to svoje delce.

Dokaj let bival sem med čakavci in štokavci. Ni se torej nikakor ne čuditi, da trpi moja pisava pod „vlijanjem“ jezika hrvaškega, kar mi prav nič žal ni. Mi Slovenci smo sicer krepek, ali venderle tako majhen narod, da si prave znanstvene literature vzdržati ne moremo. Narod brezi znanstvene literature pa nima živenja. Zaradi tega bodi nam sveta dolžnost, približevati se polagano drugim slovanskim jezikom in izvlasti hrvaško-srbskemu in ruskemu jeziku, saj v bitnosti je jezik slovenski, hrvaško-srbski, bolgarski in ruski jezik eden jezik, in da bi pisali mi Slovenci in Hrvati svoj jezik s cirilico in sicer sè staro, zastavljam sivo svojo glavo, da bi uže davno imeli vsaj za oči jeden splošen jezik. Temu stališču ima se pripisati, da sem v delci svojem prekoračil morda granice pisave slovenske upletši v nje marsikako besedo, po vsem Slovenskem ne živočo in skrojivši marsikak stavek načinom, v slovenskej pisavi še ne običajnim.

Ogledimo si tedaj izvlasti to stran kritike. —

G. Kritik bi hotel, da rabi izraz „sodnija“ za gericht in norčuje se ob enem z besedama: a) s o d e c, katera rabi meni za richter in b) k o t a r, katera mi rabi za bezirk. — Težko nejezikoslovcu prepirati se v jezikoslovnih stvareh, in brezi tuje pomoči gotovo podlegel bi v boji. Oprosti mi torej slavni jezikoslovče g. Fran Levstiče! da te zovem na pomoč, Tebe napisavšega o tem prelepe besede v znamenitej knjigi: „Slovenskim županom“. — „Sodišče“. Tako piše slavni ta jezikoslovec: „Nikakor se mi nij hotêlo zapisati besede „sodnija“, ker obrazila „nija“ zdaj vse čísto slovanstvo néma, razven nas, katerim je najprvo oča Marko (1781. l.) zapljúnil beséde, kakeršne so: „abotníja“ die Thorheit, „prostníja“ die freie Herrschaft, „zdravníja“ die Arzenei, „lakotníja“ die Unersättlichkeit i. t. d. (morebiti, opiráje se na beséde: „coperníja, uherníja, kaplaníja, kompaníja), ter za njim je iz Gutsmanovega perésa (1789. l.) prišlo: „škofníja“, das Bisthum, „vesníja“ die Dorfschaft, „porokníja“ die Bürgschaft, „prešušníja“ der Ehebruch, i. t. d., potem iz Vodníkovega: „sodníja“ in iz Metelkovega (na 42. stráni): „gorníja“ das Berggericht; a pozneje smo poródili nêstvor za nestvôrom: „obrtníja, uradníja, colníja, stotníja“ itd. — Vrédno bi bilo tákej barbárščini slobo dati! Po mojem bi se za „Gericht“ zópet vzéla stara beséda „sód“, izrekana, kakor „pót“ der Weg, a „Richter“ bi zopet bil „sódec“, kakor je

tudi Hrvatom in Srbom še zdaj.« — Temu imam pristaviti, da beseda sod in sodec žive še dan denes prav krepko med isterskimi, ogerskimi, hrvaškimi in brkinskimi Slovenci in ker je povzdignol za obe te dve besedi mogočni svoj glas slavni naš jezikoslovec Fran Levstik, — in kaj hočemo opraviti proti temu gorostasu mi, ki smo jezikoznanstvo komaj podušali, — mislim, da je g. kritik na krivem potu.

Izrazov: „veliki« in „mali sodec« naši zakoni res ne poznajo, ali pozna jih naš narod po Istri in Hrvaškem ravno tako dobro, kakor na Goriškem „starega« in „mladega gospoda« (župnika, oziroma vikarija in kaplana). Sloveči hrvaški pisatelj A. Šenoa spisal je lepo pripovest o kaplanu nazvavši jo „Mladi gospodin« (kaplan). Oživimo, kar je dobrega v narodu! Sicer ne rabita mi samo navedena dva izraza v mojem delci, negò rabe mi tudi izrazi: kotarski ali okrajni sodec (sodnik) za „bezirksrichter« in sodni pristav za „gerichtsadjunkt« tako, da si lahko vsak izbere, kar mu bode više po vseči.

Slavni g. Fran Levstik je gotovo sovražnik vsake mešanice in v znamenite svoje knjige ne bi bil vsprejel besed, ki niso slovenskega porekla. In glej, v njegovej slovnici: „die slovenische Sprache nach ihren Redetheilen« bereš na 10. stráni: „Kotar« bezirk, v knjigi: „Slovenskim županom« na 181. stráni: „Okraj — kraja, m., Bezirk; der Bezirk; najbolje bi se reklo: kôtar — tara«, staroslovenski: „kotarŭ« m. die Umgrenzung; srbski „kotar« die Umfriedung«.

Božidar Raić v Vestniku štev. 10. stran 161. od 1876. leta razjasnuje vprašavno besedo trde, da je sestavljena iz ko + tor ter da pomenja fines. Kadar suše goriški Slovenci senó, spravljajo je v „kolač«, Dolenjci pa v „kotar«. Ta beseda je tedaj naša, kakor je naša: „tornik« der bothe (cursor). Hrvatje imajo: „kotarski súd« (сѫдъ) in ne vem, zakaj ne bi se pisalo v slovenskem: „kotarski sôd« (сѫдъ)? Želeti je to tem bolje, da zadobode ta izraz splošnjo veljavo, ker stanujo v nekaterih sodnih kotarih, n. pr. pod Gradom in v Bolzetu Hrvati in Slovenci.

2. „Tožbo naperiti« dozdeva se mi manji germanizem, nego g. kritikov „tožbo podati«, kar znači prav za prav: die klage zu protokoll geben. Beseda „naperiti« je Slovencem domača beseda po vsem Goriškem. Čujmo, kaj piše o njej sloveči naš pisatelj Fran Erjavec v Letopisu slovenske Matice od 1883. leta na 215. strani: „Naperiti, naperim, v. pf. Ansetzen, anfangen, richten. Naperiti iglo = einfädeln. Luče na Štir. — Naperiti nogavico = splesti nekoliko začetnih vrst, da potem drug, ki še ni tako umetalen v tem delu, lehko dalje plete. Rihenberg. Naperjavati, naperjavam v. impf. Jemanden aufstacheln. „Poprej ga je naperjaval na pravdo, a potem je pričal proti njemu.« — Na Krasu rabi ta beseda sploh za: die Klage

anstrengen, die Execution einleiten. Ta beseda služi tudi Rusom in pomenja v njih jeziku: gegen etwas andrängen; einem (heftig) zusetzen.

3. Pisava: obravn*o*vanje na mestu obravn*a*vanje mi je uišla po prepisovalčevem peresu tudi pri popravljanji. G. kritik pravi, da bi se primerno glasilo: „razprava“ za abhandlung, „obravnava“ pa za verhandlung, a meni dozdeva se, da bi primernejše bilo ravno obratno.

4. Vsi naši slovničarji uče, da spadajo v drugo vrsto vsi glagoli z vrstno spono *ni,* oziroma *no.* Ker je prvotna spona *no* ohranila se pri vztočnih Slovencih, ker ta spona tudi drugim Slovencem ni neznana in ker se ta spona vjema z vsemi drugimi slovanskimi jeziki, ima gotovo prednost pred spono *ni* in je tudi opravičena moja pisava: vgasnôti, vrnôti i. t. n.

5. Trpna oblika glagola, katera mi pogostoma rabi, ne vgaja ne g. kritiku, in morda tudi slovenskemu uhu ne, a pomisliti je trebe, da se času primerno prilagoditi mora tudi slovenski jezik drugim evropskim in izvlasti slovanskim jezikom. Takej pisavi podlegel je vrli Čeh, podvrgel se je čili Hrvat in udal se jej je celó mogočni Rus, in zaman bi se mi upirali mogočnej tej reki. Tako bi se na priklad: „die sitzung wurde geschlossen“ reklo po italjanski: „la seduta venne (fù) chiusa“, po češki: „Sezění bylo zavřeno, po ruski: „zasiedanije bylo zakrito“, po hrvaški: „siednica bijaše zaključena“, in ne vem, zakaj ne bi se moglo reči tudi po slovenski: „razprava je bila završena“? — Pred meseci vršila se je pri c. kr. kotarskem sodu sežanskem glavna razprava z dvema beneškima Rezjanoma. „Tebie ne bješe menjà vredit“ (du hättest mich nicht beleidigen sollen), rekel je pri tej priliki Rezjan Rezjanu. Zapisal sem ob to v svojej knjižici na enem mestu omenjeni aorist beše, nu samo zato, da se ne pozabode. Ogerskim Slovencem rabi ta aorist še vedno.

To isto velja tudi glede nekaterih germanizmov. Vsi naši zakoni pisani so v nemškem jeziku in zaradi tega ne otresemo se še dolgo dolgo ne germanizmov in to tem menje, ker so pridobili uže grajansko pravo kakor pri Česih, Hrvatih in Rusih. „Nepremičnine nahodeče (nalazeče) se“ je isto tako germanizem kakor g. kritikom nasvetovani: nepremičnine „nahajajoče se“ in vsi ti germanizmi zadobodo grajansko pravo, ker „vpisati“ znači einschreiben in ker ta izraz ne more povsod rabiti za nemški: „vorkommen“, ali za italijanski „riportare“. Ne bodimo preozkosrčni, saj ni ne tolika nesreča ne sramota, ako imamo tudi v bukvah kako tujko, brezi katere dan denes ni, pa tudi biti ne more noben jezik, kolikor jih ljudje govore po vsi široki zemlji (Prim. Novice od 1858. leta št. 204.)

6. Na kolikor se dostaje glagola b i v a t i sem pa menda nevedi v resnici predaleč segel. Za svojega službovanja na „klasičnej“ zemlji latinskej v Vodnjani zahajal sem često v sosedno pravoslavno črnogorsko naselbino Peroj

ne samo k slovanskej službi božjej, nego tudi na kupico dobrega vina. „E gospodine sudče“! rekel bi mi pri kakej prilici stari Kosta Vučetić, „zlo po onu kuću; kuća ne biva pometena, posliedna ovca biva izvučena iz ovčaka, inkanat biva accordan (dozvoljen)“ i. t. n. Opirajoč na narodno to govorico, ker sem v slovenskem prevodu reda kazenske pravde naletel na besedo: „sum biva vtrjen“ in ker sem bral tudi v ruščini stavek: „Tiem ne menice my slyšim ot samih gubernatorov, čto oni byvajut stiesneni v svojih razporjašenijah“, mislil sem, da bi se n. pr. stavek: „es wird bewilligt“, „viene accordato“ dobro slovenil tako: „biva dozvoljeno“; — ker sem pa se sčasoma preveril, da ta pisava ni še v zakon zvedena, sem jo tudi popravil koncem knjižice v primetbi. Ni pa nikakor ne res, kakor uči g. kritik, da se ima dejanje vršeče se v presentu, izražati dovršnim glagolom, kajti dovršni glagoli imajo sicer obliko presenta, ali njih pomen je futuren. Ako rečem tedaj n. p. „sodnik dozvoli“ znači to ne: „der Richter bewilligt“, temveč: „der Richter wird bewilligen“.

(Dalje prihodnjič.)



LISTEK.

Nove knjige slovenske. — *Koroške bukvice* slovenskemu ljudstvu v poduk in kratek čas izdaja in zaklada *Filip Haderlap* Jurjev, I. snopič. Tiska J. R. Bertschinger v Celovcu 1887, 16, 32 str. Cena 15 kr. Pisatelj sam piše v predgovoru: »Slovenci radi prebirajo kaj lepega, kratkočasnega ali podučnega. Zato sem se namenil, skrbeti jim za tako berilo in začel izdajati „*Koroške bukvice*“. Prinašale bojo pripovedke, pravljice, povesti, pesmi, smešnice, gospodarske svete in sploh reči, ki človeka kratkočasijo, ali mu pamet bistrijo, ali srce požlahnujejo, ali mu v vsakdanjem življenji dobro svetujejo. S *politiko* se „Koroške bukvice“ ne bojo pečale; za tisto so časniki, kterih se Slovencem ne menjka. Slovenci imamo še malo lepoznanskega berila. Kdor hoče tedaj kaj storiti za omiko slovenskega ljudstva, naj me podpira s primernimi spisi, pa tudi s pridnim naročevanjem. Kaj bi pomagalo, ko bi „Koroške bukvice“ prinašale še tako lepe reči, pa bi ne našle potrebne denarne podpore? Sčasom bi moralo vse zopet zaspati.« — Namera Haderlapa je hvale vredna. Knjižica prinaša nekoliko národnih pripovedek, smešnic in začetek izvirne povesti: »Usmilite se ubogih«. Mi bi knjižico prav radi priporočili, da pisatelj ni imel nesrečne misli s »Koroškimi bukvicami« širiti tudi neslani svoj pravopis, katerega je prejšnja leta ponujal že po nekem ljubljanskem časopisu, pa nobeden ni maral zánj. Clanek »Nijekäj kraetkih besedy o novem pravopysu« in »Dvie božyčni peismi, swožeani v iječi l. 1883.« so knjižici prav nepotreben dodatek. Nikar ne begajte koroških Slovencev in ne cepite jih od svojih drugodeželskih bratov z nesrečnimi novimi abecedami!

— *Jugoslovani v zlati Pragi in slavnem Velegradu.* Potopisne črtice. Svojim sopotnikom spisal *Vekoslav Vakaj* (pri Sv. Ani v Slov. Goricah, pošta Mureck). Natisnila tiskarna sv. Cirila v Mariboru 1886, m. 8. 128 str. Cena 45 kr. pri pisatelji ali pa v Cirilovi tiskarni v Mariboru. Pisatelj nam podrobno in na široko opisuje v preprosti be-

sedi znano potovanje slovenskih romarjev l. 1885. v Prago in na Velegrad. Knjiga bi se bolje brala, ko bi pisatelj ne vihtel na vse strani tako silovito svoje kadilnice, in ko bi nam bil opisal z nekoliko manjšim navdušenjem popotne svoje spomine. Nil nimis!

Slovenski pisatelji Liška, Linšker in Cingermajer. Prijatelj nas je opozoril na članek »Die slovenische Literatur«, ki je bil lansko poletje natisnen v graški »Tagesposti" (št. 209. ad 214 in 215). Ne spada sicer v naše področje zavračati mnogovrstne napade, s katerimi omenjeni graški list osrečuje Slovence, toda napominjani članek je tako izboren po svoji obliki, po svoji temeljitosti, kakor tudi po svoji očitno razodeti nameri, da nam bodo bralci našega lista gotovo hvaležni, ako jih vsaj površno seznanimo ž njegovo vsebino. Pisatelj njegov si je izbral plemenito nalogo dokazati: prvič, da je vsa slovenska književnost beraška; drugič, da so slovenski pesniški in leposlovni proizvodi, zlasti pa Jurčičevi spisi, polni fanatizma proti nemštvu; tretjič, da je večina slovenskih najboljših pisateljev nemškega pokolenja, *nemškega* rodú, ki so uskočili v slovensko slovstvo, in da se vsa književnost slovenska izkadí v prazni nič, kadar Nemci dovršé svojo »deutschnationale Erziehung« ter s tem Slovencem zmanjšajo in ubranijo »den Uebertritt neuer Ueberläufer und damit neuer Führer.«

Vsa slovenska književnost, pravi pisatelj, šteje dandanes natanko 1935 knjig, nič menj in nič več, in to največ prevodov, kajti vse izvirne knjige slovenske lehko še dandanes v robec zavežeš in nosiš s seboj. Raca na vodi! mislil sem si, ta pa zná! Odkod vé to natančno število? Po dolzem ugibanji sem jo pogodil. Temeljiti učenjak je imel v rokah letopis »Matice Slovenske« za leto 1885. in tam je v Tomšičevi »Bibliografiji slovenski« na 391. stráni našel številko 1935. Misleč, da so v tej bibliografiji štete slovenske knjige od Trubarjevih časov sèm, oprijel se je ta najnovejši biblijograf slovenski številke 1935, ne vedoč, da je toliko knjig v Slovencih prišlo na svetlo samó od leta 1868.! V številih ta mož sploh ni izbirčen in jedna ničla več ali menj mu ne dela preglavice; tako n. pr. trdi, da ima »Mohorjeva družba« 2900 družbenikov. — *Bohoričeva* slovnica je bila »bis vór zwanzig Jahren« jedina slovnica slovenska. Za Bohoričem je prišel takoj Jane*čič*, in za njim lansko leto nekdo drug (Šuman), ki je spisal slovnico, »welche den Vortheil bietet, die slovenische Jugend mit den wesentlichsten Verschiedenheiten anderer slavischer Dialekte, mit dem čechischen, dem serbischen und croatischen und selbst mit etwas Russisch bekannt zu machen«. Kakor vidimo, ta mož ne zna ne za Hyppolytovo, ne za Gutsmannovo, ne za Zelenkovo, ne za Kopitarjevo, ne za Metelkovo, ne za Murkovo, ne za Potočnikovo, ne za Navratilovo, ne za Levstikovo, ne za Končnikovo, ne za Sketovo, ne za Miklošičevo slovnico; pač pa zna nekaj drugega — namreč denuncirati! — »Matica« izdava same prevode, kateri se delajo »auf Bestellung«; njene knjige so pisane v nerazumljivem novoslovenskem jeziku, ko so ga iz »političnih ozirov« na novo skovali in »umetalno« zverižili iz hrvaščine in srbščine. — *Vodnika* štejejo Slovenci zaradi njegovih národnih, nemškemu ukusu »prerobatih« pesmij »und wegen eines übersetzten Kochbuches zu den Dichterheroen«. — Škofa *Hrena* preslavljajo dandanes Slovenci samó zato, »weil er, ein fanatischer Streiter der Kirche, mit andersgläubigen Priestern auf der Kanzel raufte, ketzerische Kirchen in die Luft sprengen und gar Friedhöfe demolieren liess.« — Ves razvoj sočasne književnosti naše se opira na nemško-slovenski slovar, katerega je leta 1860. spisal *Cigale* (»italienischer Abstammung«) s pomočjo trinajstih sotrudnikov, med katerimi je bilo sedem — Nemcev (»sieben deutsche Namen«). Knjigo je založil škof Wolf, »dieser Mann aus deutschem Blute« — in zdaj šele so mogli slovenski književniki pričeti glavno svoje delo — *prestavljanje*. In tako dalje cum gratia in infinitum!

Za oznanjevalce národnega fanatizma med mladino šteje pisatelj pred vsem prof. Trdino (»ein Jugendbildner«), Trstenjaka, Rutarja, naš »Zvon« in napósled Jurčiča. G. Trdina si zaradi tega najbrž ne bode belil glave; g. Trstenjaka in prof. Rutarja zategadelj prištevati k národnim fanatikom, ker je prvi raziskával venetsko in keltsko; drugi langobardsko zgodovino — to je tako neslano, da ni vredno o tej preprosti denuncijaciji izgubljati kakšne besede. Kar se tiče našega lista, izrekli smo že večkrat slovésno in znova izjavljamo spet danes, da »Ljubljanskega Zvona« ne izdavamo niti za otroke, niti za nesamovlastne mladiče, ampak za odrasle pametne ljudi. Ako je naš list zašel v kakšno »Schülerbücherei«, tožite tiste, ki so odgovorni za to, nas pa pustite z mirom! Da bi pa zategadelj, ker morebiti kdaj na kakeršen koli način »Ljubljanski Zvon« pride v roke nezreli deklici ali mlečnozobemu mladeniču, morali uredovati svoj list po tistih načelih, po katerih se ureduje »Vrtec« ali »Knjižnica za mladino«, tega ne more, tega ne sme nihče zahtevati od nas; kajti ako bi si nalágali take ozire, potem bi nobena literatura nikoli ne prišla iz otročjih povójev. Takih zahtév tudi še nismo slišali nikjer, pri nobenem národu, samó nam Slovencem hoté ž njo zvezati roke in zamašiti usta. Kako piše Lessing ali Schiller, Shakespeare ali Göthe, in vendar so vam evangelij in silite nedorastle dijake, da jih morajo prebirati ter vam pisati o njih poročila! Tam je gotovo desetkrat več strupa v jedni sami drami, n. pr. v Göthejevem »Götzu« nego v desetih »Zvonovih«. Národni fanatizem pa more najti v našem listu samó tisti, kateremu je že jedino Slovenec biti podedovani gréh, katerega ne izbriše nobeden zakrament. In čudna doslednost, napominjani pisatelj govorí v svojem članku ves čas o »deutschnationale Erziehung«, nas pa pita s fanatiki in šovinisti, če hočemo storiti kàj za národno zavédnost! Jurčič je bil zadnje čase res fanatičen, kar je pokazal zlasti v svojem »Tugomeru«. Ali pa veste, kje se je naučil tega fanatizma? Od Nemcev, od najizbornejših sočasnih nemških pisateljev! Pisalec teh vrstic je dobro opazoval Jurčičev preobrat v tem oziru. Kdor čita povesti, katere je spisal Jurčič pred letom 1870., gotovo mi pritegne, ako rečem, da so v politično-národnem oziru indiferentne. A prišlo je leto 1870., ki je porodilo nemško moč in slavo, a vzmnožilo tudi nemško ošabnost in preširnost. Dogodki tega leta in njih posledice so silno vplivali na dovzetnega Jurčiča. Videl je, kako so najboljši romanopisci in pesniki nemški kar čez noč izpremenili se v pijonirje nemške ideje; vsaka nedolžna pesem, vsaka novela je bila postavljena na národno stališče ter je imela očitno razodeto tendenco, zanesti národno nemško zavest v naj irje národove kroge. »Vidiš,« rekel mi je večkrat v začetku sedemdesetih let, »tako moramo pisati tudi mi, kakor pišejo ti Nemci. Ti znajo!« Tiste čase je dobil Jurčič v roke tudi G. Freytagov klasični roman »Soll und Haben« in druge iz nemške preteklosti zajete povesti tega slavnega pisatelja. Znano je, kako Freytag zlasti v prvem romanu slika in grdí Slovanstvo. To mu je sama lenoba, nesnaga, zapravljivost! Spominjam se, kako je zanimal Jurčiča ta roman. »Ako je nemški pisatelj svetovne slave v svojem romanu tak slavofag, zakaj bi mu jaz ubogi Slovenec ne smel vračati njegovih zabavljic z jednakimi?« Prišla je Jurčiču tista leta slučajno v roke i zgodovinska knjiga »Wendische Geschichten aus den Jahren 780 bis 1182 von Ludwig Giesebrecht«, iz katere je zajel svojega »Tugomera«. Giesebrechtova knjiga je živa povest slovanskega mučeništva in nemškega nasilstva ob Labi v srednjem veku. „Ako hočeš, da te Slovan uboga, dati mu moraš žreti senà ter ga tepsti kakor osla!« piše celó meziborski škof Thietmar, zgodovinopisec teh časov. Ako je imel ta sveti mož takšne nazore, no, potem si lehko mislimo, kako so delali s polabskimi Slovani nemški cesarji ali Henrik Lev in Albreht Medved! Ali se je potem čuditi, da je Jurčič, napojen iz istih *nemških* knjig s takim duhom, v svojem »Tugomeru« udáril na struno, ki zdaj tako neprijetno brní, baš nemškemu ušesu? Vrhu tega je pokojni Jurčič v

vsakdanji politični borbi predobro spoznal nemško vrlino, za katero nam baš tudi »Tagespoštin« pisatelj podaje tako klasične dokaze, kar je močno vplivalo tudi na njegovo pisateljsko delovanje.

Zlasti klasičen pa je naš mohikanec s svojim dokazom, da je večina dozdanjih slovenskih pisateljev — *nemškega* rodú.

Dvoje je tù vzeti v poštev. Prvič ni še vsak človek, ki nosi po svetu nemško imé, že istinit Nemec, niti ni vsako selo, ki slôve nemški, naseljeno z Nemci; saj vemo, kaj je zagrešila baš v tem oziru ali nevednost ali zloba. Saj še ni dolgo tega, kar ste nam iz Plaveža naredili Bleiweissa, iz Kraljiča Greulicha, iz Beliča Wellicha, iz Kragulja Kragla, iz Sinje Gorice Schweinsbüchel, iz Družinske Vasi Gesindeldorf, iz Račjega Rappelgeschiess itd. itd. itd. Drugič, nahajajo se med pisatelji vseh národov tudi tuja imena, in med istimi Nemci znamo veliko pisateljev s slovanskimi in zlasti romanskimi imeni. A kdo jim bode očital njih inozemski rod? Bavarski in tirolski kolonisti, ki so se v srednjem veku naselili po Gorenjskem, zdavnaj že nimajo v sebi niti jedne kaplje nemške krvi; od vsega nemštva jim je ostalo samó nemško imé in te ljudi delati zdaj za Nemce, zdi se mi tako smešno, kakor bi hoteli mi Pruse in Meklenburžane reklamovati za Slovane! A to ne moti našega Tevtovca! On našega Preširna izvaja iz starovisoke nemščine (»Prescher, Brescher, ahd. Brozzo, von brort = Pfeil«). Tavčar (»Tûtscher, in Westphalen heute noch als Familienname Tütscher«), Šuman, Wiesthaler, Žemlja (»Semmel«), Kragelj, Žakelj (»Soukel«), Stegnar (»Stegener«), Cegnar (»Segener«), Koblar (»Kobe = Käfig«), Koder (»vom mhd. kôden — reden«), Rahnè (»ahd. Ragano — Rathgeber«) itd. so mu pristni Nemci, zato je pa Valjavec »ein Croate« (kaj poreče Matija Kračmanov?), in »rodoviti« Lapajne »zum Theil französischen Ursprunges«.

Toda dovolj! Samó jedne stvari ne morem zamolčati, ker prejasno osvetljuje vso ogromno temeljitost tega najnovejšega slovenskega književnega zgodovinarja. Med slovenskimi pisatelji našteva mož tudi te tri: *Cingermajer* (»Singermaier«), *Liška* (»die Verkleinerungsform von Lisch — Luzzo, der Nebenform für Hluodwic«) in *Linšker* (»Kosename für Lindolf«). Časih sem si domišljal, da vsaj nekoliko poznam slovensko književno zgodovino; a ko sem bral imena teh treh slovenskih pisateljev, uvidel sem, da je kar nič ne poznam; kajti slovenske pisatelje *Cingermajer! Liška! Linšker!* ki so tako slavni, da jim je »Tagespošta« posvetila tri dolge feljtone in da jim pisalec feljtonov ta imena z vso korenito učenostjo profesorja germanista tolmači iz sáme stare in srednje visoke nemščine, te slavne tri pisatelje slovenske sem pozvedel šele iz »Tagespošte«. Samó to me je tolažilo v nevednosti moji, da niti Šafařík, niti Marnov »Ježičnik« ne poznata teh imenitnih gospodov: Cingermajerja, Liške in Linškerja! A na svetu morajo vendar biti, kako bi drugače nemški učenjak mogel o njih pisati dolge razprave? In bogme, res živé! Starodavno mesto Kranj je tako srečno, da hrani med svojim ozidjem te imenitne tri možake in meščani kranjski si gotovo niso nikdar mislili, da bodo baš oní kedaj slovenskemu národu poklonili tri tako slavne pisatelje, kakor so Liška, Linšker in Cingermajer. — A bodimo resni!

Leta 1881. se je v Kranji osnoval literarno-zabavni klub, čigar člani so bili, kakor piše »Ljubljanski Zvon«, letnik 1881., na 782. strani nastopni gospodje: Fronke, Pirckar, Linšker, Liška, Berne, Pestimajd, Ičmen, Cingermajer, Državnik. Kdor pozna kranjske razmere, temu se ni treba dosti truditi, da iz teh dovtipno zloženih imen bere znane gospode: Franke, Pirc, Karlin, Škerlj, Škaberne, Pezdič, Majdič, Mencinger, Dr. Šavnik.

Gospodje Liška, Linšker, Cingermajer so člani literarno-zabavnega kluba, natisneni v »Zvonu«, ni vrag, da bi ne bili fanatični pisatelji slovenski, kar v „Tagespošto“ ž njimi! tako najbrž si je mislil naš koreniti germanski učenjak. Mož ni vedel, kako grozno

se je spekel pri tem. Ta učenost njegova je pa tudi jasen dokaz, da so vse njegove dedukcije o slovenskem slovstvu — pisan ništrc. Iz usmiljenja ne imenujemo pisateljevega imena. Saj zaradi tega, kako „mit wenig Witz und viel Behagen" zabavlja „Jugendbildnerjem", kakor so n. pr. Šuman, Wiesthaler, Šuklje, Žakelj, Rutar, Kragelj, Levec i. dr. vsak s prstom lehko pokaže nánj. Škoda črnila in papirja!

„Kdaj izidejo zopet Drobtinice?" — »Kakor hitro se zopet zadosti gradiva nabere.« S tem upanjem izšel je zadnji — dvajseti — letnik »Drobtinic« med slovenski svet l. 1869. iz rok zadnjega svojega urednika, preč. gosp. kan. *Fr. Kosarja.* A mnogi zadržki, največ obilna opravila urednikova, ovirala so nadaljevanje »Drobtinic«. Bilo je to v veliko škodo našemu slovstvu, v škodo našemu národu. Branje »Drobtinic« je našemu ljudstvu tako ljubljeno, kakor le malokatere druge knjige, pisal je zadnji urednik, in to ni bilo resnično samó pred dvajsetimi leti, ampak je še vedno. »Drobtinice« so še vedno slovenskemu národu izmed vseh knjig skoro najbolj priljubljene: bere jih staro in mlado, bere jih zlasti učeča se mladina, berejo jih v kmetskih hišah; le škoda, da jih je tako težko dobiti na posodo, še teže pa na prodaj. Odbor »Kat. družbe« za Kranjsko je sklenil dné 13. pr. m., da bode izdajal in nadaljeval »Drobtinice« na mesto »Glasov« in je njihovo uredovanje, kakor dosedaj »Glasov«, izročil dr. *Fr. Lampetu* v Ljubljani. Ker so nekdanje »Drobtinice« zlasti zaradi *raznovrstnih* spisov tako zanimive in priljubljene, zato prosi novi urednik uljudno in ponižno vse prijatelje nekdanjih „Drobtinic", te najlepše cvetke Slomškove, da bi pomagali s svojimi spisi nadaljevati dostojno tako koristno delo. „Drobtinice" so postavile mnogim možem spomenik, ki jih je otel pozabljivosti, in nam kliče glasno: Slovenci, take može posnemajte! *Životopisov* si želé v prvi vrsti tudi nove „Drobtinice" in poleg teh žele si mičnih *pesmic* in nedolžnih *kratkočasnic, pripovestij in prilik,* pa tudi *poučnih spisov,* zlasti o *vzgoji,* Naj bi duh pokojnega slovenskega vladike in učenika, duh Slomškov, obudil mnogo prijateljev tudi novim »Drobtinicam«, da bi mogle kmalu razveseliti in poživiti milo našo domovino! Doneski, vprašanja in nasveti naj se blagovoljno pošljejo za letošnji tečaj imenovanemu uredniku vsaj do *konca aprila.*

Ruska književnost. Pod uredništvom P. A. Efremova začnó v kratkem v zalogi V. V. Komarova v Peterburgu zbrana dela Puškinova pod naslovom: »Polnoe sobranie sočinenij A. S. Puškina«. Obsezala bodo sedem zvezkov po 3 rublje. — V Parizu je prišla na svetlo francoska zgodovina ruske literature L. Sichlerja pod imenom: »Histoire de la letterature russe depuis les origines jusqu' à nos jours.« Založnik je Dupret, cena 3 franke 50 cent. — Paul Viskovatov, profesor ruske literature v Derptu je spisal za Meyerjev naučni slovnik (III. izdaje) obširen članek o ruski književnosti. To delo je prišlo sedaj tudi v posebnem natisku že drugič na svetlo pri Karovu v Derptu z naslovom: Paul v. Wiskowatow, »Geschichte der russischen Literatur in gedrängter Uebersicht. Ein Leitfaden nebst bibliographischen Notizen mit besonderer Berücksichtigung der neueren Literatur.« 48 str. cena 1 marka 20. Delo nam podaja glavne stvari. Le škoda, da pisatelj knjige ni razširil nekoliko in dodal najnovejših del in pisateljev. — Dr. P. J. Pášino napisal je knjigo »Po Indii« (Peterburg 1886), v kateri opisuje, kako je potoval preoblečen kot mohamedan po Indiji in kako se mu je posrečilo priti v kraje, kamor doslej še ni bil prodrl noben Evropec. — »Polnoe sobranie sočinenij J. S, Aksakova. III. zvezek. Moskva 1886. Ta knjiga zbranih Aksakovih del obseza njegove razprave o poljskem in o židovskem vprašanji. To delo kaže, da pisatelj ni bil tak neprijatelj Poljakom, kakor ga opisujejo njegovi nasprotniki. Zoper židove se pa izraža, ker po njegovem mnenji ne more trpeti sedanja civilizacija nadvladanja njihovega posebno v denarnih stvareh.

ŠAH.

Ureduje JANKO KALAN v Vélikih Laščah.

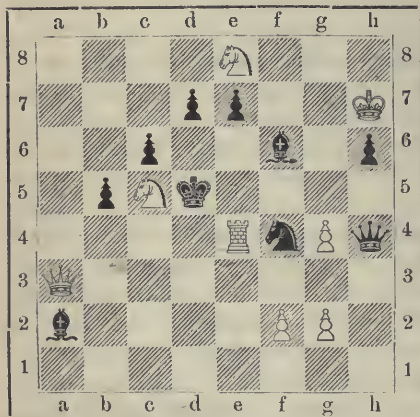
XXXIII. naloga.

Zložil JOSIP POSPIŠIL v Pragi.

Gaslo: »— i bi klánie, i bi parubánie —«.

Prisojena jej je bila prva cena v prvem češkem mednarodnem turnirji »Češkega spolka šahovnega«.

Črni.



Beli.

Beli naredi mat v 3 potezah.

8. partija

igrana na mednarodnem šahovnem shodu v Londonu v 27. dan julija 1886. l.

Italijanska partija.

	Beli.	Črni.
	Gunsberg.	Zuckertort.
1.	e2—e4	e7—e5
2.	S g1—f3	S b8—c6
3.	L f1—c4	L f8—c5
4.	d2—d3	S g8—f6
5.	L c1—e3	L c5—b6
6.	S b1—c3	d7—d6
7.	D d1—d2	S c6—e7
8.	o—o—o	c7—c6 [1])
9.	d3—d4	L b6—a5
10.	S f3—g5 [2])	d6—d5
11.	d4×e5	S f6—g4 [3])
12.	e4×d5	S g4×e3
13.	D d2×e3	L a5×c3
14.	D e3×c3	S e7×d5
15.	D c3—g3	o—o [4])
16.	L c4—d3 [5])	h7—h6
17.	S g5—h7	T f8—e8
18.	c2—c4	S d5—b4
19.	S h7—f6†	K g8—h8
20.	S f6×e8	D d8×e8
21.	a2—a3	S b4—a6
22.	f2—f4	S a6—c5
23.	L d3—c2	L c8—e6
24.	T d1—d6	b7—b6
25.	f4—f5	L e6×c4
26.	D g3—f4	L c4—b3
27.	T d6×h6†	K g8—h8 [6])
28.	T h6—h3	L b3×c2
29.	D f4—h4	K g8—f8
30.	f5—f6	g7×f6
31.	e5×f6	S c5—b3†
32.	T h3×b3!	Črni se podá.

Opomnje.

[1]) Nedobra poteza; bolje bi bilo Se7—g6 ter potem na 9. d3—d4, Dd8—e7.

[2]) Branéča in h krati napadajoča poteza. Črni ne sme zdaj rokirati zavoljo 11. d4×e5, d6×e5; 12. Dd2×d8, La5×d8; 13. Sg5×f7.

[3]) Ako Sf6—e4, igra beli: 12. Sg5×e4, d5×e4 (ali d5×c4); 13. Dd2—e2 in potem 14. Sc3×e4 oziroma Se3×d6 ter je na boljem. Potegne li črni 11. .... d5×c4, nadaljuje beli: 12. Dd2—d8†, La5×d8; 13. e5×f6, g7×f6; 14. Td1—d8†, Ke8—d8; 15. Sg5—f7†, Kd8—e8, 16. Sf7×h8 itd.

[4]) Ako h7—h6 sledi: 16. Sg5—e4, 17. f2—f4, 18. Se4—d6 itd.

[5]) Izborna poteza! Ako potegne črni g7—g6, odločuje za belega 17. c2—c4 in 18. Ld3×g6.

[6]) Ako črni vzame turen, sledi: 28. Df4×h6, Kh8—g8; 29. f5—f6, Sc5—e6; 30. D h6—h7†, K g8—f8. 31. Dh7—h8 in mat.

„Ljubljanski Zvon"

Izhaja po 4 pole obsežen v veliki osmerki po jeden pot na mesec v zvezkih ter stoji vse leto 4 gld. 60 kr., pol leta 2 gld. 30., četrt leta 1 gld. 15 kr.

Za vse neavstrijske dežele po 5 gld. 60 kr. na leto.

Posamezni zvezki se dobivajo po 40 kr.

Lastniki in založniki: **Fr. Levec** i. dr. — Izdajatelj in odgovorni urednik: **Fr. Levec.**

Uredništvo in upravništvo v *Ljubljani,* v knežjem dvorci v Gosposkih ulicah, 14.

Tiska »Narodna Tiskarna« v Ljubljani.

Ljubljanski
ZVON.
Leposloven in znanstven list.

Štev. 4. V Ljubljani 1. aprila 1887. Leto VII.

Dvorski norec.

Romanca.

Kaj sloníš tu sám zamišljen,
Dragi Ali, modri Ali?
Glej veselja morje šumno,
Kak to pôlje po dvorani!

Kaj stojiš tu ném, zamišljen?
Glej té pare, ki vrté se
Po dvorani v plesu lahkem,
Glej jih prince in princése!

Hodil mnogo si po svetu:
Rêci, kje na kterem dvoru
Veselice so krasnejše,
Nego moja je nocojšnja?

Glej briljante, dijamante,
V sultaníje dijademu!
Kje si videl lepših, dražjih?
Rad bi vedel, rad bi vedel.

Vrat Aide glej princése!
Bíserjev si kdaj že videl
Na človeku kje katérem
Še svetlejših in še čiščih?

Kje si videl lancev večjih,
Lancev še iz težje rude,
Kakor zlata je veriga,
Ki jo nosi paša Jusuf?

In vilinska oblačila!
Kje je lepše tkana svila,
Kje obleka bolj ukusna
Nego tu na odaliskah? —

Zaškrebljajo zvončki norski,
Šiljasta se zmaje kučma,
Ko iz sanj se vzdrami norec
Pa satirska skrémži usta:

„Lepših videl sem demántov,
Bíserjev sem čiščih našel,
In veríg sem gledal težjih
In obleke vse to drážje."

„Daleč treba ní hoditi,
Da se, sultan, sám prepričaš,
Kà tvoj norec, modri Ali,
Gôlo pravi ti resnico".

„Dražja nego svila dvorska,
Ráševina mi je kmečka,
Ker si vsak jo sám zasluži
Z delom težkim in poštenim!"

„Težji nego lanci zlati
Tu na prsih gizdalinov,
Sužnosti so lanci hudi,
Kteri narod moj težijo!

„Bíserjev še hočeš čiščih? —
To so solze milijonov
Stradajočih zarad tebe,
Ki tu paseš se pohôtno!"

„In najlepši dijamanti —
To so svete srage tiste
Padajoče s čela móžu,
Ki za svojcev kruh borí se!"

Gorázd.





To je moja maksima!

Vesela igra v jednem dejanji.

Spisal **Alfonz Pirec.**

Osebe:

Gospod **Ivan Koren,** bivši trgovec.
Gospa **Marija,** njegova soproga.
Anica, njiju hči.
Dr. Fran Božič, advokatski kandidat.
Hinko Metuljček, trgovec.
Micika, hišna pri Korenovih.

Godí se sedanji čas v slovenskem mestu.

Prvi prizor.

Gospa Korenova (sedí na desni stráni na divanu. **Anica** (na levi za svojo mizico na stolu. Mati plete, hči ima vezeníno v rokah).

Gospa Korenova. No, Anica, zakaj si tako zamišljena danes? Ali si še trudna od včerašnjega plesa?

Anica. Ne, mamica, ali mislila sem, kaj neki zdaj-le dela?

Gospa Korenova. Kdo?

Anica (ustrašena in zmočena). Nobeden.

Gospa Korenova. Nobeden? — Kaj nobeden dela?

Anica. Ne, kaj dela — prijateljica moja, Marjetica.

Gospa Korenova. Glej, hčerka moja, vidi se ti, da ne znaš govoriti neresnice. Ti si na vse kàj druzega mislila in mi nečeš zaupati.

Anica (vstane naglo, pohití k materi ter jo objame). Oh, mamica, ljuba mamica, saj te imam tako rada!

Drugi prizor.

Prejšnji dve. Gospod **Koren** (prihaja skozi stranska leva vrata).

Gospod Koren. Dobro jutro, dobro jutro! Kaj pa je posebnega, da se tako objemata? (Podá gospé rokó).

Anica. Dobro jutro, papá! (Poljubi mu rokó in hoče oditi na desno.)

Gospod Koren. Kaj si tako resna, Anica moja, po prvem plesi?

Anica. Saj sem vesela, papá. (Objame ga in odhití.)

Tretji prizor.

Gospa Korenova in gospod **Koren.**

Gospa Korenova. Kaj je neki danes Anici naši? Osemnajstletno deklè, pa je zdaj resna, zdaj zopet vesela. Ali ji je morda včeraj kakšen plesalec glavico zmédel? — Pa ti si prišel tudi tako v nepravem času; ravno mi je hotela vse zaupati.

Gospod Koren (ki je že ves čas s komično resnostjo poslušal soprogo, hitro). Zaljubljena je, zaljubljena, in jaz še celó vem v koga.

Gospa Korenova. Zaljubljena, in ti veš v koga?

Gospod Koren. To se pravi, zdi se mi.

Gospa Korenova. Povej, povej! Kako to, in da bi jaz ne vedela ničesa o tem?

Gospod Koren. Jaz vse zvem! Moram zvedeti vse. To je moja maksima!

Gospa Korenova. Oh, povej mi no rajši, Ivan!

Gospod Koren. Včeraj na plesu, ko sem nehal kvartati in sem gledal zadnjo kadriljo, pridruži se mi gospod Metuljček.

Gospa Korenova (začujena). Gospod Metuljček?

Gospod Koren. Gospod Metuljček, prav on. — Vprašal sem ga, zakaj ne pleše, in odgovorí mi, da je bil sicer angažovan z najino hčerko ali, da ga je ta poprosila kot starega prijatelja, naj odstopi, zadnjo kadriljo doktorju Božiču in da je zdaj tako brez plesalke, pa da Anici na ljubo vse rad storí.

Gospa Korenova. No, in dalje?

Gospod Koren. Zeló mi je hvalil mojo hčer, da je danes dosti plesal ž njo, da je nji, novi plesalki, skrbel za plesalce in da mu Anica jako ugaja. Napósled je začel govoriti celó o dobri svoji kupčiji in o zakonu.

Gospa Korenova. O zakonu? Z Anico?

Gospod Koren. O zakonu z Anico! Jaz sem précej vedel, »kam pes taco molí.« Ej, to je moja maksima! — Pravil mi je še, da je tako sam in — ako mu bi jaz dal Anico?

Gospa Korenova (začujena). Anica in gospod Metuljček? — Neverjetno! Metuljček ima svojih štirideset let in Anica je izpolnila šele osemnajsto.

Gospod Koren. Mož ni nikdar prestar za ženitev. To je moja maksima! Tudi jaz sem imel štirideset let, ko sem se ženil, in ti si bila skoraj za polovico mlajša.

Gospa Korenova. Res, Ivan, gotovo, in midva sva bila srečna, ker sva se ljubila.

Gospod Koren. No, in zakaj bi se Anica in Metuljček ne ljubila? — Metuljček je videti še mlad, pleše kakor vrtálka in pri vseh gospodičnah je priljubljen.

Gospa Korenova. Plešast je tudi.

Gospod Koren. No, no, saj mu še tudi nisem ničesar obljubil. Če te deklè mara, vzemíta se, rekel sem mu. — Silil je ne bodem. To je moja maksima! (Kratek odmor. Gospá Korenova se poprime zopet svojega dela. Gospod Koren gre k mizi, kjer je prej sedela hči, vzame v roko „Slovenski Narod“ in ga pregleduje ter bere glasnó): »Gospod Fran Božič, advokatski kandidat, promovan je bil pred dvema dnevoma na dunajskem vseučilišči doktorjem prava. Čestitamo mlademu narodnjaku!« Čestitam, v resnici čestitam tudi jaz. (Proti soprogi obrnen.) To je tisti, ki je bil poleti na Bledu večkrat v druščini naši. Jako nadarjen mladenič! Ubog je in s svojo pridnostjo se je kvišku vspel. Popolnoma moja maksima!

Gospa Korenova. Res, jako nadarjen gospod, včeraj je jako pozno prišel na ples, menda se je tudi šele včeraj pripeljal z Dunaja.

Gospod Koren. Ti, Marija, morda pride danes gospod Metuljček zaradi Anice. Ti vsaj ne boš proti njemu, ako je Anica ž njim zadovoljna?

Gospa Korenova. Gotovo ne, Ivan! (Sáma záse.) Ali meni se zdi, da Anica na koga druzega misli. Moram k nji. (Glasnó.) Jaz grem malo po opravkih. Pred pol ure tako ne bo še nobenega nas obiskovat. (Odide na desno.)

Četrti prizor.

Gospod **Koren** (sam).

Gospod Koren. Gospod Metuljček res ni več mlad, ali imovit je in tvrdka: „Hinko Metuljček“ ima dober glas. Zakaj bi ga moja Anica ne vzela? Trgovčeva hči vzemi trgovca! To je moja maksima! — Tudi jaz sem si v trgovini pridobil precèj imetja. Z uradniki ni nič. Visoko se nosijo in dolgove delajo, ti, tast, mu jih pa plačúj! Napósled nakoté kùp otrok in pride revščina. In da bi jaz svojo hčer dajal takemu lačnemu in zadolženemu uradniku? Nikdar ne! To je moja maksima! Sicer: čemu se jezim? Anica, zdi se mi, ima Metuljčka rada. Saj ni dolgo, kar mi je rekla, da je zmeraj vesela, kadar nas pride Metuljček obiskat, tako, da se ima potem ves teden dosti smijati. (Odide na levo.)

Peti prizor.

Micika (z omélom, začne pospravljati).

Micika. No, vendar je že odšel stari sitnež. (Vzame pisemce iz žepa.) To-le pisemce mi je dal tako lep, mlad gospod in me prosil, naj je dam še dopóludne skrivaj gospodični Anici. Gotovo je

kàj zaljubljenega notri. — Meni pa korporal moj nobenih pisem ne piše. Čemu tudi, saj se tako lehko pomeniva. Zvečer, če se le prikažem pri hišnih vratih, že me čaka. — Pa je tudi lep fant, Francelj moj! In korporal! Moje prijateljice Tončike ljubček je popolnoma navaden prostak, in kako mu mora salutovati! (Koraka čez oder in pokaže.) Ha, ha! — Zdaj moram pa pismo dati gospodični, saj vem, da bo tudi vesela. (Odhití proti desnim vratom, ko vstopi Anica.)

Šesti prizor.

Anica in Micika.

Micika (skrivnostno). Gospodična, gospodična! To-le pisemce mi je dal nekdo za Vas. Tako lep gospod z dolgo, črno brado.

Anica. Tako? Pokaži! (Vzame hitro pismo, odprè je in bere.)

Micika (pospravlja po salonu, sáma záse). Saj sem védela, da je od ljubčka. Kar veselje ji žarí z obraza. (Glasnó.) Kdo pa je bil tisti lepi gospod? Ali je Vaš ljubček?

Anica. Kaj pa misliš? (V zadregi.) To je moj znanec, prijatelj moj!

Micika (záse). Znanec, pa skrivaj pisma piše! (Glasnó.) Kaj pa je?

Anica. Doktor.

Micika. Doktorja bi pa jaz ne marala.

Anica. Zakaj ne?

Micika. Doktor obiskuje mlade gospé in gospodične, ki ga kličejo le, ker jim je dolg čas, čeprav niso bolné. Posebno, seveda, rade kličejo doktorje, ki so mladí in lepí. (Važno.) Jaz že vem!

Anica. Kam pa misliš! — Saj on ni tak doktor, da bi ljudi zdravil. On bo advokat.

Micika. Advokat bo! No, no, to je vse jedno, doktor je doktor in jaz ne bi jemala nobenega. Meni je že ljubši moj korporal. (Hoče oditi.)

Anica. Micika! Pa ne, da bi pravila o tem pismu kàj papánu ali mami.

Micika. O, ne bojte se, gospodična Ana! Pa tudi Vi ne gospé o korporalu mojem. (Odide.)

Sedmi prizor.

Anica (sáma).

Anica. Ob dvanajstih, piše mi Fran, bode me čakal pri sv. Jakoba môstu in me spremil do moje učiteljice za klavir. Nekaj važ-

nega mi ima povedati, pravi. (Spravi pisemce v nedrije.) Oh, kako ga ljubim! — Hiteti moram, da ga ne zamudim. (Odide.)

Osmi prizor.

Gospa **Korenova** (v drugi toaleti, pride z leve straní).

Gospa Korenova. Kje je le Anica? Tako bi rada govorila ž njo. Micika mi je rekla, da je v salonu, pa je ni. (Gre proti vratom na desni stráni, ko vstopi Anica v lepi zimski obleki z mapo, na kateri stojí napìs „Musik".)

Deveti prizor.

Gospa **Korenova** in **Anica.**

Gospa Korenova. Ti greš ven?

Anica. Grem, mamica, moram iti k uri. Précej bo dvanajst.

Gospa Korenova. Nekaj trenutkov že še utegneš. (Prav prijazno.) Anica, kaj si mi hotela prej povedati?

Anica. Jaz, mamica? Prav nič!

Gospa Korenova. Gotovo si mi hotela, na koga si namreč mislila prej zjutraj. — Sédi sèm k meni in povej mi! (Sédeta na divan.) Papá mi je prej rekel, da on vé za nekega gospoda, ki se záte zanima Ali je res to?

Anica. Mamá! (Objame jo.) Oh, res je, mamá! Kàj ne, saj nisi huda náme?

Gospa Korenova. Kaj hočem biti huda! Kje in kdaj si se pa tako dobro seznanila ž njim? Ali je že dolgo tega?

Anica. Oh, dolgo, dolgo! Že zmeraj sem ga imela rada. A da se ljubiva oba, povedal mi je šele, čakaj — lani na Bledu avgusta meseca. Zdaj je januvarij, to je tedaj že pet mesecev.

Gospa Korenova. Tako, tako. Pa meni nisi nič povedala.

Anica. Oj, dobra mamica, saj sem ti že večkrat hotela. (Ura bije dvanajst.) Zdaj moram pa teči, drugače zamudim. (Záse.) To bo vesel Fran, če mu zdaj povem, da mamá nima nič proti najini ljubezni. (Glasnó.) Kàj ne, mamica, da nisi nič huda na naju?

Gospa Korenova. Nič, dete moje, srečno bodi! (Poljubi jo in Anica odide skozi srednja vrata.)

Deseti prizor.

Gospa **Korenova** (sáma).

Gospa Korenova. Da si je ravno Metuljčka izbrala! Jaz ne bi tega nikdar verjela. Avgusta meseca. Res, res, takrat je bil tudi gospod Metuljček nekaj časa na Bledu. Sukal se je res okoli nje, ali

da bi si jaz kàj tacega mislila! Prej bi bila mislila na doktorja Božiča. Večkrat sta se tako samá vozila po jezeru in vedno sta se imela kàj smijati med sábo.

Jednajsti prizor.

Gospa Korenova in gospod Koren.

Gospod Koren (pride skozi leva vrata). Vsak trenutek mora gospód Metuljček tukaj biti. Videl sem ga skozi okno, ko je govoril z Anico. Tako se mu je smijala. Saj sem vedel, da ga ima ona tudi rada. Jaz ženske poznam. To je moja maksima!

Gospa Korenova. Dà! Ravno mi je povedala, da ga ima rada.

Gospod Koren. Tudi sáma je povedala? Tako je prav! Trgovcu jo najrajši dam. To je moja maksima!

Dvanajsti prizor.

Prejšnja in Micika in kmalu za njo Metuljček.

Micika. Gospod Metuljček prosi.

Gospod Koren. Naj le vstopi!

(Micika odpre vrata in noter priskakljá gospod Metuljček, belordečega, ženskega obraza, kratkih in redkih plavih las, in malo plešast. Oblečen je v črn frak z belim telovnikom, s klakom in belimi rokavicami. Njegovo vedenje je ves čas komično-pretirano.)

Micika (záse). Ta se je pa gotovo prišel ženit. Ko bi mene vprašal, meni bi bil pa že ljubši óni lepi gospod, ki ji je danes zjutraj poslal pismo, dasi je doktor. (Odide.)

Metuljček (se priklanja in poljubi gospé Korenovi rokó). Drznil sem se danes Vas zopet obiskati. Tudi je bil gospod soprog včeraj toliko prijazen, da me je povabil.

Gospa Korenova. Jako nas veselí, gospod Metuljček, da ste nas zopet počastili. Prosim, sédite!

Gospod Koren (podá Metuljčku rokó). Res, dobro došli, gospod Metuljček!

Metuljček. Prosim, gospa milostiva, kako Vam je včeraj kàj ugajalo v čitalnici na plesu?

Gospa Korenova. Hvalo lepo! Jako dobro sem se zabávala in tudi Anica je bila prav zadovoljna. Zahvaljevati se Vam moram še, da ste se toliko potrudili za hčerko mojo. Tudi ona Vam je zeló hvaležna.

Metuljček. Prosim, prosim, gospá milostiva, mnogo preveč hvale, katere nikakor ne zaslužujem. Jaz za Vašo gospodično hčer storim vse

rad. Tako pametna gospodična! In ravno radi tega sem prišel danes, da bi poprosil Vas, gospá milostiva, in Vas, gospod Koren, ko bi mi hoteli dati svojo hčer v zakon. Ljubim jo, kakor le more ljubiti mož žensko bitje. — Razmere moje poznate in res sáma ljubezen do nje me je pripravila, da sem se odločil za njó.

G o s p a K o r e n o v a. Jako častna je za nas ta Vaša ponudba, gospod Metuljček.

G o s p o d K o r e n. Tudi jaz sem popolnoma tistih mislij, kakor soproga moja. Ponudba Vaša nas jako čestí.

G o s p a K o r e n o v a. Samó Anica je še mlada in utegne še čakati. Sicer se pa, seveda, uklanjam jaz popolnoma volji svojega soproga.

G o s p o d K o r e n. Gotovo, gospod Metuljček, midva s soprogo sva z Vami popolnoma zadovoljna. Čakamo pa še lehko do poletja. Povedati Vam morem, gospod Metuljček, da me posebno veselí, ker svojo hčer omožim s trgovcem. To je moja maksima! Upam, da bo tudi hčerka moja z Vami srečna, kakor zaslužuje. Sreča otroka mojega mi je bila in bode vedno na srci. To je moja maksima!

M e t u l j č e k. Gotovo se bodem vedno potrujal hčer Vašo osrečevati. Na rokah jo bodem nosil in s cvetlicami bode potresena njenega življenja pot.

G o s p o d K o r e n. Ali ste tudi že z Anico sámo kàj govorili o tem?

M e t u l j č e k. Naravnost se ji še nisem razodel, ali mislim, da ji ugajam. Vedno se mi smeje in ravno to njeno smijanje mi tako ustreza, da sem se zaljubil vánjo. Upam, da bo mene ljubila tudi ona, kakor že zdavnaj ljubim jaz njo.

G o s p a K o r e n o v a (se mu smeje). Gotovo! (Tiho.) Jaz vendar še ne morem verjeti, da bi se bila Anica zaljubila v tega bedáka. (Glasnó.) Anica pride kmalu domóv, ali nam morda hočete danes izkazati čast, da ostanete pri obedu naš gost?

M e t u l j č e k (se prikloni). Jako srečen sem, če mi je to dovoljeno. (Poljubi ji rôko.)

G o s p a K o r e n o v a (vstane). Ne zamerite! Soprog moj Vam bode delal druščino, jaz moram zunaj še nekaj naročiti. (Odhaja proti srednjim vratom.)

G o s p o d K o r e n. Pomeníva se pa midva kàj o trgovini. To je moja maksima!

Trinajsti prizor.

Prejšnja in Anica.

Anica (prihití skozi srednja vrata in objame mater). Oh, mamica, ravno zdaj-le sem srečala prav slučajno doktorja Božiča in précej hoče priti sem, da tebe in papána naprosi za roko mojo. — Glej ga!

Štirinajsti prizor.

Prejšnja. Micika in takoj za njo dr. Božič.

Micika (odprè vrata). Gospod dr. Božič! (Tiho.) Ta bo pravi ženin.

Gospod Koren in Metuljček (osupla vstaneta).

Doktor Božič (poljubi gospé roko). Milostiva gospá in gospod Koren, upam, da se mene še spominjate od počitnic sèm, katere ste preživeli na Bledu. Srečni so bili óni dnevi zámc tembolj, ker sem jih prebil v čestiti Vaši druščini. Posebna sreča pa je bila še meni, da sem tam spoznal Vašo hčer gospodično Anico. Drug druzega sva se spoznala in ljubiva se. Drznem se tedaj poprositi Vas, milostiva gospá in gospod Koren, da mi daste v zakon svojo hčer. (Vsi stojé osupli med tem govorom. Metuljček nemirno gleda okoli in se igra s svojim klakom.)

Anica (očeta poljubujé in objemáje). Kàj ne, papá, da imaš tudi ti rad Frana in nisi proti temu, da sva srečna? Mamica je že rekla, da nama ne nasprotuje.

Gospod Koren. Ti, Marija?

Gospa Korenova. Jaz nisem vedela, da Anica tako misli.

Gospod Koren (doktorju Božiču). Zeló ste me počestili s to svojo ponudbo, gospod doktor, in tudi jaz se z veseljem še spominjam prijetne Vaše druščine na Bledu, vendar —

Anica (ga zopet objame). Oh, papá, bodi mi dober, kakor si mi bil zmeraj in ne odreci ničesa Franu! Jaz ga ljubim in le njega bom vedno ljubila. (Popustí očeta in hití k doktorju ter se ga oklene z rokama.) Jaz ga ne morem in ga nečem pustiti!

Gospod Koren (v zadregi). Jaz vsega tega ne umejem in ne vem, kako je vse prišlo. Jaz sem ravno obljubil roko tvojo gospodu Metuljčku.

Anica. Komu? Gospodu Metuljčku? Ha, ha! Jaz Metuljčkova nevesta in žena njegova? Nikdar, papá! To je presmešno, tega ne morete misliti resno. (Smeje se.)

Metuljček. Gospodična, Vi se smejete in le šálite z máno. Sicer Vam bodi vse dovoljeno. (Poklekne prédnjo.) Gospodična, jaz Vas

ljubim, uslišite ljubezen mojo! Srce mi poči, če nisem za Vas. (Klak, s katerim se je igral, izproži se in poči.)

Anica (smejé se). Ha, ha, počilo je že, gospod Metuljček! Res, prav smilite se mi, a jaz Vam ne morem pomagati. Jaz že ljubim svojega Frana.

Micika (katera je vstopila, ko je počil klak. Tiho). Aha, ta je tudi Francelj, kakor moj korporal!

Metuljček (stopi h Korenu). Ne zamerite, gospod Koren, jaz odstopam od svoje ponudbe. Vaša hči tepta najsvetejša moja čutila z nogami. (Záse.) Še celó lepa njena dota mi je splavala po vodi. (Glasnó.) Jaz grem in nikdar več se ne povrnem. (Priklanjaje se, odide.)

Gospod Koren (kliče za njim). Jako žàl mi je, gospod Metuljček. Ali jaz sem popolnoma nedolžen. To je moja maksima!

Petnajsti prizor.

Prejšnja, brez **Metuljčka.**

Doktor Božič. In jaz, gospod Koren, ali smem upati?

Anica. Kàj ne, papá, Ti me daš Franu, da je on moj in jaz njegova?

Gospod Koren. Tvoja sreča mi je bila vedno na srci. To je moja maksima!

Gospa Korenova (prime Anico in doktorja Božiča za róko in ja vêde k očetu). Naj sta srečna, Ivan, daj jima blagoslov svoj!

Gospod Koren. Bodita srečna! To je moja maksima!

Micika (ki je ves čas stala zadaj pri vratih, oglasi se vmes) Prosim, gospôda, kosilo je pripravljeno!

(Zagrinjalo hitro pade.)



Tujec.

Trudno okó mi, truden žirot,
Dèkle lepó, daj, duri odpri mi;
Tujca, ki hodi v noči zdaj tod,
V hišico svojo, prosim te, sprimi!

Čedno, lepó vse, kakor pri nas,
Kakor vè rojstni daljni mi vási
Tukaj deklè je tudi pri vas —
Tuji samó so vaši mi glási.

Vendar uméš me, tvoje okó,
Jasno dovolj mi to potrjuje;
Káko bi tudi to ne biló,
Srce če s srcem družno občuje?

Tebi na prsih naj poslonim,
Dokler privozi solnce nad gore;
Dasi, deklè, z jezikom molčim,
Srce govôri, kolikor more.

Jutri pa zjutraj, draga, naprej,
Kdo ve še, kam pripelje me cesta?
S težjim pa srcem, kakor doslej
Skozi vasi bom blodil in mesta!

Jos. Kostanjevec.

Postillon d' amour.

Iz spominov dalmatinskega slikarja. Priobčil **S. Savec.**

VII.

V deželi nebeškega sina.

Ko se bliža brod sredini kitajske obali, reže ves dan, okoli 150 angleških milj. umazano rjavo vodo, tako mogočno se žene veletok Jang-tse-kiang (izgovarjaj Jan-ktz') v Tihi ocean. Iz širokega ustja, podobnega obširnemu jezeru, zavije pot v čisto vodo. Med nizkimi bregovi, mimo velikih džonk in malih vasij sopiha parnik še dve uri in se ustavi sredi široke reke Hvangpo. Kolikor daleč seza oko, gori in doli, stojé veliki parniki med čolni in ladjicami. Na levem bregu, za široko cesto, je neobsežno dolga vrsta visokih, lepih poslopij, ki so pridobila Shanghaju ponosno ime »mesto palač«. Na desni stráni reke se razprostirajo velika trgovska skladišča, ladjišča in zaloge premoga in lesovja. Više na reki je za visokim zidovjem kitajsko mesto, pred njim vse gosto brodovja na reki. Nad 300.000 stanovníkov šteje obojno mesto, središče velikanskega prometa kitajskega z inostranci, emporij svetovne trgovine.

Na cesti »East Bund«, ali le »Bund« imenovani, čaka velika tolpa kulijev na potnike in njih blagó, kričí, pehá se in gnete za delo in zaslužek. Cetinovič hoče počakati, da bi se ljudstvo nekoliko razšlo, kar zadene močen Kitajec težak kovčeg na tilnik, druga dva pobereta ostale stvarí in urno korakajo vsak na drugo stran. »Evreka, Evreka!« vpije za njimi brezvspešno; steči mora za vsakim posebej, vleči ga za obleko nazaj in navêsti na pravo pot, kakor trmastega konja. Veselo se oddahne, ko vidi svoje rečí srečno pod streho malega, prijaznega hôtela in se pogodi za sobo in druge potrebščine z mlado Američanko, ki je krstila svoj závod z učenim imenom »Evreka.«

Poskusi se seznaniti z gospodi, ki zahajajo v hôtel, a ne posreči se mu; pri obedu se jim vselej mudí, in zvečer po dinéji se izgubijo hitro po svojih potih v klube, kakor mu razjasni prijazna gospodinja. Tudi druge razmere razklada Američanka, mlada vdova, slikarju radovoljno, morda zaradi tega, ker ji je obljubil naslikati prav lepó njeno podobo; če ne zaradi tega, ker zna njeno sicer ne baš preobilno lepoto vse bolje ocenjevati, kakor drugi gosti.

Da bi svoj čas do prihoda ruske »Svetlane« porabil koristno, ogleduje si obojno mesto, posebno natančno preštudira léžo in okolico

ruskega konzulata in potrka tudi na policiji zaradi Fanice. Stvar je pa tukaj do cela drugačna. Shanghaj ni del angleškega kraljevstva, kakor Hongkong, ampak prava republika, sestavljena od treh velikih občin, od francoske, angleške in ameriške naselbine. Vsaka oskrbuje svoje stvarí samostojno, o skupnih interesih določuje svèt, izvoljen od zemljiških posestnikov. Evropci so podložni vsak zase sodnim zakonom svoje domače države, ako imajo tù svoje zastopstvo. Kdor pa nima svojega zastopnika, nima sodnika in ne uživa nikakeršnega varstva. Policija t. j. mestni detektivi, varujejo red največ proti Kitajcem, podložnim svojim domačim sodnikom in zakonom. Dežélna oblast kitajskega cesarstva je v ozemlji Shangajske republike omenjena na zemljiški davek in na to, da pobira carino od tržnega blagá. V vsem drugem vlada popolna svoboda.

Ves teden hodi Cetinovič po mestu; ogledal si je tudi svetišča in druge znamenitosti kitajskega Shangaja, ali v svojih namenih niti za pičico ni napredoval; celó prijazna gospodinja mu odpové svojo pomoč. »Ne bodite smešni,« reče, ko zavije slikar govor zopet na povest o svoji sestri. »Bodi sestra, kjer ji je drago! Pojdite domóv, spravite skupaj svoje in njeno imetje, pa se povrnite! Ako Vam tukaj ni všeč«, nadaljuje poredno, vendar ljubeznivo, »pa prodam hôtel in greva v Kalifornijo, tam je neizrečno lepó in prijetno živeti«. Slikar seveda se ne more nikakor še povspeti iz svojih idej, vcepljenih mu po evropski civilizaciji, na vzvišeno stališče Američanke, ki se dobro zaveda višje vrednosti svoje domovine; Američani namreč nečejo biti civilizovani, to je zánje premalo, prenizko, oni so »enlightened« — razsvetljen národ.

Hvala Bogú, zdaj je konec dolgočasnega postopanja, Rusi so tù, evo pravcatega dvoglavega ptiča carskega v barjaku nad zvezdo! Živela »Svetlana«! vsklikne Cetinovič. Ne utegne se odgovarjati gospodinji, le voza zahteva urno, séde na dvokolesnico, kočijaž Kitajec na vojnice za ponijem in hajdi po »Bundu« gori za brodom. Iz »Svetlane« se vali gost dim, pok za pokom se razlega v pozdrav vojnih paznikov. Ni še streljanja konec, ko izstopi pred ruskim konzulatom nekaj gospodov; véliki knez je mlad, visok, raven ko jelka le malo bolj porasten, kakor na fotografiji — tega je brez težave spoznati izmed drugih. Po kratkem pozdravu z malo deputacijo izginejo vsi v konzulatskem poslopji.

Cetinovič pošlje voz nazaj in postavi sebe na stražo. Kraj ni kàj ugoden za opazovanje. Dvorec je na prostornem vrtu, ločenem od ceste z visokim zidom, na obeh koncih zidú so vrata na vrt. Iz ceste je

mogoče opazovati oba vhoda, poslopje in prostor pred njim je pa pregleden pri uhodih ali na vrtu, kjer daljše opazovanje ne bi ostalo skrito; prikaže se vsak čas kdo pod verando ali pred postranskimi poslopji, globoče na vrtu ležečimi.

Cetinovič preží neutrudljivo prvi, drugi, tretji dan, nagovorí tudi tega in ónega Kitajca, ki posluje v hiši, brez vspeha izkuša izvabiti z dolarji kàj. Reveži nić ne vedó, niso z gosti v nikakeršni dotiki, še ruskega slugo od gospoda ne znajo ločiti. Drugemu kakor Kitajcu si pa ne upa in ne sme črhniti besedice. Véliki knez se prikaže skoraj vsako popóludne, pa nikdar ne sam in vselej ga brzo odpeljejo iskri konjiči.

Peti dan prinese nekaj novega. Doslej so časniki le priovedovali, kaj se je zgodilo, kogá je obiskal ruski admiral, kaj si je ogledal véliki knez; danes pa govorijo o prihodnjem dnevi, da bo namreč zvečer velik diner na ruskem konzulatu, da je povabljeno vse dostojanstvo, tudi Tautai, kitajski guvernêr. Z nočjo počastí mornaríca ruske goste z razsvetljavo, prostovoljno gasilno društvo bo napravilo produkcijo s parnimi brizgalnami.

Vendar ne bodo Rusi čepeli domá, ampak si ogledali nekoliko razsvetljavo, misli Cetinovič. Zmaguje ga nestrpnost čim dalje, tem huje; za trdno sklene ne izgrešiti take prilike in približati se Vladimiru, če tudi s silo in naj provzroči še tak škandal.

Časniki so prav poročali. Pogosto prihajajo drugi večer gospodje peš in z vozom na konzulat. Ljudstva, največ kitastega, nabira se vedno več na široki cesti, Tautai dojde v krasnem palankinu sredi večje gruče, ki ga s svetilnicami, praporci in šumečim vriščem piščalk, trobent in bobnov spremi do vrtnih vrat. Tù vsprejemata dva Rusa povabljence, drugi ne smejo dalje. Brodovje je razsvetljeno, prostovoljni gasilci so zakurili brizgalne in poskušajo njih moč, zdaj sem, zdaj tja, tudi med množico namerijo curek in si napravijo tako prostora. Obed ne traja čez uro. Gostje že odhajajo po dva, po trije; Tautaja odnesejo prav tako, kakor so ga prinesli. Cetinovič ne izgreší nikogar, pripravljen je vsak trenutek planiti na vrt, s pisemcem v roki, da bi se ga kdo ne zbal — o strela, vse nič, raz streho konzulatsko, s terase si ogledujejo Rusi razsvetljavo, na oglu stojí visoka postava, vzdigne kdaj pa kdaj binokel pred očí, on je — ne bo ga doli. Cetinovič gleda, kako se knezu zdaj pa zdaj gospod poklanja in lehko preračuni, kdaj se bo kdo prikazal na vrtu.

Temno je v duši Cetinovičevi, kakor na »Bundu«, kjer so gasilci pobili z brizgalno vse svetilnice, kakor daleč je sezala vaja. Po-

parjen, jezen, žalosten pride v hôtel »Evreka«, Tù ga opomni prazni želodec, da je začakal obed na »Bundu.« Pa gospodinja ima poleg ljubezni do rednosti in natančnosti tudi nekaj usmiljenja v srci ter postreže neredežu, ki še zdaj ne vé za hišni red, z mrzlimi jedili in s steklenico šampanjca. Ukloniti mora svoje dostojanstvo in potruditi se sáma, ker služinstvo je opravilo svoje posle in odšlo.

Okrepčan prične slikar iskati novih pomočkov, ker po dosedanjem poti, priporočenem v Benetkah, ne doseže ničesa; vtihotapiti do kneza se nikakor ne more.

Iz časnikov vé, da je Vladimir namenjen potovati po Janktzu do Honkava, pot do tja znaša šest dnij, za vrnitev in ogled znamenitostij sme staviti dober teden. Ta čas hoče porabiti po svoji glavi in svojem nagibu; ako mu izpodletí vse v Shanghaji, hoče potovati dalje za »Svetlano«, če tudi v Sibirijo.

Drugo jutro se oglasi v nemškem klubu za vstop; podanik Avstrije, ki velja med daljnim svetom za nemško, ne pričakuje ovir; po pridobljenih znancih upa priti pozneje tudi v kakšen angleški klub, saj je slikar in bo že védel vzbuditi zanimanje záse. Ker se klubisti zbirajo le zvečer in se ima ondaj predstaviti, čez dan nima kàj početi in gre še jedenkrat pregledovat okolico pred ruskim konzulatom; morda naletí danes na srečen slučaj, ker bo préžal zadnjikrat. Zapazi res tudi nekaj nepričakovanega, namreč gospoda, ki se mu vidi znan po obrazu in po hoji. Gotovo, prav na tem mestu ga je srečal že večkrat. Čudno, prav tako postopa, kakor slikar sam, danes se kar ne gane stráni. Cetinovič se umakne proti prečnim ulicam, na oglu se kakor slučajno obrne, gospod ni daleč za njim. Prvi gre nekaj časa po ulicah gori, in vstopi k brivcu. Obrnivši se pri vratih vidi gospoda stoječega na oglu; čez pol ure stojí še prav tam. Cetinovič koraka dalje skozi več ulic za konzulatom in stopi iz nasprotne straní na »Bund«, pohajkovalec mu pride naproti. Ko nastopi mrak, pridruži se k prvemu še drugi opazovalec in oba se sprehajata tako, da mora ostati Cetinovič vedno med njima. Ne more več dvojiti, stražita ga detektiva; zadnji čas je opustiti to nevspešno taktiko.

VIII.

Avdijenca.

»Ste li ženin, gospod slikar?« oglasi se gospodinja, ko čez nekoliko dnij stopi Cetinovič prédnjo v salonski opravi ter zahteva vozá. »Glej, glej, kako ste se nadičili!« pristavi in prebira od nog do glave slikarja, ki, dasi tudi širokih pleč in krepkih udov, kaže čez pas mladeniško šibkost.

»Ženin sícer nisem, vendar prosim najlepšega vozá in najponosnejšega kočijaža, kajti«, nadaljuje važno, »resni trenutki nastopajo; odločiti se ima danes usoda moja in še več druge osebe, a drugače, kakor Vi sodite.«

Ne vé, kam bi obrnila slikarjeve besede, katerih resnoba ji ustavi daljše izpraševanje. Gleda za odhajajočim vozom, dokler se ne ustavi pred ne prav velikim poslopjem, vendar nekako ponosno odlikujočim se sredi ograjene zeleníce, nasajene z nizkimi drevesci, ki obetajo, da nastane s časom vrt okoli hiše. Poleg hiše razvija veter iz visokega jambora barjak avstrijskih barv. Kolikokrat je Cetinovič mimoidoč zaupno pregledaval dobro poznani grb! Z zaprekami mu je rasla misel, zateči se tù sem in iskati pomoči, ko bi ne našel drugače izhoda iz svojih težav. Daleč od domovine se mu je vzbudil polagoma prej neznani čut; jel se je zavedati, da je tudi njegovo državljanstvo nekaj vredno. Česa ne naučí človeka sila in potreba! Srečni óni, katerim se državljanstvo in národna zavest popolnoma krijeta! Zatekel se je pod krila c. kr. zastopnika takoj tisti večer, ko je zadnjikrat préžal pred ruskim dvorcem in ko je privabil s trdovratnim postopanjem dva oparazovalca, ki sta ga spremljala prav do klubne hiše. Vsprejeli so ga radovoljno v klub, skoraj prisrčno, tretjega Avstrijca, tedaj rojaka, dasi iz skrajnega juga, iz Dalmacije. Slikar, hoteč delati študije po Kitajskem, je pa res nekaj novega, zanimivega. Seznanil se je z več gospodi, tudi avstrijski konzul je bil navzočen in vsprejel je novodošleca uljudno, prijazno. Resnično je bil potreben Cetinovič takega občevanja, toliko puščobe in zopernosti se je nakopičilo v njegovem duhu, utrujenem po nevspehu tolikega potrpljenja. Izmučilo ga je čakanje do cela. V klubu vlada svobodno, prijateljsko ponašanje: resnobo, napeto delavnost, tisto kratko uljudnost nepoznatih ljudij, na kratko, ves amerikanizem odložé klubovci v svojem zbirališči. Tudi izmučenega Cetinoviča oblada dobrodejen čut, kakor bi bil prišel med znane ljudi. Posebno prikupi se mu takoj avstrijski konzul. Imel je na sebi nekaj, kar vabi in vzbuja zaupanje. Konzul, gospod Bilinski, sicer ni rojak v ožjem jezikovem pomenu, v zavesti ima le avstrijsko národnost, pa na tujem, sredi tako korenitega tujstva zlijó se Evropci nasproti Azijatom v jeden sam celotni živelj, veže jih čut skupnosti; neskladnosti, in podrobne razlike med naobraženimi národi so tako malenkostne v primeri z gramadno različnostjo azijatskega življa v vsakem obziru, da Kitajci zmatrajo Evropce vse iz jednega koša, prišle čez Véliko morje. Med naobraženci padejo družbene zapreke, da le znajo isti jezik.

Umevno, da se je govorilo v klubu o dnevnih dogodkih, posebno ob avdijenci pri ruskem vélikem knezi, ki ima biti čez dva dni po

poročilu časnikov. Ker ja vêde ista pot proti dómu, razloží slikar Bilinskemu nekoliko svojo nalogo do vélikega kneza in poprosi ga posredovanja za avdijenco. Drugi dan vloží pismeno prošnjo. Rešitev je bila ugodna po osebnem potrujenji g. Bilinskega, ker ni šlo za nikakeršno moledovanje.

Odpeljeta se torej k ruskemu dvorcu: gospod Bilinski jasnega, prijaznega obraza, kakor vedno, Cetinovič poln odločnosti in upanja. Konzul hitro opravi, pozdravi svojega varovanca in se odpelje. Gospod odhaja za gospodom, Cetinovič pride na vrsto zadnji; malo pogreje ga, ko začuje napósled svoje imé in koraka po zložnih kamenitih stópnicah v prvo nadstropje; tù odgrne mož gosposke obleke pa služinskega stroja težki zavesi rekoč: »Njih ekscelenca, admiral Tjepušin!»

To ime pribije slikarju nogo k tlom za trenutek; skoraj bi se vrnil, tako mu zadrhtí po živcih. S silo ukrotí razburjenost: »Saj si v Shanghaju, mestu svobode«, hrabrí se. Vskloni se in stopi v dvoranico, kjer polusvit daje ne prebogati, a izborno ukusni opravi in temnim tapetam umeteljniško ubranost. Nasproti vrat, blizu jedinega razsežnega okna stojí pri mizici gospod v uniformi, majhne postave in zdravega obraza. Med črne, gladko pristrižene lase se mu vmešavajo sivi, pod visokim čelom senčijo obile obrvi tamne očí, ki na pol odprte mehko in prijazno motrijo došleca.

Ko ta stopi naprej in se globoko pokloni, povzame admiral besedo s prijaznim glasom: »Gospod Cetinovič, Vi imate izročiti Njegovi visokosti pismo, dà, pismo in neke spomine« — to govorèč pogleda v spisano prošnjo za avdijenco — »ker pa vse, kar je adresovano na Njega visokost, prejemam jaz, prosim, izročite meni, kar Vam je oddati.«

Gospod je tako dobrovoljno uljuden, tako prijazen smehljaj ima na gladkem, polnem obrazu, da bi res omotil človeka; pa ne boš me, misli poslanec in reče spoštljivo:

»Vzvišenost, prosim dovoljenja, da smem izročiti Njega visokosti neposredno.«

»Jaz, gospod ljubi« — admiral dene roko na hrbet in stopi bliže, obraz se mu razveže še prijazneje — »nimam tù ničesa dovoljevati. Njegova visokost ne prejemlje sam. Saj razumete,« pristavi nekako po domače, »visoke osebnosti so obložene z mnogim poslovanjem, imajo natančno razdeljen svoj čas. Bodite čisto umirjeni: pismo, kateremu prikladate toliko važnosti, pride takoj, brez dvojbe, do adrese svoje.«

»Je li važna izročitev moja ali ne, ne vém. Kar sem prejel, želim oddati tako, kakor sem bil naprošen. Meni je le do tega, da rešim zastavljeno svojo besedo. Preponižno prosim usluge, naj smem izpol-

niti svojo obljubo. Razlogi naročevalca mojega mi niso znani in nečem jih niti ugibati, niti preiskovati.«

Cetinovič drží pisemce v roki, admiral vzdigne roko, kakor bi je hotel prejeti, slikar umakne roko s pismom v prsni žep.

»Obžalujem nesrečno misel Vaše vzvišenosti, prosim ponižno oproščenja, saj ne delam po svoji volji; zagotavljam, da želim storiti jedino uljudnost, ljubav drugemu.«

Admiral hoče govoriti, a slikar hitro nadaljuje: »Nisem pričakoval zadržkov. Ko bi bil mogel količkaj slutiti ovir, da ne bom smel izpolniti obljube, gotovo ne bi bil prevzel naročila.«

»Torej pisma nikakor nečete predati meni?«

»Obžalujem, vzvišenost, adresa in obljuba me veže.«

»Dobro, storite z izročilom kar Vam drago.«

Srepo pogleda slikarja, stoječega kakor skesani grešnik, in mu pokaže hrbet.

Cetinoviča grabi, a vzdržuje se s poslednjo silo. Misel, da bi pustil admirala, stopil na hodnik, glasno zaklical princa po vsem imeni, ponudil mu pismo od Aleksandre — to misel še odloží.

V tem se admiral obrne in zaničljivo zategne ustni: »No, Vi ste še vedno tù, gopod slikar?«

Odpustil si me, dobro vem, méni Cetinovič sam sebi, jaz pa še nisem. Vskloni glavo, vzravna se, smelo opazujé nasprotnika reče zaduhlo: »Premišljujem, kaj naj storim z izročenimi rečmí. Zdaj šele mi dohaja na um: ti zavitki, spisi, dragocenosti ali kar je, gledal jih nisem dasi tudi nimajo jednega pečata — morda sem prenašal res Bog vé kako važnost. Vzvišenost mi najbrže ne svetuje dobro, naj storim, kar mi drago. Gotovo, brez koristi záme ne bo.«

Z rastočim glasom suje besede iz sebe smelo, predrzno: »V Evropo se ne vrnem tako brzo. Naj pridem v Ameriko, izkusim slobodno svojo srečo. Brez dvojbe, za nič se mi ni zatrjevalo, prosilo, prosilo hraniti, varovati dobro. Uverjen sem zdaj, da imam važne, tajne stvarí. Zdaj ne bom brzdal svoje radovednosti.«

Admirala oblije rdečica do zlatega ovratnika, stopi trdo dva koraka naprej, nazaj . . .

»Od koga hočete imeti Svoje važnosti, tajnosti, Vi . . .«

»Prosim, preponižno prosim, naj jih izročim adresatu. Pošiljatelj je prejkone pristavil svoje ime, ali pa je sicer Njegovi visokosti že znan.«

Admirala je minula vsa potrpnost, žarí mu obraz, trdo postavi nogo pred slikarja: »Vi se norčujete z menoj; take predrznosti nisem še naletel!«

Res močan, prav komandêrski glas imaš, misli si slikar.

»Ne dražite me dalje, predrzni hinavec! Vi veste vse, prebrali ste vse, ne silite me do skrajnih pomočkov, izročite mi! Jaz imam pravico do tega.«

Cetinovič z lehkim poklonom, ne obrnivši očesa od gospoda, odgovorí tudi glasnó: »Ali jaz nimam pravice izročiti drugemu nego Njegovi visokosti.«

»Imam dovolj, Vi zahtevate tako.«

Stopi k steni, potegne jezno za vrvico, dvakrat, trikrat, v hiši nekje zazvoní drobno, jasno ... Cetinovič misli, zdaj-le bo počilo, jednega, tudi dva odbijem, planem na hodnik ...

Zaveso odgrneta dve roki, med vrata stopi visok, mlad mož, začujeno pogleda neznano mu osebo in admirala. Cetinovič stopi brzo do vrat s pisemcem v roki, vkloni se, pomolí pismo, princ je vzame, široko uprè modre očí na napis, obrne zavitek, ugleda monogram in izgine.

Admiral je obstal na mestu kakor pribit, slikar se pokloni, odide naglo mimo dveh gospodov doli, iz hiše. Stopivši na cesto si obriše pot in se oddihne.

Zavriskal bi od veselja in razburjenosti: »Šlo je, živela Aleksandra! Glej, najiskrenejši tvoj sovražnik mi je sam priklical Vladimira. Ha, ha, kakšen glas, dober komandant mora biti! Res, hude jeze je mož, pa kako bi ne bil, gotovo je ugenil naročitelja. Ne bil bi sicer napačen, čvrst je še. Gotovo ga še peče; hm, ni mala reč, menil je držati golobičico v roki, militi se ž njo, ali drugi mu jo je odvedel kar tako pred nosom. Kdo bi se ne jezil! Take ne najde več, oh dà, nikjer več!«

Zadnja misel nekoliko ohlaja radost slikarju; prekoračil je dolgi »Bund«, stopi do svojega pokrovitelja, avstrijskega konzula, zahvali se in pové, kako je bilo, misleč, najrajši mu razlôži sam, kar bi tako zvedel pozneje od drugih.

Gospoda Bilinskeğa zanima stvar. Beseda prinese besedo, polagoma zvé konzul vse bistvene točke Aleksandrine povesti. Ni bila povse neznana gospodu ta povest o neki tajni ženitvi na ruskem dvoru; domisli se, da pred leti je šlo nekaj takih novic po časnikih. Veselo si mane roki in meni: »Glej, glej, to je tedaj bilo. Veste, tudi tukaj je »China Mail« prinesla nekaj nerazumljivih stavkov, tako-le dobrih svetov; ni drugače, urednik lista je meril na isti dogodek. — »Pomorem, gotovo Vam pomorem,« meni na slikarjevo prošnjo za daljšo pomoč, »pa razumete, službeno se ne vtikam rad v tako kočljive rečí. Tudi bi ne bilo vspešno. Pohodiva rodbine in poprašujva v klubu tako slučajno po gospé Seamensovi.«

Tako veselega še ni videla slikarja gospá iz hôtela »Evreka«. Prej tolikrat zamišljen, malobeseden, tožen si privošči zdaj draga vina, govoriči, tiste sestre niti ne omeni več. V sobi razpostavi orodje svoje in jame risati, slikati, ne gospodinje, ki ima priti pozneje na vrsto, ko se po dolzem prenehu roka zopet privadi čopiču. Kitajskega prostaka, starca, mladeniča, kakeršnega ugrabi v obližji, posadí pred sé in dela neutrudljivo. Ne gane se od hiše do večera; tako mu je všeč pod streho Američanke, kakor bi bil tù domá. V resnici si preganja čas s Kitajci, da bi lože pričakal popolno zvršitev svoje prve naloge. Uverjen je, da poišče zdaj knez njega, vsak čas je pripravljen na poziv. Peti dan po avdijenci se mu predstavi mlad ruski částnik, lep, droben mož odprtega duha in obraza, jeden ónih ljudij, ki si pridobijo na mah zaupanje.

»Visokosti je volja vsprejeti Vas, kakor ste prosili; lehko pridete takoj,« reče. »Ako dovolite, počakam Vas.«

Cetinovič zdaj ničesa ni prosil, mogoče je to druga rešitev prve prošnje. Urno se pripravi in odpelje s částnikom v rusko palačico. »Kar vstopite tukaj-le,« reče poslovivši se in pokaže na vrata tik dvoranice, kjer je bil nekaj dnij prej viharen sestanek z ekscelenco Tjepušinom.

Visokost vsprejme vse in zloží na mizo, kar mu izročí Cetinovič. Po daljšem prestanku — gledal je izpred sebe, na mizo, skozi okno, akoravno pregrneno s tančico — stopi pred slikarja in reče: »Hvala Vam, dobro ste varovali. Vi ostanete še tukaj? Prosim, počakajte, da se vrnem. Odpotujem v Hankav, ne vem, kdaj pridem. Čez deset, štirinajst dnij. Gospod Perelešin, prijatelj moj, pokliče Vas kakor danes.«

Ker se visokost zopet zagleda v okno, pokloni se Cetinovič in stopa proti izhodu.

»Prosim še, gospod: veste li kàj o guvernanti? Ste li našli dete?« Slikar pové na kratko, kako daleč je našel gotov sled in izreče upanje, z vstrajnostjo rešiti to nalogo svojo.

»Izkusite zvršiti do mojega povratka. Bati se Vam ni treba česa; pa saj tudi pred admiralom niste imeli strahú. Zdravstvujte!«

Ni mu tekla nemščina gladko, kakor admiralu, pogovor je bil nekoliko tudi angleški. »Da bi znal dobro francoski, vprašal me je najprej po tem«, meni sam v sebi slikar, »čul bi bil morda več.« Vendar si je mislil prej drugače ta sestanek; ni zadovoljen, dasi je dokončal prvi del svojega sélstva.

»Nič me ni vprašal ob Aleksandri; le omenil je ni! Kako težko so se mu trgale besede. Res ne more biti lehko povse neznanemu človeku kar na mah odkriti srce — če ima res še kàj prikritega v njem. Aleksandri se bo odvalila vendar jedna klada raz dušo, ko dobí prvi moj telegram.«

Spotoma do urada skuje telegram, ki ne more káj izdati nesporazumnikom: »Gerster, kipar v Benetkah. Prvi posel dognan, pogajanja so se pričela pred petimi dnevi. Točka druga še ni dognana; visi. Dosedanje postopanje imelo vspeha za jedno desetino.«

Dosedanje dogodjaje razloži natančno in stvarno Aleksandri v dolzem pismu, katerega pa ne bo dobila pred oseminštiridesetimi dnevi.

(Dalje prihodnjič.)



Bajke in povesti o Gorjancih.

Spisal J. Trdina.

34. Stražáni. *)

(Konec.)

Stráška pšenica sloví za najboljšo po vsi Krški dolini. Vsak kmet si je želí kak mernik za seme. Tako jeklena in móčna pa vzrase zato, ker se ji gnojí posebno premeteno kakor nikjer drugod. Vaščanje si nagrabijo najprej v bukovji listja, kar se godí skrivaj, kajti dobrava ni njihova, nego grajska. Listje namečejo v visoke kupe na konci njiv proti burji. Ti kupi stojé mirno, dokler ne začne pihati od Gorjancev ostra, hrvaška burja. Silni veter raznese in raztrosi listje brzo po vsem polji od jednega konca do druzega in njive dobé potrebni gnoj. Stražáni gledajo, ne da bi morali geniti le z jednim prstom. S tem duhovitim domišljajem so prisilili naravno moč burje, da jim dela na polji, kakor so prisilili drugi sloveči razumniki naravno moč para, da goni najtežje vlakove po železnicah. Dalo bi se povedati brez števila vzgledov, dokazujočih, da se Stražáni nič ne brigajo za ljudske šege in običaje, nego da živé popolnoma po svoje, da si znajo samí svetovati, stati na svojih nogah, misliti s svojo pametjo. Če v kakem inem kraji želí mož, da bi mu prišla žena s polja domóv, pošlje pónjo otroka, ali pa jo gre sam klicat. Stražánu se je zdela ta splošna navada preveč prosta in zastarela, pa je prislonil k hiši lestvico, zlezel na vrh strehe in jel vpiti s slemena, da se je čulo lehko v deveto vas: »Oj, žena, bali domóv, bali!« Rekel ji je še nekaj, česar vama pa ne povem, ker sta še preneumna in bi se utegnila kàj pohujšati. Drug Stražàn se je tako razsrdil videč, da so ga prevarili najboljši prijatelji, da je dvignil roko in se zaklel

*) Na 144. str. v 12. vrsti od zdolaj mora biti „prisojnega" (a ne „prisojenega"); na 145. str. treba je „baš" iz 7. vrste od zdolaj premekniti v 8. vrsto, da se bode bralo: . . . . »da jim je naklonila baš ta neskončna beda neumrlo imenitnost in slavo. Kruh so si namenili peči« i. t. d.

s svečanim glasom: »Kar obesil se bom!« To rekši steče proti podu in se splazi pódenj. Mimogredoč Záložan ga vpraša, kaj dela? Stražàn odgovorí zastavno: »Varujem se smrti. Da ostanem na prostem zraku, bil bi se nemara res obesil, tukaj pod pôdom mi hvala Bogu to ni mogoče. Stražáni pa so samobitni in modri ne le v dejanji, ampak tudi v besedah. Oní govoré malo ali jedrasto in pomenljivo. Vsak drug gospodar bi dejal: »Z denarjem, ki ga stržim za češplje, plačujem cesarske davke, za krajcarje, katere ujamem za orehe, pa si kupim podplatov.« Stražàn pa vé, da bo moral dajati Bogu odgovor za vsako nepotrebno besedo, zato se mu gnusi tako dolga govorica. On velí samó: »Na češpljah so fronki, na orehih podplatje«. Po takem se lehko razume, kaj nam hoče povedati, kadar nam tožári o slabi létini, »da so mu se izrožičili vsi fronki, podplatje pa pozebli.« Za češplje bi dobili Stražáni lep denar, ko bi jih obrali in otresli samí. Ali o Mali maši prilomastijo jim na proščenje lačni sebenjki iz nepriljudnih Kamnic ter jim potrgajo in poklatijo več nego polovico sliv. Radi tega kradeža pomenkovali in dogovarjali so se marsikdaj pod občinsko vrbo. Po zrelem premišljevanji so spoznali, da se kot dobri kristjani ne smejo srditi radi te kvare, ker škodi jeza duši in truplu. Najmenj se jezí človek takrat, kadar pôje. Ko jim bodo Kamničani zopet pokradli češplje, ne bodo jih zato nì preklinjali, nì tožili, nego jim bodo pokazali nejevoljo svojo s primerno pesmijo. Prosili so pesnika svojega Škripalca, da bi jim jo zložil. Škripalec je sédel in v treh dneh je dogotovil pesemco, ki je bila res da prav kratka ali je oznanila svetu vso misel poškodovane srenje. Prišlo je proščenje in Kamničani so po stari svoji razvadi pojedli zopet več nego polovico stráških češpelj. Po storjeni tatvini so se ustopili vaščanje po vrsti na cesto in začeli prepevati zvonko in ginljivo: »Boljše bi b'lu, De b' pri nas maše ne b'lu — Je Kamničan pridrl — Nam vse češplje požrl — Oj, vse češplje požrl!« — Romarji so se čudili in jih povpraševali, kaj pomenja to petje? Bogoslužni Stražáni so jim odgovorili: »Mi pojemo zato, da se ne jezimo prehudo in ne oskrunimo s togoto svojo denašnjega praznika«. Vsi tujci so hvalili njih pobožnost in pohlevnost in čestitali Kamničanom, da imajo tako krotke sovražnike. Neko leto pa se je pripetilo, da so zasačili tatu, ko je visel na češplji in jo obiral. Srenja se zbere pod vrbo in naročí cerkovniku, naj vzame kamen in zapodi Kamničana z drevesa, ali brez surovega razgrajanja. Opomni naj ga z jasno ali s položno in olikano besedo, ki bo izpričevala, da so Stražáni ostali pravi nasledniki nekdanjih izobraženih meščanov. Cerkovnik gre s kamenom pod češpljo in velí blágo in nežno: »Pri-

jatelj Kamničan! Ne zameri, da te bom opozoril na neko zmotnjo. Ti gotovo misliš, da stojiš na veji kake kamniške češplje. V ime slavne srenje stráške moram ti poročiti, da je to drevo božje in naše. V ime iste slavne srenje moram ti priobčiti tudi še to, če ne pojdeš précej ti doli, da pojde pa kamen gori. Vendar me naudaje sladko upanje, da mi ne bo treba zvršiti nemile kazni«. Ta zvršitev res ni bila potrebna, kajti je Kamničan skočil na tlà in pobegnil, predno je cerkovnik še dokončal resno, ali kar se dá priljudno svarilo svoje. Stražáni trdijo, da sta pesem in opomin pomogla vsaj toliko, da Kamničani od takrat ne pojédajo in ne jemljó s sabo nikoli vseh sliv, katere natresejo, nego da jih puščajo nekoliko pod drevesom za domačine. Kakor te imenitne zgodbe in dela razvédela se je do malega po vsi dolenjski in hrvaški zemlji tudi mična povest, kako znajo pogoditi Stražáni, kdaj je kaka bolezen nevarna, kdaj pa ne. Stráška mati je vprašala bolnega svojega otroka: »Sirotek, ali bi jedel pícka (pišče)?« Dete odgovorí: »O, bi, mama, bi, pa še kako rad.« Mati pravi: »Hm, to je že prav, ali viž, kako ga boš jedel, ko ga pa ni! Itak me jako veselí govorjenje tvoje. Komur diší pícek, ni še za smrt bolan. Zdaj se nadejam, da kmalu ozdraviš.« — V treh dneh je skakljal sinček zopet po hiši vesel in zdrav kakor riba. Po vzgledu te bistroumne matere barajo Stražáni vsakega bolnika, če bi jedel pícka? Ako pritrdi, vedó, da mu ni treba doktorja, ker bo okreval tudi brez njega. Če pa pravi, da ne mara nobene jedí, niti pícka, snamejo kape in klobuke in molijo za dušo njegovo, kateri po njih misli ne more zdaj noben doktor več ubraniti, da bi se ne ločila od telesa. Po takem prebivajo ti vaščanje v vseh boleznih brez zdravnika in si prihranijo s tem marsikak peták in deseták, ki jim zaleže potem za druge koristnejše in potrebnejše rečí. O Stražánih pripovedujejo ljudje še mnoge ine smešnice in čenče, ki so pa le malenkosti, na katere se ne jezí noben pameten človek, zato vama jih tudi ne bom razkladal. Hotel in moral pa sem vama naznaniti zabavljice, ki so kolikor toliko ujedljive in razžaljíve in naklonijo nagajivcu lehko pljuske in bátine. Zdaj spravita slobodno črnilo in peró! Ti dve knjižici pa bom dejal v svojo skrinjo, da se ne izgubita. Potrpita še nekoliko, da vama povem, zakaj sta pisala o Stražánih take neumnosti. Pravo za pravo nekatere teh pravljic niso tako trapaste, kakor se zdé samopašnim negodnikom. Vsaj jaz bom vedno trdil, da je stokrat bolje in Bogu ugodneje, prepevati kako nedolžno pesem nego srditi se in preklinjati bližnjega. Toda pustimo bajke! O njih se pomenimo morda obširneje drug krat. Za zdaj vama bom razložil, kaj sem učakal in izkusil v Stráži. Pod to vasjo stojé

velike in slavne opečnice. Dela se v njih tako zvoneča in trdna opeka kakor nikjer drugjé na Dolenjskem. Zánjo je vlak še v daljnih krajih. Jaz sem mislil, da bi se dalo s tem blagom kàj zaslužiti in se nisem motil. Jel sem vozariti straško opeko kmetom in gospôdi. Ujel sem vsak dan najmenj pet goldinarjev. Če sem potrošil dva goldinarja, živel sem o njih prav dobro in trije so mi ostali v žepu za davke in druge potrebe. Večkrat sem napajal v Stráži. Od konca sem sedeval v krčmi sam in tedaj ni bilo prilike, da bi storil kàj hudega jaz drugim, ali kdo drug meni. Neko soboto pa se je bilo zbralo precèj pivcev, ki so se prav živo razgovarjali. Mislil sem si, da moram tudi jaz rêči vmes katero. Ali sem skupil! Ranjki moj oče so me imeli trdo v kleščah. Zahajati nisem smel nì v krčme nì v druga taka društva, v kojih se zvé kaka novica in šala. O Stražánih nisem domá nikoli nič slišal, zato nisem mogel vedeti, kako mi se je meniti ž njimi, da jih ne razžalim. Dejal sem dobrovoljno: Možje, ta-le vaš hrib treba bo odkopati. Utegne se zvrniti na vas, če ga sune le kdo z nogo. O teh besedah zašumelo je v hiši, kakor bi bil dregnil v sršénje gnezdo. Pljusk! priletela mi je težka roka na desno lice. Vprašal sem dedca, zakaj me bije? Zatulil mi je tresoč se od jeze: »Za nečedni tvoj gobec.« Zaman sem se veríl, da nisem hotel nikogar zbosti z nedolžno svojo opomnjo. Kmalu potem je začelo zvoniti mrliču. Mene je posilil smeh pa sem bleknil: Jeden zvon se je nocoj prehladil, da je dobil hripav glas. Vsa družba vzdivjá in plane váme. Padalo mi je po glavi, hrbtu in kamor je kdo dosegel. Jaz nisem bil tako moder, da bi bil ugenil, zakaj so se ti čudni ljudje razkačili name. Najbolje bi bil storil, da ne bi bil zinil nì črke več proti njim. Ali dobro vince me je bilo pogrelo in ublažilo. Od Stražánov bi se ne bil ločil rad v sovraštvu. Nadejal sem se, da jih bom pomiril in zbogal še najprej s kako mastno pohvalo. Vprašal sem pivca, ki se mi je zdel med vsemi najzastavnejši, kako gnojé vaščanje pšenici svoji, da jim rodí tako plemenito zrnje, kakeršno se ne najde lehko v vsi kranjski in štajerski deželi? Nì on nì drugi Stražáni mi ne odgovoré ničesa. Molčé skočijo vsi zajedno iz hiše na dvor po polena in vrnivši se začnó mlatiti po meni, kakor da nisem krščen človek nego kak srenjski oreh. Pobegnil sem jim brez klobuka in biča. Pri opečnici sem potožil delavcem, kako so me nažigali Stražáni. Zagrohotali so mi se zlobno in dejali, da sem bil še premalo kaznovan za neugnani svoj jezik. Tudi oní so me jeli mikástiti, suvati in naklepati. Jaz nisem znal, da so ti opekarji stráški fantje. Od takrat sem se ogibal Stráže in napajal v prijaznem Zálogu ali pa v Báltovi Vasi. V Zálogu sem se seznanil s prekanjenim godcem Ber-

nárdljem. Ta možiček mi je natanko razložil vso zgodovino vasi Stráže, svojstva prebivalcev njenih in burke, s katerimi jih pikajo Prečinci in drugi župljani in sosedje. Zdaj sem seveda lehko razumel in spoznal, zakaj so jih besede moje zapekle in dvignile náme. Bili so uverjeni, da sem jim prišel zabavljat. Povesti o njih sem si dobro zapomnil in jih nisem jemal nikoli več v misel, kadar sem se pomenkoval s Stražáni. Govorjenje, s katerim sem jih nevedé razžalil, oprostili so mi sčasoma in občeval sem ž njimi potem zmerom prijazno in brez neprilike. Zdaj sem se že tako postaral, da mi se ne ljubi več voziti opeke. Mesto mene bosta hodila v Strážo vidva. Da ne zagazita v nesrečo mojo, nosila bosta s sabo ta-le spisek in ga brala spotoma na vozu ali v kaki krčmi. Opominjam vaju, da ne bosta govorila proti Stražánom nobene rečí, ki je v njem zabeležena. Ker pa človeku ni dano, da bi vedno molčal, pripovedujta jim kàj tacega, kar jih bo veselilo in se jim prilegalo. Z dobro vestjo priznavata lehko izredno umetnost in pridnost stráških mladeničev, ki zdelujejo tako izvrstno opeko. Po pravici bosta hvalila tudi stráško vino, ki se kósa, če je zánj létina, z imenitnim trškogorcem in grčevcem. Največjo čast in slavo pa bosta dajala stráškemu svetníku, ki leží v tamošnji cerkvi, ali ga doslej niso smeli dvigniti, ker mu živí še nekaj žlahte. Bernárdelj je védel o njem samó to, da se zove sv. Drnúncelj in da se je posvétil še pred rojstvom svojim s trdo pokoro in pretežavno hojo po božjih potih.« — Izkušnja je potrdila, da je previdni Čandráževec prav izvrstno skrbel za sinova z zgodovinskim svojim narekovanjem. Précej prvi ponedeljek je poslal po opeko Jarnejca. Dal mu je zapisno knjižico in ga opomnil, naj jo prebere pazljivo vsaj dvakrat ali trikrat, da mu se ne izmuzne kàj iz spomina. V torek je šel v Strážo Andrejec, priímši isti napotek od roditelja. Brata sta se zmerom tako vrstíla, da je vozil jeden dan starejši, drugi dan mlajši. Oba sta izpolnila na tanko očetov nauk. Prebirala sta stráške zgodbe tako marljivo, da sta jih znala ob tednu na pamet. Nevarnosti sta se torej lehko ogibala. Pomenkovala in družila sta se s Stražáni zložno in prijazno od prvega začetka do danes. Neizrečno jim je ugajalo, da sta hvalila na vso moč o vsaki priliki njih sinove, vino in svetníka. Sčasoma sta se uverila, da so vredne jednake častí in hvale tudi mlade njihove hčere. Bati se jima ni bilo radi njih nikogar. Domačim fantom sta se prikupila in priljubila, da so se ž njima pobratili in dovolili, da se smeta zabavljati brez zamere s stráškimi krasoticami. To dragoceno pravico sta rabila tako pridno in vspešno, da sta si našla kmalu jeden za drugim ljubico in nevesto. Ni še dolgo, kar sta oduševila vso Strážo

s preimenitno novico, katero sta brala v slovenskem časniku. Vélika ljubljanska gospôda so zdelali načrt, po katerem se bo naredila dolenjska železnica ne samó do Novega Mesta, ampak tudi do — Stráže! Vsi vaščanje so zatrdili v jeden glas, da jim je izprosil to milost svetník, čegar svetinje imajo v cerkvi, kajti se Stražáni sami niso poganjali še nikoli za nobeno železnico. Ko so zvedeli to radostno naznanilo straški starci, zaigrale so jim solze v očeh, hvaležno so dvignili očí proti nebu in dejali s svečanim glasom: »Dragi srenjčani! Jela so se nam prikazovati znamenja, katera izpričujejo, da Bog ni še pozabil in zapustil zvestih svojih služabnikov. Slava dedov naših spi, ali ni umrla. Kazno je, da se je prebudila in da vstaja že iz groba na žalost in sramoto Prečincem in vsem drugim obrekovalcem in neprijateljem našim. Morda prej nego mislimo, slišalo in razširilo se bo po vsi slovenski domovini ponosno poročilo: Stražàn gre na dan.«



Pismo Stanka Vraza Josefu Roštlapilu.

Priobčil dr. K. Štrekelj.

„*Bog Vas sprimi dragi v' duhı slavenskem brate!*

Ne čuďte se, kaj Vas listek iz rok bezimenitih dosegne in iz krajov, odkud, kak Vaš in moj učitelj (Bog mu daj Mozesove leta!!) pravi, — neposláno — ještě nikoho, ta ke Slavě, — ač jim davno místa přichystáno — ne čuďte se, kaj i v' teh rajskih puščah slavenskih glasov (ak ravno slabih!) čuti, in nehajte mi zameriti — ah ne bote mi ne, ker mi serce pravi, kaj sva oba sina jedine matere, brata v' duhi, naša života in žile so statki jednega mozga in jedne kervi. —

Na sprehaji sem včera srel vašega prijatelja g. Petra z' nekim Dalmatincom vred, katerega sem že dolg čas poznal. Ž-njim neke besede govorivši o našega odcestovanja, si taki je Vaš prijatelj zgolčal, kaj naskorema odhajal bo proti sevru, t. i. na Česko. Kak na vsakega Slavena rad po njegovem narečji (— na kelko mi je znano) zgolčim, sim taki na njega po mojem českem zgolčal — ali vstrit mojej včaki sem zvedil iz njegovih ust, de mu je narodna slovesnost jako prijeta. — Po gorlivih rečih vgodiva na časopis museum českého, na česke spisatelje —, na Čelakovskega, Kollara in po njem na Vas. —

Ker mi je pravil, kaj ste Vi najberž moj verstnik (ὁμηλίκιος), sem nakanil Vam itaki in 'z prepolnega serce mojo presilno naklonost do Vas pisati; — al zdaj se mi od radosti misli tak po glavi pletejo, de

ne vem, kaj bi Vam roka moja trepeča naznanila, kaj bi Vam bilo naj draže in prijatneše. Dobro znam, blaženi Češe!, de Vi čestitelj in učenec Kollarov ne samo s' Čehmi smilenje mate, kda je nezgoda obide, ter ze vsakim slavenskega imena bratom, kda se njim zle pripeti, tak bote i smilenje meli z' našim vbogim Slovenskim narodom v Stajari, kterega narečje še je precej čisto, al ga dozdaj njegovi spisatelji oskrunjavali so. Naše mladenci so po nemškem zredjeni, — in tak na pol Nemci. Malo nas je, ki smo se nemčini odetergali. — Vlastenske misli in vnetnoste besede do narodnosti je pri nas v dolnem Stajari blazenje. — Spisatelji samo a b e c e d e *zmišlavajo, v' vlastnem narečji ničesar z'vun nekih po nemškem skopičenih (k. kopito) molitev ne pišejo, kaj njih malokda selanec razumi. Severnih Slav. jezikov, brez kterih pomoči zastonj na izpasenje čekamo, se skoro noben ne vuči. Še bi Vam lahko več tak žalostnih obrazkov statka naših Slovencov pisati mel, ali neham vašega čutlivega serca z' njimi trapiti. Mislé, de u vašem knižstvi malo če ne nobene Slovenske al Hrovatske knižice najti ne bo, Vam te drobtinice naše slabe slovesnosti, in neke pesmičke horvatskih pevcov pridenem, z' tem raj, de menim, de Vam bo prijeta mojega brata Gaja vlastenska pesem, kateri Vam v' 456 znělki Sl. Dc. pridružen stoji. — Osudek Čelakovskega o naše čbelice ste, dobro znam, v' časop. m. česk. čteli; tam so i neke Prešernovih pesem preložene, lahko je tak originalu priravnate. Rad bi Vam i pervi i drugi zvezek poslal, al, bogužal!, njuj nemam, in u Gradci njuj taki ni dobiti; tedaj prosim to za dobro vzeti, kaj sem zdaj premogel. — Htel sem v' Dunej mojih prijatlov obiskavat, ali nedvorliva policija, mi je nehtela mojega cestovnega pisma v' Dunej prepisati; in po takem je moje veselje skaljeno in že dolgo gojena nadaja preč, se tam z' nekimi vlastencî drugih Slav. narečij ziti, — in, ako bi mogoče bilo, v' Pešt k' nogam našega proroka romariti. — Sklenem moje nesporedjeno pisanje z' pobratinskô prošnjô mojo derznost ne za zle vseti, in če mi dovolite, prositi Vas za odpisek. — Bog Vas spremi na radost Vašega zvestega brata*

J. S t a n o v i t a F r a s a — S l o v e n c a.

Moj adres je: N. N. učencu modroznanstva drugega leta. — Stanujem v Murvorstadt Mariahilfviertel, Nr. 510. 1. Stock.

Pisal v' Gradci na den sv. Hyneka 1834.«

Zgoraj objavljeno pismo bo zanimalo literarnega historika na več stranij; zato mislimo, da smo prav storili, ako smo to malost dali natisniti. Tudi je izvirnik našim preiskovalcem od rok in težko pristopen.

List je pisan 31. dné julija 1834. leta; torej je iz prvih let Vrazovega delovanja. Izvirnik je pisan seveda v bohoričici in tudi v čeških citatih

in imenih se drži pisavec starejšega češkega pravopisa; mi smo ga prepisali v današnjo pisavo, ob enem mu pa vestno pustili starejše oblike.

List je pisan Josefu Roštlapilu, še zdaj živečemu rodoljubu češkemu. Ker je ta mož dandanes menj znan, ne zdi se mi odveč, povedati nekaj črtic iz njegovega življenja. Rojen je v Kostelci na Orlici 15. avgusta leta 1809. Gimnazij je obiskaval v Rychnovu, v Pragi in v Kraljevem Gradci ob enem s Kajetanom Tylom, znanim češkim dramatikom. Filozofične razrede je zvršil v Litomišli, potem pa je šel na jedno leto v Olomuc pravoznanstva poslušat. Ali pri tem ni ostal, ampak posvetil se je bogoslovstvu, katerega se je učil v Kraljevem Gradci. — Zgodaj že se je zbudila v njem goreča ljubezen do materskega jezika, kar mu je nakopalo mnogo sitnosti. Ko se je leta 1832. v Kraljevem Gradci umeščal škof Hanel, spisal mu je Roštlapil slovesno češko pesem. Leta 1835. v duhovnika posvečen, je najprej služboval v Miletínu za fajmoštra Arnolda. Tam se je seznanil s K. Jaromírom Erbenom, na katerega ga je vezalo ves čas goreče prijateljstvo. Ko so Arnolda odstranili, služil je v Miletínu za administratorja Černega; od tega se je navzel velike ljubezni do astronomije. Ali kmalu je bil tudi sam premeščen v nemški Schwarzenthal v Krkonoših. Tam ostane le malo časa in po kratkem službovanji v Všestoru in Přepychih pride leta 1840. za kaplana v Dobruško. Tu ga nahajamo do leta 1856.; tedaj ga pošljejo za administratorja v Jesenico in naposled v Opočno, kjer postane leta 1857. fajmošter. V Opočnu je živel do 1885. leta, in tam smo imeli mi priliko, prepisati Vrazov list. Postal je pred nekaj leti tudi častni dekan, zdaj pa v pokoju živi v Dobruški pri Opočnu. — Roštlapil je objavil več pedagogiških člankov v »Přitelu mladeže« in »Sborníku«; sodeloval je pri „Časopisu pro katolické duchovenstvo“ in pri „Sbírki kazatelski“. Posebe je izdal „Biblicko paedagogiko“ leta 1845. v Kraljevem Gradci. Za „sodski red“, katerega sta prelagala na češčino dr. Štrobach in K. J. Erben, počešil je vse naredbe, kako je treba spisavati in urejati cerkvene matice. Leta 1885. je spisal asketično knjižico „Menší hodinky na všecky svátky blahoslavené Panny Marie“. Roštlapil spada k najbolj gorečim buditeljem češkega naroda; v tem oziru si je pridobil nedvomnih zaslug. Zbiral je tudi pridno narodne pesmi, katere je njegov prijatelj Erben objavil v svoji znani zbirki. Leta 1864. je bil izvoljen za dopisujočega člana Muzeja Češkega. Da je bil o svojem času znamenit borilec na narodnem polji, razvidi se lahko tudi iz tega, ker mu je Kollár, katerega je leta 1845. v Pešti obiskal, v 73. sonetu III. knjige („Slavy Dcera“, 456. sonet) postavil spomenik:

„Na lístkách ty názvy byly psané:
Liskay, Kuzmani dva Slováci,
Kampelík a Kačer Moravané;
Roštlapil Čech s Koubkem, při Poláku
Sadovském Gaj Horvat, nováci,
ó, by jen mou nezklamali čáku!“

Na to mesto se tudi Vraz v svojem listu (proti koncu) ozira.

Kakor mi je Roštlapil pravil, je gore objavljeni list edini, ki ga ima od Vraza; korespondenca se ni razvila, čemur je morda kriv različen stan, ki sta si ga rodoljuba izvolila. Vrazov list poslal je lani dekan Roštlapil Češkemu Muzeju, da se hrani v tamkajšnji zbirki.

Tudi Petera, katerega omenja Vraz kot Roštlapilovega prijatelja, je bil v svojem času znan rodoljub; v poznejših letih se je pečal posebno sè starožitnostimi in je posebno pridno preiskoval bližnjo in daljšo okolico Kraljevega Gradca.

Verzi, katere navaja Vraz v početku pisma, so vzeti iz Kollárjeve »Slavy Dcere« (III. 129. sonet):

„V tom mi padne v oči psaná hezko
tablice, kde čítám bolavě
jména: Štýrsko, Korytansko, Slezsko;
Aha! myslím, odtud neposláno
ještě nikoho sem ke Slávě,
ač jim dávno místa přichystáno.“

Ta sonet je Vraz preložil na slovenski jezik, glej Kres III. 43. —

Ocena Čelakovskega o »Kranjski čbelici« je natisnena v »Časopisu českého museum« VI. 1832 str. 443—454. z naslovom: »Krajinská literatura.« Tam so preložene tudi štiri pesmi Prešernove: »Slovó od mladósti, »Hčere svèt«, »Vojáška« in sonet »Tak kákor hrepení okó čolnárja.«

»Gaja vlastenska pesem«, o kateri pismo govori, je neki slavospev, ki je izšel leta 1832. v Zagrebu z dolgim naslóvom: »Szlavoglasje iz Zagorja preizvishenomu i viszokopoglavitomu gozpodinu Stefanu Osegovichu od Barlabassevca — zlatomu vitezu, ceszarszkoapostolzkoga velichanztva tolnachniku, preszlavnoga kraljeztv dalmatinzkoga horvatzkog' i szlavonzkoga ztola szudbenoga, kak takaj szlavnih varmedj szriemzke, zagrebechke, krisevechke, varasdinzke i pestanzko-pilisko-solthzke szudbenih ztolic priszedniku — kakti trojednoga kraljeztva dalmatinzkoga, horvatskog' i szlavonzkoga ter viszoke chazti banzke mestru pervobilesniku vu orszachkom zjedinjenih treh kraljeztv zboru v' Zagrebu 24. rosnjaka 1832 zebranomu. Vu narodni peszmici zpevah Ljudevit Gay, viszokoga ztola banzkoga priszesni bilesnik. — Vu Zagrebu, Pritiskano pri Francu Suppanu 1832.« 8°. 8 strani.

Zadnji bràt.

1.

„Počívaj sládko v zêmlji hladni,
Najljubši bràt moj — zadnji bràt!
In duši tvôji Bog vsevladni
Porôsi svôjo blagodàt!

Pač burno mi je srcé bílo,
Solzilo se mi je okó,
Ko pod zelêno to gomilo
Pokladal tvôje sem teló.

Zdaj spiš! — In vse krilate žêlje,
In tvôje nádeje zlaté,
In toga vsà in vsè vesêlje
Ti v mirnem srci mirno spé.

Ti spiš! A tù ob tvôjem gróbi
Pa sêbi kópljem jamo jaz,
Da v smrti spavala družnó bi
Kot sva prežíla žízni čas.

Jaz v zêmljo sem položil têbe,
A kdo pa mêne položí?
Kdo v mrzlo, črno prst zagrêbe
Življênja trudne mi kostí?

Da záme nima svet prostrani
Továriša, pač vém in znám;
A to bolí, da v samostáni
Poslédnji sem menìh in — sám!« . . .

Boléstno Stanko zatrepéče,
V solzàh se koplje mu okó . . .
Oh! solze srčno bol hladéče
Kropijo jámo mu svojó.

2.

Čarôbno na nebésnem svodi
Svetlé se zvezde vžígajo:
Mirnó je vse, mirnó povsodi,
Meglé iz tal se dvígajo.

A iz kapéle v samostani
Glasé se v mègel tihi plés
Glasovi žalostno ubrani:
»Oprôsti ga, Gospod nebés!

Oprôsti ga! — Kar gréhov storil
Menìh je Stanko svôje dní,
Osamljen v célici pokoril
Za njé se dni je in nočí.

Za bratom brata z zlobno roko
Pobrala mu je kruta smrt,
In gròb je mnog pred njim globoko
Za druge bil — ne zánj — odprt.

Da bil bi zánj, kako želéče
Položil život svoj bi vánj,
Saj tam srcé mu kopernéče
Počilo bi brez mučnih sanj! . . .

Zdaj konec je življenja strupa,
Užil je Stanko dosti ga:
Izpraznjena do dnà je kupa! . . .
Oprôsti ga! — Oprôsti ga!« —

3.

Odprejo dveri se kapéle,
Iz njih počasi in resnó
Zaviti v dolge plašče béle
Meníhi Stanka v grob nesó.

Molčé pogrébcev trop koraka,
Mrtvaškobléd trop in neštét;
V obrazi slédnjem črta vsaka
Samó trohnobe nosi sled.

Nad njimi davno groba vrata
Usoda zatvoríla je,
A smrt poslednjega njih brata
To noč jih obudíla je.

Molčé gredó, molčé nesó ga
Iz svètle cerkve v gròb teman;
Ko s črno zêmljo zakrijó ga,
V slovó zaóri spév glasan:

»Oprôsti ga, Gospod nad nami!
Da mir darí ti groba hlàd! —
Počij, počij si v mirni jami,
Najljubši bràt naš — zadnji bràt!« . . .

Fr. Gestrin.



Kaj pripovedujejo ob Ložnici.

Spisal **M. Cilenšek.**

II.

Naše Ložnice bregovi niso visoki in po nekoliko — osobito nad mlini — tako nizki, da moreš skoro povsod do vode. Ker je zemlja večinoma rahla, izpodjeda jo in odnaša odkrušene snoví ter jih nagramadi na pripravnih krajih. Sevéda se to dogaja samó za povódnji, kajti inače je jako pohlevna. Na ta način se tvarjajo podbréžine, ki sezajo neki prav daleč pod površino. Tù je voda navadno največja in dela tolmune, katerim se ne more priti do dna. O jednem smo že poročali; a nahaja se še drug, véliki tolmun imenovan. Tù so se pripravljali večkrat na lov velikanskih rib, ki navadno v podbréžini živé in stoprav ob povódnji v deroče valove molé odprta žrela, v katerih klinastem zobovji ostaja vse, kar drvé razjarjenega življa silni valovi. Ko so nasičene, izginejo v globino. Marsikdo jih je bajè tudi videl v temnih nočeh, ko so se nalik kitom vozile v vodi in njih luske razsvetljevale bližnjo okolico s takim leskom, kakeršnega bi komaj dajali vsi dragi kameni, kar jih je na svetu. Človekova pohlepnost in lakomnost sta se mnogo napirali, kako priti do tolikih zakladov. Pri jezovih so se odvzdignile zatvornice, delali se prekopi, da bi odtekla voda. A vse zastonj! V podbréžine so drogali s takimi hlodi, katerim je bilo komaj po šest mož kos. Vse brez vspeha! Zdaj si izmisli posebno zvita glavica nekaj novega. Naročé vaškemu kovaču skovati trnek, ki je bil sila težek in močen. Nánj obesi celega teleta in priklenivši verigo k topoli, spustí ga v globino. Radovedno ljudstvo je čakalo v grozi in trepetu trenutka, ko bo treba poprijeti za verigo in potegniti velikanski zaklad iz vode. Ali tudi to se ni posrečilo. Topol se strese in zašumí s tako silo, da skoro vse pobegne. V tem hipu zarožlja veriga in se odtrga ravno nad trnkom. Pa tudi vodni velikan je dobil dovolj. Nekoč so našli namreč po hudi povódnji trnek s čeljustimi na bližnjem kléči ter so bili neki vsi uverjeni, da je vsaj jeden izmed teh strahovitih velikanov na njem poginil, in ker so se jeli svojih nevspehov sramovati, pustili so vse v miru in teleta rajši redili, nego jih metali v strašansko zobovje. Od te dôbe imajo ribe mir; ugiblje se časih samó še o tem, kaj bo, kadar jim prostora več ne bo. Utegnejo li privzdigniti površino, ali kaj li?

Ker je obrežje nizko, poplavljala je Ložnica čestokrat pólja in travnike ter posestnikom provzročevala dokaj škode. Tudi bližnje

vasí so mnogo trpele, kajti voda je sezala tù časih do kolen in ako si hotel priti do soseda, stopil si na kaka stara vrata ter ja poganjal s kôlom. Naravno, da je bila zemlja osobito po pašnikih in travnikih razkopana in so jarki in jame bili polni vode. Le-sem je donašala veliko rib, ki so po povódnji zaostajale in marsikomu donašale lep postranski dobiček. Saj so jih znali pa tudi loviti! Že sáma beseda »ščuka« vznemirila je naše ribiče tako, da skoro niso mogli mirno misliti, na kateri način bi bilo možno biti prvemu na dotičnem mestu. Ker jih je navadno prihajalo po več skupaj, ni bilo kàj posebnega, ako so se malo pomikástili in polasali, predno so pričeli svoje delo, kajti vsak je lovil na svojo roko.

»Janezek, kje si jo pa videl stati?« ogovorí Kovačev Tone malega dečka, ki jim je naznanil veselo to novico.

»Tam-le blizu grma,« odreže se Janezek, »pa zdaj je ne vidim več, skrila se je v dračje«.

»Tako, zdaj pa potegnimo!«

Resk! in mreža je pretrgana. »Lep dobiček bi bil imel, ali ta hentana mreža se mora pokvariti ravno tedaj, ko je sreča človeku tako mila,« huduje se Ožbinov Nace in stopi na suho ter pogleduje na vse straní, kateri jo dobí. »Morda se pa vendar tako skrije, da ne pride nobenemu v pest in dobim jo jaz, ko pridem z drugo mrežo.«

Tako si je delal upanje, a prišlo je drugače.

V tem hipu se strese Kovačev Tone po vsem životu in toliko, da mu orodje ne pade iz rok. Z vso silo privzdigne mrežo in lepa ščuka leží med blatom in rastlinsko šaro, katere je po takih jamah prav na debelo. Vsi pritekó gledat jetnika ter se na videz veselijo lepe ribe, toda pravo za pravo pa kuha vsak jezo, ker je ni dobil on. Ko so še o velikosti, téži in ceni potrebno ukrenili, gredó v drugo mlakužo ali pa se odpravijo domóv, kakor ravno okolnosti nanesó.

Tù moram vplesti kratko opazko, katera nam je živa priča, kako se brezumno ravnanje z božjimi darovi tudi nad potomci z vso silo maščuje. Ložnica je bila od pamtiveka jako ribovita. Posebno je ugajala krápom, katerih je bilo za mladosti očeta mojega nad Levskim mlinom še brezštevilne jate. Ker pa ljudje niso samó velikih lovili, ampak z omótico prestrizali življenje tudi mladičem, krčilo se je njih število od leta do leta in ko sem v mladostnih letih jaz hodil za vodo, ni bilo več repa v nji in ga tudi sedaj ni. Pa ni jih podavila ribja kuga, ampak človek v svoji nevednosti in lakomnosti. Med boljšimi vrstami je bilo največ ščuk in ostrižev, katere so že tudi skoro popolnoma zatrli. Mesto vsega tega pa se širijo sedaj belíce, klini, mrene in

še druge majhne malo vredne ribe, ki so prej služile plenílkam v živež. Ščuke so najbolj na ostí nabadali pa tudi streljali, ostrižem pa trnke nastavljali. Sedaj, ko je vse ribje bogastvo minilo, pa tožijo, da se še za največji post ne dá ujeti kakšen rep.

Tako je bilo za preteklih dnij, ali sedaj vsega tega ni več. Odkar se je določil Ložnici pravilni tek s tem, da se je napravil na njenem desnem bregu nasip, ponehali so idilični časi v napominanem zmislu. Ker so sedaj povódnji nehale razlivati kalno tekočino svojo daleč na krog, izgubila se je pri mladih ljudéh tudi skoro že popolnoma nespametna vera na kače, katere je voda dostikrat puščala blizu poslopij. Sevéda so bile navadno samó neškodljive beloúške, a vera nánje je bila močnejša od prepričanja. Bog ne daj ubiti kačo, ki si jo našel v hiši, kajti vsak človek ima jedno in ako to usmrti, mora sam kmalu umreti. — In res, pripetilo se je, da je ubil mož v svoji hiši dokaj veliko kačo in ker se je kmalu na to prehladil in tudi hitro umrl, bili so sosedje še trdneje uvrjeni ob istinitosti trditve svoje.

Ker že govorimo o kačah, naj omenimo še pólšine, katera se je nahajala svoje dni blizu Godomeljske vasí. Nekako v sredi med vasjo in Ložnico je stala velikanska mlaka, po kateri se je ob povódnji voda dalje odtekala. Čéznjo je bila položena brv, ki je stala na koléh. Tod se je hodilo navadno, vendar otroci smo se te stranske poti vselej ogibali, kajti ob kraji je stala stara, zverížena in žlambórasta vrba, katera nas je vsakokrat opominjala na Vzveličarjevega izdajico, ki se je baje obesil na takem drevesi. Zato neki strohní vsaki vrbi notranji les! A to še ni bilo vse. Bolj nas je vznemirjala pólšina, ki je imela svoj vhod med vrbovimi korenínami. Tù je bilo kač brez števila. Kadar smo bili v družbi očetovi ali máterini, tedaj se sevéda navidezno nismo bali, toda po brvi nam je vendar kar sapo zapiralo. No, pa tudi ni bila šala, saj je v pólšini po pripóvedi kraljevala velikanska kača, ki je bila matica vsem tistim, ki so navadno plavale po mlakuži in so žabe ter drugo podobno golazen žíve požírale. Osobito ob toplem vremeni je kar mrgolelo kačjih glâv, ki so se držale nad vodo, dočim je ostali život zvijaje se vodo rezal. Drugje se pač takih in jednakih nismo bali, ali tukaj je bila v obližji strahovita kraljica, ki je imela neznansko moč. Sevéda navadno ni nikomur nič žalega storila; dà, še pokazala se ni, temveč žedéla je v svojem dvoru ovita trikrat okoli kamenite mize, na kateri se je svetila dragocena krona. Ta je ljudi najbolj mikala; toda gorjé ónemu, ki bi se bil pritihotapil med to breznogo golàzen brez pravega vzroka samó z namenom, dostojanstva zunanji znak izpremeniti v blesteče koleske, ki bi mu utegnili

trgati žepe. V takem položaji bi kraljíca le zazvižgala in prihitelo bi toliko podložnic, da bi obsule predrzneža do glave in ga raztrgale na drobne kósce. Ker je torej nevarnost bila prevelika in je vsakomu življenje drago, umeti je lehko, da se ni našel človek, ki bi bil poskusil svojo srečo. Sedaj pa ne prihajajo nikomur take izkušnjave več, in fantje, gredóči na vojaški nábor, skoro še mesta ne poznajo, kajti grda mlaka se je izpremenila tekom let v rodovito njivo in tretji rod o tem sigurno ničesar ne bo védel.

Kaj pa je vsemu temu vzrok? Gori smo že omenili, da je Ložnica izpirala za povódenj bližnjo zemljo, narejala jarke in mlakuže in jih polnila z vsakovrstno nesnago, med katero je bilo časih tudi kàj slastnega za zobé. Ali kmet obrača, gosposka pa obrne! Ker so se pritožbe zaradi škode po vodi vedno množile, ukazalo se je kmetom napraviti na desnem bregu nasip, ki naj jih v bodoče varuje nesreče. A jarki in mlakuže, posebno po občinskih pašnikih, ostali so mnogo mnogo let in česar ni mogla dajati tekoča voda več, nadomestovala je dežníca in snežníca. Vendar tudi sedaj še ni povsod vse v redu, zlasti ondu ne, kjer je zemlja lastnina vseh občanov. Drugje pa se je pretvorilo nezdravo, vlažno ozemlje v rodovite njive, sočnate travnike in mestoma celó v hmeljnike.

Nedolžnega kačjega pastirja je spravila prostega ljudstva domišljija v posebno zvezo s kačami, katerim naj bi pot kazal. Zatorej se ni varno kopati v vodi, nad katero letajo ti premokrilci, kajti kolikor je teh nad vodo, toliko kač v vodi.

Dečki na kmetih imajo navado, da se radi spravijo na drevje, bodisi zavoljo sadja, bodisi zaradi tega, da se razveseljujejo po svoje. Zlasti ob nedeljah, ko ni treba trgati hlač po šolskih klopéh, pa tudi ne opravljati kakšnega dela, zberó se radi ter pohajkujejo po logih in gozdih. Skrbne matere nam niso mogle nikdar dosti v glavo vcepiti strahú pred kačami, ki neki ob nedeljah kàj radé splezajo na drevje. Zlasti pa je dan Vélike gospojnice tako svet, da kače ne smejo na zemlji ostajati, zato se spravijo vse na drevje.

V Kamniku nad Grižami je kača, velika kakor senéna žrd, ki človeka takoj zadavi in požrè.

Kače, »pikajo« z žêlom, katero kàj radé pomáljajo iz gobca.

Kakor marsikje drugjé je tudi ob Ložnici navada, da potrosijo z blagoslovljenimi jajčjimi lupínami okoli hiše na Veliko noč nadejé se, da kače ne bodo mogle vánjo.

Modrása moramo po tem, kakor se nam opisuje, in po njegovih svojstvih staviti med bajna bitja. Môdras je kratkega debelega

trupla in nosi na glavi grebén. Barve je zelene in nekako z dlako pokrit; strupen pa tako, da človek takoj omahne, ako ga je zadel. Prebiva najrajši v grmovji in skalovji po vinógradih in jezen zazvižga tako silno, da mu devet drugih pride na pomoč Ako ga razdražiš, meče se za teboj in gorjé ti, kajti ne uideš mu nikdar.

Na levem bregu naše rečice stojí sedaj osamljeno selo Govče. Takrat, ko je zorel bob še v klasji in pšenica v stročji, bilo je ondu vse drugače. Lepa vas z župno cerkvijo je krasila bližnjo okolico. Toda stanovníki so bili brezbožni in so ravnali z ljudmí liki z živino; zato jih je strašno kaznoval. Ravno je bil semanji dan. A na semenj niso prignali živine in ne pripeljali in prinesli raznovrstnega blagá kakor je to sedaj povsod v navadi, ampak bil je »bábji semenj«. Ženske so imeli v vrečah in jih prodajali kakor drugje blagó. Zavoljo tega v nebo vpijočega greha se je pogreznila vas s cerkvijo vred. Zvonik je sprva gledal še iz iz zemlje in pogumni Godomljanje so si osvojili mali zvon, ki je neki od čistega zlatá. Celjski zvonár jim je prè ponujal druzega iste velikosti in še toliko starih dvajsetic, kolikor bi jih držal. Ali zamán!

Ložničanje vedó priti do vsakega zaklada na poseben način. V ta namen so si ustvarili ptice posebne vrste, ki stanujejo po žlambórih. Te se hranijo z »mávričinim korenom«, ki rastè ondu, kjer se mavrica dotika tal. Ako prideš o pravem času na omenjeni kraj, vidiš vse živo lepo pisanih ptic, ki pobirajo koren in nosijo v svoja dupla. Tudi ti ga lehko subereš in ž njim vsako ključánico odpreš, ako se je le dotakneš. Stopi li konj na tak koren, odletí mu podkev in ni je môči zopet pribiti.



Pómlad v srci.

Zima nemílo besnéla je,
V srce mi vésna privéla je;
S tvojih pogledov mi je blestéla,
Dušo po sili meni razgréla.

Cvetje ledeno cvetélo je,
Lice na lici žarélo je:
Burja ledena zunaj je brila,
Pómlad zelena v srci mi klila.

V sladkih se čutih zibála sva,
Sanje presrčne sanjála sva;
Gládila lice roka mi tvoja,
Zrla v očí — nebesa sem svoja.

V sreči tej ves svet zabíla sem,
Tebe gorkó poljubíla sem. . .
Kadar zdaj snežna zima nastaja,
Sladek spomin srcé mi obhaja!

Tinea.



Kako je to prišlo?

Povest.

Spisal **Velimir.**

Take svatovščine že davno ni bilo na Grivi . . . Jedíl je bilo toliko, da so se mize šibíle in pili so tako hudó, da je raz mizo teklo. Godci so godli tako glasnó, da so okna zvenčála in svatje so rajali ter pritrkavali s čevlji ob tlà, da je vse bobnélo. Vmes pa se je pelo in kadilo, govorilo in vpilo, da se je peč tresla, in vso izbo so zagrinjali dima in prahú oblaci.

Tri dni in tri nočí so se že gostíli in rajali, ali še četrti dan se ni vsem hotelo ostaviti domú svatovskega veselja.

Svatov je bilo mnogo, povabljenih in nepovabljenih, in vsem se je žarilo na razvnetem obličji: »tukaj nam je dobro biti«.

Svatovščina pa je bila mladega Gladeža in njegove neveste Marijice. . .

Sosedje so dejali, da mladi Gladež potrebuje gospodinje in izbral si je nevesto. Oče mu je umrl pred letom in prepustil lepo kmetijo, ki sicer ni bila velika, toda dobra, in ljudje so rekali, da je bil »trden«. Denarja pa ni imel mladi gospodar. Tega tudi starec ni imel, razven nekaj malega, kar je potrosil sin za rajnega pogreb in črne svete maše. Pokojnik ni imel mnogo nì troškov, nì dohodkov. Kar je skupil vsako leto za pšenico, nesel je gorkó v davkarijo, ostale manjše dohodke je porabil za domače potrebe. Sin njegov je bil delaven človek in nobene ure ni zamujal. Ob nedeljah pa je zahajal rad v druščino in rad je bil vesel — samó denar mu ni hotel iz roke. Mati Tinetova — tako so klicali sina — bila je še trdna žena in lehko bi bila gospodinjila sinu še več let. Sestra Anka je bila tudi že »dečla«, kakor pravijo, in delala je za dve dekli. Zato sosedje pač niso pogodili dobro, misleči, da je treba Tinetu gospodinje.

Treba mu je bilo denarja.

Oženil pa se je Gladež lehko. Saj je bil lepe postave in marsikatera vaška krasotica ga je rada videla, posebno ob praznicih, ko je slekel tiste rjave irhaste hlače in zamazano hodnično srajco. Marsikaterega je prekósil po rásti in obleci, ko je stal med fanti pred cerkvijo, zastavno pušèč dolgo viržínko in ponosno gladèč si črnkaste brke. Razven tega so trosili ljudjé govorico, da je Gladeževa hiša »založena« in da pokojni Gladež ni bil »prazen«, ko se je poslóvil za vselej od svojih ljudij.

Izbirati pa je znal Tine. Iz domače vasí mu ni bila nobena po godu in šel je v sosedno vas. Streharjevi s Police so imeli lepo hčer in vsi so govorili, da bode petíčna.

In res je bila imovita Streharjeva gostilna. Gostov je bilo zmerom dovolj, in po polji se je dobro kmétovalo. Streharica je bila vdova že več let in ker se ni mislila možíti, hotela je izročiti domovje mlajšemu sinu. Starejši se je že priženil pred dvema letoma tja na Pustarino, hči Marijica pa je imela šele sedemnajst let. Ta je bila ljubljenka matere svoje. Nikdar se ji ni bilo treba pêči na žarkem solnci o poletni vročini; domá je sedévala, šivala in stregla gostom. Dela ni bila vajena.

Lepa pa je res bila Streharjeva Marijica. Niso ji rekali zastonj: »Políška roža«. Bila je krasna, kakor da ji je zlatolično solnce pritisnilo svoj prvi poljub na sveži lici, in tisti dve globoki očesi sta bili kakor dva čudotvorna bisera, o kakeršnih znajo stare mamice toliko pripovedovati. Ni čuda, da se je mladi Gladež tako zavéroval vánjo.

In ona se ga ni branila.

Tudi Streharjevim je bil prijazni Tine povšeči. Jedenkrat ali dvakrat je šel v krčmo, dajal za pijačo — tako je navada — malo pošalil se z Marijico — in še tisti predpust je bila poroka. Stara Gladeška pa je odsvetovávala sinu, rekoč: »Tine, te pa ne!« Tudi Anka mu je branila. Toda take zapreke so že v navadi od nekdaj in Tine je vzel vendar le Streharjevo Marijico. Predno so šli »pisma delat«, udala se je Gladeška popolnoma.

— »No, če ti je že tako k srcu prirasla, vzemi jo; samó pazi dobro, da te ne prekanijo. Streharjevi so vsi zviti.«

Tako je dejala sinu; ta pa je bil vesel máterine volje in z veliko radostjo je napregel bélca ter se odvèl v mesto. Ko pa se je vrnil na večer, ni bil tako vesel in malone da ni rekel materi:

— »Mati, zakaj Vas nisem poslušal?«

Ni mu bila po volji ženitna pogodba.

Mladi Gladež ni nameraval napravljati velike svatovščine.

— »Zdaj je hudó za denar,« dejal je, »malo napravimo, pa bo, da ne morejo ljudjé jezikov otresati.«

Marijica pa mu je tako odgovorila:

— »Ženitovanje mora biti imenitno, ali pa nič! Pokažemo vsaj ljudem, da nismo berači.«

In Gladež je ubogal svojo mlado nevesto. Kako bi ji bil tudi odrekel prvo njeno željo, saj jo je imel tako rad!

In svatovščina je bila res imenitna. Saj je skrbela za to Marijica in njena mati . . .

Pôprovi tedni mladima poročencema so se le prekmalu začeli. Ne vesta je najrajša posédala domá in klepetala z poliškimi bábnicami, ki so ji donašale pošto od njene matere. Delala tudi zdaj ni rada, toliko rajša pa gospodinjila. Gospodarjeve sestre kar ni mogla trpeti in vedno ji je imela kàj ukazovati. Anka pa je bila domača in ni si dala zapovedovati. Stari Gladeški je srce krvavelo, kolikorkrat se je spomnila mlade sinahe. Vse ji je prevrnila v gospodinjstvu in vse v nič devala, kar je ona pripravila s tolikim trudom. In ko ji je časih rekla: »Marijica, nikar tako, mi smo delali drugače,« tedaj je vskipela mlada gospodinja in odgovorila togotno:

»Vi ste delali tako, jaz pa tako! Ne potrebujem več gospodinj v hiši, dosti je jedna.«

Ko se je razpor v hiši netil zmerom bolj, tedaj je zbodlo tudi gospodarja in rekel je svoji ženi ponižno: »Oná, slišiš, vsaj z materjo ne delaj tako grdó, saj vidiš, da ti želé dobro.«

Takrat pa je vzrasla togotna gospodinja še huje kakor navadno. Kar potok rezkih besedij se je usul na ubogo glavo moževo, da ta ni zinil nì besede več. Ona pa je črtila taščo in Anko še huje.

Tine se je menil seveda malo za »bábji kreg« in delal je od jutra do večera kakor črna živina. Ob nedeljah in praznicih pa je mladi rad malo počìl in si zaželel kozarec vina. Toda do vina je imel vedno večjo mržnjo, ko je gledal, da drugi možje pijó — žganje.

— »Res je. Vino je predrágo za kmeta, vino naj pije gospôda, ki ima dosti denarja. Mi se moramo že zadovoljevati z žganjem. Davkov in otrók je zmerom več, žito je kar pod ves kúp in živina po ceni, da je človek skoro prodati ne more. Kdo bode pil potem še vino?«

Tako je modroval večkrat. Ob delavnicih si ga je že prej dal prinesti časih, ko mu je pot kapal od čela, konečno pa se je poslovil popolnoma od vina. In ko mu je kdàj kdo napíl v krčmi z vinom dejal je navadno Gladež:

— »E, veš kaj, Janez, le pij ga, jaz ga ne bom. Ne diší mí. Človek se odvadi te sladčíce.«

Ko je prihajal Gladež večkrat ob nedeljah pozno domóv, zarotila, se je vsa ženska trojica zoper njega. Tedaj pa je prišel pohlevni Tine iz svojega ravnotežja in strašno je kričal:

— »Vse zapodím od hiše. Jaz imam dosti teh bábjih čenč in jezikov. Kateri ni prav, pa si poprávi!«

In Tine se je povrnil v krčmo.

Po vasi pa se je govorilo drugi dan, da so se pri Gladeži strašno kregali prejšnji večer in da je šla Anka »stráni«.

In res je šla služit k strijcu v bližnjo vas. A tistega leta je bila Anka polnoletna in ljudje so že davno govorili, da se misli omožiti. Gladež pa je moral šteti doto.

In tožno je zapela sekira po Gladeževih lesih. Ko bi bil stari še na svetu, lasé bi bil pulil sebi in sinu. Tudi Tinetu se je ináko storilo, ko so padale vitke smreke in se zvračali lépi košáti hrasti, toda denar je moral imeti. Sestra je zahtevala dote.

Nevesta je res prinesla svojo doto, toda ta ni bila tolika, kolikeršne je Gladež pričakoval. Svatovščina je pogóltnila več stotákov. Marijica ni imela nikdar dosti novih kríl in ruto je imela malone vsako nedeljo drugačno na glavi. Tudi dobremu je bila vajena mlada mati, saj je bila krčmarska hči. Marijca je imela zmerom kàj posebnega za pokrovom na ognjišči ali v omárinem predalčku. Za vse to pa je treba denarja.

Dasi je zahajal Gladež rad v krčmo, ali pil ga je le »za potrebo«, kakor je dejal. Delal pa je še zmerom rad. Toda deklo je moral najeti, ko mu je ušla sestra. Otrók sta imela tudi že dvoje in nikoli nista bila opravljena. Hišo je moral takisto nekoliko postrôjiti in nov obokan hlev je sezidal. Zato je tisti neznatni prebitek nevestine dote kàj naglo raztóčil in vzeti je moral denar na pósodo.

Da bi izplačal sestro, pač ni bilo mogoče nategoma toliko denarja izposoditi in čistiti je začel gozde.

Sosedje pa so majali z glavami: »Hm, zgodaj je začel. Kdo bi si bil mislil?«

Anko je odpravila mlada žena, ali stare Gladeške ni bilo mogoče še tako naglo. Hirala pa je bolj in bolj in večkrat se je že pripravljala, da pojde k svoji hčeri; pri sinu ni mogla več biti. Vendar Tine jo je potolažil in pogledal tako milo, da se je starki solza otrnila in ostala je pri njem. Sin je ljubil mater svojo, toda ženo je ljubil bolj, ker mu je pomagala zapravljati. Mora že tako biti.

In zopet je ukrenila stara mati, da pojde k hčeri, ki jo zmerom vabi, dasi ji je bilo tako težko popustiti to hišo, kjer je bivala že nad štirideset let.

In odločila se je za trdno, da gre.

In šla je, toda ne k hčeri. . . .

Na visocem odru je ležala. Bele preproge so se ovijale krog odra in na vsaki stráni so gorele sveče na visocih svečnikih. Ljudjé so pa

prihajali, molili, pomilovali in odhajali. In njen obraz je bil kakor stara koženíca, raz katero je izlizal jezik časa starikaste črke.

To je bila njegova mati.

On pa je sedèl za čéšnjevo mizo in mislil. Imel je pač mnogo misliti. Težko mu je bilo po materi. Proti njemu priteče triletni sinek, spleza na klop, oklene se očeta krog vratú in reče:

— »Ata, poglej kako se bábica grdó drží; huda je zopet na mamo, še mene neče danes pogledati.«

Ali oče ne vzame sinka v naróčaj, kakor navadno, ne poljubi ga na sveži lici, tudi ne odgovorí mu ne po otročje in usmev se mu ne ukrade raz rdečega ustna. Vzdigne se izza mize, sname raz kljuko nedeljsko pokrivalo, ogrne rokavnik, potegne s plosko roko po obličji in trdih laséh ter odide iz hiše.

Šel je k župniku.

Plaho potrka na župnikove dveri, vstopi s pokrivalom v roci, katero je snel raz glávo že pri vežnih vratih, in stojí za dvermi, dokler ga župnik ne vpraša:

— »Kaj si pa ti prinesel novega, Gladež, imaš li zopet kak krst?«

— »Mati so mi umrli.«

— »Tako. Hm, hm, kaj pripoveduješ!«

— »Rad bi videl, da bi jih pokopali s tremi gospódi.«

— »Kako pa, ali bodeš mogel plačati?«

— »Bom že.«

— »No, je že dobro.«

In Gladež je šel vesel domóv.

— »Mater pa moram spodobno pokopati, če ne vém kaj. Vredni so lepega pogreba.«

Tako je dejal Gladež ženi svoji, a ta ni odgovorila ničesar. Menda ji je bilo prav.

In res je bil sijajen pogreb s tremi gospódi; še sijajnejša pa je bila pogrébščina. Berači so trdili, da so se še bolje imeli nego na Gladeževi svatovščini.

Gladež je bil sicer že obilo zadolžen, ali za pogreb je dobil še na pósodo.

»To pa že mora biti,« dejali so posojevalci.

Po smrti stare Gladeške se je marsikaj spravilo na dan. O mladi Gladeški so pravili, da jo je strašilo, o Gladeži pa, da mu je zapustila mati mnogo denarja. In vendar se revica niti za izgovorjeni »poboljšek« ni upala sina prositi. Česa vsega ljudjé ne vedó pripovedovati!

Ko pa Gladež že obrestij ni mogel plačevati, jeli so ga tožiti in rubiti. Dve kravici na mah sta šli iz potrébljenega hleva. Samó staremu bélcu so še prizanesli. Menda so védeli, da ne bo dolgo trave tlačil.

Mlada Gladeška s kožico še vedno mlado se je mnogo jezila na svojega možá, kar mu je umrla mati. In znala mu je brati levite, da nikoli tega. Vse pregrehe in pregreške mu je naštevala, kar jih je imel on in kar jih je imela sáma, in še ni bilo zadosti.

— »Baba zanikerna, drži jezik za zobmí!« rekel ji je mož, ko so se mu ušesa obesila od težkih besedij. Toda ona se je razgnévila še huje.

— »Kdo je prvi prosil, ali si ti mene, ali sem jaz tebe? Ti si hodil prvi za menoj, ti si prišel po mene, a ne jaz po tebe! . . .«

Taki pogovori so bili vsakdanji pri Gladeževih, otroci pa so jokali. Jeden se je skrival za máterinim zastorom, drugi vlekel očeta za róko. Dekla se je smijala v kuhinji in poslušala; ob nedeljah popóludne pa ni mogla nikdar dovolj napovédati, kako so se kregali in pretépali pri Gladeževih.

Posojevalci so se oglašali vedno gosteje pri dolžniku. Napósled pa so ga oglasili pri gosposki. In Gladež ni imel, da bi plačal obresti, kamo li dolg!

Gladeževino so prodali na javni dražbi. Vse je popisal »mož s kapo,« vse so prodali na dróbno. Samó stari bélec v hlevu se je odtegnil dražbi.

Prej je poginil.

Gladeža sta šla osebénkovat v Streharjevo bajto na Polico. Starejšega fanta sta dala Anki, ki ni imela nič otrók, mlajšega pa imela pri sebi. On je hodil delat k Streharju, bratu žene svoje — stara Streharica je že tudi umrla — ona pa je šivala in obirala z jezikom ljudí, kar je že znala, ko je bila še domá pri Streharji. On je znosil ob praznicih v krčmo, kar je zaslužil ob delavnicih, ona pa izdala za obleko, kar je zaslužila s šivanko. Zato dostikrat niso imeli česa jesti.

In vendar so ugibali ljudjé:

»Táko lépo kmetijo brez dolgá sta imela in denarjev dovolj, oba pridna, mladá in zdrava, pa sta poleg vsega le tako daleč zagázila: kako neki je to prišlo?«



Srcé.

Branje v „Slovenskem klubu dunajskem".

Spisal **Jos. Stritar.**

Razni priimki, bolj ali mènj primerni, vzdévajo se našemu stoletju. Imenuje se parno, papirno, praktično; jaz menim, da bi se dôbi, v katero je nas, gospodje moji sovreméniki ali sodobniki, obsodila usoda, smelo tudi reči: »stoletje — fraze«. Žal mi je, da ne morem tej spaki, katera sedaj tako oblastno gospoduje po svetu, dati dobrega slovenskega imena. Cigaletova »Terminologija« nam podaje zánjo staroslovensko »rêklo« (kakor »têslo«). Ali to pošteno ime se ji je prilegalo samo, dokler je bila še sama poštena, ko je, domá v grščini, pomenila samo to, kar pri nas »izraz«, »govorica«. Sedaj, ko se je popačila, tavajoč po svetu; ko je izgubila svoj prvotni pomen, ne moremo ji reči »rêklo«, ker nam često ali nič ne reče, ali pa kàj čisto druzega nego kaže njeno lice. Zato bi jo jaz rajši imenoval »puhlíco«, ali pa — »slepíco«.

Kaj je fraza? Na to vprašanje mi pač ni treba odgovarjati v izbrani drúščini samih izobraženih zemljanov XIX. stoletja! Kdo izmed nas je ne pozna? Kdo ne živí in ne trpí pod njeno silo in oblastjo? Kdo izmed nas — róko na srce — ne rabi je časih sam; često nevedoma, a gotovo nikdar ne iz slabega namena! Strah, pravijo, da je »znotraj otel, zunaj ga pa nič ni«. Fraze ne moremo opredéljati prav tako. Znotraj je pač otla tudi ona; ali da je zunaj nič ni, to se ji ne more reči. Zunaj je še prav mnogo té prikazni, le premnogo; obila je in prav postavna, lepo pisana in blesteča, a zato le tem bolj nevarna. Podobna je jabolku, ki je zunaj lepó rudeče in žareče, znotraj pa ga je zgolj gniloba in puščoba od jedra do kože!

O zraku samem, pravijo, človek ne more živeti. Istina; ali o frazi, ki je še mnogo mènj telesna, živí jih dandanes ogromno število. Duševno, poreče se mi; gotovo. Fraza je veliki večini našega, to je: evropskega »razumništva«, — kako je drugod, ne vem, — skoraj jedina duševna hrana. Turki se nam posmehujejo, da mi zapadniki sami plešemo ter se razveseljujemo v potu svojega obraza; oni so za to prepametni in preleni; oni imajo plačane ljudi, da jim opravljajo ta trudni posel. Tako imamo tudi mi svoje ljudi, ki jih plačujemo, da mislijo za nas mi ne utegnemo, ali pa tudi volje nimamo, beliti si z mišljenjem glavo. Ti torej mislijo, nas pa pitajo s frazo. Mislijo, pravim; toda njim ni

sile. Saj pravi že stari Šved (Oxenstierna): »Ali ne veš, sin moj, s kako majckinko modrostjo (quantilla prudentia) se vlada svet!« Dà, modrosti ni mnogo treba; zato modrosti za en ščipec, a fraze en naróčaj! Ti vladarji in voditelji naši torej živé tudi telesno o frazi; ona jim daje kruha, kakor čevljarju šilo, kakor drvarju sekira. Če se bode človeštvo vedno še dalje tako razvijalo, bode se skoraj vélika množíca čisto odvadila misliti, in živela bode dalje s pokojno glavo kakor čeda ovâc, za katere misli, kolikor toliko, dobri pastir. Že sedaj: koliko pa jih je, da bi se upali po svoji glavi misliti in soditi o kaki stvari, katera seza nekoliko nad njih vsakdanje opravilo! Kdo je še tako predrzen, da bi, ne gledé na desno, nì na levo, v omikani druščini kar naravnost rekel: ta podoba, pesem, glasba je lepa; ta govornik, ki mu vsi slavo pojete, veže otrobe! Kdo ima še s v o j e mnenje, s v o j o sodbo v javnem, državnem življenji! Kakor »žemlje in reglje« od pekárja, dobivamo zjutraj, opoludné in zvečér iz časnikov, knjig in javnih govorov misli in sodbe, pečene za potrebo svojo v hišo, da vemo, kaj je dobro, kaj slabo; kaj naj nam ugaja, kaj preseda; za kaj se navdušujmo, kaj črtímo; kdaj vpijmo: slava, kdaj bodímo razkačeni in srditi! In kdo nam daje vso to modrost in učenost, vso dušno hrano za vsakdanjo potrebo? Fraza, deseta modríca, blažena boginja Fraza! Dà, prava boginja devetnajstega stoletja je fraza. Njo česté in molijo umetniki in pesniki; njej služijo govorniki, državniki in učenjaki; klanjata se ji vladar in berač. Ali ni fraza: »Cesarstvo je mir«, leta in letá gospodovala svetu? Beseda možá, fraze sinú, ki je bil sam — velika fraza! Pesnikov bi lahko imenoval ne malo, ki jih je sama gola fraza. Kdo se tu ne spominja vélikega duhovnika fraze, ki ga še zdaj mendà veliko vérnih dušic francoskih zmatra za prvega pesnika tega stoletja! Če hočeš stopiti v javno življenje, če hočeš, da te rojaki tvoji s krepkimi pleči dvignejo na politični oder, dobrih pluč ti je potreba, nekoliko samočutja, in nekaj če tudi že obrabljenih pa malo osnaženih in olikanih fraz! Vsak dan ga še lahko vidimo, kako poleg vse starosti svoje moško koraka po ulicah dunajskih, možá, slavnega nekdaj državnika, kateremu sta celo poslopje politične modrosti in umetnosti nosila dva stebra: dvé frazi. Ena je bila njegova: »Mi lahko čakamo«; druga izposojena — skoraj jo bodemo čuli.

Jaz sem, lahko rečem, že od mladih nog, nekako instinktivno sovražil to pošast; potem sem jo preganjal in boril se z njo sósebno na slovstvenem polji; mrzim in črtim jo tudi še sedaj v javnem in družabnem življenji. Ali slepil bi samega sebe in druge, ko bi si domišljaval in trdil, da sem kàj opravil zoper to pošast, ali pa tudi samo

mislil, da sem sam oprostil se njene oblasti. In vendar je sovraštvo moje do nje tako globoko ukoreninjeno v srci mojem, tako živo in strastno, da bi skoraj nekako zagovarjal tistega krvoželjnega kraljeviča francoskega, ki je glasoval za kraljevo smrt s kratko in določno besedo: »La mort sans phrase«! In v onih glasovitih uradnih »navodilih« mi je pravo strášilo tisti propis, ki pravi, da naj nepokvarjeno mladino učímo — fraseologije! — Todà govorimo resno o resnih stvaréh. Pogubna »phylloxera« pokončuje nam tisto plemenito rastlino, ki z blagim sadom svojim »razveseljuje srcé človeško«, in bati se je, da je napósled popolnoma ne ugonobi in iztrebi sè zemeljskega površja! Tako je nesrečna fraza prava kuga samostalnemu mišljenju. Trsni bolezni ni bilo do sedaj najti zdravila; proti frazi vem jaz za pomoček; a žal, da je tako težko, sósebno pa v dovoljni množini dobiti té čudovite zdravilne rastline — po mestih je že celó redka in malo znana, ime pa ji je: Poštenje!

Ko bi rekel, da bi se dala debela knjiga pisati o frazi, to bi ne bila fraza. Dà, to bi nam bilo ne samo zanimljivo, nego tudi prav ukovito in koristno delo. Jaz nisem namenjen, vsaj nocoj ne, obširno govoriti o frazi sploh; v mislih imam tu samo eno, ki je nekaka podloga mojemu besedovanju. To je tista, ki mi je bila že prej v mislih, in slôve: »Znanje je moč.« Kaj? tó modro besedo imenuje mož frazo? čudila se bode gotovo večina mojih poslušalcev. Dà, frazo imenujem jaz to besedo, eno izmed najnesrečnejših frâz, kar jih je prišlo čez ustnice človeške. In vendar je tudi tá beseda bila nekdaj modra, kakor so imele večinoma sedanje fraze s konca zdravo misel v sebi. Saj je bilo tudi tisto jabolko, s katerim sem primerjal frazo, nekdaj dobro in zdravo, ali s časom, morebiti, ker se ni dobro hranilo in rabilo, segnilo je in iztrohnelo. Tako je tudi slavni Bacon, oče té besede, dobro védel, kaj pravi, govoreč: »nam et ipsa scientia potestas est« (od koder angleški: »Knowledge is power«). Tudi sedaj še ima ta izrek svojo veljavo — kdo bi mogel kàj takega tajiti? — samo če ga človek prav umeje in prav rabi. Najlepše, najkoristnejše orodje postane kvarno, ko pride otroku ali pa hudobnežu v roke. Koliko dobička in koristi ima človeštvo od knjigotiska, a koliko kvare je tudi ta lepa iznajdba, zlorabljena, že napravila na svetu! Čuden čudák bi bil, kdor bi, razven morebiti na pustni večer v veseli družbi, hvalil in povelíčeval nevednost. Če tudi kdo morebiti ne more popolnoma pritrjevati Sokratovemu nauku, da brez spoznanja ni kreposti, da nihče hotoma hudega ne dela, da je torej nevednost hudodelstva mati — če tudi, pravim, kdo ne čisla znanja tako visoko, kakor ta slavni modrijan,

ali ga pa vendar ne bode obhajala groza ob misli, da bi utegnila kedaj prihrumeti strašna povódenj ter poplaviti in odnesti sè zemlje lica vse, kar je do sedaj lepega in vzvišenega izumil in ustvaril človeški um? Ne, taki nazadnjaki in mračnjaki nismo tudi mi, da bi se ne veselili in hvaležno uživali dragih zakladov, katere so nam v stoletjih nabrale bistre glave; da bi si želeli nazaj tiste čase, ko je človek bival v brlogih in z želodom polnil si želodec. »Kdor več zna, več veljá,« resnična je gotovo ta beseda; ali, saj vam je znano: »omne nimium vertitur in vitium«; »μηδὲν ἄγαν«, »summum ius, summa iniuria«, »vernunft wird unsinn, wolthat plage« i. t. d. Najlepša resnica prestane biti resnica, ako jo poudarjaš enostransko, ako jo upotrebljaš tam, kjer ji ni mesta. Tako je tudi iz modre besede: znanje je moč, postala pogubna fraza. Zakaj pogubna? Zato, ker je dandanes nánjo postavljeno in zgrajeno celo poslopje javnega uka, javne prosvete in odgoje. Zapadne države se kar hitajo in kósajo, katera bode več in hitreje različnih znanosti natlačila v mlade glavé. In hoc signo vinces! Dà, na krvavem bojišči morebiti zmagaš v tem znamenji; ali gorjé človeštvu, ako bodo vsi narodi vse svoje močí napenjali samo v take zmage! Vse za glavo! tako slôve dandanes gaslo. Glava je prva, gotovo; ali pod glavo ima človek nekaj, možje rojaki moji, na kar se v naših časih skoraj že nič več ne misli. Dandanes, ko je že vse tako strašno učeno, izobraženo in prebrisano, treba je človeku precèj poguma, če hoče v kaki druščini — razven morebiti srédi kakih petnajstletnih jarebíčic — govoriti o tej pozabljeni, zanemarjeni, v kotu tičeči stvarci. Jaz imam toliko poguma, in nič me ne bode motilo, če tudi komu pri kaki besedi moji pomilovalen posmeh šine čez ustna. »Abstrakcija, romantika, sentimentalnost, svetožalje,« in kar se mi še enakega očita — vrabce iz prosa plašíte s temi frazami, proti meni ne opravite nič z njimi!

Dà, glava, glava, gospôda moja! ali poleg glave tudi — srcé! Ne glava sama, ne srce samo; glava in srce v pravem ravnotežji, v lepem soglasji: tó stoprav je človek po božji podobi in po volji božji! Za glavo ni se mi pač treba poganjati, zánjo dela vse in skrbí: rodovina, družba in država. Ali za srcé, to siroto pepeljúšico, pozabljeno v kotu, zagnal bi pravi ljudomil rad svoj glas svareč po deželah: Gorjé vam, narodi, ako bodete vedno le mislili in mislili, preudarjali, umovali in modrovali; ako bodete mlademu rodu svojemu le možgane vadili in úrili, a ne gojili, mečili in blažili mu srcá! Glava je samopašna, odkod pride vam potem sočutje, usmiljenje, bratoljubje, in brez tega, kaj bode človeštvo? Glava polna, prazno srcé; kadar bode to

splošno, nič dobrega ne more priti. Vsak záse, vojska vseh zoper vse, novo, še hujše divjaštvo! — In da tega ne bode, skrbite tudi za srcé! Ne mislite, prijatelji: saj ni tako hudo; to je domišljevanje póstarnega sitneža, z vsem nezadovoljnega črnogledca, ki vidi strahove po dnevi. Vsi ne moremo vsega; jaz imam posebno priliko in imam tudi voljo opazovati take prikazni; zato vidim lahko na to stran morebiti nekoliko več, nego mož, ki hodi, ne gledé na desno in na levo, pametno in pošteno za svojimi opravki. Staremu vojaku naznanja zaceljena rana bodočo izpremeno vremena. Pomorščak čuti in sluti nevihto, ko je še nebo jasno in mirno morjé. Lovec vidi in pozna sled zverí, ko drugo okó ne zapazi ničesa. Jaz menim, da imam nekoliko pravice soditi o sedanji mladini. Če tá mladina ni taka, kakeršno bi si jo želel, kdor misli ne samo náse, nego tudi na človeštvo in bodočnost njegovo, jaz je za to ne bodem obsojal. Bog ne daj; mladina je, kakeršna more biti. Da je sedanja mladina trezna (v mišljenji, menim, in sodbi), da je ne motijo nikake iluzije in sanjarije, da je ne vznemirjajo nepraktični dvomi in pomiselki, da ne toči po nepotrebnem solzâ čitajoč Genovefo ali kralja Leara, da se sploh malo joka in smeje, da »se ne bojí ne pekla, ne hudiča« (Faustu v tem podobna, sicer nepodobna), da je prosta vse »sentimentalnosti in romantike« — to, se ve da, ni nič nápačnega v očéh tistih modernih prorokov, katerim sta idealstvo in »romantika«, ta strašna romantika! vir vse nesreče na svetu! Da mlademu rodu našemu ni že skoraj nič čestitljivo in sveto, da se za nič posebno ne zanima, vnema in navdušuje, da ga nič prav ne veseli in ne žali, da mu življenje le toliko velja, kolikor mu daje osebnega uživanja — to se bode pa morebiti tudi našim modrijanom zdelo pomiselka vredno. Da pa je naš mladi narastaj od dné do dné bolj nekako truden, da se mu nič prav ne ljubi, da nekako težko misli, da se mu bolj in bolj okó kali, da so mu živci nekako bolestno razdraženi, da lice njegovo ne kaže pravega zdravja, da mu glava često tudi tam odreče, kjer naj bi najbolj pokazala svojo moč in silo, — téh prikazni — in kdo jih more tajiti? — celó že ne morejo biti veseli tudi najbolj praktični možje; tudi možje ne, katerim »človek toliko velja, kar plača.«

Da je sedanja mladina res taka in enaka, to z žalostjo opazujejo vsi, kateri se resno pečajo z njo. Od dné do dné se množijo tožbe o tem žalostnem stanji; najboljši možje se oglašajo in svareč opominjajo, da je skrajni čas iskati zdravila tej kužni bolezni.

Tu sem vam označil, kakšna je v obče — izjeme so povsod — mladina po mestih; kakšna je po deželi, o tem ne morem govoriti iz svoje izkušnje; ali po tem, kar slišim in berem, moram soditi, da tudi

po kmetih, pri nas in drugod, mladina ni uzorna, da so tudi tod razmere primerno enake. In kako bi moglo biti drugače? Javna odgoja — o domači se še prav govoriti ne more — osnovana je na čisto nápačni podlogi. Odkar je fraza: »znanje je moč« zavladala po vsem naseljenem svetu, skrbi se samo za glavo, a zanemarja se srcé. Čisto pozabila se je stara resnica, da človek ne more biti nič boljšega, nego če je — dober. Znanju — tu ne govorim o filozofičnem spoznanji — prisvaja se veljava, kakeršna mu ne pristoji nikakor. In ko bi se tu še moglo govoriti o pravem, korenitem znanji — kolikor je sploh dosežno človeškemu umu — ali kar se tlači naši mladini siloma in nagloma v glavo, to še vredno ni, da bi se imenovalo znanje. Ko bi bilo človeku móči z nekim nadčloveškim vidom pogledati v tako glavo, jaz menim, da ta pogled bi ne bil posebno prijeten; kar bi se tu videlo, to bi bila prava »rudis indigestaque moles«. Dušna hrana se naši mladini ne podaje prava, ne v pravi meri, ne o pravem času; zato tudi ni pravega zdravja. »Po slabi tovarišiji glava bolí«, pravi pregovor, in glava bolí tudi po slabi odgoji, po nápačnem poučevanji. Táko glavobolje se bolj in bolj širi med sedanjo mladino. In posledica tega je, da tisti, ki skrbé samo za glavo, še namena svojega ne dosežejo. Tako se tá preumnost in prebrisanost napósled sama maščuje.

Skrajni čas je, da krenemo na drugo pot, čas, da izpregledamo in se zavemo, da se krepko otresnemo pogubne fraze, ki nas mami in slepi. Ne dajajmo dalje sinom svojim kamena, ko potrebujejo kruha. Ne grešimo dalje zoper mladino; to je pravi greh zoper duha svetega; in ta greh se ne odpušča ne na tem svetu ne na onem. Zdravega rodú nam je treba, zdravega na duši in na telesi; značajev nam je treba, mož nam je treba in mater! Če pa hóčemo to, treba je korenitega prevrata v javni odgoji, vse naše učilnice se morajo preosnovati, od ljudske šole do vseučilišča.

Ali ker sem že tako pogumen — Bog vé, kdaj mi pride zopet toliko junaštvo! pa naj rečem še eno. Morebiti ga ni med nami možá, da bi se ne bil že sam vprašal: kako pa s tem protisemitskim vprašanjem in gibanjem? To vendar ni, da bi človek vedno stal pa gledal; stvar je preresna, odločiti se je treba; stopiti na to stran ali na ono. To pa ni tako lahko. Še zdaj mi je živo v spominu, v kaki zadregi sem bil, ko se mi je, otroku, prvič zastavilo tisto znano vprašanje: »Kaj imaš rajši, pisano palico ali pa krvavega možá?« Silno čudno in nekako nepotrebno se mi je zdelo vprašanje; nikoli prej nisem čutil kakega posebnega poželenja po palici, ne po pisani, ne po drugačni, še mènj pa po krvavem moži. Ali odločiti se je bilo treba in odgo-

voriti. Krvav mož — br! Recimo torej, bodi, kar bodi: »Pisano palico!« Ali kaka groza me je obšla, kako mi je zatrepetala otročja duša, ko se mi je povedalo, da sem s tako volitvijo volil — gada, hudiča, a zavrgel — Kristusa! Nekako tako se poštenemu človeku tudi godí s tem nesrečnim orijentalskim vprašanjem. Najrajši bi imel, da bi ga nič ne bilo; ali ker se, kakor vidimo, ne dá več odpraviti sè sveta, treba bode napósled ujunačiti se ter pridružiti se eni stranki ali drugi. Eno pa je vendar gotovo. Tisti čudni druhali, ki iz gole zavisti, kruhoborstva, prirojene surovosti, vérske nestrpljivosti ali pa iz národnega napuha kričí: Le po glavàh! tej čudni križarski vojski se pošten človek ne bode nikdar pridružil. Ali ko človek stvar prav premisli in preudari ter vidi, da se je tu vnel boj za idealne smotre, ne za materijalne interese, da nam je braniti, kar nam je bilo do sedaj drago in sveto, naše svetozorje, našo prosveto: če človek to pomisli, po tem bode védel, pod katero zastavo mu je stopiti v tem bóji. Kako pa, s kakim orožjem se mu je boriti za sveto stvar, to mu bode narekavalo srcé. Jaz bi kar naravnost rekel, gospôda moja, ta boj je boj srca zoper glavo. Semitstvu je glava vse. Semitstvo nima srcá! V tem bóji pa se bojuje tudi pravo, staro poštenje zoper frazo, ki hoče dobiti ves svet v svojo nesveto pogubno oblast! V tem bóji, tako upam jaz, dragi rojaki mojí, bode Slovan vedno stal med onimi, ki se boré za kristjanstvo, za poštenje, za srcé! — —

Ko tako povzdigujem in poveličujem srcé, ko se tako navdušeno potezam za pravice njegove, ni mi pač treba, upam, izrečno poudarjati in zagotavljati, da nimam nikakor in ne morem imeti namena pobijati in v nič devati glavo. Glava je in ostane vedno glava! (Mi učitelji vemo najbolje, kaj je dobra glavíca, in kaj je — butíca.) Glava se bode vedno nosila pokonci. Razmerje med glavo in srcem si jaz mislim nekako táko, kakeršno je razmerje med možem in ženo v lepem zakonskem življenji: nezavisna oba in samostalna vsak v svojem področji, enakopravna v lepem míru in soglasji, a mož je vendar le glava!

Sedaj pa, ko gotovo menite, gospôda, da sem pri kraji s svojim besedovanjem, ali morebiti gostobesédovanjem, sedaj še malo potrpite ter čujte, kaj mu je povod in namen, kaj pravo jedro njegovo. Vsa ta razprava ni nič druzega nego priporočilo neke knjige, zlate knjige. Dejal sem, da bi pravi ljudomil zagnal svoj glas za srcé po vsem svetu. In to se je že zgodilo. Čudno; mož, ki se je rodil pod drugim nebom, ki je dihal drugo sapo, užival drugo odgojo; mož, ki je prvi očenaš svoj molil z drugimi besedami; mož, ki ni záme védel, kakor jaz ne zánj; ta mož je spisal knjigo, v kateri je povedano vse, kar

sem jaz na to stran mislil, čutil in želel! In kako je to povedano! Vsi vi »naturalisti« in »veristi«, kar je dobrega v vaši pisavi, vse vidite v pravi dovršenosti v tej knjigi, a brez vaše surovosti in ostudnosti, brez vaše podlosti! Svojim rojakom sem jaz nekdaj dopovedal in razlagal, káko si mislim dobro pisavo, kakó bodíta v nji združena in spojena idealizem in naturalizem; kar sem jaz tu učil z nedostatno besedo rojake svoje, to je ta blaženi pisatelj pokazal sijajno v dejanji vsemu svetu. Dejal sem, da je ta knjiga pisana po mislih mojih in željah; in vendar bi zastonj po nji iskali takih besed, kakeršne sem zdaj vam govoril. Mož nič ne učí, nič ne modruje; ves nauk njegov je v dejanji, in kakem dejanji! Če je móči z besedo vplivati na človeško dušo, in jaz sem prepričan, izkušnja me učí, da je móči; če je móči z besedo poboljšati, dà, izpreobrniti človeka, reči smemo, da je ta mož našel za to pravo besedo! Knjiga je na videz namenjena otrokom, in jaz res ne vem mladini lepšega branja, ali s še večjim pridom jo bodo brali roditelji, učitelji, vsi odrasli ljudjé, tudi ljudjé v zapóru. Ko bi mi moglo kàj kaliti lépo veselje, da se je pisala ta zlata knjiga, bilo bi edino to, da se s tem biserom ne moremo ponašati mi Slovani. Jaz bi bil mislil, da more kàj takega priti samo iz slovanskega duha, iz slovanskega srcá! Kako bi se stoprav veselil, kako ponašal, ko bi ta knjiga imela na čelu ponosno ime: Ivan Turgenjev, ali pa tudi skromno: Boris Mirán! Todà pustivši na stran take samopašne misli, veselimo se té knjige tudi sedaj, ko ji beremo na čelu blagoglasno ime: Edmondo de Amicis; knjiga sama pa ima za naslov sámo in edino besedo: *Cuore*. Brez zavisti čestitajmo sosedom našim, če tudi niso preprijazni nam, da imajo takega možá, in da ga tudi ceniti vedó, kakor je vreden. Knjiga je prišla lansko leto že na svetlo v petinštirideseti izdaji. O vsebini té knjige nič več; vzemite in berite!

Sedaj pa naj sklenem besedovanje svoje sè zlatimi besedami našega Levstika:

»Eno le potrebno je:
Skrbi záse, ljubi brata,
Dvigni ga, odprì mu vrata,
In sodník naj bo *srcé*.«



Testament.

Povest. Spisal Janko Kersnik.

IV.

(Dalje.)



li te je Topolščak za starejšino izvolil, kaj li, da si tako onegáv, tako moški, in še besede ne zineš o pravem času? Nisi li mogel ust odpreti zadnjič, ko sva pila v Št. Gotardu?«

Tako je kregal Klander tovariša, ko sta krenila po cesti proti Tomaževemu dômu. Večje in manjše gruče ljudij so hitele mimo njiju in v vseh je tekel razgovor le o najnovejši novici, ki je bila oglašena raz leco.

»Sem li znal?« zavrnil je Omahnè.

»Béži, béži! Ti bi ne znal? Ti in pa Topolščak, — saj sta si vendar kakor —« Klander je rabil tù primero, katere iz ozirov najnavadnejše dostojnosti ne smemo ponoviti, a po trenutnem odmoru in ko Tomaž ni črhnil besedice, pristavil je malo zlobno: »No, pa saj — da bi bil ti res njegov tast, kakor si jedenkrat hotel.«

Tomaž danes ni bil dobre volje; postál je s srditim pogledom. »Môlči, prismoda! Ali pa sam hôdi, spredaj ali zadaj!«

»No, vidiš, brate,« menil je Klander s smehom, »kàj nisem dejal, da si prokleto moški? Sedaj te je pač sram z menoj hoditi! No, le čakaj — če bo zdajle kupčija boljša, tam na Štajerskem, potem ti pa vrnem tiste groše, ki sva jih zadnjič zapila, da ne porečeš, da sem ti kàj dolžan!«

Korakala sta nekoliko časa molčé drug poleg druzega, le Klandrovo bistro okó je časih skrivaj zablisnilo po Tomaži; videti je bilo, da mož nekaj namerava, pa ne vé, kako bi pričel.

»Na Štajersko pojdeš?« vprašal je prvi zopet Omahnè.

»Takoj, še danes!«

Prispela sta počasi do Tomaževe koče.

»Pa dobro opravi!« godrnjal je le-ta in hotel kreniti s ceste v mali breg proti svoji podrtini. A Klander je imel dovolj mešétarske nravi, da se ni dal lehko odpraviti. Vrhu posebnih namenov, ki jih je danes gojil, bil je tudi zopet silno lačen; v takem slučaji pa ni poznal óne skrajne sramežljivosti, ali, recimo, ónega tihega, skritega ponosa, kateri znači navadnega, najubožnejšega kmeta, ki ne bo zlepo prosil jesti, dokler imenuje le péd zemlje svojo last; prósi stoprav popotni berač! Izjeme so silno redke.

Klander pa je bil mešetar in — potepuh. Ozrl se je sicer naglo po cesti gori in doli, da li ni nikogar blizu, ki bi ga utegnil slišati, in potem je stopil za Omahnétom.

»Ali imaš kàj gorkega?« vprašal je nekoliko korakov pred kočo.

»Kdo mi bo skuhal, če si ne sam?«

»Pa skuhaj!«

Tomaž je molčé segel pod tnalo pri vežnih durih, izvlekel velik železen čavelj, uteknil ga v široko luknjo v vratih in privzdignil zapah, s katerim so bila zaprta od znotraj.

»Tatov se ne bojiš,« omenil je Klander.

»Kaj mi bodo ukrali?«

»I, križavce, ki jih služiš pri Topolščaku.«

Sédel je na klop, ki je oklepala veliko, razpokano peč, Tomaž pa je odprl malo omaro v veži ter prinesel skledo, napolnjeno s kuhanim sočivjem, in dve leseni žlici. Prvo je dél sredi mize, postavljene v kot nasproti pêči, žlici pa je položil pôleg na desno in levo. Nato je prinesel še cel hleb črnega kruha, kakor ga je dobival vsako soboto pri Topolščáku, sédel za mizo in odmolil glasno očenaš. Med molitvijo je porinil tudi Klander, zapazivši dve žlici na mizi, svoje veliko teló v ozki prostor med mizo in klop ob steni.

V skledi so bile kuhane mlade nati, a mrzle, z jesihom okisane in na debelo s poprom posute.

Jed je šla Klandru v slast; zadnji je odložil žlico in se tudi proti staremu zakonu kmetske etikete, pustiti namreč vedno nekoliko na dnu sklede, ni pregrešil. A hudomušnost ga navzlic Tomaževi gostoljubnosti ni pustila.

»Pri tebi je menda vsak svetek — petek, prijatelj! V delavnikih se ti pri Miklavži dobro godí, ko delaš gori, v nedeljo pa domá lenušiš, črn kruh ješ in vodo piješ.«

»No, védi, ti capa neumna, večkrat imam vina v kozarci ali pa kàj žganega, nego ti!«

»Ne bodi, ne bodi — Tomaž! Ne jezi se! Saj kadar imaš kàj več vina v kozarci, tedaj pa domóv gredé cunje in popirje pobiraš ob cesti, he, he — kam pa si dejal tisto pisanje, ki te je še na stare dni učilo brati?«

»Ne vém, kam sem je vrgel,« odgovoril je óni navidezno malomarno, a na tihem si je mislil: »Kaj, ko bi mu vendar pokazal zavitek? Sevé, tistega ne pokažem, kar je notri, predno sam ne vém, kaj je! Pa samó zavitek — morda vendar ni to — kar mislim.«

Klander je videl, da Tomaž nekaj ugiblje, in kakor prekanjen diplomat ga ni hotel oplašiti z novim vprašanjem.

Izvlekel je malo pipo iz žepa in le dejal: »Škoda!«

»Zakaj?«

»I, časih tičí kàj v tacih pisanjih — kar je mnogo vredno, mnogo; pa je vržemo stráni.«

»Če ga nisem pomašil kam med smetí?« zamrmra Tomaž poluglasno in licemersko namišljen.

Klander zajame vodo iz škafa in pivši vtakne vso glavo v velik korec.

Oni pa v tem stopi iz sobe in zaprè duri za seboj.

»Aha!« sikne Klander za njim in se splazi k vratom poslušat, kje išče Tomaž popir. Slišal je, da óni vrata v hram zapira za seboj, na kar le-ta naglo svoja na pol odprè. Lehko je čul, kako je zaškripal pokrov Tomaževe skrinje, katerega je bil ta glasno in z ropotom privzdignil.

»Da le vem, kam dévaš svojo skrivnost,« šepnil je Klander, in z zadovoljnim licem zaprl zopet vrata ter sédel na staro mesto.

Omahnè pa ni bil tako neumen, kakor si je domišljal mešetar. Prišedši v hram je res z glasnim hrušem odprl skrinjo, zajedno pa se nasmehnil zvito in pest pomolil nazaj proti vratom.

»Saj vem, da poslušaš; le vleci na uho!« mrmral je in iz globocega žepa, ušitega v telovnik prav pod pazduho, potegnil v zamazan robec zavita pisma. Svojo skrivnost je nosil vedno seboj. Odvzel je samó širok popir, očividno prejšnji zavitek, drugo pa spravil zopet v žep; potem je glasno zaprl pokrov skrinji in se vrnil h Klandru. Spotoma je list še dvakrat trdo stisnil v pêsti in tako zgubano in na pol raztrgano képo podal tovarišu.

»To-le je menda!«

»He, he — veliko ni videti,« menil je óni in pazno razgrinjal in gladil list ter obračal ga na vse straní.

»Aha, tù je nekaj pisanega!«

Rekši je tiho čital besedo »testament,« ki je bila z velikimi, raztegnenimi in ne posebno razločnimi črkami pisana na sredi zavitka. Tudi njemu se je zablisnilo v glavi, pa izdati se ni hotel, zlasti ker ga je Tomaž gledal tako pazno in neprenehoma.

»In notri ni bilo ničesar?«

»Nič, prav nič!«

»Ej, torej je kak čevljar ali krojač, popotni, seveda, vrgel to stráni. Prijatelj, kar je tù pisano, pomenja »attestato«, »testimonianza,« to je laški in se pravi po naše »izpričevalo«. Če te kdo nabije, ali vsaj

udari, da se ti pokaže črna lisa ob koži, ali pa malo krví, potem greš k padarju po »testat«; glej, takšni »testati«, ali če ne takšni, pa drugi — morda kakšen potni list — kàj jednacega je bilo tù notri. Ali ni bilo?«

»Ne, pravim, nič, prav nič ni bilo,« dé óni, pa tako nemirno, negotovo, da bi bil tudi drug, nego Klander, spoznal, da Tomaž laže.

Nemiren, iznenaden pa je bil, ker so se mu pri Klandrovih besedah, katerim povse vendar ni hotel, ni mogel prav verjeti, jele podirati razne nakane, ki jih je gojil vse zadnje dni.

»To ni za nič!« rekel je mešetar hladnokrvno, stisnil popir v képo in ga vtaknil v žep. »Kos klobáse bom zavil vánj, če jo dobim pri Topolščáku.«

»Ne, dàj sem! Jaz tudi lehko kàj vánj zavijem,« vskriknil je jezno Omahnè.

«Če pa ne dam?«

»Dàj sem, pravim!«

»Ne dam!»

Kresal je v tem gobo ter jo tlačil v pipo.

Tomaž pa je v svoji jezi zagrabil težak stolec in ga zavihtel nad Klandrom.

»Še jedenkrat ti pravim, dàj sem!« kričal je na ves glas. Klander je bil sicer močnejši od Omahnéta, toda sedèl je na klópi pri pêči in nobenega orodja niti orožja ni bilo blizu.

Z zlobnim nasmehom je segel v žep, izvlekel képo in jo vrgel v kot za mizo.

»Si li zblaznel, ali kaj? Menda si ukràl tisti popir in kar je bilo v njem, ali si pa koga oropal? No — čakaj — mrcina! —«

Rekši je zaloputnil duri, odšel in grozil še s ceste s pestjó; tako je plačal Tomažu gostoljubnost in zajutrek.

V.

»Pražnjega prta ne zabi, Urša, in srebrne žlice, óne téžke, polôži na mizo; vina pa natôči v tisto laško majóliko!«

Tako je ukazoval Topolščak sestri, ki je pripravljala v jedni górenjih sôb obširne domače hiše mizo k slovesnemu obédu.

Ker se je bil Miklavžev oklic z Brnótovo Metko tako hitro zvršil, le-ta in njeni redniki niti utegnili niso priti jedenkrat na ógledi, kakor veleva to potrebni in spoštovani običaj; a sredi prvega tedna po oklici se je namenil Brnót z ženo in rejenko v Ljubljano kupovat, kolikor niso domá imeli potrebnega za balo in svatovanje. Napovédali pa so se ženinu, da se pri vrnitvi oglasijo pri njem, in temu pohodu so veljale gori omenjene priprave v Topolščákovi hiši.

Tujih ljudij danes ni bilo mnogo in zato je Urša tem lože pripravljala obed; za silo pa sta bila Tomaž in dekla tù. Prvi je nosil sicer čuden obraz, kakor bi mu ne bilo vse to po volji. A kdo se je zmenil zánj?

Proti póludne so se pripeljali napovédani gostje. Stari Brnót je vodil sam težkega, nizkega konja, kakor jih od nekdaj priréjajo in rabijo v teh krajih; za njim na vzvišenem, rdeče prekritem sedeži pa sta sedeli žena in rejenka.

Prihod in vsprejem je bil hladen. Brnót je pomagal konja izpreči, Miklavž je oblastno kričal za hlapcem, ženski pa sta stali molčé ob stráni. Šele Urša, ki je, opravljena z novim predpasnikom, obrobljenim z belimi, malimi čipkami, prihitela iz hiše, provzročila je gorkejši razgovor.

»Dolgo ste se mudili, dolgo,« klicala je že v veži, »jaz sem skoro mislila, da tudi danes ostanete še v mestu. No, to je lepó, mati Brnótova, da prihajate jedenkrat k nam; pa ti Metka, saj te komaj poznam, tako dolgo te nisem videla. Kje imate pa Gotarda, zakaj ni prišel? Prišel bi Vam lehko naproti!«

Tako je tekel curek besedij iz Uršinih ust, ko je pozdravljala goste. Brnótovka se je prijazno smehljala in odgovarjala v naglici, Metka je le molčé stisnila roko teti Urši; lehka rdečica ji je pa vendar silila v lice. —

»To bom še letos stráni vrgel,« govoril je glasnó Miklavž, kažoč na leseno kolibo poleg hleva, kjer so hranili drva; »napoti nam je tukaj, in novo drvarnico napravim zadaj za hišo, na kamenitih stebrih in z opeko krito.»

Brnót je pazno ogledaval prostor.

»Dà, dà, potem bo lepše tukaj!« pritrdil je Miklavžu.

»In ta-le svinjak tudi prestavim! Sedaj imajo že zidane, in pravijo, da so boljši. Zidanega bom dèl tjà na konec hleva.«

»Oj, nikari, nikari, Miklavž,« oglasi se Brnótovka, »leseni so boljši; le starega se drži! V zidanih ti bodo uróčni, in če ne boš imel brinjevega porezanca pod njimi, ne pomóre ti nì oglje, nì ogljena voda.«

»Jaz sem tudi čul, da se v zidanih ne redé!« dejal je Brnót.

»Ne vém — pa kaj tudi; poskusiti se mora,« menil je Miklavž in z levico, katero je tiščal v žepu, rožljal po srebrnjakih, da se je čulo.

Prišli so do hlevnih vrat, katera je Topolščak odprl naglo na iztežaj ter potem razkazoval svojo živino, govédino in teleta in v spodnjem konci konje in dvoje žrebet, ki sta stali v posebnih, z deskami obitih hlevcih. Tudi na drugo stran širokega dvorišča je védel družbo, v

lepo urejeni vrtič, pod košato, že z zorečim sadjem napolnjeno drevje; spodaj pod bregom pa je stala lepa, zidana sušilnica. Vse je bilo videti v dobrem redu in Brnót je le prikimoval z glavó, Brnótovka pa tudi ni več oporekalo tej ali óni nameri, katero je izustil gostobesedni Topolščak.

Jedina Metka je molčala. A kdo se je brigal za njó!

»Ali gremo malo po polji?« vprašal je ženin.

»Vroče je,« menila je Brnótovka.

»Kaj boste hodili?« pristavila je Urša, »saj je pozneje še čas, sedaj si malo odpočijte!«

Vsa družba se vrne proti hiši.

Sedaj stoprav je Miklavž prvič ogovoril svojo nevesto.

»Ti bo li povšeči?«

Na prvi hip ni odgovorila.

»Veliko je!« dejala je potem poluglasno in ne da bi se ozrla v ženina.

»Pa se zmaguje!« pristavil je Miklavž.

Odidejo takoj v górenjo sobo, kjer je bila miza že popolnoma pripravljena za obed. Miklavž je, ne po kmetski navadi — saj se je imel sam za pol gospoda — uredil hitro sedeže, ukazoval Urši in dekli, ki sta nosili jedí, in Tomažu, ki je prinašal vino. Vse se je moralo naglo vršiti, ne da bi čakali po pol ure med posameznimi vrstami jedíl. Brnótu ni bilo prav povšeči, pač pa ženi njegovi, kateri se je zdelo to nekako gosposko.. A nihče ni storil opazke.

Konečno se je družba prav oveselila. Možá sta se pri vinu razgovarjala o létini, kupčiji, prometu, živini in celó o železnici, o kateri pa nobeden ni imel prijaznih mislij; Brnótovka in Urša, ki je bila tudi prisedla k mizi, pa sta razpravljali domače dogodke; tudi o tujem gospodu, ki je tù umrl, bilo je mnogo razgovora.

Metka je izginila iz sobe, ne da bi bil kdo zapazil. Šla je iz hiše mimo radovédne dékle, katera ni vedela, bi li prihodnji gospodinji rekla »ti« ali »Vi«, in krenila proti vrtu, kjer se je ob njegovi severni stráni raztezal visok, gosto zasajen gabrov plot. Tam, skoro sredi brega širil se je v prostorno senčnato lôpo, kjer je popotna gospôda, čakaje, da se okrepčajo konji, rada posédala ali obedovala. Danes ni bilo nikogar.

Metka je sedla na klop, v tem ji je omahnila glava na mizo, in deklè je zajokalo tiho in bridko. Revše je bilo neznosno nesrečno, pa mehka nrav in vsa njena vzgoja ji nista mogli dati poguma, upreti se trdovratno tej možitvi. Klanjala se je očetovemu povelju, kakor neizogibni usodi, in tudi ljubi njen, šepavi Gotard, ni imel do sedaj po-

guma, odkriti roditeljem njijine razmere. Opravljala sta domá svoj posel, kakor sicer, ali govorila sta malo med seboj, sámó po nôči pri oknu, z drugimi pa kolikor je bilo najnujnejše. Mati Brnótovka je dejala, da je to navada vseh nevest, da je bila tudi ona taka. Gotarda pa je stari samó jedenkrat malo osorno pogledal, ko na vprašanje, je li živina opravljena, ni bilo naglega odgovora. O ženitvi se je govorilo, kakor o drugem važnem podjetji; o tem pa, kaj pravi nevesta, je li zadovoljna ali ne, ni bilo besede. Tako je potekal dan za dnevom. Ko so se namenili v Ljubljano, ukazal je Brnót Gotardu, naj se pelje ž njimi; ta je molčal, in ko so zjutraj zgodaj sedali na voz, ni bilo Gotarda nikjer; stari je klical nekoliko časa po hlevu in skednji, a napósled je nejevoljno sédel na voz in pognal konja.

»Naj pa domá ostane!« godrnjal je glasnó. Potem Gotarda nihče več ni omenjal.

Deklica je dolgo slonela ob mizi; bolesti, ki jo je težila, trebalo je duška, in jok, ta bridki jok bil je pravi dušek. Čuda ni, da je zahrščal težak korak po peščeni stezi šele, ko je nekdo postal pred njo; privzdignila je glavo. Tomaž je bil ter začujeno gledal mlado objokano nevesto. Dekla ga je bila poslala na vrt po pêlin — stari Brnót je koncem obeda jako číslal vršíček pelina v vinu — in mimo lôpe gredé je zapazil Metko.

Nekako čudno ga je izpreletelo, ko je pogledal starec v to objokano lice.

»Nisem li videl že tega obraza?«

To vprašanje se mu je vsililo. Metko je poznal že dolgo, ali to lice, katero je sedaj videl pred seboj, to ni bilo Metkino, ne — to je bilo drugo — a kdaj je je že videl — kdaj —? Potegnil je s svojo žuljavo roko preko očij, ali ni védel, kaj bi dejal.

»Gori te čakajo,« zinil je potem naglo, vedóč, da se laže, in odšel proti hiši.

Metka ni mogla hitro za njim; vstala pa je počasi.

Doli po cesti pod vrtom je v tem pridrdral dvouprežen koleselj in se ustavil na Topolščákovem dvorišči. Izstopita dva gospoda. Metka sedaj celó ni hotela gori v hišo.

Miklavž pa je takoj čul zopet ropot vozá oknom in hitel gledat.

»Aj, naš sodnik« — vskliknil je proti Bernótu, »kaj pa ta hoče?« Hitel je po stópnicah gospodoma naproti.

Tudi Urša je šla za njim, Brnótova pa sta radovédno stopila k oknu. V tem je Topolščak pripeljal oba gospóda, sodnika in njegovega pisárja v sobo ter jima uslužno ponujal sedežev in vina.

»Le počasi, le počasi, gospod Topolščak«, sopihal je sodnik, debel, sivobradat mož, oblastnega obraza, iz katerega je molel velik in malo rdečkast nos. »Najprej to, kar je treba, uradne rečí, potem šele se okrepčamo. Kaj pa imate? Imate li kàj rakov? Izvrstne rake ste imeli časih.«

»Imamo, imamo,« hitel je Miklavž.

»Torej — rake, pa le veliko solí v krop! In jesih, je li hud?«

»O, dà, dà, pravi vinski jesih!«

»Rakom ni nikdar dovolj solí in nikdar prehud jesih — to Vam pravim, gospod Topolščak! Pa najprej uradne rečí!« Miklavž je hotel povprašati, kaj ima gospod sodnik uradnega pri njem, a óni v tem ugleda Brnóta ter ga pozdravi. Služboval je že več let v tem kraji, in poznal skoro vse ljudi.

»Kaj pa praznujete danes?« povprašal je veselo.

»Na ógledih smo, na ógledih!« In potem so razložili drugi svojo namero.

»Saj pridemo še doli k Vam, gospod sodnik! Vi morate še dovoliti, saj ste Vi najvišji váruh; — deklè je rejenka, tržaška rejenka!« — dejal je Brnót.

»Tako, tako! No, le pridite, pa krstnega lista ne pozabite, bomo naredili, bomo! Rakom pa malo česna, gospod Topolščak; ne pozabite — prav svež mora biti, sicer me bò zgaga pekla! Sedaj pa uradno!«

»I kaj pa je vendar?« hitel je Miklavž, ki ni mogel prej vriniti vprašanja,

»Pri Vas je umrl nekov Tržačan — ne li, gospod Topolščak? Zapečatilo se je, kar je pripeljal s seboj; zvedeli smo tudi, kdo je bil in od kodi; brat njegov živí v Ljubljani, in ta se je oglasil za dediča, in sedaj moramo pregledati to, kar smo pri Vas zapečatili — saj je zapečačeno, naš kancelist je pečatil, ali ne? — No — in ceniti moramo, kar je imel, in pogledati, ni li pustil kàj pisanega, kàj testamenta! Ali je kàj pustil?«

»Jaz ne vem«, dejal je Miklavž, a vse se je treslo v njem; toda znal se je zatajevati.

»Pokažite torej tiste rečí! Vi ste samí priseženi zvedenec, in — no, to je dobro, Brnót tudi; treba ni druzega — hitro opravimo; posebnega itak ne bo. Pa čujte, gospod Topolščak, rakom nikar kúmina ne pridevati, jaz ga ne maram. Samó česna — pa malo; in — še jedenkrat: svež, mlad, mora biti!«

Zapóvedi o rakih je čula samó Urša, ki je pazno poslušala med vrati. Sodnik s pisárjem, Brnót in Miklavž so šli v drugo stran po ozkem hodníku, kjer je gospodar odprl sobo, v kateri je ležal in umrl óni tujec. Njegova ostalina je bila v velikem zaboji sredi sobe spravljena, zaboj pa s sodnim pečatom zapečačen.

Pisár odprè zaboj in potem so počasi iz kovčegov vlekli obleko in drugo drobnjav. Tudi denarja so našli — bankovce, zláte in srebrnjake. Sodnik je vse vestno zabeleževal.

Bili so že skoro gotovi, ko je jel sodnik zmajevati z glavo.

»Čudno, čudno; — pa iščite vendar po žepih, da li ni kàj notri. Tisti brat ranjcega iz Ljubljane je govoril o testamentu, todà ni ga nikjer; morda tičí v kaki suknji.«

A vse iskanje je bilo zaman.

Miklavž je stal ob stráni in ugibal. Nihče druzih se ni zmenil zánj.

»Če ni, pa ni — meni nič mari! Sedaj sklenemo zapisnik. Védel sem, da bomo kmalu gotovi! Pa bogat je bil ta mož, bogat!«

»Bogat?« vpraša Brnót. »Odkodi pa je bil.«

»Iz Primorja. Velika posestva ima; no, brat se bo veselil! Mi pa tudi, sedaj ko smo gotovi — da bodo le rakci dobri! Miklavž, gospod Miklavž, Vi ste odgovorni!«

Ta se je počasi približal. Bil je še vedno negotov, kaj mu je storiti. Ako sedaj pokaže testament — kako lehko mu izmuzne Metka; — po poroki bi ne bilo več nevarnosti. Toda — ko bi bilo potem zamujeno?

Pravna stran mu ni bila toliko znana. Moral je povprašati.

»Kaj pa, če se testament pozneje najde?«

Rekel je to navidezno malomarno v tem, ko je zapiral zaboj.

»Oh, potem so pa sitnosti, silne sitnosti — pravda je gotova, oh, bolje vse pustiti — Vam pravim,« besedoval je debeli sodnik. »Oh, to niso prijetne reči.«

»Ste li sklenili zapisnik?«

Pri zadnjih besedah se je obrnil k pisárju.

Miklavž pa je bil tudi s svojim sklepom gotov.

»Brnótovo besedo imam,« dejal je sam pri sebi, »on je ne bo snedel! Torej —«

»Potrpite, gospod sodnik,« rekel je glasnó, »še jedno suknjo imam tam v svoji sobi; »ta Tržačan jo je slekel, ko je légel v postelj. Pogledal je nisem, morda je v nji kàj pisanega!«

»Dobro, prinesite jo; pa saj tudi tam ne bo ničesar; škoda, da čakamo! Toda prinesite, prinesite!«

Sodnik je bil malo nejevoljen.

Topolščak pa je stopil urno ven, čez hodník v podstrešje. Odmeknil je v kotu, kamor je bil ónokrat skril tujčev testament, prazni zaboj, privzdignil ploščo opeke in izvlekel zaprašeno suknjo. Hitel je ž njo doli ter spotoma otrkaval prah raz njo, toda v žep ni segel.

V sobo prišedši jo je dal sodniku. Ta jo je skrbno preobrnil, potem pa potipal žepe od zunaj, in ker ni nikjer čutil ničesar, segel v vsacega posamič.

»Nič! Tudi tù ni ničesar!« deje potem in vrže suknjo na bližnji stol.

»Ničesar?« zakričí Miklavž, da se zdajci vsi ozró vánj.

Zgrabil je suknjo in krčevito stiskal žepe in podlogo.

»Nič! Nič!« ponovil je nehoté in še jedenkrat preobrnil suknjo.

Drugi so strmeli vánj.

»Kaj Vam je, gospod Topolščak?« dejal je plaho debeli sodnik; usiljevala se mu je slutnja, da je Miklavž zblaznèl.

Oh — vrag védi, — da ni nič,« dejal je ta, težko premagujé razburjenost. »Mislil sem res — ker ste tako govorili — pa nič ni, nič!«

V tem je vrgel suknjo na zaboj.

»Raki so gotovi, gospod sodnik,« oglasi se Urša med vrati.

»Dobro, dobro, sedaj le pojdimo! Stojte, da denarjev ne pozabim! Saj vém, da se nisem zastonj vozil sem gori! Aló, sedaj pa rakce, rakce! Ali znate, kako se raki jedó?«

Z zadnjimi besedami se je obrnil k pisárju, ki je stopal z Brnótom vred počasi za njim po hodníku.

Topolščak je ostal v sobi, zaprl duri, vzdignil še jedenkrat tujčevo suknjo in jo pretipal in preobrnil.

»Nič! Nič! Kdo je ukràl — kdo mi je ukràl?« sikal je med zobmí.

Kmalu popóludne so odhajali Brnótovi. Slovó ni bilo gorkó; Brnót je bil sicer malo vinjen in gostobeseden, Miklavž pa ni govoril veliko. Tomaž je upregel konja in ga držal za brzdi ves čas, ko so óni sédali na voz; nihče ni zapazil, kako zlobno-zadovoljen smehljaj se mu je kazal na ustnih, ko ga je Topolščak osorno opozoril, naj se urno suče.

(Dalje prihodnjič.)



Književna poročila.

(Konec.)

6. Zur Kritik der altslovenischen Denkmäler. Von Dr. W. Vondrák.

Panonski spomeniki, izvzimši zograf. in marian. evangelije, so še vedno dosti slabo preiskani in študirani. Zatorej moramo mladega češkega učenjaka omenjeni donesek, kateri je objavljen v 112. kn. poročilu dunajske akademije str. 743—784. veselo pozdraviti, če bi tudi hoteli nekatere jezikovne prikazni stsl. rokopisov tolmačiti drugače kakor pisatelj.

Najobširneje razpravlja pisatelj o epentetičnem *l* (744—766). Da je mogel natančno razvideti, kako posamezni stsl. (panonski) viri rabijo ta *l*, moral je vse spomenike pregledati, kar je gotovo dokaz velike marljivosti. Našel je, da osobito suprasl. zbornik pogosto izpušča *l* epentet.; v drugi vrsti tudi savina knjiga. To izpuščanje *l* epentet. v stsl. spomenikih tolmači tako, da so zogr., assem., savin. kn. in supr. prepisi panonskih izvirnikov, pisani od Bolgarjev ali drugih Slovanov, na katere je vplival bolgarski jezik (str. 764) — v pomanjkanji *l* epent. išče tedaj vpliv bolg. jezika. Pričakovali bi, da nam bode pisatelj najpoprej natančno razložil, kako rabijo bolgarski (staro- in srednobolgarski) spomeniki *l* epent. in da bode še le na tej gotovi podlagi o stsl. spomenikih sklepal, ali se sme res v njih pripuščati tako znaten vpliv bolgarščine. Tega ni storil. Kar nam je povedal o rabi *l* epent. v bolg. spomenikih na str. 763. in 765., to je vendar premalo: Wenn wir die zahlreichen Fälle des unterdrückten epenthetischen *l* im Zogr. *b.* den drei Beispielen mit *l* gegenüberhalten, so müssen wir zugeben, dass im Bulgarischen (dass Zogr. *b.* von einem Bulgaren stamme, folgt mit Nothwendigkeit aus den sprachlichen Eigenthümlichkeiten desselben) am Ende des 11. Jahrhunderts das epenthetische *l* eine grosse Seltenheit war; ja wir werden nicht fehlen, wenn wir annehmen, dass es schon damals dem Bulgarischen fremd war. Von einzelnen Beispielen wie *bljudo*, das sich bis heutzutage erhalten hat, muss man freilich absehen und sie mit dem *č. plivati* etc. vergleichen. Ja wir können noch weiter gehen. Wenn man bedenkt, dass der Abschreiber solcher Originale zu diesen gewiss wie zu heiligen Reliquien emporblickte und ihre sprachlichen Eigenthümlichkeiten womöglich sorgfältig zu wahren trachtete, so wird man wohl zugeben müssen, dass am Ende des 11. Jahrhunderts das epenthetische *l* nicht einmal als bulgarischer Archaismus gefühlt wurde«. Ako bi bil bolgarske spomenike 12. in 13. stoletja pregledal z isto pazljivostjo kakor panonske, prepričal bi se bil, da se v najstarejših *l* epent. še gosto rabi. Pregledal sem trinajst stranij (367—380) bolonskega psalterja (natisnenega v Drevnie slavjan. pamjat. jusov. pis.) in našel, da se *l* epent. večkrat rabi, nego izpušča. Tako se nahaja n. pr.

zemli 367, a 37; 368, a 31; nasproti *zemi* 370, b 27; 371, a 23; 377, a 14; 242, 12; 243, 5; *zemlę* 367, b 5, 25; 369, a 16; 375, a 32; 243, 3; *ostavlěaštii* 373, a 5; *napravěahъ* 377, b 16: *javlenъ* 242, 11; *javleniju* 242, 26; *sъstavleny* 242, 32. Tako je tudi v ohridski kn. str. 269—281 mnogo več primerov z *l* epent. kakor brez nję̣ga. V slepčenski kn. pa že slučaji brez *l* epent. znatno prevagujejo. Iz tega razvidamo, da se v bolg. spomenikih XII. in XIII. stol. še nahajajo *l* epent., da še niso arhaizmi. Ali to so morda samo panonizmi? No, tudi oktoih Mihan. iz XIII. stol., katerega je prof. Jagić opisal v Starinah (X. 47—76) in v katerem je opazovati znatni vpliv ljudskega govora (cf. Arch. III. 312—357) ima primere z *l* epent. To je tudi pisatelj čutil in zato pravi na str. 765: »Obschon das epenthetische *l* der bulgar. Spr. abhanden gekommen war, so zeigten dennoch andere bulgarische Abschreiber pannonischer Texte oder selbst deren Abschriften gegenüber genug Toleranz, und zwar selbst noch in der späteren Zeit«; in na str. 768: »Bei der Betrachtung der bulgar. Denkmale in dieser Beziehung fällt nur das auf, dass die Bulgaren selbst noch in später Zeit in ihren Schriften vom epenthetischen *l* einen ausgedehnteren Gebrauch machten, als wir es nach dem alten Zogr. *b* erwarten würden«. Nekoliko je čudno, da so prepisovatelji 12. in 13. stoletja pridržali *l* epent. panonskih originalov, ali v drugih stvareh in oblikah se so že dovolj stsl. originala oslobodili; v 11. stol. pa v zbor. suprasl. ravno *l* epent. v mnogih slučajih izpustili vsled vpliva svojega (bolg.) jezika, a drugih panonskih posebnostij se ne doteknili. Vprašati moramo, kako je to, da je v zborniku supr. samó pri rabi *l* epent. tako velik vpliv bulg jezika zapaziti; zakaj ni prepisovatelj tudi v drugih stvareh vedno bolj in bolj »bolgarsk« postajal, zakaj ni nikjer najti kakega znatnega, ne dvojbenega bolgarskega vpliva v tem rokopisu, zakaj se nosni samoglasniki ne menjajo, zakaj ne nadomestuje *u* z *o*, zakaj se ne meša *e* z *i* ali *ę*? Da bi pri prepisovanji panon. originalov samó gledé *l* epent. bil pisatelj vedno bolj »bolgarsk« postajal, a ne tudi semtertjà v drugih slučajih — o čemer pa ni sledu — to ni nikakor verjetno. Vzroki pogostemu izpuščanju *l* epent. v zborniku supr. morajo drugi biti, nego bolgarski vpliv. [1]) Ta zbornik se tudi v drugem razlikuje od glagolskih panon. spomenikov n. pr. zogr. ali marian. V njem ni prostega aorista, niti starejšega *s*-aorista, on skoraj nima impf. oblik na *-šeta, -šete,* on ne razlikuje 2. in 3. os. dvojine, v njem skoraj ni najti starih oblik *bim, bi.* To ni dialektična razlika ali vpliv kakega slovanskega narečja pri prepisovanji, to je *časovna razlika.*

[1]) Potebnja je izrekel mnenje, da se je v supr. zbor. v omenjenih slučajih razvil *j* iz *l'*. Arch. III. 612.

Naši stsl. rokopisi so prepisi starejših originalov. Pri osnovanji slovanske liturgije se so gotovo sprva preložile iz grškega samo najpotrebnejše knjige, med katere gotovo v prvi vrsti spadajo evangelija. Prestavljanje je bil mučen in dolgotrajen posel. Knjige kakor zbornik supr. gotovo niso bile v slov. liturgiji od tolike potrebe, da bi se bile prevedle takoj sprva, v prvih njenih početkih. Šele, ko se je slov. liturgija veselo razvila in lepo napredovala, šele potem, ko je imela najpotrebnejše knjige, pričeli so spisovati in prestavljati jednake spise, kakor zbornik supr. Radi tega smemo misliti, da je original tega zbornika dosti mlajši od marianskega ali zograf. To je najbrž vzrok jezikovnih posebnostij tega zbornika: manjkanja starih glagolskih oblik v sklanji, spregi in slovarju. Pozabiti se tudi ne sme, da se da tudi v staroslovenščini a priori na male dialektične razlike misliti; kajti tudi stsl. jezik ni bil, kakor noben drugi jezik, popolnoma jedinstveni jezik brez vseh lokalnih razlik. Toliko je gotovo da v savini knjigi in suprasl. spomeniku ni čisto isti jezik, kakor v zografskem evang., niti kar se slovnice tiče, niti glede slovarja. Domovina ónega narečja, katerega nam predstavljata omenjena dva spomenika, ne more tedaj ista biti, kakor ona jezika zograf. evang. Misli se na iztočne kraje Panonije.

Dobro je razložil pisatelj ь v oblikah kakor *ostavьši* rekoč, da stoji ь samo za oko, da se nenavadne glasovne skupine ločijo. V stsl. spomenikih je res nekaj takih slučajev, v katerih bi se poluglas ne pričakoval po etimologiji. Tudi postanek oblike *zemlja* iz *zemia* (*zemia*, *zemja*, *zemlja*) je najbrž prav razložil. K obliki *bratrь* samo opominjam, da se tudi v nekaterih slovenskih narečjih *r* nahaja v vseh sklonih razven nom. sgl. Na str. 771—775 govori pisatelj o pisavah ь*ja*, ь*je*, i. t. d., mesto katerih se tudi nahaja *ija*. *ije*. On smatra prve oblike za starejše, kar je tudi najbrž pravo cf. Leskien, Handb.[2] 36. Oblike *besadamъ*, *casaru* niso drugega, nego pisarne pomote, katere se so tem laglje dogajale, ker v sledečem zlogu stoji *a*, tako da je pisatelj, pišoč prvi zlog, mislil že na drugi. Loc. sgl. zložene dekl. na *-ěamь* je že Jagić razložil: *ěamь* je iz *ěěmь* nastalo na ta način, da se je drugo *ě*, katero se ni moglo na predstoječi glas naslanjati, v *a* izpremenilo, jednako *ě* v začetku ali po mehkih soglasnikih (Arch. VI 78).

Na Dunaji 12. novembra 1886.

Vatroslav Oblák.



LISTEK.

Stritarjevi zbrani spisi. Ljubljanski knjigar g. Bamberg je kupil od g. prof. Jos. Stritarja vse njegove spise, katerih je nad sto tiskovnih pôl. Bamberg namerava te spise izdavati v tedenskih zvezkih, tako da bi bila vsa izdava v jednem letu završena. Da bode tudi vnanja oprava spisom ukusna in lepa, za to nam je porok Bambergovo imé. Ta

literarna novica gotovo presrčno oveselí vsakega prijatelja slovenskemu leposlovju; kajti ni ga pesnika in pisatelja slovenskega, ki bi se gledé razsežnosti duševnega obzorja, gledé plemenitih idej, gledé tehniške dovršenosti in tudi gledé vplivanja ne sodôbne pisatelje naše le iz daleka mogel meriti s Stritarjem. Kakó in kaj zná g. Stritar pisati, razvidi se jasno iz razprave »Srce«, katero nam je na prošnjo našo poslal g. Stritar in katero prinašamo v denašnji številki. Gotovo n m bodo čestiti gg. bralci hvalo vedeli zánjo, kajti takšne lepe pisave in takih idej »Ljubljanski Zvon« nima mnogokrat na razpoláganje.

Predavanje. Dné 27. t. m. je g. prof. Šubic v dežélni reduti v Ljubljani predaval o *ljubljanskem vodovodu* in o mnogovrstnih vprašanjih, ki so v zvezi s tem velevažnim predmetom. V prostem, jedrnatem in jedno uro trajajočem govoru, katerega je pojasnoval z izvrstnimi narisi na tablo, razložil je gospod govornik to za ljubljansko mesto prevažno vprašanje tako mikavno in zajedno korenito, da ga je konečno odlikovalo mnogobrojno zbrano občinstvo z glasno pohvalo. Dné 17. aprila bode profesor Levec v ljubljanski čitalnici predaval o pokojnem Erjavci in njegovem književnem delovanji na korist Erjavčevi ustanovi.

Dramatično društvo v Ljubljani je imelo dné 27. februvarja svoj letni občni zbor, ki je pa bil, žal, mnogo slabeje obiskan, nego bi bilo želeti in nego se je bilo pri važnih sedanjih razmerah nadejati. Kot važen napredek, ki ga nam je zabeležiti v društvenih analih minulega leta, omenil je v svojem poročilu tajnik pridobitev stalnega režiserja g. Ig. Borštnika in stalnega učitelja petja g. prof. Grbiča, katerima se je po vspešnem trudu posrečilo pripraviti društveno delovanje v boljši tír. Da je društveno delovanje v zadnjem času postalo dokaj živahneje, o tem se prepričati je slov. občinstvo imelo dovolj prilike pri letošnjih predstavah; ali še mnogo bolj bi društvo oživelo in se okrepílo, ako bi našlo med slovenskim razumništvom več zanimanja in podpore, nego doslej. Res, da se cepijo naše moči na mnogo straníj in da je treba dela in podpore tù in tam, in ravno isti pridemo večkrat na vrsto — ali vendar, rojaki, važnega tega društva nikar ne pozabimo! — Kdor bi torej lahko pristopil k društvu, a doslej še ni, naj tega nikar ne odlaša. Tudi zavedno občinstvo na deželi vabimo k pristopu. Razven predstav prirejenih v dežélnem gledališči priredili so v preteklem poletji igralci dram. društva nekaj predstav tudi po druzih mestih: v Kamniku, v Kranji, v Loki in na Vrhniki.

V odbor so bili pri občnem zboru odbráni ti gospodje: dr. Iv. Tavčar predsednikom, dr. Jos. Starè blagajnikom, dr. Karol Bleiweis, Fr. Drenik, Iv. Hribar, prof. Fr. Levec, ces. svétnik Iv. Murnik, prof. L. Pintar, prof. M. Pleteršnik, Srečko Stegnar, Ant. Trstenjak in Ign. Valentinčič.

Med posameznimi predlogi in nasveti bila je izrečena želja: naj blagajnik sestavi, oziraje se na nove naše razmere, primeren proračun in naj društvo potem skliče izreden občen zbor, kateremu se ta proračun predloži kot podlaga za nadaljno posvetovanje — dalje: naj občni zbor izreče zahvalo dežélnemu in isto tako mestnemu zboru za naklonjene podpore (kar se vsprejme) — napósled: naj se letna društvenina (2 gld.) redno pobira pri društvenikih, ne gledé na to, je li društvo tisto leto izdalo kak snopič »Slov. Talije« ali ne, češ, da društvenina ni le kupnina, odštela za zvezčič dramatičnih iger, ampak da je za splošne društvene namene in potrebe.

Poslej, kar nam je deželno gledališče pogorelo, prireja dramatično društvo svoje predstave v čitalnični dvorani, in je ondu predstavljalo dné 27. februvarija tri male igre: »Francosko-pruska vojska«, »Prijetno iznenadenje« in »Gringoire«. Dné 6. marcija je obhajalo društvo svojo *dvajsetletnico* ter ponovilo predstavo igrice »Gringoire« in operete »Mésečnica«, katero smo že prej jedenkrat slišali v dež. gledališči. Tretjo predstavo v čitalničnih prostorih smo imeli dné 20. marcija; predstavljali sta se igri »Zblaznela« je in »Pes

in mačka«. — Za 15. dan marcija je povabilo dramatično društvo svetovno-znanega umetnika, slavnega violinista *Frana Ondřička*, da je v redutni dvorani koncertiral pred mnogoštevilno zbranim občinstvom našega lista. Ta lepi večer ostati nam hoče neizbrisljivo v spominu! —

Konečno naj še omenimo, da je izdalo dramatično društvo letos 53. zvezek »Slovenske Talije«, ki obseza J. Jurčičevo izvirno tragedijo »Veronika Deseniška« v 5 aktih, iz nemščine preloženo dvoaktno igro »Prepozno« in dve jednoaktni igrici »Prijetno iznenadenje« (posl. po W. Frerkingu) in »Nič otrok« (posl. po Jul. Rosenu). S temi manj imi igrami izkuša odbor ustrezati našim diletantom na malih čitalniških odrih. Že je pa tudi treba odboru skrbeti in misliti na izdajo 54. zvezka, torej se obračamo do slov. pisateljev, če ima kateri kje v svojih predalih kako *izvirno* igro, naj jo blagovoljno pošlje društvu v pregled; za prestave ni nam taka sila, posebno ne za vihrávo in površno skrpane slabe prevode slabih iger. P.

„Zgodovina pedagogije", ki se tiska v »Učiteljskem tovaršu«, izide v posebni knjižici, ki bode stala 70 kr. Dovoljujem si vabiti, da bi si jo naročili gg. učitelji in šolski prijatelji. — Pri tej priliki prosim, da bi mi oni gospodje, ki so dobili od mene kako knjigo na ogled, vrniti jo blagovolili na moje trŏške, ako je obdržati ne nameravajo.

V Krškem 10. marca 1887. *Ivan Lapajne.*

O dopolnjevalni volitvi odbornikov v „Matico Slovensko". Da se glasovi ne cepijo po nepotrebnem, nasvetovali so – kakor pri drugih družbah — tudi pri »Matici« nekateri družniki, kateri odborniki naj se volijo *letos*. Po §. 12. društvenih pravil smejo izstopivši biti zopet voljeni. Umrla sta v tem času odbornika *Raič Božidar* pa *Erjavec Franjo*, odpovedala sta se gospoda *Ivan Hribar* pa *Andrej Marušič* zaradi obilnih svojih opravil, drugi so po žrebu prišli na vrsto Gledé na to, da ima »Matica« odbornike izvedene v raznih strokah ter po raznih mestih, svetuje se *po odsekovem dogovoru*, naj se v prihodnjem XXII. rednem vélikem zboru 13. aprila t. l. za odbornike *„Matici Slovenski"* soglasno volijo ti-le gospodje: *Flis Janez*, semeniški spiritual; *Kržič Anton*, katehet v nunskih šolah; *Levec Fran*, profesor na realki; *Robič Luka*, deželni poslanec in bivši davkarski nadzornik; dr. *Požar Lovro* in *Šubic Ivan*, gimnazijska učitelja v Ljubljani; dr. *Gregorčič Anton*, bogoslovni profesor in dežélni poslanec v Gorici (na mesto čast. kan. *And. Marušiča*); *Hubad Fran*, profesor v Gradci, *Wiesthaler Fran*, gimnazijski ravnatelj v Novem Mestu. — Pravico voliti imajo udje vsi — ustanovniki in letniki, da le vsaj podpiše svoje imé na poseben list — ali njih več skupaj — ter se volilni listki pošljejo *odboru „Slovenske Matice"* do *13. aprila* pred zborovim sklepom.

Slovanske starine. Ruski archaeolog Evarnicki, ki vódi razkopavanja v Korsunu, našel je blizu tega mesta, kjer se stekata reki Koševaja in Korabelka v Dnepr staro mesto Ulice vodijo do Dnepra. Hiše imajo štirioglate temelje, po pečéh je polno pepela in ostankov kostij; po stanovanjih je našel dele pohištva, kipov, kose svinca in grške denarje z napisom „Olivia". Tù je stalo tedaj staro grško mesto. Prostora je razkopanega do sedaj šele deseti del. Ko dokonča to razkopavanje, lotil se bo Kurganov v okolici Korsunski. — Staroslovansko naselbino so odkrili v Ranzinu blizu Stralsunda. Našli so mnogo ilovnatih čepinj gotovo od več kakor 135 posod, med katerimi jih kaže osem na robu prvotno ornamentiko, ki so jo narejali s sem, da so nohte vtiskali v mehko ilo. Največje vrednosti so pa mali krogi in brŏnaste žice, tako imenovani „Schläfenringe", katerih ni najti drugje nego samó na slovanskih tleh.

—

Razpis častne nagrade

za povest, namenjeno slovenski mladini.

Razumniki vseh omikanih národov paznim očesom motrijo razvoj tistega dela književnosti svoje, kateri je v prvi vrsti namenjen mlademu narastaju, ter vestno skrbé za to, da se mladini podajajo v roke po obliki in vsebini dovršene, čistim peresom in plemenitim srcem pisane zabavne in poučne knjige. Tudi v Slovencih se je že večkrat poudarjalo, kako potrebujemo mladini svoji primernega berila in razna učiteljska in pedagogijska društva naša so večkrat ukrepala o tem in obravnavala vprašanje, kako bi se zadelala ta praznina v književnosti slovenski.

To uvidevši je znani rodoljub češki in prijatelj mladine slovenske, blagorodni gospod Ján Lego v Pragi, po županu ljubljanskem podpisanemu odboru izročil

sedem cesarskih cekinov

v plemeniti namen, da ž njimi nagradí najboljšo povest, namenjeno slovenski mladini od dvanajstih let dalje.

Navedeni znesek sedmih cesarskih cekinov pa je samó častna nagrada, katera se izplača pisatelju povesti; vrhu tega gospod Ján Lego poskrbi še za to, da pisatelj nagrajene povesti prejme za spis svoj še navadni pisateljski honorar.

Pisatelj nam v svoji povesti naslikaj vzornega slovenskega mladeniča, odičenega z vsemi krščanskimi in državljanskimi vrlinami; od tiste dôbe, ko začne hoditi v šolo, sprémi ga do moških let, ko stopi v praktično življenje; opiši ga živo in plastično brez moralizovanja, da bode mlada duša, videča pred seboj junaka povesti, hrepenela po njegovem vzvišenem vzgledu izpolnovati vse dolžnosti, katere narod, cerkev in država zahtevajo od poštenega moža.

Ako pisatelj takšno životopisno povest postavi v zgodovinsko zanimiv čas ter njeno dejanje oprè na take domače kraje, ki se odlikujejo po prirodni lepôti svoji, bode tem večja zasluga njegova.

Povest obsezaj šest tiskovnih pôl male osmerke, natisnene z navadnimi garmondskimi črkami.

Rokopisi naj se pošiljajo do konca tekočega leta načelniku podpisanega odbora, kateri tudi povesti prisodi darilo ter pisatelju njenemu izročí častni honorar.

V Ljubljani 1. aprila 1887.

Peter Grasselli,
župan Ljubljanski,
načelnik.

Prof. Fr. Levec,
urednik »Ljubljanskega Zvona«,
načelnikov namestnik.

Prof. Janez Gnjezda,
predsednik družbe katoliških rokodelskih pomočnikov.

Ivan Tomšič,
c. kr. vadniški učitelj in urednik »Vrtčev«.

„Ljubljanski Zvon“
Izhaja po 4 pole obsežen v veliki osmerki po jeden pot na mesec v zvezkih ter stoji vse leto 4 gld. 60 kr., pol leta 2 gld. 30., četrt leta 1 gld. 15 kr.
Za vse neavstrijske dežele po 5 gld. 60 kr. na leto.
Posamezni zvezki se dobivajo po 40 kr.

Lastniki in založniki: Fr. Levec i. dr. — Izdajatelj in odgovorni urednik: Fr. Levec.
Uredništvo in upravništvo v *Ljubljani*, v knežjem dvorci v Gosposkih ulicah, 14.

Tiska »Narodna Tiskarna« v Ljubljani.

Ljubljanski Zvon.
Leposloven in znanstven list.
Štev. 5. V Ljubljani 1. maja 1887. Leto VII.

Kristus in Peter.

Vzveličar in Peter po svetu hodila,
Po svetu hodila, nevedne učila.
Pa gresta mi nekega dné obá
Po véliki cesti takó samá.
Za gôro že solnce je spravljalo se,
Od gričev, vršičev poslavljalo se.
Počasi korákata móža čestita,
Globôko zamišljena ne govorita.
Globôko zamišljena — ne — to se pravi:
Zamišljen v resnici bil sám je Gospód,
V tlà gledal in gledal célo je pót,
Bog vedi, káj mu je hodilo po glavi!
O! Peter že zdavnaj bi rad bil gólčal,
Z velikoj težavoj je tih bil in mólčal, —
(Ker kdor veliko in rad govorí,
Ne misli globôko — izkušnja učí. —)
Beseda mu baš je na konci jezika:
Pred njima prikaže se čudna slika!
V dnu jarka globôkega, tik pri cesti
Kmet ležal je vznak in v nezavesti.
»Hè, klada pijana, zmezi se, zmezi!«
Zadêre Šentpeter se v sveti jezi, —
»Domóv! mar nič se ti še ne mudí?
Brez olja je stara domá in solí!«
A Kristus Šentpetru s kazalcem pomigne:
»Pomagaj, da revež na nóge se vzdigne!
Sok trsov možá pač je malko ukanil,
Doslej se še ní bil nikól upijanil,
No pôšten je sicer in dobra duša.«
Šentpeter strmèč te besede posluša,
In hoče — noče, do prvega praga —
Pod pázduhoj kmeta vodèč, pol nosèč,
Pod pêzoj rojaka se dobro potèč —
Vzveličarju spraviti ga pomaga.

Pa gresta po cesti zopet naprej,
Kdó jima naproti prihaja? — glej!
Beráč je ostuden, poln gnilih gób,
Živ mrlič, ko svoje dní modri Jób.
A glej, vzveličar se jadniku bliža:
»Oh, brate nesrečni!« srčnó ga pozdravi —
S poljubom bolnika pri priči ozdravi.
Sentpeter se čudi, od čuda se križa.

Pa gresta po cesti dalje naprej,
Kdó jima naproti prihaja? — glej!
Mož svetega lica, v obleki bogati,
Na prstih se prstani bliskajo zlati;
In glej, že od daleč se jima odkrije,
»Hosana, sin Davidov!« skoro zavpije . . .
»»No vender že jedenkrat — hvala Bogú!««
Oddahne si Peter — »»biló ní mirú
Od sitnih pijancev in postopáčev,
In gnusnih in góbovih samih beráčev:
Zdaj prvi nas sreča mož pôšten in pravi!«« —
In Peter neznanca spoštljivo pozdravi.
A Kristus? — popótnika še ne pogleda!
In nálašč od njega obrne se v strán,
Ko mimo gre tujec ves sladek, skesán —
Za Petra spet nova uganka, seveda!
»Kakó pa, da tega preziraš? — povèj!«
»»Na ustnih tá človek pač nosi Jehôvo,
A srce le Mámona moli njegôvo,
O Peter, tá svetec je — farizèj!««

Gorázd.



Postillon d' amour.

Iz spominov dalmatinskega slikarja. Priobčil **S. Savec**.

IX.

Pozvedbe.



Angleški del Shanghaja je največji, obseza največ evropskih hiš; šele daleč za reko se pričnó vmešavati stanovanja kitajskih bogatašev, trgovcev, boljših rokodelcev in fotografov. Dà, fotografov je na izbor, ker kítarjem delajo podobice njih ženâ, ljubic in otrok prav toliko veselja, kakor nam. Tu so gledališča, majhna in velika, v katerih se vrsté heroične igre z burkami brez prenehanja od devete dopoludánje ure ves dan, vso noč do jutranje zore. Kitajska stanovališča so gosto obljudena, ljudstvo teka urno po ulicah; v ne-

katerih prestane živahnost na večer, da se prične v drugih in ponehava s solnčnim vshodom. Dalje proti meji naselbine so se nastanili ubožnejši Kitajci v slabih kočah od lehkega lesenega gradiva. Vedno še dohajajo iz cesarstva, vse evropsko mesto, razven francoskega, stisnenega med Angleži in visokim obzidjem starega Shanghaja, širi se in narasta, ker tu je najti dobrega zaslužka, tukaj je imoviti trgovec varen pred grabežljivimi sodniki »nebeškega sina«, v miru uživa in prihranjuje tukaj pridni delavec sadovè truda svojega, brani ga močna roka inozemcev pred mandarini, da ga ne oskubejo, oškodujejo ali celó ugonobijo. Angleži si niso le odrezali najlepšega kosa, uredili so ga tudi najlepše, naredili večje javne prostore, nasadili drevorede v širših ulicah, obvarovali vrte in vrtce pri mnogih hišah, dasi je zemljišče visoke cene.

Amerikanska občina je najmlajša, a hitro narasta in vscvita, le bolj namešano. Poleg ponosnega poslopja inozemčevega je postavil Kitajec skladišče, veliko prodajalnico, zabavališče ali tvornico. Kitajci so se učili od tujcev, tekmujejo ž njimi izdatno in srečno in jih izpodrivajo celó v trgovini z inim blagom, ker se zadovoljujejo z manjšim dobičkom. Okolico hôtela »Evreka«, amerikansko naselbino, preiskal je Cetinovič takoj prvi teden po svojem prihodu v mesto; vé za vsako evropsko hišo posebej, kdo biva v nji. Guvernante tu ni. Zdaj bi imel preiskati še drugi dve naselbini; dolgotrajno, zamudno delo! Je li res ostala tu in ne šla dalje? Ker je vzela s seboj iz Hongkonga péstunjo Kitajko in je ni poslala nazaj, ali naznanila nje premeščenja v drugo službo, kakor se je zavezala storiti, ni verjetno, da bi bila zapustila cesarstvo. V volilnem imeniku med posestniki je ni, v hôtelih tudi ni gospé z detetom primerne starosti, to je pozvedel avstrijskega konzula sluga »Čin«, ki je dobil nalogo, izpraševati svoje rojake od hôtela do hôtela. Sedaj je vzela v najem hišo, ker več posameznih stanovanj v jedni in isti hiši tukaj ni. Po dolgem posvetovanji in premišljevanji skleneta Cetinovič in njegov pokrovitelj zanašati se na čas in ugoden slučaj. Odpotita se na pohode; na programu so razumno le oženjeni gospodje, ker o ženski je treba izpraševati le ženske.

Prideta tudi v hišo gospoda, ki prodaja Kitajcem raznovrstno jekleno blagó iz Kruppovih tovarn, znanih po vsem svetu. Pogovor se suče o Kitaji, ob Evropi, tudi o Dunaji, rojstvenem mestu mlade gospé. Jako vesela je razgovarjati se zopet s kom, ki dobro pozna nje preljubljeni Dunaj. Gospá v živahni konverzaciji še ne zapazi, kdaj in kako jo napelje Cetinovič na sosede v Shanghaji in povpraša, kdo li stanuje v mali hiši iste ulice, v malem ličnem poslopji, katero stoji

v senčnatem vrtci, pa na ulično črto poševno proti navadnemu rédu, ki stavi zgradbe strogo na premočrtnih odrezkih.

»Dà, že vem, hiša nima verande, ampak železen balkon pri nadstropji. To je ostanek prve male naselbine, ko so stavili poslopja slučajno, brezredno. Kdo stanuje tam? Angleški original, pa ženski. Prišla je sem v Shanghaj s svojim sinom samotarit, namesto da bi uživala svoje rente kje v Švici ali kjer si bodi v kakem lepem kraji.«

»Kako se zove? Čakajte, sàj vem, prav navadno ime je, S . . S . . Seamens.«

Oh, kako zaigra v slikarji! Pogledata se pomenljivo z gospodom Bilinskim.

»Jo li poznate?« méni gospá, zapazivši učinek zadnjih besedij.

»Ne poznam je še, imam pa naročilo do nje iz Evrope, katerega bi se rad kmalu iznebil. Prav ugaja mi, da sem zvedel njeno stanovanje, da ne izgubljam časa z iskanjem, ker adresa moja slôve le na Shanghaj.«

»Mislim, da je zdaj ni tu. Nekaj časa sèm jo pogrešam; ne vidim je na balkonu, kjer tolikrat poseda; domec se mi vidi zapuščen. Morda je bežala pred vročino gôri v Japan ali pa na deželo. Jaz bi ne imela poguma bivati sama med par Kitajci, ona pa gre s péstunjo in s kuharjem daleč notri v provinco; vsaj menili so se, da so jo našli lanskega avgusta na jezeru gospodje, ki so šli na divje race. Menda hodi tudi na lov, kakor kakšen moški.«

»Pravite, da ima sina?«

»Ima, nežnega dečka, tako okoli treh let. Kako je to lepo otroče, a materi kar nič podobno. Gotovo priznate tudi Vi, da je podoba angeljca; taki rumeni kodrci mu igrajo okoli belega obrazka; in te lepe modre oči! Kar zaljubljena sem v tega Britančka.«

»Vendar je odlična gospá?«

»Dà, odlična že, dostojanstvena, če hočete, pa še več originalna! Ne druži se s ženskami svoje vrste; záme je prava uganka.«

Po slovesu, stopivši na ulice, jame Bilinski zadovoljno drgniti si roki, rekóč: »To se pravi imeti srečo, kar samó se Vam dela; že jo imamo, guvernanto Vašo!«

Ko Cetinovič nameri korake proti hišici, ustavi ga konzul menèč, da se ne sme prenagliti, da je treba prej stvar dobro premisliti; da mu naj ne napravlja uradnega vmešavanja, da že pošljeta slugo na preiskavanja, in ta vse bolje opravi, ne da bi dal povod kaki sumnji. Da bi morda uradno vest svojega pokrovitelja nekoliko utolažil, pokaže mu Aleksandrino zapečačeno pooblastilo in notarjev dokument. Ta

pisma na kratko, jasno in nedvojbeno razložé nalog Cetinovičev; tudi je formalno vse v takem rédu, da se gospod Bilinski resno zamisli ter z dovoljenjem Cetinovičevim shrani sam dokumente, ko jih prej zaznamenuje in zapiše med uradno prejete vloge. Izročí Cetinoviču še kratko potrdilo o prejetih pismih.

Gospod Bilinski ima, odkar je nastopil službo generalnega konzula in diplomatskega zastopnika za Kitaj in Japan v Shanghaji, tretje leto, istega »boy-a« (fanta ali slugo), ki vzdržuje red v hiši, ki je tudi dober kuhar, kupuje hišne potrebe, ter je spreten in volján za vsak posel. »Čin«, ime tako navadno, kakor naš Janez, je mlad, ne velik, precèj krepak moški; za Kitajca malo velikih očij, dolzega vratú, bistrega uma in malo zamolklo bledega obraza, znamenje, da se je nekoliko udal ópiju.

»Čin,« ogovorí ga konzul, »ta gospod bi rad kupil tisto malo hišo, tam blizu skladišča za jeklo« — »Čin« prikima — »pojdite tja in vprašajte v hiši ali pri sosedih Vaše ljudi, ne druge, pomnite, le s svojimi rojaki smete govoriti. Zvedite, čegava je hiša, kdo stanuje tam. Če gospodarja ni domá, pozvedite, kam je šel, kdaj pride. Danes ne boste kuhali, obedoval bodem v hôtelu »Evreka.«

»Činu« zahripne malce v grlu, kakor bi se začetek smehú, prišedšega iz prsij, ustavil sredi vratú, prikima z glavo, zamežika pomenljivo v znamenje, da je nálog dobro razumel. Ko mu pomolí Cetinovič dolar, gane le z očmí zdaj na dolar, zdaj na svojega gospoda, dokler mu le-tá ne reče, naj ga vzame, da je to za óne druge Kitajce, da se bo lože zmenil ž njimi; njemu pa tudi še kàj pade v žep, kajti tuji gospod je »poln dolarjev«.

Na večer pride »Čin« z novicami. Gospoda ni nobenega. Gospé ni domá. Kam je šla, ne vé. Gospá, otrok, kuhar, Kitajka, vse je šlo nekam po vodi v malem hišnem čolnu. Kdaj pride? — Ne vé. — Je to vse? — Vse!

Gotovo se je hotela izogniti Rusom, ker zdaj vročina še ni tolika, da bi bilo treba bežati pred njo. Da je bila odpotovala le na videz in bila skrita kje v mestu, da bi si bila naložila jetništvo, nikakor ni misliti. »Hišni čoln, hišni čoln!« mrmra konzul in méni, da je ta jedina beseda vredna dvajset dolarjev, da je izvrsten kažipot daljšemu iskanju. »Šla je na deželo, v jedno bližnjih provinc, v katero notranjih mest. Na morje ni šla; v hišnem čolnu se nikdo ne vózi iz rék in vodnih prekopov. Za gospode ni nič nenavadnega potovati nekoliko v provinco, da se otresejo mestnega prahú, in zabavajo z lovom ali uživajo čisti zrak in krasote gorskih krajev. Originalna Vaša guvernanta se je morda v resnici naveličala dolgočasne ravnote in se odtegnila kam na

letovišče, podjetna je dovolj. Vidite, to je jako ugodno za Vas. Greste za njo, opravite svoj posel na ta ali óni način veliko lože, kakor tu v mestu, zapustite Kitaj, jaz službeno ob vsem ničesa ne vem. Če bi se kàj neprijetnega pripetilo, nikdo me ne more siliti, da bi verjel Vam na škodo, dokler me priče ne prisilijo. V tem ste že daleč in s pomočjo dokumentov smem zavleči stvar vsaj tako dolgo, da se postavijo za Vas naročitelji Vaši.«

»A te province so obširne zemlje, kje je naj iščem, kam naj se obrnem?«

»Pri vhodu na konzulatski vrt je nizka zidana kočica, bivališče vratárjevo, katerega služba pospešuje bolj dostojanstvo urada, kakor varstvo hiše, ker mož je osivel starček. Njegova čast in dika, spoštovana in priznana od vsacega rojaka, so brke, če se sme imenovati tako nekaj dolgih sivih lâs, molečih redko iznad zgorenjega ustna. Brke značijo starega očeta, takšnega, katerega odlikuje ljudstvo s takim spoštovanjem, kakor primeroma pri nas duhovne pastirje. Mož je bil dolgo let »lavda«, t. j. vodja potnega čolna, načelnik sedmih, desetih brodnikov, in je vozil potnike, domače in tuje po daljnih provincah. Ti »lavde« imajo nekako zavezo med seboj in se vzajemno podpirajo.«

»Vratar naj torej pride.«

»Dobite polno dolarjev« — to je začetek ogovora, prepotreben vselej, kadar se zahteva kàj od Kitajca izven službene zaveze. — »Vi obiščete,« reče konzul, »vse »lavde« v Shanghaji in vprašate, kdo je peljal gospó z dečkom pred dvajsetimi dnevi; po katerem kanalu jo je peljal in če se je čoln povrnil. Dalje pozveste, če je dotični »lavda« poslal denarja ženi in če se je povrnil kakšen brodnik. Vi to pozveste záse, ne za nas, razumite! Stražo prevzame jeden Vaših sinov. Iščite dva, tri dni, zdaj dobite pet dolarjev, potem deset.«

Starec prikima, ponoví nalogo, vzame denar in odide.

Čez dva dni poročí o svojih pozvedbah. — »Evropska žena je šla »v pijen Navsbot« v evropskem brodiči s kuharjem, Kitajko in malim dečkom gori po Sučavskem kanalu, nje »lavda« ima šest brodnikov, dobiva po tri tolarje na dan, »lavda« T'ha-Sze ne pride dolgo, dolgo nazaj;« t. j. o nedoločenem času.

X. Druga avdijenca.

Rusi se vozijo po Jang'tz'u, Cetinovič pa riše in slika kitajske kolibe in džonke, preganja večere v klubu, po gledališčih ali koncertih, kjer pri malih mizah sedèč poslušalci pušijo, pijó čaj, zobljejo raz-

novrstno drobnjád in poslušajo produkcije, sicer zanimive tudi za tujca, a le malokrat znosne za nevajeno uhó.

Ko se Rusi vrnejo, tedaj se slikar zopet ves božji dan ne gane iz hôtela »Evreka«. Gospá Huniter začne zmajevati z glavo o njegovem početji, najbrž ji jame giniti upanje, da bi se ta čudni črnolasi bogvé-odkodi dal vzgojiti do zaželene razsvetljenosti. Namesto da bi slikal poštene ljudi in spravljal dolarje, nabira podobe bornih koč, slabih mostov in malih čolnov, zdaj pa zopet vlači v sobo kitaste Kitajce brez izbora.

Čakati mora zopet več dnij, da ga pokliče poročnik Perelešin. Odideta od hôtela ne proti »Bundu«, ampak na nasprotno stran, za reko na konec amerikanske naselbine, kjer stoji še kakšno skladišče ali magacin, zaloga lesovja. Med potjo prosi poročnik pojasníl o Cetinovičevem sestanku z admiralom. »Seveda,« reče, ko čuje o brezvspešnih mučnih poskusih slikarjevih pred konzulatom, «admiral je imel sumnjo do Vas; gospod ni le hude jeze, tudi nikdar ne odpušča. Ne hodite za nami, mož ima dolgo roko, kadar hoče.«

Stopita na plano polje, le pri reki je visoka ograja okoli prostora odločenega za novo zgradbo. Tiho brezljudno je todi.

»Evo tam visokosti!«

»Pojdite tja, pozdravite navadno, incognito smo na sprehodu,« reče poročnik in se obrne.

»Vidim te gotovo zadnjikrat,« méni slikar sam v sebi, »danes boš menda vendar menj oprezen.«

Oprezen je knez, kakor prvikrat. Izročí veliko pismo, brez naslova. Pečat je velik, nosi dvoglavega carskega orla.

Slikarju obvisijo očí na lepem pečatu, nekaj iz radovednosti, nekaj da bi ne motil gospoda s preiskujočim pogledom.

»Nisem pečatil iz nezaupnosti do Vas; le ko bi se Vam kàj pripetilo, upam. da bo pečat varoval vsebino pred zvedavostjo nepoklicanih ljudij. Pismo boste dobro varovali in izročili je sámi Aleksandri v roke.«

»Vendar je izgovoril njeno ime, četudi menim, da nerad,« misli Cetinovič. Ujameta se z očmí za trenutek; knez jih umakne, morda čuteč, da hoče mirni, toda ostro opazujoči pogled Cetinovičev predreti ne v tajnost pisma, temveč izkuša brati óno, ki jo nosi knez v srci.

»Ste li našli Schwerzerico?«

»Nisem je videl še, vem pa, da se je odpeljala v provinco, proti Sučavu.«

»Pojdete li za njo?«

»Gotovo, takoj jutri, ker v Shanghaji sem završil svoj posel. Dete dobodem, z zvijačo, s silo, četudi . . .«

Na te besede, izgovorjene trdo in smelo, knez postojí, kajti doslej sta počasi korakala, in obrne svoj mehki pogled na tega človeka, ki ne more prikrivati razburjenosti in srda v plamtečih črnih očeh, na možá, ki je ves podoben interese pošiljateljice svoje zastopati do skrajnosti proti komur si bodi. Po daljšem molku knez izpregovorí tiho: »Razumem, kaj hočete rêči. Prosim, opravite, če je le mogoče, brez krví, želim, da izkusite prej mirne pomočke. Jaz Vam ne morem nikakor pomoči, tu že celó ne. Vi ste sloboden, niste izpostavljeni javnemu opazovanju.«

»Dà, visokost! Dete vzamem na vsak način in privêdem materi, za to imam vsa potrebna pooblastíla.«

Zopet obvisijo kneževe očí nekoliko začujeno na slikarji.

»Ne dvojim, da zmorete guvernanto«, reče in začne spet korakati.

»Kako bi mogli poročati meni?« izpregovorí bolj sam sebi.

»Kakor ukazujete, visokost.«

»Ničesar Vam ne ukazujem.« Zopet postane ter zatrè vzdih. »Prosim, kadar imate dete v varnosti, pišite Perelešinu, dal Vam bo svojo karto.«

»Dal mi jo je že.«

»Prav tako, pišite njemu pod drugim imenom, ne podpisújte svoje. Tako zvem najprej, da ste srečno opravili, da se vračate v Evropo. Srečni, zdravstvujte!«

Lehko se pokloni in odide k poročniku; izgubita se počasi med kitajske hiše amerikanske naselbine.

Cetinovič gleda za njima. Pogled mu obvisi na pismu; varno je ovije in hrani. »O Aleksandra,« govorí sam sebi, »ne bo záte kruhka iz te moke! Admiral je predobro zamésil. Pozabil te vendar ni. Težko mu je bilo. Pa za koliko časa? Premehek je, premlad, gleda brezskrbno v svet in uživa ga. Kako je vzrasel, lep mož, visok, krepak! Takemu se uklanjajo ženska srca, ko bi tudi ne bil véliki knez. Ne vérujem, da bi jih preveč odbijal! Jaz, predraga Aleksandra, ti ne vem pomoči. Bodi ti sreča toliko mila, da ga dobiš zopet pred sé, da moreš staviti v boj nepremagljivo svojo milino, in še bo tvoj!«

Leno, zamišljeno koraka v hôtel; temnega obraza zbira misli in stvarí za potovanje v provinco.

XI. Jang'tz'.

Potovati dandanes po kitajskih deželah, razven mest, odprtih evropski trgovini po državnih pogodbah, ni Bog vé kaj, kadar se ne bijejo Kitajci med seboj ali s tujci. Dokler sezajo kanali in plovne

reke, je potovanje celó prijetno v nálašč za to priréjenem brodiči, seveda ne vsegdar hitro. Tujec je pred lopovi in plenílci še mnogo varnejši, nego domačin. Tuja zastopništva se skupno jako ostro potegujejo za svojce in kitajska vlada pride v velike zadrege in troške, ko bi se Evropcu zgodila krivica; dalje je tujec strašno bitje. Da jeden Jan-Kvetz', tuj hudič, tebi nič meni nič pozoblje sedem, deset Kitajcev, da ima več fizične, surove moćí, izvrstno orožje in še čarobne moćí, o tem je ljudstvo tako trdno prepričano, kakor da plemenita in vzvišena prosveta v deželi zlate sredine visoko nadvladúje izobraženost tujcev, ki so res močni in prebrisani sovražniki in rušitelji blaginje, ki znajo veliko nepotrebnih in zlobnih rečij, ki so na kratko močni, nevarni suroveži. Tudi óni, ki poslujejo in služijo dolga leta pri tujcih, iznebijo se malokdaj popolnoma tajnega strahú. Ljudje še predobro pomnijo, kaj so zmogle male čete tujih vojakov proti ogromnim armadam cesarskim, kako so predrle skozi trdnjave, po kitajskih mislih nezmagljive, čez tisoče in tisoče ubitih vojščakov notri v Peking. Vendar Kitajci niso vselej plahe ovce; iz početka so se dobro branili, uvidevši pa neprimerno nadvladovanje tujega orožja in organizacije, tekli so rajši nego bi se bili dali postreliti. Še par takih vojskâ, kakeršna je zadnja s Francozi v Tonkinu, ker imajo Azijati tudi izvrstno orožje in veščc vodje, svoje in tuje, tedaj pa premine omenjeni prestige.

Poučiti se in pripraviti se za morda daljšo pot je imel Cetinovič časa in prilike dovolj. Tudi najpotrebnejšo reč, rabljivega tolmača, preskrbel je gospod Bilinski, pregovoril je svojega slugo na potovanje, razumno za dobro nagrado. »Čin« ni le vsestransko spreten dečko, on je celó nekaj učenjaka. Ne zna samó brati kakih tristo pismenih znamenj najnavadnejšega pomena, to se nauči vsak vaški deček, on jih pozna morda dvakrat toliko in — to mu daje ceno — on govori za silo pekinški, t. j. uradni jezik, ki rabi izobražencem vesoljnega Kitaja. Ker mu je v svoji službi ostajalo časa, okoristil se je pri učenem Kitajci, pomočniku c. k. tolmača, tudi ne baš preobloženim z delom.

»Lavda« že čaka s sedmimi krepkimi veslači, zato dobi tudi po štiri dolarje na dan. — »Čin« znosi v brodič gospodove potrebščine, precejšnje število kositarjevih púšic, napolnjenih s konservami, z raznim sočivjem, sadjem, meseníno i. dr., kar je vse sestavila mstrs. Hunter, ki je tudi odločila iz svoje kleti lepo zbirko steklenic s ponosnimi naslovi. Sicer popotni račun na takšen način narasta visoko, po slikarjevih mislih brez potrebe, toda gospá že vé, kaj je Evropec dolžan dostojanstvu svojemu, ker ne vé, koga bo srečal na poti in se ne sme kazati berača. Ona ne preskrbuje prvikrat takšnih ekspe-

dicij. Ko je znosil »Čin« še popotnega drobiža, dolge vrste na trte nabranega denarja, bronastih, v sredi luknjastih kešov ($2^1/_2$ za naš krajcar), vzame Cetinovič svoj potni list, podpisan od »Tavtaja« samega, močen revolver, težek kratek meč, knjige, zemljevide in več priporočilnih pisem do vseh evropskih postaj ob véliki reki ter stopi v svoj novi domec. Kratek pozdrav s konzulom in štirje možjé primejo za veliko dolgo veslo in porivajo čoln brzo gori po Sočavski rečici. Vodna pota so po nekatera mesta jako ozka, tako je jedno veliko veslo, katero se izteguje le za brodom, jedino praktično.

Oglejmo si malo tako bivališče, kakeršnih plôve, manjših in večjih, na stotine tisoč po kitajskih vodah. V sredi čolná je kake štiri metre dolg prostor, obstenjen in pokrit, na vsaki stráni je okence. V sredi je dolga ozka miza, pri podolžnih stenah klopí, pod njima shrambe. Na jedno klop položí »Čin« na večer posteljo. Zadaj bivajo Kitajci; tù veslajo, igrajo, godejo in spé. Streha jih varuje solnca, pred dežjem pa nategnejo platnene rjuhe ob straneh. Med Kitajci in potnikovo kabino je kuhinja, kjer gospodari neomejeno »Čin«. Prostor spredaj pred kabino, odmenjen je tudi gospodu, le kadar brodičev vodnik zahteva, smejo veslači zlesti zunaj ob steni sèm, ne pa skozi vratca, da odrivajo ali privežejo čoln.

Kar si je toliko želel, pogledati tudi v pravo selsko življenje, izpolnilo se je zdaj potniku našemu. Ko se kanal vzdigne iz globokega jarka in je pogled prost čez neizmerno ravnino, ne more se načuditi lepo obdelanemu polju. Povsodi je napeljana voda v malih jarkih, iz katerih zalivajo njive. Vse pa mora obdelati človek sam, živine je jako malo. Zánjo ni prostora na gosto obljudeni zemlji. Visoko vzdigne mož težko ròvnico, zamahne in odtrga kos mastne ledine. Po vsakem udarci se oddahne za trenutek, ker solnce mu žge na goli hrbet. Pri vasicah so gozdiči tankih visokih débelc v gručah mehkega zelenja, Kitajcu prepotrebni les bambu, ki mu služi za sto rečij. Kamor le more, vtakne tudi breskvo. Spomladi, aprila meseca, so vasí v breskvinem cvetji, rdečem in belem, preprijazne videti in kako lepo vonjávo dehtí to cvetje. Seveda se vmešava še druga neprijetna vonjáva iz velikih lončenih kotlov in kadij, v katere spravljajo vestno vse odpadke.

»Čin« in »lavda« izprašujeta pogosto po vaseh ob poti po T'ha-Sze in po njegovem brodu, s povoljnim vspehom. Tretje jutro se vzdigne nad poljem visoka imenitna pagoda L o v - M u n - T a (izrekaj Lov-M'n-Ta), brodič zavije v široki cesarski kanal, vetrič prime razpeto jadro in požene brodič brzo pod visoko obzidje velikega mesta S o o c h a v

(izrekaj Sučav). Blizu glavnih vrat, Tu-man (izrekaj Tu-m'n) pristanejo h kraju na stráni predmestja, ker pod zidom je malih in velikih brodov v dveh, treh vrstah gosto nakopičenih. Gôri, doli po kanalu prehajajo džonke, trgovske, mandarinske, vojaške, kmetje vozijo gnoj na polje, pridelke v mesto — res, vélika cesta živahnega prometa.

Na dveh visokih mostovih se pretaka množica v mesto skozi ozka vrata, katera nadkriljuje ogromen stolp. Pa kako žalosten je pogled po razprostrani ravnini, okoli in okoli zaprti z zidom, okoli deset metrov visokim, ki se razteza skoraj jedno uro hodá na dolžino in dobre pol ure na širino! Groblje, obdelano polje in komaj deseti del planjave zavzemajo poslopja! To je tedaj nekdaj tako slavni kitajski Pariz, katerega dekleta so slovela za najlepša v cesarstvu. Res so ženske tukaj večje, glava ni preobilna v primeri k životu, noša lepa, zlasti črni, diademu podobni nadik čela je ukusno izumljen. Pred dvanajst leti je imelo mesto čez pol milijona duš, zdaj šteje dobro petíno tega in večina biva v predmestji, katerega grozovita Taiping'ska vojska ni razdjala. V mestu so pa vstaši prizanesli le obširnemu tempeljnu Buddhe s slovečo pagodo; vse drugo so požgali, zrušili, stanovníke, kar jih ni moglo uiti, potolkli in poklali. Tako razumejo vojsko Azijati; ko se mesto udá ali je vzamejo z naskokom, prične se prava vojska, namreč požiganje, klanje in pomòr!

Po lepem tlaku od trde opeke se šečeš med njivami, med kupi groblje, mimo zasutega kanala, na pol podrte hiše. Pri teh se vidi način zgradbe, tu obične. Zid seveda ni trden, zložen je v otlinicah od malo žgane opeke, in ometan. Take stene imajo tudi le namen ograjati hišne prostore; zgorenje nadstropje in streho nosijo močni leseni stebri.

Vseh prostorskih zgradeb stavbinska misel je šotor, tudi pri res velikih prostorih obširnih tempeljskih stavb se niso vzdignili kitajski mojstri čez omenjeni vzor. Občudovati pa mora vsakdo mnogovrstne kombinacije tesarskih mojstrov pri tempeljskih strehah, visokih stanovališčih in velikih džonkah, trdna dela, odlikujoča se vselej po praktični zvršbi.

Drugi dan najame Cetinovič čolnič, vzame seboj »lavdo« in »Čina,« da preiščejo vse kanale okoli mesta, pregledajo vse brodovje, izprašajo za vsako stransko pot, kam drží. Na zapàd drží večji kanal v Tai-Hu ali Véliko jezero, katerega obzorje je gledal Cetinovič prejšnji dan oblito od večerne zarje raz visoko pagodo, pa kanal je dalje od mesta tako plitev in nekoliko zasut, da todi ni mogoče priti do jezera. Vsega preiskavanja vspeh je, da ukaže potnik peljati dalje na sever

v Cingkiang, srednje mesto na levem bregu cesarskega kanala in na južnem bregu veletoka Jang'tz. Tu je postaja parnikov in kakih trideset tujcev v naselbini. Zvedel je, da se je Schwerzerica mudila tukaj par dnij. Ker je izpraševala po znamenitostih ob veletoku, soditi je, da je nadaljevala pot proti Hakovu, dasitudi so ji odsvetovali, hoditi sámi, brez zanesljivega moškega varstva dalje. Brez slovesa je odšla za ranega jutra, na katero stran, nikdo ne vé, tudi ne, kaj se je zgodilo ž njo.

Da bi se vrnil po starem potu ali po Jang'tz' v Shanghaj in tam tratil tedne ali celó mesece z mučnim čakanjem, tega nikakor ne; Bog zna, kdaj se zljubi muhasti in podjetni guvernanti priti nazaj- Torej dalje! Po vseh poročilih je potovanje po reki prezanimivo; če je imela dovolj poguma do sèm, našla ga je tudi za daljšo pot.

Cetinovič pošlje svoj brod nazaj, ukaže »lavdi« preiskati kraje ob reki, poročiti o dozdanji vožnji in nje vspehu konzulatu; tam bo dobil tudi ostalo plačo, ko izročí vse, kar je gospodovega.

»Čin«, ubogi »Čin« namrduje obraz, bolí ga glava, noge, sto izgovorov navaja, da bi ne šel dalje. Le pravega ne pové, da mu se namreč vedno bolj toži po mali svoji ženi, katero si je priklonil po svoji volji in zoper óno svojega očeta, ki mu sili drugo v zakon za pravo ženo. Revež je odlašal to ženitev in bi jo rad odložil na nedoločeni ròk; če se pa oče ne preseli kmalu k pradedom, moral bo »Čin« vgrizniti v kislo jabolko. Prijazno prigovarjanje, obljube, ostro povelje ga ne gane. Brez njega pa ne more in neče Cetinovič dalje. Ko ima brod odriniti, pokliče neubogljivca k sebi, da bi mu še nekaj izročil, stopi pred brv do broda in držèč roko v prsnem žepu — »Čin« dobro vé, da je tam revolver — pogleda temno izpod čela na slugo in reče mirno, a odločno: »Čin, Vi zdaj gotovo ne pojdete nazaj; pojdeva skupaj, čez deset, petnajst dnij. Zdaj pa hajdi v agencijo, Vi naprej!«

Tako se zgodí. »Čin« se odslej nikdar ne ustavlja gospodu svojemu, dasitudi sta na dolzem potovanji imela še marsikakšno navskrižnost med sábo.

Da bi malo potolažil klavernega »Čina« in zajedno pokazal mu, da vé njegova dobra svojstva in zasluge ceniti, ukrca ga na prvem došlem parniku v drugi razred, katerega si privošči le imovitejši Kitajec, kadar mora kazati dostojanstvo.

Parnik se mudí na potu v Hankav le pri treh mestih, marsikatero dolgo obzidje, zdaj na južnem, zdaj na severnem obrežji vidi se le iz daleč. Koliko lepih in vabljivih kotov se odpira med goricami

in holmi, koliko vasij se kaže v prijaznih dolinicah, odpirajo se manjša vodna pota, vijoča se stráni od glavne reke. Tudi po noči nadaljuje parnik svoj pot, ker razsvetljuje mesec bregove in ker je reka visoko narasla, da je glavna struga povsodi dovolj globoka. Pod Kiukiangom prehití parnik mali evropski vodni domec, sivo barvan, jednak ónemu, v kakeršnem se vozi guvernanta. Daleč ob desnem bregu se borí proti močnemu toku in bo morda zavil v jezero Pujang, katero se malo više izteka v glavno reko.

Srečno dospeta v treh dneh do konca evropskega prometa, v Hankav. Zvedela nista na postajah ničesa, našla nikakeršnega sledú, izvzemši omenjeni brodič. Kadar obstoji parnik pred naselbino, dve do šest ur, imajo gospodje polne roke opravila, segajo po časnikih in pismih, ne utegnejo se baviti z novodošleci, akoravno so jako uljudni in vsprejemajo Evropca z izborno gostoljubnostjo. Ako je Schwerzerica res kje na Jang'tz' lehko jo je bilo izgrešiti; treba jo je torej iskati s svojim brodičem, ne s parnikom ter povpraševati v krajih in pri potnikih v džonkah ob reki.

Tujci, Angleži in peščíca Francozov, skupaj komaj tristo duš, uredili so naselbini odločen kos zemlje na iztoku Hankava tik veletoka v velikem zlogu in z velikimi pomočki. Deluje tù pet misijonarjev za krščansko prosveto z istim neznatnim vspehom, kakor drugod; oní vzdržujejo dve šoli, tretjo pa naselbina. Pač pa priznavajo Kitajci korist vélike bólnice in nosijo tu sèm bolnike tudi iz oddaljenih krajev. V klubu vsprejmó Evropca takoj za svojca; ni mu na razpolaganje samó bralna soba, izborna zbirka knjig, temveč tudi stanovanje, ker ni hôtela, in vsaka mogoča podpora in uljudnost.

Dasi šteje Hankav 600.000 prebivalcev in se steka sèm glavni promet s čajem in je tu središče notranje trgovine ne le iz velike in plodne province Hupéh, ampak tudi iz sosednih, kakor daleč seza neizmerno porečje veleotoka, vendar velja Hankav le za predmestje, ki do zadnjega časa ni bilo obzidano in nima znamenitostij, razven velikanskih založišč čaja in druzih dežélnih pridelkov, svile, lesnega olja, bombaža in tvornega lesa, doplavljenega iz daljnega Sečuana in Tibeta. Prepelješ se čez globoko reko Han blizu ustja v Jang'tz' v glavno mesto Hanjang, razprostirajoče se na gričastem svetu; z visoke pagode imaš razgled jedin na zemlji. Pred nogami valí Jang'tz', tukaj le Čan-kiang in Ta-kiang, t. j. veletok imenovan, rjave svoje vodé proti vshodu. S prvo pomladansko toploto se skalí in narasta skozi vse poletje, po dvanajst in več metrov nad navadno zimsko gladino. Na jugu veletoka, pol ure širokega, vzdigujejo se iz sivega visokega ob-

zidja mesta Vu-čang-fu, mnogobrojna svetišča s svojimi večnadstropnimi stolpi. Za mestom je voda do daljnih gričev, proti zapadu, na severo-zapad tudi vse pod vodó. Male vasí so raztresene po poplavljeni ravnini, kakor bi plavale; stojé na vzvišenih tleh, nanošenih od pridnih rok davno, da še stara kitajska zgodovina ne pové, od kdaj.

Res, ni ga kraja na svetu, kjer bi se stekalo tako obilo in tako mogočnih plovnih tokov iz velikih in rodovitnih dežel̂, kjer je gosto prebivalstvo delavno in pridno, kakor redko katero.

Tujci so tudi stavili veliko upanja na ta kraj, ko ga jim je odprla vlada 1861. leta. Toda Kitajci so samí prebrisani kupci in veletržci, tujci, jezika ne vešči, posluževati so se morali tujih posredovalcev, ki so delali in delajo največ v korist svojo in se bogaté ob tujem kapitalu. Tako se »neposredna« trgovina s cesarstvom ni kàj po srečila. (Dalje prih.)



Bajke in povesti o Gorjancih.

Spisal J. Trdina.

(Dalje.)

35. Zemún.

Pod lično cerkvijo, ki krasi Tolsti Vrh, šumeli so nekdaj visoki, košati gozdi, samó na prisojnih rébrih je zasadil trudoljubni Podgorec tu pa tamo kak prijazen vinógrad, poleg katerega je stal povsod skromen vinski hram, dolenjsko letovišče in še po zimi najbolj-zaželeno veselišče. Te gorice so imeli zajedno hribci in poljanci. Tja gori je hodila delat Žičkova Jerica iz bližnjih Žapuž, kdaj v druščini, dostikrat pa tudi sáma. Pot ji je šla dobro četrtinko ure skozi temno hosto. Vselej, kadar je korakala tod brez tovarištva, pridružil se ji je neznan, porasten velikan in jo spremljal do konca gozda. Zinil ni besede. Jerica se ga ni bala, vendar se ga ni usodila vprašati, čemu jo spremlja. Nekoč je nesla domóv v košári več sodcev vina. Breme jo je težilo, da je skoro omagovala. Ko je prisopihala do hoste, čakal je je že tamo kosmatin ter ji vzel košáro raz glavo. Nesel jo je do drugega konca gozda, potem pa jo izročil zopet Jerici. Deklè ga prav lepo zahvali in pobara, kdo je in odkod. Velikan odgovorí: »Jaz sem Zemún, stanujem pa v grádu Bíserniku, pol streljaja od ceste.« Ona se silno začudi tem besedam. Poznála je natanko vse obližje, ali razven Gracarjevega Turna in Brhovega ni védela v njem za noben grad. Ta

pot se ji je mudilo, da ga ni utegnila izpraševati. Précej drugi dan pa ga je prosila, da bi ji pokazal Bísernik. Namigne ji, naj gre ž njim. Poleg steze je zijala okrogla, nekoliko čevljev globoko jama. Zemún skoči vánjo in podá deklici roko, da bi ne padla. Ko pride z njegovo pomočjo v jamo, stopita oba na črno korenino, in zdajci se odprè zemlja in onadva zdrkneta vánjo. Za jeden trenutek se zmrači, da se ni moglo nič razločiti, Jerico začne obhajati groza. Ali ta strah jo hitro mine, ker ugleda skoro zopet svetlobo in v nji velik prekrasen grad. Zval se je po pravici Bísernik, kajti je bil zunaj in znotraj ves posut z debelimi, predragocenimi biseri. Na vrhu vsakega ogla je bil vzidan žlahten kamen, ki se je svetil kakor nebeška zarja. Okoli grada je tekel bister studenec, za njim pa se je razprostiral nepregleden vrt, poln plemenitega drevja, dišečih cvetlic, zvonko pevajočih slavčkov in rajskih lepih šetališč. Zemún pogostí Jerico s sadjem in studenčino. Nobena pečenka ni tako ukusna, nobena potvíca tako sladka, kakor so bile te podzemeljske slive, hruške in jabolka, pa tudi voda se je zdela déklici ljubkejša od najboljšega domačega in hrvaškega vina. Prav težko se je ločila od Bísernika, ali radi nujnih opravkov ni se smela muditi predolgo pod zemljo. Prosila je Zemúna, da bi ji pokazal pot do hoste. On ji velí: »Stopi na belo korenino.« Stopivši nánjo dospela je v okroglo jamo, kakor bi trenil. Odslej se je pomenkovala z Zemúnom malo ne vsak dan. Jako ji je ugajalo, da imenitni bogatin druguje ž njo tako prijazno, inih deklét pa niti ne pogleda. Vprašala ga je naravnost, zakaj spremlja njo, druge pa nobene. On se ji nizko pokloni in velí: »To se godí zato, ker ljubim samó tebe. Povej mi, predraga Jerica, ali hočeš biti dosmrtna moja prijateljica in tovarišica?« Jerica se zarudí kakor kuhan rak in zajecljá: »Morebiti bi se te ne branila, ko bi védela, kakšen si, ali ta strašna brada zarasla ti je ves obraz, da mi ni môči pogoditi, če si star ali mlad, bele kože ali zamórec.« Zemún se zasmeje dobrovoljno in jo potolaži, da ga bo videla jutri brez brade.

Napotivši se drugi dan v vinógrad ugleda v gozdu zalega junaka, kakeršnega niso zazrle še nikoli oči njene. Junak se ji približa in želí dobro jutro. Po besedi spozna Zemúna in mu se dá brez nejevolje poljubiti. Ta ljubezen nakloni nje srcu mnoge radosti, ob jednem pa tudi težke misli in silne skrbí. Pobarala je Zemúna, kako mu je krstno ime? Reče ji: »Jaz nisem prijel nikoli krsta in tedaj niti krstnega imena. Rod moj je podzemeljski. Kadar bo prišel konec vsemu svétu, poginil bom ž njim tudi jaz. Do takrat pa ostanem mlad, zdrav in močan, da me nobena človeška sila ne ustrahuje. Če bi se dal krstiti,

dobil bi dušo in ž njo upanje večnega življenja in vzveličanja, ali še tisti dan jel bi se starati kakor drugi ljudjé. Mučile bi me vsakeršne brige in bolezni in čez nekoliko desetkov let moral bi umreti. Mogoče pa bi bilo, da bi me pokosila bela žena že prvo leto in prvi teden. Ker se bojim bolezni, starosti in smrti, ne maram nì krsta, nì upanja vašega. Sreča moja doletí lehko tudi tebe. Ako se preseliš v blaženi Bísernik in zjediniš z mano, cvetela ti bo večna mladost in lepota.« — Jerica se zamisli. Mikala sta jo na vso moč ta obetana darova, ali spomnivši se neumrle svoje duše vpraša Zemúna, ali bi se mogla vzveličati poleg njega? Velikan se zagrohotá žaničljivo in jo zavrne, naj si čuva dušo svojo, kakor vé in zna, sáma, on se za take rečí ne briga. Uboga déklica se je pokesala bridko, da se je seznanila z brezbožnikom, ali strastna in slepa ljubezen ni ji dala, da bi bila razdrla to grešno in nevarno zavezo.

Takrat se je vrnil v očetni grad Gracarjev-Turn mladi baron Cukerkand, ki je kolovrátil mnogo let po svetu, da se naužije krasôt in slastij njegovih. Bil je gizdav, samopašen, razvajen mladìč, srce mu ni poznalo nì sráma, nì poštenjá. Oče se je nadejal, da mu bo pomagal gospodariti, ali se je skoro uveril, da si je vzgojil razuzdanega potratnika, ne pa spretnega sotrudnika in hvaležnega podpornika. Zahajal je vedno v bližnje in daljne gradove in je pijančeval in kvartal tamo po cele dní in nočí z vrstniki svojimi. Kadar ni imel gosposkega društva, zalazoval je nedolžne hčere podložnih kmetov. Izmed vseh mu se je priljubila najbolj živa in dražestna Jerica, toda zamán je postopal za njo in jo lovil in mamil z zlatimi in svilénimi daríli. Videč, da zlepa ne opravi ničesar, hotel se je je poleg stare plemenitaške navade polastiti s silo. Najemši dva čvrsta hlapca čakal je je v gozdu, koder je védel, da se vrača iz vinógrada domóv. Delo jo je zabavilo v gorici dostikrat in tudi ta dan do kesne nočí. Précej, ko je dospela do hoste, zaskočili so jo lopovi in zvezali. Z obupnim glasom je zaklicala: »Zemún, pomozi!« Hlapca sta jo bila že dvignila, da jo zaneseta po baronovem ukazu v grajsko pristavo, kar prilomasti grozen velikan ter ustavi napastnike z grmečo viko in strašno gorjačo. Predno so se utegnili pripraviti na bran, pobije vse tri na tla in jih zveže z debelimi vrvmí. Jerici poreže spone in jo spremi do ceste. Tamo se ž njo posloví in skoči nazaj k jetnikom svojim. Z gorjačo odšteje vsakemu hlapcu po petindvajset ljuto bolečih bátin, za nameček jima dá še pet ali šest gorkih brc in zaušnic. Ko prejmeta zasluženo plačilo, zapodí ju spat. S Cukerkandom računa ne zgotovi tako hitro. Namêtal mu je trikrat po petindvajset bátin, pljusk in sunkov pa je privrgel

toliko, da ni moči povedati števila. Nežni gospodič je bil tako stolčen in premlačen, da se ni genil. Obležal je v hosti, kakor šibki topol, ki ga polomi, izruje in zruši prvi besni naval hudourne nevihte. Več dnij se ni zavedel in preteklo je pol leta, predno je toliko okreval, da je mogel stati na nogah.

Preširnega pohotnika pa ne izmodrí niti ta nezgoda. Huje nego prej je kopernel po Jerici in zasnoval nakano, ki ga je naudajala z upanjem, da bo izročila deklico volji njegovi gotovo in brez nevarnosti. Jel se je dobrikati staremu Žičku in mu dokazovati, kako prijetno bi mu živela hči, ako bi se pozakonila z grajskim valptom Trpotcem. Slaboumni mož je poslušal radostno to ponudbo, kajti je slovel Trpotec za prvega kmetiškega bogatina in veljaka v vsi krški dolini. Zapovedal je Jerici, naj se začne pripravljati za svatbo, išče je sreča, katero ji bode zavidala vsaka vrstnica in še marsikatera mestna gospodična. Ona se je milo jokala in prosila roditelje svoje na kolenih, da bi ji ne silili za moža brezvestnega zlobnika in najokrutnejšega kmetiškega zatiralca, ki ga hrani dolenjska zemlja. Goreče solze in prošnje njene niso genile nì očeta nì matere. Baron Cukerkand je že vriskal od veselja, misleč, da bode Jerica kmalu žena njegovega služabnika in lizuna. Valpet in Jerica sta bila že oklicana vse tri pote, po ženinovi želji naj bi bila poroka v ponedeljek zjutraj, vesela in razkošna svatba pa bi trajala brez presledka do druzega tedna. Nevesti so se solze posušile, duša se ji je umirila. Spoznavši, da se nikomur ne smili, zamislila se je in se zarotila, da ne bo poslušala ljudij nego samó glas svojega srca. V nedeljo popóludne je šla poleg prelepe národne šege po slovo k vsem prijateljicam in bližnjim znankam. Zapele so ji marsikako ganljivo pesem in vsaka je glasno zaplakala, ko ji je segla v roko poslednjikrat. Dolga vrsta vozov je stala drugo jutro nad Žapužami, da bi se odvezlo na njih mnogobrojno krdelo svatov v Šent-Jarnej. Nekatera kóla bila so že odšla, ko je velela Jerica: »Včeraj so se razcvetele prve šmarnice, moram jih natrgati kitico za ženina, da jo bo dejal za klobuk.« To rekši steče v gozd urno kakor lehka srnica in — ne pride več nazaj! Zaman so jo čakali, klicali in iskali ženin, žlahta in vsi soseščani. Izginila jim je, kakor bi se bila udrla v zemljo. Pa sàj se je udrla res vánjo. V skrajni svoji bedi je pobegnila izgubljena reva v Bísernik in se poročila z dragim Zemúnom brez duhovnika, brez prič, brez božjega in človeškega blagoslova!

Živela je odslej največ v podzemeljskem grádu. Prvo leto ni ga zapustila nikoli, ker se je bala, da bi jo zapazili in zasačili sorodniki. Možu svojemu je povila dva krepka dečaka, Gojka in Divka. Gojko

je bil pohlevno, preljubeznivo dete. Jemal je z veseljem na ušesa besede máterine, kadar mu je razlagala krščanski nauk. Prosil jo je sam, da bi ga dala krstiti in v šole. Divko pa se je bil vrgel ves v nejevernega svojega očeta. Božje reči so ga dolgočasile, za pravo srečo je zmatral dobro jed in pijačo, sosebno pa neomejeno, razuzdano svobodo. Z otrokoma se je šla Jerica dostikrat izprehajat na Tolsti Vrh, drvarji so jo videli na vrhu Kúkove gore, počivajočo pri Krvavem kamenu ali pa za razvalinami Miklavževe cerkve. Vsak človek se je čudil lepoti njeni. Ko sta ji bila sinova že na pol odrasla, bila je še vedno tako mlada, obilna in cvetoča kakor tisti dan, ko je utekla mrskemu Trpotcu. Strahú se je sčasoma tako iznebila, da se je prikazala rada tudi roditeljem, bratom in sestram svojim, nekoliko potov prišla je prišla celó domóv v Žapuže, ali vselej brez otrok. Če so jo vprašali, kje stanuje in kako se ji godi, ni hotela ničesar povedati. O slabih letinah in kadar ji je pritisnila rojstveno hišo kaka ina nesreča, pomagala je očetu svojemu z obilno podporo, tudi drugo žlahto je razveselila kdaj s prekrasnimi in dragocenimi darili. Blagega svojega Gojka poslala je v Novo Mesto in pozneje v Ljubljano, da se je izučil za duhovnika. V šolah je bil najodličnejši med vsemi dijaki in ko ga je posvetil vladika za mašnika, zaslovela je pobožnost njegova po vsi deželi. Cerkveno poglavarstvo ga je dalo podgorskim Brusničanom za kapelana. Od tod do Gracarjevega Turna pride trden pešec po bližnjici lehko v jedni uri in še prej. Služil je torej v soseščini očetnega Bísernika. Hodil je pogostoma domov s svetim namenom, da bi izpreobrnil grešne svoje roditelje. Srčna želja mu se izpolni. Divji Zemún dal se je krstiti in se preselil iz podzemlja svojega v brezovo goščo, v kateri je osnoval vas Brezovico. Na solnci, kateremu niso bile vajene oči njegove, bleščalo mu se je tako silno, da je že prvo leto oslepel. Jel je bolehati in se brzo starati. Ležal je z večine v postelji. On in žena Jerica sta umrla kmalu jeden za drugim spokorjena in v milosti božji.

Brez vspeha pa se je trudil Gojko, da bi privedel iz poganske blodnje na pravi pot tudi brata. Divko je ostal trdokoren nejevernik do denašnjega dné. Ali v Bíserniku že mnogo let ne prebiva sam. Zbral je okoli sebe veselo družbo, s katero se dobrovolji prav po človeško. Prva in do zdaj jedina priča tem zanimljivim zabavam bil je dolenjski baron Brúnfi, ki se je zval po domače Brúnček. Ta plemenitaš je zapravil mladost svojo v vojakih. Po odpustu je živel ob nevelikem imetku, ki ga je dobil po neprijaznem mu očetu. Delal ni ničesar, niti branje in lov nista ga mikala. Prejšnje čase vnelo se mu je srce o vsaki iskrici, ki se je zatrnila vánje. Ali ljubezen nakopala

mu je tako odurne neprilike, da so mu se primrzile vse ženske. Preziral jih je isto tako, kakor so prezirale oné njega. Pohajkoval je neprestano od znanca do znanca, od krčme do krčme. Zabavljal se je nekaj malega z lahkimi igrami, najrajši in najbolj pa z vinsko kupico. Raznašal je po svetu novice in klevete, katere je slišal spotoma in pri pijači. Bil je neugnan jezičnik in obrekovalec. Radi te napake se ga je prijel priímek: ‚urednik žábarskega dnevnika!‘ Porodil se je bil za prostega plemiča. Ta nizka čast ni ugajala gizdi njegovi. Trdil je po pravici, da kri njegova ni nič slabša od baronske. Zdelo mu se je neizrečno dobro, kadar mu se je dejalo: ‚gospod baron.‘ Kdor ga je počastil s tem naslovom, zavaroval si je pri njem za vse veke poštenje svoje. Njega ni pikal nikoli nì v oči nì za hrbtom. Govoril je o njem hvaleče, da je značajen človek, ki pozna red in pravila izobraženega življenja. Ko so ljudje to zapazili, pozdravljali so ga drage volje z baronom. Kakor druge vinske bratce, mučila je tudi Brúnfija slabost, da se je na potu često opotekal in zavalil kdaj neradovoljno v blato, sneg, trnje ali na kako mravljišče. Neko popoludne premoglo ga je vino v hosti pod Tolstim Vrhom. Zavrtelo mu se je v glavi, pa je zdrknil nezaveden v okroglo jamo, ki se nahaja nad Bísernikom. Tamo je smrčal, dokler se je naspal. Vzbudivši se o polunoči začuti pod sabo hrup, žvenketanje, govorico, smeh, godbo in petje. Ker je bil silno radoveden, kaj pomenijo ti glasovi, nastavi uho in začne poslušati. Glavno pevko spozna po besedi. Gosposki roditelji so dali hčerko svojo, Juliko, naučit vsem znanostim in umetnostim, katerih potrebuje gospodična. Znala je precèj dobro peti in glumiti, še bolje pa brenkati na klavir. Mlada krasotica se je veliko trudila, péhala in potila, da bi si priskrbela bogatega moža. Udeleževala se je vseh gosposkih plesov in veselic, v čitalnici je pela, igrala in godla na klavir in bila za te zasluge lepo pohvaljena v slovenskem časniku. Na pozornici videli so jo tudi Ljubljančani. Razkazovala jim je svetle, bele zobke in mnoge ine dražesti svoje. Vsem se je smijala na vso moč sladko.

Toda preganjala jo je nemila usoda, da ji noben napor ni koristil nič. Gospodom zdela se je samopašna in prismojena. Nekoliko ji je škodil tudi neduhoviti obraz, največ pa oče, ki ji ni mogel dati kakih dvajset ali vsaj deset tisočakov dote. Nejevoljna se vrne na Dolenjsko in se zna priplaziti s spretnimi izgovori v mnoge neznane rodovine in hiše, kjer je vedela, da bo našla kakega uglednega in petičnega samca. Z vsemi ženskimi umetnostimi in sredstvi je lovila zalega Brúnfijevega sorodnika. V njegovi obednici slišal je baron često petje in glasbo njeno. V Ljubljani

se je delala oduševljeno Slovenko, domá pa je mislila zdaj, da bo vspela laglje z nemškutarstvom. Pela in godla je tedaj zaželenemu plemiču »Wacht am Rhein« in druge take. Nada jo je zopet prevarila. Mladi gospod, pošten narodnjak, pokazal je očitno, da jo zaničuje. Nekaj časa potikala se je bolj po imenitnih hišah in poučevala otroke. Tega grenkega kruha se je kmalu naveličala. Več let nihče ni védel, kamo je prešla in še zdaj ne bi se znalo, kje živí, da ni čul baron Brúnfi po prečudnem naključji nje podzemeljskega petja in brenkanja. Po takem se ne more nič druzega misliti nego to, da se je seznanila nekje z Divkom in ga zapredla v mreže svoje tako čvrsto, da jo je vzel v Bísernik za ženo ali pa za skrbnico. — Brúnfi je slišal v rupi svoji razven nje še drugo pevko. Glas njen zdel se mu je povse tuj, ali zapomnil si je dobro neko posebnost njeno, ki mu je pomogla, da ji je zvedel kmalu za stan in ime. Na konci vsake pesmi je udarila z nogo ob tla in zaukala trikrat kakor kak pijan kmetiški fant. Izmed govornic je blebetala jedna tako hitro, da ji je pobijala beseda besedo. Za vsakim stavkom pa se je zadrla: »Vidite, taki so kmetiški ljudje!« Baron si je zapamtil ta vsklik tem lože, ker mu je bil všeč: kmete je preziral in črtil zlasti za to, ker mu se mnogi niso hoteli odkrivati. Ko se je začelo daniti, potihnil je podzemeljski šum in Brúnfi se je izkobacal iz rupe in se napotil naravnost proti Novemu Mestu, v katerem se stekajo od vseh stranij dolenjske novice, čenče, burke in laží. Šel je v krčmo, ki je bila glavno skladališče tega blagá. Za vsako mizo je že sedelo nekoliko pivcev, ki so si pravili najnovejše mestne prigodke. Presodivši jih korenito jeli so se spominjati tudi starih časov in rečij. Barona je najbolj zanimalo, kar je pripovedoval upokojen podporočnik o brdki Roziki. Bila je živahna, skačna in kakor na škripcih. V šestnajstem letu pripetilo se ji je nekaj, česar ji domačini niso mogli oprostiti. Pobegnila je v daljne kraje, kjer je nihče ni poznal. Priromala je tudi na Dolenjsko in služila v gostilnicah in imovitih hišah za točájko, kuharico ali hišino. Prikupila se je brzo slednjemu človeku z vedro veselostjo in zabavno šaljivostjo svojo. Pela je kakor zvon in po vsaki pesmi pribijala je z nogo ob tla in zavrisnila prav po fantovsko trikrat na vse grlo, da so se ji morali smijati najzastavnejši starci in modrijani. Omožila bi se bila rajši danes nego jutri. Imela je obilo častilcev, ki so ji govorili o ljubezni in srčnih svojih ranah, ali neki škratec ji je nagajal, da so se zaljubili vánjo samó taki, ki se niso mogli oženiti: dijaki vélikih in srednjih šol, dijurnisti, doktorandi, nepreskušeni praktikanti, revni poročniki, logarski pomočniki i. t. d. Nič bolje se ji ni godilo na Hrvatskem. Nekega jako mogočnega graščaka

vdovca je bila res že tako zmešala in uklenila, da se je hotel ž njo poročiti. Ko je trebalo iti v cerkev, pa je došlo župniku poročilo, da se graščak ne sme ženiti, ker mu prva gospa še živi! Rozike je bilo sram, da nikoli tacega. Izginila je kakor duh, noben znanec je ni več videl, ubožica je skočila morda v Savo in se utopila. Prav škoda je je. Take dobrovoljne punčike, kakor je bila ona, ne dobote zdaj nì v dolenjskih nì v gorenjskih gostilnicah.

Brúnfi se je porogljivo zagrohotal o teh besedah. On ni dvojil kar nič ne, da je prepevala preteklo noč baš ta dobrovoljna Rozika v Gorjancih nekoliko sežnjev pod koreninami gracarske hoste. Zgovorna krčmaríca se oglasi: »Mi meščani pa smo izgubili predlanskim tudi prav nanagloma neko hudo tercijalko, tisto, ki se je zvala Kókarica. Ker jo je dobila od vojaka mestna šivilja, čutila je baba gosposko kri v žilah svojih. Kmete je strašno grdogledila in jih obirala do belih kostij. Dejala je vsako uro gotovo več nego stokrat: »Vidite, taki so kmetiški ljudje!« Ostudno pa se je sladkala in prilizovala gospôdi, sosebno bogatim gospém. Rabila jim je za tajnico in svetovalko. Dobivala jim je kuharice, dékle, dojnice in postrežnice, ali za to je ne bo nihče grajal. Kadar so denarce svoje zakvartale ali zatratile na cape, vino in slastice, nosila je zastavljat zlatnino njihovo. Če so hotele kako znanko razvpiti za negodnico, naložile so ta nečedni posel vselej nji, ker je znala človeka tako zamazati, da je bil v treh dneh črn kakor zamórec. Ako je nakanila katera prevariti možička in se sniti na samem s skrivnim prijateljem, prirejala je take shode le Kókarica in padel ji je marsikak tolar in peták za to vražje posredovanje. Ona je izvohala najprva vsako rodbinsko, zasebno in družabno tajnost ter jo priobčila še gorko pokroviteljicam svojim, koje so ji bile za takova poročila sosebno hvaležne. V cerkvi je hinavka zjutraj in popóludne oblizala vsem svetnikom peté in vendar je ni bilo v vsem našem okraji nobene rokóvnice in ciganke, ki bi se bila mogla kósati ž njo za brezdušno hudobnost in sleparstvo. Vedno nam je čvekala, da pojde v samostan za usmiljeno sestro, ali pa za gospodinjo in učiteljico. Šla je res odtod kar neutegoma, kakor bi jo bila odpihala burja, ali jaz ne verjamem, da bi hoteli imeti v kakem samostanu tako lenobo, nesnago in klepetuljo. Morda jo je teral Hudobec živo s tega svetá; pa naj jo le, saj druzega ni zaslužila. Meni se že ne bo tožilo nikoli po nji.«

Baron Brúnfi se zopet zaničljivo zasmeje in velí: »Kókarice ni odnesel vrag ne. Ona regljá zdaj za gracarsko pristavo v Gorjancih v društvu véverice Rozike in še mnogih inih, ki ne vem, ali bi jim dejal dekleta, babe ali pa še kako drugače.« In baron je začel razkla-

dati pivcem obširno in natanko vse, kar je doživel in slišal v polnočno dobo pod Tolstim Vrhom. Premolčal je samó sitni vzrok, ki ga je zapeljal v okroglo jamo. Slovenski kmet ni znal modre krví nikoli prav ceniti. Meščani naši pa se klanjajo plemstvu še dandanes. Žlahtnemu gospodu ne ugovarjajo, naj bleká neumno, kolikor mu drago. Pravo mnenje in čustvo jim prikljujeta na dan po odhodu njegovem. Vsi gostje poslušali so Brúnfija pazljivo, kar se le dá. Nekoji so kar zijali in sklepali roke od prevelikega čuda in strmenja. Ni se videlo niti najmanjše znamenje, ki bi bilo pomenjalo nevernost ali kako sumnjo. Komaj pa se je baron poslovil in zaprl za sabo vrata, jela mu se je vsa družba gromoglasno smijati in rogati. Upokojeni podporočnik je dejal: »Talmi-barončеk je dal danes od sebe tako zeleno, da se bo kadilo tri dni po hiši, čeprav bi bila vsa okna odprta. Ta plesnivi dolenjski aristokrat laže, da sam sebi verjame. Tako zabavljanje mi se zdi nespametno in surovo.« Dostikrat se izmakne tudi lažniku kaka resnica. Istina je, da razven barona ni slišal noben človek podzemeljskega pomenka, petja in brenkanja, ali to se ni moglo niti zgoditi, ker ga ni šel dozdaj še nihče poslušat. Najprej treba poskusiti, šele potem se bo smelo soditi. Divko pa se je prikazal že premnogim ljudem. Spremil jih je molčé do konca hoste, tamo pa se je vselej obrnil in korakal polagoma nazaj v goščavo. Krivice ni storil nikoli nikomur. Sploh mu pravijo: ‚divji mož,‘ dasi je miren in pohleven kakor jagnje. Nekdaj se je ponašal morda bolj robato in osorno, uljudila ga je najbrž družina. Od Kókarice ni se mogel naučiti ničesa dobrega; njo je vsprejel v Bísernik gotovo zato, da ga kratkočasi s človeškimi novicami in smešnicami. Ali od omikane Julike in prijazne Rozike navzel se je lehko pristojnega in lepega vedenja, s kojim se odlikuje zdaj poleg vseh poročil tamošnjih prebivalcev. Že marsikateri šentjarnejski župljan je izustil proti meni željo, da bi zvedel kàj več o tem, kdo je in kako živí ta »divji« mož. Meni je poslužila sreča, da so mi priobčili Gorjanci vse svoje skrivnosti in tudi bajko o Zemúnu in njega rodovini. Nadejam se torej po pravici, da razveselim ž njo in poučim vse tiste Podgorce, ki ne poznajo dovolj mičnih imenitnostij čudovite svoje Kúkove goré.



Rastlinske bolezni.

Spisal **Ivan Šubic.**

II.

Bolezni, izvirajoče iz mehaničnega poškodovanja.


ele rastlinskega telesa pogostoma poškodujejo vnanje, mehanične sile. Tedaj pravimo, da je rastlina ranjena. Te sile so navadno slučajne in zato vrlo različne. Viharji lomijo stebla in veje ter rujejo mogočna drevesa; po leti razbija toča skorjo, veje in listje, strela pa kolje in smodí debla. Po zimi léže težka snežna odeja na drevesa in polomi sadno drevje in gozdne velikane. Poleg teh sil nastopajo brezbrojni živálski neprijatelji in napadajo rastlino od korenine do vrha. A tudi človek sam premnogokrat poseže s sovražno roko v življenje cvetlíčje. Sedaj ga vodi svoja korist ali samovolja, sedaj pa tudi razni zlôbni nameni. Nasproti tolikim napadom ni varen noben del rastlinskega trupla. Podzemeljski in nadzemeljski organi nosijo rane — časih lehke, časih smrtne nevarnosti.

Ako ima rastlina ranjene korenine, godí se ji nekako tako, kakor človeku, ki ne more prebavljati. Po koreninah stopa važen del cvetlíčje hrane v rastlinsko teló. Voda in vse óne tvarine, ki jih jemlje iz tâl, prehajajo po brezštevilnih koreninah in njihovih lascih v rastlino. Ali če nehajo delovati vsprejemni organi, ustavi se tudi pritok redilnih sokov, v prvi vrsti vode. Cvetlica začne venéti in polegati; če pa ima trdno opóro, orumení ji listje ter ji konečno odpade, ako niso v tem vzrasle nove koreninice in novi lasci, ki srkajo raztopljena živíla. Korenine največkrat ranijo živali, ki rijejo po zemlji in v róžnici, v kateri gojimo rastlino. Tudi pri presájanji poškodujemo podzemeljske rastlinske dele. Ko dvignemo cvetlico iz tâl, da bi jo prenesli v drugo prst, potrgamo ji nehoté nekoliko tenkih lasnatih koreninic. Sesálne dlake na njih so tako fine in tako nežno zrastene z zemeljskimi dróbci, da jih najskrbnejša roka ne presadí brez kvare. Zato v prvem času vsaka presajena rastlina vene ter poveša vejice in listje. Akó nismo postopali dovolj umno, nam tudi pogine. Posebno občutljive so v tem oziru razne vresnice in mirte, ki so domá iz Kaplandije in Avstralije. Kadar presájamo, moramo vselej dobro paziti na ravnotežje med koreninami in vejami. Ker ranimo korenine, treba je rastlini porezati nekaj vej; lačni organi hočejo imeti hraníla, toda tega bi jim bolne korenine ne mogle dovajati v zadostni meri. Časih smo tudi prisiljeni, odstraniti nekaj predolgih korenin, da moremo drevo pre-

nesti na drugi kraj. Takrat vzamemo celó radi žago v roke in porežemo do dobrega vse razrastene veje. Sevé, najbolje je, če dvignemo vse korenine kvišku, tako da se jih drží vsa prst, kar je hoče ostati med njimi. Potem celo képo spravimo na novo mesto. Nekateri vrtníki porezávajo pri presájanji tenke koreninice, ki so se v podobi obroča gosto spolstene polegle po dnù róžničinem. Takega postopanja razumnik ne more priporočati. One belkaste, fine podzemeljske vejice so najvažnejši organi za vsprejemanje živíla; treba jih je torej kolikor možno varovati, ne pa odstranjevati.

Tudi steblo rastlinsko pogostoma nahajamo ranjeno. Človek časih poreže evetlice do tâl, a tudi živali jih odgrizejo do korenin. Takega temeljitega poškodovanja ne prištevamo ranam, četudi rastlina ne pogine vselej. Zélnate cvetlice kmalu pogánjajo nove popke iz prirezanih ostankov. To vidimo na travniku, kjer kôsec poseka nebrojno množico žélišč, pa vendar hitro vnovič ozelené in bujno rastó kakor poprej. Nevarneje je popolno prirezovanje pri lesnatih rastlinah. Listnato drevje se sicer še rado in kmalu ojači; iz odsekanega parobka veselo poganjajo v velikem številu zeleni vršički ter ohranijo pojedinko živo. Drugače pa je pri storžnjákih; ti skorej vselej poginejo, ako jim odžagamo truplo blizu tâl.

Mehaničnemu poškodovanju prištevamo tudi rane, ki jih sekajo deblu raznovrstne živali. Zajci oglójejo sadno drevje, miši in véverice pa jih posnemajo, kjer morejo. Posebno po zimi, ko gre divjačini trda za hrano, so debla v nevarnosti; tudi z drgnenjem napravi zverjád precéjšnjo kvaro. Jeleni in srne májijo in obirajo mlade jelke, smreke, mecêsne, búkve itd. Oglójena drevesca ostanejo pritlikava in zvita in malokdaj dosežejo nepokvarjene tovariše.

Človeku rabi lubje za razne obrti; zato maji drevesa. Časih jih navrta, da nabira različne sokove in smole, ki tekó iz rane. Borôvce n. pr. zarezávajo, da dajó trpentin, trpentinovo olje in kolofonijo. Iz ran arabskih in afričanskih akacij solzí arabska gúma; nekatere grške in sirske mutuljnice cedé iz svojih ran tragantovo gúmo, američanske sorodnice pa znani lepó dišeči peruvanski balzam, ki rabi kot surogat vanilije v parfumeriji in v zdravilstvu. Sploh se pri ranah radi pokazujejo nenavadni in bogati izločki. Če zarežemo smreko, teče ji iz razpóke obilno smole, ki zalije rano in na debelo pokrije obližje. To bolezen zovemo resinosis. Naše koščíčasto sadje izločuje ranjeno veliko gúme, takozvane češnjeve gúme ali smole — gumosis.

Ako nismo lubja okoli in okoli odstranili, potem rastlina lehko še dalje živí. Oni sokovi, ki se pretakajo med lesom in skorjo, nimajo

tedaj potí prekrčene. Asimilovane tvarine morejo še vedno prihajati v korenine, ali dokler so te dovolj močne, ohrani se tudi drevo čvrsto in zdravo. Ko bi pa odrezali cel pas lubja krog debla, potem bi zaprli mózgi svobodno gibanje in pot navzdol. Korenine bi ne dobivale potrebnega hraníla, konečno mora cvetka začeti hirati in umirati. Le časih si natora sáma pomaga. Oluščen les se namreč pokrije z novo, svežo tkanino, ki dovaja živílo: rana se je natornim potem zacelila. Tudi tedaj, ako poganjajo pod odrezanim obročem zelene veje, ostaje rastlina živa, kajti zeleni deli upodabljajo toliko hrane, da ne izgine življenje.

Lesnatim rastlinam čestokrat nalašč porezávamo veje in popke, posebno takrat, ko si lepšamo ž njimi nakitne vrte ali pa nam rabijo za žive plotóve. Posledice porezávanja se kàj očitno javljajo. Požagano drevo se na prečudne načine pači in razrasta. Popki, sedeči pod ranami, oživé se namreč in jamejo poganjati vršíčke v vse mogoče merí. Tako nastanejo óne fantastične in nenatorne drevesne podobe, ki jih gledamo v raznih vrtih, prirézanih po nekdanjem francoskem ukusu. A vej ne režemo in ranimo zgolj v zabavo; časih nam to prinaša dokaj koristi in umni sadár mora v premnogih slučajih poseči po žago, ako si hoče ohraniti plemenito deblo. Tudi cvetlice v róžnicah vrtník obrezuje temeljito, da mu ne poganjajo pregolih in raztresenih vej; časih je le s porezávanjem mogoče vzgojiti lepe, košate rastline, ki ugajajo odgojiteljevemu ukusu. Jednako moramo postopati z nekaterimi drevesi, če hočemo, da nam delajo gosto senco; ko bi jim redno ne odrezávali raznih vrhov, poganjala bi redke, dolge veje, ki bi delale malo sence; s porezávanjem jih silimo, da se gosté in košaté.

Še lože nego na deblu in vejah napravljajo se rastlinam rane na listji. Šibka peresa posebno hitro občutijo zunanjo, sovražno silo. Razne žužélke jih objedajo, toča jih tolče in vihar otresa. Izguba listja ima velikansk vpliv na rástlino. Zelena peresa asimilujejo ali upodábljajo ogljíkovo kislino atmosferičnega zraka; iz nje delajo ogljík in kisik. Prvega porabijo v grajenje svojega telesa, druzega pa po nekoliko izpuščajo nazaj v zrak. Zdravje zelenih peres je tedaj odločevalno za obstanek pojedinke. Ako osmúčemo listje, mora rastlina hirati, slabše plodove rediti in šibkejši les graditi. Večkratno obrezávanje privede konečno tako daleč, da se cvetlica posuší in umrje.

Rane navadno zaceli priroda sáma. Nova tkanina preraste načéte dele; sveža koža jih pokrije ter nadomesti odstranjene organe. Nove staníce izvirajo iz starih, sosednih; kmalu vzraste tvor, ki objemlje v podobi otoka ali svitka (callus) zdrave robóve. Od tam se razteza

počasi čez rano, dokler je ne pokrije. A prostor, kjer je bila rana, pozna se še leta in leta; zaceljene rane — grče — opazujemo na starih lipah, hrastih, topôlih in dr.

Vendar se tudi pripetí, da se rana neče prevleči z varujočo odejo. Zrak pristopa zraven in prej ali slej začne rana gniti. Pri mehkih, zélnatih rastlinah se gniloba posebno naglo širi. Površje rane se izpremení v rjavo, gnilo tvarino, ki seza vedno globlje v srce rastline. Lesnatim deblom začne les rumeniti ter postajati lahek in prhek. Mesto rane zapazimo konečno rjavo snov — trhljád — v kateri se naseli bogato organsko življenje in se gosté obilni zajédalci. Opisani proces se navadno vrši pri ótlih deblih, ki gnijó v sredi. Rana se je pač pričela pri kaki odlomljeni veji; natora si ni pomagala sáma in razdiranje je napredovalo sicer počasi, ali stalno. Deblo vedno bolj izgublja svoj poklic kot mehanična podpora vsemu truplu. Stalo je stoletje za stoletjem, toda gnijoča rana mu je razjedla teló. Podrè ga morebiti prvi vihar. . . .

(Dalje prihodnjič.)



Plemstvo in národni razvoj.

Spisal **Jos. Apih.**

II.

Odkar nas omenja zgodovina, bili smo kmetski národ; da smo pa tudi postali in ostali kmetje »par excelence« za vselej, to je jedna najvažnejših posledic nemškega vpliva, katerega sta podpirala tù Lah, tam Madjar. Da bi kdo hotel ves narod naš stopiti v jedno politično stranko in tej dati pri krstu primerno ime, morala bi se taka národno-politična stranka zvati samó »demokratsko«. Ali smemo biti ponosni na to, ali pa bi morali obžalovati, da je prišlo tako? Ako prav razumevamo, kar učí zgodovina, opisujoča usodo národov, reči moramo, da je potrditi obe vprašanji z ozirom na ogromne žrtve, za katere se je v ónem zmislu razvila naša zgodovina in utemeljil naš národni značaj.

Že davno je Slovenec izgubil svoje národno plemstvo. Nekoliko ga je zatrla sila premogočnih sosedov, deloma pa ga je zadela tista usoda, kateri je zapadlo slovanstvo na svoji, nekdaj tako obširni periferiji in po mestih: pospeševalo je kot plodovit gnoj rast in cvet

novih gospodarjev, sosebno moč novih plemenitih rodbin, došlih iz tujine k nam. Slovenec neizmerno rad posnema tuje šege, navade itd.; ne brani se zakonske zveze s tujci, najmenj pa se je branil stopiti v službo mogočnih gospodov in tam so mu zamorili národni čut, potujčili mu srce in um in čimbolj je napredoval v tej šoli potujčevanja, tembolj se je oddaljeval svojemu národu. To so bili poglavitni vzroki, da je jako hitro utonilo naše plemstvo.

Baš za nas Slovence je bil to strahovit udarec, pravi »mene tekel« vsemu národu. Pri ónih národih, kjer se je na podlagi velikega posestva razvilo močno plemstvo, zvezano je to tako tesnó s celoto národovo in je tako eminentno bistven del národa, da národ ni več sposoben zvrševati vseh dolžnostij národnega življenja, ako se mu odvzame ta stan in namesto njega vsili tuje plemstvo. Tak národ je podoben hrômemu človeku, ali možu, kateremu je krogla vzela nogo, katero mu za silo nadomestuje leséna okorna bérla; podoben je strójn, katerega je šušmár popravljal, ali namesto dobrih kolésec itd. ga pohabil s slabozdelanimi novimi deli. Tak stroj ne more dolgo služiti. Seveda, tudi tukaj je nekaj razlike med bitji organskimi in neorganskimi; živo bitje si nekako opomore s tem, da ostali udje po sporazumljenji kolikor toliko nadomeščajo izgubljenega tovariša — a vendar je pohabljen stroj.

Tudi národna celota je organsko truplo, sestavljeno jako umetno od neštevilnih delov, in sleharni del ima v národni družbi v soglasji z drugimi zvrševati nalogo, ki mu jo je odkazala roka tistega mojstra, kateri je izumil in sestavil tako umetno teló. Tem delom je pristaviti tudi plemstvo: zgodovina priča važnost tega stanú za človeško družbo v obče in za národni razvoj posébej. Le poglej v srednjeveško zgodovino nemško. Nemcem (da ne navajam tukaj drugih mnogoštevilnih vzgledov) bilo je plemstvo prvi reprezentant národne posebnosti, izraz národnega tipa, pa tudi prvoboritelj za národno veljavo, in akoravno ne vselej gojitelj národne prosvete, vsaj v sleharni dôbi barometer, kažóč stopinjo, do katere se je povzdignila posrednja omika národova. Izbríši iz zgodovine čine tega stanú — kaj potem še ostane? Zgodovina plemstva je zgodovina vsega národa! Da plemstvo svoje uloge ni igralo povsod in vedno tako, da bi mu smeli izrekati svoje priznanje — to nas ne sme motiti, kadar govorimo o pomenljivosti vpliva njegovega za celoto.

Nam so vzeli plemstvo, kakor hitro so mogli; zamenili so nam je s tujim, nam sovražnim plemstvom, ki je národu postalo to, kar je zevajoča rana telesa. Odkar smo pa národ brez domačega plem-

stva in brez národnega meščanstva, od takrat smo »národ brez zgodovine«, kakor nas, rogaje se nam, pitajo dandanes nemili nam sosedje. Žàl, da tičí v tem pitanji grenka resnica: Izgubivši plemstvo je bil précej národ slovenski nezmožen, ustvariti si svojo národno zgodovino; v tem zmislu je národ slovenski, odkar so ga podjarmili tujci, národ brez zgodovine.

Res je, da v tem oziru nismo Slovenci jednega mnenja in da nekateri trdijo, da Slovenci imamo vendar svojo zgodovino, katero nam menda odrekati hočejo samó naši nasprotniki. Ali zakaj se nam še ni vzbudil učenjak, ki bi nam bil spisal to našo zgodovino — národno zgodovino, ne krajevne kronike ali kàj takega? Da bi bilo temu krivo zgolj pomanjkanje virov, katerih je treba šele priobčiti in preiskati, to ne more biti resen razlog. Kar je doslej znanih virov, zadostuje vsaj gotovo za pregledno zgodovino, za glavne in v bistvu nepremične poteze; kar se za popolnjenje národno-zgodovinske slike naše potrebuje podrobnostij, ne smemo se nadejati več tako imenitnih razkritij, da bi mogli na njih podlagi ustvariti národno zgodovino. Nam se vidi, da je temu nasprotju mnenja kriva razlika v pojmu, katerega je imeti o národni zgodovini.

Ako hoče biti zgodovina res vérno zrcalo národne minulosti, ne sme biti zgolj nepretrgana vrsta bede, trpljenja in morebiti še takih činov, ki so jedino le dokazi molčeče, pasivne ali trpeče pokorščine. Naj so taki čini še tako slavni — na rováš národov se bode zapisal samó jako skromen delež. Ako se hoče národna posebnost, ki jo sestavljajo vse sile in zmožnosti národove, jasno pojaviti, mora imeti tudi volja priliko, da se pokaže v dejanji; to dejanje mora biti torej aktivno; národ mora sodelovati tudi sam, kjer snuje zgodovino svojo; slušati mora marsikrat sam náse, ne vedno le na tuje povelje. Kako se nam pa vidi naša minulost, ako jo opazujemo raz tega stališča?

Hlapčevali smo Obrom, Frankom, Lahom, Madjarom; pošiljali smo svoje mladeniče, da so prelivali na bojiščih svojo krí in izpolnovali dolžnost vérnih podanikov; a niso se borili za svoj národ; krí, ki so jo prelivali v hudih bojih, ni plodíla tâl národnih interesov, ni pospeševala národnega razvoja. Borili smo se, trpeli smo za tujo stvar; in celó takrat, kadar smo branili svoj dom, bili smo borílci »in majorem Germaniae gloriam«, ki se za národne naše težnje niti zmenila ni. — Pokristijanjenje ni bil národen čin v zmislu národne samodoločbe; Slovenec se je dal krstiti brez kakega posebno krepkega odpora; za krščanske nauke je imel krotki Slovenec neko dovzetnost in naglo je bil vnet kristjan. Čez dolgo potem se zatrosi med nas iz Nemške

séme luteranstva — in Slovenec se ga ni branil! Bati se je bilo, da ne bi se izneveril národ čisto stari véri po posvetnem pritisku in modrem postopanji predikantov, ki so izkušali svojo iz tujine vpeljano véro udomačiti in utrditi na národni podlagi, v pismu in besedi domači. Tako surovo, kakor je Nemec preganjal katoliške duhovnike in menihe, vêdel se ni slovenski kmet nasproti luteranskemu črnosuknježu. Toda ukoreniniti se reformacija pri nas ni mogla, ker so ji hitro minile razmere ugodne. Naglo so se bili dali Slovenci poluteraniti — še hitreje so jih zopet pokatoličanili; vzeli so jim knjige, čvrste prvence novoslovenske književnosti, in so jih požgali na grmadi — ali ogenj teh grmad ni nič ogrel naših pradedov! Kako čudovito hitro so morali Slovenci vsprejemati druge vérske resnice in menjavati vérske, najvzvišenejše nazore, kakor bi bila to samó obleka, ki se more menjati, kakor se komu zljubi, ne pa prepričanje, ki mora biti zasejano v srce in vladati vsega človeka. Pa — tù in tam, povsod se je národ klanjal jedino tujemu vplivu; ne da bi ga bili povprašali, porinili so ga na tisto bojišče, kjer so se bojevala nasprotna načela za nadvlado svetá.

Celó junaških bôjev pradedov naših zoper Turka neče priznavati preširna muza nemške zgodovine kot pravi národni bòj slovanski, niti ji ne veljajo slavne zmage ónih let za národne čine slovenske. Obširno in zgovorno pripoveduje, da je ta in óni slavni — Nemec, sin te in óne staroslavne — nemške rodbine vodil vojake iz »notranje-avstrijskih pokrajin« v bòj na Turka; gostobesedno slaví hrabrega načelnika kot prvoboritelja kulture — nemške in slika ga, kako zmaguje ali najde smrt Leonidovo. No, kje so pa naši »fantje«? Kje so dela hrabrega srca in krepke pestí naših junakov? Saj menda ti niso bili zgolj statisti, kadar je prišlo do bôja, kaj? Mislim, o téh menda ni treba govoriti tam, kjer vodi peró zgodovinarjem nemška modríca: kàj bi mari bilo lepo, govoriti o ljudéh, ki so bili sámi hlapci, seveda čvrsti, pogumni in celó vérni in poslušni, a vendar sámo orodje, brezvoljni strôji in po vrhu še celó — Slovenci!

Zdelo se nam je potrebno, poudariti značaj naše minulosti in zakaj moramo v omejenem zmislu rêči, da smo brezzgodovinski národ; o naši, res naši zgodovini se more govoriti samó v zgoraj omenjenem ožjem pomenu. Še odločneje pa se morajo ométati trditve, da se morajo našemu národu prištevati odlični državniki, vojskovodje, škofje itd., kakor n. pr. Žiga Herberstein, Janez Kacjanar, grofje Turjaški, Ravbarji i. dr., katerim je tekla zibel na slovenski zemlji in ki so kolikor toliko vplivali na usodo ne samó naše domovine, temveč vse države in si prislužili častno mesto v zgodovini. Odkar je osrednja

slovenska pokrajina, Kranjska, prišla pod nemško vlado, varovati se je zamene pojmov »kranjsko« in »slovensko«; na naša tla se je zasadilo mnogo tujih rastlín; aklimatizovale so se jedino v zemljepisnem, ostale so nam tuje v národopisnem oziru; tem tujim rastlínam so odrezali nebrojno mnogo cepičev in ž njimi »požlahtnili« domače. Take tuje in potujčene rastlíne so vzrasle košata drevesa in so lepó cvetele na naši zemlji — a »domače gore listi« to niso bili; ali morebiti izjemoma. Kadar so naši »stanóvi« branili svoje stališče, svoje predpravice proti osrednji vladi, ni bilo temu razlog národno nasprotje, nego jedino le tisti odločno stanovski ponos, ki je branil provincijalno samoupravo, da bi otel svoje gospodstvo nad podaniki in predpravice in svoboščine proti najvišji vladi. Naj navêdem le dva vzgleda.

P. pl. Radics trdi, da je Žiga Herbersteina prištevati slovenskemu plemstvu in našteva v svojih spisih cele tolpe »slovenskih vitezov in gospodov;« ali dokaza, da so te rodovine in ti možje bili Slovenci po krvi in po duhu, seveda ne more dognati. Še celó tega ne vemo, ali so bili ti možje taki poštenjaki, kakor Žiga Herberstein, ki je v najslavnejšem svojem spisu (»Raittung meines Lebens«) še na stare dní z nekim dandanes pri Nemcih ne več običnim ponosom se spominjal, kako pridno se je učil slovenščini in da ga niso mogli ustrahovati posmehi in priímki, s katerimi so ga pitali plemeniti njegovi tovariši. Ako se je tako godilo plemiču, bivajočemu v kraji, oddaljenem od meje nemške, med čisto slovenskim stanovníštvom, kako bi se bilo šele godilo plemičem v drugih krajih, ko bi bili tako predrzni, prištevati se Slovencem? Sámo slovensko ime in zemljepisna domovina ne smeta priti z odločilnim poudarkom v poštev, ako hočemo n. pr. določiti národnost temu ali ónemu plemiču, živóčemu v 15., 16., 17. i. t. d. veku. Dokler nam pa niti najslavnejši kemiki ne izumijo načina, kako človeško krí razkrájati v národne svoje delce in preračunjati, koliko odstotkov je v nji nemške, koliko slovenske in drugačne krví, in ker ne smemo národne zavesti minulih stoletij jednačiti svetski sili moderne ideje národnostne, morajo nam samó viri in splošne razmere ónih dôb povedati národnost tega ali ónega možá. Naše plemenitáške rodbine so bile nekoliko izvirno tuje, nekoliko pa potujčene po tistih vzrokih, ki smo jih že navedli. Že dečkom se je vcepal v glavíco tuji jezik, češ, da je za plemiča nedostojno, govoriti jezik kmetski; s plemenitaškim stanovskim ponosom, zaničevanjem nižjih stanov in s tistim tujim jezikom so zgradili okoli graščin orjaške zidove kitajske; na stolpe pa so postavili čuvaje istega duhá, da obrani národnemu duhu predirati v nemško plemenitaško svetišče.

Niti sam Kacjanar se ne sme prištevati zavednemu národnemu plemstvu; sodímo o njem tako ali tako, karajmo ga ali pomilujmo in primerjajmo slavnemu Wallensteinu: »slovenski« Wallenstein Kacjanar gotovo ni bil, navzlic svojemu izvirno menda vendar slovenskemu imenu. Že stari Rimljani so rekali, da se sme iz običnega občevanja sklepati na značaj človeški. Kolikor so nam znane obiteljske razmere Kacjanarjeve, kaže vse na to, da je bila ta, prvotno slovenska, rodbina ponemčena že davno pred njim.

V obče se moramo, navzlic tistim zgodovinarjem, (ki prištevajo slovanskim umetnikom celó Kalteneggerja, Strahla, Rotha itd.!) odločno odreči nadi, da bi bilo kdaj mogoče dokazati, da smo imeli n. pr. ob začetku novega veka še slovensko plemstvo. Kar ni storila sila, to so pomogli doseči stanovski predsodki, ki so odtrgali plemstvo od národne celote in je priklopili k tujemu národu. Da se nam ni iznevérilo národno plemstvo in ga nadomestilo tuje, nam nemilo, težko da se bi nam bile tako grozno skrčile meje in pogubil bogati zaklad národnih ustanóv z národnim duhom vred! (Dalje.)



Národne pesmi iz Viniškega okraja.

1. Stojí mi vrtec ograjèn.

(Podklanška.)

Stojí mi vrtec ograjèn,
Pa mi je róžic nasajèn;
Po njem se šeče grófica,
Za njo se klanja róžica.

Kaj se mi klanjaš róžica?
Te nimam kómu trgati:
So oče, mamka prestarí,
In sestra, bratec premladí.

Bi dragemu te trgala,
A drag mi je predáleko:
Je prek tri gôre vísoke,
Je prek dve vôde šíroke.

Na roki nosi prstan moj,
Da se pozná, da je on moj.
Za vratom nosi robec moj,
Da se pozná, da je on moj.

Le rasti, rasti róžica,
Te trgala bo grófica
Ko pride, pride k meni
V pozni že jeseni.

2. Fantje mi vriskajo.

(Iz Goleka.)

Fantje mi vriskajo,
Tičice pojejo;
Solnce mi doli gré
Tam za goré.

Če se pa ženil bom,
S tega se kraja bom,
Tja na hrovaško stran
Dečve bom zbral.

Njej tudi bránite,
Srce ji žálite,
Pa njeno srcé
Le bije za mé.«

Kupil bom flintico,
Flintico srébrno;
Tič'ce postrelil bom,
Ženil se bom.

„Kaj mi jo bránite,
Srce mi žálite.
Ta je za mé,
Za moje srcé.

Očka jo kregajo,
Mamka jo tepejo.
Ljubca ne mara nič,
Poje ko tič.

Jej kupil bom rutico,
Rutico židano,
Dà si bo brisala
Svoje solzé.

Kupil bom rínčico,
Rinčico zláčeno,
Da se bo troštala
Ljubica ž njo.

Zapisal J. A—č.



Domorodcem.

Besedam samim sveti domovini
Pomágati nigdar ne bode môči,
Neplódnih sòlz o bédi nje ne tôči
In ne vzdihuj nihče, da spí v temini.

Ljubezni žívi ogenj nas prešini
Ter z delavnostjo vsakdo se porôči,
Takisto po duševni dolgi nôči
Prosvete vzide jasni dan očini.

Dejanje našo rodoljubnost káži,
Naj tudi nam za žrtve in napôre
Učakati veselja še ne ne bóde.

Osrečujoča misel nas toláži,
Da čas vresniči vnukom naše vzôre
In med sloveče dvigne jih naróde.

Jos. Cimperman.



Rondél.

Tvrdó je, če na svéti sám živíš,
Če némaś ga, da v zlù se nánj opiraš:

Grenkà je solza, kojo sám utíraš,
Skeléča rana, kojo sám zdravíš,
Režóča bol, katero sám tešíš,
I pústa skórja, kojo sám obíraš:

Tvrdó je, če na svéti sám živíš,
Če némaš ga, da v zlù se nánj opíraš:

Če krog i krog divjá vihar i píš,
Če truden i mirú želján premíraš,
Zamàn se za továrišem ozíraš,
Da se upehan óbenj nasloníš:

Tvrdó je, če na svéti sám živíš.

Jos. Kržišnik.



Moje róže.

Ne ugájajo vam róže
V srci môjem vscvetajóče:
Vse premálo so lepé vam,
Vse premálo vonjajóče.

A kakó bi mogle biti
Li krasnéjše, bolj dišéče,
Ko jim nikdar ne prisíje
Vedri žárek mile sréče.

Ljub jih dèžec ne namáka,
Toplo sólnce jih ne gréje,
Blaga rôsa jih ne svéži,
Rahel vétrec jim ne véje.

V mráčnem so. Prilivam tožen
Sámo grênke jim solzice,
A solzé so nežnim cvetkam
Slábe le gojiteljice.

Jos. Kržišnik.



Slovenske predstave v dežélnem gledališči v Ljubljani od leta 1789. do leta 1850.

Sestavil P. pl. Radics.

Prvo poročilo, ki nam v Ljubljani sploh pripoveduje o gledališki predstavi v slovenskem jeziku, je iz leta 1670.; takrat so namreč ubožnejši učenci ljubljanske gimnazije v letovišči učenikov svojih, ljubljanskih jezuvitov, na gradiči Pod Turnom, ki se zdaj imenuje Tivoli, predstavljali igro »Paradiž« v slovenskem jeziku.

Od tedaj pa nimamo nobenega sledú o kaki slovenski igri na javnem odru blizu do konca preteklega stoletja.

V osmem deseletji 18. veka pa je nepozabljivi domoljub baron Žiga Cojz večkrat zložil in zajedno uglasbil kako domačo pesemco ter jo potem izročil italijanskim pevcem ljubljanske operne družbe, kateri so take slovenske pesemce peli pri italijanskih operah v dežélnem gledališči. Glasna hvala in polno gledališče sta bila pevcem vselej gotova, kadar so svojim operam dodali kako domačo pesem. Tista leta (1780.) je izšla v Pohlinovih »Pisanicah« prva slovenska opereta »Belin«; uglasbil jo je sicer kamniški učitelj Jakob Zupan, toda predstavljala se ni nikoli. Kmalu na to je stopil Linhart s prvim svojim dramatičnim delom pred občinstvo ljubljanskega gledališča.

Od tistega časa je videlo občinstvo, seveda časih po dolgih presledkih, od l. 1789. do 1850. naslednje slovenske predstave:

Leta 1789. dné 28. decembra so diletantje predstavljali igro

»Županova Micika«,

katero je po Richterjevi »Feldmühle« poslovenil Linhart.

Osebe:

Tulpenheim — — — Suknarski fabrikant Desselpruner
Gospa Sternfeldova — Gospa pl. Garzarolli
Manhof — — — — Dr. Makovic[1])
Jaka, župan — — — Dr. Merk[2])
Micika — — — — Gospa Linhartova
Anže — — — — Dr. Piller
Glažek — — — — Dr. Repič

Šepetalec Linhart.

[1]) Linhartov šurjak.
[2]) Pozneje dvorni svetovalec na Dunaji.

»Županova Micika« je izšla l. 1790. v tisku na svetlo pri Janezu Frid. Egerji; ravno tisto leto je izdal Linhart drugo svojo igro »Veseli dan ali Matiček se ženi,« poslovenjeno iz francoskega po Beaumarchaisovi »La folle journée, ou la mariage de Figaro«.

Leta 1791. dné 8. februvarija je pri benefici gledališke igralke gospé Deimerjeve neka gospodična deklamovala pesem »Fantje«, katero je zložil Linhart.

Pesem slôve tako:

»Fantje eu lęp zvęt je ta,
Kar kol lubesen da,
Is mojga malga verta
Ena roshe bres terna;
Pa ſhe ni prav odperta
En dober duh ima

Vam b'jo rada predala
Ne bo velik koſhtala
Lubi Fantje! kupite,
Sa en repar al dva,
Friſhko naprej stopite
Dober kup vam se da.
Linhart [1])«

Leta 1803. po leti in drugič dné 14. novembra so igrali otroci igro »Tinček-Petelinček«, katero je po Kotzebuvu poslovenil V. Vodník.

Leta 1814. dné 11. julija se je slavil »Mirov god.« V slavo povrnitve habsburške vlade je bil balet v gledališči, kjer so otroci peli naslednjo Vodníkovo pesem:

»Pubizhi, Punzhike
Pulte marjetize
Slatize, svonzhike
Danſ mirov je god

Splétajte vénzhike
Shmarnize, kokale
Kreſnize, pójdemo
Mirovzu naprót

Trófili, venzhali
Gas Premagávzhovo
Milmu porezhemo
Sdrav dòshel Fronz bod

Tvoje ſmo zvétize
Se ti poklónemo
Ponishno proſimo
Smil ſe ſirót!
Vodník [2])«

Leta 1814. dné 14. julija nova slavnostna predstava, pri kateri se je pela ta pesem Vodníkova: [3])

»Zesarja sta vgnala
Hud vojskini krik
Franzozu pa dala
Pravizhen mejnik

Mladenzhe vuhájo
Kdar ſtavio mejô
Naſ pléſat ravnajo
Nam godze dajô.«

Leta 1822. dné 22. marcija gledališka predstava. Gledališki list je natisnen z rdečimi črkami: »Doneſ bo igran ‚Golfani Starcz‘ kratkočaſnoſt u enim delu is Nemſhkiga prestavleno od Kotzebua.«

---

[1]) Pesem, natisneno na posebnem listu, hrani c. kr. studijska knjižnica v Ljubljani.

[2]) Pesem je natisnena na posebnem lističi, ki ga hrani c. kr. studijska knjižnica ljubljanska.

[3]) Idem ibidem.

Ljudje.

Komednin gofpodar, pride kakor kelnar in kakor godez — — — — — gofpud Flor.
Mizka, njegova shena — — — — — punza Fischer
Godernavez, ofkerbnik — — — — gofpud Wilchelm
Janes, hlapez — — — — — — — Janes Dittmayer.

Predstavljalci so bili navadni nemški igralci, ki so nalogo svojo zvršili tako dobro, da so morali igro ponoviti.

Leta 1822. dné 28. aprila. »Golfani ftarez« z istim osebjem.

Leta 1848. dné 30. maja. Prva velika beseda »Slovenskega društva« na slavo godú cesarja Ferdinanda I. Monolog »Device Orleanske«. »Novice« (1848. pg. 96.), kjer je ta beseda obširno opisana, sklepajo poročilo svoje: »Ne moremo tega popisa dokončati, da bi se ne zahvalili g. Bučarju, ki si je za napravo prve slovenske besede toliko truda prizadjal; pohvaliti moramo pa tudi g. Mašeka, učenika ljubljanske muzikalne šole, ki je le za klavir napravljene rečila pa v celo muziko prestavil in pa gosp. Fleišmana, ki s pravim veseljem in hvale vredno umetnostjo napeve slovenskih pesem zlaga. Tudi oršester se je dobro deržal. Vsak dober Kranjc (sic!) je zadovoljen gledišе zapustil z vošilam, de bi nam slovenski zbor enako veselico zopet kmalo napravil.«

Leta 1848. dné 19. junija. Druga velika beseda »Slovenskega društva». Sodelovalo je tudi »Filharmonično društvo« in vrhu tega so »Krakovci« peli nekoliko korov.

Leta 1848. dné 8. julija. Tretja velika beseda »Slovenskega društva« na korist pogorelcem št.-vidskim na Dolenjskem, katerim je požar 18. junija naredil veliko škode. Predstavljala se je Linhartova »Županova Micika«, katero je priredil M. Kastelic.

Leta 1848. dné 6. septembra: »Županova Micika« in »Golfani starec.«

Leta 1848. dné 13. septembra sta se ponovili obe navedeni igri. Vmes je dr. Lovro Toman deklamoval pesem »Slovenska mati.«

Leta 1848. dné 22. novembra na čast občnemu zboru »Slovenskega društva« Tylova igra »Tat v mlinu«, poslovenjena iz Češkega.

Leta 1848. dné 4. decembra se je predstavljala »Zmešnjava čez zmešnjavo«, katero je po Kotzebuvu poslovenil J. Babnik.

Dr. Bleiweis piše o tej predstavi v »Novicah« dné 11. decembra: »S takimi nespodobnimi igrami, ktere še Nestrojevo klafanje stokrat

prekosijo, se ne pomaga slovenski reči na noge, marveč jo pahne v brezdno nazaj. Lediše naj nam bo v veselih in žalostnih igrah učilnica življenja — pa v tako učilnico ne smemo nobeniga pošteniga človeka poslati! Poslednjič moramo še opomniti, de če bi se imelo več tacih komedij pričakovati, bi si mogli poprejšno cenzuro nazaj vošiti.« [1])

Med tem so začeli diletantje predstavljati igre tudi po deželi; tako n. pr. so igrali diletantje v Vipavi leta 1848. dvakrat Linhartovo »Županovo Miciko« in njegovo komedijo »Matiček se ženi«, kakor tudi veselo igro »Varh«, katero je leta 1840. iz angleškega po Garrichu poslovenil in na svetlo dal Andrej Smolè.

Leta 1849. dné 24. januvarija so diletantje predstavljali Linhartovo igro »Veseli dan ali Matiček se ženi.« »Novice« (1849, pg. 21.) pišejo: »Veseli dan ali Matiček se ženi,« vesela igra v gledišu pred somnjem ta dan od slovenskega društva napravljena, je ljudem močno dopadla; gledíše je bilo tako polno, da se je vse terlo in slovenskimu društvu je ta igra čez vse stroške naklonila gotovih 124 gld. Vsaki dan se bolj prepričamo, de tudi Ljubljana na Slovenskim stoji, čeravno nekateri še tega zapopasti ne morejo.«

Leta 1849. dné 13. februvarija. Vodníkova slavnost. »Novice« (1849, pg. 33,) pišejo: »Slave Venec« se je imenovala igra, ki jo je slovensko društvo v četertik v ljubljanskim gledišu v spomin Valentina Vodníka napravilo. Razun nekterih lepih pesem (posebno Husitske) sta nas nar bolj razveselila: govor v spomin Vodnika, ki ga je naš mnogospoštovani gosp. K. Dežman spisal, — in pa predigra divice orleanske slavniga Koseskiga.«

Leta 1849. dné 10. septembra. Gledališka predstava s petjem. »Novice« (1849. pg. 164.) poročajo: »V pondeljik smo imeli domorodno veselico v ljubljanskim gledišu, kér so nam častiti rodoljubi in rodoljube lepe domače pesmi peli in pa po češkim poslovenjeno igro »Dobro jutro« igrali, ki je pràv dopadla. Konec igre je storila pesmica tako prijetna, da imamo malo tacih. Razun naših že zdavnej dobro znanih pevcov iz Krakoviga in iz mesta, ki svojo reč vselej slavno izpeljejo, smo slišali v pondeljik prvikrat 2 lepi pesmi gosp. Medičarja, in pa novo gospodično pevko, ki se je v izverstni gosp. Fleišmanovi pesmi kaj dobro obnesla. Tudi v igri, ktera je bila sploh dobro igrana, smo vidili neko gospodično in nekega gospoda pervikrat igrati, in sicer tako dobro in umetno,

[1]) Ta graja Bleiweisova je silno pretirana. Igra ni toliko pohujšljiva, kakor prazna, pusta in — neumna; zatorej želimo, da bi kmalu izginila z odra slovenskega, kjer se hoče spet udomačiti. Ured.

de si smemo zares srečo vošiti k taki imenitni pridobitvi. Polovico dohodkov današnjega večera je namenilo slovensko družtvo našim ranjenim vojakam; tedej so gospodične in gospodje, ki so danes igrali in peli, dva dobra dela ob enim dopernêsli. Slava in hvala jim! Posebna hvala pa tudi gosp. Drju. B—čju (Bučarju. Ured.), ki je bil vrednik pétja in igre današnjega večera.«

Leta 1849. dné 15. decembra. Igra bana Jelačiča »Rodrigo und Elvira« z monologom iz »Device Orleanske.« »Novice« (1849. pg. 219.) pišejo: »Prihodnjo soboto bo gospodična Vesel, ki nas je že večkrat s slovenskimi poezijami razveselila, iz »Divice Orleanske« Koseskiga krasni samogovor 4. djanja v orožni obleki junaške »Divice« deklamirala; igrali bojo ta večer tudi igro, ki jo je Ban Jelačič v nemškim jeziku spisal, ko še ni z vojsko, ampak z poezijo opraviti imel. Ban Jelačič-Koseski — dva slovanska pesnika na en večer bosta gotovo močno vabilo v glediše ta večer!«

Teden pozneje pa pravijo »Novice« (1849 pg. 224.): »Zavolj neke razpertije med gledišnim vodjem in gospodično Vesel je zaostala napovedana igra »Divica Orleanska«. — Jelačičeva igra »Rodrigo und Elvira« je pa bila igrana, tode ni dopadla, pa je bila tudi večidel slabo igrana. Kakor slišimo, je sedanji ban to igro kot mladeneč pri nekakih 20 letih zložil — z ozeram na take mlade leta ne smemo preojstri biti v pretresu imenovane igre.«

V tem je tudi slovenska dramatična literatura nekoliko oživela: Leta 1840. je Andrej Smolè dal na svetlo Garrichovega »Varha« in Linhartovo igro »Veseli dan ali Matiček se žéni;« nekoliko let pozneje je Koseski poslovenil, »Devico Orleansko« in »Mesinsko nevesto«; leta 1848. je Malavašič spisal dve igri: »Nekdaj in zdaj« in »Edinost«. Obe bi se morali igrati v imeni »Slovenskega društva«; toda prišlo je do razpora med Malavašičem in društvenim odborom in nasledek je bil, da se igri nista predstavljali; Valjavec je leta 1849. preložil in v »Sloveniji« natisnil Göthejevo »Ifigenijo«; Cegnar opero »Zampa« in Mosenthalovo »Deboro«. Leta 1850. je dal Giontini na svetlo »Dve igri za slovensko glediše: I. »Juran in Sofija ali Turki pri Sisku« in II. »Stepan Šubic ali Bela IV. na Horvaškim«; Malavašič je preložil Raupachovo žaloigro »Mlinar in njegova hči« in Vilhar je zložil »Jamsko Ivanko«.

Leta 1850. se je znani literat Leopold Kordeš močno trudil, da bi v Ljubljani osnoval slovensko gledališče na akcije; že se je oglasilo nekoliko akcijonarjev; dné 7. aprila se je odbor zbral v posvetovanje. Toda podjetje ni vspélo; bilo je preveč ovér, zlasti pa osebne mržnje in osebnega nasprotovanja.

Leta 1850. dné 19. junija je bila spèt slovenska predstava v deželnem gledališči ljubljanskem; v slavo novodošlega deželnega namestnika grofa Chorinskega so predstavljali diletantje dve igri iz nemškega poslovenjeni: »Kljukec je od smèrti vstal« in »Vdova in vdovec«. Gledališče je bilo kar natlačeno ljudstva; navzočen je bil tudi grof Chorinski z vso svojo rodbino. »Novice«, ki (1850. pg. 110.) obširno opisujejo to predstavo, pravijo med drugim: »Z »Vdovo in vdovcem« smo storili eno in zlo imenitno stopnjo v slovenski igri naprej. Dosihmal so bile naše igre bolj iz srede prostiga ljudstva vzete — v ti igri pa se je pokazalo, da znamo tudi kaj več igrati, kakor samo proste reči. Gospodični, ki ste igrale, vesela Milika in žalostna vdova, obe ste se obnesle, de še nikdar nismo tako lepo igrati vidili, — pa tudi Živko in vdovec sta veliko dopadajenje našla in in ga tudi zares zaslužila« i. t. d.

Ta igra je bila za dolgo vrsto let zadnja slovenska predstava v deželnem gledališči v Ljubljani.



Kako in zakaj je Stanko Vraz postal Ilir?

Samo slogom može naša literatura uzcvětati.
St. Vr. V. 189.

II.

Tako je torej Vraz, kakor smo videli, bil nekoliko »Ilir« že po domačih vplivih slovenskih, ne šele po hrvatskih ter je o književni vzajemnosti svojih rojakov z ostalimi sorodnimi plemeni mislil že pred preporodom južnih Slavjanov ali pred »ilirstvom«. Ko je tedaj Gaj pravo za pravo šele z novim letom 1836. v Zagrebu razvil občno zastavo »ilirsko«, tedaj je naš Stanko imel pač vzroka dovolj, da je (po besedah Markovićevih) pohitel v krilo Hrvatski, kot slučeni usojenici svoji, katera mu je v starejši obliki mogla biti že znana od prej, a je zdaj samó pokazala novo rešilno obliko: književno jedinstvo za vse Vodníkove Ilire.

No, tu pa je najprej vprašanje: Kateri jezik je mogel biti orodje téga jedinstva? Mar óni slovenski, kateri se govorí v sedanjih slovenskih krajih? — Med Slovenci je bilo v óni dôbi še pač malo národnega duha, a dosti jednostranosti, sebičnosti in mlačnosti v Štajerski, Kranjski, Koroški. Kar se tiče pismenstva slovenskega,

čuli smo že zgoraj besede Vraza samega v pismu češkemu bratu z ozirom na dolenji Štajar l. 1834; o splošnem stanji slovenske književnosti pa zopet sam Vraz v že tudi omenjenem pismu Šafaříku l. 1836. govori takó-le: »Naši dozdajni še živi pisarje so zvun Ravnikarja, Jarnika in Prešerna, pred kterimi se naj vsak Slovenec pokloni, vsi ne spomenja vredni«; in obsodivši uprav izšle ‚Peſme in fabule duh. g. Volkmera izdal A. J. Murko', pravi nadalje: »Še enkrat in na vsikdar rečem: Vse, kar je v našem narečji pisano dosdaj, se je zvun Zhbelize in del Ravnikarovih; Vodnikovih in Jarnikovih pridnim zobekom listnih molov zadolžilo.« In, kakor nam pripovéda Vrazov iskreni prijatelj Davorin Trstenjak v »Novicah« 1854. 23, rekel mu je bil Vraz odhajajoč l. 1838. v Zagreb, »da neče več v slovenskem narečji pisati, ker je slovenski narod še premlačen za slovstvena dela v narodnem jeziku. Na Hrvatskem sveti že ‚Danica', mi je rekel, in skoro bode beli dan.« Vraz pak sam pravi o tém v romanci »Slovenski pisavnik«, istemu prijatelju tedaj dani v spomin, med ostalim baš o sebi: »Ko v družtvu se od knižtva pravi, on knigo prvemu podá, ta brž očali na nos ustavi, al ker črk njegovih nema, prečeden jo na stran polóži, od knig slovenskih tak zakroži: ‚Jim zlati časi prešli že, ko Truber, Gutsman pisal je.' Joj, joje, joje in prejoj! tu ni, Slovenska! čas še Tvoj. Kar doma spisal, v mesto nesel ter tam ponudil knigarji; knigar nemilo z glavo tresel delaje 'z knig zavitke si, ter piscu tak slovenš'no hvali: ‚To, glej, so tehanti pisali, al skor še ni pri men' sto ur, že mora bit' makulatúr, bes vas naj s pismami vred vzeme!' Oj, joje, joje in prejoj! Oh ni, Slovenska! čas še Tvoj.«

Proučavanje vseh jezikov slavjanskih, čitanje Šafaříka, Kolarja, Mickiewicza itd. sililo je torej Vraza na drugo mnenje, razven tega, kar je sam izkusil po domačih prikaznih. Vraz je videl (razlaga dalje Marković po samih njegovih izrekih), da je ta v ožjem zmislu slovenski jezik slabeji i v glasovji i v oblikah i po književni prešlosti i po številu ljudstva od ónega slovienskega ali slovinskega jezika, v katerem so skozi stoletja pisali starejši dalmatinski mnogobrojni in znatni pesniki ter v katerem govori in piše tudi v tem veku velika večina naroda v krajih Vodníkove Ilirije. Vraz je videl, da so Gaj in njegovi bližnji zemljaki svojo hrvatsko kajkavščino, sorodno kajkavščini slovenski, zlasti štajarski, žrtvovali ter namesto nje lepše, večini hrvatskega naroda lastno, po stari dalmatinski književnosti že proslavljeno, s književnim jezikom srbskim malone istovetno narečje štokavsko vsprejeli za višji obćni ilirski književni jezik; videč Vraz to žrtvo na ljubo književnemu jedinstvu Ilirov, ni mogel dvojiti, da je

ista žrtva dostojna in potrebna tudi kajkavcem slovenskim v Štajerski, Kranjski in Koroški, puščajoč kajkavsko slovenščino za ljudske spise. Vraz je čitajoč stare Dobrovčane, katere so hrvatski Iliri prinašali zopet na svetlo in slavili jih kot stare klasike svoje, z velikim zadovoljstvom nahajal, da so oni svoj jezik imenovali tudi slovinski, a da tá jezik ima neke stare posebnosti v glasovih, v oblikah, v besedah iste, katere ima tudi narečje Slovencev štajerskih itd.; potem on sodi na genetično istovetnost ónega dalmatinskega slovinskega in gornjega slovenskega narečja, samó da je to pod dolgo nemško vlado mnogo več trpelo ter je dalmatinski slovinski govor ostal znatno bogatejši in čistejši.

Pa da čujemo o tém uprav besede Vrazove! V drugem predgovoru svojih »Narodnih pěsnij ilirskih« v Zagrebu 1839. pravi pod nadpisom (z bohoričico): »Dobrovoljnimu Slovencu« dotično: »Drugo je vprašanje, zakaj sim jez, rojen ino odrejen med Štajerskimi Slovenci, predgovor (prvi namreč) v višji ilirskim naréčji ali dialekti, ki se za naših danov spet omlajuje, pisal? Že pred nékoliko létami previžan, de je vse pisanje v slovenskim, kar nije za prosti polk (ljudstvo), ampak za izobražene odlóčeno, ničemérno délo; pisal sim ta predgovor, ki nije za prost temoč za izobraženi svét Slovenstva odlóčen, v lépim ino bogatim naréčji ilirskim, ki v njem že klasičnih knig obilno zloženo je; v onim naréčji, ki od vsih Slovenov pod imenom narljuboglasnejši ino narbogatejši naréčja slovenskiga (slavjanskega) poznan ino štiman je, — v onem naréčji, ki obeča tudi nam ono prirodno duševno hrano, kero mi v našim prostim slovenskim naréčji zavoljo manjkanja piscov ino bravcov nemamo, neti nikol s tega zroka meti nemremo; — ono prirodno hrano, rečem, ktero mi v tujim duševnim sadovji zastónj jšemo. To só zroki, ki só mene vodili pri vkup nošenju ino izdanju le te knige. Znam dobro, de če nisim Te, od česar sim Te htél, previžal; nije timu réč, ktero jez pred Tvojim bistrim umam branim, temoč moj slabi glas kriv, zakaj Tebi, ljubi slovenski priatelj, priporóčujem slišati mogóčne glase Šafarika; . . ino Ti bóš previžan, mene, če ne pred bistrim Tvojim umam, véndar pred dobrovoljnim slovenskim sèrcam Tvojim za spričaniga dèržal; te obèrnil vedro, bistro oko k jugu na bogato polje prelépe ino prežlahtne narodne poezie, kakoršne v enaki obilnosti ino v enakim cvéti noben narod nema, k jugu v Dubrovačke vèrte mile ino slavne literature ilirske ino tam z obilno prirodno hrano krépil Tvojo vedro glavo, veselil Tvoje žlahtno slovensko serce.« In dru. Stef. Kočevarju v pismu iz Zagreba »na 15. dan prosinca měs. godine 1838«, govoreč o dobrovniškega pesnika Čubrano-

vića (ž. 1550) novo izdanem delu »Jegjupka« (Egipčanka-Ciganica) piše: »Ta knjiga je za nas ni samo radi toga, da je Gaju našemu posvetjena, od velike važnosti i cěne, nego osebujno[1]) za svakog gornjeg Ilira (t. j. Slovenca) zauzimiva, budući[2]) jest u njoj kadakad i naš dvojbrojnik n. pr. naju (nostrum duorum) nam. nas i više toga metnuto.[3]) Ti se možbit jošter sětjaš[4]) o onih rěčih, kojimi bih Ti razpravljao moja mněnja vrhu zaroditeljne (geneticus) jednakosti našeg slověnskog t. j. gornjoilirskog narěčja s dolnjim dalmatinsko dubrovačkim. Ni samo u tom stoji moje mněnje tada i sada Tebi priobćeno, da se Dalmatinci baš kako mi (gornjoil.) Slověncima i svoj jezik slověnskim nazivaju, nego ono se od dana do dana, čim većma i boljma Dubrovčane čitam, potvrdjava, budući u njih malo ni svi oni provincializmi nadvladuju, koji u nas carstvuju. To se razumě, da je naše narěčje ni toli čisto i bogato, kao što je dubrovačko, nu bič koj je běsnio vrhu siromašnih glavah naših Slověnacah, bio bi kamo oštrii i ljutii od sudbine Dubrovčana itd.«

Mladenič in začetnik pisatelj (pravi napósled Marković) čita Vraz v Jana Kolárja véliki lirsko-epski pesmi »Slávy Dcera« in v pridejanih »Vykladih« ter v spisu »Ueber di literarische Wechselseitigkeit zwischen den verschiedenen Stämmen und Mundarten der slávischen Nation« ob usodi Slavjanov, o značaji in broji njihovem, o pogojih in nadejah dostojnega jim bitka v bodočnosti; čita Šafařikove »Slovanské Starožitnosti« idr. in njegovo hvalo hrvatskim Ilirom v »Časopisu českého Museum« in v »Ost und West«; čita národne pesmi in umetne ostalih Slavjanov, upoznava vélike svetske literature, in za vsako nahaja jeden pogoj v mnogobrojnosti národa, za katerega se piše: zato on hoče, da tudi njegov narod najde v zložnem in zjedinjenem književnem delu z najbližjimi svojimi brati pogoje za dostojnejšo bodočnost. Zánj se on, ako bi ostal, maloštevilen kakor je, osamljen v književnosti kot dozdaj, boji prisile nemške, a ne brez povoda. Saj s prvim slovenskim pesnikom Preširnom dopisuje (1837—1840) prijateljski, a nemški, saj književni prvak slovenski v Koroški, Jarnik, piše mu (1838) nemški, a on jednako odpisujoč mu izpričava njega in sebe, ali z besedami: ‚tudi najboljši Slovenec mora zavpiti s psalmistom: v grehih hodim, v grehih sem se rodil, v grehih me je spočela mati, a pod grehi ima razumevati duševne okove nemške.‘ — Ako se Slovenec

[1]) posebno.
[2]) kajti, ker.
[3]) dejano, uvrščeno.
[4]) še spominjaš.

naobraženi more naučiti dobro nemški in francoski, vpraša Vraz, zakaj se ne bi naučil književnega jezika najbližjih svojih bratov, kateri so mu po jeziku sorodneji, nego li je saksonski Nemec štajerskemu? Tak nì ónega svojega pokrajinskega n. pr. kranjskega jezika, s katerim je v detinstvu odrasel, ne more popolno razumeti óni, kdor ne upozna sorodnih jezikov —: tako trdi Vraz Preširnu, kateri poslano mu »Slavy dcero« odbija ne razumejoči je, ter hoče samó gojenje máterinskega svojega jezika, a za druge slavjanske ne mara. — Tako Marković. Bodi mi dovoljeno, da iz pisem, v katerih Vraz to obširneje razklada Preširnu, tù navedem dotične besede njegove v originalu, saj so pač tudi za nas v marsičem poučne.

V jednem, dtto. »Graz am 1. August 1838« piše Vraz Preširnu: »Bei der Ueberschickung Kollars bezweckte ich keineswegs das materielle Verständniss, wie Du Dich ausdrückst, denn da hätte ich es eben so gut in der Agramer Buchhandlung können liegen lassen, sondern meine Absicht war nur euch wenigstens einen dürftigen Beweis der Erkenntniss eurer mir in Krain während meiner Anwesenheit erwiesenen ritterlichen Freundschaft zu geben. Nebenbei glaubte ich vielleicht wenigstens mittelbar etwas zur Verbreitung der nothwendigen literarischen Wechselseitigkeit der bisher getrennten Slaven beizutragen. Mir ist sehr leid, dass das erste Experiment in Krain so schlecht ausgefallen ist, schmeichle mir jedoch noch mit Dir eines Sinnes zu werden. Ich weiss nicht, welche Gründe Du allenfalls dagegen einwenden könntest, jedoch bin ich überzeugt, dass sie nach reifer Erwägung unserer kritischen Lage und der ungünstigen Verhältnisse entkräftet werden können. Schon die einzige Berücksichtigung der numerischen Inferiorität unseres slovenischen Völkleins, wenn wir auch die unter demselben herrschenden Zwistigkeiten, die von grammatischen und orthographischen Ungleichheiten angeregt und genährt werden, in den Hintergrund stellen könnten, überzeugen uns von der Nothwendigkeit, uns an irgend einen benachbarten und verwandten Volksstamm anzuschliessen, wodurch erst unser Herz frei schlagen darf, und wodurch wir auch unserem vielleicht eben gefährdeten Nachbaren Leben einhauchen. Was ist eine Nation, die nicht bei der Gründung ihrer Literatur und geistigen Emancipation sich auf eine erhabene Idee stützen kann? Und wo wollen wir, wenn wir abgesondert fortarbeiten wollen, diese hernehmen? Etwa aus den Heldenthaten unserer Vorältern? Wo haben wir davon eine Geschichte? Die etwaigen rühmlichen Thaten unserer Vorfahren verschollen für ewig in den von den, zur Zeit der Völkerwanderung aus unseren Gebieten geschaffenen Wüsteneien. Können

wir sie, wie bereits gesagt, auf eine numerische Gewichtigkeit stützen? Dass uns diese nicht erhebt, sehen wir an den traurigen Beispielen der Literaturen der Holländer, Portugiesen, Dänen etc., die doch einst mächtig, regierende Völker waren, und noch regierend sind. Und was wollen wir die dienenden, wenn die befehlenden, wenigstens die Dauer, nichts vermochten? Eine Literatur, die nicht auf einer positiven Basis ruht, ist, um mich der Worte Schafariks zu bedienen, eine todte Geburt. Das sind in Kürze meine Gründe für die Anschliessung an einen anderen slawischen Stamm, d. h. in literarischer Hinsicht, die Dir, so ich nicht irre, bereits aus meinen früheren Briefen bekannt sein werden, obgleich ich anderseits auch überzeugt bin von der Fähigkeit unserer sogenannten slowenischen Sprache sich mit Hilfe des fleissigen Studiums der übrigen slawischen Dialecte zu einer Schriftsprache zu erheben. Ich habe mich nicht soviel aus grammatischer Ueberzeugung als aus eingesehener Nothwendigkeit an unsere südliche Brüder angeschlossen, und wünsche daher sehnlichst, dass auch die übrigen Wohlmeinenden diesen Schritt thun.«

In v drugem pismu: »Bistrica bei Agram am 15. Dec. 1840.« govori tako-le: »Deine Ansichten über das Streben der illyrischen Literatoren und ihrer übrigen slawischen Freunde kann ich keineswegs theilen. Das Aufstreben der neuillyrischen ist nicht dahin gerichtet, die provincial-illyrischen literarischen Bestrebungen hemmen, noch weniger unterdrücken zu wollen. Nur zweifelt sie an einer üppigen Blüthe derselben. Niemand zweifelt an der Bildungsfähigkeit des wendischen Dialectes; niemand zweifelt auch an der Richtigkeit der von Dir aufgestellten Paralelle zwischen dem Spanischen und Portugiesischen einerseits und dem Serbo-illyrischen und Wendo-illyrischen anderseits. Aber jeder umsichtige illyr. Ethnologe muss dem Gedeihen der wendoillyrischen Literatur nichts Dauerndes voraussagen. Abgesehen von dem reissenden Einflusse des Germanismus in Oberillyrien fehlt die Basis der Möglichkeit eines Aufkommens des isolirten Slovenismus. Sage mir, wie viel gibt es unter der Million Slovenen Abnehmer für ein wissenschaftliches oder belletristisches Werk in dem Hausdialecte? und wie viele kann es bei der sanguinischesten Hoffnung in der Zukunft geben? Nie soviel, dass die Druckkosten bestritten werden könnten, um wie viel weniger so viel, dass ein slov. Schriftsteller von dem Ertrage seiner Werke honet leben könnte. So lange die Literaten einer Sprache nicht wenigstens diese Hoffnung hegen dürfen, gibt es keine Literatur. Die Cultur einer jeden Sprache, die etwas in der Welt bedeuten will, muss sich wenigstens auf eine Volksmasse von 5—6 Mil-

lionen stützen. Die Magjaren haben eine Bevölkerung von 3—4, und können bei ihrem grossen Reichthume und den grössten Opfern von Seite der Reichen zu keiner Bedeutung gelangen. Schauen wir hin auf die kleineren Völker Europa's auf die Portugiesen, Holländer, Dänen u. s. w., was spielen sie bei allen ihren Camoens u. s. w. für eine elende Rolle im Gebiete der Kunst und Literatur. Sie sind regierende Nationen, und was wollen wir Fremden dienende Wenden? Ich zweifle niht an einem »wendischen Camoens«, vielleicht bekommen wir zwei, drei . . . aber darauf werden, nach der Verhungerung dieser Dreier, Jahrhunderte der literarischen Dürre folgen. — Uns Oberillyriern bleibt daher nichts übrig, als uns, wenn wir Slawen bleiben wollen, an unsere Brüder im Süden anzuschliessen, was uns keine so grosse Anstregung kosten wird, wenn wir es herzhaft angreifen, da sie uns an Sprache die nächsten sind. Das wirst Du mir wohl zugeben, dass wir von ihnen Sprache und Character nicht entfernter sind als der Hannoveraner in von den Sachsen, und dieser von den Deutschen Steiermarks. Uns fehlt nichts als Ernst. Können wir so gut deutsch, französisch etc. erlernen, warum nicht den nächsten verwandten Dialect? Aber freilich kostet das die Aufgebung des Uneinigkeitsgeistes.«

(Konec prihodnjič.)



Testament.

Povest. Spisal Janko Kersnik.

VI.

Miklavžu se je odslej dozdevalo, da mu potekajo dnevi s podvojeno silo. Ugibal in premišljeval je v jedno mer, kdo mu je ukral óno važno, zánj tako pomenljivo pismo in akopram se mu je slutnja sukala skoro vedno le ob jedni osebi, vendar je ni mogel poprijeti se s sicer mu lastno žilavostjo. Spominjal se je, da je ónega usodepolnega večera videl Tomaža na spodnjih stópnicah, a kaj hoče, kaj mora ta reva, to hlapče, ki ne loči popirja od cunje? A kdo drugi bi mogel biti? Miši niso snéle testamenta, sicer bi se bile lotile tudi suknje, druga žival ali golazen tudi ne, torej le človek. Pa, kateri — ko nihče ni prihajal v podstrešje, in nihče, celó sestra Urša ne, ni znal za óni skrivni kotiček. Da bi bil Miklavž babjeveren in strahopeten, prišel bi bil morda do prepričanja, da mu je to napravil sam zlodej, a mož je bil pretrezen.

Najhujše je bilo to, da se ni upal, da ni smel nikdar povprašati, kaj mu je storiti; sám, sám je moral nositi to silno skrb in bojazen, in od nikoder ni bilo nade, rešiti se. A sklenil je biti vstrajen do zadnjega trenutka; za nevesto, za Metko mu ni bilo; brez denarja, brez njenega premoženja — kaj bo ž njo? Sevé, ko bi se našel pozneje oni tujčev testament; — pa kaj, ko bi ga ne bilo? Poraz njegove imovine je pred durmi, pomaga si lehko le še z bogato ženitvijo, in taka bi se morda sklenila še drugod. Z ubožno nevesto pa le pospeši propad.

A hotel je čakati do zadnje ure; zato tudi ni ustavil druzega oklica, nego pustil, da je šlo vse redno pot. Jedenkrat mu je bilo že na jeziku vprašanje do Tomaža — hotel je je staviti odkrito, prijateljsko, proseče, češ, dam mu, kolikor hoče, ako ima on to pismo in mi je vrne, — a premislil se je; spomin na minule dni mu je zavezal jezik. Tega moža se ni upal kàj prositi, on je moral biti, moral ostati njegov — hlapec. Poleg tega pa se vendar ni mogel iznebiti misli: kaj, ko bi vendar Tomaž bil pravi —?

V ponedeljek po drugem oklici je imel Topolščak zopet več gostov okrog mize pod lipama. Vračali so se s sejmov s Štajerskega in Ogrskega, in med njimi, večinoma mešetarji, imel je prvo besedo naš znanec Klander. Možje so bili bajè dobro opravili, in nihče se ni branil vreči svojo petico za vino. Sredi glasnega razgovora krikne zdajci Klander mimo gredočemu krčmarju:

»I, kje pa spi danes tista tvoja kljusa, tisti Tomaž, ki ga rediš na svojo škodo — in paseš?«

Miklavža je to vprašanje neprijetno streslo.

»Ne vem, kje se klati!« zavrnil je skoro neprijazno.

»Morda zopet pisma in popirje in cunje pobira ob cesti.«

Jeden iz družbe je sunil mešetarja, naj pije ter povprašal, koliko je dal koroški kupec za par volov, katera je bil Klander pomagal prodajati, in zato nihče ni pazil na óne besede, niti na to, da je Topolščak za jeden trenutek omahnil, kakor bi ga bila strela udarila. Vrnil se je v hišo, a sam ni znal, kako je prišel tjà; v veži pod stópnicami je obstal in se prijel ob steber.

»Torej vendar, vendar — da, to, to mora biti!« šepetal je.

Malo pozneje je korakal s polnim bokalom med pivce ter ga postavil pred Klandra.

»Za tega bom pa jaz dal!« dejal je dobrovoljno.

»Haló, glej ga!« vpil je jeden — »ti je li prvenica storila, ali kaj, da si tako radodaren?«

»Oj, možje, žéni se žéni, in sedaj se hoče odkupiti«, menil je Klander moški in jel točiti.

»Res je, res — toda tako po ceni nam ne uide; z jednim bokalom ne bo nič!« vpili so drugi.

»Saj vem, da ga nimate dosti, ako vsacega izmed vas v štrtinjak potopim,« smijal se je krčmar oblastno in migal z že praznim bokalom dekli, naj prinese druzega.

Pijančevanje je trajalo ves popúludan, in nihče iz družbe se ni spominjal, da bi bil Topolščak kdaj tako vesel, kakor danes. V mraku stoprav so začeli možje odhajati, večinoma so bili iz Grabna — jedinega Klandra pa je védel krčmar pridržati. Pri vinu to tudi ni bilo težko.

Ostala sta samá ter besedovala o najrazličnejših stvaréh, ko krčmar kar tako mimogredé omeni:

»Ej, da bi ga hudir, tega starca Tomaža! Še sedaj ga ni, da bi pomagal živino opraviti!«

»He, he, Tomaž! — He, he, to ti je ptica!« muzal se je óni in omahoval za mizo.

»Zakaj?« dejal je mirno Miklavž.

»Zakaj? Zato, ker pravim, da je! To ti je ptiček, — a kaj, to ti je — hudič, pravim!«

»Kaj ti je storil hudega? Vidva sta vendar prijatelja! Kolikokrat skupaj mešetárita, da ga ni po tri dni domóv!«

»Prijatelja? Skupaj mešetáriva — praviš?« vpil je Klander, ves razjarjen.

»No, vsaj tako je bilo!«

»Dà, bilo je, bilo! Pa več ne bode, pravim ti, Topolščak! Nikdar več ne bode!«

Mešetarju se je jezik opotekal in Miklavž se je jel bati, da bo pijanost onega prej premagala, nego bo njemu moči zvedeti, kar je hotel. Poznal pa je Klandrovo nrav ter zato dejal:

»Danes takó govoriš! Pústi ga v miru in pij!«

»Kaj danes? Ne, vedno tako, ti pravim! Pa v miru ga tudi ne pustim! Nikdar ne -- ta dedec nima veljave; — čakaj, povem ti —«.

Izlil je v tem pol kozarca vina v sé in postavil posodo trdo na mizo.

»Povem ti, česar še nisem nikomur! Pa môlči, môlči, Miklavž — to ti je — hudič, pravim!«

Drgnil je pri teh besedah svoje široko teló ob mizo in pomišljeval, da je Topolščaku ginila vsa potrpežljivost. Vse se je treslo v njem.

»Védi,« nadaljeval je óni počasi, »Tomaž ima neka skrivna pisma, testament mora biti, ali kaj takega; ,testament', to sem sam čital, pa njegov ni, ker ne zna pisati. Ukral ga je, ukral — pa čemu — ti pravim, čemu — ko je zánj tuj testament toliko vreden, kot tvoj nos?«

Miklavž je izustil nekaj nerazločnega, nerazumljivega. S tresočo roko je natočil ónemu vnovič poln kozarec.

»He, he, si ga li tudi že preveč potegnil, da ga po mizi izlivaš?« grohotal se je mešetar.

»Zakaj bi ga ne? Le dajva ga!«

Klandrova moč je bila v malo trenutkih pri kraji, kakor tedaj, ko je bil Tomaž njegovo učenost v pismu porabil za svoje namene. Pa krčmar ga nocoj ni hotel izpustiti iz svojih pestij. Zvedeti je moral vse, kar je bilo onemu znano o Tomaževem testamentu. Ukazal je hlapcu, da je spravil na pol nezavestnega mešetarja spát v pritlično prazno sobo, katero je potem v veliko začudenje hlapčevo zaklenil s svojo roko. Sicer je bila navada, da so pijance na cesto odganjali, nocoj pa ima jeden najhujših celó prostor v hiši; ko bi ga bil del v hlev — to bi že ne bilo tako posebno, pa v — hišo! Hlapec je majal z glavo, vračajoč se preko dvorišča. Med hlevom pa je zadel ob Tomaža.

»Si li že vse opravil?« vprašal je ta.

»Rézanice bo še treba! Pa sedaj sem tisto pijano muho, Klandra, spremil spat. Odslej bo že vsak capin v hiši spal!«

»Kaj — Klandra?« zavzel se je Tomaž.

Hlapec je na kratko povedal, kar je znal.

Ta večer Tomaž ni htel rézanice rezati, nego odšel je brez izgovora proti svojemu domu. —

Druzega dné si je Klander mèl dolgo časa oči ter se čudom čudil, prebudivši se v prijazni, lepo pobeljeni sobi, v katero je skozi dokaj visoka okna sijalo žarno jutranje solnce. Kàj jednacega se mu že dolgo dolgo ni bilo pripetilo — da bi se bil prebudil v sobi in na snažni postelji — in mislil je, da se mu sanja. A ko se vskloni polagano in skozi okno ugleda široko Topolščakovo dvorišče, jelo se je tudi v njegovi glavi nekoliko svitati. Samó to mu je ostalo temno, zakaj so ga déli sem v sobo in na posteljo. Zleknil se je še jeden pot zadovoljno po mehkem ležišči, zazéval globoko, a potem vendar skočil naglo raz posteljo ter šel odpirat duri. A te so bile zaklenene.

Miklavž je bil moža dobro zavaroval ter nosil ključ v žepu.

Mešetar je nekoliko časa trkal, ali ker le ni bilo nikogar, zlezel je nazaj na postelj in čakal, kaj bo iz tega. »Če so te zaprli, odprli ti bodo gotovo!« dejal je, in kmalu bi bil vnovič zadremal.

V tem pa je nekdo jel odklepati vrata in v sobo je stopil prijaznega obraza Topolščak.

Ni se nam ohranilo poročilo, kaj in kako sta besedovala in ukrepala ta dva moža skoro poldrugo uro, kajti toliko časa se je po déklinem računu mudil Miklavž pri Klandru; le to je gotovo, da je dobil mešetar še dober zajutrek — meseno klobaso in polič vina, kar je najviše cenil — in da sta se oba moža ločila jako prijazno.

»Kàko posebno kupčijo morata imeti;« ugenila sta hlapca in dekla, razpravljajoč v hlevu ta nenavadni, važni dogodek.

(Dalje prihodnjič.)



Književna poročila.

Beiträge zur altbulgarischen Conjugation, von Oskar Wiedemann. Spb. 1886, 8°, str. 154.

Do zdaj ni bilo spisa, kteri bi nam bil podal statističen pregled glagolskih oblik staroslovenskega jezika, iz kterega bi bili mogli razvideti v kakem številu, malem ali velikem, se nahajajo te ali one oblike glagola v posameznih spomenikih, v kterem razmerji stoje v tem obziru cirilski spomeniki z onimi z glagolico pisanimi, s kratka manjkalo je spisa, kteri bi nam bil podal vse gradivo glagolskih oblik na isti ali podobni način, kakor je to v Scholvinovem spisu gledé stsl. sklanje. To veliko praznino izpolnil je Wiedemannov spis, kteremu se na vsaki strani spoznava ogromen trud in velika marljivost.

Porabil je vse prave stsl. spomenike, tudi one, ktere je Geitler izdal (euchologium), glagolski spomenik manastira Sinai brda in psalter glag.) in cod. marianus, tako, da je njegovemu spisu podlaga mnogo obširnejša od one Scholvinovemu spisu, kteri ni mogel omenjenih spomenikov porabiti, ker še niso bili takrat znani ali izdani. Da se ni oziral na stare kijevske fragmente, mora se le odobravati, ker oni ne pripadajo k panonskim spomenikom. — Samo po sebi je pri tako obilnem gradivu razumevno, da je pisatelju časih kaka oblika ušla in da niso njegove številke vedno popolnoma natančne; a tega mu ne bode v zlo štel, kdor vé, kako je tako delo utrudljivo. Pisatelj ne podaje nam samo vsega gradiva in ne našteva posameznih oblik, nego skuša tudi razložiti mnogo do zdaj precej nejasnih oblik — seveda mu je bilo zbiranje gradiva prvo in glavno — tako n. pr. *bimъ*, *bą*, aor. na — *ohъ*, comparativ, impf. *možaahъ*, *gъnati* nasproti *ženą* itd. Če tudi ne bo obveljala ta ali ona razlaga, to se mora vendar priznati, da je v

marsičem pravo pogodil ali saj bolje pojasnilo podal od do zdaj navadnega. V ostalem omenjam samo sledeče.

Na prvih straneh našteva vire t. j. panonske spomenike, iz kterih je zajemal in med njimi tudi evangelij novgorodski. To hibo je pisatelj najbrž iz uvoda Miklos. Formenlehre in Paradig. posnel, kajti ta evangelij je, kakor je prof. Jagić Archiv V. 689. pokazal, staroruski in ne staroslovenski spomenik. Treba je tedaj, da se v knjigi prečrtajo vsi primeri iz tega evangelija, posebno onih 26 ali 27 — *tь* mesto panonskega — *tъ*, kteri ravno svedočijo, da to ni pravi stsl. spomenik. Ali to ne kvari spisa, ker je k sreči obseg tega evangelija ali bolje rečeno fragmenta tako mal in neznaten, da se ne more v poštev jemati nasproti ostalim spomenikom.

Knjiga obseza šest poglavij. V prvem obravnava končnice (str. 4—27), drugemu je naslov: Zur Bildung der Modi (str. 27—38), prav zanimivo poglavje, tretjemu: Zu den Tempusstämmen (str. 38—110), v četrtem govori o imperfektu (str. 110—128), v petem o deležnikih (128—142), v zadnjem o nedoločnikovem deblu (143—154).

Na str. 4.—6. so sestavljene oblike 1. sgl. na — *mъ* m. pravilnega — *mь* in mi razvidimo, da samo cod. zografos in cloz. imajo skoraj izključljivo pravilne oblike, v ostalih spomenikih pa razven edine savine knjige močno prevaguje — *mъ*. Isto velja o imper. na *ždь*, kteri se nahaja samo z mehkim poluglasnikom ь edino v cod. zogr.; vsi drugi spomeniki imajo v veliki večini — *ždъ*; edina izjema je še psalt. Geitlerjev. Seveda pri — *ždъ* nasproti — *ždь* ni treba misliti na trdo izreko: ъ m. ь je tukaj pravopisna navada. Za tem našteva pisatelj vse slučaje, v kterih v 3. sgl. aorista pristopa še sedanjikova končnica tъ; teh je pri glagolih I. 5. 324 slučajev, a samo 112 brez tega *tъ*. Samo v cod. suprasl. so te oblike brez — *tъ* v večini. Tudi pri glagolih I. 7. je več oblik (aor.) s — *tъ*, kakor onih brez njih (22 : 16). Na str. 24. govori o razlagi 3. sgl. in pl. na — *tъ* m. pričakovanega — *tь* v panonskih spomenikih, tedaj o stvari, o kteri se je v zadnjih letih dovolj pisalo in se pridruži Brugmannu, kteri K. Z. XXVII, 419 trdi, da se mora ločiti *tъ* od *tь*, in smatra *berątъ* za injunctiv (t. j. nepristen conjunctiv), h kteremu je pristopila partikula *u*, slov. ъ. Njemu je tedaj *berątъ* kakor tudi 1. sgl. (Morph. Unter. I. 145.) injunctiv. Prvo tolmačenje je jako dvomljivo.

Uzrok, da hoče prof. Brugmann 3. pl. *berątъ* od *berątь* ločiti in za injunctiv smatrati, je ta, da si ne more na drug način tolmačiti ъ m. pričakovanega ь (kteri se v staroruskih spom. nahaja) v panonskih spomenikih. Dokler pa ni popolnoma nemogoče te prikazni razložiti, ne gre ločiti brez tehtnih uzrokov — in takih ni navedel Brugmann — tako blizo stoječih in sorodnih oblik. In res nas nič ne sili reči, da se nikakor ne dá

tъ iz *tь* razložiti v omenjenih slučajih[1]). Že prof. Baudouin de Courtenay — kar je tudi Wiedemannu znano — izrekel je v svoji knjigi „Podrobnaja programma lekcij v 1877—1878 učeb.“ g. str. 190, da moremo tukaj „prinjatь fonetičeskij proces otverděnija mjagkih soglasnyh v koncě slov“. Tak proces „otverděnija“ ne vidimo samo v jugoslovanskih narečjih — in k tem vendar pripada tudi staroslovenščina, nego celo v ruskem jeziku, kteri med slovanskimi jeziki najnatančneje loči reflekse stsl. ъ in ь. Tako je, kakor je prof. Jagić Archiv VI, 296 povdarjal, da je iz stare mehke končnice — *mь* v instr. postalo *mъ*, tako so tudi nekdaj mehke skupine *ca, ča, ža, žd'a ša* v sedanji ruščini trde. Zakaj bi se tedaj ne dalo kaj enakega misliti v stsl., in to še poprej kakor v ruščini. Ali lahko se ugovarja, zakaj se pa tudi v drugih slučajih ni spremenil *tь* v *tъ* n. pr. zakaj ne smemo za prave stsl. oblike smatrati *vlastъ, kostъ, pątъ* (ktere res nahajamo tudi s trdim poluglasnikom ъ), nego samo *vlastь, kostь, pątь*? Na tak ugovor odgovoril je že Baudouin de Court. in rekel, da se je mehkost ohranila v teh slučajih, ker so vsi drugi skloni teh besed tudi mehki, ker so tedaj omenjene oblike obvarovane „od etogo fonetičeskago izměnenija protivodějstviem so storony čutьja rodstva s drugimi formami“; na *kostь* etc. so vplivale tedaj oblike gen. *kosti,* dat. *kosti,* in str. *kostiją,* nom. pl. *kosti* itd. V našem slučaji je pa *tь* stal popolnoma osamel in se ni mogel naslanjati na sorodne mehke oblike in dovolj upirati onemu nagonu, kterega zapazimo pri vseh jugoslovanskih jezikih, nagonu „otverděnija“. Nekoliko vplival je najbrž tudi zaimek *tъ,* kakor je to R. Brandt, Грамм. Зам. I,³ 16 opazil. Mi vidimo tak odnošaj med zaimkom in glagol. končnicami: v dvojini — vě in zaimek tudi vě, posebno pa v 2. in 3. os. dvoj., v kterih je smatral časoma jezik — ta za končnico mož., a — te za žen. in sred. spol. To je opaziti tudi v 1. pl., kjer je nastopila končnica my že v starih spomenikih in se je tako 1 pl. izjednačila z nom. pl. prve osebe zaimkove (my). K temu se še sledeče pridruži. V pat. mih. nahajamo oblike *kupecotъ, dětištosъ* in v bon. *pątosъ* (Mikl. Asl. Lautl³. 81). Kako hočejo to zastopniki injunctiva in teorije ločitve tolmačiti? Gotovo ne bo nikdo trdil, da se tudi v tem slučaji mora n. pr. suf. — ьць (kupecotъ = kupecъ + tъ) ločiti etimologično od — ьць. Ti slučaji, mislim, dokazujejo dovolj jasno v južnih narečjih proces „otverděnija“ in govore proti razlagi Brugmannovi. Ta proces je v južnoslovanskih jezikih vedno bolj in bolj prodiral in s časoma popolnoma nadvladal. Tako si imamo tudi razložiti, da nadomestuje v teh jezikih trd samoglasnik *e* ali *a* (o) stsl. poluglasnika ъ in ь; refleks stsl. mehkega poluglasnika je tedaj trd samoglasnik.

[1]) Tudi prof. Jagić se je odločno in temeljito izrekel proti razlagi Brugmannovi, in izreči moram kar odkritosrčno, da me je spodbudila samo ta izjava mojega spoštovanega učitelja, da sem začel premišljevati o tej stvari; inače bi še vedno bil prisegal na razlago Brugmannovo.

Nekteri jeziki n. pr. poljščina in velikoruščina, razločujejo še zdaj refleks mehkega poluglasnika od trdega.

Na str. 27.—30. našteva pisatelj pod naslovom: Zum Optativ des Praesens vse imper. I. 7. in V. 2. na *a* (ѣ) in na *i*, in mi razvidimo, da so v merodajnih spomenikih prvi navadnejši; ali v razlago teh oblik se ne spušča. Jako zanimiva je njegova razprava o *bimъ, bi* itd., ktere oblike on ne smatra kakor Jagić in Brandt za sedanjikov optat., nego za optat. aorista in jih primerja s staroindiskim *bhûjâm, bhûjâs, bhûjât* (str. 35). Glasoslovno se ne upira nič tej razlagi. Jagićeve razlage ni hotel sprejeti, češ „ein Grund für die Umformung in *bimъ*, **bite* (dafür biste) lässt sich nicht finden". Mi bi namreč imeli pričakovati gotovo v pl. **běmъ*, **běte* — samo ѣ je glasoslovno opravičen — kakor tudi imamo *pletěmъ, pletěte* nasproti sgl. *pleti*. Res ni jasno, zakaj ni *běmъ, *běmъ itd., ali ravno glede zgodovine in razvitka stsl. ѣ je še mnogo nejasnega. Saj ne vemo, zakaj je v nom. pl. *rabi* a v loc. sgl. *rabě*, zakaj je tedaj časih *ě* nepremenjen ostal, časih se je pa spreobrazil v *i* v istem položaji. Sam pisatelj je dobro omenil, da bi m. *dъšti* imeli pričakovati **dъšta*; zakaj, tega ne vé povedati tudi on. Morda je 2. in 3. sgl. *bi* na du. in pl. vplivala, posebno radi tega, da se loči optat. *bista, biste* in *bišę* (zadnja oblika je secundarna) od impf. *běsta, běste, běšę*. Tako je tudi v nsl. v imperat. iz jednine *i* vzet v plur., da se po tem razločuje velevnik od sedanjika. — Gledé *bądą* ni sprejel Miklos. razlage, ktera se res ne dá zagovarjati; kajti *ei* v **bąd—e—i—nt* bi dal samo *i*, tedaj *bądi* ali morda *bądę* (kdor namreč pri tem misli na nejasno 3. os. množ. hvalętъ), nikakor pa ne *bądą* [1]). Wiedemannu je, kakor J. Schmidtu, ta oblika conjunct.; na drug način se tudi ne dá lahko tolmačiti. Enako misli o *bą* (= *bhuant), na kar je opozoril že Miklos. Vgl. Gramm. III², 89. — Na str. 55. razvidimo, da se v 180 slučajih piše in je tedaj tudi govorilo *mъrą; mrą* se nahaja samo 14krat; mora se tedaj prva oblika sprejeti v slovnico, kar je že pred nekoliko leti povdarjal Jagić proti našemu Miklos. V nasprotji z Leskienom razlaga pisatelj *biją* iz *bъją* in *kryją* iz **krъją*, kteremu odgovarja še v ruščini *kroju* (Arch. VI. 288). Na str. 74—78 podaje nam vse sedanjike z — *aa (a)* m. *aje*, z *ěě (ě)* m. *ěje* in *ii (i)* m. *ije*, kterih je največ v cod. mar. in supr.

Na str. 99. govori ob aor. *rěhъ, těhъ*. Tudi on jih ne more povoljno pojasniti gledé *h* m. pričakovanega *s*, kteri bi moral tukaj ostati, ker se naslanja na predstoječi mu *k (*rēk—sъ)* in ne stoji med samoglasnikoma. Samo med samoglasniki se spreminja *s* v *h*. Temu pravilu ali bolje navadi

[1]) Nekoliko neverjetno hypotezo o bądą izrekel je prof. Brandt v Russ. filol. Věst. VIII. 4., kjer pravi, da je morda bądą iz acc. *bą* (od samostavnika *bū) + *děmъ* (= děti) nastalo. Iz bąděmъ je po analogiji drugih glagolov v 1 sgl. *bądą*.

— kajti ta proces se še vedno vrši v sedanjih slovanskih jezikih (Arch. II, 400, Arch. V, 490 Baud. d. C. Beitr. VI, 221 m Šafařik Č. Č. M. 1847, I. 37—71. in Potebnja Kъ istor. zv. III, 84—92) — se upira le malo izjem (n. pr. *pěšь, nosъ, bosъ, pojasъ, rosa, slovese); v s* — aor. ni *s* med samoglasniki: *něsъ* = **něs—sъ*, v gen. pl. je *nasъ* = **nas + sъ* (Leskien, Die Partikel — am in der Decl. Berichte d. k. sächs. Ges. d. Wiss. 1884. str. 104), v češ. *dolás* se je ohranil *s* radi nekdaj predstoječega mu soglasnika *n*. Na besede kakor *osь*, lit. *aszìs*, axis, nesą (= nek'—s—), desnь itd. se ne sme ozirati v našem slučaji, ker tukaj odgovarja naš *s* indovropskemu *k's*, a ne *ks*, kakor v rěk — sъ; *k's* se ima tedaj ločiti od *ks*. — Wiedemann samo faktum omeni „jedoch findet die Vertretung indogr. *ks* durch *h* (bez. š) nur vor folgendendem Vokal statt.“ Tako tudi Brugmann, Grundr. d. vgl. Gr. § 462. misli, da je naš *h* iz *ks* nastal skoz *χχ*. „Ob der Gang *ks* — *kχ* — *χχ* oder *ks* — *χs* — *χχ* war, lasse ich unentschieden.“ Toliko je gotovo, da predstoječi *k* ni dovolj varoval *s*; zakaj se je pa v besedi *lysъ* itd. ohranil *s* vsled nekdaj predstoječega *k* (cf. lit. *lankas*, let. *lanka*), na to se ne da lahko odgovoriti. V oblikah *rěste, těste* (2. pl.) razlaga *s* iz *rēk—s—te, *tēk—s—te in pravi, da je pred *st* izpadel *k*, kterega mnenja je tudi Brugmann. To je verjetno — ali treba ni teh oblik od navadnih aoristov kakor *vedosta* etc. ločiti, in tukaj se je gotovo *s* ohranil obvarovan po sledečem soglasniku *t*; tako tudi v *rěste* nasproti *rěhъ* (Mikl. Asl. Lautl.[3] 238, 268).

Aor. *čisъ, rěhъ* ne razlaga iz **čьt—sъ*, nego kakor drugi iz **rěk*—, tedaj tudi on misli, da je v njih „Hochstufe“ nasproti sedanjiku *rek*—.

Tudi Wiedemann je obogatil slovansko filologijo z novo razlago aorista na *—ohъ*, ktera se od Brandtove razločuje samo v tem, da ji ni podlaga 1. oseba mn., nego 1. jednine (str. 110). Po njegovem mnenji je k aor. kakor *vedъ* pristopil *hъ*, kteri je vzet od aor. kakor *dahъ*, in nastalo je tedaj **vedъhъ*. Iz prve osebe je ta analogija tudi v ostale prešla: po sliki *dahъ, dahomъ, daste* etc. dobili smo **vedъhъ, *vedъhomъ, *vedъste* etç. Potem se je iz *vedomъ, vedově*, tedaj iz prvotnega ali starejšega aorista, nadomestil *ъ* z *o* in tako so nastale oblike *vedohomъ, vedohově* in potem *vedohъ, vedoste, vedošę*. Ta razlaga je dovolj neverjetna in vpliv analogije jako prisiljen in nenaraven; tako kombinuje jezikoslovec, a ne jezik. — Iz str. 111. in 112., na kterih je pisatelj sestavil impf. na *—šeta, —šete* in *—sta, —ste*, razvidimo, da prve oblike jako znatno prevagujejo v najstarejših spomenikih; v cod. zogr. ni nobenega impf. na *—sta*.

Na strani 117.—126. govori tudi Wiedemann o vprašanji, ktero je za slovan. filologijo bilo nekaj časa pravi noli me tangere, namreč o imperfektu in je sprejel razlago J. Schmidtovo z nekterimi spremembami. Da

bi srbske oblike *recih, tecih*[1]) gledé sibilanta bile starejše od stsl. *pečaahъ, tečaahъ*, neče verjeti Jagić, ker se mu ne dozdeva verjetno, da bi se bile ohranile v srbohrv. prvotnejše oblike. Da v vsakem slučaji stoji staroslovenščina najbliže idealnemu praslovanskemu jeziku, to se ne veruje zdaj več, kakor tudi n. pr. ne, da ima povsod sanskrit najprvotnejše oblike, ne oziraje se pri tem na to, da ni kar tako samo po sebi verjetno, da je nekdaj bil jedinstven pravoslovanski jezik. Tako je n. pr. srb. *dići* prvotnejša od dotične stsl. oblike. Težavo delajo mu impf. *mǫžaahъ* itd., kajti tukaj bi pričakovali po naši teoriji na vsak način **možěhъ*, **možěahъ*, tedaj *z* in ne *ž*, če je res v slovan. impf. dativni suf. *ai*. Samo, ker si ne more omenjenih impf. pojasniti, išče pisatelj v njih instrumentalni sufiks *ē*, slov. ѣ, kteri predstoječe guturale preobrazuje v palatale, toda mora takoj sam priznavati „ein infinitivisch verwandter Instrumental findet sich freilich nicht, es kann das nur ein Zufall sein.“ Ta razlaga, ktera se opira samo na nekaj negativnega — namreč na nezmožnost tolmačiti oblike *možaahъ* etc. — bi bila opravičena samo takrat, če bi se res ne dale te oblike nikakor tolmačiti na drug način in če bi nova hypoteza imela paralelo v sorodnih jezikih. Pa niti prvo niti drugo ni. Pri *možaahъ*, *pečaahъ* se da misliti, da je njen palatal posnet po sedanjiku (pečeši, pečetъ etc.) Da so sedanjikove oblike res vplivale na druge, temu imamo dokaz skoraj v vseh slovanskih jezikih pri velevniku.

Slovanski komparativ n. pr. *dobrěj* je po pisateljevem mnenji tudi instrumental in ne lokal. Na str. 134. je dobro opazil pisatelj, da bi v partic. m. *hvaljenъ* morali pričakovati **hvalinъ*, kakor *delanъ*. Oblike *hvaljenъ* bi ne pričakovali nasproti sedanjiku *hvališi*, *hvalitъ* itd.; ona se da tako tolmačiti kakor 1. sgl. hvaljǫ ali je pa, kar je manje verjetno, po vplivu 1. sgl. nastala, kakor je to pred kratkem izrekel Brandt v Russ. filol. Věst. 1886. 1. z. 69. — Na konci svoje knjige podaje nam marljivi pisatelj vse glagole na —*nǫ*—, kolikor se jih nahaja v stsl. spomenikih, da razvidimo, v koliki meri so se takrat ti glagoli rabili nasproti sedanjim slovanskim jezikom.

V. Oblak.



III.

Imenitna knjiga.

(Dalje.)

Dalje nam slika učeni pisatelj, kako so se družila plemena v narod, in je nastajala uprava na temeljih ravnopravnosti vseh članov. Življenje slovansko je bilo nravno, naši pradedi niso poznali mnogoženstva, pri njih ni bilo sužnjev, s katerimi so se seznanili šele po vplivu drugih narodov. Tedaj

[1]) Srbohrv. *pecijah* itd. je mogoče, kakor je to omenil prof. Mušić (Imperf. i aor. 78) primerjati z gršk. σχοίησαν, *φεροιησα, kterima popolnoma odgovarja.

so se rodili že prvi pojmi o zakonih, akoravno lastí niso poznali, ker so živeli zadružno. Radi tega jim tudi dedščina ni bila znana.

V verskem oziru so častili prirodne moči. Dobre so bile bogovi, hudobne pa besi. Bogovom so darovali staroste, ki so bili prvi svečeniki. Že tedaj se je razvila misel, da živi duša še po smrti in da prihajajo ljudje po smrti v raj.

Kako razvit je bil že obrt, kaže nam jezik sam, ki nam podaja celo množico izrazov za to stroko človeške umnosti, ker pričajo besede, ki se nahajajo v prvotnem slovanskem jeziku za to, da so znali že tedaj pojme zanje. Seveda pa tudi to ne velja vselej, kakor nam kaže beseda za denar (pěnęgъ), katera je znana vsem slovanskim jezikom, pa je vendar le izposojena; ravno v tem oziru kažejo vsi sorodni jeziki, da je bila prvi denar živina. Tu je jezikoslovje tem večje vrednosti, ker kaže pisatelj na nekaterih primerih, kako malo se je zanašati v marsičem na poročila nekaterih zgodovinarjev, ki mnogokrat nimajo veljave za zgodovino, ampak le za bajeslovje. Na to je treba paziti tem bolje, ker se nahajajo še dandanes zgodovinarji, ki smatrajo vsako stvar, katero najdejo pri kakem kronistu, za resnično in zidajo nanjo potem neosnovane trditve. Tako pripoveduje n. pr. Herbard (Vita Ottonis 30) o Rujanih, da mest ne varujejo z zidovi in stolpi, ampak s samim lesom, in so celó cerkve in hiše odličnih mož samo priproste. Glejte, kaki barbari so bili, vpijejo potem zgodovinarji, pa ne pomislijo, da poroča isti pisatelj ne daleč od tega mesta, da živé Rujavi največ na morji, da tudi nimajo povoda velikanskim stavbam na suhem. Tako vestni učenjaki bi bili v stanu trditi, da so tudi blizu Bamberga živeli ljudje, ki še hiš in stavb niso poznali, ker poroča Herbard, da je našel škof Otton II. ljudi bivajoče pod šotori napravljenimi od vej. Pa tu stoji zapisano, da je bil sovražnik ravno nekoliko časa prej požgal kraj.

Gotovo je velika zasluga Krekove knjige, da kaže pogostoma na take kozle neslovanskih učenjakov, da nam drugi ne bodo grdili pradedov naših.

Vsakemu Slovanu bo ugajal posebno III. oddelek, ki poroča o Slovanih po odcepljenji od skupine, ker nas poučuje natančno, kako so se porodili razni jeziki slovanski in kako se ločijo drug od drugega. Kako zgodaj, še v skupni slovanski domovini, ločili so se naši dedi že v dve glavni skupini, kaže beseda za petelina, katerega imenujemo Slovenci, Bolgari, Srbo-Hrvati, Veliko- in Malorusi ‚pevca' (stsl. pětlъ), Čehi, Sorbi, Poljaki pa ‚kokota'. S tèm ptičem so se seznanili Grki po Perzijanih v drugi polovini šestega, Slovani pa okoli petega stoletja pred Kristom. Zajedno kaže ta beseda tudi očitno, kako daleč je sezalo zapadno pleme slovansko proti jugu, ker je ‚kokot' znan tudi Slovencem med Muro in Dravo.

Daljnega razdeljenja ne moremo tukaj opisavati, ker bi potrebovali preveč prostora in se na kratko tudi ne da razpravljati tako jasno, kakor je v knjigi.

Dalje nam slika zgodovino narodovo od časov naprej, ko se je pokazal pod imenom Srbov, Sporov, Venetov i. t. d. dalje v luči zgodovine. Tedaj je bival med razrečjem Visle in Odre ob Baltijskem morji do denašnjega Novgoroda in do izvirov Volge in Dněpra do Dona in od spodnjega Dněpra do Dněstra do Karpat in Visle. Od tod so se začeli širiti na vse strani, dokler niso zasedli sedanjih sedežev in še dalje proti zahodu. Tu je bila dana pisatelju prilika opovreči tudi teorijo onih učenjakov, ki dokazujejo, da so bivali Nemci že pred Slovani po mnogih krajih, kjer so danes sicer, kjer jih pa v tem času, o katerem govorimo, gotovo ni bilo.

Ravno tako je osvetlil tudi vprašanje, kako in kedaj so se naselili Slovani po balkanskem poluotoku, kjer je stvar posebno zamotana, ker so imena, nahajajoča se pri starih pisateljih, ohranjena mnogokrat v taki obliki, da jim prvotne ni najti.

(Dalje prihodnjič.)



V zaščičenje.

Spisal sestavitelj sodnih obrazcev, vtlačenih Viktorjem Dolencem.

(Dalje.)

7. V Dolenčevej tiskarni tiska se: „Naša Sloga“ za isterske Hrvate, „Edinost“ pa za isterske Slovence. V „Našej Slogi“ rabi beseda: „ugovor“ za vertrag, tractat, verabredung, vereinbarung, v „Edinosti“ pa za: einspruch, widerspruch. „Našo Slogo“ beró Hrvati in Slovenci, kakor beró tudi „Edinost“ Slovenci in Hrvati. Kaka strahovita neprilika je ta nesrečni „ugovor“ za ene in druge bralce! „Kar si mi dal, to ti ne prigovarjam“, (was du mir gegeben hast, stelle ich dir nicht in abrede), „naj bode tedaj štirideset goldinarjev, ali brezi vsacega prigovora“, (die forderung ermässige ich dir auf vierzig gulden, dagegen sollst du jedoch keine einwendung mehr erheben). Tako in enako izraža se Brkin dan na dan pri sodnih razpravah. Ker mi pa g. kritik v brk trdi, da ne rabi Hrvatom „ugovor“ v gore navedenem smislu, naj blagovoli pogledati v Fröhlichov hrvaški riečnik, gder se bere na 448. strani: „Ugovaranje“ n. verabredung, n. „ugovarati, -ram“, v. i. verabreden. „Ugovor“ m. verabredung, bedingung, naj pogleda v vsak hrvaški časopis, naj blagoizvoli odpreti 398. stran Schmidtovega rusko-nemškega slovarja, gder se bere: „Ugovaryvat', ugovorit',“ v. a. überreden, bereden, „ugovoritsja v. r. sich (zusammen) bereden, „ugovoryvanie, überredung, „ugovor“, „ugovorka“, bedingung, übereinkunft, contract, in gotovo se prepriča, da imam jaz prav. Vem sicer prav dobro, da prigovarjati znači

na slovenskem zapadu: zureden, ali smelo trditi smem, da bode treba dati pri nas slovo besedi: »ugovor« za einspruch, ali einwendung in da sčasoma obveljá po prirodnih zakonih o teži na mestu nje ona beseda, ki rabi nekaterim Slovencem in sosednim Hrvatom za einspruch. Sploh ne smejo nam rabiti v uredovnem jeziku nikakor take besede, ki niso splošne nam in Hrvatom!

8. V gradjanskem postupniku, v najboljem prevodu zakonov veljavnih na Hrvaškem, iz peresa slovečega hrvaškega pisatelja Ivana Mazuranića, rabi beseda: »preslušati, preslušanje, preslušavanje« za einvernehmen, einvernahme, verhör; ker bi Kraševec, Istrijan in Brkin prišedši v sodišče rekel: »Prosim da me presliše« ,(ich bitte um Gehör)' ker rabi v Wolfovem slovarji: »preslišba« za verhör in ker mislim, da je nastalo preslišati iz presiišati in le to iz preslušati, upotrebil sem tudi jaz besedo »preslušati« za einvernehmen, da ne bode razlike med nami in Hrvati in to tem rajši, ker na Primorskem rabi »prečuti« za überhören.

Zaslišati pomenja pa na Goriškem prav za prav: etwas hören, in Erfahrung bringen, n. pr. ko je to zaslišal, als er das hörte, in Erfahrung brachte. Da pa ta beseda tudi na Kranjskem v pomeni: überhören ne živi, spričuje dobro znana narodna pesem o konjskem glavarji Ravbarji, gder se bere: »Boben zaropoče, da preslišati ni mogoče«, (dass einem das Hören vergehen möchte).

9. Oblike: toga, tomu, o tom, opirajo se na J. Šumanovo slovensko Slovnico, založeno Maticoj slovenskoj 1881. leta. (Prim. 104. stran); upotrebljevanje kazavnega zaimka: »ov, ova, ovo« oslanja se pa na A. Janežičevo »slovensko slovnico« od 1864. leta. (Prim. 63. stran.)

10. Kedo pa je neki povedal g. kritiku, da besede: vzajmiti, nagraditi, platiti, prihvatnik, smeten, nekretnina i. t. n. niso tudi slovenske? —

Glede besede zajem piše slavni naš starina Matevž Cigale v občnem državljanskem zakoniku na LXXIX. strani to-le: Beseda: zajem, v zajem dati, vzeti, je na Štajerskem v navadi, pri druzih Jugoslovanih in Rusih, kakor tudi v staroslovenščini, in se vrhu tega vjema z latinskim: mutuum, mutus dare. Pravoslovje mora imeti za Darleihen drugo, razločno besedo od posodne pogodbe, commodatum, Leihvertrag.«

Istotako nahaja se beseda: nagrada, nagraditi, vergütung, vergüten v navedenem državljanskem zakoniku na strani LVIII. — Gosp. Cigale je govoril in proti njegovi besedi ni prigovora!

Glagol »platiti« slovenskemu svetu ni neznan. V narodnej pesmi: »Kralj Matjaž pred peklom« slove deveta vrsta: »Bog vam plati na pitanje«; v Prešernovej: »Nova pisarija« bere se pa: »Bog ti zaplati uk«, in g. Fran Levstik piše o tem glagolu v napominanej svojej slovnici: »Plátiti, zahlen,

ist unter dem Volke nicht mehr allgemein üblich, und das ist der Grund, warum aus dem an dessen Stelle getretenen plačati gegen seine wahre Natur ein Vollendungszeitwort geworden ist.« Isterski, brkinski, hrvaški in ogrski Slovenci poznajo še prav dobro glagol platiti in naj stopi tedaj on znova v svoje stare pravice, da ne bode zaradi te malenkosti razlike med nami in Hrvati.

Brkin bi rekel: „Kaj mi smetaš račune?« za beweglich rabi celó v Wolf-ovem slovarji: „kreten« in sploh so glagoli: smesti, smetati, krenoti, kretati, uhvatiti, prihvatiti, hvatati (Prim. Letopis slovenske matice od 1883. leta) splošni nam in Hrvatom in ne vem tedaj, zakaj ne bi se moglo reči tudi pri nas: pravda zaradi smetene (močene in ne motene [1]) posesti, nekretnina in celó nedvižnina za Liegenschaft, prihvatnik za prejemnik, kajti zadnja beseda znači zapadnim Slovencem der vermögensübernehmer.

11. Za „Gesuch« rabi mi i prošnja i prosba, ker ste obe besedi prav dobri in ne samo slovenski, temuč tudi slovanski. —

12. Za „Steueramt« in „Steuergemeinde« nimamo prav prikladne besede, kajti „davčni ali dačni« urad je slab, „davkarski ali davkarijski ured« še slabši in „davkarija ali davkarnija« pa najslabši izraz. To velja tudi za „davčno, dačno, davkovsko občino«. Vzel sem torej od soseda na posodo: „porezni« (porezovni) ured, „porezovna« (porezna) občina in prepričan sem, da se po ne dolgem ta izraz tudi pri nas tako udomači, kakor so se v zadnjem času udomačile besede: „ščediti, ščedilnica, promet« in druge.

13. „Zastopan odvetnikom«. Tudi to ni g. kritiku po volji in uči, da se ima pisati: „po odvetniku«, kar sem semtertja napisal tudi jaz, če prav sem vedel, da je to germanizem. V epohalnej svojej razpravi: „Napake slovenskega slovstva« (Novice od 1858. leta, stran 44) žaloval je slavni naš jezikoslovec Fr. Levstik: „Res, jako pogrešamo zgubljenega storivnika, ali kedo si ga pisati upa«. On si ga ni upal oživiti, oživili so ga drugi, in danes ni ga več slovenskega lista, kateremu ne bi rabil prekrasni ta druživnik. Kako lepo se stavki ž njim krajšajo! Koliko nepotrebnega *da*kanja, *ki*kanja, *ka*terikanja, *ka*kanja in *ra*kanja ne priščedi se s tem slovanskim orodnikom!

14. Glagol „zahvaliti« ne rabi samo za danken, temuč tudi, in izvlasti na Krasu za annehmen. Nesmrtni naš Fran Erjavec piše o njem v omenjenem letopisu slovenske Matice na 268. strani to-le: Zahvaliti, zahvalim, v. pf. Potrditi; für richtig befinden, bestätigen. „Te pogodbe jaz nisem nikoli zahvalil.« „Vsi računi so zahvaljeni.« Soška dolina. Primeri srbski: pohvaliti

[1]) Glagola »motiti« treba je skoro izogibati se, ker bi se pravilno pisati imel v partic. perf. kakor »močen« stark in kakor »močen« im wasser getränkt, kar gotovo vsacega moti, in ni se torej čuditi, da mi rabi tudi: smesti, smetati in rušiti za stören.

v., beloben, collaudare; češki: pochvaliti, v., billigen, gut heissen, sich gefallen lassen.« — Vidite torej, da mi ta beseda ne rabi brezi razloga.

15. Kadar Istrijanca, proživevšega toliko stoletij pod beneško vlado, prašaš, kako da se zove, pove ti ne samo svoje ime in priimek, temuč pristavi ob enem ime svojega otca in sicer še živega ali pokojnega, n. pr. a) Giovanni di Giovanni Smoljan, ali b) Giovanni del fù (ali quondam) Giovanni Smoljan. Prvi njegov odgovor dal bi se lepo sloveniti tako: Ivan Ivanov Smoljan, drugi po ruskem običaji pa tako: Ivan Ivanović Smoljan. Ta lepi rusizem, prešedši celó v nemške knjige, dal bi se pri nas kaj lahko uvesti, kajti, ako se je isterski Slovan priučil tujemu, italjanskemu *di*, *del fù* (ali quondam), priuči se tem leže slovanskej govorici. Smrten greh to menda venderle ni!

16. Naročil sem bil pri krojači v Trstu novo suknjo. Prišedši k njemu nekoliko dan pozneje, prašal sem ga, da li je gotova. »E, tako nisva vglavila« odgovoril je krojač, »vglavila sva, da si jo pridete poprej pomerit.« Škoda bi bila, da se ta lepa beseda izgubode, in da se otme pozabljivosti, napisal sem jo enkrat na prikladnem mestu in prepričan sem, da nisem s tem pri nikomer graje zaslužil.

(Konec prih.)



LISTEK.

Poezije. Zložil *Jožef Pagliaruzzi-Krilan.* I. zvezek. Založil *Anton Klodič-Sabladoski.* V Gorici 1887. Cena nevezanemu zvezku 1 gld., vezanemu 1 gld. 50 kr. — Še se ga živo spominjam bledega, tihega, ljubeznivega mladeniča, ki je leta 1873. sedèl v goriške gimnazije tretjem razredu na konci prve desne klopi. Niti dihati se ni upal, niti treniti z očesom, katero je imel neprestano uprto v učitelja, kakor bi se bal, da bi mu ne ušla kaka beseda njegova. Neumorno priden in lepega vedenja bil je vsem sošolcem vzgled in vzor. Mnogo sem imel učencev v petnajstih letih svojega učiteljevanja, a nobenega, ki bi bil vzglednejši nego ta! In kako mu je žarélo njegovo lepo oko, kadar sem bral v šoli kako lepo národno balado, ali srbske národne pesmi. Dà, tudi te! Slovenščina takrat ni imela nobenega učnega načrta; za ta učni predmet se ni brigala nobena šolska oblast. Učitelj si počel v šoli, kar ti je bilo drago. In ko smo završili slovniški pouk ter prebrali šolsko knjigo, tedaj smo prebirali národne pesmi, srbske in slovenske. In nihče jih ni poslušal in prebiral vérneje nego Pagliaruzzi. Da je talent, znali smo vsi; a da je tudi pesnik, zvedeli smo pozneje. Nisem ga videl nič več od leta 1873., a veselil sem se, ko sem čul, kako lepo je vspéval pozneje na gimnaziji in na vseučilišči; prav od vsega srca pa sem bil vesel njegovih prvih pesmij v Stritarjevem »Zvonu« l. 1878. in nekoliko let pozneje njegovih prelepih romanec in balad v »Ljubljanskem Zvonu«. Nov pesnik se nam je rodil ob Soči zeleni, v resnici Dei gratia pesnik! A komaj je blagi mladenič storil prvi korak v življenje, komaj je Slovencem poklonil dične prvence divne svoje Vile, vzame nam 1. marcija 1885. nemila smrt njega, od katerega se nam je bilo še toliko nadejati! In danes z mešanimi čutili jemljemo v roke njegove »Poezije«,

katere je z redko ljubeznijo in pijeteto uredil pokojnega pesnika sorodnik, preblagorodni gospod deželni šolski nadzornik *Anton vitez Klodič-Sabladoski*. Veseli smo knjige, o kateri smo preverjeni, da zaradi čistega zlatega pesniškega zrnja, katero hrani v sebi, postane národu našemu prava svetinja; a žali nas misel, da je moral v cvetoči dôbi svojih let umreti pesnik, predno mu je bilo dano doseči vrhunec svojega delovanja in svoje umetnosti.

Prvi zvezek zbranih spisov Pagliaruzzijevih obseza samó prvo polovico njegovih liričnih in pripovednih pesmij; drugi zvezek nam prinese njegove spise v prozi in tretji nam podá drugo polovico njegovih poezij. Dasiravno na podlagi tega prvega zvezka ni še možno pregledati in oceniti vsega književnega delovanja Pagliaruzzijevega, in nam bode celotno sliko njegovo podati šele takrat, ko bodemo vso literarno ostalino njegovo imeli v rokah, vendar nam že tudi ta, prvi, zvezek njegovih »Poezij« podaje najznačajnejše črte njegovega pesniškega bitja.

Neki posebno dobrodejen elegičen ton prevéva prve, najmlajše pesmi njegove. Pesnik ni še ukusil sadú spoznanja, vendar vé, koliko trpí človek, rodni mu brat in ne veselí, ne mika ga svet.

Kako bi mogel mirno zreti
Jaz brata svojega gorjé?
Kako veselo mogel péti,
Ko njemu bol morí srcé?

Duša njegova hrepeni po domači vasi, po lepem zelenem polji, po prijaznih gorah in glasnih vodah. »Da tukaj bi živel in spal nekdaj«, to so mu »edine želje«. Pesnik je pravi gorski sin, in te čute svoje lepo izraža v pesmih »Srcu«, »Slovó« in »Na planine«!

Le imejte krasne svoje,
Vi ravnine in vrté,
Dajte mi planine moje,
Dajte moje mi goré!

*

Ne sili, ne sili mi v svet, srcé,
Ki z bleskom mamljivim te vábi,
Zadúši v sebi te silne željé
In svét, srcé, mi pozabi!

Ta tihi, samotni górski kot,
Srcé, bivališče ti bódi,
Ne sili, ne sili, srcé, od tod,
V neznáni svet mi ne hodi!

V to domotožnost, v to željo po tihem srečnem »gorskem kotu« se vriva globoka žalost zaradi smrti predrage matere.

Kakó vesel bi bil, ko ví,
Kakó bi živel z vami,
Ko srce žálost mi polni,
Po moji dragi mami?

Toda žalosti njegove ne umejo ljudje, zatorej se jih ogiba:

Kakó priljúbljena si ti,
Prijazna, tiha mi samota!
Iz hrupa glásnega ljudi
Bežím sèm k tebi jaz, sirota.

A živo mu bije srcé za teptano slovanstvo, zlasti za nesrečno rájo, in s krepkimi besedami slavi pogum slovenskih vojakov v daljni Bosni ter zavrača nasprotnike naše, delujoče na to,

Da rájo zopet pest Turčina
Brezsrčnega davíla bi!
Da vse zastonj trpljénje bilo,
Zastónj ves trud in boj in kri,
Da toliko zastonj v gomílo
Junáških léglo je ljudí?! —

Molčíte vi, ljudjé, molčite,
Kaj vpitje vam pomága tó?
Če še takó se nam grozite,
Nikdár več rob Slován ne bo!!

Pesnik je človek s čutečim srcem; zatorej se tudi njemu bliža plemenita, zorna ljubezen. In kako nežno nam to pripoveduje »V cerkvi«:

V nedéljo sem v cerkev šel
In stópil sem v kot temán;
Po cerkvi slovésno donèl,
Z višáve je zbor glasán.

Na blédo lice okó
Točílo je vroče solzé,
Molítev goréče v nebó
Pošíljalo je srcé.

I petje s čaróbno močjó
Pretréslo mi je srcé,
Pripógnil sem na tla nogó
In sklénil pobožno roké.

A nisem jaz záse prošnjé
Goréče pošíljal v nebó,
Da míne mi v prsih gorjé,
Zvedrí se okó temnó;

Jaz prósil iz vsega srcá
Bogá sem, da mojih nadlóg,
Da mójega hranil gorjá
Bi tebe dobrótni Bog.

Ako pa te lirične pesmi, vsaj nekatere, spominjajo nekoliko na Stritarjev in Gregorčičev vpliv, kaže se nam pesnik samostalnega umetnika v prelepih romancah in baladah svojih. Že pri dijaku Pagliaruzziji sem opazoval, kako rad je poslušal in kako pridno prebiral národne pripovedne pesmi, bodisi slovenske, bodisi si srbske. In od obojih se je dosti naučil. Po národnih pesmih slovenskih je posnel vso tisto krasno frazeologijo in tisti dobrodejni kolorit, s katerimi se odlikujejo njegove balade; Vukova zbirka pak ga je naučila, kako mora pesnik pripovedovati. In v resnici izreden dar pripovedovanja je lasten Krilanu, lastna mu je neka posebna prozorna in vendar krepka plastika. Njegove balade in romance so umetni, s pravo národno poezijo navdahneni proizvodi in baš to jim daje v našem slovstvu stalno vrednost. »Mi ne poznamo« (pisal je g. dr. Štrekelj že leta 1885. v našem listu) »v vsi novejši naši pojeziji pesmi, ki bi bila vseh v ozirih tako napojena z narodnim duhom, kakor je Pagliaruzzijeva romanca »Zakaj ni mogla šivati«. Da bi se mladim našim pesnikom smelo kaj svetovati, opomnili bi jih radi na to, naj posnemajo v tem oziru pokojnega Krilana ter opusté prazno lirično sofistiko, ali kako naj zovemo tako popevanje, ki je vseh misli in čutov tešče«. In kakor omenjeni romanci, tako gre med Krilanovimi baladami prvenstvo pesmi »Na bojišči«. »Brez vsega fantastičnega prizorovanja je sezidana na podlagi čistega realizma; jezik ji je čist, tekoč, mnogovrsten in čvrst, izraževanje neprisiljeno.«

A romancam in baladam, ki so bile doslej natisnene v »Ljubljanskem Zvonu« l. 1881—1883., in katere je ocenil v našem listu že g. dr. Štrekelj, dodal je gospod izdavatelj še desetorico krajših in daljših pripovednih pesmij Krilanovih, ki nas živo spominjajo velike izgube, katera je zadela narod naš s Pagliaruzzijevo smrtjo. Mladi naš pesniški zarod je ves vtopljen v subjektivno liriko ter opeva večkrat ponarejene in domišljevane, nego resnične čute. A kako ljubezniv, zdrav in resničen pesnik je Krilan! Pesem mu izvira globoko iz srcá, zato pa seza globoko v srcé! Resnično, lepa knjiga so njegove »Poezije«, kakor je bila lepa duša, ki jih je porodila!

Konečno zvršujemo samó svojo dolžnost, ako omenjamo, da je g. izdavatelj »Poezijam« dal tudi tako vnanjo obliko, s kakeršno Slovenci nismo baš razvajeni. Popir, črke, tiskovna okrasba — vse je lepo in ukusno. Nadejamo se, da se tudi národ na obema, dragemu Krilanu, kakor izdavatelju njegovih »Poezij«, izkaže hvaležnega!

»Triglav.« Slovenske pesni. Za samospev s spremljanjem klavirja uredil *Ant. Foerster.* I. Zvezek. V Pragi, nakladatel Fr. Urbánek, český knihkupec. Velika 8. Cena (?). Tako je naslov dvanajsterim najmičnejšim, deloma narodnim, deloma že v Slovencih zdavnaj priljubljenim napevom, kakor so: 1. »Saj sem pravil mnogokrat.« — 2. »Rožmarin.« — 3. »Zdravijca.« — 4. »Moj spominek.« — 5. »Planinar.« (Besede in napev zložil B. Potočnik.) —

6. »Pod oknom.« (Napev J. Fleišmanov.) — 7. »Dolenjska zdravijca.« — 8. »Zadovoljni Kranjec.» — 9. »Bleško jezero.« (Napev Kam. Mašekov.) — 10. »Gorenjska zdravijca.« — 11. »Na jezeru.« (Besede in napev zložil Miroslav Vilhar.) — 12. »Na zdravje.« — Gledé obsega glasú so stavljene v srednji visočini, da jih bode možno prepevati visokim in nizkim glasovom. Spremljanje za klavir je pogodil veščák vzgledno. Na prvi pogled nam je jasno, da že kratka predigra vpelje v polni značaj vsake pesmi. Spremljanje ni ravno navadno, a po vsem priprosto in vendar s finim ukusom ubrano. — Gospod Foerster je tem oziru, da je jel prirėjati narodne in druge pesmi v tej obliki, zaoral jako plodonosno ledino. Ravno ta oblika nam jako ugaja, ker moči bode jih prepevati odslej ne le pevskim zborom in čveterospevom, temveč tudi vsakemu posameznemu pevcu in posamični pevki, in glasile se bodo v vsakem domačem krogu, kjer se glasba gojí, a tudi v koncertni dvorani. Kadar dobimo kako delo g. A. Foersterja v roke, zabeléžiti nam je vselej z radostnim srcem, da je spet veščák podaril našemu muzikalnemu svetu kàj izbornega. Oblika, popir in tisek, vse jako lepo. Kakor čujemo, tiska se že 2. zvezek »Triglava«. A. R.

Črnelo. Razne preiskave o zgodovini domovine naše so me prepričale, da je malo dežel, kjer bi se razumništvo tako malo brigalo za zgodovino naroda svojega, kakor pri nas; zato pa nahajamo toliko krivih razlaganj po nemških in od Nemcev pisanih knjigah, da se človeku čudno zdi, kako je možno kàj tacega pri nas — filologičnem narodu, da se ta ali óni ne oglasi in ne popravi krivih nazorov in razlaganja o tej ali óni stvari. *Črnelo* je grad blizu Mengiša, kateremu so Nemci izmislili neosnovan začetek, da se zategadelj imenuje »Rottenpüchel«, ker ga je bil nekda sezidal prvi mejni grof Popo, o katerem si prof. Richter domišljuje, da se je imenoval »von Roth« — in bil »Urenkel Herzogs Arnulf des Bösen, daher die krainischen *Rottenpüchel.*« Takoj, ko sem prvič čital ta nezmisel, posilil me je nehoté smeh, kajti prepričan sem, da od zdavnaj biva tu slovenski rod in da večina nemških poimenovanj ni nič druzega kot prestava iz slovenskega prvotnega imena. In tako je tudi s tem imenom *Črnelo* pomeni namreč *rudeče.* Beseda izvira od korena *čerm*ĭ, *stsl.* črŭvĭ, nsl. črv, Wurm, kakor uči Miklošič (Etym. Wörterbuch na 33. strani), kjer pravi: »die Bedeutung »roth« beruht darauf, dass einst in allen Ländern mit gewissen Würmern roth gefärbt wurde: Scharlachschildlaus«. cf. *nsl.* črmljak, čmrljak, Eidotter, *češ.* čermák, Rothkelchen; *stsl.* črŭvenŭ, črŭvljenŭ, roth *srb.* crven, crljen, roth itd. Tako je tudi Črnelo = Črvnelo = rudeče = roth. Za Rottenpüchelnom, kateri se tudi v listinah nahaja s pisavo Rothenpüchel, našel sem ime kraja *Rottenpach* ter ga iskal pod imenom Rudeča Vas, Rudeči Potok, Rudeči Breg, Hrib itd. a zastonj. Leta 1883. bil sem v Zatičini, in tù mi je gospod župnik povedal, da Rottenpach je vas blizu Zatičine s slovenskim imenom *Črnelo*, kjer je, kakor me listine uče, nekdaj stal grad plemenitažev Črnelskih »von Rottenpach.« Ker Nemci oba kraja »Črnelo« imenujejo *Rothenbach, Rothenbüchel* in ker vemo, da je *črnelo* v našem *starem* jeziku pomenilo *rudeče,* roth, smemo iz tega za gotovo sklepati, de je *Črnelo* starejše ime nego Rothenbach ali Rothenbüchel in da je Nemec iz *Črnelega* naredil svoje ime, a ne naopako Slovenec iz Rothenbacha ali Rothenbüchla svojega Črnelega. Kakor pa je dognano to, potem se tudi vse Richterjeve kombinacije o tem imeni izkadé v prazni nič. *Fr. Šumi.*

„**Smotra**“ se imenuje mesečnik za občno prosveto, katerega je z novim letom začel v Zagrebu izdavati tiskar in knjigotržec C. Albrecht. Urednik mu je hrvaški književnik Milan Grlovič. »Smotra« hoče priobčevati članke v latinici in cirilici v tistem pravopisu, v kakeršnem so ji priposlani; o svojem programu piše list tako: »*Smotra* ima da bude u prvom redu pravo ogledalo duševnoga rada svega hrvatskoga ili srpskoga naroda, koji je jedan te isti živio on i stanovao gdje mu drago. Ona ima bilježiti njegove duševne stečevine i proizvode, ocieniti ih i narod na njih upozoriti; ona

ima zadatak, da svu inteligenciju a po njoj i narod upoznaje s njegovimi kulturnimi, književnimi i povjestnimi spomenici; s razvitkom njegova jezika i govora, s njegovom filozofijom i estetikom, sádržanimi u bezbrojnom blagu njegovih narodnih pjesama, poslovica i pripovjedaka; s njegovimi običaji i socialnimi potrebami; s napredkom njegovih umjetnosti. Ali „*Smotra*“ ima i tu dužnost, da upre oči i u ostali sviet pa da našemu občinstvu u korist kaže, što se u njegovu duševnu životu sbiva. Tu su nam Bugari najbliži, za tim sjeverni Slaveni: Česi, Slovaci, Lužičani, Poljaci i Rusi, napokon ostali kulturni narodi. Treba nam o njih etno- i geografskih crta, izvješća o napredku njihovih književnosti i kulture. „*Smotra*“ se ima na dalje obazirati i na razvitak prirodoslovnih znanosti, koje su nam u malo godinah doniele najzamašnijih po čovječanstvo rezultata. Dovoljno je spomenuti astrofiziku i elektrotehniku. Kemija i š njom tehnologija slavi svaki dan novih triumfa. A liepe umjetnosti? Glasba, našemu narodu toli omiljela, kazalište, slikarstvo, kiparstvo, graditeljstvo, rezbarstvo, ne smiju li naći u „*Smotrinih*“ izvješćih bar čedno mjestance? Naša je bibliografija da ne može da gora bude. „*Smotra*“ želi s toga zabilježiti svaku knjigu, svaku razpravu, svaku brošuru, u obće svaki književni produkt našega naroda gdje god on izašao. Dapače ona želi bilježiti i važnije stvari po naših novinah. Time bi „*Smotra*“ postala ono, što hoće da već i po svom imenu postane: prava pravcata „*Revua*“ suvremene obće prosvjete.« List ima obliko »Ljubljanskega Zvona«, uredovan je izvrstno in podpirajo ga najboljši pisatelji hrvaški kakor dr. Rački, dr. Markovič, Kostrenčič in mnogi drugi, Doslej so izšli štirje zvezki. Opozarjamo na »Smotro« tudi Slovence, kajti izborni list je vreden vsega priporočila in največje pažnje naše.

Slovani v nemški književnosti. V Magazin f. d. Liter. des In- und Auslandes št. 52 (1886) hvali F. Müller Maretićev prevod Homerja na hrvaški jezik in poudarja, kolikega pomena je njegova prestava za Jugoslovane. — V istem časniku (št. 1., 2. in 3. 1887) opisuje dr. H. Penn Vuka Stefanovića Karadžića kot prijatelja nemškega zgodovinarja Rankeja in slaví njegove zasluge za srbsko književnost. Ob jednem podaja tudi dosti obširen životopis slavnega Srba in dodaja tudi pisma, katera so pisali njemu Goethe, J. Grimm, Talvyje i. dr. — V Lipskem pri Dunckerji in Humblotu prišla je na svetlo nemška prestava dela grofa L. Tolstojega „Bekenntnisse. Was sollen wir thun?“ ponémčena od H. Samon-Himmelstjerna. — A. Brückner objavil je prvi zvezek svoje knjige pod naslovom: »Bilder aus Russlands Vergangenheit« (tudi pod naslovom: „Beiträge zur Kulturgeschichte Russlands im XVII. Jahrhundert“) v Lipskem pri Elischerji.

V Lipskem predava *Leskien* staroslavensko slovnico, zgodovino staročeske literature in bere staroslovenske tekste, *Scholvin* ruske slovnice II. del in rusko krestomatijo po Miklošiči in Šafranovu, *Wollner* pa o tvarini in obliku slovanskih pripovedek pri slovanskih narodih in o epični pesmi jugoslovanski.

Poljska književnost. Poljaki so ustanovili društvo »Towarzystvo literackie imienia Adama Mickiewicza«, da izdaja dela slavnega pisatelja in kar se je pisalo o njem. Predsednik društvu je vseučiliški profesor dr. Roman Pilat. — Rusko geografsko društvo je sklenilo, da preišče in popiše tudi Poljsko v etnografičnem in etnologičnem oziru. To je veselo znamenje, ker se dosedaj ni pečalo s Poljaki in ker so dosedanja dela tega društva porok, da bode zvršilo svoj posel temeljito in natančno. — Ruski polkovnik Puzyrevskij izdal je s pomočjo Nikolajevske akademije generalnega štaba knjigo »Poljsko-Russkaja vojna 1831. goda« z atlantom (St. Peterburg 1886. XIII. in 436, 227 str.) Delo je tem večje važnosti, ker je porabil pisatelj uradna poročila in razpravlja stvar mirno, stvarno in vednostno. — Henryk Sienkiewicz piše nov roman »Wolodyjski«, ki bo prišel na svetlo v »Dzienniku Poznanzkem« in bo trilogija z »Ogniem in mieczem« in »Potopom« istega pisatelja. — Oddel filologične akademije umetnosti v Krakovu je bil odločil iz

davanje materijala ob istoriji, literaturi in prosveti na Poljskem. I. del tega važnega dela je prišel na svetlo leta 1878., II. 1882., III. 1884., IV. pa 1886. Že prvi trije obsezajo veliko zanimivega v sebi, v IV. je posebne vrednosti »liber diligentiorum facultatis artisticae« Krakovskega vseučilišča od l. 1487. do 1563., ker opisuje živo tedanjo vednostno gibanje. Gospod dr. Visłocky, urednik tega dela, zaslužil si je hvalo vsega občinsva, učenega in neučenega, za tako lepo delo. Nadaljni zvezki izidejo kmalu. — V Varšavi je zagledala dan igra Jana Gadomskega »Larik«, kateri so prisodili pri zadnjem Varšavskem konkursu darilo. Ravno tam je oddal J. Sarnecki gledališču novo veselo igro v treh dejanjih »Kalecy«. — Grof Jan Alex. Fredro je tožil Varšavsko gledališče, ki mu ni hotelo plačati honorara za jedno veselo igro očetovo in za jedno svojo. Prisodili so mu 500 rubljev, katere je pa podaril Poljakom, iztiranim s Pruskega. — Kazimir Zalewski je spisal novo veselo igro „Królowa Opinia", ki razpravlja o življenji na Grškem okoli leta 400 pred Kristom. Tiska se v listku „Warszawskega Kuryra".

Češka književnost. Rud. Storch v Pragi je založil malo lepo zbirko ilustrovanih pripovedek za mladino Eliške Krasnohorske: „Mladým srdečkům". A. Storch sin pa krasne pripovedke iste pisateljice: „Z tajemných říší". — Marljivi založnik J. Otto v Pragi izdal je „Zlatý máj", dvajset krasnih pesmij Jos. J. Sladéka za mladino. — „Salonni bibliotéka" istega založnika, uredovana od prof. Ferd. Schulza, prinaša v 46. zvezku Jar. Vrchlickega pesmi pod imenom: „Motyli všech barev"; 47. zvezek pa drugo serijo zbranih povestij in novel Al. Jiráseka: „Povídky a novelly". — Pri istem založniku izhaja „Novějši dejepis rakousky," uredovan od dr. W. W. Tomeka, katerega je prišel na svetlo II. zvezek; in „Zeměpisny sbornik", urednik dr. J. Režábek; „Historický sbornik,', uredovan od prof. dr. Anton Rezeka že v IV. letu. „Laciná knihovna národní" (založnik J. Otto) donaša v 24. in 25. zvezku IX. serije nadaljevanje romana „Drama rodiny pana Daniela" od Em. Žiteka. — A. J. Vrt'átko- Benátský je preložil iz italijanščine v češčino dramatično delo Karla Goldonija „Pamela", založil jo je J. Otto.

V Turčanskem Şv. Martinu izhaja že šest let mesečnik »Slovenske poh'lady«. Ureja ga prvak slovaški Svetozar Hurban Vajanski, izdaje pa na svoje stroške rodoljub Paval Mudronj. S tem listom se morejo dičiti Slovaci, kajti v njem se ne nahajajo samó spisi najboljših pisateljev slovaških, ampak tudi same originalne slike národnega življenja od samih domačih umetnikov.

Opomnja. Zadnje čase se nam je nakopičilo toliko gradiva, da smo morali že v 4. št. izpustiti prej začete članke gg. Šubica, Apiha, Fekonje, Trnovca, Hubada i. dr. A tudi danes smo prišli s prostorom tako v zadrego, da smo morali za prihodnjič odložiti poročilo ob občnemu zboru »Matice Slovenske« in pisateljskega društva, kakor tudi naznanilo o nekaterih novih knjigah slovenskih in nekoliko manjših stvarij. Naj nam dotični gospodje to blagovoljno oprosté. Večkrat moramo dejati v list kako novo stvar, ki bi drugače zastarela. Počasi pa pride vse na vrsto. — V zadnjem listu na 255. strani pripovedujemo, da je Ondriček koncertiral pred mnogoštevilno zbranim občinstvom našega lista. Ni nam treba opozarjati, da ima ta lapsus naš g. stavec na vesti. Namesto lista beri mesta; kajti »Ljubljanski Zvon« še nima toliko naročnikov, da bi g. Ondřiček samo njim koncerte dajal. — V članku o dopolnjevalni volitvi odbornikov v »Matico Slovensko« je med kandidati zmotno izostalo imé g. novomeškega ravnatelja And. Senekoviča; a g. Fr. Wiesthalerja je spet g. stavec naredil za direktorja v Novem Mestu. Tudi ta dva gospoda prosimo: brez zamere!

SAH.

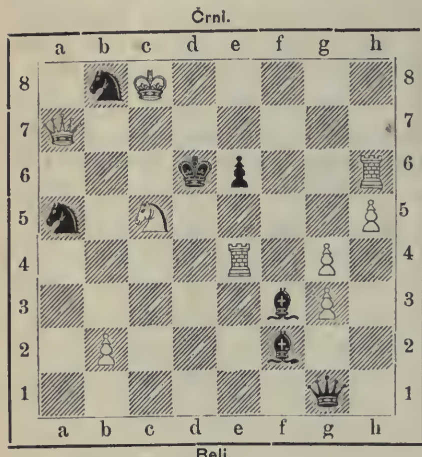
Ureduje JANKO KALAN v Vélikih Laščah.

XXXIII. naloga.

Zložil JOSIP ČRNOVSKY v Hořovicích.
Gaslo: „Na zdar!“

Prisojeno je bilo 2. darilo v mednarodnem turnirji „Českého spolku šahovniho.“

Črni.



Beli.

Beli začne in da s 3. potezo mat.

Rešitev.

XXXII. naloge v 1. številki »Ljubljanskega Zvona« 1887. l.

(L. Vetešnika.)

Beli.	Črni.
1. S f2—d3	T h2×e2
2. D h4—d4†	i. t. d.
a.	
1.	S a7—b5
2. D h4—d4†	i. t. d.
b.	
1.	K d5×e6
2. S e2—d4†	i. t. d.
c.	
1.	f7×e6
2. D h4—d8†	i. t. d.
d.	
1.	L e1—g3
2. D h4—d8†	i. t. d.
e.	
1.	L e1×h4
2. S d3—f4†	i. t. d.
f.	
1.	f7—f6
2. D h4—d4†	i. t. d.

Prav so jo rešili gg. Fran Plohl, c. kr. vélike realke prof. v Gorici, Jožef Križman, c. kr. gimn. prof. v Pazinu in Ivan Spricaj, učitelj pri Sv. Marjéti ob Pésnici.

9. partija

igrana jeseni 1886 v Liverpool-skem šahovnem klubu.

Otvorjenje s kmetom od dame.

	Beli. J. R. Wilson.	Črni. R. F. Green.
1.	d2—d4	d7—d5
2.	e2—e4	d5—e4
3.	f2—f3	e7—e5 [1])
4.	f3×e4	D d8—h4†
5.	K e1—e2	D h4—e4†
6.	L c1—e3	L c8—d7
7.	S b1—c3	D e4—f5
8.	S g1—f3	S g8—f6
9.	h2—h3	L f8—d6
10.	K e2—f2	S f6—e4† [2])
11.	S c3×e4	D f5×e4
12.	L f1—d3!	D e4—c6
13.	T h1—f1	L d7 - c8
14.	c2—c4	D c6—b6
15.	c4—c5	D b6×b2†
16.	K f2—g1	L d6—g3 [3])
17.	S f5—d2	b7—b5
18.	D d1—f3!	S b8—d7
19.	D f5×f7†	K e8—d8
20.	L e3—g5†	S d7—f6
21.	L g5×f6†	g7×f6
22.	D f7—f6†	Črni se poda [4])

Opomnje.

1) Navadno se igrá tù e4×f3, 4. S g1×f3; ta vàrijanta je v Ameriki jako priljubljena in se imenuje »Blackmar-jev gambit.«

2) Črna dama ima jako neugodno stališče; a s tem šahom jej ni nič pomagano.

3. Črni hoče rešiti dàmo, a izgubi partijo!

4) Beli dade v štirih potezah mat; 23. D g7×, Ko8; 24. D h8†, Kd7, 25. Dg7†, Kc6; 26. Le4† in mat.

„Ljubljanski Zvon“
Izhaja po 4 pole obsežen v veliki osmerki po jeden pot na mesec v zvezkih ter stoji vse leto 4 gld. 60 kr., pol leta 2 gld. 30., četrt leta 1 gld. 15 kr.
Za vse neavstrijske dežele po 5 gld. 60 kr. na leto.
Posamezni zvezki se dobivajo po 40 kr.

Lastniki in založniki: Fr. Levec i. dr. — Izdajatelj in odgovorni urednik: Fr. Levec.
Uredništvo in upravništvo v *Ljubljani*, v knežjem dvorci v Gosposkih ulicah, 14.

Tika »Narodna Tiskarna« v Ljubljani.



Štev. 6. V Ljubljani 1. junija 1887. Leto VII.

Balada o jézeru.

„Glej, jézera, ljubi, globôke vodé!“ —
„„Globočja še ljúbav je moja za té.““

„Med čolnom in bregom, o kólik propàd!“
„„Med nama, o deva, je tólik propàd.““

„Na cerkvi na bregu večerni glej žar!“ —
„„In tam s teboj nikdar ne smem pred oltár.““

„Glej, zemljo je Vesna prečarala v vrt!“ —
„„Ljubáv je li tvoja močnejša ko — smrt?““

„Smrt?!“ vetrič večerni ja praša strmèč,
Z bregóv vetrič majski razkošno hlidèč.

„Življenju jaz himno tu skladam sedàj!“
Oglási se slavec iz gaja onkràj.

Z zvonika čuj kládiva težkega vdar:
„Pozábita! . . . V smrt, oh, nikár, nikár!“

In dalje po jézeru čolnič dričí,
Okólica vsa ja svarí, svarí. —

„Glej, zvezde prisvítajo že nad goró,
A nádeje zvezde za naju ne bó.“

„„O jézero, voda globôka, čúj,
Iz tajnih globín pa tí nama svetúj!““

Iz jézera čuje se bajen šepet:
„Nikár mi ne úmrita v cvetu let!“

„Ból vájino zróč jaz že sámo trpím;
Najbolje, da vaju kar jaz poročím!“

„V dnu mojem kristalen se dviga oltár, —
Tam v róke si sežeta, tam za vsegdár.“

„Nevesta, ti venec iz lilij dobóš,
Pirú starejšina povôdnji bo móž.“

„In svatovske pesmi duhóv nebrój
Na trstovo píščal bo piskal nocój.“

„Sto Vil bo na svatbi, sto belih družíc
Plešočih krog vaju ràj rádostnih líc.“ —

„Obup vájin čutim in z vama trpím;
Nocój še naj vaju na veke spojím!“ . . .

In slušata, slušata jézera svèt:
Premami valóv ja vabljivi šepèt!

Zor komaj je tretji vrhóve zlatíl,
Ob jézeru ribič je ribe lovíl.

Loví in loví . . . in gledi, tedàj:
Njih dvoje priplava baš prédenj na kràj!

Iz dna že dospela sta s svatbe bilà,
Od rož, trav povôdnjih ovita še vsà. —

Gorázd.



Postillon d' amour.

Iz spominov dalmatinskega slikarja. Priobčil **S. Savec.**

XI.

(Dalje.)

Ko pokaže Cetinovič lepega jutra Činu ličen, na novo prelakiran, a majhen vôdni dómec, prav kitajski, češ, popeljeta se domóv in naj spravi reči vánj, tedaj se revežu kar krči srce. Pričakoval je zopet mogočen, varen parnik, v katerem bi drknila brzo do morja, zdaj pa je zaupati svojo premeteno in tudi učeno glavo v takih nečkàh visoko naraslemu velikanu, to je preveč! Predobro si je zapomnil, kake burke uganja Čankiang v sotéskah. Upadlega lica, kakor bi bil žulil vso noč pipo z opijem, pogleduje plaho zdaj brodič, zdaj Cetinoviča. Neka čudna misel se ga polastí, ustna se mu krčijo, toda ne upa je izraziti. Ker mu gospod dalje prigovarja in razklada, kako je »lavda« izvrsten in vajen vode, da ni nikake nevarnosti, ker se celó ženske »lavdave« ne bojé pota na reki, počne se umikati nazaj in šepne s strahom: »Ljubi gospod, Vi ste izgubili pamet!«

Dà, to ni upor, to je strah pred gotovo smrtjo! Preplašeni obraz ne laže. Ubogi Čin, posebnega poguma nisi nikdar kazal, a take

plahosti se vendar ni bilo nadejati od Kitajca, ker smrt mu ni nič strašnega, vsaj trdijo tako. »Voda, velika, velika voda, majhen čoln, gospod, Vi ste zblazneli!« odgovarja s čudnim zamolklim glasom. Ko tako Cetinovič ne vé, bi se li jezil ali smijal, in izkuša z lepa tolažiti plašljivca, pristopi starejša koščena ženska in mlado, komaj dorastlo deklè rjavega, ali svežega okroglega lica. Živahno debato pričneta s Činom, le bolj z rokama se more odgovarjati brzim jezikom in se umika. Pridruži se še štirinajstletni tenak deček ženskama na pomoč. Čin je ves izgubljen, ne more ali neče tolmačiti na večkratna vprašanja Cetinovičeva, ki razumi jedino besedo »Čankiang« iz ragljanja. Deklè se počne smijati na vse grlo, tako lahko in prisrčno, kakor le mladost zna. Cetinovič se napoti nazaj v klub, vsi za njim, razven deklíča. Tu seveda se stvar razjasni: Kitajki se bojita, da zaradi upora služnikovega ne bo nič iz potovanja in dobrega zaslužka.

Žena in dečak pograbita brez vprašanja nekaj komadov in hitro odideta k brodu, kjer deklič stvarí spravi v kabínico. »Lavda« v tem tudi pride, k sreči umeje nekaj angleški in méni, da Čin mora. Ko se vrnejo z ostalim blagom, pripeljejo res tudi Čina, ki se obotavlja pred brodom, kakor pred vešali; vendar ga spravijo z besedami in z rokami čez brv, »lavda« jo urno potegne k sebi, spustí vrv in zazibljejo se od kraja v rmenorjavi veletok. Sicer Cetinovič sam ne vé, kako bo Kitajec spravil brod skozi nevarne globeli s tako osebo, slabimi veslači — z ženo in dvema otrokoma — ali v Hankavu so mu tega moža preskrbeli ter rekli, da je popolnoma zanesljiv in da je vozil že do Nankinga.

Voda hitro žene, jadro pomaga, »lavda« ima lahko delo. Tahi (= veliko veselje), hčerka »lavdava«, pogosto spušča jasen smeh in Čin je vedno še na vrsti. Zdaj, ko je tako blizu »tujemu hudiču«, hoče se ga nagledati in to takoj. Večkrat se nagne daleč iz broda, bati se je, da ne bi cepnila v vodo, in preži s tistimi ozkimi mokrimi očmi mimo kabine na prednji krovec, kjer mirno stojí Cetinovič in nastavlja pred očí neke čudne ceví. Tudi koščenka se prikaže, toda, obe se umakneta naglo tujčevemu pogledu. Zadaj je vedno čebranje. Tahi dela vso čast svojemu imenu; če morda ni drugim v toliko veselje, vsaj sáma ga je polna; še pozno na večer, ko brod mirno leží privezan med visokim drevjem na poplavljenem logu, ne more udušiti glasnega smehú.

Tako v odljudnem kraji prenočiti je varneje, nego po vaséh. Lahko bi prišlo predrznim zlobnežem, brez katerih nikoder ni, na um, polotiti se malo močnega broda v tihi nôči, kajti »tuji hudič« ne hodi nikdar brez dragocenega perja. Poreški straži, t. j. vojakom, katerim

je v brzem brôdu preganjati in loviti lopove, tém je pa še najmenj upati. Spoznati je stražo od daleč po malem topu na prednjem krovu.

Drugi dan solnce pripeka na brodič, Čankiang se lesketa in jemlje vid, izgubil je svojo moč, zlil se je na videz v jezero, zaprto okoli in okoli. Proti iztoku zapira obzorje skalovito visoko brdo Ma-tz-šan. Vožnja je težavna in nevarna, a vendar srečno Cetinovič dospè v malo tujo naselbino pri Kiukiangu, velikem in obširnem mestu, kakeršna so vsa kitajska. — V evropsko naselbino je prišla vest, da se vozi tuj »Hausboot« po jezeru Pujang. Kdo se vozi, koliko tujcev, ni zvedeti. Jan kvetz' je. — Moški ali žena? — Jan kvetz'!

Izliv jezera v veletok, 120 *km* pod Kiukiangom je ozek, jezero samó je 200 *km* od iztoka podobno srednji reki, kar se tiče širjave, ni tedaj težko slediti za brodom. »Lavda« in Čin znata dotična vprašanja popolnoma na pamet, ni ju treba vspodbujati, ker imata prilike dovolj zadoščevati privatni svoji radovednosti in so ljudje prijazni in postrežljivi. Brodič je, kakor se čuje, še v jezeru, ker se ni vrnil in je tod jedini izhod; Cetinoviču se zopet utrdi upanje, da je na pravem poti.

Jezero je veliko. Izmed mnogih mest, raztresenih na kotastih obalah in otokih, izgrešila je katero pogubonosna tajpingska vojska, da je ohranilo staro svoje stanje in podaja tujcu veselo podobo neutrudljive delavnosti in cvetočega obrta. Kitajci ne poznajo tovaren po našem načinu, vendar imajo nekateri obrti posebna središča; prebivalstvo vsega mesta ali okraja se pečá le z jedno industrijo. Posebno iznenádeja potnika Wu-čeng-fu na večjem otoku v Pujangu; veliko mesto leží na razsežnem holmu, pod mestom do vode in na tej pa vlada od zore do mraka nepopisljiv šum in ropot, nad 40.000 tesarjev tu žaga, pili, tolče in teše lesovje, gradí nove džonke in popravlja stare. Delavci so čvrsti, zdravi; tistih žalostnih prikaznij, kakeršne se vsipajo po končanem delu iz naših velikih tovaren, ni videti nì tod, nì drugod po »nebeškem cesarstvu« v mirnih časih; ni proletarijata, beračijo le tauitski menihi. Lenuštvu udani so jedini vojaki iz poklica, Mandžu, nastanjeni po nekaterih mestih v posebnih oddelkih, katere je lahko spoznati po bornejših hišah in kočah, po slabejši in umazani opravi ljudij.

Razven pridnosti razvija okolica pujanška še drugo lepo stran kitajskega značaja v obilni meri, namreč spoštovanje in hvaležnost do vzglednih ljudij, ki so koristili národu z vedo in nauki, do svojih modrijanov in učenikov, potem do ónih, ki so se odlikovali z vzgledno ljubeznijo do roditeljev ali v zakonu. Tem stavijo spomeníke na polji,

v vasi, pred njo, pred mestom, ob vôdni poti, podobne velikim vratom od trdega granita ali trajnega lesá, kakor baš premorejo, ónim pa gradé obširna svetišča v tihi mični dolini, na malem otoku, pri šumečem potoku, prav v krajih, v kakeršne je volilo stavljati pri nas plemstvo svoje gradove in gradíče. Ti spomeníki hranijo v národu spomin in spoštovanje izvrstnih móž, ki so modrovali pred tisoč in več leti. Varuje te spomeníke spoštljivost národova, vzdržávajo jih požrtvovalni domoljubi; mora jih vendar le nekaj še biti med tem národom, dasitudi na videz teží za samim dobičkom in zaslužkom.

Nepristranski opazovalec mora nehoté pripoznávati, da ponos Kitajcev na deželo, njene znamenitosti, na njih prosveto ni do cela neopravičen; bivali so po svoje srečno in zadovoljno brez tujcev, niso jih potrebovali ne jih vabili, ti so se jim usilili in niso donesli jim nobene sreče. Vsak razumnik dobro vé, kdo in na kak način jim je vsilil um in zdravje uničujoči opij, kako so ponižali tujci »nebeškega sina« in okradli njegovo palačo. Ni se tedaj čuditi njih mržnji in njih sovraštvu do tujcev.

Okoli tega mesta sklene Cetinovič poskusiti srečo svojo. Tudi Čin spravi v Pujangu — voda je čista in mirna — pobito svojo dušo v ravnotežje, celó radovéden je postal po znamenitostih, razvija se v njem čut važnosti njegove; uživa najprej začujenje tolmača konzulatskega, učenega moža, ko mu bo pripovedoval o čudesih dolzega potovanja. Rad spremlja gospoda na sprehode v okolico in meni, da Pih-lu-tung, doline bele košute, najlepšega kraja v cesarstvu in (ob sebi razumno) na vsem svetu, ne bi smela izgrešiti. Tam je samotáril v dvanajstem stoletji Ču-fut'z, najslavnejši izlagatelj naukov Kon-fut'z-ovih. Dolina je v resnici lepa, ljubka. Senčnati logi visokih dreves, livadice, vodnjaki, kameniti mostovi čez mali potok se vrsté, dolga vrsta visokih céder drží do večjega svetišča, obsezajočega več dvorišč z lepimi galerijami in v dnu doline je veliko poslopje, jeden največjih dijaških zavodov, kjer so se pripravljali mladi učenjaki na težavne izpite. Vsak kamen, vsaka skala v obližji nosi imena nekdanjih učencev. Zdaj vlada tod tihota in mir, vsako leto jedenkrat se zbere sem mnogo ljudstva praznovat spomin modrijana.

Časih ima tak sprehod za Cetinoviča tudi svojo neprijetnost. Množica obsuje potnika, Čin na radovédna vprašanja ne vé vselej točnega odgovora, boriti se mora z narečjem.

Kdor zapazi kàj nenavadnega na kroji njegovega talarja ali da ima vozel na kiti drugačen, nego je tod običen, prične se posmehovati tudi njemu, tujec je ob sebi razumno čudno in sila smešno bitje; nekdo

izproži besedo »jan kvetz'«, drugi že bolj glasno, zbor pritrja, privablja še več gledalcev in vsa drhal spremlja potnika do broda. Dalje še ob bregu se vsuje kôpa; kadar je pa za dober lučáj vode med sitneži in brodom, začne jim Čin srčno odgovarjati in dražiti jih s »Pénti kvetz'« (»domači hudič«), dokler daljina ne storí kričanja brezvspešnega.

Priplovejo v King-te-čn, in glej, tu res stojí mal, sivo pobarvan brodič. Toda potnika, za katerima je sledil Cetinovič tako daleč v stran, sta dva nedolžna francoska misijonarja, ki hočeta vcepiti kal sv. vere med kitajske lončárje. Daleč okoli namreč dela vse, kar giblje z rokami, porcelan; v malih tvornicah vrté ilo, v brezbrojnih pečícah žgó zdelke, drugi zopet slikajo, zlaté, vsako posamezno delo zvršujejo drugi. Taka podrobna razdelitev dela omogočuje nedosežno, glumaško spretnost in priročnost rokotvorcev in čuda nizko ceno zdelkov. Misijonarja stojita že več dnij tu, a lončárji ju nikakor nečejo médse, niti na kópno stopiti ne smeta, dasi imata vse pravice od oblastnikov v rédu. Ljudstvo ne véruje v nedolžnost tujcev, ampak je trdno prepričano, da imata jedino namen izvohati in ukrasti tajnost zdelovanja in slikanja imenitnega obrta. Cetinovičev prihod še povekša sumnjo ljudstva in zadrego Francozov — k prvima vohunoma mislijo Kitajci se je pridružil i tretji. Tolpa kraj vode pazi ostro na obadva broda; prislonjeno brv takoj odrinejo. Brez vspeha poskusi Čin svoje parlamentarne zmožnosti, tudi on in sploh živa duša ne sme stopiti iz broda, da bi kupil riža in kokošíj, gospodu navadno hrano. Pač pa prinesó zahtevanih stvarij k brodu in tudi porcelana na izbòr.

S potrtim upanjem in težkim srcem nadaljuje Cetinovič potovanje. Vidno ga je zapustila sreča; česar se je najbolj bal, kar mu je najbolj zoperno, kaže se neizogibno, prežati bo moral v Shangaji na vrnitev guvernante, udati se potrpnosti, Bog zna za koliko časa. Marsikaka kletev in psovka mu uide izmed zób na to vražjo žensko. Da bi jo našel niže na veletoku, nikakor ne upa več, vendar ne prestane iskati, vsaj si ne bo imel očitati kake popustljivosti, ko bi se moral napósled vrniti v Evropo s suhim pismom kneževim.

Dvakrat še se zožúje Jangtz' in poganja neizmerne mase skozi globeli, pri »skali male sirote« 100 *m* nad vodó v skipeče strmine, vrhu katere je vgnezdeno svetiše Buddhe, in pri »stebrih«, obadva slikovita kraja, občudovanje vzbujajoča, vendar menj nevarna, ko Ma-tz-šan. Potem se izlija voda na široko in se valí brez ovér do oceana. Vetrič napenja jadro in požene potnike brzo v Nan-king-fu, sedež podkralja trem kronovinam, vladarja osemdeset milijonov kítarjev. Ta stolica je

res še obširnejša, nego je Sučav, obzidje še višje, násip širši; veliki železni topovi rjavé na njem. Toda še menj si je opomoglo mesto.

Sloveča porcelanasta pagoda pri mestu je le visok kùp groblje; porcelanaste ploče, s katerimi je bil pokrit ves zid, pobrali so, kar jih je ostalo po razrušenji, tujci in domači starínarji, katerih je v Kitaji še vse več, nego v Italiji. Od l. 1853. do 1864. je kraljevala v Nankingu »nebeška luč«, glavar tajpinški, ki je užival početkom tudi pri Evropcih simpatije zaradi naklonjenosti svoje do Kristove vére.

Da bi sijajno pokazal dobrohotnost kristjanom in utrdil ž njimi prijateljske odnošaje, pisal je britanskemu misijonarju, da ga je volja vzeti tisto žensko Marijo, katero kristjani posebno časté in je neki še devica, za ženo! On, ki jih je imel zaradi politike in iz drugih vzrokov več v svoji palači, nego je v letu dnij. Po nesrečnem pismu niso ga mogli več zagovarjati njegovi tuji privrženci; napósled je sežgál sebe in svojce s palačo, ko je major Gordon (karthumski Gordon žalostnega spomina) udušil zadnjo sapo upornikom.

V Činkiangu plača Cetinovič brodnika in razdelí med rodbino njegovo darove, ki sicer niso bili v pogodbi, a jih zahteva navada, korist in ponos tujčev. Čin je izbiral in tolmačil nakup. Tahi res ni lepa, niti kitajska lepota ni, glava njena je preobila k životu, nad ušesi je še posebe razrasla v širino, nos je neprilično plitvo v širino potlačen, lice njeno, dasi zagorelo, priča, da je zdrava, toda njena neusahljiva, brezskrbna veselost in otročja najivnost, njeno veselo kretanje in njena priročnost je kratkočasila brodnike in gospoda; niti Čin, prve dni plah in čmeren, ni se ubranil dolgo urnemu jezičku, moral se je udati dekletu v pogovore, pritezati njenemu smehu. — Tahi tedaj dobí največ; vso novo obleko, vrhnjè krilo celó svilnato, velike srebrne uháne umetnega dela in sučavski dijadem. Pri slovesi se predstavlja že vsa nova, očí se ji svetijo od radosti, izmed debelih usten se bliščé beli drobni zobjé, neumorno stiska pestí pred prsi in kliče najglasneje izmed četvorice: »Čin čin, čin čin, tuj učitelj!« Brodnik bo čakal tu novega posla, po veletoku ali po cesarskem kanalu, kamor kdo zahteva in plača, ali bo morda kupil blagá in je prepeljal drugam; če ne dobi boljšega, kupi v Kva-čavu, nasproti Činkiangu, cesarske solí in bode tržil ž njo nazaj proti Hankavu. Povsod, koder plove njegov brodič, je domá, nikdo ga ne vprašuje od kod in kam, kita njegova je potni in domovinski list do skrajnih mej cesarstva. Na svojih potih najde gotovo tudi rojaka, ki čuti potrebo pomnožiti svojo rodbino in vzame Tahi za »malo ženo«. Za gospodinjo, za pravo ženo, nima révišče najpotrebnejšega svojstva, spačenih nog; a vendar bo dobil oče za čvrstega

deklíča več, kakor kmetič pri nas za jarem pitanih volóv. Gospod in sluga pa brzo priplovetа na parniku v Shangaj, sluga vesel, poln važnosti in nenavadnega ponosa, gospod z dolzim obrazom, poln tistega čuta, ki ga pozna le óni, komur je dolgotrajno podjetje čisto izpodletelo.

XII. Taj-hu.

Tropska vročina obvlada mesto in okolico, veter ne hladí, pač pa vzdiguje prah; kogar ne zadržuje važen posel, umeknil se je v Japan ali kam drugam, zlasti dame si štejejo v dolžnost v najbolj vročih mesecih biti odsotne; tudi klube obiskujejo malo, življenje je pusto in dolgočasno.

Brez upanja na vspeh, začne slikar zlasti zato, da bi si kratil dolge dneve, znova na prigovarjanje gospoda Bilinskega svoje preiskave. Povrnila se guvernanta še ni, tudi njen brodník ne. Váruh njene hiše neče vedeti ničesar, vendar iztakne Čin v hiši nekaj važnega. Guvernantin Kitajec je polnil košáre in male zaboje z raznimi rečmí, kakeršne jemljó s seboj Evropci, potujoči v kronovine. Moder je bil dovolj, ne izpraševati molčečega rojaka o tem, ker si lahko misli, komu je pošiljatev namenjena. Komaj zvésta gospoda Činovo poročilo, mora stari vratár takoj na stražo in paziti, kam bo váruh napotil košáre. Z najetim »kulijem« jih znosita zvečer na kitajski brodič. Váruh odide, »kulij« ostane.

Vratár ogovorí »kulija«, kakor bi ga poznal in ga vpraša brez ovinkov o svojem prijatelji, brodníku Tha Sze, kod hodi, kako se počuti itd. »Kulij« pové odkritosrčno vse, da so zdaj v Taj-hu, da so vozili prej mimo Sučava po cesarskem kanalu, po Jang-tz, do Nankinga, vrnili se v Sučav, da so trpeli veliko, predno so spravili brod po plitvem, po nekatera mesta suhem kanalu v jezero, kako so vzdigovali, podkladali brodu les, hoteli se vrniti, pa evropska žena je silila na vsak način in napósled so le predrli. »Kulij« je prišel že drugič po viktuvalije sem.

Ta novica spravi Cetinoviča nemudoma na noge. Čin se nekoliko obotavlja; toda vratárjeva pojasníla o jezeru, da bodo v dveh dnéh tam, da ni nikakeršne nevarnosti, in itak pest dolarjev ga prisili zopet na potovanje. Po globoki reki Hvang-pu, čez več manjših jezer, po katerem poti lahko vsak čas plovejo težki brodóvi, dospó v Taj-hu in jadrajo naravnost k sučavskemu kanalu. Na izhodu plitvih in dolgočasnih obal vzdiguje se proti zapadu vedno več holmov in gorâ iz jezera, tihe vasice ali posamezne kmetíje ležé na vznožji holmov, jezero se odpira dalje med otoki, kakor bi ne imelo konca in zaslužuje v resnici ime »Vélikega jezera«. Na lepših otokih imajo sučavski in

shangajski bogataši svoja letovíšča z lepimi vrtci, z umétalnim skalovjem, mostiči in malimi svetišči; ljubezenskih spomeníkov je obilo, povsod vlada blagostanje in sélski mir.

Na prijetnem otoku pod košatim drevjem stojita dva sélska dóma, nobena vrata niso zaprta, a nikogar ni domá, ki bi Činu odgovarjal na njegova vprašanja po tuji ženi, katere siv brodič ima biti v bližini. Akoravno solnce še ni za gorami, sklene Cetinovič tu prenočiti in gre na kópno. Ko prekorači mali hrbet, evo, tam le nagibajo visoka múrvina drevesa dolge veje med vodo in v senci pod njimi evropski siv brodič. Ob jezeru pelje pot in se vije kvišku do kitajske gosposke hiše, na konci otoka iztezajo stare cédre suhljate veje nad malim svetiščem, rdeče pobarvanim. O gospodična Schwerzer, če si res tukaj, v mičnem, ljubkem kraji izbrala si postanek!

Cetinovič se takoj vrne k svojemu brodu, ukaže Činu vzeti slikarsko pripravo, nastavi se blizu bróda in jame slikati. Solnce je zatonilo, slikar se zamisli resnično v délo in pozabi, da je hotel nastaviti le limanice óni, katero sluti v brôdu, ko začuje za hrbtom mehke korake. Menèč, da je kak radovéden Kitajec, se niti ne obrne.

»Good evening, sir,« zazvení ženski glas za njim. Slikarju zastane sapa, speče ga v lica. »Dober večer, gospod«, ponoví ženski glas malo krepkeje pozdrav. Cetinovič obrne počasi glavo nazaj — ona je, imam jo, misli si, hitro vstane, pokloni in govorí o prijetnem, nepričakovanem iznenadejanji.

»Oprostite, gospod, radovednost in zanimanje za Vašo lepo umetnost me je zvabilo motiti Vas. O very nice, glej, glej, prav óni tempeljček,« reče uljudno, pregledujé ostro slikarja od nog do glave. »Dovolite, mrs. Seamens iz Shangaja«, pristavi in se lahko pokloni.

»Dei Lanzi, iz Sardinije, slikar, delam skice v tem premičnem kraji, Vam ves na uslugo«, odgovorí Cetinovič in izraža znova veselje nad ugodnim slučajem, najti tu odlično damo in le prosi, da smé nadaljevati in končati delce, ker se že mračí. Vesel je, ves zadnje mesece nakopičeni srd je pozabljen, objel bi to žensko, za katero je kopernel tako dolgo in vstrajno, kakor najiskrenejši ljubimec, dà, objel bi jo in stísnil k sebi, da bi ji kostí pokale, četudi ni lepa, nì mlada. Visoko čelo, malo pégasto, gladki lasje predivaste barve, očí sivkaste, jedino to značilo bi bilo mogoče zapisati ji v potni list, vse drugo je normalno, srednje, velikost, starost, oprava. Cetinovič bi pristavil še kot poseben znak: brez ženske mičnosti.

(Dalje prihodnjič.)



Pisma iz Zagreba.

Piše Josip Starè.

XVI.

Iz minulosti se je razvila sedanjost. Ta resnica se ponavlja pri vsaki stvári, pri posameznem človeku in pri celih národih Kar je kdo sejal, to žanje. Čimbolj ko si je kdo v svesti te večne resnice, tembolj se zanima za minulost, da bi iz nje zajemal koristnih naukov za življenje svoje. Že stari Rimljani so trdili, da je zgodovina »učiteljica življenja« ter so mladini svoji za vzgled sestavljali životopise slavnih móž. Zakaj ne bi se tudi mi učili iz minulosti? Marsikaj bi sodili čedruga, menj bi bilo prepira med nami in ne bi tako po nepotrebnem drobíli gmotnih in duševnih močij svojih ter sami sebe slabili na korist in veselje sovražnikom svojim. Za najnovejši národni razvoj na Hrvaškem in Slovenskem preimenitna je »dôba ilirska«, kakor je »Zvon« že večkrat poudarjal; možje, ki so takrat »ledíno orali«, bili so pravi enciklopedisti, kajti morali so skrbeti čisto za vse, kar je vzbujeni národnosti moglo zagotoviti življenje in ob stanek. Toda mnogo bolje nego mi dandanes, uvideli so »Ilirci« pred petdesetimi leti, da národu nobene stvarí tolikanj ne treba, kolikor literature. Dobra knjiga je tako rekoč vsakdanji kruh, brez katerega si nobeden národ ne more razviti in ohraniti národne svoje posebnosti. Kaj je Nemce povzdignilo in jim dalo toliko močí nad drugimi národi? Povzdignila jih je velika njih književnost. A kaj nam národni naši nasprotniki vedno in vedno očitajo, kadar se potezamo za národne pravice svoje? Očitajo nam, da nimamo knjig. Dobra, lepa knjiga budí v čitatelji plemenitih mislij, pa ga zajedno tudi učí, kako se iste dadó povedati v oglajenem jeziku. Knjiga je torej prvi pogoj višje národne omike. Rodoljubni »Ilirci« niti v burnih političnih homatijah niso pozabljali knjige hrvaške in kakor novo pridobitev v bóji za národen obstanek so veselo pozdravljali vsak najmanjši plod, ki se je pokazal na literarnem polji.

Med mnogimi pisatelji mladostne tedanje dôbe pa je kmalu slúla četvórica pesnikov, ki so se s prelepimi deli uma svojega popéli na prva mesta v novi hrvaški literaturi. Ti možje so Stanko Vraz, Peter Preradovič, Ivan Mažuranič ter Ivan Trnski. Prva dva krije že hladna zemlja, druga pa v krepki starosti zadovoljno gledata, kako epe plodove je pognalo seme, katero sta v mladih dnéh sejála z dru-

gimi vrstniki svojimi. Ivana Trnskega je doletela sreča, da je letos učakal petdeset let književnega delovanja svojega. Ž njimi se je te redke obletnice veselil ves národ hrvaški, pa tudi srbski in slovenski, in je dné 1. majnika t. l. dostojno praznoval njegov oseminšestdeseti rojstveni dan, katerega so zastópnice vseh treh bratovskih rodóv še posebno poveličale s tem, da so pesniku prelepih »Kriesnic« podarile lovoríčin venec od čistega zlatá. Nebrojnim čestilcem in spoštovalcem pesnikovim smo se pridružili tudi mi in mu želímo s tem vrsticami med Slovenci postaviti oskromen spomeník.

Ivan Trnski se je porodil v Rači, v sedanji belovarski županiji, dné 1. majnika l. 1819., od očeta učitelja. Izpolnil je komaj jednajst let, ko mu je umrl oče, a štiri leta potem umrje mu tudi mati. Strijc, ki ni imel otrók, želel je, da bi Ivan pustil šole ter se kmetovalec povrnil v zádrugo rodú svojega. Ukaželjni mladenič se ni dal pregovoriti, sàj je za silo bil preskrbljen; škof Alagovič ga je vsprejel v zagrebško sirotíšče in sorodniki njegovi po materi so mu kupili časih kàj obleke. V šoli se je Trnski tako nosil med drugimi učenci, da so mu profesorji že tedaj prerokovali slavno prihodnost. Že v prvem razredu je na sprehodu v Maksimiru škofu lepo po latinski odgovarjal na vsa njegova vprašanja. V sirotíšči je rodoljubni prefekt Blaž Švelič pazil nánj, kakor skrben oče. Trnski mu je pri maši stregel in hodil zánj po Gajevo »Danico«. Pri tej priliki se je seznanil najprej z Rakovcem, a potem z istim Gajem, ki ga je preljubeznivo vsprejel, budíl mu rodoljubna čustva in mu dajal hrvaških knjig, zlasti pesnike dubrovniške; Trnski pa je Gaju in Rakovcu pesniške prvence svoje donašal na ógled, slušajoč njiju sodbo. Kmalu se je seznanil Trnski tudi z mladim Ivanom Mažuraničem, ki mu je marsikatero pesem popravil ali pa celó prenaredil. Leta 1837. je zapel Trnski pesem v slavo kralju Ferdinandu, katerega je prosil, naj brani Slovene. Mladega pesnika je silno ohrabrilo, ko so Čehi to lepo pesem preložili na jezik svoj; ali bilo je tudi domá dosti prilik in častnega priznanja, ki ga je vspodbujalo na delo.

Po želji pokojne matere svoje bi Trnski imel biti duhovnik, toda ker se ni čutil poklicanega za ta prevzvišeni stan, vsprejel je rajši štipendij, da se je šel v Gradec pripravljat za upravnega uradnika v bivši vojaški Krajini; vendar da bi vsaj nekoliko ustregel pobožnemu čustvu matere svoje, preložil je mnogo latinskih cerkvenih pesem na hrvaški jezik, ki se v gladkem njegovem prevodu vedno znova tiskajo po vseh molitvenikih in pesmaricah. V Gradci se je seznanil in sprijaznil z mnogimi hrvaškimi »Ilirci«, pa tudi s slovenskimi, kakor s

Trstenjakom, Murščem, Macunom, zlasti pa z dr. K. Lavričem, s čigar sestro, Slovenko, se je pozneje poročil, in z drugimi ter se pri profesorji Kvasu učil slovenskemu jeziku. Ko je nekega dné na stolpu graškega grada zapisal hrvaško pesem, seznanil se je ondu z duhovito rojakinjo svojo Dragojilo Jarnevičevo in jo pridobil za hrvaško knjigo. Akoprem siromašk dijak, bil je že tedaj toliko znan, da so ga pohajali imenitni možje drugih slovenskih národov, kakor poljski grof Ostrovski, Rus Bakunin in Sreznjevski, poznejši profesor petrograjskega vseučilišča. Leta 1839. je v Gradci prvikrat na hrvaški jezik preložil Schillerjevo »Pesem o zvônu«; in istega leta je potoval v Dalmacijo, kjer se je seznanil s slavnimi hrvaškimi pesniki Petranovičem, Kaznačičem in s črnogorskim vladiko Petrom Njegušem. V graški slovenski čitalnici je učil hrvaški jezik, a na sprehodih po bližnjih holmcih je s hrvaškimi in slovenskimi tovariši svojimi veselo prepeval národne pesmi. Iz Gradca je ves čas pridno dopisoval s Stankom Vrazom, ki mu je pesmi svoje pošiljal na ógled in mu poročal o národnem gibanji v Zagrebu.

Ko je na graškem vseučilišči leta 1841. dovršil pravne nauke, vrnil se je domóv ter stopil v državno službo, kjer je ostal, dokler ni doslužil svojih let. V službi nikdar ni pozabljal, da je Hrvat, a kar je kdaj imel svojega časa, vsega je posvetil národu svojemu; če ni pisal, nabiral je med národom neznanih besed, pregovorov in druzega národnega blagá, ali pa je po drugih potih delal za národnostni razvoj in med rojaki svojimi v Krajini budil národno zavest. Najprej je upravni vajenec služil v Petrinji, a že leta 1842. poverili so mu samostalna opravila v Pounji, kjer je zložil mnogo junaških pesem. Še istega leta so ga preméstili k osrednji upravi I. banskega polka, kateremu je ravno takrat postal glavár poznejši ban Josip Jelačič. Njemu se je Trnski silno prikupil s pesmami svojimi, zlasti z znano »Ljubimo te, naša diko!« katero je njemu posvetil in ki se je kmalu prepevala po vsi banski Krajini. Trnski in domoljubni župnik Marič sta se tedaj na vso moč trudila, da bi ljubljenega polkovnika pridobila za »národno stvar«, in posrečilo se jima je. Ko so krajiški polki dobili nove zastave, govorila sta Jelačič in Marič pri posvečevanji domoljubne govore, Trnski pa je iste dal tiskati in o tej priliki zopet zložil več junaških pesem, izmed katerih se je najbolj prikupila »Oj banovci!« ki jo Hrvatje še dandanes radi prepevajo. Leta 1846. imenovan je bil Trnski upravnim poročnikom v Maji, od koder so ga še istega leta prestavili v Virginmost, zato ker je v nekem službenem poročilu brezobzirno razkril zanikrnost krajiških sodnikov.

Leta 1847. je Trnski Jelačiča moral spremiti v Karlovec in prav on mu je leta 1848. prvi razodel, da ga Hrvati žele za bana ter ga pregovoril, naj gre v Zagreb na dogovor. Že med potjo je v Lekeniku Jelačiču došló cesarsko pismo, ki ga je imenovalo bana. Trnski je zdaj ostal pri njem in je po njegovem naročilu za razne deputacije zlagal pesmi, katere je navadno končaval z národnim pregovorom: »Što Bog dade i sreća junaška!« Tako so te besede postale banovo gêslo. Ko je na to Jelačič sklical bansko konferencijo, zahteval je Trnski odločno, naj se v vojaški Krajini odpravi službeni jezik nemški in zamenja s hrvaškim; ali ni mu obveljalo, zato ker višji častniki največ niso bili vajeni pismenemu jeziku hrvaškemu. Trnski se je povrnil na službeno mesto svoje v Virginmost, kjer je kmalu postal nadporočnik. Tu je zložil mnogo oduševljenih pesem ter preložil »Kraljedvorski rokopis.« Zaradi pesmi »To bi lepo bilo« hotel ga je policijski minister preganjati, ali Jelačič ga je obranil ter ga premestil v Zagreb k osrednjemu oblastvu za Krajino. Premnoga službena opravila so ga zadržavala, da v Zagrebu ni mogel toliko delati na literarnem polji, kolikor bi rad. Preložil je nekoliko Puškínovih umotvorov, več pripovédek, pregledoval Preradovičeve pesmi in sodeloval pri vélikem Šulekovem slovarji. Leta 1858. so ga zaradi preočitnega njegovega domoljubja poslali v Mitrovico. Tu je našel silno zaostalega dela, ali že v nekoliko mesecih je vse tako dobro zvršil, da so ga imenovali za kapetana, akoprem je imel osemdeset prednikov. Ob jednem so ga preméstili na boljše mesto v Belo Crkev, kjer je dovršil prevod »Onjegina« in zložil več pesem za srbske in hrvaške liste. Šel si je tudi pogledat Beligrad in se pri tej priliki seznanil z Daničičem. Iz Bele Crkve so ga pozvali na Dunaj, da je sodeloval pri zdelovanji novih zakonov za Krajino. Tu je marsikaj razjásnil in se brez strahú odločno potezal za pravice rojakov svojih.

Konec leta 1860. si je izprosil, da so ga preméstili v hrvaško Krajino v Slunj, kjer si je z neutrudnim delovanjem svojim za poboljšanje splošnega stanja tamošnjega prebivalstva pridobil tolikih zaslug, da mu je Njega Veličanstvo podelilo red Frana Josipa I. Novih zaslug si je pridobil kakor Filipovičev aktuvar na srbskem kongresu ter postal major in vitez železne krone. S Filipovičem je šel potem v Karlovec in tu je poleg drugih pesem spisal I. del »Kriesnic«, katerih drugi del je zložil v Zemunu in v sremskih Karlovcih. V Karlovci je nekoliko mesecev čisto sam uréjal Lukšičevega »Glasonošo«. Leta 1862. so ga v Belem gradu imenovali za dopisujočega uda tamošnjega učenega društva; leta 1864. so ga v Slunji jednoglasno izvolili za poslanca v

deželni zbor zagrebški, a leta 1867. je postal podpolkovnik in prišel v Zagreb h glavnemu vojnemu poveljništvu za poročevalca. Tu je med domoljubi prvi izprožil misel, da se osnuj nov leposlovni list »Vienac«, kateremu je znal pridobiti najboljše tedanje pisatelje, vendar tudi sam je neprenehoma delal in pisal zánj. Ob jednem je bil med prvimi začetniki »Društva sv. Jeronima«, kateremu je sam pridobil mnogo udov, pisal pesmi in pripovedke ter mu do denašnjega dné ostal veren in delaven odbornik. Ko je Njegovo Veličanstvo zadnjikrat potovalo po vojaški Krajini, bil je v cesarskem spremljevalstvu tudi Trnski, kateri je cesarju tolmačil želje raznih deputacij, razložil svoje mnenje in vsakemu prosilcu takoj odgovoril v cesarjevem imeni. Njegovo Veličanstvo je bilo ž njim povsem zadovoljno in ga je izredno imenovalo za polkovnika. Zdaj se je znova poganjal za to, da bi se nemški jezik odpravil iz vojaške Krajine, toda ko se je nekdanja varaždinska Krajina preustrojila v županijo belovarsko, postal je Trnski prvi véliki župan belovarski; ali kmalu se je na tej časti zahvalil in cesar mu je pri tej priliki podelil komturski red Frana Josipa in ga kmalu potem pridelil na službo zapovedujočemu generalu v Zagrebu, kjer ga je čakalo premnogo dela, kateremu je bil samó on kós. Pohrvatil je cele knjige o pomanjkanji vodé v górenji Krajini, o poravnanji Save in o drugih národno-gospodarskih stvaréh, za katere je večkrat moral dolgo iskati prave besede ter najti novih izrazov. Še jedenkrat je za pet let zapustil Zagreb, da je po vojaški Krajini razvlastil potrebna zemljišča za zidanje železnice; pred dvema letoma pa je po dolgoletnem neutrudnem in vzornem službovanji šel v stalni mir; toda kakor je v najtežavnejših službah svojih vedno dobil časa za književno delovanje, tako niti zdaj ni odložil spretnega peresa svojega.

Ivan Trnski nam je prelep vzgled, kako more človek ob jednem biti vésten in vzoren državni uradnik in dober rodoljub. Nikdar ni zanemarjal službenega opravila svojega, ampak celó več je delal, nego je bila njegova dolžnost, in vendar je podpiral vsako národno podjetje, budil národno zavest, naglašal in učil zlogo s Srbi in Slovenci, likal jezik ter skoraj neprenehoma delal na književnem polji hrvaškem. Bilo jih je sicer med krajiškimi uradniki tudi nevédnežev, ki za plemenite napóre Trnskega niso imeli nì srca nì razuma, pa so ga očrnili za nevarnega rovárja; ali resnica je zmagala in po vsakem preganjanji je poštenega rodoljuba doletelo novo priznanje in odlikovanje od cesarja samega. Upravni uradnik je Trnski jednako skrbel za telesno in duševno blagostanje poverjenega mu ljudstva. Dasi knji-

ževno delovanje njegovo še ni kritično presojeno in ocenjeno, tega le nihče ne bode mogel tajiti, da so zasluge njegove za razvoj hrvaške knjige velike in preimenitne. Ni ga pri nas na slovenskem jugu pesnika, ki bi ob vsaki slovesni priliki znal takoj v lepi oduševljeni pesmi povedati, česar je polno bilo njegovo srce in kar je ob jednem ž njim čutil ves zavedni národ. Da je temu res tako, pričajo nam premnoge njegove pesmi, ki se še dandanes po vseh hrvaških krajih prepevajo z istimi oduševljenjem, kakor pred tridesetimi ali štiridesetimi leti. Najlepše so lirične njegove pesmi »Kriesnice«, od katerih je prvi šopek izdal spomladi leta 1863. ter jih posvetil »trojim sestram Hrvaticam, Srbkinjam in Slovenkam,» da bi ž njimi v ženskih srcih zanetil ogenj čistega domoljubja. Vzbujeno národno gibanje je primerjal vzbujeni pomladi, a te pesmi njegove naj bi kakor »kresníce« oznanjale novo lepšo dôbo. Trnski je silno ogladil pesemsko obliko in je najrazličnejše, prej še nikdar ne rabljene metre in vérze udomačil v hrvaškem pesništvu. Ravno tako je sploh jako opilil in ogladil književni jezik hrvaški in ga obogatil z novimi besedami in govorícami, ki jih je nabral med čistim nekvarjenim národom, med katerim je živel in služboval. Te vrline njegove sta mu priznala slavna njegova tovariša Stanko Vraz in Peter Preradovič, pošiljajoča mu že pred štiridesetimi leti pesmi svoje na ógled. Trudoljubivo je Trnski tudi nabiral najlepše cvetje po vsi svetovni literaturi in ga v dovršeni obliki presajal na domače književno polje. Mnogo tujih dramatičnih iger je priredil za hrvaško gledališče, a spisaval in prelagal je pesmi in pripovédke za vse beletristične časopise, pa tudi politične je zalagal z obilnimi svojimi plodóvi. Ko se je na posebno njegovo napíranje osnoval leta 1869. nov leposlovni list »Vienac», posvetil je njemu najboljše pesniške moči. Razven pesem je spisal kakih petindvajset izvirnih pripovédek, a napisal je tudi mnogo poučnih člankov, katerih je najimenitnejša razprava »o našem stihotvorstvu», kajti ž njo si je Trnski pridobil častno ime: »oče hrvaške metrike.» Tako je Trnski do denašnjega dné ostal zvest prvemu prepričanju svojemu, da národu našemu ničesar tolikanj ne treba, kolikor dobrih književnih plodóv. Zadovoljno se sme ozirati nazaj po minulih petdesetih letih in gledati obilni sad, ki ga je obródilo marljivo njegovo peró. Bog nam ga požívi še mnogo let, da bi nam iz bogatega izkustva svojega dajal dobrih svétov in da bi nam časih tudi še zapel v povzdigo in razvnémo srdec naših.

Nehvaležno bi bilo, da bi se tako zasluženega sinú svojega národ ne spominjal o redki petdesetletnici njegovi. Hrvaški národ zna ceniti vsako najmanjšo stvar, ki jo je kdo storil njemu na korist, pa tudi

vé, kaj je dolžan Ivanu Trnskemu. Priredil mu je torej svečanost, mirno in dostojno, kakor je védel, da bo ustregel móžu, ki nikdar ni bil želján velikega hrupa in prazne zunanje bliščobe. Na večer dné 30. aprila t. l. napravila sta mu pevska društva »Kolo« in »Sloga« serenado pod oknom, kjer se je zbrala nebrojna množica čestilcev njegovih, ki so mu »slavo« klicali želèč, da bi nam še »živil« mnogo let. Dné 1. majnika, na njegov rojstveni dan okoli desete ure predpóludne poklonilo se mu je najprej poslanstvo odličnih hrvaških, slovenskih in srbskih gospíj ter mu podarilo lovoríčin venec od čistega zlatá z umetno zdelanim pismom, ki se končuje s temi besedami: »Me hčere jednega národa, a treh plemen, Hrvatice, Srbkinje in Slovenke, katerim ste posvetili svoje najdivnejše pesme ter Vas zato zmatramo zlasti našega pesnika, me Vas hvaležno venčamo z vencem neusahljive slave, katere ne bo nikdar minulo, kakor ne bo na svetu nikdar minulo ljubezni in navdušenih pesem o nji.« Pismu jednako bodo tudi v sam venec rézane besede poznim potomcem našim pričale o zlogi národnih séster vseh treh brátovskih plemen na slovenskem jugu.

Po tem slovesnem trenutku so se vrstila poslanstva raznih národnih društev, kulturnih zavódov in drugih čestilcev, ki so se do pozno čez póludne poklanjali ovenčanemu pesniku in mu z govori ter s prekrasnimi adresami izražali spoštovanje in udanost svojo. Prišlo je zastopstvo mestnega starejšinstva zagrebškega, ki je zaslužnega pesnika in rodoljuba imenovalo za častnega meščana svojega; a prišlo je tudi mnogoštevilno poslanstvo preprostih kmetov iz belovarske županije, ki ne morejo pozabiti prvega župana svojega. Vodil jih je sedanji véliki župan, presvetli gospod Budislav B u d i s a v l j e v i č, katerega še posebna čustva hvaležne udanosti vežó na slavljenega pesnika. Prebivalci županije belovarske pa nameravajo Ivanu Trnskemu postaviti še poseben časten spomeník. V malo tednih so položili v róke Budisavljevičeve dobrovoljno nabranih tisoč goldinarjev, kot podlago literarnemu štipendiju, ki bode nosilo slavno ime Trnskega, dokler žíje národ hrvaški. Zunanji čestilci so se spominjali slavljenca v primernih brzojavnih pozdravílih, katerih je prišlo okoli sto, a med njimi jih je bilo petnajst iz slovenskih krajev. Posebno je veselil pesnika pozdrav ljubljanskih Slovenk, ki so srcu njegovemu ravno tako blizu, kakor Hrvatice in Srbkinje. Kakor je Trnski Slovence vsegdar štel za svoje, tako se bomo tudi mi Slovenci njega vsekdar spominjali kakor svojca ter mu iz vsega srca kličemo: »S l a v a T i! Ž i v i o n a m š e m n o g o l e t!«



Črtice o ljubljanski čitalnici.

Spisal **Evgen Lah.**

akor je občc znano, imamo Slovenci preveč društev: preveč, ker z ozirom na gmotni položaj slovenskega življa ne morejo vsled prevelikega števila vsa vspevati; nekatera celó le životarijo, druga imajo pa slabše vspehe, nego bi jih morala imeti. Ljubljana sama ima 76 društev, izmed njih seveda veliko več slovenskih, ali vsaj nevtralnih, kakor pa nemških. Pravijo, da so Hrvatje veliko živahnejši ljudje kot Slovenci, da se radi po društvih gibljejo in razveseljujejo; vendar ima njih prestolnica 25 društev menj kot naša Ljubljana. Slovenci imamo vsakovrstna društva: znanstvena in leposlovna, humanitarna in podporna, poučna in zabavna, strókovna in glasbena itd. itd.

Preveč bi že bilo jih naštevati, ali vsaj mučno poslušati vsa različna njih imena. Namen moj je danes le, podati vam nekoliko, morebiti zanimljivih črtic o društvu, katero pripada najstarejšim slovenskim društvom, govoriti nekoliko o ljubljanski čitalnici. Društveni tajnik sem si bil izbral nalogo, sestaviti povodom društvene petindvajsetletnice nekoliko obširnejšo društveno zgodovino. Brskal sem v ta namen po zaprašenih društvenih listinah, kolikor se jih ni v teku časa pogubilo; prišel pa sem kmalu do prepričanja, da mi ne bo mogoče stavljene si naloge zvršiti. Zatekel sem se še k »Novicam«, ki so jako vestno poročale o važnejših čitalniških dogodkih. Dobil sem sicer nekoliko pregleda, toda tega, kar bi mi bili podali skrbno in dosledno sestavljeni društveni zapisniki, mi »Novice« niso mogle podati. Hočeš nočeš moral sem opustiti prvotni načrt in sestavil sem si le površni obris o društvenem delovanji, iz katerega vam podajem tukaj nekoliko črtic.

Jeseni 1861. leta je izšel v št. 39. »Novic« poziv provizoričnega odbora do slovenskega občinstva. Podpisani so bili gg.: V. C. Zupan, dr. Janez Bleiweis, Fr. Ks. Souvan st., dr. E. H. Costa, M. Ambrož, J. Macun, J. Horak, J. Pleiweiss, dr. J. Orel, dr. A. Vojska in V. Krisper. Društvena pravila so bila potrjena z vladnim odlokom z dné 30. avgusta 1861. l. št. 723. Zanimanje je bilo ogromno; oglasbe za pristop sta sprejemala J. Blasnik in Fr. Ks. Souvan st. Po deželi so snovali pododbore. Število pristopivših članov je bilo od dné do dné večje. Že dobre tri tedne pozneje je bilo možno sklicati I. občni

izredni zbor »k Mokarju« (Hôtel Elephant) na dan 20. oktobra. Predsedoval mu je dr. J. Bleiweis. Sprejeta sta bila njegova dva nasveta, da provizorni v tem zboru voljeni odbor deluje le dva meseca in da ima mestu 11 odbornikov 15 članov mimo predsednika in blagajnika. Slovesen začetek čitalnice naj bi bil pa storjen s slovesno besedo, ki se je vršila »pri Mokarji« ali »pri Slonu« dné 24. novembra istega leta. Otvoril je besedo predsednik Ambrož s primernim nagovorom, za njim je prebral dr. J. Bleiweis došle pozdrave, med njimi onega mariborske čitalnice, koje pravila so bila potrjena le pet dnij za pravili ljubljanske čitalnice. Podpisali so ga: dr. J. Sernec, J. Šuman in dr. V. Pavlič. Vspored, ki se je zatem jako gladko vršil, bil je z burno pohvalo vsprejet in je obsezal: Alegorijo patrijotičnega zadržaja, deklamacijo, samospeve, čveterospeve, zbore produkcije na klavirji itd. Z velikanskim navdušenjem so peli kot zadnjo točko Jenkov: »Naprej«. — Po dovršenem programu ples. Tako »Novice«. A ni misliti, da bom popisoval vsako besedo, veselico, sejo itd. Storil sem to le pri prvi, ker je bila, kakor omenjeno, slovesni začetek čitalnici.

Ako le nekoliko natančneje opazujemo čitalniško delovanje v različnih letih, vriva se nam nehoté veliki dejanski razloček med čitalnico v prvih in poznejših, oziroma sedanjih letih. Svoje dni je imela čitalnica veliko hvaležnejšo nalogo, kakor jo ima dandanes. Svoje dni, ko je bila skoro jedino društvo, ni bila nikoli v nevarnosti, da bi bila jednakomerna in dolgočasna, dandanes se to lahko zgodi, ker je v jednem in istem delokrogu težko v jednomer podajati novih stvarij. Svoje dni so bili v čitalnici združeni vsi slovenski elementi, vse stroke. Dandanes je slovenski živelj na vse strani razcepljen; vsaka slovenska težnja mora biti že izražena v svojem društvu. Razvajeni smo, tekmujemo. Zakaj, tega sami ne vemo, če natančneje preudarjamo. Menj društev, le koristna in zares potrebna društva, vspehi bi bili ugodnejši, namene bi bilo lože in bolje dosezati. Odtod vzrok, da je bilo prvo desetletje za čitalnico veliko sijajnejše, kakor ostala novejša doba. Kar se je hotelo mikati in likati, kar se je hotelo zabavati in zavédati, vse se je shajalo v čitalnici. Politično nasprotje takrat tudi ni bilo toliko in marsikdo, ki nam je dandanes nasproten ali celó sovražen, razveseljeval se je takrat v čitalnici.

Razven že omenjenega izrednega občnega zbora je imelo društvo vsako leto po jeden občni zbor in sicer vedno decembra meseca in večinoma na Sv. Štefana dan. Bilo je tedaj 26 rednih občnih zborov. Le IX. redni občni zbor se je nekoliko zapoznil in bil mestu o Božiči 1869. leta še le Sv. Treh Kraljev dan 1870. leta. Razven ravno ome-

njenega tudi niso bili na dan Sv. Štefana: I., II., III., V., XIV. in XX.; vendar so bili vsi o božičnem času, le XIV. je bil že 13. decembra.

V izrednem občnem zboru razglašena pravila so veljala neizpremenjena do leta 1880. Tega leta so bila nekoliko izpremenjena. Ako mi je govoriti ob odbornikih, omeniti moram, da jih je bilo po prvotnih pravilih 17, po novejših pa 15. Čitalnica voli odbornike za dobo jednega leta, in sicer vselej v občnem zboru. Le-ti izmed sebe volijo predsednika, podpredsednika, tajnika, blagajnika in po potrebi tudi knjižničarja.

Čitalnica je imela tri predsednike. Prvi predsednik z dobo treh let ji je bil Mihael Ambrož; za njim osemnajst let dr. Janez vitez Bleiweis; sedaj šesto leto dr. Karol vitez Bleiweis. — Podpredsednikov je bilo šest: Prvi in le prvo leto je bil trgovec Karol Holzer; za njim dve leti semeniški ravnatelj dr. Leo Vončina; potem štiri leta dr. Josip Orel, potem sedem let dr. E. H. Costa; za njim devet let društveni častni član dr. Jarnej Zupanec; sedaj četrto leto Mihael Pakič. — Tajnikov je imela čitalnica osem: Prvi tajnik ji je bil, kakor tudi že tajnik provizoričnega odbora, umrli prof. J. Macun; drugi pet let ravnatelj Andrej Praprotnik, tretji šest let dr. Josip Poklukar; četrti tri leta Franc Ravnihar; peti šest let Josip Pfeifer, šesti za dobo jednega leta Matej Kreč, istotako sedmi Franc Drenik; konečno poročevalec četrto leto. — Blagajnikov je bilo sedem: Prvi dve leti Ivan Več; za njim jedno leto Ivan Fabian; potem dve leti Franc Kadilnik; za njim jedno leto Ivan Vilhar; potem dve leti F. P. Videc; za njim jedno leto Karol Cvajer; potem pet let Andrej Kremžar; za njim sedaj trinajsto leto Franc Kadilnik.

Ako se pomisli, da ima odbor po 15, oziroma 17 članov in da je bil že petindvajsetkrat ponovljen, ne bode se nam zdelo veliko število 88 različnih odbornikov, ki jih je čitalnica štela doslej. Nihče vendar ni bil v vsi dobi čitalniškega obstanka odbornik. Jeden bi bil izvestno društvu v čast in ponos vstrajal, ako bi ga ne bila na veliko škodo Slovenstvu prehitro vzela smrt. V mislih mi je dr. Janez vitez Bleiweis, ki je bil 21 let društveni odbornik in pravi oče društvu. Vreden vrstnik mu še živeči častni član čitalnice, ki je bil tudi 21 let društveni odbornik, je dr. Jarnej Zupanec, ki vedno rodoljubno misli na naše društvo. Jeden član odbora je sedaj devetnajsto leto odbornik, jeden osemnajsto leto, jeden je bil 17, jeden 16, jeden 14 let, dva po 13, dva po 12, dva po 11, dva po 8 let, pet po 7, sedem po 6, trije po 5 let, štirje po 4, štirinajst po 3 leta, petnajst

po 2 leti, 25 jih je bilo odbornikov po jedno leto. Na vsacega odbornika pride tedaj doba treh in pol let. — Zastopani so bili v odboru zelo mnogovrstni stanovi. Največ, 24, pripadalo jih je trgovskemu stanu, 17 uradniškemu, 11 odvetniškemu, 7 je bilo posestnikov, jednako toliko profesorjev in učiteljev na drugi strani; 6 je bilo zdravnikov, 4 so bili notarskega stanu, po 3 duhovniki, graščaki in obrtniki, 2 zastopnika zavarovalnic, jeden pisatelj in žurnalist.

Sej so imeli odbori krog 250; v prvem času bolj pogostokrat kot pozneje: v prvih mesecih vsak teden, v prvi polovici druzega leta vsacih 14 dnij, potem pa ves čas vsak mesec po jedno; sedaj nekaj let sem v zimski sezoni vsak mesec, v poletni vsaka dva meseca. Sploh pa ni bila doba od jedne do druge seje nikoli tako natanko določena. Kadar je nanesla potreba, bila je seja sklicana, brez ozira na dobo, ki je že pretekla od zadnje seje.

Odbor se je po navadi delil v dva odseka: veseliški in gospodarski. Naloga odsekoma je izražena že v njiju naslovih. Kar se tiče delovanja veseliškega odseka in njegove naloge: skrbeti za prirejanje besed, iger, koncertov, plesnih zabav, deklamacij itd. — bila je tudi seveda v prvih letih njegova naloga veliko obširnejša in hvaležnejša, kakor v poznejšem času, ko sta jeden del društvenih namenov prevzeli društvi: »Sokol« in »Dramatično društvo«. Mimo sedaj običnih besed, koncertov in plesnih zabav, bile so v čitalnici prva leta zeló pogoste: berila, deklamacije in gledališke predstave. Prvih je prirejala čitalnica po štiri na leto; gledaliških predstav je bilo po čitalnici prirejenih do novembra 1867, ko jih je v roke vzelo »Dramatično društvo«, triindvajset. Pač je čitalnica tudi pozneje prirejala in prireja še dandanes dramatične proizvode, toda le krajše in kot posamezne točke besedam.

Besed, koncertov, plesnih zabav itd., kombiniranih ali pa samih záse je bilo v čitalnici do novega 1887. leta 231. Prvo leto je priredila čitalnica še v svojih prvotnih tesnejših prostorih 11 besed, deloma z deklamacijami, berili, deloma tudi s plesom. Oktobra 1862. leta se je preselila v svoje sedanje prostore in priredila tu prvo besedo 22. novembra. Drugo leto je prineslo čitalnici 12 raznovrstnih besed, tretje 10, četrto 9, peto 11, šesto 7, sedmo 9, osmo in deveto po 11, deseto 9, jednajsto 11, dvanajsto 7, trinajsto in štirinajsto po 8, petnajsto 10, šestnajsto 7, sedemnajsto 6, osemnajsto 9, devetnajsto 6, dvajseto 9, jedenindvajseto 11, dva-, tri- in štiriindvajseto po 10, petindvajseto 9.

Dosti izmed čitalniških besed je imelo dobrodelne namene. Velikansk vspeh je imela beseda na korist ubogim Notranjcem, prirejena

po čitalnici in druzih národnih društvih na velikonočni ponedeljek l. 1865. Še vedno sijajen vspeh je imela beseda na korist ubogim Dolenjcem, prirejena na velikonočni ponedeljek l. 1866. Dné 15. aprila 1871. l. priredila je čitalnica besedo na korist razdrškim pogorelcem; 26. avgusta istega leta besedo na korist vižmarskim pogorelcem; 11. julija 1872. l. besedo na korist ponesrečenim Čehom; 10. avgusta istega leta je bila beseda na korist cesar Fran-Josipovi zalogi za oficirske vdove. Dné 16. avgusta 1873. l. je bila v čitalnici beseda na korist po toči poškodovanim Dolenjcem; 7. septembra istega leta na korist zakladu za Mandelčev spomeník. Oktober 1874. l. je prinesel besedo v pomoč po nevihtah prizadetim Dolenjcem in vrhniškim pogorelcem; novembra istega leta je bila beseda v pomoč ponesrečenemu slovanskemu skladatelju. 30. decembra 1875. l. je bila v čitalnici beseda na korist v Avstro-Ogrsko pribeglim hercegovskim in bosniškim siromakom; 28. maja 1876. l. beseda na korist siromakom na mahu; 26. avgusta istega leta beseda na korist logaškim pogorelcem. Dné 28. julija 1878. l. je priredila čitalnica besedo v podporo po odhodu reservistov v Bosno in Hercegovino zapuščenim sirotam. Dné 23. marcija 1879. l. napravilo je dramatično društvo v čitalnici besedo na korist čitalnici. Dné 2. julija 1882. l. je bila v čitalnici beseda na korist »Narodnemu domu«. Dné 12. julija 1885. l. konečno je bila v isti namen tu v čitalnici prirejena beseda.

Veliko besed je imelo slavnosten in spominski značaj. Omeniti mi je pred vsem vsakoletnih Vodníkovih besed, prvotno besed s plesom, v novejšem času le plesov v prvih dneh februvarija. Neomenjene ne smejo ostati iz začetka decembra ali konca novembra pogoste besede na čast Preširnovemu spominu. L. 1862. vršila se je beseda na čast Vipavskim gostom. Beseda 8. marcija l. 1863. rodila je »Matico Slovensko«. Posebno sijajna je bila beseda dné 20. oktobra 1865. l. v spomin rojstvenega dné čitalniškega in Sokolovega, pa tudi oktoberske diplome. Dné 9. junija 1867. l. je bila beseda na čast hrvaškim gostom. Dné 22. aprila 1876. l. priredila je čitalnica besedo na čast dr. Františku Palackemu. Dné 19. novembra 1878. l. praznovala je čitalnica na slavnostni način sedemdeseti god svojega nepozabljivega predsednika dr. J. vit. Bleiweisa. Dné 20. aprila 1879. l. bila je slovesna beseda v proslavljenje srebrne poroke Njiju Veličanstev. Dné 27. junija 1880. l. je bila v čitalnici beseda na čast došlim hrvaškim gostom. Dné 16. julija 1881. l. je bila osnovana svečanost na slavo slovanskih apostolov ss. Cirila in Metoda. Dné 19. avgusta 1883. l. je priredila čitalnica slavnostno besedo na čast rojstvenega dné Nj. Veličanstva. Dné 25. novembra istega leta slavnostno

besedo na čast spominu društvenega ustanovitelja dr. J. vit. Bleiweisa-Trsteniškega. Dné 12. julija 1885. je bila v čitalnici beseda v spomin sijajnih dnij l. 1883. o navzočnosti Nj. Veličanstva.

Za izborno reševanje glasbenih delov društvenih besed skrbeli so zlasti krepki, navdušeni pevski zbori pod spretnimi vodji. Prvi čitalniški pevovodja je bil profesor Anton Nedved; naslednik mu od druzega leta počenši dalje več let Fabjan. Za njim je vodil nekoliko časa provizorno čitalniško petje Vojteh Valenta, potem V. Prohaska. Po V. Prohaski je prevzel vodstvo petja za nekoliko več ko dve leti iz Prage došli Anton Foerster, dokler je ni preobložen zastalno izročil Vojtehu Valenti, kateri je častno in sijajno vstrajal kot društveni pevovodja več kot petnajst let. Od septembra sem vodi tudi čitalniško petje profesor Fran Gerbić. Vsem gospodom gre čast, da so marljivo in vestno reševali svojo nalogo. Da ni bil njih trud zaman, kažejo sadovi in vspehi, kaže velika navdušenost, ki jo ima Slovenstvo vseskoz za ubrano, preprosto in umetno petje. Pete pesmi so bile pri raznih besedah toli mnogovrstne, da tu ni prostora jih posebej naštevati. V čitalnici je bilo slišati zborov, moških, ženskih, mešanih, osmospevov, čveterospevov, trospevov, dvospevov, samospevov itd.; romanc in kavatin, arij in pesem, šaljivih spevov in operet itd. itd. Mimo obilih, Slovenstvu slavnoznanih solistov in solistinj iz društvenega pevskega zbora, katerim gre v tej stvari vsa čast in hvala, omeniti bi bilo tudi cele vrste tujih in odličnih gostov od blizu in daleč, ki so bili vsi z navdušenostjo sprejeti ter so za svoje izborno petje želi zasluženo pohvalo. (Konec prih.)



„Trojno gorjé“.

Kógar tláči dán za dnévom
Trdega zlà môra gláda,
Da teró ga mráčne misli,
Da mordà svoj um zastráda —
Bóg se ga usmíli!

Kómur, da počil bi truden,
Ni prisójeno nočíšče,
Kómur stán je mrzla césta,
Trda zemlja mu ležíšče —
Bóg se ga usmíli!

Kómur trga nezadržno
Zastaréla se oprávа,
Da ga radi siromaštva
Národ jávno zasmehává —
Bóg se ga usmíli!

Fr. Prevec.



„Siróta Jerica."

Spisal **Velimir.**

Tebe neče svet uméti,
Ti ne moreš pa svetá!
S. Gregorčič.

Poleg dveh písancev je stopala po požeti njivi. Bôsa je bila, in kolikorkrat je stopila na bodóče bílje, zbodlo jo je, da je zašvepala. Solnce se je pomikalo vedno više na nébni svod ter trosilo žgóče trakove na zemeljska tla, da sta pomáljala písanca dolge jezike tja v zeleni svet. Mahála sta po muhah in obádih z repoma in glavama, da ju šibka vodníca ni mogla brzdati. Zdajci pa se usuje kopica nebrzdanih besedij izza pluga kakor toča ob hudi uri:

— Ti preklicano deklè tí, klada lena! Ná-sem, o-ó, ná-a-sem, kàj nimaš povodca v roci? Tako ti zaženem ótiko tja v leni tvoj hrbet, da se ti skriví pri tej priči . . .

Deklè pa švepa dalje po bodóčem trnji in vleče z vso silo vola k sebi. Iz motno-modrih očij se ji usipajo solze kakor vodene kaplje po zagorelih licih. S kratkim rokavcem si obriše bledo, zamorjeno in od solnca ožgano obličje, hotèč zakriti solze trpljenja.

A zopet se začuje zmerjanje in kletev izza lesenega pluga.

— No, še jokaj mi zdaj! Lepa je ta! Kaj misliš, da te bodem še péstoval? Kàj ne, rada bi, da te vzamem v naróčaj in malo poujčkam in pobožam: ‚revica mala, Jerica moja, le ne jokcaj, saj bode kmalu bolje.' Jaz ti že izbijem iz glave tvojo jezico, le počakaj! . . . Ná-sem, kod pa imaš ušesa? Ali si od zlodeja ali kaj? . . . . Ná, tukaj jo imaš, da vsaj veš, čemú jokaš?

In oráč je zalučil ótiko v mlado deklíno. Dobro je meril. Krí se ji polije po ogoreli goleni in zgrudi se na tla. Samó dva »oj-oj« sta izletela drug za drugim iz globine njenega srca.

Po njivi pa stopa oráčeva žena, nesoč kosilo. Že od daleč vpije:

— Le jo, le, Tone, saj drugega ne zasluži. Samó jedla bi, ko bi ji kdo dajal, drugega pa nič. Tako jo namláti, da se bode kar luščila, ta rokomávsarica lena! Le še jo, da vé, zakaj?

Mlada žena postavi kosilo na tla, pristopi k zgrudlemu se dekletu, sune jo z nogo in kričí: —

Ali se mi ne pobereš po konci? Kar takoj mi vstani, sicer te ubrišem, da mi skoperníš na mestu!

In deklè vstaja počasi ter ječí milo kakor bolnik, ki mu potekajo ure življenja. . . .

Odšla je žena. Ona-dva pa sta zopet orala in zopet so se usipale hude besede izza lesenega pluga. Samó ótike ni že metal oráč v dekletce. Šepalo je še huje nego prej in oráč se je bal, da mu napósled ne omaga popolnoma.

Solnce pa so obstrli za trenutek sivi oblački, kakor bi hoteli zakriti solze v dekletovih očéh.

Takih prizorov je bila vajena Bréskvarjeva Jerica.

— Boš že videla, ko mene ne boš imela!

Te besede je govorila večkrat mati Bréskvarica, ko se ji je trgala nit življenja.

In hčerka Jerica jih je čula vselej, a umeti jih ni mogla.

Ko pa je Bréskvarico malo menj dušíla naduha, takrat je pristavila še to-le:

— Ti še ne veš, Jerica, kaj je písana mati. Pravijo, da so bile tri mačehe na svetu dobre: prvo so muhe snedle o Božiči; druga si je nogo zlomila na ledu o Kresi; tretja pa je pri vodi od žeje umrla. Ako dobiš ti četrto dobro mačeho, srečna bodeš!

A žena je zakašljala pri zadnjih besedah, kakor kašljajo ljudje, kadar se jim zdi kàj neverjetno.

Ko so pa zapeli zvonovi zadnjo žalostno pesem materi Bréskvarici, bila je to ob jednem prva žalostinka hčerki Jerici. Takrat je že bolj umela máterine besede.

Bréskvar se je oženil šele prvikrat, ko je imel že štirideset let. Prej se ni mogel. Oče njegov je bil trd mož, ki je védel, kaj znajo »mladi«.

Tisto bitje torej, ki podpira hiši »tri ogle«, pobrala je Bréskvarju pusta zima z listjem vred, ki ga ni utegnil pograbiti jeseni v hrastíčevji. Jedinka Jerica je bila še premláda za gospodinjo. Vdovec je mislil zaradi tega na drugo ženitev.

V nedeljo popóludne je bilo. Bréskvar hodi praznično oblečen po hiši in večkrat pomolí debelo svojo glavo skozi véžina vrata, če že gredó. Danes pridejo na ógled. Hči njegova pa sedí pri beli mizi ter riše krčevito z nóhti po črnih luknjicah, koder so se vgnezdili nepoklicani črvíči. Tam krog srca pa se ji nabera nekaj takega, čemur ne vemo imena. Ni čuda, da se mora naslanjati na mizo. Krstna knjiga govorí, da se veselí že trinajst let luči življenja. Postava njena pa pravi: ne morem verjeti. Prisodil bi jih ji največ deset, a še te le takrat, ko sedí pri mizi. Dve ročici ima prilepljeni na suho teló kakor

bi vteknil dve trski v truplo snežnega možá. A obraz, ta nekaj hoče rêči. Ko bi ga videl nasajenega na telesce kake modne dame, čudili bi se vsi tej dami — temu obrazu. Kdor je že videl kako sliko, na kateri zrè koketno-melanholično iz pisanega cvetja in zelenja sam profil kakega lepega ženskega obraza, ta si ustvari že lahko nekak površen pojem o našem dekleti. Narave elementi so poskušali nove modele na njem. Kolikor pa je zaostalo teló za duhom časa, toliko je je nadkrilovala nežna duša. V malih prsih dekletovih je bílo veliko srce, ki se je topilo v tesnih čutilih. . . .

— Še jih ni, izpregovorí oče, sedši na drugi ogel mize.

— Oče, rajši ne, deje deklè in uprè svoje motne očí nánj tako milo, kakor je mogoče le ženski.

A kamen in srce — kako se to strinja!

— E, kaj ti veš, ki se te še mleko drží krog zób!

— Oče, saj lahko samí opravimo. Mica je že tako domača in lahko gospodinji za silo. Jaz pa že tudi nekaj naredim. . . .

— E, kaj boš! Saj vem, ti se bojiš mačehe: ti je pa že Mica zopet natvezila kake čenče. V hiši sem jaz gospodar — pa mir besedij!

Bréskvar udari ob mizo in vstane. Hči se mu približa. Drobni ročici sklene in ji dvigne proti očetu. Črni robec ji zdrkne raz glavo in obtičí na plečih. Po čelu in sencih pa se ji usujejo kostanjevi lasje, kakor bi hiteli sušit posamične solze, ki so zdrsnile po bledih licih.

— Oče, vsaj toliko počakajmo, da obžálujemo po materi.

Stroge črte na njegovem obrazu so se poblažile. Mileje pristavi:

— I, bo že kakó!

In bilo je takó. Prišli so na ógled. Bréskvar se je oženil drugič še tisti predpust. Žalovati pa ni utegnil, kakor je pri nas navada. Bolj na tihem so naredili, pa je bilo.

Nevesta je bila bajtarska hči. Bálo je imela, veliko bálo, kajpadà, ali dote ji niso mogli šteti. A dobra gospodinja je bila — Bréskvar je že moral to védeti — in, no, mlada je bila tudi. Saj še ni davno, kar je hodila krog župnika za prvo sv. obhajílo. Da je bila postavna in lepa, še praviti ni treba.

Pri Bréskvarji so imeli torej zopet dobro gospodinjo. Toda če si poslušal časih sosédi, ki sta stali na vrtu ob pregraji in prerešetavali vaške novosti in starosti, preslišal si težko besede: Pravi ptici je prišel v roke.

Bore deklè!

No, pa ženske so pač le ženske!

A moralo je priti še drugače. Bréskvarja je poslala zakonska »triogelnica« še tisto leto za njegovo prvo ženo. Bil je že prej med tistimi, ki so bolj težko na zemlji, a jeseni se je skregal popolnoma s svétom zaradi nekega vremena ali kaj! Pa saj jeseni se umrje tako lahko, ko je žito požeto, trava pokošena, repa poruvana, listje pograbljeno in rílci debeli!

Žalostna je bila tista koračnica, ki so jo peli zvonovi, ko je šla Jerica za črno pobarvanim lesom, v katerem je ležala njena rôdna mati.

»Milo zvon po dolu poje,
Se razlega čez vrhé;
Mlado mamico zakopat
Štirje nesejo možjé.«

Ko pa je stopala čez leto dnij za pogrebom svojega očeta, pala je trikrat teti Mici v naróčaj. Pač ne navlašč. In ko je letela rjava prst v globino, kjer je ležala črna krsta z belim križem, takrat so jo ostavile močí v šibkih nožícah. Na prst, nakopičeno nad grobom rajne matere je pala in ihtela kakor vragométnica, ki jo preganjajo hudobni duhovi. V morji solzâ se je topilo njeno sèsušeno obličje in še zmerom so suli novi toki novih bolestij po razdrapanih licih. Rane njenega srca so malone izkrvavele in niti nebeški balzam ni mogel ustaviti za tisti trenutek tokov krví. Po prstenem kupci je premetavala svoje teló kakor obstreljena zver in s krčevitimi rokami je grabila po mehki prsti in po mrtvaških kostéh. . . .

Tako toguje malo ljubezni!

Pogrebci so odmolili in odhajali s počasnimi koraki.

— Jerica, vstani vendar, saj bode bolje, tolaži teta neutešljivo deklè.

A deklè ne čuje danes.

— Le pustimo jo! Ko se izjoka, bo pa dobra; Mica, ti jo pa počakaj! reče še mati Bréskvarica in odide za pogrebci. Mudilo se ji je k pogrébščini, ki je imela biti v bližnji gostilni.

Na pokopališči pa so motili mrtvaško tišino tožni vzdihi in tešeče besede, ki so prehajali in prehajali polagoma v kipečo molitev in pobožne vzdíhljaje. . . .

Napósled vtihne tudi kipeča molitev. Tam iz bližnje gostilne pa so prihajali vedno glasnejši zvokovi. Rožljanje žlic in žvenketanje kupic so spremljevali veseli glasovi, ki lepo ugajajo na svatovščini. Tam v kotu za mizo pa je čepelo človeče, ki je dajalo od sebe celó nekako take glasove, ki bi bili podobni četverokitni poskočnici. . . .

Bila pa je pogrébščina. Moški so pili žganje, ženskam je bilo dano na voljo. Tam na oglu mize pri pêči je sedela mati Bréskvarica.

Črno krilo in robec sta napovedovala, da žáluje po moži. Tudi je potegnila večkrat z zastorom, z voskom okapanim, po licih in očeh, kakor je to že navada, če je komú hudó po kom. Kaplje so ji tekle po licih — pri pêči je vroče, če kurijo in pekó v nji tisti dan. Poleg nje na desno je sédel mlad pogrebec in na levo priletna ženíca, ki sta pridno točila vino. Žganja nista pila, kakor tudi ne Bréskvarjeva mati.

— Pij no, pij, oná, kaj boš žalostna, saj veš, da moramo vsi umreti, deje priletna ženíca.

— To prav pravite, mati, odgovorí óna in potegne z zastorom po licih, takisto, kakor se to mora.

— Samé ženske pri hiši — to ne gre, poprime zopet besedo fantova mati.

— To prav pravite, mati, odgovorí zopet óna in potegne z zastorom po licih. Očí pa so ji obvisele na mladem človeku ob desnici.

— Kaj pa deklè, kàj je še ni raz grob?

— Ne vem kakó, da je še ni, te revče, deje Bréskvarica in potegne z zastorom po licih.

— Bore deklè!

Malo so pomolčali, kakor je to že navada, če se usiljujejo bridki spomini, potlej pa so nadaljevali o ženskih brez moškega pri hiši.

Napósled pride Mica z dekletom.

— Ná, Jerica, štruce vzemi in pojdi z Mico domóv, da opravita živino. Jaz se imam še nekaj pogovoriti tukaj-le s to-le materjo.

To je bilo tisti teden pred Božičem.

Pol leta po Božiči pa sta stala v župnikovi sobi pri izpraševanji dva človeka, ki bi se rada vzela.

In vzela sta se!

Prvo prihodnjo nedeljo so ja klicali vse trikrat.

Jerica pa je dobila poleg mačehe tudi óčima.

Leta prinesó starost. Teta Mica že ni bila za véliko delo. Kàj malega je še opravila, ali trud in bolest sta ji ukrívila popolnoma trdi hrbet in trpljenje dela sive lasé. Šestdesetkrat že ni mogla videti v svojem življenji, »kako se o Kresi dan obesi«. Prej je šla za bratom svojim. Jerici pa je odnesla têtina smrt zadnjo desko, na katero se je mogla še nekoliko naslanjati. Takrat ji že ni bilo môči jokati, samó ihtela je. In to je še huje. . . .

Leta prinesó starost. Tudi Jerica je nanizala na brojanice svojega življenja še pet jagod, kar ji je umrl rodni oče. Takrat pa ji je bilo

dvanajst let. A drobne so bile te jagode na brojanicah, še drobnejše od drugih dvanajstih, in še te so se zdele nenavadno obrabljene ter usušene. . . .

Pač je morala mnogo moliti.

Pri Bréskvarji so dobili teh pet let že več dróbnice moškega in ženskega spôla. Jedno dete se je še premetávalo v plenícah in zibeli, drugi trije otroci pa so bili že kar junaci. Ako si pogledal najstarejšega, vrinila se ti je lahko misel, da mu je še Jerica težko kos.

A ni mu bila, še ónima dvema ne. Bréskvarja sta že za to skrbela.

Velik pašnik so imeli pri Bréskvarjevih. Najstarejša otroka sta pasla goved na njem; kadar pa je Jerica utegnila, pomagala jima je zavračati. Pašnik so obkroževale njive, in krave so trgale rade prepovedan sad raz njo. Otroci pa se radi igrajo. In igrala sta se nekega dné tudi Bréskvarjeva otroka, v tem ko je belka pohrustala kakih deset glav na sosedovem zelniku.

Zvečer pa je prišel povedat sosed, kaj je naredila belka. Bréskvar pokliče otroka prédse.

— Oče, saj nisva midva; Jera je gledala v tiste svoje bukve, pa nalašč ni hotela krave zavrniti. . . .

— A tako!? Že zopet ta nagajivka! Le pojdita. . . .

In opravičila sta se. Jerica pa je še molzla krave v hlevu.

Napósled pride. Niti precediti ni utegnila.

Hude besede pa skelenje hrbta ji je bilo plačilo tistega dneva. Ko pa začnè ihtèč se praviti v kuhinji hudujoči se mačehi, kako je bilo: da je šla plét, kakor ji je bilo naročeno . . . priletelo je še nekaj nepoklicanih duhov na Jeričin hrbet.

— Ležnjivka! Zdaj mi boš še legala?! Kar tiho, če ne. . . . In zrak se je zgostil okoli Bréskvaričine roke.

Jerica je morala molčati. Bila mu ni kós, najstarejšemu polubratcu, kakor smo dejali. Bréskvarja sta že skrbela za to.

O vélikem delu so pasli navadno le otroci. Samó ob nedeljah je pasla Jerica sáma. Ob delavnikih je opravljala druga težja dela, ob nedeljah pa je že utegnila tudi pasti. Otroci so morali počivati ob nedeljah — reveži, ki so trpeli ves teden kakor črna živina!

Jerici je bilo sedemnajst let, a vendar je rada pasla. Ob nedeljah je gonila v les, kodar je rada sédala na debel štor ob kolovózu. Tam pod milim nebom v zelenem hrastíčevji je razlivala jade in nade svoje v tožne melodije, tam so se usipale raz njene sèsušene ustnice mile

prošnje in vzdihi proti nébnemu svodu, tam je odpirala svoj ljubljeni molitvenik, kodar je jemala dušne paše, kadar so se posušili v njenem strtem srci studeni toki studene ljubezni. In ko je tako sedévala na črnem štoru ali v mehkem mahovji, prizibalo se je solnce izza meglenih gorâ in zlato je padalo razenj v podobah dolzih nitij, trgajočih se na košatih vrhovih silnega hrastíčevja. Daleč tam iz juga pa je priletel božajoči vetrič na lahnih krilih in poljubljal mimogredé tresoče se liste in jim pravil javne tajnosti iz južnih deželà, da so se vtapljali v ljubezni jutranje rôse. Tudi lasci tožne Vile v mehkem mahovji so se zamajali pod robčevo streho in božali temno čelo, v prsih pa je zopet zatripalo močneje strto srce potrtega bitja. Novi viri nove ljubezni so vreli iz njega in puhteli na dan. A izpuhteti niso mogli v prijateljsko srce, izpuhteli so v širni svet. Ustnice, te mrtve ustnice, so oživele, modre očí so zablesketale, čez lice je vzletel rdeč žarek in mračno čelo se je zategnilo v gladko kožico. Mala usta so se odprla in iz njih je sul izvôrnik národne pesmi:

»Vstani, vstani, Jerica,
Vstani, žêni vole past,
Tjakaj v réber zéleno.« — — —

In zvonci na vratovih živine so žvenketali, ptičje petje se je gubílo v bližini, stopinje govéd so šuméle po suhem résji, od daleč pa je zvenelo v uhó pritrkávanje na zvonove iz farnega zvonika. V nedeljo zjutraj je bilo.

Samó o takih trenutkih se je tajalo Jeričino srce in spuščalo skozi vrzéli v svojo turobno notranjost tudi nekatere žarke neizprijene radosti. A redki so bili taki trenutki, Jerica sáma jih ni umela — tudi jih ni mogla umeti, toda čutila jih je pač, predobro čutila, ali sáma ni znala za to. Bila je umétalnica prirode, ali kakor bi mi rekli: národna pesnica.

In vendar so ti trenutki, ko se je povrnila na staro svoje mesto, še podvojili rane njenih bolestij.

Samó jeden žarek neizkaljene radosti je šinil nekoč v njeno srce. Vsaj nji se je zdelo tako. A bila je še mlajša takrat. Jednega je imela rajša nego druge, toda sáma ni vedela, čemu? In kadar ga je videla ali se zmislila nánj, takrat se ji je povrnila za hip iskrnost življenja. Vendar prešel je ta žarek ljubezni kakor pomladni zvonček, ki je prezgodaj pogledal v ta neusmiljeni svet. Težki dnevi težke vsakdanjosti so ga zatrli, da ni mogel predreti, ta vodéni žarek. . . .

* *
*

A zdaj je konec njenega trpljenja.

To je bilo še tam po zimi. Otroci so se greli za pečjó in pri pêči, Bréskvar je cepil trské, ona je mesíla kruh. Jerica pa je stala dan na dan zunaj na mrazu in kléstila od snega polomljeni les ter sekala hójo za steljo. Mraz je človeku po zimi na jasnem in v roke te rado zebe, če jih ne držiš v žepu. Če stojiš dlje časa, začnè te tudi v noge zebsti, in če je človek slabo napravljen in še slabeje upravljen, takrat se že celó težko ubrani bolezni. Kaj pa šele taka šibka stvarca kakor Jerica?

Sredi dneva je morala leči, četudi jo je mačeha zmerjala, češ, da se je potuhnila.

In res se je, kar vstala ni več. Za farno cerkev so jo ponesli štirje fantje s šopki na prsih. Potem pa so pogrebci zopet jéli in pili kakor vselej, kadar koga spremijo do jame.

Bréskvarica pa se je hitela še bolj z zastorom brisati kakor pri moževem pogrebu. Celó mati njenega možá je brisala takisto po licih, kakor je njo videla. Morda jo je vince storilo tako sočutno. Pa ženski jok in otročji — to je menda zeló vse jedno!

— Saj sem večkrat dejala, da se varuj, pa ni vse nič pomagalo; svojeglavna je bila kakor vselej. Bog se je usmili!

Tako je govorila mati Bréskvariea in se prekrižala — zakaj, Bog védi! Menda je vsa zmedena danes od sáme žalosti. A ženske tako rade tolažijo. Précej se jih je nekaj pomeknilo bliže, da tudi kako povedó.

— Ti, oná, pa za to ne smeš zameriti, če ti povem to-le:

In položila je jedna svoja usta na Bréskvaričino uhó in govorila tako glasno po tihem, da so jo vse slišale:

— Jaz prav dobro vem, da je bila copernica. Saj rajna Mica — Bog se je usmili! tudi izza mladih let ni bila kar tako. . . .

In pomežikala je zvedenka, takisto, kakor znajo stare ženske.

In zopet se oglasi druga. Tej se pa že ni zdelo vredno na uhó pritikati svojih ust.

— Jaz sem jo videla na svoje očí, kako je držala na paši »Kolománov žegen« v roci. . .

— Kaj praviš!? O tem dekleti? Bog se usmili njene duše!

Bore deklè!

Bog se usmili njihovih duš! —



Plemstvo in národni razvoj.

Spisal **Jos. Apih.**

III.

Zgodovina nam kaže, da je bilo mnogim ali morebiti večini národov plemstvo, dokler národu zvesto in v zdravem gospodarskem razmerji, krepák steber in vstrajna podstava národnega obstanka in národne veljave, podobno trdni skali, katera stojèč ob bregu, odbija ljute napade penečih se valóv in varuje mehko, rahlo prst, da je ne pogóltne môrsko dnò. Dokler národno plemstvo zvršuje v národnem duhu, ne hrepenèč po prejednostranskih stanovskih dobičkih, to važno nalogo, dotlej je imeniten političen in kulturen činitelj in kolovodja na polji národne duševne in gmotne prosvete. Nekaterim národom je bila iste pomenljivosti véra za obrambo národnega obstanka; Židom n. pr. je véra postala bistven dél národnega tipa in brez nje bi židovstvo ne bilo učakalo devetnajstega veka; zgodovina Srbov, Bulgarov in Grkov tudi svedoči, kaj je pomagalo oteti národ pogina.

Da se o važnosti plemstva za národni obstanek in národno moč bolje poučimo, treba je ozreti se v zgodovino vsaj nekaterih velikih národov.

Grkom so najstarejše države ustanovili plemenitaši, tisti «pastirji národov», za katere je veljal izraz »aristoi«, t. j. najboljši ljudje, ne v moraličnem, nego v stanovsko-političnem zmislu. Čimdalje hujše pa se je kazalo nasprotje med plemstvom in prostim národom, dokler ljudstvo ni priborilo sebi ravnopravnosti. To je bil posledek temu dolgotrajnemu stanovskemu bóju; državljanske pravice so se podelile čimdalje širšim krogom. Navzlic temu pa so v večini grških ljudovlad še dalje ohranili plemiči prvo veljavo in celó krmilo države. Kar so prej imeli kot podédovano predpravico, to so izgubili po ustavnih prevratih, a obdržali iz drugih, sila veljavnih razlogov. Čisto naravno je, da je za veljavo v javnem življenji neobhodno potrebna široka in trdna gmotna podstava, bogastvo; grški plemiči pa so bili večinoma veleposestniki. Zajedno so bili plemiči tudi najizobraženejši možje, zanimajoči se živo za duševni napredek. To je najsijajnejša stran slavne zgodovine atenske, v kateri se bòj plemstva z nižjimi stanovi dostikrat smé imenovati bòj tesnosrčnega, sebičnega stanovskega predsodka in na-

puha zoper maso národovo, zahtevajočo človeških in državljanskih svojih pravic — ali baš tolikrat je ta bòj tudi bòj za omiko zoper surove napóre divjih demagogov.

Tudi rimska zgodovina nam podaja mnogo slik hudih bôjev med stanovi in opisuje lepo število značajev, tako krasnih in krepkih, da so naši dôbi skoraj nedoumni, še bolj pa nedosežni. Poleg urojene in tipične plemenitaške oholosti in preširnosti se bliščé na tem nebu najkrasnejše zvezde čistega domoljubja, občudovanja vredne požrtvovalnosti. Braneči svoje predpravice so zastopali plemiči krepko in brezozirno svoje zgodovinsko pravo, odločevati izključno v vseh vprašanjih národnega življenja. V tem bóji jih je vodilo pa tudi uverjenje, da so bogovi samí odmenili plemstvu odlično, merodajno mesto, gospodstvo v državi, in da se ta »osnovni zakon« ne sme omajati, če ne, podere se država. Celó sovražno mu nižje ljudstvo je naudajalo neko tradicijonalno spoštovanje do plemstva, katero se je izgubilo le polagoma v zvezi z menjavo vérskih nazorov rimskih. To izvirno veljavo je omajala in konečno pokončala šele preosnova vsega národnega razmerja, sosebno gmotnega, gospodarsko propadanje plemstva in razširjajoča se omika národova. Ko je pa národ dospel do te stopinje, kmalu se je začela rušiti moč njegova.

O germanskih národih velja bistveno to, kar smo rekli o Grkih in Rimljanih. Dasi je bilo javno življenje starih Germanov osnovano na podlagi občne osebne svobode, ki jim je bila pravi paladij, čislan nad vse zaklade zemlje, imeli so vendar tudi že mogočno plemstvo. Plemiči so imeli največja posestva, v zboru najtehtovitejšo besedo in v bóji nadpoveljništvo — vse to navzlic občni svobodi. Baš plemstvo je s svojim spremstvom nekaterim národom najizdatneje razširilo meje in osvajalo lepe pokrajine rimske države. Polagoma je fevdstvo uničilo občno svobodo in ravnopravnost; odločilo je plemstvo od mase národne in povzdignilo v jedino upravičeno národno zastopništvo, v národ v ožjem, političnem pomenu. Odslej je plemstvo odločevalo národovo usodo do najnovejšega časa. Izvzemši zadnja stoletja, dôbo po tridesetletni vojski, bilo si je na Nemškem plemstvo v svesti svoje velike odgovornosti, naložene mu po odlični ulogi, katero mu je bilo zvrševati. Neprenehoma je širilo svojo moč in národnost svojo daleč preko prvotnih mej, uničevalo in spajalo si je tujih národov plemstvo in sebi prisvajalo tisto pravico in tisto veljavo, katero je onó imelo doslej. Podjarmljenim národom niso priznavali ti novi gospodje druge pravice, nego mirno in pokorno vtekniti glavo v jarem, ki je bil dostikrat tako tesán, da je zadavil ubogemu živinčetu — národno živ-

ljenje. Temu plemstvu je rasla moč, čimbolj so pritiskali ob zid kralja. Kraljeva ali cesarjeva volja ni odločevala usode Nemčiji, temveč beseda in meč knezov in plemičev do najnižjih vrst. Znano je, da je nemška reformacija poglavitno političen čin, ki se je iz raznih razlogov zavil v vérski plašč; znano je tudi, da je reformacija ondu dosegla zmago največ s pomočjo plemstva vseh vrst. Plemstvo je sklenilo z Luthrom takoj od početka tesno zvezo in po nji v isti meri pomnožilo svojo moč, v kateri se je storilo neodvisnejše od cesarja. A baš na to zmago reformacije so pa še dandanes Nemci in drugi Germani sila ponosni: odpad od katoliške cerkve jim je velikansk národni napredek; kar so takrat in pozneje dosegli na duševnem, gmotnem in političnem polji — vse to menda izvira iz cerkvene samostalnosti. Tukaj nam ni namen pričkati se z Nemci o tej stvári; nam zadoščuje, da iz te črtice razvidamo merodajno vlogo plemstva nemškega za óne usodepolne dôbe.

Izmed romanskih národov nam je, kar se tiče našega predmeta, vzgled národ francoski, tisti národ, ki je toliko pripomogel do silnega preosnovanja evropske družbe v osemnajstem in devetnajstem veku. Na Francoskem je plemstvo zavzemalo politično prvo mesto, dokler ga ni podrla premogočna monarhija in čisto okužil strupeni vzduh burbonskega kraljevstva, morála gnilega »ancien regima«. Da krepka monarhija, sezidana na razvalinah stanovskih pravic, ni hotela iti dalje in plemstvu odvzeti tudi tistih svoboščin in predpravic, ki so je poviševale nad preprostim národom in strašno žulile delavni ljud; da monarhija ni imela dosti volje, postaviti sáma novo poslopje državne osnove in se je marveč obotavljala, dokler se staro, gnilo poslopje ni zrušilo in vlado pokopalo samó — to je bil jeden tistih virov, iz katerih se je porodila revolucija; drugi glavni vir pa je bila nova filozofija, ki je podirala vse, kar se ji je zdelo slabega. Znano je, da so bili ti filozofi najhujši nasprotniki privilegovanih stanov, duhovščine in plemstva; ali glej! uprav med duhovniki in plemiči so nahajali najgorečnejše pripadnike. Duševna hrana, ki so jim jo podajali filozofi v krasno blesteči obleki duhovitih spisov, očarala jih je tako, da niso videli ali ne hoteli videti, koliko strupa tičí v njih. Menili so najbrž, da vse to ostane gola teorija; toda bili so med njimi tudi odločni možjé prakse, ki so krepko podpirali še poznejše somišljenike jim — brezhlačnike. Plemstvo sámo je torej pomagalo podirati stari red in pokopavati stanovske predpravice v tisti gròb, v kateri je revolucija vrgla toliko težkih veríg, ki so jih nosili národi. Kajti mnogò dobrega zrna se je zasejalo v viharji revolucije: saj je tudi zlatega zrnja malo v peščéni planôti in biseri so redki v blatu — a kdor jih išče, najde jih vendar.

Nova dôba je velik napredek človeštva, in francoskemu plemstvu gre častno priznanje, da je nekoliko hoté, nekoliko nehoté spešílo svobodni razvoj národa svojega in torej zvrševalo lepo, res rodoljubno nalogo. Da se je prelilo toliko krví v dosego tega zmotra, to je seveda plemstva in sploh privilegovanih stanóv s kraljem vred po jedni stráni negativna zasluga.

Neposredni sosedje na vzhodu so nam Madjarji. Betvica mongolskega plemena si je osvojila prej slovensko nižavo ogrsko, ne s plugom, kakor nekdaj Slovenci, nego z golim mečem. Neizmerno oddaljeni od bratovskih rodóv so si Madjarji ustanovili na razmejíšči poglavitnih národnih skupin evropskih samostalno državo, ki stojí dandanes že dolgih tisoč let. V tem času so se sila predrugačili in vsprejeli omiko zapadne Evrope; a tudi okrepčali so se z asimilovanjem ogromnega števila sosebno slovanskih življev, ki so jih sicer presezali kar se tiče omike, ali ne kar se dostaje števila in krepkega tipa. Dandanes je država madjarska odločevalna in po pravici na svojo veljavo ponosna polovica habsburške države, in kopíca Madjarjev v zunanjih stvareh mnogo več velja, nego štirikrat toliko Slovanov avstrijskih. Čuditi se moramo, da jih še niso uvrstili med znane velevlasti. Tako mogočen je národ, katerega najbolj madjarska statistika nabrojí največ šest milijonov, t. j. pravih in ponarejenih Madjarjev. Do take veljave se je vspel národ navzlic silnim bojem, neprestanemu tujemu pritisku in groznim katastrofam, ki nam jih pripoveduje povestnica njegova. Svojo denašnjo veljavo je ustvaril národ največ po čudoviti svoji energiji, ki je brezozirno zatirala nemadjarske, sosebno slovenske, ob periferiji naseljene národe. Postopanje Madjarjev proti Slovanom se pa v jednem oziru strinja s postopanjem Nemcev: nekoliko so uničili, nekoliko pomadjárili nemadjarsko veleposestvo, oziroma veleposestnike, plemenitaže. Sebi pa so prisvojili združeni z visoko duhovščino, polnomoč državljansko, postali so národ v političnem zmislu. Malo močí so pustili kralju in še menj veljave nižjim stanóvom. Tega plemstva sebičnost in samopašnost je često pritirala državo na kraj propada; vendar v národno-političnem oziru je bilo plemstvo najčistejši izraz madjarstva in njega najkrepkejši steber: otelo je národnost madjarsko, ž njo pa pogòj madjarski državi — dasi se je to plemstvo popolnoma navzelo zapadne omike. Ne moremo se prečuditi, kako tenkó so čutili že od daleč vsako, tudi najneznatnejšo nevarnost, ki je pretila ali pretiti utegnila madjarstvu.; niti vérski razpor ni napravil razdóra, ako so se pri najmanjši priliki z divjo azijatsko energijo postavili v bran notranjim ali zunanjim sovražnikom. Za národne dinastije so višji stanovi branili stanovsko-politično samo-

voljo svojo proti kraljem; ko je bila Ogrska združena s habsburškimi deželámi, branili so razven stanovskih svoboščin in predpravic tudi državno samostalnost proti dinastiji, ki so jo zmatrali vedno za tujo in vladajočo samó po milosti madjarski. Za vsak najmanjši kós državopravne posebnosti so se bojevali z vedno jednakim oduševljenjem in sosebno pobijali sleharni poskus nadomestiti madjarsko državno samostalnost s provincijalno podložnostjo. Národu na čelu je stalo vedno plemstvo; mnogi velikaši so imeli velikanska posestva; imeli so pa tudi pomoč cerkvenih dostojanstvenikov, ki so bili večinoma vse drugačni neodvisni in neodvisno misleči možjé, kakor naši vládike, med katerimi so menda tisti še najvrlejši, ki niso »nì kuhani, niti ne pečeni«.

Tudi slovanskim národom je bilo plemstvo sila velike važnosti. Žalostne razmere na Poljskem so le predobro vsem v spominu; ljudje jih zmatrajo za vrhunec nezmisla in zaslepljenosti v javnem življenji. Vendar v dobrem kakor v žalostnem pomenu je zgodovina Poljske tesno spojena z zgodovino plemstva poljskega. Poljsko je pokopalo v istini plemstvo svoje, ker si ni znalo brzdati neomejene samopašnosti in se ni brigalo za národne interese. V gospodarskem oziru je izdalo národ Židom, v političnem pa mu odvzelo svobodo. Ali z národno svobodo ni poginila tudi veljava plemstva, kjer si je to ohranilo posestva svoja. Na tej podlagi, s to podporo si bode zatirani národ spet opomogel, ako plemstvo žrtvuje interese svoje za národno blagínjo. Ako se zavé te vzvišene naloge, dà, te dolžnosti, svoje in resno in nesebično sodeluje pri vélikem poslu prerojevanja poljskega, potem bode plemstvo izbrisalo tisti velikanski in strahoviti dolg, ki si ga je nakopalo v dôbi národne, oziroma plemenitaške samostalnosti. Da se je Poljska ozbiljno podvrgla tej nalogi, za to imamo mnogo lepih dokazov, ki nas navdajajo z veselo nado v boljšo bodočnost.

Kakor zgodovina Slovanov sploh, tožna je tudi zgodovina Čehov; a je tudi slavna, sosebno kar se tiče vstrajnosti, katero je pokazal ves národ, odkar ga je na obeh stranéh jelo napadati nemško pleme. Častno se je v tem bóji vêdlo i plemstvo češko. Stoletja in stoletja se je nemški živelj vsiljeval in naseljeval na Češkem in sredi gostoljubnih, mehkih Čehov si prisvojil drugo domovino. Samí vladarji, potomci Přemislovi, odlikovali so se po preobilni prijaznosti proti tujim prišlecem; vzgled kraljev so posnemali mogočni plemenitaži. S pomočjo Nemcev so hoteli izboljšati gmotni stan svoj, sosebno kralji; ali imeli so za to i politične razloge. Vendar nada, da se bodo novi stanovníki, katerim so podarili mnogo svoboščin, národno združili z domačini in da se bode obvaroval národni značaj slovanske države, ni

se hotela izpolniti. Prirodno bogastvo dežele je vabílo čimdalje več tujcev, da so prihajali za rojaki v češko deželo; domačinom pa so jemali kós za kósom baš najrodovitnejših krajev. Ta krepka, brezozirna akcija nemška, žaleča národne in gmotne interese Čehov, porodila je po naravnih zakonih dolgo časa potem krepko, ljuto reakcijo: husovstvo. V ljutih bojih husitskih so branili Čehi najsvetejši svoji národni svetinji: národni jezik in novo, mlado veroizpovedanje Husovo. V Husu so nekako poosebljene vse težnje, pa tudi vsa usoda národova. (Ali je bilo njega vérsko stališče opravičeno ali ne, o tem nam tù ni govoriti). Celó plemstvo, dotlej sila potujčeno, stalo je na stráni národovi. Češka je bila spet češka po jeziku in po duhu; plemstvo je ostalo odslej odločno národno, odlikujoče se po gorečnosti svoji za prosveto in svobodo národno-državno. Národni značaj se je izražal tudi v vérski posebnosti še potem, ko se je husovstvo v nekaterih, menj važnih točkah bilo približalo luteranstvu. Nemško-španjskim politikom avstrijskim je bila torej češka samouprava trn v pêti v dvojnem oziru: v vérskem in v národno-političnem oziru. Oboje uničiti je bila želja mnogovrstnim sovražnikom češkim. Po bitvi na Beli Gôri so dosegli zmoter svoj: zatrli so najprej domače, národno plemstvo, ž njim vred politično svobodo in ustavo, in nápósled vérsko zasebnost Češke. Plemstvo češko je stalo kakor grčav hrast, ki s svojimi koreninami zadržuje rodovitno zemljo, na kateri varno in veselo rastó šibkejše rastline; posekaj ga z njegovimi drugovi vred in ploha pa vihar uničita ves zárod, ki je dotlej varno živel v zavetji; otresla se ga bo s prstjó vred brezčutna skala. Uprav zato, ker je bilo češko plemstvo prvi nositelj národnih tradicij, reprezentant národne in državne samostalnosti, baš zato ga je podrla nemško-španjsko-katoliška reakcija in ustavo zamenila z absolutizmom. Zadela je jeza sovražnikov plemstvo mnogo huje nego li meščanstvo; meščánje so si mógli s prestopom h katoliški véri oteti vsaj gmotni obstanek. Za uničenje plemstva so pa izumili nalašč posebne pomočke: vzeli so mu kar naravnost vsa posestva in samó z malimi vsotami odškodovali tiste, ki so bili menj zakrívili. Ne kaznovati, temveč uničiti se je moralo národno plemstvo in ž njim vred ves národ. Domače plemstvo je prišlo na nič, njegova posestva so podarili ali cenéno prodali částnikom, špekulantom, dvornikom itd., ljudem, katere je bil nanesel bójni vihar ónih dnij od vseh vetróv: z Nemške, Laške, Španjske, Francoske itd. Ti so se naselili na gradóvih prejšnjih gospodov in gojili v srci samó gnév in zasramovanje domačinov. O slavni minulosti češki, o zgodovinskih tradicijah so imeli prav tako malo pojma, kakor o národnih, političnih

in kulturnih težnjah Čehov. Zaničevali so jih, ako so se dobrovoljno podvrgli in pohlevno nosili neizprosni jarem gospodov; zatirali so jih, ako se je v pohlevnih jim srcih vzbudil kdàj národni čut, zavest človeške vrednosti in hude krivice, pa moški ponos. Naravno, da je tako postopalo to plemstvo, dokler se je moralo po svoji krivdi boriti za svoj obstanek; ako je hotelo varno gospodovati, moral mu je národ hlapčevati.

A to novo plemstvo ni podedovalo po prejšnjem niti národne vzajemnosti, niti ne tistega ponosa, ki sta označevala národno plemstvo Madjarjev in Čehov, dokler so oduševljeno branili svojo ustavno pravo. Novo plemstvo je bilo navzgor orodje absolutizma in mu ostalo vérno kakor svojemu stvaritelju. V tem, ko je ponosni Madjar junaški branil svobodo národa svojega in države svoje proti kraljem, stopali so češki plemenitaši kar trumoma v dvorno službo, ki jim je bila vrhunec željâ. Brez koristi tega niso delali: kajti ministri itd. širili so vpliv svoj daleč čez meje domovine svoje in vzdignili so se do pravega vladajočega stanú v Avstriji.

Domá na Češkem pa je spal národ v národni omótici; preko severne in zapadne meje so se vedno drvili v deželo valovi nemštvá. A navzlic temu spanju Čehov si ni moglo nemštvo osvojiti lepih dežel čeških. Močna je bila nekdaj aktivna sila Čehov; jednako vstrajna je bila zdaj njih pasivitêta, trpnost. Prebili so najšujše čase in učakali tiste lepe zore, ki je oznanjala zatiranim národom nov, lepši dan, dan svobode národne. Ona zora je vzbudila tudi Čehe na čvrsto delo. In glej: tisto plemstvo, ki je prišlo v deželo, da uduší národ, jelo se je zavedati, da ima morebiti drugo, lepšo nalogo: stopíti se z národom! Znamenit del plemstva se je krepko postavil na národno češko stališče, drugi plemiči pa so se kazali vsaj zvesti in odločni politični zavezniki Čehom. Da to ne velja ob vsem stánu, tega je krivo veliko število nemškega prebivalstva, katero šteje dandanes na samem Češkem okoli dva milijona dúš. A češki národ, kolikor ga je ostalo po tolikih viharjih in pritiskih, dandanes je združen, ker je potegnil k sebi plemstvo in meščanstvo. Prvaki so se mu rodili iz vseh stanóv; polagoma si je národ tudi v gmotnem oziru opomogel in duševna omika se je razširila tako, da so kós Nemcem samim. Češki národ torej je dosegel toliko moč, da more bíti zmagoviti bòj za obstanek svoj in za obstanek vseh drugih Slovanov avstrijskih in moč svojo zajema iz treh virov: iz národne jedinosti, iz vstrajnega, plodonosnega dela na gospodarskem polji in iz marljivega gojenja duševne omike, znanosti in umetnosti. Iz vsega pa se posnemlje, kako važno mesto zavzema v národu tam zdaj plemstvo. (Konec prih.)



Rondéli.

I.

Zasméh i srd i žálost mi budíš,
Ce zrèm te, mladež naša omrtvéla:

Nemnógo misliš, málo se učíš,
Ne uriš resno se za resna déla,
Ne véš nì sáma, česa bi hotéla,
Nalóge svoje slábo se držíš.

Zasméh i srd i žálost mi budíš,
Ce zrèm te, mladež naša omrtvéla:

Zanaša náte se očína céla,
A ti le puhlim níčnostim živíš,
Za vzôre vzvišene več ne goríš:
Mrzlà si kakor zima vzledenéla!

Zasméh i srd i žálost mi budíš,
Ce zrèm te, mladež naša omrtvéla!

II.

Če v zlò i gréh zabrèl ti je sobràt,
Prenagel z ôstro sódbo mu ne híti:

Ce treba izkušnjáv se ni braniti,
Lehkó je o moráli modrovàt'.
A téže je nekrivemu ostàt',
Če krog in krog živenja vrišč hrumí ti:

Če v zlò i gréh zabrèl ti je sobràt,
Prenagel z ôstro sódbo mu ne híti:

Pregrôzno se ti vidi mnogokràt,
Kar se opróstno, vse li premisliš, zdí ti:
V razmerji istem ti se morebíti
Še v hujše dal bi čine zalaskàt':

Če v zlò i gréh zabrèl ti je sobràt,
Prenagel z ôstro sódbo mu ne híti!

III.

Če zlò se ti zagnalo je v obràz,
Hrumèč i vročekrven se ne srdi:

Svetéjša bodi stvár ti, nego »jàz«!
Mordà samó ušèl je vzràz mu trdi,
Zató z napadi zlimi ga ne smrdi:
Le krivca buren stresaj žár i mràz!

Če zlò se ti zagnalo je v obràz,
Hrumèč i vročekrven se ne srdi:

Z razlogi hrabro mnenje svoje trdi,
A le v olíkan je oprávi vzràz:
Več nego grčav kòl velja dokàz,
Kdor druge blati, sam se rad ogrdi.

Ce zlò se ti zagnalo je v obràz,
Hrumèč i vročekrven se ne srdi!

IV.

Komùr takòj robati cepec rabi,
V razumnikih on pravi ni junák:

Sè cépcem bòj ne bil bi kàj težák:
Za vsakim óglom kòl lehkó se zgrábi,
Suróvega le trébalo srcá bi —
A preučí le, komur um je ják.

Komùr takòj robati cepec rabi,
V razumnikih on pravi ni junák:

Če so dokazi jalovi i slábi,
Ce v stvári nisi li dovòlj krepák,
Priskóči ti v zadrégi náčin ták,
A míslecem se šega ova gábi:

Komùr takòj robati cepec rabi,
V razumnikih on pravi ni junák.

V.

Krog luči véšče vró, krog slave mí,
Doklèr se do srcá ne osmodímo:

Težave vsákeršne voljnó trpímo,
Nì znòj, nì mráz, nì glád nas ne straší,
Z nemóžnimi se péhamo stvarmí,
Le da imé si malo osvetlímo.

Krog luči véšče vró, krog slave mí,
Doklèr se do srcá ne osmodímo.

Da níčeva je, smélo se trdí,
Da ni nam v čislih, radi govorímo,
Vendàr se nóč in dán za njó potímo —
Le »kislo grozdje« je, če ne diší.

Krog luči véšče vró, krog slave mí,
Doklèr se do srcá ne osmodímo.

Jos. Kržišnik.



Rastlinske bolezni.

Spisal **Ivan Šubic.**

III.

Bolezni, izvirajoče iz škodljivega vpliva neorganske natore.

Kakor živali, tako bivajo tudi rastline po nekoliko v zemlji in v zraku, po nekoliko v vodi. Sestavína medija, v katerem razvija cvetka ude svoje, vpliva usodepolno na razvoj rastlinskega trupla. V atmosferskem zraku mora biti dovolj kisika. Kadar primanjkuje tega, za vse organsko življenje na zemlji tólikanj važnega plina, začne cvetlica pešati. Godí se ji kakor živalskemu bitju: sopsti ne more in prej ali slej se zaduší v neugodnem zraku. Ravno tako živo potrebuje rastlina zračne ogljikove kisline. Iz nje si prireja ves ogljik, ki je jedna glavnih tvarín njenega organizma. Oba imenovana plina plavata navadno v normalni, tedaj dobršni množini po naši atmosferi. Zato redkokdaj naletimo na bolezni, ki bi imele početek svoj samó v opisanih dveh vzrokih. Bolj pogostoma hirajo rastline zaradi škodljivih vzduhovih primešanín. V obližji továren leží na okolici in ljudéh slaba, nezdrava sapa. Po naši domovini imamo, hvala Bogú, za to malo vzgledov; a tovarniška mesta vélikih industrijskih dežêl bridko občutijo ta nedostatek, ki je v zvezi z razvojem modernega blagostanja in modernega uboštva. Ogromni dimniki in velikanske pečí sopejo dokaj škodljivih tvarín v zrak. Krog plavžev in dimnikov se polega strupena zmes — v prvi vrsti žveplena sokislina — ter zatira in morí bližnjo cvetáno.

Poleg normalne kakovosti atmosferskega zraka je zdravje zelenih rastlin tudi zavisno od svetlobe in temperature. Kjer ni solnčnih žarkov, ne morejo zeleni deli opravljati svojega dela. Rastlina tedaj ne sprejema váse ogljikove kisline in je ne razkrája: v temi ne asimiluje. A tudi v ónem slučaji potrebuje oživljajočega solnca, ko je že ozelenela in ji daje njen klorofil vse pogoje za vspešno rast. Ako je nikdar ne zadene solnčna svetloba, ne razvija se normalno in prej ali slej pogine. Steblo ji sicer za prvi čas požene jako hitro in bujno, a listi ji ostanejo majhni in slabotni, rastlina se vsa pormení in pobéli, konečno pa umre za — lakoto. — Za vsako funkcijo cvetličnega telesa je nadalje potrebna neka toplota, katere na nobeno stran ne smemo prekoračiti brez nevarnosti za rastlinsko zdravje. Kadar stopi temperatura v obližji zélišča čez neko največjíno (Maksimum), ali kadar se zniža

pod najmanjšíno (Minimum), ponehajo pojavi življenja in rastlina je izgubljena. Prevelika vročina umorí tedaj cvetlico ravno tako, kakor presilni mraz. V prosti prirodi se prvi slučaj pač malokdaj pripetí, pač pa v zakurjeni zimski sobi. Poletna vročina sáma záse ne konča rastline; vzrok bolezni je v takem slučaji le pomanjkanje vodé, ki ga navadno opazujemo, ko prehudo pripekajo solnčni žarki. — Za mraz so nekatere rastline skoraj neobčutne; a te stojé brez izjeme na najnižji stopinji. One cvetlice, s katerimi je naša blagínja v tesnejši zvezi, počutijo se brez izjeme zeló slabo v premali toploti. Časih tako obolé, da poginejo — pozebejo. Tedaj je zmrznila njih voda, ki jim napaja vse dele. Izstopila je iz staníc, napolnila vmesne prostore in se tu strdila v ledene iglíce. Čim menj vôde ima torej dotični organ, tem manjša je nevarnost, da zmrzne in pogine. Sočnati deli, gomólje, čebulje, plodovi in mesnáti listi, le-ti so najprej na vrsti; delj časa ostanejo lesnati organi, debla, veje in zimski pópki. Po teh delih se pretaka po zimi jako malo vodenega soka in zato malokdaj pozebejo. Ko vinski trs olesení, ne boji se vinógradnik več, da bi mu jo vzela zima in mraz. Rastline, ki šele na pozno jesen dosežejo vrhunec letne svoje rastí in sočnosti, prinesó v hladni letni čas vse pogoje s seboj, da hitro pozebejo. Tako se godí večini rastlin, katere so prinesli iz gorkih krajev k nam. Vajene so večje vsote gorkote in zato dozoré pozneje, nego naše domače cvetke. Tujka ima še polno soka v sebi, a domača je že prekoračila óno dôbo, ko prihajajo mrzli dnevi. Pripravila se je na zimsko stanje in ustavila premočne tokove vodénih sokóv, ko je njena vrstníca iz tuje zemlje še polna môče. Zato poslednja pozebe, domačinka pa ostane nepoškodovana.

Ako hočemo pozeblo rastlino rešiti, moramo jo počasi in pridno segreti; drugače nam pogine. Najbolje je, da jo postavimo v prostor, ki ima približno 1 do 3^0 toplote. Tu naj stojí toliko časa, da se polagoma otaja in poživí. Zmrzlo sadje, krompir, repo in druge plodove dene umna gospodinja v vódo, ki ima temperaturo blizu ničle. Na planem stoječe zmrzle rastline poliva vrtník z vodó ter napravi ledeno skorijo krog cvetlice; utajeno svojo toploto mora voda oddati zmrzlim organom. Natora pokrije po zimi milijone in milijone rastlin s sneženo odejo, ki je najboljši varuh proti mrazu. Človek posnema prirodo, in pokriva na vrtu svojem cvetlice z deskámi, mahom, listjem, slamo, vejami itd., da zabrani zmrzávi pot do gojencev svojih. Ko se pričnó mrzle noćí, treba je tudi posebno paziti na prilivanje. Suhe rastline pozebejo pozneje, nego sočnate. Zato takrat previdno in zmerno zalivamo z vodó; če je mogoče, rajši zjutraj nego popóludne, da se

ne more rastlina preveč vodé navzeti. Na ta način odvrnemo marsikatero nezgodo. Časih pa nam vendar rastlina obolí. Mraz ji vseka bolj ali menj hude spomine, ki ne izginejo več z njenega telesa, in nam ogrené veselje o lépi cvetki. Mladike in listni konci se posušé in porjavé, na ploskvah se prikažejo umazane lise in deblo rado podolgoma póči. Iz nastale razpoke jamejo teči sokovi, guma in smola, ki prej ali pozneje uničijo pojedinko, ako nismo odstranili bolnega organa ali ga v pravem času ovili, zamazali in zacelili. —

Podnébne krajnosti so sploh važen faktor v življenji rastlinskem. Poleg neposrednega vpliva škoduje previsoka temperatura tudi zato, ker pospešuje oddajo vodé. Cvetlica zahteva tedaj mokrote iz svojih tal, a če je tam manjka, začne bolehati. Mehki njeni deli omahujejo, peresa in stebla se obesijo navzdol in rastlina nam podaje jako žalostno podobo. Konečno se jamejo posamezne staníce hirajočega trupla krčiti, njihova zveza se trga in tedaj pravimo, da se je rastlina posušila. V takem skrajnem slučaji ni več rešitve. Ako pa smo za časa prišli z vodó na pomoč, moramo bolníka vnovič poživíti. V par urah, je zopet svež in zdrav. Prilivati pa v takem slučaji ne smemo na pekočem solnci. Lahko bi se nam pripetilo, da gojencu več škodujemo nego koristimo. Škropiti in polivati je treba, če ni hude sile in tehtnih vzrokov, na večer; potem utegne po nôči rastlina posrkati dano ji mokroto. — Proti súši si pomaga poljedelec in vrtník sploh na razne načine. Natora sáma varuje z gozdi svojimi okolico pred prevelikim izsušenjem. Tam, kjer so po nespametnem gospodarstvu izginili gozdovi, prišla je suša, ali pa je vsaj podnebje postalo nepravilno. Sénčnato drevje je vselej najboljši pomoček proti nevarni temperaturi. Tla pod njim ne morejo tako naglo izhlapévati môče svoje; naselijo se na ugodnem prostoru gosti mahóvi in druge rastline, ki še bolj branijo izgubo vodé. Iz tega vira pa pije in zelení vsa okolica! —

Vetróvi tudi bolj vplivajo na zdravje rastlinsko, nego se obče verjame. V nekaterih krajih poljedelci zavarujejo polja svoja z visokimi, obsajenimi nasipi, da ne more sapa do zélišč. Vrtník postavi plotóve proti vetru, časih zasadí živo ograjo ali pa zgradí nasipe krog občutljivih cvetlic. Pihajoča sapa v prvi vrsti zato tólikanj škoduje, ker v nenaravni meri pospešuje izhlapevanje mokrote. Po hudi vihri se časih pripetí, da se počrné vsa zélišča. Tedaj so se v pravem pomenu besede posúšila in osmódila. Te prikazni opazujejo čestokrat na velikih poljanah, posebno ob morji, kjer vihar z vso silo divjá čéznje. Na otoku Helgoland tam pa tam môrski orkan popolnoma uničuje žito

in druge pridelke; tako jih posuší, da poginejo kakor naše rastline ob hudi vročini in ob pomanjkanji dežjà.

Rastline obolé tudi zaradi kakovosti tâl. Vsaka rastlina potrebuje vsaj nekoliko luknjičavo zemljo, da more zrak do korenin. Ako so tlà pregosta, poginejo v njih podzemeljski organi, ž njimi pa seveda tudi površni, zeleni deli. Svet, na katerem živí zélišče, mora imeti ugodno léžo in nagnenost. Nekatere rastline bolje izhajajo na južni, druge na osójni stráni. Plod obrájajo najlepše proti solncu; kadar pogréšajo gorkih žarkov, dajejo nam revne, medle in kisle sadóve. Zato ne bode nihče gojil vinskega trsa na osójah in sadnega drevja sadil v krajih, imajočih malo solnca. Zélišča, ki rabijo v zápravo (Würze) našim jedilom ali pa v domača zdravíla, potrebujejo tudi dovolj solnčnih trakov. Kadar pa ne gledamo na plod ali na značajne notranje sokóve, lahko vzgajamo lepe, zdrave rastline tudi na osójni stráni. Razne kuhenjske zéli, na pr. kapus, špinača, krebuljica, peteršilj itd. vspévajo prav dobro na osójah. Ravno tako postavi vrtník nekatere tuje rastline po zimi na osójna ókna, n. pr. mirto in njene soródnice Eucalyptus, Metrosidéros, Callistémon itd., ker jim senca bolje ugaja, nego solnčna stran.

(Dalje prihodnjič.)



Testament

Povest. Spisal Janko Kersnik.

VII.

Omahnè se je oglasil istega dopóludne zopet pri Topolščaku ter nosil stari svoj obraz, pospravljal po dvorišči, pomagal pri tujcih in delal, kakor je bila tam že večletna navada. Tudi Miklavž ni izpremenil vedenja svojega; bil je osoren in prijazen, zbadljiv in dobrovoljen, kakor sta baš nanašala povelje in opravek.

Popóludne pa se je jedenkrat naglo obrnil k Tomažu, ko je ta ravno pométal dvor ter mu velel:

»Jutri pa moraš v Ljubljano, Tomaž! Nekaj vina posébnega boš pripeljal; črnega, tržaškega; naročeno je in svatom bo povšeči, če pridejo na odhodnjo. Kobilo vzemi — domóv pa počasi vôzi, da se ji kàj ne pripetí.«

Omahnè je prikimal; zavzel se je sprvega o tem ukazu, kajti redki so bili slučaji, da ga je Topolščak kam pošiljal s konjem; a

dejal si je, da imajo drugi tudi domá posla dovolj. Prekanjen pa je bil toliko, da je v tem povelji slutil tudi posebno skrivno naméro gospodarjevo, zato se je namuznil na tihem, ko mu je bil Topolščak obrnil hrbet.

Drugega dné je Tomaž kmalu opravil svoj posel v Ljubljani in se je opóludne krepčal v staroznani, sedaj Drúškovičevi krčmi na Dunajski cesti, kjer še dandanes radi ostajajo kmetje in vozníki iz dolzega Črnega Grabna. Malo osúpel je pogledal, ko zdajci priséde še drug gost k njemu, kateri na prijazni vsklik Tomažev: »I, kaj pa ti delaš tukaj?« ni imel veselega odgovora.

Bil je švepavi Gotard, ki je bil šele ob Tomaževem pozdravu zapazil, da je sédel poleg strijčevega hlapca. Vstal bi bil zopet rad, kajti vse, kar je prihajalo od strijca, ali mu je bilo vsaj v obližji, zdelo se mu je sovražno. Napósled je nekaj zamrmral, česar Tomaž ni mogel umeti.

»Morda že bálo voziš?« vprašal je le-tá, ne da bi se mnogo zmenil za osorni obraz sosedov.

»Vrágu rajši, ko Topolščaku!« zarôhnel je Gotard. »Če hočeš, pa mu povej; če pa nečeš, pa drugim pravi, da bo zvédel!«

Omahnéta je obšlo skrivno veselje. Molčal je nekoliko časa in zbiral svoje misli, kako bi se najbolje sporazumel s fantom, s katerim sta, to je sedaj védel, v jedni točki jednih mislij, namreč v tej, da Topolščaku ne privoščita kàj dobrega — saj ženitev, katero je Miklavž tako spešíl, morala je biti dobra zánj. Tomažu pa ni trebalo tudi posebnega dušeslovnega izkustva, da ne bi bil takoj znal, da je tisto »dobro«, katerega Gotard strijcu ne privošči, jedino le — Metka. Hotel pa se je prepričati tudi še od druge straní.

»So ji li obljubili mnogo dote? Konečno jo boš plačeval ti — kdo pa?«

»Vse naj vzame, vse posestvo — kaj meni mari za to!«

»Ej — Gotard! Ženska je ženska — opravi jo v svilo ali hodnik, ali pa v cunje! — Saj boš drugo dobil!«

Oni je klel potihoma, in Tomaž je znal, da je ugenil pravo.

»Káj ti ne dadé Metke — domá?« vprašal je potem naravnost.

»Saj bi jo bili — pa sedaj je prišel ta —!« Gotard ni izustil robate besede, ki mu je bila na ustnih.

Možá sta se v kratkem popolnoma umela; oba je vezalo sovraštvo do jedne in iste osebe. Zdajci vpraša Omahnè:

»Ali znaš brati?«

»Ne!«

»Ej — škoda!«

Dalje Tomaž opomnje svoje ni opravičeval, in tudi Gotard ni več povpraševal o nji.

Drug znanec iz Št. Ožbolta je bil prisédel k njima, imovit kmet, ki je jel na široko razkladati, da je bil pri izvrstnem doktorji zarad velike pravde, in kako dobro je opravil. Tomaž je pazno poslušal in vprašal, kje biva ta pravdni doktor. Zvédel je kmalu in ko so bili drugi vtopljeni zopet v čisto druge pogovore, prosil je Gotarda, naj ga počaka, da se popeljeta drug za drugim domóv. On se bo vrnil takoj.

Napotil se je k doktorju, znanemu ljubljanskemu advokatu. Tam je izvlekel iz zašitka v telovniku zavitek s testamentom, katerega je nosil vedno s seboj, in prosil odvétnika, naj mu prebere pisanje.

Isto je bilo kratko.

Tujec — podpisanega imena si Omahnè ni mogel zapómniti — imenoval je tržaško najdenko, rejenko Metko pri Brnótovih svojim dedičem. Rekel je, da je to njegova nezakonska hči. O materi njeni ni bilo govora; povédal je le, da so dotične listíne in pisma, ki pričajo o nji, shranjene na njegovemu dômu v Sežani.

Odvétnik ni našel posebnega v vsem pisanji, in ko mu je Omahnè rekel, da ga je znanec prosil pozvédeti, je li vse prav zapisano v tem testamentu, da bi ne bilo kake pravde, potrdil je odvétnik to ter izročil list zopet Omahnétu.

»Dobro je, če se take rečí prepišejo« — omenil je še konečno doktor Tomažu.

Temu se je zdelo to tudi prav. Bil je silno razburjen, ali čakal je vendar, da je odvétnik napraviti dal prepis testamenta in mu izročil oboje.

Kri mu je silila v glavo, ko je korakal zopet proti krčmi.

»Torej zato se žéniš, Miklavž! O, ti —!«

Samó te besede je izustil poluglasno.

Malo potem sta odrinila z Gotardom drug za drugim po prašni véliki cesti proti dómu.

Pri Peregrinu na Prevójih sta malo odpočila in dela konje v hlev. Gotard je vozil s parom in bil težko naložil. Tu jima govor ni tekel več o prejšnjem predmetu; bilo je, kakor bi se ga vsak izmed njiju ogibal. Stoprav, ko sta znova zapregla — trd mrak je že légal na brda nad cesto — stopil je Omahnè k tovarišu in mu pomólil zavitek popirja:

»To spravi, Gotard — dobro spravi! Jaz imam tudi jednó; pa varuj, da ne izgubiš; za Metko bo dobro, pa le varuj, da ti kdo ne vzame!«

»I, kaj pa je?« hitel je óni ves iznenaden.

»Le môlči, govorila bova še; sedaj še ni prepozno in ta popir končá Topolščaka!«

Gotardu je šinilo nekaj v glavo iz ónega starega pripovedovanja ob Omahnétovem Tomaži in Topolščakovem očeti, kako sta moríla ubežne Francoze — in nekako neprijetno mu je lézlo po hrbtu pri slovesnem Tomaževem govoru.

Pa verjel je starcu, ki je tudi Metki dobro hotel, in je varno spravil zavitek. Pognala sta in trda tema ja je že objela, ko sta zavila v Črni Graben.

Ostajala nista nikjer več; stoprav pod klancem pred Topolščakovim dómom se je oglasil Gotard, ki je vozil za Tomažem:

»Stoj, da poženem naprej!«

Omahnè je umel, da óni ne mara počakati gori ter se je umeknil s tira. Gotard je pognal in naglo vozil mimo strijčevega dóma.

Miklavž je bil prvi, ki se je oglasil pred vežó, ko je Tomaž pripeljal vozič na dvorišče.

»Si li vse opravil?»

»Kaj bi ne? Saj ni bilo toliko!« godrnjal je óni izprezajoč kobílo. Zvalili so sodček vina z voza v klet in potem je vabil Topolščak Tomaža k večerji; tudi polič vina mu je velel prinesti, kar je bila redka navada. Lokavemu Omahnétu se je zdelo to posebno sumnjivo in pil je počasi; gospodar pa je hodil semtertja po sobi, tiščal roki za hlačni rób ter govoril ob vsakdanjih rečéh.

»Brnótov je vozil z menoj,« zinil je Tomaž med drugim.

»Zakaj ni ustavil tu?«

»Ne vem; menda se mu je mudilo! Pa — saj bo že okoli polunočí.«

»Dà, dà, pólunoč je; čakali smo te dolgo! Nocoj boš menda tu spal?«

Topolščak je stavil zadnje vprašanje kakor prigovarjajoč, akopram je védel, da Tomaž ne ostane; hodil je najrajši domóv, dasi je bilo še tako pozno. Odrekel je tudi sedaj in po Miklavževem lici je šinila skrivna zadovoljnost, česar pa óni ni zapazil.

Malo potem je odšel, Topolščak pa je zaprl za njim; toda zaklenil ni, nego le pazno vlekel na uho, ali óni odhaja. Ko ni bilo več čuti stopinje, odprl je zopet tiho vrata in šel po prstih do mize pod

lipama. Tam je sédel na klop in čakal. Težko je sopel, a vendar še vsak trenutek pridržaval sapo, da bi prej čul, se li kdo ne bliža. Temno je bilo, da ni razločil bele ceste pred saboj od brega; pri hlevu pa je zagodrnjal časih pes, akopram je poznal gospodarja.

Tomaž je v tem dospel do svoje koče. Iskal je pod tnalom čávlja, s katerim je odpiral primitivno zapórico v vratih, ali ni ga mogel najti.

»Kam sem ga porinil — vraga?« zamrmral je poluglasno in iztikal po žepih za kresílom in góbo.

V tem trenutku pa je začutil silen udarec po glavi, zvrtélo se mu je in nezavesten se je zgrudil pod kâp. Velik, širokoplèč mož se je pripognil k njemu in mu pretipal žepe. V telovniku je zadel ob zavitek in ga hitro izvlekel. Nekoliko drobiža je bilo tudi v stranskem žepu, toda istega se ni doteknil; potem je nezavestnega Tomaža potegnil pod visok prag pred kočo, in ga tako položil, češ, mislili bodo ljudje, da se je sam zvrnil s praga navzdol — stisnil mu čávelj, s katerim so se odpirala vrata, v róko in odšel brzo proti Topolščakovíni.

Miklavž se je tam pod lipama že tresel od sáme nestrpnosti. Začul je sedaj korake in zazvižgal tanko med zobmí. Prišlec je odgovoril isto tako.

»Si li ti — Klander?«

»Sem — sem!«

»Ali si dobil?«

»Mislim, da imam!«

»Tiho stopaj, tiho, za mano!«

V tem ga je Miklavž odvèl v hišo, trdno zaklenil vrata in se splazil z mešétarjem v najvarnejši prostor — v klet. Tam njiju ni mogel čuti nihče, niti ne videti, ker klet ni imela óken. Krčmar je vžgal svetílko in hitel: »Dàj sem, dàj, pokaži, kaj si dobil!«

Mešétar je pomólil zavitek ónemu; na zunanjem popirji so bile sveže krvave proge.

Miklavž se sprvega ni hotel pisma nì doteknití. Prestrašeno je viknil:

»Ali si ga? Ali si ga moral?«

»Kaj pa? Ves dan sem brskal po bajti, vsak kót sem preteknil, vse deské odkril, vse skrinje in omare preiskal, vse cunje premêtal, pod streho za slamo sezal — pa nič, nikjer nič! Dejal sem, da dedec to pri sebi nosi, in nisem se zmotil. Jedno sem mu dal čez klobuk, pa je bilo! Jutri, mislim, da bo dober — vèdel itak ne bo, kdo ga je tako trdo potipal. Tebe bo imel posebno v čislih, Miklavž,

he, he, náme pa niti misliti ne more. Pa — dàj mi malo pijače; ves dan sem se pôstil; kàj misliš li, da ima kak požirek ali kako drobtíno v koči, ta duša beráška?«

Topolščak je strmel prédse.

»Si ga li ubìl?« vprašal je zamolklo.

»Menda ne! Jaz mislim, da ima trdo bučo.«

»Tega ti nisem velel — ubijati!«

»I, kaj se boš izgovarjal! Če naju zalotijo, bodo naju skupno, brate moj! Sedaj pa dàj vina in potem bova brala, kaj je tam notri! Kaj stojiš tu, kakor kamen?«

Miklavžu je temna in zlobna misel rojila po glavi. Jedno hudodelstvo je bilo za njim — kaj, ko bi se ga iznebil z drugim? Pogled, s katerim je nanagloma premeril široko postavo Klandrovo, bil je tako čuden, da je mešétar osupnil.

A dejal je takoj porogljivo:

»Kaj me meriš, prijatelj? Večji sem in krepkejši od tebe, in če to ni dovolj — je pa to!«

Rekši je izvlekel vêlik nož iz stranskega žepa in ga zasukal pred Topolščakom, da je gladko jeklo zalèsketalo v odsvitu svetílkinem. Oni je srdito stisnil ustni in molčé natočil vina v majóliko, katero je Klander skoro na dušek izpraznil.

»Boš li še?« vpraša krčmar.

»He, he, da bi bil pijan — kàj ne? Ej, Topolščak, Klandra ne boš prevaril! Ko bi se jaz napíl, bilo bi pač zadnjikrat; in potem bi me ti zakôpal tja v zadnji kot pod tisto véliko kad — tam, kamor je stari tvoj Francoze zakopával. Saj menda še ležé tamkaj. He, he, Klander ni za takšno družbo! Pa sedaj pogledi, če sem li pravo prinesel — škoda bi bilo —«

V tem je bil Topolščak, ki je jezno gledal prekanjenega potepuha, toda niti črhnil besedice, razgenil krvavi zavitek in vzel iz njega pismo. Bral je le náslov: ‚testament‘, in je potem vteknil v žep. Zavitek pa je držal nad svetílko, da je zgorel.

»Pokaži, pokaži!« silil je Klander zlobno.

»Kaj ti mari?«

»Toliko ne, ko tebi, he, he! Toda, brate, sedaj pa dàj, da bom imel malo drobíža za prihodnji teden — ker pogosto ne bom hodil k tebi — to se pravi, po vsak krajcar rad me tudi ne boš videl, in zató, da bo delj mir — dàj, dàj!«

Miklavž je molčé izvlekel nekoliko tolarjev iz žepa in jih vrgel na sod pred mešétarja.

»No, bo že, bo že!« kimal je ta zadovoljno. »Sedaj pa pojdiva lepo venkaj, ti naprej, kakor se spodobi, he, he — in jaz za taboj!«

Storila sta tako in Topolščak je izpustil mešétarja brez slovesa skozi vrata. Le tiho, ali srdito kletev je vrgel za njim. — —

Miklavž ni mogel zaspati; premetaval se je po postelji semtertja in nestrpno čakal jutra. Vendar, ko se je danílo in ko so že prvi žarki jutranjega solnca posegli v dolino, ni hotel vstati: čakal je nečesa druzega, o čemer je védel, da ne bo dolgo izostalo, novost ob ubitem ali ranjenem Tomaži. Je li ubit ali samo ranjen? Poslednje si je nehoté želel, a vendar — ko bi Tomaž znal za to, kar stojí v tem testamentu? Pa — saj ne zna brati in druzega tudi ni povprašal; če je ranjen, okréva in pri Miklavži bo imel zopet dela in jela dovolj. S tem si je samopridnež tolažil vest, ali zamán; mirú ni našel, nì spanja. Napósled pa mu tudi ni trebalo dolgo čakati. Kmalu potem, ko so bila zahréščala hlevna vrata in zacvílil škripec ob vodnjáku, oznanjujoč, da je hlapec že pri svojih opravkih, čul se je tudi nenavaden hrum po cesti navzgor, kakor bi teklo nekoliko ljudij z vriščem proti hiši.

Topolščak je bil brzo s postelje in opravljen. Na dvorišči so ga že klicali.

»Miklavž, Omahnétov Tomaž se je ubìl,« kričal je jeden izmed cestnih delavcev, ki so bili prihiteli naproti krčmarju, stopivšemu iz hiše.

»Ubìl se je?« vskliknil je leta osupel — ali takoj bi se bil najrajši v jezik vgriznil.

»I — drugi ga vendar niso! S praga je pàl vznak, ko je odpiral vrata, menda je bil pijan, ali kaj?«

Topolščak, hlapec, dekla, celó teta Urša in došli dninarji, vse je hitelo navzdol proti Omahnétovi koči. Tam je bilo zbranih že več ljudij, ki so vsi bolj radovedno nego pomilujé gledali na tléh ležečega starca. Tam, kjer je slonela glava, slučajno ob robatem stranskem kamenu, bila je mala luža krví, na pol strjene, in vsi so bili složni v tem, da se je Tomaž udaril ob ta kamen. Sôpel je še, a ni se zavedal.

»Padel je — zdrsnilo mu je na pragu,« pritrjeval je Topolščak javnemu mnenju. »Po gospóda pojdi kdo in v hišo ga správimo. Vode bo treba, vode!«

Vse je ubogalo njegovim ukazom in kmalu je ležal Omahnè na svoji postelji, Urša pa mu je izpirala rano na glavi.

Miklavž je stal pred kočo.

»Čudno, tu je tudi nekoliko krví!« oglasi se jeden delavcev, ki so še vedno ugibali o nesreči. Kazal je na rušnjo poleg tnala.

»Ta je menda škropnila sèm!« deje Miklavž malomarno.

Drugim gledalcem se je vzrok Tomaževe rane zdel tako jasen, da se niti brigali niso za to opomnjo, in Miklavž je mimogredé dregnil s čevljem v krvavo travo; rosa in prah s steze sta zagrnila rdečo liso.

Kmalu potem je dospel domači gospod župnik. Topolščak ga pa ni čakal, nego se vrnil prej domóv. Okoli póludne je prišla tudi Urša in pripovedovala, da se Tomaž zaveda, a da govoriti ne more; jezik mu je bil omamljen. Pravila je dalje, da je hotel gospod župnik dogodek takoj naznaniti sodišču, a ker so vsi veleli, da je tu le nesreča, opustil je tudi to. Po Vranjskega padarja pa so vendar poslali.

VIII.

Pri Brnótovih je bilo zadnje dni pred napovedano poroko mnogo posla. Tudi Metka je morala od zore do mraka pomagati pri zdelovanji in pripravljanji raznih stvarij, katerih je bilo treba za bálo. Oče in mati sta ukazovala, drugi so pa ubogali in nihče se ni pobrinil za bledo lice in objokane očí mlade neveste, nego vse je bilo nekako veselo; jedini Gotard je švepal okoli, jezen in nedostopen ter nejevoljno opravljal, kar je moral. Mati ga je povprašala jeden pot, je li bolan, ali on niti odgovoril ni. Stari Brnót pa se za take muhe ni brigal.

Tisti list, kateri je bil Tomaž izročil Gotardu, nosil je ta vedno s seboj; toda brati ni znal in drugim kazati ga tudi ni hotel. Ugibal je le v jednomer, kaj bi. O Tomaževi nezgodi so kmalu zvedeli, pa še Gotard ni slutil za njo kàj druzega, nego da je Omahnè v pijanosti pàl vznak s praga in se pobìl tako hudó. Ta pa je ležal še vedno v svoji koči — zavédal se je sicer, toda jezik mu je popolnoma odrekel; Klandrov udarec mu je bil prehudo pretresel možgane.

Poroka se je imela vršiti v ponedeljek. Poslednjo noč, katero je prebila Metka na dómu rediteljev svojih, potrkal je zopet Gotard na njeno okno.

Pomoléla mu je obe roki skozi omréžje.

»Kaj boš — Gotard?« hitela je — »Drugače ne more biti — oh, pa mi je vendar tako hudó!«

»Metka!«

»Kaj?«

»Odprì mi duri!«

Izpustila je obe roki njegovi in stopila od okna:

»Ne, ne, Gotard!«

»Metka, poslednja noč je nocoj — in ti si moja, ali nisi moja še danes? Jutri ne več!«

»Dà, jutri ne več! Pa danes — ne, Gotard, pojdi, pojdi —« Pes je zalajal glasnó na dvorišči.

»Stopi sem k oknu, Metka!« šepetal je fant.

»Če pojdeš stráni potem!«

»Pojdem!«

Stopila je bliže k omréžji.

»Jaz imam tu nekov list, neko pismo, katero mi je dal Omahnétov Tomaž, in ki se tiče tebe, kakor mi je rekel.«

»Mene?« zavzame se déklica.

»Kaj hočem ž njim? Midva ne znava brati. Jutri pojdem na Vranjsko vprašat k sodišču — najbliže je; tukaj ni nikomur zaupati.«

»Jutri?«

»Vrnem se o pravem času! Da bi Tomaž mogel govoriti — on zna, kaj je tu notri, a sedaj ta nesreča!«

»In kaj je rekel Tomaž?«

»Da bo list končal Topolščaka.«

»Oh, pojdi, pojdi takoj na Vranjsko!«

Zazdelo se je obema, da jima sije že zvezda vesele nadeje.

Ločila sta se kmalu in danes brez solzâ, brez joka.

Ko so v jutru naprezali pri Brnótu vozóve in sédali svatje nánje — kajti glavni shod je bil pri Topolščaku in poroka je bila napovedana v Št. Ožboltu, ker v Št. Gotardu duhovnika niso imeli — ni bilo nikjer Brnótovega Gotarda. Stari se je hudoval dolgo, a napósled je ukazal pognati. (Konec prihodnjič.)



Kako in zakaj je Stanko Vraz postal Ilir?

Samo slogom može naša literatura uzcvětati.
St. Vr. V. 189.

(Konec.)

III.

To so torej razlogi, kako in zakaj je trdi Slovenec Jakob Frass postal tako odločen Ilir Stanko Vraz. Akopram je že iz navadnega razvidno, da našega pisatelja k istemu koraku ni vleklo nikakšno slavoljubje in blagohlepje, vendar še naj izpregovorim besedico tudi o tej stvári malo v pojasnitev.

Kdor le nekoliko bolje pozna z jedne strani duševna dela Vrazova, a na drugi stráni pogleda na tedanje stanje pismenosti slovenske, ta bode gotovo priznal, da se Stanku na domačem polji literarnem

pač ni bilo bati tekmecev ter mu zato nikakor ni trebalo pisateljske slave iskati drugod, rekše v »ilirstvu«. Pesniški veleum Vraz, kateri si je pridobil dično mesto poleg Preradoviča, Iv. Mažuraniča, Trnskega, in drugih istodobnih književnih velikanov jugoslavjanskih, sigurno tudi med tedanjimi pisatelji slovenskimi ne bi bil ostal baš v zadnji vrsti, pa da je i dalje živel in deloval, nego li je. Vrazov visoki duh je znan tako Rusu kakor Srbu, tako Čehu kakor Poljaku; dà, kakor velí dr. V. Jagić, v njegovih umotvorih ima »zadosten izbor pesnij, s katerimi bi se zares ponašala tudi marsikatera iztočno in zapadno-evropska književnost« (»Vienac« 1872. 13). A ker je Stanko toliko vrednost dosegel v jeziku »tujem«, katerega mu se je bilo šele učiti, pač izvestno njegovo peró ne bi bilo utičalo nì pri tedaj sicer res še težavnem oranji književnega polja domačega (kakor to misli J. Pajk v »Zori« 1874. 414). Vraz je pač dobro čutil v sebi močij dovolj, da deluje med tedanjimi še živimi pisatelji slovenskimi, o katerih je sam bil rekel, da »so zvun Ravnikarja, Jarnika in Prešerna, vsi ne spomenja vredni.« In da bi bil on tudi v resnici mogel v materinščini proizvesti plodov dovršenih, kažejo nam dosta jasno njegove ohranjene pesmi slovenske, posebno njegova oda »Hvala Nj. c. visosti nadvajvodi Ivanu«, kateri pravi tudi Macun v »Književ. zgodov. slov. Štaj.:« »Takih ôd nimajo Slovenci nič in le malo sploh Slovani«. — Vraza torej od slovenščine ni bila odklonila »lakota sláve«.

Še menj pa je Vraza h književni ilirščini vlekla »lakota blagá«.

Že pred dobro desetimi leti bil sem nekje izrekel, da ako bi to res bilo, onda bi Vraz bil neplemenit, neblag človek, ki bi kot piščánec bil hodil za drobtinico kruha. Pa Stanko Vraz ni hodil tako s trebuhom za kruhom. Še ko je bival v Gradci studujoč ter se že tedaj mnogo zanimal in tudi delal za »ilirstvo«, trpel je Vraz (po svedočanstvu duševnega tovariša svojega D. Trstenjaka), mnogokrat glad, po vse tedne moral živeti o komisu in presnem maslu, a pičli denar svoj je izdaval za knjige in časopise; pa je bil (z istim vred) od svojih profesorjev preganjan, ker je bil slavist (prim. »Zoro« 1876. str. 339). No, da je učeni človek, kakeršen je Vraz bil že tedaj, v takih materijalnih okolnostih še ostal idealičen literat, a ni postal kakov plačan pisar, to je gotovo znamenje, da našega pisatelja pri njega dejanjih ni vodilo dobičkarstvo. In pogledamo li za Vrazom v Hrvaško, v kakšni službi, pri koliki plači nahajamo tam Stanka svojega? Blizu osem let je pesnik »probujene Ilirije« bil, naravnost povedano, nemanič, literat siromak, ki je živel prav ob tuji milosti, obijajoč se od praga do praga, »danes tukaj, jutri tam«, kakor n. pr. dijak prosjak! Šele zadnjih polupet let

svojega življenja je kot tajnik »Matice ilirske« in ob jednem urednik časopisa »Kola« imel letno nagrado 200 gld. A ta je bila tudi jedini stalni zaslužek, kateri si je Vraz i kdaj domogel — pač »kruto« malo, kar so mu bili dali hrvaški Iliri.

No, da me kdo ne obdolží morebiti pristranosti za svojega ljubljenca, zato naj navajam, kako o Vrazu kar se tiče te stvarí sodi vrstnik njegov in sam ilirski književnik Boguslav Šulek v »Vienci« 1880. br. 36. Pravi med ostalim: »So ljudje, kateri vsako svoje dobro delo nosijo sami na svetlo, in ne morejo dočakati, da jim se, kakor koli že, nagradi. Drugače naš Stanko: on se je zadovoljil s tiho pa uspešno delavnostjo; nikdar njega niste videli kazati se v javnosti, nikdar pipati se za službo, za pohvalo: on je peval rodoljubne pesmi, ker mu se na drugo ni dalo, kakor sam veli: ,Slušao neslušao slavulja grm gusti, u vilinski način slaže drobne usti; tako ni ja slave netražim, necěnim, što propěvam danke duhom uznešenim« (»Djulabije« II. 115). In opisavši Vrazovo delovanje za Hrvaško, nadaljuje isti: »Morebiti bode vprašal kateri današnji patrijot: kako je bilo Stanku Vrazu njegovo požrtvovalno delovanje pri nas (Hrvatih) priznano in nagrajeno? — Niti priznano, niti nagrajeno. Mladež je, res, do Vraza mnogo držala; ali starejši domorodci, z malo izjemo, slabo so ga cenili: on jim je bil lenuh, ker so bili vajeni meriti književno delo na vatle, a naš Stanko je počasno pisal, pa napisano ni takoj v tiskarno nosil, nego popravljal je in dovrševal baš po Horacijevo »nonum prematur in annum«. Temu dodàj, da je Vraz bil nekako človek reserviran, resnoben, niti se je znal uklanjati, niti prilizovati, temveč je šel mirno po odbrani stezi. O kakšni materijalni nagradi pri njem tudi ni govora: Že sem zgoraj omenil njegov dohodek (imel je namreč vinógrad in nekaj poljá, kar mu je po otci ostalo; sicer pa je bil malone kakor óni grški modrijan Bias, kateri je vse s seboj nosil); da ni bilo ónih nekoliko goldinarjev za za razprodane knjižice in kje katerega prijatelja, posebno dra. Kočevarja, težko bi se bil i preživil. Šele nekoliko let pred smrtjo postal je tajnik »Matice« naše (ilirske) s plačo od 200 gld., po priliki kolikor je imel tudi služabnik.« — Tako Šulek.

Kar se napósled tiče zdevka: »Slovenec uskòk« in »Naróbe Katón«, o tem pa ni treba mnogo razpravljati. Naziv kratko znači: »Kakor se je namreč Katón trdo držal máterinega jezika — latinščine nasproti med olikanimi priljubljeni grščini; tako je zlahkoma Vraz — pustivši materinščino slovensko — poprijel se književne ilirščine«, — ter uskočil v tuj tabor. — Ne gledé na res čudno jednačbo, da bi dva povse različna jezika bila v istem razmerji, v katerem sta si dve naj-

bližji narečji (latinščina: grščina = slovenščina: ilirščina)! rečem le: Ako slavjanska uzajemnost ni sredstvo sebičnosti, nego izliv plemenitega srca bratskega, tò bi vsaj pri naobraženjakih naših moral baš zarad téga biti uvažavan jeden najumnejših pristašev uzajemnosti slavjanske, Stanko Vraz, zares »ponos Slovencev in dika Hrvatov.« Pa to je že tako na svetu, da se samopridni, neblagi nameni očitajo plemenitim možem, kateri čast in srečo vsega národa više cenijo od kakšnih osebnih koristij ter često, ne misleč nì o svoji bodočnosti, za občno dobro žrtvujejo i pogoje svojemu obstanku, kakor je uprav bil učinil najplemenitejši našinec Stanko Vraz. Po geslu: »Samo složno! Samo slogom može naša literatura uzcvětati,« objel je rojak naš z vročim domoljubja in rodoljubja žarom unet oberóč sveto slogo jugoslavjansko ter je starejše predaje malega svojega zavičaja rad podčinil bodočnosti širje domovine. Stanko je bil trdno prepričan, da je Slovencem, maloštevilnim in slabim, treba duševno se pridružiti močnejšim in mnogobrojnejšim bližnjerodnim bratom Hrvatom in Srbom, ako hočemo v književnosti svoji ustvariti kàj znatnejšega. In uprav zato je Vraz namerjaval, da bode svojim soplemenikom isto, kar je iztočnim Kajkavcem bil Gaj.

»Slověnacah« — da še vse óno na kratko ponovim baš z njegovimi besedami, kakor je pisal Macunu »Zagreb g. 1843 m. srpnja d. 10«, — »Slověnacah neima mnogo prěko 1 miliona. I gdě ste vidili u dogodovštini narode tako slabe, koji bi književno bili procvali? Danah, Holandezah i Portugezah ima svakoga do i prěko 3 miliona a što su učinili u književnom světu, i sve što su vladajući narodi? Malo ili, bolje rekuć, n i š t a. A šta ćemo mi kukavice Slověnci slabii i po broju i uplivu? Tu neima drugoga izbora, nego li se složiti duševno, književno, sa jačimi bližnjimi granami, ili propasti u tudjem elementu kao vlastit i značajan narod. A gdě imamo opet bližnjega i srodniega elementa, nego li što su južno-slavenske ostale grane osobito š t o k a v s k a, koja je po broju, po dogodovštvenih uspomenah i književnih dragocěnostih stariih i noviih jaka. Nas dakle dostoji, da se složimo š njimi duševno, književno, da ih podpomažemo, i tom pomoćju i sami sebe izbavimo od propasti duševne i materialne, koja slědi duševnu. Ilirska idea naš je dakle temelj, na kojega treba da donosimo naše gradivo — kamenje — narodne ostanke, da si sazidemo obći hram, u kojem će naš duh proživiti u jakosti — sve bure vrěmena. A zašto ne bi mi pristali na taj posao, kad temelj stoji na našem zemljištu, te vidimo da se stanje srětno diže. Znajte Zagreb stoji na slověnskom zemljištu. Oko Zagreba govori prost puk čisto

slověnski. Samo višnja izobražena vrsta naroda govori ilirski, premda i prosti člověk razumi svoga gospodina i susěda varošana. Zemljište je dakle naše, neka bude i ta slava naša, da smo i zidari bili večinom mi.«

Tako Vraz. Ali: »v svoje je prišel, in svoji ga niso vsprejeli.« A kaj! Saj nekaterim našim ljudem še dandenašnji v národnem in po tem i v nabožnem obziru ni več zadosta čist in pravoveren nikdo, kdor se drzne samó ozreti se preko jedne pokrajine slovenske ali le stopiti izven kakšnega kota neke »dežele« naše. Kdor z umom zdravo misli in s srcem pravo čuti, temu je dosta! In zato baš v slavo slavnega Slavjana Stanka Vraza kličem s pozivačem v »kolo ilirsko«, dičnim pesnikom Pav. Stoósom:

»Naša sloga jest od Boga:
Jer nit' časti niti dari
Izmedj nas k njoj vuku koga,
Samo čisti srdca žari.

Njoj se samo on protivi,
Koi bi sve rad sam dobiti,
Il' kog' plaši um svoj krivi,
Da ć' u slozi sve 'zgubiti.«



III.
Imenitna knjiga.
(Dalje.)

Od devetega veka sem so se pogubila stara imena in pokazalo se je ime ‚Slovan' (stsl. Slověninъ), ime Veneti je ostalo Nemcem za nekatere slovanske rodove, ki se pa sami niso imenovali nikdar tako. Daljno razširjevanje, kako so se rodile prve države i. t. d. rešeno je tako lepo, da je dogotovljenih po Krekovi knjigi mnogo vprašanj, o katerih so pisali že mnogi zgodovinarji, o katerih pa tu ne bomo govorili natančneje, ker se nam zdi veliko zanimivejša ona stran te knjige, ki nam opisuje kulturno zgodovino našega naroda. In ravno tu nahajamo temeljni kamen za zgodovino naobreženja slovanskega, katere bi nam bilo toliko potrebno, ker je največjega pomena za določevanje mesta, katero gre Slovanom v obči kulturi. Zato priporočamo ta del najsrčneje vsem našim omikancem in posebno mladini da se bo učila, kakšna je bila družinska uprava, kakšna državna ustava naših prednikov, kakove so bile temeljne misli, na katerih se je osnovalo njihovo bajeslovje. Da črhnemo le o zadnji stroki, omenjamo samo: Slovani so častili vrhovnega boga Svaroga, boga oblačnega neba. Gromu je vladal Perun. Svarogova sina sta bila solnce in ogenj. Solnce se pa imenuje tudi Daždьbogъ, kot dajatelj dobrega in bogastva, in Svarožič kot bog nebeškega in zemeljskega ognja. Svętovitъ je bog jasnega vedrega

ozračja, katerega so častili Polabani tudi kot proroka in so ga slikali s štirimi glavami. Čredam je zapovedoval Veles ali Volos. Tega bi razložili nekateri radi za potomca svetega Blazija, kakor tudi Svetovita za sv. Vida. Da to nikakor ne gre, dokazal je prof. Krek natanko, in pritrditi mu mora vsak, ker se ne dá dokazati in se ne bode dokazalo, da bi bili kedaj jemali narodi tuje bogove v svoje bajeslovje od narodov ali od ver, s katerimi so bili v nasprotji in boji. Ravno tu se kaže zopet očitno, da glasovno soglasje samo ne dokazuje tudi soglasja pojmov. O Svetovitu se glasi poročilo Helmoldovo in Saksonovo tako: Pobožni menihi iz samostana Corvejskega pridejo za Ludovika II. k Rujanom in postavijo v Arkoni hišo božjo na čast Kristu in patronu Corvejskemu, sv. Vidu. Kesneje se odpovedó Rujani krščanstvu, spodé duhovnike in kristijane, izvolijo si sv. Vida za svojega boga, postavijo mu krasno svetišče in njegovo soho. Ko si pa osvoji Valdemar, kralj danski, rujansko deželo, dá poiskati podobo Zvantevithovo, katero so častili, kakor pravi zgodovinar, Slovani že od starodavnih časov in jo ukaže razsekati. — Ali je to mogoče, bode vprašal vsak, da bi narod, ki nove vere ni spoznal od najboljše straní, ki je spodil njene oznanovalce in si za bogá izbral svetnika, o katerem so mu bili pridigovali pregnani duhovniki? Dà, ali bi bilo mogoče, da bi bili pošiljali tudi sosedni rodovi, ki se še začasno niso bili pokristijanili, vsako leto darove in davek. Da je torej trditev, Svetovit naj bi bil nastal iz sv. Vida, neosnovana, kaže še tudi to, da ni nikakor dognano, da bi bili menihi iz Corneja res kedaj oznanjevali Kristovo vero pri Rujanih. Jednako je tudi z Velesom. Nestorjeva kronika ga omenja dvakrat, vsakokrat s Perunom, in pravi med drugim, da so prisegli Rusi leta 907., ko so se pogajali o miru z Grki, ‚pri Perunu bogu svojem in pri Volosu, pri bogu čred, ker so bili še pogani'. Tudi tu je torej celó neverjetno, da bi bil Volos (Veles) izumljen po krščanskem sv. Blaziju, posebno ker je gotovo, da so se Rusi pokristijanili šele pod Vladimirom (980—1015), ker so poročila o prejšnjih oznanovalcih svete vere jako nedostatna.

Poleg raznih drugih bogov in boginj so častili Slovani tudi božanstva nižje vrste: Vile, Rusalke (to ime je stopilo menda na mesto starejšega) Rojenice, Sojenice in podobne moči: Jago babo, Besa in Veda, kateremu so pripisovali mrčanje solnca in lune. Častili so pa rodovi in plemena tudi duhove umrlih svojih očakov in posebne hišne duhove. Darovali so jim po gorah in gajih, kjer so se nahajale njihove podobe, posebno kmečkih pridelkov. Posebnih svečenikov niso poznali, ker so opravljali te opravke staroste. Tudi tempeljnov niso poznali vsi, ampak le nekateri rodovi, kateri so našli jednake stvari pri svojih sosedih.

Posebne praznike so praznovali o letnih časih, katere je ohranilo tudi krščanstvo. Glavna praznika sta bila pozimi, ko premaga svetloba zimsko

temo, in poleti ko se kaže solnce v polni krasoti in môči. Onkraj groba živela je duša v raji ali naviji. Svoje mrtvece so sežigali ali pa pokopavali. Pokojnikom na čast so praznovali ‚trizno' z raznimi bojnimi igrami in so napravljali pojedino ‚stravo' na mogili, kakor Slovenci še sedaj sedmíno.

Pisava bila je znana že pred cirilico. Sv. Ciril je reformator starih rún, on je uvel prvi slovansko glasovno pisavo. (Dalje prih.)



V zaščičenje.

Spisal sestavitelj sodnih obrazcev, vtlačenih Viktorjem Dolencem.

(Konec.)

17. Blagoglasno besedo: »ob to« za deshalb, daher, darob, derohalben presnel sem iz klasičnega g. Fran Levčevega spisa: »die Sprache in Trubers »Matthäus«, — in mislim, da zasluži, da se z nova oživi.

18. »Naprčno« jaz nisem pisal, pač pa sem pisal: »Naprčena prisega« od glagola »naprtiti« auftragen, aufladen, aufbürden in prepričan sem, da je ta beseda pri glavnej nezavračnej prisegi na svojem mestu. Naj tedaj g. kritik bolje bere, da ne napravi novega prča (Ziegenbock).

19. Glagol »dokončati« nisem rabil za: »zu Recht erkennen« nego za: »Endbescheid erlassen«. Presnel sem ga iz »varaždinskih narodnih pripovedek« skupljenih slovečim našim rojakom Matijem Valjavcem. V teh pripovedkah je dokaj i dokaj jezikovnega našega bogastva, katero imamo do jezgre izčrpati.

20. Prašam za svojo »dengubo«. Nedolžni ta srbizem naj vas g. kritik nikakor ne plaši, kajti jaz mislim, da je boljše reči: prašam (ali zahtevam) za svojo »dengubo«, nego za svojo »zamudo«, ker »zamuda« znači na slovenskem zapadu: »die Verspätung« in ne gre mi v glavo, da bi se človeka, ki je kàj zamudil, za to še nagradilo. Pri sodiščih biva taka osoba navadno kontumacirana.

O glagolu »predložiti« nečem ničesar omeniti, ker ve itak tudi g. kritik, da »predlagati« je nedovršen glagol od dovršnega glagola »predložiti«; in ob to je marsikdo lehko varuhom »predložen«, namreč enkrat, ali pa »predlagan«, namreč večkrat.

21. G. kritik posmehuje se tudi izrazoma: a) vtlačiti in b) pisec (najbrže okrajšano iz pis(av)ec, ali pis(al)ec, kakor prosec iz prosivec, sodec iz sodivec, venec iz venivec, Vršac iz Vršatec i. t. n.), a preverjen sem, da se je prerano zasmijal.

Slavnemu hrvaškemu jezikoslovcu, prvemu jugoslovanskemu proročku Franu Kurelcu rabi beseda: »tlačiti« na više mestih in on piše o njej v prekrasnej svojej knjižici: »Fluminensia« na 214. strani: »Mĕsto tudje rĕči štamparija ili zlokovnice česke tiskarna, koja od istâ uho i rakou

jezika vrědja, nu koju Zagrebčani obgrliše, priličnija mi se vidi utlaka; ta i Česi govore: knihu tlačit. Komu ta beseda ne bi ugodila, može po ruski reč: pečatnja; a město utlačiti, čto je odista sgodna rěč, može reć i pečatat. Nu prodjimo se toli nesnosnih tiskati, tiskar, tiskarna i čto li je te petla, nije veće. I tako moglo bi podnesti těsak ≐ die Presse. Nejma stvari čto večma od čitanja odbija i čto većma jezik nagodjuje nego besěde nove kad su nespretne, t. j. kad niti im koren ononu odgovara čemu su naměnjene, niti su izvedene i rarubljene kako se hoće. Morgaj sinu roda, morgaj«!

Nikadar nisem še bil tako predrzen, da bi se imenoval pisateljem, kajti po *m*ojem mnenji prištevajo se pisateljem samo literarni mogočnici, dostojanstvenici, doglavnici, odličnici, kakor so n. pr. pri nas: Prešeren, Miklošič, Levstik i. t. n., drugi prizemljuharji pa, kakeršna sva jaz in g. kritik so le prosti pisci, nedostojni odverati Franu Kurelcu ni tinjkov (stogljev) na zapogah, in mi, da se ne služimo besed, katere je dobrimi spoznal ta jezikoslavni gorostaš? — Predrzen smeh!

Da, gospodi kritiče! na stran čemer, prijatelja bodiva. Časi kličejo na delo i vas i mene. Narod slovenski, dolgo teptan tujim kopitom, dviže se. Vsak slovenski stan ima svoja javna glasila, le mi pravoslovci, ki zasecamo svojim delovanjem najglobokejše v gmotne interese našega naroda, nimamo prav nobenega lista. Tožna nam mati!

Vi omenjate sicer, da bi nam imelo prirediti potrebne sodne obrazce c. kr. visoko justično ministerstvo. O up sladak, o nežne želje! Da so naši pisatelji pričakovli pomoči od praviteljstva, naša literatura bila bi še dan denes tamo, gder je bila pred Primožem Trubarjem. Ne na praviteljstvo, uprimo se na svoje moči. Slovenski jezik krči si po dolgej borbi naravni svoj pot v sodna svetišča. Da nas nepripravnih ne najde! Osnujmo si pravoslovni svoj list; v njem bodemo rešetali in prerešetavali pravne razprave, v njem bodemo pilili sodne obrazce in podajali sploh tako tečne hrane svojemu narodu, kakeršno on v resnici zasluži. V to ime Bože pomozi!



LISTEK.

Stritarjevi zbrani spisi. Denašnjemu listu je knjigarna Kleinmayr & Bamberg priložila vabilo na naročbo Strítarjevih zbrauih spisov. Na to vabilo posebno opozarjamo danes čitatelje svoje. Jeden prvih in največjih pisateljev naših, glavni zastopnik leposlovne književnosti slovenske, podaja našemu razumništvu zbrane spise svoje. V izbornih teh spisih so zastopane vse vrste pesništva; najlepši in najdovršenejši proizvodi, katere je porodila lirika, epika in dramatika naša zadnjih dvajset let, združeni so v njih v lepo-skladno celóto. Poleg tega obsezajo ti spisi cvet literarne kritike slovenske. Narod naš ima zdaj priliko pokazati, da je vreden vélikega pesnika in pisatelja, kakeršnega so mu poslala nebesa z Jos. Stritarjem, kateri se je ves čas pisateljevanja svojega s samostvor-

nimi deli, s iskreno besedo in plamtečim srcem boril za človeštva in slovanstva najsvetejše vzore ter bil prorok učitelj in duhovnik voditelj književnosti naši.

Vsem prijateljem leposlovja slovenskega priporočamo iskreno, naj vsak v svojem kraji in vsak po svojih močéh skrbi za to, da vabilo na naročbo Stritarjevih zbranih spisov najde primeren, časten odziv!

Edmondo de Amicis, slavni pisatelj italijanski, ki zdaj živí v Torinu, pooblastil je gospoda prof. *Jos. Borghija* v Ljubljani, da sme na slovenski jezik preložiti njegovo knjigo „*Cuore*" — »Srce« —, katera je v italijanskem izvirniku doslej doživela že sedeminštirideset izdav.

Zabavišče slovenskim otrokom Spisal *Anton Funtek.* Izdala in založila »Narodna Šola;« natisnila Klein in Kovač v Ljubljani 1887, m. 8, 55 str. Cena 25 kr. — Knjižica obseza jutranje in uvodne pesmi, koračne pesmi, igre s hojo, skačkanjem, tekanjem in skakanjem, igre v krogu, nazórne igre, igre s prsti in rokami, igre z žogo, igre s krogljo, pesmi za stavljenje, sklepne pesmi, raznotere pesmi — vse z navodom kako se zvršujejo razne otrokom priljubljene igre pri telovadbi, pri šolskih izletih in veselicah. — Knjižica je kàj spretno in pregledno sestavljena; g. pisatelj se je pri sestavi oziral na boljše dotične strokovne knjige nemške, nekoliko pesmij je pa zložil tudi sam. Takšne knjižice smo potrebovali, kakor riba vode; ž njo je še le možno vspešno ustanávljati pri nas zavetišča in otroške vrte. Želimo, da bi kakšen skladatelj naš nekaterim teh pesemc kmalu zložil prikladnih napevov.

Anton Hribar †. Dné 8. maja 1887. umrl je v Gorici jako zaslužni skladatelj slovenski *Anton Hribar*, vodja in učitelj na ondoti c. kr. vadnici. Pokojnik je bil porojen leta 1839. v Gorenjem Tuhinji nad Kamnikom, zvršil je malo gimnazijo in preparandijo v Ljubljani l. 1858., učiteljeval je v Loki, v Vipavi in od l. 1864. nadalje v Gorici, kjer je bil duša pevskemu zboru goriške čitalnice in pevskemu društvu »Slavec«. Hribar je bil veščak v godbi, zlasti cerkveni, izvrsten učitelj, iskren domoljub in poštenjak v vsakem oziru. Čast njegovemu spominu! (Njegov životopis priobčimo prihodnjič.)

Zvončki Zbirka pesnij za slovensko mladino. Nabral *Anton Brezovnik,* učitelj. Tiskala in založila Kleinmayr & Bamberg v Ljubljani 1887, 8, 356 str. Cena trdo vezani knjigi 1 gld. 30 kr. — Kar naravnost moramo reči, da že dolgo časa nobene knjige slovenske nismo vzeli v roke s takšnim veseljem in s takšno zadovoljnostjo, kakor Brezovnikove »Zvončke«. Živo smo potrebovali knjige, kakeršno nam je poklonil gospod Brezovnik; potrebovali smo knjige, v kateri bi bile zbrane samo take pesmi, ki ugajajo šolski mladini. In tej potrebi v književnosti naši je popolnoma zadostil gosp. izdavatelj s svojimi »Zvončki«. Kar je v slovenskem pesništvu našel pesmij, ki v nobenem oziru niso spotakljive, da jih daš brez skrbi lehko v roke mladini, vse so v lepo, harmonično celoto zbrane v lepi tej knjigi; vsi pesniki slovenski od Vodníka do denašnjih časov so zastopani v nji. Prvi oddelek obseza patrijotične pesmi, v drugem oddelku beremo pesmi, ki opevajo prirodo in razne čase in praznike v letu; tretji in četrti oddelek nam podaje zlasti šolarske pesmi; v petem oddelku se nahajo klasične Levstikove »Otročje igrače v pesencah« in šesti oddelek obseza najlepše otrokom prikladne národne in umetne epične pesmi. Vseh pesmij je 270, in zložilo jih je 70 pesnikov slovenskih. Ker si mladina s tem, da prebira, prepeva in deklamuje dovršene pesniške proizvode, duh vedrí in srcé blaži ter se navdušuje za Boga in lepo prirodo njegovo, za domovino in vzvišene vzore človeške; ker je knjiga tudi po zunanji obliki krasno opravljena, po vsebini svoji pa urejena in sestavljena z zdravim ukusom in finim taktom izkušenega šolnika, priporočamo jo kar najiskreneje vsem šolam in rodbinam slovenskim.

Trubarica-Celjanka. *Ig. Orožen* v svoji knjigi: »Das Bisthum und die Diözese Lavant. V. Theil. Das Dekanat Schallthal« 1884 v dodatku na str. 557. govoreč o Pri-

moži *Trubarji* kot župniku (?) Laške nadfare okoli 1541. l., a pozneje luterskem pridigarji, javlja nam po viru: Schmudi. Archiv für Heimatkunde, I. B., S. 24 tudi tó-le črtico o Trubarjevi zakonski *tovarišici:* »Njegova žena je bila rodom *Klavsova,* sestra v Celji rojenega Mihaela Klavsa, cesarjevega dvornega lekarničarja.« (V »Ljub. Zvon« VI. 233). Zanimivo bi bilo gotovo, da se zna: ni li morebiti, kakor ta Mihael Klavs, tudi njegova sestra s krstnim imenom sicer neimenovana, soproga Trubarjeva bila domá iz *Celja?*

Primož *Trubar* je bil, kakor znano, kapelan ali beneficijat pri sv. Maksimilijanu v *Celji* okoli leta 1530. Oženil se je sicer pozneje v Rottenburgu v Würtemberški po 1548. letu, in to, kakor vsaj pravita S. Ljubić: »Ogled. knjiž. poviesti jugoslav. II. 549« in J. Starè: »Občna zgodov. IV. 186« — *prvikrat.* Iz tega pa se more naravno sklepati, da je Trubar imel več žén, vsaj dve — dakakor po smrti ali ločitvi?) prve, akopram se nikjer ne omenja, kdaj in kje bi se isti bil oženil v drugo. — No, katera bi po tem takem našemu pisatelju soproga bila omenjena Klavsovka, sestra celjskega rojaka, ali prva ali druga? — ako je inače Trubar res bil dvakrat oženjen. — Nemogoče pač ni, a tudi ni baš tako neverjetno, da ne bi uprav *Celjanka* bila šla za nekdaj v Celji bivajočim in že takrat k protestanstvu nagibajočim se *Trubarjem* — ali sama rada ali primorana — v prognanstvo, in je tam v Nemcih postala žena utemeljitelju slovenske književnosti, Primožu, in mati njegovemu, tudi za naše slovstvo delujočemu sinu Felicijanu.

Da bi kateri naših zgodovinarjev stvar preiskal natančneje ter nam vspeh svoj objavil! Morebiti bi tudi Dr. Elze, temeljiti poznavalec one »reformacijske dôbe«, znal povedati kàj določnejšega: ali je Trubarica res bila Celjanka? —

Povestnica, »oznanjevalka davnosti«, bodi nam tudi v malem »luč resnice!«

A. F.

Nekaj za zgodovino Škofje Loke in njenega okraja. — Pred jednim mesecem me je opozoril g. *H. Majonica,* c. k. profesor na goriški gimnaziji, da je goriški trgovec Nardini kupil pred mnogimi leti več starih sodnih aktov, ki so prišli na nekak način iz Škofje Loke v njegove roké. Radovednost in ljubezen do domačega kraja sta me gnali, da sem ta popir natančneje pregledal ter rešil, kar se mi je zdelo najvažnejšega. Kupil sem od imenovanega trgovca nad 60 *kg* popirja in našel med njim okoli dve tisoč bolj ali menj važnih dokumentov za zgodovino Škofje Loke in vsega njenega okraja. Dokumenti so iz 16., 17. in 18. stoletja; nahaja se med njimi mnogo pisem in ukazov brižinskih škofov do loških oskrbnikov in podložnikov, več listín avstrijskih vladarjev, kranjskih dežélnih glavárjev in njih namestnikov, razglasi loških sodnikov (županov) in graščinskih oskrbnikov. Med dokumenti je več privatnih dolžnih pisem, darilnic in pobotnic, med njimi darilno pismo od dné 31. marcija l. 1529., s katerim je loški meščan Kos daroval ženi svoji Heleni desetino od devetih kmetij na Suhi. Razven listín, katere so skoraj vse izvirne, kupil sem od rečenega trgovca mnogo urbarjev, tako urbarje od l. 1577., 1578., 1579. itd., v katerih so zabeležena imena davkoplačevalcev vsega loškega okraja. Med nakupljenim popirjem je več cerkvenih računov iz 16., 17. in 18. stoletja tistih cerkvâ, ki spadajo pod loški okraj; potem raznovrstni inventari, računi o dohodkih in troških loškega oskrbnika, itd. Toliko sem za sedaj rešil. Koliko se je že uničilo, lahko sklepa vsakdo, če pomisli, da Nardini v take akte že *štirinajst* let zavija slanino, saláme in jednake jestvine. Sicer sem pa kupil le majhen, akoravno najvažnejši del tega, kar ima Nardini pod svojo streho. Nahaja se še pri njem mnogo urbarjev iz 16. in 17. stoletja, dalje veliko, pest debelih sodnih knjig iz 17. in 18. stoletja. Število vseh teh knjig je okoli tisoč. Dobro bi bilo, ko bi se rešilo še nekoliko tega gradiva; morebiti bi se lahko nakupilo nekoliko tega blagá za kranjski dežélni muzej. Kar se tiče moje

osebe, pripravljen sem po svojih močéh podpirati tiste gospode, ki bi hoteli kàj kupiti. G. Majonica pa, ki me je opozoril na te dokumente in me zajedno tudi podpiral, sprejme naj mojo zahvalo in zahvalo vseh tistih, ki se zanimajo za domačo zgodovino.

V Gorici, dné 1. maja 1887. Dr. Fr. Kos.

Nov znamenit rimski grob je zopet izkopal *g. Pečnik* dné 31. marcija t. l. med vaséma Drnovo in Gorico, 3/4 ure hodá od Krškega mesta. Grob je obrnen proti jugovshodu, zidan od lomljenega kamena in je bil zgoraj obokan, toda obok je že davno razrušen. Zunanji zid ima na notranji stráni 0·05 *m* debel in 0·33 *m* od dna visok napuš (Sockel). Grob je 1·70 *m* dolg, 1·50 *m* širok in 1·20 *m* globok. Vhod skoraj v sredi stene ima 0·18 *m* visok prag od cele, 0·55 *m* dolge in 0·35 *m* široke kamenite plošče. Vhodu nasproti je 0·35 *m* nad dnom 0·38 *m* široka, 0·35 *m* globoko v zid in do vrha sezajoča štirioglata dolbina (neške, podobne omarici). Na vseh stranéh, razven vhodne, je pri stenah 0·18 do 0·22 *m* široko obzidano korito, kamor so najbrž postavljali žarice (urne), od katerih se je našlo mnogo čepinj v grobu. Zid ki nareja korito, je 0·33 *m* visok, na desni stráni in spredaj 0·12 *m* debel; na levi stráni pa 0·15 *m*. Tlak v koritu je od malte in nepobarvan. Prostor na sredi je 0·75 *m* širok in 1·35 *m*. dolg ter ima rdeče pobarvan tlak. Na stenah so slabo ohranjene freske. Le na desni stráni od vhoda se še poznajo natančneje 0·065 *m* široki rdeči robovi v kotih in nad napušem. Nad zadnjim robom so se ohranili tudi kosi 0·48 *m* širokih pravokotnikov in sicer je prvi rmen, potem zelen, vmes pa rdeč rob; nadalje se ne more več razločevati, ker je popolnoma odpadel omèt. Dolbina ima v vseh kotih rdeče robove in na zadnji steni, ki je drugače zeleno obarvana, ostale so še od okrasja štiri rdeče proge brez vsake simetrije in zveze, vse drugo je oluščeno.

Najznamenitejši pri tem grobu je pa kamen z latinskim napisom, ki je ležal na pragu pred vhodom. Sicer je na več koscev razbit, vendar so črke dobro ohranjene. Napìs v naglici posnet na posamičnih koscih slôve:

	I X	C. L H O
V I	I C O	O R I S A
V I E	L T B	V S I E C H S I
	I D	C A S V
		A G

Grobni črtež se je poslal c. k. centralni komisiji za ohranitev starih stavbinskih spomeníkov na Dunaj.

S kopanjem na Krškem polji se je pričelo letos radi dolge zime in neugodnega vremena šele zadnje dni meseca marcija. V tem kratkem času je izkopal g. Pečnik v obližini Neviodunuma več grobov, toda razven opisanega brez posebne veljave; našel je ondu le razne posode (žarnice). Na mestnem prostoru pa so zasledili podzemeljski hod (morebiti vodovod?) ki je tako širok, da človek skljućen lahko notri zleze; kako dalcč li seza, sedaj še ne vemo. Našli so takisto nótranji ogel neke hiše; zid je rdečkasto obarvan. Razdrli so tudi véliko zidovje, ki je bilo najbrž podstava kaki tovarni (morebiti zdelovalnici opeke?). Tu so našli razno opeko. Posebno veliko štirioglatih cevij, 17 *cm* dolgih, 14 širokih in 10 visokih (otlína v sredi znaša 7 *cm*); potem jednakih 31 *cm* dolgih, 16 *cm* širokih in 10 *cm* visokih, ki so tudi v sredi ótle, na stráni pa imajo luknjo. Plošče od opeke so: a) 65 *cm* dolge, 42 široke, 2 debele, imajo ob straneh 6 *cm* visok in 4 *cm* debel rob, b) 56 *cm* dolge, 40 *cm* široke in 3 *cm* debele. Potem opeka za tlak: a) 55 *cm* dolga, 55 *cm* široka, 8 *cm* debela, b) 44 *cm* debela, 28 *cm* široka, 5 *cm* debela, c) 43 — 30 — 7*cm*, d) 43 — 30 — 6 *cm*, e) 33 — 22 — 5 *cm*, f) 29 —

29 — 6 *cm*, g) 28 — 28 — 7 1/2 *cm*, h) 28 — 28 — 5 *cm*, i) 20 — 20 — 7 *cm*, k) 28 — 12 — 3 *cm*, l) 18 — 18 — 4 *cm*. Strešna opeka je po vrhu črtana, spodaj ravna in gladka, drugače je podobna sedanji, le močnejša in trdnejša je Našli so tudi na več krajih manjšo, lepo pisano opeko za tlak (mozaik).

Prihodnjič morebiti kàj več! (Ustrežete nam! Uredn.). J. B.

Književnost hrvaška. Prva hrvaška hranilnica v Zagrebu je podelila o novem letu častna darila trem najboljšim beletrističnim spisom, ki jih je v teku leta 1886. priobčil »Vienac«. Prvo darilo od 300 gld. dobil je *Šandor Gjalski* za roman »*U noći*«, drugo od 50 gld. je dobil pesnik *Harambašić* za elegijo »*Sanjarijo*«, tretje od 50 gld. pa *Fran Mažuranić* za črtice svoje »*Lišće*«. Gjalski spada med najnovejše in najboljše sedanje romanopisce hrvaške. V nadarjenem romanu »*U noći*« je opisal obširno in prav po resnici sedanje družtveno in politično stanje na Hrvaškem; plemenitno gospôdo, meščane, uradnike in dijake je orisal, da jih ni mogel bolje, a če količkaj poznaš zagrebško »društvo«, spoznaš takoj tudi posamezne osebe kakor v svetlem zrcalu. Ne morem pa tajiti, da je nekatere situvacije pregolo odkril čitajočemu občinstvu. — Mladi pisatelj Mažuranić si je s svojim »Lišćem« v prvi mah pridobil vse hrvaško čitateljstvo; vsebina in oblika (v prozi) sta tako lepi, da si moremo želeti, naj bi nam pisatelj v podobi »listja« kmalu zopet podal novih črtic. — Pesnika Harambašiča smo že večkrat pohvalno omenjali, pa ni treba, da znova poudarjamo lepe njegove pesniške darove in vrline. Povedati pa moramo, da je ravnokar v jako lični obliki prišel na svetlo njegov hrvaški prevod Shakespearovega „*Hamleta*“, v tem ko nam je malo prej VII. in VIII. zvezek »Univerzalne biblioteke« prinesel Schillerjeve »*Razbojnike*« v hrvaškem prevodu od Berlekoviča. Druga zbirka »Narodna biblioteka« v Dubrovniku je prinesla »*Narodne pripoviedke*« od slavnoznanega dalmatinskega pisatelja *V. Vrčeviča;* v Zagrebu pa je prišlo na svetlo zopet novo izdanje tolikanj obljubljene *Kačičeve* pesniške knjige »*Razgovor ugodni*«. — Hrvaška omladina na Dunaji je izdala nov zvezek almanaha »*Zvonimira*« za leto 1886. — „Matica Hrvaška“ je izdala zvezek »*Ciceronovih govorov*« v prevodu od A. *Veberja*; a razposlala je tudi *poročilo* za družtveno leto 1885., v katerem pa ni ničesar, kar ne bi bili že prej priobčili »Zvonovim« čitateljem. — O. Anton Knežević je napisal »*Pad Bosne*« (1463) za bosensko mladino. — *Gall Josip* v Zagrebu je izdal prelepo knjižico »*Popudnina*«, vodilo mladeniču, kako se mu je vêsti v družtvu in v življenji. »Matica hrvaška“ je dosodila knjižici nagrado iz zaklade grofa Draškoviča. — Od *Zoch-Mencinove* »Enciklopedije« v Oseku sta prišla na svetlo 12. in 13. snopič. — Hrvaška deželna vlada je priobčila obširno in natančno »*izvješće o stanju školstva*« na Hrvaškem leta 1884/5; *J. Kirin* pa je napisal posebno knjižico o »*Razvitku hrvatskoga pučkoga školstva*«. Političnega pomena so na novo tiskani »*Njekoji spisi barona Metela Ožegovića.* — Biankini v Dubrovniku je napisal nov zvezek »*o uzgoju cvieća, uresnog grmlja i drveća*«. Prof. dr. Dočkal je spisal zanimivo knjigo »*Geologija i Mojsijev hexaemeron*«, v kateri dokazuje, da si znanost in sv. pismo ne nasprotujeta. —

Med časopisi, ki od novega leta na novo izhajajo, omenjati nam je na prvem mestu književnega mesečnika »*Smotra*«, ki ga izdaja znani hrvaški pisatelj in novinar *Grlović*. Prvi zvezki so nam prinesli prav dobrih in zanimivih člankov razne vsebine od glasovitejših hrvaških pisateljev. Želimo takisto v bodoče dobre sreče ter list najtopleje priporočamo tudi Slovencem. Vendar pa se bojimo, da se naš duševni kapital preveč drobí, in da bo »Smotra« vzela mnogo dobrih sil drugim prejšnjim listom, katerih imamo itak preveč. Drugi nov časopis je „*Glasnik jugoslovenskih franjevaca*“, ki ga ureja bosenski frančiškan o. *Jeronim Vladić* — Za delavski stan izhaja letos v Zagrebu „*Radnički glasnik*“.

† **Mihovil Pavlinović**, národni prvak dalmatinski ter imeniten pisatelj, govornik in pesnik hrvaški, umrl je dné 18. majnika t. l. Sedanji národni preporod v Dalmaciji je največ njegovo delò in njegova zasluga. Pavlinović se je porodil leta 1831. v Podgori blizu Makarske v Dalmaciji. Dasi buden in bistroumen deček, učil se je sprva v malih šolah težko talijanskega jezika in pretrpel zarad tega marsikatero sramotno kazen. V latinskih šolah pa se je kmalu navduševal za prelepe plodove latinske in italijanske književnosti, in po vse noči je prebiral vzorne pesnike teh národov. V višjih razredih se je pridno lotil zgodovine, govorništva in filozofije, a da bi mogel čitati tudi slavne francoske govornike, naučil se je v nekoliko tednih po nóči francoskega jezika. V zadnjem letu gimnazije se je celih osém mesecev po sedem ur na dan učil grškega jezika, da je brez slovarja čital Homerja in Herodota. Že na gimnaziji se je seznanil in sprijaznil z mnogimi tovariši svojimi, ki so potem možje skupaj ž njim delali za národ svoj. Bogoslovec v Zadru se je Pavlinović učil hrvaški in staroslovenski, prebiral národne pesmi ter se tudi poprijel nemškega jezika, da je mogel razumeti Schillerja in Kanta. Leta 1849. zbiral je v družbo mlade ljudi in jih vspodbujal, naj se učé in delajo na to, da bi se preporodil zanemarjeni hrvaški národ v Dalmaciji. Reakcijska dôba (1850—1860) je razdrla to družbo, ali ni pretrgala prijateljskih vezij, niti zadušila národnih kalij v mladih srcih. Tedanja ponemčevalna napiranja so Pavlinoviča bolela tako, da je leta 1852. mislil zapustiti domovino svojo in se preseliti v Srbijo; toda máterine solze in želja, da bi bil duhovnik, odvrnile so ga od tega naklepa. Leta 1855. nastopil je duhovno pastirstvo ter je službo božjo vsegdar opravljal v staroslovenskem jeziku. Kadar je šel od dóma, vzel je vselej slovenske mašne bukve s seboj, da je tudi drugod mogel slovenski maševati. V Podgori, v njegovem rojstvenem kraji, izprosili so si ga za župnika in tu je ostal petnajst let.

Ko je cesarsko pismo leta 1860. napovedalo novo dôbo, začela se je tudi za Pavlinovića nova dôba národnega delovanja. Leta 1861. izvolili so ga za poslanca v dežélni zbor dalmatinski, in zopet znova so ga izvolili pri vseh prihodnjih volitvah navzlic neopisnemu nasprotnemu napiranju njegovih sovražnikov. V Dalmaciji je bilo takrat precèj tako, kakor pri nas na Slovenskem; le kmet je govoril národni svoj jezik, za gospôdo pa je bil jezik talijanski, in isti domoljubi so med seboj govorili talijanski. Pavlinović se je temu odločno uprl ter v dežélnem zboru prvi začel govoriti hrvaški, a samo hrvaški je govoril tudi po gosposkih hišah, po kavarnah in gostilnah, z uradniki in z istimi talijanskim nasprotniki svojimi. Ko je pozneje prišel v državni zbor na Dunaj, tudi tu ni hotel drugače govoriti, nego hrvaški. Kakor z živo besedo, tako je tudi s peresom po časopisih in knjigah razpravljal »dnevna vprašanja« ter zagovarjal národne pravice. Potovanje po Hrvaškem, Srbskem in Črni Gori mu je razširilo politično in književno obzorje in začel se je potezati za celokupno hrvaštvo. To misel je odslej učil in širil med prostim ljudstvom in med gospôdo, kjerkoli in kadarkoli je mogel. Zarad slabega zdravja se je leta 1870. preselil v Zadar, kjer je »Nazionale« preporodil v »Narodni list« in »Razne spise« svoje pripravil za tisk. Takrat so narodnjaki pri novih volitvah dobili večino in dežélni zbor in odbor sta se zdaj do dobrega pohrvatila. Pavlinović in Klaić sta v zboru bila prvaka, ki sta se drug druzega dopolnjevala. Klaić je ublaževal Pavlinovičevo ostrino, Pavlinović pa poostréval Klaičevo blagost. Tako je Pavlinović neprenehoma delal do smrti svoje in národno preporodil poitaljančeno domovino svojo.

Pavlinović je bil katoliški duhovnik in zaveden Hrvat, vsegdar zvest geslu svojemu: »vse za vero in dom.« Najbolj je slovel govornik, bodisi v cerkvi, v čitalnici ali v dežélnem zboru. Dasi klasično izobražen, poznaval je tudi mišljenje in govorjenje národa

svojega in dobro je védel, kako treba priprostemu ljudstvu razlagati in cepljati višje etične misli. Izmed njegovih del so posebno imenitni »Ljudski spisi« in »Hrvatski razgovori«. Pesmi njegove so po večjem znanstvene in filozofične, vendar pa se ne manjka národnih, ki jih dobro razumeje tudi priprosto ljudstvo. Zadnji njegov literarni plod je bil životopis pesnika *Botića,* ki ga je izdala »Hrvaška Matica,« a zadnji svoj véliki govor je govoril leta 1885. v stolni cerkvi v Djakovu, ko so ondu praznovali dvestoletnico oslobojenja izpod turškega jarma. Za véliki akademijski slovar je nabral 5000 besed, a »Matici Hrvaški« je poslal veliko zbirko národnih pesem. Malo je tako krepkih značajev, kakeršen je bil, Pavlinović, ki je vsegdar in vsakemu povedal le resnico. Bodi mu zemljica lahka!

Dr. Weitlof in naš list. Da državni poslanci slovenski ob debati o državnem proračunu nekoliko osvetijo tudi delovanje tistih nemških profesorjev, kateri po naših šolah pri slovenski mladini uganjajo nemško-národno politiko in preobračajo vzgojevalne kôzle, temu se je bilo pač nadejati. Da bi zatorej pozornost, katero je moralo táko razkritje vzbuditi pri vseh razboritih ljudéh, obrnil drugam, čutil je načelnik nemškega »Schulvereina«, dunajski advokat dr. *Weitlof* plemenito potrebo, v državnem zboru na zatóžno klop posaditi in naučnemu ministerstvu ovaditi tudi dva srednješolska profesorja slovenske národnosti, gospoda prof. dr. Sketa v Celovci in prof. Levca v Ljubljani, katera oba »procul negotiis politicis« vsak po svoje in po svojih močéh delata na *književnem* polji slovenskem. Dr. Sket je storil grozovito pregreho, da se je usmilil šolske literature naše ter nam sestavil »Slovensko beríło za peti in šesti razred srednjih šol.« To beríło je naučno ministerstvo brez vsega zadržka odóbrilo z razpisom dné 9. junija 1886., št. 9485.; in kako bi ga ne, saj se v njem ne nahaja nič spotakljivega. V to berilo je vzel dr. Sket tudi nekoliko odlomkov iz Jurčičevega »Tugomera«, toda takih odlomkov, ob katere se noben živ krst v nobenem oziru ne more zadévati. A dr. Weitlof je prav po vzgledu vélikomestnih židovskih odvetnikov govor svoj zavíl tako, kakor bi bil dr. Sket v knjigo svojo vsprejel vsa tista zoper Nemce naperjena mesta, v katera je pokojni Jurčič položil politično svojo strast in národni fanatizem svoj. In potem je mogel pokazati na dr. Sketa kakor najhujšega Germanofaga, češ: Hic niger est, hunc tu, Romane, caveto! To je res — pošteno! Ako dr. Weitlof patetično kliče: »In diesem ‚Tugomer' wird die grösste Feindseligkeit gegen die Deutschen gepriesen. Das passt in die Bibliotheken nicht« — povedati moramo dr. Weitlofu, da s tanko vestjo svojo prihaja *deset let* prepozno, kajti »Tugomer« je bil že l. 1876. na ukaz pokojnega c. kr. deželnega šolskega nadzornika Šolarja izobčen iz vseh knjižnic po Kranjskem.

Našemu listu je dr. Weitlof privoščil te besede: »Da erscheint, von einem Professor und Bezirksschulinspector herausgegeben, ein sogenanntes literarisches Buch« (t. j. Blatt, a Weitlofov ljubljanski poročevalec piše precèj nerazločno, četudi je v Berolinu studiral). In diesem, im »Zvon« Jahrgang 1881, Seite 291, ist zu lesen: Als Lucifer den Heiland dreimal in der Wüste versucht und nichts ausgerichtet hatte, wurde er der Hölle verwiesen und sollte, bevor er dort wieder zu Gnaden kam, die schlechtesten Streiche auf der Erde ausführen. *Er schuf die Deutschen . . .*« Potem navaja dr. Weitlof Trdinovo bajko, ki je natisnena v »Ljubljanskem Zvonu« I. na 291. in 292. strani. Zdaj pa prosimo čestite bralce, naj odpró »Ljubljanski Zvon« na mestu rečenem in naj prečitajo navedeno bajko. *Pisatelj v tej bajki nemškega národa ali Nemcev nì skrito nì očito ne omenja niti z jedno besedo.* Bajka je pisana brez vse tiste politične primési, katero ji daje dr. Weitlof. Naperjena je samó zoper slovenske Efijalte, zoper sinove slovenskega rodú, ki so se izneverili domovini svoji. Med takimi slovenskimi kukavicami in med sinovi nemškega národa pa mislimo, da je vendar še kàj bistvenega razločka, ali ne? Naj obračamo to bajko, kakor hočemo, politične strasti, národnega fanatizma, kakor ga ji pri-

pisuje dr. Weitlof, ne moremo brati iz nje. Tega si je izmislil šele poročevalec dr. Weitlofov. Kako pa naj imenujemo táko zavijanje, ali *prosto denuncijacijo ali zlobno obrekovanje,* tega pač ne bode težko ugeniti; na vsak način pa se táko zvijačno dejanje slabo ujema s toliko opevano »deutsche Treue und Redlichkeit«, katere glavni zastopnik hoče biti v državnem zboru g. dr. Weitlof.

Hvaležni smo g. poslancu prof. Šukljetu, da je klevetanje Weitlofovo takoj krepko zavrnil ter izpregovoril te besede:

»Ich habe mich stets in diesem hohen Hause an den Grundsatz gehalten, Persönlichkeiten nicht zu tangieren, ich gieng im Parlamente stets von der Maxime aus: »Die Maszregeln treffen, die Menschen schonen«. Heute aber, wenn wir schon einmal angegriffen werden, wie dies vom Abgeordneten Weitlof geschehen ist, befinden wir uns im Zustande der Nothwehr, und indem ich dem Abgeordneten Weitlof antworte, muss ich mir natürlich diejenige Freiheit der Bewegung wahren, von der auch mein Vorredner Gebrauch gemacht hat. Er hat den »Ljubljanski Zvon« angegriffen, er hat den »Ljubljanski Zvon« hingestellt als »ein sogenanntes literarisches Product«. Es lag etwas Wegwerfendes in dem Tone, der sich eben nicht leicht wiedergeben lässt. Nun, was den »Ljubljanski Zvon« betrifft — ich zähle selbst zu seinen Mitarbeitern und bin auch stolz darauf — so ist derselbe eine Revue, welche uns Slovenen nur Ehre macht, eine Revue die sich Eingang verschafft hat in die wissenschaftliche Welt, und ich bedauere, gerade in der Beziehung den Abgeordneten Weitlof nicht zu derselben zählen zu können. Wenn aber der Herr Abgeordnete Weitlof wissen will, wie man in wissenschaftlichen Kreisen, in Fachkreisen über den »Ljubljanski Zvon« urtheilt, so bemühe er sich einmal und nehme zum Beispiel die von einer europäischen Celebrität, vom Professor Jagić herausgegebene Zeitschrift »Archiv für slavische Philologie« zur Hand — sie erscheint in Berlin bei Weidmann — und er wird eine ganze Reihe von höchst ehrenden Recensionen über den »Zvon« darin finden.«

»Herr Weitlof hat eine Publication im »Ljubljanski Zvon« herausgegriffen, die allerdings auch bei uns in gewissen Kreisen Anstoss erregt hat, es sind dies die Märchen aus dem Uskokengebirge; allein diese Märchen sind eben nichts anderes, als die Aufzeichnung von Sagen und Histörchen, welche das Landvolk in der Umgebung des Gorjanci-Gebirges sich erzählt. Wenn er aber den »Ljubljanski Zvon« in Verbindung bringt mit den Schülerbibliotheken, so befindet er sich sehr auf dem Holzwege. Der »Ljubljanski Zvon« hat ausdrücklich erklärt, er sei keine Jugendschrift, er rechnet auf ein anderes Publicum . . .«

Tem besedam Šukljetovim bi lehko dodali še to, da slavni nemški pisatelj Heinrich *Noé,* kateremu prisojamo vsaj toliko zdravega ukusa, kakor dr. Weitlofu, v svojem članku »Am Wörthersee« (»Presse«, 1886, Nr. 239) obžaluje, da se koroški Nemci še niso dokopali do tega, da bi mogli vzdrževati list, ki bi bil »halbwegs« takšen, kakor »Ljubljanski Zvon«. A kaj! Saj dr. Weitlofu ni šlo za resnico. Glavna stvar mu je bila: »Calumniare audacter!«

„Ljubljanski Zvon"

Izhaja po 4 pole obsežen v veliki osmerki po jeden pot na mesec v zvezkih ter stoji vse leto 4 gld. 60 kr., pol leta 2 gld. 30., četrt leta 1 gld. 15 kr.
Za vse neavstrijske dežele po 5 gld. 60 kr. na leto.
Posamezni zvezki se dobivajo po 40 kr.

Lastniki in založniki: **Fr. Levec** i. dr. — Izdajatelj in odgovorni urednik: **Fr. Levec.**
Uredništvo in upravništvo v *Ljubljani,* v knežjem dvorci v Gosposkih ulicah, 14.

Tiska »Narodna Tiskarna« v Ljubljani.

Ljubljanski Zvon.
Leposloven in znanstven list.

Štev. 7. V Ljubljani 1. julija 1887. Leto VII.

Črnošolec.

Balada.

Prišel je po slovó domóv,
Po ôčin, majkin blagoslóv.

»Pobêri mi se spred očij!«
Grdó nánj oča zakričí.

»Zdaj kruha ískat pojdi sám!
Za sina več te ne spoznám.«

Prokolnši sina ko besán
Obrne se od njega v strán.

A mati plače, da je joj!
»Sin moj, sin moj, káj bo s tebój?«

»Gospód postati nisi htèl,
Iz črne šole nam ušèl!«

»Ne boš, oh, pred oltarjem stal,
Nikdár ne nove maše bral!« . . .

In brez slovesa sin-diják
Prestopi zadnjič rodni prag.

Klobúk pomákne na očí —
Káj komu mar, káj v njih rosí?! —

Od vseh zapúščen in proklét
Skoz vas koraka v tuji svét.

Sám samcat ide iz vasí,
Lajajc spremljajo ga psi.

In ôkna se odpirajo,
Za njim se vsi ozirajo.

In mnog se ôzre vánj obràz,
In mnog za sáboj čuje glas:

»Glej črnošolca tam-le, glèj!«
»»Ušèl je. — Bog mu v greh ne štèj!««

»Sosédov Martin Luter, há!«
»»»Zanj ní ne pèkla ne Bogá . . .«««

In ôkna se odpirajo,
Vsi se za njim ozirajo.

A črnošolec ném in bléd
Skoz vas koraka v tuji svét.

Pa pride tjà na kraj vasí,
Tam béla hišica stojí.

Tik hiše mímo mladec grè,
I tam se ôkence odprè.

I tam se ôkence odprè,
Obrazek v ôknu síne njé.

»Zbok mêne si od vseh proklét . . .
O, vrni mi se skoro spet!« —

Gorázd.





Postillon d' amour.

Iz spominov dalmatinskega slikarja. Priobčil **S. Savec.**

XII.

(Dalje.)

Gospa hvali delo, čudi se spretnosti in hitrosti slikarjevi; polagoma, previdno ji zleze radovednost na jezik, kdaj je prišel sèm, kdaj v Shangaj, po katerem poti, kje se je prej kàj mudil. Pripravljen na taka vprašanja daje slikar točne, nebrižne odgovore, tako kakor je nameri njegovi prav; izbiti hoče namreč gospé najprej vsako sumnjo, da je on tisti, ki je imel pri Tjepušinu avdijenco in o katerem je ona brez dvojbe poučena.

Po končanem delu pričneta govoriti o drugih slikarskih predmetih in slikar prosi gospó, naj pustí še jutri na mestu sivi svoj brodič, ker se gledé barve tako lepo zlága z okolico; gospa dovoli in želí gledati, kako bode nastajala podoba, kar si šteje slikar v veliko čast.

»Kaj je novega v Shangaji? Je li še tam ruski véliki knez?« vpraša gospa in zopet uprè v slikarja tisti preiskovalni pogled.

»Ruski véliki knez?« reče slikar hladno in gleda gospó čisto nedolžno, kakor bi se dobro ne spominjal. »Dà, res, ćul sem o nekem ruskem poslanstvu, ki potuje po Kitaji, pa se nisem dalje brigal; mudíl sem se le teden dnij tam in slikal sampane, džonke. O, milostiva, to kitajstvo ima toli slikovitega, kamor pogledam, da ne utegnem zanimati se za Evropce. Častilo me bo, če blagovolite pogledati dela moja. Imam jih s seboj.« —

Ker se gospa napoti proti brôdu, ponudi ji slikar svoje spremstvo in opravlja spretno tiste majhne nične dvorljivosti, katerih menda ne odvrača nobena dama. Počasi stopata, postájata večkrat, ker gospa zvršuje drugo poglavje preiskovalnega izpita, slikarjevo domovino. »Vi torej niste Anglež, pozna se Vam na lici in jezíci, oprostite!«

Cetinovič ima tudi popolnoma v oblasti italijanske síkalce in šumélce ter ostro pazi na doslednost izgovarjanja svojega. Nekoliko mu je znano o sardinskem otoku, drugo si smelo izmišljuje in slika v živih podobah krasote daljne domovine svoje; očí se mu žarijo, govor ogreje

ognjevito. Potem se tožno zamisli, vzdihne globoko. »Razvpiti so moji rojaki po svetu za divje, krvoločne; krvna prosveta pri nas še velja. No, v resnici, prosveta jih še ni ugladila in, oprostite, omehkúžila, vzela jim ni óne prirodne kreposti in poezije. Žàl, tudi pri nas se porodí v kratkem tista prozaična jednoličnost moderne kulture.«

Gospa radovoljno sluša in pritrjuje, da so res moderni ljudje največ jednolično dolgočasni, zlasti gospodje Angleži, in razodeva posebno veselje do romantike. Te je v Italiji še vedno, a na Sardiniji po slikarjevem živahnem popisu največ.

»Poznate li Benetke?« vpraša gospa in zopet zabôde pogled svoj v očí slikarjeve. Z mirnim pogledom odgovorí ta hladno in malomarno, da mu tam ni bilo dolgo strpeti; razven starih umotvorov mu ni ugajalo nič, ljudje pa najmenj, ker so moški preveč ženski in ženske preotróčje. Seznanil se je v Benetkah z nemškim slikarjem, ki ga je spravil na Dunaj; bil je tudi na Bavarskem in se naučil nemščine blizu toliko, kakor angleščine.

»A, Vi govorite i nemški,« reče gospa gladko in pravilno.

»O, knedike, spreken au dajc, vi sön,« in znova odvzdigne Cetinovič zatvórnice zgovornosti svoje; marsikak smehljaj izvabijo gospé pogosti smešni pogreški smele nemščine Italijanove. Pri brôdu se poslovita in gospa razodene še posebno željo. Svoje dni je risala in bi še rada, zlasti pod vodstvom tako spretnega učitelja. Razumno, da ji je slikar ves na uslugo.

Precèj zadovoljen s prvim nastopom komedije svoje sedí Cetinovič na prednjem krovci. Pali smodko za smodko in puši v tiho noč, splakuje grlo z vincem in se pripravlja za prihodnji dan. Bedeti mora, ker igra zahteva motnih očij, upadlega obraza. Upa popolnoma utrditi guvernanti misel, da je pravi vročekrvni Sardinec in izbiti ji iz glave vsako sumnjo o sebi. Le jedna misel ga še vznemirja: kje je deček?

XIII. Na Sardiniji.

Ko opravi gospa jutranjo toaleto, proti devetim, pokloni ji slikar podobico njenega brodíča z okolico, razsvetljeno od jutranjega solnca. Vesela jo vsprejme in se čudi toliki pridnosti. Zapazivši izpremenjeni obraz slikarjev in boléstni izraz na njem, vpraša pomilujé po vzroku.

»Hvala Vam na sočutji, gospa draga, imam se dobro, nisem bolan. Prosim, idiva na delo, to me zopet oživí. Imel sem res slabo noč, kakeršnih ima človek, katerega je posebno kruto zadela usoda.«

Gospa ne vé, kako bi si tolmačila izpremembo možá, prejšnji večer tako zgovornega, ognjevitega, danes tožnega, malobesednega, dasitudi prijaznivega.

Pričneta delo. Gospa veliko prej zgotovi izbrani predmet, nego Cetinovič svoj, t. j. ona ne zna dalje in ne brani ónemu vzeti v roke delo in je popraviti, da je napósled nečemu podobno. Razgovor se oživí po malem, obgovorita moderne in stare slikarje, katere vé gospa po imeni, in spominja se jih še dokaj ter vpraša mimogredé tudi po nekem Cetinoviči, ki je pred par meseci prišel iz Benetek v Shangaj. Slikar jo krotko pogleda menèč, da mu ni nič znano o tacem konkurentu; čul je pač o Nemcu Hildebrandtu, ki je bil pred leti v deželi, sicer je pa Kitaj dovolj velik za mnogoglavo akademijo slikarjev.

Ko prinese opóludne Čin gospodu nekaj krepila, pride Kitajka klicat gospo na zajutrek in plavolas deček ž njo. »Evo, gospód dei Lanzi, sinček moj Fred, ostanek rodbinske moje sreče, dva fanta in soprog sta mi umrla« — izkuša se žalostno namrdniti. — »V Shangaji počivajo, težko se ločim od njih, če pojdem drugam.«

Fred, zal, zdrav plavolasček, mora na povelje máterino pokloniti se gospodu in podati mu roko, kar pa storí nerad in plahó.

»Prosim potrpljenja, kadar se iznebim tožnosti, ki me tare, pokažem Vašemu sinku prijaznejši obraz in poprijáteljiva se. Lep je, kakor sem jih malo videl.«

»Igra je vspešna, pokazala je Vladimirčka,« misli Cetinovič.

Ko sta popóludne posvetila zopet umeteljnosti in se je Fredek šetal v obližji pod varstvom Kitajke, povabi gospa slikarja na obed, da se nekoliko razvedrí. Sédeta h kosílu. Kabínica je ukusno opravljena, vsak prostorček je zagnéčen z mnogovrstnimi potrebami ženskega komforta.

Gospa stréže in je zgovorna, dei Lanzi pa zatira vzdihe, poveša klaverno očí in se vidno premaguje ne žaliti z molkom gospé, ki ga začujeno pogleduje in draži šaljivo z »nesrečno ljubeznijo«.

»Nerazumno Vam mora biti vedenje moje,« izpregovorí Cetinovič, kar more žalostno; »z nepremagljivo silo me prijemljejo spomini, ne morem se jih iznebiti, niti ne jim ubežati. Bil sem lehkega srca, veselega duha, brezskrbno sem živel, svetila mi je izborna sreča, dokler nisem pàl po tuji krivdi med nesrečnike. Po prirodi jasno in veselo razpoloženje obvladuje mi časih pretožna nedavna prošlost.«

»Res, ljubica, nevesta se Vam je izneverila. Stara pesem!« reče smehljivo gospa.

»Da bi bilo samó to, milostiva! Veste li, kaj je prognanstvo?«

»Torej zarotnik, imeli ste prevroče politične misli?«

»O, tudi to ni!«

Guvernanti raste radovednost, prijazno prigovarja tožnežu olajšati si srce in povedati ji, gotovo je zanimivo, nenavadno, romantično. Take rečí jo na vso moč zanimajo.

»Ste li čuli kàj o krvni osveti?«

»Nekoliko.«

»Mi Sardi in Korzi, oboji smo iste krví, imamo iste navade, nismo še opustili tiste nekdaj povsodi veljavne navade odbijati in kaznovati samí krivico, storjeno nam in našincem. Kdor vzraste na takih tleh, nikdar se ne iznebí mladostnih vtiskov; i mene so zapeljali.«

»Prosim, povejte! Ako treba molčati, umejem bolje, nego mnogi moški,« meni Schwerzerica ponosno.

Cetinovič zvrne hlastno kupo šampanjca, in potem še drugo, seže s prsti skozi zmršene črne kodre, očí se mu strastno zablisnejo in prične burni nastop komedije svoje.

»Bojim se, minulo Vas bo zanimanje, mrzili me boste, ko zveste usodo mojo, ker, žàl, strast mi je vodila roko; ta desnica bi imela voditi le čopič, pa je krvava,« reče gospod in povesi glavo.

»Govorite, prosim, Vi ste nenavaden človek.«

Preseda se nemirno po klópi, poleg nje se je položil deček in mirno zaspal. Prestavi petrolejko malo na stran, da bolje vidi čez ozko mizo rjavi obraz, na katerem igrajo divje strasti.

»Kaj morem za to, bil sem pohlevna duša, nikogar nisem srdil, dokler mi niso prekrižali pota drugi krutim načinom. Prišel sem iz Monakovega na dom svoj, gradič pri mestcci Sassari na Sardiniji, ki je bil dedščina po ranjkem očetu. Oj, kako lepo je tam pod starimi kostanji! Nisem mislil dolgo ostati domá; hotel sem prepustiti posestvo mlajšemu bratu, a Margherita, šestnajstletna hči lekarjeva iz mesteca Sassari mi je zmešala naklepe; nisem mogel dalje, kakor mi je veleval poklic. Margherita, prava južna lepota, ljubila me je strastno, ognjevito. Nič se ni ustavljalo najini sreči, srečna sva bila, neizmerno srečna.

Ponosno, lepo deklè je vzbudilo tudi drugim ogenj ljubezni in zlasti Pierro Belloti, lep, toda malopriden sin ondotnega prefekta, ne davno prišlega z Napolitanskega, prisezal je, da mora Margherita biti njegova. Ljubosumnost mi jame trgati srce, dasitudi zaročenka ni dala nikakeršnega povoda, temveč mi je vse povedala, kako se ji Pierro dobríka, kako mene obrekuje in spleta o meni grde laží. Da mu lekarjevi nekoliko verjemó, spoznal sem na hladnejšem vedenji proti sebi. Zagrozim se Pierru, da ne bo dalje onečeščeval mojega imena

brez kazni. On me javno zasmehuje in dam mu krepko zaušnico, češ, pozvati me mora zdaj na dvoboj. Ne pozove me. Izogiblje se me, sovražnega pogleda njegovega se nikakor ne bojím. V tem me na gradiči obišče slikar, iskren prijatelj moj. Dojde proti večeru, prav ko mi je iti k lekarjevim. Gostoljubnost me veže na dom; da bi ne žalil mile zaročenke in ji ne delal nepotrebnih skrbij, pošljem ji pisemce po bratu svojem, obema jako naklonjenem. Brata zadržé pri lekarjevih. Pozno je, ni ga še domóv. Skrb, strah me obhaja, s prijateljem mu greva naproti. Najdeva ga na tleh ležečega, v krvì, nezavestnega. Hladna voda mu pomore k zavesti za kratek čas. »Tebi je bilo namenjeno, brate! Pierro me je in njegov továriš. Maščuj me, bratec!« To so bile póslednje besede njegove. Težko boste razumeli, gospa, kar boste čuli dalje. Kaj so mi bili v tem trenutku nauki prosvete! Nisem živel druzemu, nego li osveti, kakor terja stari naš zákon, tako ukoreninjen v srcih, da je vsak zaničevan plašljivec in kukavica, kdor ga ne izpolnuje.

Brata prinesó domóv že mrtvega, jaz bežim v mesto Sassari, vzbudim lekarjeve; poklicati morajo Margherito. Poslovím se od nje. Ona dobro vé, kaj mi je storiti, in ne brani mi. Solzna mi obeta zvestobo do smrti, pridi, karkoli hôti.

Bellotti ne pričakuje tako hitre osvete. Sedí na pol oblečen pri postelji, luč brlí na mizi pred njim v pritlični sobi. Okno je na vrt in odprto. Visok zid okoli vrta me ni zadrževal. Tiho se približam oknu, skočim v sobo, prédenj. Od strahú obledí, očí strmé váme, odpira usta, beseda ne more iz njega. Divje srdit stojí pred njim óni, kateremu je, kakor je mislil, s svojo roko porinil bodálo med rebra, pustil ga na tleh v krvì, pred dvema urama. Gospa, zeló me je hladil ta pogled; ne vem, kako dolgo sem se naslajal s smrtnim strahom njegovim. ‚Ohrábri se Pierro, brani se, s čimer hočeš, da ne pogineš, kakor jagnje v mesníci. Umoril si mi brata, saj veš, kaj mi je storiti,‘ siknem mu.

»Zdaj se zgane, vzame bodálo in se zaletí proti meni. Vidite, gospa, tako le;« slikar vzame namizni nož, vstane in izpeljava z nožem burne manevre po zraku, kolikor dopušča nizki strop. »To je bil lep trenutek; divje se zagrohočem, ko se mu umaknem. ‚Bolje, Pierro, bolje suni, tako, kakor si brata,‘ siknem mu. Besneje se vrže náme, na čelu mu stojé debele srage, roka mu krvaví, razparal jo je nož moj pri drugem sunku. Vzame bodálo v levico, v očeh mu tičí smrt, nikdar je nisem videl tako odkrito. Umiče se, jaz za njim. Smili se mi, a zazvené mi v ušesih besede bratove in globoko mu porinem bodálo v srce, samó jedenkrat, ne večkrat, kakor bratu mojemu on. O, jaz umem to predobro!«

»Grozovito!« vzdihne gospa. — Pripovedovalec utihne, séde, zagrebe glavo v roke in mrmra kakor v sanjah dalje: »Oh, mili bratec moj, spavaj mirno, ne klíči me vsegdar. Tudi drugi pride na vrsto, nisem zabil nánj.«

»Druzega morilca niste usmrtili?«

»Nisem ga našel tisto noč, jelo se je svitati zgodaj, poleti je bilo, nisem li tega povedal? Iskal ga nisem zgolj jaz, tudi karabinijeri so prežali za njim; popóludne prihodnjega dné tudi za menoj, ker vlada ne pripoznava zakonov naših. Prijatelji so mi pomogli skrivaj na mórje, peljal sem se v Marseille in od tam s prvim odhajajočim brodom dalje, na Javo, kjer sem počakal prvo Margheritino pismo. Zdaj me vidite tukaj in čakal bom drugega njenega pisma, ne morem prej dalje, da je dobim. Mislim v Ameriko. Domóv ne morem. Porotniki bi me morda oprostili, dokler pa ne sklenem računa z ónim drugim, onečeščen sem v očeh rojakov svojih. Gotovo, kolikokrat se mi zdí krvna osveta grda, ostudna in neumna, a zopet so trenutki, ko vse vrè po meni, ko imam le jedno željo na tem svetu, usmrtiti tudi ónega. Bog dàj, da se ne snideva nikdar! Potrta je duša moja, mrzí mi življenje, neizmerno pust mi je svet, bolje bi bilo, da bi ležal na dnu oceana.«

»Ubožec, smilite se mi! Ne obupavajte, čas ozdravi vse. S svojim tako izvrstnim delom se motíte in tolažíte. V Ameriki Vam vsevetè novo življenje, saj ste še tako mlad. Zaročenka Vaša pride za Vami in srečni boste brez Sardinije in brez — krvne osvete.«

»Kadar komu nesreča séde na vrat, ne pustí ga rada. Srečen óni, kdor ima sebe v oblasti. Kadar mirno preudarjam, bojim se samega sebe.«

Pozno je bilo; lepo se zahvali slikar blagi gospé za izraz sočutja, zagotavlja, da čuti olajšanje; prvikrat po nesrečnih dogodkih je imel priliko občevati z odlično damo, prvikrat mu je šlo iz ust, kar mu teží življenje, odganja spanje.

Iz jézera odsévajo zvezde jasnega nebá, Cetinovič pa izpustí smeh v tiho noč, sam se čudi igri svoji, tako dobro mu je šla. »Zdaj imaš romantike,« misli si, »poln koš, toda čakaj, ti ptica zvita, prava šele pride!«

XIV. Razbòj in beg.

Jeden dan še je treba žrtvovati gospé, ki ne more zabiti prejšnjega večera povesti in išče za to in óno natančnejšega pojasníla. Slikar pa ne razkriva danes tolike tožnosti, temveč pečá se z Vladi-

mirčkom, ali s Fredkom, kakor ga je prekrstila Schwerzerica. Zbral si je ves dan jeden sam predmet in tako najde poleg dela še časa narisati in nastriči dečku od popirja možíce, psička, konjíčka. Fredek se približuje sam zaupno slikarju in materi je tudi povšeči prijaznost gospodova s sinkom.

Zvečer pri sprehodu ob jézeru (brodíča sta zdaj le kakih sto korakov narazen), naznani Čin važno kuhinjsko novico. Ulôvil je večjo žlahtno ribo — kajti razven z ópijem preganja si čas tudi z ribárjenjem v jézeru — in méni, da ukusnejše jedí ni na svetu. Slikar poprosi damo, naj blagovoli počastiti njega in kitajskega umetnika in priti na prihodnji zajutrek. Gospa obljubi; rada bi še dalje kramoljála. Ni čuda, da ji ugaja govoričenje po dolgem postu, in to s človekom, ki umeje tako zanimati, ki je tako »nenavaden«; toda slikar se nocoj kmalu posloví, ker hoče uživotvoriti neko umetniško misel, katero že jutri pokaže gospé.

Kitajci vesláči imajo dobre ure v Tajhu. Na gospodov brodič so prišli tudi iz sosednega, tu smejo slobodno početi, kar jim drago; kadar ne vozijo, tedaj je disciplina preprosta. Gospé pa se gádi ópij in glasna zabava. Zadaj čepé veslači na kupu, premetavajo kocke, dva ali trije godejo. Dobro voljo jim množi steklenica močnega ‚sherrya', darilo Činu za ribo.

Cetinovič sedí po obedu v kabíni, pretehteva »svojo umeteljniško misel« ter pokliče »lavdo«. Reče mu sesti nasproti; Kitajec vidno ne razume vabila in šele po daljšem prigovarjanji séde, pričakujé po takem nenavadnem uvodu česa posebnega.

»Lavda,« pričnе gospod, »Vi ste pameten mož, ulovíte lahko mnogo dolarjev, če hočete.«

»Kje?«

»Hočete li?«

»Gotovo!«

»Jutri grem nazaj v Shangaj. Bo li veter dober na jézeru?»

»Dober, kakor danes.«

»Prav, Vi boste vozili jutri po zajutrku v Shangaj, hitro, hitro, toda sivi brod, óni tuje žene, ne sme za nami, ostati mora tukaj.«

Očí se zasvetijo Kitajcu, naloga mu je toliko jasna, da je gospodu veliko do njene zvršitve.

»Ne morem, gospod.«

»Dobro, z dolarji ne bo nič.«

Brodník praska obrito kožo za ušesi, prav kakor našinci v zadregi, in méni, da óni drugi »lavda« tudi ne bo hotel.

»In dolarji, mnogo dolarjev,« reče Cetinovič, »petdeset!«

Kitajec pomišljuje, razklada z besedo, z rokami. Težavno je sporazumenje. Gospod vzame svinčnik in popir, nariše brod s krmilom, veslom in jadrom in s pomočjo podobic se zménita, da je treba ukrasti sivemu brôdu krmilo in veslo, vrhu tega pa še privezati zadaj pod brodom težak kamen; tako brod ne more hitro dalje, ko bi tudi našli drugo pripravno veslo, krmila pa todi ni hitro nadomestiti.

Po končanem dogovoru položí Kitajec roko na mizo rekoč:

»Deset dolarjev, gospod!«

»Jutri večer petdeset, če óni brod ostane tukaj.«

»Za druzega »lavdo« bodo,« reče mož in ne gane z roko, dokler vseh deset dolarjev ne čuti na dláni.

»Tedaj jutri mora biti vse v redu, kuliji vsi na krovu, tudi Čin, jadro pripravljeno, potem hitro čez Tajhu do Hvang-pu.«

Cetinovič vzdigne klop, izvleče zopet steklenico ‚sherrya' in izročivši jo brodníku velí: »Dajte Činu, da bo še jutri ujel ribo, toda pijó naj vsi kuliji, tudi óni s sivega bróda.«

»Lavda« se namuzne zvito, ker razume namen darila, in odide.

Mine ura, mine druga, kuliji so utihnili; Cetinovič misli, da je zopet vrgel denar v vodo, ko začuje nekaj drgniti zunaj ob steno. Stopi pred vratca in razloči skozi temo dve človeški postavi tik bróda čez pas v vodi. »Vse prav,« šépne »lavda«, zleze na krovec in vsi trije privežejo težko krmilo in dolgo veslo tujega bróda k steni svojega broda tako, da s kópnega ni môči česa videti.

Točno ob osmih zjutraj želí slikar gospé in Fredku dobro jutro, spremi ja na svoj brodič in postreže s zajutrkom, za Tajhu prav razkošnim. Kaže se jasnega zatrjujoč, da ga močno obhaja želja po izobraženi družbi, da ne bo več dolgo samotáril; vzbudila mu je to hrepenenje gospa s prijetno in duhovito konverzacijo. Riba je ukusna, izvrstna, gospa pregleduje skice in slikarske knjige, vesela, jasna, zgovorna je, ker slikar izpolnuje strogo kavalirske dolžnosti, katerih spretno zvrševanje tem bolj ugaja tej dami, ki je najbrž videla to prijetno kadílo vonjati le srečnejše sovrstníce svoje.

Ko se vrača gospa proti brodiču svojemu, vêde slikar Fredka za roko in meni, da danes ne bo delal; predlaga torej sprehod na najvišji grič otoka, odkoder ima biti jako lep razgled. Misli tako odpeljati guvernanto daleč od bróda, ob ugodnem trenutku jo prijeti, povezati in zbežati z dečkom, njenemu brodníku pa povedati, da gospa tam gori čaka, naj gre pónjo. Gospé sprehod popolnoma ugaja, le po solnčnik, pravi, mora še stopiti in gospod naj vêde Fredka počasi dalje.

Komaj izgine počasi guvernanta za vratci svoje kabíne, pride Cetinoviču druga misel v glavo. Potegne težko desko, dva sežnja dolgo, ki služi za brv na gospin brod, k sebi na suho, pograbi dečka v naróčaj in steče, kar ga nesó noge, k svojemu brodu ter vpije: »Lavda, jadro, in hitro naprej!«

Ni še na brôdu, že začuje za seboj: »Du verdammter welscher Hund, du infamer Heuchler!«

Cetinovič potisne dečka v kabino, obrne se in vidi Schwerzerico kobacati po vodi in lazití na nevisok, a strm breg. Veter prime jadro, brod se maje, ženska hiti ob vodi za njim, nameri z revolverjem in strelí šestkrat zapóred. Vesláči se stisnejo k tlom, krogle pa frčé po zraku, le dve sta našli jadro; njeni Kitajci debelo gledajo; ne gane se nikdo, akoravno kričí na vso moč nánje. Kaj jih briga to, kar imajo ti »tuji hudiči« med seboj! Od dalcč jo pozdravlja »nenavadni« človek s klobukom, potem pa gre tolažit svoj plen, ki se joka in večí, da se mu vidi globoko v grlce.

(Dalje prihodnjič.)



Na školji Sv. Pavla v Vipavski dolini.

Spisal **Ivan Berbuč.**

Prav sredi pustega, z vapnenikom gosto nasutega Čavenskega pobočja pod najvišjim vrhom Kuceljem, ki si krasi glavo svojo s planinskim očincem (graphalium leontopodicum) ter ponosno gleda tja čez sivi Kras na sinjo Adrijo, stojí skala ali — kakor Vipavec pravi — školj Sv. Pavla, malo znan sicer, toda zgodovinsko znamenit. Tožno gleda sedaj tja po dolini, kjer se počasno vije tiha Vipava med trtonosnim poljem, med solnčnimi vinógradi in zlatega sadja polnimi vrti proti bistri Soči; žalen premišljuje vrstitev časa in ž njo zvezane izpremene krajev in običajev, motreč, koliko življenja in veselja je sedaj tam doli, a kako pustotno in mrtvo tu gori. Nekdaj je bilo drugače: tam doli neprodrljiv prales, tu gori živahno gibanje in delovanje, taborišče in zavetje čilemu národu.

Često koraka Vipavski dolinec sedaj mimo njega tja za Čaven v Trnovski gozd po drva, ali nikdar ne pohodi velikana, ki je nosil na hrbtu že v predrimski dôbi mesto neznanega imena. Kaj pa hoče tud

tam gori, kjer kraljuje sedaj le silovita burja in brizga čez razvaline te malo gostoljubne samote? Časih spleza pač nánj Vrtovinski ali Gojaški pastir, da opazuje od todi zvonec nosečo Čado svojo, ki se pase pod Čavnom, in izvablja piščalki svoji razne glasove, razlegajoče se daleč tja po dolini in samotnem pobočji, ali pa sanja o bogati kraljici in njeni krasni hčerki, ki sta morali tu — kakor pripoveduje ljudstvo — od glada umreti, velevši mnogobrojni vojski svoji pred odhodom na sovražnika zazidati vhodna vrata nepremagljivi trdnjavi, ki je tu stala, in šele tedaj jih odzidati, ko bi nasprotnika uničila in nevarnost odstranila. Toda, grozna usoda! — niti jeden vojakov se ni vrnil, vse do zadnjega je pokončal nasprotnikov meč, in kraljica in njena hči in vse, kar je ostalo v trdnjavi, moralo je poginiti.

Nehoté obrne časih pastir pogled svoj tudi tja proti vshodu na mogočni Nanos, kateremu črní vrh krasen gozd, in na sosedno Hrušico, čez katero prilomasti silna burja, ki igraje ruje drevje in premeta vozóve. Pred seboj proti jugu vidi gorovje brezstudenčnega Krasa, ki varuje dolino od južne straní ter se razteza tja do iztoka smaragdnozelene Soče; za hrbtom pa mu molí v zrak Čavensko in Vitovsko gorovje, braneče dolino pred mrzlim ozračjem Tolminskih gorâ. Od severo-zahoda se mu sveti solnčna Gorica nasproti, za njo cerkve in sela valovito gorastih Brd, pod njo se pa razprostira Furlanska dolina tja do morja, od koder pihlja in greje dolino zrak laškega podnebja, ki zóri prvo sadje in mehča Vipavsko ozračje v taki meri, da bi ondu zime niti ne poznali, ko ne bi pregnala burja časih te laške toplote. V tem okvirji se razprostira pod njim bujna dolina, kras slovenske domovine, dom zavednemu in poštenemu Vipavcu.

Stoječega na tem pustotnem školji očara te stoprav razgled po dolíni, a bližnja okolica odvrača pozornost tvojo siloma od tega svetozora ter ti vsiljuje sto druzih mislij in vprašanj; žàl, da ne najdeš niti najskromnejši radovednosti pravega zadostila. Na prvi pogled spoznaš, da je stalo tu utrjeno mesto, ali nikdo ti ne vé povédati, kakšno mu je bilo ime, kdo je je sezidal, kdo razrušil; zastonj se trudiš, da bi pozvedel, kateri národ je tu bival in kdaj.

Odkòd pa ime »Sv. Pavel«? — porečeš. Razvaline cerkvice, Sv. Pavlu posvečene, ki še dandanes molé v zrak, dajó odgovor temu vprašánju. Slovenska navada cerkvice zidati na vzvišenih mestih, postavila je tudi sèm hram božji, v kateri so hodili sosedje ob različnih praznikih k sv. maši, kakor zahajajo še dandanes k Materi božji na Vitovje. Še pred sto leti — tako pripovedujejo bližniki — zvoníl je tu gori Vrtovinski cerkovnik »Zdravo Marijo«, večkrat nadlegovan po

zakleti kači, ki varuje tu zakopane zaklade ter ponuja srečo in bogastvo ónemu, ki bi imel dovolj poguma in bi našel način, da bi jo rešil. Od te cerkvice izvira sedanje školjevo ime; a površen pogled kaže, da so ostale razvaline brezmerno starejše od ravnokar navedenih. Zato pa se nádejemo, da ustrežemo čitatelju, ako opišemo podrobneje ta svet in mu podamo tesno sliko tega v zgodovinskem oziru prezanimivega kraja.

Školj Sv. Pavla je planota, ki se vzdiguje od druzega svetá kakor naravna trdnjava: strme navpične skalnate stene jo omejévajo od vseh stranij, tako da je ločena od druzega sveta in skoraj nedosežna. Na jednakem školji stojí stari Vipavski grad blizu trga istega imena, a na holmci blizu Ajdovščine temu podobno »Gradišče«; vendar je Sv. Pavel višji nego prejšnja, namreč 525 *m* nad morskim licem. Površje je obrasteno sedaj večinoma s travo, toda ni povse ravno, vendar povprek skoraj horizontalno; tako da se vzdiguje severni rob kakih 20 do 30, južni 50 do 60 *m* nad okolico; dolžina mu je kakih 250 *m*, širina pa ni povsod jednaka, največja na južni stráni meri kakih 120, najmanjša proti severju pa 70 do 80 *m*.

Ves ta prostor je omejeval dva metra debel zid, ki je po nekoliko še dobro ohranjen; drug povprečen zid iste debelosti je delil pa vso planoto v dva skoraj jednaka dela. Dolenji je po naravi trdnejši in varnejši, dočim pojema visokost strmih sten gorenjemu in planejšemu. Jedini vhod v to naravno in umetno trdnjavo je bil na gorenji stráni nasproti Čavnu; tri metre dolga in 30 *cm* široka žlebína, v živo skalo izklesana, znáči še sedaj mesto, kjer so bila vhodna vrata, ki so se pri otvarjenji vzdigovala in zopet doli spuščala. Pred njimi so stoprav znamenja v skalo vrezanih stópnic in koloteče, potem pa drží umetno napravljena pot preko školjevih sten na Čavensko postran. Tam se je delila: jedna je držala preko gore proti Kamenjam, druga proti Vitovjam; za to in óno se še dandanes nahajajo sledovi.

Na gorenji polovici se razprostira proti zahodu lepa ravan, rahlo nagnena od obeh stranij proti sredini; tu vidiš kakih dvanajst vzporednih širokih léh od razvalinskih preostankov, katere sedaj preprézata trava in mah, med njimi pa isto toliko ulic. Na južni polovici je tudi mnogo razvalin, ostankov bivših poslopij; osobito zanimivi pa so tu »velbi« in »grobišča«. Grobišča imenuje ljudstvo nekoliko vzvišen, s travo zarasten prostor v podobi elipse, kateri je premer kakih 10 *m*, dolg, in kakih 6 *m* širok. Preko eliptičnega obóda so izkopani jarki drug poleg druzega vsi jednake velikosti, nad meter globoki, obzidani in kriti z navadnimi, blizu dva centimetra debelimi skrilji. Ti čve-

terostrani prizmatični oddelki so bili najbrž grobnice posameznim rodbinam. Njih prostornost svedoči, da je tu bivajoče ljudstvo mrliče sežigalo ter hranilo le pepel.

Konečno si oglejmo še oboke ali — kakor ljudstvo pravi — »velbe«. Kjer so školjeve stene najvišje, to je na južni stráni, zidan je stolp, ki je še nad polovico ohranjen, z namenom, da bi branil dohod po stópnicah, v školjevo stran izklesanih, k studencu, ki izvira pod školjem. V njegovem zidovji ni škrbín, niti okenskih znamenj, vendar vidi se mu, da je slabeje zidan nego drugo zidovje, torej je stalno tudi iz poznejše dôbe. Stolp stojí na velikem oboku, ki je sedaj nekoliko zasut in je služil očividno v to, da se je studenčnica skózenj odtekala. Studenec izvira še dandanes na ónem mestu, toda vode ima sedaj malo, kar ni čudno, če pomislimo, da je Čavenska postran sedaj od školja do vrha povse gola.

Čudom se bodeš čudil, ako si vse zidovje ogledaš podrobneje, kajti uveriš se takoj, da je vse kamenje skrbno izbrano, toda neobdelano. Ni dvojbe, da ni videlo to zidovje niti kladiva niti dleta, in vendar je gladko in po izvrstni malti tako trdno spojeno, da se le težko ruši; malta se je v teku časa strdila kakor cement. Izjema so v tem oziru seveda razvaline cerkvice Sv. Pavla, ki so brez dvojbe iz novejše dôbe. Isto tako čudno je, da ne najdeš nikjer najmanjšega znamenja niti kovinskih ostankov, niti opeke. Sicer pa se niso do sedaj grobovi in drugi prostori na drobno preiskovali, ali mogoče je, da se to v kratkem zgodí in takisto najde ključ različnim vprašanjem tega mesta.

Iz vsega, kar smo do sedaj navedli, moremo sklepati, da je bilo to taborišče nedvojbeno iz predrimske dôbe. Profesor Rutar, kateri si je ogledal te razvaline, meni tudi, da so bili taborci pri Sv. Pavlu živinorejci, kajti on zmatra gori navedene léhe na gorenjem školjevem delu za razvaline zidanih staj, kjer so imeli tamošni prebivalci živino svojo (Glej listek »Soče« št. 52. l. 1885.) Vendar je opomniti, da dotičnih razvalin, léham podobnih, ni še nikdo preiskoval, in z ozirom na prostorni obseg vsega školja bi bilo verjetneje, da so bila tu poslopja namenjena vojski.

Kdo so pa bili taborci pri Sv. Pavlu, so li bili v zvezi z ónimi pri Ajdovščini in Vipavi, kam je držala pot preko Vitovšče i. t. d., na vsa ta vprašanja ni mogoče danes še dati odločnega odgovora. Ker so bili Karni najstarejši po Vipavskem bivajoči národ, med katere so se naselili že zgodaj galijski Kelti (potem ko so se začeli l. 600 pr. Kr. seliti proti iztoku), trdi navedeni strokovnjak, da so ti sezidali taborišče pri Sv. Pavlu.

Črtice o ljubljanski čitalnici.

Spisal **Evgen Lah.**

(Konec.)

Od prvega početka sèm je čitalnica poleg vokalne glasbe marljivo gojila tudi instrumentalno ter skrbela za to, da bi se bil osnoval iz čitalniške srede močan orkester. Nikoli se pa, žàl, vkljub hvalevrednemu potezanju in trudu nekaterih požrtvovalnih rodoljubov, ta lepa ideja ni mogla povspeti do zaželenega vrhunca. Domači orkester je zamrl, pozneje se zopet oživil, vendar ne za stalno. Šele v novejšem času zvršuje to nalogo »Glasbena Matica« doslednejе in vspešneje. Pač je spravila čitalnica na svoj oder iz svojih močij tudi dobre, časih celó sijajne stvarí. Največkrat so ji morali pa vendar pomagati do zaželenega vspeha, da zadovolji svoje društvenike tudi v tem oziru, nečitalniški krogi. Vselej pa, kadar je kak godbeni umetnik bival v Ljubljani, potrudila se je čitalnica pridobiti ga za kak svoj večer. Slišati je bilo zarad tega pogostokrat produkcij tujih umetnikov na klavirji, goslih, citrah, cellu in druzih godálih.

Predmet čitalniškim besedam so bile pogostokrat, zlasti pa pri spominskih slavnostih, obletnicah itd. deklamacije, večkrat navlašč na dotično priliko se nanašajoče resne in šaljive, slavnostne in priproste. Zaslug v tej méri si ni pridobilo jedino le moštvo, častno je to stroko gojilo in v veselje društvenikom, odborovim pozivom in vabilom vedno prijazno ustrezajoč, zrševalo sebi v ponos ženstvo naše. Ako se je odboru v pretečenih letih posrećilo stavljeni sebi nalogi častno zadostovati, ima v tem obziru obilo zaslug nežni naš spol.

Prehajam k drugi vrsti točk društvenim besedam in zabavam, pri kateri sta jednako požrtvovalno tekmovala moštvo in ženstvo. V mislih so mi gledališke predstave, ki jih je ves čas prirejala na svojem odru čitalnica naša. Ko še ni bilo »Dramatičnega društva«, imela je v tem oziru čitalnica veliko večjo in tudi hvaležnejšo nalogo. Do novembra 1867. l., tedaj v teku šestih let, priredila je čitalnica v svojih prostorih triindvajset večjih in manjših predstav, vseskozi s povoljnim vspehom. Največ zaslug za predstave prvih let si je pridobil g. Jakob Zabukovec, ki je igre sam slovenil in tudi dobro igral. Ko se je v omenjenem času lotilo istega leta osnovano »Dramatično društvo« te naloge, ni mogla biti čitalnici v prvi vrsti skrb za to. Vendar gledališke

igre v čitalnici niso nikoli prenehale in z jednakim naporom so se naši diletantje marljivo urili ter želi za prijazni svoj trud zasluženo priznanje. Vsako leto, posebno o postnem in adventnem času, prirejala je čitalnica pri običnih besedah poslušalcem priljubljene krajše igre ter s tem kolikor toliko pripomogla k boljšemu vspehu veselic in zabav. Ta običaj se je ohranil do denašnjega dné. Bodi vsem požrtvovalnim rodoljubom in rodoljubkinjam, ki so v ta namen káj pripomogli, najprisrčnejša zahvala!

Z besedami v ozki zvezi ali vsaj v nekaki dotiki, bila so mnogovrstna znanstveno-poučna in tudi popularna berila, bodisi resnega ali pa humorističnega obsega, prvotno osnovana od čitalniškega odbora, ali pa vsaj iz srede društvenikov, tedaj vendar iz društva. Dosti dobrih, zdravih mislij je bilo tu izraženih, dosti humorja razvitega; obilo so pripomogla berila k pouku in zabavi. Taka predavanja je čitalnica pozneje kot društvo opustila, prirejala so jih v čitalnici druga društva, ali pa osebe in sicer na korist národnim ali pa humanitarnim podjetjem. To nalogo imajo v novejšem času »jour fixi« zimske sezone, ki jih prirejata ali »Pisateljsko podporno društvo« ali pa »Sokol«.

Običaj čitalniški iz prejšnjih let »prirejati ob ugodnem letnem času izlete v bližnjo ali pa tudi nekoliko daljšo mestno okolico« je prešel v novejšem času popolnoma v prvi vrsti ali v področje »Sokolovo« (z običnim dežjem), ali pa v najnovejšem času nekaj tudi v področje »Pisateljskega podpornega društva«.

Jeden del prvotne čitalniške naloge je prevzelo mimo »Dramatičnega društva« in »Sokola« še tretje národno društvo, to je »Glasbena Matica«. To društvo v novejšem času sijajno napreduje in si pridobiva od dné do dné med Slovenstvom trdnejših tal. Kar se čitalnici vkljub hvalevrednemu trudu in žrtvam nekaterih njenih društvenikov po večkratnih poskusih in v tej meri ni posrečilo, kakor bi bilo želeti z ozirom na korist stvarí same, posrečilo se bo »Glasbeni Matici«. Morebiti ji bo namreč že v kratkem mogoče stopiti pred slovensko občinstvo s toli potrebnim domačim orkestrom, ki bo imel za národne društvene namene veliko pomembo.

Resnejše, za društveni obstanek važnejše, bilo je in mora biti delovanje gospodarskega odseka. Glavna njegova naloga je skrbno čuvati nad društvenim premoženjem in previdno paziti, da se ohrani ravnotežje med dohodki in troški. V prvem letu, ko je imela čitalnica še manjše društvene prostore, bili so tudi njeni troški manjši, znašali so 1388 gld. 82 kr.; takrat je bilo pa tudi še menj udov in zarad tega svota dohodkov v znesku 2044 gld. 68 kr. manjša; pre-

bitek je znašal 655 gld. 86 kr. Višje so bile že potrebe poznejših let. Nastopna tabela nam kaže stan premoženja zadnjega dvajsetletja:

Leto	Dohodki gld.	Dohodki kr.	Troški gld.	Troški kr.	Prebitek gld.	Prebitek kr.	Nedostatek gld.	Nedostatek kr.
1868	3833	86	3886	78	—	—	52	92
1869	3753	75	3810	33	—	—	56	58
1870	3826	01	3619	76	206	25	—	—
1871	4791	40	4905	84	—	—	114	44
1872	4388	42	4152	09	236	33	—	—
1873	4152	03	4211	48	—	—	59	45
1874	3830	69	3873	16	—	—	42	47
1875	3738	30	3778	02	—	—	39	72
1876	4447	75	4630	12	—	—	182	37
1877	4094	11	3999	62	94	49	—	—
1878	3969	72	4038	64	—	—	68	92
1879	4381	97	4244	47	137	50	—	—
1880	4124	06	4173	08	—	—	49	02
1881	4625	30	4707	36	—	—	82	06
1882	5073	62	5153	73	—	—	80	11
1883	6149	42	6118	37	31	05	—	—
1884	5306	22	5075	74	230	48	—	—
1885	4144	84	4200	99	—	—	136	15
1886	4098	34	4200	80	—	—	102	46
Skupni	82729	81	82860	38	936	10	1066	67
	— 130 gld. 57 kr.				— 130 gld. 59 kr.			

Iz povedanega je razvidno, da sta se odbor oziroma gospodarski odsek po vsi moči sicer, toda, žàl, ne vselej z najsijajnejšim vspehom, ker od slovenskega občinstva ne v zaželeni meri podpirana, trudila, vzdržavati ravnotežje med društvenimi dohodki in troški. Konečni vspeh je vendar še precèj zadovoljiv, če pomislimo, da število národnih društev posebno v novejšem času ogromno narasta, da je težko povsod gmotno vstrajati, da je pa vkljub temu letni primankljaj znašal povprek le po 6 gld. 87 kr. Višina troškov in dohodkov je še precèj močno menjavala: po navadi so znašali od 4000—5000 gld., časih so segli še pod 4000 gld., časih pa tudi skočili nad 5000 in celó nad 6000 gld. (cesarski dnevi iz l. 1883).

Najvažnejši vir čitalniškim dohodkom so doneski društvenikov, bodisi že samih, ali pa z rodbinami, tukajšnjih ali pa zunanjih. Ko je bilo število čitalnic in bralnih društev po deželi še zeló redko, imela je ljubljanska čitalnica veliko več vnanjih članov, kakor dandanes: nekdaj nad 100, sedaj še menj kot 10. Glavni steber čitalnici so in ostanejo stanovitni društveniki; seveda ta steber ni tako trden, kakor bi moral biti in kakor bi bilo prvemu poučnemu in zabavnemu zavodu na Slovenskem pristojno. Peščica društvenikov je, ki so vstrajali pri društvu od prvega početka do denašnjega dné. Res je, da je obilo rodoljubov,

ki bi bili sigurno in z veseljem vstrajali, pokosila neizprosna smrt; nasprotno se jih je pa društvu tudi dosti izneverilo. Na njih mesto so morali stopiti drugi, da je število ostalo staro, ali da se v bistvu vsaj ni močno izpremenilo. Da bi se čitalnici posrečilo (in več pozornosti brez dvojbe zasluži) dobiti vsaj 300 zanesljivih, stanovitnih in rednih plačnikov, bilo bi njeno stališče osigurano, društvo in njegovi odbori pa vednih skrbij za prihodnjost prosti. Naslednja tabela poučuje nas o natančnejšem številu društvenikov iz zadnjega dvajsetletja:

Leto	Število društvenikov				Leto	Število društvenikov				Leto	Število društvenikov			
	častnih	ljubljanskih*)	zunanjih	skupno		častnih	ljubljanskih	zunanjih	skupno		častnih	ljubljanskih	zunanjih	skupno
1867	—	245	75	320	1874	1	303	30	334	1881	2	297	7	306
1868	—	266	70	336	1875	1	278	28	307	1882	3	316	6	325
1869	1	292	52	345	1876	1	288	21	310	1883	3	324	5	332
1870	1	274	54	329	1877	1	279	18	298	1884	3	306	4	313
1871	1	281	46	328	1878	1	225	10	236	1885	4	322	5	331
1872	1	312	31	344	1879	2	256	11	269	1886	4	308	5	317
1873	1	312	29	342	1880	2	281	9	292	Povprek	1	288	26	315

Preobširno bi bilo opisavati natančneje zgodovino druzih manjših dohodkov, ki so se ponavljali v vseh društvenih računskih sklepih: to so povrnene najemščine podnajemnikov raznih delov društvenega stanovanja, dohodki veselic in porabe dvorane od strani druzih društev itd.

Poleg troškov ali pravo za pravo nad troški za že opisovane besede in plese so izdatki za stanovanje. Le jedno leto je bila čitalnica v skromnejših prostorih pri »Mokarji«. Potem se je pa preselila v sedanje prostore, v katerih biva tedaj nad štiriindvajset let. Dvorana je bila navlašč v ta namen prizidana. Najemščina za skupno stanovanje z dvorano in vsemi postranskimi prostori je znašala letnih 1400—1800 goldinarjev, za katere je dobivala čitalnica letnega povračila od 600—1000 gld. Poleg druzih vsako leto običnih izdatkov (pevovodstvo, sluga, luč in kurjava, vsak izmed teh omenjenih izdatkov v znesku 300—400 gld.) so važna rubrika med troški naročnine na časnike, bodisi že zabavne, poučne ali politične. Svoje dni je imela čitalnica nekoliko več čas-

*) V zadnjih letih so imeniku tukajšnjih udov dodani tudi zvršnjoči neplačujoči člani.

nikov na razpolaganje, ker jih je dobivala nekoliko brezplačno, ali od dotičnih uredništev ali pa tudi od privatnih oseb. Troški, ki jih ima društvo v ta namen vsako leto, znašali so vedno od 300—400 gld. Imela je pa čitalnica časopisov:

	političnih		zab.-poučnih		skupaj		političnih		zab.-poučnih		skupaj
L. 1867	25	+	25	=	50	L. 1877	27	+	23	=	50
„ 1868	31	+	22	=	53	„ 1878	21	+	19	=	40
„ 1869	33	+	23	=	56	„ 1879	21	+	19	=	40
„ 1870	26	+	21	=	47	„ 1880	22	+	18	=	40
„ 1871	26	+	23	=	49	„ 1881	22	+	19	=	41
„ 1872	28	+	24	=	52	„ 1882	21	+	21	=	42
„ 1873	28	+	24	=	52	„ 1883	21	+	19	=	40
„ 1874	31	+	24	=	55	„ 1884	21	+	19	=	40
„ 1875	30	+	27	=	57	„ 1885	22	+	19	=	41
„ 1876	28	+	23	=	51	„ 1886	18	+	19	=	37

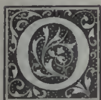
Sploh je bilo v čitalnici na razpolaganje 191 raznovrstnih časopisov; izmed njih 106 političnih, 70 beletrističnih in poučnih, 15 pa oboje vrste skupaj. Dobivala jih je čitalniea: 36 z Dunaja, 23 iz Ljubljane, 20 iz Prage, 18 iz Zagreba, 9 iz Celovca, po 7 iz Novega Sada in Trsta, 6 iz Št. Peterburga, 5 iz Maribora, po 4 iz Gorice, Karlovca, Stuttgarta in Zadra; po 3 iz Berolina, Budimpešte, Budyšina, Lipsije, Lvova, Monakovega, Moskve in Piseka; po 2 iz Belega Grada, Brna, Gradca, Pariza in Skalice; po 1 iz Benetek, Cetinja, Cincinatija, Einsiedelna, Hildburgshausna, Novega Mesta, Siska, Sušaka, Varaždina in Varšave. Časopisov je bilo 65 nemških, 42 slovenskih, 26 hrvaških, 25 čeških, 10 ruskih, 9 srbskih, po 4 francoski in slovaški, 3 poljski, 2 laška in 1 sorbsk.

To so važnejši podatki, osvetljeni tako, kakor se dá o njih sploh poročati, ker primanjkujejo natančnejša poročila. Letna poročila, ki jih društvo o svojem delovanji izdaja, so pač v nekaterih obzirih natančna, splošno pa vendar ne toli natančna, da bi se dala na njihovi podlagi sestaviti obširna in pregledna zgodovina. To bi se dalo zvršiti le s primočjo vestnih zapisnikov ob odborovih sejah, katerih pa ni.

Plemstvo in národni razvoj.

Spisal **Jos. Apih.**

(Dalje.)


Hrvatih nam ni mnogo govoriti. Plemstvo se je tudi Hrvatom že davno potujčilo, nekoliko pomadjárilo, ponemčilo ali poitalijančilo; dokaj se je naselilo ondu inorodnih plemenitašev. To razmerje je obródilo grenák sad: zatiraje národno zavest se je prelévilo to plemstvo tudi v izdájico zgodovinske državno-pravne samostalnosti; pridno so pomagali Madjarjem uničevati samoupravo in ustavo hrvaško. Pogòj obstanku madjarske države je bilo utelésenje najvažnejšega dela dežel krone Sv. Štefana; le v čisto odvisni kronovini je moglo madjarstvo doseči tisti presilni vpliv, katerega je od hrvaške zemlje odbijala ustava hrvaška. Dvojin je bil zmoter mogotcev ónkraj Litave: na jedni stráni so se v bran stavili tujemu, posebno avstrijskemu gospodstvu in branili državno pravo Ogrske; na drugi stráni pa so se trudili odpraviti vse tisto, kar je bilo v tej državi madjarstvu tujega po jeziku in od njega neodvisnega po političnih ali cerkvenih svoboščinah; za pravno podstavo takih posebnostij se brezobzirni Madjar niti zmenil ni, nì pri Srbih, nì pri Rusinih, nì pri Rumunih in Sasih; in s Hrvati tudi niso delali izjeme. V mejah ogrske krone se je ponavljala tista težnja, ki poleg drugih znači razliko med državnopravnimi načeli srednjega veka in nove dôbe: nivelizovanje, pojednačenje državnih pokrajin in prebivalcev brez ozira na vero, národnost, naravne, politične in gospodarske stvarí. Tak ustroj države je seveda Madjarjem sila po godu in je opravičen tam, kjer je razmerje preprosto vsaj v národnem oziru, tam kjer biva samó jeden narod. Ako pa država obseza različnih národov, mora se iz takih načel poroditi zatiranje ónih národov, ki niso dospeli do take moči, da bi se ubranili nasilstvu gospodujočega národa. Na ónem stališči stojé tudi Madjarji, in znano je, kako so oslabili Hrvate in njih ustavne pravice dejali pod nič. Da se je dandanes na Hrvaškem vzbudil národ in krepko zahteva staro svoje pravo, to je baš nekoliko posledica brezozirnega zatiranja, nekoliko národnega probujenja. Katero stališče zavzema v tem bóji plemstvo? Žàl, da ni še prišlo do prave národne zavesti, razven nekaterih vrlih izjem; a dvojiti ne smemo, da národna zavest predere prej ali slej tudi v te kroge, in potem bo tudi to plemstvo vodja národu svojemu.

Ako se ozremo pri tem razgledu napósled tudi na Srbe, nikakor ne mislimo opisovati razmerja pri Srbih v kraljevstvu srbskem: ondu nimajo plemstva, tam vlada demokratiška osnova, nje verna zgodovinska zaveznica je pa bila cerkev. Znano je, kako trdna stebra sta ta bila národu, sosebno za turške vlade. Nadejati se je, da zagotovita národu obstanek tudi v bodočnosti. Ves drugačen je položaj Srbov v Bosni in Hercegovini: ondu se je plemstvo upognilo turškemu jarmu, izneverilo národu v veri in mu postalo hujši zatiralec od samega Turka. Za tako ceno si je kupilo milost dušmanovo, otelo posestva svoja in gospodstvo nad kmeti, ki so ostali verni kristjani. S pomočjo tega poturčenega plemstva so brzdali Turki čvrsti národ srbski. Vendar je pomniti, da je plemstvo postalo turško jedino po veri Mohamedovi, po národnosti pa je ostalo srbsko in se ni pomešalo z Osmani. Tu je važna razlika v primeri s potujčevanjem zapadnih Slovanov po Nemcih. Seveda ni koristilo národu nič, da je ostala národna zveza s plemstvom nepretrgana: tam doli ima versko prepričanje silnejšo moč od národne zavesti, tem silnejšo tam, kjer je iz verskih razlogov narod moral trpeti tako silno zatiranje. Poturčenim begom in agam ni bilo mari blaginje národa svojega; ali uprli so se tudi Sultanu, ako je hotel kje se dotekniti osobnih ali gmotnih stvarij. Dandanes je to plemstvo pod avstrijsko vlado. Važnosti svoje ni izgubilo in je menda ne bode, naj se reši agrarno vprašanje še tako ugodno za kmete. Podstava tej važnosti ostane tudi v bodoče bogastvo plemstva. Nehoté se pa nam vriva vprašanje: kaj ukrene plemstvo o národnem svojem stališči? Ali ostane zvesto islamu in ohrani ta kitajski zid, ki ga loči od národa? Ali bode imela zapadna, krščanska omika toliko močí, da potisne islam nazaj preko Bospora v azijatsko domovino? Težko je, odgovoriti odločno temu vprašanju: ali poudarjati smemo, da so že često trdili poznavalci tistih dežel, da so se v nekaterih srbsko-mohamedovskih rodbinah ohranile do denašnjega dné národne in krščanske tradicije, da hranijo take rodbine še svetinje iz óne davne dôbe in da se niso nikakor pokorile vsem zapovedim prerokovim niti ne družbinskih in drugih uredeb osnovale na njegovih ukih, temveč v marsikaterem oziru ohranile oblike iz nekdanjih, krščanskih časov. Iz tega bi bilo sklepati, da vsaj pri nekem delu tega plemstva ni še pretrgana popolnoma zveza s krščanstvom; tem lože se smemo nadejati, da spet zavlada krščanstvo. Največ pa je pričakovati vspeha od vseh drugih činiteljev: od narodne ideje in od pametnega vladanja zapadno-krščanskega državnega reda. Taki oblasti se vsiljeno mohamedstvo ne bode moglo ustavljati dolgo, izvzemši v prvih rodovih. Potem pa bode srbstvo

spet vsaj národno združeno in bode vrlo tekmovalo z ostalimi rodovi slovanskimi v vedi in omiki. Plemstvu se ni bati, da bi tak posledek uničil moč in veljavo njegovo: ravno nasprotni učinek bode posledica, ako se plemstvo odločno postavi na národno stališče; njega vpliv se ne bode mogel prezirati niti ob vprašanjih državnih, niti kulturnih, dokler si ohrani zdravo materijalno podstavo.

IV.

Toliko vzgledov nam menda dovolj jasno dokazuje, kako imenitno je plemstvo v življenji národov. Med te vzglede, žàl, ne moremo vštevati našega národa, ker nimamo svojega plemstva. A baš zategadelj je zgodovina našega národa vzgled negativne vrste za naš predmet.

Slovenci smo izgubili národno plemstvo; na njegovo mesto so sédli tuji gospodje in porabljali velike pomočke svojega stanú v pogubo slovenstva; dušili so národno zavest v podložnih jim kmetih, naseljujé med njimi tuje kmete ali otujčujé jih v svoji službi, v potujčeni šoli in v potujčenem uradu. Na naša tla so uvedli tujci tuje institucije in odstranili domače staroslovenske uredbe, ki so bile dostikrat močni jezovi v obrambo domačega življenja pred navalom tujstva. V teh tóžnih časih je národ nahajal pomoči in tolažbe samó pri duhovščini svoji, ki je bila jako različna od svojih vladik. Ti vrli duhovniki so bili večinoma sinovi kmetskih roditeljev; usoda jih je posadila med národ, zánj so skrbeli po očetovski, ž njim so se radovali, ž njim trpeli, in kar je národ dobival dušne hrane, to so mu delili jedino duhovniki, oznanujoči mu slavo in čuda božja v máterinem jeziku.

Jako skromno je moralo biti národno življenje pri nas; manjkalo je národu kril, da bi se vspel nad duhomorne skrbí in težave trudapolnega svojega delokroga. Velikodušnih mecênov nam ni prišlo od nikoder — za mecenatstvo kmetski národ nima niti močij niti sposobnosti. Res, da je dežela rodila nekaj odličnih mož, ki so radodarno podpirali razvoj vede in umetnosti; ali vodila jih je pri tem nekoliko gola, da ne rečem suha ljubezen do mednárodne ali breznárodne vede in umetnosti same po sebi, brez ozira na katere praktične, najmenj pa slovensko-národne potrebe, nekoliko pa naravnost navdušenje za kulturo germansko in laško, nekoliko tudi oba razloga za jedno. Taki možje, naj zaslužijo sicer še toliko slave, zmatrali so nas itak že godne za grob, v katerega je bilo položenega že toliko slovenstva; kar je bilo še ostalo národu, to jim je bila morebiti le zanimiva, menda iz diluvijalne dôbe prihranjena zanimivost ali raritêta! Zanimiva je ta-le dogodba: Leta 1651. so se upravitelji zbora Sv. Jeronima v Rimu

obrnili do kranjskih stanov z vprašanjem, da li se smejo Kranjci prištevati Ilircem, t. j. Slovencem ali ne. Kranjski stanovi so se moški odrezali, rekoč, da se kranjski národ ima razumevati pod nemškim národom, kjer zemlja kranjska pripada »sveti nemški državi!«

A tudi »mi vstajamo!« Prebudil je revolucijski duh novega veka naš národ iz dolzega, predolzega spanja; v otrple ude je šinilo novo življenje. Sloven neče več biti samó trpin in neče nositi samó môre težkega fizičnega života: kakor sosedje, hrepení po višjih idejalnih zmotrih, hoče imeti svoje mesto med národi. Kar smo do danes dosegli po hudih borbah, to nam ni podarila boginja slepe sreče, niti blagá volja vlade; ponosno smemo trditi, da smo selfmade man, svoje sreče kovači. Večji národi, bogatini v primeri z nami, seveda se nam posmehujejo in ne morejo umeti, da se radujemo, ako si priborimo to ali óno trohico národnih pravic, mi smo jim ubogi Lazarji, katerim pripadajo k večemu drobtine, ako se gospodu zljubi, da nam dovoli jih pobrati na tleh. Tem národom velja tisto neusmiljeno načelo, da imajo močnejša bítja pravico, zatreti slabejša in da je torej »boj za obstanek« nraven pomoček, po katerem si smejo mogotci podmétati slabejše organizme. In vendar je najzadnjejšemu siromaku življenje tako drago, neprecenljivo, kakor najbogatejšemu možu; oba imata isto pravico do življenja.

Je li to drugače, kar se tiče národov? Tudi najmanjši in najbednejši národ hoče živeti in nikdo mu ne sme odrekati pravice, da sme živeti. Kdor mu neče priznavati tega prava, ta ne pozna, ako je tudi najglasovitejši pravnik, drugega zakonika za mednárodne razmere, nego — golo silo!

Nič ne dé, ako nas svetovna zgodovina nikdar ne uvrščeva med národe, ki ustvarjajo usodo sveta in vladajo zemljo; preporod našega malega, že skoraj uničenega národa je vendar kulturno-zgodovinski čin prve vrste, kateri bodi naš ponos in porok lepše bodočnosti. Naš národ je razkosan, ker ga poleg zemljepisnih posebnostij delé tudi politične meje; živahni promet se pomika skozi naše dežele in odpira na iztežaje vrata tujemu vplivu; mnogi kraji so nerodovitni in revni; národ sam pa je mehak in se rad klanja samosvestim inostrancem. Istina je pa dalje, da ima národ tem težje breme národnih dolžnostij, čim manjše je njega število; z večjim brojem rastejo národne duševne in gmotne sile in pomočki v geometrični progresiji. Malim národom, sosebno v slabih zemljah, težko je že samim producirati, kar zahteva kulturna njih stopinja; posledica je slabeča odvisnost od tujih sosedov; še teže pa je ustvariti celotno samostalno duševno omiko,

národno vedo in umetnost; zajemaje pa iz tujih virov, srka národ v sé strup potujčevanja, ne da bi zapazil, kako se potujčuje narodu mišljenje in vedenje. Ista nesamostolnost se kaže na polji javnega življenja, na polji politike. Kako bi takim národom ostajalo kàj močí za ekspanzijo? V takem položaji smo mi; tega ne smemo nikdar pozabiti; isto tako ne smemo pozabiti, da so mogočni naši nasprotniki brezozirni, podjetni in bogati národi in da so ekspanzivne težnje očiten znak njih zgodovine, mi pa da smo zaostali za njimi, ne po svoji nemarnosti, nego po tuji krivdi.

Navzlic temu ne smemo obupavati in pométati orožja od sebe! Težak je boj za nas; kaj nam storiti? Širiti slovanstva preko naših mej nam ni mogoče, niti nas ni volja; zato pa se moramo tem bolj razvijati intenzivno: na podlagi naravnega in političnega razmerja moremo z neumornim delovanjem razvijati národove močí in zmožnosti na vse straní; navzlic neizogibni dotiki s tujci in tujimi kulturnimi krogi nam je ustanoviti in dovršiti národno omiko, duševno in gmotno; učeči se vedno od tujcev osvobájajmo mili národ gmotno in duševno kolikor mogoče raznarodujočega vpliva, bistrimo mu um, blažímo srce, krepimo roké! Duševni napredek mora biti vedno zvest zaveznik gmotnemu napredku; v tesni zvezi bodeta obrodila najlepšega sadú. Delo — to mora biti naše geslo, prvo odgojevalno načelo vsem, ki imajo sveto nalogo, pripravljati mladi zarod za življenje. Vse življenje pa prešinjaj sveto navdušenje, ki ne trpí prazne, gole ali celó lažnjive fraze! »Svetó služimo sveti domovini!«

Vse to moramo storiti brez plemstva! To nam je izgubljeno za vselej in nadomestila nam ga ne bode nobena vlada, bodi nam še tako prijazna! Národ, »kmetski národ« sam mora biti sebi vse zajedno: nositi nam je torej tudi butaro tistih národnih dolžnostij, katere pri drugih národih radovoljno in vspešno izpolnuje najbogatejši in najomikanejši stan — plemstvo. Ako nas naudaja ogenj národne zavesti in izpolnujemo dolžnosti svoje v najširšem pomenu, prebijemo vse nezgode srečno tudi brez plemstva.

Brez »višnjeve krví« smo in ostanemo; težko, da bi se kdaj narodil državnik = zdravnik, ki bi nam mogel po transfuziji vliti take krví v naše — kmetske žile. Pa to nič ne dé več: priborimo, pridelajmo si novodobno plemstvo, ki ga podelujeta pridnost in vstrajnost. To plemstvo bo seveda ohranilo svojo plebejsko rdečo krí; a zdravniki porekó, da je to zdravo, čvrsto plemstvo. Zdrav národ pa menda še ni bil pokopan nikdar!

(Konec.)

Kaj pripovedujejo ob Ložnici.

Spisal **M. Cilenšek.**

III.

Dečki, ki so jedva oblekli hlače, poznali so vsi »Zaloškega Šestoprstnika«. Ko so ga ugledali z daleka, spominjali so ga z glasnim vriščem na napako, katero je nosil na obeh rokah. Gorki so mu bili vsi, kajti vsak je že izkusil njega koščeno pest. Hodili so namreč, ker jim je v vasi nedostajalo sadja, v hribe in z dolgo roko jemali, kjer so prišli blizu. Mimo hiše našega junaka pa so morali vsegdar, ker je stala ob vznožji. Ker ga je njegovo rokodelstvo — bil je čevljar — zadržavalo v hiši, prestregel je vaške fantaline dostikrat in jih našeškal tako, da so se sramovali kopati v v Ložnici. Dasiravno še majhni, takih rdečkastih prog bi vendar ne bili kazali nikomur. Domá povedati pa tudi ni kazalo, kajti očetje so imeli za prepredčnikom shranjenega brezovega olja, kàtero bi jim bilo take muhe pregnalo še bolj. Torej jim ni preostajalo ničesa drugega, kakor voljno nositi tiste neplemenite grbe, katere jim je vrezalo toli plemenito olje. Zato so se pa tudi vaški neplemenitniki odškodovali takoj pri prvi priliki. Kakor hitro se je med njimi raznesel glas, da se približuje »Prst Skaza«, vse je bilo okoli njega in se poskrilo za grmovje, drevje, jarke itd. Oglašali so se dečki zaporedoma in se smolcu smijali, da je bilo groza. Ker se niso upali izza svojih kotov, bilo je vsega stoprav konec, ko se jim je skril za logom. Zato pa jih je zopet nažulil, kadar so mu prinesli v mlin, da j e bilo joj.

Poznal Šestoprstnik fantov sevéda ni, zato pa tudi ni delal nobenega razločka, kar mu je donašalo mnogo nevšečnosti. Navadno se ljudje res ne pipljejo preveč za otroke, a naletel je časih vendar na pravega, ki mu je povedal, kar mu je šlo.

Najtežávneje je bilo dečku iti k njemu z očetom, umerit prve čevlje, katerih bo treba, kadar se začnejo trgati hlače po šolskih klopéh. Vsak se je skrival in odlašal, dokler se je dalo, a napósled vendar šel trepetaje za očetom. Vsak se je kar tresel, kdaj potegne »kneftro« in ga začne krotavičiti. A nikdar se ni kàj takega pripetilo. Dečki so mu gledali vedno le na prste in šteli 1, 2, 3, 4, 5, 6 na desni in zopet tako na levi roki. Kolikorkrat so to tudi ponavljali, nikdar se niso ušteli. Pa je bilo res nekaj posebnega, kajti saj so jim vendar domá pravili, da dvakrat pet prstov ima človek na obéh rokah. Ta suhi mož pa

se ne strinja z drugimi ljudmi in naj bi bil šesti prst v kàj drugega porabil.

Domóv gredé pa je marsikateri vprašal svojega roditelja, zakaj kličejo drugi dečki tega moža Šestoprstnika? Ali je to morda v zvezi s tem, ker nosi na palci še palček? »Sevéda, zato!« bil je odgovor; »le potrpi, ko prideš v latinske šole, pojasni se ti marsikaj, kar niti jaz ne vém in zvedel boš tudi to. Meni so sosedov novomašnik pred leti to razložili, a zapamtil sem si samó toliko, da Šestoprstnik pomenja človeka, ki ima šest prstov.«

»Palček, prst Skaza« ali Šestoprstnik je bil v okolici jedini čevljar, kajti tedaj še niso drug drugemu kruha tako zavidali, kakor dandanes, ko je že v vsaki vasi po več rokodelcev tiste vrste. Ko so dečki v šolo hodili, bali so se ga še zmerom, kajti vedeli so, da je že časih katerega pri učitelji zatožil in tedaj se mu ni veliko bolje godilo, kakor v njegovih pestéh. Da pa ne izumrje rod človeški, prihajali so sevéda zmerom drugi zakrpanci, kateri so mu ravno tako nagajali, kakor njih predniki. Ko se je pa postaral in jim ni mogel več do živega, opustili so fantalini grdo razvado in zdaj je vse to malone pozabljeno. —

Ko so dečki odrastli šoli in si s kakim delom prislužili nekoliko drobiža, poiskali so si za kakim grmom ali drugje primernega prostorčka, položili desko na travo, v klobuk pa nekoliko soldov in tresli »parto«. Posebno ob nedeljah so se pečali s to igro in marsikateri je prišel na večer prazen domóv. Mlajši so se naučili od starejših in tako se je ukoreninila ta navada, da, ko so nastopili boljši časi, ni je bilo môči hkratu zatreti. S časoma pa se je obrnilo vse na bolje in sedaj se nekdanja strast samó še omenja pri posebnih prilikah. Želeti bi ne bilo, da se zopet oživí! —

Hudobnemu človeku se ni dobro zameriti, kajti lahko te spravi v nesrečo. Kako, kje itd. se to more dogoditi, nam ni treba še na tanko razlagati, kajti je itak povsod predobro znano. Pa Ložničanom je bil znan poseben način, kako nahuditi sosedu na vrtu, da mu več ne obrodí drevje; da, še več, da se sadna drevesa celó posušé. Živela sta bajè soseda v velikem sovraštvu. Kjer je bilo mogoče, oškodovala sta drug drugega in nápósled so jima pošli vsi pomočki. Oglasi se nekega večera berač in poprosi prenočišča, ali surovo zavrnen, gre k sosedu, kateri ga, dasi tudi ne posebno prijazno, pa vendar vsprejme. Po večerji, katere so dali tudi njemu, pušita še moža vsak iz svoje lule ter se pogovarjata o tem in ónem. Govorica nanese tudi na gospodarstvo in malhar priporoča posebno sadjarstvo, katero dajè pri ma-

lem trudu lep dobiček. Hvalil je gorjance, ki si vedó s sadjem dobro pomagati, grajal pa dolince, ki se navadno izgovarjajo s tem, da je že prepozno, da ne učakajo niti jabolka itd. Bodem li morda sadil za druge ljudi? Tu pri vasi je preveč dolgih rok, ki bi le grabile brez razločka. Temu je tujec sevéda ugovarjal, kajti imel je o takih rečeh precèj izkušnje.

»Toda«, namuznil se je skrivnostno, »velika nesreča se človeku lahko pripetí ná vrtu. Jedna noč zadostuje in vse je izgubljeno.«

»Kako mislite, ne razumem Vas?«

»I, kako mislim? Tako, kakor sem že večkrat slišal po svetu. Saj vem, da ste dobri, ker radi izkazujete usmiljenje ubožcem. Zato Vam tudi lahko to skrivnost razodenem, ker se ne bodete ravnali po slabem nauku. Stvar je prav kratka. Ako se namreč sadno drevo med jednajsto in dvanajsto uro po noči s svedrom navrta do stržéna in v nastalo luknjo pričvrsti lesen klin, posuší se prihodnjo pomlad in tudi drugo se na istem prostoru nekako počasi obira.«

Naš sosed je zvedel dovolj.

»Tisto jablano, na katero je tako ponosen, bodem mu navrtal, potem pa naj drugim oponaša, da nimamo niti peške.«

Te misli so mu rojile po glavi, ko se je spravljal k počitku.

Prihodnjo jesen pa je res njega nasprotnik bil podrl na vrtu prej toli čislano drevo. Posušilo se je bilo, in nikdo ni védel temu vzroka. On se je pa smijal in na tihem zagrozil, češ, tako bomo delali naprej, ako ne boš miroval. Prepričan je bil namreč, da je njegova hudobija uničila sosedu najlepše drevo. Ta pa je poklical svojo ženo in ji kazal rov pri rovu, katere so neki napravili raznovrstni žužki. Kako se je godilo mlademu drevesu na istem prostoru, bralcem ne moremo povedati, ker ga sosed ni zasadil. —

Uro hodá od Žalskega trga proti severozahodu je P e k l o, jako dolga in pri vhodu zeló visoka jama, katere navpične stene zapirajo kratko dolinico. Iz nje teče potok, kateri si je izdolbel svojo pot v triasnem vapnenci. Povse še jama ni preiskana, ali toliko vemo, da se onda dobivajo dokaj lepi kapníki. Na levi stráni vódi steza v hribe.

Po noči je bilo in zvezde so migljale na nebu. Mimo pride vinjen hribovec, ki se ga je bil navlekel nad navadno mero. Blizu jame malo postoji in se s hripavim glasom zadêre: »Ali si domá?«

»Sem, sem!« pritrdi mu hudobec, »toda takih pijanih muh tukaj ne pobiramo, le spravi se naprej.«

To mu je bilo dosti. Vsa pijanost ga je minula in pobiral je stopinje, da mu je sape zmanjkovalo. Od te dôbe neki ni več hodil

po noči mimo omenjenega kraja in še o mraku ga ni spravil nikdo tjakaj. —

Pod Mrzlico v Celjskih hribih je bilo bajè svoje dni jezero. Kmet je prignal jarem volov mimo ter ondu napajal. Zdajci se pogrezne žival v globino in nikdar ni bilo sledú po nji. Po nekoliko letih pa najde pastirček ob vznožji raztrgane telege, katere je voda prinesla izpod hriba. Po tem poti se je tudi jezero izlilo v Sávinjo in od istega časa je ondukaj suha zemlja. —

Vozil je proti polunoči voznik od sv. Petra po poljski cesti v Godomlje. Blizu znamenja ga sreča velik mož z mrtvaško glavo, noseč mejník na rami.

»Kam naj dam?« glasilo se je vprašanje.

Voznik, od strahú trepetaje, ni odgovoril ničesar, ampak po konjih udaril. A pomagalo mu je malo in še drugikrat in tretjikrat mu je stavila prikazen óno vprašanje. Napósled pa vendar izpregovorí: »Tjakaj, kjer si vzel.«

»Rešil si me groznega trpljenja, hvala ti!« reče in mu izgine izpred očij koščeni mož. Velik greh je prestavljati mejníke, zavoljo tega pa tudi duše ne najdejo mirú, predno niso poravnale krivice, katero so za življenja storile sosedu — tako te pouči pošteni kmet, ki je s tem zadovoljen, kar mu je odkazala gosposka.[1]) —

Ob poti k sv. Jederti se polagajo veje, šibice, storži itd. na kup, kateri se precej zažgè. To je grmada, ki se dela na spomin »stari Mariljki«. Šla je neki od vinógrada, pa razbojniki so jo ondu usmrtili in oropali. Ker je torej storila naglo smrt, na katero ni bila pripravljena, zažiga se v vzveličanje nje duše omenjena grmada. Ker je to mesto v gozdu, plaši se posebno mladina in nikdar bi mimo ne šla brez kakega dodatka, katerega si je že prej pripravila. Pa še potem jo ulijejo drug za drugim, da se kar prah vzdiguje za njimi. —

Tisti čas, ko je bil še bob v klasji in pšenica v stročji — tako navadno pričnó pripovedovati kako »štorijo« — nesla je žena otroka h krstu, pa botre ni mogla dobiti nikjer. Na poti jo sreča bela žena ter vpraša: »Kaj pa nosiš, dobra žena?«

»Otroka nesem h krstu, pa nikdo neče botrinjstva sprejeti,« bil je kratek odgovor.

»No, če je taka sila, pa jaz stopim s teboj, odgovorila je bela žena — smrt —.

[1]) Glej prekrasno balado Gorázdovo »Mejnik« v 2. št. letošnjega »Ljublj. Zvona«. Uredn.

Med potoma se pogovarjata to in óno in smrt pravi odhajaje: »Kadar boš česa potrebovala, pa k meni pridi na pósodo.«

Prigodí se, da ji zmanjka solí in ona se napoti k botri po njé. Pot jo je peljala po travniku in tu je občudovala vile in grablje, kako so plesale brez nehanja. Dalje gredé se ustavi pred studencem in si misli ugasiti žejo. Pa curljala je kri iz njega in se pršila na vse straní. Pride do grma in slabost jo je jela obhajati, kajti na njem so visela ostudna čreva. Ko pride do hiše, stopi najprej v kuhinjo in ugleda mačko, kako je z nogo mešala prikuho v lonci, in predno odpre sobi vrata, pogleda vánjo skozi špranjo in od samega gnusa skoro omedli. Videla je namreč, kako je botra svojo glavo na krilu pestovala, konjsko pa na vrat nateknila. Pa vendar odprè vrata in hipoma smrt spravi vse v pravi red. Ta ogovorí ženo: »Kaj si pa videla na poti?«

Pa branila se je in ni hotela ničesar vedeti. Ker pa smrt le ne dá mirú, pové ji vse.

»Vile in grablje« — pravi smrt — »to so moj najboljši hlapec in najboljša dekla, vse drugo pa ni kàj posebnega.«

Smrt jo spremi proti dômu in ko prideta v hosto, reče ji: »Pač dobro za té, da si mi vse po resnici povedala, kar si videla na poti do mene, kajti inače bi te zdaj le zdrobila kakor solnčni prah.«

Ker smo ravno o botrinjstvu izpregovorili, naj še dostavimo naslednje. Botrinjstvo se ne odreče skoro nikdar, kajti to je posebna čast in skoro neka dolžnost, ki jo izkazuj drug drugemu. Botri se povsod le vikajo, osobito pa boter in botra, in navadno ne opuščajo pristavljati imena, ako drug ogovarjajo drugega. Sramota je, ako se botri ne razumejo ali celó v sovraštvu živé. Ker se torej vičejo, ostajajo si nekako tuji in to je morda dobro zaradi tega, ker se lože ustavljajo grehu, ki je neki največji. Še celó botri fantje — in takšni ostanejo vse življenje, ako se ne oženijo — imajo nekako prednost pred drugimi.

Velikonočni prazniki imajo veselja za vsakega, posebno se jih pa veselé otroci. Na željo botra ali botre pridejo v ponedeljek ali na belo nedeljo po »pisanko«. Kos kolača ali pa kolaček, nekoliko rdečih jajec, kako pomaranče (v nji navadno srebrn denar), jabolka itd. so darila otrokom. Kaj jednakega prinašajo otroci s seboj, ali jih pa spremlja mati ali oče, da botre vsaj nekoliko odškodujejo.

Kako pa Ložničanje vrtajo velikonočni kolač, povedati hočemo prihodnjič.



Fran Erjavec.

Predavanje **Fr. Levca** dné 17. aprila t. l. v čitalnici ljubljanski v prid Erjavčevi ustanovi.

Čestita družba!

Slovensko »Pisateljsko podporno društvo« me je pozvalo, da bi v javnem predavanji izpregovoril nekoliko besed o slovenskem pisatelji, pred kratkim umrlem profesorji Franu Erjavci in o njegovem mnogostranskem književnem delovanji. Prevzel sem sicer to nalogo, toda bojim se, da mi je ne bode možno zvršiti častno in v zadovoljnost Vašo. Kajti težko je zanimivo opisati življenje možá, kateri je dolgo vrsto let živel med nami, katerega smo do malega vsi poznali osebno ter prijateljski občevali ž njim —, katerega zunanje življenje leži kakor odprta knjiga pred nami. Najmikavnejših dogodkov iz njegovega življenja pa zaradi raznih obzirov do soudeleženih oseb, ki bivajo še zdaj med nami, ni možno javno razpravljati.

A tudi o njegovem književnem delovanji je težko kàj novega povedati; kajti ni ga popularnejšega pisatelja v Slovencih, nego je bil pokojni Erjavec. Njegova pisava je ugajala duhovnikom, kakor posvetnjakom; učenjak, kakor učenec, kmet in gospod prebirata njegove spise z isto naslado; duhovita gospodična v gosposkem salonu, kakor priprosto kmetsko deklè v zadnji pogorski koči nahaja v njegovih spisih iste dobrodejne zabave. Erjavec je bil jeden tistih redkih pisateljev, ki je znal pisati za ves národ, a ne samó za posamezne dele njegove. Zategadelj je pa tudi smrt, ki nam je z neodvratno tragiko pobrala tega izbornega moža, živo občutil ves národ kakor splošno podeželno nesrečo.

I.

Fran Erjavec je bil porojen dné 4. septembra 1834. leta v Ljubljani v hiši Bernarda Klobovsa na Poljanah pod št. 26. (zdaj 49.) nasproti Marijanišču. Sedanji posestnik Klobovsove hiše je doktor Oskar Pongratz.

Oče njegov, Mihael Erjavec, bil je dolenjske krví. Domá v Kriški vasi pri Višnji Gori, zvršil je nekoliko gimnazijalnih razredov v Karlovci, bil pozneje vojak, kjer je dospel do častí narednika ali feldveblja, potem pa je služil pri zakupništvu užitninskega davka ter bil nápósled paznik ali priglednik v mestni klavnici ljubljanski.*)

*) Za mnogo podatkov ob Erjavčevih roditeljih se mi je zahvaljevati gospodu Petru Grassellijn, županu ljubljanskemu, kateri jih je izcrpil iz uradnih spisov na mestnem magistratu. Pis.

Mati Erjavčeva je bila Ljubljančanka. Roditelji njeni so imeli malo branjarijo in trafiko v zgoraj omenjeni hiši na Poljanski cesti. Elizabeta Bezljajeva, tako je bilo njeno imé, slovela je v mladosti zaradi izredne lepote svoje. Ko je bil l. 1821. v Ljubljani zgodovinsko-imenitni vladarski kongres, prigodi se nekega dné, da je Eliza Bezljajeva prala perilo na Ljubljanici ter si po zvršenem delu umivala obraz, kar pride mimo ruski car Aleksander I. s svojim adjutantom. Ko car ugleda cvetočo perico, ustavi se, potegne iz žepa rdeč svilen robec ter ga smehljaje pomolí lepi deklici, da si obriše ž njim mokri obrazek.

Iz zakona Mihaela Erjavca z Elizo Bezljajevo se je porodilo četvero otrok, izmed katerih je bil naš Fran predzadnji. Zakon je bil srečen; vendar se mi zdi, da je pri Erjavčevih máterina beseda veljala več nego očetova. Življenje v domači hiši nam Erjavec sam opisuje tako:

»Stanovali smo zunaj mesta. Pri hiši je bil vrt, v njem so rasla jabelka, hruške, češplje in tudi jedna češnja. V gornjem konci so bile gredice, na katerih so vse leto noter do pozne jeseni cvetele cvetice modre, rdeče, rmene in pisane. Moj oče so imeli ž njimi posebno veselje in če le niso imeli boljšega opravka, gotovo so bili na vrtu. Mati so bili pa bolj praktični; po stráni so gledali lepe rože, in če je prišla govorica na vrt, vedno so godrnjali, zakaj je ta lepi prostor brez vsacega dobička na vrtu. Oče, ki jim je bil hišni mir nad vse, udali so se napósled máterinim željam, in neko pomlad, jaz sem začel ravno v šolo hoditi, vrgli so mati z vrta vse rože in vse korenine, katere so oče še prejšnjo jesen s slamo zavarovali proti mrazu. Iz gredic je postala njiva, in namesto tulipanov in narcisov, namesto balzamin in georgin so posadili mati drago amerikansko zelišče — krompir. Le za plotom so pustili očetu majhen prostor, kamor so presadili tiste cvetice, ki so jim najbolj k srcu prirasle, ker materi bi se bili oče na tihem vendar le smilili, ko bi jih bili pripravili ob vse veselje.«

»Ali ljubša ko cvetlice in krompir, ljubša ko jabelka in češnje, dasi tudi sem jih prerad zobal, bila mi je velika mlaka konec vrta, ki tudi v najhujši suši ni usehnila. To je bilo moje morje, po njem so se vozile moje barke v daljna mesta; na niti sem jih vodil celó v Ameriko. Tja sem vozil pesek, nazaj sem pa nakladal češnjevih pešek. In če se mi je po nesreči potopila barka, nisem dolgo žaloval, naredil sem si drugo — od popirja.«

»Moje morje je bilo tudi živó. Žabe vsake velikosti so gospodovale v njem; vodni močeradi so kakor somi plavali sèmtertja, široki

vodni kebri v črnih frakih so se potapljali, vodni ščipalec je s kleščami prežal na mušice, ki so plesale nad vodó. Po ves dan sem stal kraj svojega morja in premišljeval živali, ki so tu notri živele in trpele. Še po noči v sanjah sem bil pri njih in o pomladnih večerih, ko sem ležal že v postelji, bila mi je najslajša muzika regljanje mojih žab, ki sem jih vse poznal, od najmlajše do najstarejše, ki je bila lepo zelena, po hrbtu pa je imela tri rmene proge. Najprej je jel moški bas poskušati žalostne glasove, odgovarjal mu je pa tanek glas — zdelo se mi je, da ga poznam. — Nekaj časa sta si odgovarjala v zateglih akordih, potem vse potihne; ali v tem hipu zagrmí ves kor, in regljanje se je razlegalo daleč okoli v neizrečno moje veselje, ali v veliko nejevoljo matere moje. In tudi po zimi, ko je moja regljajoča banda spala pod ledeno skorjo, imel sem na morji nepopisno veselje. Bilo je mraz, da je vse pokalo; s sosedovim Andrejčkom sva se pa drsala po vrtu, da so iskre švigale izpod podkovanih petâ, kadar ni bilo matere domá. — Nikoli te ne pozabim, mlaka na vrtu! Dnevi, ki sem jih preživel kraj tebe, bili so moji najsrečnejši!«

A kmalu je bilo konec te lepe idile.

Neko noč ljubljanski mesárji neusmiljeno pretepó Erjavčevega očeta; zjutraj ga najdejo nezavestnega ležočega pred klavnico in umrl je malo dnij potem. Pri Erjavčevih se je udomačilo uboštvo. Naš Fran je iz šole gredé večkrat gladen pobiral po tléh češnje, katere so poizgubljale branjevke; o prostih dnéh pa je s starejšo sestró hodil na Golovec po gozdno suhljád. Čez nekoliko let se mati njegova znova omoží v Zálog, Fran pa ostane pri stari svoji materi. A kakor je na naglem izgubil o č e t a, tako nekoliko let pozneje tudi m a t e r. V Zálogu je imela mati njegova krčmo. Nekega dné hoče brzo steči po stópnicah v globoko klet, opotakne se in pade tako nesrečno, da se ubije pri tej priči. Skrbela je že tedaj in tudi pozneje največ teta njegova, očetova sestra, bivša kuharica pri kanoniku Andrijolliju, kateri je Erjavec pozneje to dobroto povračal z otroško ljubeznijo, hraneč jo kakor mater svojo pri sebi v Gorici do smrti njene.

V šoli se mu sprva ni dobro godilo. Prilezel je sicer do četrtega razreda pod ostrega učitelja Ivanetiča, a tu mu je pošla vsa njegova učenost. Pouk je bil ves nemški in Erjavec je ujel komaj vsako deseto besedo, konec leta pa nesel debelo dvojko na svoje Spodnje Poljane. Vendar poskusi srečo svojo še drugo leto. Zdajci se mu pa, kakor mi je sam pravil, kar nekega dné odmašé ušesa in razveže jezik, da jo je znal rezati po nemški. Odslej je bil Erjavec ves čas četudi

ne izvrsten, vsaj soliden in dober dijak, tudi na gimnaziji, kamor je vstopil jeseni leta 1847. ter jo zvršil leta 1855.

Tista leta je živel v Šiški pri Ljubljani znani prirodopisec Ferdinand Schmidt. Za ogromne svoje prirodopisne zbirke je potreboval pomočnika in dobra sreča privêde Erjavca že v drugi šoli v Schmidtovo hišo. Vse proste dni je odslej pomagal Schmidtu urejati njegove zbirke, ali pa je staremu múžu prebiral prirodopisne knjige. Ondukaj se je Erjavec seznanil tudi z mnogimi drugimi kranjskimi prirodopisci, tako z Dežmanom, Hauffenom in Hofmannom. V njih družbi je oblázil velik del kranjske dežele ter preteknil, iščoč redkih žuželk in polžev, marsikatero podzemeljsko jamo in otlino. Erjavec je sam to življenje opisal z nedosežnim humorjem v »črticah iz življenja Šnakšnepskovskega,« natisnenih v Janežičevem »Glasniku« l. 1858.

Po zvršeni maturi leta 1855. se Erjavec odloči za učiteljski stan ter odide na Dunaj studirat kemije in prirodopisja. Tukaj je pridnemu dijaku učna uprava naklonila izdatno podporo s tem, da mu je podelila državno ustanovo, znašajočo 300 gld., pod tem pogojem, da se Erjavec pripravi za učitelja na realkah, katere so takrat začeli snovati po Avstriji. Že junija meseca 1859. leta, tedaj ne še po celó štiriletnih studijah, oglasi se Erjavec za preskušnjo, pri kateri je imel pa nekoliko nesreče, kajti iz glavnega svojega predmeta, iz kemije, bil je potrjen samó za nižje razrede, iz prirodopisja pa za višjo realko.

Poskusno leto je potem Erjavec odslužil na realki v Gumpendorfu ter bil poleg tega od dne 15. junija do dne 30. oktobra 1860. leta prêfekt v Terezijanski akademiji.

Ker je pa tedaj vsemogočni ministerski svetovalec Kleeman, poročevalec v naučnem ministerstvu, pri vsaki priliki poudarjal, da nobeden profesorski kandidat slovenskega rodú ne dobi službe na Slovenskem, odloči se Erjavec iti na Hrvaško in dné 30. oktobra 1860. leta je bil imenovan za pravega učitelja na zagrebški realki.

Tu je prebil Erjavec jednajst jako srečnih let.

Hrvatje so Erjavca visoko čislali zaradi njegovega korenitega strokovnjaškega znanja, in tudi zategadelj, ker je bil izboren in vesten učitelj, ljubezniv prijatelj in kolega in redek, pôšten značaj. Bil je na Hrvaškem kakor domá, govoril je izvrstno hrvaški in kmalu se privadil tudi hrvaškim društvenim običajem. Hrvaško zemljo je kmalu bolje poznal, nego vsak Hrvat; prepotoval je vso od konca do kraja. Tako n. pr. je septembra meseca leta 1864. z direktorjem Torbarjem in prof. Matkovičem potoval na Klek, na Plišivico in na Plitvička jézera. Iz Gospiča se je Torbar povrnil v Zagreb, Erjavec in Matkovič

pa sta šla v Zrmanjo, Knin, Šibenik in odondot po morji v Trst. Erjavec je na turški meji, zlasti v Kršlji, preiskal ondotne podzemeljske jame. Na turško-dalmatinsko-krajiški meji ustavi popotnika sredi gozda znani razbojnik Skundrič, a ne storí jima ničesa, ko mu povesta, da sta učitelja, a ne uradnika.

Prepotoval je največ peš tudi Slavonijo, krenil je celó čez državno granico v Banjaluko ter obiskal tudi Srem in Beligrad. Leta 1867. je bil z realčnim direktorjem Torbarjem, prof. Rihtaričem in sedanjim senjskim škofom Posilovičem v Parizu. Sicer pa je počitnice prebil v prijateljski družbi ali v Ljubljani, v Železnikih, v Škofji Loki, na Bledu ali v Kamniku. Kajti dasi udomačen v Hrvaški, srce je vedno ohranil svoji slovenski deželi. Ko tedaj leta 1871. nastopi doba Hohenwartovega ministerstva, misli Erjavec, da so Slovencem napočili ugodnejši časi; zato poprosi učiteljske službe na realki v Gorici, kamor je bil res tudi imenovan dne 17. avgusta leta 1871.

Gorica je solnčno in prijazno mesto z lepo, vinoródno okolico. Vendar se je tu jelo Erjavcu kmalu močno tožiti po veselem, živahnem Zagrebu. V Gorici ni bilo nobene vesele prijateljske družbe, nobene znane rodbine, nobenega javnega slovenskega življenja. Po krčmah in kavarnah je gospodarila furlanščina, kolegi so bili z redkimi izjemami sami Italijani, nemški Pemci in Tirolci ali pusti Slovenci; le redkokdaj se je mala domača družba zbrala v čitalnici. Naravno, da se je Erjavec čutil jako zapuščenega in večkrat je meni, ki sem ž njim vred prišel v Gorico, rekel naravnost, kakó mu je žàl, da je odšel iz Hrvaške. A ker ni našel v pofurlanjeni Gorici nobenega dušnega užitka, zatekel se je v naročaj večnolepe prirode. Ni ga bilo prostega dné, da bi Erjavec ne bil obesil popotne torbe čez rame, pa hajdi na kršni Kras, v Trnovski gozd, v ravno Furlanijo, v solnčna Brda ali proti vinoródni Vipavi. Časih je odšel tudi kar za več dnij v snežene vrhove Julskih Alp, na Krn, Prestreljenik, Matajor ali v Triglavsko pogorje.

Ker sem čestokrat spremljal Erjavca na teh izletih, bila mi je prilika natančneje opazovati in spoznati vse mnogovrstne vrline tega izbornega moža.

Vsak izprehod, vsaka pot mu je imela znanstven namen. Hotel je upoznati vse Primorje v geološkem, zemljepisnem in prirodoznanskem oziru. Prebrskal je vsak grmič, zdaj pobral drobnega polža, zdaj ujel brzonozega hrosta, zdaj odkrušil kos kamena, zdaj utrgal neznatno bilko. A vse to nabiranje ni kar nič motilo prijateljskega razgovora. Erjavec je védel vedno kàj novega povedati. Zanimali so ga vsi dogodki javnega življenja, zlasti ako so se tikali slovenskega národa; za-

nimala ga je vsaka politična in literarna novica in ob vsaki stvári je imel svojo utemeljeno sodbo. Mož obširnega strokovnega znanja bil je obdarjen s prirojenim tankim ukusom in poznal je tudi leposlovne proizvode raznih velikih literatur; pesnike slovenske pa je znal do malega vse na pamet in znana mu je bila vsaka povest, vsaka, še tako nedolžna razpravica domača. O sebi in spisih svojih ni govoril nikoli; ako pa sem jaz zasukal govorico na literarno delovanje njegovo, pomudil se je rad pri takem razgovoru, toda samó zategadelj, da mi je našteval formalne napáke in tehniške nedostatke svojih povestij in znanstvenih razprav.

In kakor sebi, tako je bil tudi drugim pisateljem jako oster, toda pravičen kritik; večkrat je grajal, nego hvalil, a graja njegova ni bolela; kajti Erjavec je imel obilo na razpolaganje tiste čudovite stvarí, katere tolikrat pogrešamo tudi pri omikanih ljudéh in katero imenujemo takt. Morebiti nikoli v svojem življenji ni razžalil nobenega človeka, dasi je kàj rad ugovarjal trditvam, s katerimi se ni ujemal, ter trdovratno branil svoje mnénje, katero je modro izrekel. Mnogo sem v svojem življenji srečal omikanih ljudíj, a malo poznam takšnih, da bi bila njih družba prijetnejša nego njegova. In ako sva po daljšem potovanji zvečer posédla okoli ognjišča med vesele Vipavce ali glásne Kraševce ter se krepčala s sladko reboljo ali kraškim teranom, oživel je Erjavčev humor in v veselem razgovoru nam je potekel večer. Pri vsem tem pa je Erjavec vlekel na uhó vsak glas, vsako frazo in besedo, velikrat me je dregnil z nogó, rekoč: »Ali ste čuli?« In rêči moram, da večkrat nisem čul ničesa, dasi je bila slovenščina moj metier; Erjavec pa je molčé dnevnik potegnil iz žepa ter zapisal novo frazo, nov izraz iz narodovih ust. In tako je nabral tisto neprecenljivo jezikovno gradivo, katero je več let priobčeval v Matičinem letopisu »iz potne torbe« in s katerim je tako lepo obogatil slovenski slovar in slovensko frazeologijo.

Drugo leto svojega bivanja v Gorici se Erjavec oženi z lepo, ljubeznivo gospodično. A medeni tedni njegovega zakona so bili kratki. Mlada žena zbolí nevarno in ni še dobro okrevala, zgodí se Erjavcu druga nesreča. Neko poletno noč je v Gorici razgrajala silna nevihta; strela udari v Erjavčevo stanovanje in ubila bi bila brez dvojbe obá, Erjavca in gospó njegovo, da ni bil na veliko srečo k posteljima napeljan zvônec, po čigar jekleni vrvici je odskočila smrtonosna električna iskra. Strah, katerega je Erjavčeva gospa prebila tisto noč, imel je zánjo hude nasledke; poprej vesela in živahna, postala je odslej melanholična in nervozna in z leti se je povečala ta bolezen tako, da Erja-

vec ni užival tiste blagodejne sreče, katere se je nadejal in katero bi bil po vsi pravici zaslužil v toliki meri, kakor nobeden drug človek ne.

Ko je bil tedaj dné 13. novembra leta 1875. imenovan za rednega vseučiliškega profesorja v Zagreb, moral se je temu jako častnemupozivu odpovedati zaradi svojih rodbinskih razmer. Z vso očetovsko ljubeznijo pa se je oklenil svojih otrók, dveh hčerâ in živahnega dečka Milana. A tudi v to srečo je nemila usoda posegla z neusmiljeno rokó. Duševno in telesno lepo razviti in bogato nadarjeni Milan umrje po kratki bolezni leta 1884. v sedmem letu dôbe svoje. Tega udarca Erjavec ni mogel preboleti, zlasti, ker je bil nesrečni mož prisiljen ločiti se tudi od svojih dveh hčerâ ter ji iz hiše domače poslati v Škofjo Loko tujim ljudem v vzgojo. —

V svetovni zgodovini, kakor v vsakdanjem človeškem življenji velikrat opazujemo rodbine, katere od rodú do rodú preganja usodna tragika, dokler z neusmiljeno močjo ne uniči zadnjega bitja.

In takim nesrečnim rodbinam bi jaz prišteval Erjavčevo.

Očeta so mu ubili ljubljanski potepuhi; mati se mu je ubila sáma; v mladosti še je izgubil svoja dva brata; smrt mu je vzela iskreno ljubljeno sestro. Zapuščena sirota je ostal sam na svetu.

In ko si hoče ustanoviti domače ognjišče, spet poseže vmes tista tragična usoda, razdere mu srečo, ugrabi mu dragega sina, odvêde ljubljeni hčerki; a te nesreče ni še dovolj — tudi on sam mora priti na vrsto! Zdrav in krepak mož nenadoma in neprevidoma po jednourni bolezni izdihne dné 13. januvarija t. l. plemenito svojo dušo!

II.

Oglejmo si nekoliko še književno delovanje pokojnega Erjavca.

Njegovo pisateljevanje je ravno tako mnogovrstno, kakor razsežno. Erjavec je napisal dolgo vrsto učenih prirodopisnih razprav; sestavil nam je celo kôpo šolskih knjig; nabral obilo jezikoslovnega jeklenega zrnja; njegove povesti in novele se prištevajo najboljšim, kar jih imamo Slovenci; v humoreskah in potopisih ga doslej še nihče ni dosegel in s svojimi »Domačimi in tujimi živalimi v podobah«, s katerimi je genijalno in samostvorno populariziral prirodopis, podal je Slovencem pravo zlato knjigo.

Erjavec je bil med svojimi kolegi in tovariši na glasu učenjak, ki je paznim očesom zasledoval vsak napredek prirodopisne vede ter

svoje razsežno in korenito znanje pokazal z mnogimi razpravami, spadajočimi v njegovo stroko.

Pod naslovom »o postanku i razvitku trakavica« je l. 1862. v programu zagrebške realke korenito opisal trakuljo.

Dve leti pozneje je v »Književniku« priobčil lepo razpravo »o vlasicah ili trihinah«. V 31. knjigi »Rada« jugoslavenske akademije je napisal epohalno razpravo »Slavonija v malakologičnom pogledu«, ki je bila sad večletnih njegovih studij in večletnega nabiranja in opazovanja. Zlasti zaradi tega spisa njegovega ga je jugoslavenska akademija dné 23. novembra 1875. leta izvolila za svojega dopisujočega člana.

Njegovo imé je zaslovélo tudi med nemškimi in francoskimi učenjaki. Družba »Société malacologique de la Belgique« v Bruselji ga je pozvala na sodelovanje in v njenih letopisih je priobčil razpravo »Contribution à la malacologie de la Croatie«.

A najimenitnejša znanstvena razprava, katero je priobčil Erjavec, slôve: »Die malakologischen Verhältnisse der gefürsteten Grafschaft Görz im österreichischen Küstenlande«. Natisnena je v programu goriške realke 1877. leta ter obseza 82 stranij velike osmerke. — Pri vseh malokologih ali polžarjih te ta učena razprava vzbudila soglasno hvalo.

Doktor Kornhuber, profesor na politehniki dunajski piše n. pr. o nji (»Zeitschrift f. d. Realschulwesen«, Wien 1877, pag. 189): »Der Verfasser liefert . . . . in dieser Arbeit eine Aufzählung der in Görz und Gradisca lebenden Binnenmollusken in systematischer Anordnung mit Angabe der gebräuchlichsten Synonymen der einzelnen Species und der bisher bekannten Fundorte der letztern, zu deren Feststellung derselbe auf Excursionen durch das interessante Ländchen nach allen Richtungen, während seiner sechsjährigen Wirksamkeit als Lehrer der Naturgeschichte an der oben bezeichneten Lehranstalt, wesentlich beitrug . . .

Die angezeigte Abhandlung kann als eine recht erwünschte Vervollständigung gelten von Kreglingers systematischem Verzeichnis der in Deutschland lebenden Binnenmollusken (Wiesbaden 1870) . . . . Der Aufzählung von 421 Arten schickt Herr Prof. Erjavec eine interessante Charakteristik der Regionen des Landes mit Rücksicht auf vertikale Erhebung, Klima und Boden voraus, indem er I. Hoch-, II. Mittelgebirge, III. Isonzoebene, Brda und Wippachthal, IV. denKarst und V. die Meeresküste unterscheidet, und gibt für jede Region die sie bezeichnenden Mollusken-Arten an. Endlich folgen drei Uebersichtstabellen, deren erste die Verbreitung der Arten nach den fünf Regionen,

die zweite die Vertheilung der Familien und Gattungen, und die dritte das numerische Verhältnis der in den verschiedenen Gebieten vorkommenden Mollusken darstellt. Ein vollständiges Register der Artnamen und Synonymen erhöht die Brauchbarkeit der Abhandlung, welche wir als ein neues Zeichen verdienstvoller naturwissenschaftlicher Thätigkeit . . . . . der Görzer Oberrealschule begrüssen und wertschätzen.«

Prvi nemški konhiliolog Kobelt omenja v svoji kritiki, da je Erjavec v tej razpravi opisal 111 polžev, ki poprej niso bili znani na Goriškem ter dostavlja: »Wir begrüszen darum mit Freude eine neue gründliche Bearbeitung, wie sie das Gebiet von Görz nun durch Prof. Erjavec erfahren hat. Nicht nur erhebt sich die Zahl der bekannten Arten von 90 auf 201, sondern wir erhalten auch zahlreiche, sehr interessante Angaben über die Verbreitung der einzelnen Arten, über Lebensweise und Vorkommen. — Der Verfasser hat zweifellos mit seiner Fauna von Görz der europäischen Mollusken-Geographie einen nicht unwichtigen Beitrag geliefert«.

Znani polžar Oskar Böttger v Frankfurtu na Odri imenuje Erjavčevo razpravo »eine meisterhafte Arbeit« (Palaeontographia, Suppl. III. pag. 31, Cassel 1877). Isti učenjak je nekega novega polža krstil »Clausilia Erjaveci« z dodatkom: »Ich nenne sie nach dem um die Malakozoologie der Länder der Adria so hochverdienten Herrn Prof. Erjavec in Görz« (Cf. Rossmässler, Iconographie VI, pag. 101).

Toda več nego s temi učenimi studijami in razpravami koristil je Erjavec národu slovenskemu z drugimi spisi svojimi prirodoznanske vsebine. Poudarjati nam je tukaj, da je Erjavec prvi profesor, ki nam je razven botanike oskrbel vse v njegovo stroko spadajoče šolske knjige. Spisal nam je živalstvo, kemijo, mineralogijo, somatologijo. Res, da so nekatere teh knjig poslovenjene, toda kakó so poslovenjene! Ta lepi jezik, ta krepki in jedrnati zlog, ta bistra in prozorna pisava — to so svojstva s katerimi se nobena druga šolska knjiga slovenska ne more ponašati v toliki meri, kakor se odlikujejo ž njimi Erjavčeve knjige. Njemu preláganje ni bilo hlapčevsko, mehanično delo. Bil je tudi v prevodih svojih silno vesten in natančen. Znano mi je, kakó je prirejal za natisek svoj »Prirodopis živalstva« v drugem izdanji l. 1872 Po tri dni, po ves teden je časih razglábljal in premišljaval kako posebno karakteristično besedo ter ugibal, kakó bi ji dal pravo slovensko lice. Pregledavala sva Cigaletov, Vukov in Miklošičev slovar, a napósled je morala vendar priti na vrsto — ultima ratio: pisal je pónjo Levstiku v Ljubljano ali Šuleku v Zagreb. Zategadelj pa tudi nobeden

učni predmet v slovenščini nima tako izbornih učil, nobeden predmet tako dovršene terminologije, kakor zoologija, mineralogija in somatologija. In kar je največ vredno, to terminologijo je Erjavec iz večine zajél naravnost iz národovih ust!

A ne samó za učenjake in za šolo, tudi za priprosti narod je Erjavec zastavil vešče svoje peró, učil ga je ljubiti prirodo, v njenih bitjih čestiti vsemogočnega Stvarnika, na drugi stráni pa v svoj prid obračati mnogovrstne prilike, katere priroda podaje človeku. Njegove »Domače in tuje živali v podobah«, kakor tudi »Naše škodljive živali v podobi in besedi« so pisane tako izborno, da poleg prijetne zabave človeku blažé srce, bistrijo um in mu povzdigujejo dušo do Bogá. Takó pa je bilo mogoče pisati tudi samó možu, ki je bil ves čas svojega življenja s preprostim národom v živi dotiki, ki je korenito poznal njegove nazore o živi prirodi, poznal njegove pesmi in pravljice o živih bitjih, in ki je bogate zaklade svojega znanja zavijal v besedo, kakeršno je čul iz národovih ust samih.

In kaj naj rečem o njegovi »Mravlji« in o njegovem »Raku?« To sta spisa, ki bi Francozu Micheletu ali Nemcu Brehmu delala veliko čast; v slovenski literaturi nimata sebi podobnega sódruga. Človek ne vé, čému bi se bolj čudil, ali ljubeznivemu humorju, ali divnemu jeziku, ali pisateljevi nedosežni spretnosti, s katero na najjednostavnejši in najpreprostejši način bralcu tolmači največje prirodnopisne uganke in probleme. »Mravlja« se bere kakor epos in pisana je z vsem znanjem prave pesniške tehnike. Pisal jo je pa Erjavec, ko je imel dveindvajset let; ali bêri jo danes, — trideset let po tem, ko je prišla prvič na svetlo — mikala te bode, kakor bi bila včeraj potekla izpod Erjavčevega peresa. In to je naravno! »Mravlja« je klasičen umetniški proizvod in vrednost in slava njena je neminljiva. Samó jeden spis se v naši literaturi more meriti ž njo, in to je »Rak«, katerega je opisal Erjavec l. 1881. v »Ljubljanskem Zvonu«. — »Mravlji« in »Raku« je dal Erjavec tako obliko, da bralec prvi hip ne vé, kaj je bila pisatelju prvotna in glavna namera: je li hotel ta dva objekta na poseben način znanstveno opisati, ali je hotel ž njima bralca samó zabavati: težko je najti mejó, kje v teh dveh spisih jenjava prirodopis in kjer se začenja leposlovje. In gotovo je upravičena želja, da bi spisi, kakeršni so »Mravlja«, »Rak« in »Rastlinske svatbe« Erjavčeve, postali tipični v našem slovstvu in da bi tudi drugi učenjaki, kadar obravnavajo znanstvene tvarine, dajali spisom svojim tako obliko, kakeršno jim je znal dati Erjavec; potem bi pojenjale tožbe, da so slovenski pisatelji vselej dolgočasni, kadar tolmačijo večjemu občinstvu kakšen znanstven predmet.

Z navedenimi spisi pa še nikakor ni izcrpljeno poročilo o Erjavčevem književnem delovanji, kajti Erjavec zavzéma tudi v leposlovji slovenskem častno mesto, in kjer se imenujejo prvi novelisti naši, tam se mora poleg Levstika in Stritarja, Jurčiča in Mencingerja, poleg Kersnika in Tavčarja omenjati tudi dično njegovo ime!

Z vsemi odličnostimi izborne svoje pisave združeval je Erjavec neki posebno ljubezniv humor in izreden dar prijetnega pripovedovanja. Ne rečem preveč, ako trdim, da ga doslej v tem oziru razven Levstika ni prekosil nobeden slovenski pisatelj, niti Jurčič ne. Tudi Jurčič ima obilo humorja, toda njegov humor je nekako rezek, suh in premišljen, Erjavčev pa nežen in naraven; Jurčič pripoveduje točno, natančno in počasi, Erjavec naglo in prijazno. Res, da v fotografični karakteristiki delujočih oseb in v psihološkem razvoji njih dejanja Jurčič daleč nadkriljuje Erjavca, a nasproti ima Erjavec spet prednost, katere zastonj iščemo pri Jurčiči. Jurčič za prirodo nima nobenega očesa, njemu je človek glavni in jedini predmet opisovanja; nikjer ne nahajaš v Jurčičevih spisih kakega prizora iz večnolepe narave; on ne vidi niti ptic, niti cvetlic, ker je preveč realist, da bi se oziral na take stvarí. Erjavčevim leposlovnim spisom pa ravno prekrasne slike in epizode, izvirajoče in zajete iz natančnega opazovanja prirode, dajó neko posebno milino in lepoto.

Prvo povest je priobčil Erjavec v »Novicah« leta 1857. Imenuje se »Véliki petek«. V Janežičevem »Glasniku« je objavil povesti »Na stricovem domu«, »Zamorjeni cvet«, »Husarji na Polici« in »Izgubljen mož«. — »Družba svetega Mohorja« je dala na svetlo njegove povesti »Hudo brezno« in »Ni vse zlato, kar se sveti«. Povest »Hudo brezno« spada med najlepše, mladini in preprostemu národu namenjene povesti slovenske. Vredna vrstníca je Ciglarjevega »Svetina« ali Jurčičevega »Jurija Kozjaka«. — Povest »Na stricovem domu« je spomina vredna zategadelj, ker se vidi iž nje, kakó je bilo pisatelju ležeče na tem, da bi Slovencem podal novelo, zajeto iz domačega življenja, in pisano samostvorno, ne ukrojeno po tujem vzgledu. — Novelo »Zamorjeni cvet« prevéva neka posebno blaga melanholija. In kako bi je ne; saj nam je pisatelj v nji, seveda v pesniški obliki, podal žalostno zgodovino prve svoje nesrečne ljubezni. Valentin, ki po neizmernih gozdih daljne Minnesotte in ob prostih bregovih veličastnega Missisippija išče mirú in pokoja srcu svojemu, to je mutatis mutandis Erjavec sam, in nesrečno omožena in zapuščena Regina v lepem slovenskem grádu, kateri hoče póčiti v brezkonečni bridkosti srce, to je bivša nevesta njegova, katero

je izgubil, kakor mi je sam rekel, po svoji krivdi. In kako je pisana ta povest! Kakó lepó se prilega elegični ton nesrečnemu koncu dejanja! In s prvo vrstíco vzbudi pisatelj zanimanje bralčevo, katero raste od odstavka do odstavka; bojiš se konca in vendar ga komaj pričakuješ!

Kaj pa naj rečem o njegovi noveli »Husarji na Polici«? Samó jedno napako ima, to namreč, da je prekratka! Kakor v »Raka« in »Mravljo«, tako je zbral Erjavec vse raznovrstne prednosti svoje pisave in jih položil v to povest. Živahno dejanje, dovršena karakteristika, prava resničnost poleg pesniškega zanosa, duhovit dialog, humor, dovtip in šala — vse to podaja duši tvoji tisti slastni užitek, ki je svojstvo pravih klasičnih proizvodov. Ni ti še zamrl smeh na ustnih, že ti igra solza v očesi in težko ti je zbrati čute svoje ter povedati, katera oseba v povesti ti bolje ugaja, ali modri oče župan, ki brati ne zna,ali potepuh Matizelj, ki je zdaj, ko prihajajo husarji v zapuščeno vas na vkvartiranje, najimenitnejša oseba v vasi zató, ker zna nekaj nemški lomiti; ali lepi vahtmajster, ali možaželjna vdova krčmaríca, ali ljubezniva Anka, ali premeteni husar cigan Miško — dokler se vse tvoje zanimanje ne koncentruje okoli junaškega, značajnega in moškega ritmajstra Mokošinija in okoli živahne grajske Bêrte!

Povedal sem že, da je bil Erjavec velik prijatelj peš-koraka in ako je le utegnil, porabil je vsak prost dan za daljši izlet. Odtod izvirajo mnogi njegovi potopisi, katere je objavil v raznih časih in raznih časopisih. Nekateri izmed njih, n. pr. »Pot iz Ljubljane v Šiško« ali »Kako se je Slinjarju iz Golovca po svetu godilo?« imajo namen s satiro in ironijo šibati napake slovenskih turističnih pisateljev; drugi pa n. pr. »Gostba v Mazinu«, »Spomini s pota« in »Med Savo in Dravo« smejo se prištevati pravim biserom našega slovstva. Število slovenskih potopisov je — legijon! A kje je brati potopis, ki bi se le iz daleka mogel primerjati Erjavčevemu potopisu »Na kraški zemlji« (»Zvon«, 1877.)? Vzemi v roke ta potopis in bêri ga, ne vzdržiš se solze! Kako ti je tu opisano kraško ognjišče, »beseda« v kraški vasi, pri kateri složno sodelujejo sivi župnik, mladi kaplan, šibki učitelj, kmetski fantje, zorna dekleta, in se nápósled vsi vaščanje od prijazne deklamovalke do sivega očeta župana navdušijo za sveto stvar domovinsko, da stojé in odkriti na župnikovo znamenje zapojó: »Hej, Slovenci!« Pravijo, da je kitajski car ukazal Državinovo odo »Bog« z zlatom in svilo vezti ter jo obesiti na steno palače svoje. Tako bi moral tudi nedosežni ta potopis viseti po šolah naših, kakor pravi vzor lepe pisave, prijaznega humorja in poštenega mišljenja v vzgled in posnemanje mladini naši.

Drobnejših spisov njegovih ne bodem našteval, dasi tudi oní niso brez pomena. Omeniti hočem samó, da je zadnje čase pripravljal za tisek »Malakologične razmere mejne grofije Isterske« in »Zoologične črtice s kvarnerskih otokov« in da je študiral zlasti ribe ter zadnjih pet let v ta namen prepotoval vse Primorje in vso Kranjsko; toda ni mu bilo dano završiti vélikih teh svojih del.

Gospoda môja, pri kraji sem! Samó še dve, tri besede. Kajti poročilo moje o književnem delovanji Erjavčevem bilo bi jako nedostatno, ako bi izrecno ne poudaril, kako čisto je bilo njegovo peró! Nikoli ni zapisal nobene besede, ob katero bi se mogel kdo spotikati v moralnem ali étičnem oziru. Njegovi čisti spisi so lep odsev njegove plemenite duše. Lepo je opazovati mladino v šoli, kadar pride v berilu na vrsto Erjavčev spis. Obrazi se učencem razvedré, oko jim žarí in po petnajst rok se vzdigne na jeden pot: vsak hoče brati!

Preverjen sem, da on, ki je dela Stvarnikova slavil v taki nedosežno lepi besedi, kakor doslej še nihče v Slovencih, on je prejel od vsemogočnega Stvarnika zasluženo plačilo. A dolžnost naša je, da ne zábimo njegovih sirót. Njemu, ki je otrokom našim v spisih svojih ostavil toliko duševnega užitka, smo dolžni, da skrbimo za hčeri njegovi. In Vaša navzočnost, čestita gospôda, danes v tej dvorani mi je veselo poroštvo, da slovenski národ izpolni tudi to svojo dolžnost! *)

*) Ker podpisani pripravlja obširnejši životopis pokojnega Erjavca, da ga za uvod dodá njegovim »Izbranim spisom«, katere misli prihodnje leto na svetlo dati »Matica Slovenska«, bil bi jako hvaležen vsakemu, kdor bi mi ob izbornem tem pisatelji, o njegovem življenji in delovanji hotel poslati kakšen doslej neznan podatek.

Fr. Levec.



Na samostanskem vrtu.

Z brevírjem v rôci po stezíci béli
Molčé sprehája star se minorit.
Za góro že se žarno solnce séli,
Večérnica z nebá razsipa svit.

Meglíca vonjajoča lahno plava
Nad zasajenimi gredícami
Ter vzibajoč jih v sanje poigrava
Ljubó se s péstrimi cvetícami.

Skrivnostno skozi mlado se zelênje
Belí visôki samostanski zid,
Na jedni stráni mirno zróč življênje,
Na drugi tok borjenja valovit.

Meníhu se smehljá okó — saj nosi
V pobóžnem srci najrahlejši mir,
In pómlad pisan cvét na pot mu trosi,
Na pot, na golo téme in — brevir . . .

Fr. Gestrin.



Drobne pesmi.

1.

Oj, studêna, šumna voda,
Zopet v tvôje zrèm valove;
Pómlad nôva krije zemljo,
Záme ni pomládi nove.

Pôkoj je minil mrtvaški,
Rádost se vrnila v loge,
Jaz jedíni se ne morem
Iznebíti temne toge.

2.

V dolíni tihi cvéla je,
Samó zamé dehtéla je.

Pokríla slana dol, goró,
Pokríla rožo mi mladó.

In véli cvet sem v grob dejál,
Srcé še svôje mu dodál.

3.

Záślo solnce, kakor v sanjah,
Mórje ziblje se;
K njemu z védre visočine
Mrak nagiblje se . . .

Záślo solnce tudi meni
Osamljénemu;
V némem jádu se nagibljem
H grôbu njénemu.

4.

Kaj prišlà si iz temíne,
Iz noči jadú in boja,
Osamljéna solza moja?
Skrij se, vrni se v globíne!
Svetu bi izdala bolečíne . . .
Svet je brez srcá,
Ne umé gorjá . . .
Skrij se, vrni se v globíne!

Rádinski.



Rastinske bolezni.

Spisal **Ivan Šubic.**

III.

(Dalje.)



Rastlina srka, razven ogljikove kisline, vso hrano iz tàl in zato je kemijska kakovost redilne zemlje bistvene važnosti za zdravje cvetličnega organizma. Niti jednega izmed znanih potrebnih živíl ne sme pogréšati v prsti, ako hočemo, da nam rastlina ne boleha in ne pogine. V prvi vrsti mora imeti cvetlica primerno množino vode. Ko vlada suša, umira nam rastlina za rastlino. Najdlje se branijo cvetlice z mesnatimi debli in listi, n. pr. resne ho-

mulice, netreski in kamnokreči ter mnogovrstni kakti; tudi lesnata debla primeroma lahko prebijejo dolgotrajno sušo. Te cvetlice precej malo izhlapévajo in zato ne porabijo toliko vodé, kakor mnogobrojne njih tovarišice. Sploh pa razločujemo tudi gledé mokrote tâl neko najmanjšino in največjino, ki sta odvisni od rastlinske vrste in od zemlje, v kateri živí. Kadar je največjina prekoračena, cvetka pogine. Ako je spodnja plast gosta, ilovnata in za vodo nepredirna, nabira se v rodovitni zemlji preveč vode. V takih mokrih tleh začnó rastline hirati in veneti, razven ónih, ki ljubijo nenavadno močo. Na vlažnih travnikih ginejo sladke bilke leto za letom, na njih mesto pa se sélijo kisle trave, ki niso tako izbirčne, a tudi gospodarju ne ugájajo tako, kakor sladke. Bolezen se v mokri zemlji pričenja na koreninah: podzemeljski deli jamejo g n i t i. Tedaj pa kmalu pridejo na vrsto tudi nadzemeljski deli. Peresa povenejo in zelišče pogine v kratkem; drevesa se držé dlje časa, a tudi njim se začne vrh sušiti in odmirati, konečno pa propada vsa rastlina. Posebno pri cvetkah, koje gojimo v róžnicah, treba skrbno paziti, da nimajo preveč moče v prsti. Ako je zemlja v róžnici preveč ilovnata in zablačena, ako se je róžnici zamašila luknja na dnu in preveč prilivamo, s k i s a se prst (kar takoj moremo spoznati po duhu), in korenine obolé. Cvetka začne hirati in veneti. Neizkušeni gojitelj njen misli, da cvetka pogreša vodé. Zato znova prilija in res, zelišče si nekoliko opomore. — A drugo jutro je zopet velo! kmalu ne hasne nobeno prilivanje, kajti korenine gnijó v premokri zemlji. Zvedeni vrtník pozna po glasu, da je preveč vode v rožnici. Treba je potrkati na róžnico. Če ima preveč moče, podoben je glas ónemu, ki ga daje od sebe gosta masa; suha róžnica pa doní otlo. Iz skisane prstí moramo obolelo cvetko takoj presaditi v dobro, svežo prst. Ako ji tedaj skrbno pristrižemo gnile korenine in jo previdno očedimo, ojači se kmalu in znova razvije v prvotni lepoti.

Množina vode tudi vpliva na temperaturo tâl. Mókra zemlja je mrzla, suha pa topla. Rastline, ki so vajene gorke prstí, zatorej bujneje poganjajo v suhi, nego v mokri zemlji. Nakitnim cvetkam iz gorkih krajev moramo jako previdno prilivati, da jim z vodó ne shladimo prstí. Če zelišče ne dobiva dovolj gorkote v tleh, kmalu obledí in pormení. Takrat vrtník prenese bolno gojenko v drugo, rahlejšo in priležnejšo ji prst ter skrbno uredi prilivanje. Da se v róžnici ne nabere preveč vode, priporočajo zvedenci stolčeno oglje, ki naj se zmeša s prstjo. Luknjičavo oglje posrka določeno množino vodé in jo drží med svojimi drobci, ostalo močo pa izpušča na dno róžnice v nižje plastí, kjer se odtaka skozi odprtino; zato ni nikdar preveč vode v róžnici,

v kateri smo prst pomešali z ogljem, a tudi suša se malokdaj prikaže, ker oglje dolgo obdržuje prilito vodo. Vrhu tega zadržuje oglje gnilobo in brani róžnico vsem ónim škodljivim elementom, ki so z razkrajanjem črnice in korenin v zvezi.

Poleg vode mora imeti rodovitna prst tudi vse óne tvarine, ki pripádajo glavnim sestavinam v rastlinskem truplu. Vsaka javnocvetka potrebuje nekaj žepla, fosforja, kalija, kalcija, magnezija in železa. Kjer manjka le jedna teh prvin, javlja se rastlinska bolezen in smrt. Zélišča pa jemljo váse opisane elemente v obče le kakor spojine raznih kislin, n. pr. žeplene, fosforove iz solitarne kisline. Naloga teh neorganskih živíl nam še ni povse znana. Navadno le toliko vemo, da so potrebna za razvoj raznih organov, toda podrobnosti so nam večinoma skrite. Zanimive so posebno óne bolezni, ki nastanejo, ako ne nahaja rastlina dovolj železa v tleh. Sicer je te prvine jako malo v cvetličnem truplu, ali neobhodno je potrebna za vse zelene dele. Brez železa se ne dela klorofil — óno zeleno barvilo, ki je prvi pogoj asimilacije. Ako vzgojimo kal v vodi ali v prsti, ki nima nič železa v sebi, tedaj ji pač prvi listi še ozelené; a ko je zaloga svojega železa porabljena, postájajo novi listi bledí in beli. Takrat pravi vrtník, da ima cvetka zlaténico ali bledíco. Če damo v prst potrebno množino železa, ali pa če pomočimo steblo in liste z razrejeno železovo razstopljino, opomore se kmalu zlatična bilina, listi ji znova ozelené in bujno požénó. Bledične cvetlice pa ne ozelené več — škodljivi proces je v tem slučaji že toliko napredoval, da ni več leka smrtni bolezni.

A časih opazujemo tudi pri popolnoma zdravih rastlinah bledičino. Po svojih vrtih gojimo več nakitnih cvetlic, pri katerih se čisto normalno prikažejo brezbarvena mesta na njih listih. Tu omenjam samó znane »židane trave«, katero pozna tudi preprosti kmetski vrtník. Na listih te trave (Phalaris arundinacea L.) se vrsté zelene in bledormene proge; strokovnjak pravi, da ima »panaširane« (panachures) liste. Takih rastlin sadí dandanes vrtník mnogo vrst, n. pr. belopisani jesenovolisti javor (Acer negundo L.), pisani grahovec (Caragana arborescens Lam.), japonsko kerijo (Kerria japonica X.), rmenopisani in bledopisani bezeg, zlato drevó življenja (Bista orientalis Endl.). V róžnicah gojímo panaširane pelargonije, kačnike (Arum), azaleje, hortenzije in druge. Te normalne zlatenice pač ne moremo šteti med bolezni, kajti pojavlja se vedno pri nekaterih povrstah. Ako cepimo navadne rastline z njihovimi pisanimi in zlaténičastimi vrstnícami, vcepimo jim tudi zlatenico — dokaz, da moramo tu računati z rednimi pojavi v rastlinskem življenji. V obče pa opazujemo, da so močno

panaširane rastline slabotne in ničeve in da nam radé poginejo. Manjka jim sploh klorofila in zato le v mali meri asimilujejo ogljikovo kislino; ogljikove hrane pogrešajo in tedaj hirajo in bolehajo.

Tla sploh tudi vplivajo na zunanjo podobo rastline. Zemlja, ki ima obilno hrane, pospešuje nenavadni razvoj rastlinskega trupla. Obilica vodé v prsti čestokrat provzročuje, da izgubí bìl svoje lase in se ogoli. Zaradi bogatega živeža časih vzrastó nenavadna stebla. Ako dobí cvetlica v kratkem času prav veliko redilnih snovij, prisilimo jo s tem, da hitro dovrši svoj razvoj in doseže vrhunec svoje vegetacije. Rastline, ki jih gojimo v róžnicah, radi postavljamo v hladna, suha zavetišča, dokler ne pride najugodnejši čas. Potem se morajo hitro razviti, brzo cvesti in roditi sad ter dokončati svoj tek. Zato napravijo le kratka stebla in ostanejo majhna, pritlikava. Vrtníku se potem posreči, da mu take zaostale pojedinke rodé jednake naslednike; — tako si vzgojí pritličen rod, ki na prvi pogled skoraj nič ni podoben svojim normalnim sorodnikom.

Poleg pritlikavih oblik nastanejo tudi orjaške forme, ako dovolj utegnejo razvijati se in imajo obilno hrane. Neprimerno bujna rast in debelost je vsekako tudi bolezen in nekaj nenavadnega, kakor pritličavost. Skoraj vse kultivirane rastline se odebelé in ojačijo v razkošni hrani. Ako odrežemo jeden del rastline, dobivajo drugi več živíla in rastejo bujneje nego prej. Kadar ustavimo razvoj cveta, razvijajo se listi lepše; četudi liste odstranimo, odebelí glavna ós, n. pr. pri repi, redkvi, kolerabi itd. Drevesno deblo rodí v takem slučaji nenavadno izprevite létine; mizarji iščejo desák takih dreves in jih porabljajo v zdelovanje hišnega orodja.

V preveč rodovitni zemlji se veje tudi radé sploščijo. To bolezen zovemo sploščenje ali fascijacijo. Steblo se razširi traku podobno in listi izgubé prvotno svojo ležo. Časih pa otekó rastline, listi jim počijo, postanejo luknjičavi ali pa se nagrbančijo na mnogobrojne načine. Vsem tem prikaznim večinoma iščemo vzroka v zemlji, ki donaša rastlini hrane. Nenavadne razmere v tleh rodé nenavadne pojave pri rastlinah.



Književna poročila.

III.

Morphologie des Görzer Mittelkarstdialektes mit besonderer Berücksichtigung der Betonungsverhältnisse von Dr. Karl Štrekelj. Wien, 1887, 8°, 122.

Slovenska narečja, posebno zapadna, so še dovolj dobro preiskana, dasi to ni naša zasluga. V prvi vrsti je omeniti tukaj izvrstnih in jako natančnih spisov poljskega učenjaka prof. Baudouina de Courtenay o rezijanskem (Опыт фонетики резьянских говоров) in bohinjskem (Отчеты командир. мин. нар. просв. II.) narečji; v Archivu f. slav. Ph. je opisal cirkniško narečje. Od domačinov imamo nekaj krajših spisov o slovenski dialektologiji, tako od Valjavca o gorenjskem narečji v okolici Predvora v gimn. progr. Varažd. 1858, od Klodiča o beneškem, od Scheinigga o rožanskem in od Zakrajška o primorskih narečjih v Janež. Glas. XII. Mnogo lepih in minuciozno natančnih podatkov o posameznih sloven. narečjih nam je podal p. St. Škrabec. Nov lep donesek te vrsti je zgoraj omenjeni spis o kraškem narečji, katerega bode vsakdo veselo pozdravil, če ve, kako redki so pri nas taki spisi. Želeti je samo, da bi to bil začetek novega časa med nami, da bi se tudi mi poprijeli z isto ljubeznijo in delavnostjo dialektičnega preiskávanja našega jezika, kakor Poljaki. Mi mnogo govorimo o ljubezni do našega jezika, toda delamo malo. Ta indiferentnost je vzrok, da dozdaj niso preiskana severna in vzhodna narečja, v katerih je marsikaj zanimivega.

Spis se odlikuje po natančnosti in zanesljivosti vseh podatkov, posebno pa po jako bogatem leksikalnem gradivu, katero je v njem nakopičeno; vsled tega je knjižica lep donesek za slovenski slovar. Razvrstitev je pregledna, pisava trezna, brez vseh nepotrebnih lepodonečih fraz, in kratka, časih celo prekratka, tako da je na nekaterih mestih nekoliko nejasno, kaj je hotel pisatelj povedati. Tako n. pr. na str. 50: „Der loc. geht bei allen auf *i* aus, das bei den *a*-Stämmen wohl auf ѣ zurückgeht,“ kjer ni jasno ali se ima razumeti, da *i* odgovarja neposredno ѣ ali pa posredno t. j. posnet po analogiji mehkih debel. Pisatelj je hotel gotovo reči prvo in pravo.

Dobro je pisatelj storil, da se je oziral, kjer le mogoče na stsl., a pustil v miru nesrečni sanskrit in tudi ni na pomoč klical indoevropskega prajezika, kakor je to najti v nekaterih dialektologičnih preiskavah, češ, da ima spis bolj učeno lice. Da nam predoči natančno govorjeni jezik, uvedel je v knjižico diakritične črke; da se naglasne posebnosti bolje razvidijo, obravnava g. pisatelj samostavnike in pridevnike ne v jednem nego v več razredih; pri tej razdelitvi mu je bil odločevalen obseg besede. V prvem razredu razpravlja o besedah, katerim je imenovalnik jednozložen, v drugem o

dvozložnem, v tretjem o trizložnem, in pri maskulinih je uvedel še četrti razred, v katerem nam podaje samostavnike, ki imajo štiri ali več zlogov.

Opisano narečje se govori, kakor nam pisatelj v uvodu pripoveduje, na jugovzhodnem Goriškem in sicer v Komnu, Gorjanskem in bližnjih vaseh ter „se more za glavnega zastopnika goriških kraških narečij zmatrati.“ Kot južnozapadno slovensko narečje ima tudi vse lastnosti in posebnosti teh narečij, v prvi vrsti tako imenovano vokalno harmonijo, katero je najpoprej prof. Baudouin d. Court. opazil v rezijanskem narečji in jo pripisoval vplivu turanskemu. Опытъ фон. резьян. говор. § 211—217; Глоттологическія (лингв.) замѣтки I. Primerov za ta pojav je vse polno najti v razpravi Štrekeljevi n. pr. sát-sɛdý, smrát-smrɛdý, hlát-hlɛdý, krɛ̀lić, mlɛ̀dić, pɛstíér, boγɛtín, strɛšilo, woprɛvílo, mlɛdíka, sɛmíca, tɛtínski, dɛhýr, caγɛ̀ńka, vasočína, casárstvu, brazbúžn, toda brɛzvíérn, dɛšíca (= dušica), dɛ̀šit. Na isti način spreminajo samostavniki, katerim je v nom. pl. končnica *ɛn*, *ɛš*, *ɛt*, pred suf., v katerem je *a*, svoj ɛ v *a*: žívɛš gen. živaža. Ravno tako se assimiluje tudi zastopnik stsl. ѧ naglašenemu glasu in tako imamo potem mesto pričakovanega nsl. *e* vsled vpliva vokalne harmonije v nekaterih slučajih *a*, na kar je že Zakrajšek v Glasniku XII. opozoril in kar je našega Miklosicha privedlo, da je trdil: „Das nsl. nähert sich in äussersten westen seines gebietes den sprachen erster reihe.“ (t. j. češkemu, rusk. etc.) Vgl. Gramm. I², 37 in tudi 308. Taki slučaji so v kraškem narečji n. pr. dzsaták toda dɛsíétka, dzvaták ali dɛvíétka, mzsú ali mésy.

Druga posebnost tega narečja je, da pozna tudi glas *ć*: v inf: sɛ́ć, lɛ́ć, strɛ̀ć; češćen, hrɛ̀stić, krɛ̀lić, hći itd. Ta glas ni omejen samo na omenjeno narečje, nego se govori tudi v drugih zapadnih narečjih, tako v rezijanskem, beneškem narečji in na Gorenjskem v okolici Predvora. Za stsl. nosni samoglasnik ą govori se v nekaterih slučajih *u* n. pr. γzlúp, zúp, múš; dalje v acc. in instr. sgl. a-deb., v acc. sgl. sestavljene sklanje in v 3. pl. vseh glagolov, ker je pri vseh predrla analogija V. vrste. Zapazujemo nadalje, da se mesto *m* na konci besede izgovarja v nekaterih končnicah *n* in sicer v 1. sgl. sedanjika, v instr. sgl. in dat. pl. ъ/o -deb. Tudi stsl. lъ nadomestuje nekolikokrat *u* n. pr. dúh (= dlъgъ) dežnik, puno, wuk, tuči, wobóć. Zadnje tri posebnosti (ć, m = n in lъ = u) ima goriško-kraško narečje skupno s čakavskim v Istri. Kakor v večini sloven. narečij zginil je tudi v kraškem razloček med trdimi in mehkimi debli in govori se n. pr. v dat. pl. in instr. sgl. jednako pri mehkih in trdih deblih *-am* in v gen. pl. brez razločka *-ow*. Ta razloček zginil ni še le danes iz jezika, nego že v prejšnjem času, in mi moremo lepo opazovati v naših starejših pisateljih, kako se vedno bolj in bolj zgubiva omenjeni razloček, kako vedno bolj nadvladuje analogija trdih debel. Že Trubar, Dalmatin in Krel niso mnogokrat delali tega razločka: tako

piše Krel že koncom, ſarcom, mozhom itd. Assimilirana oblika se je ohranila pri o-debl. samó, če je bila njim končnica *-ije*: seleniem 19a, dianiem 23 b, priteniem 24 a, obrésaniem 48 b, pitijem 108 a, ſpaniem 109 a, dihaniem 162 a, itd. Isto pravilo je najti tudi v Trubarjevem Ta drugi deil tiga noviga testamenta 1560, kjer ima samo eno besedo s končnico -ии v instr. sgl. -om, namreč veſſeliom, in v njegovem Catechis. in der windischen Sprach 1550. Tudi v Hrenovi knjigi Evangelia inu lystuvi 1612 so pri omenjenih besedah assimilirane oblike v veliki večini; v Schulli tiga premishluuania, ktero je prestavil Adam Skallar 1643, pa prevagujejo že prav znatno neassimilirane oblike, tedaj: veselam 12 a, 52 a, 54 b, ponishuanam 12 a, veſſelom 24 a, 38 a itd. V III. knjigi Janeza Kriškega (1696) so sploh neassimilirane oblike v veliki večini in slučaji kakor n. pr. kamenjem 18, 20, so izjema. Od prvih decenij XVIII. stoletja je pa analogija trdih debel popolnoma predrla v instr. sgl. in dat. pl. in izključljivo nadvladala v vseh onih narečjih, kjer se še dandanes tako govori. Isto opazujemo že v najstarejših poljskih spomenikih.

V sklanji se je ohranilo nekaj starih oblik, posebno v nom. pl. u-deb. in pri vseh besedah, katere se po tej sklanji sklanjajo, končnica -ŭóvɛ (= -ove), n. pr. wolŭóvɛ, roγŭóvɛ, sϰnŭóvɛ, dϰhŭóvɛ, wozŭóvɛ, bogŭóvɛ itd. Ta končnica, katera se je ohranila tudi v rezijanskem narečji, je že v naših najstarejših pisateljih prav redka; tako jo je v Trubarjevem Matevži samo enkrat najti, v njegovem Abecedariumu in Catechis. je pa celo ni; v Krelovi postili, katera vendar obsega 174 listov, nahaja se samo dvakrat. Izpodrinila jo je že v prvih naših pisateljih končnica *-ovi*, v kateri se je *e* nadomestil z *i* po analogiji velike večine moških samostavnikov. To končnici *-ovi* nahajamo že v pravem staroslovenskem spomeniku, v psalt. Sinait. n. pr. сн҃ви 28, 5, сновн 35, 8 itd. — Samostavniki na — aninъ ohranili so v nom. pl. konsonantično končnico — ane (— e): Kržánɛ, Tržáčenɛ.

G. pisatelj je pojasnil in razložil tudi mnogo oblik in zadel gotovo nekolikokrat pravo, toda podal je nam tudi nekaj razlag, katere se bodo, če so še tako mamljive, morale zavreči, ker se jim upira zgodovina njenega razvitka. K zadnjim prispada — da se držim reda — tolmačenje končnice — *am* v instr. sgl. in dat. pl. ъ/o -deb. in *-ah* pri istih deblih. Miklosich se ni spustil v razlago teh oblik ter samo pravi: „In den westlichen teilen des nsl. sprachgebietes wird am, ama für om, oma gesprochen“, toda o istih ruskih oblikah pravi, da so vzete od a-deb. Spominjam se tudi šaljive razlage Žolgarjeve, kateri je izrekel v nekem starem poročilu Celjske gimn. da je *a* v teh končnicah starejši od stsl. *o* in da kar naravnost odgovarja skr. *a*. Baudouin de C. trdi, da se je *a* v *am* razvil ne iz o, nego iz ъ, da je tedaj am = ъm. Отчеты ком. мин. нар. просв. II. 56, 59. Tej

razlagi se upira zgodovina te oblike, katera nam kaže, da je ta oblika sekundarna, da je nastala še le pozno, ne iz -ъm, — ъмь, — ъмъ nego, da je nadomestila -om; *am* se je v tem slučaji dosti pozneje prikazal od *om* ter je organično končnico šele v teku časa izpodrinil. Da, če bi naši najstarejši pisatelji rabili v instr. sgl. in dat. pl. tako izključljivo *am* kakor rabijo *om* pri ъ-debl., verjetna bi bila razlaga poljskega učenjaka. Štrekelj je porabil Miklosichevo razlago istih ruskih oblik za omenjene slovenske ter pravi: „Die Endung *am* von dem aus der Verbindung des Stammesauslautes ъ mit dem Casussuffixe *mь* entstandenen nsl. *om* ableiten zu wollen, wäre eine schwer erweisbare Annahme. Wir haben hier vielmehr eine Anlehnung vor uns. Es wird wohl allgemein zugegeben, dass das Russische ein *amъ*, *achъ*, *ami* in *rabamъ, rabachъ, rabami* den gleichen Casus der *a*-Stämme entlehnte. Im Karstdialekte lautet plur. dat. *wúkam*,, loc. *wúkah*,, instr. *wûki* und *wúkami*; ich glaube nun, dass hier dasselbe wie im Russischen eintrat, und dass man das *a* dieser Ausgänge nicht irgendwelcher vocalharmonischer Beeinflussung verdanke. Sobald aber die Endung *om* im plur. dat. durch *am* verdrängt worden war, konnte von dem gleichen Schicksale auch das *om* des Instrumentals sing. nicht mehr lange verschont bleiben.“ Da bi bil nsl. *om* iz *-ъmь* nastal, kar je tukaj omenil pisatelj samo mimogredé, ni verjetno, ker bi iz *-ъmь* v sloven. narečjih moglo nastati samo *am* ali *em*, na zapadu in jugu prvo, na severu drugo. Ne sili nas tudi čisto nič, da bi morali različne oblike instr. sgl. posameznih slovanskih narečij spraviti pod jeden klobuk, temu se tukaj upira glasoslovje. Na vsak način je v omenjenem sklonu za sloven. in srbo-hrv. prestara oblika *om*, katera ni šele iz -ъмь nastala: najbrž velja isto tudi za stsl. poljska in češka oblika tega sklona *em* in najbrž tudi ruska, kakor to sklepa Leskien iz tega, da se ni iz *om* razvil v maloruščini preglas *i* (ô), razvila se je pa iz *-ъmь* in ne odgovarja neposredno stsl. *omь*, inače bi bilo *om* ostalo (cf. Vetter, Zur Gesch. d. nomin. Declin. im Russ. str. 22.).

Štrekeljevi razlagi končnic *am, ah*, katera je a priori prav verjetna, posebno, če se kaže na baje isti pojav v ruskem, upira se zopet zgodovina teh končnic. Dokazati se da, kar je že temeljiti poznavalec naše slovenščine in njene zgodovine p. St. Škrabec izrekel (Cvetje II. zv. 4.), da so končnice *am, ah* najpoprej nastopile pri neutrih in da, ko so pri teh že v večini, jih še ni najti pri moških samostalnikih. To gotovo ni slučajno in če rečemo, da so te oblike postale le po analogiji a-deb., ostane nam vedno nejasno in nerazumljivo, zakaj se so najpoprej pojávile pri neutr. samostalnikih, tedaj pri besedah, katerim se nom pl. končuje na *a*. To se da samo na ta način razjasniti, da rečemo, *a* v *am, ah* m. organičnega in starejšega *om, ih*, je vzet iz nom. pl., katerih se pri neutrih končuje na *a;* če bi

tega ne bilo, morali bi v istem času najti *am*, *ah* tudi pri moških samostalnikih, in vendar jih nahajamo še le mnogo pozneje. V instr. ogl. je *am* še le pozneje nastal vsled atrakcije, kar je omenil tudi pisatelj. Da je res na ta način *am* iz *om* v dat. pl. nastalo in da je pri moških samostalnikih še le pozneje najti, hočem dokazati iz naših starejših pisateljev. Pri tem se seveda ne bom oziral na brizinske spomenike, kateri v tem slučaji nič ne dokazujejo in v katerih ni jedinstvenega jezika, nego zmes domačega slovenskega in cerkovnega jezika.

V našem najstarejšem spomeniku, če sploh smemo očitno izpoved (confessio generalis) iz XV. stol. tako imenovati, sta dva primera pri neutr. o-debl. na *am:* deylam 1 in 11; toda pri moških samostalnikih je v tem spisu *om:* svetnikom 7 in 8. V Dalmatinovi bibliji (1584) prevagujejo pri neutrih že oblike na — *am* n. pr. dellam Pr. (= Predgovor), mestam Nem. 32, Dev. 2, 20, Gen. 18; jagnetam Nem 29 (trikrat); kraljestvam Dev. 3; nebessam Pr. Gen. 28, Ex. 9, Dev. 4. Najti je seveda tudi še oblike na *om* v dat. pl. o-deb. n. pr. nebessom, jagnetom, viudstvom itd. Pri moških samostalnikih je pa izključljivo samo *om:* grehom Pr. svetnikom Pr. norcom Pr. II., rodom itd. Da se je res pri moških samostalnikih v dat. pl. govorilo *om* in ne morda tudi *am*, dokazujejo nam oblike s končnico *um*, sinum Gen. 21, Ex. 28, Lev. 6; bogum Gen. 22, 23 itd., v katerih se je *um* mogel razviti samo iz dolgo naglašenega *om*, kajti samo dolgo naglašeni *o* spreminja se v jeziku, katerega sta Trubar in Dalmatin pisala, v *u*. Tudi Bohorič razločuje v svoji slovnici (1584) v tem obziru moške samostalnike od srednjih in piše samo pri zadnjih v tem sklonu *am;* pri moških samost. pa rabi izključljivo le končnico *om:* dulshnikom 39, dolshnikom 171, pèrjatlom, toda nebeſſam 168. Tega razločka držal se je tudi v svojih paradigmih, kjer íma za moške samostalnike ozhetom 47, za srednje pa piſmam 60. V jednem slučaji nahajamo v njegovi slovnici tudi *um*: vranum, kar dokazuje, da moramo res smatrati *om*, *um* za končnico pri masc. Še v Hrenovi knjigi Evangelia inu lystuvi (1612) je dobro opažovati ta razloček, kajti tudi še tukaj imajo samostalniki moškega spola skoraj izključljivo *om*: ozhakom 4 b, zhlovékom 9 a, vétrom 27 a itd. (toda zhlovékam 126 b). Pri neutríh pa čitamo *am* n. pr. perſsam, 68 b, uſtam 71 b, teléſſam 68, nebeſſam 115 a. Tedaj je v začetku XVII. stol. gledé rabe *om* in *am* v dat. pl. še skoraj isto razmerje, katero smo videli pri naših prvih pisateljih. Šele v teku tega stoletja se je začela končnica *am* tudi pri moških samostalnikih naglo razširjevati, tako da beremo že v zgoraj omenjenem prevodu A. Skallarjevem (1643) dosti dat. pl masc. z *am* n. pr. otrokam 19 b, podloshnikam 40 a, iogram 71 b; 73 a itd. Tako piše tudi Schönleben v svoji knjigi Evangelia inu lystuvi (1672) pri moških samostal-

nikih *om* in *am*: ozhakom 4, zhlovékom 13, angelom 19, piſariom 24, ajdom 71 in, potam 11, phariſeerjam 24, jogram 274, zhlovekam 310 itd. Tudi v Kastelci (Nebeshki Zyl, 1684) beremo obe obliki, toda prevaguje že *am*. V začetku in v prvi polovici XVIII. stol. je pa v nekaterih narečjih končnica *am* tudi pri mascul. že popolnoma izpodrinila *om*; tako je v knjigi Catholish kershanskiga vuka peissme izdane v Gradci l. 1729. najti samo dat. pl. mošk. samost. na — *am*: poslushauzam 11, doushníkam 145, gréshnikam 208, slushabnikam 231, svetnikam 239 itd. Tako piše tudi Rogerij v Palmarium empyreum (1731) *am* n. pr. ſtanovam 4, padzam 5, angelam 5, sodnykam 10, podloshnikam 13, Rimlanam 18, otrokam 20, hlapzam 25, miniham 39.

Videli smo tedaj, da je *am* v dat. pl. najti že v prvih naših pisateljih, da, celo v spisu iz XV. stol., toda samo pri neutrih, videli smo tudi, da *am* pri mošk. samost. nastopa šele pozneje in da se šele okoli polovice XVII. stol. rabi tako pogostem, kakor se je rabil *am* pri neutrih sto let prej. Iz tega smemo in celo moramo sklepati, da ni *am* v dat. pl. analogija od a -debl. — v tem slučaji nam vse omenjeno ostane nejasen slučaj — nego, da je nastalo na ta način, da se je naslanjala končnica dat. pl. na nom. pl., da je tedaj vzela *a*, kateri se nahaja v nom. pl. o -debl. v dat. pl.[1]) Da je to res tako, dokazuje nam jezik prekmurskih, hrvaških in sosednih štajerskih Slovencev, kateri še dandanes razločujejo v tem sklonu med samostalniki moškega in srednjega spola ter samo pri neutrih, toda pri teh izključljivo, govore *am*, naslanjaje to končnico na nom. pl. Tako beremo v Küzmičevem Novem zakonu (izdaja 1848) mêstam 20, 111, 231, vüstam 208, kolenam 111, vratam 117. 143 itd; toda pri moških samostalnikih samo *om* n. pr. bratom 9, dužnikom 9, vötrom 14 itd. Ta razloček pozna dobro tudi Dainko v svoji slovnici (Lehrbuch der windischen Sprache 1824) ter stavi v paradigma za moške samost. rakom, rakih (str. 86), za srednje pa letam, letah (str. 108) in v pridejanem kratkem berilu čitamo: koscom 300, volom 336, a kolam 301. Tako je tudi v njegovih štajerskih narodnih pesmih (Posvetne pesmi 1827) najti: dvercam 30, kolam 65. Da tudi kajkavski Hrvati (Slovenci) poznavajo in delajo ta razloček, prepričujemo se iz Valjavčevih narodnih pripovedek

Ko je začela končnica *am* v dat. pl. tudi pri mošk. samost. bolj in bolj prodirati, se ji tudi *om* v instr. sgl. ъ/o -deb. ni mogel dolgo ustav-

[1]) V nekaterih narečjih je pospešilo ta proces to, da se izgovarja nenaglašeni *o* kot *a*. V teh narečjih bi bilo pozneje iz *om* nastalo *am* radi omenjene izreke; toda to izreko zapazujemo šele pozno, mnogo pozneje od *am* m. *om* pri neutr. Najbrž je tudi ta izreka nekoliko vzrok, da se je v drugi polovici XVII st. tako naglo *am* razširjal in v tako kratkem času izpodrinil *om*.

ljati; najbrž koncem XVI. stol. ali v začetku XVII. je začela nadomestovati organični *om*, kolikor se da to razvideti iz Skallarjevega rokopisa; da, v tem je *am* celo v večini. Na prvih 75 listih imamo *om* pri moških in srednjih samostavnikih ъ/o-dekl. 32krat, *am* pa 45krat. Skoraj isto razmerje je v zgoraj omenjeni knjigi (Nebeshki Zyl) Kastelčevi V tretji knjigi Janeza Kriškega (1696) prevaguje tudi že *am* znatno; na prvih 270 straneh nahaja se 33 krat, *om* je pa najti samo v 14 slučajih. Začetkom XVIII. stol. je končnica *am* že popolnoma nadvladala nad *om*, kakor se o tem lahko iz gore navedenih dveh knjig od l. 1729. in 1731. prepričamo; v prvi beremo samo *am*: kralam 8, reshétam 11, meſam 27, teleſſam 27, 88, synam 127, ozhetam 139, ſtraham 211, trepetaniam 211 itd.; v drugi ni na prvih 42 straneh najti slučaja z *om*: čitamo samo *am*, katerih primerov je okoli 50. V prvih desetletjih XVII. stol. je pa *am* v instr. sgl. le redko najti; v Hrenovi knjigi (Evangelia) je skoraj izključljivo brati samó *om*, *em*: veßeljém 4 b, ſhumenjem 5 a, velizhaſtvom 5 a, redom 6 a, sahvalenjem 7 a, bugom 7 a, kamenjem 13 b, 14 a, 31 a, kruhom 15 a, poſtovanjem 23 b, oroshjem 55 b, morjenjem 5 a; da celo *um* beremo dvakrat: s' svetim duhum 76 b, s' velikim glaſum 71 b. V prvem slovenskem pastirskem listu od l. 1631, katerega je izdal Wiesthaler v Letopisu Matice slov. 1882. in 1883. str. 96—122 najti je v instr. sgl. v štirih slučajih končnico *am*: sadershainam 100, maſillam 102, oroſhjam 103 in perſtam; organični *om* pa čitamo v jednajstih slučajih. Če primerjamo tedaj v tem obziru jezik prevoda Skalarjevega l. 1643 z jezikom samo 12 let starejšega pastirskega lista, vidimo dovolj veliko razliko, iz katere sklepamo, da se je v tem času ta proces razprostiranja končnice *am* in izpodrivanja *om* prav naglo in krepko vršil. Jasno je, da je krivo, če meni Vetter v svoji razpravi: Zur Geschichte d. nomin. Declin. in Russ. str. 33: „Am feinsten hat wohl das Neuslovenische die Unterschiede (namreč v dat. pl. med spoli) erhalten“.

(Dalje prihodnjič.)

V. Oblák.



Imenitna knjiga.

(Konec.)

III.

Videli smo do sedaj, koliko zanimivega gradiva obseza prvi del te knjige. V drugem delu govori pisatelj o slovanski tradicijonalni literaturi in o njeni važnosti za kulturno zgodovino in za bajeslovje. Kakor se je opiral prej posebno na jezikoslovje, tako razpravlja tu na prvem mestu pomen jezikov za razvoj narodov in njegovo književnost. Jezik druži posameznike v narode, po njem postajamo udje človečanstva, brez narodnega jezika ni

individualnega življenja, ni zgodovine; jezik je najsvetejša lastnina vsakega naroda, ž njim stoji in pada narodnost, govori učeni profesor s Heysejem. Narod, ki izgubi svoj jezik, izgublja ž njim tudi karakteristične svoje nazore, za nekaj časa — in to navadno za prav dolgo — omahuje med starimi in novimi nazori, kar je njemu vedno na veliko kvar in škodo.

Z jezikom v najtesnejši zvezi je literatura. Po navadnem mnenji spadajo v slovstvo v ožjem pomenu le pisana dela vsakega naroda. Ravno tu nam pa kaže prof. Krek prvi, da moramo prištevati literaturi narodovi tudi vse tradicijonalno blago, naj bode zapisano, ali naj še živi le v ustih narodovih. Tu, kakor drugod, zadel je popolnoma pravo, kajti gotovo si ne moremo misliti nič bolj izvirno narodnega, kakor je ravno tradicijonalno naše slovansko blago in le tedaj ostanemo v tesni zvezi z narodom, ako se oziramo na to, kar je izumil sam. Pri drugih narodih, ki se dičijo, da so dospeli že na vrhunec omike, vidi se velika razlika med omikanci, ki se vedó kot zastopniki svojega naroda, v pravem pomenu so pa že izgubili svojo dotiko z onimi krogi svojih rojakov, kateri so narod, iz katerega so se narodili sami. Krekova difinicija ni torej samo istinita in znanstveno upravičena, ona nam kaže zajedno v kratkih besedah tudi geslo, katerega se moramo držati, ako hočemo biti in ostati vedno narodni, to je: v tesni zvezi z narodom samim, kajti omikanci naj bodo vedno le cvet narodov, ne pa le narod záse, kateremu bi kmalu zmanjkalo trdne podlage.

Že jezik sam, ne le v svoji formalni obliki, ampak v svojem pomenu nam je vodilo, katero nam razjasnuje našo nekdanjost. On nam kaže duševni razvoj naših pradedov v jasni luči, on nam slika stanje njihovo v časih, o katerih nimamo nikakeršnega zgodovinskega spomenika, tako natanko, da nam ni treba boljših svedokov za starodavnost. Na osebnih in krajevnih imenih nam kaže pisatelj staro slovansko lastnino, ki nam priča narodov značaj že bolje, nego bi ga bili mogli opisati pisatelji. Narava je dajala pradedom našim imena za osebe in za kraje. Ta imena kažejo torej, da je bilo mišljenje narodovo v tesni zvezi z naravo, da so bile natančno že odločene politične razmere, da so se razširjali Slovani po mnogih krajih, kjer jih zdaj ni več. V tem oziru so torej tudi velikega pomena za zgodovino; seveda se pa mora varovati učenjak tu ravno tako pretiravanja kakor malomarnosti, kar se kaže najbolje o sedanjih Grkih. Nekateri trdijo, da se pretaka po njih žilah skoro večinoma slovanska kri, ker se kažejo še sedaj slovanska imena med njimi, drugi pa menijo, da bi to ne imelo nikakega pomena. Ali ravno tu se kaže, da je resnica med obema trditvama. Konstantina Porphyrogeneta beseda, da se je poslovanila vsa dežela, je resnična; resnično je pa, da so se pogubili Slovani v teku časa med Grki, ki so jih presezali v omiki. Ravno tako kažejo izposojene tujke tudi pri Madjarih,

kolik je bil vpliv slovanski na njihov razvoj. Vsega vkupaj naštevajo učenjaki 840 slovanskih besed v madjarščini za razne važne razmere, za katere v madjarščini ni drugih izrazov, ki pričajo torej, da so bili Slovani na višji stopinji izobraženosti nego njih sosedje, pa dokazuje to tudi, da so pospeševali naši pradedi omiko narodov, s katerimi so prišli v dotiko.

Tesno zvezo starih Slovanov z naravo nam predočujejo tudi imena za leto in za mesece. Leto se je delilo posebno le v dva glavna dela, v poletje in zimo, meseci so pa dobili svojo astronomično dobo šele z rimljanskim koledarjem, osnovana so pa imena njihova po opravilu kmetovem in pastirjevem v raznih letnih dobah; zato tudi ta imena niso v soglasji pri raznih plemenih, ker spadaja ta opravila po zemljepisni legi raznih krajev tudi v razne čase; le ona, ki se naslanjajo na razne praznike, veljajo povsod za isto dobo.

Koliko mične tvarine nam pravi jezik, ako se oziramo na pomen vsake besede, kaže se tukaj v jako lepi luči in čestitati moramo gospodu profesorju, da je opozoril učenjake na to in podal krasne vzglede, katere daje narodna etimologija posebno o nekaterih cvetlicah, kakor materina dušica i. dr., v kateri se kaže pesniška žila narodova v najlepšem svitu. Že sama beseda ‚človek‘ je dala Slovencem povod, da pripovedujejo, kako se je rodil človek iz kaplje potu, ki je pal bogu raz čelo. Predaleč bi segli, ko bi hoteli navajati tudi na kratko, kako je delovala domišljija narodova in si tolmačila tudi tujke, kakor se je rodila srbskohrvaška ‚boginje‘ (osepnice) iz nemške ‚Pocke‘, ali si je prikrojevala tuja krajna imena po svojem in je pretvorila n. pr. Adrianopolis v Drěnopolje, ali Philippopolis iz izvirnega Pulpudeva v Plovdivъ. Na istem poti so si prikrojevali Nemci slovanska krajevna imena mnogokrat na prav komičen način n. pr. iz Ročica Rotschütze, iz Sava Saudörfl, iz Zaloga Salloch i. t. d.

Čudovito bogat vir nam odkriva dalje v oddelku, ki govori o običajih, med katerimi jih nahajamo obilico takih, ki kažejo na čase, o katerih nam zgodovina ne vé nikakega poročila Po stari misli slovanski sta se borila Noč z Dnevom, Zima z Letom. Ta nazor se kaže tudi v starih običajih. Ti nam pa pričajo tudi, kako so darovali nekdaj bogovom in so ohranili spomin na stara darovanja v kresovih, v odnašanji smrti, kakeršno praznujejo o pustu še po nekaterih krajih i. dr.

Še večjega pomena so oni običaji, pri katerih so se ohranile stare pesmi, katere so se sicer predrugačile mnogokrat v krščanskem zmislu, ali dobile celó novo ime, kakor n. pr. koleda. Lep vzgled nam opisuje natančneje srbske navade o božiči in tolmači njihov pomen.

Iste vrednosti so pravni običaji, kakor n. pr. sklepanje pobratimstva ali ustanávljanje koroških vojvod. Iz vseh se pa kaže stara resnica, da je bil nekdaj gospodar tudi svečenik, ki je daroval v imeni svoje obitelji bogovom.

Važnost tradicijonalnega slovstva za proučevanje narodnega našega življenja se pa kaže v najlepšem svitu pri bajkah in pripovedkah. Da pisatelj ni mnenja onih, ki hočejo izvajati vse bajke le iz indijskih izvorov, ni treba posebno omenjati; saj je jasno vsakemu mislečemu človeku, da to ni mogoče. Če se sklicujejo privrženci indijske teorije na to, da nahajamo v indijskih pričah toliko jednačic našim slovanskim in onim drugih narodov, vendar iz tega še ne smemo sklepati, da bi bilo vse le izposojeno blago, kakor naš jezik ni izposojen, ampak se je razvil po svojih posebnih pravilih, odvisnih od značaja narodovega in od okolnostij, pod katerimi živi. Ko bi obveljala nauka, katere se je oklenil ruski učenjak Stasov, ne imeli bi le mi Slovani, ampak tudi vsi drugi narodi nič svojega; vse narodne bajke in pripovedke, narodne pesmi, običaji, vse narodno poverije bi bilo le tuje. Zato pa tudi Stasova nauka, akoravno se naslanja na slavnega Benfeya, ni mogla obveljati in so jo zavrnili že ne le slovanski, temveč tudi nemški učenjaki, ker se kaže očividno, da tu ni misliti na izposojilo, ampak le na vzajemni staroarijski vir, kakor pri jeziku, in nam kaže vse to le jednoto človekovega duha, da seza, kakor je dokazal H. F. Willer (Mythologie und Naturanschanung, Leipzig 1863) vzajemnost mičnih temeljnih nazorov še dalje, kakor jednota narodov in jezikovih plemen.

Kako bogati smo Slovani ravno v tem oziru, uči nas zopet Krekova knjiga, ki navaja čudovito veliko zbirk pripovedek in bajek. Najstarejše med njimi so one, v katerih se opisuje boj med lučjo in tmino v popolnoma fizični obliki; strašen pozoj požre n. pr. luč, mladenič (bliskajoči gromovnik) pa razkolje pozoju glavo, da zasveti luč zopet po vsem carstvu. Na višji stopinji razvitka se pa kažejo prikazni že v človeški podobi. Mladenič (n. pr. Dobrynja Nikitičъ, Egorij Chrabryj, Persej ali Siegfried) reši devico (luč) iz oblasti pozojeve, ali pa oživi okamenelo devico itd.

Tudi živalska bajka se je ohranila pri Slovanih prav čila in kaže zopet jednoto človeškega duha.

Kako se kaže ista pripovedka v raznih oblikah, razlaga pisatelj na pripovedki o Polyphemu, katera se nahaja pri vseh slovanskih in neslovanskih evropskih in pri drugih narodih. Natančna preiskavanja pisateljeva o nji so prava dika tej knjigi, ki nam osvetljuje pravo pot, po kateri se naj razpravlja narodna tradicija.

Ravno tako bogate so prislovice, poverija, zagovori in zagonetke, najlepši zaklad pa tiči v narodnih pesmih. Ni ga naroda, ki bi mogel tekmovati z nami v narodnih pesmih, in ravno ta cvetka, najmilejša in naj-

milejša in najlepša, kolikor se jih nahaja v človeškem življenji, ta je prava lastnina vsega naroda, ker nam kaže njegovo mišljenje v največji čistoti, katere ne more doseči nobeden umetni pesnik.

Ponosni smemo torej biti, da je učeni pisatelj opozoril na ta zaklad in mu odločil pravo mesto v slovstvu. Rojakom pa priporočamo prav srčno knjigo njegovo, ker se bomo učili iz nje spoznavati sam svoj narod in se bomo prepričali iz nje, koliko lepe in divne svojine imamo, da se ni treba sramovati nobenemu nasproti tujcem; da smemo ponosni biti na proizvode narodove. Posebno onim pa, ki iščejo gradiva berilom za našo mladino, priporočamo to knjigo, ker jim bo kazala, kje naj iščejo primernega gradiva. Narodna tradicija slovanska obseza toliko veličastnega, da le treba sezati po njem in mahoma najdemo junakov, ki smejo tekmovati s starimi klasičnimi, kateri naj bi se opisovali v prvi vrsti za mladino, da se seznani najprej z domačim blagom in se nauči spoštovati svoj rod.

Knjiga je tedaj velikanska priča za temeljito učenost slavnega profesorja, ona vodi nas pravo pot in gotovo najde veliko učenjakov, ki bodo stopali po sledovih Krekovih in tako pokazali svetu vrednost in lepoto slovanskega slovstva.

F. Hubad.



LISTEK.

Stritarjevih zbranih spisov I. in II. snopič je te dni izšel v jako lepi opravi in priročni obliki. Obseza začetek poezij, zlasti nedosežno lepe „Popotne pesmi“. Ves prvi zvezek nam prinese Stritarjeve poezije; za njimi pridejo na vrsto pripovedni, dramatični, šaljivi, ukoviti in meševiti spisi. Nekoliko spisov, iz posebnih razlogov in ozirov ne vsprejetih v naročitev, izide konečno v dodatnem zvezku. Vsak teden izide po jeden snopič, vsak drugi mesec po jeden zvezek; snopiči so po 25 kr., zvezki po 2 gld. 50 kr. Poštarina tu ni všteta; kdor je naročen po pošti, plačati mu je še za vsak snopič po 2 kr., za vsak zvezek po 10 kr. poštarine. Vsem prijateljem slovenskega leposlovja znova kar najtopleje priporočamo to lepo izdavo dičnega našega pesnika.

Tomanova slavnost. Dné 3. julija t. l. odkrije slovensko »Pisateljsko podporno društvo« v Kamni Gorici na rojstvenem domu Tomanovem spominsko ploščo, ki ima ta nadpis:

„*V tej hiši je bil porojen dne 10. avgusta 1827. leta*
Dr. Lovro Toman,
pesnik in domoljub slovenski.
Umrl je v Rodavnu dne 14. avgusta 1870. leta.
Postavilo Slov. pisateljsko društvo.“

Za slavnost sámo se delajo v Kamni Gorici in nje okolici velike priprave in ker se nudi lepa prilika, da si udeleženci ogledajo lepo gorenjsko stran, nadejati se je iz Ljubljane in tudi od drugod obilne udeležbe

† **Anton Hribar.** Zopet žaluje Slovenija na grobu moža, ki si je pridobil veliko zaslug za slovenski národ, posebno na Vipavskem in na Goriškem. Dné 8. maja je umrl v Gorici po daljši bolehavosti, a po krajši pravi bolezni *Anton Hribar*, voditelj na c. kr. deški vadnici, nenavadno vešč in spreten pevec in pevovodja. Njegove nenavadne zasluge za cerkveno in narodno petje se bodo mogle šele s časom popoluoma oceniti.

Anton Hribar se je rodil v Gorenjem Tuhinji pri Kamuiku na kranjsko-štajerski meji leta 1839. Ljudsko šolo je zvršil v Kamniku, spodnjo gimnazijo v Ljubljani. Drugošolec na gimnaziji je prišel v Alojzijevišče, v katerem je ostal kot odličnjak do zvršeue četrte šole. Tedaj se ni mogel dalje ustavljati svojemu poklicu in nenavadnemu veselju do cerkvene godbe, ki se je takrat jedino le na učiteljiščih gojila, ter je stopil v tedanji preparandij, da bi imel priliko baviti se z orgljami in cerkvenim petjem vse svoje življenje. Dovršil je preparandij z izvrstnim vspehom v dveh letih in šel kot začasni podučitelj v Loko, kjer je prišel v dotiko z ondotnim duhovnikom Ant. Globočnikom, umrlim v Gorici. Leta 1860. prišel je kot učitelj v Vipavo, kjer je v malo letih, katera je ondu prebil, cerkveno in národno petje povzdignil do take stopinje, na kakeršni ni bilo v ónih krajih nì prej nì poznej. V župnijski cerkvi so peli izvrstno in k shodu v Log je vrelo ljudstva tista leta prav mnogo tudi zaradi nepopisljivega petja. Vipavski pevci so sloveli tisti čas po vsem Vipavskem in Goriškem. V Gorici je nastopil Hribarjev Vipavski pevski zbor leta 1862. in 63. v čitalnici s takim vspehom, da mu je donela splošna hvala od Slovencev in Neslovencev. Ranjki Jurij Grabrijan, dolgoletni dekan Vipavski, poznal je dobro ranjkega Hribarja kot izvrstnega pevovodjo iu učitelja; zato ga je srčno rad imel.

Leta 1864. dobi Hribar službo v Gorici na c. kr. deški vadnici, tedanji normalni glavni šoli. Tudi tukaj ostane zvest svojemu poklicu, to je: orgljam, katere je vedno rajši imel nego klavir ali harmonij, ter cerkvenemu petju, katero je poučeval v raznih zavodih, dasi je čislal in učil tudi svetno petje. Njegove skladbe so večinoma cerkvene vsebine, in tudi necerkvena njegova dela spominjajo na cerkvena pravila, tako Slavček, Slovan, Prisega, Kviško sinovi; zložil je raznih kantat o prilikah in napeve Klodičevemu delu »Novi svet«. Kakor v Vipavi, tako je tudi v Gorici pričela s Hribarjem nova doba raznovrstnemu petju.

Hribar je prevzel v Gorici pevovodstvo v čitalnici, kjer se je petje pod njegovim vodstvom tako marljivo gojilo in popolnilo, da je slúl čitalniški zbor daleč okoli. Takrat so se prirejale v čitalnici pogoste in krasne veselice. Po Hribarjevem prizadevanji se je ustanovil bil »Slavec«, pevsko društvo, ki je živelo, dokler je mogel Hribar zánje delovati. Bolehnost in druge razmere so zavirale v zadnjih letih, da se ni mogel pečati s poučevanjem národnega petja s prejšnjim ognjem; ali kadar je prilika nanesla, videlo se je, kako moč je imel ranjki na pevce. Ko je bil cesar leta 1882. v Gorici, zbral je Hribar zadnjič velik zbor okoli sebe. Še par dnij pred cesarjevim prihodom ni bilo znano, ali nastopi pevski zbor javno na Rojicah ali ne; a komaj je bilo to določeno, že je imel »general« 200 pevcev okoli sebe, ki so na Rojicah tako krasno peli, da jim je došla pohvala od vseh stranij in od samega cesarja. Naslednje leto je sodeloval ranjki pri koncertu na morji, ki se je napravil v čast cesarja v Trstu. Še pri pogrebu ranjkega Erjavca je vodil petje v cerkvi sv. Ignacija; a zdaj so peli njemu žalostinko v prvostolni cerkvi. V svojem občevanji s pevci je bil Hribar mehkega, prijateljskega značaja, tako da ni nikogar žalil ali odurno odrival, ampak vsakega pridobil záse. Na tukajšnjem učiteljišči in na višjem gimnaziji poučeval je petje, dokler mu je zdravje dopuščalo.

Kot učitelj je bil ranjki Hribar vesten in prevesten; njegova neumorna delavnost in vsestranska natančnost je gotovo mnogo prikrajšala njegovo življenje. Bil je rahlega,

občutljivega srca in je znal pridobiti srca svojih učencev v kratkem času. Radi njegovih zaslug na učnem polji mu je podelil presvetli cesar zlati križec za zasluge. Ranjki je bil blag značaj in dober prijatelj; za národ in národna društva daroval je svoj čas in denar; zato je umrl po navadi národnih delavcev — revež. Svojo družino je presrčno ljubil in še na smrtni postelji je priporočal, naj prijatelji podelijo njegovi družini, kar so namenili njemu za vence in trakove. Tako se je tudi zgodilo in darovi so bili toliko obilnejši. Okoli mrtvaškega voza ni bilo vencev (razven 3), a sprevod je bil krasen in mnogoštevilen ter je kazal, kako visoko je bil čislan mož-šolnik po volji božji. Svojo bolezen (sušico) prenašal je jako udano in je umrl, kakor je živel, — veren kristijan. Naj v miru počiva blagi pokojnik in spomin na njegova dela naj sveti naslednikom kot luč pri delu v šoli in zunaj nje. »Soča«.

Preširnova podoba. Oljnato podobo vélikega pesnika našega dr. Fr. Preširna, katere je národ naš doslej jako pogrešal, naslikal je g. *Srečko Magolič* v Ljubljani ter nam jo te dni poslal na ogled. Portret je posnet po izvirniku *Kurza pl. Goldensteina*, kateri je leta 1850. Preširna po spominu naslikal in sliko prodal gosp. Franu Potočniku, prijatelju Preširnovemu, sedaj v pokoji živočemu c. kr. stavbnemu svetovalcu v Ljubljani. Sedaj je lastnik te slike prof. Fran Levec. Magoličeva slika je prav lepo delo. Ne bodemo obšírneje opisavali te podobe, temveč opozarjamo le slovensko inteligencijo, posebno pa slavne čitalnice in bralna društva, naj pridno posežejo po nji; kajti v nobenem národnem društvu, v nobenem stanovanji odlične imovite národne obitelji ne bi se smela pogrešati podoba največjega pesnika našega. — Podoba se dobiva v treh veličinah, in sicer: v prirodni veličini po 35 gld., v dveh tretjinah prirodne veličine po 25 gld., in v jedni tretjini po 15 gld. v krasnem okvirji in poštnine prosta pri zdelovalci v *Gradaških ulicah* štev. 16 v *Ljubljani*. Naroča se najlože po poštni nakaznici, ali pa se slika pošilja z dovoljenjem naročnikovim tudi proti poštnemu povzetju.

Ivan Trnski nam je poslal naslednje pismo:

»Slavnomu uredničtvu Ljubljanskoga »Zvona«.

Liepa hvala na uvrštaju Starétova pisma o mojoj svečanosti u 6. broj »Zvona« i liepa hvala, što mi je slavno uredničtvo dva primjerka toga broja, jedan u Zagreb, a drugi v Kamnik, gdje sada boravim, dostaviti izvolilo.

Dični me Slovenci odlikovahu svojom pažnjom za mladih ljeta, kao i sada na kraju mojega vieka, Slovenka je bila moja nezaboravljena pokojna druga, možete mi vjerovati, da sam svih Slovenaca i slavnoga uredničtva

iskreni štovalac i prijatelj

U Kamniku 10. junija 1887. Ivan Trnski.«

Gledališki oder v Rudolfovem. Ni nas sicer misel ponavljati in premlevati že tako priznane resnice, kako važno je gledališče vsakemu národu, vendar si ne moremo kaj, da ne bi rekli, da je gledališče, če le kje, gotovo v manjših krajih (in tu sèm nam je prištevati tudi naša mala mesta po deželi) jako potreben zavod. Po kmetih nima človek ónih duh razvedrujočih, srce poblažujočih prilik, kakor po velicih mestih. Tam je človek celó v zadregi kateri duševni užitek naj si privošči danes, kateri jutri; na izbor ima deklamatoričnih, muzikaličnih, govorniških in drugih produkcij. Vsak teh duševnih užitkov pak bistri um, blaži srce, seveda če izvirajo iz čistega studenca. Malomeščanu je ta dušna paša zaprta. V jednoličnem teku odvija se mu nit življenja, vedno isti opravki, isti pogovori, isti dolgočasni obrazi. Če se mu ponudi kdaj prilika, udeležiti se kacega pevskega večera, šteje tak dan med praznike; saj je vendar človeku vcepljena v dnu srca potreba, stopiti kdaj čez trde in njegov duh

k tlom tlačeče ojnice vsakdanjega življenja. Olajšanega se čuti, če mu je mogoče razvedriti se po težavnih poslih dolgega dné v družbi, kjer pozablja težo, ki mu jo je prisodila neizprosna usoda. Ako je ta družba izobraževalna in poblaževalna, vzpodbuditi mora njegov duh in vneti njegovo srce. Tega pač ne more skoraj kateri zavod v toliki meri, kakor gledališče.

A za nas Slovence ima gledališče še drugo dosti večjo važnost, kajti najboljša in najizdatnejša šola je za probujenje in gojenje národne zavesti — in kar je še več, národne značajnosti. Dobro vemo, da nam marsikdo ne pritrdi in da se celó temu in ónemu zamrzi, če rečemo, da imamo o národni zavesti med preprostim národom preoptimistične nazore. Res, da store časopisi, kolikor morejo; toda tudi le toliko, kolikor morejo. Da črnijo, psujejo in z blatom ometajo politične nasprotnike, to ni najboljši način, po katerem se vzbuja prava národna zavest. Ljubezen do národa je tudi ljubezen, in mora biti torej plemenit čut, ki ima svoje korenine v dnu človeškega srca. Samó suhi politični raisonement ne more podžigati óne požrtvovalnosti, ki jo občudujemo pri klasičnih in drugih kulturnih národih. Prava sveta in čista ljubezen bodi naše geslo Gledališče pak je ustvarjeno, kakor nalašč za to, da jo vnema in dalje goji. Gledališče naj kaže blage značaje ter naj s tem vnema, čísti, požlahtnuje z marsikatero nepristnostjo pomešani národni značaj. Poblažujmo srca svojih rojakov s tem, da jim kažemo plemenite značaje, in dosegli bomo več, nego smo nameravali, kajti blag človek je tudi značajen v národnem oziru, in le blag, a drug nobeden.

S tega stališča je osnova vsacega bodisi še tako majhnega gledališkega odra velika pridobitev za národno stvar; zato smo z veseljem pozdravljali vest, da si je čitalnica v Rudolfovem osnovala lep in velik oder; s tem je storila v dopolnilo svojega »Narodnega doma« zopet važen korak dalje. Kdor ni v našem materijalnem času izgubil še vsega veselja do idealnih naporov, moral je radosten opazovati, kako so vsi stanovi novomeški vsak po svoji moči pripomogli, da se zvrši, kar se je nameravalo že pri osnovi dolenjskega »Narodnega doma«. Že ko so delali načrt zánj, mislili so na to, da bode v krasni veliki dvorani stal gledališki oder, in po tem načrtu je bilo poslopje tudi v istini zidano. A zaradi neugodnih gmotnih razmer so morali pozneje to misel opustiti in v dvorani celó tu in tam kaj prezidati, da ne bi za gledališče prirejeno zidovje obiskovalca vedno spominjalo, česa mu manjka. Toda želja po gledaliških predstavah je bila tolika, da so za dramatiko vneti gospodje in dame, njim na čelu g. *Kalčič* starejši, igrali navzlic vsem oviram ter si v neprikladnih spodnjih prostorih pomagali, kakor so vedeli in znali.

Več let so diletantje navdušeno gojili dramatično umetnost; a pri obilih težavah, ki so se stavile gledališkemu delovanju na pot, opešati so morale najčilejše moči. Predstave so pojenjale, dokler ni lanski čitalniški odbor napel vseh sil, da jih oživí znova. Odstopajoč je izročil pričeto delo letošnjemu odboru, ki je v kratkem času izpolnil vsaj jeden del svoje naloge, kajti brez razločka stanov so pokladali Novomeščanje svoje doneske na domovinski žrtvenik in tudi s kmetov in s tujega so dohajale manjše in večje svote. Nestrpno je pričakovalo občinstvo prve predstave; ko pak se je približal napovedani dan, bil je že dolgo pred početkom zaseden in zastavljen zadnji prostorček v dvorani, mnogi so se morali zadovoljiti v bralni sobi pred dvorano. Še večja je bila gneča pri drugi predstavi, kar je najboljši dokaz, kako rado zahaja občinstvo k igrokazom.

Seveda pak je bilo res dovršeno igranje naših diletantov najizdatnejša vada za toliko udeležbo. Že pri prvih dveh predstavah je to osobje dokazalo, da bode tudi težkim igram kos. Med damami, ki so se takoj pri prvem nastopa občinstvu prikupile v dno srca, omenjamo le gospo *Schulzevo*, izurjeno igralko od prejšnjih predstav, gospodično

Amalijo Razpetovo, očarovalno ljubimko, gospodične *Leopoldino Kovačičevo, Elo Kastelčevo, Tonico Peiničevo,* ki so zvršile svoje uloge prav po mojsterski; in ako bodo gospodje: *Jenič, Pleničar, Žužek, Česnik, Virant* in drugi dosedanji igralci posvečevali svoje izborne moči gledališkemu odru, prepričani smo, da postane novomeška čitalnica kmalu jedna prvih v deželi. O neugodnem poletnem času so predstave pojenjale, a kakor čujemo izza kulis, vežbajo in urijo se naši diletantje prav pridno za predstave jeseni in po zimi, kajti ne marajo se zadovoljevati s tem, kar so že dosegli, ampak napredovati hočejo od predstave do predstave. Mi pak jim kličemo radostni: le tako dalje v prospeh svete domače stvarí!

* * *

»Pedagogiško društvo« v Krškem je ravnokar izdalo in založilo „*Pedagogiški letnik*“, obsezajoč „*Občno vzgojeslovje*“ (po dr. Jos. Michu poslovenil Fr. Gabršek), »*Pouk o črtežih*“ s podobami, II. del (Jos. Bezlaj) in *razne pedagogično-didaktične spise.* Cena knjigi je za nevde 1 gld. 40 kr. (po pošti 5 kr. več).

Poleg tega so se izdali posebni odtiski „*Občnega vzgojeslovja*“ (cena 80 kr.) in „*Pouka o črtežih*“ (cena 30 kr.); po pošti 5 kr. več.

Ker so te knjige prve v tej stroki, nadejati se je obile naročbe. — Denar naj se pošilja *odboru „Pedagodiškega društva“ v Krškem.*

Dve doslej neznani knjigi. V neki izvirni pergamentni listini iz 1484. leta, katero sem meseca maja 1887. leta prepisal, našel sem naslednji dve knjigi omenjeni: »Librum sermonum de tempore hiemali et estivali in papiro in carta arcali *Thome de Haselbach;* item librum sermonum de Sanctis dicti *Thome de Haselbach* in carta arcali.« Torej je neki duhovnik iz Leskovca na Kranjskem, z imenom *Tomaž,* te dve knjigi spisal in izdal že v srednjem veku.

Fr. Šumi.

Prenos Kopitarjevih kostij. Ker se je čulo, da mestna občina dunajska opusti dozdanje pokopališče Sv. Marka (St. Marxer Friedhof), nasvetoval je prof. Levec pred blizu dvema letoma, naj »Matica Slovenska« poskrbi za to, da se umrjoči ostanki Kopitarjevi prenesó v Ljubljano. Matičin odbor je v ta namen izvolil poseben odsek, da bi stvar pretehtal na vse strani. Ta odsek se je pozneje pomnožil z zastopniki mestne občine ljubljanske in dežélnega odbora kranjskega ter stopil v dogovor z g. *Ivan Navratilom* na Dunaji, ki je jako radovoljno in točno pri ondotnem mestnem magistatu dognal vse, kar je bilo treba o tej stvari. Ker je pa odsek pozneje zvedel, da misli mestna občina dunajska umrjoče ostanke Kopitarjeve na svoje troške prenesti na ondotno osrednje pokopališče ter jih pokopati na posebnem mestu, odločenem »slavnim umrlim«, sklenil je odsek v zadnji seji z večino glasov, da Kopitarjevih kostij ni prenašati v Ljubljano, in sicer zategadelj ne, ker je za vélikega učenjaka gotovo častneje, ako bode pokopan v izbrani družbi slavnih mož na Dunaji, kjer je kot glavni zastopnik slovanske učenosti prebil dolgo vrsto let življenja svojega. Odsek je naprosil tudi g. Navratila, naj se blagoizvoli pobriniti za to, da se na novem pokopališči na Kopitarjevem grobu napiše zgodovinsko imenitna nagrobnica z njegovega nagrobnega kamena, a da se spomenik sam, katerega so mu po trudu prof. Fessla postavili čestitelji Kopitarjevi, prenese na Kranjsko in morebiti shrani v dežélnem muzeji.

Nove muzikalije slovenske. 1. *Cantus sacri in solemnitate Corporis Christi* tam in expositione, quam in processione servientes ad IV. voces inaequales composuit *Ig. Hladnik.* Op. 7. Sumptibus auctoris. Pr. 80 cr. Typis J. Blasnik. Labaci. 1887. Prodaja katoliška bukvarna.

Ta lepi zvezek obseza zastopane skladbe za praznik presv. Rešnjega Telesa: 1. Graduale, 2. Ofertorij, 3. Pange lingua, 4. Himna »Sacris solemniis«, 5. »Verbum super-

num«, 6. »Salutis humanae«, 7, »Aeterne Rex«, 8. »Tantum ergo», 9. »Tantum ergo«, 10. »Tantum ergo« za moški zbor. Glasba kaže izvzemši št. 10. popolnoma cerkveni značaj ter ni narejena, marveč se je sama naredila, t. j., skladatelju so motivi kàj gladko tekli izpod peresa. Sploh opazujemo pri g. skladatelju veliko glasbeno nadarjenost. Ako se bo držal poti, katero je nastopil, smemo od njega še kàj posebnega pričakovati. Graduale ima kàj resno in veličastno lice; polífonija pri »oculi omnium« se gladko razvija ter svedoči, da je skladatelj že srečno odstranil trdote, ki so mu sicer še pretile v polifoniji. Himne in »Tantum ergo« so gladke glasbene fakture; korak, ki ga je storil skladatelj s tem delom je očiten. Obžalujemo le, da je g. skladatelj v to lepo zbirko sprejel svoj 10. »Tantum ergo«, katerega je zložil že kot petnajstletni mladenič. To je pest na oko. Harmonija v 2. taktu v presledkih iz *h* moll v *a* moll je trda. Mesta, ki se težko harmonizujejo, naj rajša ostanejo »unisono«. Pravilnejša bi bila harmonizacija tega takta tako: *d* dur, *g* dur, *e* moll, *d* dur. Skladatelje začetnike opozarjamo na važno kontrapunktično pravilo: »Za taktno črto prihajaj, kjerkoli je mogoče, nova harmonija«. To pravilo je toliko tehtno, da je od njega odvisen naravno-prosti tek melodije. V 3. taktu 1. udarec naj torej udobi harmonijo *fis, ais, cis, fis*. Hlastno zvršeni »amen« se glasi naravnost komično in nas spominja ónega starega organista, ki je pel zadnji takt pri
d c g e c
»amen« še četrtinke orgeljskega spremljevanja tako: A- men, men, men, men.

Vse druge skladbe tega zvezka pa prav toplo priporočamo in prepričani smo, da bodo delale skladatelju čast, kakeršno si zasluži v polni meri.

2. *Sveta maša* za mešani zbor sè spremljavo orgelj zložil in prečastitemu gospodu Francu Ilovarju, župniku udano poklonil *Janez Laharnar*, organist na Št. Vidski Gori. Cena zvezka 50 kr. Založil skladatelj. Tiskali J. Blaznikovi nasledniki v Ljubljani 1887.

Cecilijansko prizadevanje, od nevednežev in strastnikov sumničeno kot protivno národnemu razvoju, vzbudilo je v Slovencih celo vrsto skladateljev, katerih izborna dela se po vrednosti zeló jednačijo ónim slavljenih nemških skladateljev, ali pa jih tu pa tam celó presezajo. Zatorej pa mi, ki nismo taki črnogledi, z veseljem pozdravljamo napredek vrlih Slovencev v glasbeni stroki, ki ima svoj izvor jedino le v cecilijanski glasbi in njenih naporih. — Taka lepa cvetka s cecilijanskega vrta je lepa maša (na slovenski tekst) mladega skladatelja — samouka. Znano nam je že ime g. skladatelja po mnogih lepih skladbah v »Cerk. Glasbeniku«, med katerimi se odlikuje skladateljeva »Regina coeli«, ki nas je kar osupnila zaradi umetnosti zloga, vtiska, ki ga na poslušalca preuzročuje, in sploh zaradi glasbene dovršnosti. Jednako pohvalno se moremo izraziti tudi o maši, ki je v vseh delih karakteristična, tu pa tam živahna ter povse melodijozna, ne le v prvem glasu, marveč v vsi skupnosti in celoti. Harmonizacija je povsod pravilna, dà, vzgledna.

Opozoriti nam je g. skladatelja le na to, naj prihodnjič pri avtografovanji bolje pazi, da se bodo repiči kot bistveni deli nót tesno držali pik, kar, žàl, pri tej maši pogrešamo. Tudi naj pazi na slovniška pravila pri razdeljevanji besedij, da se mu ne vrinejo napake: Gos-pod, mesto go-spod itd.

Sicer pa se maša, katero stavimo v vrsti jednacih skladeb na odlično mesto, sáma vrlo priporoča.

3. *Osem Tantum ergo* za štiri glasove postavil in prečastitemu gospodu, gospodu Francetu dr. Sedeju, profesorju v cent. semenišči v Gorici udano poklonil *Danilo Fajgelj*. Op. 25. Tiskali in založili J. Blaznikovi nasledniki v Ljubljani 1887. Cena zvezka 30 kr.

4. *12 Prediger* za orglje ali harmonij po motivih pesmij iz »Cecilije« zložil in častitemu gospodu, gospodu Feliksu Stegnarju, c. kr. učitelju, deželnemu poslancu itd. v

srčni hvaležnosti poklonil *Danilo Fajgelj.* Op. 26. Cena 50 kr. Tiskali in založili Blaznikovi nasledniki v Ljubljani 1887.

Na podlagi ugodne kritike, katero je prinesel »Cerk. Glasbenik« iz peresa prvega našega glasbenega strokovnjaka g. *Ant. Foersterja*, smemo op. 25. in 26. priporočati Slovencem brez strahu, da bi se nam podtikali sebični nameni.

Danilo Fajgelj.

Angeljček, otrokom učitelj in prijatelj. Izdal *Anton Kržič*, I. zvezek. Samozaložba. Tiskala »Katoliška Tiskarna« v Ljubljani 1887, 8, 48 str. Knjiga se dobiva pri g. pisatelji po 12 kr.; kdor jih kupi več skupaj, dobi jih še ceneje. — Vsak, kdor ima z ljudskim šolstvom kàj opravka, pritegne mi gotovo, ako trdim, da imamo Slovenci sila malo knjig, primernih učencem po ljudskih šolah, in da so naše ljudsko-šolske knjižnice na Kranjskem daleč daleč zaostale za tistim staliŝčem, katero jim odkazujejo šolski zakoni. Znan mi je n. pr. šolski okraj, ki ima 23 javnih šol, a samó na jedni je šolska knjižnica lepo urejena in dobro založena s primernimi knjigami. Krajni šolski sveti nimajo denarja za take »nepotrebne stvarí«; niti na »Vrtec« ne naročajo vsi svojih šol; vrhu tega učitelj večkrat ne ve, če je kakšna nova knjiga primerna za šolsko knjižnico, in še večkrat nima kàj kupiti. Tu je pač upravičena želja, da bi se dežélno šolsko oblastvo lotilo perečega vprašanja o naših ljudsko-šolskih knjižnicah, da bi sestavilo imenik vseh knjig, ki ugajajo našim šolam, potem pa ukazalo, katére knjige mora imeti vsaka šolska knjižnica. Drugače bode težko stvar spraviti v pravi tir. — Hvaležni pa smo vsakemu, kdor se usmili naše mladine ter ji oskrbi kàj berila. Tudi g. Kržič nam je s svojim »Angeljčkom« jako dobro došel. Ilustrovana knjižica obseza dolgo vrsto mičnih povestec in pesemc; resni pouk se vrsti z otročjimi igrami. V obče nam knjiga res ugaja; želeli bi le dveh stvarij: nekoliko menj moralizovanja bi knjigi le koristilo. Otrok iz povesti sam posnémaj morálo; ni mu je treba na glas oznanjati, kakor pod dobro sliko nihče ne bode zapisoval, kaj nam slika upodablja. Potem bi v jezikovnem oziru želeli nekoliko več čistote; kajti g. pisatelj je semtertam v nekaterih oblikah res prekonservativen. Sicer pa kličemo I. zvezku: vivat sequens!

Pripovedke za mladino. Poslovenil *J. Markič.* »Narodna Tiskarna«. — Založil in izdal M. Gerber v Ljubljani 1887, 8, 68 str. Cena mehko vezani knjigi 16 kr., trdó vezani 24 kr., s pozlačenimi platnicami 32 kr., lepo v platno vezani 45 kr., po pošti 5 kr. več. — Najlepšim biserom nemškega slovstva ves omikani svet prišteva *pravljice*, katere sta med nemškim národom nabrala slavna brata Jakob in Viljem Grimm. Učenjak jih razglablja ter išče v njih bajeslovnega zrnja in jezikovne lepote, a tudi mladina jih prebira z dovzetnim srcem in živo domišljijo. Malo je knjig po šolskih knjižnicah naših in po obiteljskih hišah, ki bi imele toliko vstrajnih in hvaležnih mladih bralcev, kakor Grimmove pravljice. Pravo je tedaj pogodil g. *J. Markič*, da je iz lepe te zbirke poslovenil dvanajst pravljic ter tako priredil knjižico, ki izvestno jako dobro dojde šolskim knjižnicam našim, kakor tudi sploh vsi mladini slovenski. Pravljice, katere nam podaje g. Markič, so te: 1. »Žabji kralj ali železni Henrik«, (»Der Froschkönig oder der eiserne Heinrich«). — 2. Marijini (sic!) otrok« (»Marienkind«). — 3. »Kako je šel nekdo po širokem svetu, da bi zvedel, kaj je strah«, (»Märchen von Einem, der auszog das Fürchten zu lernen«). — 4. „Volk in sedem mladih kozic«, („Der Wolf und die sieben jungen Geiszlein«). — 5. »Zvesti Ivan«. (»Der treue Johannes«.) — 6. »Dobra kupčija«, (»Der gute Handel«). — 7. »Dvanajst bratov«, (»Die zwölf Brüder«). — 8. »Potepuhi«. (»Das Lumpengesindel«). — 9. »Bratec in sestrica«, („Brüderchen und Schwesterchen"). — 10. „Trije možički v gozdu", („Die drei Männlein im Walde"). — 11. „Tri predice", („Die drei Spinnerinnen"). — 12. „Janezek in Jerica", („Hänsel und Gretel"). —

V obče je knjižica pisana prav dobro; samó zaradi besédnega reda bi bilo marsikaj pripomniti; grajati je posebno to, da so po nekaterih mestih glagoli preveč nakopičeni in zlasti v odvisnih stavkih na konec postavljeni. — Tudi založnik je knjigo kàj lepo opravil. — Svetovali bi gospodu Markiču, ki ima, kakor se vidi, spretnost za take stvarí, da bi nam poslovenil tudi nekoliko prelepih srbskih pripovedek, ali pa na podstavi národnih pesmij opisal nekoliko srbskih junakov, kakor je n. pr. Marko Kraljević. Táko berilo bi posebno ugajalo naši mladini.

Ljudmila. Roman. Nemški napisala * * *. Poslovenil *Janko Leban.* Tiskarna V. Dolenca v Trstu 1887, 8, 91 str. Cena 30 kr., po pošti 35 kr. — Povest je pisana v oziru jezikovnem prav dobro in čisto in gotovo dobro dojde vsem prijateljem sentimentalnega berila, zlasti vsem rahločutnim, nekritičnim bralkam. Nam ugaja menj, ker je dejanje prenavadno in nekaj prizorov n. pr. Radovanova smrt, ni utemeljena (Deus ex machina!). Svetovali bi g. pisatelju, da bi prihodnjič poslovenil kakšno mičnejšo in resničnejšo povest.

Fran Jeriša. Jeden najboljših mladih pisateljev slovenskih od leta 1848. do 1855. bil je *Fran Jeriša — Detomil.* Sin jako ubožnih staršev je bil porojen dné 3. aprila 1829. leta v *Št. Martinu* pod Šmárijino Goró; a ker so se roditelji njegovi pozneje preselili v Smlednik, mislijo mnogi, da je ta vas rojstveni kraj njegov. Gimnazijo je dovršil l. 1848. v Ljubljani, učil se potem privatno pravoslovju domá, pozneje na Dunaji, a po zvršenih pravoslavnih studijah je prestopil v modroslovje. Toda dné 2. septembra leta 1855. umrl je za kolero na Dunaji.

Jeriša je imel bístro glavo, po vseh šolah je bil odličnjak; a imel je tudi živo čuteče srcé; bíl je mladenič vzornega vedenja in živahnega, idealističnega mišljenja. Znal in govoril je mnogo modêrnih jezikov, iz katerih je rad prelágal na slovenščino. A tudi izvirnih stvarij, povestec in pesmij, napisal je več v »Vedeži«, v »Novicah«, v »Sloveníji« in v »Ljubljanskem Časniku«; nekoliko spisov je po smrtí njegovi priobčil »Glasník«. Le škoda, da je bil Jeriša živa ilustracija Jenkovi pesmi »Trojno gorjé«; kajti v uboštvu svojem je bil tudi on prisiljen zatajevati »voljo in srcé« ter bedakom posojevati »čas, glávo in roké«. — Na Dunaji se je seznanil z nemškim rojakom, vseučiliškim sošolcem *Leopoldom pl. Schulz-Straznickim*, ki je pred nekoliko leti umrl c. kr. sekcijski svetovalec v naučnem ministerstvu na Dunaji. Schulzev oče je bil poprej profesor na ljubljanskem liceji, prijatelj Čopov in Preširnov in tako je tudi sin njegov Leopold gojil simpatije do lepe Kranjske in do sinov njenih. Ko je l. 1855. umrl Jeriša, dal mu je Leopold pl. Schulz-Straznicki na svoje troške postaviti spomeník na pokopališči Sv. Marka na Dunaji (na skupnem grobu št. 45.), kateremu je Jerišev prijatelj *Fr. Cegnar* naredil nastopni nadpis:

»Tu počiva

Franc Jeriša,

učenec učiteljstva, rojen 3. malega travna 1829. v Flödnika na Kranjskem, umrl 2. kimovca 1885. na Dunaji.

Zgodaj si se svitla zvezda utemila,
Zgodaj vdova si postala struna mila!
Kako pela na zeleni Savi si!
Po okrajnah, kjer slovensko serce bije,
V koru pevcev ni več nežne harmonije,
Ker Tvoj serčni glas več ne doni!

Od njegovih prijateljev.«

Leta 1868. je dal pl. Schulz nagrobni križ popraviti. Ker se v kratkem opustí pokopališče Sv. Marka na Dunaji in se potem pozabi (ali se je že morebiti pozabil) grob Jerišev, priobčujemo te vrstice, za katere smo posebno hvalo dolžni g. prof. *Vilibaldu Zupančiču* v Ljubljani. — Jeriševe dnevnike hrani gospodična *Lujiza Oblákova* na Dunaji.

Pred svojim pragom! V zadnji številki smo povédali, kako krivično je v državnem zboru poslanec dr. *Weitlof* napadel naš list in kako dobro ga je zavrnil poslanec *Šuklje*. A kaj pomaga ta krepki zagovor g. prof. Šukljeta »Ljubljanskemu Zvonu«, ko je dr. *Weitlof* takoj v Ljubljani dobil vrednega tovariša, ki pritrjuje in pritrkava njegovim besedam in oporéka Šukljetovemu zagovoru. In ta mož je gospod Jožef *Jerič*, (žàl, še vedno!!) urednik »Slovenčev«, ki je v listu svojem (XV., št. 114) poleg drugih duhovitostij izrekel piramidalno načelo, da bi moral izdavatelj »Ljubljanskega Zvona« vsakemu naročnikov svojih pretipati ledíce in obisti, da bi védel, kam ga je prištevati, ali »mléčni mladini«, ali »zrelim ljudem«, ter tako znal, ga bode li »Ljubljanski Zvon« pohujšal, ali ne. Drugače, misli gosp. *Jerič*, da je prazna in pišíva, ako trdi »Zvon«, da ni pisan za »mladino«, ampak za »zrele ljudi«. — Krasno načelo! Tedaj, ko bi šlo po *Jeričevem*, tudi noben puškar bi ne smel prodajati revolverjev, ker bi si lehko kakšen razbojnik ali samodavljenec pri njem kupil orožja. In kdo bi bil potem kriv zločinu, storjenemu s tem orožjem? Ti, puškar, ki si mu prodál revolver! — In vi, dolenjski gorníki in vinščaki, hvalíte Bogá, kadar vam pošlje slano, točo, palež in trsno uš na vinógrade vaše, kajti s tem ste obvarovani greha, da se nobeden pijanec ne opijani z vinom vaših vinskih trsov. Res lepa národno-gospodarska teorija! Lepa teorija, le škoda, da se isti gospod sam ne ravná po nji. Ta vam v jednem ter istem listu časopisa svojega (XV., št. 46) poleg Baragove »Dušne paše« ponuja — nota bene *„Skoraj vse zastonj!"* — popotne plêde, angleške pósteljne, pivovarske in konjske odeje neke židovske tvrdke dunajske; poleg mašnih knjig vam vsiluje *„Najvišjo slast"*, t. j. pipe od prave môrske pene in od jautarja po 1 goldinarji (!!!) neke firme z lepim krščanskim imenom *Rabinovicz*, katera vrhu tega v *Jeričevem* »Slovenci« prodaja tudi »nepokončljive« konjske plahte »le po 1 goldinarji« in prav *krščanski* z debelimi črkami »svarí« pred vsemi druzimi prodajalci takih plaht; poleg Volčičeve knjige »Jezus in Marija« priporoča vam »Č u d e ž o b r t n i j e« — ure na níhalo in bitje, ki se po noči svetijo in veljajo le 3 gld. 75 kr. (!!); poleg Belčeve razprave »Kmetom na pomoč« vam prodaja Kincsem-srečke madjarskega Jockey-kluba itd. Pri vseh teh židovskih trgovcih g. *Jerič* ne kaže nič tiste sila tanke vestí, kakeršno priporoča »Zvonu«. Misli si: »Non olet!« ter srebrnik za srebrnikom spravlja v rejeni mošnjiček. — In ein Kloster geh', Ophelia! Geh' schleunigst!

Popravki. V sestavku »V zaščičenje« popravi te pomote: Na strani 376. v 4. vrsti od spodaj nam. „proročku" naj se bere „prozajku"; na istej strani v zadnjej vrsti nam. „rakou" naj se bere „narav"; na strani 377. v 5. vrsti od zgoraj nam. „potla, nije", naj se bere „petlanije"; na istej strani v 6. vrsti od zgoraj nam. „nagodjuje" naj se bere „nagrdjuje"; na istej strani v 9. vrsti od zgoraj nam. „morgaj" naj se bere „mozgaj"; na istej strani v 14. vrsti od zgoraj nam. „odverati", naj se bere „odvezati"; na istej strani v 16. vrsti od zgoraj nam. „gorostaš", naj se bere „gorostas"; na istej strani v 26. vrsti od zgoraj nam. „uprimo", naj se bere „*o*primo".

V zadnji številki na 379. strani v 2. vrsti od zgoraj namesto *Schmudi* (lapsus calami!) beri *Schumi*.

„Ljubljanski Zvon"

Izhaja po 4 pole obsežen v veliki osmerki po jeden pot na mesec v zvezkih ter stoji vse leto 4 gld. 60 kr., pol leta 2 gld. 30., četrt leta 1 gld. 15 kr.
Za vse neavstrijske dežele po 5 gld. 60 kr. na leto.
Posamezni zvezki se dobivajo po 40 kr.

Lastniki in založniki: **Fr. Levec** i. dr. — Izdajatelj in odgovorni urednik: **Fr. Levec**
Uredništvo in upravništvo v *Ljubljani*, v knežjem dvorci v Gosposkih ulicah, 14.

Tiska »Narodna Tiskarna« v Ljubljani.

Ljubljanski Zvon.
Leposloven in znanstven list.

Štev. 8. V Ljubljani 1. avgusta 1887. Leto VII.

Domá.

List iz dnevnika.

Vse kot nekdàj! — Še vedno isti gríči
Krog plôdnega poljá v nebó kipé,
Po njih vrhéh kot beli golobíči
Raztresene še cérkvice stojé.

Na polji sredi zlatega se žíta
Kot nekdaj skriva še uborna vas,
In slednja kočica sè slamo kríta
Še isti tožni kaže ti obraz.

S holmíča kot nekdàj še zatemnelo
Na mirno sêlo gleda stari grad,
Do njega zopet merim stezo belo,
Katero meril prej sem tolikrat.

Tajínstveno šumí nad mánoj drevje
Na pot samôtno listje sipajoč,
V pozdrav priklanja veter mi vejevje,
Pozdrav šumí studenec mi begoč.

Pozdrav pojó mi lahnokríle ptice,
Pozdrav iz dupelj críčki mi čvrčé,
In kôrčki, zapoznéle jeterníce
V pozdrav priklanjajo drobné glavé.

Po vejah gibka véverica skače,
Vse na okrog je rádostno, živó,
A mêni vendar srce tožno plače,
A mêni vendar se mrači okó! — —

Spomín uhaja mi v minule čase,
Ko marsikdàj pod drevjem tu blodèč
Devojke míle čul sem míle glase
In skozi zêlen solnčnik zrl rudèč.

Ko v travi poleg nje sedèč dehtéči
Na prsi sem naslanjal ji glavó
In sanjal o bodoči svoji sréči
Gledaje v temnojasno ji okó.

V poljubih sem . . . Spomíni, usehnite,
Spomíni žêlje nove le rodé —
Oh, čêlo »Tristia« mi razvedrite,
Ovidij tožni, jasni mi srcé! —

Mehkó turôbni spev mi boža dušo
Kot pomladanje sape prvi dih . . .
Tako mirán nì pod zelêno rušo
Ne bodem sníval večno ném in tih!

A mir, ki stihi ga dijó ubrani,
Razruši jeden mi poglèd na míg:
Glej, vélo rožo drobna knjíga hrani,
Mrtvé ljubezni mrtev spomeník.

Na prsi mi jo je nekdàj pripéla,
Ko sem odhajal v daljni, šumni svét;
Ljubezen bujna njena zdaj je véla,
Vèl zdaj z ljubeznijo je zôrni cvét. —

Vse kot nekdàj — in vendar vse drugače,
Vse na okoli žálostno, mrtvó! . . .
Li čudo, da srcé mi tožno plače? —
Li čudo, da mrací se mi okó? —

Fr. Gestrin.



Postillon d' amour,

Iz spominov dalmatinskega slikarja. Priobčil **S. Savec.**

XIV.

(Konec.)

»Mati moja! Mati moja!« kričí in stoče Vladimirček v jednomer, izkuša siloma odriniti slikarja od vrat in uiti; tepe ga in mu grozí, da vse pové materi. Zavili so že iz jezera v globok, dolgočasen jarek, a deček še vedno ihtí in stoče ves vtopljen v bridkost in žalost, dokler mu spanec ne umirí duše.

Brodniki imajo težko delo, goniti morajo veslo brez preneha; proti večeru jih vidno zapuščajo močí in privežejo brod kraj male vasice. V bližini stojí brod poreške straže. Nekoliko mož v ponošeni obleki in sumnjivih obrazov postaja leno okoli dolzega kanona in gleda na potnike. Ko bi tak vojak »nebeškega sina« ne imel na veliki krogasti lisi z belimi velikimi črkami zapisan svoj polk, tudi Kitajec bi ga ne ločil od tolovajev.

Tej bližini se hoče izogniti Cetinovič na vsak način, žene ga dalje tudi misel na Schwerzerico; kajti misli si, da bi vendar le lehko prihitela za njim in si kupila vojake v zaveznike. In kaj potem? Pokliče tedaj »lavdo«, da si ogledata okolico. Razprostrè se pred njima kake dve uri široko jezero, za jezerom čepé med visokim drevjem posamezne kmetije. Tjà naj bi vesláli še ta večer. Dolarji, dobre in ostre besede zmorejo lavdo in kulije zopet na noge. Zapodé ladijo v jezero, lučica onikraj jim kaže pravo mer; kajti nastala je črna tema nepričakovano hitro. Dež začne rositi, vetrič, ki je početkom pomagal utrujenim rokam, okrepil se je nepovoljno, da vzdiguje težke valove, ki pluskajo čez straníce prednjega krova. Zibanje in šumenje prebudita dečka, da prične znova prejšnjo muziko. Vesláči se kregajo z lavdo, jedni hočejo nazaj, drugi na breg, dasi nevedoči, je li na levo ali na desno bliže, ker lučica vodníca se je skrila ali ugasnila in veter postaja vedno nevarnejši takemu čolnu, namenjenemu le za mirno vodo. Cetinovič ukaže Činu paziti na dečka in stopi na zadnji krov med vesláče, v roci držeč tisto cev, ki najhitreje učí kítarje pokorščine. Odrine lavdo

siloma od krmila ter obrne brod za vetrom. »Jadro na pol doli! Hitro! Zdaj krmite naravnost za vetrom. Lavda, breg ni daleč! Kdor ne uboga, usmrtim ga takoj, povejte jim!« Postojí nekoliko med njimi, češ, bode li še kdo upiral se; a nikdo ne črhne. Brod skače brzo čez valove, vendar se ne ziblje več toliko v stran. Proti polunoči zašumí bičevje pod brodom in primejo ga mehka tla.

Solnce je že visoko, ko prebudí Vladimirček slikarja s klici po zajutrku. Kitajci še spé kakor polhi; tako jih je utrudil prejšnji dan in trda noč. Ker po vsem jezeru ni videti nič sumnjivega, kar bi bilo namreč podobno guvernantinemu brodiču, smejo brodniki še malo počiti in se okrepčati s steklenicami iz gospodove zaloge.

Aleksandrin sinček se je do cela potolažil in sklenil znova prijateljstvo z gospodom, ki mu zna tako prijetno igrati, ki ga ujčka, privzdiguje in neguje, ki mu pripoveduje, kako lepa, mlada gospá je njegova mati, kako dobra, vse boljša, nego ta, po kateri je tako jokal. Deček odpre široko svoje modre oči, posluša mirno sedé v naróčaji Cetinovičevem. Le Vladimir neče biti. »Jaz sem Fred, Vladimir je »shoking«! prepira se za privajeno ime. To malo nesporazumljenje ne kalí dalje prijateljstva, priploveta kot velika prijatelja po široki reki Hvanpoo v Shangaj. Slikar vzame zaspanega dečka v naróčaj, ta mu oklene ročice okoli vratú in tako potrkata v hotelu »Evreka« pri gospé Hunterjevi.

Da je prišel ta neředni slikar tako pozno, kajti deseta je že davno odbila, to ni čudno; da pa ni prišel sam, da je pripeljal, t. j. prinesel s seboj še dečka, kakor vratar hití poročati gospé, to je prečudno; mora se sáma prepričati, da ni morda še kaj hujšega. Pride torej pozdravit svojega gosta. Dolgo meri došleca, zdaj slikarja, zdaj dečka, ter reče suho: »Gospod, to je otrok!«

»Dà, gospa, deček, lep deček — sin moj je!«

»Tako? Vaš je, glejte, Vi imate rodbino!«

O ženske, kako se ponašate z otroki, s kakšno srečo vam naslaja srce pogled na zalo dete svoje, in zopet kakšnja mržnja, kako zoprn čut vam vzbuja nedolžno dete, ki nehoté prepreči namere vaše! Gospa Hunter, hči »razsvetljenega« národa, morda nikdar ni pokazala komu toli zaničevanja, pomilovalnega, poniževalnega zaničevanja, ka- Cetinoviču s kratkim pogledom in namrdenim obrazom. Ne reče mu niti »Lehko noč!« ampak kar néma odide, drugi dan pa slikarju odpové stanovanje.

Gospod Bilinski pa si vesel mane roki, ko ugleda svojega sodržavljana zdravega in čilega z uplenjenim dečkom ob roki; dolgo in

natančno izprašuje o manevrih z guvernanto, čestitajoč k tako povoljnemu vspehu, da je šlo namreč tako gladko, brez vsake sile. Čuvši o nezgodi z gospó v hotelu »Evreka« zahteva odločno slikarja in dečka za svoja gosta, poslednjega v svoje varstvo do odhoda, ker tu se ni bati nasilstva, konzulatska tla so sveta. S svojimi očmí hoče čuvati dečka, kadar bo slikar opravljal potrebna pota.

XV. V domovino.

Ko sešteje Cetinovič novce za telegram Aleksandri, glaseč se: »Zmaga popolna, vrneva se takoj oba z angleško družbo,« zapazi, da je z rumenjaki blizu pri kraji; pristavi tedaj še: »Denar pošel, pošljite s telegrafom po P. d. O. St. Companie via Southhampton 200 funtov, katere bode vzdigniti pri isti družbi v Hongkongu proti izkazu.«

Med pripravami za odhod — za Vladimirčka je treba preskrbeti razne obleke, posebno períla, igrač — v dveh dneh pripelje Tha-Sze guvernanto v Shangaj. Cetinovič, četudi nerad, mora k nji, izročiti ji Aleksandrino pismo, v katerem ji ponuja spravo in precejšnje odškodovanje za trud, ki ga je imela več nego tri leta z otrokom; ponuja se ji plača redno vsako leto, dokler opustí sovražna dejanja proti Aleksandri in se ne bo spuščala v intrige proti nji. Cetinoviču se dozdeva taka dobrota sila odveč; ker so mu pa naročilci, zlasti knez Lieven, tako velevali, napoti se k sopotnici iz Tajhu.

Ko zvé od Kitajca, da je gospa domá, koraka urno v prvo nadstropje, ne da bi se dal naznaniti in da bi čakal poziva, kakor je običně. Kar vstopi smelo. Ko ga guvernanta ugleda, izpreletí jo barva, ustna se ji tresejo, ne more govoriti. Porabivši to ugodnost stopi slikar s spoštljivim poklonom blizu nje, rekoč: »Gospodična Schwerzer!«

»Jaz sem gospá Seamens, ne inzultujte me dalje, Vi lopov laški!«

»Te-le fotografije morda še poznate, vidite, tu jedna, tu druga, evo tretje; prosim ponižno, poslušajte me toliko, da opravim naročeni mi posel; povedati hočem le, kar moram.«

Ko hoče mimo slikarja v drugo sobo, prepréči ji ta pot, ona ga hoče odriniti, mora jo torej prijeti in potisniti v naslonjač. Srdito jo pogleda in reče: »Ne delajte mi sitnosti! Ne šalim se, če rečem, da mi človek ni več kakor muha. Sem v resnici prav lopov laški, toda ne bojte se me; dokler ni skrajna sila, ne storim Vam ničesar, tako mi je velevala Aleksandra sáma, mati Vladimirčkova. Evo Vam njenega pisma do Vas. Vzemite je.«

Počasi iztegne roko za pismom, ali slikar pazi na to roko, da ne bi segla dalje, njemu v obraz, v oči, taka togota ji pretresa život.

Prebere pismo površno in hoče vstati.

»Prosim še posluha!« prime jo zopet in tako trdó, da bolestno zastoče in jo posadí nazaj prédse.

»Trinog nesramni!« zakričí.

»Ne tako glasno, sicer Vam zamašim usta! Vsprejmete li Aleksandrino ponudbo, ali ne, to me dalje ne briga; lahko ji poročite, kadar Vas je volja. V kratkem Vam bo žál, če jo odbijete. Stvarí so se precèj predrugačile. Vi, t. j. Vi in admiral nista jemala v račun Aleksandrinih prijateljev in vélikega kneza Vladimira vstrajnosti. Zmagala sta zaročenca, knežev oče se je ves omečil. Zavzeli se boste čuti novico, da so poklicali Aleksandro nazaj v Peterburg, kamor se vrne, kakor hitro ji dovedem jaz sinka. Tjepušin je dovršil svojo nalogo, dobil bo kakšen red, sicer ga pa odstranijo, ker oče vélikega kneza je zvedel vse finese admiralove in Vaše. Tudi vé, zakaj je admiral tako kruto postopal proti ubogi Aleksandri. Lahko si izračunjate, kadar pade Tjepušin, tedaj ste i Vi na cedilu.«

»Lažete!«

Slikar migne z ramo menèč: »Ako mi hočete verjeti ali ne, to le Vas briga. Zdaj Vas prosim, da me spremite do hišnih vrat, prav do ceste. Moja varnost zahteva, da Vas nadlegujem. Dalje Vas moram svariti, ne delajte nikakeršnih korakov proti meni, če Vam je kàj do zdravega vratú. Pomnite, mrtvec ne priča!«

Vzdigne vso onemoglo žensko s sedeža, dene njeno roko pod svojo pazduho in jo pelje doli po stópnicah mimo začujenega Kitajca do vežnih vrat, kjer jo pustí z globokim priklonom.

Ozrši se, bode li kàj počilo za njim, brzo pobira stopinje dalje. Upa, da bo imel mir pred to žensko, da jo je dovolj oplašil in ji zmedel glavo. Predno si ona zbere misli in pride do kakega sklepa, tedaj je on najbrž že na brodu.

Presrčno se poslovita slikar in njegov várovanec od gospoda Bilinskega, kateremu se je deček hitro prikupil. Sam Čin kaže za Kitajca veliko ginenost, skrbno pazi na prevažanje kovčegov, uredi jih v kabini, potnikoma odkazani, in pripravi izvrstno vse potrebščine Vladimirčkove tako spretno, kakor stara péstunja. G. Bilinski in slikar izpraznita kupo rujnega vinca na srečno pot, veselo prihodnjost in srečno svidenje — toda nista se videla več!

V Hongkongu prejme Cetinovič denarja, več nego je zahteval. Vse gre prav, le vročina je neznosna v hongkonškem kotlu, zaprtem

pred hladilnim vetrom iz oceana in tu se bo treba kuhati in pêči tri dni, čakati, da odplove brod angleške kompanije na jug. Ker deček vročino dobro prenaša, opustí Cetinovič popolnoma misel, da bi potoval skozì Ameriko domov, kjer je zdaj itak vroče. Tudi zaupa mnogo več v solidnost in značajnost Angležev, nego v varnost ameriških železnic. Za zdaj je videl dovolj novega in ne želí po večjem. Čutnice so mu toli prenapeto vznemirjene, da se ne more iznebiti skrbij pred Schwerzerico; vidi jo v sanjah, zdaj krvavo, mrtvo, drugič mu je vzela fanta. Šele, ko čuti krov broda »Travangore« pod nogami, gine mu nekoliko nepotrebna skrb.

Hongkonške gore se vtapljajo v sinji ocean, zadnji kos Kitaja, te čudne, prezanimive dežele se potáplja v mraku. Koliko spominov jemlje Cetinovič s seboj: živo mu stopajo pred oči dogodki zadnjih mesecev, poslavlja se v srci od blage duše, od prijatelja, ki si je pridobil zánj toliko zaslug. Nasičen vtiskov čuti si dušo utrujeno tako, da mu vrnitev v domovino ne poraja veselih čutov, kakor drugim potnikom. Oj, da, kaj mu more podati domovina, jadna stoče, kakor nekdaj, kaj more hasniti on nji?

Veselo žgolenje Vladimirčkovo zdrami zamišljenca, dečkovo jasno cvetoče lice razvedrí i njegovo. Guvernanta je povse pozabljena, fantek je tudi nima v čem pogrešati, ker slikar oskrbuje sam vestno in natančno svojega varovanca, umiva ga, koplje, obláči, devlje spat; če treba malo ponorí in pootročá ž njim, da se časih samemu sebi mora smijati. Deček povrača zopet svojemu »strijcu«, tako ga mora nazivati, s polno ljubeznijo in ubogljivostjo. Častniki broda, ki poznajo Cetinoviča iz potovanja v Kitaj, vrle moške duše, ki ne vprašajo od kod je mili plavolasček, kje ga je našel »strijc«, napravijo mu gugalnico, prisilijo kapitanovo kôzo služiti mu za konja, izumijo sleharni dan kako novo igračo, na kratko, takoj prve dni že je Vladimirček najvažnejša oseba na krovu — dame ta pot ni nobene med potniki — in zavzema svoj prestolec, dokler ostane na tem brodu. Pri slovesi v Ceylonu dobí toliko poljubov, da mu kar žarijo lica in skoraj bi začel jokati ne iz bridkosti ločitve, ampak ker imajo gospodje tako trde brade.

Indijski ocean pa pokaže takrat grde svoje lastnosti. Dva dni zaporedoma meče močan vihar vodo čez krov, nikdo potnikov ne sme nánj. Ker morajo biti trdo zabite vse odprtine, dihala svežega zraka, prične se razširjati nestrpna, težka toplota od stroja po brodu, in hudo premetavanje in umorna zaduhla vročina položi večino potnikov na postelj. Cetinoviču zadaje slabo stanje Vladimirčkovo velik strah. One-

moglo otroče povesi glavíco slikarju na prsi in prosi milo: »Strijc, pojdiva ven!« Strijc uboga in nese bolníčka na stópnice, kjer že drugi hlepajo po zraku in hládu — ta hlad ima vedno še 30⁰ R. Tu preklada siroto iz roke v roko vso noč, ne oziraje se na pogosto pluskanje slane vode po obeh ter premišljuje, bode li res usoda tako kruta in mu vzela to drago breme, pridobljeno s tolikim trudom, zdaj, ko je tako blizu cilju svojemu, li res ne bode užival veselja videti Aleksandro srečno? — Kolikokrat si je živo predstavljal prizor, ko izroči dete veseli materi, in zdaj — morda že jutri priložé mrličku težkega železa v preprosto rakev, da se hitreje utopi! Kaj boš govoril materi, nesrečnež, zakaj nisi šel skozi Ameriko! tako mu grenko očita vest.

A vihar se umirí, vročica se poleže dečku, počasi okreva in oba prideta zdrava in čvrsta v Benetke. Čudno, naproti jima ne pride nikdo. Saj so vendar lahko preračunjali iz zadnjega telegrama, kdaj priplove angleške družbe brod sem; polno barket in gondol je okoli parnika, naših potnikov ne išče, ne pozdravlja nikdo.

Nemogoč tolmačiti si to nerazumljivo ponašanje ruskih svojih prijateljev pričakuje Cetinovič nekaj neprijetnega; dà, gotovo ni vse tako pri Aleksandri, kakor bi imelo biti. Prepelje se v palačo Galeoni. Neki strah ga zadržuje stopiti naravnost v znano mu sobano. Ugledavši gondolirja izročí mu karto do gospé ter čaka z nemirnim srcem. Vrata se odpró, počasi stopi gospa iz njih — Cetinoviču zamrè veseli pozdrav na jeziku. Mili Bog, kako je bleda, kako suho motri zdaj slikarja, zdaj dečka s široko odprtimi očmí. Plaho, nepremakljivo zre v dete svoje, ustna se ji krčevito premikajo, hlastno loví sapo. Deček zaplače in se stisne k svojemu varuhu, a ona dvigne roke po zraku in se zgrudi nezavestna na tla!

»Za Boga, zblaznela je!« prešine misel slikarja; priskoči k nji in jo privzdigne. Na klice njegove prispé Aleksandrina družnica in oba neseta nezavestnico na postelj. Molijevska sáma vsa preplašena in zmedena si dá opraviti z bolníco, prizvoní služkinji, ukaže iti po zdravnika, naroča led in drugo. Cetinoviča morda ne razume, ko ji govorí da se hoče oglasiti pozneje, da gre z dečkom v S. Marco; zunaj ga hitro uteši.

Hodita po trgu, ljudij je malo, ker je póludne in toplo, znanca, prijatelja ni ugledati. Sedeta pred kavarno »agli specchi« k malemu zaužitku. Vladimirček se bavi z golobi, pobirajočimi drobtine okoli mize, a Cetinovič premišljuje s težkim srcem, kaj bi počel, koga poiskal. Milo pogleduje varovanca svojega in se spominja tiste skrbi, ki ga ni

hotela minuti nikdar popolnoma. Kolikrat je potipal prebudivši se iz težkih sanj v kabini pod svojo postelj, je li fantek na svoji; kako ga je pazil, nikdar izpustil ga iz očij v vednem strahu pred kakšno nesrečo. Vendar je skrb nekaj pomenila, ni bila le učinek prenapetih čutnic. Konec je le nesrečen, Aleksandra je morda prebolela za vselej.

Naveliča se čakati in napoti se k Hartliebu, saj mu bo ta védel pojasniti položaj. Evo ga, tu hití naproti, spehan, vznemirjen, vendar z veselim obrazom.

Stiska Cetinoviču roki, gleda dečka, poljubi ga, postavi na stol, pregleduje ga znova, poboža, napósled najde tudi besedo: »Dobro! Čestitam, Vi ste mož, bravissimo, prijatelj! Zdaj pa le urno! Iskal sem vaju. Pojdimo k Aleksandri.«

Ko ga Cetinovič nezaupno pogleda, nadaljuje hlastno: »Ni tako hudo, kakor mislite, zavé se zdaj; upati smem, kar želim.«

Med potom zvé Cetinovič, kako je revo vzburil zadnji njegov telegram. Ker je pisma dobila v roke pozneje, prebirala je in prebirala, jelo se je v zmučeni glavi vse mešati, posebno datum; napósled ni verjela nì telegramu, nì pismom, nì prijateljem, trdila, da jo hočejo le tolažiti, prevariti. Postajala je vedno bolj nerazumljiva, neizmerno občutljiva, napósled se je jezila na vsakega, ki je le kàj omenil o stvári. »I mene je pitala resno z izdajalcem, niti bližati se ji nisem smel! Udati smo se morali nasvetom zdravnika in ta je zahteval, da prideta vidva nenadoma pred njo.«

Ko stopijo v dvoranico, sedí Aleksandra na zofi; oči so razjokane, vendar je minul plahi, zabodli izraz z njih, skozi solze prodira njih prejšnja miloba.

Cetinovič se ji bliža z Vladimirčkom ob roki. Ona se vzdigne, stopi omahujé naproti, zgrudi se na kolena, oklene roki okoli svojega sinka, stisne ga k sebi in zaplače na ves glas.

Móči dete s solzami, da se prične braniti in ozirati po »strijcu«; vzdignejo mater in jo posadé.

»O pojdite sem, Cetinovič, predragi prijatelj moj, da Vam stisnem roki! Bog je bil z Vami, blagoslovil je pota Vaša. Ne boj se me, angeljček moj, srčece moje!« reče sinku ki se ji odmika in tišči svojega varuha. »Oprostite razburjenosti moji, saj plačem od sreče in hvaležnosti do Bogá in Vas.« Znova jo oblijejo solze, solze blagodejne, solze sreče. Prelila je reva prej toliko grenkih v bridkosti in duhomorni žalosti, da se jim je posušil vir. Zmučeno srce, koperneče po ljubezni brezupno je skoraj otrpnelo. Kako bi moglo prikrivati zdaj srečo svojo! Molijevska je razložila v tem prelepih igrač za Vladimirčka. Skoraj

bi pozabil Cetinovič oddati pismo vélikega kneza, tako nadvlada vse navzočnike veselje o najdenčku. Motečemu se z igračami se Cetinovič tiho ukrade in gre po poslih svojih.

Šampanjca so pili in veseli bili na večer naši znanci, tudi Gerster je med njimi, le stari gospod, knez Lieven, ki je že davno odpotoval na sever, prisoten je z duhom in srcem, kakor odzdravlja telegrafovani veseli novici. Aleksandra sicer ni še dobila popolno ravnotežje duha — živahno, nemirno se ji podijo misli, vprašanja. Prikrade se ji kakikrat solza na bledo lice, ko ji cvetè na ustnih mil in ljubezniv smehljaj. Kdo vé, komu velja solza, ali sreči, ali jo izvablja pismo njenega soproga? — Desetikrat morda vpraša Gersterja, mu je li že pokazala sinčka, vabi zopet druzega, naj ga gre gledat, kako lepo spava, tiho, po prstih, da bi ga ne zdramil.

Pripovedovati ji mora Cetinovič, vse križem mu suje vprašanja, zdaj o admiralu, o Jangtzu, o vèlikem knezu; če je bil sam vedno zdrav, kdaj sta s fantkom na brodu vstajala, važne rečí in ničeve malenkosti. Tudi sáma pripoveduje, kako je omahovala med strahom in upom; čimbolj se je bližal čas vrnitve, tem menj je mogla verjeti zadnjemu telegramu. Z groznim strahom in obupom je pričakovala poslednjega tedna, bala se je znancev, prijateljev, češ, zdaj ji bo kdo povedal grozno resnico. »Zdaj sem zopet mati! Zdaj zopet živím!« reče in vnovič poprime Cetinoviču roko zahvaljujé se mu za njegovo vrlost.

Odbila je ura davno polunoči, ko vzdignejo kupe zadnjikrat na srečno bodočnost in se poslovijo.

Še drugi dan bivata skupaj Cetinovíč in njemu toli priljubljeni fantek, z gospo in Molijevsko se peljeta v Padovo, večer ja loči za vselej, kajti Aleksandra se odpelje proti Tirolski, a slikar nazaj v Benetke in v Dalmacijo k materi.

Na zimo se vrne zopet v Benetke, toda slika malo, vozi se po laguni ves dan in strelja brze ptice. Na steni slikarne njegove visijo puške najnovejših zistemov. Poleg skic in risarij ležé knjige, ki poučujejo o vojski, razkladajo orožje. Ko se Gerster čudi nenavadnemu početju prijatelja svojega in zmajeva z glavo, odgovarja mu ta: »Seveda, ti še ne veš, da kmalu póči onkraj Jadranskega morja. Nečem biti vzveličan, če ne izbijem najmenj sto Turkom grešne duše. Vidiš, s to le repetirko zadenem tvoj klobuk na tri sto korakov, če mi ga vržeš kvišku.«

Gerster meni, da že bo tako, da bodo pa Turki tudi streljali, da bodo krogle letele ne le tja, ampak tudi nazaj.

Ko se bijejo Črnogorci okoli Nikšiča s Sulejmanom l. 1876., prekoračijo v tihi noči trije Dalmatinci težko oboroženi, avstrijsko mejo; vodi jih star Krivošijanec. Pri Nikšiči se pridružijo četi Petra Pavloviča in pričnejo takoj krvavo delo. Cetinovič je med njimi, ne riše pa s svinčnikom, ampak s krvjo, s turško krvjo; kogar vzame na muho, ne izgreší ga nikdar. Potiskajo Sulejmana skozi Črnogoro, grozovito delo, nì spati, nì jesti ne utegnejo, ker ne le zmagati hočejo hrabri sokoli, zmaga je itak gotova, uničiti hočejo sovražnika. A krogle leté tudi nazaj iz turških pušek, kakor je menil Gerster. Cetinovič se ni vrnil iz Črne gore, v dolini Cete so ga zagrebli z drugimi junaki. Družnik njegov prinese po končani vojski materi njegovi lístnico, v kateri je jadna starka našla med drugim fotografijo, oblito s krvjo; vendar je spoznati podobo ženske premilega obličja in pogleda — podobo Aleksandre.



Pisma iz Zagreba.

Piše Josip Starè.

XVII.

Kadar grmí in treska in se gosta ploha usiplje iz črnih oblakov, takrat ni mogoče po tratah trgati cvetic in vezati šopkov. Človek beží pod streho in čaka v zavetji, da se zopet zvedrí. Tedaj pa se časih pripetí, da človek v samem zavetji vidi kako lepo cvetko, ki je sicer ne bi bil zapazil v tihem njenem skrivališči. Tudi po hrvaškem obzorji so se letos podili burni viharji, pa niso dali, da bi se kulturno, zlasti literarno polje razcvelo tako, kakor bi si želelo vsako rodoljubno srce. In glej, čitatelj dragi, ravno ob največji nevihti se nam je pokazala krasna cvetlica, ki v varnem zavetji svojem že pol stoletja krepko rase in vsako leto znova cvetè.

Bilo je dné 14. junija l. 1887. Kakor vsak drug delavnik so zidarji in klesarji popravljali starodavno stolno cerkev v Zagrebu; na trgu pred cerkvijo so prodajalci razložili raznega živeža, in z visoke hiše duhovnega semenišča so vihrale národne zastave ter oznanovale, da se v tem poslopji praznuje nenavaden praznik. Ilirsko navdušenje je razvnelo takoj v prvem začetku tudi mlade bogoslovce in že leta 1837. so v zagrebškem semenišči ustanovili prvo književno društvo, ki danes slaví petdesetletnico svojo. Delovanje tega skromnega društva nikakor ni bilo omejeno na semeniško zidovje, ampak globoko je se-

zalo v národ hrvaški, kateremu je leto za letom pošiljalo rodoljubnih duhovnikov, a dajalo mu je tudi mnogo kratkočasnega in spodbudljivega berila. Društvo, ki petdeset let deluje na korist národa svojega, gotovo zaslužuje, da tudi Slovenci o njem kàj več zvedó.

Hrvaški bogoslovec Štefan Mlinarić se je učil leta 1836. na peščanskem vseučilišči, pa se je ondu sprijaznil s Kollarjem, Šafaříkom in drugimi slovaškimi domorodci, s katerimi je prepotoval več slovaških krajev. Videl je, kako Slovaki budé národno zavest in kako se zlasti mladina zbira v družbe in družbice, da bi tem več mogla storiti za zanemarjeni národ svoj. Poln mladostnega navdušenja je pisal Mlinarić prijatelju svojemu Jakopu Petku in ga vprašal, če se ne bi tudi v Zagrebu dalo osnovati kako podobno društvo. Plemenite besede so pale na dobra tla in Petek je takoj pregovoril več svojih tovarišev v zagrebškem semenišči, da so med seboj ustanovili »Kolo mladih rodoljubov«. Semeniško poglavarstvo je brez obotavljanja potrdilo društvo, a prvi predsednik mu je bil Jakop Petek, ki je v nastopnem govoru svojem med drugim rekel te le besede: »Kaj nam koristi kratko življenje naše, če s telesom našim tudi duh naš položé v temni grob. Čas razjeda železo, lomi žezla in tudi nepremagljivemu vitezu usahne junaška roka; na veke pa bode živelo, kar zasadimo z duhom svojim.« Vzvišeno duševno delovanje je torej imela biti naloga novemu društvu. Mladi tovariši so z nepopisnim navdušenjem pritrdili predsedniku svojemu, in ko so potihnili zadnji glasovi priljubljene ilirske pesmi, nabrali so med seboj šestdeset goldinarjev ter ž njimi položili osnovni kamen društvení knjižnici, ki se je hitro množila z darili duhovnih in posvetnih rodoljubov. Tako je slavni Ivan Kollar, takrat protestantovski pastor v Pešti, poslal zagrebškim bogoslovcem vsa svoja dela; Srb Pavlović jim je podaril vse knjige, kar jih je dotlej izdala »Matica Srbska« in celó iz Belega Grada so dobili knjig od ministrov in drugih veljavnih mož. Zdaj so mladi rodoljubi od ranega jutra do pozne nočí porabljali vsako prosto uro, da so se vadili v lepem hrvaškem jeziku. Pridno so se učili slovnici, prelágali na hrvaški jezik odlomke iz raznih spisov svetih očakov, a z deklamacijami so se vadili v živi besedi. Učili pa so se tudi vseh drugih slovenskih jezikov ter pazno zasledovali »ilirski« napredek zunaj semeniških zidov. Večkrat so napravljali »besede«, in ko se je nekega dné med goste napovedal sam Gaj, bilo je veselje neizmerno. Štirje bogoslovci so ga čakali pri semeniških vratih in komaj je stopil čez prag, povzdignili so ga in ga po dolgem hodníku na rokah nesli v dvorano. Ta mali dogodek nam jasno priča, kaj je takrat pomenjal Gaj in kakšno ča-

robno moč je ime njegovo imelo v dôbi ilirski. Predaleč bi zašli, ko bi hoteli dalje opisovati zgodbe tega društva rodoljubnih zagrebških bogoslovcev. Omeniti nam je še, da se je društvo kot ustanovnik vpisalo v vse kulturne in literarne družbe hrvaške ter tudi v »Matico Češko« in »Družbo sv. Mohorja«; da je v čitalnici svoji imelo vedno vse hrvaške, mnogo srbskih, slovenskih, čeških, ruskih, nemških, francoskih in italijanskih časopisov in da so udje med seboj spisovali list »Zviezda«. S časom je se prekrstilo »Kolo mladih rodoljubov« v »Sbor duhovne mladeži«, kakor se še dandanes zove, in pevci so se ločili v posebno družbico »Vienac«. Ne treba nam poudarjati, kako so se zagrebški škofje zanimali za to društvo prihodnjih dušnih pastirjev svojih ter je podpirali z besedo in dejanjem.

Kar smo dosle povedali, to je lepo in hvale vredno, ali premalo bi bilo za tisto veljavo, ki si jo je društvo zagrebških bogoslovcev zadnjih petdeset let pridobilo v kulturni zgodovini hrvaškega národa. »Sbor duhovne mladeži« je od prvega začetka svojega bilo tudi književno društvo in to je pravi njegov pomen. Najprej so mladi rodoljubi spisovali in prelágali za vajo, toda kmalu so boljše zdelke svoje dajali tiskat in prav oni so bili prvi, ki so na Hrvaškem izprevideli, da tudi preprostemu ljudstvu treba kratkočasnega in poučnega berila, in jeli so prelágati primerne knjige iz drugih jezikov. Leta 1842. izdali so Franklinovo »Zakladno škrínjico«, a kmalu potem so sklenili po malem vse spise Krištofa Schmida in drugih podobnih pisateljev prirediti za hrvaško mladino. Prva je prišla na vrsto »Genoveva», potem »Košarica«, »Milutin«, »Janješče«, »Dobri Radojica i zločesti Ivica«, »Pustnjak«, »Kriesnica«, »Evstakij«, »Badnjak i pisanica«, »Blizanci i trešnje«, »Otac Marko«, »Crkvica na briegu«, »Drveni križ«, »Pustinjačka špilja«, »Tudjinka«, »Jágodice«, »Ljubice«, »Niz bisera« in druge primerne pripovedke. Pohrvatili so »Fabiolo«, katero je popravil in o svojem trošku izdal blagi župnik Zorić. Mladini sta se posebno prikupili knjižici »Osveta je moja« in »Cvietnjak«. Marljivi duhovni mladeniči pa so tudi skrbeli za hrvaške molitvenike in druge pobožne knjige. Izdali so Gruberjevo »Katekezo«, »Goffine«, »Žiće pape Pija IX.«, molitvene bukvice »Okrepa duševna«, »Kažiput«, »Sv. križni put« in Jaisov »Molitvenik«, ki je učakal že sedemnajsto izdanje ter se je doslej v 80.000 izvodih razpečal med národ. Zagrebški bogoslovci so bili prvi, ki so preskrbeli svete podobice s hrvaškimi napisi. Kako imenitno je tiho delovanje tega društva, kaže nam to, da se v najnovejšem času knjige tiskajo v 10.000 do 20.000 izvodih in da nekaterim treba vsak čas prirejati novo izdanje. In na vsem tem se mora hrvaški

národ zahvaljevati siromaškim mladeničem, ki nimajo ní zlata, ní srebra, imajo pa plemenito srce, čisto rodoljubje in dobro voljo.

Lep je torej bil dan 14. junija t. l., ko so zagrebški bogoslovci slovesno praznovali redko petdesetletnico, katere so se v duhu udeležili vsi hrvaški duhovniki, predniki njihovi, pa tudi drugi iskreni domorodci. Ob devetih je bila v prelepi semeniški kapeli vélika maša, ki jo je pel nekdanji predsednik »Sboru«, sedanji kanonik, prečastni g. Julij Vrevc. Po maši je bila svečana seja, pri kateri je med drugim društveni knjižničar čital zgodovino društva, blagajnik pa poročal o društvenem imetji. V ravno minulem letu 1886—87. je društvo po dobrovoljnih darovih in od razprodanih knjig imelo dohodkov 2688 gld., za tiskanje knjig je potrosilo 745 gld., za vezanje knjig 527 gld., a za druge društvene potrebščine 203 gld. Ostalo mu je 1212 gld., ki z lanskim ostankom od 851 gld. dajo gotovine okoli 2063 gld. Vrhu tega ima društvo pri knjigarjih nad 1000 gld. aktivnega dolgá ter nerazprodanih knjig, vrednih nad 3800 gld. Ker društvo le z dobičkom razprodanih knjig zalaga nove, dokazalo je zopet resnico hrvaškega pregovora, »zrno do zrna pogača, kamen do kamena palača«. Po dovršeni seji je ob 11½. uri dopóludne bil svečani »matine«, ki bi vsakemu glasbenemu društvu bil na čast, zvečer pa so bogoslovci predstavljali Wisemanovo gledališko igro »Sakriveni dragulj«. Lepe zabave se je udeležilo mnogo odlične gospôde duhovnega in posvetnega stanú. Če omenimo še, da je društvo ta dan dobilo premnogo navdušenih telegramov iz Češke, Moravske, Dalmacije, iz Gorice in Rima, dopolnili smo kratko svoje poročilo, kateremu dodajemo samó željo, da bi »Sbor duhovne mladeži« v prihodnje rodil še lepših književnih plodov ter da bi srečno učakal in s še večjim ponosom slavil svojo stoletnico.

Skromne te črtice o razvoji književnega društva zagrebških bogoslovcev nas učé, kako vsak po svoji moči korísti národu svojemu. Mladi rodoljubi niso precenjali svojih močij, pa se niso lotévali velikih osnov, katerim so kos samó odrasli in izkušeni možje, ampak po svetu starejših svojih vodnikov so presajali lepe tuje cvetke na domače polje ter so tako zasadili gredíce, katerih zvedeni vrtníki niso utegnili obdelovati. S tem pa so se prihodnji duhovni pastirji vadili v máterinskem jeziku svojem, da so pozneje s tem boljšim vspehom delovali v vinógradu Gospodovem, ali marsikateri njih je danes slaven pisatelj in rodoljub. Pa še nekaj. Hrvatom radi očitamo, da se pri národnem svojem trujenji premalo ozirajo na potrebe preprostega ljudstva, da tako rekoč hiši svoji snujejo sijajno streho, predno so ji sezidali dobro podstavo. Ne dá se tajiti, da je v tem mnogo resnice

in že večkrat so se pokazali žalostni nasledki tega nenaravnega razvoja; ali da Hrvatje prav nič ne bi bili storili za napredek preprostega ljudstva, to pa le ni res. Prav »Sbor duhovne mladeži« je preložil osnovni kamen ljudski književnosti ter bil prednik »Društvu sv. Jeronima«, a kar so sicer posamezni možje storili za ljudsko omiko, svet le zato ni zvedel, ker ga je zaslepila bliščoba velikih národnih početij.

Kar se tiče ljudske književnosti Hrvatje samí Slovencem priznavajo prvenstvo in poročevalec jeronimskega društva postavlja vsako leto rojakom svojim družbo sv. Mohorja za vzgled, ki ga treba posnemati. Gotovo čudno naključje pa je, da je ravno tisti hrvaški pesnik in pisatelj, ki je po srci svojem Slovencem najbližji, najbolje umel, kako treba pisati za preprosto ljudstvo. Ta mož ni nihče drug, nego Ivan Trnski, o katerem smo govorili v zadnjem pismu. Najlepši biser njegovih pripovedek je »Učitelj Dobrašin«,. ki ga je leta 1871. izdalo »Društvo sv. Jeronima«. Prvi hrvaški učenjaki in drugi veljavni možje se ujemajo v tem, da bi Trnski bil slaven dovolj, ko ne bi bil ničesar druzega napisal, nego »Dobrašina«, katerega je zadnjič neki zagrebški dnevnik primerjal Amicisovemu »Srcu«, v tem ko je drugi list rekel, da je Trnski v tej svoji pripovedki opisal rajncega škofa Dobrilo. Mi pa sodimo, da Trnski za svojega Dobrašina ni trebal daleč iskati vzora, kajti ga nikjer ni mogel najti lepšega, nego v srci svojem. Le Trnski sam je za národ svoj tako plemenito mislil, čutil in delal, kakor »Učitelj Dobrašin«. V »Dobrašinu« je Trnski rojakom svojim postavil idejal ljudskega učitelja in pokazal, kako naj poklic svoj izpólnuje vsak, komur je v národu poverjena kaka služba ali čast. Kakeršen je »Dobrašin« bil učitelj, takšen je Dobrila bil duhovnik, Trnski pa upravni uradnik. Trnski je nekoliko po svoji izkušnji, nekoliko po svojem svaku dru. Lavriči zvedel, kaj so plemeniti slovenski duhovniki storili za zanemarjeni národ svoj, pa je v imenovani pripovedki o župniku Dobrili rekel, da je »bogoslovec v šolskih počitnicah potoval po Slovenskem in videl. kaj slovenski duhovniki delajo.« Sodil je torej, da so se slovenski duhovniki in učitelji najbolj približali njegovemu idejalu in — ni se motil. Učitelj »Dobrašin« je didaktiška pripovedka, da si je ne moremo misliti lepše. Hrvaški in slovenski pisatelji bi se iz nje morali učiti, kako treba za preprosto ljudstvo pisati in kako se v mično pripovedko za kratek čas dajo vplesti raznovrstni nauki. Kdor se je le količkaj pečal z národnim pesništvom in drugim duševnim blagom národa hrvaškega in srbskega, vé, da ga ni národa, ki bi toliko národne filozofije čuval v brezštevilnih pregovorih svojih, kakor naši najbližnji bratje. Korenit preprost Hrvat ti vsako svojo

misel potrdi s primernim pregovorom, naj ti pripoveduje o kakeršni koli stvári. Trnski je tudi v tem posnemal ljudski govor in je »Učitelja Dobrašina« tako »zasólil« z ljudskimi izreki, da časih kar v pregovorih pripoveduje. Taka knjiga se Hrvatu mora prikupiti. Sicer pa bi Trnskega v »Dobrašinu« po plemeniti vsebini in tendenciji primerjali spisom neumršega svojega vladike Slomška. Vidimo torej, da imajo Hrvati dovršen vzor ljudske knjige, in ker imajo v »Sboru duhovne mladeži« in v »Društvu sv. Jeronima« dva književna zavoda, ki sta namenjena preprostemu ljudstvu, smemo se nadejati, da se tudi pri njih ljudska literatura tako razcvetè, kakor treba, in da bo kmalu tudi hrvaški kmet tako omikan in zaveden, kakor je slovenski brat njegov.

Pri tej priliki opozarjamo slovenske čitatelje še na drugo knjigo »Društva sv. Jeronima«. Profesor Vjekoslav Klaić, ki se ravno tako odlikuje z lepo in ugodno pisavo svojo, kakor s korenitim poznavanjem hrvaške zgodovine, opisal je za »Jeronimsko društvo« v treh knjižicah »dežele v katerih stanujejo Hrvatje«; zdaj pa je začel pripovedovati zgodbe istih dežel. Prvi zvezek imenitne knjige je »Društvo sv. Jeronima« lansko leto podelilo udom svojim, letos pa jim je namenilo drugi zvezek. Ker je knjiga namenjena preprostemu ljudstvu, razredil je profesor Klaić gradivo tako, da je vsak oddelek celina záse, a kjer je le mogel, navezal je dotične zgodbe na kako znano pravljico. Tako n. pr. stojí v Kneginci pri Varaždinu med razvalinami starega grada še dobro ohranjen stolp, v katerem je nekdaj ogrsko-hrvaški kralj Mirko zaprl upornega Andreja, brata svojega. Národ okoli Varaždina si še dandanes o tem dogodku mnogo pripoveduje in Klaić je dotični oddelek zgodovine svoje prav spretno dejal pod naslov »Kula u Knegincu«. Drugi oddelek ima napis »Kralj Pasoglav«, a takoj pod njim nam pisatelj najprej pripoveduje národne pravljice o »pasoglavcih« in njihovem kralju, razlaga kako se je v teh pravljicah ohranil spomin na divjake Mongole, potem pa nam resnično opisuje grozno tedanjo dôbo. Vsakdo mora gospodu Klaiću pritrditi, da je pravo pogodil, in da je le tako mogoče v preprostem národu vzbujati zanimanje za domače zgodbe. Prvi zvezek šteje na 200 straneh 18 oddelkov in seza do konca mongolskega vpada. Politične in kulturne zgodbe je pisatelj ločil in tako preprostim čitateljem le še bolj olajšal razumevanje; sploh pa pripoveduje jasno in obširno. Nepotrebno se nam zdi, da bi še posebno poudarjali znanstveno vrednost tega najnovejšega dela profesorja Klaića, pač pa končaje te vrstice lépo knjižico na vso moč priporočamo slovenskim rojakom svojim, zlasti ónim, ki se zanimajo za zgodbe najbližnjih nam bratov slovanskih.



Kaj pripovedujejo ob Ložnici.

Spisal M. Cilenšek.

IV.

Kadar se začenja oglašati pomlad, išče mladína po tratah majhnih rdečih živalic, katerim pravi »velíka noč«. Njih barva jo spominja rdečih jajec, katerih se nadeje od marsikoga. Ako je našla tako pršico (Trombidium holosericeum in T. tinctorium), tedaj je nje veselje jako veliko in takoj teče vprašat očeta ali mater, pride li že kmalu vélika nedelja. Naveličala se je že dolzega posta in rada bi gledala, kako se bode vrtal koláč. Ta se ne peče nikdar med letom, temveč samó zadnje dni vélikega tedna. Sevéda je med kolačem in koláčem precejšnja razlika in dočim ga navadne gospodinje vsájajo nalik navadnemu kruhu, tedaj pa druge, ki so se za mladosti naučile kaj več, potrebujejo »modla«. To je velika okrogla posoda od gline in lepo lošana. Na sredi ima »doc«, ki je malo nižji od roba in otel; torej je pravi koláč, ki je dostikrat nad ped visok, tudi na sredi prevrtan. To otroke najbolj miče in težko pričakujejo dneva, kateri naj jim razkrije to skrivnost. Odrasli pa se ž njimi vsak dan malo pošalijo in jim na dolgo in široko pripovedujejo, kakih priprav bo treba za to težavno delo. Le mati jim blagodušno velevajo, naj potrpé še nekoliko dnij in vse bodo mogli videti. Kmalu pridejo težko pričakovani zadnji dnevi vélikega tedna in sedaj rekó oče sinku: »No, stopi h kolarju in reci mu, naj pride vrtat koláč, in sicer z največjim svedrom.« Ker je v teh besedah zmerom nekoliko sméha, muza se otrok okoli matere in jo zvedavo pogleduje, kakor bi jo hotel vprašati: »Naj li res skočim?«

Ker je deca pri takem delu nepotrebna in nadležna, odpravi jo mati z besedama: »Le stopi!« — Vse skoči k vratom in vsak bi bil rad prvi. Otroci pripovedujejo to novico vsakomu in predno pridejo zopet domóv, prikrit je že kolač z belim prtom v glineníni. Ničesar niso videli in ostala jim je samó tolažba na prihodnje leto. Tako se ponavlja njih zvedavost vsako leto, dokler se ne spametujejo in se zanimajo samó še drugi dan za to stvar, ko se odkrije verbas in se prikažejo zgolj »dobre rečí«.

Ob véllkih sobotah imajo Ložničanje še to opravilo. Od lésk na cvetno nedeljo blagoslovljenih butar si naredé križe, in sicer tako, da se napravi veliki »T« s tem, da se vtakne prečnica v precép dalj-

šega kolca. Popóludne jedenkrat vzame hišni gospodar križe in steklenico z blagoslovljeno vodo ter hodi od njive do njive, od travnika do travnika, in tudi gozda ne pozabi. Povsod pričvrsti križec ob konci dotičnega zemljišča in je pokropi z vodó. Vse to naj pomnoži zemlji rodovitost in jo varuje vremenskih nezgod. Jednaki, pa zbiti križi se radi pribijajo tudi na razna vrata.

Res delajo jaslice otrokom veliko veselje, ali njih živelj je in ostane vendar domači vrt ali pa trata pod vaško lipo. Tu imajo svoje zabave, tu svoje igre. O velikonočnem času se povrača vsako leto ista igra. Dve gladki paličici se vtakneta s koncem v zemljo in sicer toliko druga od druge oddaljeni, da med njiju položeno jajce ne pade na tla, drugi konec pa se dá v precép kvišku stoječih krajših paličic. Sedaj pa jamejo »boljgati«, to je potákati jajca po paličicah. Kaka slama ali kàj slučnega jim je mera. Po prvem opravilu, ko so se »žegna« nasitili, vidiš skoro na vsakem drugem, tretjem vrtu kepo otrok, katerim je igra zdaj prva skrb. Da se zavoljo mere dostikrat spró, to je naravno, kajti rdeče jajce je vsakemu drago. Časih se tudi pripetí, da pride kateri z lesenim jajcem, a ker ostane vsakokrat celó, spoznajo napósled pajdaši sleparstvo ter ga poženó. Večji fantje in časih še možjé mečejo na »klobuk«, na »križe in može«. Sploh pa se tudi ta igra bolj in bolj opušča. —

Denarje kujejo na Dunaji. Ondu stojí, kakor pripovedujejo Ložničanje, blizu cesarjeve palače velikanska črna hiša, ki je objeta z visokim zidovjem. To je kovačnica za denar. Kovači ne smejo nikdar na svetlo in vsak mora ostati ondu do smrti. Cesar napravi denarja, kolikor hoče, in ga ima toliko, da ga sam ne more prešteti. Osobito tisti ponarejalci denarja, ki ga prav dobro umejo kovati in se zaradi tega na dolgo pripró, pridejo v dunajsko kovačnico in se tam pridržé vse ostale dni svojega življenja. —

Kmetsko ljudstvo se drží podedovanih navad liki kléšč kože. Kadar gre nevesta iz vasi ali župnije, tedaj je treba ženinu šteti domačim fantom zahtevano vsoto do vinarja, inače ne pusté svatom na noben način dalje. Dogodilo se je, da so se svatje ustavljali in da niso prišli možje na pomoč, Bog védi, kako bi se bila stvar razmotala. Pri zadnji hiši se je bila potegnila preko ceste veriga, ki je ustavljala vozove. Svatje, videč, da s silo ne pridejo do vspeha, zatekó se k župniku, ki je razkačeno moštvo sicer pomiril, ali fantje niso odjenjali, dokler niso prejeli zahtevane navadne odkupníne. Ta razvada je sevéda še običná. Ženinu domačinu pa fantje po noči trikrat pod oknom zaukajo in za to težavno delo dobijo tudi neko odškodníno — na-

vadno v denarjih. No, ker jih je precéjšnje število, ne zaleže tak dar veliko, a tu si pomagajo samí in zloživši še potrebno, odpravijo se v krčmo, kjer se po svoje veselé. —

Blizu Ložnice sredi travnika je bila strašanska grez. Ni ga bilo moža, ki bi si bil upal blizu. Bila je neki tako globoka, da sedem senénih žrdij druga vrhu druge ni sezalo do dna. Vse ozemlje okoli se je gugalo. Nekemu pastirju je ušlà krava in bezljala proti napominjanemu kraju. Pastir skoči za njó, a oba požrè strašno žrélo. Nikdar ni bilo sledú za njima. Ponočni popotniki pa so radi pripovedovali, kakšne tožne glasove so slišali od sredine mužnatega travnika, kjer neki duša nesrečnega dečka prosi rešitve. Še sedaj je zemlja ondukaj precèj vlažna, grez pa je izginila, ko je lastnik travnika od drugod navozil prstí. Raznovrstni šaši rastó zdaj ondu in kažejo kolobarjasto podobo nekdanje z vodó zalite otline. Mogoče, da je bil to studenec, čegar voda je tekla po vulkanskem trahitu, a sčasoma mu se je zaprla podzemeljsa pot in prenehal je. —

Ložničan o bratu le redkokdaj govorí in namesto da bi rekel: »Brat (= brät) moj je šel v Celje,« pravi: »Naš Miha« . . . Tudi starši govoré o sinu samó primorani; med seboj in s sosedi pa le: »Naš Janez« itd. Ako je pa sin že oženjen in se govorí o gospodarji, tedaj pa še krstnega imena ne dostavljajo, ampak samó »naš«. — »Naš me ne uboga, zatorej mu pa tudi dostikrat izpodletí« — toži n. pr. oče sosedu o svojem sinu gospodarji. —

Kakor drugje so tudi Ložničanje za prejšnjih ćásov tatove in tatíce ostro kaznovali in sicer očitno. Ni še dolgo tega, kar je umrla stara babéla, ki je bila zavoljo izmikanja zadnja postavljena na sramotno mesto. Sredi vasí, priklenena k vaški lipi, na ogled postavljena vsem vaščanom, stala je štiriindvajset ur in tako zadostila pravici. —

Za vodo ni dobro zvižgati, kajti s tem se draži hudobec, ki po tolmunih prebiva in zvižgajočemu človeku vrv okoli vratú vrže ter ga v vódo potegne in ondu potopi. Osobito ob nedeljah, ko poletnega časa otroci ne morejo ostati brez kópanja, svaré jih matere, naj se vedó kolikor možno spodobno, da se jim ne pripetí kàj hudega. Že marsikdo je videl takega hudobca, ki se prikazuje v človeški podobi z dolgo brado, rdečo kapico in zeleno ostalo obleko. Starikav je in majhen, liki otrok petih let, a ima strašansko moč. Navadno ni zloben in ne dela ljudem nobene škode; razdražen pa ne pozna usmiljenja in usmrti vsakega, ki mu pride v pest.

Najbolj so se ga bali rakarji in kaj bi se ga tudi ne, saj je neki kléščarjev vrhovni poveljnik. Račja lov se je prejšnje dni prav

dobro obnašala, kajti vsaka rečica jih je bila polna. Dečki so jih lovili po dnevi v luknjah, pod kamenjem, drevesnimi koreninami, ki so se razprostirale v vodi in po dračji. To delo se je zvrševalo navadno z roko in mnogemu je pokazal nazadnjak svojih kleśč silo; a to jih ni zadržavalo. Tudi z mrežo so jih lovili, ali jim pečeno žabo nastavili, katera jih je omamila tako, da so se kar v gručah zbirali okoli nje. Ako so ugledali dečki kakšnega Žalskega gospoda, katerega je vodila pot mimo do vinógradov, ulili so jo po travnikih in se skrili za grmovje, kajti vedeli so bajè, da ima vodo v najemu.

Fantje se niso jezili nad dečki, kajti vedeli so, da jim jih ostane še mnogo. Ti so se zbirali po noči ob ugodnem času za potoki in prinašali trsák in vreč s seboj. Po noči namreč goni hudobec rake na pašo in pride jih toliko, da jih je treba samó pobirati, dokler ni vreča polna. Toliko pa je vendar treba paziti, da se ne pobere zeleni rak in ne shrani. Ta bi namreč zazvižgal tako močno, da bi slišal glas njegov hudobec sam, kateri bi nepovabljene goste raznesel kakor solnčni prah. Umevno je torej, da se je vršíla taka ponočna lov prav tiho in da so fantje natanko pazili na vsakega košarja, ki bi jim utegnil prizvižgati smrt.

Dokler je bilo kàj rakov, lovili so jih res pridno in da ni nastala med njimi kužna bolezen, še sedaj bi jih bilo vsaj toliko, da bi si mladina hladila dolge zobé. Ženske navadno niso marale zánje, nekako studili so se jim; no, sedaj imajo mir pred njimi. Ko žito cvete, so raki najboljši, kajti marsikatera čarovnica jim vrže nekoliko rose, katera jim baje jako tekne. —

Ako gorí vsa vas, mora nesrečo odvrniti samó župnik s posebnim blagoslovom. Ako bi pa zgorel kak človek in bi duhovni gospod ustavil ogenj, bila bi njegova duša na veke pogubljena. Ko so Godomlje gorele pred kakimi tridesetimi leti, bilo bi se imelo dogoditi kàj takega, a raznesel se je bil glas, da je ostal v ognji majhen deček in njemu na ljubo so seveda vas branili samó s brizgalnicami. —

Ako se zbirajo nad sv. Uršo oblaki ter se nakopičijo v gosto kapo, ki ji krije vrh, nastane ob kratkem dežévje, ki traje po več dnij. Sevéda ugibljejo vreme po navedenem receptu samó óni Ložničanje, kateri morejo izpred praga gledati na štajersko-koroškega mejaša, v katerega obližji se ne zanikava več z dolincem navadno nikalnico, temveč z besedami: »to že kor«. Kadar pa se cerkvica na gori prav dobro razloča in nekako belo sveti, ni stanovitnega vremena pričakovati. —

V celovškem mestu — kjer pa še tudi Slovenci stanujejo, toda besede drugače zategujejo, ki Ložničanom nekako čudno na ušese zvené — imajo na lepem trgu priklenjenega velikanskega »lintverja«, ki je

svoje dni živel v Vrbskem jezeru ter okolico strašno pustošil. Po naključji so ga zalotili jedenkrat na kópnem, vrgli mu debelo verigo okoli vratú in ga priklenili k močnemu stebru. Tu sedaj počiva brez vsakega gibanja in gorje ljudstvu, kadar se predrami in od zarjavele velike verige odtrga. V Konjiški Gori prebiva tudi tak »lintver«. Vsa je neki polna vode in ker ta nima prostora dovolj, póčila je na severni stráni in nje vsebina odteka ondu počasi. Da bi pa razpoka ne postala večja, speli so jo z železjem. Bog ne dàj, da pride zmija na svetlo! Vse — gore, drevje, kamenje, hiše, voda itd. bi drlo za njim, dokler ga ne bi usmrtilo. Takšna pot bi bila zaznamenovana z razvalinami človeškega potú in s smrtjo vsega, kar bi dohitela.



V drevorédu.

V življênja urah tesnih,
Ko trè mi jad srcé,
V spomine proših časov
Vse misli mi hité:
Podobe znane vstájajo,
Megléno se porájajo,
S tolažbo me navdájajo,
Da gíne mi gorjé.

Pomlád je v cvétji klila,
Dehtèl je drevoréd,
Tedàj ob tvoji stráni
Po njem sem hodil spét.
Kar zima razločila je,
Pomlád ljubó združíla je
Ter v srcih pomladíla je
Ljubezni nama cvét.

Krasoto tujk sem hvalil; —
Zeló sem se razgrel . . .
». . . A lepše ni od têbe!«
Ko to sem ti bil del,
V obràz si se zažárila,
S pahljačo me udárila
Ter ljubko se razjárila:
»Tedàj si spet začel?« —

Sestala sva se jédva,
Ločila sva se spét,
Spét mi kreníla nôga
Nazaj je v tuji svét.
Pomlád pač tu zdaj klíje mi,
V srcé pa ne prisíje mi,
Spomín le óndu žíje mi
Na té in drevoréd.

Fr. Gestrín.

Siromàk.

Vè zélene lipe hladni sénci
Raduje se šumno veséla vas,
Ovéva živahno jo godba zvônka,
Da vriska ter sméje se na glas.

Med drugimi lepa županova hčerka,
Žarí kakor zoren rožen cvet,
Opravljena drago v baržun in svílo,
Ljubo očaráva raznéženi svet.

A malo v stran za drevesom prikriva
Oprt o déblo se mladi Zorân,
Plesânje gleda z rosnim očesom,
Ozíra se v déklico temân.

Dal srčno rad kri bi, če smel se zasukat'
Le jedenkrat ž njo bi v čilih vrstéh:
A v stâri bil bi obleki svoji
Nakičeni mládeži le v zasméh.

Jos. Kržišnik.



O stoletnici slovaške književnosti.

Spisal **Andrej Fekonja.**

»Ze Slováků nic nebude, — zůstanouli
co mrvy a zlomky osamotněli«.

J. Kolár.

everno-ogrski Slovenci, ali kakor jih mi navadno imenujemo, Slovaki, morejo letos slaviti baš stoletnico književnosti svoje. Uprav pred sto leti je bila namreč na svetlo prišla prva knjiga, katera je v naslednjem prouzročila posebno književnost slovaško. — Ker se slavjanski Slavjani dandanes vzajemno zanimamo o raznovrstnih stvaréh vsehkolikih plemen národa našega brez razločka in izjeme, zato se hočemo i mi tu na kratko spominjati ónega pač spomina vrednega dogodka v istoimennih naših sorodnikih, rekše postanka sedanje slovaške književnosti.

Slovaki so bili sprva v literaturi zjedinjeni s Čehi. Za književni jezik jim je rabila namreč vsem, ne slovaščina, nego češčina, a protestantski propovedniki slovaški v Ogrski so upotrebljevali češki jezik tudi v cerkvenih govorih. In uprav Slovaki so bili na polji zajedniške literature češko-slovaške proizveli lepe plodove uma in srca; posebno nekaj časa izza nesrečne bitke na Beli Gori (l. 1620.), ko je bil v Češki in Moravski tuji nemški duh po tridesetletni vojni domačega malone povse ubil ter se je mnogo čeških beguncev rešilo v ogrsko Slovaško, gojila se je baš tukaj najbolje knjiga slavjanska skupna Čehom in Slovakom. A še v novejši dôbi, v našem veku, vstala sta uprav iz slovaškega plemena dva izmed najznamenitejših pisateljev čeških, književnika vseslavjanska: Pav. Jos. Šafařik in Jan Kolár, óni povestničar zlasti prevažnih »Starožitnostij slovanskih« (l. 1837.), tá pesnik divne »Slávy dcere« (l. 1832).*)

Akoprav se slovaško narečje od češkega le malo razlikuje — po priliki kakor slovensko od hrvaškega —, vendar so se Slovaki, žàl! od bratov Čehov po knjigi ločili, počenši pisati v svojem pokrajinskem narečji. Prvi je dal temu povod katoliški župnik Anton Bernolák v zadnji četrtini minulega stoletja. Plemenitih roditeljev sin iz županije Oravske, a postavši župnik, najprej v Seči in potém v Novih Zamkih, kjer je umrl 15. dné jan. l. 1813., pečal se je mnogo s slavjanskim jezikoslovjem, posebno z narečjem slovaškim. Poznavajoč književnosti slavjanske: češko, poljsko, rusko, srbsko in hrvaško, začel je

*) Glej »Lj. Zvon« I. sp. »Novejša češka literatura«, pos. str. 701 in 190.

zagovarjati tudi svojo materinščino, t. j. slovaščino, katero sta hvalila že tudi Čeha Ján Jordan (l. 1745.) in kanonik Dalimil, a so jo potém priznavali slavjanski filologi, n. pr. srbski patrijarh Stef. Stratimirović v Karlovcih, c. k. dvorne biblijoteke kustos Jarnej Kopitar na Dunaji, »otec slavistiky« Jos. Dobrovsky v Pragi idr. A zato Bernolák napiše i tiskom izda najprej razpravo o pravopisu, nató slovnico in še nekak slovar slovaškega narečja, v latinskem jeziku pod naslovi: »Dissertatio philologico-critica de literis Slavorum, de divisione illarum, nec non de accentibus, cum adnexa linguae slavonicae per Regnum Hungariae usitatae compendiosa simul et facili orthographia. Posonii. 1787. 8⁰.«, in pa: »Grammatica slavica, ad systema scholarum nationalium accomodata. Posonii. 1790. 8⁰. 312 pag.«, tudi nemški; dalje: »Etymologia vocum slavicarum, sistens modum multiplicandi vocabula per derivationem et compositionem. Tyrnauiae. 1791. 8⁰. 160 pag.; — a večji slovar jezika slovaškega je zapustil v rokopisu, ki pa je pozneje ugledal svetlo kot »Slovár slowenskí češko-latinsko-německo uherskí: seu Lexicon slavicum bohemico-latino-germanico-ungaricum. Budae. 1825—1827. 8⁰.«[1])

Bernoláka je posnemalo nekoliko katoliških rojakov, pišočih po njegovem primeru v svojem posebnem narečji ter je tako nastalo književno razkolništvo med Čehi in Slovaki. To napako sta sicer že Jurij Palkovič, kanonik ostrogonski, ravnatelj modroslovnih in bogoslovnih šol v Trnavi († l. 1835.), in njegov bivši učenec Jan Hollý, župnik v Madunicah († l. 1849.) skoro završila, ostavši nekaj časa brez daljnih naslednikov. A ne dolgo potém, ko je »bernoláčina« propala, počela sta inače jako zaslužna rodoljuba sl'ovaška: Ljudevit Štúr, profesor v Požunu, in Josef Miroslav Hurban, pastor v Pešti, (sedaj evang. parok v Hluboki pri Senici) iznova pisati v slovaškem narečji in to v trenčinsko-nitranskem. Štúr je v tá namen izdal spis: »Nárečja slovenskuo alebo potrebo písanja v tomto nárečí«, v Prešporku 1846. ter je še s Hurbanom vred ustanovil list »Slovenskje Novini« za Slovake. — Krepko so se tému početju slovaških strankarjev upirali veljavni pisatelji, zlasti Šafařik in Kolár, dokazujoči osvedočevalno, da je Slovakom vsekakor treba ostati v knjigi združenim s Čehi. V. V. Tomek je izdal nekoliko takih člankov zbranih v knjigi: »Hlasové o potřebě jednoty spisovného jazyka pro Čechy, Moravany a Slováky«, v Praze 1846, kjer je

[1]) »Neuestes Conversations-Lexicon«. Wien 1826 s. v. Bernolak; »Knjižnica Gajeva«. Zagreb 1875. 15.

med ostalim posebej Kolár prorekel znamenite besede: »Ze Slováků nic nebude, — zůstanouli co mrvy a zlomky osamotněli: shluknouli se ale svorně v jedno tělo, — směle odolaji všem pohromám a outokům na jejich řeč a národnosť se valícim« (Iz Slovakov nič ne bode, — ostanejo kakor drobtine in kósci osamoteli: sklopijo se pa zložno v jedno telo, — krepko se ubranijo vsem burjam in napadom na njih jezik in národnost se valečim).[1] — Toda Slovaki niso hoteli poslušati svarilnih klicev ne dobrotnih opominov. Ustvarili so si svojo književnost, poskusivši v najnovejši dôbi še narečje zvolensko povzdigniti na čast književnega jezika svojega, — a so tako sedaj duševno odcepljeni od močnejših bratov Čehov, in jedinost tako sorodnih Slavjanov je zrušena. Razcepljen je národ sedemmilijonni!

Gotovo nesrečna je bila slovaških pisateljev misel o posebnem književnem delovanji; in početnik temu pred sto leti, Bernolák, pridobil si je v vsem Slavjanstvu pač tožno slavo. Celó naše »Novice« (ustanovljene baš proti književni zajednici Slovencev in Hrvatov po »ilirščini« — narečji štokavskem) priznavajo to, n. pr. 1876. l. 7. št. govoreč: »Znano je, da so Slovaci pred letom 1848. spisavali knjige v češkem jeziku, ker jim se domači govor tudi v resnici od češčine ne razlikuje močno in vsaj ne toliko, da bi vredno bilo ločiti se v slovstvu od svojih številnejših in naprednejših bratov. To jedinstvo je nasproti tudi češkemu slovstvu služilo v nemalo povzdigo, kar dovolj pričujeta že sámi slavni imeni Pavel Šafařik in Jan Kollár. Tako je bil tudi Hurban v letu 1842. začel svojo »Nitro« (slovaški almanah) izdajati v občnem književnem češko slovenskem narečji. Ali pozneje je neka nesrečna zmota njega in njegove tovariše nagnila, da so se, češčini slovó davši, poprijeli slovaškega po raznih stolicah (županijah) različnega jezika. Da vspeh ni bil ugoden, vemo dobro.« — Hurban, Štúr in njiju tovariši so namreč svoj korak s tem zagovarjali, da jim baje tako, namesto skupne češčine goječim le svojo slovaščino, Madjari v óni za avstrijske Slavjane toli usodni dôbi posebno v letih 1848—1849. ne bi mogli očitati »panslavizma« ter jih ne dolžiti — veleizdajstva! Nò — to je bila v resnici nesrečna zmota. Sám Hurban piše o tem še leta 1876. tako-le: »Mislili smo, da slovenščina (slovaščina) kakor prav domača, na ogrskih tleh rastoča bil zamaši usta našim nespametnim in nevrlim zopernikom. Ali tridesetletno prizade-

[1] Kořinek »Obća povĕstnica« III. 330, 331; Dr. J. P. Jordan »Jahrbücher f. slaw. Literatur, Kunst und Wissenschaft». 1846.

vanje slovaškega národa ni moglo tega doseči; za vsako slovaški pisano knjigo, kaj pravim knjigo, za vsako slovaško pesmico letelo je v židovsko-madjarskih in slovaško-najemnih listih obrekovanje, da je to panslavska knjiga, panslavska pesem. Sprva se je vendar ta fanatizem bil polastil samó privatnih krogov in največ šolske katedre; ali ustavna vlada tako zvanih Deakovcev je sprejela ta fanatizem v svoj repertorij ter je uradoma delovanju slovaških rodoljubov naudarjala pečat ‚panslavizma‘, podiraje slovaške srednje šole, z našimi denarji ustanovljene in vzdrževane; nastopnica njena, vlada svobodomiselna samozvana pod načelstvom Tisze je podrla še »slovaško Matico«, kot panslavsko gnezdo ter proglasivši, da slovaškega národa več ni, zasegla je naše gotovo v národno omiko in izobraženje nabrane denarje in velela oddati jih v prazne deželske blagajnice. Napredek slovaški, slovaški rod in um so zapadli torej zaprtiji madjarske svobodomiselnosti.«[1])

Tako je! Slovaki so s Čehi skupni književni jezik popustivši naudušili se za svoj govor in posebno pleme svoje ter si osnovali imenovane zavode: književno društvo »Matico« v Banjski Bistrici za pospeh občne naobrazovanosti národne, a za vzgoj domačega prosvetljenega narastaja tri svoje gimnazije v Revuci, Turčanskem Sv. Martinu in Znijevu. Mnogi siromašni Slovak je v to vložil svoje s krvavimi žulji pridobljene novce; mnogi slovaški otec in slovaška matka sta sebi in svojim odtrgala od ust ter ostanek položila na žrtvenik národne prosvete, ker sta mislila slavo národa, ker sta upala zalog rešitve in srečne bodočnosti svojemu otroku. In res; lepo se je razvijal cvet slovaške knjige, plemenito se je gojil domorodni duh v učeči se mladeži slovaški. A kaj! — »Tót nem ember« (Slavjan ni človek)! velí madjarska prislovica. Gledajoč grozno nesrečo, pretečo ne samó »vélikemu« Magyar-orszagu, temveč vsi Evropi od majhnih Slovakov, — zvršili so »viteški« potomci Arpadovi omenjeni »kulturni« čin. Glavnice slovaške so Madjari vzeli v svojo oskrbo, da so v najnovejšem času s slovaškim denarjem začeli Slovake pomadjárjati po nekem drugem »kulturnem društvu« samih národnih odpadnikov; dijake slovaške, kateri se med seboj pogovarjajo v jeziku máterinskem, izključujejo sedaj tudi iz madjarskih svojih učilišč; otroke slovaške v ljudskih šolah preobrazujejo v sáme ovejane »magyar-émbere« . . . In tako se bodo pač izpolnile proročanske besede otca vzajemnosti slavjanske, vélikega Kolárja: »Ze Slovákův nic nebude, — zůstanouli co mrvy a zlomky osamotnělí. —«

[1]) Gl. »Novice« 1876 štev. 7. (čl.: Slovansko slovstvo).

Namena svojega torej ne dosegši, nego doživevši temu ravno nasprotne posledice, mislili so nekateri slovaški pisatelji in to uprav novejše književnosti slovaške prouzročitelji: ali se morebiti óno zlo ne bi dalo popraviti, da bi se v knjigi zopet uvedla nekdanja jedinost med Slovaki in Čehi. Osobito Hurban, kateri je korak svoj — kakor je bil slovenskemu pisatelju (po poročilu v »Lj. Zvonu« 1881. 704) l. 1875. sam zatrjeval, »že neštevilnokrat obžaloval in za katerega odkup — ako bi sploh mogoč bil — bi rad žrtvoval svoje življenje«, — poskušal je pred jednajstimi leti dejanski, da se Slovaki povrnejo h književni češčini. Nakanil je bil isti tedaj svoj imenovani slovaški almanah »Nitro« v novič na svetlo izdavati in to baš v jeziku češkem; kajti, pravi v vabilu rojakom 3. dné jan. l. 1876. z ozirom na zgoraj opisano postopanje madjarsko: »,Nitra' je primorana iskati svojih prvotnih tal ter bode zopet pravila svoje pripovedke, pela svoje pesmi v jeziku národa po domovini češki, moravski, sleški in slovaški razširjenega. Čehov, Moravanov, Slezanov in Slovakov, da so — vsaj ne bode nì sam gospod Tisza Kálmán zanikaval!«[1])

Prekrasna namisel, dà, a kaj, da zahman, ker prepozno! —



Bajke in povesti o Gorjancih.

Spisal **J. Trdina.**

36. Bratovska gomila.

Pri sv. Roku na Tolstem Vrhu se je praznovalo preveselo proščenje. Po službi božji so se šli romarji krepčat z izvrstnim domačim vinom in z jedili, koja so prinesli s sabo ali pa jih dobili na gôri. Proti večeru se je bil prostor okoli cerkve izpraznil, samó za jedno mizo je sedelo še krdelce mladih, izobraženih Slovencev, katere je odušcvljeval za domovino in slavjanstvo z iskrenimi govori podgorski pesnik Hudolín. Ko je začel Gorjance zastirati mrak, dvignila se je tudi ta odlična národna družba. Za slovó so trčili vsi udje njeni s prvakom svojim Hudolínom želeč zdravja in vsake ine sreče njemu in izvoljenki njegovi, žarnooki Hrastnikovi Milki. Izpivši vsak svojo kupico na slavo in napredek svete národnosti naše, segli so si mladeniči v roke in se napotili po raznih cestah in stezah proti dômu.

[1]) »Novice« l. c.

Pesnik se je obrnil na desno in hitel skoz hosto v dolino, kjer mu je stala rojstvena vas in očetna hiša. Storila se je krasna, topla, mesečna in jasna noč. Zrak je bil popolnoma čist, le ob daljni Krki potezala se je tanka, komaj vidna meglica. Oziraje se nánjo je zapel Hudolín z zvonkim glasom, toda s slovenskim izgovorom in po svojem napevu rusko pesem:

»Noščni kroz mir
Tumit,
Šumit
Gvadalkivír . . .«

Dospevši pod hribom na pisano loko, stopil je na okrogli, ljubki griček, ki je zdaj brez imena, spredniki naši pa so ga zvali Bratovska gomila. Ves zamaknen je upiral od tod očí svoje v bleščečo se zgrado, v kateri je živela nežna Milka, ki je genila pesniku srce z dražestno svojo milino in nedolžnostjo, ko je bila dopolnila komaj petnajsto leto. Z gorečo dušo ji je prepeval v nočni tišini: »Luna sije . . .« in še marsikatero drugo slovensko, hrvaško in rusko podoknico in pohvalnico. Minila je ura za uro, on pa se kar ni mogel ločiti iz obližja sladke ljubimke. Légel je napósled pod košato drevje, ki je obraslo vrhunec Bratovske gomile, delaje prijazno hladníco. Tu je počival vtopljen v radostne misli in predrzne osnove, dokler ga je začel premagovati vsemogočni spanec. Toliko da je bil zadremal, dotakne mu se roke lična miška in ga pozdravi: »Dobro došel, preljubi pevec! Ali si mi prinesel kàj odpustka, da bom pogostila z njim lačne svoje mladičke?« Hudolín se nasmehne, seže v žep in ji pomolí polno pest slastic, koje je kupil pri sv. Roku. Miška ga prelepo zahvali in mu velí: »Ker si obdaril tako obilno ti mene, bilo bi jako grdo, da ne bi razveselila tudi jaz tebe. Za povračilo ti povem staro zgodbo, ki ti utegne veliko, veliko koristiti in osrečiti vse življenje tvoje. Poslušaj me pazljivo in ne zametuj besed mojih, čeprav so mišje«. Zgovorna živalca se usekne, obriše, odkašlja, plune in se zopet obriše, po tem tudi mnogim inim slovečim govornikom priljubljenem in navadnem uvodu pa jame pripovedovati to-le in tako-le:

»Pred štirimi in tremi stoletji se je živarilo tožno in težko v slovenski domovini. Divji Turčin jo je hodil malo ne vsako leto požigat in pustošit. Gospôda so se zapirali v trdne svoje gradove, katerih sovražnik ni mogel lahko ustrahovati, ubogi kmetič pa ni imel nikjer in od nikogar nì zavetja, nì pomoči. Slabíči in plašljivci so se skrivali v brlogih ali bežali v daljne kraje, junaki pa se zatekali na višave k vežam božjim in branili v taborih svojih do zadnje kaplje rod in sveto vero svojo. Mnogi so popadali na boriščih, druge so polovili Turki in

jih gnali s sabo v kruto, dosmrtno sužnost. Ali često sta pomogla Slovencem Bog in sreča, da so odterali in ugonobili slavno besne svoje napastnike. V krški dolini se je odlikoval z zmagovito srčnostjo med vsemi vrstníki najbolj mladi korenjak Blagnè, čegar dom je stal na vinógradnem bregovji pod raško cerkvijo. Z malo množico zvestih tovarišev je zaskakoval Turčina brez prestanka po noči in po dnevi. V hudi borbi je ubil s svojo roko poveljnika sovražnih vojsk, sinú njegovega, Abdula pa je ujel živega. Ker je bil usmiljenega srca, ni ga hotel ječiti. Ukazal mu je, da mora stanovati na Raki, dokler ne pride zánj odkupnína.

Blagnè je takrat še samoval, skoro pa si je našel ljubico Metko, ki je slovela za prvo krasotico med rojakinjami. Dogovorila sta se, da se bosta poročila précej, ko odidejo Turki in potihne vojni hrup. Zgodilo pa se je, da se je zaljubil v Metko tudi zali Abdul. Ona se ni mislila izneveriti Blagnétu, itak se ji je tako prikupila lepota Abdulova, da je bleknila čudne besede: »Meni je jako žàl in škoda je brdkega mladeniča, da je Turčin. Ko bi bil naše vere, ne bi se ga branilo nobeno deklè in sam Bog vé, če ne bi premotil tudi mene.« Blagnè se je silno vstrašil te pohvale: dal je Abdulu prostost in ga odpravil domóv brez odkupníne. Spremil ga je sam do prve turške straže. Vrnivši se pozakonil se je z Metko brez odlaganja in je živel ž njo v neskaljenem miru in krščanski ljubezni in zlogi do smrti. To dokazuje, da je bil on ne le junak, ampak tudi jako previden in razumen mož.

Vrtoglavi Abdul pa se nikakor ni mogel spámetovati. V razkošni svoji palači na Turškem je premišljeval in snoval neprenehoma, kako bi se maščeval Blagnétu in mu ugrabil drago ženo. Minilo je deset, dvajset let in še več, po brezumni njegovi glavi pa je rojila še vedno slovenska Metka. Nikdar se ni domislil, da je izredna krasota njena že davno zvenela in da je grozno smešno za vsakega junaka, če ljubi starikasto babélo. Abdul ni dokazal o nobeni priliki velike bojne spretnosti in umetnosti, ali pomogla sta mu imenitni rod in bogastvo, da ga je povzdignil turški cesar za vodníka vojski, katero je poslal na Slovensko. Dosti bolj nego ta nezaslužena čast ga je zamikala nada, da mu se izpolni zdaj neskončno hrepenenje strastno ljubečega srca. Neudržno so se valile turške druhali proti Kolpi in Savi. Abdul pa je dejal: »To bi bila sramota, ko bi se polastil Metke z mnogobrojno vojsko. Zapleniti jo hočem sam brez pomočnikov, Blagnè naj se uveri, da se ne bojim nì njega nì svojati njegove.«

Pustivši vojake svoje jahal je po bliskovo čez ravno polje proti Raki.

Blagnè je delal s sinovi in družino v vinógradu, domá sta mu ostali samó žena in dekla, da pripravita južino in poskrbita za živino.

Abdul prijezdi naravnost v vežo in vpraša osorno: »Kje je Blagnéška?«

Ona velí: »Tukaj pred Vami. Kaj mi boste povedali?«

Abdul ostrmí, da mu zastane sapa. Čas, bolezni in brige so bile Blagnétovo ženo jako posušile in nagrbančile. Porodila je možu več hčerij in tri krepke sinove, ki so bili že vsi odrasli junaki. Na nji ni bilo seveda nì sledú nekdanji brdkosti. Obraz so ji opisali mozólji in pege, kazile so ga tudi precèj debele bradavice, ki so ji čepele ob nosu in nad očmí.

Turčin zagrmí srdito: »Kàj taka nagrada me je čakala za dolgo mojo ljubezen in zvestobo?! Te prevare ne morem ti oprostiti, nekazna baba!«

O teh besedah izdere sabljo, da bi jo posekal. Blagnéška pograbi burklje, dekla njena pa tolkač in Slovenki sta se zakadili brez straha v divjajočega Turčina. Udrihali, klestili in mlatili sta njega in konja, kakor bi padala suha toča. Abdul v nizki veži ni mogel vihtiti sablje, preplašeni konj pa mu se je vrtil, kakor bi plesal, napósled je našel vežna vrata in planil na dvorišče. Bojni krič Blagnétovih žénsk dvigne vso vas na obrambo. Turški poveljnik uvidi, da se je nemogoče vojskovati s toliko silo in pobegne brez ozira proti Savi. Spotoma je strašno z zobmí škripal in klel ter se zarótil, da ne bo miroval, dokler ne naloví in ne dovêde na svoj dom devetindevetdeset najlepših slovenskih devic za nadomestilo grdobe Metke.

Brzo se razvé po vsi deželi novica, da so prilomastili vánjo zopet krvoločni Turki. Blagnè gre nabirat črno vojsko na górenjo Krko, na Temenico in Mirno, sinovi njegovi pa skličejo bližnje poljance, hribce in podgorce in začnó po očetovem napotku ustavljati in prijemati sovražnike, danes od spredaj, jutri od zadaj, ali pa tudi od vseh stranij in koncev ob jednem. Bíli so se tako junaško in vspešno, da je prešel ves mesec, predno so mogli predreti Turki iz Posavja do Kostanjevice. Blizu tega mesta se je unela kratka ali trda bitev, v kateri je pocepalo več stotin sovražnikov. Kristjani nì ta pot niso bili premagani, ali izgubili so mnoge vrle tovariše in tudi vse tri Blagnétove sinove. Po tej nezgodi so se umeknili za Šent-Jarnej. Trupla slavnih vitezov Blagnétov so vzeli s sabo, položili jih v železne krste in zagrebli jokaje z največjo častjo in svečanostjo na prelepi loki pod Tolstim Vrhom. Na grob so jim nasuli visok sklad zemlje, na koji so navalili nekoliko težkih skal, te skale pa so pokrili zopet z debelo

plastjo črne, rodovite prstí. Tako je postal precèj velik, okrogel grič, na katerem so posadili prijatelji ranjkih junakov vsakovrstnega žlahtnega cvetličja in gosto vrsto hostnega in vrtnega drevja. Ta brežuljek je dobil ime »Bratovska gomila«, v večen spomin, da ležé pod njim trije plemeniti bratje, ki so prelili mlado svojo kri za sveto domovino in sveto vero našo. Njih požrtvovalna hrabrost je prinesla obilno korist vsi Sloveniji. Zadrževala je sovražnike več dragocenih tednov vse dotlé, da so se mogli zbrati dolenjski in gorenjski brambovci in prihiteti na pomoč trepetajoči krški dolini. Slovenski vojski je zapovedoval grof Humpenhorst, ki je živel zvečine v visokem ali tesnem svojem gradiči na Tolstem Vrhu. To oblastno dostojanstvo so mu naklonili dežélska gospôda iz usmiljenja, da bi se ž njim okoristil in se izkopal kolikor toliko iz dolgov, v kojih je tičal do grla. Njemu se po vojni slavi niso cedile nikoli sline, dasi ni bil strašljivec: najljubše zabave so mu bile igra, šumne gostbe in surove, nečedne burke.

Abdulu je jela vojna presedati in ga skrbeti. Težko in brez sijajnih vspehov se je boril že z malim krdelom, s kojim so mu nagajali Blagnétovi sinovi. Zdaj pa je stala pred njim in mu zaprla pot znatna vojska, v kateri je bilo več tisoči orožju vajenih in izkušenih brambovcev. Ker je bil uverjen, da jih s silo ne premaga, nakanil jih je ugonobiti z denarjem in izdajalstvom. Poslal je k Humpenhorstu pribočnika svojega, za tolmača mu pridruži zagrebškega meščana, odpadnika Grilmajerja. Ta dva mu ponudita tri tovôre zlatov, ako izroči Turkom zakrakovski brod na Krki in odide s kako pretvezo iz tabora domóv na Tolsti Vrh, ne pustivši v njem nobenega namestnika. Kakor marsikateri ini velikaši tiste dôbe, polakomil se je turških novcev tudi Humpenhorst. Poslancema je dal besedo in roko, da storí vse po Abdulovi volji.

Turki mu prinesó obetane zlate še isti dan. Domá jih ni hotel spraviti, v stráhu, da jih ne zasledi kako nezvesto družinče. Dejal jih je v tri kotle in zarìl v Bratovsko gomilo pod krste Blagnétovih sinov. V stare čase tatovi in razbojniki niso bili tako drzoviti kakor dandanes. Najhujši brezbožniki so se bali in ogibali grobov, čeprav so slutili v njih kàj zlatníne ali srebrníne. Mrliči so čuvali in stražili grofov zaklad bolje, nego bi ga bili najvestnejši služabniki. Prejemši turški denar, naredil se je Humpenhorst bolnega in se dal odvesti na Tolsti Vrh. Staremu Blagnétu, čuvarju zakrakovskega broda, pa je naznanil pismeno, da Slovencem dohaja na pomoč jaka četa hrvaških junakov, ki bo zasedla po njegovem povelji važni

prelaz čez Krko. Kadar se bodo oglasili pri njem Hrvatje, izročí naj jim zakrakovski brod in poišče sebi kakega druzega kraja in posla.

Kakor vsem tovarišem zdelo se je tudi Blagnétu jako čudno, da je obolel grof tako nanagloma in izginil, ne imenovavši namestnika. Še večjo sumnjo mu je vzbudil ukaz njegov, po katerem naj bi brod dobili v roke tujci, za koje nihče ni védel, kdo so in kakovi so in ki niso poznali nì vode, nì brodníških in dežélskih običajev naših. Neizmerne skrbí so pritiskale dušo domoljubnemu poštenjaku. Zaklel se je, da se nikomur ne umakne z broda. Humpenhorsta je zmatral za izdajalca. Iste misli so obhajale tudi druge brambovce. Grofa so črtili, ker je bila znana vsi deželi nečloveška njegova krutost proti podložnim kmetom. Poslušali so ga neradi, kajti mu niso ničesar verjeli in zaupali. Čuvši, da je pobegnil na Tolsti Vrh, zagrohotali so se zaničljivo in si čestitali na taki izgubi. Dobro vedóč, da je prva potreba vsaki vojski glavarstvo in pokorščina, sklicali so brez oklevanja tabor in si izvolili v jeden glas za poveljnika starega svojega ljubimca Blagnéta. Prejšnji vojni načrt se popravi in urno zvrši. Podgorci zagradé klance, soteske in jarke, gredoče proti Novemu Mestu, večina vojske pa se razpoloží na prostranih spašnikih, ki so se širili takrat od Krke do Šent-Jarneja. Na levi je imela reko, desno krilo pa so ji zaklanjali neprehodni gozdi, ki so pokrivali srednje Podgorje. Blagnè je bil namenjen zaskočiti précej drugi dan z vsemi močmí sovražnike, stoječe na šent-jarnejskem pólji.

Te izpremembe so se dogajale tako brzo in natihoma, da niso Turki ničesar zapazili in zvedeli. Abdul je hotel osvojiti najprej zakrakovski brod, ki je bil jedini na vsi Krki. Slovenski brambovci mu niso delali zdaj nikake preglavice. Misleč, da so brez vodníka, nadejal se je, da jih razbije in razkropí o prvem navalu. Po zmagi bi bil udaril preko Krke in vihral plené, moré in požigaje proti Ljubljani. V kesni nôči se pridrví na Krški brod krdelo po hrvaško preoblečenih Turkov. Med njimi so bili mnogi častniki in tudi glavni zapovednik Abdul sam. Tolmač Grilmajer naznani Blagnétu, da bodo vozili čez Krko odslej bratje Hrvatje. Slovenski poveljnik vsprejme prihodnike prav presrčno ter jih odvede pod ogromen šátor, da bi jih pogostil. Nalil je velikansko kupo vina in jo dal Abdulu govoreč: »Hrvatje drage goste, ki jim pridejo prvikrat v hišo, počasté z dobrodošlico, katero zovó ‚bilikum‘. Isto tako pozdravljamo vas danes mi Slovenci. Uverjen sem, da ne boste prezirali tega d o m a č e g a darú. Bog požívi hrvaške sokole, koji so se nas spomnili v nadlogah in nam prihiteli na pomoč proti našemu in svojemu sovražniku, proti peklenskemu turškemu

zmaju. Prosim, da bi izpili zdravico slovenskih bratov vsi po vrsti in to v jeden dušek, kakor zahteva junaška vaša šega.«

Abdul pogleda mrko, postavi čašo prédse in zarohní: »Jaz sem se zarekel Bogú, da ne pokusim vina, dokler bo trajala sedanja vojna.«

Blagnè se zasmeje dobrovoljno: »Kar jaz vem, nakladajo si obljubo vinskega posta samó božji ugodniki in bolni siromaki, ti pa nisi nì svetník, nì bolník nego najpodlejši turški rokovnjač in bedak Abdul!«

To rekši ukaže brambovcem, da ga denejo v kopel; ker ne mara slovenskega vina, naj se naloče slovenske vode. Vojaki uklenejo Abdula in ga vržejo v Krko.

Poveljnik ga je imenoval po pravici bedaka. Da je imel le količkaj pravega razuma, ne bi se bil šel nastavljat Blagnétu. Lahko bi se bil domislil, da ga bo spoznal po glásu, obrazu in raški slovenščini, katere se je bil naučil za nekdanje sužnjosti svoje. Kakor on branili so se vina vsi njegovi tovariši turške krví. Tudi njih so zvezali brambovci jednega za drugim in jih pometali v globoko Krko. Za mizo je sedèl še jedini Grilmajer. Blagnè mu prinese dobrodošlico. Pograbil jo je hlastno z obema rokama in izpraznil do dna, predno bi bil odmolil kdo očenaš, čeprav je jemala tri poliče stare mere. Ko mu je zdrknil po grlu zadnji požirek, zahvalil je Slovence z dolzim govorom, ki se je zdel poslušalcem tako ginljiv in krasen, da so mu vpili od vseh stranij: »Živio, živio!«

Blagnè se je čudil in ga vprašal: »Za Boga milega, kaka nesreča zagnala je tebe med turške zverine? Jezik in čuvstva te razodevajo, da moraš biti naš človek.«

Grilmajer odgovorí: »Vi ste dobro pogodili, da sem vaš zemljak. Zibali so me blizu mirne vode Rinže. Za mladosti sem krošnjáril, pozneje pa se naselil v Zagrebu, kjer sem ométal meščanom dimnike. Umetnost moja jim je tako ugajala, da so me vsprejeli za svojega. Hitro sem se udomačil med to veselo in dobrodušno gospôdo. Nekoč sem se vračal iz vinskega hrama domóv. Ker sem naložil pretežko breme, podrlo me je na poti, da ne vem nì kje, nì kakó. Prebudil sem se v turškem šatóru. Váme je zijalo deset grdogledih dedcev, ki so držali nože v rokah. Dejali so, da se moram poturčiti ali pa mi bodo odrezali glavo. Jaz reva sem ljubil bolj zemljo nego nebesa, bolj življenje nego vzveličanje; prestopil sem k turški veri, ki je tako prismojena in pasja, da prepoveduje ljudem najslajše darove božje: vino, pleče in klobase. Turki so me vlačili s sabo semtertja, da sem jim rabil za tolmača. Pitali so me s pusto bravino in smrdljivo riževo kašo.

Taki veri in takim gospodarjem pameten človek ne služi nikoli z veseljem. Ako pa me vzamete v službo vi domačini, izpolnjeval bom zapovedi vaše drage volje s tem pogojem, da ne bom stradal vina in da me ne boste silili v boj. Truplu mojemu je prirojeno čudno svojstvo, če ugleda sovražnika, da se nehoté obrne in teče brez oddiha, kolikor in dokler ga morejo nositi zdrave noge. Hrvatje so se mnogo péhali, da bi me prestrojili v junaka, ali vsi trudi so jim ostali jalovi. Prosim vas, da ne boste ponavljali takih nepotrebnih poskušenj. Zato, da me ne mikajo pretepi, pa nikari ne mislite, da vam ne bom nić pomagal in koristil. Trapasti Abdul je izbrbljal v pričo mene vse svoje osnove in nakane, korenito znam tudi mnoge druge turške skrivnosti, ki vas bodo gotovo zanimale.«

Slovenci niso dolgo premišljevali, kaj bi ukrenili in kako bi postopali s strahopetim Grilmajerjem. Skoro so se uverili, da se ne hvali brez razloga z vednostimi svojimi. Poročila in prijave njegove so jih zadovoljile popolnoma, zlasti pa je bil všeč poveljniku Blagnétu. Ko ga je natanko izpraševal in zvedel vse, kar je trebalo, naložil mu je prijetno dolžnost, da bo skupljeval in pošiljal brambovcem vino. Po končani vojni se bo smel vrniti v Zagreb ali pa bo ométal dolenjske dimnike, kakor ga bo volja. —

Zarja ni bila še zarmenela, ko so Turkom naznanili ogleduhi grozovito prigodbo, ki se je vršila na zakrakovskem brodu. Ta novica je predramila in oživíla tabor njihov, kakor bi bilo udarilo vánj sto nebeških strel. Naredila je v njem strah, koji se ne dá misliti, nikar dopovedati. Turki so pričakovali vsak hip sovražnega napada. Izgubivši glavnega zapovednika in najboljše podpoveljnike, obupali so ne le o zmagi, ampak tudi o rešenji svojem. Vojska jim se je začela razhajati in bežati na razne straní brez reda, pameti in zmisla. Nekateri so krenili po ravnem proti Samoboru, drugi so utekli v hosto in hribe. Najmočnejša četa se je podila čez Kukovo Goro. Gnala jo je divja želja, da bi se maščevala grofu Humpenhorstu, katerega je imela za krivca vse nesreče in sramote svoje. Begúnci so mislili skoraj sploh, da je vzel turški denar, pa jih prevaril, da so poginili po njegovem povelji Abdul in drugi prvaki in častniki. Brez zapreke so prihrumeli divjaki v grad Tolsti Vrh in zgrabili grofa, ki se je zaman klel, da je nedolžen. Privezali so mu noge za pripognena vrhóva dveh silnih smrek, koja so izpustili potem nazaj kvišku in ga tako raztrgali. Grad njegov so oplenili, razstrelili in porušili, da ni ostal kamen na kameni. Blagnè je dal hrib očistiti razvalin in je sezidal na njem neveliko ali preprijazno cerkev sv. Roka. Ko je bila dodelana in posvečena, vršila

se je v nji slavnostna služba božja, okoli nje pa hrupna národna veselica, na katero je prišlo mnogo tisoči dolenjskih in hrvaških rómarjev. Nobeden ni bil tako dobrovoljen, lačen in žejen kakor Grilmajer. Jedel in pil je za deset drugih, zato ni bilo čudo, da se je domóv gredé strmoglavil v prepadino, treščil z glavo ob skalo in se ubil. Zakopali so ga lepó po krščansko na Tolstem Vrhu. Ali duša mu dolgo, dolgo ni mogla najti pokoja. Dobrih tristo let je hodil Podgorce strašit. O polunoči se je prikazal za sv. Rokom suh, tanek mož, opravljen po dimničarsko, z metlo na plečih in je začel valiti okoli cerkve velikanski sod vina. Valil ga je neprestano dve, tri ure. Ko pa se je oglasil prvi zvon, zdrknila sta dimničar in sod po strmini navzdol in iz daljave se je slišalo čez nekaj trenutkov zamolklo ječanje umirajočega človeka. Prikazen je zagovoril starovérski duhovnik pred kakimi petdesetimi leti. Razsekal je z blagoslovljeno sekiro sod, da je izteklo vse vino po tleh. Brez vina pa se Grilmajer ni maral potikati po Tolstem Vrhu, od takrat ga niso več videli.

Gospodarji tega zemljišča so si zidali pozneje pod Gorjanci nov grad, ki se zove Gracarjev Turn in stoji na položni višavi v prostornem in rodovitem dolu, spadajočem med najlepše pokrajine v vsi prelepi naši slovenski domovini. Humpenhorstov zaklad pa leží še dandanes uklet v Bratovski gomili.

Usoda ga je namenila tistemu lastníku njenemu, ki bo ljubil dom in národ svoj, da mu bo rabil ne le na svojo korist in radost, ampak tudi na slavo in blaginjo vse naše Slovenije. Takega gospodarja je dobila Bratovska gomila baš v sedanjo dôbo. Miljutin Hrastnik je resničen domoljub in poštenjak, kakeršnih živí jako malo na tem spačenem svetu. Pojdi k njemu in razlôži imenitno skrivnost, kojo si čul od mene. On je imovit mož, ali turški rumenjaki mu bodo podvojili in potrojili bogastvo, če jih dá iz hvaležnosti tudi celó polovico tebi. O zgodni priliki ga prosi za roko zlate svoje Milke in jaz sem ti porok, da boš z njega odgovorom povse zadovoljen.«

S temi besedami je končala miška dolgo pripovedovanje. Poklonivši se Hudolínu želela mu je veselo svatbo in šinila z odpustkom v podzemeljsko svoje prebivališče. Povest njena ga je tako razvnela in odušcvila, da ni mogel nič zaspati. Šel je z Bratovske gomile in se šetal do dné po žitnem polji, ki se razgrinja med hribovjem in Staro Vasjo. S tem duhovitim mladeničem sem govoril prvikrat pred petimi leti. Po kratkem znanji mi je odkril vse svoje dogodke, misli in namere. Nekoč sem ga pobaral, če je priobčil Hrastniku zanimivo miškino pripovedko.

Dejal je: »Nisem se usodil. Bal sem se, da jo bo zmatral za prazno sanjo in bajko mojo in se smijal in rogal lahkovérnosti in razpaljeni mečti moji.«

Ker sva bila z Miljutinom stara prijatelja, razložil sem mu jaz zgodovino Bratovske gomile in ga nagovarjal, naj bi jo dal razkopati.

Reče mi smijaje: »Naj bo, da se priljudna miška ne bo jezila na preboječega pesnika, ki ni izpolnil zapovedi njene, pisal bom še to pomlad po slovečega našega starinokopa P., da nam bo razvrpal in preiskal gomilo. Ako se najde zaklad, razdeliva si ga s Hudolínom po bratovsko, kakor se spodobi. Tudi za Milko se pogodiva brez težave. Zdaj je še premlada. Če pride pónjo čez dve leti, odvedel jo bo slobodno pred oltar, potem pa, kamor bo hotel, ali v Moskvo ali pa še dalje, n. pr. v razcvetajoči se — Vladivostok.«

Ta pomenek sva imela s prijateljem o novem letu. Bilo je kazno, da se bo stvar ugodno zvršila za pesnika. Ali zopet se je potrdil modri pregovor: Človek obrača, Bog obrne. Miljutin je umrl še tisto zimo za boleznijo, ki je trajala komaj pol dneva. Hudolína pa se je polastila neozdravna obupnost, poslovil se je z vsako dobro nado in tudi z Milko za vekomaj. Prisegel je sebi in stvarniku svojemu, da ne bo mislil nikdar več náse, nego da bo živel, delal in trpel samó za ubogi svoj národ in za človeštvo. Pred malo meseci sem zvedel, da je strla smrt tudi njega sredi zelenja in cvetja najkrepkejše mladosti. Humpenhórstovi novci so ostali tedaj tamo, kjer so bili več nego tri stoletja. Morda jih bodo ogreníli izvrstni Miljutinovi sinovi, ki se odlikujejo po očetovem vzgledu in nauku z najiskrenejšo ljubeznijo od slovenske domovine, knjige in národnosti. Kadar se bo nahajal zaklad v njih radodarnih rokah, pripopotoval bo izpod Gorjancev marsikateri dobrodejen stotak in tisočak v skromne blagajnice národnih društev in zavódov naših.



Slavni vojaki slovenski.

Spisal **Fridolin Kavčič.**

IV.

Josip Žiga baron Novák,

feldmaršallajtnant, vitez avstrijskega vojniškega redú M. Terezije.



eta 1770. imel je nekov J. Novák komendsko graščino pri Kamniku v zakupu. Žena mu je bila Slovenka z južne Štajerske, po imeni Marija Terezija Rožanec.

V 16. dan marcija 1772. leta se jima narodí sinek, katerega so krstili v župni cerkvi sv. Petra na ime Josipa Žige. — Mladi Novák je zvršil v Ljubljani študije svoje. Ko je Turčin zopet leta 1789. jel zbirati svojo vojsko, da napade Avstrijo, ni strpelo več mladega Josipa domá. — Mlada kri tudi pri njem ni zatajila vroče kranjske naravi, hrepeneče po bóji s starim sovragom krščanstva. — Novák stopi kadet v 26. pehôtni polk in si priborí prve lovorike, kakor nekdaj Vega, v turškem bóji. Odlikoval se je osobito z bravuro ter jako spretno vodil izročeno mu četo. — V bóji junak, pravi pravcati vzgled hrabrega vojnika, ni se Novák, kakor marsikateri drug vojak, v mirnem času mogel privaditi vojaškemu življenju. Bil je namreč prevročekrven, in rada mu je vskipevala kri. To ga konečno napoti, da zapustí vojsko in praktikant stopi v državno službo. —

Toda jedva so bile zapalile bojne furije na Francoskem plameníco, pa ognjeviti mladenič državni službi zabrne hrbet in popustivši večletno svojo prakso, pohiti znova pod zastavo, da bi zadostil hrepenenju po bojni slavi. Drugič je stopil v vojsko dné 18. decembra 1793. l., v koji dan je zopet 20. pehotnega polka kadet pričel vojaško svojo karijero. — Poleg mnozih oblegovanj in manjših prask, kjer nahajamo Nováka, omeniti moramo tu zlasti slovitih bôjev pri Zürichu (26. in 27. dné sept. l. 1799.) in Hohenlindi (3. dné dec. l. 1800.) v ko jih je Novák, ki je o tem napredoval nadlajtnantom, izkazal se izredno neustrašljivim. — Junija meseca 1805. l. bil je imenovan stotnikom pri pehoti Hohenlohe-Bodenstein št. 26. ter boril se je v tem polku služeč pri voji v Italiji. Sreča mu je bila tolikanj mila, da si v bitki pri Caldieru (dné 30. okt. l. 1805) zbog izrednega poguma in srčnosti pridobi ne le javno priznanje nadvojvode Karola, nego s soglasnim sklepom kapiteljskim zasluži tudi viteški križ Marije Terezije.

Ko je Massena prodiral dalje, udá se Verona v 29. dan okt. 1805. leta. — Polk št. 26. bil je ondaj v posadko južnovstočnemu mestnemu delu in se je odmikal v neprestanem boji v pozicije Caldierske. Tam so ga dodelili desnemu krilu vspórednega voja, zapadno od Colognole.

Posebno se je odlikoval v ta dan 3. batalijon polkov. Odbijal je namreč z veliko hrabrostjo ponavljajoče se napade Francozov na utrdbe pri Colognoli. — Francoska divizija je bila napadla 10. reduto, predrla že vánjo ter se vspela na prsobran. V tem kritičnem trenutji prihití stotnik Novák, ki je s svojo četo na stráni redute stal v zaščit neki brežini. Uvidevši opasni položaj, v katerem se nahaja divizija vspostavljena v reduti, napade Francoze nemudoma od zadaj z nasajenimi bodali ter na prsobranu svojeročno poseka voditelja sovražnemu oddelku in Francozje prišedši med dva ognja, brzo zapusté torišče. — Precejšnje število je bilo tu ubitih in ranjenih sovražnikov, šestdeset mož zajetih, ostali razkopljeni.

Nadvojvoda Karol piše v relaciji o bitvi pri Caldieru: »Stotnik Novák se je odlikoval izredno, s svojo četo brez zapovedi napadši sovraga z nasajenimi bajoneti in na takov način priborivši si zopet okope«. Uvažujé ta odločilni čin hrabrega Nováka imenuje ga majorjem — odlikovanje, ki je tolikanj večjega pomena, ker je Novák pred nekoliko meseci stoprav povišan bil v stotnika, tedaj kot najmlajših jeden v šarži svoji mogel ponašati se s takšno naklonenostjo.

Ko se je bil sklenil mir, služil je Novák v 37. pehôtnem polku. Od tod je prišel februvarija meseca 1809. l. k brodskemu polku in se udeležil v rečenem letu vojne pri 5. voji, pri vsaki priliki odlikujé se s hrabrostjo in vrlim svojim načelovanjem. — V relacijah generala grofa Hardegga o dogodkih pri Draždanih in Kulmu navaja se Novák med odlikovanci. V bitvi pri Lipskem je bil ranjen.

Polkovnikom in poveljnikom 1. seklarskemu gráničarskemu polku imenovan, udeležil se je zmagovitega vhoda v Pariz l. 1814. v diviziji feldmaršallajtnanta grofa Antona Hardegga. V nastopnem letu je bil Novák pod Frimontom v vojski v gorenji Italiji, jednako požrtovalen in neumorno marljiv.

Oktobra meseca 1816. leta ga pobarónijo, a marcija meseca 1827. leta imenujejo generalnim majorjem. Zadnja aktivna služba je bilo Nováku mesto divizijonarja v Slavoniji. Leta 1833. imenujejo ga feldmaršallajtnantom in po petinštiridesetletnem marljivem in vspešnem službovanji upokoje ga 1. dan marcija meseca 1836. leta. Novák je umrl 1860. leta šestinosemdesetleten veterán v Gradci.



Testament.

Povest. Spisal Janko Kersnik.

(Konec.)

VI.

Topolščakovi svatje so že čakali. Mnogo jih je bilo in popotnica, katero so pili in zauživali pred odhodom v cerkev, bila je tudi obila. Vino je že teklo po mizah. Št. Gotardčane je pozdravil glasen vik in krik, morali so raz voz in sesti k drugim v veži in pred hišo pod lipi. Zgoraj v hiši pa je bil prostor za svatovanje po poroki.

Topolščák je bil jako skrben in je pazil, da ničesar ni manjkalo. Hodil je od jednega do druzega, kakor bi ne bil on sam glavna oseba, ženin namreč, nego le uljuden krčmar, ki gostí tuje svate za dober račun. A pogledoval je večkrat nekako nemirno na debelo uro, ki jo je nosil ob težki srebrni verížici ter potem nazival druge, da bo treba odriniti. Mudilo se je možu in navdajala ga je neka skrivna skrb, da bi v zadnjem trenutku utegnilo še vse izpodleteti. Tudi to mu je bilo silo neprijetno, ko Brnótovega Gotarda ni ugledal med prišleci. Pravi sin njegov Andrej, mlad, šibek dijak, bil je tudi tu in pohajal je med svati; nihče ni mogel reči, je li vesel očetove ženitve, ali ne.

Ko je Miklavž novič stopil iz veže na dvor, hotèč opozoriti starejšino, da čas poteka, potipal ga je nekdo po rami; ozrši se ugleda ženin poleg sebe v neprijetni lokavi smehljaj raztegneno lice — Klandrovo.

»Kaj hočeš tu, danes?« vprašal je nejevoljno.

»Vém, da me nisi vesel, in da me nisi vabil! Ali v gostí sem vendar le prišel! Tvoj denar ima prokleto malo téka, lačen in žejen sem, in danes bo tu prilika zamujeno popraviti! Nič se me ne sramuj, Topolščak, saj ne bom sédel med svate, če me ne boš klical; tu doli v veži bom ostal! Če me pa gori pokličeš — he, he, bom pa tudi ubogal — he, he!«

Ženin ni odgovoril ničesar, a pogled, s katerim je premeril razcapanega mešétarja, govoril je tem jasneje, pa le Klandru na veselje.

»Lej ga no, kàj me boš snedel, kaj li?« rogal se je skoro na glas.

»V vežo sédi!« velel je krčmar, ki je komaj dušíl jezo in skrb.

Oni se je zlobno namuznil, a vendar molčé ubogal.

V tem je vso pozornost zunaj sedečih svatov vzbudil voz, ki je prihajal od dolenje straní in zavil na Topolščakovo dvorišče. Vsem

možém znani gospodje so stopali z njega, debeli okrajni sodnik z zdravnikom in pisárjem.

Miklavž jim je hitel naproti, a čim bliže jim je prihajal, tem bolj mu je zastajal korak.

»Kaj ko bi bili prišli zaradi Tomaža?« Ta nemirna misel mu je prišla.

»Oh, Vi se žénite, gospod Topolščak,« klical je sodnik, »to je lepó, to je lepó! Nerodno smo prišli, pa saj ne boste zamerili starim znancem; pot smo imeli, nujen pot, in ni drugače, da se tu okrepčamo!«

Krčmar je pritrjeval, kako ga veselí ta pohod.

»I kaj ste pa vendar imeli — gospodje?« vprašal je napósled, kajti ni si mogel kàj, da ne bi tega zinil.

»Oh, neumnost, neumnost, nesreča! Tisti Vaš Tomaž. Zvedeli smo, da so našli ubitega — kaj li, in morali smo sem. Toda sedaj smo videli, da je le nesreča — nesreča! Pa uradne rečí, — gospod Topolščak, te so prve, in zato smo morali semkaj. Sedaj bomo pa pisali — da ni nič! In potem odrinemo, danes vas je preveč, in mi vas ne smemo motiti.«

»Oh, zakaj? Ne, ne, danes morate pri nas ostati, gospod sodnik!« silil je starejšina, ki je bil pristopil, in tudi stari Brnót se je oglašal. Miklavžu pa so le zvenele sodnikove besede: »da ni nič, prav nič, — le nesreča!« po ušesih.

»Bomo videli, bomo videli! Najprej pa uradno, to je prav! Gospod doktor, Vi boste narekovali zapisnik!«

Zdravnik je odšel s pisárjem v hišo, sodnik pa je ostal med svati. Krčmar je ónima odprl prazno sobo v gorenjem delu hiše, potem pa je postal nekoliko trenutkov na mostovži, tiščal roki v žepu in zazvižgal nekolikrat potihoma pred sé.

»S Tomažem gre dobro! Tudi če okreva, vérjel mu ne bo nihče! Pijan je bil in padel je po stópnicah! Vendar ta — testament! Kaj, ko bi ne stalo to v njem, kar mi je povedal óni tujec?«

Miklavž res še ni bil prečital ónega vplenjenega pisma. Zaklenil je je bil v omaro, ali doteknil se ga ni; do danes je bil uverjen, da je tujec tedaj resnico govoril, in nekov čuden, skriven stud mu je branil vzeti je zopet v roke in čitati. A sedaj je vendar hitel pónje in je razgénil. Tu je v istini stalo, da déduje Metka vse tujčevo imetje.

»Torej vendar, vendar!« šepetal je Miklavž zadovoljno. Ali druga skrb se ga je lotila v tem trenutji.

»Kaj, ko bi pa to ne bilo veljavno?«

Mrzel pot mu je lezel po čelu. Toda v tem je že udaril s pestjo ob omaro ter dejal poluglasno: »Sodnika povprašam; danes je prilika!«

Malo hipov pozneje je bil že sam s sodnikom v svoji sobi in ta je čital tujčev testament. Storil je rad to uslugo Miklavžu, saj mu jih je ta dvojno vračal.

»Brnotova Metka bo podédovala vse imetje tega moža — tako stoji tu zapisano«, dejal je sodnik, prečitavši prve vrstice. »Hej, prijatelj, je li bil to óni tujec, ki je pri Vas umrl?«

»Seveda, sedaj šele sem našel ta popir. Iz tiste suknje je moral pasti; — saj mi je pravil tujec, da ima testament v jedni suknji!« hitel je Miklavž.

»Čudno, čudno!« godrnjal je sodnik; »pa — stojte — aha!« vsklikne preobrnivši prvi list pôle, na katero je bila pisana oporoka. »To ni pravi testament — haha — kdo pa Vas ima norcem — to je le izpisek, izpisek — prepìs, ki ni črvívega oreha vreden! Kje pa je pravo pismo?«

»Ka-aj? Prepís? Izpisek?« jecal je Miklavž, bled kakor stena, na katero se je nehoté naslonil. »To je pravo pismo, to mi je dal — ne, ne, to je bilo v suknji!«

»Dobro, če je bilo, ali pismo ni dobro. To ni nič, prijatelj, niti počenega groša ni vredno!« Tako je trdil neusmiljeni sodnik. »Se li na to žénite?« pristavil je hudomušno.

»I, kàj menite, da bom na stare dni sámo golo babo jemal?« vskliknil je Miklavž v svojem obupu in svoji razjarjenosti. In to je tudi smel, kajti to sta bila dva kinična možá, vsak v svoji meri in vrsti.

»Oj, stojte, gospod Topolščak, stojte, stojte — sedaj sem se domislil. Pravi testament, pravo pismo mora biti tam — domá na tujčevem dômu, v Sežani! Vedite — ej, vraga, da je človek tako pozabljiv! Vedite, prišlo je pisanje, ki povprašuje po neki Metki — morda je to Vaša nevesta, in morda so tam našli pravi testament?«

»In kaj pravi to pisanje?« vskliknil je Miklavž, ko se mu je kazal svit nove nade.

»Oj, seveda, seveda — Brnótova Metka mora biti! Tam pravijo, da je rejenka v Št. Gotardu — pa vrag védi, jaz je ne poznam in ne poznam neveste Vaše.

»Gospod sodnik, saj ste ji dali dovoljenje, da se moží!« opomnil je Miklavž.

»Ej, vraga, dal ali ne dal, jaz ne morem vsakega otroka poznati!« kričal je sodnik. Bil je malo jezen.

»Pa stojte!« nadaljeval je mirneje, kajti stvar ga je jela sedaj zanimati. »Bo že, bo že! Brnótovka in mati njena — oče je bil ta tujec, ki je pri Vas umrl, to je gotovo — a mati njena, to je pa bila, če se prav domišljam imena zapisanega v tistih aktih — a že vem, Jerica, Jerica — Omahnétova!«

»Jerica! Omahnétova Jerica!« zavpil je Miklavž, in iztegnil roki od sebe in udaril ž njimi ob prsi.

»Dà, dà, tako je, jaz se ne motim! Toda kaj Vam je, čemu kričite? Vam je li v sorodu — kaj li?«

A Topolščak je bil trde natore.

»Osupnilo me je to, gospod sodnik!« dejal je takoj mirnim glasom; »ta čuden slučaj! Omahnétova Jerica je bila hči Tomaževa in Metka je vnukinja njegova; — tega Tomaža, pri katerem ste danes bili!« —

»Oh, mogoče, ali Vi morate bolje védeti! To bomo zapisali! A verujte, testament, pravi testament je tam; tisti tujec je bil previden mož in je nosil prepìs s seboj — in čudno, kar navaden prepìs!«

Nenavaden hrup in krik pred hišo je branil Miklavžu povprašati, kako bi si vendar varoval dedščino neveste svoje s tem prepisom. Imel je vprašanje že na jeziku.

Hitel je k oknu in videl, da valjata dva svata pijanega Klandra po tléh.

»Se je li vsak hudič zarótil danes!« zaklel je na glas, in hitel doli, za njim pa sodnik.

»Kaj pa imate?« kričal je zdolaj. Večina svatov je že sedela na vozóvih.

»Ta cigan zabavlja in hodi med nami, kakor bi bil tvoj brat!« vskliknil je jeden Topolščaku v uho.

»V hlev ga vleci! Tam naj prespí pijanost svojo, ta capa!« velel je ženin hlapcu.

»Oho! Tako pa ne boš govoril, Miklavž!« zakričí Klander ter hoče še nekaj pristaviti; ali krepki in brezobzirni hlapec ga prime za vrat in potegne v hlev.

Todà Topolščakova usoda se je morala danes izpolniti.

Komaj je zaloputnil jeden na pol pijanih svatov hlevne duri za mešétarjem in so možje na prvih vozóvih jeli klicati po ženinu, naj vendar priséde in je ta vzel v veži svoj olepotičeni klobuk iz rok sestre Urše — ter v tem še gospoda sodnika šepetaje poprosil, naj molčí o tem, kar sta prej govorila; — kar se čuje od druge gorenje strani ceste glasen klic prihajajočega človeka:

»Stojte, stojte — oče, stojte!«

»To je Gotard!« dejal je stari Brnót, ki je bil že malo nejevoljen zarad dolzega obotavljanja.

»To je Gotard, Gotard!« vskliknila je nevesta in bila je v trenutku že z vozá na cesti ter hitela ónemu naproti.

»Kaj je, kaj pa je?« povpraševali so ljudje križem.

Gotard je bil že tu, upehan, razburjen, prašen in poten, in ko je šepal do očetovega vozá, vihtel je zganen popir v desnici.

»Stojte, oče,« sopihal je hripavo, »ne dajte Metke strijcu — ne dajte je!«

»Si li zblaznel — fant?« zavpil je Brnót.

»Oj, Gotard, kako si?« vskliknila je mati.

Gosta gruča se je zagozdila okoli njih. Topolščak je stal poleg, bled, kakor nikdar, in očí so se mu žaríle, sodnik pa je rinil skozi druge svate.

»Tu je pismo, oče, tu je pismo!« kričal je zopet Gotard razburjeno; »to kaže, zakaj snubi strijc Metko — zaradi denarja, samó zaradi denarja — in ta denar lahko pri nas ostane, pri Vas, oče, če ga hočete, jaz ga nečem, jaz hočem samó Metko — denar naj ima, kdor ga hoče!«

Svatom je pijanost minula in stari Brnót je osupel gledal sina in majal glavo. Topolščak je stal kakor okamenel, niti besedice ni spravil iz suhega grla.

»Kaži, kaj imaš tam!« velel je prvi in jako osorno sodnik. Nekov notranji čut mu je dejal, da se tu vrši kàj posebnega.

»I, tu, tu je pravi testament, gospod Topolščak«, vskliknil je nehoté na glas, ko je bil vrgel prvi pogled v pisanje izročeno mu po Gotardu. »Kje si dobil to, Gotard?«

»Omahnétov Tomaž mi je dal to pismo, in rekel je, da ima še drugo, prav tako! A potem se je pobil!«

»In isto drugo imate Vi, Topolščak!« Pri tem ga sodnik ni več nazival z pridevkom ‚gospod'. »Kako ste isto prejeli?«

Miklavžu se je vrtelo v glavi; krčevito se je prijel bližnjega svata, ali govoriti ni mogel.

»Vrag ti pasji! Ti boš mene zapiral v hlev, čakaj, jaz ti posvetim!« tako se oglasi v ozadji hripavi krik pijanega Klandra, ki je otresujé se hlapca gugal se skozi hlevna vrata. »Gospod sodnik, gospod sodnik, ta je velel Tomaža pobiti, ta ošabni Miklavž! Kaj meni zato, če me obesijo, saj bodo tudi tebe, duša pasja!«

Vtisek teh besed je bil nepopisen! Svatje so poskakali raz vozóve in obstopili Topolščaka in mešétarja, katerega je pijanost kar očividno minjevala. Sodnik pa je bil takoj samó — sodnik in uradnik. Ukazal je oba, Topolščaka in Klandra zvezati in pol ure pozneje sta se vozila ženin in njegov nevabljeni svat v spremstvu biríčev, ki so prej pri preiskavanji Omahnétovega Tomaža sodniku prisostvovali, mimo Št. Ožboldske cerkve proti Brdu v zápor — namesto v svatovanje.

Za njima se je peljal sodnik z zdravnikom in pisárjem. »Škoda, škoda za tega možá!« zinil je jedenkrat. »Kake dobre rake je imel! Pa — uradno, to je prvo!«

Ali svatovanje so pri Brnotovih vendar le imeli.

Leto pozneje sta se poročila Gotard in Metka — sedaj bogata nevesta.

Omahnětov Tomaž je počasi okreval, a potem še mnogo let pestoval in varoval na Brnotóvini vnuke in vnukinje svoje hčere.

Topolščak in Klander sta prebila svoji kazni; drugi svoje prostosti ni dolgo prenašal; prvega pa sem še jaz poznal in ga videl jedenkrat, ko se je peljal na zadnjem konci samskega vozá sedé po cesti mimo mene — star, umazan in raztrgan. In prav taka baba je šla mimo in godrnjaje dejala:

»Časih se je v kočiji vozil — sedaj pa na sóri sedí!«

Sin njegov se je poduhovnil izven naše dežele, a umrl mladolet. Dom njegov pa je danes takov, kakor sem ga opisal početkom te povesti. Dve lipi stojita na dvoru ob cesti, za njima pa skoro razvalini podobno poslopje z razdrápanim ostréšjem in razbitimi ókni; na dvoru rase, gosta temnozelena trava, mimo pa teče gladka bela cesta, in kdor prihaja todi, nihče ne zna, kako živo je bilo nekdaj tukaj in da je tudi človeška strast zapustila v tem razpadu svoj sled.



Rastlinske bolezni.

Spisal **Ivan Šubic.**

IV.

Bolezni, izvirajoče iz vpliva rastlin in živalij.

Ure življenja ne tekó nobenemu organskemu bitju nekaljene. Nebrojno sovražnikov mu greni obstanek. Neprijatelji svojega rodú in tuji nasilniki preté vsemu, kar klije in rase na zemlji. Vpliv organskih kvarnikov provzročuje cvetlicam mnogovrstne bolezni in neprilike, čestokrat tudi smrt. Posebno v življenji pitomih rastlin se radi pojavljajo škodljivi učinki rastlinskih in živalskih sovražnikov. Velik broj zajédalcev se naseli v rastlini ter srka sokove iz njenih stanic; časih jih celó predere, da poruši zvezo tkanine, ali pa draži bližnje stanice, da se nenormalno povéčajo in čudno razvijó. V tem zadnjem slučaji nastanejo tvori, katerim sploh pravimo rastlinske šiške ali cecidije.

Najpogosteje se nabirajo zajédalci iz rodú gliv. Nova znanost je odkrila ogromno število novih oblik, ki živé na rastlinah, časih brez hudih nasledkov, časih pa z nevarnimi posledicami. Osobito trave nosijo dokaj zanimivih rastlinskih parasitov. Na žitu in raznovrstnih travah se naselijo te silno majhne rastlinice brez listja in brez cvetja. Zadovoljujejo se z različnimi prostori. Na steblu in listji, na cvetih in plodovih se šopirijo in provzročajo bolezni, ki so znane kot snét, rjà, smod, ožig, palež, črn, medena rosa itd. Snét se kaže na pšenici, ječmenu in ovsu, na prósu, turščici in tudi na drugih javnocvetkah. Na rastlini zapažamo male mozólje, ki konečno počijo in raztrosijo črnikaste kupčke prahú. Pojavijo se posebno na klasji, kjer se namesto semena razvijejo sajam podobni kupčki prahú. Važni zastopnik te vrste je smrdljiva pšenična snét. Ta gliva se naseli v pšeničnih zrnih; notranje njihove dele izpremení v mazasto, črnikasto in smrdečo tvar, ki ima v sebi klična zrnca ali tros. Te drobne kroglice se vležejo na zdrava žitna zrna ter pozneje klijejo ž njimi vred. Iz trosa požene sila drobna nitka, ki se zarije v kalečo pšenično rastlinico in jo preraste na vse straní. Konečno pride v mladi klas in zarodí v zrnu svoj tros. Vse sneti se na jednak ali vsaj podoben način razvijajo ter poljedelcu delajo veliko škodo, kadar se prikažejo v obilnem številu. Pravijo, da mlad hlevni gnoj v družbi z vlažno

zemljo pospešuje rast snetí. V prvi vrsti je treba gledati, da je žito zdravo, ko je sejemo. Pri starem zrnu je nevarnost manjša, nego pri mladem. Nekateri tudi priporočajo namakanje semena v razrejeni raztopíni bakrenega vitrijola, ki umorí klična zrnca, držeča se semena.

Posebno mnogo zastopnikov imajo glive, ki napravljajo rjò na žitih, divjih travah in mnogih drugih rastlinah. Te prašnate, črne, rjave, rmenkaste ali belkaste glive sedé v podobi majhnih prašnatih kupčkov na zelenih delih bolne rastline. Zdi se nam, da so listi in stebla rjasta. Posebno natanko nam je znano življenje žitne rjè. Po leti se prikažejo na listih, bilkah in plevah podolgovati rjasti kupčki, sestavljeni od samih kličnih zrnec. Na jesen vzrastó med njimi in tudi sáma záse nova klična zrnca drugačne podobe. Poletni tros zajde na druge rastline, kjer takoj kalí in poganja tenke nitke na zajedanki. Že v nekaterih dnéh naredé mlade niti dokaj kličnih zrnec — ki novič širijo škodljivca v svojem obližji. Jesenski tros pa prezimuje. Šele spomladi kalí, a ne na travi, temveč na listih češminovih. Tu rodí zopet kličnata zrnca, katera padejo na žitne liste, da znova pričnó čudno svoje življenje ter naréjajo poletni in jesenski tros. — Druge rujnate glive bivajo na pesi, na raznih stróčnicah (na fižolu grahu, na detelji itd.). Nekatere žive na jabolkih, hruškah, néšpljah in dr. Veliko rjè imajo smreke in jelke, borovci in mecesni v svojih iglah. O vseh še ne znamo njihovega zanimivega življenja, izpreminjanja in preroda; le učinke njihove moremo na gotovo postaviti ter škodo premeriti, ki jo naredé zdravju rastline, ako se razvijó v preveliki množíni.

Druge vrste glive rastó v koreninah in podzemeljskih steblih in končajo prijete dele, ž njimi vred pa tudi rastlino. Na polji opazimo tedaj prazna mesta, kjer so poginile dotične cvetlice sredi svežih družic. Nekatere poganjajo na plodovih. Jabolka imajo časih rujnate proge na koži; tam so nastale glive. Posebno rade pa se naselijo na listih, katerim provzročujejo raznobarvane lise, ki se širijo in širijo, dokler list ne odmrje. V ta rod spada tudi znana škrlatno-rdeča glivica, rastoča iz r ž e n i h r o ž í č k o v (Mutterkorn des Roggens), ki so hudo strupeni in izdatno manjšajo pridelek žita. V mladi rženi plodnici vzrastó glivne niti, ki na koncéh rodé drobne krogljice — klična zrnca — ležeče v sluzavi tvarini. Tedaj pravimo, da ima rž medeno roso. Klična zrnca prenašajo glivo na druge bilke. Kmalu napolnijo nitke vso plodnico; sčasoma naredé r o ž í č e k (sclerotium), ki molí v podobi črnovijoličastega, rógu podobnega izrastka 1 do 2 *cm* iz klasú. Rožíček odpade, leží na zemlji in tam razvije v prihodnji pomladi glivo, v. kateri nastane nov tros. Ko pride zrnce na mlado rž, poganja

nitke po nji, dokler ne dospè v razcvetje. Tu nastane zopet medena rosa in kroženje se znova pričénja.

Med brezbrojnimi drugimi glivami se nadalje odlikuje škodljiva krompirjeva plésenj (Peronospora infestans). L. 1845. prikazala se je krompirjeva bolezen v epidemični meri. Nežne glivine nitke se prerivajo po tkaninah bolne rastline in srkajo redilne snoví iz njenih stanic. Listje začnè se rjaveti in črniti, konečno pa odmrje. Tu in tam poganjajo nitke iz razpóčnic na dan in tvorijo klična zrnca, ki v kapljici vode (rosa, dež) poženó in v sosednih rastlinah napravijo nove nitke. Tako obolé zaporedoma bližnje zdrave cvetlice. Nekaj zrnec pa zajde tudi v tla do krompirja. Nitke rinejo v gomolje in jih prerastó na vse straní. Krompir jame zarad tega gniti, nekoliko že na njivi, nekoliko šele po zimi v kleti, kjer črní. Ko kmet drugo leto sadí bolne gomolje, poženó glivine nitke v razvijajočo se kal; v mladi rastlini pričnó delovanje svoje znova in kmalu je obolela vsa njiva! Krompirjeva bolezen je bila gospodarje zeló prestrašila; no, sedaj se kaže, da pojéma in da se ni bati velike nevarnosti.

Nekatere glive živé površno na zajédalkah. Tedaj tvorijo na obolelih listih, steblih in druzih delih tenke prevlake in plésni, takozvano bél, belo ali sivo roso. Opazujemo jo n. pr. na rožah (rožna rosa), na kúmarah, búči, na hmelji, na travah in drugod. Trsa se prime trsna jajčasta plésenj (Oidium Tuckeri), ki prevleče jagode ter je vzrok znani grózdni bolezni.

Dokaj gliv poganja na drevesnih koreninah in déblih, kjer provzročajo raka in umoré krepka, odrasla drevesa. Posebno storžnjake preganjajo in uničujejo, kjer se razmnožévajo v obilnem številu.

Sploh ga ni rastlinskega dela, da bi se ga glive zajedalke ne lotévale. Življenje vseh teh oblik je polno zanimivosti, a žàl, da še v mnozih slučajih ne znamo njih čudovitega preminjanja in preroda. Prej je bil človek čisto brez orožja nasproti tem neštevilnim, drobnim neprijateljem. Sedaj pa je moderna znanost pri mnogih že razjasnila tmino, v katero je bilo zavito skrivnostno njihovo delovanje. Za premnoge oblike znamo razvoj in prerod in tedaj se nam ponuja navadno tudi primerno orožje, s katerim zatiramo škodljivca. Znanost je tu storila velikansko dobroto národnemu gospodarstvu. Iz učenjakove tihe sobice predirajo med svet uki, katerih blagonosne posledice uživa kmet in gospod!



Škratov gozd.

Gorenjska bajka.

Priobčil **A. Mejač.**

ed Grintovci in Storžičem, visoko gori v planinah se širi sredi skalnatih pustin mal štirooglat temno zarasten gozd. Dviguje se na malem porobku, sredi sivih pečin iznad globokih propadov, kakor le malokdaj zaide kakšen človek. Ni ga od nobene strani vhoda proti čudnemu gozdu; kajti na vseh krajih molé navpik rtaste skale, kojih preplezati ni v stanu živ krst. Le damjeki in divje koze lazijo po tem pečevji ter se hodijo pâst po tratah, ki se širijo krog tega gozda; a meje, ki deli ta gozd od druzega svetá, ne upajo se prestopati. Tudi neumne živali vedó, da tu notri gospodari sam Škrat. Ondotni planinski pastirji so videli že mnogokrat sivega dedca z rdečo kapico, ki je podil čez brezna in propade čedo divjih kóz, koje so imele zlate parkeljce. Z dolzim bičem je neusmiljeno udrihal po ubogih živalcah ter pri tem tako strašno pokal, da se je razlegalo po gorah in dajalo ob skalnatih stenah močen odmev. Večkrat je prežal že kakšen divij lovec na te živali, a vselej zaman. Žival se mu ni dosti približala; ako pa je imel srečo videti jo od blizu, takrat ga je omotil vselej odsev zlato se bliščečih parkeljcev, da se mu je stresla roka in ni mogel pogoditi živali. Krogla je sfrčala mimo živali in žival je odnesla lahno zlate svoje parkeljce.

V globokih prepadih pod Škratovim gozdom se nahajajo studenci zlate rude, kjer se pretaka čisto zlato. Vse to strašno bogastvo varujejo Škratje, bitja otročje velikosti, s sivo brado, zelenimi hlačami, višnjevo jopico ter rdečo kapico na glavi. Nekdaj so živeli ti možici po vseh večjih gozdih, pod vsako podbrežnino je bilo skoraj jedno škratje selišče. Strašna nadlega so bili oni pravičnim ljudem, kajti vedno so jih izkušali in zapeljevali v greh. Pa tudi hudobnim so provzročevali mnogo škode. Kdor je kako reč preklel, rekši: »Škrat te vzemi!« ali »Da bi te Škrat pocincal!« prišel je takoj Škrat po tisto reč in jo odnesel v svoj brlog. Mnoga zla so delali Škratje, ljudje so kar trepetali pred njimi. Prosili so v goreči molitvi Boga, da bi jih rešil te nadloge. Tedaj je bil v Rimu postavljen za papeža zeló svet mož; tudi njegovo sveto uho je čulo o zléh, ki tlačijo ubogo ljudstvo. Sklenil je ljudstvo rešiti teh nadlog, v ta namen se je vtopil v globoko molitev. V tihi zamišljenosti je prečul mnogo dnij in takrat mu

je bilo razodeto, kako naj zagovorí vse zaklete rečí, da se ne bodo več prikazovale, ter užene Škrata nazaj, od koder je prišel. S svojo blagoslovljeno desnico je zagovoril vse zaklete in uklete rečí, da se ne prikazujejo več. S sveto donečo besedo pa je ugnal tudi gorenjske Škrate z lepih ravnin v visoke hribe, kamor ne zajde človeška stopinja. Nazaj v njih podzemeljski dom pa jih ni mogel ugnati, kajti navzlic svoji svetosti je imel nad sáboj vendar mal greh, ki mu je, četudi odpuščen, težil vest. Škratje so se izgovarjali rekši: »Kadar pride tak svetec, ki ne bode imel niti najmanjše pičice greha nad saboj, takrat se mu umaknemo radi; dotlej pa bomo čakali in varovali zlate gôrske zaklade.« —

Resnično, še sedaj gospodarijo Škratje po ónih krajih in menda pričakujejo takega svetca, ki ga pa bržkone nikdar ne bode. Kajti svet je dandanes še hudobnejši kakor nekdaj, torej si smejo Škratje biti svoje posesti popolnoma v svesti.

Glavni šátor seveda imajo Škratje v že imenovanem Škratovem gozdu. V ta gozd ne zajde nikdar človek, bodisi zaradi težavne poti ali pa še več iz strahú pred Škrati. Nikdar še ni pela v tem gozdu sekira, zato cepa drevje od starosti samó na tla. Vse navskriž ležé po tem gozdu med mlado lepo rastóčo hosto stara gnila débla, na pol izruvane hoje visijo naslonjene na mlado drevje in vmes po tleh rase trnje, da nikomur ni možno prelaziti tega zapuščenega kraja. Sove, čuki in krokarji gnezdijo tu, a druge živali si ne upajo tu sem.

Ta gozd pa ni stal vedno na istem mestu kot sedaj. Še tista leta, ko so bili Škratje samooblastni gospodarji po lepih gorenjskih ravninah, živela sta v Zalogu, čednem selu v crkljánski župniji, dva imovita kmeta. Dolgo časa sta živela v lepi zlogi in jedinosti med sáboj. Saj sta bila soseda. Strašno je jezilo to Škrate, sklenili so, naj si bode, kar hoče, izpodkopati to prijateljstvo ter je nadomestiti s sovraštvom in če mogoče tudi oba spraviti v nesrečo. Oba kmeta sta imela ne daleč od svojega dóma lep skupen gozd. Obá sta sekala v njem, kolikor je kateri hotel, kajti da bi kateri slepari1 ali skrivaj prodajal debla iz gozda, na to še mislila nista. Bila bi živela gotovo vedno v ljubezni med sábo, da bi se ne bilo nekaj zgodilo.

Neki dan, ko se ni nihče nadejal, užge se poslopje jednega kmeta in pogorí do tâl. Hudo je zadela ta nesreča obá soseda. Prvi je tarnal, ker je izgubil vse imetje, in drugemu se je smilil v srce pogoreli revež. Obljubil je takoj le-ta sosed pomagati toliko časa pogorelcu, dokler ne postavita poslopja na prejšnje mesto. Jela sta torej v zarastenem gozdu sekati in voziti na pogoreli dom. Pa kolikor sta

nasekala hój ter jih zvozila čez dan na dom, izginile so po noči, pa samá nista vedela, kám. Preiskala sta vse kote, pa ob ukradenih hojah ni bilo sledú. Ko se je tako godilo vsako noč, jela sta si samá pri sebi misliti tako: Prvi, pogorelec, je dejal: »Bržkone mi moj sosed krade po noči hoje, češ, da se polastí imetja mojega potem, ko bom prisiljen jaz brez vsega domovánja prodati še ostala mi zemljišča«. Drugi pa si je zopet mislil: »Moj sosed je skopuh, on sam krade hoje po noči ter jih prodaja«.

Takrat se je vnelo med njima sovraštvo. Več nista pomagala drug drugemu, pač pa si pri vsaki priliki nasprotovala. Sklenila sta, da si odmerita gozd v dva jednako velika dela. Tako tudi storita. Jela sta meriti gozd in ga deliti. Od konca jima je šlo še dosti po sreči, dokler se je Škratu zljubilo vso reč gledati mirno. Ko pa se je tega naveličal, jel jima je nagajati. Prežal je izza grmovja in kakor hitro sta potegnila srbot (srobret) mimo njega, pretrgal ga je in morala sta začeti znova. Tako sta merila več mesecev, pa nista ničesar dognala. Jezilo ja je že strašno; a kdo jima napravlja te preglavice, nista mogla uganiti. Sovraštvo se je ponavljalo od dné do dné. Napósled sta se jela toževati in pravdati. Gospôda je jedla in pila za njiju denarje, a oná sta bila primorana prodajati svoje imetje. Prišla sta že obá ob dom in imetje in tedaj je stekla pravda tako: da jima ostane od vsega imetja jedino le gozd, ki naj si ga razdelita v dva jednaka dela. Razdelila sta ga čisto lahko, Škrat jima ni nagajal. Uvidevši jeden izmed teh dveh kmetov, da jima je vse te nesreče povzročil Škrat, jame bridko tožiti in vzdihovati. Drugi pa pravi: »Ker si že vse to storil, ti peklenski Škrat, vzemi še ta ostali del gozda in ga nesi na vrh Grintovcev!«

Zdajci se zmaje drevje in krog gozda kar mrgolí samih Škratov z rdečimi kapicami. Naredi se tema. Škratje pograbijo gozd na svoje rame in ga nesó visoko gori v hribe. Pa bodisi, da so bili preslabi, ali da jih je bilo premalo, gozda niso mogli prenesti pred jutranjo zárjo vrh Grintovcev. Nebó se je jélo žariti in po cerkvah so oznanjali zvonovi mladi dan. Ko zazvoní dan, tedaj so ob moč vsi duhovi in tudi naši Škratje so izgubili moč. Gozda niso prinesli vrh Grintovcev, vendar visoko v hribe so ga, kamor ne dospè nikdar človeško bitje.

Ko je kmet videl drugi dan visoko tam gori v hribih svoj gozd, bil je strašno užaljen, obupal je in se v domačem svojem kraji obesil. Še sedaj se isti kraj, kjer je visel nesrečni kmet imenjuje: »Obešenica«.

Drugi kmet je začel dobro gospodariti in drugi del gozda, ki so ga Škratje pustili, pripada še sedaj kot lastnina njegovim naslednikom.

Tam gori imajo Škratje še vedno svoje zavetje, tam gori belijo tudi »lanene štrene«.

Neka gospodinja je prála lanene štrene ter jih pripravljala za tkalca, da bi ji natkal prav lepega pražnega platna. Pa štrene se niso htele dovolj oprati. Nezadovoljna gospodinja je torej dejala: »Škrat vas vzemi in pobeli, peklene štrene!«

Še predno se je zavedla, kaj je govorila, stal je pred njo možič v rdeči kapici. Pograbil je štrene in jih odnesel. Še dandanes jih vsako pomlad presuša na solnci, hoteč jih menda na solnci obeliti.

Ako potuješ po okrajni cesti od Kamnika proti Kranju, zapaziš na Záploti, na gori med Storžičem in Grintovci, Škratov gozd in v spodnjem delu gozda tudi tiste »uklete štrene«, ki jih Škrat še zdaj béli vsako pomlad.

Dodatek. Oče moj so mi pravljico o »Hudičevem gozdu«, na Záploti pripovedovali nekoliko drugače, namreč tako-le: V Malem Mengiši sta se dva kmeta pravdala za lep gozd. Jeden izmed njiju zakolne: Ako gozd ni moj, naj ga pa hudič vzame!« In res pride po noči hudič, vzame gozd ter ga hoče nesti v Grintovce. Ob treh pa v Mengiši zazvoní d a n, hudoba izgubí svojo moč ter popusti gozd sredi Záplote. L.



Književna poročila.

Morphologie des Görzer Mittelkarstdialektes mit besonderer Berücksichtigung der Betonungsverhältnisse vom Dr. Karl Štrekelj. Wien. 1887, 8°, 122.

(Dalje.)

Tudi pri končnici loc. pl. *ah* m. organičnega *ih* se ne dá o analogiji a-deb. govoriti; v tem slučaji je isti razvitek kakor v dat. pl.: *ah* je nastal naslanjaje se na *a* v nom. pl. in je tudi najpoprej nastopil pri neutrih. Nahajamo *ah* pri neutrih že v Krelovi postili (l. 1567.) in sicer ſàrzah štirikrat (24 a, 40 b, bis, 105 b); tako tudi v Dalmatinovi bibliji *ah* pri samostalnikih srednjega spola n. pr. prebivališčah Ex. 10, 12; Lev. 3, 23; ustah Nem. 9; vratah Gen. 20, 27; Dev. 5. Vendar je razloček v razvitku med končnicama *ah* in *am*; prva ni tako naglo in splošno prodrla, kakor zadnja, najbrž radi tega ne, ker je imela v končnici *eh* podporo, katero beremo v naših starejših pisateljih XVII. stol. precèj gosto tudi pri ъ/o-dekl. n. pr. v Hrenu: poſteh 31 a, ſtolléh 27 b; v Kastelcu: gosdéh

40, hribéh 126, denarjéh 137, gradeih 272; celó prvaka naša Trubar in Dalmatin rabita to končnico. V Trubarjevem Catechis. in d. wind. Spr. sambt einer kürtz. Ausleg. beremo: euangelieh 29, listeih 36, 101, listeh 228; v njegovi knjigi: Ta drugi deil tiga nov. test. je najti *lysteh* petkrat. V Dalmatinu so pri jednozložnih besedah te oblike precèj goste n. pr. lystéh Pr.; grobeh Pr.; Dev. 91; dvoreh Gen. 25, Ex. 8; rodeh Ex. 12, 24, 27, 28, 29, 39; lonceh Ex. 16, Nem. 11; vozleh Ex. 27,38; stebreh Ex. 38; rogeh Ex. 30; bogeh Dev. 12 in celó šotoreh Gen. To je bilo vzrok, da se je v loc. pl. moških in tudi srednjih samostalnikov tako dolgo ohranil suf. *ih*. Tako je n. pr. celó v ónih katol. pesmih od l. 1729. najti samo v jednem slučaji *ah* in sicer pri samostalniku srednjega spola: delah; v vseh ostalih in mnogih slučajih beremo *ih*; tako je tudi v Palmar. od l. 1731. skoraj več slučajev z *ih* v loc. pl., kakor z *ah*. Seveda ne smemo pri tem pozabiti, da je do XVII. stol. najti *ah* samó pri neutrih, toda ne izključljivo. V istem času tedaj, ko je v dat, pl. *am* že popolnoma nadvladal in izpodrinil *om*, nahajamo še *ih* v mnogih primerih, da, pri nekaterih pisateljih in tedaj v nekaterih krajih celó v veliki večini.

Da res ni misliti pri *am*, *ah* na analogijo a-deb., nego, da so nastale te oblike po vplivu nom. pl., za to se dá pozivati tudi na končnico *ami*, katera bi se res dala a priori prav lepo tudi razložiti kot analogija in pri tem bi se dalo morda še na ruščino naslanjati. Končnico *ami* m. organičnega *i* in *mi* v instr. pl. ъ/o-deb., katera se ne govorí samó v kraškem narečji, nego še v mnogih drugih sloven. narečjih, nahajamo najprej tudi pri neutr. deblih in sicer v Krelovi postili: delami 20a, kralevſtvami 81a. To gotovo ni samó slučaj. Pri tem ne smemo pozabiti, da to končnico zapazujemo najprej pri besedah, katerim je v instr. pl. mnogokrat, časih celó redno končnica *mi*, in moremo si tedaj misliti, da je ravno suf. *mi* bil prvi in glavni vzrok, da se je pojavila končnica *ami*. V instr. pl. na *mi* nastale so mnogokrat ne lahko izrekljive glasovne skupine, katerim se je hotel jezik izogniti in to se je najlože storilo na ta način, da se je *a* nom. pl. vzel v instr. sgl. Tako je tedaj *ami* pri o-debl. in pozneje tudi pri ъ-debl. nekako kombinirana oblika, katera je nastala iz suf. *mi* naslanjaje se radi laglje izrekljivosti na *a* nom. pl.; saj se zato tudi pri neutrih najprej pojavlja. Zopet nahajamo za to mnenje podporo v prekmurščini, katera ima v instr. pl. posebno rada suf. *mi*; seveda samo pri moških samostalnikih, pri neutrih ji pa je m. *mi* končnica *ami*. V Küzmiči (N. zak.) čitamo n. pr. grešnikmi 15, 113, hlapcmi 56, pišačmi 96, vučenikmi 78, potnikmi 106 itd.; pri srednjih samostalnikih pa *ami*: vüstami 27, 76, vühami 24, mêstami 149, čüdami 216, znamênjami 216 itd. Ravno isto vidimo tudi v poljščini, kjer je suf. *ami* pri ъ/o-debl. najprej nastopil pri neutrih in sicer že v začetku

XV. stol. (cf. Kalina, Historyja języka polskiego 131), pri moških samostalnikih pa šele za celo stoletje pozneje, v začetku XVI. stol. (Kalina 106, 107, 103). Tudi v poljščini je bil prvi vzrok pojavljenja končnice *ami* isti kakor v slovenščini: jezik se je hotel izogniti oblikam, katere se niso dale lahko izgovarjati kakor n. pr. płomieńmi, prześcieradłmi; kàjti tudi v stari poljščini je najti *ami* posebno pri samostalnikih, katerim je večinoma končnica *mi* in ne *i*.

Da imamo *am*, *ah* na omenjeni način razlagati in da ni tukaj misliti na analogijo ženskih samostalnikov, kažejo nam oblike na *ém* in *éh* v dat. in loc. pl. a-deb., katere se govoré južno od Celja v okolici Rimskih Toplic. Te oblike se rabijo samó takrat, kadar je v nom. pl. naglas na končnici; če pa končnica nima naglasa, tako v omenjenih sklonih tudi teh končnic ni najti: nom. pl. vodé, tedaj dat. pl. vodém, loc. pl. vodéh; nom. pl. solzé — dat. pl. solzém, loc. pl. solzéh; nom. pl. ríbe — dat. pl. ríbam, loc. ríbah. V tem slučaji je vendar popolnoma jasno, da je *ém, éh* m. *ám, áh* nastal naslanjaje se na naglašeni e v nom. pl., kateri je bil v te končnice prenesen; kajti če ni nom. pl. naglašen, tako tudi ni vplival na dat. in loc. pl., in ostale so organične oblike. Pri a-debl. se *ém, éh* sploh na drug način ne dá tolmačiti; da bi to bile oblike posnete po i-debl. ženskega spola, to ni misliti, ker bi se potem povsod nahajale in ne bile samó omejene na óne samostalnike, kateri naglašajo končnico v nom. pl.

Ves razvitek in vsa zgodovina razširjevanja končnice *am, ah* ter omenjene paralele govoré, mislim, dovolj prepričevalno proti razlagi pisateljevi, če se tudi pri tej sklicuje na baje isti pojav ruske sklanje.

Pa tudi v ruščini ne smemo teh oblik razlagati tako, da rečemo, da so prenesene iz a-deb., in s tem pada zadnji steber Štrekeljeve razlage. Miklosich sicer učí tako, toda takràt še ni bilo dovolj zanesljivega gradiva kritično izdanega, še menj pa znanstveno obdelanega, da bi se bilo dalo z gotovostjo soditi o nekaterih pojavih ruske slovnice. Izšla je bila sicer že l. 1872. znana in dobra knjiga: Колосов. Очеркъ исторіи звуковъ и формъ русскаго языка съ XI. по XVI. ст. ali v nji ni dovolj gradiva za naše končnice in še mnogo drugih oblik. Šele Šahmatov je nedavno v svojem spisu Изслѣдованіе о языкѣ новгородскихъ грамотъ XIII. и XIV. вѣка, СПб. 1886 obširneje razpravljal o teh končnicah ter pravi o njih, da so nastale naslanjaje se na *a* v nom. pl. Tudi v staroruščini beremo oblike z *a* m. organičnega *o* (*amъ*, *ahъ*, *ami*) najprej pri samostalnikih sred. spola in sicer dat. pl. посгоянииямъ v listini od leta 1308. (Шахматовъ 195), pri samostalnikih moš. spola imamo primere za ta sufiks šele iz konca XIV. stol. (Колосов. Очеркъ истор. 109). Radi tega misli Šahmatov, da je ruski *am*, *ah*, *ami* nastal pod vplivom nom. pl. „Когда въ какомъ нибудь рядѣ именъ

явилась ассоціація между формой им. мн. и формой косвенныхъ падежей (м. б. въ такихъ случаяхъ какъ братья — братьямъ, попья — попьямъ, гдѣ братья, попья по формѣ им. ед.), эта аналогія въ склоненіи мн. числа именъ средняго рода не преминула вызвать при формѣ селомъ форму селамъ, и также фф. мн. селами и селахъ" str. 196.

Da je res med posameznimi skloni neka associjacija, katera se časih bolj, časih menj pojavlja, sklepa ruski učenjak iz naslednjega: „sploh je verjetno, da je v vseh velikoruskih narečjih nom. masc. in posebno nom. neutr. vplival na cas. obliq. Mi govorimo o oblikah kakor города, городахъ села, селамъ; da so te oblike zvezane med seboj v čutu govorečega, dokazuje naglas v cas. obl. (городáми, сёлами, гёбрами, облакáми), kateri je vedno jednak naglasu nom. pl.; od tod je jasno, da je nom. pl. moškega spola mogel vplivati ne samó na naglas, nego na glasovne oblike cas. obl. prim. Ипат. шюрям 224, Духов. калты 1328: попьямъ 2р. Олон. сыновáмъ, сыновáхъ« str. 196. Vpliv nom. pl. na nekatere sklone dokazujejo tudi oblike kakor staroruski dat. pl. сыновемъ (Колосов, Очеркъ 143), kateri se samó po vplivu nom. pl. сынове dá tolmačiti; to dokazuje tudi loc. pl. столовéх, katerega Bojki rabijo (Ogonowski, Studien auf dem Gebiete der ruthenisch. Spr. 121 in 127), poleg pa nom. pl. столовé (Ogonowski 125). V Muromskem narečji v severni Rusiji se rabijo v instr. oblike: сарафаныма, орѣхима, столбиками (Колосов, Замѣтки о языкѣ и народ поэзіи въ области сѣверно-великорусс. нар. 333, 334 in 304), katere Šahmatov tudi na omenjeni način razlaga. On še navaja v dokaz iz národnega govora ruskega nom. pl. одни, kateremu je dat. pl. однимъ in loc. pl. однихъ; če je pa nom. pl. однѣ, govorí se однѣмъ. Tako je v staroruščini v dat. двѣма, двѣмя, če je nom. двѣ; двухъ, двумя, pa, če je nom. дву str. 195. — Iz slovenščine lahko tukaj omenim še oblik kriui (g. in loc.) in kriuio (instr.), katere je najti pri pisateljih XVII. stol. in v katerih je *i* vzet iz nom. sgl.

Isti vpliv nom. vidimo tudi v poljščini in Baudouin de Court. je že pred skoraj dvajsetimi leti pisal v Beiträge VI, 21: „Schon früh aber ward von einfluss die analogie der anderen casus, hauptsächlich des nominativs, den das sprachgefühl jedenfalls als richtschnur für die anderen casus betrachtet«. Kakor znano, ima tudi poljščina XV. in XVI. stol. v dat. pl. ъ/o -deb. *am*, kar je tudi na isti način tolmačiti, kakor v naši slovenščini, kar je že Baudouin de C. Beitr. VI. 48 izrekel — ker je *am*, kakor vidimo iz bogatega gradiva zbranega pri Kalini, Hist. (132, 133, 86 in 88) se najprej pojavilo pri neutrih in sicer že v prvi polovici XV. stol.; dà, tri take oblike nahajamo celó v starem psalterji Puławskem in jedno v psalt. Flor. iz konca XIV. stol. Pri samostalnikih moškega spola je pa *am* najti šele na konci XV. in začetku XVI. stol. — Tudi suf. *oh* v loc. pl., katerega je v stari-

poljščini tako mnogokrat najti, mora se po mnenji g. dr. Leciejewskega tolmačiti po vplivu dat. *om*; iz ъhъ nastal bi bil v poljščini samó *ch*. Archiv VII, 549.

(Dalje prihodnjič.) V. Oblák.



Nekaj o našem náglasi.

Precèj se je že pisalo o našem naglaševanji, vendar ni še raziskano do cela. Nì v tem niso vsi naglasoslovci istega mnenja, če imamo kipeče in padajoče naglase ali ne: nekateri tvrdé, da jih imamo, drugi, da jih nimamo. Resnica je, da se po nekód prav natanko in dobro razločujejo, drugod menj in slabéje, a po drugod prav nič ne. Domača govorica vpliva na posamične učenjake tóliko, da vsakeršno drugačno izrekanje zametujo, dà, zanikávajo. Meni rabi v tej-le razpravici ostrívec za kipeči (bába = baába), strešica ^ za padajoči naglas (sâm = sáam). Vokala *e* in *o* mi rabita za odprta glasova teh dveh črk (žena, noga), *ej* za *ě* (ѣ), *ȩ* za ozki naš navadni *e* (vesela), *uo* za ón *o*, ki se izreka v Dolenjcih *uo*, *ǫ* za ón *o*, ki se onód glasí *u*. Vokali *a, i, u* imajo vedno ist zvuk. Govoriti mislim samó o dolzih slovkah, ker so kratke za nas mnogo manjšega pomena. Tudi ne bodem razpravljal teorije; le na nekatere do cela praktične stvarí opozoril bi rad naš národ in osobito pisateljstvo naše. Znano je, da ima vsak svoja naglasna vodíla, nikakih obče veljavnih pravíl nimamo. A treba je zóžiti meje prerazuzdanemu naglaševanju. Nì v verzih ne bi se smelo reči sedaj „naúčili" sedaj „naučíli", sedaj „osámljena" sedaj „osamljêna", sedaj „kúhati" sedaj „kuháti". Potrudimo se, da dobódemo skoro jedinstveno pisavo in jedínstveno književno izreko. Zató hočem opozoriti naše razumništvo na nekoliko zeló važnih, ali dosléj vse premalo uvaževánih naglasoslovnih pravíl.

Vokala *uo* imamo v novoslovénščini za staroslovenski hohník *on* in za prvotno kratki (a sedaj dolgi) naglašeni *o*; n. pr. muôž = vir, naluôga, on nuósi, *ǫ*: za stari dolgi naglašeni zlog in takrat, kadar se pomakne naglas naprej; n. pr. kǫ̂s = amsel, mǫ̂st, (prvotno: ná nogo:) na nǫ̂go. Sedanji *ej* imamo za staroslovenski ѣ = ě.

Pisme *ȩ* nam rabi za staroslovenski hohník *en* ter za navadni *e*.

Vokala *e* in *o* (običuo se zaznamenavata z *ê* — *ô*) stojita namesto navadnega *e* in *o,* če se je naglas pomèknil s prejšnjega zloga na njiju: to nam kaže ruščina, ki ima v teh slučajih še stari naglas, in tudi mnoga slovenska razrečja. N. pr. vodà (r. in narečno sl.): vóda, ženà (r. in n. sl.): žéna, nosì (r. in n. sl.): nósi = trage, vedì (r. in n. sl.): védi.

Tudi *ẹ* in *ej*, *uo* in *ọ* premené se v omenjenem razmerji č a s i h v *e* in *o* z odprtim zvukom; n. pr. róka, priporóči, déni. Tudi *r* je često *ej* odprl v *e;* n. pr. vréme, bréme.

V jedínstvenem tožilniku ženskega spola, če je poudarjen na konci, potegne se navadno naglas, kadar stoji pred njimi predlog, na prvi zlog nazaj, če nima pri sebi določíínega pridevnika; n. pr. noguô, toda (staro: ná nogo): na nộgo, rokuô: na ruôko, goruô: za gộro, glavuô; na glâvo, braduô: na brâdo Tudi nekatere mnogozložnice se držé tega pravíla; n. pr. prodâja: na prộdaj(o), posuôda: na pộsodo, dežéla: v dệžel(o). Kakor smo videli, izpremení se kipeči naglas imenovalnikov v padajoči naglas, *e* in *o* prehajata v *ẹ* in *ọ*, ali če stojita namesto prvotnega *ej* in *uo*, priborita si stari zvuk *ej* in *uo*.

Samó náglas razlikuje v nekaterih sklonih samostalnike moškega in ženskega spola; n. pr. namêjna = die Absicht, naméjna = des Zweckes, namêjni = der Absicht, naméjni = die Zwecke. Tako se naglašuje v vseh jednakih slučajih; n. pr. medvêjda leži poleg medvéjda, zapòn, zapọ́na: zapuôna itd.

Zeló zanimiv je jedínstveni mestnik moškega spola; navadno piše in naglašuje se napačno. Navedimo nekaj primerov; v buôji, v puôli, na snuôpi, v gruôbi, na kuônji, v puôsti, na štuôri, v buôbi; pri dómi, na mósti, na gnóji, na nósi itd. Vsi ti imajo v rodilniku odprti *o*: torej je bil ta sklon prej poudarjen na poslednjem zlogi. A mestnik bi bil, kakor se kaže, naglašèn samó pri prvih na končnici, pri drugih na débli.

Po náglasi se razločuje tudi pri glagolih tretje in četrte vrste znanilnik od velelnika: ne samó pri *o* in *e*: on nuósi, a: nósi! žiéni se, a: žéni se! itd. nego tudi drugod. N. pr. on râbi: rábi! on prâvi: právi! on naznâni: naznáni! on stâvi: stávi! itd. itd.

Vse premalo znano je razumništvu, da glagoli četrte vrste, če je njih jedínstveni moški deležnik minolega časa poudarjen na končnici —*il,* pomikajo naglas na deblo nazaj povsod razven v jedínstvenem ženskem spoli, kadar so zloženi s predlogom. To pravílo je boljše nego li nasprotno in drží se ga večina slovenskega národa, kateremu šole še niso pokvarile govorice. N. pr. učîl: naûčil, naučíla, naûčilo, naûčila sva, sta, naûčili smo itd.; morîl: umộril, umoríla, umộrilo itd.; slabîl: oslâbil itd., drobîl: razdrộbil, grozîl: zagrộzil, podîl: zapuôdil, pretîl: zaprêjtil itd. Samoglasnika *e* in *o* se izpremenita, kakor smo videli, v *ẹ* in *ọ*, *ej* in *uo,* katera sta v nepoudarjenem zlogi, kakor vedno, bilà navadna *e* in *o*, prikažeta se znova kakor *ej* in *uo*.

A najvažneje je menim to, da nam náglas še vedno razločuje določne in nedoločne pridevnike. V tem oziri se dosledno napačno nagláša. Razlikujeta se v vseh sklonih: določni pridevnik izpremení navadno kipeči ná-

glas v padajoči, a odprta *o* in *e* zoží v *uo* in *ie*. N. pr. stàr, stára, stáro, stárega itd.: [ta] stâri, stâra, stâro, stârega itd. béjl, béjla, béjlo itd.: [ta] bêjli, bêjla, bêjlo itd. duóber, dóbra, dóbro itd.: [ta] duôbri, duôbra, duôbro itd. nòr, nóra, nôro itd.: [ta] nuôri itd. débel, debiéla itd: [ta] (diêbel: napačno poleg:) debiêli itd. visòk, visóka itd.: [ta] visuôki itd. rjàv, rjáva itd.: [ta] rjâvi itd. rdèč, rdiéča: [ta] rdiêči itd. itd.

Naš črkopìs je, kakor smo videli, jako siromašen, ker ima za tri raznozvúčne *e* in tri raznozvúčne *o* samó jedno znamenje. Radi tega je nemožno, da bi v pisavi natanko določili izréko. Samó *a, i* ter *u* lahko zaznamenavamo prilično natanko, in dobro bi bilo, da bi konči nje prav naglaševali; a za *e* in *o* treba se nam bode ogledati prej ali slej po novih znamenjih.

Jos. Kržišnik.



Ivanjske pesmi iz Adlešič.

Priobčil J. Š.

V lanskega „Kresa“ zadnjem t. j. četrtem zvezku je priobčil g. J. Navratil „kresne ali Ivanjske pesmi belokranjskih kresníc“, ki so se popevale in se še popevajo v Metliki in njeni okolici. Ta národni običaj se je pa ohranil takisto še drugodi po Belokranjskem. Tudi v Adlešički fari jih še popevajo na isti način in minulega leta so se popevale v vaseh: v Adlešičih, Selih in na Bednji. Imenujejo pa se „krésnice“ pesmi same, kakor tudi dekleta, ki jih pojó ali ki „kresnújejo“.*) Izpojó najprej „krésnico“, potem pa pojó še druge pesmi, katerih sem do sedaj tri zapisal. V dar dobivajo večinoma jajca, redkeje novce.

Bog daj, Bog daj dober večer,
Za večerom dobro jutro!
Daj nam Bože dobro leto!
Tute jesu lepi dvori,
Lepi dvori ograjeni,
Ograjeni, pometeni,
Pomela je devojčica,
Devojčica lepa I . . .
Dajte, dajte, darovajte!
Daj nam Bože dobro leto!
Mi nimamo kada stati.
Mi smo nocoj malo spale,
Malo spale, rano vstale.

Kadar dobé dar:

Lepa hvala na tem daru,
Ki ga ste nam darovali:
Mi se od vas potočimo,
I vas Bogu izročimo.
Bog vas varuj i Marija,
Z lepim zdravljem i veseljem!

1.

Izrasel je lep javorek,
Doba bi ga oženiti.
Ne moremo glihe najči.
Stari jeso prestari,

*) kresnováti, glagol, je tudi običen.

Mladi jeso premladi,
Srednji jeso zaročeni.
Šetala se lepa I . . . .
Na Volavlje k majki Božji,
Na Volavlje k sveti Ani.
Kam se šečeš, lepa I . . .?
Ja se šečem na Volavlje,
Na Volavlje k majki Božji.
Ne šeč' I . . . na Volavlje!
Tamo jeso grdi lugi,
Grdi lugi, hudi ljudi,
Hudi ljudi, grde vode.
Al ja imam bele noge,
Luge hoću prehoditi;
Al ja imam bele usta,
Ljudem ću se pomoliti;
Al ja imam bele ruke,
Vodo hoću preplivati.

2.

Izrasla je rosna roža
Na sred' polja širokega,
Za 'no rožo nikdo nezna,
Samo jedan mladi junak.
Ustal se je rano v jutro,
Rano v jutro pred sunašcem.
Utrgal je rosno rožo,
Nesel jo je kralju na dar.
Mladi kralj je trdo spaval.
Kraljica ga tiho budi:
Naj se stane mladi kralje,
I . . . . je jen dar donesel,
Dar donesel rosno rožo.
Kaj mu čemo darovati?
Daroval mu dugo puško.
Lepa hvala na tem daru,
Tega dara doma imam!
Daroval mu kunjo kapo.
Lepa hvala na tem daru,
Tega dara doma imam!
Daroval mu devojčico,
Lepo, tanko i visoko,
Lepo belo i rumeno.
Lepa hvala na tem daru!
Tega dara doma nimam.

3.

Junak sadil vito jalvo,
I už jalvo belo rožo.
Tri je leta ne obajde,
I četrto do jeseni.
Junak šeče jalve gledat,
Sestala ga devojčica,
Sestala ga, pitala ga:
Kam se šečeš, mladi junak?
Ja se šečem jalve gledat.
Ne šeči se jalve gledat!
Tvoja jalva posehnila,
Tvoja roža povenila.
Junaku se ne vjeruje,
Neg' on šeče jalve gledat.
Kad se dojde malo bliže,
Ne more se bliže dojti,
Od zvišine vite jalve,
I belobe bele rože.
Pod korenom Dunav bije,
Na vrhuncu sokol sedi,
Sokol sedi, polje gledi,
Gdi mi lovki lovek love,
Lovek love, košutico.
Ni je ono košutica,
Neg' je ono devojčica,
Lepa bela i rumena,
Lepo tanka i visoka.



LISTEK.

Stritarjevi zbrani spisi lepo napredujejo. Doslej je izšlo 6 snopičev, ki obsezajo pesmi, kolikor jih je Stritar zložil približno do leta 1878. Pesnik je pesmi svoje zlasti iz mlajše dôbe nekoliko prenaredil ter jim dal tako v vsakem oziru lepšo in dovršenejšo obliko. Dozdanji snopiči pa jasno kažejo po svoji vsebini, kakor po lepi zunanji obliki, da bodo Stritarjevi zbrani spisi knjiga, s katero se bode národ slovenski smel ponašati. Vse prijatelje leposlovja slovenskega pozivljemo znova na obilo naročbo Stritarjevih zbranih spisov.

Viktor Dolenc †. Primorske Slovence in ž njimi vred ves národ slovenski je zadela huda nesreča. Umrl je po kratki, a težki bolezni za osepnicami šele v 45. letu dôbe svoje v Trstu dné 20. julija 1887. ob $^1/_2$2. uri zjutraj vrli domoljub in pisatelj, gospod *Viktor Dolenc*, urednik »Edinosti«, lastnik tiskarne, predsednik delavskega podpornega društva, starosta »Sokola«, prvomestnik načelništva tržaške podružnice Sv. Cirila in Metoda, podpredsednik političnega društva »Edinost« itd. itd.

Porojen na Razdrtem leta 1841. iz znane Dolenčeve rodbine, dovršil je pokojni Dolenec nižjo realko v Gorici ter se pozneje odločil za trgovski stan. A dr. Karol Lavrič, ki je v Gorici spoznal izredno nadarjenost mladega moža, vplival je toliko nánj, da je najprej v Gorici, kjer je več let uredoval »Sočo«, in pozneje v Trstu, kamor se je preselil pred desetimi leti, vse svoje moči posvetil političnemu delovanju, kateremu se je udal z dušo in srcem. Živahen in odločen, priden in nadarjen je mladi publicist najprej s temeljitimi študijami v národno-gospodarskih in političnih strokah pridobil si precej mnogo znanja ter je tako s čudovito vstrajnostjo nadomestil, česar mu ni dala nedostatna šolska omika; potem se je s svetim domovinskim ognjem lotil javnega delovanja, pri katerem si je v vsakem oziru zaslužil imé prvoboritelja slovenskega. Bil je zadnja leta v Trstu *duša* vsega národnega življenja in ž njim, katerega je smrt pobrala v najboljših moških letih, izgubili so tržaški Slovenci glavo in voditelja svojega, kateremu ne vemo namestnika; kajti kje bi našli moža, ki bi bil tako delaven, tako zgovoren, tako vstrajen, tako požrtvovalen, tako spreten, tako odločen, živahen in nadarjen, kakor je bil pokojni Dolenc! In z vsemi temi lepimi svojstvi je združeval jako plemenito srcé in politikom nenavadno dobrodušnost. Blagi Viktor, slava tvojemu spominu! Z Bogom, zlata duša!

Matej Brencè †. Dné 18. t. m. je pri Sv. Gregorji nad Sódražico umrl v 31. letu dôbe svoje mladi slovenski pisatelj gospod *M. Brencè.* — Pokojni je bil dné 19. septembra l. 1856. porojen v Hrašah pri Lescah, zvršil je gimnazijo l. 1878. v Ljubljani in pozneje pravoslovje na Dunaji. Bil je nadarjen mož in spisal je več krajših novel v Stritarjevem »Zvonu« in »Kresu«; bil je tudi sotrudnik našemu listu, „Slovenskemu Narodu“, „Slovencu“ in nekoliko časa urednik „Ljubljanskemu Listu“. Zlasti v „Narodu“ je prejšnja leta priobčil več krajših spisov pod imenom „Nivalis“. Zadnje čase je bil uradnik pri trgovinski zbornici ljubljanski, a bolezen ga je prisilila, da je odšel k bratu svojemu, župniku svetogregorskemu, kjer mu je sušica končala mlado življenje. Bodi mu lahka zemlja in blag spomin v Slovencih.

Dva národna praznika bode v spomin dveh velezaslužnih mož slavil národ slovenski meseca avgusta. Dné 14. t. m. odkrije se namreč v Idriji na župni cerkvi Sv. Barbare plošča v spomin pokojnemu knezoškofu ljubljanskemu Antonu Alojziju Wolfu, ki je mladini naši ustanovil »Collegium Aloysianum«, izdal novi prevod svetega pisma ter založil zaklad za véliki slovar slovenski; a dné 21. avgusta bode gospod profesor

Andrej Einspieler, častiti starosta in voditelj koroških Slovencev, v svojem rojstvenem kraji v Svečah v Rožni dolini daroval *zlato mašo.* Obeh slavnostij se udeležé rodoljubi iz vseh krajev slovenskih in v Idrijo, kakor v Sveče pošljejo zlasti „Matica Slovenska", „Slovensko pisateljsko društvo", kakor tudi druga društva ljubljanska zastopnike svoje.

»Ledeni les«. Opazka, ki se v Pajkovi knjigi: »Črtice iz duševnega žitka štajerskih Slovencev« nahaja na stráni 116.: »Ledeni les« »Ledum palustre« — dala mi je povoda, da sem jel pozvedovati o tej stvári. Že početkoma sem zmajeval z glavo misleč, da iz te moke ne bode kruha in nisem se motil. Od učiteljev in nekaterih učencev, ki so pohodili za velikonočnih počitnic svoje roditelje, dobil sem precejšnje število pojedink iste rastline, ki se imenuje okoli Špitaliča »ledeni les«, v Šmarijskem okraji pa »nedeljni les«. Ta rastlina se ljudem zdi tako važna, da »žegen« brez nje nima nobene veljave, torej jo vsak vtakne v butaro. No, saj je ni težko dobiti, kajti raste povsod po listnatih gozdih, osobito pa kraj góšč in po krčevinah; tudi v mejah je mestoma prav navadna. Ugaja ji najbolj suha zemlja, ki ima kamenito podstavo. To nas uči, da ne more biti Ledum palustre, ki raste na vlažnih in mokrotnih krajih.

Rastlina, o kateri tu govorim, je jedina sorodnica brogoviti (kozji pogačici) [Viburnum Opulus], ki se po vrtih prav rada sadí zavoljo lepote, inače pa živí prav navadno ob potokih, v gajih in po vlažnih hostah. Ime ji je meduljevina [Viburnum Lantana]; po Slov. Goricah in tudi drugod pa ji pravijo metrika. Rastlina ne doraste nikdar v drevo, temveč ostane grmasta in se odlikuje posebno po debelih mladikah, na katerih stojé listi nasprotno. Ti so jajčasti, časih srčasti in na spodnji ploskvi z gosto sivo dlako porasteni, dočim ostalo rastlino lasjé samó za mladosti pokrivajo in ne delajo tu klobučlni podobnega póvlaka; izjemo delajo časih mladike. Beli cveti, ki so vsi jednako veliki, stojé v nepravih kobulih ter so popolni. Iz njih se razvijajo jagode, ki so sprva bledozelene, potem rdeče in napósled črne. Rastlino je tudi po zimi in sploh ob času, ko nima niti listov niti cvetja, lahko spoznati po popkih, katerim nedostaje posebnih krovnih lusek. Popek delata dva podolgovata in na vzdolž v gubè nabrana lističa, ki se pozneje razvijeta v lista, dočim popek pokrivajoče luske drugega drevja in grmovja odpadejo.

Da je dr. Pajek naletel ravno na Ledum palustre, tolmačil bi si človek iz besede »rés« in v istini se imenovana rastlina prišteva vrésnicam. Posebno svojstvo pa odlikuje močvirski rožmarin — tako se imenuje Ledum pulustre; — on je namreč vedno zelen grm, ki se kmalu spozna po zopernem vonji, kateri se razprostira v njega bližini. Ker ostaja tudi po zimi zelen liki omêla na našem drevji, tedaj ga je prav lehko ugledati. V južnih krajih se redkokje nahaja, tem gošče pa v severnih. C—k.

Novoprovençalska književnost. Malokatera književnost je cvelà v srednjem veki toliko krasno kolikor pésemstvo provençalsko. A začelo je že zgodaj sahniti; posebno kar se je združilo južno Francosko s severno, zamrlo je prav naglo óno živahno gibanje. Kralj Fran I. ukazal je, da javno rábi povsod samó francoščina. Zvonka provençalščina se je umeknila: pri sodiščih se je razpravljalo v francoščini, po šolah se je učilo v francoščini, v cerkvàh se je propovedovalo v francoščini. Samó národne pesmi niso utihnile do cela in v 18. stoletji jih je zbral nekaj ter poslal v svet *Nikolaj Saboty:* to je bilà jedina znamenitejša knjiga v lepem južnem narečji do našega stoletja.

Šele v naši dôbi se je začelo dramiti vnovo. Leta 1825. zapel je prvo pesem v njem *Jacquou Jasmin.* Rodil se je l. 1798., umrl l. 1864. Bil je brívec: »brìl je dobro, a pel še bolje«, dejal je o njem slavni kritik francoski Sainte-Beuve. V drugi polovici našega stoletja je dal na svetlo dva zvezka svojih pesmij. Bil je zeló priljubljen ter hodil je pevajoč po svoji očevini okoli, kakor v davno minulih časih *trubadurji.*

Vzdramljeno gibanje se je oživljalo bolj in bolj. Ustanovila se je zveza rodoljubnih pisateljev, imenovana *„Félibrige“*. Na čeli teh móž, zovočih se »les Félibres«, bil je ter je še najboljši novoprovençalski pesnik: *Miroslav Mistral.* Rodil se je leta 1830. blizu Avignona. Oslâvil se je osoblívo s pripovednim pésemstvom, n. pr. z eposom: »Calendau«. A najkrasnejše njega delo je »Mireio«: nežno in presrčno nam slika nesrečno ljubezen dveh čutečih srdec.

Zeló znamenit je tudi *Josip Roumanille.* Rodil se je leta 1818. v St. Rémiji. Peval je sprva v francoščini. Ko pride v praznike domóv, vpraša ga mati prostosrčno, če res »zna delati, da popir govorí«. On ji pročita jedno svojo pesem. A ubóžica je ne razumeje: južno in severno narečje sta si precèj različna. Sina to gane, gre, zloži pesem v provençalščini in pročita jo materi. Vzraduje se stara žena in razjoče v veselji svojem. To mladeniču seže globoko v srce ter pisati začne v domačem svojem narečji.

Omenimo še *Teodora Aubanela.* Bavil se je s pripovednim pésemstvom, toda najrajši z dramatiko.

Živéje in živéje se prostrâni njih preporod; razširil se je že doli do Barcelone, do kamor seza provençalščina. Urejajo se v njem novíne, pišó se prostonárodne knjige in vsako leto se slavé po južnem Francoskem književne svečanosti provençalske.

Prihodnjost pokaže nam, bode li dovolj jako to gibanje, vzmóre li južna književnost toliko sile, da se osvobodí bogate in slávne severne sestré svoje, ali ostane vedno samó nerečna književnost, kakeršne ima več ali menj vsak večji národ.

Jos. Kržišnik.

Slovenščina v latinskem obredniku iz leta 1830. »Znamenito bi bilo objaviti vsako pred 1833. letom natisneno slovensko knjigo, katere Šafařik ne imenuje v zgodovini o slov. književnosti, da se nam ne pogubí!« pravi L. Žvab v »Lj. Zvonu« III. 141 Uprav v to svrho nam je podal isti g. pisatelj sam razven posamičnih prilogov k slovenski bibliografiji še manjše ali večje skupine redkih spisov (»Lj. Zvon« III. 599 sl.) in knjižnih redkostij slovenskih (»Lj. Zvon« VI. štev. 3 sl.) K tem literarnim pabirkom morem k str. 569 »Lj. Zvona« 1886. na srečo tudi jaz pridejati iz našega slovstva drobtinico, shranjeno v latinskem obredniku od leta 1830., katere knjige ne omenja ni Šafařik in ne Marn v svoji bibliografiji.

Knjiga (ki sem jo našel pod streho kaplanijske hiše pri Sv. Pavlu v Savínjski dolini) ima naslov: »*Compendium Ritualis Romano Salisburgensis* cum appendice germanica et vindica pro assistentia moribundorum in commodiorem usum RR. DD. Curatorum emendatum. Clagenfurti 1830. Typis Joannis Leon«. M. 8. 172 str. V aprobacij se pripomenja med vstalim: »rituale parvum germanico-latino et Slavico idiomate conscríptum, aptumque in manualem usum DD. Curatorum Dioecesis Nostrae Gurcensis undique desiderari«, da so torej duhovniki Krške škofije tedaj splošno želeli si obrednika v slovenskem jeziku. *Slovenščine* pa se v ti knjigi nahaja to-le: Najprej običua vprašanja pri krstu: »Kako ſe ima to dete jimenuvati?« itd. pa »Jes vérjem v' Boga Ozheta« in »Ozha naſh«, raztrošeno na str. 5. do 13. Potem očitna izpoved pred obhajilom bolnikov: »Jes vbogi gréſhni zhlovek ſe doushen dam« itd. str. 21. ter: »Poglejte jagne Boshje« in: »O Goſpod! jes niſem vréden,« str. 22. Nadalje: »Litanie k' maslu bolnikou s' ſ. Oljam« in »Molimo« str. 37.—39.; zatem nekateri opomini bolniku: »Vérji ti trdno vſe artikelne ſ. vére« itd. na str. 44., 45., 46.; po teh: »Perporozhenje duſhe.« Litanie z več molitvami za umirajoče, zdržema str. 52.—61.; pa še nadaljne tri »Molitve« str. 63.—65.; zopet »Molitva« str. 72., 73.; na tó; »Obudenje Vere, vupanja, lubesni, grivinge

etc« ter molitev za srečno smrt in poslednji vzdihljeji umirajočega, vse na str. 76.—79. Napósled ogovor: »Andohtlivi v' imeni Kriſtuſa Goſpoda naſhiga sbrani!« to je poročni ogovor do ljudstva in pouk ženinu in nevesti o zakonskem stanu z običajnimi vprašanji in dostavki, pa sklepna »Molitva sa novo porozhene«, na stranéh 96.—102.

Za primer o *jeziku* bodi še ulomek iz poročnega govora (tu z sedanjim pravopisom): »Pričejoče dvé peršone J. J. ste sklenile v' ta za cerkuv ino deželo tok imeniten stan svetiga Zakona stopit . . . Védet imata tedaj (nam. ženin in nevesta!), ino nikolj pozabit, de je stan, katerga nastopita, da je zakon en časti vreden stan, katir je za tó postavlen od samiga Boga, de bi se skoz pogmiranje človeškiga roda tudi števílo pametnih stvari množilo (gmeralo), takih stvari, katire so poklicane k' vrednosti božjih otrok, k' svetósti, h' izveličanju, íno k' véčnim živlenju. Kristus, naš izveličar sam je ti stan očitno počestil skoz to, de je povablen s' svojo materjo ino s' svojim jogrami k' ženitvi v' Kano Galilejo peršel, ino je tamkaj storil svoj pervi čudež. Veliko opomenjoča je tudi sama poroka (poročenje); zakaj to ni obena prazna navada, temuč velike skrivnosti v' sebi zapodade, ravno takó, koker je skupej prebivanje zakonsko ena naredba brezkončno modriga Boga. Zakon ni izmislen od ludí k' nasitenju mesenih slad (slastov), temuč od Boga samiga je bil v' raji (paradiži) postavlen. Ne poerbani gréh, ne gmajn potóp nista mogla zakona, ino njegove vrednosti v stari postavi zatréti, ino v' novi je od Jesusa Kristusa célo k' onim zakramentu povzdignjen. Iz tega lehko vidita, de je bil zakon od Boga postavlen, na čudno vižo zdržan, ino na zadnje tako visoko počešen« itd.

Pobirajmo drobtine! A. Fekonja.

Nove knjige slovenske. *Jaromil,* češka narodna pravljica, poslovenil *H. Podkrajšek.* — *Car in tesar* ali *Saardamska ladjedelnica,* zgodovinska pripovedka, poslovenil *H. Podkrajšek.* Obe knjižici je založil *J. Giontini* v Ljubljani 1886. Veseliti nas mora, da se je slovenska knjižnica za mladino za dve knjižici pomnožila, in pričakovati je, da ji bodo šolske knjižnice pridno naročale; kajti jako jim ugajata. Ker pa smo prepričani, da je vsestransko veljaven in upravičen izrek, ki trdi, da za mladino je najboljše ravno dovolj dobro; ker smo prepričani, da si mladina ravno s čitanjem pridobiva gladek zlog in utrjuje popolnost v pisavi bolj pri čitanji gladko pisanih spisov nego s slovniškimi pravili, torej nam mora g. prelagatelj oprostiti, če nekatere stavke in izraze v teh dveh knjižicah pograjamo.

Tisti, ki imajo s poučevanjem mladine in s pismenimi nalogami opraviti, vedó pač iz izkušnje, kako slabo znajo nekateri učenci ceniti *pomen časov*, kako slabo poznajo njihovo medsobno razmerje, kako nepravilno in brez vzroka v pripovedovanji kake celo male povesti preskakujejo iz sedanjika v praeteritum in nazaj. Toda kaj čemo, če deček v *tiskani* knjigi čita n. pr.: „Narciska *skoči* z Jaromilom v lepo izdelan čolniček ter *je* sè zlatim veslom igraje po vodi *veslala*" (str. 17.) ali pa: „Tu *je pokleknila* k roži, srčno jo *poljubi* in *čudila se je* njeni krasoti". (str. 36). — Razločevati nam je natanko, zanikujemo li izpoved stavkovo ali le kako določilo v stavku. Ni smeti torej reči: „Jaromil nij daleč od tod cvetlice okopaval", — kajti okopaval jih *je*, samo da se je to godilo ‚ne daleč od tod' t. j. blizo tam (str. 29.). Opetovalnih glagolov ni staviti po nepotrebnem. Tako n. pr. čitamo na 15. strani: „Ko sta mej cvetlicami in drevjem *hojevala* itd." — Zakaj ne *hodila?* — Saj se je to vršilo le jedenkrat, a ne dan na dan. — „Nerazcvetene" (str. 8.) pravje *nerazcvele.* — Kako pa se glasí ta-le stavek na str. 11.: „sedaj je občudoval li (sic!) cvetlice, sedaj zopet lepe deklice, ki so po travi le plavale, obrazci jim žarili in oči se jim svetile". Tako krčenje ni dovoljeno. — Kje je g. prelagatelj pobral „šelej" mesto navadnega „šele" (erst), tega si tudi ne vemo razložiti,

. Predlog „pred“ je staviti z družilnikom, ne z mestnikom: „pred kratkim“ (ne: „kratkem“ str. 7.): predlog „proti“ z dajalnikom, ne z družilnikom: „proti tem“ (ne: „temi“ str. 55.). — „Načrti za ladije“ (ne: „k ladijam“ str. 45.) — „Ribičarica“ (Fischermädchen, str, 40.) je presmel in neupravičen neologizem. — Razvrstitev besed tudi ni vselej vzgledna: „Taka peresa je imelo takrat Holandsko redarstvo, ki je pa stalo na jako slabem glasu, na klobukih“ (st. 9.)

Prihodnjič prosim torej malo več natančnosti pri tacih stvareh, da bomo lahko hvalili brez popravljalnih opómenj, kajti tisto je prijetneje. — Y.

Književnost hrvaška. Na prvem mestu nam je omeniti novega izdanja dveh pesmotvorov slavnega dubrovniškega pesnika *Gundulića.* Prvi je njegov epos *Osman,* ki ga je zlasti za šolsko rabo priredil profesor Broz ter mu dodal primeren predgovor, potrebne opazke in mal slovarček. Šolska izdaja stoji 1 gld. 30 kr., v lepši zunanji opravi 2 gld. 80 kr., v najlepši pa 3 gld. 10 kr. Drugo delce istega pesnika v novi elegantni izdaji so „*Suze sina razmetnoga*“, katerim je predgovor napisal profesor Klaić. Cena tej lepi knjižici, ki se je že v prejšnjih stoletjih morala večkrat znova tiskati, je samo 40 kr. Oboje kar najbolj priporočamo Slovencem, ki se zanimajo za hrvaško knjigo. Ravno tako opozarjamo častite naše čitatelje na »*odabrane pjesme Zmaja Jovana Jovanovića*«, ki so ravnokar v Zagrebu prišle na svetlo z latinskimi črkami, da bi Hrvatje in Slovenci tem lože uživali prelepe plodove tega izbornega pesnika srbskega. Izbrane so epske in lirske pesmi ter nekoliko šal in satir. Pri tej priliki naj povemo še to, da se je ob petdesetletnici pesnika Trnskega znova tiskala Schillerjeva »*pjesma o zvonu*«, ki jo je isti gospod *Trnski* v tretjič pohrvatil. Kako Hrvati radi čitajo mladega pesnika *Harambašića,* priča nam to, da so njegove »*Kužmarinke*« ravno doživele četvrto izdanje. *Tugomil* je zbral svoje v raznih listih priobčene pesmi ter jih pod imenom »*Tugomilke*« izdal v posebni knjižici; *Pero Kuničić* v Zadru pa je v svojih »*Pupoljcih*« priobčil pesme in sestavke v prozi. O »*Poletarkah*«, v katerih mladi pesnik *Ivan Tomašić* opeva nevesto in domovino svojo, sodijo hrvaški listi, da so še prezgodne, nezrele. Pesniškim plodovom moramo prištevati tudi »*Iskrice*« ali črtice od *Josipa Draženovića* v Senju in »*Črtice iz života*« od *Ivana Devčića.* Zabavno poučno berilo so »*Znameniti Hrvati*«, poviestne pripovedke za mladež od *Gjure Turića.* Ta knjižica se odlikuje po svojem lepem jeziku in pesniškem navdušenji, po čistem domoljubji in globoki nravnosti ter je mladini na vsako stran dobro došla. Cena ji je le 60 kr. Ravno tako vesela bo hrvaška mladina novega izdanja *Robinzona Cruzoe-a* v lepi zunanji opravi s podobami. Prestavil ga je *Mirko Tkalec,* a stoji 80 kr. Čudno znamenje književniške vzajemnosti je, da sta v Zagrebu ob istem času dve razni knjigarnici omislili in na svetlo dali prevod *Jules Vernejeve* pripovedke »*Doktor Oks.*« Da tu konkurencija ni na pravem mestu, ne treba posebno poudarjati. Tem večje vrednosti so »*Šaljive národne pripovedke*«, ki jih je za mladino nabral in izdal skušeni pedagog prof. Basariček. Nova prikazen na književnem polji Hrvaškem je »*Národno blago*« zato, ker ga je po Bosni in Hercegovini nabral in izdal mohamedovec Mehmed Kapetanović Ljubušak. Pa tudi po vsebini svoji je to prezanimiva knjiga, kajti to ti je cela zbirka narodnih govorov in pregovorov, modrih izrek, pravljic in popevek. Razmerno vse premalo se na Hrvaškem razvija cerkvena in religijozno-nravna literatura, zato danes radostno naznanjamo dve novi knjigi te stroke. Prva je »*pastirsko blagoslovje*«, 2. zvezek, od vseučiliškega profesorja dra. *Martina Štiglića*; druga se zove »*Agata ili prva sveta pričest*« iz francoskega prestavil »Sbor duhovne mladeži« v Djakovu. — »Hrvatski pedagogijski zbor« je izdal preimenitno talijansko knjigo »*O uzgoju*« od slavnega talijanskega pisatelja, a rojenega in zavednega Hrvata *Nikole Tomasea* (Tomašića). Prestavil jo je Skender Fabković, ki je knjižici dodal predgovor o

življenji in delovanji Tomasea. Frančiškan *o. Antun Knežević* je napisal zgodovinsko knjižico »*Carsko-turski namjestnici u Bosni i Hercegovini 1463—1878*«. — Marljivi zdravniški pisatelj *prof. dr. Lobmayer* pomnožil je to stroko hrvaške literature zopet z dvema knjižicama. Prva je higijenska črtica »*Kosa in nokti*«, druga »*Putovanje u zdravlu*«, obe sta imenitnejši, nego bi kdo na prvi mah mislil, a odlikujeta se z gladko ter lahko umevno pisavo. Od »*hrvatske enciklopedije*«, katero zdaj prof. dr. *Zoch* v Oseku sam ureduje, prišel je na svetlo 16. snopič, ki seza do besede »Crkvenica«. Tudi v znanstveni literaturi imamo to pot omeniti lep plod profesorja dra. Šrepla, ki je napisal jako ukovito razpravo »*o rimskom historiku Korneliju Tacitu*«. A konečno naj povemo še to, da je *Fr. Š. Kuhač* izdelal prezanimivo »*osnovo za uredjaj naših glasbenih i dramatskih odnošaja*« ter jo izdal v posebni knjižici. Ker se znani domoljub in glasbeni strokovnjak v tem svojem delcu ozira tudi na Slovence, bomo o tej knjižici prav kmalu nekoliko več izpregovorili.

Jugoslovanska akademija znanosti dala je na svetlo dva nova zvezka glasila svojega »*Rada*«. V LXXXIII. knjigi tiskani sta razpravi: »*Opis ruža okolice zagrebačke*« od akad. *Vukotinovića* in »*prilog hrvatskoj fauni* ogulinsko-slunjske okolice i pećina« od prof. A. E. *Jurinca*. Knjiga LXXXIV. pa ima to-le vsebino: »*Kriminalitet žiteljstva u Hrvatskoj i Slavoniji*« od prof. dra. Vrbaniša (konec); »*Putovanja po Balkanskem poluotoku XVI. vieka*« od prof. dra. Matkovića; in »*Religija Srba i Hrvata na glavnoj osnovi pjesana, priča i govora narodnog* (IV. del) od N. Nodila.

Matica hrvatska je razposlala za društveno leto 1886 sedmero knjig: 1. »*Kukci*«, knjiga I. s podobami od prof. dra. *Kišpatića*, 2. »*Glasoviti Hrvati prošlih vjekova*« s podobami od matičnega predsednika *Iv. Kukuljevića pl. Saksinskega*, 3. »*Črtice iz hrvatske književnosti,*« knjiga I. od prof. *Broza*, 4. »*Put u Carigrad*« s podobami od *A. Vebera*, 5. »*Šenoine sabrane pripoviesti*«, zvezak V., 6. »*Pod starimi krovovi*«, zapisci i ulomci od *Šandor-Gjalskega*, 7. »*Ksanta*« pripoviest od *Vojnovića*. Matica hrvatska si je zadnja leta na vse strani pridobila toliko veljave, da ne treba nobenega priporočila. Po lepi zunanji obliki se z matičnimi knjigami ne more meriti nobena druga tiskovina, a kar se vsebine tiče, porok so nam imena pisateljev. O prirodopisu ne zna noben drug hrvaški strokovnjak tako zanimivo, lahko umevno in ukovito pisati, kakor gospod Kišpatić, ki ga Matica šteje med najbolje sotrudnike svoje. O Kukuljeviću, ki že nad petdeset let dela na književnem polji, ne bomo govorili; dovolj je znan po vsem slovenskem svetu. Ali s tem najnovejšim delom je sprožil lepo misel, ki bi jo imeli tudi Slovenci posnemati. »Exempla trahunt«, rekali so stari Rimljani, in kakor so oni imeli svojega Plutarcha, tako naj bi tudi mi skrbeli, da dobomo svojega. Ne le tuji, tudi domači slavni možje naj bi se postavljali mladini naši v vzgled. Veber že več desetletij sloví za najboljšega stilista hrvatskega, a njegov »put na Plitvice« in »listovi o Italiji« pokazali so, da ga ni Hrvata potopisca, ki bi mu v tej stroki bil kos. Zato veselo pozdravljamo njegov »Put u Carigrad«, ki je za nas tudi zato zanimiv, ker potuje po suhem skozi Srbsko in Bolgarsko, pa nam tudi o teh bratih naših pripoveduje. Sicer bi to knjigo prištevali najboljšim o Carigradu, ne izvzemši niti istega Amicisa, katerega Veber tako rekoč dopolnuje. O Šenoi smo v »Zvonu« že večkrat in obširno govorili. Veseli smo, kadarkoli ugledamo nov zvezek zbranih njegovih del. Mladi pisatelj Gjalski, o katerem smo tudi že govorili, nam »pod starimi krovovi« kaže tisto stran bogatih njegovih darov, na kateri se je skazal pravega mojstra. Klasično nam v teh črticah opisuje plemenitaško življenje v prelepem hrvaškem Zagorji; življenje, ki od dne do dne gine, in ga kmalu ne bo več. Zato želimo, da bi nam ga rodovitni gospod Gjalski še dalje opisoval, tako res-

nično in realistično, kakor je začel, da bi nam ga saj v spominu ohranil. V »Ksanti« vidimo gotov napredek darovitega pisatelja in ne motimo se, da tudi v Vojnovići smemo pozdraviti novega stalnega pripovedovalca v literaturi hrvaški. Čisto nova literarna prikazen pa so književne črtice Brozove. Mladi gospod profesor je pokazal svetu, da se tudi o jezikoslovji more pisati popularno in zanimivo, in ker se mu je že ta prva knjižica, ki je le uvod v književnost, posrečila, smemo nepotrpežljivo čakati nadaljevanja. Konečno omenjamo, da se že tiska *hrvaško-slovenski slovarček* od g. prof. dr. Masića, in da ga bo Matica hrvaška najkesneje do konca septembra t. l. brezplačno razposlala vsem slovenskim udom svojim.

Vabilo

k

WOLFOVI SLAVNOSTI,

katero priredi

národna citalnica v Idriji

dné 14. avgusta 1887,

povodom odkritja spominske plošče na cerkvi sv. Barbare, kjer je bil ranjki knezoškof Anton Alojzij Wolf krščen.

Spored slavnosti:

1. Dné 13. avgusta zvečer ob 7. uri vsprejem gostov po slavnostnem in mestnem odboru ter národnih gospéh in gospodičnah.
2. Sprevod v mesto z rudarsko godbo.
3. Razhod gostov po odkazanih stanovanjih.
4. Ob 8. uri v rudniškem gledališči **„Čevljar baron“**, opereta v 3 dejanjih, katero predstavijo idrijske čitalnice diletantje.
5. Dné 14. zjutraj ob 8. uri sv. maša v mestni farni cerkvi sv. Barbare. Pri maši bode pel čitalniški pevski zbor.
6. Ob ½ 9. uri se odkrije na cerkvi sv. Barbare spominska plošča, katero so slavljenčevi sorojaki napravili z blagodušno podporo slavnega mestnega zastopa. — Petje, slavnostni govor, venčanje in godba.
7. Po odkritji se gostom razkažejo rudniške znamenitosti in tovarne za živo srebro in cinober.
8. Ob 1. uri popóludne skupni obed v pivarni g. Tujča.
9. Ob 6. uri ljudska veselica s petjem, godbo itd. na vrtu g. Fr. Didiča.

P. n. gg. znanjim gostom se daje na znanje:

1. Vožnja po železnici iz Ljubljane do Logatca stoji s poštnim vlakom s tour in retourkarto 1 gld. 60 kr.
2. Skupna vožnja iz Logatca do Idrije in nazaj je brezplačna.
3. Ogledovanje rudnika in tovarn je po prijaznem dovoljenji visokočastitega g. rud. predstojnika J. Novaka brezplačno.
4. Godba je brezplačna.
5. Prenočišča pri idrijskih rodoljubih so brezplačna.
6. Vstopnina k gledališki predstavi parter 20 kr.; lože 30 kr.
7. Skupni obed stoji 1 gld. za osobo in udeleženci se imajo izkazati z vstopnico k obedu, katera se dobi pri slavnostnem odboru.
8. Odborniki so zaznamenovani s trobojnimi trakovi in črko W.

Slavnostni odbor.

ŠAH.

Ureduje JANKO KALAN v Vélikih Laščah.

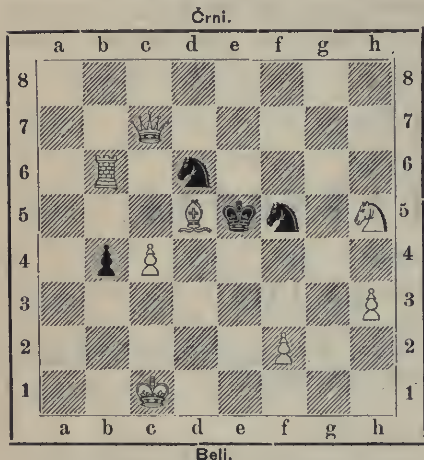
XXXV. naloga.

Zložil JAN DOBRUSKY v Pragi.

(Posvečena slavnemu ruskemu šahovcu Mihaelu J. Čigorinu v Peterburgu.)

»Vsemirnaja Ilustracija«.

Črni.



Beli.

Beli začne in da v 3. potezi mat.

XXXVI. naloga.

Zložil R. BRAUNE v Kočevji.

Beli.

K. h6; D. d7; Tb7; e4; L. h7; k. h6.

Črni.

K. d5; D. a6; T. b6; Sd6; k. b7, e2.

Beli začne in prisili črnega, da ga naredí z 2. potezo mat.*)

Rešitve naj se pošiljajo naravnost šahovemu uredništvu.

Rešitev

XXXIII. naloge v 1. številki »Ljubljanskega Zvona« 1887. l.

(Josipa Pospišila.)

Beli.	Črni.
1. Sc5—a4	Lf6—d4
2. Da3—c5†	K×T ali L×D.
3. Dc5—f5 ali Sa4—c3†	mat.

a.

1.	Lf6—e5
2. Se8—c7†	K×T ali L×S
3. Da3—e3† ali Sa4—c3†	mat.

b.

1.	Dh4×g4 ali f2
2. S e8×f6†	e7×f6
3. Sa4—c3†	mat.

c.

1.	La2—b3
2. f2——f3! †	kakor koli
3. S ali D†	mat.

d.

1.	c6—c5
2. Sa4—c3†	L×S ali Kc6
3. Da3—a8 ali a6†	mat.

e.

1.	Dh4—h3
2. Da3—d6†	K×T ali e7×d6
3. Sa4—c5 ali Se8×f6†	mat.

f.

1.	Kd5×e4
2. Da3—e3†	Ke4—d5
3. Sa4—b6†	mat.

g.

1.	Sf4×g2.
2. Da 3—d3†	i. t. d.

h.

1.	b5×b4
2. Sa5—b6!	i. t. d.

i.

1	b5×a4
2. Se8—c7† i. t. d.	

Prav so jo pogodili gg.: Fran Plohl, c. kr. vélike realke prof. in Anton Uršič, bogoslovec v Gorici; Jožef Križman, c. kr. gimn. prof. v Pazinu.

*) »Ljubljanski Zvon« prinaša načeloma samo direktne naloge, v katerih ima namreč beli prvo potezo ter zmaga. Le z denašnjo Braunetovo lepo nalogo napravljamo izimek, da se i naši šahovci seznanijo s to vrsto nalog, katere imenujejo Nemci »Selbstmatt«, a Francozi »Qui perd gagne«.

„Ljubljanski Zvon"

Izhaja po 4 pole obsežen v veliki osmerki po jeden pot na mesec v zvezkih ter stoji vse leto 4 gld. 60 kr., pol leta 2 gld. 30., četrt leta 1 gld. 15 kr.
Za vse neavstrijske dežele po 5 gld. 60 kr. na leto.
Posamezni zvezki se dobivajo po 40 kr.

Lastniki in založniki: **Fr. Levec** i. dr. — Izdajatelj in odgovorni urednik: **Fr. Levec**
Uredništvo in upravništvo v *Ljubljani*, v knežjem dvorci v Gosposkih ulicah, 14.

Tiska »Narodna Tiskarna« v Ljubljani.

Ljubljanski Zvon.
Leposloven in znanstven list.

Štev. 9. V Ljubljani 1. septembra 1887. Leto VII.

Kdo vé?

Na vàsi pod lipo košato
Pravljíco pravi ded;
Mladina posluša ga pazno,
Mladina zôrnih let.

»Poglejte zelênje po polji,
Poglejte cvetje tó,
In vendar nekdaj tu zelênja
Nì cvetja ni biló.

Ves kraj tod razgrnen pred vami,
Do kamor sega vid,
Takrat je še s peskom bil jarkim
In s kámenjem pokrit.

In prišel od daljnega vzhoda
Mogočen je gospod,
Pripeljal iz zêmlje je daljne
Sobój slovenski rod..

Sezidal na skali je sivi
Gospod si grad močan,
A pesek orál mu krog grada
Slovenski je tlačan.

Orál in orál je Slovenec
In vlekel plug molčé,
Hladílo ga žarno je solnce,
Krepíle ga solzé.

Iz óka solzé so mu lile,
Obraz rosíle so,
Kapaje z upalega lica
Zemljó pojíle so.

Nebó pa je vídelo muke,
Poslalo blagoslov:
Sè solzo je vsako prelíto
Zaplodil cvet se nov.

In česar ni leta in leta
Porodil trud potán,
To bedne so storile sòlze
Lijoče le ên dan.

Poglejte zelênje po polji,
Poglejte cvetje tó:
Solzé siromaka, tlačana
Klijó tako krasnó! —«

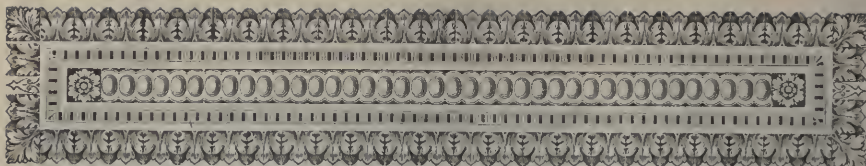
Dovršil je starec ter glávo
Z lehtjó si je podprl
In po poslušalcih molčečih
Molčé se je ozrl.

Mladini v planjavo cvetočo
Uprte so očí; —
Napósled se vzgane mladenič
In plaho besedí:

»Spomladi vscvetó nam cvetice,
Pod jésen se ospó,
Kedaj pa te solze-cvetice
Kák sad nam donesó? —«

Nasmehne se starec mu trpko,
Pogladi si lasé,
Povesi na prsi si glávo
In tiho dé: »Kdo vé? —«

Fr. Gestrín.



Markica.

Slika z bosenskih gor. — Spisal **Podlimbarski.**

Kolikor dlje pohajate bosensko planino, tem bolj se vam priljublja. Seveda tam ni za turiste, šetalce in jednake božji čas trateče ljudi navlašč napravljenih potov, pometenih, nasutih in oglajenih, drevje ni otrebljeno, gozd ne ograbljen, ni je klopí ob poti, vabéče na oddihljaj in nasladno ljubkovanje, nikjer ni deské in na nji naslikane črne roke z iztegnenim kazalcem in nadpisom »na razgled«. Take potrate sem videl v nekaterih partijah Alp v obližji mest, v Bosni jih ni in ne pogrešate jih. Nepotrebnih naprav in poprav ni v planini. Le tam, kjer je bila najskrajnejša sila, posegla je roka človeška v delo prirodino in priredila, kakor je bilo človeškim potrebam primerno. Potov ni nihče nikoli nakopaval; ljudje so lomastili čez gore, čez šume, kjer je bilo najpriročneje in si sčasoma ugladili pot. Čudno in slikovito preprézajo pota in steze planino. Tu se spušča rjava proga med mogočnim drevjem v globoko strugo; na dnu struge ostro zavije okoli prastare, v gorenjih delih vse grčave, v spodnjih delih vse razjédene lipe. Še na deblu lipe in na njenih debelih koreninah vidite sledove človeške noge: todi se spuščajo ljudje na komaj vidno stezico, ki drži med hosto v globoko, temno kotlino, ki leží pod pótjo. Rezek, večen hlad, presunljivo vonéča trhlina in prvobitna tihota kraljujejo v globini. V klancih po stópnicah stopate navkreber ali navzdol. Te stópnice je v zemljo izkopala konjska noga: konj v klanci vselej tjakaj stopi, kamor je stopil njegov tovariš pred njim tovoreči. Tam v daljavi se pot po kačje vije čez vrh podolgovatega golega holma; tu zavije okoli otlinastih skalin, tam mimo vdrtín in lázov, s katerih se je skorja zemlje speljala v globoka brezna; drugjé vas vodi po strmih ovinkih okoli vrška gore, od koder uživate diven razgled. Zdajci pa se sredi goščave prevráti v neznatno stezo; druge boljše steze, ki peljejo s poti v stráni, ležé že za vami, zgrešili ste jih. Po stezi se potikate dalje po hosti, od vseh straníj vas boža mehko pérjiče grmovja, in dalje, vedno dalje greste v nepoznane kraje. Primerjal bi, ker so primere v navadi, tako popotovanje našemu popotovanju skozi živ-

ljenje: zdaj gre navzdol s teboj, strt padaš v globočine bolesti in obupa, potem pa se zopet dvigaš in zmagonosen se popneš v višavo in vedno s tajnim strahom čutiš, da se bližaš nepoznanemu svetu, da že stojí pred teboj skrivnosten kraj, kamor ni pogledalo še nobeno oko. . . Iz senčnatih, hladnih gozdov pridete na svetle goličave, pokrite z résjem, za tem vas objamejo dolge plasti léščevja, brinja in práproti, v dolinico pridete, otresete se lésne tesnobe, resnost beží z vašega lica in po ravnem radostno korakate mimo velikega češpljevega vrta po óni, iz mladih let vam tako priljubljeni mehki kolovózni poti z dolgo rižo zelene trave med kolesnícama.

Drugikrat, na primer, zapustite pot in krenete v šumo. Po navpičnem platišči gore se spustite med hrastovim grmovjem navzdol. Po odcvelem résji previdno stopate plašèč martince in jednako golazen hoste. Stèze iščete, pa stèze ni. Dričé pridete v strugo; v goščávi nekje curí voda; s trudom prebredete gosto, razšopirjeno práprot, med robidovjem, bičjem in ločjem rijete dalje, v nekako močvirje zabredete. Potoček, ki žuborí v plitvi strugi med bujno, mokrozeleno travo, preskóčite in zopet lezete skoraj po vseh štirih navkreber v goličavo, polno suhih štremljev in mravljišč. Napósled, ko ste prekomarili po solnčni in po senčni stráni tri, štiri hribe, pridete na stezico, skrito med dehtečim brinjem in malinovjem. Premišljujete, ali bi udarili na levo ali na desno, v globoko vrezano, stisneno dolino pod vami, obrasteno z debelo hraščíno, ali naprej v gore. Zategnena bosenska pesem se glasi izmed hraščíne. Poslušate, naslednje besede ujamete:

»Silni bezi, Švaba vama sudi,
Kam ste, bezi, našu Bosnu dali,
Slavnu Bosnu, majku od junaka!«

Gledate in — nepriljudna in temna se vam zdi dolina, gore pa se zlaté v žarkih rmenega solnca. Na gôre! Na gôre!

Neko nedeljo sem obiskal starega Turčina Mústafo Omeragiča. Leto poprej sem se seznanil ž njim sredi gozda brez kakih ceremonij. Hodil je nekaj mesecev po dvakrat na teden v mesto v konak: pravdal se je namreč s sorodnikom in sosedom Karamujičem za neko zapuščino. Mústafa se je molčé ustavil pred máno, v pozdrav povíl z desnico od prsij proti čelu, izvlekel izza pasa v rdečo ruto zavit popir, skrbljivo pa izvil in podal mi pôlo rekóč: »Pročitaj mi, dobar čovjêče!« Taki prošnji sem rad ustregel. Razgrnil sem popir, čital in razbral, da sodišče zove Mústafo Omeragiča, kmeta iz Dubrave, na ta in ta dan v konak v stvaréh te in take zapuščine. Razložil sem stvar starcu, v skrbéh ugibajočemu, ali ga pozovnica zove ravno na

ta dan ali na kateri drug. Pozneje sem še mnogikrat srečal Mústafo: ali je nesel na kolke v konak, ali je šel na zopetno zaslišanje, po odlok, s prizivom ali pritožbo, ali po protiodlok: vedno je bil na poti zaradi pravde svoje. Če sem v mestu slučajno šel mimo konaka, Mústafa je gotovo čepel na goli zemlji pred konakom mračen, zamišljen in zguzen, pušil, čakal in čakal. Vselej sva se pozdravila in pogovorila, kako kàj pravda teče. Napósled je po velikih težavah iztekla stvar. Prizivaje se na stari carski otomanski in na novi avstrijanski zakon je sodišče pripoznalo jeden delež zapuščine mojemu znancu, drugi delež nasprotniku njegovemu, Karamujiču, tretji delež pa je vzela carevina. S takim odlokom so bili vsi dotičniki zadovoljni. Pri tej priliki povem, da je Omeragičev delež skoraj do gólega ostrigel in oskubel advokat Atila Lajnkavf, človek, ki je pri obilnih, mastnih pôslih v Bosni na neizmerno korist vseh nemadjarskih národov pozabil pomadjariti svoj priímek.

Staremu Omeragiču sem se prikupil, ker sem kazal zanimanje za njegovo stvar: većkrat me je vabil, naj pridem k njemu pogledat in popit čašico kave. Nisem mogel drugače, poiskal sem ga. Njegova hiša je naslonena na odrastek Čaklavice planine, kateri se nôsu podobno izteza v Posprečje in prav do Spreče. Vrzél, katero je zaradi grmovja in visoke trave težko opaziti, pelje s poti do dosti razprostrane, ometane in pobeljene hiše.

Mústafa se odlikuje z mirnostjo in modro spokojnostjo. Če govorí, drží roki pred seboj, kakor bi grabil v perišče, gleda na dlaní in tako premišljeno in pametno govorí, kakor bi zajemal iz samega vira modrosti. Nikomur ne reka »brat« ali »gospodar«, vsak mu je »dobar čovjêče«. Sloboden kmet je in rad pové, da plačuje sámo desetino carju. Dosti je izkusil in prebil v življenji, pa trpljenje ne zadene tako bridko, ne pohábi človeka, ki se ni še oddaljil od prirode, ki trdno véruje, da mu je usojeno od pravekov vse, kar pošlje Alah nánj. Bolečine takega človeka se hitro zdravijo in izkusili in videli smo v Bosni, da ima življenje malo veljave za ljudi, ki stojé tako blizu prirode. Mústafa je imel pet sinov in tri hčere, izgubil pa je vse sine. On sam nikoli ne govorí o svojih otrocih, dobivajo pa se tudi v Bosni ljudje, ki umejo z veliko opreznostjo raznašati tuje stvarí. Od takih ljudij sem slišal, da sta padla dva Mústafova šinova v vojski zoper Srbe, da sta druga dva pozneje ali poginila v bojih zoper Avstrijane, ali pa z Arnavti potegnila na Albansko in da je jeden umrl navadne smrti. Hčere so omožene po vaséh kraj Posprečja. Pri njem živí je-

dina sinaha in osemletni vnuček, brdki Ibrca. Pa zadosti o Omeragiči; pokažem vam sedaj junaka, zaradi katerega sem pisal to povest.

Na povratni poti sem prišel skozi ozko sotesko na močvirno kotanjo. V kotu te kotanje izvira studenec, ki se precèj spušča v visoko sočno travo. Ob poti se ta voda zbere in razširi v mlako, v kateri slobodno rájajo žabe in tem sorodna plemena luž in blata. Široke in visoke vrbe stojé ob poti, od tù se vidi čez trátino notri tja do studenca. Ob róbu hriba in kotanje drží gladka steza k izvirniku; čeznjo stezajo trnulje svoje pritlikave, skrivljene, skromno-zelene veje, okrašene z belim deviškim cvétom. Po bregóvih nad tratino štrlé izmed léščevja in trnja ogromna, odrta débla drevés, katera je podrla trhla starost in oklestil Bošnjak. Na vrhu hriba se šopirijo temni hrasti, vidni daleč okoli. Ta kraj se imenuje »pri triintrideseterih hrastih«.

Zavzel sem se, ko sem stopil v kotanjo; pesem moja je zamrla v grlu. Volnene máčice vrbovega cvéta so se vrtele in podile po zraku, kakor snežni kosmi v tih zimski dan, prijemale se lica mojega in obleke in lahke, kakor dih južne sape, zopet odletavale v tiho razgreto ozračje. Skozi beli kolobar máčic sem pogledal mimo sivkastih vrb na ona črna, belo-lisasta debla, sloneča ob bregóvih in pol prikrita z grmovjem. Zdélo se mi je, kakor da mi ti orjaški ostanki starega gozda skrivnostno migajo in velé: pojdi stráni od tod, ne moti nas ti, stvar iz drugih svétov, tu biva car hoste, šume in lésov in mi ga stražimo. Žeja me je primorala, da sem krenil po stezi k studencu. Napil sem se hladne vode in sédel v srebotjo in bezgovo senco na hrastov hlod, ob kateri se je poskusila že marsikatera slabotna sekira. Nad menoj so letele vrane, veselo krakáje, v hraščíno; v mlaki je rezko vzdihnila žaba. — Med grmovjem v hribu je nekaj zašumelo. Na ónem kraji, od koder je šum prihajal, so se vršički lahno pripogibali in tresli; nekaj je počasi lezlo po hribu doli. Čakal sem in ugibal, kdo pride na plan, ali živalsko bitje, skrivajoče se v gošči in opletajoče po nadležnih obádih, ali kaka človeška duša. Izmed nizkega grmičja se zasveti rdeč fesič. »A,« mislil sem, »bosensko pastirče bo, s katerim se lahko pogovoriš kàj.« Bosenski otroci so sila zgovorni, smeli, odkritosrčni, pa tudi ljubeznivi. Kmalu je prilezel skoraj po vseh štirih zál deček iz goščave, s kratko, debelo palico v rokah. Popravljaje si fesič in pazljivo gledaje v grmovje, koracal je počasno po stezi proti meni. Da bi vzbudil pozornost njegovo, odluščil sem trsko od preperélega in razsušenega hloda. Deček me je opazil, osupnil, češ, kaj neki išče Švaba po teh krajih.

»Káko si, mali?« vprašam.

Pristalno me je pogledal, postal, začudil se sam pri sebi, ker nihče do sedaj še ni vprašal takega smrkolína za zdravje, pa précej se je osrčil, zasukal palico med dvema prstoma, kakor jo znate sukati vi, gospôda slavna, in za nekaj korakov se mi je približal.

»Zdravo sem, hvala Bógu! Pa káko si ti?« je odzdravil odločno.

»Dobro sem, hvala Bógu!«

Tako pozdravljanje je popolnoma odstranilo dečkovo nezaupljivost. Sédel je pred hlodom tik mene v travo. »Kaj pa ti todi?« sem začel.

»Koze pasem gorika; krava je pa domá, otelila se bo.«

»Ahà! — Kako se zoveš?«

»Markica.«

»Ali si Srbin?«

»Srbin.« — Prikupila se mi je živost in smelost pastirjeva.

»Čegave koze paseš?«

»Mústafove.«

»Kojega Mústafe?«

»Omeragiča.«

»Kaj ti pri njem služiš?«

»Pri njem.« — Pogledal je v goščavo.

»Gorika na hrastu je véverica s takim prisuknenim repom . , .« Pokazal je v hrib in se zamislil; s palico je dregnil v travo.

»Oj, da bi prišla doli, pa bi jo ujel!«

»Véverico je težko ujeti, Markica!«

»Oni dan sem pa ujel jedno.«

»Ali žívo?«

»Žívo!«

Zmajeval sem z glavo, delaje se nevérnega Tomaža.

»Bóga mi! Tam-le je iz hoste pribežala, pa beží, tako beží tu sem preko mlake; jaz pa za njó! Ondi se je pa zamotala v travi in jaz — hlop!«

Posmijal sem se; Markica me je površno pogledal.

»Ali ti pa hlop — i kako pa?«

Markica je snel fesič, potuhnil se, kakor mačka pred mišjo, in napravil po stráni uren mačji skok, kazaje, kako je podvéznil véverico.

»Kam si dal žival?« vprašal sem.

»Prodal v mestu, v tisti véliki hiši.«

»Komu?«

»Gospodar jo je kupil, takšen kakor ti, pa me je prevaril.«

»Prevaril? Kako že?«

»Pokažem mu véverico in vprašam, če kupi. Ogleduje jo, ogleduje, boža, gladi in tiplje po tistem kocastem repu. Pa jo vzame z vrha za vrat in spustí v svoj kovčeg. Pa mi bacne za njo marijaš.*)

»Ali si dal?«

»Vzel jo je, pa hajdi!«

»Glej, vraga vražjega! Malo ti je dal zánjo.

»Malo, malo; ljuto me je prevaril.«

Lice pastirjevo se je pomračilo. Plunil je skozi zóbe in pomajal z ramo, kakor bi hotel rêči: viš ga, takšen je Švaba, kaj se čè.

»Nisi je prodal prida človeku, to je pa že res.«

»Prevaril me je, prevaril,« vzdihnil je komaj slišno, sanjavo gledaje pred sé v tla.

»Tako lepa žival se drago plačuje«, dejal sem čez nekoliko hipov zvesto gledáje mladega trpina. »Glej, Markica, ko bi bil meni prinesel véverico, dal bi bil zánjo petkrat toliko.« Trudil sem se, poslednje besede povedati z visoka, resno, važno in veličavo.

Popraskal se je za ušesom, snél fesič, popravil ga, skoraj na tilnik si ga posadil, pomèl se na sedálu in s palico je togotno udaril po travi. Da bi imel Markica pred seboj gospodarja, ki ga je tako grdo prezvijačil in da bi se ga upal, pokazal bi mu, po čem so véverice.

»O . . . še bom ujel katero, pa je ne ponesem ónemu.«

»Meni jo prinesi, Markica!«

Vstal sem, segel v žep in izvadil srebrno desetíco.

»Ná, Markica, že naprej za véverico!« Molíl sem mu denar, nezaupljivo me je gledal in meril od nog do glave.

»Vzemi, vzemi, ti si zaslužiš te novce!«

»A . . . čemu bi meni novci tvoji?«

»Kar si bodi lahko kupiš zánje, kadar pojdeš v mesto.«

»Meni kupuje moj oče.«

»Kje pa prebiva tvoj oče!«

»Tam . . . v Mústafovi koči.«

Pomislil sem: Bog vé, kaj mu kupuje njegov oče.

»Vzemi, Markica . . . glej no, za véverico!«

Premagal sem pastirjevo trpkost. Ravnodušno je iztegnil roko po desetíci in ne da bi jo pogledal, vtaknil jo je v torbico.

»Ti si vrl dečko, ki znaš loviti véverice!«

---

*) Dva avstrijanska novčiča.

Poščegetalo ga je samoljubje, zopet je pogledal v hrib na hraste. Lahkoživnost otročja je vzela svoje: zamišljeno in razburjeno lice se mu je razvedrilo. Vstal je.

»Tisto z belo liso pod vratom ujamem in tebi jo prinesem, gospodar!« —

Zapustil sem dečka in ob róbu hoste sem korakal na pot. S poti sem se ozrl: Markice ni bilo več pri studenci. Po zibajočem se in šumečem grmovji sem sprevidel, da se rije skozí goščavo proti »triintrideseterim hrastom.«

Pozneje sem večkrat prihajal v ta kraj. Omeragič, ki je znova pogosto hodil v konak, pokazal mi je stezo, ki na bližnico v poludrugi uri pripelje iz mesta »k triintrideseterim hrastom.« Znanec moj se je že zopet pravdal s sosedom Karamujičem zarad neke zapuščine. Stvar je bila kratka. Karamujič je bil pehnil svojega sto let starega očeta iz koče na plan, čèš, pogíni ali žívi, samó meni ne delaj več napótja. Omeragič se je usmilil starca, vzel ga pod streho svojo, položil na blazine in hranil ga, seveda ne Bog ve kako, vendar pa mu je podaljšal življenja luč. Čez leto in dan umrje stari Karamujič. Na smrtni postelji reče pred pričami dobrotniku svojemu: »Mústafa, dobar čovjêče, zvezda moja jasna, bašča (vrt) za kočo je še moja, bašča! To baščo bodo prodali in ti vzemi pet dukatov za hrano in streho!« Truplo starčevo so zanesli še toplo gori v réber Čaklavice planine, duša njegova pa se je preselila tja, ‚kjer múh ni,' kakor bi rekel Andrejčekov Jože, če so namreč tudi Mohamedova nebesa brez múh, o čemer, žàl, do sedaj še ničesar nisem mogel pozvedeti iz svetih knjig mohamedanskih. Précej drugi dan po tem dogodku se je Omeragič napotil v mesto povprašat v konak, kako priti do obétanih novcev. In vnelo se je pisarjenje in pravdanje.

Kadar me je peljala pot čez óno kotánjo, vselej sem počival pri studenci, gledal v goščavo in čakal, ne pride li od katere strani Markica. Slišal sem časih drobno zvonkljánje pasoče se živali, bližajoči in izgubljajoči se šum v hosti, ali o Markici nì sluha, nì duha. Mislil sem že, da je že davno zapravil desetíco mojo in pozabil véverice, katero mi je obetal tako za trdno. Za malo se mi je zdelo, da mi niti ne pové, kako je obrnil podarjeni denar in kako mu je téknilo óno, kar je kupil zánj. Za táko neolikano vedênje sem se s tem maščeval nad njim, da sem ga nejevoljen, kolikor mogoče zbrisal iz spomina in ga v duhu bacnil v kòš, v kateri spravljam jednake véterne značaje moškega spôla.

Pa glejte, kaj se belí in rdí tam na hrastovem hlodu? Kaj li je to?... Kdo sedí v senci v beli podpasani srajčici in bingljá in zvoní z bosima, obraženima nožícama opiráje se ob palico ob hlod? Ali je morda sin kakega junaka in Vile pogorske, ali je mar betlehemskih pastircev kdo? — Kaj še, to je Markica, pastir Omeragičev.

Bližal sem se dečku. Skočil je s hloda po vsem lici rdeč in lahno nasmihajoč se. Stopil je pred mé, segel v torbico in povèl z roko proti meni. Srebrna desetica se mu je lesketala med prsti.

»Gospodar, evo tebi tvoje novce!«

»Kaj? Čemu?« čudil sem se mlademu poštenjaku.

»Tvoji so novci, dam ti jih nazaj!«

»Zakaj že, Markica? Podaril sem jih tebi?«

»Dal si jih za véverico, a véverice sedaj ujeti ne morem; ni lahko žival ujeti, ne pride doli s hrasta. Da imam puško, ustrelil bi jo.«

»A, kar tako sem ti dal, podaril. Čemú bo meni veverica!«

Začujeno me je gledal.

»Ti si tak srčan dečko, dober junak, in zato sem ti dal. Kako vendar, da si nisi kupil za te novce samúna?«

Nekaj je pomislil.

»Gubí se duša, če se kupuje za tuje novce,« dejal je s ponižanim glasom in tako malodušno, kakor da se podirajo v njem prejšnji nazori.

»E, kaj ... le spravi, Markica!«

Novi vtiski so se rodili v dečkovi glavi. Malo je odprl ustna, pogledal náme, potem na denar in napósled so se njegove umne, modre očí uprle nekam tja v daljavo čez vrbe. Beseda »samún« je neznansko vplivala nánj. Samún je plošnat, opresen hlebček kruha, nizek kakor rena, idejal mladih in starih Bošnjakov. Jedó ga najrajši kar vročega, kakor pojé naš kmet svoj hlebec précej, ko mu ga prinesejo mati iz pečí. Trdil ne bom, pravijo pa, da je takšen samún, mešan s soljó in čebulo, znamenita jed, taka jed, po kateri se Bošnjak oblizne čez vse lice, notri do ušes.

Laskavo sem potrêpal pastirca po rami.

»Ej, bratec, nečeš s tem pogubiti duše svoje, če si za moje novce kupiš samúna belega!«

Spustil je desetíco v torbico in naglo počenil v travo. Na njegovem lici se je zasvetila zadovoljnost, potolažila se mu je duša. Prijetno se mi je zdelo pogovarjati se ž njim. Vprašal sem torej:

»Markica, kaj ti daje Mústafa, ker mu paseš kozé?«

»Daje mi kruha in sira.«

»Kaj še?«

»Daje mi mleka.«

»Pa kaj še?«

»Pa mi daje . . . graha . . . leče.«

»Pa kaj še?«

»A . . . meni je dosti, če tebi ni!«

Na glas sem se zasmijal, ne Markici, temveč vsem ónim, nikdar sitim ljudem, katerih mrgolí denašnji svet. Ta smeh pa je zadel tudi v mojo dušo in spomnil sem se, da nisem čist pred pastirjem; jel sem si oponašati Mefistova svoja dela: čemu si mamil dečka z denarjem, tipal ga po samoljubji, kako da nisi mogel prikriti mislij, ki se sučejo okoli užitka in dobička? In zarojile so mi po glavi motne in kalne recenzije o pokvarjenosti svetá in o potrebnosti, da gremo vsi nazaj v »naróčaj prirodin«. Že sem se bal, da se mi porodé kake težke, bolestne misli, pa niso se rodile: noben sentimentalen izrek ali verz modernih učeníkov čioveštva in pesnikov me ni mogel potopiti v morje tožnosti, ker se nobenega nisem naučil na pamet. Stvar se je tako zasukala, da sem bil soglasen vrniti se nazaj v naróčaj prirodin, toda samó s tem pogojem, da se meni odkaže v tem naróčaji kak lep, ugoden prostor na mehkem mahu, v senci pod večno zeleno lipo, okoli mene pa da so nakopičene vse pozemske in nebeške blagodati in da mi noč in dan strežejo in me kratkočasijo mlade pogorske Vile v lahkih oblekah.

Markica je v tem s palico igral pred seboj po travi. Zdajci pa je dvignil glavo in obrnil jasen pogled name. Bog vé! Morda je nedolžnost spoznala grešno moje poželenje po mladih Vilah in se zavzela.

»Je li, gospodar, ti si asker (vojnik)?

»Dà, asker.«

»Poznam askere, videl sem jih v meštu. Jeden naprej nese sabljo, drugi pa za njim puške, sáme puške, mnogo, mnogo . . . In jeden gre ob stráni in bóbna.«

»Dà!«

»Je li, ti sì prišel k nam od debelega mórja sem?«

»Dà, blizu tam sem domá.«

»Kaj . . .«

Umolknila sva.

Zdajci se je zaslišalo s poti ótlo zvonkljánje. Izza grmóvja se je pomolila suha konjska glava z zvoncem, za glavo se je prizibal na konjskem hrbtu poln kozji meh; pet kónj težko obtovorjenih se je

po vrsti pokazalo na poti med vrbami. Za konji je stopal nenavadno visok mož v rdečem turbanu. Karavana je vzbudila pozornost pastirjevo, oko mu je zažarilo, ko je ugledal moža na poti in hipno, kakor lésna zver, skočil je na nogi.

»A, Ilija!« vskliknil je z občutljivo predirajočim glasom.

»Kdo je óni Ilija?«

»Ilija je . . . oče moj.«

Čez nekaj hipov je prikorakal Ilija po stezi k studencu. Markica mu je šel naproti in se ustavil ob stezi, svetlo, pristalno gledaje na očeta. Nì jedne besede si nista povedala oče in sin: taki ljudje ne umejo prelivati srčnih čustev v mehkužne besede. Ilija je temno, presunljivo pogledal na sina, pozdravil me, sklonil se k studencu, z dlanjo zajemal vodó in srebal jo. Gledal sem na možá. Njegova junakost in krepkost mi je vzbudila misel, da pevec Ilijade je morda živel med takimi korenitimi ljudmi. Čudil sem se tej zastavni postavi tem bolj, ker sem na nji videl sivo brado in sive lase. Od kod to znamenje starosti in trhlosti na takem neupognenem orjaku? — Okrepčavši se z vodó, odpravil se je Ilija zopet na pot; Markica je šel molčé za njim. Krenil sem skozi hosto mimo »trintrideseterih hrastov« domóv.

Med ljudmi, ki se s karavanami ustavljajo v Vidakovičevem hanu,*) opazil sem nekaterekrati Ilijo. Zvedel sem, da je njegovo družinsko ime Ostojíč in da se je rodil óno leto, ko je prišel Omer paša prvikrat v Bosno. Od kod siva brada in sivi lasje na takem močnem in še mladem moži? Zanima me tudi posel njegov: Ostojič je kiridžija, to je vodník in gonjáč mezgov in tôvornih kónj, služeč pri veletrgovci, za katerega naloži blago danes na bregu Save in nekaj tednov pozneje kje tam v južni Bosni, ali v Stari Srbiji. Tak kiridžija pozna vse pota in steze dežele, vse preláze planin, ob vsakem vreméni je pod milim nebom, on vé vselej mnogo novega in čudovitega; v prejšnjih viharnih dnéh za uporov in vojskâ je marsikak kiridžija védel za stvarí, o katerih se oblasti še sanjalo ni. Kiridžija je národni poštar: če ima Bošnjak kàj posebnega povedati oddaljenemu sorodniku ali prijatelju, ne »vzame peresa v desno roko«, kakor naš mladi zárod in ne napiše lista, temveč pošlje ustno poročilo po kiridžiji. Zato ima kiridžija vedno polno glavo mislij, vedno molčí, »kakor bi bil vode nabral v usta« in le óno govorí, kar so mu naročili ljudje. Ljubi se mu tako kočujoče življenje: vedno na poti, vsak dan v dru-

*) Glej sliko »Handžija Mata«, v »Ljubljanskem Zvonu« l. 1887., na 76. strani. Ured.

gačnih krajih, med drugačnimi ljudmí in vsak dan rojéva nove misli, čute in nazore, nove radosti in nove prevare.

Dolgo sem navračal pri nam že znanem handžiji Matu govorico na Ostojiča, marsikaka desetíca preselivši se na veke od mene, vtonila je v globoki Matovi nogovíci, predno mi je bila jasna in odkrita nastopna dogodba. Mato mi jo je povedal v odlomkih in te mi je podaval skrivaj le takrat, kadar sva bila samá pred hanom.

Neko poletno noč 1882. leta je udarilo kakih dvajset hajdukov iz planine na bosensko vas ob srbski meji. Govorilo se je, da so se ti siloviti volcjé hoteli osvetiti, ker je vaški muktar (turški župan) oblastvu ovadil hajduško ležíšče in ker so nekateri smeli vaščanje odločno odrekli vsako prikrivanje in pomoč sitnim razbojnikom. Kakor hudoúrnik so se vlili srditi hajduki na spečo vas, podžigáje, razbijáje, streljáje in sekáje s handžarji. Preplašeni národ je skočil na nóge in se postavil v bran. Vname se ljut boj puške in handžarja z motiko in sekiro. Moški in ženske se boré, otroci jokajo, psi tulijo in se zagánjajo na vrage, živina rjôve, kruli, mekéče in béga med ognjem. Noč je prekrasna, luna sije, na vseh stranéh stojé poslopja v visokem plamenu, vidi se, kakor po dnevi. Drina dere ozarjena in osvetljena mimo tolikega gorjá. Trije vaščanje obležé mrtví, na obéh stranéh je več ranjenih. Zadosti je osvete, bòj se poleže, hajduki okrvavljeni z bratovsko krvjo odrinejo v planine, národ javka na razvalinah. Drugi dan prihrumí v vas žandarmerija z vojaštvom, priskakljá mnogobrojna komisija. Vojaštvo obstopi vas in gasi, komisija gleda na podrtínje, piše, riše, izprašuje, sklepa roke, zvija cigaréte in iztika po živih in neživih pričah. In zdajci stopi pred komisijo bula iz vasí. Bula izpové, da je med hajduki dobro videla in spoznala Srba, živečega za vasjó na agovi zemlji — Ilijo Ostojića in da Ostojič sam je razklal njenemu móžu glavo. Poslali so po Ilijo Ostojića . . . ni ga domá; poklicali so ženo njegovo in ta pové, da je Ilija pred tednom zapustil dom in odšel v kiridžije. Poslali so za Ostojičem pisma, adresovana na žandarmerijske postaje. Nekaj tednov potem pride Ostojič domóv. Še predno prestopi domači prag, zgrabi ga oblastvo in postavi pred vojaško sodišče. Vojaško sodišče ima v takem slučaji moč na mestu poslati zločinca na óni svet, samó dveh prič treba. Pa druga priča se ni hotela oglasiti. Tirali so tedaj jetnika pred redno civilno sodišče, upajoči, da bo pôtem rédne preiskave mogoče, kàj koristnega zvedeti o hajduški druhali. Dan za dnevom, vse leto so izpraševali in pestíli Ostojiča. Ta se izgovarja, trdi, da je čist, kakor pšenično zrno, da ni toliko krivde na njem, kolikor je črnega za nóhtom, da se je bula

prevarila, toda če ga vprašajo, kje je bil óno usodepolno noč, laže, in sproti mu dokazujejo, kakó laže. Bula ostane vedno pri svoji prvi izjavi. V tem pa se jetniku vidno belijo lasje in bela brada mu zarase lice. Njegova žena, gladna, zmučena in potrta čepí z deco doma, ali da povem z besedami starine Klačiča:

»Osta jadna ljuba Ostojiča
Kukajući, kano kukavica,
A privrčuć, kano lastavica.«

Časih se sodnikom, gospodom Poljakom, zdi, da ima Ostojič že odločilno besedo na jeziku, resnično besedo, ki prizna razbojništvo in ovadi imena hajdukov, pa »vztočni, azijatski« prekanjenec se premisli in ničesar neče priznati. Napósled so Ostojiča obsodili na smrt. Neko popóludne so mu objavili, da se drugo jutro zvrši obsodba. Tudi pri tej objavi je jetnik trdovratno trdil, da je nedolžen. Šele zvečer je priznal hudodelstvo svoje. Prosil je, da pokličejo jetničarja in temu je razodel, da je óno noč, ko so napadli hajduki vas ob Drini, tovoril se sedmero tovarišev dvanajst tovorov duhana čez turško mejo v Bosno in sicer po planinskih potih, ki so oddaljeni sto kilometrov od óne vasí. Povedal je, da zato ni prej priznal tega pregreška, ker se je bal, da mu oblastvo prodá vse, kar je njegovega na agovi zemlji in spravi njega, ženo in otroke v propast in na beraško palico. Zoper tihotapstvo ima Bosna jako stroge kazni. Začela se je nova preiskava. Vse se je začudilo, kako more takšna nevérna bula v take zadrege spraviti človeka kristijanskega. Ostojič je imenoval vse, ki so se udeležili tihotapstva. Oblastvo je ujelo in zaprlo njegove tovariše in se odškodovalo, kakor je moglo. Pri Ostojičevih ni dobilo ničesar, koča na agovi zemlji je stala že prazna. Modri aga je za časa, ko je šlo njegovemu kmetu za glavo, za ostalo tretjino ugrabil njegovi ženi, kar mu je prišlo pod roke: najprej dva volíča, potem kravo, napósled koze. Nesrečna žena je umrla od žalosti in gladú ravno tisti dan, ko so njenega moža obsodili na smrt. Otroke je neka usmiljena tetka vzela k sebi. — Po dveletnem zapóru je prišel Ostojič zopet v Podrinje. Vzel je svoje otroke in se preselil v Posprečje, kjer ga je Omeragič za petdeset grošev na leto, groš po osem avstrijskih krajcarjev, sprejel v svojo kočo.

Stare rane se zacelijo, družba potegne človeka za sábo, vse se nevedé pozabi in odpustí. Ostojič zopet moško stopa čez planine, njegovo sokolje okó bistro in samouverjeno gleda na božji svet. Samó siva brada in sivi lasje pričajo, v kakih zadregah je ta mož stal pred

sodniki. Za take silne značaje je vedno pogrneno pri veliki mizi stvarnikovi. Izvolil si je posel, kateri vidno ugaja njegovi razmišljujoči duši.

Handžija Mato je pa teh mislij, da Ostojič ni še zadobil vsestranskega odpuščanja. »Ta ne bo umrl navadne smrti,« dejal mi je nekoč pomenljivo pogledujé za odhajajočim velikanom.

»Kako da ne?«

»Oj, kakšen je naš národ! Še ubili ga bodo, ker jih je ovadil Švabom.«

Strmé sem gledal za kiridžijo, kakor bi se poslavljal ž njim, dokler mi ni izginil v gôri med zelenjem. —

Neki petek lanskega decembra sem stal v mestu pred veliko džamijo in gledal kako ravnodušno sezuvajo Turčini pri vodnjáku opanke in sandale in kako vérno si umivajo noge, predno odhajajo v svoje svetišče klanjat se vélikemu Alahu. Kar začujem na stráni otročji glas: »Evo me, gespodar!« Ozrem se — Markica stojí poleg mene, vrč vode drží na rami, glavo iztéza izpod vrča in smehlja se, kakor bi me hotel opomniti, naj se mu čudim. »Služim sedaj v mestu . . . hen-tam pri gospoji,« dejal je, iztegnil glavo proti Hašimagovih ulicah in zaklopotàl tjakaj v lesenih svojih cókljicah.

Čudne so poti usode ali previdnosti božje. V mestu živí mogočen, vpliven, ljudomil gospod, ki na vse kriplje dela za večjo kulturo Bosne. Tako nervozno delovanje ga časih privêde v položaje, ki se vsem zdé smešni, marsikako stvar tira do krajne meje, tako daleč, da se storí iz nje spaka; pa take neudače ga nič ne oplašé, drugam obrne modro svoje okó in časih res pogodi pravo. Ta gospod je domač prijatelj pri gospoji v Hašimagovih ulicah. Tam je spoznal Markico, pogledal v njegovo bistroumno glavo in zvedel za njegovo siromaško minulost. Sporazúmel se je z Ostojičem, pisal v Sarajevo in že je gotovo, da pojde Markica še to jesen v stólno mesto v vojaško vzgojevališče za bosenske dečke.

Pravijo in pišejo, da je vse mogoče na svetu. Mnogo hrabrih in slavnih vojakov so že rodila jugoslovanska plemena. Kdo vé? Že mogoče, da bo usoda mladega Ostojiča zanimiva, življenje njegovo spomina vredno in da bo naših zanamcev kdo nadaljeval povest o Markici.



Grad Predjamski.

Krajepisno-zgodovinska črtica. — Spisal **Fr. Podkrajšek.**

Pomlad je zopet objela deviško zemljo, znova je naravi jelo vréti cvetje iz osrčja, in tačas se tudi tebi, ki si vso dolgo zimo preživ v dolgočasnem mestnem ozidji, vzbuja želja, da pohitiš pod milo nebó. In rekel si s pesnikom: »Le v roko zopet, grčav les!« — in šel si na deželo, v goré ter vsaj pojedin dan prebil v lepi prirodi. — Ali ko je prišlo prijazno Duhovo, tedaj si stopil i ti v železniški voz in sajasti hlapon ti je prišel v malo urah do slovitega Postójinskega trga. Tu si si ogledal jamo, kateri ni jednake po vsem svetu.

A tudi obližje postójinsko nudi ti dôkaj zanimivih, krasnih prizorov, dôkaj ti podaje prijetnih izletov. Glej, tam nad trgóm sivi Sovič! Oj, tó zidovje, to prastaro zidovje, in na njem podrtino z mahom porastene skale, razpali stolpi tam na skrilji med golim kršjem! In v ozadji tam melanholično borovje! In mir vlada tu in prečudna harmonija tiha te prešinja kraj ter zataplja srce v čase minule, starodavne!

In prijatelj si izletom, prijatelj prirodi! Lehko si pohodil prijazni trg, zeleno Planino, ogledal si tu razvaline Starega gradú, Planinsko jamo, videl, kje potuhnena Unca prihaja na svit, kako izvira izpod sive pečine. Ali te je pozivljala k sebi bela Cerknica s čudovitim svojim jezerom, v katerem se ne lové samó ribe in povôdne ptice, nego kjer i lovčeva noga pohaja za plahim dolgoúšcem, lokavim lisjakom in mnogovrstno perjádjo, in kjer kmetič kosi travo — vse na jednem in istem torišči -- vse ob svojem času! Ali si se na vrh vspel temnemu Javorniku, ali na téme sv. Trojiški gori, kjer še danes stojé cerkvene razvaline, in

»Zakaj je zapuščena
Na gori cerkvica,
Zakaj jo mah porasta
In zvon glasú ne da —«

o tem ti bode pripovedoval pravljico sivolàs pastir, ki pase drobnico tu okoli. — In užival si krasno panoramo tu na divje-romantičnem kraji! — Ali pa si krenil na Babo, tam nad čudapolno Pivko stoječo, nekdanji stan starih Rimljanov, ki so tu imeli svoj castrum — ali na Slavinski tabor, ostalino iz srednjega veka, kjer so se pradedje naši o navalih turških ljuto branili z nasípov proti vrágu krščanov. Lahko

si v Prestranku, na Biljah in v Škuljah ogledal privatno kobilarno našega cesarja, kjer do tristo mladih, čilih kónj in žrebet plemenite kraške pasmine zoblje rmeni oves. Ali si tam staremu velikanu, sivemu Nanosu splezal do skrilji, videl z nje čaroben vzhod solnčni, ogledoval neizmerno vodeno ravan, na kateri je velo stotine in stotine belih jader — v dalečini občudoval ponosni Trst, in Jadranskega mórja kraljico, krasne Benetke.

Toda skop ti je čas, preskromen, ni ti prilike ogledati si, občudovati vse to. Torej te vabim na izlet, kojega hočeva narediti pred Jamo, da si gledava vsaj to znamenitost v bližini postójinski ter vtiskom, koje si prinesel iz tamošnje jame, dodati še jednega.

Zapustiva tedaj belo Postójino in mahniva po Tržaški cesti dalje proti jugu. Pri Landolu kreneva v stran, pustiva župnijsko selo Hrenovice na levo ter greva po stranski poti dalje. Mnogo je tu goličave, čudo krševitega svetá. Toda marljivi ratar si je s pridno svojo roko mnogo zemlje priboril, razstrelil skale, navôzil od daleč prsti in sedaj se ziblje tu valovito žitno klasjè. Skoro tri ure koračiva že po stisnenih stezicah, po strmih klancih, po ozkih jarkih, konečno po dolgi sotéski vodi naju pot. Glej, mahoma se pred nama začne odpirati svet. Visoko gorovje, sáme sive pečine objemajo na okoli to dolinico, stisneno v nekak kotel. Kamor ti nêse okó, povsodi živa skala, pusté goličave, sivi krš, vse mrtvo, vse prazno. Mah jih zarasta in le tu pa tam poganja iz pokline níčevo grmičje.

A tam sredi tega skalovitega gorovja, nekako v polovičnem njegovem visu, štrlí strma pečina navpično v nebó in na nji se beli sivi grad, sedanji Luegg ali grad pred Jamo. Tolikanj je potisnen pod skalo v duplo, da ga stena, nad streho viseča, popolnoma brani dežja in nevihte. Zato je menil učeni zgodovinar Schönleben, da grad niti strehe nima. Ali to mnenje je napačno, kajti strehe treba mu že radi vlažnosti in radi vode, ki neprestano kaplja in curí od skalovja nad njim.

Globoko, globoko pod gradom v dolini drví deroči potok Lokva penaste svoje valove ter se z groznim bobnénjem izgublja v skalnato brêzno. Dve uri teče pod zemljó in potem izvira zopet pri Vipavi pod imenom reke Vipávščice. Da je to resnica, pripoveduje nam že slavni zgodovinopisec in topograf kranjski, Valvasor, ki omenja, da so v prevero pri ustji potokovem v vódo nasuli žaganja, katero je zopet priplavalo na svit pri Vipavi. Tudi omenja navedeni učenjak, da so zaznamenovali živih râc, vrgli jih v Lokvo in kesneje jih dobili

v Vipavščici — živ dokaz, da je podzemeljski potok Lokva istoveten z reko Vipavščico.

Kaj značijo vrata tam nad brêznovim žrelom, kamor se v podzemlje izgublja Lokva? Hajdiva najprej tja! Po umetnem poti, sekanem v živo skalo, lezeva ob steni nad gorostasnim propadom, a globoko, globoko pod nama hruščí ljuta Lokva. Čez primitiven most, narejen od hrastovih hlodov, prispeva do omenjenih durij. Vstopiva, ali prej si še užgiva vsak svojo plameníco. Evo ti, prijatelj čudeči se, meniš li, da sva morebiti zopet prišla v Postójinsko jamo? Tudi tu je priroda zgradíla špiljo, dolgo celo miljo. Polagoma koračiva dalje po vlažnem tlaku. Koliko ima jama izvrstnih stalaktitov in stalagmitov! Vidiš li seneni stog tu? In ogljarsko kôpo tam? Tu je sveča, tam steber, zvon, levova glava in sto druzih obrazov! Rjavi so večinoma, toda mnogi lepo beli, kakor od pravega pravcatega alabastra. In kako to pod nama šumí! Lokva je, pod zemljo deroča, katere pa ne uzreva. — Na več jam se delí špilja; marsikje je sila visoka, marsikje ozka in nizka. Tu in tam se morava plaziti po tléh, ako hočeva dalje, tu celó uprav plezati po odkrušenem kamenji.

Tu je razsežen prostor; izpalíva nekoliko strelov! Kako bobní to, kako gromovito-odmeva jek! Človek bi dejal, da je to topov grom, ne strél iz samokresov.

A dosta tega podzemeljskega življenja! Glej tam še trhlih lesenih gredij, ki vodijo daleko v vis! Les jim je vlažen, gobe rastó po njem. Opasno bi bilo, da bi izkušala lezti po njih. Vodile so nekdaj v stari grad Predjamski.

Zopet sva na planem. Vidiš li tam nizko, na pôgled neznatno cerkvico, katero sva prezrla pri najinem prihodu lê-sem? Historično važna je, kajti na njenem pokopališči spi baje poslednji vitez Predjamski smrtno spanje. Cerkvico sámo je posvetil bivši slavni državnik avstrijski, učenjak Enej Silvij, iz rodbine grofov Piccalomini, nekdanji vladika tržaški, katerega pa še mnogo bolje zna ves učeni svet pod imenom papeža Pija II.!

Hajdiva sedaj proti grádu! Zopet naju vódi ob nasprotni pečini drug v skalo izdolben pot. Oglej si še jedenkrat od zunaj grad! Kakšno žrelo, kakšna duplina zije mu tam v ozadji za hrbtom! Ves je v skali, ali bolje rečeno pod skalo, ki zeva nad njim! Tam na zidu, na levici se vidi naslikan velikansk grb z letnico ‚1570.‘, ki ti pripoveduje, da je v imenovanem letu ta grad sezidal grof Ivan Kobencelj, bivši dvorski kancelar nadvojvode avstrijskega Karola v Nemškem Gradci, ko si je bil osvojil tu vlasteljstvo. Kesneje je prišel grad v

last plemiču Ivanu Markoviču. — Do 1848. l. je bilo v njem nameščeno grajsko sodišče, dandanes pa je grádu gospodar knez Windischgraetz, ki pa samó ob lovskem času biva tu s svojim spremstvom. Navadno je grad osamel, zapuščen in le v bližnji koči biva mu obvdovela starka oskrbníca, ki radovédnemu obiskovalcu razkazuje znamenitosti njegove, pripovedujé o poslednjem vitezu Predjamskem.

Prispela sva do vhoda, do stolpa, ki je pri vsi zgradbi jedino, kar je je pod milim nebom — vse drugo je krito pod skalo. Pred njim stojita kamenéni piramidi. Med njima in vrati grajskimi, nad katerimi se sveti grb Kobencljev, izdolben od kararskega marmorja, nahaja se globoka grapa. Céz njo drží lesen mostič. Nedavno še je bil tu most na véso (Zugbrücke.) Jednak most je bil nekdaj med prvim tem stolpom in sledečo zgradbo. Niti tega že ni danes videti, a ni ga niti treba, kajti ròv je zasut in danes ti noga tu stopa po ravnem.

Oglejva si sedaj nekoliko prostore grajske!

Takoj pri vratih je ječa, ostalina iz tistih strašnih fevdalnih časov, ko je siromak kmet bil tlačàn — črna živina — in ko je s krvavimi žulji redil samopašnega, trdosrčnega graščáka. — Blizu tam je v zid izdolbena jéčica, kamor so zapirali zločince, ki se niso hoteli takoj udajati. Tesna je, da jedva človek v nji stojí. Tu so uboge žrtve stojé, ali časih sloné, morale prebijati po štiriindvajset ur, a tudi po več dnij. V prvem nadstropji se nahaja drug západ. Grozni zapahi so mu na durih. Sedaj je poln kmetijskega orodja, zarubljenega in odvzetega kmetu siromaku. Na drugi stráni je od žive skale izdolbena strašna ječa, globoka — kjer so se, kakor pripoveduje národ, našle človeške ogródi. Le-sem so baje metali zločince, obsojene na smrt; v óni globoki duplini so nesrečneži zapuščeni umirali od gládi in žeje. Blizu tam, na hodníku, visi visoko v lini zvon, ki je nekdaj pozivljal k službi božji; pôleg se nahaja domača kapelica. Ali oltar je razpal, slike obledele, svetnikom ni rók ali nóg, pojedinim manjka celó glavâ — vse je mrtvo, zapuščeno.

Sobán se nahaja čuda v grádu. A vse so prazne, večinoma golo stenovje, živ dokaz minulosti starodavne, živ dokaz níčnosti na zemlji. Le prostrána soba, v kateri navadno biva vlastník knez ob lovskem časi, in manjša poleg nje sta opravljeni. Pohištvo je večinoma v rokoko-zlogu, nekaj je vendar modêrnega. Za pečí služijo léve (kamini.) Znamenita je v tej sobi na steni viseča oljnata slika iz 16. veka, kažoča moža v rdeči kancelarski opravi, z zlatim lancem in kolájno na vrátu. Na njenem reverzi pak se čita v latinskih slovih, da je to temu grádu bil ustanovitelj, že omenjeni grof Ivan Kobencelj, bivši kancelar voj-

vode avstrijskega Karla. — Na staríkavi mizi leží ogromna knjiga, ki nosi na čelu sliko Predjamskega gradú in obseza zgodovino zadnjega viteza Predjamskega. Vánjo vknjižujejo potniki svoje ime, često zabeleži kdo tudi po kojo kitico pesmi, ali pojedine stihe, izrazujoče vtisek, katerega mu je bil napravil pogled starega in novega gradú. — Krasno-strašen je pogled iz grajskega okna v globino! Gorostasne, sive pečine okoli globeli pod gradom, bobneči potok v jarku, ves kraj romantično divij — to ti je prizor, to ti je vtisek, pred katerim omaguje roka, popisati ga hoteča.

A ko še o grádu, kjer sva sedaj, ni bilo nì sledú nì tirú, nahajal se je tu gori više v duplu grad, mnogo jačji, silovitejši od sedanjega — nepremagljiva prirodna trdnjava. Le za máno stopi po lesenih stópnicah, da prideva v višino, ki preseza celó streho novega gradú. Evo sedaj! Tu je samó zazidana otlina. Nad tábo skala, pod tábo skala, na levi pečina in na pravi. V ozadji ti zijá ogromno žrêlo, ali spredaj je zgrajen močan debel zid — v njem pa vidiš ozka in nizka gotska vrata ter dvoje óken. To je bil na zunanje ves nekdanji grad — tedaj sáma otlina, skalnata špilja, na izhodu zazidana. Najbolje in najlože si prispodobiva to situvacijo, ako se méniva v kacem visocem železniškem predoru, na priliko na Semerniku ali na Brennerji; toda misliti si ga morava zadaj nepredrtega, spredaj zazidanega. Kdor je hotel prispeti v to priródino trdnjavo, moral je plezati iz doline počenši po vrvičinih lestvah ali po konopcih v vis, tja čez streho sedanjega novega gradú. Glej doli v dolini, kako globoko dere Lokva! Više gori so bile pojedine, v pečino vdolbene gredí, po katerih se je dospelo do skale, kipeče iz pečevja, vratom nasproti. A sedaj še nisi mogel kar tako v grad — med skalo in vrati zijá globok propad. Most na vési je bil tu stoprav konečna komunikacija. Spuščal se je nizdolu, sezal do že omenjene skale in se opiral nánjo — po njem šele si prišel do grajskih vrât. Na stranéh teh vrât sta še dandanes kolesci; po njih je tekala veriga, na koji je visel most. Živa duša tedaj ni mogla tako visoko s sovražnim namenom do vrât, tem menj, ko je most bil potegnen v vís. Posamezen človek se je branil lahko, v tedanjih časih, ko še ni razvito bilo sedanje modêrno vojskovánje, kadar so še neznane bile sedanje vojinske znanosti, z izvrstnim vspehom proti množici, ne da bi mu mogla priti do živega.

Mesto nekdanjega mostú na škripcéh se nahaja dandanes tu lesen mostiček, po katerem sva prišla i midva. Nad vrati, malo proti desni, vidi se predrta odprtina. Tu sem so padale kroglje iz lombárd in prebile steno, ki je, porušivša se, ubila poslednjega Luegarja.

Ko stopiva skozi vrata, vidiva na pravi roki prostor, kjer je usoda dohitela imenovanega viteza. Blizu todi, malo dalje stojé še pojedini zidovi, ostalina nekdanje stanice, a na levici sledóvi nekdanje kuhinje, izdolbene v pečino. Ko stopava dalje v višino, nahajava zopet ostanke druge sobe. In še više gori, nad nekdanjim stanovanjem, jako zanimiv, precèj sežnjev globok vodnjak, katerega pa ni zgradíla človeška roka, nego priroda sáma ga je izklesala v kamen. Iz njega je pil nesrečni Erazem, iz njega predniki njegovi — iz te rupe pijeva i midva lehko še sedaj zdravo, čisto vodo. Umeje se, da je kapníca. Dolgi leseni žlebóvi, ki so napeljani po vsi špilji, vodijo do njega. Voda, ki kaplja od stén vánje, odceja se po njih v rupo in še dandanes okoriščéva se ljud ž njo. Kdo bi pač tako globoko lazil po opasnih stezicah do Lokve, ki ima vrhu tega še pogostoma zeló kalno vodo.

In ko stopava dalje po špilji, prijazni sopotnik moj, opaziva, da se zožujejo stene, a pot vodi naju še daleko, dokler ne prideva do zidú; ko bi ga prodrla, štiri milje bi lahko — ako se po vlažnih tleh in po odkrušenem kršji hoditi reči sme l a h k o — dobre štiri milje daleč bi lahko hodila pod zemljo, a konečno tam blizu Vipave prispela na svit. Ob obleganji Predjamskega gradú so dobivali obleženci po tej poti v obilici vsega, česar treba življenju. Pričetkoma 16. veka pak je velel že omenjeni graščák Ivan Markovič zgraditi óni zid, kajti prilomastila je bila nekdaj jata tatov po tej poti v novi grad ter odnesla dokaj vrednosti. Na takov način pa so bile za prihodnje prepréčene jednake pustolovine.

In tu, kjer dandanes na skalni čeri mirno gnézdi siva golobica, tu kjer si sedaj zavetja išče plahi netopir, kjer le tožno odmeva skovíkanje mrtvaške ptice, bival je nekdaj junašk rod. Tiho je sedaj tu, ali nekdaj je odmevalo stenóvje od štropôta súlic in pikov, rožljanja ostróg in bridkih mečev, prasketanja oščépov in silnih šlemov. Grom je bobnèl tu iz neokretnih lombárd, pokale so puške in samokresi. Tu je iskri žebec kopital trda tla, tu se drvila jata tenkonosih hrtov, tu bučal lovski rog. Minil pa je čas, bedni čas strahovitega pestnega prava; v stoletja teku se je pogubilo vse in zób časa gloje in kruši ostalino divje minulosti.

Za cesarja Karla Vélicega (768—814. l.), ki si je bil osvojil i naše slovenske pokrajine, in ko si je jela naseljena tuja gospôda gradove zidati po naši domovini, zašel je nemški plemič v te kraje. Takrat so krili še pragozdje Kras; tedaj je še lomastil širovrati zober po teh šumah, po katerih še ni pela sekira. Takrat je še ščetínar véper s čekáni svojimi razrijal tu prstena tla pod stoletnim hrastovjem, po

drevji plezal bistrooki ris in divji maček, po lesi taval kosmatin medved in tulil vedno gladni volk. Takrat so mrgolele hoste še mnogojacih živalij: jelen, srna, zajec in lisica so bili tako navadni tu, kot dandanes katorna ali skalna jarebica. Vitezu, ki je zašel le-sem, ugajala je baš divjina, omilila se mu otlina tam v kršji. Porodil se mu je v glavi črtež, katerega je tudi zvršil: tam v duplu pod skalami si je sezidal grad v stan, v obrano proti sovražnim navalom. Nazval ga je nemški Lueg, a domačin mu je pridèl v naščini ime: Grad pred Jamo. Potomci vitezovi so si prisvojili ime: Luegarji.

Stari grad so dolgo v oblasti imeli oglejski patrijarhi, ki so ga prepuščali v fevd plemstvu. Leta 1270. hotel jim ga je odvzeti goriški knez Albert, kar se mu je konečno i posrečilo; toda skoro si ga je zopet osvojil patrijarh Rajmund. Okoli l. 1400. prišel je grad v last cesarju.

Iz rodnega gradú se je širila potem rodbina Luegarjev tudi v druge kraje. Po Koroškem, na Tirolih, po Štajerskem so imeli Predjamski gospodje svoje graščine in gospoščine. Na Štajerskem pod goro Sokoljem so imeli na priliko grad, ki se je zval: »Lueg in's Land«. V Nemškem Gradci jim je bila last hiša, ki še dandanes nosi ime: »Luegers Haus«. Na našem Dolenjskem se še nahaja nekdanji njihov grad Lueg.

Surovi, a srčni in pogumni, v drzovitosti povse jednaki kraju, kjer so se narájali, bili so potomci Lueški. Porojeni v temnem, mrtvem skalovji, vranam in orlom slično, vzgojeni v sivih pečinah, vzrastali so v možáto dôbo. Na divji, siloviti burji so se krepili, in tako se jim je jačilo osrčje, dobivalo jim teló junašk duh, kljubovalno divjost, ki je od starodavnega pradeda prehajala na poznega potomca vnuka. Pri čilih žebcih, med četo brzonogih psov, o žvenketanji silnega orožja, o lovu in borjenji vzrasli, utrjeni za vsako zlò, v srci polnem ljubezni do domovja in do slobode, sovražili, dà, zaničevali so Luegarji vso prijazen, vso mehkost, vso uljudnost človeštva. Kaj je strah, bojazen, tega niso znali — kljubovali so opasnosti ter je iskali. Bòj jim je bilo gaslo, jedino gaslo junaškodivji tej rodbini. Kjer je divjal bòj, tam izvestno Luegarjev nikdar manjkalo ni. Stoletja so si osvajali ter hranili si razsežno bojno slavo. Marsikdo njih si je bil prislužil lovorjev venec z gorko, srčno svojo krvjo, večina njih je poginila na bojnem poprišči, ob kôpi ugonobljenih vragov. Redkokateri njih je učakal visoke starosti, malokdo umrl na postelji. Res, slaven, junašk je bil ta rod! Kronika domača laskavo omenja Bertolda Lueškega l. 1300.; nadalje druzega Bertolda 1327. l. O Frideriku Lueškem pripoveduje Val-

vasor, da se je slavno boril 1462. l. pred Dunajem. Konrad, Pankracij in Nikolaj tega imena so bili celó glavarji tržaškemu mestu. Poslednji te rodbine je bil Erazem Luegar. A njemu se ni milila sreča! Osvetiti se mu je nemara hotela usoda za vsa zlodejstva, vse zlotvore prominulih Luegarjev.

Ni umrl na postelji, niti v slavni bitki, nego pal je zavratno, zločincu prestrigla mu je Morana nemila življenja nit.

Bil je zadnji srednjeveški vitez-plenilec na Kranjskem!

(Konec prihodnjič.)



Kaj pripovedujejo ob Ložnici.

Spisal **M. Cilenšek.**

V.

Blizu Arjevasi vódi vélika cesta po zidanem môstu. Ondu ob cesti stojí grm, ki se bajè ne dá izruvati. Tukaj je mesto, kjer je čakala potnika sreča, ako je le nekoliko zdravih možján nosil v lobánji. Vštric grma se mu je pridružil osel, s katerim se človek sevéda rad ne bráti, ali ta je bil neki veliko vreden. Obtovórjen je bil z dragocenim blagom in spremljal je ponočnika streljáj daleč. Tu pa je, ogledavši se po človeku, izginil brez sledú. Ako bi bil potnik nánj položil roko, vse neizmerno bogastvo bi bilo potem njegova last. Ker se o tem nikdar slišalo ni, mogoče, da še čaka sreča prihodnjega rodú. —

O tobákarjih se mnogo pripoveduje, vse pa meri na bôje, koje so imeli s stražníki. Tobákarji so tihotapili duhán v hribovite kraje in imeli povsod dobrih zaščítnikov, ki so jim takoj naznanjali vsako pretéčo nevarnost. Zaradi tega so bile za to prepovedano rokodelstvo pripravne osobito takšne hiše, ki so stale na holméh, raz katerih je bilo mogoče hitro ugledati prihajajočih sovražnikov. Časih pa niso utegnili več pobégniti in prišlo je do hudega bôja, ki se je navadno krvavo končal. Nedaleč od Godomelj so imeli svojega pomagača, kateri jim je po nôči prenašal prepovedano blagó v Solčavske planine. Dasitudi močen mož je vendar spotoma zeló opéšal in bi ne bil mogel prilézti domóv, da mu ni žena njegova naproti prinesla do Pake poln lonec dobro zabéljenih žgánjcev. Okrepčan je stopal poleg pomočníce domóv in čakal nove prilike. Sevéda je imel zaradi tega ponočnega

posla veliko opraviti z gosposko, ali ponočnjakov ni izdal, kajti predobro je védel, kaj ga potem čaka. Tobákarji namreč niso nikomur prizanašali in izdajico obično do smrti mučili. Najčešče so ga privezali k drevesu in tako dolgo okoli njega gonili in tepli, da je izdihnil dušo svojo. Ako pa niso utegnili, opravili so kazen kar na kratko s tem, da so se sovražnika svojega iznebili s krogljo. —

Za prejšnjih časov so bile kolíne povsod v navadi. Kláti sevéda ni znal vsakdo, zatorej pa je imel izurjenec temveč pôsla. Prigodilo se je, da so praznovali tak svetek tam nekje ob Pirežici. Veselili so se pozno v noč in natrkani razšli vsak na svoj dom. Tudi brez godca niso bili, kakor navadno, na tej pojedini, ki je družbo razveseljeval z gosli. Da je vmes vpletal tudi razne šale in brìl mnogovrstne burke, to je bila že stara navada góđčevska. Čim večji mojster je bil v tem, tem rajši so ga imeli in tem gošče so ga vabili na veselice. A našemu se je domóv gredé huda godila. Pot ga je vêla po gozdu in ker je pod nogami škripalo, stopal je hitro. Pa jedva pride v največji les, kar mu zareží naproti volčje žrelo. Brž je bil trezen in si tudi védel pomagati. Vrgel je klobáso kolikor možno daleč po snegu in v tem, ko je grdoglédec stikal za njo, ubral je pot kar najhitreje. Tako je delal, dokler je bilo kàj v canjici. Kaj pa zdaj? Večkrat je namreč čul, da je volk pasjega rodú in kakor ne ta, tako tudi volk ne mara poslušati nobene godbe. Zatorej prime krčevíto za gosli in dreví lók po strunah, da so čudno cvilile. To je gladúna tako strášilo, da je ostajal zmerom precèj oddaljen od veseljáka. Tako sta se bala drug drugega in se pomikala počasi. po gozdu. Godcu izpodrsne in pade. Nevšečna godba utihne in takoj mu je volk za petámi ter ga potegne za kožuh. Hipoma vstane v smrtnem stráhu in prične znova gósti ter se reši volka zopet za primerno daljo. Tako sta prišla skoro do Ložničinega mósta. Bil je že skrajni čas, kajti gosli so imele samó jedno struno še célo, druge pa so visele popókane nizdolu. »Zdaj sem na môstu, preko njega ne pojde požerúh«, misli si godec in je pogumnejši. In res, kakih deset korakov pred mostom ustavi zver nadaljno zasledovanje in to je bil zadnji čas, kajti tudi zadnja cvileča struna je odpovedala službo svojo pretrgavši se na dva konca. Pa ne mislite, da dobrovoljček ni več zahajal v vesele družbe. Dà, samó domóv je hodil po takih nevarnih krajih zmerom drugega jutra. —

Povedal sem že, da je za Godomeljsko vasjó ob izvirku Godomlje períšče, kamor hodijo prât gospodinje in dekleta. Da se to dogaja za dneva, je naravno. Pa kaj se pripetí! Sredi vasí stojita lipi, kjer se mladina na trati prav rada igrá. Po stari navadi pa se zbirajo ondukaj

fantje, kakor hitro se je opravila domá večerna molitev, poležejo po travi in si pripovedujejo dogodke minulega dné. Saj si imajo pa res mnogo povedati, osobito ob sobotah, ko so tudi tisti prisotni, kateri gredó med tednom za delom na razne kraje. Gospodárstvo jim je najčešče deveta briga; pa kaj ne bi, saj itak po ves dan opravljajo težka dela. Tu se rajši poménkujejo kàj drugega. Tudi je časih treba pognati kakega pobalína, ki se drzne priti v njih društvo, dasi še ni fant. Bližajoče dvajseto leto ga šele nekoliko opravičuje, shajati se po nôči s tovariši svojimi. No, pa tudi to je pogojno; mora se namreč zavezati, da se »prikupi« o prvi priliki. To jim daje mnogo gradiva, da razpravljajo prav natanko o njem. Potem se omenjajo še drugi, katerih sicer ni pod lipo, a zaradi starosti svoje tudi letos pridejo na vrsto. Tako se plete govorica o fantovstvu in pijači; časih pa zakrožijo kako domačo pesem, in dajo s tem ‚izvoljenkam‘ svojim glas, da jih čuvajo tujih usiljencev. No, to bi bila voda na njih mlin! Zdravih udov ne bi prinesel domóv, tako bi ga našeškali in nikdar bi se mu zopet slà ne budíla po tem, kar váruhi že ‚svoje‘ imenujejo, dasitudi tega ne priznavajo niti drug drugemu. Tako vasujóčim fantom je pretresel vse kostí šum, ki se je razlegal neke sobote večer od períšča. Prala so bajè pred polunočjó vaška dekleta ondu in se tako glasno razgovarjala, da so jih fantje po glási spoznali. Groza jih je izpreletávala vedoče, da je perilo že posušeno. Osrčijo se in stopijo iz vasí. Nikogar niso srečali in tudi na períšči ni bilo žive duše. Kaj je torej pomenjalo to pranje? Vendar ne smrti ali vojske? Ne, vsega tega ne! Morda so bile čarovnice, ki so, glasove domačih deklet posnemajoč, dražile fante, da bi po navadi svoji delale jezo in prepir med mirnim ljudstvom. Molčali so sicer o tej stvári fantje, da ne bi razburili prebivalstva, a samí so vendar prav oprezno ravnali, dokler se niso uverili, da bi bilo takšno natolcevanje krivično. —

Gozdi se zmerom bolj krčijo, na njih mestu pa nastajajo zeleni travniki in rodovita pólja. Tudi ob Ložnici se je razprostiral lep hrastov gozd do Godomelj. Potok mu je bil severna meja, vas pa je stala ob južnem konci, ali bolje povedano, ob periferiji poluokrožne šume. Ta gozd se je imenoval po podobi svoji »Okroz« in je dajal vaščanom lep dobiček. Želod so pobirali in svinje ž njim pitali, ježíce pa prodajali; listje jim je dajalo stelje. Gozd je bil občinska last. Sčasoma so jeli podirati tudi drevesa in temni gozd se je po nekatera mesta rédil bolj in bolj. Takšni prostori so jim rabili v pašnike in pozneje vse ozemlje. Sedaj pa ni videti ondu nobenega drevésa, ampak zemlja je lepo pokmétovana in donaša koristi na drugo stran. »Okroz«

je bil še za mladosti moje nekako poseben kraj, kamor si nismo prav úpali otroci. Tam so namreč za prejšnjih časov, dokler je stal razsežni les, imele čarovnice shode svoje in zaradi tega so ga vaščanje tudi skrčili. Ako se je vračal po ‚večni luči‘ moški od dela ter moral skozi les, bil je izgubljen za nocojšnji večer. Izza kakega débla je bajè skočila copernica, vrgla mu uzdo preko glave in ga vprašala: »Ali me poznaš?« Na odgovor: »Hudič te poznàj!« zasédla ga je kakor svojega konja in ga gonila na vse pretege daleč krog. Onemogel je prišel proti jutru ubožec domóv in ni védel ničesar povedati o tem, kar se je godilo ž njim. Samó tega se je spominjal, da je bil dobil uzdo na glávo. —

Sreča teríca silnega možá. Ta jo čudno pogleda, prime za roke in strese, da so ji zobje zaklepetali. Povedala je dogodek prijateljicam svojim, katere so ji rekle, da nikdar več sita ne bo, kajti to je bil »Netèk«, ki ima do človeka tako moč, da mu še tako obila hrana ne zaleže dosti, ako ga je malo potresel. In res, teríca je použila svoj kos kruha, pa je bila še bolj lačna. Šla je od ženske do ženske, vsaka ji je dala polovico južine svoje, a ni bila sita. Tako se ji je godilo vse življenje. —

Bil je oče, ki je imel zlatega konja. Ko je odhajal v mesto, izročil je sínu vse ključe, samó jednega ne. Ko je bil že daleč, pogleda sin skozi razpóko v hlev in ugleda omenjenega konja. Dolgo ne more odpreti vrât, ker nima pravega ključa. Napósled se mu to posreči, zajezdi konja in odjaha za očetom. Prehití ga in beží dalje; oče pa za njim.

Ko ga je že skoro dohajal, reče konj jezdecu svojemu: »Vrzi tri zrna prosá na tlà!«

Zdajci vzrase trnjeva gošča in oče vpije za sinom, kako mu je tu ravnati.

»Grízite z zobmí, kakor sem jaz!«

Šlo je. Zopet je sínu za petámi.

Konj pa reče: »Vrzi tri pšeníčna zrna na zémljo!«

Zdaj so nastali strmi hribi, po katerih je oče po nasvetu sinovem tako dolgo tolkel, da jih je zravnàl.

Tretjič mu je za petámi. Zdaj pa vrže solí na zemljo, in bilo je mórje. Ko pride oče do njega, zavpije za sinom, kako naj pride preko vode.

Sin odgovorí: »Obesil sem si mlinski kamen na vrat in plaval na nasprotno stran.« Oče si misli: »Dobro, da se hitreje posušim, obe-

sim si dva.« Tako se je sin iznebil očeta, ker se je bal, da mu vzame zlatega konja. —

Bil je oče, ki je imel tróje otrók. Po máterini smrti je prišla v hišo huda mačeha, ki je otroke prav ‚pisano‘ gledala in sovražila. Ko nekoč ni bilo očeta domá, pokliče ‚pisana mati‘ otroke in jim pové, da gredó očeta pričakovat. Vêde jih visoko v hribe in ondu reče, naj počakajo, da stopi na stran. A ni je bilo nazaj, odšla je po drugi poti domóv. Ker ji starejša hči ni zaupala, vzela je bila kaše s seboj in jo potresala po poti, pa vendar tako, da mačeha tega ni opazila. Prišli so po tem slédu domóv. Drugega dné jih zopet zvabi v hribe, toda zgodilo se je kakor prejšnjega dné. Vsa srdita, da se ji ni posrečila ta nakana, vzame nož in kliče otrôke. A poskrili so se bili, ker so slutili nevarnost. Hudôbnica vendar prej ne miruje, da jih najde. Zdaj odseka prvemu glavo, drugemu roki in tretjemu nogi ter jih pomeče v blato. Ko pride mož domóv, vpraša po otrókih, a zverska mati trdi, da ne vé zánje. Oče jih išče povsod in nápósled najde na omenjenem mestu, kar ga tako razjezi, da zgrabi sekiro in grdo ženo razseka na dróbne kóse. To je bilo plačílo njeno za toliko hudôbo. —



Srčni vzdihi.

1.

V dežêle mnogotere
Odprta mi je pót,
Odšèl, oj, daleč bi lahko
Tja v širni svet odtód.

A od dežêle vzôrov,
Dežêle svojih nad,
Strašnà globél me lóči
In brêzno in prepad.

2.

Jaz znám za vrt prekrásen,
Kjer upanja cvetó
In kjer zaziblje nâd nebròj
V sèn jádnika ljubó.

Naj vam, ljudjé sebíčni,
Svét lep se vidi vrt —
Jaz pa le v kraje si želím,
Kjer je kraljica — smrt

3.

Tožíti vam ni treba
Vi, bratje, za menó,
Solzíti se ni treba
Ko spal bom pod zemljó;

Napisa i ne trebam,
Kdo tukaj miren spí,
Nì križa, niti kipa
Srcé si ne želí.

A vendar položíte,
Ko bodem smrti plen,
Nad glávo vi mi gosli
Na gròb cvetnozelen!

4.

Gradóv jaz bélih nimam,
Nì srébra, nì zlatá,
Srcé si moje ne želí
Posvètnega blagá.

Nebéški pa prinesel
Svét angelj je krilàt,
Od Bóga v solzni dól poslán,
Mi pésmij svét zaklàd.

5.

Nekdàj življenje mirno
Srcé mí bílo je,
Ko v nádejah in slájih
Se radostilo je.

Odkár pa béden štejem
Na stó in stó prevár,
V srcé se mi je vsêlil
Nemir in ž njim vihár.

6.

Ko míslim, oj, kakó
Osrečil svoj bi ród,
Da bi mu tujec krut
Ne bil več zèl gospód:

Polóti se srcá
Obùp mi in vzdihljáj:
Kedáj, oj, národ moj,
Ti srečen boš, kedáj? —

7.

Solz sléharna, ki jih okó
Mi v žizni porosí,
Otóžna sòlza grenkozlà
In trpka se mi zdí.

A izgubí se jád in ból,
Ozdrávi ráne mi,
Ko sòlza môtna a ljubkà
Na líce káne mi.

Slavomír.



Michaíl Nikíforovič Katkóv.

Spisal **dr. Fr. J. Célestin.**



V naši dôbi malih značajev, ko se mogočno šopiri širokoustna posrednost, dobiva samó nenavadno jaka, genijalna sila obče priznanje. Že mnogo desetletja moremo v vseh delih svetá takih velikih ljudij našteti le jako malo. Národ, ki ima takega človeka, rad ga posluša, ker čuti, da ga zopet nekaj kliče na veliko delo, ker bi se rad povzdignil iz pustega kroga malenkostnih interesov do ónih visot, kjer plapola in ogreva človeška srca sveti ogenj idejalizma — ne ónega sanjarskega čuta romantikov — ampak ónega idejalizma, ki ima svoje korenine v realnem življenji, iz njega rase ponosno kvišku kakor mogočno drevo, cvetè na visini omike. In njegov dehteči cvet obrača naše oči gôri, gôri in srca naša prešinja sveti ogenj ljubezni, požrtvovalnosti in óne radostne nade, v kateri je človeštvo vršilo vsa največja svoja dela, óne nade, ki oživlja, a ne ubija v obupnem pesimizmu, óne nade, ki nas učí, da človek ne živí samó ob kruhu . . . Takih nád nima oboževanje prirode, države, ozkosrčne národne koristi t. j. óno oboževanje, ki národom daje le senco prave

sreče, vara jih kakor fata morgana v puščavi žalostnega življenja, polnega krivice in obupa: in javljajo se krivi preroki »krví in železa«, »novi moloh« požira ljudi; národi pa mu jih samí mečejo v žrelo — za senco krvave slave, za korist brezvestnih spekulantov žrtvuje se — vse . . .

Slovanstvo, polno volje in nád, ali v delu neizkušeno in izvrženo mnogovrstnim napadom lokavih sovražnikov, ki napadajo nánj sedaj v ovčji koži v ime kulture, sedaj brez nje v ime »upravičenih« zahtev svoje koristi in višje omike, ki zahteva »kulturnega gnoja« od tujih národov. — Bolj nego germanstvo in romanstvo potrebuje slovanstvo velikih móž in voditeljev na težavnem poti napredka, móž obzirnih, vestnih, s širokim obzorjem in óno neomahljivo energijo, ki jo daje le mogočna véra v pravo stvar in goreča rodoljubna ljubezen.

Med take móžé sme s ponosom šteti ruski národ Michaíla Nikíforoviča Katkóva.

M. N. Katkóv se je bil porodil l. 1818. v Moskvi in je bil tu vzgojen. »Bêlokámennaja mátuška Moskvá« je njegova zibelka, óna mati ruskega národa, ki tudi izza Petra Vélikega čuti, da je srce Rusiji, verna čuvarica národne misli in težnje. Pripràvivši se domá pri materi za gimnazijo je stopil v prvo moskovsko gimnazijo ter v vzgajališči prof. Pávlova dovršil srednje nauke in potem prešel leta 1834. na moskovsko vseučilišče. Izbral pa si je »historiko-filologički fakultet«, ker je tedaj mogočno vplivala posebno filozofija na mlade ljudi. Štiri leta je bival na vseučilišči in se družil s prijatelji, odušev1jenimi kakor on za vse dobro in plemenito. Dovršil je nauke z odličnim vspehom. Tedaj je vladal strogi Nikolajev sistem, ali na veliko srečo je imelo moskovsko vseučilišče več izvrstnih profesorjev na pravnem in hist.-filol. fakultetu, ki so znanost učili ne kakor mrtvo abstrakcijo, ampak kakor živ izliv človeškega duha, kakor najvišji njegov cvet in sad, ki ima bogatiti um, oživljati in krepiti voljo, da mladi ljudje postanejo znajoči, značajni, plemeniti rodoljubi in človekoljubi. Ni torej čudno, da so takšni profesorji imeli dobre dijake, ki so vneti iskali resnice in pili »živo vodo« iz studenca znanosti, da se podkrepé za delo v življenji in ne dadó, da kraj oficijalnega mrtvila usahne vir plemenitih teženj za vsestranskim napredkom. Profesorji Granóvskij, Pávlov, Nadéždin so imeli posebno velik vpliv. Mladež se je bila razdelila na dva tabora: jedni so bili goreči privrženci Hegla, neki tudi Schellinga, drugi pa so se poprijeli St. Simona, Fourriera, Cabeta in francoske socijalistične filozofije sploh ter so zajedno visoko čislali pi-

sateljico George Sand. V prvi tabor je spadal tudi mladi Katkóv, ali ni igral tako važne uloge kakor n. pr. Stankévič, Bakúnin, Bêlínskij, Bótkin, K. Aksákov in nekoliko tudi Chomjakóv. V drugi tabor so kmalu prešli Herzen, Ogarév, Sátin ter je potem k njim prešel radikalni Bakúnin in napósled je bil tudi Bêlínskij bolj na njihovi stráni. Chomjakóv, brata Konstantín in Iván Aksákov, brata Kirêevskija so potem osnovali svojo stranko slavjanofilov in so posebno proučávali národno življenje v minulosti in sedanjosti ter iskali pravih ruskih (in slovanskih) načel.

Zvršivši vseučilišče je šel Katkóv v Berolin, da sluša Schellinga, katerega je posebno ljubil, potem v Kraljevec (Königsberg) in je v Nemčiji ostal dve leti. Pohodil je tudi Francosko in Belgijo, povsod marljivo učeč se. V državno službo ni stopil, temveč je na podstavi filološke razprave (ob elementih rusko-slovenskega jezika) postal (1845) magister in pristav na moskovskem vseučilišči. Leta 1853. pa je izdal svoje delo: »Očerki drevnêjšago perioda grečeskoj filozofii.« Ali uredništvo vseučiliških »Mosk. Vêdomosti«, katero je bil prevzel že 1850. leta, prisililo ga je, da je pustil vseučiliško stolico in posvetil se popolnoma časnikarstvu. Do 1862. leta urejal je list v imeni vseučilišča, a tega leta ga je prevzel v najem. Odločen korak je stopil 1863. leta, ko je ognjevito branil ruske interese proti Poljakom, ki so se bili uprli — Napoleonu in nekim aristokratskim emigrantom na ljubo — nepripravljeni ter so izgubili óno široko avtonomijo, katero so uživali do 1863. leta. Vse reforme n. pr. osvobojenje kmetov (1861), administrativne, sodne in financijalne, reforme gimnazij in vseučilišč je pripravljal s svojimi članki in je mnogo pripomogel, da v liberalni odušévljenosti niso šli Rusi — predaleč. V gimnazijah je zagovarjal s tovarišem P. M. Leontjevim, vseučiliškim profesorjem klasične filologije, posebno klasicizem in je dosegel, da je bil uveden skoro strože kakor pri nas.

Že 1856. leta si je bil osnoval vêlik mesečnik »Russkij Vêstnik«. Vánj so pisali najboljši ruski pisatelji pesmi, romane, povesti, poučne in strogo učene članke, največ v istem duhu, kakor so bile pisane »Mosk. Vêdomosti«. V dveh velikih organih kazal, pojasneval in branil je Katkóv s sotrudniki svojimi ruska načela, ruske interese. Zanimal se je vedno jednako goreče za zunanjo in nótranjo politiko, za poljedeljstvo, kupčijo, obrt in je branil z obširnim znanjem in talentom svojim ruske koristi, koristi ne jednega stanú, ampak vsega národa. Četudi so mu očitali, da je bil v mladosti velik privrženec Angležev in njihovega self-governementa ter se je časih res zdelo, da

preveč poudarja ta tuji oblik: stopil je potem na realna tla ruskega življenja, ruskih interesov v širokem zmislu. Ruska politična in gospodarska samostalnost mu je bila idejal.

Za vzor svoj se je boril z vso energijo silnega značaja in talenta, če ga vodi ljubezen in globoko prepričanje. A borba je bila težka. Boril se je v Rusiji proti zapadnikom, proti stranki »Vêsti«, proti radikalcem in nihilistom, celó proti zemstvom, ki zastopajo samoupravo, morala je pasti večkrat grenka beseda, ker so se te ustanove le prerade izpreminjale v torišče borbe osebnih interesov óne stranke, ki je zmagala pri izborih. Grajal je mrtvi birokratični formalizem, podkupnost in protekcijo; on, ki je v nekem zmislu zastopal oficijalno Rusijo, grajal je sodišča, posebno ustanovo porotnikov, če so porotniki v znani slovanski slabosti očitne krivce proglašali za nekrive, on je z gorečo, prepričevalno besedo kazal, do kakšne vsestranske slabosti mora voditi tako pomanjkanje moralne energije. Videl je, da to pomanjkanje izvira gotovo najbolj iz slabe domače discipline v mladih letih, videl, da je pouk v učilnicah sploh premalo usredotočen, da gre vse razvitje društva bolj na široko nego v globočino, da bi mogli vzgajati se pravilno — resni, globoko omikani umovi; videl je, da inteligencija teži le bolj za najnovejšim, kar se piše in dela na zapadu, in da rada sprejemlje ravno óno, kar je najskrajnejše, četudi je najmenj dokazano, ter je leta in leta boril se, da si inteligencija v strogem klasicizmu pridobi potrebno globokost razumevanja zgodovine, disciplino uma, stalnost. Rusom mrtvi jeziki niso bili po volji; najbolj so vpili na Katkóva in mu očitali, da hoče v mladih glavah zatreti vsako napredno misel. Napadali so ga zapadniki in radikalci večkrat s fanatično brezozirnostjo in mu podtikali namene, katerih nikoli ni imel. —

On ni bil in ni mogel biti proti napredku, ni mogel biti sovražnik misli, da se razvijajo bolj in bolj vse sile národa, da bode menj potreboval administrativne opeke. Ali dobro znajoč, kako sta inteligencija in národ sploh še slabo vzgojena za večjo samostalnost, kakoršne so si želeli po zapadnem obliku: moral je pisati, da se ne poskuša óno, kar niti na zapadu ni opravičilo nâd. S kako prepričevalno besedo in grenko ironijo je kazal na žalostne pojave parlamentarizma, ko se velikokrat izbira in voli na osnovi širokega podkupa in druge korupcije, ko se glasuje na isti osnovi, ko se parlamentarne večine pretvárjajo v prosto orodje vlade, ki nikakor ni tako odvisna od njih, kakor si mislijo (in to je časih prava sreča), časih pa v orodje borzine in druge spekulacije (in to je najhuje). Kako bi mogel misleč človek priporočati Rusiji sistem, s katerim se navadno daje svoboda

denarnim pijavkam, da sišejo národno kri, sišejo in ne odpadajo nì tedaj, ko so okoli njih le gospodarski mrliči: národni pavperizem! Za to je Michaíl Nikíforovič boril se za samodržavnega carja; saj mislečemu jasno kaže zgodovina, da je pod samodržavjem rasla in rasla Rusija, raslo po številu in po energiji velikorusko pleme do sedanjega pomena, kaže mu pa tudi, da se samoupravni poskusi, v katerih igra inteligencija glavno ulogo, v Rusiji do sedaj niso ravno posrečili. Ali da Katkóv proti samoupravi ni bil načelno, vidimo iz tega, da teh načel in samoupravnih ruskih organov ni pobijal, temveč le nezdrave njih pojave, da je branil véliki národni samoupravni oblik: rusko samostalno občino (mir), s katero se je do sedaj obvaroval národ od kmetskega proletarijata, branil ga in priporočal le večji nadzor, da se ne plodé selske pijavke in po zakonu jednakopravne občane de facto ne pretvárjajo v robe pijavek. Zato je živo priporočal ustrojstvo kmetske banke od strani države, pazno sledil za njenim razvitjem in se ni ravno veliko menil za gospodo vélike posestnike (a ti so bili največ privrženci njegovi), če so se indirektno pritoževali, da pada njihov vpliv z večjo samostalnostjo kmetov, dobivajočih po céni denar iz banke.

Da je nihilistične pojave neusmiljeno bičal in priporočal pomočke, da se odstrani ta nezdravi pojav, razumeje se samó ob sebi. Ali trdil je ne jedenkrat, da so nihilisti v glavnem slepo orodje neprijateljev domovine, da dobivajo pri njih pouk in podporo in da je število Nerusov med njimi bilo vedno precejšnje.

Res, on je jasno videl, da Evropa v obče ni prijazna Rusiji. Vezí sorodstva z ruskim carskim dvorom in zložni zgodovinski in politični odnošaji so se bili zložili tako, da je Prusija rasla pod mogočnim okriljem ruskega orla in je to sáma priznavala. Katkóv je po spominih mladosti svoje visoko cenil Nemčijo in zagovarjal prijateljstvo ž njo: tudi nemško carstvo je pozdravil brez straha. Ali Nemci v tridesetih in štiridesetih letih so bili precèj drugačni kakor so sedaj: tu se je bil Michaíl Nikíforovič nekoliko zmotil, zmoto svojo je uvidel s polno jasnostjo po berolinskem kongresu, ko je Prusíja in ž njo Nemška pokazala pravo svoje lice in začudila svet z nehvaležnostjo svojo. Že prej se je glasil Katkóv časih proti poplavi zapadnih (poljskih) pokrajin z nemškimi tvorničarji in delavci na škodo ruskemu obrtu in kupčiji. Ali po berolinskem kongresu se je obrnil naravnost od Nemčije k Franciji, četudi ga je nestalnost francoskih odnošajev nekaj odvračala od formalne zveze ter je priporočal in — sme se reči — tudi največ pripomogel, da se je Rusija vendar poprijela politike »svobodnih rok.«

Ker je videl, da si je ruski národ na svojih prsih odgojil ljutega gada, boril se je Katkóv z vso odločnostjo tudi za gospodarsko samostalnost in neodvisnost od Nemčije. Carine so se povečavale, da se váruje domača produkcija, in ko je Nemčija začela iztiravati ruske podložnike in povišávati carino tako, da je ruskemu žitu skoro popolnoma zaprla mejo: odgovorili so Rusi odločno z zakonom z dné 26. marcija t. l., po katerem se morajo Nemci seliti iz Rusije ali pa se porusiti, če hočejo obdržati posestva, tvornice, mesta ravnateljev, oskrbnikov itd. Nemčija pa je na to začela bòj proti ruskim kreditnim papirom. Ali Katkóv je kmalu mogel povédati, da ta bòj, ker je ostal osamljen ter se mu niti Dunaj ni pridružil, škodi največ Nemcem, in je videl, da je tudi ta bòj le korak dalje do gospodarske samostalnosti Rusije, kakor je bil tudi že Ivan Aksákov spoznal. Katkóv že dolgo ni zaupal Nemcem: radi bi bili dobili njegovo pomoč. Take poskuse je naravnost tiskal in bičal, pruskemu princu Frideriku Karolu pa je v lice dejal, da je Nemcem odločen nasprotnik.

Godilo se je njemu, kakor se godí slovanstvu sploh.

Neprijatelji slovanstva so govorili, da je Katkóv panslavist, med Slovani pa se je čulo časih, da je preveč Rus, celó — panrus. Resnično to ni, nì jedno nì drugo. Bavil se je bil s slovanskimi ježiki in je poznal literature. V politiki se je najprej moral pečati s Poljaki za vstaje 1863. leta: vstaja je bila udušena in Poljska urejena tako, da se je povečal ruski vpliv in da je ruski jezik dobil veljavo državnega jezika. Vse to je bil priporočal Katkóv. Potem pa je jedenkrat izjavil, da je ruski národ pripravljen desnico dati poljskemu, ako se zadovolji z etnografsko Poljsko in ako se odreče zgodovinski Poljskí do 1772. leta ter sprejme misel slóvanske vzajemnosti brez »zadnje misli« ter ne rabi nič več za orodje tujih spletek proti Rusiji. Večkrat je omenjal odnošaje avstrijskega slovanstva in jih z veseljem pozdravljal, če je napredovalo. Grajal pa je nasprotnike slovanske ravnopravnosti, če se je kratila. V obče pa se ni veliko bavil z avstrijskim slovanstvom, veliko menj kakor bi se bil »panslavist«; on je bil res najprej in najbolj Rus bistrega uma in je videl, da ima slovanstvo z Rusijo veliko svetsko nalogo, kateri se Rusija odreči ne sme, če se neče odreči zgodovinskemu svojemu razvitju. Borbe za slovanstvo ni iskal, ali ko so jo narinile grozote v Bolgariji in je ves ruski národ prešinila jedna misel, da treba krščanskim bratom pomoči: povzdignil je tudi on odločno mogočni svoj glas ter je po berolinskem kongresu budno motril dogodke na Balkanu in ni nikoli malodušno pritrdil ónim, ki so nejevoljni svetovali, da Rusija prepústi nezahvalne balkanske

národe samim sebi, in ni obupoval nì tu, ko so mnogi Rusi obžalovali, da se je na Balkanu prelilo toliko ruske krví in za južne brate dalo toliko materijalnih žrtev. —

Vzela ga je smrt kakor vojnika sredi boja 1. dan avgusta t. l. v selu Znamenskem. Oddehnili so si Nemci in Madjari in izlivali žolč še nad odkritim grobom. Obžalujmo!

Slovanstvo, Francozi in Angleži pa so izrazili sočutje svoje na dostojen način. V Rusiji se je javil s prestola glas globoke žalosti: »Silna beseda ranjkega Vašega moža, oduševljena z gorečo ljubeznijo do domovine, budila je rusko svest in jačila zdravo misel v burnih časih.« — Ali »v žalosti imamo nado: umrl je človek, pravi krščan, ki je delal jedino le za srečo bližnjega, trudil in mučil se za domovino z vsemi silami (vladika možajski Aleksander).« — On si je bil popolnoma svest »velike zgodovinske naloge, za to je beseda njegova imela tolik pomen (Nóvoe Vrémja).« — Rusija izgublja »ne samó največjega časnikarja, ki je ustvaril politični pomen ruskega časništva, ampak izgublja sosredotočen um, ki je v težkih časih zbiral okoli sebe zdravo javno mnenje ter mu kazal ravni pot (St. Peterb. Vêd).« — Za Moskvo je izpregovoril njen župan Aleksêev in dejal med drugim: »Od poljske vstaje sèm je grmela silna njegova beseda . . . bil je mnogim učitelj, nositelj ideje samodržavja, jedinstva sile in mogočnosti Rusije.« — Glasno, silno je govoril »resnico, grozno in neizprosno razkrival laž, odločno in brez strahú branil rusko korist (vladika Misaíl).« — Ali za to, »koliko skrbi je pretrpela ljubeča njegova duša, dokler niso vsi jasno videli tega, kar je bil on videl najprej. Koliko žalosti, klevet, hudobnih jezikov moral je trpeti za nesebično svojo službo jasno in živo seznani resnici, dokler ni mogočna njegova beseda samó z notranjo silo prešla v zavest in prepričanje milijonov, ki so jo čitali. Res, diven prizor! Človek ne na visokem mestu, brez državne vlasti postaje vodja javnega mnenja mnogomilijonega národa . . . Samó jedno nas vznemiruje pri grobu pokojnikovem: pravi ruski rodoljubi gredo drug za drugim v grob. Bodo li našli se vredni nasledniki, jaki v besedi in činu? (moskovski mitropolit)«

Michaíla Nikíforoviča smemo primerjati »svetilniku, stoječemu na jakem trdem granitu in širečemu vzvišeno-mirno luč po zrkalni površini morja, ko je mirno, ki pa jednako mirno lije spasonosno svojo svetlobo tudi tedaj, ko okoli njega strašno šumí in bučí burja. grozno bijó valovi in besni morje . . . Drug za drugim gredó v grob najboljši ljudje. Zakaj so oni bili tako silni in krepki, a mi smo tako mali in slabi? Zato ker so v prvi svoji vzgoji odrasli na načelih vzvišenega

filozofskega idejalizma, ki jim je jačil um, domišljiji dajal krila, širil jim duhovno obzorje in dvigal duhovni vid in vedno držal vprašanja njih misli in njih čuta v višjem, duhovnem krogu. Najbolj pa zato, ker je takšen čisto človeški, prirodni pot njihovega razvitja se vršil pod živim vplivom blagodatnih načel pravega, pravoslavnega krščanstva . . . njihov zaklad je bil na nebu, tja so težile vse njihove svrhe in težnje (vladika Antónij).« Cerkev in društvo, državo in družino, znanost in umetnost, vse straní človeškega življenja je obsezal s svojim orlovskim, bistrim očesom, vse je ocenjeval, označeval in vstrájal s svójim genijalnim umom, ob vsem ga je bolela njegova velika duša . . . Pravoslavje, samodržavje, národnost so velike besede, napisane na zastavi delovanja njegovega, one so od nekdaj osnova ruskega življenja . . . Njegova beseda se je glasila kakor beseda staropisemskega preroka: samó se spomniti gorečih besed njegovih za bratsko združenje slovanstva z Rusijo na čelu, katere veliko bodočnost je oznanjal. Spomnite se njegovih krepkih in silnih svaril, da se ne damo zavleči zapadu; kako je grozno razkrival lažni liberalizem, ki uči novo poganstvo . . . Njegovo tiho, domače življenje je bilo malo znano svetu, ali neki vendar vedó, s kako genljivo ponižnostjo je tu (v cerkvi) priklanjal starikava svoja kolena k molitvi, s kakim pobožnim trepetom se je približaval, da prejme sv. Obhajilo . . . Neizprosno strog odkrivatelj človeške laží na tem pokvarjenem svetu, bil je angelj mirú v nedolžnem otroškem svetu (J. Solovjév).«

Ugasnil je mož, ki je imel v Rusiji vpliv, kakor pred njim noben privaten človek, ker je izražal vest vsega národa. Ko so ga nekdaj vprašali, kako da je car navadno istih mislij kakor on, odgovoril je: »Ker sem tako srečen, da imam iste nazore, kakor car.« Ljubil je carja in domovino, koristil carju, budil domoljubje, ljubil slovanstvo in v človeštvu vse plemenito, ljubil je vse to z živo krščansko ljubeznijo. Sovražil pa in preganjal je vse nasprotno, kakor se spodobi pravemu móžu.

Ugasnil je, ko se je po 1863. l. prvikrat zopet popolnoma bilo postavilo javno mnenje na njegovo stran, ali Rusija ima še móž, bistrih glav z železno voljo, ki se boré in se bodo borili brez strahú za srečo domovine pod zastavo pravoslavja in samodržavja na vélikem poti, ki ga imata pred seboj Rusija in slovanstvo.



Iz francoske dôbe.

Slovenski uradni spis iz leta 1810. Priobčil **P. pl. Radics.**

rhiv mesta Kamnika hrani jako zanimiv uradni spis v francoskem, nemškem in slovenskem jeziku iz leta 1810.

Ta spis obseza obravnavo vojinskega sodíšča francoskega v Ljubljani o nekaterih kmetih iz Št. Ožbolta, s Troján in iz Hrastnika, ki so umórili več Francozov. [1]) Nekatere izmed teh kmetov so potem Francozje ujeli ter jih postavili pred vojinsko sodišče v Ljubljani. To jih je obsodilo na smrt in dotični zločinci so bili postreljêni za zidom pokopališkim pri sv. Krištofu v Ljubljani. Uradni spis, ki obseza obravnavo in sodbo v francoskem, nemškem in slovenskem jeziku, tiskan je na dvojni pôli in razširjen je bil po deželi v 600 izvodih. Meni se je zahvaljevati zánj prijaznosti gospoda c. k. davkarja Steske v Kamniku.

Dandanes pripada ta „Sodba" že najzanimivejšim „redkim stvarem" deżele naše; zatorej mislim, da mi bodo bralci „Ljubljanskega Zvona" hvaležni, ako jo priobčuje brez posebnega tolmača. Saj se vsa stvar bere jasno iz spisa in ne potrebuje posebne razlage. Uradni spis — najbrž v Vodníkovem prevodu – slôve takó:

SODBA.

Posebno zvolenih sodnikov čez tolovajstva krive.

V imenu svetliga Cesarja inu Krala.

Danas trideseti dan prosinca, v' lejtu tavžent osemsto inu deset.

Sodniki za to sodbo so bili zvoleni po postavah francoskih, danih v' lejtu 12 inu 1806. Zbrani so bili iz med officirjev per slovenski vojski v' Lublani, inu so bili ti gospodje:

Baron Roussille, Oberst petiga peš regimenta, vud častniga legiona, Prezident.

Detallant kapitan, osemnajstiga lahkiga péš regimenta, vud častniga legiona, sodnik.

Pessey kapitan, 5 peš regimenta, sodnik.

Dejouglas, kapitan 18 lahkiga peš regimenta, sodnik.

Tissot, kapitan 5 peš regimenta, vud častniga legiona, sodnik.

[1]) A. Dimitz vidi v tem činu „einen verspäteten Ausläufer der verunglückten Insurrection der krainischen Bauern gegen die beginnende Fremdherrschaft (October 1809). Glej njegovo „Geschichte Krains", IV. p. 316. Pisatelj.

Primeri tudi poslednje poglavje Jurčič-Kersnikovih „Rokovnjačev". Uredn.

Allie z, Lieutenant 18. lahkiga peš regimenta, sodnik.

Giraud, Lieutenant 5. peš regimenta, vud častniga legiona, sodnik.

In gospod Coste kapitan 5. peš regimenta, vud častniga legiona je bil referent inu cesarski komissar. Vse té je zvolil Excellenz gospod Maršal vojvoda Dubrovski [1]) inu General Poglavar slovenskih dežél. [2])

Za aktuarja je Referent imenoval gospoda Gay furierja 5. peš regimenta. Po zapovdi sedmiga inu osmiga člena postave trinajstiga mesca meglovca lejta pét, ti gospodje si nič niso bili svoji ne med seboj, ne z' nobenim med obdolžénimi, na nobenimu kolénu prepovedanmu, ne po kervi ne po svàšini.

Ti na povelje Excellenz gospoda Maršala vojvoda Dubrovskiga, General Poglavarja slovenskih dežél, vkup poklicani vojskni sodniki so se zbrali v' svoji njim odkázani sodni hiši, de bi sodbo sklenili čez obdolžene, kterih imena so:

Martin Molka, star šest in petdeset let, v' cestni službi, doma na Ovčaku per šent Osvaldu.

Andrej Gril, star petdeset let, kmet pod Berdsko gospojsko, blizo šent Osvalda.

Luka Škofec, star trideset let, kmet na Trojanah.

Luka Sknez, star tri in štirdeset let, kmet na Trojanah.

Juri Dobovšek, star dvajset let, rojen v šent Osvaldu inu ob času vjetja ravno tam stoječ.

Janez Zaic, šuštar, brez dóma.

Anton Dobovšek, France Jerin, Jakob Gerkman, Vrankar, Juri Kus s' perdevkom Laurič, Jaka Šeberkar s' primkam Cencel, Janez Levec, Vovčakar, Tomaž Vovjovec, Mlinar, Juri Vesulak, Juri Mozar, Anton Rozman, fajmašter šent Osvaldski, Nace Fajenc, sodnik per grajšini Gamberski, Matia, hlapec per Rezinu, Paul Zore, Šolmaster v' šent Gothardu, Zuchiati, oče, prejšni šolmaster v' šent Gothardu, Zuchiati Sin, Izlakar, Tomaž Vervar, Podmešak, Šinkovec, hlapec Dentanov v' Limovcu, Lipa, Pečák Sin, Plodnikar, Josef Vervar, star tri in petdeset let, kmet v Hrastniku, Josef Kral, star šest in šterdeset let, kmet v' Vzidju, Anton Lebar, star devet in trideset let, kmet

[1]) Duc de Raguse (Marmont).

[2]) Provinces Illyriennes.

v Hrastniku, Jakob Logar s' perdevkam Vovgar, star šterdeset let, rojen v Vovču na Krajnskim inu stanujoč v' šent Osvaldu, kader so ga vjeli, Matia Provinšek, star šedeset let, rojen v' šent Osvaldu inu doma ravno tam ob vjetju, Jernej Gradišek, star dva in štirdeset let, kmet v Hrastniku inu tam domà ob vjetju; vsi obdolženi, de so skrivno vmorili gospoda Boissaka kapitana adjutanta inu Vernazza, secretaria inu tolmača Excellenz gospoda Maršalla Vojvode Dubrovskiga, inu druge officirje inu soldate francoske ne snane.

Zbor in sodba se je začela, Prezident je rekel Pisavcu pernest inu na mizo pred njega položit pisani sklep 19. dneva tergavca mesca, dvanajstiga lejta inu sklep cesarski od perviga majnika 1806. inu postave od trinajstiga dneva mesca meglovca petiga lejta inu postave od 29. mesca snežnika 6. lejta; po tim je rekel Referentu, de ima brati spis prašanjov inu odgovorov, kar kol so obdolženi in priče govorile, inu kar je proti nedolžnosti obdolženih, al kar jih izgovarja.

Po tim branju je vkazal Prezident perpelati vjete obdolžene. So bili perpelani brez železja, ne zvezani inu s' svojimi besedniki. Prašani: kako se kličejo, pišejo, kolko so stari, kakšniga premoženja inu déla, od kod so domá, preden so bli vjeti: so odgovorili, inu nar pervi je rekel: se kličem Martin Molka sim star šest in petdeset let, v' službi per cestnimu delu, stanujem na Ovčaku per šent Osvaldu. Drugi je rekel: sim Jakob Logar ali Vovgar star štirdeset let, hlapec, rojen v' Vovču na Kranjskim, sim bil v šent Osvaldu, kader so me vjeli. Tretji je rekel: Andrej Gril, star petdeset let, kmet pod grajšino Berdsko blizo šent Osvalda, domà ravno tamkei. Četerti: Luka Škofec star trideset let, kmet na Trojanah. Peti je djal: jes sim Luka Sknez star tri in štirdeset let, kmet na Trojanah. Šesti reče: Sim Juri Dobovšek, star dvajset let, hlapec, rojen v' šent Osvaldu inu stanujoč ravno tam, preden sim bil vjet.[1]) Osmi: Josef Vervar, star tri inu petdeset let, kmet v Hrastniku inu, perseženi mož té vasi. Deveti: Josef Kral, star šest in štirdeset let, kmet iz Vzidja, preden so me vjeli. Deseti: Anton Lebar, star devet in trideset let, kmet iz Hrastnika, preden so me popadli. Enajsti pak je rekel: Sim Jernej Gradišek, star dva in štirdeset let, kmet iz Hrastnika, preden so me vjeli.

Zdaj je bilo dano naznanje obdolžénim, v' kom so toženi inu krivi; potle jih Prezident izprašuje, prašanja sta jim prestavlala gospod Vurzbach inu gospod Kalan, pravdna dohtarja inu tolmača; inu obdolženzi so skuz ta dva odgovarjali.

[1]) Sedmi zatoženec, Matija Provinšek, je tukaj izpuščen.

Priče so posebej sprašane, inu krivim so skazane njih prepričanja.

Po tim zaslišimo Referentove razločke inu sklepe; zaslišimo tudi tóžene inu njih zagovarjanje, kar so imeli sami reči inu kar so njih besedni dohtarji za nje govorili, ktiri so zadnič rekli, de nimajo nič več perstavit inu de je vse rečeno, kar krivim pomagati zamore. Prezident praša sodnika, če hočejo še kaj razložka. Sodniki reko: nič več. Prezident vkaže zagovarjavcam inu toženim iz sodne hiše vun stopiti, tožene pelajo spet v' njih zapérco. Prezident naprosi Pisarja inu druge poslušavce, de bi vun stopili.

Sodniki sodio per zapertih durih, pričo samiga cesarskiga komisarja, inu Prezident jih praša tako:

So li krivi skrivniga poboja nad francoskimi soldatmi možjé po imenu: Martin Molka, Jaka Lozar, Andrej Gril, Luka Škofec, Luka Sknez, Juri Dobovšek, Matia Provinšek, Jožef Vervar, Jožef Kral, Anton Lebar inu Jernej Gradišek, vsi ti tukaj zaperti; inu Janez Zaic, Anton Dobovšek, France Jerin, Jaka Gerkman, Juri Kuss, s' perdevkam Laurič, Jaka Šeberkar s' perdevkam Cencel, Janez Levec, Vovčakar, Tomaž Vovjovec, Mlinar, Juri Vesulak, Juri Mozar, Anton Rozmann, Nace Fajenc, Matia, Paul Zore, Zuchiati oče, Zuchiati Sin, Izlakar, Tomaž Vervar, Podmešak, Šinkovec, Lipa, Pečak Sin inu Plodnikar, ti vsi ne vjeti?

Volji se pobérajo od spodne stopne gori inu na zadne da Prezident svoj volj. Sodniki z enim glasam sklenejo, de zgor imenovane pregrehe so krivi: Martin Molka, Andrej Gril, Luka Škofec, Luka Sknez inu Juri Dobovšek tukaj zaperti; inu Janez Zaic, Anton Dobošek, France Jerin, Jaka Gerkman, Vrankar, Juri Kus s' perdevkam Laurič, Jaka Šeberkar s' perdavkam Cencel, Janez Levec, Vovčakar, Tomaž Vovjovec, Mlinar, Juri Vesulak, Juri Mozar, Anton Rozmann, Nace Fajenc, Matia, Paul Zore, Zuchiati oče, Zuchiati Sin, Izlakar, Tomaž Vervar, Podmešak, Šinkovec, Lipa, Pečak Sin inu Plodnikar, kteri so pobegnili. Zgor imenovaniga poboja pak niso krivi: Jožef Vervar, Jožef Kral, Anton Lebar, Jernej Gradišek tukaj zaperti.

Po tim praša cesarski komissar, kaj so obsojenci zaslužili. Prezident zbere spet volje tako, kakor je zgor rečeno. Sodniki sturé pravico inu z enim glasam obsodio k' smerti: Martina Molka, Andreja Grila, Luka Škofca, Luka Skneza inu Jurja Dobovšeka tukaj vjete inu zaparte, inu Janeza Zajca, Antona Dobovšeka, Jaka Gerkmana, Vrankarja, Jurja Kusa ali Lauriča, Jaka Šeberkarja ali Cencla, Janeza Levca, Vovčakarja, Tomaža Vovjovca, Mlinarja, Jurja Vesulaka, Jurja

Mozerja, Antona Rozmana, Naceja Fridrika Fajenca, Matia, Pavla Zoréta, Zuchiata očeta, Zuchiata njega Sina, Izlakarja, Tomaža Vervarja, Podmešaka, Šinkovca, Lipa, Pečaka ta mladiga inu Plodnikarja, ktirih ni tukaj. Ta sodba je po členih 1., 2., 4. inu 6. postave od 29. snežnika mesca, lejta šest, ki tako govoré:

Pervi člen: »Rop sturjen z' očito silo, inu po tolovajsko na cestah inu ludskih potih, tudi storjen v hišah z' notri lomljenjam al s' hojo po lojtri bo po oznanenju te postave pokorjen s' smrtjo.«

Drugi člen: »Kdor bo prepričan, de je na cestah inu potih popadel al deželniga voznika naj bo na suhim al na vodi, al poštniga kurirja al njegov ronc [1]), al kurierja, ki nosi kralovne al ministrove al gospojskine al generalske pisma, al druge popotnike; ta bo k' smerti obsojen, ako se po njegovimu djanju skaže, de se je koga lotil s' to mislio, de bi ga umoril, al okradel, al njemu pisma, papirje al poslane pisanja vzel, desilih bi ga ne vmoril, ali ne okradel.«

Četerti člen: »Kar je v' prejšnih člénih rečeno, to sodio navadni sodniki. Al če zgor imenovane pregrehe nih več ko dva v družbi storé, takrat bodo hudodelci, njih deležniki inu napihavci sojeni pred vojsknimi sodniki inu bodo od tih obsojeni.«

Šesti člen: »Sa deležne, pomagavce inu napihavce so šteti samo tisti, ktiri so toženi inu prepričani, de so k' taki hudobni družbi bernjali, al jih vodili, al njim dajali naj bo dnarje al orožje, al orodje inu basanje za puše s' to mislio, de bi njih perpravili, njim pomagali al njih djanju potuho dali, al de so s' vedesam inu s' tako mislio pod streho vzeli al skrili hudodelnike al njih tatvino.«

Zgor imenovani sodniki jih dalje obsodio, de morejo plačati strošik za vso to pravdo; inu samiga Rozmana, fajmaštra v' šent Osvaldu obsodio, de sapade vse svoje premoženje, karkol se ga znajde.

Vkažejo izpustiti Jaka Logarja, Matia Provinšeka, Jožefa Vervarja, Jožefa Krala, Antona Lebarja inu Jerneja Gradišeka taki pričeoče.

Vkažejo tudi to sodbo dati natisnit po francosko, nemško inu **slovensko**; jo očito nabiti inu šest sto natisov med ludi razdeliti.

Naročé kapitanu Referentu to sodbo kmalo zelò brati obsojenim, inu jo po vsih besedah dopolniti.

Tudi naročé, de ta sodba naj bo poslana Excellenz gospodu vojsknimu ministru inu Excellenz Gospodu Maršalu Dubrovskimu, kar je narpred mogoče. Pošle naj jo Prezident, kakor vse to zapové postava v' 39. členu 13. mesca meglovca petiga lejta.

[1]) Felleisen („Ranzen“).

Skleneno inu sojeno brez narazen iti iz zbora, v' Lublani dan, mesec inu lejto, kakor zgori;

Inu sodniki so podpisali pervi spis te sodbe, kakor sta se tudi podpisala Referent inu Pisavic.

Podpisani: (Alliez, Lieutenant; Giraud, Lieutenant; Tissot, kapitan; Dejouglás, kapitan; Pessey, kapitan; Detallan, kapitan, sodniki. — Baron Roussille, Oberst inu prezident; Coste, kapitan inu Referent, inu Gay, fourier, Pisavic).



Na tvojem srci . . .

Na tvojem srci jaz rad bi umrl,
Izdihnil rad dúšo bi svojo;
Umirajoč še v okó bi ti zrl
In zadnjikrat gledal krasoto bi tvojo!
Ném bóžal bi ličice tvoje cvetoče
S trepečo rokó;
Na ustna koralna poljube bi vroče
Pritiskal v slovó . . .

Na tvoje prsi bi glávo dejál;
Brez smrtne bridkósti,
V razkošji; v brezmejni radósti
Sladkó bi zaspál,
Zaspál bi mirnó . . .
Ko v sanjah bi grob se odprl . . .
Krog mene bi tiho biló . . .
Na tvojem srci jaz rad bi umrl!

Rádinski.



Na Silvestrov večer.

Spisal **Jos. Kostanjevec.**



Na Silvestrov večer smo sedeli v krčmi in čakali novega leta. Mnogo nas je bilo in vino, poštena vipavska kapljica, razvozljala nam je polagoma jezike.

Zunaj je med tulečo burjo naletával novi sneg in veje drevesne so tolkle na šipe, kakor pozen potnik, želèč prenočišča.

Tam spodaj na konci mize je sedèl priletni sodni prístav gospod Rodè. V jedno mér je vrtil kupico med belimi svojimi prsti in temno je zrl po nas, ki smo uganjali razne burke in se smijali iz neizkušenih mladih srdec. On sam je molčal in ni se vtikal v naše pogovore.

Ko mu pa nekdo iz družbe napije, napije na veselo življenje v novem letu, odkašlja se in otlo mu zazvené besede iz ust:

»Kaj pa je življenje? Čemú mi na to napijate? Življenje je neumnost, ali pa neumnost je življenje. Kakor hočete! Kdor je neumen, ali čimbolj je kdo neumen, tem večjo srečo ima. A srca tudi

človek ne sme imeti, in živel bo, veselo živel. Kdor ima v prsih srce, ta ne more, ne more srečen biti, gospôda!«

Vsi utihnemo, kakor bi bila nevidna roka tiščala nas za grla. Vedeli smo, da gospod pristav zdaj ne umolkne tako hitro, ko je začel govoriti.

In res, nismo se motili.

»Dolgo že živim na svetu, predolgo, rečem vam,« nadaljeval je, »in vedno hodim po njega trdem tlaku sam. A izkusil in videl sem tudi toliko, da mi lahko verjamete, kar sem vam rekel prej. — Da pa nekoliko opravičim prejšnje besede svoje, hočem vam povedati neko dogodbico. Nič ni posebnega za vas, ali meni se óni dogodki večkrat usiljujejo in vstaja mi v duši spomin na jedinega prijatelja, kojega že dolgo krije zelena gomila.«

Mož se nekoliko zamisli, potem pa začne pripovedovati:

»Bilo je pred tridesetimi leti. Bil sem takrat vseučiliščnik na Dunaji. Tam sem se slučajno seznanil z goriškim rojakom Ivanom Strelom. V kratkem sva se spoprijateljila; družila sva se vedno in niso nama zastonj rekali drugi, da sva »nerazdružljiva.« Ni je bilo najmanjše skrivnosti med nama.

Strel je bil takrat mladenič kakih šestindvajsetih let, srednje, vendar šibke postave. S telesno močjo se ni mogel ponašati, ali njegovo duhovito okó na njegovem prijetnem, nenavadno interesantnem obrazu je kazalo, da biva v tem telesi mogočen duh. Razven tega je sijala iz njega neka milosrčnost in kazala, da ima ta mož nenavadno mehko srce.

Tako je tudi bilo. Njegovo mehko, preobčutljivo srce mu je prinašalo preobilo tujega gorjá, koje tešiti se je vedno trudil.

Od dóma je bil Strel jako imovitih roditeljev. Pošiljali so mu toliko, da je imel vedno nekoliko odveč in s tem je pomagal rad ubožnejšim tovarišem svojim.

Bilo je, kakor nocoj, na Silvestrov večer. Sneg je naletával in burja je tako čudno tulila krog hišnih oglov, kakor bi se podila po mestu tolpa lačnih volkóv. Srečen, kdor je tistikrat domá sedèl za gorko pečjo, komur ni bilo treba tavati po mestu, kakor zamrlem!

Midva s Strelom sva prebila večer v krčmi, potem pa že precèj pozno hitela proti dômu.

Le nepodpolno so razsvetljevale svetílke mestne ulice in metale dolge sence na nasprotno stran.

Zavijeva v ozke ulice. Zdajci začujeva nagle stopinje za sábo. Ko se ozreva, stojí pred nama deklica, zavita v navadno zimsko ruto, katera je bila potegnena čez glavo. Nasproti nama je sijalo dvoje lepih očij, katere pa so bile nekoliko rdeče, kakor od joka. Čez drobno čelice so se usipali črni kodri od nagle hoje. Bila je prej visoke, nego nizke postave in imeti je morala že nekoliko nad dvajset let. Strel je ves osupel zrl to divno postavo in kar očesa ni obrnil od nje.

A jaz sem jo vprašal, česa želí.

Deklica mi na to razodene, da prebiva v óni-le hiši v nasprotnih ulicah sáma s svojim očetom, kateri je pa danes nanagloma zbolel. Zdaj pa hoče k doktorju, ali sáma ne vé, kje stanuje kateri najbliže. Hotela naju je torej prositi, da bi ji morda pokazala.

Pri glásu deklíčinem se je vidno stresel Strel po vsem životu. Komaj je izgovorila, že jo je prijel za roko, rekoč: »Jaz sem doktor, pojdiva k očetu Vašemu!«

Meni je pa krčevito stisnil roko ter molčé odšel z deklico.

Gledal sem nekoliko časa za njima, potem sem se obrnil in odšel.

Da se je Strel izdal za doktorja, to se mi ni zdelo čudno, kajti bil je medicinec v zadnjem letu. Toda dolgo nisem premišljal, dospèl sem bil do stanovanja svojega.

Kmalu potem sem sladko zaspal.

II.

Predno vstanem drugo jutro, vstopi prijatelj moj.

»No, sinoči si pa gotovo kàj romantičnega izkusil!« kličem mu veselo v pozdravílo, podajajoč mu desnico izpod gorke odeje. — »Sédi in hitro povej, kako je bilo!«

Strel pa ni imel danes nič óne dobre volje, katera se je mene prijela takoj zjutraj.

Videlo se mu je, da je prečul vso noč.

Stopil je k oknu in na mehno bóbnal po zamrzlih šipah, katere so se jele tajati pod gorkoto prstičov njegovih.

Dolgo sem čakal, da bi se obrnil in mi jel pripovedovati, a zastonj. Skoro je tudi mene že ostavila óna dobra volja, vendar je nisem hotel tako hitro odpraviti za ves dan, zato mu še jedenkrat zakličem: »Morda si se zaljubil, kaj? Ha, ha!«

Takrat pa obrne modro svoje okó proti meni in takoj umolknem, kajti nekaj čudnega, nekaj očitajočega je bilo v tem melanholičnem pogledu.

Nato stopi k postelji moji, prime me za roko, gleda me še nekoliko časa molčé, potem pa začne počasi, naglasujoč vsako besedo:

»Prijatelj! V šali si prej izrekel óne besede, prosim te, ne ponavljaj jih, ker sinoči sem si nakopal — nesrečo svojo!«

»Nesrečo?« pogledam začujeno ga.

»Dà, nesrečo! Toda, poslušaj me! Izgini še zadnja skrivnost med nama! Davno bi ti bil že moral povedati — olajšal bi si bil srce!«

Pri teh besedah séde ter zakrije obraz v tresoče se mu roke.

»Daleč od tukaj, tam v lepi vinorôdni goriški pokrajini, tam je dom moj. Tam sem preživel lepa mladostna svoja leta, tam presanjáril najlepše ure življenja svojega, dokler me ni tirala usoda ven iz domačega, meni najlepšega kraja. Oj, da bi ga nikdar ne bil zapustil, da bi nikdar ne bil pogledal za zagrinjalo, katero zakriva mladeniču pogled v življenje, pravo življenje, kakeršno je samó na sebi, a ne, kakeršno nam kaže neizkušena mladost! — Lahko rečem z našim Preširnom: »Okusil zgodaj sem tvoj sad, spoznanje!« — Vendar pustimo to!

Na počitnice sem hodil vsako leto domóv v prijazno vas ne daleč od solnčne Gorice. Blizu naše hiše je stala jednonadstropna bela hiša z malim sadnim vrtičem. Lastníki njeni so bili pomrli in hiša je bila na prodajo od jedínega zakonitega dediča. — Necega poletnega dné zjutraj se pripelje v vas kočija in iz nje stopi póstaren částnik z drobno deklico, kakih osemnajstih lét. Kaj ti hočem drugega rêči, nego, da je bila ta deklica lepa, lepa in sveža kakor jutranja rosa! —

Bil je to upokojeni stotnik Mirski s svojo hčerjó Jelico. Stotnik je bil poljskega rodú. Ukupil je prazno hišo in nastanil se v nji, ločen od mestnega hrupa in vendar blizu mesta. Ker sta bila samá, vzel je Mirski iz sosédnje hiše deklo, katera je pomagala Jelici pri vsakdanjih opravilih.

Ko se je to zgodilo, bil sem jaz ravno na poslednjih gimnazijskih počitnicah. Maturo sem bil zvršil dobro in premišljal sem, kam naj se obrnem.

Kmalu se seznanim z Mirskim. Zahajal sem k njemu v prijazno sobico. Tam sva se često pozno v noč pogovarjala in jaz sem se pri izkušenem moži naučil marsičemu, kar mi je koristilo v poznejšem življenji.

Jelica pa je v tacih slučajih sedévala v vznožji očetu svojemu in pletla. Njene očí so visele z vso otroško ljubeznijo na ustnih priletnega možá ter oduševljeno se žarile, ko je pripovedoval o dogodkih

svojih iz vojskinih časov. A tudi v mene se je ozrla večkrat. Ako so se pa ujeli najini pogledi, povesila je svoje oči in se močno zardéla.

Kmalu sem čutil pravo potrebo, da sem zahajal k Mirskemu. V srci mojem se je tudi takrat razcvela prva ljubezen in navdajali so me sladki njeni čuti do lepe Jelice. Ni bilo nì ure, dà, celó minute ne, da ne bi bil mislil nánjo, nánjo, ki je bilo odslej moje vse na sveti . . .

Necega večera se zopet odpravim tja. Mirskega ni bilo domá, odšel je bil takoj popóludne k nekemu prijatelju v mesto, a vrniti se je moral kmalu. Tako je dejala Jelica, ki je sedela na vrti pod staro hruško.

Prisédem k nji. Kaj sva govorila, ne bodem ti ponavljal, saj véš, da prav pametno nikoli ni to, kar govoré zaljubljenci. Povedal sem ji tedaj, da jo imam rad in ona je sramežljivo povesila glavíco svojo. Kmalu sva se razumela.

Ukrenil sem, da počakam Mirskega in mu razodenem, da se ljubiva z Jelico; skrivnosti pred očetom ni hotela imeti. I meni je bilo prav tako!

Nekoliko potem pride stotnik. Bil je videti dobre volje in to je še bolj ojačilo moj pogum. Kajti, po pravici povem, srce mi je vendar le utripalo nekoliko močneje, ko je bilo treba govoriti.

Nekako hlastno sem začel in končal sem prosé ga, naj dovoli, da bode Jelica kdaj žena moja.

Kakor deček sem se zardèl, vidèč, da se je Mirski po nekoliko plašnem govoru mojem neverjetno nasmehljal. Zato dostavim:

»To je resna volja moja!«

Pri tem sem pa vendar očí povésil in z nogo sem brskal drobno kamníčje, katero je ležalo na vrtni poti.

»Prijatelj«, reče mi Mirski in mi dene desníco na rame, »prijatelj, Vi ste še mladí in morda niste premislili, kar ste zdaj-le govorili. Tiho!« — reče mi, ko vidi, da sem hotel ugovarjati; »morda ste pa tudi reč premislili ali kakor sem prej rekel — premládi ste! — Zdaj pojdete daleč odtod na véliki Dunaj in tam, no, naj Vam pravim resnico, boste videli tam toliko deklét, da bo Jelica kmalu pozabljena. Ne da bi mislil slabo o Vas, ali mladína — je mladína! — Iz srca rad bi Vam zaupal otroka svojega in zató Vam rečem: »Kadar končate studije svoje, tedaj pridite in ako bodete še takih mislij, kakor danes — brez skrbi Vam izročim najdražji zaklad svoj!«

Jaz pa sem v srci trdno sklenil, da ji ostanem zvest . . .

Prišel sem na Dunaj. Vse moje mišljenje je tudi tukaj veljalo le nji, kateri je bil posvečen vsak udarec srca mojega. In hrepenenje, da

bi jo tem prej mogel vêsti pred oltár, naudajalo me je vedno, da sem se še pridneje poprijel studij svojih.

Vsake počitnice pa sem prebil domá v bližini njeni. To, prijatelj, bili so najlepši dnevi življenja mojega!

Pred dvema letoma pa je bila hipno konec vse sreče moje. Poln veselih upov v lepo bodočnost sem se bil vrnil na Dunaj.

Z Jelico si nisva mnogo dopisovala in — to je bila nesreča moja! Pogovarjala sva se le ustno vsako leto. Kaj pa je bilo treba, da si pisáriva, saj sva védela, da sí ostaneva zvesta, zvesta do smrti!« . . .

Tu se prijatelj moj zopet zamisli, vstane ter začne hoditi po sobi. Obraz mu je bil še bledejši kakor početkom.

Potem pa nadaljuje:

»Nečem te mučiti z dolzim pripovedovanjem, prijatelj! V kratkem zveš, kako se je zgodilo dalje. — Necega dné dobim pismo iz Gorice. Pisal mi ga je prijatelj in poleg druzega je omenil tudi, kakor slučajno: »Zbílja! Hotel sem ti nekaj povedati. Jelica Mirska se moží, kmalu se preseli s svojci v Trst!« — Prijatelj, kaj sem čutil pri teh vrsticah, ne morem ti povedati. Koliko nočij sem prečul, ali — prebíl sem. Zlasti pa so mnogo pripomogla prijateljeva pisma, da sem pozabil ljubice svoje. Ker Mirski namreč ni stanoval v mestu, pošiljal sem pisma na Jelico navadno goriškemu prijatelju svojemu, da jih je nosil Mirskemu. In ko sem na prijateljevo poročilo v ognjenih besedah pisal Jelici ter pismo ji poslal po prijatelji svojem, od nje niti nisem dobil odgovora, pač pa obširen list prijateljev, da je vse zamujeno. Hotel sem jo pozabiti. Mislil sem tudi, da sem jo pozabil. Kaj pa mi je bilo za jedno žensko? Saj jih je toliko na svetu in kakor ona z máno, tako jaz ž njo!«

»No, in najbolje si se maščeval, prijatelj, da si drugo izbral!« rečem mu jaz.

Povedati moram tukaj, da se je bil Strel pred jednim mesecem zaročil z lépo hčerko nekega češkega trgovca na Dunaji. Domá so mu bili namreč vsi pomrli in ker je bil sam, prevzeti je hotel domovánje svoje. Prej pa si je hotel izbrati žensko srce, katero bi mu pomagalo nositi težave življenja. Poročiti se je imel že prihodnji mesec.

Komaj sem bil izgovoril óne besede, strašno mu je obledelo lice in kakor iz groba so mu zvenéle besede iz ust:

»In to, vidiš, to je moja — smrt!«

Ko sem ga neverjetno pogledal, nadaljeval je:

»Ona deklica, katero sva videla sinoči, bila je Jelica Mirska!«

Glas začujenja se mi je izjavil iz prsij in nekaj se mi je zasvítalo v glavi. — Oni pa je nadaljeval:

Z Jelico sem šel po stópnicah in kmalu sem stal pred bolnífško posteljo starega stotnika.

Komaj me je ugledal, zasvetilo se mu je okó in rokó mi je podal. V tem trenutku me je spoznala tudi Jelica in začela se je tresti, kakor šiba na vodi.

Mirski pa mi je rekel:

»Védel sem gospod Strel, da bode tako. Usoda je naju še jedenkrat privêdla skupaj. Nečem Vas spominjati, da ste me nekoč vprašali za roko Jelice moje, sam sem Vam dal svobodo, da prej stvar premislite — in kakor je videti, premislili ste si.«

»Káj? Jaz? Ali se ni ona omožila, ali vsaj se imela omožiti?«

Bolník me je neverjetno pogledal, potem je mirno rekel:

»Vidim, da se hočete šaliti iz starega možá. Bodisi, jaz tako ne bom dolgo, ali Jelica, Jelica — kaj bode sirota sáma na svetu?«

Kakor okamenel sem ostal pri postelji in nisem se upal pogledati bolníku v obraz. Napósled se pa vendar zdramim in začnem mu pripovedovati ob ónem pismu.

Starček me mehko pogleda, potlej pa reče:

»Hvala Bogú, da sem Vas danes našel, da Vam lahko pojasnim to stvar. — Povedati Vam tedaj moram, da se Jelica nikdar ni hotela možíti, da je Vas ljubila vedno in Vas še dandenašnji ljubi. Oni pa, kateri Vam je to pisal, hodil je za njo in jo hotel imeti za ženo. Ali jaz sem mu jo odbil. — Maščeval se je tedaj s tem, da Vam je pisal óno pismo, maščeval s tem, da je odtegnil srce Vaše — otroku mojemu. Oj, zakaj Vas ni bilo tako dolgo nič domóv, vse bi se bilo lepó poravnalo! Žalilo me je res dolgo molčanje Vaše, toda Jelice svoje Vam tudi nisem hotel usiljevati. Dalje ni res, da bi bil jaz že takrat odšel iz Gorice; to se je zgodilo šele pred mesecem. Odšel sem pa samó zató, ker od Vas ni bilo nì duha nì sluha in ker je deklè moje venelo kakor roža v jeseni. Nisem se nič več mogel videti na Goriškem in ukrenil sem naseliti se v domovini svoji — v Galiciji. Toda na poti sem nevarno obôlel in zdaj že tri tedne ležim tukaj na Dunaji!«

Prijatelj, moreš si misliti, kako so me zbôle te besede. Sladák čut je zopet naudal srce moje; podoba njena je vstala v njem znova čista, lepa kakor nekdanje dní. Ljubezen v srci mojem ni bila ugasnila,

kakor sem menil, le dremala je, in zdaj se je zopet vzbudila, zopet vzplamtela v čist neugasen žar. —

Hotel sem skočiti k Jelici, objeti sem jo hotel in rêči ji: ‚Bodi zopet moja!' A obstál sem. V spomin se mi je usilila nevesta, nevesta, katera ima besedo mojo, usilil se mi blagoslav roditeljev njenih!

Obstal sem tedaj na mestu in nemo sem zrl na tresočo se deklico.

Iz tacega stanja me vzdrami zopet glas stotnikov:

»Oj, koliko bi dal, da vém Jelico v varstvu Vašem!« Takrat pa se nisem mogel več vzdrževati, vrgel sem se pred bolnikom na kolena in razodel mu vse, vse, kar sem trpel od ónega dné, ko sem dobil óno ležnjívo pismo, do ónega nesrečnega časa, ko sem se zaročil z drugo.

A bolník me ni slišal do konca. Med pripovedovanjem mojim je rahlo zaspal. — Ona pa se je vrgla na mrtvo truplo in jokala je, da mi je jok ta trgal nesrečno srce.«

Tu je Strel premoknil in okó mu je zatemnelo. »Ubogi prijatelj!« vzdihnil sem nehoté in podal mu desnico, katero je krčovito stisnil.

* * *

Pripovedovalec je umolknil nekoliko in nemo in zamišljeno smo zrli tudi mi vsak v svoj kozárec. Minila nas je prejšnja veselost in obstali smo, kakor bi slišali, da je baš zazvónilo in da se je nekdo prijateljev naših ločil s tega svetá.

Le nekateri filistri so majali z glavámi. Prístav pa pretrga molk.

»In res, gospôda, prav je govoril Strel — to je bila njegova smrt! Mož ni hotel prelomiti nevesti dane besede, ali z druge straní mu je umiralo srcé. — Hodil je krog kakor brezumen. Nevarna vročinska bolezen ga vrže na posteljo. In ko je proti pómladi okreval nekoliko, svetovali so mu zdravniki, naj odide z Dunaja v sôlnčno goriško podnébje. Nekoliko tednov potem dobim poročilo, da je nesrečni prijatelj dobil mir — v hladnem grobu.

Jelica je po smrti očetovi odšla k sorodnikom svojim v Galicijo. Nevesto Strelovo sem pa še tisto leto videl v Praterji v veseli družbi. Lep, mlad gospod, ki se je sukal okoli njé — bil je zaročenec njen!

In zdaj Vas vprašam, gospôda, ni li srce naše vzrok vse naše nesreče? Povem vam, kdor nima srca, ta veselo živí, ali drugi so reveži, strašni reveži!« —

Molčé smo povzdignili vsak svoj kozárec in zahvalivši se gospodu prístavu za njegovo pripovedovanje, razšlì smo se vsak proti svojemu dômu.



Rastlinske bolezni.

Spisal **Ivan Šubic.**

V.

Bolezni, izvirajoče iz vpliva rastlin in živalij.


sovražniki rastlinskega rodú se družijo živalski neprijatelji, ki na mnogovrstne načine napadajo cvetlice in škodujejo njihovemu zdravju. Nekateri jim sekajo zunanje rane, ker se hranijo z rastlinskimi organi, drugi pa živé v njih telesi ter se gosté s sokovi, ki si jih je priredila cvetlica v svojo porabo. Ranam posledica so jednake bolezni, kakor sploh pri vsakem mehaničnem poškodovanji. Živali ogrizejo, osmučejo, navrtajo in polomijo različne rastlinske dele. Potem se javljajo iste posledice, kakor tedaj, ko druge zunanje sile sovražno posežejo v rastlinsko življenje. V zadnjem slučaji pa bivajo živali v jedni dôbi svojega življenja, ali pa vse žive dni, na rastlini ter se hranijo s tvarino njenega trupla — to so zajédalci, ki morejo cvetlico toliko nadlegovati, da obolé organi na mnogovrstne načine. Listi in veje se posušé, rastlina hira in daje uboge plodôve, dokler ne omaga in ne pogine. V ugodnejših slučajih pa se napadeni del čudovito izprevije in spači. Na koreninah, dèblih, vejah, listih, cvetovih in na sádu izrastó zanimivi izrodki — hrge ali šiške — v katerih biva mladi zárod dotičnega zajedalca. Te jako pripravne hišice mu dajó varno zavetje in primerno hrano. Izrastki imajo vedno določeno podobo, ki je značajna za njihovega prebivalca. Nastali so po vbadu male živalice. Dražena rastlina pošilja na ranjeno mesto nenavadno veliko sokov in tedaj nastane nov tvor, v katerem stanuje mrčesja zalega in se gostí s pridelki tujega truda.

Posebno veliko sovražnikov imajo rastline med žužélkami. Ves ta ogromni rod ima le malo koristnih vrstij. Skoraj vse žužélke bijejo neprestan bòj z rastlinami. Navzlic mali svoji postavi in skromnim svojim močem uničijo hrosti, gosénice in njih sorodniki največja rastlinska bitja in pomoré cvetáno širnih pokrajin; škodljivcem pomagata nečuveni razplod in neznansko število, toda da se človek časih jako težko brani združenemu navalu majhnega neprijatelja. Ko jih pokonča mirijade, stopijo takoj druge lačne legije na pozorišče!

Hrosti preganjajo cvetlice v vsakem stadiji življenja svojega. Njih ličinke in tudi popolne oblike se odlikujejo z ogromno požrešnostjo. Za velikega razploda pokončajo ves vrtníkov in poljedelčev

úp; le nekatere vrste tvorijo neškodljive šiške na cvetličnih organih. Ličinke in hrosti se lotevajo vseh mogočih rastlinskih delov. Korenine, steblo, les, skorja, listje, popki, cvetovi in plodóvi, vse jim gre v slast, če ne jedni, pa drugi vrsti. Ličinke rjavega hrosta ali navadnega kebra glojejo korenine vseh rastlin, ki jih človek sadí na vrtu in na polji. Ker prebivajo tri do štiri leta v zemlji, naredé obilno škode. V lesu vrtajo mnogobrojni rogíni; v šibkih borovih mladikah se naseli rjavi borovi lubadar ter pregrize vejice, da odpadejo in se človeku zdi, da je drevó obrezano. V strženu mladik sadnega drevja živí stožkasti rilčkar, in odgrizava rastoče vejice; v hrastovih mladikah se nahaja sorodnica španjske muhe, ki na podoben način kvari poganjajoča stebelca. Pod drevesno skorjo delajo nevarne rove mnogoštevilni drugi lubadarji. Smrekove gozde uničuje pisan, majhen, valjast hrostek, ki je pred sto leti na Harzu pomoril dva milijona débel. Podobne vrste živé na jelkah, druge pa na boru, kjer na isti način pokončujejo gozdna drevje. Sorodni likarji se naselijo pod lubjem listnatega drevja, posebno na brestu, hrastu, češplji in na brézi. Listje žrè rjavi hrost v družbi z raznimi sijajniki, od katerih se dvestoinosemdèset vrst živi ob evropskih listnatih rastlinah. Tu sèm spada prstni bolháč, zelen ali plav hrostek, ki objeda vrtna zelišča, osobito zelenjave. Drugi se lotevajo trsa, fižola, detelje, žita, šparglja, lilij, krompirja itd. Zaradi poslednje rastline je amerikanski koloradovec spravil evropske gospodarje v velik strah. Popustošil je v Severni Ameriki že širna krompirjeva pólja in v novejšem času se je prikazal tudi na Nemškem. Sedaj je prvi strah minul in upati je, da se v naših krajih ne zaredí ta mali mrčes, ki v kratkem uniči ves krompirjev pridelek velikih pokrajin.

V plodovih nahajamo dokaj rilčkarjev, n. pr. v gráhu takozvanega graharja, v žitnih zrnih škodljivega črnega žužka, ki se tako hitro plodí, da ima jeden par v teku jednega leta blizo šesttisoč potomcev! Lešnike vrta sivi lešnikar, čegar ličinka se hrani ob jedrčji, konečno pa trdo lupino prevrta in se zarije v zemljo, kjer čaka popolnega preobraženja v hrosta. Rilčkarji tudi napadajo jabolka, hruške, češplje, češnje, malinje in druge užitne sadeže. Število njihovo je toliko, da moremo na tem mestu le s splošnimi besedami opozoriti na kvarno delo hrostov, ki se živé ob rastlinah in delajo človeku škodo.

Hrostom pomagajo gosenice metuljev, ki tudi ne prizanašajo nobenemu organu, a posebno jim gredó v slast zeleni rastlinski deli. Na zéliščih in žitu obirajo liste in mladike neštevilne gosenice. Tu omenjam ozimne sovke, ki se hrani z ozimnim žitom, po zimi pa čaka v zemlji, da v prihodnji pomladi zopet prične delo svoje; kapusova

in grahova sovka obirata kapus, grah, fižol in druge stróčnice. Znani belíni (kapusov, repni, ogrščićini belin) glojejo rastline, po katerih jim dajemo pridevke. Naša listnata, osobito sadna drevesa morajo žrtvovati listje svoje številnim gosenicam; te só n. pr. glogov belín, gobovec (na sadnem drevji, na rožah, topôlih, hrastih, lipah itd.), zlatorítka (na sadnem drevji, hrastih, bukvah), prsteničar, véliki koprivar (na sadnem drevji, brstu in vrbah). Sprevodni prelec uničuje prostrane hrastove nasáde, trsna véšča pa vinógrade. Smrekovih gozdov se polotevajo smrekov in borov prelec, borov pedìc in drugi sorodniki. Popke in mladike pokončavata mali in véliki zimski pedìc, ponočnjaka, ki si zbirata žrtve med sadnim drevjem. Borova sovka se naseljuje v mladike borove, bôrov zavijač pa v njegove končne popke; smrekov molj pokvari popke na smrekah in je vzrok, da izgubé drevesa normalno svojo rast. —

V skorji in v lesi vrtajo različni m ô l j i, ki si izbirajo na smrekah borih in mecesnih bivališče svoje; vrbov zavrtáč rije po sadnem drevji, vrbah in topôlih; kostanjev prelec dela rove po divjem kostanji, orehu, lipi in drugod. — Cvetovom in plodovom škodujejo môlji, ki so vzrok črvivim jabolkom in hruškam. Gosenica predre v sad, kjer ostane navadno do jeseni. Potem skozi znano črvojédino luknjo prerije plod in se zabubi v drevesni razpokani skorji ali pa v hramih, kjer leží sadje nakopičeno.

Izmed m u h ali d v o k r i l c e v so posebno znamenite hržice in bližnje sorodnice. Njih ličinke se izležejo na rastlinah, ali v njih samih, krog njih pa nastanejo posebni tvori, hrge in šiške, v katerih sedí mladi zárod. V najpriprostejših slučajih zvijó list skupaj in zaléga prebiva v zavoji. Na hruški zavija listje hruškna hržica, na rožah pa napravlja jednake tvore šipkova hržica. Bukovi listi pogostoma nosijo temno rdeče, podolgovate in priostrene izrastke, ki so na sredi otli. V njih tiči ličinka búkove hržice. Sorodnice se naselijo za listno nožnico in v stébla ter provzročujejo tu različne otekline; časih odpade nabodeni organ in rastlina trpí dokaj škode.

K o ž e k r i l c i pošiljajo v prvi vrsti rastlinske ôse v bòj. Borova grizlíca léže jajčeca v igle navadnega in črnega bora in ogromno škoduje borovim gozdom. Družice se lotevajo smrek in mecesnov, ali pa se spuščajo na sadno drevje, lipe, vrbe, breste, rože itd. Nekatere vrtajo bilke in stébla, druge pa se vselijo v plodove in jih pokončavajo. Zajédni kožekrilci provzročujejo prave šiške. Živalca nabode rastlino in položí jajčece v luknjico. Krog mlade ličinke zgradí rastlina posebno hišico, v kateri se mrčes zabubi. Mnogo šíšek nosi hrast;

mehki in trdi izrastki razne oblike in velikosti; srajčnim gómbom, artičokam in jabolku podobne, léčaste, ledvíčaste, podolgovate in óble šiške sedé časih družno na jednem in istem listu. V vsaki šiški leží mrčes druge vrste. Znana ježícarica vsaja jajca na dno skledice, v kateri sedí mladi želod. Potem se plod pokvari in mesto njega vzraste gubat spaček — ježíca —, v kateri se skriva mala ličinka. Na Ogrskem, Hrvaškem in v Slavoniji naberó po širnih hrastovih gozdih sila veliko ježíc, ki rabijo v strójenje živalskih kóž. Bolehavi izrodki ne škodujejo vidno orjaškemu hrastu, človeku pa prinašajo obilno dobička. Prave lavantinske (aleponske) šiške nastajajo po vbadu kožekrilca, ki je podoben listni šíškarici naših hrastov. Šiske imajo veliko čreslene kisline v sebi in zato jih kupujejo strojarji, rabijo jih v zdelovanje tinte in dokaj kemijskih preparatov. Šíškarice so torej koristne žuželke; dajó nam važne pridelke, vrhu tega pa sprejemajo v hišice svoje mnogo sorodnih gostačev in najezdnikov, katere tudi prištevamo koristnim mrčesom. — Na rožah se pokažejo časih zmršeni, z vlakni pokriti tvori, kakor jabolko debeli. Provzročila jih je rožna šíškarica s svojim vbadom. Pravimo jim Adamove glave, srborítke ali bedequari; poprej je babjevérstvo rabilo te spačke v razna zdravila. —

Polukrilci živé tudi v obilem številu na rastlinah. S svojim rilčkom sesajo cvetlične sokove. Tam pa tam se naselijo v ogromnih množicah in delajo silno škodo. Nekatere vrste izločajo iz zadka in posebnih cevij na njem sladák sok, ki se širi po listu, da se lepo sveti. Tej prevlaki pravimo »medena rosa«. Tudi se pogostoma levé, slečeni lévi pa krijejo listje, kakor bi bilo z moko potreseno — »medena slana«. To velja posebno o rastlinskih ušéh, ki se najrajši naselijo na zelenih rastlinskih delih, bodisi na gorenji, bodisi na spodnji stráni listovi. Nam je v prvi vrsti znana rožna ušíca, ki živí na rožah, časih — v neznanskem številu. Od jednega samega para se nakotí v jednem poletji več milijonov zaroda. Poleg rožne ušíce se nahajajo pri nas žitne, ječmenove, hmeljeve, češpljeve, jabolčne, hruševe, grozdjičeve, makove, kapusove, bobove ušíce in še dokaj drugih vrst, ki pijó rastlinske sokove. Nekatere sorodnice delajo tudi hrge in šiške. Tu moramo na prvem mestu imenovati zloglasno trsno uš, ki je najbrž iz Amerike prišla k nam. Njeno življenje je čudovit prerod, katerega dandanes pač vsak umni vinščak pozná vsaj v glavnih potezah. Nekrilate samice živé na koreninah trsovih in provzročuje tam otekline — hrge — po katerih se korenina posuši; ž njo vred pa odmrjó tudi nadzemni deli trsovi. Zadnje poletne generacije dobé krila, zapusté korenine ter gredó na sosednje, zdrave trse; tam zleže zadnji zá-

rod tako zvana zimska jajčeca, iz katerih se v prihodnji pomladi izvalé novi škodljivi, nekrilati mrčesi.

Krvava ušíca srka sokove iz jablan. Naséli se v skorji, ki potem jame otekati in odmirati. Drevó dobi »raka« in konečno pogine, ako nismo pregnali škodljivca — ter zacelili rane. Na topôlih vbada topolova mošnjíčarica listne peclje in léže jajca vánje. Pecelj začne otekati in se sukati; konečno tvorijo zavoji posebno otlino, v kateri prebivajo izlezle ličinke. Neka sorodnica navrtava češplje in je vzrok velikim izrastkom, ki niso užitni. V korenine in stébla raznih kapusov polaga jajčeca svoja valjasta kapusova ušíca; navrtani deli obolé, rastlina pa ostane pritlikava in mršava.

Razven imenovanih biva še dokaj druzih polukrilcev na naših domačih in tujih rastlinah; časih so škodljivi, časih pa zopet koristni. Izmed poslednjih imenujem ušíco košeniljko, ki navrtáva košeniljčni kakt. Od posušenih živalic delajo krasno-rdeči karmin, ki nadomestuje nekdanjo dragoceno škrlatno barvo. Na skrajnih mladikah nekaterih smokev v Vzhodnji Indiji prebiva lakov črvec, od katerega dobivamo znani šelak, ki rabi v zdelovanje zamáz, pečatnega voská, raznih pokostov itd.

Tudi nekatere grinje se rade naseljujejo po naših rastlinah, da jim srkajo redilne snoví. Listje začne hirati in rmeneti, ali pa izrastejo hrge in šiške, podobne ónim, v katerih živé žuželke. Na trsu, na orehu, lipi, javorji, jelši in drugod se prikažejo časih živo barvana gnezda, sestavljena od gosto spolstenih vláken in vlák. Te lise krijejo zalego raznih grinj. Šiške dobivamo navadno v velikem številu na listu naših dreves: lipa, klèn, čimž, brest in jelša. Dostikrat se list čudno izprevije in nagubá, v kotih pa tičí zalega te ali óne pršice. Listi hruške in sploh pečkatega sadja postanejo »kozávi« od grinj. Živalica vbode v list, tkanina se začne širiti in povečevati, medstanični prehodi postanejo večji in v njih prebiva potem mladi zárod. (Dalje prih.)



Tiha ljubezen.

Srcé jimà zaplamení,
Oh, neizmérno,
Po drugu druže hrepení
V ljubezni vérno.

Pri drugem drug bi živel ràd
Življenje družno,
A širen in globòk prepàd
Ju lóči tužno.

Prehôditi ne dá se, ah,
Nì preskočíti —
Mogoče se je le v sanjàh
Jimà ljubíti.

Jos. Kržišnik.



Književna poročila.

Morphologie des Görzer Mittelkarstdialektes mit besonderer Berücksichtigung der Betonungsverhältnisse vom Dr. Karl Štrekelj. Wien. 1887, 8⁰, 122.

(Dalje.)

Acc. pl. na *i* pri ъ-deb., kateri se nekolikokrat sliši v tem narečji, tolmači pisatelj na ta način, da pravi: „es ist als eine Anlehnung an den plur. nom. anzusehen". To ni prav verjetno. Končnico *i* acc. pl. ъ- deb. nahajamo od XVI.—XVIII. stoletja v precejšnjem številu in, kar je odločevalno, vidimo, da imajo iste jednozložnice to končnico, katere se končujejo v gen. sgl. na *u*. Tako čitamo v Truberjevem „Ta drugi deil tiga nov. test. (1560)" trikrat lyſti, v njegovi knjigi „Ta pervi deil tiga nov. test. (1567) nahajamo: ſidi Marc. 13 a; ploty Luc. 14 b; lyſti A. 9 a; gradi Reg. 219. V Krellovi „Postili" je najti: dary 42 b, 50 b, 67 b; listi 48 b, 171 a; laſſy 58 a; siny 136 b; tati 161. Tudi Dalmatin rabi mnogokrat te oblike n. pr. lasy Pr. Gen. 54, Nem. 6, 8, Lev. 14; dari Ex. 25 etc. V Hrenovih Evangel. (1612) čitamo štiri primere: dary 23 a, glaſsy 79 a; ploty 162 b; lyſty 5 a; v slovenskem prevodu Stapleton. evang. nahajamo dari 94; zolny (= čolne) 118; volli 175; ſini 141. V prvem pastirskem listu (1631): dari 101. V dvanajst let mlajšem prevodu Skallerjevem beremo gradi (dvakrat) in dari (desetkrat). V Schönlebnu (1672) so naslednji acc. pl. na *-i*: dary (trikrat), glaſsy, ploty, ſyny, lyſty. Tudi Kastelcu in Janezu Svetokriškemu niso te oblike neznane; posebno v zadnjem čitamo precèj primerov. Če pomislimo, da je to obliko najti skoraj izključno pri jednozložnicah, katere gredó v mnogih sklonih po analogiji *u*-debel, katerim je gen. sgl. na *-u*, nom. pl. na *-ovi*, instr. pl. na *-mi*, tedaj bodemo priznali, da to ni nom. pl., nego, da je to ostanek *u*-deklinacije.

Kako pa to, dalo bi se ugovarjati, da ni potem tega acc. pl. na *i* najti samo pri pravih *u*-deblih? Nahajamo to končnico skoraj pri vseh onih besedah, katere se sklanjajo v nekaterih sklonih po *u*- deklinaciji. Pri nas se je izgubila *u*- dekl., ohranili so se od nje samó ostanki, dasi mnogi. Zakaj so posebno ali jedino jednozložnice prešle v deklinacijo *u*-debel to ni težko povedati. Vsa *u*-debla so bila jednozložna in tako je jezik zmatral časoma vsako jednozložnico za *u*-deblo. Ker se pa nekatere teh besed, katerim je v acc. pl. končnica *-i* v nom. pl. končujejo na *-je*, tedaj nekoliko gredó po analogiji *i*-debel, ker je njim nekolikrat gen. pl. celó na *-i* m. *-ov* in ker bi se tudi *mi* v instr. pl. dal ravno tako dobro za ostanek *i*-debel kakòr *u*-deblu zmatrati, zato je verjetno, da so pri acc. pl. na *-i* vplivala tudi *i*-debla, da so tedaj tudi ona pripomogla k temu, da se je ohranila končnica *u*-debel,

katera je v tem slučaji jednaka oni *i*-debel. Pozabiti se ne sme, da je skoraj vedno ta *i* naglašen. S popolno gotovostjo se v tem slučaji ne da določiti, imamo li analogijo *i*-deklinacije ali pa ostanek *u*-deklinacije, kateri se je razširil tudi čez ъ-debla, v zadnjem slučaji je pa gotovo vplivala nekoliko tudi *i*-deklinacija. Sploh je časih težko vpliv *i*-deklinacije ločiti od onega *u*-debel, ker sta se obe pomešali; beremo celó *tatovi, gostovi*. Acc. na *i* živí v mnogih krajih slovenske zemlje, toda omejen skoraj povsod na jednozložne besede. Pozna ga n. pr. beneško narečje (Klodič §. 39.), govori se v mnogih krajih na Gorenjskem in v narečji Belih Kranjcev.

Na str. 71. čitamo o sestavljeni sklanji: „Der Genetiv des Masculinums und Neutrums bietet γα, ъγα und *ha*. Von diesen, so wie den Ausgängen des singularen Dativs und Locals, ist es schwer zu sagen, von welchen neuslovenischen Casussuffixen sie Reflexe wären: ob von *ega, emu, em* oder *ěga, ěmu, ěm.*“ Vzrok, radi katerega pisatelju tukaj ni lahko se odločiti, je jasen. Nahajamo od XV. stol. do XVII. stol. vedno v sestavljeni deklinaciji oblike *-iga, -imu* etc. in ne *-ega, -emu*. Ker pa v jeziku naših prvih pisateljev odgovarja vsakemu nenaglašenemu ѣ samoglasnik *i* — in v tem slučaji je bil *i* v *iga, imu* nenaglašem — zato je lahko mogoče, da sta končnici *iga, imu* = *ěga, ěmu* in se iz teh oblik razvili v nenaglašenem zlogu. Pisatelj se je pri tem gotovo oziral na precèj obširne razprave p. St. Škrabca o tem predmetu, katere je najti v progr. Novomeške gimn. 1870, str. 33, 34 in v „Cvetji“ II, zv. 10. Vse vprašanje je v ozki zvezi s tem, kako si imamo sploh tolmačiti sestavljeno deklinacijo v slovanskih jezikih; o tem so mnenja zeló različna.

Miklosich, kateri je imel o tej stvari več nazorov, trdil je vendar vedno, da je slovanska sestavljena deklinacija nastala na ta način, da je v nekaterih slučajih k nominalnim sklonom pridevnikovim pristopil sklanjan pridevnik, v drugih sklonih je pa pristopil sklanjan zaimek k deblu pridevnikovemu (na -ъ/o n. pr. dobrъ/o). Nasprotno mnenje je izrekel in obširno utemeljeval Leskien (Decl. im Slav.-Lit. und Ger. 131, sqq.), kjer trdi, da so vsi skloni sestavljene deklinacije nastali na ta način, da je k sklanjanemu pridevniku pristopil zaimek, da tedaj pridevnik v tem slučaji ni bil nikdar samó deblo. Litavščina, katera se tukaj popolnoma strinja s slovanščino, ima v vseh sklonih sestavljene deklinacije oblike, katere so nastale na isti način, kakor gen. sgl. masc. v stsl. Na prvi mah je razvidno, da se ta dva jezika, kar se tiče sestavljene deklinacije ujemata popolnoma v mnogih sklonih, da je v njima isti princip v mnogih slučajih. Samó v nekaterih sklonih bi pa po Miklosichevem mnenji hodila ta sorodna jezika različna pota. Poskusiti se mora, če je mogoče tudi v onih slučajih, kjer ni vse očividno, tolmačiti slovanske oblike sestavljene deklinacije na isti način kakor v litavščini; in

če se to dá, potem ima zadnja razlaga, katero je izrekel Leskien, prednost. To se tudi dá, kakor je pokazal Leskien.

Vsa sestavljena deklinacija posameznih slovanskih jezikov ne odgovarja neposredno stsl. in se ne dá iz nje razlagati. Iz stsl. *dobrajego*, *dobraago* gotovo ne bode nikdo razlagal *dobroga* ali *dobrega*. Zato tudi uči Miklosich, da so skloni sestavljene deklinacije v slovanskih jezikih nastali tem potem, da je na pridevnikovo deblo n. pr. dobro — pristopil sklanjan zaimek. Neoziraje se pri tem, da se tukaj moramo vprašati, kako je, da so se v tako pozni dobi jezikovnega življenja mogla še debla ohraniti — da je to bila pozna in ne bogve kako stara doba, v kateri se je naša sestavljena deklinacija razvila, kaže litavščina —, je nekoliko čudno, da so gledé sestavljene deklinacije slovanski jezik hodili po raznih potih, da je v njih najti pri tvorbi sestavljene deklinacije različne principe. Ali je morda pri tem samo slučaj, da na jedni strani stoji jedina stsl., katera je navadno ohranila med vsemi slovanskimi jeziki najstarejše oblike, na drugi pa vsi sedanji slovanski jeziki (na ruščino se pri tem ne dá mnogo ozirati, ker še ni dognano [1]), kako je nastal nje gen. na *-óva*, cf. Malinowski v Schleicher's Beiträge IV, 356—362 in Колосов v філол. Записк. 1872, 71—74). Ali se ne vriva skoraj nehoté človeku misel, da je iskati drugje vzroka, da so bile stsl. oblike nekdaj tudi drugim slovanskim jezikom znane in da je v sestavljeni deklinaciji v s e h slovanskih jezikov jednak princip, da so te oblike šele pozneje v zgodovinskem razvitku nadomestile druge oblike, da je deloval tudi tukaj óni mogočen faktor, analogija imenovan. Da so stsl. oblike starejše in prvotnejše od ónih sedanjih slovanskih jezikov, to kaže zopet litavščina. Po Miklosichevem nazoru bi se a) v stsl. sestavljena deklinacija na dva načina tvorila, tako, da je pridevnik in zaimek sklanjan in tako, da je samo zadnji sklanjan, b) v slovanskih jezikih bi pa nasprotno vladal samó zadnji princip, skratka, bil bi nasproti litavščini nekak čuden nered, katerega bi pri tolmačenji na pomoč imeli klicati samo kot „ultimum refugium.“

Meni tedaj ne ugaja ona razlaga sestavljene deklinacije, po kateri se sedanji slovanski jeziki v nekaterih sklonih ne dajo v sklad spraviti s stsl., v drugih sklonih je pa zopet tvoritev jedna in ista. Če je v nekaterih sklonih (plur.) nedvojbeno isti princip zapaziti kakor v stsl., to se sme zahtevati, da se tudi ostali skloni skusijo razložiti na podlagi stsl., in verjetno je, da je tudi v teh sklonih nekdaj bil isti princip kakor v stsl,, da je n.

[1]) Toliko je vendar gotovega, da se nahaja v staroruščini od XIII.—XVI. stol. mnogo oblik na — ogo, — omu, katere so posnete po analogiji pronom. dekl. Tako je v Žitji Nifona l. 1219. грешного, v listini l. 1229. лочшего; da nahajamo zadnjo obliko (omu] v najstarejših ruskih spomenikih (Archiv II. 295). Dat. sgl. se je v tej obliki še ohranil, a gen. sgl. je bil v XV.—XVII. st. izpodrinen.

pr. nekdaj tudi pri nas — četudi v prestari dobi, iz katere nimamo pisanih spomeníkov — bilo v gen. sgl. *dobrajego in ne *dobrojego. Nastane samò vprašanje, kako je nam razlagati oblike n. pr. slovenske sestavljene sklanje iz stsl., kako je n. pr. iz dobrajego, dobrujemu nastalo dobrega, (dobrego), dobremu? Če vidimo, da je v sloven. dobrega — tega, v srbhrv. dobroga — toga, v malorušč. dobroho — toho, v češč. dobrého — jího, v poljšč. dobrego — tego (mego), v gorn. srb. (luž.) dobreho — teho, tako pridemo na misel, katera se je že zdavna izrekla, da se je sestavljena deklinacija preobrazila po analogiji pronominalne. Tej razlagi ugovarja samó kvantiteta v češčini (dobrého, dobrému toda jeho, jemu) in v srbohrv. dobrôga tòga. To je tudi vzrok, da je Sobolevskij, kateri je zadnji razpravljal o tej stvári, zavrgel razlago Leskienovo (Русс. Фил. Вѣст. 1881, str. 233), toda jo nadomestil z novo in sicer neverjetno trdeč, da je -ogo nastalo iz ъ + ega черезъ ассимиляцю ъ і е заѣьмъ стяжение іхъ бь одінъ збукъ — ô.« Vzroki različnosti kvantitete gen. in dat. sestavljene in pronominalne dekl. v srbohrv. in češč. se pa dá najti; on je, kakor je to prvi lepo pojasnil Jagić „Die fortwirkende Analogie von der Quantität des Nomin. aus«. Če primerjamo to — toho (je) — jeho in pravé — pravého, to — tòga in dobrô — dobrôga, tako vidimo, da se je kvantiteta nom. ohranila tudi v gen. in dat. (Archiv f. sl. Ph. VI. 295.)

Mogoče je tedaj dobro tolmačiti na podlagi staroslovenščine one oblike, na katere se naš največji slavist najbolj naslanja pri svojem mnenji, da je n. pr. dobrega nastalo iz dobrojego in da ni tukaj nobenega vpliva pronominalne dekl., in ni jih treba ločiti od staroslovenskih. Miklos., kateri je samó radi tega, da bi razložil gen. in dat. sgl. (oga, omu etc.) v slovan. jezikih, izrekel zgoraj omenjeni nazor (dobrega = *dobro + jego), ne more po svoji teoriji dovolj pojasniti slovenskega gen. in dat. dobrega, dobremu. V srbshrv. je nom. sgl. neutr. dobro (iz dobroje) in v gen. sgl. dobrogo, tedaj v obeh slučajih isti resultat; isto v češčini: dobré in dobrého, v poljšč.: dobre — dobrego; povsod se je tedaj *oje* krčilo v gen. sgl. in nom. sgl. neutr. na i s t i način; v slovenščini je pa dobro nasproti dobrego. Jednega bi po Miklosichevi teoriji tukaj ne pričakovali; v obeh slučajih bi imelo biti dobro, dobroga ali pa dobre, dobrega. Miklosich je tedaj prisiljen dobro razlágati po vplivu analogije. [1])

[1]) Da bi bile končnice *oga, omu, om,* katere ima tudi ogrsko narečje, postale po tako imenovani vokalni harmoniji (Suman, Slov. Slov. 370), ni verjetno, ker ni v tem narečji nikjer sledú temu procesu; tako neverjetno je tudi, da bi loc. *om* bil posnet po gen. sgl. *oga;* zakaj se ne priznava, če se že sploh priznavati mora, analogija pronominalne deklinacije? Zopet je tukaj óni čudni slučaj, da ima ogrska slovenščina v gen. sestavljene in pronom. dekl.-*oga*. Šuman (Slov. Slovn. 116) pravi celó, da je morda

Da je nekaj sklonov sestavljene deklinacije posnetih po analogiji pronominalne deklinacije, za to imamo nedvojbene primere v raznih slovanskih jezikih. V srbohrvaščini nahajamo v gen. dat. in loc, pl. oblike dobrijeh, dobrijem, katere se gotovo niso razvile niti iz dobrь -ihъ niti iz dobro -ihъ. Tako tudi v poljskih [1]) narečjih dobréh, dobrém, dobrémy (Matusiak, Gwara Las. v Rogpr. i Sprawozd. akad. umiej. VIII.. 140) in v hrvaški kajkavščini, kjer čitamo že pri najstarejših pisateljih v gen. pl. in dat. pl. *eh*, *em*, n. pr. v Petreticsu (Evang,) králуevzkeh 5, drugeh 43, perveh 33, 43, mertveh 70, 90, kriveh 100; vubogem 5, 132, ſidóvzkem 13, drugem 35, ztarem 97; v Krajachevichu (Molitvene knjisize): hudeh 57, vucheneh, dobreh. 6, 7, verneh 32, ſzueteh 13, maleh 96; drugem 8, vernem 52, nebezkem 66; instr. dobremi 7, oſtrémi, prilichnemi. To velja tudi za koroško narečje. Pa nasprotno je opaziti vpliv sestavljene deklinacije na pronominalno n. pr. v ruskih narečjih тыхъ, тымъ, тыми, kar je najti tudi v maloruščini; v češkem tych (tých), tým, Bartoš Dial. str. 28, 31, 35, 37, 73, 119 etc.

V poljski sestavljeni deklinaciji je priznal vpliv pronominalne deklinacije že Kalina rekoč: „W deklinacyi zaimkowej istinieje ten sam stan rzeczy, który napotykamy w złożonej deklinacyi, t. j. deklinacya złożona polskiego języka zatraciła pierwotną postać, którą jeszcze w stsłowiańskim napotykamy, a przeistoczyła się całkowicie podług modły deklinacyi zaimkowej. W ten sposób też mogły powstać wszystkie te utwory, które rozbierane ze stanowiska historycznego jako anomalia językowa przedstawicz się muszą, podczas gdy sprowadzone do odpowiedniega żrodła zaímkowej deklinacyi, akazują się prawidłowemi formami, czyniącemi zadosyć wszystkim potrzebom głosowym języka polskiego." (Histor. jęz. 319); prim. Brückner v Arch. VIII, 298. Tedaj mislim, da je sedanja slovenska sestavljena deklinacija postala po analogiji zaimkove, da ni nikoli bilo oblik * dobro — jego etc., nego kakor v stsl. dobrajego etc. Iz tega je tudi razvidno, da zmatram za slovensko končnico *ega*, *emu* in ne *ěga*, *ěmu*. Toda kako je tolmačiti *iga*, *imu* - kajti te oblike so povod, da nekateri v njih iščejo starejši *ěga*, *ěmu* —, če nečemo priznavati, da so nastale iz *ěga*, etc.? Vplival je tukaj nom. sgl. (dobri) in *i* je vzet iz nominativa v ostale sklone jednine. Ni sáma naša slovenščina v tem slučaji tako postopala, nego za to imamo dovolj primerov v drugih

gen. dobrěga (ktere oblike v sloven. jeziku ni bilo) nastal iz dobrajga. To je nemogoče; mi vemo, da odgovarja ѣ tudi indoevr. ai (oi), toda indoevropskemu; iz indoevr. diftonga je nastal v slovan. v predzgodovinskem času monoftong. Slovanski *aj* pa ostane *aj*, posebno če ni *ai*, nego *aj*.

[1]) V ruskih narečjih je najti, kakor se razvidi iz zadnjega zvezka Archiva (X. 349) худѣи, худѣм, худѣх, худѣми, kjer je vpliv pronom. dekl. tudi dovolj jasen.

jezikih. V čeških narečjih se glasi gen. in dat. sgl. na — *ýha*, *ýmu* (druhýho, druhýmu) Miklos. III[2] 368, Bartoš, Dialekt. moravská 56, 81; v češkem narečji nahajamo tudi rybi — rybiho, rybimu. Bart. 120; v bolgarskem jeziku drugigo, drugimu — drugi. Vpliv nominativa na ostale sklone sestavljene deklinacije najti je že v stsl.: čająšteimъ, imąšteimъ, slyšęšteimъ, nadějąšteimъ, vъzlezęšteimъ, čająšteihъ, sъsjąšteihъ etc. V severnih ruskih narečjih je gen. pl. **хорошiимъ**, **добрыихъ**, katere oblike ne odgovarjajo stsl. oblikam, nego se naslanjajo na nom. pl. **добры** etc., isto velja o gen. pl. **добрыехъ**, na katerega je vplival nom. pl. **добрые**. To opazujemo tudi pri **всихъ**, **всиши**, katere oblike je najti v staroruskih listinah (Шахмат. str. 195). Celó v litavščini nahajamo podoben slučaj: nom. pl. tiè, jiè vplival je na dat. pl. in postala je oblika tièms, jièms.

Pa iz sáme slovenščine se dá dokazati vpliv nominativa na druge sklone sestavljene deklinacije. V Truberjevem Catechismus in der wind. Spr. (1550) je v dat. sgl. mošk. spola samó *-imu* najti, pri srednjem spolu pa čitamo petkrat *-umu* in sicer dobrumu I, 13, 54, 60, 69, 109, 210, 234. To gotovo ni nič druzega kakor naslanjanje na nom. sgl. srednjega spola, kateri je v Truberji na *u*, tedaj *dobru* — *dobrumu*. Prvotno končnico nahajamo še v obliki *zlega* (cf. Levec, Die Spr. in Trub. Matth., Mikl. I[2], 582); *iz zlega* ni nastalo *zliga*, ker nom. tudi ni bil *zli* in ni mogel vplivati na gen. in dat.

Ostaja še samó omeniti gen. in dat. na *-ega, -emu* v koroškem narečji. Te oblike ne nasprotujejo omenjeni razlagi, nego jo baš podpirajo, kajti ne sme se pozabiti, da je v istem narečji v plur. tudi *-eh, -em, -emi,* katero je gotovo posneto po pronominalni deklinaciji. Tedaj tudi koroške končnice *-ega, -emu* ne govoré zato, da je sloven. *iga* = *ěga,* ne sme se reči, da se je v njih prvotni *ě* ohranil kot *e* kakor n. pr. v loc. sgl. *meste* etc.; temu nasprotujejo oblike množne, v katerih ni mogoče, da bi bil *eh* = *ěh*, *em* = *ěm*.

Iz tega, kar pisatelj na str. 94. o *m* v 1. sgl. piše „dass auch in der 1. Pers. sing. das *m* in der slov., serb., čech. Conjugation als eine Anlehnung an das *mь* der praesenssuffixlosen Stämme sein „soll", moramo sklepati, da ni o tem prepričan, da o tem dvoji, kakor marsikdo pred njim. V tem slučaji je vendar precèj gotovo — kolikor se v jezikoslovji sploh da o gotovosti govoriti — da je *m* v omenjenih jezikih posnet po znani petorici glagolov. To nam kaže nedvojbeno zgodovina razvitka teh oblik. Vem, da je n. pr. pred več kakor desetimi leti tudi Baudouin de Court. izrekel nasprotno mnenje, znano je tudi, da je prezgodaj umrli G. Curtius v zadnjem svojem spisu Zur Kritik d. neuesten Sprachforsch. str. 57 še o tem dvojil. Toda to je razumevno. V ónem času, ko je Baudouin d. C. dotično

stvar pisal, še ni bila izšla Daničićeva Исторія облика in Kalinova Historya języ. pol. in še ni bil staročeški jezik natančno preiskan; pri Curtiusu se pa ne sme pozabiti, da on ni bil nikoli temeljit poznavalec slovanskih jezikov, da je tudi pri njem veljalo: „Slavica non leguntur!“ kar se še zdaj more o premerjajočih jezikoslovcih reči. Z druge strani je vplivalo pa tudi nánj pri tem njegovo stališče nasproti „mladim gramatikom“. — Tudi Šuman v svoji slovnici (ed. Matica Sl.) str. 125, 126 dokazuje, da je *m* vsaj v nekaterih slučajih nekaj starega in da ni nastal samó po analogiji glagolov kakor *damъ*, imamъ itd. V. Oblak.

(Konec prihodnjič)



LISTEK.

Davorin Trstenjak bode praznoval dné 4. septembra t. l. v Starem Trgu pri Slovenjem Gradci redko slavnost — praznoval bode petdesetletnico književnega delovanja svojega in zajedno sedemdesetletnico plodunosne dôbe življenja svojega, in iz vseh pokrajin slovenskih prihité ta dan odličnjaki národa našega poklanjat se možu, ki je dolzih petdeset let z umno glavo in čutečim srcem neumorno delal na književnem polji slovenskem in ki v našem pesništvu in novinarstvu, v našem jezikoslovji, v naši zgodovini in našem starinoslovji zavzéma odlično mesto. Slaviteljem dičnega tega pisatelja našega se pridružuje tudi »Ljubljanski Zvon«, iskreno želèč, da bi večni Stvarnik ohranil nam Davorina Trstenjaka telesno krepkega in duševno čilega do skrajne meje človeške dôbe na čast in slavo književnosti in domovine slovenske! — Mnogoobsežnega delovanja Trstenjakovega danes ne bodemo opisavali, zlasti zategadelj ne, ker je urednik »Ljubljanskemu Zvonu« že ob štiridesetletnici Trstenjakovega književnega delovanja v »Slovenskem Narodu« (1878, št. 258. in 259.) obširno opisal življenje in pisateljevanje njegovo, in pa tudi zato ne, ker je gospod *Anton Trstenjak* v Ljubljani o tej priliki izdal poseben slavnosten spis, o katerem želimo, da bi se razširil po vseh pokrajinah slovenskih, kajti živo sliko nam podaja, koliko lepega in plemenitega je dični slavljenec storil za domovino svojo.

Knjiga, katerò imamo tukaj v mislih, slôve tako: »*Davorin Trstenjak*, slovenski pisatelj. O petdesetletnici njegovega književnega delovanja. Spisal *Andrej Fékonja*. Izdal in založil *Anton Trstenjak*. Natisnila Kleinmayr & Bamberg v Ljubljani 1887. 8⁰, 31 stranij.« Cena ji je po 30 kr., s pošto po 35 kr., in dobiva se pri gosp. založniku v Ljubljani Prvi del knjige je z raznimi dodatki Fékonjevimi posnet po zgoraj omenjenem spisu Levčevem; drugi del, ki ima naslov »Davorin Trstenjak Novičar«, nam pa ravno tako krepko kakor korenito opisuje sodelovanje Trstenjakovo pri »Novicah« ter po posameznih letnikih našteva in na kratko ocenjuje raznovrstne spise njegove, priobčene v tem časopisu. »Slovensko pisateljsko društvo« je kupilo 150 izvodov tega slavnostnega spisa, da ga razdelí med člane svoje, a razumnikom národa našega sploh to lépo delce g. Fékonje priporočamo od vsega srca!

Jezičnik. — *Knjiga Slovenska v XIX. veku. B. Spisal J. Marn. XXIV. Leto. V Ljubljani. Natisnil in založil Jos. Rudolf Milic. 1886. Velika 8⁰. Str. 98. Cena 60 kr., po pošti pod križnim zavitkom 65 kr.* Začenši s *Slomškom* in sklepajoč z *J. Koseskim* popisuje nam ta po lanskem »Učiteljskem Tovarši« ponatisnena knjižica v kratkih obrisih življenje in slovstveno delovanje 68 književnikov slovenskih v 19. veku. Pri pisateljih, katere je bil učeni g. profesor že prej razpravljal posamič in obširneje, zavrača nas na dotični »Jezičnikov« letnik. Životopisnim in knjigoznanskim črticam pridejani posnetki

iz pisateljevih del poučujejo nas o njih pisavi. Vsled tega je i ta »Jezičnik« kakor predniki njegovi ob jednem nekak cvetnik iz že umrlih pisateljev stoletja našega. Ker so mnogi spisi te dôbe v knjigotrštvu že davno pošli ali pa se nahajajo raztreseni po časnikih, kojih ne dobi vsakdo zlahka v roke, moramo biti g. pisatelju tembolj hvaležni, da je svojo knjigo tako praktično uredil; kajti po nji se more vsak čitatelj seznaniti sam z duhom in jezikom ónih rodoljubov, ki so v minulih desetletjih več ali menj vspešno delovali na polji književnosti slovenske.

Tudi XXIV. »Jezičnikov« letnik dičijo vse prednosti, katere smo bili pohvalno omenili v oceni svoji XXIII. letniku (gl. »Ljubljanski Zvon« 1886, str. 116. in nsl.). Semtertam je g. pisatelj popravil kako zastarelo pomoto ali določil, kar je bilo doslej še dvojbeno ali nejasno; primeri str. 29., ki razodeva napačnost *Macunovih* podatkov ob *Andreja Gutmanna* knjigi: »*Novi Vedež*«; str. 51. in 52. nas uči, da je prelagatelj *Kukuljevičeve* igre »*Juran in Sofija*«, *Andrej Likar*, ne pa, kakor trdi *Trstenjak* v »Zori« (str. 146.) *Josip Drobnič* (glej tudi »Jezičnik« XVII. 1879. str. 62—66.); str. 89. navešča, da je zložil pesem v prežalostni spomin smrti Tomanove *Poženčan*, t. j. *A. Koder*, a ne *Matej Ravnikar* (umrl 1864!), kar bi se dalo posnemati po Praprotnikovem životopisu dr. L. Tomana (str. 77.)

Jezik pisateljev je čist, pravilen in vsakemu lahko umen. Le dajalnik »Hradeckitu« (str. 82.), ki rabi sicer tudi Preširnu, nadomestili bi s pravilno obliko »Hradeckemu«. O *Juriji Zupanu* trdi g. profesor na str. 23., da je rojen »v Záspem«, na str. 58. pa, da »v Záspih«. Katera oblika je prava? Ali se morda obe čujeta med národom? (Imé te prijazne gorenjske vasí národ sam kàj čudno rabi. Slišal sem nastopne oblike: Kakó se imenuje ta vas? — »Zásp!« (= Zásip?). — Odkod greš? — »Iz Záspega!« (Tedaj bi bilo misliti, da je nominativ *Záspo*). — Kam greš? — »Proti Zasp'« in tudi »Proti Záspem'« (= Záspu, Zásipu ali Záspemu?) — Kje si bil? — »V Záspem!« ali še navadneje: »V zaspéh!« (= Zásipih?) Ured.)

Ker trdi g. pisatelj v uvodu, knjigi na čelo postavljenem, da je pričel in sklenil XXIV. »Jezičnikov« letnik »po redu, kteri se mu v prekratkem času ni snoval po podobah, v ktere jih je bil vbral *Čop*, kteri je imel vse pred seboj skupaj«, in nas tolaži vrhu tega s tem, da »se vravna to pozneje samo po sebi«, nečemo letos delu njegovemu očitati »pomanjkanja znanstvene metode in vsled tega preglednosti« niti mu oponašati, da je zašel med pisatelje od »Slomška do Koseskega« tudi *Štefan Kemperle*, župnik v Ločniku od l. 1771—1789.

V istem uvodu poudarja g. pisatelj duhovnik s ponosom in nekim samozadovoljstvom, da »so narodu njegovemu vprav svečeniki **vedno** bili najzvestejši književniki«, češ, »med 118, doslej iz sedanjega veka v Knjigi Slovenski opisanimi ali vsaj omenjenimi, jih je 90 stanú duhovskega, in le 28 svetovskega«. Ni nam do tega, da bi kalili g. pisatelju nedolžno to veselje; vendar se nam zdi njegova trditev presmela, ali vsaj premalo podkrepljena, ker se opira na jedino 19. stoletje, s katerim pač upravičenost besedice, »vedno« še ni dokazana. Res je sicer, da so nam ustanovili staroslovensko slovstvo blagi, za vero in národ jednako vneti katoliški svečeniki. Radi tudi priznavamo, da je vrla naša duhovščina i v sedanjem veku v duševnem in gmotnem oziru glavna podpora domačemu slovstvu, ki bi se brez nje ne bilo nikdar tako lepo razcvelo. A »vedno« vendar le ni bilo tako! Konec srednjega veka in 16. in 17. stoletja z nesrečno protireformacijo — toda »the rest is silence«. Dragovoljno odpuščamo katoliški duhovščini, kar je bila tedaj zanemarila ali zakrivila v književnosti naši, ker se je pozneje skrbno trudila in se še trudi, popraviti takrat storjeno škodo. Saj nam je rodila *Vodníka*, *Ravnikarja*, *Metelka*, *Slomška*, *Trstenjaka* in druge literarne veljake ter s tem poravnala prejšnji svoj dolg. In kakor je v nebesih več veselja z jednim spokorjenim grešnikom, nego z 99 pravičnimi, ki po-

kore niso potrebni, tako vzbuja i nam omenjeni veseli prevrat večjo radost nego slučajna nepotrebnost njegova. O drugih »Jezičnikovih« letnikih smo z zadovoljnostjo poudarjali, da so prosti tiskarskih pomot. Tega o zadnjem ne moremo trditi; kajti kazi ga več pogreškov, med kojimi nekateri zelo motijo; (prim. str. 91: »Der Aufmerksame v Gradci l. 1820 Nr. 45 in l. 1881« mesto 1821).

Konečno toplo priporočamo najnovejše to delo trudoljubivega g. strokovnjaka vsem prijateljem slovenske knjige; našli bodo v njem marsikàj zanimljivega in poučnega.

Fr. Wiesthaler.

Wolfova slavnost v Idriji se je dné 14. t. m. zvršila po vsporedu, natisnenem v zadnji številki našega lista. Vsi ljubljanski udeleženci so polni hvale, kako prijazno, kako gostoljubno jih je sprejela národna Idrija. Bil je lep národni praznik! — Spominska plošča ima nastopni napìs:

»V Idriji je bil rojen 14. rožnika 1782
ANTON ALOJZIJ WOLF,
knezoškof ljubljanski.
Bil je preblag mecen kranjske dežele, ustanovitelj Alojzijevišča, svojemu narodu je podaril sveto pismo in slovarja in Idrije bil je največji dobrotnik.
Umrl v Ljubljani 7. svečana 1859. leta.
V hvaležni spomin postavili sorojaki 1886.«

»Cuore«. — V letošnjem »Ljubljanskem Zvonu« na 203. stráni je gospod Stritar nekoliko kratkih, a lepih besed izpregovoril o zlati knjigi »Cuore«, gorko jo priporočujé mladeničem in odrašcencim. Da ta knjiga De Amicisova resnično zaslužuje zarad svoje izvrstnosti občno priznanje, o tem pričajo obilne kritike imenitnih móž, objavljene ne samó v italijanskih, nego tudi v drugih inostranih listih. Vseh vkup je 72, ki soglasno priznavajo vrednost — »Srca«. —

Na mrzlem severu v St. Peterburgu, v vroči južni Ameriki v Buenos-Airesu, na Nemškem, Francoskem in Srbskem, — pa tudi v središči cesarstva našega — na Dunaji — poveličujejo zlato knjigo — »Cuore«.

Bodi nam dovoljeno samó na kratko omeniti nekatere izmed obilnih kritik. Tako piše n. pr. »Corriere della Sera« v Milanu: »Te knjige ni spisal učitelj po zvanji, niti ne šolski nadzornik, niti slaven pedagog, ampak — umetnik, zato živí in govorí njegov svet, njegovo srce bije in poučuje brez vsake dijalektike in katedrske učenosti. Protagonist v tej knjigi živí jedno leto v šoli s petdesetimi, večinoma dobrimi, pa tudi slabimi součenci. Nad njimi je učitelj, blaga duša, okoli njega so učiteljice, učiteljski pomočniki, pravi mučeniki, velikani v potrpežljivosti in zatajevanji. — In odrasli ljudje ne nahajajo li ničesar v tej knjigi? Oni jo bodo čitali, da še jedenkrat preživé ona srečna leta prve mladosti, da se spominjajo zopet izgubljenih in pozabljenih prijateljev; tudi tiste vsakomesečne povesti utegnejo marsikoga zanimati . . . . Ta knjiga bode vendar povzdignila jeden, skoraj bi rekel zaničevan stan — in pokazala njegovo vrednost, izpričala bode, koliko trpé in vendar toliko dobrega sejejo v mlada srca — *učitelji.*«

„Fanfulla della Domenica" v Rimu piše: »De Amicis govorí z otroki, kakor do zdaj še nihče ni govoril ž njimi; vedno kaže vzglede, ki so resnični, polni ljubezni do bližnjega, navdušuje bralca za domovino, uči spoštovanje do roditeljev in starejših ljudij . . . Kdo neki ne vidi vsak dan teh živih, veselih, malih dečkov? Kdo jih ne srečuje vsako jutro po ulicah, kadar gredó v šolo in kakor nam jih kaže De Amicis? Nekatere zavite v prevelike suknje, druge zopet oblečene po najnovejši šegi; roke imajo ozeble in lica bleda . . . . V tem stoletji se človeku že gnusi realizma in radi čitamo knjigo idejalno-sentimentalno.« — *„Il Pensiero"* v Nizzi govorí tako: »Skratka, vsa knjiga je lepo zbrana vrsta dobrih vzgledov, da jih posnemamo, — modrih naukov, da se po njih rav-

namo, — plemenitih žrtev, da jih doprinašamo — velikih in blagih krepostij, da jih izpolnujemo; vsa knjiga je poveličevanje vsega dobrega, lepega, blagega. Ni boljše knjige, ki bi jo mogli dati mladim otrokom v roko.« — *„L' Ordine"* v Ankoni piše: »Tudi mi odrasli se navdušujemo in se jokamo, — zakaj bi to tajili? — in blagoslávljamo ónega moža, ki zna tako dobro pisati za naše sinove, ki nam je podaril ne samó lépo, ampak tudi dobro knjigo.« — *„Napoli letteraria"* piše med drugim v svojem članku: »Ne mislite, da »*Cuore*«, akoravno je knjiga za mladino, ne bode koristila tudi odraslim ljudem. Le berite, berite jo vsi in gotovo se naučite mnogo rečij. Roditelji se navadijo spoštovati in ljubiti učitelje, ki se tako trudijo in mučijo ž njih otroki; učitelji ljubiti šolarčke in imeti ž njimi potrpljenje, in mnogi roditelji se naučili izpolnovati dolžnost do otrok, — žàl, tolikokrat zanemarjeno — privadijo se vedno in povsod nánje misliti, nadzorovati jih ter pomagati njim in pomagati — učiteljem.« —

Znani nemški pisatelj *Marko Landau* je spisal v *„Berliner Nationalzeitung"* o tej knjig. izvrsten podlistek (dné 11. novembra l. 1886.), v katerem pravi med drugim: »Osemnajst tisoč eksemplarov prodanih v jednem meseci, to se še ni zgodilo v Italiji. »Za mladino je najboljša stvar komaj dosti dobra« — pravi znan pregovor. Redkokrat se zgodi, da bi slaven pisatelj spisal kàj za otroke, in ako tudi kàj spiše, ne pogodi zmerom pravega. Kdor zna zanimati odrasle ljudi, mora šele iskati pravi način pripovedovanja za otroke. De Amicis, slavni pisatelj, spisal je knjigo, ki je interesantnejša, nego njegove novele in potopisne črtice, ki so tudi jako zanimive; on je znal ustvariti delo, ki ga ne bodo samó čitali naši otroci v sobici, ampak ki je tudi za nas tako poučno, da provzrokuje občudovanje in navdušenje. De Amicis je pridno opazoval otroke, obiskával je mnoge ljudske šole, bil je pri poučevanji in pri izpitih, in je mnogo občeval z učitelji. — Za nas inostrance ima knjiga tudi to prednost, da iz nje zvédamo mnoge stvari italijanskega življenja, nekatera posebna svojstva italijanskega značaja, katerih bi gotovo ne zvedeli niti iz romanov niti iz potopisnih črtic.« —

V znanem listu »*Die Volksschule*«, ki izhaja na Dunaji, piše profesor Katschischka: »*Cuore*« je knjiga, kakeršnih imamo le malo. Ker so si po omikanih deželah ljudje in tedaj tudi otroci več ali menj jednaki, ker pisatelj pozna do dna otroško srce, in ker so osebe v knjigi, — ako ne šteješ nekaterih idejalističnih, — prav iz živega življenja risane, najde čitatelj pri otrokih tam naslikanih podobe iz svojih mladih let.

Kdor je moral kakor pisatelj teh vrstic, brati o pregledovanji šolskih knjižnic toliko in toliko neslanih in slabih nemških knjig za mladino — ta mi gotovo pritrdi, da je večinoma teh knjig strahovito dolgočasna. Kakšen pa je *Cuore*! Vsaka povest je pravi demant in ako najdeš možá ali otroka, katerega ta knjiga ne gane, ali vsaj ne zanima, le reci mu: »Nimaš srca! —« —

Naj še omenim, da je učakala ta knjiga v dveh letih *50* izdav. Prva izdava je od dné 15. oktobra 1886, petdeseta do dné 15. majnika l. 1887. Preložena je že na osem jezikov: na nemški, angleški, francoski, španski, portugiški, poljski, hrvaški in madjarski jezik, in zdaj se prelaga tudi na slovenski. *Jos. Borghi.*

Dodatek k Erjavčevemu životopisu. V 7. št. svojega lista smo priobčili životopis pokojnega profesorja Erjavca s prijazno prošnjo, da bi nam blagoizvolili tisti, ki vedó o njem kakšne nove podatke, priobčeni životopis popolniti ali v zmotnih stvaréh popraviti. Na to smo prejeli od gospoda vseučiliškega profesorja *Spiridiona Brusine* nastopno pismo: »Veleštovani gospodine!

Veoma sam rado čitao životopis pokojnoga prijatelja Erjavca, što ste ga napisali i priobćili (»Zvon«), jer i ja moram sastaviti životopis E. po nalogu jugoslav. akademije, ali žalibog mogu govoriti samo za ono vrieme, što smo skupa u Zagrebu bili, naime od 1868 do 1871.

Medjutim čast mi je Vam obznaniti, da ste se prevarili, kad ste (na str. 420.) izjavili, da je on pisao: »Contrib. à la Malac. de la Croatie«; to je moja razpravica, a stvar se ima ovako. Ja (i nitko drugi) da uzmognem na znanstveni rad predobiti prijatelje (Erjavca i Kuzmića), predložio sam ih za dopisujuće člane Bruselskoga družtva, prije nego što je Erjavec u obće štogod napisao bio, *dedicirao* sam im pako spomenutu razpravu *osobito zato,* što su mi ustupili zbirke, koje se sada nalaze u narodnom muzeju u Zagrebu.

Nebi žalio, a da se stvar ovako izpravi u budućem broju »Zvona«.

Odličnim štovanjem *Brusina* s. r.«

Razprava, katero ima g. prof. Brusina tukaj v mislih, slôve: »Contribution à la malacologie de la Croatie. Zagreb on mois de mai 1870. Par Ch. Albrecht. Knjižica je posvečena: Au professeur *François Erjavec* à Agram et au maitre en pharmacie P. Jean B. Kusmič à Raguse, membres correspondants de la société malacologique de Belgique Bruxelles etc., trés mérités de la science malacologique ce petit monument d'hommage et de gratitude par l'auteur.« V tem zmislu naj se tedaj popravi poročilo v našega lista št. 7. na stráni 420.

Stapleton. Neznanega prelagatelja evangelija preložena po Stapletonu v XVII, veku. — Tako slôve star slovenski rokopis, katerega je priobčil gospod profesor *Anton Raić* v letošnjem letnem poročilu c. kr. vélike realke ljubljanske. Rokopis spada med najvažnejše jezikovne spomenike novoslovenske in g. prof. Raiću smo dolžni posebno hvalo, da ga je prepisal in dal tiskat — jezikoslovcem v splošno porabo. Letos je mogel g. prof. Raić zaradi omejenega prostora priobčiti samó evangelija, bodoče leto jim dodá tudi slovniški tolmač. Kako imeniten je ta rokopis, vidimo najbolje iz uvoda, s katerim gospod izdavatelj spremlja razpravo svojo in katera slôve tako:

»V c. kr. knjižnici ljubljanski je rokopis (br. 178. II. C. a.) iz XVII. veka od neznanega pisatelja. Ta rokopis — 15 *cm* visok in 10 *cm* širok — prišel je iz Zoisove zapuščine v knjižnico. Da je bil ta rokopis nekdaj svojina Zoisova, sodimo po tem, ker je ravno tako vezan, kakor so vezane vse knjige, ki so bile nekdaj Zoisove.

Rokopis ima 114 lîstov, ki pa neso vsi popisani; često je popisana samo jedna stran, druga pa je prazna (n. pr. list 19, 26, 28, 33, 38, 50, 52, 54, 57, 60, 62, 65, 69, 71, 74, 80, 85 in 88), včasih pa je napisanih samo nekoliko vrstic na jedni strani. — Vsebina tega rokopisa so evangelija; vseh je 82. S števìlkami ně zaznamnano nobeno evangelije; — v tem izvestji so zaznamnana zaradi citiranja. — Osemindvajset evangelij je iz zimskega dela Angleža Tome Stapletona, kajti prelagatelj je sam zapisal za 28. evangelijem: *Promptuary Moralis in Euangelia Dominicalia partis Hyemalis Finis. Authore Magiſtro Thoma Stapletono etc.* Od 29. do 55. pa so evangelija preložena po tistem Stapletonu, in sicer po poletnem delu: *Dominicarum Partis Aeſtualiz Finis.* Za vsakim evangelijem zimskega in poletnega dela se nahaja: »*Pericope moralis huius evangelii*«, samo za 26. evangelijem (l. 43.) manjka »*pericope*«. Med 6. in 7. evangelijem pa ně evangelija: *Evangelivm Dominicae I. post Epiphaniam. Luc.: 21. cap.*, no se nahaja zapored dvakrat »*pericope*«, i sicer za 6. i 7. evangelije. Po pravem je zatore 7. evangelije že 8 . . . 82. pa 83.; sedmega evangelija pa ně. Za vzgled ponatisnol se je »*pericope*« za 28. evangelijem. — Na listih 89 do 114 pa so »*Euangelia in Festis Sanctorum totius Anni* — ev. 56 do 82. Tu se vendar ne nahajajo vsa evangelija, no se pri 59. ev. napotiš na evangelije »na ta 8. Dan po Velikinozhi« in pri 81. ev. »na S. Nicolausha dan no praſnik«.

Nepoznan duhovnik prelagal in pisal si je na posamezne liste sproti za posamezne nedelje in praznike dotična evangelija, koja je čital raz propovednico ob nedeljah in praznikih.

Težko je povedati, kedaj so bila ta evangelija preložena. Mi sodimo, da so se preložila začetkom XVII. veka še pred letom 1612., zatore prvlje nego je izdal vladika Toma Hren svoja »Euangelia inv Lystove«, kajti ko bi ta bila že na svetlem, bi je pač bil poznal dotični duhovnik in jemu bi jih ne bilo treba šele prelagati — na Dalmatina pa se menda ně hotel ozirati, ker je ta bil protestant.

Pri Miklošići (Vrgl. gramm. $I._2$ pag. 597[1] in III_2 pag 549[1]) navaja se kriva letnica (1620, 1629) o času, kedaj so se tiskala Stapletonova evangelija, ravno tako po njem i v »Slovenski slovnici« (pag. 374) iz leta 1881. Stapleton je izdal svojo knjigo: *Promtvarivm morale svper Evangelia Dominicalia totivs anni:*

Ad { *Instructionem Concionatorum.*
Reformationem Peccatorum,
Consolationem Piorum. }

Ex Sacris Scripturis SS. Patribus, & optimis quibusque authoribus studiose collectum: Authore THOMA STAPLETONO ANGLO, S. Theol. Doctore, & Regio Professore Louany. Editio **altera** *ab ipso authore aucta & recognita. Pars AEstivalis. Antverpiæ. M.D.XCIII.* tedaj že 1593. *Pars Hyemalis* pa je prišla tudi že drugikrat na svetlo 1615 v Kolonjí. *Editio* **altera** *ab ipso authore aucta & recognita. Coloniæ Agrippinæ.* Ravno tam je prišla spet nova izdaja zimskega dela na svetlo 1620 l. — Po kaki knjigi da je prelagal: *Euangelia in Festis Sanctorum totius Anni*, tega ne pripoveduje naš anonymus.

Rokopis ima svojo važnost v jezikoslovnem oziru, — dokaz je že to, ker ga prof. Miklošić po našem prepisu večkrat citira v navedeni Vgl. gramm. d. slav. spr. $I._2$ & $III._2$ — o čemer se uveri kmalu vsak čitatelj, ki le nekoliko pazljivo čita evangelija. On nahaja stare, vele redke oblike in druge slovniške prikazni, ki so tem zanimivejše, ker dotični prelagatelj ně poznal nobene (nam. Bohoričeve) slovnice in je zatore pisal, kakor je govoril sam in kakor zvečine govori še denes naše prosto ljudstvo.

Konečno še se naj omeni, da ně pisala vsega rokopisa samo jedna roka, no pisali sta ga dve. Druga roka pisala je 29. i 31. evangelije; pri inih pa samo tu i tam kaj vmes: bodi si samo kake besede ali pa cele stavke na pr. evang. 11, 12.

Imenitnost rokopisa in želja, da i mi nekoliko pripomoremo ž njegovo objavo k spoznavanju našega slovstva, kakor tudi želja, izražena v »Ljubljanskem Zvonu« VI., 434, naj opišemo kde obširneje ta rokopis, napotile so nas, da ga tu v celoti podajemo prosvetljenim rojakom v blagohotno presojo.«

Trubarjeva slika. Po prizadevanji nekega v Oseku v Slavoniji živečega pisatelja slovenskega je slikar *Sessia* naslikal z oljnatimi barvami sliko osnovatelja novoslovenskega slovstva — *Primoža Trubarja.* Priznani umetninski znatelji hvalijo sliko kot jako lepo, umetniški dovršeno delo. Slika je razstavljena tudi v Ljubljani v prodajalnici Giontinijevi. Želeti bi bilo, da bi to sliko Trubarjevo kupil kakšen domač javni závod na pr. Rudolfinum.

„Ljubljanski Zvon"
Izhaja po 4 pole obsežen v veliki osmerki po jeden pot na mesec v zvezkih ter stoji vse leto 4 gld. 60 kr., pol leta 2 gld. 30., četrt leta 1 gld. 15 kr.
Za vse neavstrijske dežele po 5 gld. 60 kr. na leto.
Posamezni zvezki se dobivajo po 40 kr.

Lastniki in založniki: **Fr. Levec** i. dr. — Izdajatelj in odgovorni urednik: **Fr. Levec.**
Uredništvo in upravništvo v *Ljubljani,* v knežjem dvorci v Gosposkih ulicah, 14.

Tiska »Narodna Tiskarna« v Ljubljani.

Ljubljanski Zvon.
Leposloven in znanstven list.

Štev. 10. V Ljubljani 1. oktobra 1887. Leto VII.

Iz popotnega dnevnika.

4. Mujezin.*)

Sarajevo.

Za planino pada solnce,
Zlatim ljubi jo poljubcem . . .
Čuj tam pesem z minareta,
Pesem ko iz krajev tujih!

Veličastno se obrača
Mujezin na stolpu vitkem,
S turbanom na glavi rusi,
Z vihrajočoj bradoj sivoj.

Na vse štiri svéta stráni
Starčeva se pesem óri,
Mosleminom nosi veter
Pesem resno in otožno:

»Vêlik samo tí si, Allah,
Mohamed tvoj prôrok svet je!
Môlit, bratje vérni, môlit,
Komur mar je sreča večna!«

In ponosno se obrača
Mujezin na stolpu vitkem;
Zdaj obstane zroč na mesto,
Misli starec glasne misli:

»Kjé ste, carji Sulejmani,
Kjé je stara slava naša?
Džavri vzeli so nam Bosno,
Tujci so nam gospodarji!«

»Klanjajo se pred vešáli,
Molijo ti kruh in vino,
In človeka križanega . . .
A kalif jih gleda mirno!«

»On ne vtegne! — Kdó potem pač
Bi Čerkeske béle ljubil,
Pušil čibuk, srkal kavo?! . . .
Da sem jaz car v Ištambulu!« —

5. Na grôbji mohamedanskem

Sarajevo.

Kjé sem? Med gomile sem zášel,
Pod sencami vrb in cipiés
Kjer moslemi spavajo sládko —
Ne! Oni so vrhu nebés!

Družíce so huris jim divne
Velikih in črnih očíj,
Ki pómlad procvíta jim večna,
Ki jutro jim večno žarí.

Po rajskih tam šetajo vrtih,
Kjer vrelci srebrni šumé;
Baršún jih odeva in svila
In kamenci dragi krasé.

Nesmrtnost pijó iz čaš zlatih,
Iz zlatih tam skléd jo jedó,
Vse, vse se izpólni presrečnim,
Kar duša želí in okó! . . .

Lép raj si ustvaril, o prôrok!
Ž njim pol si osvôjil zemljé,
Osrečil si ž njim milijóne . . .
Poznal si — človeško srcé!

*) Glej »Ljublj. Zvon« št. 3.

6. Srbsko dekle.

Novi Sad.

V oblačili bélem
 Plavaš pred menój,
Džerdžan zlat ovíja
 Vrat lobódji tvoj.

V čístosti se lesku
 Bajnem vsà žaríš —
Vila zračna sáma
 Krasna se mi zdiš!

Čuj, pokleknil tu bi
 S prošnjoj pred tebój:
Oj, ti vila dobra,
 Spremljaj žívot moj!

7. Na kale-mejdanu.

Beligrad.

Krog mene dehtí krasán perivoj,
 V ozadji vtríp mesta se čuje,
Pred mánoj poróke god večni svoj,
 Glej, Dunav tù s Savoj praznuje!

Tu sanjam zamaknen v objemanje tó,
 V poljubov tó strast, ki ne mine —
In meni se zdí, da nevesta v slovó
 Pozdrave šumí mi z očine! . . .

Tu sanjam! . . . Čuj, kónj iz daljave pekét
 Vse bliže in bliže prihaja!
Vse bliže . . . že trese pod mánoj se svét,
 Topóv grom in pušek razsaja!

Vse bliže in bliže . . . že vidim ves vòj,
 Glej, bliskajo v solnci se meči . . .
Rogovi bučeči pa kličejo v bòj . . .
 Vse suče se v pisani gneči.

Tam prápor Madonnin ponosno vihrá,
 Križ zlat mu na vrhu iskrí se . . .
Tù prápor prorókov nasprôt plapolá,
 Srp lunin z ostí mu blišćí se.

Tu »Allah!« tam »Kristus!« . . . kateri obéh
 Pribóril pobedo bo záse? . . .
Ne boj se! — Le *sanjal* o proślih sem dnéh,
 Zamislil bil v stare se čase. —

8. Pred spomeníkom Petöfijevim.

Pešta.

Tù stojíš mi, pesnik,
Tukaj sredi parka,
Ki te obožáva
Mádjar in Madjárka?

Ne! To je le kip tvoj,
Lik od mrtve médi;
Tí živíš nesmrtno
Rodu v duše srédi!

Pel si o ljubezni,
Pel o domovini,
Da bi srečni bili
Skoro njeni sini.

Zdaj ti lil iz srca
Slavčji spev opojni,
A zdaj spev tvoj bil je
Spev Tirtéja bojni!

Prôrok ti svaríl bi
Brate svoje zemlje:
»Sám zgubí svobodo,
Kdor jo drugim jemlje!« —

In zamán vzdihôval
Nisi po svobodi!
Blagor ti: Tvoj národ,
Prost je med naródi! —

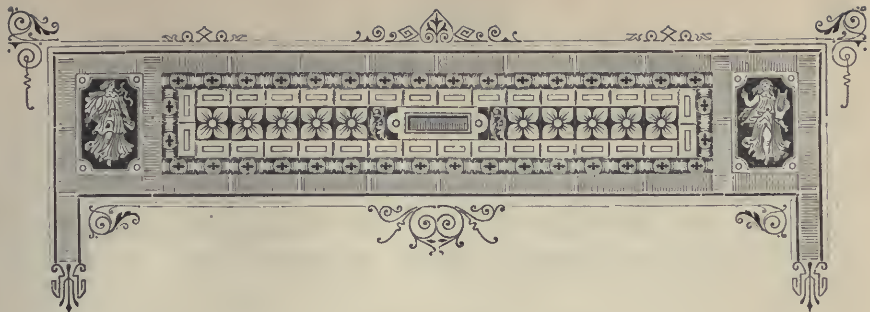
A ko duh tvoj z raja
Doli se ozrl bi,
Bronasta ti usta
Valjda tù odprl bi.

Gorázd.

Pojasnila. *Mináre* (éta) ali *múnara* je poleg vsake džámije naš zvoník nadomeščujoč vitek stolp, s katerega *mujezin* kliče vérnike k molitvi; — *huris* (t. j. »svetlo-béle«) so družíce zveličanih mosleminov; opis moh. raja je posnet po koranu, sura 37., 43., 44; — *džerdžan* je niz pravih zlatov, katerega nosijo dekleta srbska na vratu. — »*Kale-mejdan*« zove se perivoj (park) na sev.-vzh. stráni Belega grada, prav nad ustjem Savinim. — *Petöfi* Šandor, národni pesnik ogrski, umrl istega leta ko naš Preširen, v boji 26 let star; njegovih poezij je mnogo preložil Zmaj Jovanovič (»vitez Jovan«) itd.

Pisatelj.





Čez deset let.

Črtice iz življenja. — Spisal **A. Planinec.**

Vesela družba mladih dijakov, odhajajočih z gimnazije, zbrala se nas je na odhodnico, predno smo se razšli križem svetá, iskat in pridobivat si novih znanostij in novih izkušenj. Odprta se nam je zdela bodočnost. Svetle gradove smo si zidali v oblake, bili smo polni najlepših upov, čutili smo se može, proste vseh okóv.

Sedéli smo s polnimi kozarci za mizami, vsak se je radoval po svoje in nikdo pač vseh si ni domišljával, da se mu ne izpolni niti polovica tega, kar se mu danes zdí takó gotovo. Še menj, da bi se kdo spomnil, kako se mu bode to, kar si zdaj želi, za nekaj let samemu zdelo smešno, dà, celó neumno.

Govorili smo o slovenstvu in naši »mili« domovini, drug druzega smo navduševali v domovinski ljubezni in se pogovarjali, kaj misli ta ali óni storiti národu v korist in blagínjo. Spominjam se dobro, da je nekdo, ki zdaj še slišati neče, da je Slovenec, ki črti in zaničuje vse, kar po slovenščini le količkaj diší, takrat najbolj navdušeno govoril o slovenski naši domovini in o slovenskem našem národu. Toda, pustimo to!

Bilo je že blizu pólunoči. Naše navdušenje je bilo prikipelo do vrhunca. Tu se domislim jaz, da sem nedavno bral v slovenskih novinah, da so se ljubljanski gimnazijski abiturijenti pred toliko in toliko leti zmenili, da se snidejo zopet čez deset let. Čital sem dalje, da so se res sešli: ta je bil profesor, óni duhovnik, ta si je pridobil na tem polji že imenitno ime, óni na drugem.

»Kakó lepo bi bilo,« opomnil sem sosedu svojemu za mizo, Janku, »ko bi se tudi mi dogovorili in sešli čez deset let vsi, kar nas sedi danes tu skupaj pri odhodnici.«

»Dèj, govôri o tem, izproži to misel!« rečem mu, in ni se dal dolgo prositi.

Brez ugovora smo si segli v roke, da se vsi zopet snidemo čez deset let. Bled je bil kraj, za katerega smo se odločili in dan po véliki Gospójnici, na katerega smo se hoteli sniti. Zakleli smo se vsi, da pridemo gotovo, naj smo še tako daleč od domovine in le v slučaji, ko bi komu že nikakor ne bilo mogoče priti na omenjeni dan na Bled, naj se ta saj pismeno oglasi, da vemo o njem, če še živí in kje. —

Minilo je od ónega dné deset let. Da sem odkritosrčen, smijal sem se temu, kar se mi je pred desetletjem zdelo takó »lepo«. Pozabil pa vendar nisem dogovorjenega dneva.

Nastánil sem se že pred kakima dvema letoma na Gorenjskem, blizu Bleda in mislil sem si, čeprav že nikdo ne pride, jaz grem lahko, mêni je pot do jezera prijeten sprehod in za jeden dan se tudi lahko oprostim vsakdanjih svojih opravíl.

Čakal sem, da bi kdo prišel, a čakal sem zastonj. Najprej sem mislil, da pride kdo z jutranjim vlakom. Ko le nikogar ni bilo, tolažil sem se, da do opoludné morda vendar še pride kdo, če drugače ne, pa »per pedes«, saj marsikak turist tako rad peš hodi.

Svojih znanih, tedaj na Bledu bivajočih poletnih gostov, nisem hotel poiskati nikogar. Bal sem se, da bi me kdo zadrževal, kajti zdèl sem se kot nekak »slavnostni odbor«, ki ima vsprejemati prišlece. Preiskal sem vse gostilne okoli jezera, da bi kje zasledil kakega nekdanjega svojega tovariša z gimnazijskih klopíj. Povpraševal sem ljudi, je li prišel danes kak tujec, ki bi iskal kake družbe — ali vse zaman!

»Da bi bil vsaj dal v kak časopis«, mislil sem si. »Pa čemu tudi,« rekel sem sam v sebi. »Kakor jaz nisem pozabil ónega dogovora, tako bi se tudi gotovo spomnil lehkò vsakdo sam, kdor bi hotel sploh priti. Da bi ravno jaz moral za druge misliti in da bi jih s takim pozivom po časopisih nekako moralično silil! Prisíljena družba ni nikakor zabavna!«

Truden, lačen in žejen sem bil, ko je na Otoku, ali kakor pravi národ, »na Robci«, cerkóvnik zazvónil póludan. Sédel sem v prijazno verando Petranove gostilne ob jezeru. Privézal sem si zopet onemoglo dušo k telesu z jedjo in pijačo in ker sem bil sam, vlekel sem na uho govorico za drugimi mizami sedéčih gostov. Bila je seveda vsa nemška, le takoj za mizo tik mene je govorila rodovina, obstoječa iz očeta, matere in hčere, celó angleški. Njih dolgi in pusti obrazi so me začeli nekako jeziti, sam ne vem, zakaj; saj sem vendar že videl dosti

šc čudnejših obrazov. Napósled me je jelo celó jeziti, da ni prišel vsaj jeden ónih, ki se je zaklel pred desetimi leti, da pride gotovo, ako bi ležal tudi že v grobu. —

»No, poglej, saj tam-le prihaja jeden! Kar naravnost gre proti moji mizi, ne da bi se ozrl na desno ali levo, kakor bi že vedel pred desetemi leti, da moram ravno za to mizo sedéti in nánj čakati.

»Zdrav, prijatelj!« zakliče mi nekako z ótlim glasom in mi podá roko, ki se mi je pa zdela nekako čudno mrzla.«

»Pozdravljen, Vojteh! No, vendar tudi ti nisi zabil denašnjega dné!« hotel sem mu zaklicati, a ozrem se in tu sedita že tudi dva druga znanca za mizo, kakor bi bila vzrasla iz stolov, in mi molita roke v pozdrav. Bila sta Fran in Marko. Čudil se že nisem več, da sedimo zdaj hipno štirje za mizo. Nekako izpremenjeni se mi zdé pač vsi, pa saj ni čudo. Vojteha od ónega dné, ko smo skupaj bili pri odhodnici, več nisem videl. Frana kaka štiri leta ne in Marka že dvé leti ne, kar sem bil zadnjič v Ljubljani.

»Tres faciunt collegium!« oglasi se Vojteh, »in mi smo celó štirje.«

»Štirji, vsi pastirji,« začne Marko peti znano pesem.

»Malo nas je, a smo ljúdi!« izpregovorí Fran.

»Oj, ta nesrečni, že tolikokrat ponavljani verz!« mislim si jaz sam záse.

»Veselí me, da vsaj mi štirje nismo pozabili, kar smo si obljubili pred desetémi leti ter se na denašnji dan sešli tukaj na Bledu, v slovenskem našem raji. Spraznimo vsak v svoj spomin kozarce!« govoril je Fran in trknili smo s kozarci.

»Brez programa smo, in ker nas je le četvorica, predlagam jaz, da vsak povèj, kaj je prebil v teh letih, kar nismo bili skupaj.«

»Dobro, dobro!« vpijeta Fran in Marko Vojtehovim besedam in tudi jaz sem zadovoljno prikimal.

»Ti začneš, Vojteh, s pripovedovanjem, ker ti je prišla ta dobra misel,« pravi Marko.

I.

»Povest moja ni dolga,« začenja Vojteh. Ko sem prišel domóv na Gorenjsko v rodno svoje mestece, zdelo se mi je kmalu dolgočasno. Polno raznovrstnih idej mi je rojílo po glavi. Imenovali ste me že na gimnaziji pesnika in res, dôkaj sem imel snovij v glavi za pesmi, povesti in novele; celó neko dramo iz slovenske zgodovine sem hotel spisati, a zdelo se mi je samemu vse tako nezrelo. Pesnik, če hoče kàj dobrega podati svetu, mora živeti, mora poznati življenje in živ-

ljenja strasti, naj se pokažejo te v ljubezni in prijateljstvu, ali v sovraštvu in zaničevanji, v nizkosti in podlosti ali v velikodušnosti in v junaštvu. In jaz ubogi gimnazijski dijak, kaj sem poznal še svetá in življenja!

Vesel sem tedaj poprijel priliko, katera se mi je ponudila, da grem za domačega učitelja v Prago h knezu Waldburgu.

Knez Ivan Miroslav bil je zeló prijazen gospod. Pristen aristokrat vsprejel me je posebno uljudno in prijazno, in strah moj, ki mi je začetkom stiskal grlo, da sem stežka govoril, minil mi je kmalu.

Povedal mi je, da ima sina in hčerko. Meni v skrb bode izročen le princ Markvart, deček devetih let, katerega naj pripravljam, da stopi v gimnazijo. Princesa Marta je bila mlajša in je imela guvernanto. Pri tej nisem imel nič opraviti, kakor, da jo učim semtertja risanju. Risati pač nisem znal sam več kakor otrok, ki z ogljem nariše na belo hišno zidovje kolesaste kroge, naredí dve veliki piki vánje za očí, navpično črto za nos in povprečno za usta, vendar mislil sem si, za šest- do sedemletno dekletce že znam dovolj, če je prav princesa.

Bil sem vsprejet, ko se je knez prepričal, da umem tudi nekoliko francoski, in me zagotovil, da se utrdim v konverzaciji v nekaj tednih.

Predstavil me je knez takoj kneginji. Bila je še mlada ter impozantna in elegantna prikazen. Pozval je tudi otroka svoja Markvarta in Marto, ki sta se mi prikupila na prvi hip, in tudi jaz sem se jima prikupil kmalu. Predstavljen sem bil tudi še gospodični Adrienni, mladi in veseli Francozinji, Martini guvernanti.

»Pri gospodični Adrienni, gospod Orel, naučite se kmalu francoščini, ker prisiljeni bodete ž njo v njeni máterinščini govoriti. Nemščina njena je »horrible«, da se s to komaj za silo razume s slugami. Gotovo se kmalu in radi naučite tako lepi gospodični na ljubáv,« reče mi šaljivo knez.

»Kje pa je moja sestra Maksa?« vpraša knez svojo soprogo.

»Peljala se je obiskat neko prijateljico. Že jaz seznanim gospoda Orla ž njo,« odgovorí kneginja.

V teku dneva sem se moral preseliti v hišo in utégnil sem dovolj, kajti »obed je ob šestih«, reče mi knez, »in do takrat uredite lahko vse.« —

Zdaj se je imelo začeti záme novo življenje, katerega še nisem poznal.

Bilo je začetkom oktobra. Vpisal sem se še tisti dan na univerzo v modroslovno fakulteto. Prenesti sem dal vso svojo prtljago na novo

svoje domovanje, kjer sem imel na razpolaganje dve elegantni sobi, in ob kakih štirih šla sva že z Markvartom na sprehod.

Jako prijazen in lep fantič je bil učenec moj. Imel je zdrav in normalno razvit razum za vse in dobro srce. Zanimalo ga je vse in na sprehodu že mi je povedal, čému se je učil dozdaj; da je njegov prejšnji učitelj vstopil za profesorja na neko gimnazijo in mnogo drugih stvarij. Pravil mi je tudi, kaj je vse počel in doživel na počitnicah in bila sva v dobri pol uri taka prijatelja, kakor da sva znana že bogvedi, kako dolgo.

Prišla sva od sprehoda domóv in šel sem v svojo sobo ter hotel urediti svoje knjige, kar priteče k meni princ Markvartek, naj pridem v salon k mami in teti Maksi.

V salonu sta sedeli kneginja in njena svakinja samì.

»Gospod profesor Orel« (imenovali so me takoj sprva tako) — »svakinja moja, princesa Maksimiljana,« predstavi naju kneginja.

Nemo se priklonim. Princesa mi podá drobno, belo roko in pogledavava se drug druzega.

»Zeló me veselí, gospod profesor, da Vas spoznam. Markvartek je že poln hvale o Vas. Toliko mi je že povedal o denašnjem sprehodu.«

»Res, gospod profesor, kar čuditi se moram, da je Markvart tako vnet za Vas. Prejšnji učitelj njegov, ki je bil vendar tako prijazen in inteligenten gospod, in tri leta pri njem, ni se mu v vsem času tako prikupil, kakor Vi v sámi jedni kratki uri.«

»Zeló sem srečen, da sva se tako hitro sprijateljila. Tudi meni se je Markvart prav priljubil,« odgovorim jaz.

Knjeginja je odšla kmalu na to iz salona in med princeso Maksimilijano ali Makso, kakor so jo navadno klicali, in med mano se je razvila kmalu živahna konverzacija.

Princesa Maksa je bila mladostna, lepa prikazen, še v letih razvijanja. Ni bila morda tako impozantne lepote, kakor kneginja Lujiza, a bila je tako ljubkega in prijaznega vedenja proti vsakemu, da se je morala vsakemu na prvi hip priljubiti. Z modrimi svojimi očmí pogledala te je tako zaupno in odkritosrčno, da bi storil zánjo vse, kar bi le hotela, in tudi nji bi zaupal vse skrivnosti svojega srca, dobro vedoč, da pri nji najdeš tolažbe.

Vse jo je zanimalo in rada me je poslušala, in tudi jaz sem ji rad pripovedoval o svojem dômu in o svojcih domá, o tem, kar upam, da mi prinese bodočnost in kako hočem doseči svoj namen.

Pri obedu sva si sedela nasproti in vedno me je tako zvesto poslušala, če sem kàj govoril, in me neprestano gledala.

Vsi so me radi imeli v knežji rodovini. Princ Markvart je bil najrajši vedno le pri meni; ne le, da se je pridno učil z mano, bil je tudi vse proste svoje ure v moji sobi i skrbel je záme, sem li dobil časopise, imam li smodek dovolj, in brigal se za druge jednake malenkosti.

Takisto gospodična Adrienna in njena varovanka; obé sta radi občevali z menoj in če sta šli na sprehod tisti čas, kakor jaz z Markvartom, šli sta vedno tja, kamor sem šel jaz.

Knez in kneginja sta mi zaupala v vsem popolnoma, ne le, kar se tiče vzgoje princa Markvarta, temveč tudi v vsem drugem. Bil sem v hiši, kakor nekak »major domus.« Če je odšel knez kam za nekaj dnij, ali pa celó ž njim še tudi knjeginja, bil sem jaz gospodar vse hiše; mene so morali vprašati, naj se li v kakem posebnem slučaji ukrene to ali óno.

Najprijetnejši so bili večeri, če sta bila knez in kneginja samá povabljena k tej ali ónej soareji, kamor princesa Maksa ni šla zaradi svoje mladosti. Bila je namreč šele v šestnajstem letu.

Takrat je predsedovala pri čaji princesa Maksa. Drugače smo se morali strogo ceremonijalno vêsti, a take večere smo se gibali prosteje. Skromna družbica nas je bila. Princesa Maksa, gospodična Adrienna, Markvart, Marta in jaz. Uganjali smo vsakovrstne šale, smijali se. časih se pa tudi resno pomenili o marsičem. Semtertja smo igrali tudi kako igro in čutil sem se med njimi, kakor bi bil domá.

Prav rada je hodila princesa v gledališče. Vsakokrat je izpraševala mene poprej ob igri, katera se bode predstavljala danes zvečer, in zopet po gledališči domóv prišedši sva se menila pri čaji ob igri in o predstavljanji. Prav pametno in razumno je znala razsojevati oboje in marsikàj sem pridobil tudi jaz iz njenih ust.

Ravno tako rada je brala Maksa knjige, katere sem ji priporočal jaz. Zanimal sem se jaz takrat posebno za estetiko in filozofijo; tudi njo je mikalo vse to in ako mi je ugajalo kàj posebno, dal sem knjigo tudi nji in prerešetála sva jo potem tako, kakor bi bila druga v studijah.

»Gospod profesor, Vi naredite iz Makse še učenjakinjo,« rekal je večkrat knez Ivan Miroslav, če je pri kakem učenem pogovoru razvijala tudi princesa Maksa prav učenjaški svoje nazore. —

Tako je v prijetnem življenji minila zima in pomlad. Po leti smo se preselili iz mesta na kmete. Letos se je odločil knez s kneginjo iti na grad Smrečje, neko posestvo svoje na južnem Štajerskem.

Grad Smrečje, ali kakor so ga imenovali nemški: Tannenburg, leží na nevisokem griči v prelepi dolini sredi vinorôdne južne Štajerske. Grad je lepo in prostorno poslopje iz srednjega veka in od nekdaj last knezov Waldburških. Obseza ga od južne strani prekrasen vrt in od severne prostran park, po katerem so lepa, z belim peskom posuta pota in v hladni senci prijetne klopí.

V park sem zahajal vsako jutro ter se ali sprehajal ali sédel na kako klop in vzel knjigo v roke, katero sem nosil s seboj.

S princeso Makso sva se shajala večkrat na jutranjem sprehodu. Menila sva se zopet o knjigah in študijah, s katerimi se je ravno pečala. Nesrečnim sem se čutil ves dan, če se kakega deževnega dné nisva sešla zjutraj v parku.

Zgodilo se je nekoč, da je šel dež tri dni. Tudi četrti dan je bilo še megleno in pota so bila vsa premočena. Védel sem, da Makse danes ne bode, ali vendar sem imel nekaj malo upanja, da si bode tudi ona želela priti v park navzlic ne ravno prijetnemu, meglenemu jutru ter se hotela tam z menoj sniti in pogovarjati.

Pohajal sem sam in opazoval, kako kvaro je provzročil nocojšnjo noč vihar. Poglej, tu je nevihta podrla po nôči mlado lipo, ki je še včeraj tako ponosno stala in molela v nebo košate, zelene veje! Danes leží drevo potrto na tleh!

Zamislil sem se. Zamislil sem se v svoje življenje, spomnil sem se princese Makse in nekaka groza me je obšla. Tako tesno mi je bilo okoli srca, da bi se bil najrajši zjokal.

»Gospod profesor!« začujem zdaj nekaj korakov za seboj znan glasek.

Ozrem se. Bila je princesa Maksa.

»Princesa, Vi tukaj?« vprašam jaz vesel in zajedno osupel, ne verujé očem svojim, da jo vidim pred sabo.

»Ravno sem mislil na Vas,« pristavim k vprašanju svojemu, ko ona še vedno molčí.

»Kaj ste mislili o meni?« vpraša ona.

»Pogrešal sem najinih vsakdanjih sprehodov in pogovorov v parku in prav nesrečnega sem se čutil,« odgovorim jaz.

»Tudi meni je bilo tako. Nisem mogla prebiti v sobi. Ves dan se včeraj nisem mogla sáma pogovarjati z Vami. Ves dan moram občevati zdaj s tem, zdaj z ónim in govoriti vsakdanje banalne fraze in osobito te dni, ko zaradi dežja vsi lovski gostje tičé domá,« pripoveduje mi ona hitro.

Nekoliko korakov sva šla dalje po poti, ne da bi kàj govorila. Ném sem zrl v tla. Povedati bi imel toliko nji, katere je polno moje srce, za katero bije vsaka žilica v telesi mojem!

Ne vem, kako dolgo sva hodila tako dalje. Zdaj obstojim in ji pogledam v obraz. Gledala me je s svojimi zaupljivimi modrimi očmí in ko se ujamejo najine oči, povesila jih je ona in se zardela.

Primem jo za róko.

»Maksa!« vzkipí mi iz prsi.

»Vojteh!« zakrikne ona in mi pade na prsi.

Držal sem jo v rokah svojih in sam nisem mogel razumeti sreče svoje. Poljubil sem jo na zaprte očí, odprla jih je in sijaj sreče zablísnil je tudi z njenega obraza. Poljubim jo naglo na smehljajoče ustnice in srkam v poljubih najvišjo slast ljubezni.

Govorila nisva dosti. Stisnila sva si roki, drug druzega pogledala v očí, srčno se nasmijala, objela in poljubila.

»Zdaj moram pa v grad, Vojteh!« spomni se Maksa. »Saj jutri zjutraj prideš zopet ob tej uri v park, kàj ne?«

Stisne mi roko in kakor srna odhití proti grádu.

Obstal sem na mestu in gledal za izginilo čarobno prikaznijo. Nekaj trenutkov sem čutil le srečo svoje ljubezni, ali kmalu se je že tudi oglasila v prsih vest.

»Kaj bode iz tega!« dejal sem na pol glasno samemu sebi.

»Gospod profesor Orel!« zaslišim zdaj tik sebe glas kneza Ivana Miroslava.

Zdelo se mi je, da sem okamenèl.

»Kaj bode iz tega, vskliknili ste samí, gospod profesor!« reče mi knez.

»Knez!« hotel sem mu poseči v besedo, toda molčal sem. Nisem mogel govoriti, glas mi ni prišel iz grla.

»Vrtník mi je naznanil danes zjutraj, naj grem gledat, koliko kvare je naredil nocojšnji vihar, in tako sem bil slučajno priča vsemu prizoru,« nadaljuje knez Ivan Miroslav. »Ko bi bil morda videl samó zadnji del, ne bil bi ostal tako miren gledalec, ker bi moral misliti, da so ta shajališča k zaljubljenemu kramoljánju in poljubovanju zmenena. A videl sem in slišal vse. Nečem dolžiti niti Vas, niti Makse. Kriv vsemu temu sem le jaz in soproga moja, kneginja Lujiza, ker nisva bolje pazila na vaju mlada človeka. — Brat njen sem tudi váruh mladoletne svoje sestre. Poznate me, gospod profesor, da sem prost marsikaterih predsodkov, tudi tega, da nismo vsi ljudje jednaki. A teh predsodkov niso se že tudi osvobodili ti ljudje, s katerimi živim, na katere sem

navezan po svoji vzgoji in po drugih svojih nazorih. Nečem še tudi omenjati, da ste še mladenič in se šele učite, da bi pozneje kàj veljali v življenji. Mladí ste Vi in mlada je tudi princesa Maksa. Pozabila bodeta oba kàj kmalu denašnji — dogodek.«

»Jaz Makse ne pozabim nikdar!« izpregovorim zdaj jaz, ko sem prej nem, kakor grešnik, poslušal hladne in brezstrastne besede kneževe. »Princese Makse ne pozabim nikdar, vendar svoj položaj razumem popolnoma in vem tudi, da morem zapustiti hišo Vašo.«

»Prebolim li to?« šlo mi je po glavi. V srci svojem sem čutil, kakor bi se mi pretrgala življenja nit.

Knez Ivan Miroslav mi dá svojo roko v slovó in v znamenje spoštovanja navzlic vsemu temu, kakor mi je rekel, in me zagotávlja, da že on izume kako verjetno bajko za druge in tudi za Makso, zakaj sem tako nanagloma izginil z grada.

Dolga vrsta dolgih dnij trpljenja in mučenja je bilo odslej življenje moje. Kmalu sem zopet zaničeval samega sebe in kmalu sem zopet besnel sam proti sebi.

Ko sem odhajal z grada, dal sem knezu častno besedo, da ne bodem Maksi niti pisal, niti izkušal je zopet videti.

»Kaj me briga dana častna beseda! — Jaz jo moram videti moram biti pri nji!«

Vlekla me je neka notranja moč k Maksi nazaj, silnejša od volje moje. Hotel sem iti nazaj v Prago, tam sem ji vsaj bliže. Odločil sem se tedaj, da jutri zopet odpotujem. Ni me mogla preprositi niti mati, niti sestra, da bi ostal vendar še nekaj dnij pri njima domá.

Ko sem se odločil, da grem, pomiril sem se nekoliko. Légel sem v posteljo, a vstal nisem več!

Ležal sem, kakor so mi pozneje povedali, skoro tri dni v nezavesti, ali ko sem se prebudil iz nje, zdelo se mi je, da spim komaj jedno uro. Hotel sem vstati, kar me prime za roko sestra Radojka, katero sem zdaj šele ugledal poleg postelje svoje, in mi reče:

»Vojteh, miruj, ne vstajaj, ker si bolan!« Moral sem znova lèč in mirovati, saj sem bil tako slab. Ležal sem nekaj trenutkov z odprtimi očmí in nisem mogel razumeti, kaj se godí z mano.

Zdaj stopi zdravnik z materjo k postelji moji in me prime za roko. Spoznal sem, da ležim bolan, toda čutil nisem nobenih bolečin. Zaprl sem oči in sanjal. Sanjal sem tako lepe sanje! Z Makso sva se držala za roke in se sprehajala po velikem krasnem vrtu ter se pogovarjala, kakor nekdaj na Smrečji v parku.

Prebudil sem se zopet iz teh sanj. Videl sem pred svojo posteljo jokajočo mater in sestro.

»Ne jokajta!« rečem jima s popolnoma zdravim razumom. Čutil sem, da moram umreti in misel na smrt mi ni bila težka. »Prosim vaju le še to, dajta vedeti, kadar umrjem, o smrti moji tudi knezu Ivanu Miroslavu.«

Težko sem govoril. Zastajala mi je sapa.

»Z Bogom, mati, z Bogom Radojka!« in podal sem ob svoji postelji ihtečima obe roki. Ne jokajta, jaz sem srečen . . . Maksa!«

Pal sem zopet v nezavest.

Zdajci se prebudim na popolnoma neznanem kraji . . . toda to ni več iz mojega življenja . . .

Povedati Vam pa hočem še nekaj o Maksi.

Maksa se ni dala utolažiti niti po svojem bratu, knezu Ivanu Miroslavu, niti po kneginji Lujizi. Bledela je in upadala so ji lica od dné do dné bolj in zdravniki so svetovali, naj gredó ž njo na jug. Šli so v Meran.

V tihi melanholiji je sedévala Maksa po ves dan in mislila na izgubljeno srečo. Mislila je náme! Knez je nji in vsem drugim rekel, da sem dobil brzojavno vest, da je mati moja na smrt bolna. Maksa je že na Smrečji opazila, da knez nalašč nji nasproti ni povedal resnice, da mene ne bode nikdar več.

Bili so v Meranu zdaj že nekaj tednov. Sèmkaj so dobili tudi poročilo o moji smrti. Sluga, kateri je dobil prvi to poročilo v roke, pokazal je je na verandi pred hišo sedeči princesi, misleč si, da bode to poročilo zanimalo ubogo, tiho bolníco, ne vedoč, kak pomen ima zánjo smrt odšedšega domačega učitelja.

Vskriknila je, ko je brala moje ime. Pomirila se je pa zopet, ko jo vpraša sluga, naj li pokliče nje družíco.

Ležala je dolgo bolna. Moj duh je plaval krog nje, ko je ležala na postelji, in skupno sva splavala v raj, kateri bi za naju ne bil raj, ko ne bi bila združena . . .«

Trknili smo s kozarci in jih izpraznili, ko je umolknil Vojteh.

Po kratki stanki reče Vojteh:

»Zdaj je na tebi vrsta, Fran!«

»Takoj pričnem«, oglasi se ta.

(Dalje prihodnjič.)



Grad Predjamski.

Krajepisno-zgodovinska črtica. — Spisal **Fr. Podkrajšek.**

(Konec.)

raber in pogumen je bil Erazem Predjamski. Radi tega ga je čislala vsa plemenita gospôda kranjska in štajerska óne dôbe. Ali mračen mu je bil duh, srce osorno, nepristopno blažjim čutom. Dva strijca je imel; a padla sta oba v jeden dan v bóji proti dédnemu sovragu našemu, klétemu Turčinu, ostavivša netjaku svojemu ogromne imovine. Prisilili so Erazma, ki je bil zadnji svojega rodú, da se pozâkoni in istinito se oženi s Katarino Ungnadovo. Národ naš velí, da sila ni mila. Tako je bilo tudi s to prisiljeno zvezo. Erazem ni ljubil soproge svoje — mrzela mu je. Nikdar ni znal, kaj je sreča očetova. Skoro je boginja Morána ločíla ta zakon. Erazem je ostal vdovec.

Dasi Erazem ni gojíl nežnih čutov v svojem srci, dasi mu je osornežu mrzel ves svet, dasi je bil neotesan in surov, ipak se mu je duša z mladeniškim ognjem oklenila moža-junaka, katerega je jedino ljubil prijateljski, ognjevito. Bil je to Andrej Baumkircher, rodom Kranjec. Napačno ga torej Enej Silvij imenuje Štajerca, kajti rôdni mu grad je stal v Vipavi, kjer se še dandanes nahajajo razvaline tako·zvanega »Baumkircherjevega turna«. Silen človek je bil to, hraber in pogumen. Podkvé je lomil v roci, kakor steklo, in kadar je v bóji dvignil težki svoj meč, odletela je protivniku roka ali glava, kakor da je makova. Pravljica pripoveduje o njem, da je sovražniku često razklal glavo do brade, dasi mu jo je kril železni šlém. Cesar Friderik IV. (1439.- 1443. l.) ga je jako cenil, podelil mu je baronstvo ter ga imenoval celó štajerskim dežélnim glavarjem. Radi hudih bojev, katere je bojeval cesar s celjskim grofom Urhom, z ogrskim kraljem Matijo Korvinom, s češkim Podjebradom, in zaradi slabega gospodarstva svojega je bil pogostoma v denarni zadregi. Baumkircher mu je pomogel često z ogromnimi vsotami iz stiske, kajti bil je jako imovit. Cesar mu je zato zastavljal svoja posestva štajerska. A tudi s hrabrim svojim mečem mu je pomogel Baumkircher mnogokrat ter dva pota celó rešil ga smrti, pogibelji in zajetja. Urch Celjan je oblegal cesarja leta 1452. v Dunajskem Novem Mestu s 24.000 vojniki. Malo, malo, in po cesarji je bilo. Neprijatelji so naskákovali mesto, že pridrli vánje. Pa kakor nekdaj Horacij Cocles, postavil se jim je, ko je že bežalo vse, Baumkircher s svojo četo po

robu, posekal, kar je prišlo preblizu in na obalih Dunajščice branivši se, čakal, da so mu za hrbtom drugovi podrli most. Potem pa se zakadí v penečo vodo in navzlic strélicam in krogljam, ki so zvižgale za njim, srečno prispè na óni kraj in po vrvì spleza v mesto. In držali so se obleženci toliko časa, da je dežélni glavár kranjski Ureh grof Šaumburški s Štajerci in Korošci vred prihitel na pomoč, ki so razgnali potem ogrsko vojsko ter ž njo vred vstajnike dunajske. — V drugo pa je Baumkircher pomogel cesarju na Dunaji, ko so ga oblégali in skoraj ujeli v lastni mu hiši uporni Dunajčanje.

Baumkircher si je vzdržaval ogromno krdelo vojnikov na svoje troške. Ukazalo se mu je, da jih po vojni takoj odpustí, a stóri to, ako moreš! Vsakdo je zahteval prej dolžne mu plače. Kje vzeti? Cesar sam ničesar ni imel in v svojih stiskah ničesar ukreniti ni mogel, Baumkircherjeve jate so pa v tem plenile in ropale po Štajerskem. Stanovi so se pritoževali radi tega pri cesarji. V novo, ali zaman, velel je cesar, da ukrôti in razžêne Baumkircher svoje vojščake, zaman je zapovedal pobirati nekak davek pri vseh podanikih, naj si je moškega ali ženskega spola, naj si je plemič ali kmet ali duhovnik, berač ali bogatin — vse te ogromne vsote niso zadoščevale za ogromni dolg. Duhovščina, nevajena plačevati danja, jela se je groziti, dà, v Nemškem Gradci so celó nabili na javnem trgu pamflet, kateri je spisal neki frater in v katerem se je strašno obiral cesar. — Ko uvidi Baumkircher, da nikakor ne bode prišel do denarja svojega, posojenega cesarju, zveže se z Ivanom Štubenbergom in Urhom Eiczingom, ki sta, kakor on, pri cesarji imela čuda terjati. Trójica ta jame se sedaj upirati javno in vojevati proti cesarju. Tej zvezi sta pristopila še Andrej Greisnegger iz Koroške in Nikolaj Lichtenšteinski. Krvavo so se rovali dve leti ter si osvojili pet cesarskih gradov. Cesar, kateremu je bil Baumkircher potolkel kacih štiristo mož, jel se je konečno že pogajati z uporniki in plačati jim je hotel jeden del dolga. Toda le Ivan Lichtenšteinski in Ivan Štubenberg sta se zodovoljila s to predlogo, ostala trójica se je upirala tudi dalje trdovratno.

Ali junaka Baumkircherja je skoro ujela lest, zvijača zavratna. Pozvali so ga, da pridi v Nemški Gradec pogajat se ter poslali mu slobodno pismo. Stalo je v njem, »da se sme od jutra, ko zvoní ‚Zdravo Marijo‘, do večernega zvonjenja, varno baviti v mestu.« Na grádu, kjer so mu stavili uvete, zadrževali so ga neprimerno dolgo. Silni Baumkircher ni mogel vsprejeti pogojev, ki bi mu bili naklonili velikansko izgubo imenja. Že se je nagnil dan, že je légal na zemljo mrak, ko se po brezvspešnem pogajanji odpravlja z grada junaški

štajerski glavár. A ni še dobro v mestu, dá se zavratno znamenje — zvon zapoje, Mariji v večerni pozdrav. Ko na uho bijó Baumkircherju ti glasi, vspodbode žebca. Na Muri so še odprta mestna vrata, še sta v visu nótranja in zunanja železna ograd. A ko prijaše silni vitez pod vrata, na mah zdričí pred njim in za njim ograd nizdolu, Baumkircher je v železni kletki. Hipoma pridere tudi četa vojnikov, nótranja ograd se potegne kvišku — prične se ljut bòj. Že začnó osupli bežati bojni hlapci, videči, kako siloviti jezdec druzemu za druzim cépi glavo, kako ga objemlje mrtvecev vál. Ko pa jednemu razčesne čepinjo, odkréhne se mu pri ročniku meč. »Da mi je pri rokah bojni moj meč,« zagrmel je junak, »vse mesto bi ugnal v kozji rog!« ko ga je brezorožnega podrla divja tolpa zavratno raz konja in ga zvezala. Prosil je odloga, zatrjeval, da prepustí cesarju vse zajete in zastavljene gradove, obetal 60.000 zlatníkov, ako ga izpusté — zaman! Javilo se mu je na lici mesta, da mora tukaj umreti. Bosonòg pater ga izpové in kranjski junak, ki je na bôjnem polji sto in stokrat gledal beli ženi iz oči v oči, junak, ki se je poganjal le za svoje imenje, ki je dvakrat otél cesarja iz sovražnih rók, jedenkrat rešil mu življenje, sklenil je tam, kajti krvník je že čakal in odletela je z ramen junaška glava!

Ta dogodek je zadál našemu Erazmu strašansk udarec. Bolest mu je sežéla srce, ko je zvedel žalostno usodo prijateljevo. Ni se mu še solzilo okó, odkar je bil odrasel otročji dôbi — sedaj pa so mu debele srage tekle po zagorelem lici. Javno je očital nehvaležnost cesarju, trdé nedolžnost prijateljevo, očitaje verolomstvo vladnih pristašev. Odtegniti se je mislil svoji službi, popustiti cesarski dvor. Sila prigovarjanja je stalo vse plemstvo, da so ga pregovorili in pomirili.

Ostal je. A da je prej tihoten bil, samosvoj, osoren, bil je sedaj v še obilnejši meri. Mrzel je bil, mrtev svetu — nikogar ni več zval prijateljem. Kar se mu je še mililo, bil je bridki meč, ognjevíti žebec in dvójica velikanskih psov, ki sta celó spavala pri njem. Umršega prijatelja svojega se je spominjal vedno.

Leta 1483. je bilo. Cesar Friderik IV. je imel ondaj dvor svoj v Frankobrodu na Meni. Tudi Erazem je bil tam navzočen, saj je bil stotnik telésne straže cesarske. — Gostí so prirédili — rujno vince je lezlo že v láse gospôdi viteški. Govoríca nanese tudi na sojenega Baumkircherja. Vse mu je milovalo kruto usodo, vse ga žalilo. Star vitez Zavravški trdi, da je Baumkircher junak, kojega ne doseže nikdo navzočnikov. To je mrzélo grofu Papenheimu, čestihlepnemu velikašu. Upornikom ga nazivlje, kateremu je bilo po volji, da je poginil v krvníkovih rokah. Bliskoma poseže Erazem po svojem méči, zahtevaje,

da Papenheim preklíči svoje besede. »Nikakor ne!« zavrne grof, in predno so se zavedeli gospôda, predno so mogli razdružiti srdita bojevnika, že je Papenheim ležal v krvì mrtev na tleh. »Béži, reši se!« klicali so prijatelji Erazmu. A junak, ki ni nikdar znal strahú, ostal je, ni bežal.

V ječo so vrgli silnega Erazma, obsodili ga na smrt. »Naj mi je tako!« dejal je zadnji Luegar, začuvši obsodbo svojo, »prevečkrat že sem srečal na bojíšči smrt, v bójih za očevino, da bi se je moral bati sedaj. Krvníkov meč nikogar ne omadežuje več, kajti sprala, osvetila ga je kri Baumkircherjeva.« — Marsikomu se je smilil mož, marsikomu se porósilo okó. Erazem se je udal usodi svoji, moški pričakoval smrti — zapuščen, osamljen, brez žené, brez dece, brez prijatelja!

Že se je bil nagnil tretji dan — pósledni dan Luegarjevega življenja. Pred ječo so se gostíli čuvaji z jedjo in pijačo, katero jim je bil kupil obsojenec. Kar vstopi sivolàs menìh. Erazem takoj spozná našemljenega štajerskega grofa Baerenecka. Prinesel mu je bil pilo in orožje. — Zjutraj obsojenega viteza ni bilo več v ječi; prepiljeno omrežje na oknu je pričalo, na kakov način ga je bila vzela noč.

Kam sedaj, da bi bilo varneje? Na Kranjsko, v rôdni si grad očetov! Tja sedaj kréne Erazem. Bilo je to tudi najprikladneje okoliščinam njegovim. Grad je bil trden, skoro nepoznat, dà, celó domači ljudje so vedeli le malo o njem. — O prihodu lêsem se je skoro slabo godílo Erazmu. Dvanajst kraških korenjakov, nekdanjih bôjnih hlapcev njegovih, ki so bivali tu, ni ga takoj spoznalo. Že so segli po mêčih ter ga hoteli pobiti, ko ga spoznajo. Povédali so, da živé večinoma o plénu.

Skrajema je hotel Erazem mirno živeti tu in baviti se le z lovom. Ko pa zvé, da ga preganjajo, da so za morilcem Papenheimovim izdali tiralne listove, da so nágrado razpisali na glavo njegovo, tedaj mu zavrè kri, strašno prisego izusti, osveto vsemu človeštvu. Nekdaj slavni kapetan telesni dvorski straži polupeži se — vitez postane navaden zločinec, tolováj.

Prvi, ki je zaznal, kdo je Erazem Predjamski, bil je Ivan Štegberg, vlastelj v bližini Loža. Po nôči je pridrl Luegar pred grad, obkolil in tudi skoro se ga polastil. Graščák je zbežal in se skrìl na kašči; Erazem ga najde tu visečega, že mrtvega. Tla so bila namreč trhla, udrla so se pod težo Štegbergovega obilega telesa in siromak je obvisel med dvema deskáma, kjer je žalostno poginil. Erazem opléni grad in ga konečno še zapali.

Toda ne samó bogatina vlastelja, nego i siromaka kmeta je tiščala kruta pest Erazmova. Valvasor pripoveduje, da mu je pravil baron Rosetti, vlastelj Orehovske gospóščine, kako mu je oča njegov pripovedoval o kmetu, čegar očetu je Predjamski s pólja odpeljal jarem volov. Nikdo ni bil sedaj več varen pred hudobnim Predjamskim gospodom.

Strog ukaz je došel tržaškemu glavárju, baronu Gašparju Ravbarju, da ugonôbi drznega, nevarnega razbojnika. Lahko je sicer bilo, izdati takovo zapoved, a jako težko zvršiti jo. Kje iskati koga, ko se mu niti vedelo ni za stan? Ako so nánj pazili po Hrušici, razbojeval je po Vipavi, ako tu, bil je na Pivki kje. Nikjer ga niso mogli zasačiti — prelokav in prezvit je bil Erazem. Vedoč, da mu ne morejo do živega, sklene, zanašaje se na nedohodno trdnjavo, sam pokazati jim bivališče svoje.

Tržaški glavár Ravbar gostí prijatelje na Malem grádu pri Planini. Vse je dobre volje. Zdajci prijézdi pred grad vitez. »Hajdi k gospodu svojemu!« velí slugi. »Povej mu, da ga k sebi pozivljem v gostí; sam mu hočem pokazati pot do svojega gradú in izvestno mu tam bolje postrežem, nego on meni tu!«

»Kdo pa ste Vi, gospod?« vpraša ga zvedavo topi sluga.

»Tvojemu gospodu sem iskren prijatelj, zovem se pa za Erazma Luegarja,« zagrohoče se jezdec, izpali dva samokresa, potem pa zabrne vranca in beží.

Baron Ravbar je z gôsti vred takoj pri oknu. Kaj vidijo? Luegarja na konji, ki se jim še roga na bégu in v pozdrav maha s svojim baretom. Brzo osedlajo konje ter pohité za njim. Sledóvi konjskega kopita kažó jim pot, držé pa nazaj. Kaj, ko bi bil pretekáni Luegar imel konja kovanega narobe? In istinito, bilo je tako! Privede jih konečno pot pred Jamski grad. Hlev pred gradom zapalijo, živino odvedó in grad jamejo oblegati. Streljali so skrajema nánj iz težkih lombard — kroglje so sicer udarjale v steno, pa brez vsacega vspeha. Luegar se jim zdaj pokazuje tu, zdaj tam, roga se in norce brije iz njih. Ravbar napiše poročilo do dvora, rekoč, da tu Luegarja ne bode moči dobiti. Toda cesar ukaže še strože, da se mora oblegati tolovaj — naj ga sestradajo; dobiti ga morajo ali živega, ali mrtvega.

Že je trajalo obleganje dva meseca — nobenega vspeha! Bil je baš pustni torek, ko se gori na takozvanem »belvederu« prikaže neustrašni Luegar. Smijóč se znova povabi barona Ravbarja v gostí. A ko se ta ne zmeni za njegovo roganje, lòp, vrže jim jednega, na štiri dele razsékanega vôla v dolino, češ, boste mogli vsaj pustováti! Rav-

bar je menil, da je to le lest, da je Luegar izvestno tega vôla samó še imel gori, a sedaj ga imamo. Toda minil je ves post, in gôri se je le vedno še kadilo, znamenje, da pekó in kuhajo. Prišla je velika noč in za píruhe vrže hudomušni Erazem celó živih jancev oblegalcem v dolino. A žilavi neprijatelji so le nadalje vstrajno oblegali grad, mené, jedenkrat ga že dobimo v pest.

Minila je zima, novo življenje je jelo kliti v prirodi. Erazem često vabi barona k sebi v grad, toda Ravbar mu ne zaupa. Erazem dakle predlaga, naj se zajamči slugi njegovemu varnost, in pošiljal bode često darov. V to dovoli Ravbar. Kako se začudi, ko istinito ugleda hlapca po vrvéh lezti nizdolu ter divji kozi jednako, plezati po skalah. In kaj mu prinaša? Košáro rdečih jágod; pa v tacem času, ko je tu jedva drevje zazelenelo. »Odkod to?« belil si je baron glavo. In skoro mu prinese sluga Erazmov zrelih češenj, kesneje marelic, hrušek, druzega sadja — nekov petek celó še živih postrvíj — dalje redke vrste vina in še druzih darów.

»Nič ne bode,« togotil se je razljučeni baron. Disciplina med moštvom mu je tudi že jela pešati, daleč je trebalo prinašati živeža, skoraj ni bilo nič za pod zób. Bolezen je jela takisto nadlegovati vojščake — jeli so godrnjati in se ustavljati. Že je nakanil Ravbar pobegniti ter odriniti domóv. Zdajci mu svetuje hlapec, naj podmiti Erazmovega slugo in tako z izdajstvom ugonóbi Erazma Predjamskega.

Makedonski Filip že je dejal, da ga ni zidú tolikanj visocega, katerega ne bi prešel z zlatom natovorjen osel. Tudi sedaj je veljala ta prislovica. Ko prispè Erazmov hlapec z novimi darili, vsprejme ga zviti baron preprijazno, nadarí ga z zlatom in — lopov gre v nastavljeno past. Ko se mu obljubi denar in zagotovi milost, pové, da se Lueg nikakor in nikdar sestradati ne more, kajti po podzemeljski poti, štiri milje dolgi, dobiva grad vsakojakega živeža.

»Tedaj se Erazem nikjer ne more prijeti?«

»More, toda samó na jednem kraji, kamor zahaja navadno zvečer k naravni svoji potrebi. Tam je tenka skala, lahko se prebije in tu bi ga dosegla kroglja iz lombarde, drugje nikjer.«

Izdajalec še obljubi, da hoče na naznačenem kraji izobesiti belo krpo, a zvečer, ko pojde Erazem tjà, pokazati na belvederu luč. — Lopov le prevestno izpolni svojo obèt. Skoro ugledajo oblegalci izobešeno belo záplato. Nemudno namerijo štiri lombarde na zaznamenovano mesto.

Noč je krila zemljo, temna noč. V dolini so zijale polne lombarde z žreli svojimi v skalnati grad, poleg njih so bedéli topníčarji s

tlečimi vžigalícami. Na oknu visoko se pokaže luč — pogojeno znamenje. Žareč blisek posveti za hip črno temo, grozen grom se razlega po dolini, v grádu pa bolestno vikne izdani Erazem. Kroglje so prebile steno, krš in kamen se je podrl raz steno, zadel nesrečneža v stegno in na glavo — ter ubil Erazma.

Prestrašeni hité hlapci gospodarju svojemu na pomoč. O tej zmešnjavi pa predá izdajalec Fran oblegalcem grad. Dvanajst Luegarjevih sokolov se postavi vragu po robu; junaški se branijo, da omorejo vsi ter mrtvi polegó okoli ubitega gospodarja.

Velika je bila radost Ravbarjevih ljudij. Vse so preteknili, vse pobrali, ogledali si osobito čudno, štiri milje dolgo podzemsko pot, po kateri so dobivali obleženci živeža.

Izdajalec Fran ni dolgo užival sadú krvavega svojega dela. Star učitelj Erazmov, bivajoč v grádu, osvetil se mu je in vpríčo sovražnikov zasadil lopovu bodalo v srcé. Ravbarjevi vojaki so brez usmiljenja potolkli sivolasega starca, potem pa zapustili grad. V njem sta ostala le Erazmova psa, ki gospodarja svojega niti po smrti nista hotela zapustiti. Sosedni kmetje so prišli kesneje, da zagrebó mrtva trupla na pokopališči bližnje cerkvice. Nì sorodnika, nì prijatelja, niti plemiča ni bilo navzočnega pri izprevodu zadnjega Luegarja — le psa njegova sta tulila za prosjaško stesanò krsto gospodarja svojega, govori pravljica, lêgla na gomilo in skoro žalostno poginila.

To se je vršilo leta 1485. Tako je miníl žalostno poslednji Luegar, na takov način zamrl slavni rod Predjamskih gospodov.



Bajke in povesti o Gorjancih.

Spisal **Janez Trdina.**

37. Koslerjev vodotòč.



Gospodarju podgorske kmetije Somínu je umrla žena. Ostala mu je po nji jedina hčerka, petnajstletna Lenčika. Ranjka Urša je bila velika sitnica. Ves dan je vpila in se zadirala za vsako malenkost; tudi na možá je regljala neprenehoma, dasi je bil marljiv in pohleven kakor jagnje. Vdovec po nji menda ni žaloval prehudo, silno pa ga je skrbelo, kako bi vzgajal deklico, da mu je ne izpridijo samopašni fantalini.

Očetovsko brigo je potožil staremu sosedu Šimnu, ki je bil nekak kmétiški pridigar in prerok, kakeršni so se nahajali prejšnje čase precèj-

pogostoma na deželi, sósebno v hribih. Ljudje so imeli Šimna za nezmotljivega modrijana. Govorili so, da se ni še nihče pokesàl, kdor je poslušal bistroumne njegove svete in nauke. V stiskah svojih zatekali so se vsi vaščani k njemu, besede njegove pa so jim vendar le kàj malo koristile, ker zvečine niso delali po njih, nego po svoji ne vselej razumni glavi. Ta nepokornost je starca čim dalje bolj kačila. Tistim, ki so ga prišli za kàj vprašat, jel je odgovarjati osorno: »Pustite me na miru, sàj míslite, da ste pametnejši od mene. Ukrenite, kakor vas je volja, skrb me je!« Tudi Somnínu je zagodrnjal nejevoljno: »Kar si si naprtil, treba, da nosiš sam; ne išči pomoči pri onemoglem sivci, ki nima nego prazne besede, katere se ne primejo nikogar več. Sedanji rod je tako neskončno premetèn, da ne potrebuje nobenih ljudskih svetov in opominov.« Šimnova čmernost vdovca ne oplaši. Prosil ga je še jedenkrat prav ponižno, da ga ne zapuščaj v nadlógi in obetal mu z moško besedo, da storí natanko vse tako, kakor ga bo on napotil. Sélski prerok se je dal malo po malem omečíti. Dejal je Somínu smehljaje se: »Tvoje breme ni tako težko, kakor se ti dozdeva. Hči ti ostane poštena, ako ne bo smela zahajati v druščino, nì v moško nì v žensko, kajti nobena ni nič prida. Ob nedeljah in praznikih pošiljaj jo v cerkev zjùtraj: takrat je najmenj prilike, da bi zašla med negódnike in negodnice. Ne dovôli ji nikdar, da bi smela iti delat v tuje vinógrade in na tuje njive. Mladi delavci in delavke imajo dandanes take pomenke, da bi pohujšali lahko angela, nikari dekleta. Kadar boš potreboval najemnikov, ne dàj Lenčiki, da bi se ž njimi družila. Take dní naj dela kaj domá, posla dobilo se bo zánjo dovolj v kuhinji, v hlevu ali na zélniku. To ti je vsa pridiga moja, ali dasi je dosti kratka, obhaja me itak sum, da jo pozabiš še predno prikorakaš do domačega praga.«

Somín se je zaklel po svoji navadi s priljubljenim pregovorom da bo tekla prej voda v Gorjance, nego mu se izmaknejo iz spomina svéti njegovi, ki mu se zdé tako modri, da bi mu boljših ne mogel dati niti sam šentjarnejski župnik.

Somín je bil Podgorec stare korenike. Kar je rekel, ni oporekel nikdar. Često je zatrdil: »Kdor sné dano besedo, ni vreden, da nosi hlače.« Na hčer svojo je pazil skrbneje nego na punčiko v svojem očesi. V cerkev je morala hoditi k šesti maši. Hodila je tja ali sáma, še večkrat pa s teto, ki je gospodinjila zdaj na Somínovem dômu z isto oblastjo kakor pokojna Urša. Sosedje so marsikdaj prosili, da bi jim Lenčika prišla pomagat v gorici in na polji, ali oče jim ni izpolnil nikoli take želje. Kadar je imel sam najemnike, ostajati je bilo deklici

domá, da poskrbí za živino. Ko je odrasla, kuhala je delavcem ona; kopala, obrezovala in druge rečí opravljala je namesto nje zastavna teta, za kojo ni bilo straha, da jo spačijo najemniške govorice, pesmi, burke in kvante. Temu strogemu rédu se je Lenčika privadila, da ni hrepenela po nobenem društvu in najmènj po moškem, koje so ji pristudila resna svaríla očetova in tetina, da se ji je zdelo ne le nepotrebno in neumno, ampak tudi nespodobno in grešno. Somína je neizrečno veselil ta povoljni vspeh vzgojitve; neprestano je hvalil in zahvaljeval Šimna, ki mu je priporočil tako pametna in koristna pravila. Prerok se je vselej sladko zasmijal o tem priznanji in dejal ponosno: »Siva glava je grda, ali ne laže. Poj čast in slavo Bogu, da ti je podelil več razuma nego inim vaščanom, ki niso marali poslušati naukov izkušenega hromáka.« Drugi srenjčani so sodili o tej réči precéj drugače. Trdili so sploh, da se Somínova Lenčika ne bo nikoli omožila, ker se taka nepriljudna deklína ne more prikupiti nobenemu mladeniču. Mnogi so jo imenovali nuno in povpraševali očeta njenega zabavljivo, kdaj jo dá ostriči. Vrstníce so jo pikale kar v óči in ji prerokovale, da bo vlačila do sodnega dné plòh, ako se bo ogibala tako trdokorno vsake vesele druščine. Nje pa ni kar nič užalila ujedljivost njihova. Vsak pot se jim je zagrohotala: »Sedanji fantje so pijančki in ponočnjaki, jaz bi šla rajša kar živa v grob, nego s takšno izgubo pred oltar. Če se postaram samíca, ne bo bolelo to nì vas nì mene.« Ali prekanjena krasotica je takó samó govorila, skrivaj pa se je prezadovoljno múzala in si mislila: »Brbljajte, kar hočete. Jaz imam lepšega fanta in bom dobila boljšega možá nego vé vse, kolikor vas je v šentjarnejski in v vseh bližnjih in daljnih župnijah, ha, ha, ha!«

Lenčika res ni zahajala med ljúdi, ali dober prijatelj se najde kdàj tudi po naključji, ne da bi ga moral iskati človek na šumnih shodíščih in veselíščih. Gredé v cerkev in iz njé domóv, srečavala je dostikrat prijazno Matorčevo mater. Skromna deklica se je priljubila tej ženi, kakor bi ji bila rodna hči in tudi Lenčika se je pogovarjala z Matorko tako rada, da se ji je na vso moč tožilo, če je kako nedeljo ni videla. Ta nesreča jo je doletela le malokdaj, ker sta hodili obé k šesti maši. Prijateljici sta se pomenkovali o delih in prigodkih minulega tedna na poti in često tudi v hiši. Matorkin dom je stal baš na sredi pota med Somínovo hišo in Šentjarnejem. Po zimi je povabila vselej Lenčiko in seveda tudi teto njeno, če je bila ž njo, da sta stopili k nji v izbo ter se pogreli in se še kàj malega pomenili ž njo in z drugimi domačini. Kadar je prišlo deklè brez tovarišice,

razgovarjalo se je ne le z Matorko in ž nje družino, ampak tudi s sinom njenim Gregcem, ki je bil jako zál, dobrovoljen in kratkočasen dečko. Jako ji je ugajalo, ko ji je povedala mati njegova, da ga vrstníki strašno grajajo in mu se rogajo, ker se neče ž njimi brátiti in kolovratiti po pivnicah. Ranjki Matorec, fantov oča, bil je prvi veselják v obširni občini. Poznala ga je do malega vsa krška dolina, da mu se denarja ne zdí nič škoda. Tudi v največjem delu je pobegnil rad od doma in pohajkoval s prijatelji po vse dní in nočí po krčmah in vinskih hramih, dokler ga je zakopala prehuda pijača. Imel je več otrok, ki so pomrli še za detinstva. Ženi svoji je zapustil samó Gregca in pa sedemsto goldinarjev dolga. Vdova se je morala dosti péhati in ubijati, predno ga je plačala, ali baš zato, ker je bridko čutila napake lehkoživega možá, trudila se je vestno in brižno, da ji ne zablodi nedorasli sin na pogubljiva pota očeta svojega. Brez nje ni smel iti nikamor. Z dobrim vzgledom in lepo besedo si ga je vzgojila popolnoma po svoji volji. Ko je dopolnil osemnajsto leto, znal in opravljal je že vse gospodarske posle, da se ni ustrašil nobenega župljana. Veselilo ga je vsako potrebno delo, zabáv mladih ljudij pa ni zaželel nikoli, ker ga nerazvajenega niso mikale. Ob delavnikih se je potil na polji ali v vinógradu, ob nedeljah popóludne pa je prebiral z materjo kake prijetne ali poučne bukve, koje mu je pošiljala družba sv. Mohorja ali pa jih je dobival na pósodo od domoljubnega graščaka Rudeža in od šentjarnejskih kapelanov in učiteljev. Če se je praznovalo v kakem bližnjem kraji proščenje, udeležil se ga je tudi Gregec, toda vselej v društvu máterinem. Popivši dva, največ po tri poliče vina vrnila sta se še za dné domóv. O takih prilikah je občeval drage volje tudi s sosedi in znanci, ali radi njih se ni ločil nikdar od matere. Po dekletih se je malo oziral in čemu neki bi se bil, ko je ljubil Somínovo Lenčiko tako presrčno, da bi bil dal zánjo zadnjo kapljo mlade svoje krví. Iz ust njenih je kmalu zvedel, da ji je tako ljub in mil, kakor ona njemu. Matorka je zapazila z neskončno radostjo, da sta se nedolžni njijini duši našli in zagrlili. Dejala je sáma v sebi: »Meni sreča ni bila namenjena, naj jo uživata vsaj sin moj in Lenčika, ki sta je vrednejša od mene. Oba sta pridna in poštena in kakor nalašč ustvarjena jeden za druzega. Ta zakon bo svet, če ni bil še nikoli nobeden.«

Ne vém koliko tednov ali mesecev potlej je vprašal Gregec mater, če mu dovoli, da bi šel Lenčiko snubit. Ona mu je pohvalila to nakano in ga opominjala, da jo zvrši brez oklevanja.

Neko nedeljo je pobarala Somína hči: »Oče, kàj ne, saj ne boste odrekli, ako Vas pride prosit Matorčev Gregec, da bi me dali njemu

za ženo?« To vprašanje možá tako osupne, da se strese, zazija in zamahne z rokama kakor bi hotel plavati. Ko se nekoliko osvesti, zarohní srdito: »Rajši sprejmem za zeta kakega Turčina ali Vlaha nego Matorčevega. Kdo ti je zapéril v glavo to brezumno muho? Zapomni si dobro, da bo tekla prej voda v Gorjance, nego ti dovolim tako možitev.«

Lenčika se prestraši in zajecljá: »Za pet ran božjih, kaj pa se Vam je Gregec tako zameril? Na Matorčevi kmetiji je zdaj prav malo dolgá in on ni poreden kakor drugi, ampak tako krotak, tako delaven, tako krščanski.« . . .

Oče jo ustavi: »Molči! Zakaj nečem tega preljubeznivega Gregca, ni tebi nič mari. Izberi si, kogar ti je drago. Dobro mi doide vsak drug snubač, ako bom videl, da je pameten fant, samó Matorčevega mi ne jemlji nikdar več v misel.«

Menda še isti dan sta se dovezla k Somínovim Gregec in ujec njegov. Gospodar ju níti ne pogleda. Mrzli vsprejem Gregca oplaši, da ne zine nì besedice. Ujec se po precèj dolzem usekovanji in kašljanji ujunači, da pové, po kaj sta prišla.

Somín se zadere: »Kar sem rekel Lenčiki, velim zdaj tudi fantu, da bo tekla prej voda v Gorjance, nego dam hčer svojo na Matorčev dom. Z Bogom!«

Ves potrt se vrne Gregec k materi in ji poročí nedoumno nezgodo svojo.

Matorka gre drugo jutro k Somínovim, da bi poravnala zamero, ki nji ni bila tako skrivnostna in neznana kakor sínu.

Somín jo pozdravi porogljivo: »Kaj pa ti? Sàj res, še tebe je bilo treba. Ne veš, kako težko sem te že čakal!«

Ko mu pové, da se je oglasila radi Gregca in Lenčike, zgrabi ga taka neznanska jeza, da začne pihati po gadje in zagrmí: »S tabo, grdôba, nimam se kàj meniti. Ti si záme najzadnja na svetu, s kojo bi se mogel za kako reč pogoditi. Ker se nisi domislila sáma, moram te opomniti jaz, da si zapravila ti za vse veke pravico hoditi v hišo mojo.«

Zaman povzdigne Matorka roke in ga prosi s solznimi očmí, da jo poslušaj. Somín šine skozi zadnja vrata na dvor in izgine v bližnji goščavi, ona pa se napoti glasno jokaje nazaj proti dômu. Lenčika je kar strmela o surovem vedenji inače preblagega svojega očeta. Tako upornega in divjega ni ga videla še v nobeni stvári in o nobeni priliki. Obhajala jo je gotovo velika žalost, ali plakala ni dosti in morebiti nič. Utrjenim podgorskim krasoticam solze ne tekó tako zlahkoma kakor raznéženim mestnim gospodičnam. Že zdavnaj

vedoč, da jo ljubi oče iskreneje nego vse drugo, kar je imel na tem svetu svojega, mogla se je nadejati, da ga bo sčasoma pomirila in preprosila. Ali to upanje se dolgo, dolgo ni hotelo uresničiti. Prilizovala se je očetu z vsemi sredstvi in načini, stregla mu skrbno, kar se je dalo, razveseljevala ga s petjem, šalami in z veselimi pomenki. Marsikdaj ga je ublažila, da ji je gladil rmene vlasce, bóžal cvetoči lici, imenoval jo srečo, veselje in tolažbo starosti svoje, ali če mu je v take trenutke začela spominjati in hvaliti Gregca, nagrbančilo in zatemnilo mu se je vedro čelo. Nejevoljen je potisnil dekleta na stran in ji ponovil s trdo besedo pregovor svoj, da poteče prej voda v Gorjance, nego se bo mešala Somínova kri z Matorčevo.

Tisto leto so razsajali po Dolenjskem grozni viharji. Besni sever je porušil mnogo starih poslopij in tudi Somínov kozolec. Trebalo je postaviti novega. Ker mu se je smililа domača hósta, mislil je kupiti les v grajski gori. Šel je radi tega v Gracarski gozd, da si izbere prikladnih hlodov. Za kratek čas je vzel s saboj tudi Lenčiko.

Pot jima je šel mimo Brhovega. Ta gradíček je bil kupil znani véliki obrtnik Kosler, ki je potrošil mnogo novcev, da popravi zanemarjena poslopja in zasadí zopet zemljišča, ležeča v pušči. Blizu gráda je začel delati málin. Kopal je baš vodotòč, po kojem bi mu dohajal do njega izvrstni studenec Kámniščék. Vode res ni imel mnogo, ali tak nedostatek daje se nadomestiti z močnim strmcem.

G. Kosler sloví v Dolenjcih, da zna postavljati vôdne zgrade prav posebno iznajdeno, umetno in zmiselno. Somín je obstàl pri vodotoči in gledal dlje časa delavce, potem pa je dejal hčerki svoji dobrovoljno: »Lenčika, zdaj pa le Bogá prosi, da bo g. Kosler studenec svoj tako navrnil, da bo tekel v breg. Ako mu se posreči, izpolnim ti drage volje trapasto trmo, da pojdeš za Matorčevega Gregca.«

Očetova šala zapêče Lenčiko, da napnè šóbico in zagodrnja:

»Če mi je namenjen Gregec, ne ubranite mi ga, ko bi se zarotil z Vami tudi ves svet proti nama. Neki notranji glas pa mi pravi, da mi je namenjen on ali pa nobeden.«

Somín se zasmeje: »Po takem nobeden, vsáj, dokler bom jaz živ, ne boš se selila ti nikoli k Matorčevim.«

Lenčika je premišljevala slednji dan, kaj bi bilo razsrdilo očeta njenega, ali ji ni mogel priti na um noben pameten razlog. Česar ji nista hotela razodeti nì Somin, nì sestra njegova, zvedela je napósled od Matorke. Ko se je razgovarjala vpričo nje z Gregcem o sovražnosti roditelja svojega, dejal je on: »Mislim, da me je moral kak lopov strašno počrniti proti očetu tvojemu, drugega vzroka ne

more imeti ta nesrečna mržnja.« O teh besedah se zaihti Gregčeva mati in vsklikne: »Ljubi moj, ne sumnjiči nikogar; vso nezgodo je zakrivila neumna moja glava. Somín te zamétuje radi mene, ker mi ne more oprostiti starega greha. Povedala vama bom nekaj iz mladih svojih let, kar sem vama do zdaj premolčala. V devetnajstem letu zavérovala sem se v Somínovega Tončka. Prijaznost nama je trajala dobra tri leta. Sam Bog mi je na pričo, da nama je ostala brez najmanjšega madeža od prvega začetka do zadnjega konca. Zavezi najini ni delal nihče nobene zapreke in zabave. Roditelji moji in njegovi so bili ž njo povse zadovoljni. Mati moja šla je z mano v dan nedolžnih otročičev k Somínovim na rázglede. Vsprejeli so naju prav lepó, ali materi zdaj ni bilo všeč, da dere pred hišo studenec, za njo pa rase précej trnje in jelovina. Tudi vino, s kojim so naju pogostili, zdelo se ji je duščasto in zoprno. Najhuje pa se ji je zavidelo, da Tončkov oče ni dal zapreči konja, da naju potegne domóv. Konja nama ni mogel dati, ker ga sam ni imel; pri Somínu in povsod pod goro delajo in vozijo vse z v o l í. Ko sva gazili nazaj gredé po debelem in sipkem snegu, dejala je mati moja: »Metka, Tončka ti jaz ne branim. Narêdi, kakor misliš, da bo záte najbolj prav, ali to si pa videla na svoje očí z mano vred, da stoji Somínova hiša in da mu leží vse zemljišče v grozno odljudnem kraji kakor v kakem brlogu med divjaki. Počakaj še ta predpust, morda ti nakloni Bog kàj boljšega.«

Jaz nisem odgovorila ničesar.

Na sredi pota ustavi naju botra Matorka in pokliče v hišo, da bi ji povedali, kje sva bili in kaj je kàj novega pri nas v Stari Vasi kjer sem se jaz rodila. Sin njen Jožek nam je pritresel majóliko sladke staríne in se jel smukati okoli naju. Dobríkal se je meni in materi, dokler je obe preslepil. Govoril je gladko kakor pridigar, pel pa zvonko, da bi ga bila poslušala ves dan brez jedí. Dve ali tri ure potem je dejal materi: »Kaj, ko bi dali Metko meni? Pri nas se ne bo dolgočasila, kakor bi se v raztrganem Podgorji.« Matorka se je zagrohotala in velela: »Udarimo! Pri nas bi potrebovali précej neveste, kajti sva se jaz in mož moj že preveč postarala in naveličala gospodarstva. Med tem pomenkom se je vrnil domóv Matorec in tudi on je potrdil, da mi dá sina rajši nego kateri koli drugi. Šaljivi Jožek je zmédel pamet, kakor sem rekla, ne le materi moji, ampak tudi meni. Tri tedne po tem pogovoru sem bila žena njegova. Oh, kolikokrat sem se pokesala, ali je bilo prepozno. Bog varuj, tega ne smem očitati pokojnemu možu svojemu, da bi bil hudoben. Bil je dober, še predober, ali boljši za druge, nego záse in záme. Ker se je slabo gospo-

daríIo, zabredla sva kmalu v dolgove. Kakor mnoge tisoči inih dodobrovoljčkov, ugonobilo je vino tudi mojega možá, Gregčevega očeta. Somínov se je grozovíto žalostil in togotil radi nezvestobe moje. Oženil se je šele dve leti potem. Zakon ni bil srečen nì moj nì njegov. Za mojo lahkomiselnost se je moral pokoriti tudi on, ubožec. Odtod, vidita, izvira sovraštvo Lenčikinega očeta, katero čutita bridko zdaj tudi vidva. Tolažimo se vsi zajedno z molitvijo! Bogu ni nobena reč nemogoča. On pomirí z jednim migom divjajoče morje in ublaži lahko tudi razburjeno srce razžaljenega človeka.« — —

Meseca avgusta se je praznovalo na Tolstem Vrhu proščenje. Romali so tja malone vsi šentjarnejski in brusniški občinarji, med njimi i Somín in brdka njegova hčerka. Krenila sta po bližnjici skozi hósto. Ko dospeta do Koslerjevega vodotoča, ki je bil gotov, poči Lenčika z rokama in zavrísne veselo: »Večna hvala dobrotljivemu nebeškemu očetu! Gregec bo zdaj vender le moj! Le poglejte, ata, da teče voda navkreber, v Gorjance!!! Struga je na tem konci dosti višja nego tamo pri studenci.« —

Somín se ozrè, mane si očí, pogleda zopet in zarohní: »Ta je prazna! Vodo dvíguje in goni kvišku gotovo kak stroj, sáma po sebi ne bi tekla gori.«

Pustivši hčer mahne proti studencu iskat stroja. Našel ni ničesar. Zdaj ni mogel več tajiti, da po novem vodotóči dere voda v višavo kar brez najmanjših umétalnih pomočkov. Somín je bil jako pobožen, ob jednem pa tudi močno praznovéren mož, kakeršni so do malega vsi Podgorci. Bil je popolnoma uvérjen, da ta vodotòč ni delo zvedenega Koslerja nego očitno čudo, katero je storil Bog nalašč zaradi Lenčike, da jo združi z namenjenim ženinom. Snel je klobuk ter se prekrižal in govoril mrmraje nekaj sam s sábo. Čuteč nad sábo višjo oblast, poklonil se ji je globoko in ves udan vzdihnil svečano: »Gospod, ne po moji nego po tvoji volji se zgôdi!

Lenčika ga pobara: »No, kaj pravite, oče?«

Somín odgovorí s tresočim se glasom: »Jaz velim to, da se človeku ni smeti nikoli zarékati. Ta voda teče res v breg, jaz sem se ujel sam v svojo zanjko z nespametnim svojim pregovorom.«

Somín in Lenčika sta korakala počasi in zamišljena proti Tolstemu Vrhu, mi pa se pomudímo še nekoliko trenutkov pri Koslerjevem vodotóči, ki spada vsekako med podgorske znamenitosti. Delo je majhno, ali zanimivo. Opazovalca motijo očí, nenaravno tečenje vode je optična prevara. Mnogi, ki so je videli, niso zapazili ničesar. To ni nič posebnega, kajti nahaja se na svetu dosti ljudij, ki

mislij svojih ne nosijo s sábo nego, jim blodijo po daljnih krajih in opravkih. Nekaterim pa vzbujajo pozornost in zvedljivost samó velike in strašne prikazni; kratki in neznatni brhovski vodotoč jih ne more toliko mikati, da bi ga motríli natančneje. Dva dolenjska doktorja višjega vinoslovja, Žvirca in Mufelj pa celó trdita, da teče po njem voda tudi na videz tako pravilno kakor vsaka druga. Mršavi rogovilež Žvirca se kolne, da je bebec in zrel za bláznico vsak, kdor misli, da je Koslerjev vodovòd vreden le jednega pogleda. Ta želasti gospodek se protivi sploh kàj rad javnemu mnenju. »Ljubljanski Zvon« si je dobil obilo čestilcev in zvestih prijateljev na Slovenskem in po vsem prostranem slavjanskem svetu. Dr. Žvirca pa mu je napovedal večno sovraštvo in neprimerno borbo. Marsikatero noč ga je že obiral po starobábje v zakajenih béznicah, ki so mu najljubše bivališče in pravo domovánje. Na vse svoje hripavo grlo kričí pivcem, da pišó v »Zvon« samó nesposobni diletantje, hvalijo pa ga praznoglavci, ki ne poznajo nobene svetovne literature. Ubogim podložnikom svojim se grozí z najstrožjimi kaznimi, ako zaloti pri njih prepovedani jim »Zvon«. Navzlic tej glupi in nenárodni zlobi se baha v slovenskih družbah z velikanskim in nesebičnim svojim rodoljubjem! O volitvah bi mu človek, ki ga ne pozna, skoro verjel. Národnega kandidata ne more prehvaliti, prilaščuje mu tudi takova dobra svojstva, ki se ne dajo dokazati. Potéza se zánj nespretno in bedasto ali neutrudno, strastno, brezozirno. Za nagrado ne zahteva nič druzega nego boljšo službo in to se razumeje samó po sebi, da za priboljšek tudi veliko črníne in pečenke, za nameček pa nekoliko desetákov na posodo, koje kani vrniti vestno o sv. Nikoli. Ako mu poslanec neče ali ne more izpolniti teh po njegovem mnenji pravičnih in skromnih željâ, razlaja ga ustno in pismeno za najpodlejšega izdajalca in sovražnika slovenskega naróda. Druge vrste mož je vitez Mufelj, s pridevkom fon Flavzenav. Slovenščina je bila njemu vedno deveta briga. »Zvona« ne črti že zato, ker niti ne vé, da izhaja. O volitvi se je ponašal skoro vselej pošteneje nego dr. Žvirca. Glasoval je tako, kakor mu je svetoval ugleden sosed, ki je bil vrl narodnják. Ali za robatost in nepristojno zabavljanje more se kósati brez straha z dr. Žvirco. Vlaškim Žumberčanom, ki so se čudili Koslerjevemu vodotoču, zabrusil je v obraz, da so ne le vôli nego pristni bívoli, koje bi trebalo prikleniti k jaslim. Za ta častni naslov je prejel od njih spominek, ki mu se je poznal še tri leta potem na čelu in pod očmí. Možje, ki niso nadarjeni z nadnaravnim vidom teh dveh jezičnih junakov, priznavajo soglasno, da takega vodotóča niso videli še nikoli,

kar so na svetu. Čudovitost mu razlagajo različno, vsak po svoje, Mladi Šentjarnejec Zagórec je umoval takole: »Jaz sem pregledal vodotoč po vsi dolžini. Oziraje se na okolico sem ugenil brez težave, zakaj me varajo očí. Struga se začenja pri studenci pod hribom kakor na ravnem in gre potem prav polagoma nizdolu proti malinu. Voda teče tedaj tudi nizdolu kakor po vsakem inem vodotóči. Ali svet pod strugo se znižuje jako hitro ne pa polóžno kakor ona. Po takem mora biti breg, ki jo loči od njega, čimdalje strmejši in višji in očem se vidi, da teče voda z ravníce navkreber.«

Jaz sem se sprehajal ob tem vodotóči gotovo stokrat ali bolje od Zagórca ne bi znal razjasniti te mične optične prevare.

Na Tolstem Vrhu sta molila Somín in njega hči morda še pobožneje in z bolj zbranim duhom nego druga leta. Lenčika je izvestno iz vsega srca hvalila Bogá, ki je po nje misli z jasnim čudom naznanil očetu, da se ne sme upirati sreči njeni in Gregčevi. Po dovršeni službi božji sta sedla pod jedno tamošnjih lip, gledala rómarje in se okrepčavala z jedjo in pijačo. Lenčika zapazi ljubčka, hodečega semtertja med množico in vpraša očeta, če bi ga poklicala. Somín reče brez nejevolje: »Slobodno!« Ko Gregec pride, povabi ga priljudno, da sédi k njima. Fant se ne more prečuditi prijaznosti njegovi. Trudil se je na vso moč, da bi mu ohranil dobrovoljnost s kratkočasnim, vedrim in slanim pogovorom. To se je mu pogodilo tem lože, ker se je srdil Somín samo na Matorko, ne pa na sina njenega. Pri dobri kapljici so se pozabile korenito vse dosedanje razmírice. Bodoči tast in bodoči zet sta sklenila trdno prijateljstvo in se v to ime večkrat objela in poljubila. Odkrito je povedal Somín Gregcu sam, zakaj se ga ne more več braniti. Proti dômu so šli vsi trije zajedno. Spotoma so gledali dolgo preblagodatni vodotòč, ki je ohladil in odplaknil starčevo jezo.

Kaj se je godilo dalje, ni treba opisovati obširno. Oklíci, poroka in svatba so se vršili zaporédoma še isti mesec. Na svatbi sta vino in obča radost Somína tako umilila in unela, da je prisédel k Matorki, katere se je doslej še zmerom nekako ogibal. Vprašal jo je na pol šaljivo, na pol resno, kakov vrag jo je bil zasačil v mrežo, da je razdrla ž njim ljubezen?

Vdova vzdahne in velí: »Prav sodiš, da mi je skálil pamet sam peklenski hudobec. Ali trpela sem toliko radi te neumnosti, da mi jo je Bog gotovo opróstil. Prosim te lepó, pozabi jo tudi ti, sàj se dá kolikor toliko še zdaj popraviti.«

Somín jo pogleda debelo in vpraša: »Popraviti? Tega ti pa že ne verjamem, kaj si pomenila s to besedo?«

Matorka mu sramežljivo zašepne na uhó: »I, ovbè, kaj neki — to, da bi se midva vzela; sàj se ženijo še starejši ljudje; nobeden naju ni še videl Abrahama.«

Somín se zagrohotá: »O ti prismojena baba ti, poglejte si jo no, kakovi predpustni obádi jo pikajo na sinovi ženitníni! Toda Bog vé — morda pa res ne bi bilo tako napačno, ko bi se zonegávilo kàj tacega, ali smijali bi se nama strašansko vsi šantjarnejski župljani in še nekateri drugi, ki ne živé pod našim zvonom. E, dajva itak to reč nekoliko premisliti! Bog je združil Gregca z Lenčiko in je odločil morda tudi tebe meni, čeprav si se mi prvikrat skujala.«

Iskrica, kojo je vrgla Matorka s ponudbo svojo v Somínovo srce, razgorela se je brzo v živ, neugásen plamen. Predno je minila svatba, dogovorila sta se starca in si dala roke, da se bosta ob meseci poročila. Sijajno je pokazal Koslerjev vodotòč čarobno moč in silo svojo. Komaj dodelan osnoval je dve trdni rodbinski zavezi. Če bi se zánj ne zmenil tudi noben drug človek, blagoslavljali ga bodo vsaj štirje srečni zakonci slednji dan do zadnjega diha svojega.



Slavjanska pisma.

Piše **dr. Fr. J. Célestin.**

I.

Opazil je pač marsikdo, kako v slovanstvu slovanska zavednost rase in — pada, tako da so trdili nedavno resni slovanski rodoljubi, da je ravno sedaj ta zavednost veliko manjša, nego je bila. Visoko smo letali in tudi sedaj še čuje se časih v slovanstvu glas, da bodemo mi prebudili, osvežili, obnovili in prerodili ne samó vzhod, ampak tudi starikavi obnemogli zapad Celó z zapada čujemo iste glasove, ne sicer od Nemcev, ki so vedno jednako brezozirni in krivični proti drugim, ampak od romanskih národov, posebno od Francozov. Vemo sicer, da Francoze gotovo tudi čisto politične težnje zbližávajo s slovanstvom, vémo, da izvrstni francoski učenjaki in politiki ravno zató resno proučavajo Rusijo in potem tudi slovanstvo sploh. Vemo pa tudi, da je Francoz objektivnejši od Nemca in da je njegovo bistro oko opazilo, da ima Slovan nove, sveže sile,

da je Arijec s plemenito dušo: v mladostni neizkušenosti ne hodi še varno na svojem kulturnem poti, moti se in za svoje zmote hudo trpi, padajoč v lastne slabosti in zlobno nastavljene mreže svojih sovražnikov. Ali tudi v največji stiski ne zapušča ga vera v boljšo bodočnost, vera, da je surovo barbarstvo óna germansko-semitska divjost, besneča proti slovanstvu in sedaj tudi proti romanstvu. Bistri francoski um odkriva v ruski literaturi nov svet, srce mu z živo radostjo pozdravlja življenje polno človečnosti, za katero je ravno Francoz toliko žrtvoval, polno ónega čuta za pravico, óne, časih le na pol zavedne pa vedno tople, srca ogrevajoče in um plodeče, svetle in svete vere v človeški napredek v duhu krščanstva. On spoznava, da si je naložilo francosko društvo težek jarem, odkar se je začelo oddaljevati od temelja svojega zgodovinskega življenja, od samega s krščanskim duhom napolnjenega francoskega národa. Ne spoznavajo tega vsi: preveč se je nalezlo omikano društvo drugih nazorov, vidijo pa, da ljubljena Francija ne more najti same sebe. Lehko to ni: tudi njo je moderni kapitalizem zamotal v svoje krepke mreže, tudi ona ima svoje zlato tele, okoli katerega plešejo sicer najbesneje — židje, ali Francozi jim pomagajo.

Izumrle so skóro popolnoma kalí národnega prava, zadušilo jih je rimsko pravo: ono napolnjuje s pogansko trdostjo naše duše in prazni — naše žepe. Ljudje, omikani ljudje, obdivjajo do brezčutnosti: v Irlandiji nad glavami revčekov, ki jih mori vročinska bolezen, podirajo hišice in gonijo kršćani — krščane kakor nikdo ne goni živine, ker misli plemeniti lord, da mu bode živinoreja nekaj več nesla ko poljedelstvo. Mi obžalujemo take razmere in se jih plašimo: človek, ki pozna ekonomično življenje, ne vidi, kaj bi moglo, če ne bode pomoči, tudi pri nas zadržati razvitje istih razmer, pri katerih so svoboda, samostalnost itd. za ogromno večino le žalostna ironija. Množi se bogastvo in — pavperizem in sicer ne morda zato se množi siromaštvo, ker se ljudje ne množé razmerno z bogastvom, ampak bolj. Sredstva življenja in vrednosti so se pomnožile, da bi jih spadalo na vsakega posameznika več ko kdaj prej, ko bi jih — dobil. Ali se ni razvila organična pogreška v organizmu socijalnega telesa?

Zakaj navajam to v uvodu v svoja »Slavjanska pisma?« Ker mislim, da ni mogoče govoriti o življenji in razvitji, ako nimamo pred očmí nekih jasno seznanih osnovnih načel in resnic, med katere spadajo gotovo tudi pogoji ekonomičnega življenja v širokem zmislu, pogoji, ki silno vplivajo na ves socijalni organizem, na kulturno življenje sploh, na njegove zdrave in nezdrave pojave.

Tu ne mislim pisati razprav: v prosti besedi bom govoril o tem, kar me zanima v slovanstvu. Ali te opazke ne bodo popolne, niti sistematične. Vendar pa se nadejem, da jih bode spajala jedna glavna misel ukupnega slovanskega življenja, četudi dobro vem, da to ni lehko: lože je pisati o preteklem ali polupreteklem času kot o sedajnosti. Dnevne strasti so velika ovira napredku: neke slepé, da ne vidijo resnice in jo le po težki borbi spoznavajo, drugim pa, ki jim je resnica in napredek zadnja briga, dopuščajo, da nas slepé s frazami in se tiho smejó, če verujemo sebičnežem. Koliko je takih!

Veli se, da je dnevna literatura samostalna »velesila«. Res je velika moč, ali čista — kakor je bila nekdaj — že davno ni več: kar je bilo pravilo, je sedaj bolj izjema. Čim večja in »svobodnejša« je država, tem večja je nevarnost pri razvitji kapitalizma, da ta moč svojo čistoto gubi in postaje le umazana spekulacija in pomočnica takih del, za katera sicer še nima posebnega paragrafa kazenski zakon, ali ga bode moral dobiti. Tu deluje kot jako važen faktor ekonomični zakon: znano je, da je produkcija le dotlej mogoča, dokler se izplačuje delo. Ako zarad prevelike konkurencije padajo cene, dojdemo do meje, da se dela »na izgubo« le v nadi, da se bodo cene popravile. Ako se nada ne izpolni, mora se delo ustaviti. Ko bi tak producent ne potreboval mnogo posrednikov, ki mu prodajejo blagó, ne prišel bi sicer propad tako hitro, ali odkloniti bi se ne dal. Tudi časnik je sedaj velikrat najprej in najbolj gospodarsko podjetje, podvrženo konkurenciji, in konkurencija se v obče množi po strogo gospodarskem načelu, dokler ima podvzetnik nado na dobiček. Najnaprednejše zemlje imajo ta tip časništva ravno najbolj razvit, ravno v njih je časniška produkcija največja, vemo pa, da je od neke meje naprej dober vpliv povprek v obratnem razmerji z množino listov: upotrebljavajo se vsa mogoča sredstva, plemenita in neplemenita človeška svojstva, da se podjetje ohrani, in morála odločuje tu prav malo. Ta meja je resnična potrebnost. Ko se ta prekorači, ne more se pravilno držati stvar, kakor je to tudi pri vsaki drugi produkciji. Le nasledki so tu hujši, ker so eminentno moralni. Sicer je v navadnem življenji vsaka konkurencija borba, in v nji na sredstva ne pazijo ravno vestno po strogo moralnih zakonih v zmislu evangeljske izreke: »Ljubi svojega bližnjega kakor samega sebe.« Ali časništvo ima buditi in voditi javno mnenje, seveda po kulturnem t. j. moralnem poti. Ogromna naloga, ki se z navadno — najmenj z židovsko — spekulacijo spojiti ne dá! Če je prekoračena meja resnične potrebnosti, ta meja, kjer zavlada med časnikárji podkupljivost itd. ali časih pa še

veliko prej: neizbežno nastopa špekulacija na človeške strasti in slabosti na zaupanje ali neumnost, in pokvarjenost se širi tudi med čitatelji kakor hitro ali počasi delujoč strup.

Originalni amerikanski mislitelj Georges pravi, da je omika le tako dolgo koristna, dokler ni občna. Ali bi to ne bilo po zakonu produkcije in prodaje? Nekaj resnice je v tej trditvi gotovo, popolnoma resnična pa bi bila, če bi bila omika res občna in morála ne bi vplivala nánjo. Če bi bila omika občna ter bi vplivali na njo: morála, čut pravičnosti, človečnosti: uravnala bi ravno morála tako rezultate občne omike, da bi bili koristni. Je-li pa občna omika v Georgesovem zmislu mogoča? Delba dela mora biti. Torej si pač občne omike, ki ne bi bila koristna, misliti ne moremo, ako je le spojena z morálo. Priznati pa moremo, da, ko bi se približavala občnosti, posameznik v nekem zmislu ne bi imel toliko koristi od nje kakor pri manjšem številu omikancev.

Omika, če je taka, kakeršna je navadno, ni taka absolutna sreča, kakor se navadno govori. V slovanstvu imamo prav poučnih primerov, da je »omika« brez dvojbe se razširila, sreča in zadovoljnost ljudstva pa brez dvojbe pala: imen navajati pač ni treba. Omika je ogromen faktor in brez nje živeti in napredovati v borbi življenja ne moremo, ali ona ní sama sebi svrha, kakor se časih resno misli: svrha mora biti sreča národov, óna sreča, ki jo mora priboriti le globoki čut pravičnosti kot vodílo v življenji, živo prepričanje in vera, da smo na svetu še za kàj višjega, nego da se množímo in da množímo sredstva za uživanje v bogastvu. Divji lov uživanja je ravno po omiki, kakeršna je, dosegel takih razmer, da je pojem prave zadovoljnosti postal nerazumen ravno ónim, ki srečo in uživanje najbolj lové. Kakor kumírja so postavili omiko gori na žrtvenik, in ni se vprašalo, kam pa gremo s svojo omiko, kaj je njena svrha ne samó za nas, ampak tudi za daljne naše potomke? Ali nam daje, ali nam more dati sáma srečo? Kje je zadovoljnost? Brez žrtev v nesebični ljubezni kaj je pravica? Ona ni slepa poganska Temida, temveč je mrtva kakor kamen in si je došla v svojem konsekventnem razvoji ideje prava do znanega: naj se vrši pravo, četudi propade svet, kar je menda čist logični sklep. Ali godilo se je in godi se strašno mnogo krivice, če pravica ni združena z ljubeznijo in požrtvovanjem: v ime prava so robovali národi, trpeli in trpe velike krivice milijoni, v ime prava padajo národi v ekonomično in drugo robstvo, sovražijo in ubijajo se medsobno. Ko je l. 1789. pro-

glasilo jednake pravice, okoristilo se z njimi najbolj prebrisano nearijsko pleme, ki tudi prepire, sovraštvo in boje med národi vodi in rabi na svojo korist.

Ponosni govorimo: svobodni smo in jednaki pred zakonom. Ali kaj je svoboda, če ne daje mogočnosti, da poštenjak mora preživeti sebe in svojce brez prevelikega siromaštva, trpljenja in obupavanja? Sto let bo kmalu, kar se je proglasila svoboda, jednakost. Mnogo je bilo borbe za to geslo, mnogo izpremememb v življenji národov, ali ostalo je le geslo, četudi je dobilo moč zakona, ker v življenji se uresničilo ni, in ko bi óni navdušeni branitelji in propovedniki »človeških pravic« vstali in si dobro pogledali sedanjost, rekli bi težko, da se je do sedaj mnogo doseglo: mesto prejšnjih vezíj videli bi druge, ki bodo v svojih nasledkih, če se pusti svobodni razvoj, še hujše. Mislili so, da sejejo čisto pšenico, pa je pognalo med pšenico toliko plevela, da more veseliti to le — plevel: sejali so brez blagoslova óne ideje, ki že tako dolgo uči samozatajo, ljubezen, požrtvovalnost.

Razprava načel je potrebna tudi slovanstvu, da vidimo, kak pot smo prešli, kje smo in kam gremo v bližnji bodočnosti, in zato naj bi bila po mogočnosti praktična. Da se je ravno pri nas avstrijskih Slovanih v tem zmislu v obče malo govorilo, krivo je pač to, da smo še vedno v dôbi posnemanja, vršečega se kraj težke borbe za obstanek. In vendar bi bilo jako važno, da nam je to vprašanje bolj jasno: obvarovalo bi nas mnogih zmot, kazalo nam sredstva za vspešen, soglasen napredek na temelji neznanih slovanskih idejalov in zmisla dosedanjega razvitja. Najvišji naš verski idejal bi nam moral biti sicer jasen, ali kdo ne vé, da nam ga temné mogočni vplivi tujega in lastnega življenja? Jasno razumevanje nalog bi nam prihranilo mnogo nepotrebnega dela in zmot, delalo bi posnemanje — kolikor je potrebno — veliko bolj koristno. Odpalo bi samó po sebi mnogo tega, kar nas delí. Osebni, večkrat neupravičeni zahtevi bi imeli menj prostora, več pa prava vrednost in zasluga, naš duhovni zrak bi se bolj očistil, óne otrovne glivice človeških slabostij bi se menj zalegale in razvijale v národnem organizmu, in uveti za zlogo bi se množili.

Sedaj pa vidimo, da časih aspiracije kake slovanske inteligencije niso v nikakem razmerji z njenimi silami in silami njenega národa. A ker se jih trdovratno drži in celó misticizem zove na pomoč, ne more se umiriti od večnega trzanja, očevidno trpí škodo in najivno priznaje n. pr.: »Naš národ — govorimo samó ob inteligentnih

slojevih — ima mnogo temperamenta, idejalnega poleta in rad brezobzirno drvi naprej, ne pazeč na fizične, matematične zakone moralnega, naravnega razvitja. Naš narod misli, da ima že od narave (!) pravo na neko národno večjo veljavo.« Dober je ponos, ali bode naj slovansk in realen, osnovan na resnični národni moči, ne na otročji domišljiji, v kateri je že marsikateri naš dober slovanski brat mislil, da bode zgodovina kar stala in pustila, da se brez težave in brez vsestranskega, resnega, dolgega dela razvije bratec in postane slaven in velik, in strašno potolče neprijatelje, pa tudi svojega slovanskega brata, če kar ne poklekne predenj, ali pa tudi, če — poklekne: za večjo slavo, se ve, mora biti mesarjenje. Občutljiv pa je kandidat bodoče take slave strašno: po belem dnevi in v tihi noči vidi, kako mu vse okoli zavida bodočo srečo in slavo, najbolj pa rôdni brat, in v srce se mu vgnezdi kraj domišljave slavohlepnosti nezaupnost proti bližnjemu, zavidnost: duševna njiva take inteligencije je pripravljena za óno žalostno seme, ki posejano bujno rase in rodi sovraštvo in óno slepo strast, da je belzebub boljši od rôdnega brata. Národna masa tega ne umeje, ali mora molčati in trpí, trpí: mesto belega kruha napredka dobiva trd kamen človeških zmot. Veselí se pa pravi sovražnik. V kot potisnena, zasramovana joka krščanska bratska ljubezen, joka resnica, naša najzvestejša, najboljša voditeljica v življenji.

Imel sem prijatelja. Njegova pamet je bila veliko večja ko njegovo telo. V domovini se je cedil med in teklo mleko. Dobra božja roka je bila odprla nam vrata sreče: stopili smo ponosno v njen hram. Srečni smo bili v domovini, na óne, ki niso bili, smo pa — pozabili: »Dobro jutro, dobro jutro, dragi prijatelj,« pozdravil me je nekoč moj dragec, »kako ti, kako ti?« Odgovoril sem mu, da mi je dobro, pa, grešnik, nisem povedal polne resnice: bolelo me je — kurje oko in pa skrb, ko sem videl, da je moja verna duša nenavadno bled. In za to sem ga vprašal, kaj mu je? Odpal mi je kamen od srca, ko me je potolažil: »Nič, nič! Bilo nas je sinoči društvece skupaj pri čaši rujnega vinca, in živo smo se razgovarjali in veselili, da se pri nas cedi med in teče mleko. Zakaj tebe, filister, ni bilo? Videl bi bil« — in tu je prijatelj malo bolj tiho govoril — »kako smo po polnoči napravili auto da fé in svečano sežgali óni vražji časopis, ki nam očita, da sedaj, ko se pri nas cedí med in teče mleko, premalo mislimo na druge. Prosim te, prijatelj dragi, kaj nam mari, če nje stiskajo? Mi smo mi! Oni pa naj si napravijo, da se jim bode cedil med in teklo mleko. Mi jim ne zavidamo, basta bastanza!« Moj pri-

jatelj si je pri teh besedah trebušček pomolil naprej, glavo dvignil kvišku in nogi junaški razkoračil, zlata dušica, da sem jasno videl, da je vsako ugovarjanje nepotrebno. Odšel sem: kurje oko pa me ni bolelo več. —

Ako pogledamo slovanstvo v celini, vidimo le preveč iste slabosti, katere tako dobro pozna naša zgodovina: ozko sebičnost, lehkoumnost in nezlogo. Posebno je lehkoumnost še vedno velika in opaža se tem bolj, ker vendar moramo priznavati, da je slovanstvo prebujeno, kakor ni bilo nikdar, da bolj vé ko prej, kaj bi imelo delati. Ali za delo je treba ne samo uma, ampak tudi trdne volje in ta je v življenji v obče važnejša od uma. Brez nje je um mrtev, trdna volja pa tudi um budí in si ga odgaja za dobrega pomočnika. Časi se zdi človeku, da je slovanstvo še vedno kakor otrok, ki se hoditi uči: vidi in vé, kako hodijo ljudje, ali sám vendar ne more prav, najmenj pa, če hoče moško hoditi, ko starejši brat, pa pada in se — joče. Opazili so starejši bratje slovanstva, da se mi ravno s tem odlikujemo, da hočemo hoditi kakor oní. Da je v tem mnogo resnice, vemo in čutimo tudi mi, pa bi — vsaj nekateri izmed nas — radi, da hodimo svojo, boljšo pot. Ali ravno tega se sosedje nekako bojé: vidijo, da se je slovanstvo pomnožilo in ojačalo, da se budí in — stojí na svetu kot uganka za zapadni svet in — za nas same. In s podvojeno silo starega fanatizma, brezozirne sebičnosti in — strahu trudijo se naši neprijatelji, da to uganko rešé na svojo korist. Otroci drage matere Slave smo pa — otroci in mislimo, da čeravno ne pôje sovražnikova šiba, je vse dobro in si moremo mirno malo poigrati, oblačiti se v obleko starejšega evropskega brata in smešiti se na svojo veliko škodo, ker ta zapadna obleka je stara. Ne marajo je niti tam. Mi pa jo oblačimo, oblačimo: tù nam je preozka, tù preširoka, povsodi pa se lehko trga starína, katero pa plačujemo drago, da nas bolí um, srce in — žep národnega blagostanja. S tem nesrečnim žepom je posebno hudo: tujci ga imajo že precèj v krempljih:

»Die Manichaeer, traun,
Halten unsere Ducaten in ihren Klau'n!«

Ali zgoditi bi se moglo, da se dobro probudí in osvesti slovanstvo ravno stisneno v manihejskih krempljih, in da se bode moralo — kakor že začenja — dobro čistiti in otresati, da se mirno po zakonu reši manihejskih — ušij: tudi to bode velika, kulturna naloga. —



Zvonôvi.

Pôjejo zvonôvi zvučni
V cerkev véren ljud vabèč,
Mêne pa v bolesti mučni
Táre ból, obúp skelèč.

Mrak mi čêlo potemnéva,
Rôsno mêni je okó,
Duša moja pa vskipéva,
Stavim si vprašanje tó:

Kdaj zapôjete, zvonôvi,
V srce rádost mi vabèč,
Kdaj zasinete mi dnôvi,
V žitje blaženstvo trosèč?

Slavomír.



Užívaj!

Vzvihrále so burje čez šírno raván,
Nad poljem cvetnìm so sinoči vzvihrále,
Ko zôra pa nov porodila je dan,
Cvetíce uvéle, mrtvé so ležále.

Takó kar naráva iz sêbe rodí,
Vè bôji z narávo samó spet pogine;
Zatorej na stran nepotrebne skrbí,
Užívaj življênje, dokler te ne míne!

Fr. Gestrin.



Pod jáblano.

Pod jáblano sedíva sáma,
Nad náma se razgrínja cvét,
To krasno cvétje pa nad nama
Poljublja vétrec brzolét.

A usta tvôja, zôrna déva,
Cvetó krasnéj od cvétja véj,
In moj poljub pač bolj ogréva,
Kakòr poljubi vetra — glej!

Fr. Gestrin.



Triolet.

Lepó je, brate, kar nam govoríš,
Samó z besedoj strinaj se dejánje:

Na bližnjikov ubožnih gladovánje
Usmíljeno se tožiš i jezíš,
Z jezíkom plamenéčim ves goríš,
Da bédnih se vzvesêli žalovanje:

Lepó je, brate, kar nam govoríš,
Samó z besedoj strinaj se dejánje:

A mimo siromaka li hitiš,
Nam smêšno tvoje je deklamovánje,
Golčanje tvoje pústo je cvrčánje,
Če tvrd kraj stradajočih se gostiš.

Lepó je, brate, kar nam govoriš,
Samó z besedoj strinaj se dejánje!

Jos. Kržišnik.



Na Jadranskem mórji.

Potni spomini.

Spisal **Anton Koder.**

Et dixit tenui murmure lingua: vale!
Ovidij.

I.

Teh verzov Ovidijevih sem se spominjal ozirajoč se dné 4. avgusta 1886. l. raz kròv Lloydove ladje »Sultan« proti severnim istrijskim otokom, katere je zlatílo večerno solnce, potapljájoče se v sinje mórje. Videl sem dôkaj svetá. Vozil sem se že nekaj dnij po raznih jezerih srednje Evrope. In vendar, tako resen se mi ni dozdeval niti moj môrski ‚début', kaker to slovó od tožne istrijske obale. Ponosno je jadral mogočni »Sultan« proti daljnému jugu. Kakor da hoče potopiti s šumenjem svojim različne misli malo-številnih popotnikov svojih na króvu, rezal je temnovišnjeve valove puščajoč leskečo pot, kakor srebrno nit daleč, daleč za sábo. »V južno Dalmacijo, na mejo slovanskih sosedov naših, junaških Črnogorcev«, slôve ukaz, ki je združil nas malo število potnikov v Jadranskem môrskem pristanišči, da služimo v daljni Dalmaciji s svetlim mečem domovini. Mnogi izmed nas je prišel iz najoddaljenejše avstrijske dežele, nevedé, koliko zaprek se stavi potnemu njegovemu črtežu na Jadranskem mórji.

Angelj smrti, ki je stopil nepričakovan na slovansko obalo in že zahteval po strahoviti koleri mnogo žrtev, preprečil je tudi nam sredi môrskega pota vhod k južnim avstrijskim bratom.

Tihota, mir in beg italijanskih rodbín proti severu, o katerem so pričale vse železniške postaje na slovenskem Koroškem in Kranjskem, bilo je znamenje, da preté óstre prepóvedi potnikom na jug.

Póslednje je bilo resnično.

Najlepši prizor v Dantejevih »vicah« je brezdvojbeno óni v osmem spevu. Prekrasno je tu naslikan večer pred vicami. Iz globočine srca se dviguje molitev tu odrešenja čakajočih duš pred prêstol Najvišjega. Sredi molitve priplava angelj božji z višave, ki tolaži uboge duše ter jim obéta pomoč svojo na težavnem poti do svetlih nebés. S tem tolažečim angeljem sem prispodabljal resno zdravniško-politično komisijo, ki nas je ogledala pred odhodom na krovu »Sultanovem«.

»Osemdnevna kvarantêna sredi mórja nasproti stôlnega mesta Zadra«, velel je razglas komisijski. Kakor obledeneli: »Continuere omnes, attentique ora tenebant.«

Strmeli smo in nejevoljno poslušali neizprosni »veto«, ki je uničil v trenutku potni naš vspóred: »Nemudoma v južno Dalmacijo!«

Komisijskemu naznanilu posledica je bila stroga vizitacija mogočnega »Sultana«. Naše kajute, jedila, voda, perilo, prtljaga in napósled naš osebni počutek je bil ozbiljen predmet, o katerem se je napisal obširen komisijski zapisnik. »Kdor čuti, da je slaboten, bolehen, kdor ima drisko itd., jávi se nemudoma. Dolgih dvanajst dnij je prisiljen živeti sredi mórja brez zdravniške pomoči, brez najmanjšega upanja, da stopi ta čas v kateremkoli slučaji na suho zemljo,« veleva z važnostjo izgovorjeni opomin komisijskega predsednika.

Strmé smo poslušali te res slovesne besede. Vojaki, vsi od prvega do zadnjega prepričani, da: »slovanski vojak strahú ne pozná«, oglasil se ni nihče o tem opominu.

In vendar, bila sta dva izmed nas, kakor sta se izpovedala pozneje, bolehna že nekaj dnij.

A koga ne oživí in ne ozdravi potno oduševljenje v službi na slavo domovine!

»Lasciate ogni speranza voi, chi siete sulla barca,« klicali so nam mornárji v zadnji pozdrav, kadar se je jela pomikati naša ladja proti jugu.

»Vsi možje na kròv!« čul se je v tem trenutku ukaz ladijskega kapitana.

Gromoviti »živio!« in »evviva!« odzdravljal je oduševljeno raz kròv naše ladje suhi zemlji póslednji pozdrav.

Še v pozno noč so se glasile potem na krôvu šumeče napitnice, strinjajoče se vse v Horacijevih verzih:

»Nunc vino pellite curas!«

II.

Pallida mors pulsat pede nostrum taberna.
Horacij.

Nepopisna vročina pripéče z visokega néba na Jadransko mórje. Nobena sapica ne pihljá, noben val se ne gane. Miren kakor zid stojí mogočni naš »Sultan« sredi mórja nasproti stólnemu mestu Dalmacije. In ondu štiri môrske milje oddaljen, leží otočec smrti, kjer kažejo nove gomile brez križa, brez spomeníka nenadejano počivališče marsikaterega za kolero umršega potnika na Jadranskem mórji. Že šesti dan živimo v tem môrskem prognanstvu. Kratek čas, in kako dolg! Za nami angelj smrti, pred nami strogi ukaz: niti za korak dalje, krog in krog neizmerna môrska širina!

Kakor duše v Dantejevem »purgatoriji«, očiščujemo se tu sredi sinjega morjà. Od ranega jutra do poznega večera se oziramo zastonj na vse svetovne straní. A ne prikaže se v nébni višavi angelj z vejico odrešenja. Ves teden nismo že čuli glasú iz domovine. Niti pismo, niti časopis iz predrage rojstvene dežele ne nahaja poti k pregnancem sredi morjà. Ogiblje se nas vse, kar diha in živí. Ako zanese samotnega ribiča Kiožijota neprijazen veter v obližje naše, prekriža se boječe pred nami. Žolta zasťava, vihrajoča na ladji naši, oznanja mu, da čakajo tu zapuščene, okužene duše rešenja.

In naš resni Minos, sivolasi kapitan, ki je prebródil tolikrat vsa svetovna mórja, čuje kakor skrben oče nad usodo našo. Vsi smo in biti moramo njegovi pokorni otroci. Njegov ukaz je neovržen zakon, njegovi besedi se klanja vse, kar tu sôpe in žije.

Onemu, ki bi se upiral strogim kapitanovim poveljem in rédu na ladji, zadostil bi pogled proti iztoku, kjer se dviga iz môrskih valov skalnati otočec in na njem nove gomile, pokopališče okuženim môrskim potnikom.

In vendar ginejo dnevi in nočí nenavadno hitro v môrskem našem pregnanstvu.

Že vshajajoče solnce nas izvabi iz kajut v trebuhu ladje na elegantni kròv. Krasna panorama je razgrnena krog in krog. Šumeči valovi, ki se ubijajo ob mogočnem »Sultanu«, pozdravljajo nas kakor srebrne ovčice na široki môrski livadi.

Môrske ptice obletujejo kričé našo ladjo in plavutni morski prebivalci obkrožujejo veselé se novega dné dom naš v vôdni samoti.

Kdo bi se čudil, da pozabimo v takih prekrasnih prizorih tudi mi, ladjini jetniki, usode svoje?

Vesela pesem zazvení v vôdni tihoti. Radostna zabava je prvo delo naše v novorojenem dnevi. Saj živimo resnično brezdélno in brez skrbno kakor ptica pod nébom.

Naš »Sultan« je obdarjen razven s svobodo, s tako obilimi svetnimi darovi, da se primerja lahko s prvimi hôteli v največjih mestih. Francosk, eleganten kuhar skrbí na vse zgodaj za ukusen zajtrk, za bogato, pravo knežje kosilo in za jednako večerjo. In ladijski kletar, podoben je mogočnemu vojskovódji.

Brezštevilnim buteljskim baterijam najfinejših vín, šumečemu šampanjcu in ukusnemu plzenskemu in graškemu pivu ukazuje on s svojim mogočnim glasom in streže z nenavadno eleganco nam, »vedno žejnim« potnikom.

In neverjetno, ladijska naša republika ima celó finančnega ministra brez deficita, brez praznih blagajnic. »Denar« je pri nas »verbum profanum.«

»Hleba in kar je treba« imamo v obili meri in povrhu še doklado v »cvenku«, ki nas odškodúj za podobo: »pallidae mortis« v morskem pregnanstvu. Čudno hitro se razvija tudi politično naše socijalno življenje v republiki »Sultan«. Razvili so se že prvi dan različni stanovi. Najznamenitejši je naš stan, takozvani »kvartopirci professionis« ali tarókarji, »kvartopirci nobiles« ali »vist-igralci« in kvartopirci »minorum gentium« ali »preferanclarji.«

Razvil se je tudi stan ríbičev in sicer brez sposobnostnega obrtnega izpričevala. Jako mogočen je takisto stan visokih politikov, stan ladijskega biblijotekarja in napósled stan, sicer malo čislan, namreč bralcev, takozvanih »Bücherwurm«.

Najimenitnejši in najpriljubljenejši je stan pivcev in ladijskih pevcev. Póslednja dva sta tudi v kartelni zvezi in ves dan in v pozno noč neločljiva.

Naša republika si je izvolila celó žurnalista svojega in političen korespondenčni urad. Póslednje opravilo je bilo sicer dolgo problematično. Stoprav tretji dan se nam je odprla po jedenkrat na dan komunikacija »par distance« s stolnim mestom Dalmacije. Prvi ladijski poročnik namreč je spremljal našo pošto v luko.

Oddal jo je naproti mu hitečemu móžu »di sanità« in sicer privezano na dolg dróg, kajti »tekniti se barke naše, ali le kake stvarce naše, prepovedano je ostró in smrtno nevarno,« slôve ukaz.

Naša pisma, denar naš se čisti potem na obali v čistilni pêči in kadí z žeplom ter kropí s karbolno vodó. Na jednak način dobivamo tudi nekaj jedíl iz luke.

Kdo bi tajil, da ni komunikacija naša najinteresantnejša v devetnajstem veku in vredna, da se zabeleži v prometno kroniko!

Tudi stan naših navdušenih politikov prihaja vsak dan v večjo zadrego. Pretí mu celó neizogiben konkurz. Politik brez časopisov in pivec brez pijače utihneta in izgineta kakor senca brez sledú.

Najidiličnejši je pôsel moj. Šel sem v ríbiče. Ladijski prvi poročnik mi je posodil trnek svoj in zabòj s črvi. Vsako jutro in popóludne se zibljem odslej v čolníči ob ladjinem trebuhu in pomáčem trnek v valove. Geniti si ne upam niti s trepálnico pri tem imenitnem opravili, da ne preplašim obilih ríb in ríbic v globini, ki se masté s črvi na trnku, zasmehujé obrt moj brez sposobnostnega izpričevala.

Kar mi ostaja časa poleg obligatnih dveh, po dve uri trajajočih obedov, čitam in pregledujem precèj izborno nemško, italijansko in francosko knjižnico na ladji. Duševni mogotci vseh národov se zibljejo v knjižnici na »Sultanu«, ki jadra jedino le ob slovanskem obrežji. — In vendar národ slovenski, nepoznan si tudi tu!

»Búči, mórje Adrijansko!« Tako živimo vesele in brezskrbne dni v môrskem svojem pregnanstvu. Z izvrstnimi vinskimi buteljami očiščamo okužni svoj život.

Sredi zabav in bratovskega življenja nas presenéti skoraj odrešenja dan.

Ladjin stroj se že snaži in pripravlja za daljno vožnjo na jug. Jutri, ko se dvigne prva zarja iz môrskih valóv, odplavamo dalje, dalje. Danes zvečer praznujemo slovó od osemdnevne ječe.

Krasno je razsvetljen ladjin salon. Šampanjec se leskáče v srebrnih kupah in vesela družba se raduje v veselem razgovoru.

Prva napitnica velja tebi: »Maris, ventorumque pater!« Zadnji, pobratimstvu posvečeni in najoduševljeneje pozdravljeni toast konča o polunočí banket naš. In dalje, dalje še do ranega jutra vršimo zvesto potem napitnice zlate besede:

»Carpe diem, quam minimum credula postero!
Cras ingens iterabimus aequor!«

Na króvu Lloydove ladje »Sultan« na Jadranskem mórji
dné 12. avgusta 1886. l.



Na oknu.

Črtice iz véliko-mestnega življenja.

Spisal **Josip Starè.**



Soba bi bila; majhna je sicer, ali svetla je in zračna, in drugega ne trebam.«

Takó sem rekel, ko sem se prvikrat nastánil v vélikem mestu P., da bi v njem dovršil višje nauke, predno nastopim življenja težavno pot. Postreščček je odložil moje stvarí ter se priporočil, če bi ga kdaj kàj trebal; staríkasta gospodinja pa je brisala prah po malem pohištvu in mi v jedno mér govorila, koliko časa je ta in óni pred menoj stanoval pri nji in kakó težko se je ločil od prijazne sobe; in kdo vé, kaj bi mi bila še vse rada napovedala, da sem jo hotel po-

slušati. Toda mene je vse to malo zanimalo in prosil sem zgovorno mámico čiste vode, da bi se umil in se iznébil popotnega prahú. Hitro mi je postregla ter počasi odhajala iz sobe. V vratih je še jedenkrat obstala, obrnila se in mi jela razlagati hišni red, dokler ji nisem zatrdil, da sem si vse dobro zapomnil in da se bom natanko ravnal po tem.

Hvala Bogú, zdaj sem bil sam! Hitro sem se preoblekel, pospravil svoje stvarí in stopil k oknu, da malo pogledam v véliko-mestni svet. Ali čudno sem se zavzel; od daleč sem pač čul drdránje kočíj in zamolkel hrup, ali videl nisem ničesar. Nastanil sem se bil v préčnih ulicah, ki so vezale jedno najživahnejših cest s stranskim delom mestnim, kjer so pridni obrtníki med tednom bili domá v delavnicah svojih. Le zdaj pa zdaj so od trdega kamenitnega tlaka odmévali korakí posámičnega človeka, ali kmalu so utihnili in zopet je bilo prazno in mirno, kakor bi bili ljudje izmrli ali se izselili. Pogledal sem malo na okoli in videl, da na nasprotni stráni v vseh ulicah ni bilo, nego dvoje poslópij. Prav pred menoj je stala starinska hiša na sámo jedno nastropje, ókna so bila pri tléh in zgoraj trdo zaprta, dež je že zdavnaj z zidú spral vso barvo, tu in tam je odpal tudi omèt, in vse zidanje je bilo podobno zapuščenemu grádu. Na óglu je bil prizidan stolpek, a na ókenci njegovem je bila bela blazína, jedino znamenje, da tu še biva nekdo. To čudno sosedstvo me je zanimalo kakor kaka uganka; kadarkoli sem utegnil, gledal sem tja, da bi kàj zvedel; ali če nisem videl ničesar, budila je skrivnostna hiša tembolj domišljijo mojo. Prav zastonj pa se le nisem oziral čez ulice. Časih so zaškripala prhla vežna vrata in na pragu se je pokazal star strežaj v ponošeni obleki. Navadno je nekoliko postájal pred hišo, ogledoval se, kakor bi ugibal, kam mu je iti, in potem je počasi izginil okoli ógla.

Nekega dné pa sem kar obstrmel. Če bi bilo po noči, bilo bi me grôza; ali bilo je za belega dné in solnce je stalo še visoko na nebu, ko sem v omenjenem stolpku ugledal staro gospó, ogrneno z dragocenim belim plaščekom, a na glavi je imela čipkasto čépico, izpod katere so ob stranéh viseli zvitki sivih lâs. S suho koščeno roko se je opírala na blazíno, z drugo pa je držala naóčnike in skozi mala ókenca gledala po mirnih ulicah zdaj na jedno, zdaj na drugo stran. Kmalu je zopet šla s stolpka, ali bližnja ókna niso bila zagrnena in toliko sem mogel razločiti, da je gospá oblastno stopala po sobi ter ukazovala mlademu strežaju v livrêji. Nisem se genil od okna; hotel sem še kàj učakati. Bilo je pozno jeseni in dnevi so bili že kratki. Okoli četrte ure popóludne se prikaže zopet služabnik v livrêji. P..-

žigal je sveče na lesténci, in zdaj sem dobro videl po stari šegi opravljeno dvorano; ali predno sem mogel ogledati posamične stvarí, zaprl je služabnik lesene okníce. V tem se vežna vrata na iztežáj odpró in stari sluga se nekako mogočno postavi na prag. Temno-modri kožuh mu je segal do tâl, čez ráme mu je vísel s srebrom obšit pas, na glavi je imel visok klobuk na tri ogle, in v roki je držal palico z debelo srebrno butíco. Kmalu na to pridrdra kočija, a strežáj je v veži pozvónil ter gospôdi svoji naznanil gôsta. Pripeljala se je tudi druga in tretja kočija, in zopet je bilo vse tiho na ulicah, v stari hiši pa se je po svoje kratkočásila družba, ki je s pogovori in spomini svojimi tičala v prejšnjih časih in bila malo zadovoljna s sedanjostjo. Po zimi sem še nekolikokrati zapazil, da so se ónokraj ulic zbrali gostje, ali na pómlad je izginila stara gospá, hiša njena je bila zopet zapuščena, zaprta, in nič živega ni bilo videti v nji.

Moje okno se mi je čimdalje bolj prikupávalo. Če sem počival in slonel na oknu, nahajal sem tudi v tihih préčnih ulicah vsak čas kako stvar, ki me je ali kratkočasila ali pa mi rodila novih mislij Od stare nasprotne hiše prav noter do konca ulic proti severu je stalo dolgo poslopje z zamreženimi okni. Bil je samostan redovnic uršulink. S préčnih ulic je bil samó vhod v dekliško šolo, zato je po štirikrat na dan za nekoliko trenutkov bilo prav živó pred njo. Nenavadnega to ni bilo ničesar; otroci so otroci, naj bodo v vélikem ali malem mestu; jedni radi hodijo v šolo in se pridno učé, druge treba priganjati in večkrat je ves trud zastonj. Toda človek je najčudnejša in najmičnejša stvar na svetu; on je takorekoč záse svet; brez ozira na stan in rod se človek neprenehoma razvija in izpreminja od zibelke do grôba, in vsak čas zapaziš kàj druzega na njem. Tako so tudi mene večkrat zanimale déklice, kadar so šle v šolo ali iz šole. Nekaterim se je mudilo, da so komaj premikale drobne nožíce drugo pred drugo, akoprem je manjkalo dobro četrtínko ure do osmih ali do dveh; nekatere pa so se počasi vlekle in vedno so postájale, dasi je ura že odbila. Stara vrataríca z nagneno glavo jih je dobro poznala in v redovniški opravi svoji je stopila na prag in jim od daleč migala, naj se podvizajo, da ne zamudé. Po pet in tudi po deset minut je čakala, predno je zaprla vrata, ki jih ni več odprla do konca šole. Ob štirih pa so se déklice kar vse ob jednem vsule na ulice in žvrgolele so, kakor mladi vrabci, kadar se spravljajo spát. Po večjem so bile vesele, a bilo je tudi žalostnih med njimi, in nekatere so celó imele objokane očí. Ko se je razšel drobiž, zapustile so tudi večje déklice šolo. Zdaj sta po dve stopili čez prag, zdaj jedna sáma, in se modro držale,

kakor da šola ne bi bila več zánje. Napósled je vrataríca zaloputnila vrata, zabrnila težek ključ, da je bilo čuti čez ulice, in tiho je bilo do druzega dné. Nikdar se na zamréženih oknih ni pokazalo kako živo bitje, le drobán zvonec v zvoniku se je vsak čas oglašal od štirih zjutraj do devetih zvečer in mi natanko oznanjal, koliko je ura, četudi nisem védel, kam vabi pobožne sestre, ki so sredi vélikega mesta, ločene od ostalega svetá, živele svoje posebno samotno življenje. Njihovega zvonca pa sem se tako privadil, da sem ga véliki teden težko pogrešal; saj sem se tudi jaz že ravnal po njem.

Od samostana čez ulice so stale tri hiše, ali bile so mi predaleč, pa nisem mogel videti, kaj se je godilo v njih; le prva tikoma mojega stanovanja je časih nekoliko obudila pozornost mojo. Bila je plemenitna gosposka hiša na jedno nastropje, kakor prej omenjena stara, samó da je bila vsa prenovljena in lepó urejena. Za vedno čisto umitimi ókni so visela težka svilnata in dragocena čipkasta zagrinjala, a razna znamenja so pričala, da je v teh prostorih bujno gosposko življenje. Veža je bila po ves dan na široko odprta in še pozno zvečer so plinove nje luči odsévale na samostanskem zídu ónokraj ulic. Vratár je vedno v bliščeči opravi stal na pragu ali pa sedèl za vrati, da je vsprejemal gôste in jih oglašal z zvenečim zvoncem, ki sem ga čul noter v sobo svojo. Če je bil dan za pohode, drdrale so ob določeni uri neprestano kočije noter in ven; a kadar so na večer imeli gôste, mogel sem na oknu svojem čuti zamolkle godbene glasove. Nehoté sem tedaj primerjal obe gosposki hiši, kateri so ločile nekoliko sežnjev široke ulice drugo od druge, in kakšen razloček je bil med njima! Tu življenje, veselje in sijaj; tam upadanje telesnih in duševnih močij. Še večje je bilo nasprotje, če je v tem z bližnjega zvonika zapél samostanski zvonec in me spominjal pobožnih redóvnic, ki so morebiti bile v cvetu življenja svojega, ali niso več živele za ta svet. Pa tudi jaz sam sem bil v nekem nasprotji z vso to soséščino, med katero sem se celó tujega čutil, kakor da ne bi spadal med njo. Le to me je tolažilo, da sem bival v meščanski hiši, ki je stala na óglu préčnih in drugih dolgih ulic, kjer ni bilo več sledú plemeniti gospoščini.

Če sem se z okna svojega ozrl na levo stran, gledal sem ravno v čelo hiše, ki je v sosednih ulicah stala tako, da je od južne strani zapirala préčne ulice. Bila je navadna hiša na dve nastropji, kakeršnih ne pogrešamo niti v nobenem manjšem mestu ne. Posebnega na nji ni bilo ničesar, le rdeč napis gostilne »pri treh potónikah« zdel se mi je nekako čuden in mikalo me je, kakšni ljudje zahajajo k »potónikam«. Čez dan nisem ugledal gôsta, ki bi šel ali noter ali ven, le

opóludne je nekoliko obrtníkov hodilo k obédu, zvečer pa z ôkna nisem mogel nadaljevati opazovanja svojega. Tem bolj me je zanimala v isti hiši mala prodajalnica. Cesárski ôrel nad vrati je pomenil tobakárno, po veliki žemlji na oknu pa je bilo soditi, da prodajajo tudi kruh. In tako je bilo, kajti največji promet je bil zjutraj. Tedaj so si siromašne žene in dékle kar roke podajale in vsak čas je zapél zvonček nad vrati. Pa to ni bilo nič nenavadnega. Prvi, ki je moje očí obračal náse, bil je gospodar sam, in potem žena njegova, oba prilétna in, kakor je bilo videti, čmerna in siromašna. Brž ko je odjenjal največji mraz, postavil se je on na prag, a sloné na podbóji je pil tobak iz dolge lule in ni se genil z mesta, kakor tisti Turek, ki ga imajo druge tobakárne naslikanega na vratih. V petek in svetek je imel na sebi vedno jedno in tisto ponošeno obleko, toda nisem ga videl, da bi bil kdaj s kom izpregovoril kako prijazno besedo. Ni se zmenil za ljudi, ki so mimo njega hodili v prodajalnico in iz prodajalnice; niti odzdravil mu ni, če ga je kdo pozdravil. Časih je žena njegova stopila k njemu in mu kàj pravila, ali komaj da jo je poslušal, ali odgovoril ji ni ničesar. Bila pa je tudi ona čudna žena. Belega períla ni bilo videti na nji; ogrnena je bila z dolgim črnim robcem, ki ji je pokrival ves gorenji del telesa; a lasé je imela razmršene, kakor, da si jih nikdar ne bi bila dobro počesala. Zapazil sem tudi to, da so se starejše žené dlje mudile pri nji, nego mladé; marsikatera se je vrnila, vendar ne da bi bila kàj kupila. To je bilo čudno. Zdaj sem še bolj napenjal očí in rešil sem uganko. Tobákarica je imela sila staro, zamazano knjigo, in to je bilo, kar je uboge sosede na vse zgodaj vleklo k nji. Bil sem takoj preverjen, da so to bile »imenitne« sanjske bukve, kakeršnih ne dobiš več nikjer na pródaji; kajti sleharno jutro sem odslej mogel videti, kako so starke pri oknu prebirale knjigo, a zapazil sem, da jih tobákarica ni vsakemu dala iz rok. Zdaj sem tudi razumel, kako imenitna je za siromašno ljudstvo v sosednih ulicah bila neznatna tobakárna; tu so žené kupovale kruha, njihovi možje pa tobaka; tu so si praznoverne ženske iskale sreče, a našle so nesrečo — loterijo!

Vse drugače me je odslej mikala ta navadna hiša »pri treh potonikah« in, kadarkoli sem gledal čez okno, oziral sem se tudi na lévo stran v sosedne ulice. Po malem sem se začel zanimati tudi za prvo nastropje. Ko so bila poleti ókna odprta, zveneli so od ondot dan na dan glasovi jedne in tiste »polke«, ki so jo neizurjene roke zdaj bolje, zdaj slabše udarjale na klavir. To mi je bilo že v nekoliko dnéh tako zoperno, da sem kar okno zaprl, kadarkoli sem čul prve

znane glasove. Ali »polke« le ni bilo konec, in rad bi bil poznal te čudne glasbene umetnike. Stanoval sem malo više, pa sem z okna svojega lahko videl v prvo nastropje nad »tremi potónikami«. Klavír je stal prav pri oknu, a pred njim so sedévali zdaj večja, zdaj manjša déklica, časih pa njiju brat, in vsi so neusmiljeno obdelovali isto »polko«, v tem ko so mlajše sestrice rajale po sredi sobe. Naštel sem šest deklic in jednega dečka. Največja déklica je mogla imeti kakih štirinajst let, brat kakih dvanajst, in od ostalega drobiža je po vrsti vsaka sestrica bila nekoliko mlajša, a najmlajša je komaj do dóbrega shodila. Najstarejša se je znala nekako oblastno vesti, kakor kaka gospodinja in res so jo sestríce ubogale, če ne zlepa, pa zgrda. Čudno se mi je zdelo, da med njimi ni bilo odraslega človeka razven dékle, ki je največ v kuhinji imela opraviti. O praznikih je bil pač oče domá, prebiral je časopise, ali pa zamišljen gledal čez okno, ali ne, da bi se mnogo zmenil za otroke. Prepuščal jih je štirinajstletni hčerki svoji, ki jih je za silo vodila, akoprem je še sáma trebala nekoga nad seboj. Po znamenji žalovanja na obleki in na obrazi sem kmalu ugenil, da je bil mož vdovec, ki ga je ljubljena žena zapustila s preobilim številom zakonskega blagoslova. Opravila njegova so ga ves dan zadrževala zunaj hiše in le na večer ter o praznikih popóludne je mogel biti domá med svojci.

Tako sem se bil z ôkna sobice svoje seznanil z vso bližnjo soséščino, in četudi sem bil sam brez tovarištva, dolg čas mi ni bilo nikdar; saj sem vsak čas videl kàj novega zdaj tu, zdaj tam. Dasi sem bival v tihih préčnih ulicah, vendar sem tudi tu imel prilike do volj, da sem opazoval življenje véliko-mestno. Neki večer sem sedèl dlje nego po navadi pri mizici svoji in se čisto zamislil v lepo knjigo. Samostanski zvonec je že davno oznanil deveto uro, ali minula je tudi že deseta. Kar me zdrami neko pretrgano zvižganje na ulicah, zdaj daljše, zdaj krajše, kakor bi kdo komu kako znamenje dajal. Odgrnem zagrinjalo, odprem okno in obstrmim. Préčne in sosedne ulice so se svetile v luči smolnatih plamenic, s katerimi so svetili razpostavljeni možje s šlémom na glavi. Za njimi so stražili vojščáki z nasajenimi bajoneti, v sredi med njimi prav pred hišo »pri treh potónikah« pa je stala velika brizgalnica, iz katere so izurjeni možje tiho brez krika prav hitro gonili vodó, v tem ko so se drugi po visokih lestvah vspeli do prvega nastropja ter skozi okno nastavili ceví v sobo, kjer je gorelo. V malih mestih se pri požarih zbira brez števila potrebnih in nepotrebnih ljudij, tu pa razven stalno nameščenih stražnikov in vojščákov ni bilo žive duše na ulicah. Niti po soséščini nisem nikjer nikogar videl na oknu, in celó v hiši, kjer je gorelo, bilo je v

drugem nastropji vse zaprto in mirno. Ko sem drugo jutro povedal gospodinji, da je sinoči gorelo »pri treh potónikah«, ni se prav nič začudila, ampak hladnokrvno mi je zavrnila, da ni čula ničesar. Mêni pa tihi požar ni dal miru, dokler nisem kàj več pozvedel o njem. Zapuščeni otroci so bili samí, in dekla, Bog vé kje. Ko očeta dolgo ni bilo domóv, vžgalo je najstarejše deklétce, kakor po navadi, v njegovi sobi ponočno svetílko ter šlo s sestrícami spát. Svetílka je bila preblizu zagrinjala, ki je po malem jelo tleti in napósled s plamenom goreti. Mestni čuvaj je zapazil ogenj in ga hitro oglasil gasilni straži, ki je še v pravem času ubranila, da se ogenj ni razširil v drugo sobo in da ni zadušil spečih sirót. V srce so se mi smilili otroci, katerim je nemila usoda ugrabila skrbno mater, in nisem jim več zaméril, če so pri odprtih oknih razsajali in razbijali po neubranem klavirji.

Akoprem me je vse zanimalo, kar sem v praznih urah z ôkna svojega videl in slišal, toliko sem se le tudi jaz navzel véliko-mestnega duhá, da se nisem nikdar zmenil, kdo gostuje v isti hiši pod menoj ali nad menoj, ali so imenitni ali preprosti ljudje; niti na misel mi ni prišlo, da bi me kdo njih mogel zanimati. Bival sem že več nego pol leta v stánu svojem, ko me neko popóludne zvabi na okno nenavadno šumljanje.. Sicer vedno prazne ulice so bile danes pretesné. Prav pod mojim oknom je stal uprežen mrtvaški voz, okoli njega pa je bila temà samih postávnih mož, glava do glavé. Videl sem med njimi mnogo slavnih obrazov, ki sem jih poznal iz časopisov; po večjem so bili národni zastopniki vseh strank, ali bilo je med njimi tudi književnikov, novinarjev in umetnikov. Čudno sta se od te črne gospôde ločila *žandarja* v prazničnì obleki. V tem prinesó izpod moje sobe krsto in jo položé na voz. Zdaj stopi imenitni višji duhovnik, znani ljudski pisatelj Vaclav Št., v črnem cerkvenem plašči pred voz in jame v prelepi besedi govoriti posmrtni govor o pokojniku. Resni poslušalci so bili vsi gineni in celó starim gospôdom so debele solze stopale v oči. Bilo je tiho, kakor v grobu, in mogel sem na oknu svojem razumeti vsako besedo. Končal pa je slavni govornik tako-le: »Mnogo je trpel telesno in duševno. Bil je človek, torej niti on ni bil brez greha; toda upajmo trdno, da mu je Bog odpustil, kar mu tukaj na zemlji niso hoteli odpustiti!« . . .

»Slava mu!« zagrmelo je od brezštevilne množice, pevci pa so zapeli pogrébno pesem, da se je žalostno razlegalo in odmevalo po vseh ulicah. Na to so se zvrstili pogrebci. Takoj za voz pa sta stopila óna dva žandarja, za njima so šli trije najstarejši národni prvaki, zgodovinar dr. Frančišek P., slavni govornik dr. Ladislav R., in učeni fizijolog dr. I. P., a za

temi mlajši domoljubi ter znanci in spoštovalci pokojnikovi. Mirna svečanost mi je globoko segla v srce, vendar mi ni bilo vse jasno. Vzamem torej klobuk in se pridružim pogrebcem, da bi kàj več zvedel o moži, kateremu so tako imenitna gospôda izkazali zadnjo čast. Takoj sem zvedel, kar sem želel. Pokojnik je bil urednik šaljivega lista in nakopal si je na glavo nekoliko tiskovnih pravd, v katerih so ga obsodili na več let v ječo. Ravno je imel nastopiti težko kazen, ko ga je smrt rešila vseh nadlóg. Na to so mérile zadnje besede duhovnega govornika; žandarja pa sta zato morala iti za krsto, da je svet védel, da obsojenca k pogrebu nesó. Čudno!

Res, zanimivo, pa tudi poučno je bilo, kar sem za pol leta videl z ôkna svojega. Zaviril sem nekoliko v življenje vseh stanov od najviših do najnižjih, a kar nisem videl, mogel sem ugeniti iz znamenj, ki so se pokazala mojim očem. Moje okno je záme že imelo svojo zgodovino; tihe préčne ulice pa so mi bile tako prijetne in domače, da mi je vselej dobro delo, kadar sem se iz véliko-mestnega hrupa povrnil v nje. Stara gospodinja moja je imela zopet stalnega gostáča, in če je tri leta potem nasledniku mojemu pravila, kako rad sem bival v njeni sobici, govorila je sámo resnico.



Književna poročila.

Morphologie des Görzer Mittelkarstdialektes mit besonderer Berücksichtigung der Betonungsverhältnisse von Dr. Karl Štrekelj. Wien. 1887, 8⁰, 122.

(Konec.)

Zgodovina teh oblik nam kaže, da so tudi óni jeziki, kateri imajo zdaj v 1. sgl. *m*, nekdaj imeli staroslovenščini analogno obliko, da je ta *m* šele pozneje nastopil in se počasih razprostiral in ne kar najedenkrat pri vseh glagolih pojavil. Iz zgoraj omenjene knjige Daničićeve prepričamo se, da se *m* pri glagolih V. vrste nahaja šele v XIII. stol.; pri ostalih glagolih je pa nastopil celó šele v XV. stol.. Isto velja za poljski jezik, v katerem je ta *m* samó pri V. vrsti; tudi tukaj ni bil od nekdaj, nego nahajamo še v najstarejših poljskih spomeníkih nekaj teh glagolov s prvotno in starejšo obliko, tako n. pr. v ps. Fł. iz druge polovice XIV. stol. podzaią; v bib. szaroszp. iz prve polovice XV. stol. pożegnaią, przyznawaią, ścwirdzaią, poćwirdzaią, dwaią; v ps. Puł. iz zadnje četrtine XV. stol. wzdzigaję, wyle-

waję, powiadaję; v książ. do nab. Jadw. iz druge polovice XV. stol. uciekają, zgibają, składają. V nekaterih poljskih narečjih v Šleziji je celó v 1. sgl. najti *m* tudi pri glagolih drugih vrst (ne samó V.), iz katerega se vidi, da se je dijalektično tudi v nekaterih krajih poljske zemlje začel *m* širiti. Tako n. pr. bydam, pójdam, idam, pomogem, prošem, Rozprawy i spraw. ak. um. IX. 305, 306. Mogoče je pa tudi, da je to samó češki vpliv. Za češčino je dokazal Vondrák v List. filolog. a paedag. XIII. 55 da „Twary na -*m* vyskytly se tedy někdy kolem polovice a sice spíše před polovicí XIV. věku a vzmohli se náhle tak, že již v letech šedesátých z let sedmdesátých a osmdesátých na jeden tvar na -i skoro již dva tvary na -m připadají; na sklonku XIV. stol. vyskytají se staré tvary již jen velmi zřidka, tak že začátkem stol. XV. s dotčených třidách a vzoreh novočeské pravidlo již za dlužno.“ Tedaj tudi češčina ni imela v najstarejši dobi -*m*.

Tudi iz naše slovenščine se dá zanesljivo sklepati, da se je -*m* šele v teku časa razširil. Nahajamo v naših najstarejših spomeníkih še dovolj glagolskih oblik brez tega *m* na -*o*. Onih ni najti samó v conf. gen. ali rokopisu kranjskega mesta in v koroškem, nego tudi v Truberji, Dalmatinu, Krellu in celó še v XVII. stol. v prestavi Stapletonovih evang. in v Kastelčevi knjigi Brat. bvqvice s. roshenkr. iz konca XVII. stol. (1682). Čitamo namreč v tej knjigi dvakrat hozho 148 in 198. V Stapletonovem prevodu je najti hozho 39, 211 in nezho 76. Kako si naj te in jednake dovolj mnogoštevilne oblike tolmačimo, če res ni *m* v 1. sgl. posnet po -*m* glagolih? Da so oblike *hočo* etc. mlajše [1]) od ónih z *m* (hočem etc.) to ni mogoče, ker jih nahajamo samó v starih naših pisateljih in ker so se pozneje poizgubile izpodrinene od oblik z -*m*.

Lepo in prepričevalno je tolmačenje besedice *nocoj* iz *noč sô*, kjer je sô = stsl. sьją, siją; iz *noč sô (notš sô)* nastalo je *notsô* t. j. *nocó* in iz tega *nocoj*. Obliko *nocoj* ne poznajo samó nekatera sedanja narečja, naha-

[1]) Šuman je na omenjenem mestu svoje slovnice prišel do nasprotnega zaključka ter sklepal opiraje se na sedanje slovanske jezike, toda ne oziraje se na *zgodovino* te oblike v vseh teh jezikih, da je *am*, po nekoliko *im*, morda starejši in da so v jeziku bile oblike na мь in ą pomešane. Temu, kakor že omenjeno, nasprotuje odločno zgodovinski razvoj 1. sgl. v srbohrv., češč. in poljščini; v vseh teh jezikih je м šele pozneje najti in tudi v naši slovenščini. Tako tudi nasprotno sklepa Šuman, da je ą pri glag. IV. in V. v velikoruščini in staroslovenščini posnet po analogiji ostalih glagolov — kar že iz zgoraj navedenega ni mogoče — ker je hotel jezik razločevati 1. sgl. od 1 pl., katera se je glasila na — мъ. Da se je res že staroslovenski jezik izognil v poznejši dôbi tej nejasnosti in vpeljal večji razloček med 1. sgl. in 1. pl., to je gotovo, toda to se je ravno narobe vršilo: 1. pl. se je disimilirala od 1. sgl. po tem, da je mesto мъ se pojavila končnica my. Za to imamo dovolj primerov ne samó iz tako imenovanih panonskih spomeníkov, nego tudi iz staroruskih. To je seveda najti samó pri *m*-glag., kjer je postala 1. sgl. jednaka prvi pl., ko je мъ v 1. sgl. izgubil mehkost. Tako je na pr. v cod. zogr. věmy v glag. cl. uvěmy; v izbor. Svjatosl. iz l. 1073. damy, jesmy.

jamo jo tudi v Krellovi postilli: *nòzo, pravi, bote vſi nad mano blasnili 146a.* — Tudi pisateljevo mnenje kar se tiče končnice *i* v acc. pl. *a*-deb., je popolnoma verjetno (str. 51.). Res težko je misliti, da bi ta *i* odgovarjal neposredno stsl. ꙑ, mnogo verjetneje je, da je *i* posnet po analogiji fem. *i*-deb. Sploh se lahko opazuje, da pri dekl. *a*-deb. igra *i*-dekl. isto vlogo, kakor *u*-deb. pri ъ/o-dekl. Tukaj, kakor tam je vpliv vzajemen. V dokaz navajam iz naših starejših pisateljev nekaj sklonov *t*-dekl., pri katerih se ne dá zanikati, da so po analogiji *a*-deb. Tako beremo v Truberjevem Ta drvgi deil t. nov. test. gen. pl. *sapuuid* 25, 3 a; v loc pl. *sapuuidah* 32, 33. v instr. pl. *mislami* 19; v njegovi knjigi Ta pervi deil t. nov. test. nahajamo zopet *ſapuuid* II. 16, 54, 68 etc., *miſſel* II. 65; dat. pl. *sapuuidom* II. 66, 68, 134, *miſſeliom* II. 68, *mislom* II. 125, loc. pl. *ſapuuidah* II. 66, 90, L. I. a, *prikasnah* II. 117, instr. pl. *ſapuuidami* II. 89, 135, *bolenſami* II. 146. Tudi Krell pozna te oblike: gen. pl. *sapuuid* 25, 3 a; loc. pl. *lashah* 35 a, instr. pl. *ſkèrbami* 19 b, *lashami* 87 a. Pa tudi pri *a*-dekl. nahajamo oblike tvorjene po dekl. *i*-deb. Truber (Ta drvgi d. t. nov. test.) piše gen. pl. *slushbi* 17, 19, *sheli* 22; v drugi knjigi istega pisatelja (Ta pervi d. etc.) čitamo gen. pl. *sheli* II. 65, *buqui, slusbi* II. 156; loc. pl. *beſſedeh* L. 9. Krell piše v svoji postili gen. pl. *ſlushbi* 108 a, loc. pl. *bvqvih* 59 b, 60 a, in str. pl. *shelmi* 98 a.

Prostor mi ne dopušča, da bi še iz drugih pisateljev XVI. in XVII. st. navedel jednake oblike, toda mislim, da zadoščujejo omenjeni primeri.

Tudi s tem, kar pisatelj uči o nom. pl. neutr. sestavljene sklanje, se je lahko strinjati. Tudi v drugih slovanskih jezikih je isti pojav; tako se je n. pr. v poljščini nom. pl. neutr. izjednačil z istim sklonom fem.; obema je končnica *e* (Kalina, Hist. języ. pol. 323.) — Vzroka temu pojavu ni težko najti: skloni vseh spolov sestavljene sklanje so bili v množini jednaki, razven jedinega nom. pl.; jezik je to „uniformacijo“ hotel razprostreti tudi na nom. pl. toda ostal je pri tem, da je naredil nom. pl. neutr. jednakega fem.

V kraškem narečji je končnica 2. pl. ne samó *te*, nego tudi *ste*. G. dr. Štrekelj piše o nji: „Man könnte geneigt sein, im *s* dieses Suffixes das *s* des zusammenges. Aor. zu suchen, das sich im Altslov. vor *t* stets unverändert erhielt, zwischen Vocalen aber in *h* überging, so dass leicht die Meinung entstehen konnte, es gehöre dasselbe mit zum Personalsuffixe. Eine andere Ansicht ist die, es sei hier das aus *d* entstandene *s*[1]) der praesenssuffixlosen Stämme: nsl. *daste, věste, jěste, bôste, greste* und das *s* von *st*

[1]) Da bi bil v slučajih kakor *daste, boste* nastal *s* iz *d* ni prav verjetno, če se misli na isti proces v inf. n. pr. vesti (vedem), plesti, kjer najbrž *s* ni neposredno nastal iz *d, t.*

im Spiele gewesen.« Pisatelj se odločuje za drugo mnenje in trdi gotovo tudi pravo. To mnenje podpira tudi to, da je v istem narečjį najti *date, vete, bote,* kakor pozna n. pr. srbščina tudi obliko *grete* (Даничић. Истор. облика срис. јез. 288). Končnica *ste* in *te* je osobitost notranjskega narečja, zato je tudi toliko takih oblik v Kastelčevih spisih n. pr. v Brat. Bvqvic.: *shelifte* 57, 139, *proffifte* 136, *imafte* 137, 208, 267, 277 *pogerujefte* 137, 138, 139, *vsamefte* 138, *hofte* 138, *resveffelifte* 139, *pridefte* 139, *sposnafte* 140, *mudifte* 277, *perpravifte* 278.

Part. praet. *nъjdu, nèjdlo,* kateri so znani večini sloven. narečij, kažėjo nam vpliv sedanjikov (str. 96.).

Zanimive so oblike *wobòć, wobuku,* katere, kakor je omenil že pisatelj, ne odgovarjajo niti stsl. vlěk —, niti nsl. vlek —. Te oblike pozna tudi, kakor mi g. Podboj piše, notranjsko narečje (Št. Peter): *obouči se, souči se.*

Strinjati se moramo tudi s pisateljevim tolmačenjem inf. in part. praet. kakor *népnt, zéčnt, néčnu, něčnlo.* On piše: „Das *n* im Infinitiv und Part. praet. act. II. bei *pьn* und *čьn* ist kein Reflex des ѧ, vielmehr sind diese Formẹn jung und nach dem Praesens gebildet.«

Na str. 106. govorí pisatelj o ónih oblikah part. praet. pass. glagolov IV., katere ne izpreminjajo dentala ter misli, da je vzrok temu to, da hoče jezik ohraniti glagolsko deblo kolikor mogoče neizpremenjeno. Oblike *zapečaten, mlaten* etc., katere nahajamo skoraj v vseh slovenskih narečjih, postale so naslanjaje se na vse mnogoštevilne oblike, v kterih se t (d) ne more izpreminjati.

Da se je ta ocena nekoliko bolj raztegnila, kakor sem mislil sprva, bodi dokaz, s kakim zanimanjem sem čital najnovejšo razpravo našega mladega učenjaka o materinem svojem jeziku. Željno pričakujemo nadaljevanja te učene razprave, katera nam podá gotovo z isto vestnostjo glasoslovje. Ob jednem pa želimo, da bi bil to početek živahnejšega gibanja med domačinci na polji slovenske dijalektologije. V. Oblak.

Popravki.

431^{32} dežnik m. dožnik. — 432^{5} ин m. ис. — 433^{25} stsl. m. stsl; — 434^{12} svetnikom m. fwetikom. — 499^{26} pada m. pade. — 566^{27} pridevnik m. zaimek. — 567^{12} jezik m. jeziki. — 567^{18} фiлол. Записк. m. филол. Записк. — 567^{38} da m. da mi. — 567^{39} II. m. VI. — 568^{12} фiл. m. фил. — 568^{14} ассiмилящю m. а симилящю. — 568^{14} i m. и. — 568^{14} зaтѣьмъ m. затѣмъ. — 568^{14} iхъ m. ихъ. — 568^{14} вь m. въ. — 569^{6} Rogpr. m. Rozpr. — 569^{24} akazują m. okazują. — 570^{7} хорошiимъ m. хорошiихъ. — 570^{10} всиши m. всими.



Prošnja za národno blago.

V zadnjih letih se je po naših novinah in v naših društvih med vsemi slovstvenimi potrebami malokatera naglašala tako pogostoma in glasnó, kakor se je rado govorilo o potrebi, da zberemo, ocenimo ter vredno izdamo svoje národno blago. To spoznanje je rodilo željo, poprijeti se tega posla kar najhitreje. Ni moj namen preiskovati in razlagati, zakaj nismo do denašnjega dné prišli dlje, kakor samo do želje. Koliko je tega kriva naša borba za národni obstoj, koliko drugi faktorji sploh, to se bo pretresovalo o svojem času drugod.

Kakor marsikateri drugi Slovenec, tako je tudi podpisanec že več časa gojil to željo. Pa zastonj je čakal, da bi se bil tega tako potrebnega posla lotil kak mož, ki tako delo razume in zna. Zdi se, da je čakanja že dovolj. Pisalec teh vrstic je torej sklenil, sám se oprijeti te važne naloge in jo rešiti po svojih močeh, kolikor mogoče kmalu. Nikakor mu ni neznano, da je treba za to ogromnega znanja, katerega njemu manjka; ali razmere naše so že take, da se korenjaki z močnimi pleči radi umikajo in da morajo šibkejši pomagači napeti svoje sile. Ako ne bomo mogli podati obširnega, dovršenega slovstvenega komentara vsaki pesmi, pravljici, pripovedi, vraži . . ., izkušali bomo vsaj s kritično izdajo raziskovanje in učenje našega ustnega slovstva kolikor toliko pospešiti in olajšati.

Podpisanec namerava torej urediti in izdati vse národno blago, kar ga more dobiti po tiskovinah in rokopisih. Pri tem se noče omejiti na kako posamno deželo, kjer bivajo ljudje našega jezika, ampak razprostrl je svoje mreže na vse kraje, koder živi národ slovenski. Oziral se bo na beneške, ogrske in hrvaške Slovence ravno takó, kakor na kranjske, štajerske, koroške in primorske. Nekaterim seveda ne bo po volji, da národno blago kajkavsko porivam k blagu drugih Slovencev. Ali s tem še nikakor ne zahtevam, da bi opustili Kajkavci hrvaščino, katere so se danes več ali menj poprijeli in ž njo pomešali tudi svojo domačo govorico. Saj je vkljub velikemu vplivu hrvaščine kajkavski govor vendar ostal do denašnjega dné v svoji strukturi še zmerom slovenski! To zadoščuje, da vemo, kako nam je v tem primeru ravnati. Ustnemu slovstvu hrvaških Slovencev ne smemo torej zapirati vrat v naše zbirke, posebno če še pomislimo, da se Hrvatje sami dandanes nekako izogibajo vsemu, kar je kajkavsko in bi se pri bodočih hrvaško-srbskih zbirkah národnega blaga Kajkavcem utegnilo v tem oziru goditi tako, kakor se jim godí gledé jezika pri vélikem akademijskem „rječniku“.

Kaj pa si mislimo z besedo národno blago? To, čemur sicer pravijo tudi ustno ali tradicijno slovstvo, ki obsega vse, kar pomaga spoznavati

in preiskovati „dušeslovje“ kakega národa, ali kakor denašnji radi pravijo, „demopsihologijo“ njegovo. V novejšem času se rabi za národno blago in učenje o njem pogostoma angleška beseda folklore, nauk ali vestí o národu. Folklorista ne zanima samó národna pesem, pravljica, pripovedka, uganka, vraža, národni pregovor, rék in zagovor, — on pazi tudi na šege in običaje, na národno pravo, národne igre, národno medicino in vremenska pravila kmetova; tudi kletvin in národnih anekdot ne zameta.

Veliko tega blaga je pri nas že zapisanega, nekaj že natisnenega, ali še mnogo več ga je v národu skritega. Vsakatera zbirka takih stvarí, naj se pozdeva še tako popolna, nikdar se ne bo mogla imenovati dovršene. Naša dolžnost pa je skrbeti za tó, da jo dopolnimo.

Program, katerega si je podpisanec napravil, je potem takem grozno obširen; ali popolnoma si je v svesti, da se z dobro voljo in pomočjo svojih rojakov dá srečno izvesti posebno gledé realne strani ustnega slovstva, to je, gledé pesmi, — pravljic, pripovedi, anekdot, — pregovorov in rekov, — vraž, zagovorov in kletvin. Formalna stran národnega blagá, obsegajoča šege in običaje, katerim smemo v nekih obzirih prišteti tudi národno medicino, národne igre in seveda národno pravo, — ta stran je težavnejša in potrebuje več časa za opis, kakor prva. Dasi si jo hočemo ohraniti za poznejši čas, upamo vendar, da bomo v kratkem času mogli stopiti pred svoje rojake z navodom, kako imajo take stvari zapisovati in popisovati.

Izdaja vseh teh raznovrstnih oddelkov národnega slovstva mora biti kritična, to je taka, kakoršno zahteva metodika filologične vede. Temu načelu se pač noben trezno misleč človek, ki vé, kaj je národno blago in čemu se zbira, ne bo protivil in mu ugovarjal. Žalibog se posebno pri starejših zapisih in prepisih to načelo ne bo dalo strogo rabiti, ker so ga zapisovalci zanemarjali in nam dandanes ni več mogoče, kontrolovati jih povsod. Pred vsem drugim se zahteva, da je vsak zapis kolikor se dá natančen in vesten. Zapisovalec naj napiše vse to in samo to, kar se mu pripoveduje ali poje, naj ničesar ne prenareja, prideva in izpušča, gleda naj dalje, da se kolikor mogoče poslužuje tudi tistih besed in oblik, v katerih se mu kaj pripoveduje; narečju posebne glasove naj zaznamuje s posebnimi znamenji. Pazi naj na naglas in zaznamuje naj vsaj zlog, kateri je naglašen, ako sicer ni vajen, naglas podrobneje razločevati. Pesmi naj se zapisujejo, kader jih kdo poje; ako le mogoče, naj se tudi melodija izkuša ujeti. Naše pesmi se vsikdar pojó, nikdar ne recitujejo. Sam sem se prepričal, da mi je pevka, narekovaje neko pesem, pet vêrzov prevrgla in dva izpustila; ko sem jo pa prosil, naj mi isto pesem zapoje, je tistih pet verzov prav pogodila in tudi izpuščena dva mi je zapela.

Marsikomu se bo čudno zdelo, zakaj tirjamo tako natančne zapise, da hočemo najti v njih celo vse dijalektične posebnosti zaznamenovane. Vsak proizvod národnega slovstva smemo imeti v resnici za národnega le tedàj, ako ga ohranimo v tisti obliki, v kateri smo ga zajeli iz bistrega potoka národnega življenja. Tega ne zahtevamo zategadelj, da bi morda pripravili dijalektologom slovenskim nekaj gradiva. Spremenjena oblika, le malo prenarejena vsebina nam brani, proizvod do dobrega spoznati in oceniti; taki proizvodi so podobni hinavcem v življenji. Dozdevajo se nam prijetni, dobri in vendar napósled, — žalibog navadno prepozno spoznamo, da smo jih napak sodili, da smo jim preveč verjeli. Vestni zapisi pa nam lahko pomorejo, sestaviti zgodovino tega in onega proizvoda, morejo nam pokazati pot, po kateri je prišel v kraj, kjer ga je zajela zapisovalčeva roka; morda nam tudi povedó, odkod je in kedaj je začel svoje potovanje po naši domovini, v našem národu.

Kakor o pravljicah, pripovedih in drugih v nevezani besedi sestavljenih stvareh, velja to sevéda tudi o pesmih, in sicer v še večji méri; njim je gibčnost, vsem proizvodom svoja, nekoliko omejena, vendar ne popolnoma odvzeta; oblika jim je z metrom in melodijo več ali meńj okamenela in se ne spreminja tako z l a h k a kakor na primer v pravljici. Ravno zato nam bo natančen zapis včasi znal namigniti, kam naj krenemo, da najdemo početek pesmi. Dijalektolog ne bo pesmi za svoje razprave nikdar brezobzirno porabljal, in kakor mene skušnja uči, stori najbolje, ako jih popolnoma pušča na strani, če ima drugega gradiva na razpolaganje. Zahtevanje natančnih zapisov torej ni kaka muha jezikoslovcev, češ, to hočejo, da dobé spet par orehov za svoje čeljusti, — osnovano je mariveč na pojmu národnega blaga sploh. To se mi je zdelo potrebno povedati, ker vém, kako napačne misli imajo pri nas nekateri, ki bi se tudi radi glasili v stvaréh, katerih ne umejo.

Kar izmed národnega blaga najprej pride na vrsto, to so n á r o d n e p e s m i. Zbirka bo obsegala vse, kar mi je pristopnega. Da nesramnih stvari ne bom vsprejel, mislim, da ji ne bo nič škodilo; saj so šele nedavno s tujine prinesene in so navadno tudi tako oblečene, da Bog pomagaj! Dobro sicer vém, da mi strogi moralisti bodo očitali, da preveč podajam. Ali zbirka ne bo za otroke in ne za mlečnozobo mladino; tudi národ naš ne poje vseh pesmi pred otroki. Da v tem oziru ne bom vsem ustregel, vem torej že naprej, ali to me ne moti!

V pesmih pridejo najprej na vrsto tiste, ki so pripovedne vsebine: balade, romance, legende; p r a v i h junaških pesem žalibog nimamo. Objavile se bodo za temi lirične pesmi z ozirom na razne strani njih mnogovrstnosti: take, ki jih poje mati otroku pri zibeli; take, v katerih si izražata mladenič in deklè svoje hrepenenje in želje, veselje in žalost, ljubezni slad-

kosti in bridkosti; take, v katerih toži človek svojo izgubo. Tudi tiste bodo vsprejete, ki se pojó o posebnih prilikah: na ženitovanji, pri plesu, v veseli vinski družbi — o raznih letnih časih, n. pr. o božiči, o novem letu, o sv. treh kraljih, o pustu, o veliki noči, o sv. Jurji itd. Ne bodo pozabljene tudi pesmi, ki se pojo pri delu, o žetvi, o trgatvi, — take ki jih pojejo razni stanovi: kmet, delavec, pàstir, rokodelec itd. Otročje pesemce, ki jih pojó ljubi otročići pri igri in sicer, se ne bodo prezrle; tudi tiste, katere je sprožil národni humor, dobé svoje mesto.

Za pésmimi se upam lotiti národnih pregovor in ugank.

Da ustrežem želji, naj bi bile vse te zbirke kar se dá popolne namreč: za to se obračam s temi vrsticami na vse rodoljube, naj mi pošljejo, kar imajo zapisanega, — naj zapišejo, kar morejo, ako se jim priložnost ponuja! Še se najde marsikako lepo zrno, kakor sem se sam prepričal letos v cirkljanskih gorah na goriško-kranjski meji. Res je sicer, da vpliv velikih in manjših mest s svojimi napravami in zabavami, in omika, dandanes vedno bolj prodirajoča v nižje stanove, — da ta dva faktorja vse, kar se je porodilo iz národnega duha, od dné do dné bolj porivata v stran. Med národom se širi vedno bolj neka nesposobnost, da bi v spominu hranil in dostojno čislal, kar je našim starim prijalo. Zbiranje národne slovesnosti je zato dandanes tem nujnejše, čim težavnejše je. Zbiralec si pridobi zaslug ne le za slovensko slovstvo, ampak tudi za vedo. Sevéda bo našel med národom dandanes več umetnih, nego resnično národnih pesmi. Nekak moderni duh se je národnega slovstva poprijel, omejil je národno fantazijo, vzemši ji vero v čudeže, národu pa ponuja take literarne oblike, kakoršnih se poslužuje umetna literatura. Ta duh je le po stopinji, ne pa tudi po vrsti različen od tistega duha, ki navdihuje olikane, višje kroge, kateri so s tem vedé ali nevedé začeli národ vzgojevati. Toda ni še za naše namere vse izgubljeno, še se najde lepih stvari, vzniklih iz čisto národnega duha. Samo poiskati jih je treba!

Ta in óni mi utegne reči: »To je vse prav; ne tajim, da bi se ne našlo nekaterih pesem, ki so vredne, da jih zapišem. Ali prehiteli so me že drugi pridni poberači pred mano!« Ta ugovor izgubi svojo moč, če pomislimo, kaj je národna poezija. Ali se pesem, čeravno uklenjena v metrum in melodijo, ne spreminja od kraja do kraja, od dežele do dežele? Ali je vsak pevec ne zavije nekoliko po svoje in je on sam ne poje zdaj tako, zdaj tudi drugače? Le primerjajmo med saboj varijante ene in iste pesmi, potem do cela spoznamo resnico besed Steinthalovih, kateri primerja národne pesmi valčkom v bistrem potoku; zdaj jih vidi tvoje oko v tej obliki, ali naslednji trenotek pokaže ti jih drugačne, o katerih ne moreš več rêči, to je tisti valček, ki sem ga videl prej. Prigodilo se je, kakor Steinthal pripove-

duje, da je na Laškem ista pevka prav tisto pesem zaporedoma pela drugače. Ko so jo opomnili na to, je rekla: Kaj morem jaz za tó, ‚mi vien così'. — Zató mislim, da je vredno še vedno zapisovati, ako se sploh kaka národna pesem poje, naj je tudi že drugod zapisana in morda tiskana. Saj nam šele varijante prav pokažejo, kako gibčen je národen duh. Kdo vé, ali nam včasi ne pomorejo zaslediti prvotno obliko, v kateri jo je nepoznani národni pevec izročil svojim bratom? Dasi so včasi te varijante le fragmentarične, imajo v sebi neredkoma lepote in črte, katerih ne nahajamo v zapisih, nam že znanih.

Todà dovolj! Kdor se hoče poučiti o teh stvaréh bolj natančno, tega zavrnem na lepo knjigo našega učenega rojaka, profesorja Kreka: »Einleitung in die slavische Literaturgeschichte«, in tudi na sestavek njegov »Nekoliko opazek o izdaji slovenskih národnih pesmi« (Listki IV. 96—140); tam izrečenih načel hočemo se z malimi premembami držati tudi mi.

Komur je mari, da Slovenci pokažemo svetu bogastvo našega tradicijnega slovstva; komur je na tem ležeče, da stopimo tudi mi v tem oziru v vrsto poleg drugih kulturnih národov, ki dandanes z občudovanja vredno marljivostjo gojijo svoj ‚folklore' in odkrivajo, kar je národov duh rešil in ohranil iz davne preteklosti: tega vabim in prosim, naj se mi pridruži, naj mi pomaga, naj me podpira. Dopošlje naj mi, kar je njemu zapisati mogoče. V tem oziru mi morete največ pomoči vi, učitelji slovenskega naroda v cerkvi in šoli, katerim je dana prilika, da vedno živite med njim: na vas se torej še posebno obračam!

Kar mi kdo pošlje, temu naj pristavi kraj, kjer je stvar zapisal, in imé pévca ali pripovedovalca; včasi bo dobro, povedati tudi, kako star je ta pevec, in je-li tam tudi rojen, kjer je kaj pel ali pripovedoval.

Dr. Karl Štrekelj,
docent slovanske filologije
(Wien, Universität)

Slovenskim časopisom, ki bi radi ta poziv priobčili, bodem jako hvaležen.



LISTEK.

Dr. Jan. Bleiweisovo pismo Vojtehu Kurniku. Lani dné 3. novembra je umrl v 62. letu dôbe svoje ta slovenskemu prostemu národu prejšnje dôbe priljubljeni pesnik in pisale so o njem novíne zeló raznóliko. Ker nabira »Zvon« gradívo za životopis tega originalnega možá, ki je poleg Andrejáša, Vodovnika, Frankolskega in drugih zaslužil, da se ga spominjamo in mu priznavamo čast, katera mu gre, objavljamo po pri-

jateljski roki izročeno nam pismo, katero mu je pisal pokojni *dr. Jan. Bleiweis* koncem leta 1856. To pismo je literarno zanimivo z dveh stranij, kajti kaže nam prvič, *kolike* so bile Kurnikove dušne moči, in drugič *nazore* dr. Bleiweisove o poeziji. Pismu vsebina slôve:

»Dragi prijatel!

‚Predpustno‘ sem prijel in jo bom rad natisniti dal za sv. 3 kralje, ako jo mi kmali popravljeno pošljete nazaj. Ker potrebuje veliko poprav, se nisem hotel sam tega lotiti, ker vem, da bote to sami najraji storili.

Pesmica ta ima *mnogo dobrega in izverstnega,* kakor sem zaznamoval na več krajih — pa potrebuje, preden pride v natis, mnogo poprav, ki sem jih tudi zaznamoval.

Poglavitna napaka pa je njena dolgost. Verjemite mi, da — če tudi najbolja reč — postane *dolgočasna*, ako je *predolga,* saj že besedi *dolgo* in *dolgočasno* to spričujete. Pravite sicer, da je vse iz *življenja* — to je res, al pesnik mora dolgo življenje v *kratkih iskricah* bravcem pred oči postavljati, pa ne za vsak *primerljej* v življenje ene *štrofe* narediti. Poglejmo *narodne* pesmi: kako se odlikujejo vse s kratkostjo. Drugači — se ve da je s kakošno balado itd. Še vsaka pridiga zgubí veljavo, ako je predolga, če je tudi sicer izverstna.

Tudi bi ne imel rad, da bi Gorenci žalili Dolence v natisnjenih pesmah. Vsa druga je a la camera — vsa druga na belem svetu.

Varite se tudi kar naj bolj morete *elizij;* Koseski mi je večkrat rekel, da elizija je *skor vselej* znamenje nemarnosti pesnikove, ki si ni hotel *časa* vzeti, da bi bil verstico napravil brez *elizije.* ‚To ni licentia poetica, to je nemarnost pesnikova‘ mi je rekel pesnik nebeške ‚Slovenije‘.

Ker imate Vi kaj dobro žilico pesniško, bi bilo škoda, da bi pesmice preveč šušmarili in si tako krajšali dobro ime, ki ste si ga že pridobili, in si ga zamorete še povikšati. ‚Poeta nascitur‘ — to je pervo; k prirojenemu temu duhu pa mora pristopiti *logika* in pa *slovnica* — po ti trojici stopi pesnik v pervo versto.

Vam stoji vse odperto. Ergo marljivo naprej!

Z Bogom

Vaš

odkritoserčni prijatel

V Ljubljani, 12. decembra 1856. *Dr. Bleiweis.*«

Kurnik je imel lep talent, ali sreča mu ni bila toli ugodna, da bi si bil nabral splošne literarne izobraženosti, kar se pesmim njegovim na lici zná, in o ‚pregovorih‘ njegovih je dvojiti, da so vsi prístni. V pesništvu vzor so mu bili *Koseski* in francoski ‚delavci-pesniki‘, ki jih je čital v Strodtmannovem prevodu posebno rad. V nemškem prevodu je poznal takisto Lamartina in Bérangerja, (ki ga je tudi prelagal na slovenščino), odtod nam je umevati česte ‚refrêne‘ v pesmih njegovih.

Dasi Kurnik ni bil na trdni *samosvoji* podlagi stojèč pesnik, temveč mnogokrat zvení bralcu na uhó odmév te ali óne umétalne ali národne pesmi, vendar mu zaradi tega pristoja svoje mesto v literaturi slovenski, ker je že v prvi dôbi prebujánja novejše književnosti naše ta rodoljubivi delavec-pesnik z dušno svojo krepóstjo pomagal pri kulturnem delu našem. —r—

»Spomen Hrvata«. Letošnje poletje je v prijaznem Kamniku prvikrat bivalo večje društvo hrvaških gostov (38), med njimi tudi dični pesnik *Ivan Trnski,* ki je pod zgoraj navedenim naslovom v spominsko knjigo Kecljeve kopéli zapisal nastopno lepo pesem:

»Osamdeset sedmog ljeta
Najveća nas bila četa —
Živi primjer složna jata
To zemljaka, to Hrvata!
Sjatismo se tuj lastovat
U Kamniku svi ljetovat;
Liepo smo se družit stali,
Složno smo se nagledali
Oštrice i do nje Brane,
Planjave i Sedla strane;
Bielio se snieg na stieni
Gorskom sklopu u zeleni;
Bistrica je žurno tekla,
S Nevljicom se sastat sjekla,
I gdje jedna drugu svlada
Pri duu gore Starog Grada:
Tuj se liepa kupelj stvori,
Poredani tuj su dvori,
Perivoj je naokolo
Zastro tuka prudje golo,
U krasnome perivoju
Slavuj-ptice milo poju,
Kipi Lelja i Najada
U skrovište mame hlada,
Na kršju se Nimfa koči,
Iz svog vrča vodu toči,
Ne bi li se komu hćelo
Bistre vode kušat vrelo.
I jezerce tuj je malo,
Čun i veslo nanj nas zvalo,
Tuj se šećuć hladom lista
Nadisasmo zraka čista,
Naveslasmo mladji vodom
Razigrasmo stari hodom,
Razstasmo se s biedom nagom
Opasasmo svježom snagom,
Našalismo šale mnoge,
Užismo se prave sloge
I jedinstva podpunoma,
Kakva nema u nas doma!
Užismo se pažnje blage
Slovenske nam braće drage!
Njim u hvalu, nekadanje
U sloge nam spominjanje
Na list isti liepog trena
Bilježimo sva imena:
Nek se samo nikada mi
Tih imena rod ne srami!!

U Kamniku koncem mjeseca Kolovoza 1887.«

»Slovenščina na ljubljanskem liceju«. (Po listínah shranjenih v gimnazijskem arhivu.) Pod tem naslovom prinaša letošnji letopis c. kr. gimnazije ljubljanske skromen, tri strani obsezajoč, a jako zanimiv sestavek, katerega je spisal g. prof. *Maks Pleteršnik*. Iz njega posnémamo, da gre vsa zasluga za to, da se je na ljubljanskem liceji z najvišjim odločilom z dné 18. decembra 1815. leta ustanovila stolica slovenskega jezika, tedanjemu rektorju licejskemu, Matevžu Ravnikarju. Sprva sta bila goriški in tržaški ordinarijat zoper to, da bi bila slovenščina goriškim in tržaškim bogoslovcem na ljubljanskem liceji obligaten predmet, za kar se je takoj iz početka izrekel ljubljanski ordinarijat, in oba sta se udala šele po daljšem pogajanji. Dné 21. majnika 1816. leta je bila razpisana učna stolica za slovenščino s 400 gld. letne plače za štirikratni pouk na teden in dné 24. februvarija 1817. leta je bil imenovan za profesorja slovenščini *Fr. Metelko,* ki je pričel svoje poučevanje dné 16. aprila 1817. leta ob 5. popóludne v učilnici drugega bogoslovskega razreda (v sedanjem gimnazijskem poslopji). Slovenščina je bila obligaten predmet 27 bogoslovcem druzega leta; vrhu tega jo je obiskovalo še 13 modroslovcev (izmed 118!) in dva dijaka humanitatnih razredov, tako da je imel Metelko prvi semester 42 slušateljev. Toda takoj drugi semester se pritožijo bogoslovci, »da so vsled slovenskega uka preobloženi z delom, na škodo svojemu zdravju in tudi na škodo izobraževanju za svoj stan (!!), zlasti ker večina njih še druge dijake poučuje«. Toda ravnateljstvo je njih pritožbo zavrglo in gubernij jim je celó odgovoril, da njih prošnja za zmanjšanje števila poučnih ur kaže »le nehvalno lehkomiselnost in je prej kazni vredna, nego da se usliši«. In tako je slovenščina ostala obligatna bogoslovcem II. tečaja od leta 1817. do 1849. Udeležba dijakov modroslovcev pri uku slovenskem je bila vedno neznatna. Leta 1818. sta se ga udeleževala samó 2 (izmed 99ih), v naslednjih treh letih in l. 1830. celó no-

beden. L. 1825., ko je Metelkova slovnica prišla na svetlo, bilo jih je 10 (izmed 173 ih), l. 1826. pa 12 (od 236 ih), l. 1829. jih je bilo 13, l. 1838. in 1849. po 10. To so največje številke, druga leta jih je bilo od 1 do 9. — Poslednja leta (1845. do 1849.) so tudi bogoslovci frančiškanskega reda iz 4. leta prihajali v slovenske ure. — Izmed *nedijakov* so zapisani med udeleženci pri slovenskem uku: leta 1823. dva podčastnika, 1845. leta 1 podčastnik, 1846. leta 1 nadlajtnant in 1 okrožni komisar, 1847. leta 1 zdravnik, 1 uradnik in 1 konceptni praktikant. — Leta 1849. je bil poleg navadnega tečaja ustanovljen še drugi višji tečaj, v katerem je Metelko učil tudi staroslovenščino. Udeleževalo se ga je 25 bogoslovcev iz 3. in 4. leta in 1 uradnik. Preizkusiti se jih je pa dalo konec drugega semestra samo 6. — Leta 1850. so nehale modroslovske šole, na njih mesto sta stopila 7. in 8. razred gimnazijski in Metelko je prestopil na gimnazijo. — Iz tega vidimo, da nam prof. Pleteršnik podaja marsikatero zanimivo podrobnost; le škoda, da ni omenil v svojem spisu, kdo je leta 1816. poleg Metelka za to stolico delal konkurz, in da ni navedel učencev Metelkovih, ki so bili pozneje pisatelji slovenski, ali so sploh v socijalnem življenji zavzemali kakšno odlično mesto. S tem bi bil spis véliko pridobil.

Ivan Zbogar, zgodovinski roman, francoski spisal *Charles Nodier*, poslovenil J. Kržišnik. Pod tem zaglavjem je izšla 1886. l. v »Narodnej tiskarni« v Ljubljani natisnena knjiga. V predgovori na III. str. je čitati, da je bil francoski književnik Charles Nodier porojen 1770. l. v Besançoni. Dimitz: Geschichte Krains, Laibach 1876, IV. na 354. str. uči: »Charles Nodier zu Besançon 28. April 1780 geboren . . . .«. Demogeot: Histoire de la littérature française, Paris 1864, pa pravi, da se je Ch. Nodier rodil 1783. leta. Kdo ima prav?

Ob Ivani Zbogarji samem mi piše prijetelj R., prof. in znani zgodovinar naš: Junak tega romana je zelo zanimljiva osoba in dogodek je ponajveč *zgodovinsk*. Velik del dejanja se vrši v okolici tržaškej in v Devini. *Žbogar* je bil izvestno na Goriškem rojen in vredno bi bilo natanko poizvedeti, *kde* in *kedaj se je rodil* itd. — Po prijateljevej pobudi sem bil takoj razpel svoje mreže, pisal raznim čestitim duhovnim gospodom po Goriškem, od katerih pa žal nisem vzprijel *nikakeršnega* odgovora. Graje vredna je taka mrzost, in baš oni gospodje, ki lehko največ pomorejo v raziskavanji domače zgodovine, baš oni mirno gledajo in — netijo peč s takimi pismi in prošnjami. Žalostno, a resnično! Prepričan sem, da moje iskrene besede ne padejo na trdo skalo, temveč da obilno urodé; zatorej javljam tu, kar sem doslej doznal v obče o Žbogarjih. Morebiti obodré te vestí koga in mu pokažejo stezo, po katerej pride do pravega smotra.

Imeniten duhoven, *Ivan Marija Žbogar*, porodil se je sredi sedemnajstega stoletja v *Solkani* pri Gorici in umrl je na Dunaji, nekateri trdé, da 1701., drugi zopet 1711. leta. (Morelli, Storia di Gorizia 1855, III. str. 343; Manzano, Annali VI. str 470 in Manzano, Cenni biografici 1885 str. 187.) Okoli 1845. leta je žil na Kojskem ali Kviškem v Brdih nad Gorico svečenik *Valentin Žbogar*; na Šentvidskej gori na Tolminskem je prebival l. 1847. duhovnik *Anton Žbogar*; *Andrej Žbogar* je bil 1847. l. v Trsti c. k. uradnik dež. in drž. računarstva. Doznal sem napósled, da živé še denes *Žbogarji v Avčah*, na *Banjšicah*, v *Bodreži*, *Logi* in *Lomi* pri Kanali na Goriškem.

Po tej lestvici vender kdo spleza kvišku! *L. Ž.*

Zasip, ne Zaspo. O tem krajevnem imeni je »Ljubljanski Zvon« (1887, na 557. strani) izpregovoril nekoliko besed, ki mi dajó priliko, da tudi jaz o njem rečem katero. Marsikatero naše krajevno ime se izgovarja in piše dandanes tako spačeno, da ni možno določiti, kako bi bilo prav. Tudi jaz sem že pred dvema letoma mislil o pravi pisavi kraja Zasp ali Zaspo, a nisem mogel priti do vspeha, kajti motil me je nemški

Asp in slovenski *Zasp*; dozdevalo se mi je, da, ker je bilo v zgodnjem srednjem veku mnogo kranjskih krajev naseljenih po Nemcih, bode tudi naš *Zasp* najbrž iz »*ze Asp*«, kakor slovenski *Cumrek*, *Cahen* iz »*ze Murckke*«, »*ze Achen*«. Letos pa sem po na novo dobljenih listinah iz let 1075—1090 našel prvotno pisavo *Zazib*, kar se bere po sedanjem *Zasip*, in gospod Deschmann mi je povedal, da voda tam res kraj *zasipa*, kar potem potrjuje pisavo *Zásip*.

V teh listínah se nahajajo tudi slovenska imena »Bondigoiz« s soprogo »*Trepliza*«; »*Prisnullau*« qui vulgo »*Ginanno*« vocatur, v tretji listíni se nahaja *Protih* (Protihc) in v četrti »*Iwan*«, torej Ivan ni ruski import — nego star domačin. Dalje so tukaj še »*Tunzo*«, ker mi ni na pamet znano ime Tunhart, dozdeva se mi, da bi bilo slovensko, ravno tu sta tudi *Wenzegoi* in *Janiz* (Janič).

Ker so to le poročila po izvirnikih, omenim, da je ime *Prissnullau* = *Prisnoslav*; *Ginano* pa je neka popačica, katero bi težko iz *Egino* izpeljaval.[3] *Fr. Šumi.*

Logika. Prijateljem modroslovja napisal *dr. Josip Križan*, kr. gimn. profesor v Varaždinu 1887. V založbi »Popotnika«. Tisk tiskarne sv. Cirila in Metoda. Cena 75 kr. Slovenci smo razvili vsled neugodnih nam še izdaj šolskih okolnostij znanstveno slovstvo še tako malo, da po pravici veseli pozdravljamo vsako količkaj dobro šolsko knjigo. Dà, v nekaterih strokah še niti kake učne knjige ne zmagamo. Semkaj je spadalo do najnovejše dôbe strogo *modroznanstvo*, kojega izvzemši posamezne, večinoma terminologične članke Mariborske »Zore« — sploh nismo obdelovali. Veliko vrzel je tedaj zadelal v slovenski znanosti in zlasti v našem šolskem slovstvu g. prof. *Križan*. Ako poudarjamo važnost omenjenega dela in zaslugo pisateljevo, ne mislimo ravno na napredek, ki bi ga bil pisatelj morebiti v »mislovji« samem storil. Tukaj napredovati že zdavna ni več mogoče nikomu, kajti zakone mišljenja skoro iste, katere imamo dandenašnji, utrdil je že oče vsega modroznanstva Aristotel in so jih nadalje razvili do popolnosti poznejši veliki modroslovci. Sedanjim pisateljem naloga je le ta, da tvarino dobro razdeljujejo in razlagajo ter z najprimernejšimi vzgledi pojasnujejo. Tako so napisali vsaj Nemci precèj debele »Logike«. Slovenski pisatelj nam je pa v svoji knjigi na 92 ih straneh podal vso logiko. In kaj je važneje za učno knjigo kakor to, da je kratka in pregledna?

Posebna pa je pisateljeva zasluga ta, da je uvèl v slovenski znanstveni jezik toliko izrazov za tako abstraktno vedo, kakor je ravno modroslovje in v tem zlasti »misloslovje«. Sam pravi v predgovoru, da mu je bilo »premagovati mnogo težkoč zlasti gledé terminologije.« Temu dostavljamo le še, da se je imel boriti tudi z zlogom. Pisatelj logike slovenske ni mogel zajemati iz jezika prostonárodnega posameznih izrazov, njegov zlog je moral biti zlog znanstven. A navzlic temu je knjiga izvzemši nekoja mesta, lahko umevna vsakemu količkaj izobraženemu čitatelju.

Gledé tvarine omenimo naj, da govorí pisatelj v uvodu na prvih 5 ih straneh kàj jasno o pojmu logike in nje razmeri k filozofiji, o razločku logike od psihologije, o logiki kot propedevtiki, nje vrednosti in koristi in napósled o nje razdelitvi. Ta kratki uvod ugaja posebno samouku. Razdelitev bi bila lehko nekoliko jasnejša. Vzglede posameznim pravilom jemlje pisatelj iz različnih učencu že znanih tvarin, ozira se pri tem nekoliko tudi na slovanstvo, kar se mora le pohvaliti. Na nekaterih ložjih mestih prepušča tudi učencu samemu, da si jih izumi še več, nasprotno pa je pisatelj kot izkušen šolnik ravno pri najtežavnejšem oddelku, pri *sklepih*, dodal toliko število in tako pregledno po raznih oblikah razvrščenih vzgledov, kakor bi jih v mnogo obširnejših knjigah zaman iskali.

Gledé terminologije vidi se pač nekaj nedostatnosti. Da pisatelj nekaj izrazov ni poslovenil, kdo mu bode zameril; saj bi se najhujšemu puristu ne dali zlahka poslo-

veniti »kategorija, abstrakcija, determinacija, generalizacija«. Vendar pa moti pisatelj čitatelja, zlasti učenca po nepotrebnem s tem, da meša često za iste pojme slovenske dobre izraze z latinskimi. Tako ravnajo pogostem i drugi pisatelji znanstvenih knjig. Zakaj se trudijo, izmišljujoči domače izraze, ako jih takoj niti sami dosledno in izključno rabiti ne mislijo? Po tem se še tako dobri izrazi ne mogo udomačiti. Doslednosti tedaj treba. Evo primerov. Str. 9.: »*Vsebina* (complexus) pojma«, a str. 10.: »*Materia* (tvarina) in oblika pojma.« — Zakaj je »tvarina«, ki je že vsaj toliko če ne bolj navadna kakor »materia«, v oklepu? — Str. 15.; »*Analitiški* in *sintetiški* pojmi«, dočim se nekaj vrst pozneje in na dalje skoro vedno rabita slovenska umljivejša izraza: »*razstavni* in *sestavljeni*«. *Subjekt* imenuje pisatelj prvič podmet, *objekt* — predmet, *kopulo* — vez, ne drži se pa vendar ne teh slovenskih imen. Str. 27.: *obrat* (conversio), a str. 28.: čista *konverzija* itd. Pisatelj naj bi bil le tist izraz, ki se mu je zdel najprimernejši, rabil vseskozi dosledno, konci knjige pa naj bi bil pridejal v azbučnem redu vse termine v slovenskem in latinskem, mestoma i v nemškem jeziku. — Zakaj je pisatelj navadnejšo nam »*osnovo*« (osnova, *e*) spremenil v *osnov*, *i*, ali *vrsto* (vrsta *e*) v *vrst*, *i*, kaj mu pomeni sicer nenavadni moški samostavnik *mer*, *a*, (tedaj se mišljenje omeji samó z enim *merom* str. 7), to mi ni jasno. Tako se mi zdi nepotreben tudi pridevnik *biten*, *a*, *o* za lat. essentialis, in *nebiten* za lat. accidentalis (str. 10) mesto navadnega *bistven* in *nebistven* ali *slučajen* (O *biten* glej sicer Mikl. lex. 51., vgl. Gram. II. 146). Ako so pisatelju (str. 12.) notiones *aequipolentes pojmi istovredni ali zamenljivi*, tedaj naj bi tudi za aequipollentia rabil *istovrednost ali zamenljivost*. Neznan in nepotreben je pridevnik *jestovit* za indicia decernentia, adserentia, assertorica; vsaj zadoščúje izraz *trdivni*, inače bil bi pa prid.: *jestestven* po ruskem Iестьственн od Iестьство. Tudi niso sôdi mogoč*ni*, nego *mogoči* (= problematični). Ali bi ne ugajal bolj tudi *posledični* nego *posledstveni*? Nepravilen je samostalnik »*vpijalci*« (clamatores str. 15). Ker rabimo samostalnik *sôd* že za nem. Gericht, kazalo bi za Urtheil, lat. iudicium, morebiti rabiti *sodba*, ali pa kot posledico sojenja — *razsodek* (nomen acti, Mikl. vgl. Gramm. II. 254. Tudi »*razgodo*« za lat. partitio (str. 78) bi bil o priliki g. pisatelj lahko s kako *znano* domačinko zamenil. Da je pisatelj zlog svoje knjige natančneje pregledal, ognil bi se bil takega nerazumljivega stavka: (str. 25.) »Ako se v prvem obrazcu, ki ima dva ali več subjektov in eden predikat, združi več subjektov *kot pojmi vrsti istega pojma roda* v sestavljen sód, tedaj«. Mesto »značenje zakona istosti je dvovrstno«, bolje bi se reklo: »zakon istosti znači se dvojno« (str. 7), tako tudi mesto — »Ko *se zamisli* subjekt, *zamisli se* ob enem tudi predikat« — bolje: Ko *zamislimo* subjekt, *zamislimo* tudi predikat.

Izvzemši tedaj te in take nedostatke, koje bode g. pisatelj drugič lehko čisto izpravil, moramo knjigo kot prvo v tej stroki le pohvaliti ter želimo, da bi se gospodu pisatelju skoro posrečilo izdati tudi tako porabno in pregledno dušeslovje. Potem nam naučna uprava, ako se pripeti kdàj čudo nečuveno, »da nam namerja dati slovenske višje gimnazije«, gotovo ne bode mogla očitati, da nimamo za modroslovno provzobrazbo primernih knjig. Saj priporoča celó zagrebški dnevnik, da bi g. pisatelj to svoje delo prevèl i na hrvaški jezik, češ, ker i hrvaški šolski književnosti do sedaj nedostaje tako dobre knjige. Iz vsega tega pa posnemljemo tudi Slovenci dolžnost, da se g. pisatelju hvaležno odzovemo, in knjigo, lično tudi po zunanjosti, potrebno vsakemu izobražencu, obilno naročamo. Dr. L. P.

Slovenski pisatelji v tujih prevodih. V laškem Vidmu je prišla na svetlo knjižica »Delle colonie slovene nel Friuli. Versione di D. G. (Trinko)«. Knjižica obseza prevod korenite razprave »slovenske naselbine po Furlanskem«, katero je v našem listu

l. 1883. priobčil g. prof. *S. Rutar.* — *Kersnikovo* povest »Agitator« je priobčil srbski leposlovni list »Stražilovo« v *V. Lukičevem* prevodu. — Ravno tako je brnski »Beobachter« objavil *Kersnikovo* »Rojenico«, katero je na nemški jezik preložil g. *Bogumi Krek.* Isti pisatelj je v istem nemškem časopisu priobčil tudi dr. *I. Tavčarjevo* povest »Moj sin!« — V srbskem »Stražilovu« in v »Bosanski Vili« smo zadnje čase brali več Gorázdovih in Krilanovih balad, katere so na srbski jezik preložili Nikola Manojlović, Jos. Radivojević-Vačić in Veljko Lukić. — V Lipsku je prišla na svetlo zbirka nemških pesmij »Alpenglühen. Lieder und Dichtungen von *Ludwig Germonik*«, v kateri nahajamo poseben oddelek pod naslovom »Rosenblätter aus Krain«. Tu beremo v nemškem prevodu Vodnikovo pesem »Vršac«, Preširnovi baladi »Turjaška Rozamunda« in »Povodnji mož« in njegov sonet »Očetov naših«; dalje Jenkovo »Modrijanom« in devet národnih pesem, med njimi znano: »Stoji, stoji tam lipica, pod lipo miza kamnata.« Zlasti lepo se bere prevod Preširnovega soneta in »Povodnjega moža.«

Knjižnica za mladino. Založilo in na svetlo dalo »Slovensko učiteljsko društvo«. Uredil *Ivan Tomšič.* I. zvezek 1. Mladi dnevi. — 2. Za poklicem. Natisnil J. R. Milic v Ljubljani 1887, mala 8., 72 str. Cena? — »Večji slovanski narodi se zanimajo vse v prek za dobro in tečno hrano mladini ter izdavajo izbórne časopise in primerne »knjižnice« za vse faze mladostnega življenja od prvega povoja otroške pameti do popolnega razvoja deške dôbe. Mi smo mal narod, kakor se rado poudarja, in zato se moramo tudi ravnati po malosti. A kolikor se je storilo do sedàj za dušno pašo slovenski mladini, storilo se je premaló. Pač se je ustanovilà tudi pri nas že parkrat taka »knjižnica« za našo mladino, a mlačno zanimanje in preslaba podpora, gmotna ali duševna, utopila jo je. Res, da prinaša naši mladini dokàj tečne duševne hrane že od 1870. leta sèm »Vrtec«, časopis za slovensko mladino, a jedíni ón ne more zadoščati vsem potrebam in zahtevam nadepolne mladine naše. Zatorej se je odločilo »Slovensko učiteljsko društvo« na izdavo te »knjižnice«, ki poskrbi za vse stopinje mladostne dôbe od male dece do bolj odrasle mladine. Prinašala bode *izvôrnike:* zabavno-poučne povesti, popise slavnih mož, zgodovinske slike, národno blago itd., pa tudi prevode iz bogatih slovanskih književnostij te stroke.

Vselej pa bode berilo táko, da ne užali nì vérskega, nì nravnega čuta, nì stanovskega dostojanstva in sploh vzgojevalne metode, temveč trudilo se bode zabavati in poučavati mladino v pravem krščanskem in zdravem národnem duhu, v lepem in pravilnem jeziku in obče priznanih krasoslovnih načelih, da si prilastí dobrih lastnostij in ubrani slabih, da si osvojí priznana načela v življenji, da posnema odlične može in junake, da se ji utrdi značaj in da postanejo iz nje pravi državljani po duhu in dejanji.« — S temi besedami spremlja »Slov. učit. društvo« lično knjižico. Prvo izvorno povest »Mladi dnevi« je spisal *P. B.* Vsebina ji je v kratkem ta: Hrvat Ivan pl. Mečević, nadporočnik v ulanskem polku, pride po svojih vojaških opravkih v gorenjsko vas ter v kmetski hiši, kjer je bil nastanjen, najde živahnega, umnega dečka, Trakarjevega Vinka. Imovit, oženjen, brez otrok vzáme prijaznega dečka s seboj v Zagreb, kjer ga vzgaja njegova plemenita, a bolehna žena. Vinko se pridno uči, moder dijak hodi domóv na počitke, bere »Novice« in druge lepe in koristne knjige, razgovarja se s sovaščani in jih poučuje. Po smrti Mečevičeve gospé odide na gospodarsko šolo ter je napósled oskrbnik na graščini Mečevičevi. — Glavni namen pisatelju je bil naslikati nam pridnega, razumnega, poštenega slovenskega mladeniča, kateri se iz svojega uboštva srečno dokoplje do dobrega kruha. Ta namen je pisatelj popolnoma dosegel. Povest se bere dobro in prijetno, dasi brez posebnega zanimanja; tudi prevelika modrost dijaka Vinka bralcu časih nekoliko preséda. — Drugo povest »Za poklicem« je spisal *Nepokor.* Nekdaj imoviti kmet Za-

lipnik je obubožal, toda ohranil ponos in prevzetnost prejšnjih časov ter sovražil soseda Cesarja, kateremu je šlo vse srečno izpod rok, tako da je bil kmalu najbogatejši kmet v vasi. Izvolijo ga celó za župana, kar posebno hudo grize Zalipnika; kajti to dostojanstvo je bilo od nekdaj domá pri Zalipnikovih. Tega sovraštva pa ne poznajo Zalipníkovi in Cesarjevi otroci; zlasti Cesarjev Ivan in Zalipnikov Tonček sta dobra prijatelja. Cesar pošlje svojega Ivana v Ljubljano v šolo; tega ne more prebiti prevzetni Zalipnik in dá tudi svojega Tončka v šole, dasi ne more zmagovati velikih troškov, katere mu nalága Tončkovo šolanje; propast se mu bliža od dné do dné. A zadene ga še druga nesreča. V tem, ko Cesarjev Ivan vrlo napreduje, uči se Tonček slabo in napósled je prisiljen šoli dati slovó. Stopi k ljubljanskemu trgovcu za učenca in, ker se vrlo nosi, dobi kmalu dobro službo v Trstu in od ondot odide po trgovinskih opravkih v daljno Ameriko. Ivan zvrši v tem gimnazijo, gre v bogoslovnico in že mu je peti novo mašo baš tisti čas, ko Zalipnikovo posestvo pride na boben. Toda isti dan se vrneta v domačo vas novoposvečeni Ivan in trgovec Tonček, ki si je v Ameriki dobro opomogel. Tonček kupi na dražbi posestvo svojega očeta, poročí se s Cesarjevo Minico in odslej so Zalipnikovi in Cesarjevi spet dobri prijatelji in sosedi, Tonček je imovit in srečen trgovec v prijazni gorenjski vasi, Ivan pa srečen in zadovoljen duhovnik na vinoródnem Dolenjskem. — Povest ima očitno tendenco, da ni dobro siliti otrok v šolo, ki za tó nimajo darú in veselja in da je resnično srečen le tisti, ki si izvoli svoj pravi poklic. — Obe povesti sta pisani prav dobro, veliko bolje, nego večina jednakih povestij, kar smo jih brali zadnja leta. Zlog je v obče krepek, pripovedovanje gladko tekoče, jezik formalno pravilen; pripomniti bi nam bilo samó nekoliko malenkostij: deček *se ustopi* (namesto stopi) pred deda; adverbia *malo ne, z nova, po gosto* itd. bilo bi bolje pisati skupaj: malone, znova, pogostoma; *kà* na 6. strani: kako da vam je tako vroče, *ka* vam teče kar pot po obrazu — ni na svojem mestu, tu mora stati *da*; ra*je* bere knjige, ra*je* ostane v Zagrebu, ra*je* moraš imeti (namesto *rajši*, ki nam tudi v adverbijalnih zvezah rabi za pridevnik); Cene je bil *najstareji*, komis je *bolji*, *bolje* oči, itd. (nam. najstarej*ši*, bolj*ši*, bolj*še*); *u*pije (nam. *v*pije); po dnev*u* (nam. dne*vi*); a glavnega vprašanja ni še rešil Mečevič, *je-lí* pojde deček v Zagreb (nam. pojde li deček . . .); pri obedu ni vedel kaj početi s *tolikimi* krožniki (nam. s *toliko* krožniki, kajti s *tolikimi* krožniki se pravi »mit so grossen Tellern,« s *toliko* krožniki, »mit so vielen Tellern«); po*iz*vedela (nam. pozvedela); tega ni mogel verjeti, da bi vedel mali poniglavček več nego li on, izkuš*en* starec (nam. izkuše*ni*); part. praet. act. I. se velikrat napačno ali neokretno rabi: ko so srečali nadporočnika, *poprašavšega* jih, ali so se vže kaj premislili, odgovorili so . . . le poglej, kako ljubo se nasmeja, *srečavši* starega soseda . . . Vinko jim tudi te priskrbi, *zapisavši* je v družbo sv. Mohorja . . . (nam. vpraša jih ta, srečaje ali srečajoč, ali ko sreča, Vinko jih zapiše . . . ter jim preskrbi, Vinko jim tudi te preskrbi s tem, da jih zapiše); ni zmanjšalo *čuta* zavidljivosti (nam. zavidljivosti); v šoli se ne bode naučil toliko, kolikor bode jedenkrat *rabil* (nam. potreboval); da*lnj*ega (nam. da*lj*nega; v svojej *zaslepljenosti* (nam. zaslepelosti); *nabaše* (nam. napolni); zagr*o*melo je (nam. zag*r*melo); udal se je s *celo* dušo knjigam (nam. z *vso* dušo); kako se je *stemilo* njegovo obličje (nam. kako se mu je potemnilo obličje). —



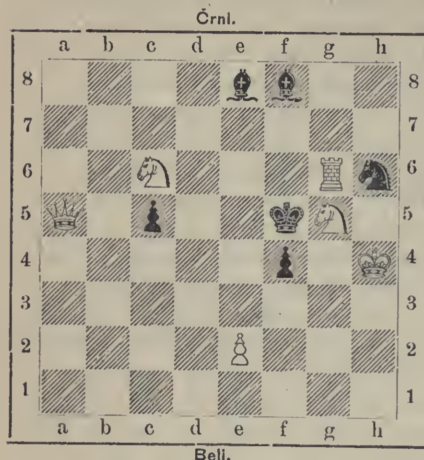
ŠAH.

Ureduje JANKO KALAN v Vélikih Laščah.

XXXVII. naloga.

Zložil JURIJ CHOCHOLOUŠ v Podmoklih.

Črni.



Beli.

Beli začne in naredí v 3 potezah mat.

Rešitev

XXXIV. naloge v 5. številki »Ljubljanskega Zvona« 1887. l.

(Josipa Črnovskega.)

Beli.	Črni.
1. Sc5 × e6	Dg1—c1†
2. Da7—c5†!	D × D† ali L × D
3. Se6—c7 ali f4†	mat.
a.	
1.	Lf2 × a7
2. Se6—c7†	Kd6—c5
3. b2—b4†	mat.
b.	
1.	Kd6—d5
2. Se6—f4†	Kd5 × e4
3. Th6—e6†	mat.
c.	
1.	Lf3—e4
2. Le6 × f4†	Kd6—e5
3. Da7—g7†	mat.

Prav so jo rešili gg. c. k. profesorji: Fran Plohl v Gorici, Jožef Križman v Pazinu in Ivan Poljanec v Novem Mestu.

10. partija

igrana na letošnjem turnirji Dunajskega šahovnega društva.

Berlinska partija.

	Beli. Dr. Friedjung.	Črni. J. H. Bauer.
1.	e2—e4	e7—e5
2.	Lf1—c4	Sg8—f6
3.	d2—d3	Lf8—c5
4.	Lc1—e3	Lc5 × e3
5.	f2 × e3	d7—d5
6.	e4 × d5	Sf6 — e5
7.	Dd1—f3	c7—c6
8.	e3—e4	Sd5—f4
9.	g2—g3	Sf4—e6
10.	Df3—f5?	o—o
11.	Df5 × e5	Se6—d4
12.	Lc4—b3	Lc8—h3! [1])
13.	Ke1—f2 [2])	Dd8—b6!!

Beli se podá.

Opomnja.

1) Izvrstna poteza! Črni pretí belemu vzeti Th1: 13. Lh3—g2. Ako bi pa beli vzel: 13. Sg1 — h3, to bi črni s 13. Sd4 — f3† ujel belo damo.

2) Črni se ogne s to potezo obema napominanima slučajema, a pride vsled nastopne poteze črnega v tako pozicijo, da mu ne kaže druzega, nego kapitulirati.

Književnost.

Češki »spolek šachovní« v Pragi bode pod naslovom: »České úlohy šachové« izdal pod konec tekočega leta zbirko 300 najboljših nalog vseh čeških komponistov s popolnimi rešitvami ter v uvodu načela in razlaganje problemske teorije s posebnim ozirom na češko »problemsko šolo«, katere razvoj se bode tudi na kratko opisal. Uredništvo knjige so prevzeli gg. Jan Dobrusky, Josip Pospišil, Jan Kotrč in Fran Moučka. Cena knjigi bode, ako se prej naroči, po 3 gld., v knjigotržtvu pa po 4 gld. za izvod, in se jej bode, ako se oglasi izven čeških zemelj dostojno število naročnikov, dodal uvod tudi v nemškem jeziku.

Slovenskim šaholjubom toplo priporočamo to knjigo, kajti obsezala bode med priobčenimi 300 umotvori precejšnje število nalog, ki so pravi biseri na problemskem polji, na katerem ima sploh »češka šola« velike zasluge ter je po vsem šahovem svetu na najboljšem glasu. — Naročila naj se pošiljajo naravnost pod naslovom: »Jan Karel, magistratni uradnik v Pragi, I., Staroměstská radnice«; vsprejema jih pa tudi naš šahov urednik.

„Ljubljanski Zvon"

Izhaja po 4 pole obsežen v veliki osmerki po jeden pot na mesec v zvezkih ter stoji vse leto 4 gld. 60 kr., pol leta 2 gld. 30., četrt leta 1 gld. 15 kr.

Za vse neavstrijske dežele po 5 gld. 60 kr. na leto.

Posamezni zvezki se dobivajo po 40 kr.

Lastniki in založniki: Fr. Levec i. dr. — Izdajatelj in odgovorni urednik: Fr. Levec.

Uredništvo in upravništvo v *Ljubljani*, v knežjem dvorci v Gosposkih ulicah, 14.

Tiska »Narodna Tiskarna« v Ljubljani.

Ljubljanski Zvon.
Leposloven in znanstven list.

Štev. 11. V Ljubljani 1. novembra 1887. Leto VII.

Poroka.

Stopíla sta ravnokar pred oltar,
Oj, belega mesta najlepši par.

Prelepa je ona ko cvet rosán,
Pogled ji veder ko beli dan.

Saj tudi on je čvrst in krepák,
Na čelu leží pa mu tajen mrak.

Množina ljudstva se zbira zad,
Saj vsakdo bi njiju videl rad.

V temôtnem kotu dekletce klečí,
Zakriva z rokama solzne očí.

»Oj, k tebi drhtím, zavetje sirot,
Usliši mi prošnjo, nebeški Gospod!

»Nekdàj pač bil je moj up, moj žar.
Ostávil je mene, odšel za vsekdár.

»A bodi! Nikár se ne srdi nánj,
Uprì pogled zdaj milostno vánj.

»In s sreče vezjó njiju dánes ovij
In jasno radóst nad njiju razlij.

»Iz srčnih njegovih globočin
Izbriši mu temni na mene spomin!« . .

Iz cerkve hitelo dekletce bledó,
Po cerkvi odmevalo petje glasnó.

Rádinskí.



Róžica.

Hrani v knjigi majka mlada
Róžico iz prôšlih dnî —
In v molítvi srčnovérni
Često vpira v njó očí.

Spomni časov se ljubezni,
Srce bije ji gorkó,
Na cvetoče pa ji lice
Sòlzo porosí okó. —

Ko pa čuje »srček mali«
Porodice vzdih in stók,
Dvóje src se žálost loti,
Dvóje src pretresne jók.

Slavomir.





Čez deset let.

Črtice iz življenja. — Spisal **A. Planinec**.

(Konec.)

II.

Povest moja ni tako imenitna, kakor tvoja, Vojteh. Vse življenje svoje se nisem gibal nikdar v tako visokih krogih; s knezi in kneginjami nisem občeval nikdar.

To veste, da sem bil namenjen iti v teologijo, kajti, dasiravno nisem imel poklica za duhovski stan, udal sem se vendar želji svoje matere, katera je v tem, da bi se poduhovnil, videla vso srečo svojega življenja.

Počitnice sem prebíl, kakor jih preživí vsak dijak na kmetih. Nekaj časa sem bil domá pri materi, a za nekoliko dnij sem se napotil peš k temu ali ónemu prijatelju ter napósled se vrnil zopet na svoj dom.

Minili so mi prekmalu ti dnevi. Ne smem reči, da sem po počitnicah nerad ali z nezadovoljnostjo stopil v semenišče. Mislil sem si: »Si non vocatus es, fac, ut voceris!« ter sklenil pridno poprijeti se bogoslovskih studij. Navadil sem se na to misel in ni mi bil ta korak nikakor težák. Ljubil sem staro svojo mamico, katera je po očetovi smrti skrbela toliko záme, kolikor more le mati za jedinca svojega.

Zadovoljno in srečno sem živel in še mislil nisem, da se kdaj izpremení življenje moje. Tu mi umrje na pómlad mati. Hipno je legla v posteljo, čutila se je slabo, in predno so mogli še mene poklicati k nji, ni bilo več med živimi najboljšega in najblažjega bitja, katero sem imel na svetu. Kako nesrečnega sem se čutil takrat! Bridke solze so mi tekle iz očij, na nje grob!

Povrnil sem se zopet v Ljubljano. Začel sem premišljevati, da bi šel na Dunaj, učit se prava. Imetje svoje, katero sem podedoval po materi, to sem prodal in za leta učenja imel sem dosti. Pozneje, mislil sem si, bode že Bog dal.

Ni me več trpelo v teologiji. Mikalo me je iti v svet, kakor bi le tam mogel srečo uloviti.

Jeseni se nisem vrnil več nazaj v Ljubljano. Zapustil sem svoje dosedanje studije in odšel na Dunaj.

Dobil sem prijetno stanovanje pri neki vdovi, ki je živela s svojo hčerjo o tem, da je oddajala dvoje sob, in poleg tega je imela tudi še trafiko. —

Vse me je zanimalo na Dunaji. Živeti sem hotel in videti vse, kar se dá videti v vélikem mestu. Domá sem bil malo. Vabila me je sicer nekaterekrati gospodinja moja, gospá Hammerica, naj ostanem domá ter delam nji in njé hčerki druščino, a imel sem vedno kakšen izgovor.

No, neki večer sem se dal vendar pregovoriti in ostal sem domá. Gospodična Lujiza je povabila neko svojih prijateljic, gospodično Emo, dalje je bil povabljen tudi gospod Král, najemnik druge sobe vdovine. Gospod Král je bil menda uradnik pri neki dunajski banki.

Zabavali smo se še precèj dobro. Obe gospodičini, posebno domača hči, bili sta ljubkih obrazov in pravi živi Dunajčanki. Gospod Král mi ni bil simpatičen in ker je bil menda bolj vajen ženskih družeb od mene in je bolje zabaval gospodičini, menili se te dve nista dosti za mene in jaz sem se zabaval le bolj z gospó Hammerico, ki je bila še dovolj olikana dama.

Ne vem več, kako je prišla govorica na politiko. Dasiravno je bil gospod Král nekje z Moravskega domá, in, kakor je sam pravil, kmetskih čeških roditeljev sin, čutil se je vendar na Dunaji pristnim Nemcem. Začel je prav grdo zabavljati proti Slovanom; kri moja mi je zavrela, jela sva se prepirati in le gospá Hammerica in njena hči Lujiza sta me pomirili, da se nisem sprl do dobra.

Naslédek tega večera je bil, da nisem nikdar več hotel sprejeti nobenega povabila, dasiravno me je gospá Hammerica zagotavljala večkrat, da ni povabila gospoda Krála. Tudi gospodično Lujizo sem videl le redkokrat.

Nekega večera, bilo je proti pómladi, prišel sem že kmalu domóv. Sédel sem za mizo v svoji sobici in čital. Bilo je čez deseto uro, ko sem hotel leči spat, kar nekdo hlastno potrka na moja vrata. Vstanem hitro in grem odpirat.

S svečo v roci in s strahom na obrazu stojí pred máno gospodična Lujiza.

»Mama je kar nanagloma hudó zbolela. V nezavesti leží na postelji, v katero sem jo takoj spravila, ko je prišla iz prodajalnice in

mi tožila, da jo boli glava. Ne vem si pomagati, gospod Fran,« hití mi pripovedovati s solzami v očeh.

Šel sem ž njo v njih stanovanje. Tudi jaz nisem vedel káj pomagati. Kropil sem bolníci obraz z mrzlo vodó in rekel Lujizi, da je najbolje, če pošlje po zdravniško pomoč. Vzbudil sem hišnika, da je šel iskat zdravnika.

Zdravnik mi je povedal, da je gospó zadela kap. Prišla je z njegovo pomočjo zopet k zavesti, a rekel mi je, da sicer zdaj ni nobene nevarnosti več, da se pa mora gospá varovati, da se ne povrne zopet jednak slučaj. Stara je že, tedaj mora biti še opreznejša. Zapisal ji je zdravilo, katerega se je moralo dajati bolníci vsako uro po nekaj kapljic.

Sedla sva z gospodično Lujizo k postelji. Opomnil sem, da mora Lujiza jutri na vse zgodaj biti v prodajalnici. Imeli namreč nista z materjo nobene dékle ali postrežkinje, in ponudil sem se, da jaz ostanem pri bolníci, naj gre ona spat.

»Ne, gospod Fran! Zahvaliti se Vam moram za Vašo pomoč in ne zamerite mi, da sem Vas že tako dolgo zadržavala od spanja.«

»Pa kako bodete mogli jutri ves dan biti v prodajalnici in opravljati druga domača opravila, če ne bodete spali prav nič,« rečem jaz.

»Dopóludne bom prosila svojo prijateljico Emo, da mi pride za nekaj ur pomagat, popóludne bom pa že sáma izhajala,« odgovorí mi.

Odšel sem tedaj v sobo svojo. Odslej sem bil skoro vsak večer pri nji. Občudoval sem Lujizo, s kako ljubeznijo streže mater svojo. Zraven sobe, v kateri smo sedeli, bila je takoj prodajalnica. Vrata, katera so vezala obe sobi, bila so prikrita s preprogo, da se sicer ni videlo k nam, a mi smo vendar takoj slišali vsacega, ki je stopil v prodajalnico.

Kako hitro je vsakikrat poskočila Lujiza ter se zopet kmalu vrnila. Pazila je vedno s skrbnimi očmi, da je mati sedela dobro ali da ji ni bilo treba vstati s stola, če je kàj želela. Kar na očéh ji je brala vsako misel, vsako željo. Zraven tega pa tudi mene ni pozabila in mi je vedno s čim postregla, zabavala me ali poslušala mojemu pripovedovanju.

Bil sem popolnoma domač. Drug druzemu smo tožili svoje skrbí in si pomagali z dobrim in prijateljskim svétom ali tudi, če je bilo mogoče, z dejansko pomočjo.

Tudi gospod Král je prišel nekaterekrati gospó obiskat, a rekel je, da smo dolgočasni, in nápósled je izostal popolnoma. Nobenemu se ni tožilo po njem. Da je izostal, bil je glavni vzrok ta, da je snubil pri gospé Hammerici Lujizo in ker ga ta ni marala, poročila mu je

to mati. O tem jaz nisem ničesar vedel takrat; zvedel sem ta dogodek šele mnogo pozneje, ko je umrla gospá Hammerica.

Mati je namreč vkljub vsem skrbém in dobri postrežbi Lujize vedno slabela. O veliki noči, ko sem bil jaz že v četrtem letu svojih pravoslovnih studij, zadela jo je drugič kap, ki jo je položila v grob.

Sáma in zapuščena je ostala zdaj Lujiza na svetu. Ko sva zvečer po pogrebu sedela samá skupaj po odhodu prijateljice Eme, vprašal sem jo, kaj misli zdaj početi.

Neko očetovsko in več kot očetovsko skrb sem gojil za Lujizo. Ljubil sem že davno to dekle in se zavedal tudi te svoje ljubezni. Védel sem, da me ona tudi ljubi, bral sem ji ljubezen iz očij. Dokler je živela mati, odlašal sem vedno se ji razodeti, dobro vedoč, da nisem še nič in da ji tedaj ne morem ničesar podati. Podedovan denar moj je bil skoro porabljen.

Vse to mi je danes zopet prišlo na um, ko sva sedela samá molčé za mizo. Po materini smrti ni mogla Lujiza še dalje tako ostati. Mlado dekle ni moglo samó sebi prepuščeno biti in sklenil sem prositi za njeno roko in ji ponuditi zaslombe pri sebi.

»Lujiza!« nagovorim jo, ko je prišla iz prodajalnice, katero je danes zaprla prej, in sedla meni nasproti.

Klicala sva se že davno drug druzega le po krstnih imenih.

»Kaj želite, Fran?« vpraša me, ko sem umolknil.

»Glejte, Lujiza, tudi jaz sem sam na svetu, kakor ste Vi zdaj. Ali bi se ne hoteli z menoj zavezati za življenje? Jaz Vas ljubim in upam, da ste mi tudi Vi nekoliko dobri. Večkrat sem Vam že hotel razodeti ljubezen svojo. Smrt Vaše matere, katera je bila tudi meni draga mati, pospešila je sklep moj. Ali hočete . . . ali hočeš biti, Lujiza, moja žena, sreča moja v življenji?«

Mirno me je poslušala. Stal sem pred njo in pri zadnjih besedah prijel sem jo prijazno za roko.

»Fran, videla in čutila sem tudi jaz že dolgo, da me ljubite. Vendar pa, ali Vas ne vodi danes do tega, da ste se izrekli proti meni, samó usmiljenje radi moje zapuščenosti?«

S povešenimi očmí je gledala v tla pri teh besedah.

»Lujiza, Lujiza, kako moreš tako govoriti?«

»Jaz sem ubogo deklè in, kakor veste, skoro brez vsega imetja. In tudi —«

»Lujiza, ne skrbi! Nekaj imam še svojega denarja. To bode za prvi začetek. Kmalu vstopim tukaj na Dunaji pri kakem notarji za

koncipijenta. — Mnogo ti nimam ponuditi, ali če me ljubiš, upam, da bodeva imela dovolj, da bodeva živela srečno.

Nič mi ni odgovorila na to, le pogledala me je s svojimi globokimi očmí, ki so bile danes še globočeje videti od vednega jokanja in ponočnega bedenja.

»Lujiza, ali smem upati?« vprašam in primem jo za roko, katero ji poljubujem strastno.

»Fran, ali je res, da me ljubiš? Jaz ne morem razumeti sreče svoje.«

Objel sem jo in poljubil in ni se mi branila. Oprostí se me vendar in reče:

»Zapústi me, Fran! Pregrešam se próti svoji ravno šele pokopani materi, da se danes čutim tako srečno.«

Solze so ji stopile v oči.

»Mati bi gotovo odobrávala najino zvezo, Lujiza, nje duh plava tudi zdaj-le nad nama in naju blagoslavlja,« odgovorim ji resno in poljubim solze z očij. —

V kratkem je prodala potem Lujiza svojo prodajalnico, preselila se za nekaj časa k materi svoje prijateljice Eme in v nekoliko mesecih sva bila mož in žena.

To je kratka povest moje ljubezni in tudi življenja mojega, kajti moje življenje je bilo le kratko, moja sreča mi je minila prehitro.

Srečna sva bila v zakonu, a najina sreča bila je kratkega obstanka. Že prvo zimo mi je jela draga moja Lujiza bolehati. Po komaj jednoletnem srečnem skupnem življenji je izdihnila preblago dušo svojo in zapustila me osamljenega na svetu.

Kmalu na to sem zapustil Dunaj in se vrnil v domovino. Tudi v meni je tičala že dlje kal bolezni in žalost po izgubljeni soprogi je pospeševala razvoj moje bolehnosti. Ni mi bilo tudi nič več do življenja, želel sem si zopet združen biti z Lujizo in smrt mi je bila tedaj le rešiteljica.

III.

Zopet smo izpraznili vsak svojo čašo vina, ko je nehal Fran pripovedovati.

Na to začne Marko svojo povest:

Ko sem prišel na Dunaj, vpisal sem se na medicinski fakultati. Ugajala mi je od nekdaj najbolj medicinska veda. Učil sem se pridno, in ker se mi ni bilo treba ukvarjati s poučevanjem, kajti dobival sem od dóma kolikor sem potreboval, imel sem poleg svojih studij dovolj

časa, da sem okušal velikomestno življenje. Oče moj je imel, trgovec, dovolj znancev in prijateljev na Dunaji in ni mi bilo težko seznaniti se na Dunaji z boljšimi krogi osobito s trgovskimi.

Priporočilnih pisem sem imel od svojega očeta toliko, da jih nisem hotel vseh oddati. Povsodi, kamor sem prišel, bil sem sprejet z odprtimi rokami.

Jedno leto sem bil že na Dunaji, ko mi piše oče pismo, v katerem mi poroča, da, ker sem bil gotovo že pri njegovem trgovskem prijatelji, gospodu Jakliči, naj se ž njim dogovorim o neki trgovski stvári, za kar mi je oče napisal polno pôlo informacij. Jaz ne le, da se nisem s trgovino nikdar hotel pečati, in tudi o nji nisem ničesar razumel, sploh niti še bil nisem pri gospodu Jakliči.

Jaklič je bil rodom Dolenjec in naselil se je že pred kakimi tri desetimi leti na Dunaji. Bil je vinski trgovec in kupčeval je z vinom na debelo. Slišal sem tudi že v Ljubljani o njem, da je večkratni milijonar. Nekoliko radi tega, ker sem mislil, čemu bi se klanjal gotovo ošabnemu plutokratu, in nekoliko, ker sem že drugodi našel dosti zabave, nisem bil, kakor že povedano, do ónega dné sploh še pri njem. Bil sem tedaj v hudi zadregi, kako naj zdaj hipno o trgovskih stvaréh posredujem ž njim.

Moral pa sem vendar očetu storiti to uslugo. Napotim se tedaj takoj prihodnji dan h gospodu Jakliči.

Sklenil sem, da bode najpametneje, če grem précej h gospodarju v pisarno. Tam mu lehko najprej razložim želje svojega očeta in potem me on, če bode hotel, povabi v svojo hišo, da me predstavi svoji obitelji.

Mislil sem, da, ker je to vélika trgovska hiša z vinom, videl bodem velikanska skladišča vinskih sodov. Hiša, v kateri je gospod Jaklič stanoval, bila je res velikanska, a da ne bi z orjaškimi črkami bral zapisane njegove tvrdke s prislovkom: »Vélika trgovina z vinom«, ne bi védel pač nikdo, da stanuje tu óni Jaklič, ki z vinom kupčuje z vso Evropo in tudi preko morja. Slišal sem seveda pozneje, da so tu le pisarne in njegovo zasobno stanovanje, velikanske svoje kleti pa, da ima zunaj mesta.

Ko stopim v hišo, zdelo se mí je, kakor bi stopil v kak urad; nad vsakimi vrati je bil napis, in ko sem srečno našel gospodarjevo pisarno sámo, pridem najprej v véliko sobo, kjer je sedelo kakih pet gospodov.

Stopim k prvemu ter ga vprašam, bi li ne mogel govoriti z gospodom Jakličem.

»Z gospodom Jakličem, šefom?« vpraša me ta ter me meri od nog do glave. »Prosim, če ste agent kake trgovske hiše, potem pojdite v pisarno pri tleh k —«

»Ne, jaz nisem agent in hočem le z gospodom Jakličem osobno govoriti.«

Ubogo revče ni si vedelo pomagati. Šel je vprašat svojega kolego in posvetovala sta se kake pol minute.

»No«, rekel sem si, »tu je tako, če hoče človek s tem Krezom govoriti, kakor bi šel h kakemu ministru v avdijenco.«

»Prosim, jaz imam samó o zasebnih rečéh govoriti z gospodom Jakličem,« oglasim se proti obema.

Premerita še jedenkrat mojo elegantno oblečeno osebo in napósled pozvoní jeden izmed njiju na električen zvonec. Prišel je sluga in me vprašal, koga naj javi pri gospodu.

Dal sem mu svojo karto. Komaj sem čakal nekaj sekund, priteče mi skozi vrata nasproti póstaren, ali prijazen gospod.

»Pozdravljeni, gospod Videc, najboljšega mojega prijatelja sin. Zakaj me niste obiskali v stanovanji mojem?« zakliče mi, prime me za roko in vleče za sábo.

»Dobro došli!« in podá mi obe roki, ko sva bila samá v njegovi sobi. »Prav, kakor Vaš oče Marko!« reče, ko me je ogledal. »Spoznal bi Vas, ko bi mi tudi ne bili povedali imena svojega.«

Hud je bil skoro gospod, ko sem mu rekel, da sem že leto dnij tukaj na Dunaji in da še nisem bil pri njem. Razodel sem mu tudi, kaj mi je oče pisal v zadnjem pismu.

»Dà, gospod Videc, vse bom uredil, popolnoma po želji Vašega očeta, govorila bodeva še pozneje o tem, a zdaj pa dovolite, da Vas seznanim s svojo soprogo in hčerjo. Prosim, pojdite z máno!«

Peljal me je v prvo nadstropje. Stopil sem ž njim v salon. Tam sta bili mati in hči in poleg njiju neki lajtnant.

Gospod Jaklič me predstavi damama in tudi lajtnantu grofu Pozonskemu.

Gospod in gospá sta bila zeló prijazna, dasiravno se je gospé videlo, da ljubi poklone in da ima rada, če se ji kdo laska. Kakor sem pozneje zvedel, bila je po rodu židinja in se je pokrstila le svojemu sedanjemu možu na ljubo.

Njiju hči je bila prava lepota. Bila je visoke rastí in elegantnega kretanja, imela je velike črne oči in nje koralno-rdeče ustnice so vabile, da jih poljubiš. Bila je bledo-zamolkle, orijentalsko-židovske poltí. Nje globoke črno-svetle oči so bile pač najlepše, kar sem jih kdaj videl.

Ves čas sem jo gledal, kakor bi bil začaran, in mnogo bi rajši govoril ž njo, a sedèl sem predaleč od njé in ona je z neko elegantno lenobo slonela v svojem fotelji in poslušala lajtnanta, ki ji je pripovedoval o konjih in zadnjih dunajskih konjskih dirkah. Videlo se ji je sicer, da jo malo zanima govorjenje grofovo in šele, ko mi je gospod Jaklič rekel, da že davno misli zopet jedenkrat obiskat Kranjsko, oživí se Ida in reče:

»Res, papa? Kolikokrat si mi že obetal, da pojdem za nekaj mesecev z mamo na Bled, pa vedno hodimo potem v dolgočasni Baden leto za letom. Vedeti morate namreč, gospod Videc,« obrne se proti meni, »da jaz od nekdaj fantaziram za Kranjsko, dasiravno od vse te dežele ne poznam več, kakor stolno mesto.«

»To ji je vcepil soprog moj, njen oče, ker ji je že mlademu dekletu toliko pravil o svoji domovini. Pomislite, da je toliko zaljubljen v Kranjsko, da se je morala njegova hči učiti celó slovenski.«

»Žal, pa le malo znam, ker nimam vaje. Že dolgo nisem govorila slovenski in ko bi ne brala slovenskih knjig, pozabila bi že davno vse,« pravi Ida.

»Slovenski, tega tudi jaz malo znam,« oglasi se zdaj grof Pozonski.

»Vi, gospod grof? Saj ste vendar Madjar, kakor ste mi zagotavljali že tolikokrat,« reče mu domača hči.

»Gotovo, gospodična, pa pri nas ljudstvo tudi govorí neki slovanski jezik,« odgovorí grof.

»To je zopet drug jezik, to je slovaški,« začne mu razlagati Ida, a pusti ga kmalu in se obrne proti meni z vprašanjem:

»Ali znate Vi slovenski, gospod Videc?«

»Kaj bi ne znal, gospodična, saj sem vendar Slovenec,« pravim jaz.

»Vi ste Slovenec?« vpraša začujeno, skozi nos govoré, grof ter si zaščipne monokel v okó in me pogleda.

»Kaj se Vam to tako čudno zdi, gospod grof?« vprašam ga jaz.

»Oprostite, nisem vedel, da se nahajajo med Slovenci tudi olikani ljudje«, odgovorí opravičujé se lajtnant.

»Čudne pojme imate, ne zamerite, gospod grof, o Slovencih,« rečem mu jaz.

»Prav res, gospod grof! Oče moj je tudi Slovenec in jaz sáma se čutim Slovenko, saj sem tudi rojena v Ljubljani,« pomaga mi zdaj gospodična Ida.

»Vi ste tudi Slovenka?« vpraša še začujenejši grof in monokel mu pade iz očesa.

»Dà, jaz sem Slovenka, in veselim se že, da bodem mogla z gospodom Vidcem govoriti slovenski, seveda, če bode on tako prijazen in hotel imeti potrpljenja z mano.«

Odslej sem bil reden gost v hiši Jakličevi. Zvedel sem tudi kmalu, da je grof Pozonski skoro nekako ženin gospodične Ide; vsaj njen oče, posebno pa še mati njena, bi rada to videla. Ida sáma pa ni preveč marala zánj, kajti zapazil sem, da je bila večkrat, skoro bi rekel, neprijazna ž njim. Sicer pa je bila gospodična Ida sploh poznata v družbi da je zelo ponosná in nedostopna, vendar so bili vsi mladi gospodje, ki so le jedenkrat prišli ž njo v dotiko, čez ušesa zaljubljeni vánjo. Tudi meni se ni godilo bolje. Od prvega trenutka, kar sem jo videl, ljubil sem to nadnatorno krasoto. Kazal pa svoje ljubezni nisem, bil sem preponosen.

V družbi je bila z menoj bolj prijazna, kakor z vsakim drugim. Zdajci je začela z máno slovenski govoriti in zabavala se je z máno, ne meneča se za vse gospode, ki so bili okoli nje. Če sva bila pa samá, bila je zopet mrzla, kakor led. A tudi jaz sem znal skrivati svoja čustva. Znan sem bil, da sem malobeseden, in ironija in sarkazem je bila skoro vsaka beseda iz mojih ust. —

Bilo je že skoro čez leto, kar sem se bil seznanil z Jakličevo rodovino. Mati in hči sta bili čez poletje v neki morski kopelji in tudi jaz sem bil nekaj časa domá, jeden mesec skoro pa sem potoval po Švici in ob Reni. Gospá Jaklićeva me je povabila sicer, naj njo in gospodično Ido pridem obiskat, in obljubil sem tudi; pa kakor me je srce vleklo k Idi, zopet nisem hotel iti.

Ko sem prišel sredi oktobra na Dunaj, zvedel sem, da sta ravno pred dvema dnevoma prišli tudi Jakličevi iz kopelji. Šel sem ji tedaj takoj obiskat.

Ko sem prišel in povprašal po gospé, reče mi sluga, da je bolna. Že sem se obrnil in šel nekoliko stópnic doli, kar priteče sluga za máno in mi reče, da me gospodična prosi, naj bi njo obiskal.

Povrnem se tedaj in sluga me pelje v takozvani mali salon. Na šezlongi je ležala z malomarno gracijoznostjo Ida.

»Dovolite, gospod Videc, da ostanem ležeča, kajti tudi jaz sem še trudna od potovanja.«

Molčé sem se priklonil in osupel sem gledal to lepo, a vendar tako ponosno, in, rekel bi, brezsrčno devo. Če je mogoče, vrnila se je še lepša iz kopelji in za trenutek me je prevzela njena lepota, a ko me je pogledala s svojimi globokimi, svetlo-črnimi očmí ter se mi

koketno nasmijala, bil sem že zopet stari Marko, hladen in brezčuten in, kakor pravi zdravnik, razrezaval bi lahko svoje srcé in razlagal gledalcu:

»Poglej, to je ona míšica, ki človeku tolče v prsih ,od zore do mraka, od mraka do dné'. Neprestano, neprenehoma bije, dokler ne udari tvoja zadnja ura in se potem ustavi za večno.«

Ida mi je pokazala molčé stol, ki je stal poleg nje.

»No, gospod Videc, Vi ste se pač lepo držali svoje dane besede in ste prišli v Norderney,« začne Ida.

»Jako rad bi prišel, gospodična Ida, toda zadrževan sem bil na svojem potovanji tu in tam in prehitro mi je minil čas, da sam nisem vedél, kako. Ne zamerite mi, gospodična!« opravičujem se jaz.

»Kakor bi Vam jaz verjela! Saj poznam Vaš kinizem.«

»Gospodična!« razhudim se jaz.

»Dà, gospod Videc! Svoje izgovorjene besede ne morem nazaj vzeti. Kinizem ali nihilizem moram imenovati to Vaše —«

»Ne bom se več branil, gospodična!« pretrgam ji govorico in ironično dostavim vprašanje: »Samó to bi rad védel, zakaj me imenujete kinika in nihilista?«

»Zato, ker Vam ni nič — sveto. Vsaka stvar Vam je le dober predmet eksperimentom, pa ne samó stvarí, tudi ljudje in njih čustva.«

»Hvala Vam, gospodična, če sem zaradi tega kinik in nihilist v Vaših očeh. Ne morem si pomagati. Jaz sem vedno medicinec, in če sem Vam časih povedal ironično opazko o tem ali ónem gospodu ali o tej ali óni gospé v družbi, storil nisem to iz zlovoljnosti. Jaz hočem povsodi opazovati napake in bolezni človeške, naj so le bolezni duševne ali telesne.«

»Fraze in zofizmi!« reče mi Ida. »Vendar pustimo to. Z vsem tem pa še vedno niste odkritosrčno povedali, zakaj Vas ni bilo v Norderney, kajti Vaš izgovor, da ste se zamudili na potovanji, je le plitev. — Seveda, sedeli ste morda preveč dnij v Monakovem v imenitni »pridvorski pivovarni« pri dobrem bavarskem pivu ali ste pa kje ob Reni pokušali vino tamošnje trte. — Kaj se Vi brigate za lépo prirodo, kaj za to in óno, kar druge zanima in navdušuje — in zato Vas imenujem nihilista.«

Naslonila se je na roko in z žarečimi očmí govorila mi je to.

»Vi ste zeló strogi danes z máno in dasiravno vem, da je zastonj vse moje opravičevanje, povem in zagotavljam Vam vendar, da sem osobito velik častilec lepe prirode in da imam za naravsko lepoto sploh vsekdar odprte oči in če Vas zanima, povem Vam, kak vtisek

so naredile na me v Interlacknu orjaške švicarske goré ali na Rigiji —«

»Hvala, gospod Videc, za danes, poslušala Vas bodem morda kak drug dan rada o tem. A glejte, tudi iz teh Vaših besed slišim nekako ironijo. In tako ste tudi mislili, čemu bi jo hodil obiskovat gori v Norderney, naj se dolgočasi sáma tam.«

»Vi, gospodična, in dolgočasili ste se?« vprašam smehljaje in pristavim s sarkazmom: »Gotovo je bil grof Pozonski v Norderneyi in bogvé kdo še tukajšnje družbe in prepričan sem, da ste našli tudi novih častilcev in menda Vam ni toliko ležeče na tem, da sem tudi jaz trabant med trabanti.«

Jezo sem bral na njenem obrazu, kar vstopi sluga in javi grofa Pozonskega. Videl sem ga stati za slugo.

»Mene ni domá za nikogar,« zavpije Ida nejevoljno na slugo.

»Pardon, mille pardons, da sem motil ta tête-a-tête!« oglasi se grof.

Kakor blisek skoči Ida po konci. Tudi jaz vstanem, a sluga je že zaprl vrata.

»Taki so moji častilci! Ta grof lazi za máno, zato ker vé, da sem bogata in v aristokratični svoji ošabnosti misli, da je záme še bog védi kaka milost, če on občuje z máno in če hoče imeti moj denar. Ha, ha, taki ste vsi!« govorí Ida v jezi, in solzé se ji zalesketajo v lepih očéh.

»Tudi jaz, gospodična?«

»Vsi, vsi!« zavpije jezno, solzé se ji vlijó po licih, zakrije si obraz z robcem ter teče iz salona.

»Vendar ima to ponosno bitje srce in ni tako brezčutna, kakor sem mislil,« rekel sem samemu sebi.

Ne vem, kaj se je óni dan godilo z máno. Že prej sem ves gorel ljubezni do Ide, a skrival sem ljubezen svojo globoko v srci. Danes sem spoznal, da je bila Ida užaljena, ker je nisem prišel obiskat v kopelj, da ji je družba moja ljubša od vseh drugih. Čutil sem se hipoma najsrečnejšega človeka na svetu in se smijal in plesal bi bil od veselja; a zopet sem se imel za nesrečnega, da bi se najrajši zjokal. Šele proti večeru sem se pomiril in šel v klub, v kateri sem bil stopil, odkar sem občeval z Jakličevimi. Popadla me je neka jeza in na vsak način sem hotel dobiti tega Pozonskega, tega oholega aristokrata.

Prijatelji so me vpraševali, sem li bolan, ker sem tako bled. Dajal sem le kratke in čmerne odgovore. Sédel sem za mizo, kjer je

nekaj mojih znancev igralo karte, in sem gledal. Ker me je igra zanimala, nisem zapazil, da je tik naše mize druga druščina častnikov sedla k igri.

»No, Gvidon, kako daleč pa si prišel v Norderneyi s svojo bogato nevesto?« vpraša neki tudi meni dobro znan glas za óno mizo.

Pogledal sem tjà in vidim tam sedeti Pozonskega.

»Ej, ta bogata koketa! Pomisli, jaz sem bil že tako intimen ž njo, in kaj mi je rekla v Norderneyi, naj se ne trudim toliko okoli nje, da je njeno srce že oddano. — Jaz jo vprašam: »Pa le ne ónemu interesantnemu bledemu medicincu, Vašemu rojaku?« — Ko bi jo bili videli, kako se je zardela, da sem takoj opazil, da sem pogodil resnico. Danes pa sem jo hotel obiskati in res, zasačil sem oba v prav interesantnem tête-a-tête. Ta prokleta koketa! Škoda, da se vrže takemu civilistu, takemu oslu v naróčaj!«

Vse pripovedovanje Pozonskega sem slišal od besede do besede. Znanci moji so me gledali. Vstanem in stopim k óni mizi.

»Sramujte se, grof, da ne le o meni in o gospodični Idi tako govorite, temveč da se tudi tako arogantno in neolikano vêdete gospodični Jakličevi nasproti, kakor ste se danes opóludne.«

»Ho, ho, ali ste slišali, kaj sem govoril? — No, čestitam Vam k milijonom, saj ti Vam gotovo še bolj na srci léžé, kakor gospodična Jakličeva, dasiravno tudi ona ni tako, kar si bodi. Malo takih!«

»Nesramnež! Lopov!« zalučim mu v obraz.

Še spoprijela bi se bila, da naju drugi niso zadrževali. —

Noč, ki sem jo prebil po tem večeru, bila je grozna. Ona me ljubi in zopet morda misli, da ljubezen moja do nje ni čista in brezsebična, da jo ljubim le zaradi njenega bogastva!

Dva dni pozneje sva imela z grofom dvoboj. Ne vem, kaj bi rekel, da sem imel srečo ali nesrečo v dvoboji. Dasiravno nisem bil nikoli poseben strelec, pogodil sem grofa v prsi.

Zdravnika, katera sta bila z nami, izrekla sta se, da je Pozonski zeló nevarno zadet.

»Morilec sem!« Ta misel mi je rojila po glavi.

Stopil sem h grofu, ko je ravno zopet odprl oči. Podal mi je roko in hotel nekaj govoriti, a kri mu je bruhnila v usta in pal je v nezavest. —

Dva dni sem se vozil po noči in po dnevi in tretji dan sem dospel v Hamburg.

Bil sem v tujem mestu in brez denarja. Vzel sem sicer vse s seboj, kar sem takrat imel, a na potovanji sem porabil že vse. Domóv nisem hotel pisati.

Nekega dné grem mimo zavoda, kjer se preskrbujó službe. Bral sem tam listek, da star gospod išče slugo, ki bi ga hotel spremiti v Ameriko. Hitro sem bil pripravljen prevzeti to službo. Zadnje svoje krajcarje sem položil na mizo staremu možicu z zabuhlim obrazom in velikanskim rdečim nosom, ki je bil menda vodja, ali káj, tega zavoda. Gledal me je dolgo s svojimi sivimi in razparanimi očmí in me potem vprašal po izpričevalih. Povem mu, da dozdaj še nisem bil nikdar sluga.

»Hm, hm! Ne vem, če bi Vam dal naslov Amerikanca, saj Vas tako ne bode vsprejel.«

»To bódi moja skrb in mojega prihodnjega gospodarja, če mu bodem po godu ali ne,« odgovorim mu.

Godrnjal je nekaj v zmršeno brado ob ošabnosti in grobosti in obotavljal se še vedno, ali napósled mu razložim, da hočem, da mi za denar, katerega sem mu plačal, pové tudi naslov. Omečil in pregovoril sem ga napósled.

Gospod Strapping je imel že nad šestdeset let. Razložil mi je, da on potrebuje bolj olikanega služabnika, ki bode nekako tudi njegov tajnik in, ko mu povem, da upam njegovim zahtevam ustrezati, vpraša me tudi on po izpričevalih. Tudi moja obleka, katera pač vkljub temu, da sem jo snažil cele pol ure preje, ni bila posebno imenitna, zdela se mu je menda sumnjiva.

Obupati sem že mislil. Ujunačim se tedaj in, ker mi je bil gospod Strapping takoj na prvi pogled simpatičen, povem mu resnico, kolikor se mi je zdelo potrebno. Videlo se mu je, da mi še vedno ne verjame popolnoma, a vsprejel me je vendar za slugo.

Bil je dober gospod, le žal, da je umrl že nekaj mesecev, ko sva prišla v Boston, kamor sva bila namenjena.

Znal sem pa zdaj vendar dobro angleški. Imel sem tudi nekaj prihranjenega denarja in pridružil sem se neki družbi, ki se je odpravljala v novo Mehiko zlatá kopat.

Med pravi izmeček ljudij sem zašel zdaj. V hudi vročini smo kopali in rili v skale v potu svojega obraza. Zlatá se je le malo našlo, dasiravno smo delali, kakor črna živina. Če je kdo kàj našel, moral je skrbno skriti pred drugimi, kajti bil je v nevarnosti, da plača srečno svojo najdbo z življenjem.

Jaz sem nenavajen tolikemu trudu in grozni vročini kmalu obležal. V nezvesti sem ležal dolgo in ko sem okreval, izginil je ves

tabor. Moja strežajka, katero so mi pustili, stara zamorka, povedala mi je, da so odrinili dalje proti jugu, ker tu se ne izplača trud.

Pri kopanji sem bil jaz vsaj toliko srečen, da sem našel nekaj zrnov zlata, s katerimi sem poplačal trud svoje strežajke in imel za pot v Novi Jork, kamor sem odšel takoj, ko sem se zopet nekoliko ukrepíl po svoji bolezni.

V Novem Jorku sem dobil službo kot klerk v neki apoteki. Živel sem dobro skoro jedno leto. Pisal sem celó pisma domóv in jih dobival od očeta. Oče me je v pismih vedno nagovarjal, naj se vrnem domóv. Grof Pozonski vkljub hudi rani ni umrl, temveč okreval.

Dal sem se pregovoriti po očetovih pismih in vrnil sem se po več kakor dveletni odsotnosti od doma zopet v domovino. Na Dunaji me je prijelo redarstvo. Vso dolgo pot sem mislil le na to, da bodem videl zopet Ido. Neka besnost se me je lotila tedaj, ko mi je bilo tako zabranjeno videti njo. Besnel sem proti redarjem, a odpeljali so me v ječo in, ko nisem hotel v ječi ničesar, niti jesti, niti piti, v blaznico.

Sam ne vem, ali sem bil res blazen ali ne. Vsi so me imeli za blaznika, tudi oče moj, ki me je prišel obiskat v blaznico. Nekega dné, kmalu po očetovem prihodu, razodel mi je zdravnik, da me popelje oče domóv, če bodem miren.

Radovoljno sem se dal peljati strežaju, kajti vesel sem bil, da sem prišel iz tega nesrečnega kraja.

Na kolodvoru je bila Ida s svojim očetom, gospodom Jakličem. Spoznal sem tukaj oba. Nekaj korakov od mene je stala in se jokala. Čuvaj moj me je prijel trdneje, ko je opazil, da sem se prebudil pri pogledu Idinem iz prejšnje svoje apatije. Sunil sem ga z vso svojo silo v stran in s klicem: »Ida, Ida!« tekel sem k nji.

Tudi ona je vskliknila, pa menda od strahú, in stopila za očeta ter se ga prijela. — »Boji se me tudi ona in ima me za blaznega!« — Ta misel me je prešinila in rad sem se dal zopet odvesti slugi, ki je pritekel za máno. —

Kakšno je bilo moje življenje domá, to si lehko mislite. Bil sem jetnik. Polotila se me je popolna apatija in gnusilo se mi je življenje.

Nevem, kako sem našel v svoji sobi, kjer sem bil s čuvajem, nekaj kemikalij, še od prejšnih svojih eksperimentov. Skrbno sem jih skrival, da jih ni nikdo našel pri meni,

Použil sem jih, da bi končal svoje življenje in po groznih bolečinah sem izdihnil dušo.

K pogrebu je prišla tudi Ida.

Srečna bi bila midva z Ido lehko, ali usoda hotela je drugače!

»An trout, an trout!« zaslišim zdajci glasno kričanje tik mene in plesanje okoli mize svoje.

Oni Anglež je ujel postrv na trnek, na katerega je s prav angleško vstrajnostjo lovil ribe v jezeru.

Ozrem se okoli sebe in vidim, da sedim obstavljen od treh ali dveh stolov še vedno za óno mizo, kjer sem kosil opóludne. Pogledam na uro. Kazala je na šesto uro. Misliti začenjam. Ob jedni sem kosil in pred drugo uro sem bil gotov s kosilom. Štiri ure so minile tedaj že od kosila!

Na kričanje Angleževo je prišel na verando tudi Petranov Viktor. Anglež mu vesel pokaže drobno ribico. Tudi meni jo je pokazal, a zdelo se mi je, da še postrv ni.

Ko me Viktor ugleda, stopi k meni in pravi:

»No, gospod doktor, dobro ste spali! Malo nerodno je bilo, a jaz Vas nisem hotel buditi in obstavil sem Vas s stoli, boječ se, da bi se ne zmuznili v spanji na tla.«

»Hvala lepa, gospod Viktor!« zahvaljujem se mu ter mu podam roko. »Povejte mi pa vendar, ali sem tukaj ves čas sam sedèl vse popóludne? Ali niso sedeli za mizo tudi trije gospodje?«

»Ne, tu na verandi ni bilo vse popóludne nobenega človeka, kakor Vi in óna angleška rodovina. Gospod loví vsako popóludne ribe in gospá in gospodična čitata,« pripoveduje mi Viktor.

»Čudno, čudno!« rečem sam v sebi, ko Viktor odide. »Da sem vse popóludne sanjal, in tako živo sanjal!«

Premišljeval sem in spomnil se, da so vsi ti trije prijatelji moji že pomrli vsi. Še celó letnico njih smrti sem imel v spominu.

»Tedaj so mi v sanjah mrtveci pripovedovali povesti iz svojega življenja! In le ti, ki so ležali že v grobu, spomnili so se poleg mene dane svoje besede ter res prišli k sestanku čez deset let.«

Neka groza se me nehoté poloti, ali s silo se je otresem, skočim v ladjo in veslam po jezeru, da so mi prišle druge misli. —

Zvečer sem šel zopet peš domóv in dolgo še nisem mogel pozabiti teh sanj na Bledu in pripovedovanja svojih umrlih treh prijateljev.



„Otroški dohtar."

Spisal **Janko Kersnik.**

Stari Molek je bil varuh mladoletne Zlatarjeve Mane. Opravljal je ta posel že blizu osemnajst let v svoje in nadvarstvenega oblastva zadovoljstvo, in gotovo ni bilo mimo njega dvajset milj na okoli skrbnejšega in vestnejšega jeroba. Njemu ta opravek tudi ni bil neprijeten. Mana je bila izpolnila komaj prvo leto dôbe svoje, ko sta ji pomrla roditelja, drug za drugim v malo tednih; bližnjih sorodnikov ni bilo, in nadvarstveno sodišče je izročilo otroka Molku, bližnjemu sosedu Zlatarjevih, lepo posestvo pa je šlo na dolge obroke v zakup.

Molek ni imel svojih otrok; zato sta on in žena njegova radostno vzela Manico v svojo oskrbo; še rajši pa se je mož lotil varuštva, ker je imel gospodariti sedaj dvoje posestev, najlepših v vsi fari; in obe sta bili nezadolženi. Zlatarjevo mu tudi ni provzročevalo posebnih skrbij in potov; vsako leto je pobral zakupnino, plačal davke in drugi danj, popravil nekoliko pri poslopjih na Zlatarovini, prebitek, ki je bil še vedno velik, nesel v hranilnico, knjižico pa potem izročil sodišču.

»Ta bo imela kàj v roke vzeti!« dejal je sleharno leto vrnivši se iz urada, in tudi če je ob praznikih zvečer sedèl v vaški krčmi, pobahal se je rad, kako množí Maničino imetje. Da ji bode on sam tudi svoje imetje izročil ob svojem času, tega ni zinil nikdar, toda védel je to vsakdo.

Tako so potekala leta in Molek se je neko nedeljo popóludne kar čudom začudil, ko je, stoječ pred hišo in vžigajoč pipo, zrl za varovanko svojo, ki je stekla praznično opravljena mimo njega, od dóma navzdol po stezi; pri fari je že zvonilo in deklica je hitela, da ne bi mudíla. Temu se starec ni čudil, nego visoki vitki postavi, ki je sedaj izginila pod klancem njegovim očem, in obrnivši se k materi, stoječi z belim predpasnikom v vratih, dejal je počasi:

»Ti, naša Mana je pa res vzrasla!«

»I kaj bi ne? Devetnajsto bo že izpolnila!«

»Glej, glej — kako tekó leta!«

Stari ni bil nikdar gostobeseden, zato menda je bil s to opazko ves pogovor končan. Mati je sedla na klop pred vežo, on pa je korakal počasi proti kozolcu, in potem dalje po izorátnikih med njivami

ter tipal pšenično in ječmenovo klasje na desni in levi, češ, bode li težko letos, in koliko ga bo. Lehek veter je zibal žito in iz dolzega razora se je oglašal samoten prepelják s poznim spevom.

Popóludanski nauk v cerkvi je bil že minil, ko je Molek, končavši svoj razhod, stal nekoliko nad cesto, po kateri so prihajali ljudje od farne vasí. Na to stran jih sploh ni šlo mnogo. Med njim in cesto je stala visoka drénova meja, obrastena z divjim hmeljem, tako da ni bilo moči videti skozi njo. Stari pa tudi ni bil radoveden, kdo hodi po cesti, nego je pazno ogledoval mlado črníco, ki jo je bil vspomladi vcepil. Tudi glasen smeh, ki mu je zazvenel zdajci na uho, ni ga motil, akoprem je takoj spoznal, da je Maničin.

A sedaj je utihnilo tam doli. Koncem njive, tam kjer je bila preseka v meji, tam se je od občinske ceste ločila steza, tekoča proti Molkovemu dômu. In Mane le ni bilo še videti po stezi!

Stari je sedaj nekaj slišal. Vedel ni takoj, kaj je bilo to, a iz davno minulih časov mu je moral biti znan ta glas — tako je v naglici ugibal — a zatem je čul še kratek razgovor:

»No — pústi me!« velela je deklica.

»Si li huda?« vprašal je moški glas.

»Huda!«

A dalje s ceste na stezo, izza meje vendar še ni prišla.

»Jezna ne smeš biti!« ponovil je óni.

»Ako ne boš več —«

»Nikdar več!«

Sedaj je bilo nekoliko trenutkov zopet vse tiho.

»Kaj pa danes teden -- v nedeljo — ali prideš?«

»Ne vem — ako me pusté!«

»Počakal te bom!«

»Pa če naju ljudje vidijo?«

»Kdo naju bo videl?«

»Glej, tam doli prihajata Kolarjevi!«

»Z Bogom!«

»Z Bogom!«

In v tem je bila deklica skokoma na stezi ter hitela navzgor proti dômu. Niti ozrla se ni, in ko bi se, ugledala bi bila očeta varuha, kako je stal poleg črníce ter roki tiščal v ozka žepa, iz mrzle pipe pa siloma vlekel zrak, da so se mu globoke jame kazale po suhem lici.

»Kdo je pa ta — cigan?« zagodrnjal je čez nekoliko časa, in urno, kolikor mu je bilo môči, stopil na cesto.

A ob ónem ni bilo niti sledú, in obé Kolarjevi, žena in hči zadnjega njegovega soseda prišli sta počasi mimo.

»Ti pa domá stražiš, Molek!« dejala je stara.

»Stražim, stražim!« mrmral je óni in se vrnil proti dômu.

Tam ni črhnil besedice o tem, kar je videl in čul; tudi ženi ni razodel ničesar. Ali jezilo ga je silno; najbolj pa to, da ni védel, kdo je óni, s katerim se peča Mana! Mana, ki bo imela dva grunta in pa gotovega denarja, kakor nobena daleč na okoli, kateri ni primernega ženina najti pet ur hodá! No, čakaj, temu treba konca!

V nedeljo popôludne je šla deklica zopet v cerkev, stari pa oprézovat. A sreča mu ni bila mila. Mana je prišla s spremljevalcem iz cerkve, pa ta je šel le do tja, kjer se je pričenjala drénova meja; tam se je poslovil ter krenil na drugo stran. Molek ga ni mogel spoznati in je imel vrhu svoje nejevolje še veliko skrb, da bi ga deklica ne ugledala, stoječega za grmovjem. Ves večer in vso noč se je srdil, po noči celó nekolikokrat vstal in šel k oknu poslušat, ni li čuti kàj nenavadnega. Druzega dné se je hipoma ustavil pred Mano — samá sta bila v veži — ter vprašal osorno:

»Ti, deklè, kdo pa te spremljuje iz cerkve?«

Mani bi bil skoro vrč, ki ga je imela v roki, zdrknil na tla, a bilo je nekaj v nji, kar jo je osrčevalo, neko čustvo samostalnosti, ali neka zavest, da ni domača, in da je to le varuh njen, ki stojí pred njó. Zardela se je sicer, a vendar rekla odločno:

»Kdo pač? Včeraj je šel Pečanov z menoj!«

»In včeraj teden?«

»Tudi on!«

»Pa kateri — Pečanov?«

»Pávle!«

»Da bi te zlómek! Ta berač, ta pritepénec! Kaj pa ima, da gleda za teboj? In ti? Da se moreš takemu rokovnjaču obéšati?«

»Zakaj ne? Ali ni kovač? Dober kovač? Dosti si prisluži, in bi lehko še več . . .«

»Kovač — pa no, tvoj grunt? Si li prismojena?«

»Zakaj ne? Tisti mlinček z dvema kamenoma, ki je doli v grabnu in pri mojem gruntu — tisti mlin se zlahka prestroji v fužino.«

»Hoho! Tako daleč sta že? To ti je vtepel v glavo! No, le čakaj, deklína! Nì jaz, nì ti, nì tvoj kovač — mi ne bomo govorili; le čakaj, dohtar, o t r o š k i d o h t a r bo govoril; ta je nad menoj in nad teboj! Le počakaj, še danes pojdem k sodišču, naravnost k njemu! Zlómek vendar!«

Srdito je zaloputnil duri in pustil deklico samó, katero je minil ves pogum pri zadnji varuhovi grožnji.

Otroški dohtar! To je bil tisti čudni, skrivnostni velmož, ki je čuval nad njó izza mladih let, odkar so ji pomrli roditelji; to je bil tisti strah, s katerim jo je ukrotil jerob, kadar je bila razposajena, to je bil óni, pred katerim se je tudi brezpogojno klanjal njen varuh, stari Molek!

Do sedaj ji nikdar niti na misel ni prišlo, da bi utegnil otroški dohtar kàj oporekati njeni ljubezni, in to ljubezen je nosila že dolgo, malone vse leto v svojem srci — a sedaj so jo varuhove besede silno preplašile. Nikdar ga še ni videla, tega otroškega dohtarja, in dasi je Molek nekolikokrat pripovedoval, da je stari umrl, in da je prišel drug v sodišče, in pozneje tudi o tem in še o drugem, da sta se vrstila na ónem imenitnem mestu, in da je sedaj zopet nov dohtar tam — vendar si ni mogla poosebljevati tega pojma, ni tako, ni drugače, nego videla je v njem le neko skrivno, silno moč, ki je kakor neizogibna usoda velévala ž njo in ž njenim imetjem. Da ni imela pravega zaupanja do nje, umevno je popolno, in tudi tedaj, ko je stopil Molek praznično opravljen in s klobukom na glavi iz sobe, silil jo je skriven strah, da bi sklicala za njim: »Oče, ne, ne — vrnite se!« a prirojena trmoglavost ji je branila.

Molek se je vrnil pozno na večer, in jako dobre volje. Namenjen je bil namreč v prvi svoji jezi iti kar k sodniku v urad. A tja je bilo dve uri hodá, in po prvi uri je bil starec jel premišljevati, ali ni morda neumno, zarad take malenkosti hoditi tja, in če morda še vse ni tako, kakor si on domišlja; pol ure pozneje je sklenil, da ne pojde v urad, in ker je ta sklep storil v obližji krčme, krenil je v njo ter pil do večera.

Domá ni zinil ob otroškem dohtarji, češ, saj je deklino že dovolj strah, a če še kàj opazim, potem bom govoril.

Mana pa je varuhovo molčanje drugače tolmačila. Menila je, da ni ničesar opravil in postala je pogumnejša.

Nasledek je bil ta, da sta se kakih štirinajst dnij pozneje oglasila Pečanov Pávle in oče njegov, oba lepo praznično opravljena pri Molkovih, in sta slovesno snubila Mano.

Molek je sprva gledal srdito, kakor maček, ki se je ujel v dihurjevo past, toda koncem se je prav dostojno in prav po lisíćje izvil iz nastavljene zanjke.

»Na meni ni!« rekel je polagoma; »na meni ni! Toda na komisiji je ležeče, otroški dohtar — ta ima dovoliti! Pa — imaš li kàj — fantè — imaš kàj?«

»Delati znam, in dobra kovačija bi se naredila tam doli, fužinica — in sto goldinarjev imam shranjenih!« dejal je Pávle pogumno!

»Hm, hm, ne vem — če ne bo premalo! No, pa če vama je prav, pa pojdimo tja v komisijo k sodišču — précej jutri, če hočeta; bomo povprašali!«

Sedeli so še skupaj, pa vse je bilo tako leseno, tesno, okorno — beseda ni prišla v pravi tok. Otroški dohtar je vísel nad vsemi. Izkušeni Molek se je sicer na tihem hudobno muzal, a drugim je bila misel na sodišče silo neprijetna.

Drugega dopóludne so stali vsi štirje, ženin in nevesta, Molek in Pečan pred mladim, bledoličnim sodnikom, ki je bil šele pred nekoliko tedni nastopil svoje mesto in službo svojo. Molek je prvi zastavil govor:

»Ta-le bi se rada možila!«

»Vi ste pa njen varuh?«

»Sem!«

»Ali ima kàj gotovine?«

»Ima, ima!«

»Čujte, Vi« — obrne se sodnik k pisarju, »prinesite mi dotični akt.«

Prelistkal in prečital je naglo, kar je bilo treba ter smehljaje se dejal:

»A, ta je pa bogata! Lep grunt, nič dolgá in še toliko gotovega To pa to; koliko si pa stara, ti deklica?«

»Devetnajst let!« deje ona; sedaj je bila silo pogumna, saj ta otroški dohtar ni bil bogvé kakov strah, to je bil navaden gosposki človek, ne posebno brdák — že goršega je videla, a grd pa tudi ne.

»Kaj pa ženin?« Koliko imaš —!?«

»Sto goldinarjev!«

»Ká-á-j! Sto goldinarjev! Pa na takov grunt, v táko imetje? Ste li neumni — ljudje?«

»Nisem li pravil!« pritrdil je zadovoljno Molek.

»Pa jaz sem kovač; s tem dovolj zaslužim;« oporeka Pávle ves rdeč v lice.

»Kovač! Haha! Kovač ni za grunt; pojdi, pojdi fant, ta je bôsa. In ne bo kruha iz te moke. Saj nimaš ničesar, to vse ni nič, za takov grunt!«

Molčali so vsi; tesno jim je bilo pri srci, jedini Molek se je veselil na skrivnem.

»Tako je, tako, gospod dohtar; jaz sem to že domá pravil!«

»In Vi tudi niste zadovoljni s tem, da se ta dva vzámeta?«

»Hm, hm, kako bom zadovoljen, ker nič ni -- nič — pravim.«

»Kaj vraga pa hodite sem mene nadlegovat, menite li, da nimam druzega opravila, nego Vaše neumnosti poslušati?«

Sodnik je bil osoren bolj in bolj.

A Mana je imela še vedno nekoliko poguma.

»Gospod«, rekla je potihoma, »pa jaz bi ga vendar vzela. Saj imava dosti oba!«

»A, ti ga imaš rada?«

Mana si je z robcem zakrila pol obraza.

»Nu, če ga imaš rada, pa ga imej — jaz ti ne branim! Toda jemala ga ne boš, dokler nima več denarja,« smijal se je kinično sodnik. »Tu je postava, postava! Mi moramo za mladoletnike skrbeti, da ne zapravljajo imetja, in ti je hočeš kar vreči stráni! To ni nič! No — sedaj ste pa opravili!«

S tem je bilo v istini opravljeno.

Šli so sicer vsi skupaj v krčmo, in tam je Molek dajal za vino; pa pili so iz početka prisiljeno, toda ne dolgo. Počasi se je vsem omajal jezik: Molek se je bahal dobrovoljno, da je vse to prej znal, stari Pečan je malo vinjen zmajeval glavo, mlada dva pa sta sedela drug poleg drugega in šepetala.

»Kaj nama mari za to!« dejal je Pávle.

»Kaj meni mari!« pritrdila je ona.

»Bova pa čakala!« menil je on.

»Saj lehko čakava!«

In tako so odšli vsi zadovoljni domóv.

Okoli božiča pa je hodil Molek silno potrt krog svojih poslopij. Pred malo dnevi stoprv je bil odnesel novo vsoto iz zakupnine za Zlatarjevino k sodišču ter domá veselo pripovedoval, da bo Mana lehko kmalu kakega graščáka jemala, toliko že ima prihranjenega. Menil se ni za to, da je deklica povesnila svoje očí, in da je žena njegova molčé gledala v stran. Vprašal ni po vzrokih temu vedenju, nego nadaljeval pripoved, kako je sodišče zadovoljno z njegovim skrbnim varstvom.

A nekoliko dnij pozneje mu je sosed Kolar zasadil jedno. Kakova je bila v svoji izvirnosti, nam ni znano, a še istega večera je Molek silo razjarjen zavpil na ženo svojo: »Zlómek — kaj pa je z Mano?«

Ko starka ni odgovorila, nego prav na kratko zmajala rame in glavo, udaril je varuh z vso močjo koščene svoje pestí ob mizo in

kričal: »Torej, kàj — tacega sem privaroval! Oh — kàj tacega! Oh — zlomek! Še tebe bi nabil, dasi te nisem še nikoli! Tako paziš, tako varuješ! No, pa le čakaj — ti in tvoja —! Jutri pojdem k dohtarju — potem se pa pripravita — ti in ta deklína!«

Sedaj je bilo pa tudi starki dovolj!

»Kaj vpiješ in razsajaš nad manoj! Nisi li sam kriv vsega? Kaj si pa govoril tedaj pred sodnikom, da tudi ti nisi zadovoljen, da bi se ta dva jemala, sedaj pa imaš, sedaj se pač bosta morala vzeti.«

Molek je malodušno povesnil glavo.

»Kaj — jaz sem kriv? Postava je taka, zakon je tak, dejal je otroški dohtar, da berač ne sme na dober grunt, da je treba imetek hraniti varovancem; — zakaj bi bil torej jaz kriv?«

»Zato ker si pritrdil! O ti si pravi, o ti si dober jerob!«

To je bilo pa odveč.

Molek je pobral kožuh, ki je ležal na klópi poleg njega — klobuk je imel že itak na glavi — in ušel iz sobe venkaj v mrzlo zimsko noč, v sneg in burjo, ki je ostro piskala krog ogla.

Drugega dné je bil že na vse zgodaj pri sodišči. Čakal je dolgo, da je prišel sodnik, in lotil se ga je takoj ter razodel, kaj mu teží srce.

Otroški dohtar se je smijal.

»Tu ne moremo ničesar pomagati!« dejal je na lahko; »kar je, to je! A možiti se vendar ne sme. Tako bogato deklè ne sme berača jemati; hočete li, da bom jaz plačeval, če se vse zapravi? Mi moramo skrbeti, da se ímetje ohrani, in to je po mojem mnenji le mogoče, ako ima ženin tudi denar. Vse drugo ni nič! Jaz ne morem in ne smem dovoliti možitve.«

»Saj jaz tudi tako pravim,« trdil je Molek, »pa ta sramota?«

»A, kaj to! To nas tu pri sodišči ne briga. Vi storite svojo dolžnost kot varuh, če ónega tožite za očetovstvo.«

»Tega pa ne! Dosti imamo, da ni treba beračev tožiti!« godrnjal je Molek.

»Kakor hočete! A možiti se ne sme. Naj čaka, da bo polnoletna, potem pa naj se moží, kakor hoče! A sedaj ne; jaz ne bom plačeval!«.

Danes zadovoljnost Molkova ni bila obila. Domá ni izpregovoril z nikomer, nego hodil je, kakor smo že omenili, več dnij silno potrt okoli. Pozneje, predpustom mu je nekolikokrat šinilo v glavo, da bi še jedenkrat stopil k sodišču; a zavrgel je tudi to. Kajti navadil se je bil polagoma misli na neizogibno sramoto, ki je visela nad njegovo hišo, na drugi stráni pa je prevladovala sebičnost, da berača ne vzame

na Zlatarjev grunt, in na — svojega. Saj je tudi to bogastvo kdaj hotel pustiti Mani.

Majnik je bil zopet tu z vsem svojim krasom. Drénova meja doli nad občinsko cesto se je bliščala v svojem cvetji kakor zlató, in roji bučel so šumeli po nji; tudi črníca nad mejo je gnala krepke vejice in na njivi, raztegneni po lehko nagnenem brdu, zibale so se poludorastle ržene bilke. Na jedni stráni pa je zopet vsak večer donel jednozvoki klic prepeljákov.

Domá pri Molkovih so pa zibali.

Stari sam ni prav znal, kako in kdaj je to prišlo, ali v kratkem se je bil navadil otročjega vika in krika, in če je trebalo, stopil je sam k zibeli, vzel malega fantiča v naróčaj, ter mu piskal ali žugal, da ga je utešil. Z Mano pa ni govoril že dolgo, dolgo ne, le od straní jo je pogledoval, kako je nema in bledolična opravljala vsakdanji posel, in vselej ga je pri tem čudno stisnilo krog srca.

Nekega večera je imel z ženo dolg razgovor. Konec je bil ta:

»Ti lehko vse popraviš,« dejala je starka, »ako le hočeš! Če ti rečeš, da ti je prav, in da je Pávle dober za grunt, potem pa pojde! I kaj bi se ustavljal! Saj je res priden fant!«

Drugega dopóludne je stal Molek zopet pred otroškim dohtarjem.

»Zdaj ste pa še Vi zblazneli!« zavrnil ga je sodnik, ko je bil óni razodel svojo voljo, naj se vendar Manica poročí s Pečanovim Pavletom. »Fant nima gotovine, nima ničesar! Povedal sem Vam to že desetkrat. Česa hočete še?«

»Jaz pa pravim, da bo dobro gospodaril — to je jedno; — potem, da je imetja dovolj, da živita dva razven tega, da si bo on s svojim obrtom mnogo zaslužil — kar je drugo; in napósled: — sramota, in pa — Mana bo umrla, ako ji ne pomagamo. Tò je tretje!« govoril je Molek jako odločno.

»Ha, ha! Neumnost, sáma neumnost! Zakaj je niste bolje varovali?«

»Varoval? Storil sem, kar sem mogel, a sedaj zahtevam, da ji dovolite, naj se omoží!«

»Jaz ne dovolim! Sedaj pa pojdite! Dovolj sva govorila!«

»Ne, jaz hočem dovoljenja!« kričal je Molek in potem popolnoma pozabil, da ni domá med svojimi štirimi stenami, nego v uradu, in s koščeno desnico je krepko udaril ob mizo.

»Čakajte — jaz Vas naučim, kako se Vam je vêsti v uradu«, zavpil je sodnik in velel Molka na šest ur odpeljati v zápor.

Kàj tacega se móžu še ni bilo pripetilo nikdar. Kričal in klel je spočetka, potem prosil, a vse zaman; urad je bil razžaljen in sodba se je morala zvršiti.

Ko so ga po šesturnem zapóru izpustili, šel je znova k sodniku. Sedaj je bil miren, a obraz je nosil bled in vsi živci so trepetali v njem.

»Prosim, gospod sodnik, ki ste otroški dohtar, dajte mi to pisano, da ne dovolite možitve moji — naši Manici.«

»To Vam lehko dam! Le kolek prinesite!« —

Starec je prišel pozno domóv in dasi ni povedal, nì kaj, nì kako je opravil, vedeli so takoj vsi, da je bila pot brezvspešna.

Nekoliko tednov potem je dobil pisan odlok, da nadvarstveno sodišče možitve ne dovoli. Pritožil se je. A mladi sodnik, kateremu je bilo silo na tem, da obveljajo njegovi ukazi, spremil je pritožbo s takim poročilom, da je bila konečno pritožba odbita.

Sedaj so vedeli dotičniki, da je možitev do polnoletnosti Maničine nemogoča. Ta zadnji udarec — odbita pritožba — ta je bil prehud. Mana je hirala, obolela in nade ni bilo, da jo rešijo smrti.

»Mana, le še štiri leta! Kaj je to?« rekel ji je nekega večera Pávle, sedeč poleg nje pri široki pêči, h kateri se je stiskala, zavita v debele odeje. Otroka je péstoval stari varuh.

»Predolgo je!« nasmehnila se je ona bolestno.

Druzega jutra je bila mrtva. —

Ko so se vračali od pogreba, postala sta stara dva, Molek in žena njegova, nekoliko trenutkov pred hišo. Notri v sobi je jokalo otročè pokopane matere; dekla ga je zibala.

Izpred hiše se je odpiral krasen pogled čez nizka brda, zaprta na desni in levi od višjih hribov, tja čez na vzvišen holm, kjer se je lesketal v svitu zahajajočega solnca bel gradič. Tam je bil sedež sodišča.

»Sedaj boš pa spet varuh temu — malemu,« šepnila je starka, in nekaj, kakor tiho, vendar ostro očitanje je zvenelo v njenih besedah, po velem lici pa so ji tekle bridke solze.

Molek je stal sprva nem poleg nje; a pri tem šepetu je dvignil krčevito svoji koščeni pêsti v zrak in zamahnil tja proti sinjemu, belemu gradiču ter dejal hripavo:

»To je otroški dohtar! Oj, ti — prekleta pravica — ki te nosi svet!« —



Kaj pripovedujejo ob Ložnici.

Spisal **M. Cilenšek.**

VI.



a starih časov je bilo neki prav čudno na svetu. Povodnih in gorskih mož je bilo marsikje videti in še dandanes slujó nekatere mlakuže in gorske otline zavoljo prebivalcev izza minulih dnij. Ta bitja so imela precejšnjo oblast in čestokrat je bilo slišati, da je zmanjkalo tega ali ónega. Ljudje so se jih bali, češ, kdo bi se družil s takim šmentom. Vedeli so marsikàj pripovedovati o njih hudobi, osobito pa o tem, kako so lepe deklice odvájali v podzemeljske svoje gradove. Poslušajte, kaj se o tej stvári pripoveduje ob Ložnici od rodú do rodú.

V neki vasi so živeli pridni možjé, dobre ženíce, čvrsti mladeniči pa tudi zale deklice. Jedna teh je bila tudi Hrušarjeva Lenčika. Nje uljudnost je bila vsakemu znana in kdor je ž njo občeval, prikupila mu se je zbog dobrih svojstev, ki so jo dičila in povzdigala nad druga vaška dekleta. Pa tudi lepa je bila, da je nje podoba marsikateremu mladeniču zmedla glavo. Ali nihče je ni rajši videl, nego Breznikov Nace. Ako ni bilo drugače mogoče, šel je na studenec materi po vode ter se oziral med potjo proti Hrušarjevim želeč, dobiti prijazen nasmehljaj. Lenčika pa je vedela zalega in pridnega mladeniča tudi ceniti in kadar je nabrala cvetlic, da ž njimi olepša podobe ob stenah, nikdar ni pozabila šopka narediti Nacetu. Tega je bil seveda bolj vesel, kakor bogvédi česa drugega. Najlepšo prihodnost in najslajše življenje si je obetal v bodočnosti, kadar bo mogel imenovati Lenčiko svojo ženko. A predno je dospel do take sreče, moral je mnogo pretrpeti.

Prišla je pomlad. Vse se je veselilo lepih, toplih dnij. Livade so zelenele in prve cvetlice prijazno pozdravljale pisane metulje, kateri so srkali slaščice po njih. Samó po visokih gorah, kakor že to navadno, ležal je še beli sneg in s curéčo snežníco napajal gorske senožeti. »Dolga je bila zima, a vendar jo je zmanjkalo«, dejali so ljudje in se veselega obraza ozirali po obnovljeni prirodi. Tudi Lenčika ni zaostala, temveč šla po travnikih in ondu nabrala lepih cvetek. Da je tudi Nace nekaj dobil, ni še treba omenjati.

Nekega dné pa se je dekle čudno vedlo. Za kar je prijelo, ni mu šlo od rok. In česa ne opazi máterino okó! »Lenčika, kaj ti je

danes, da si tako zmešana?« vpraša skrbna mati ter upre vánjo svoje oči. »Ne boš li šla danes po rož? glej, kako prijetno je pod milim nebom! Že so prihitele nekatere ptice zopet v naše kraje in pojo Stvarniku zahvalno pesem. Pojdi tudi ti in otresi se temnih mislij. Dokler ti cvetè pomlad, vesêli se; ko pa zima prikima, raduj se o mladini, katera ne pozna rçsnobe.« Tako je prigovarjala mati otroku, da bi mu razvedrila glavo.

»Pa mati, skoro vsake rečí mę je strah. Imela sem sinoči čudne sanje in kadar se jih domislim, izpreletava me zona.«

»Sanje so sanje, ki nimajo v človeškem življenji posebnega pomena«, tolaži mati in se ozira po hčeri. Skrivàj pa jo je vendar skrbelo, kaj bi inače veselega otroka moglo tako vznemirjati.

»Morda ti bo lože, ako mi vse na tanko poveš«, sili mati v deklico.

»Glejte, mati«, začne Lenčika, »sanjalo mi se je, da grem nabirat cvetlic. Kar se mi zdajci zazdi, da stojim sredi močvirja, o katerem pravite, da . . . da . . . Strah me je in kamor stopim, povsod se vse ugreza in že se utapljam. Potem pa stojim v prostornem grádu, kateregá tla pometam vsak dan. K meni hodi čuden mož ter me snubi v zakon. Jaz pa, spomnivši se Naceta . . .;« rdečica zalije nje obraz in mati se nasmeje, rekoč: »Res, čudne sanje, pa ostani danes domá.«

»Tista prejšnja tesnoba me je minula in rada bi šla pogledat za cvetlicami,« ugovarja hči proseče ter hitro dostavi: »Tolmunu ne bodem hodila blizu.«

»Dobro bo, da se razvedriš, pa glej, kam stopiš.« S temi besedami jo spremi mati do praga in se vrne k svojemu delu.

Popóludne pride Nace k Hrušarjevim v vas. Razgovarjali so se o marsičem, a vse mu se je zdelo nekako dolgočasno. Nekoga je pogrešal v hiši in večkrat se oziral proti tolmunu, kamor se je ravno videlo. Nevedé je navel govorico na bližnje močvirje. »Le poslušaj«, dejo Hrušarjev oče, »povedal ti bom pa jaz, kar so stara moja mati večkrat pripovedovali, ki so si zapomnili vsako besedo matere svoje. Pred davnim časom je stalo tu veliko jezéro. Nalil je je potok, ki je jel izvirati daleč tam za gorámi. Mnogo ljudij je utonilo, ostali pa so se naselili po bregovih. Takó je bilo mnogo let.

Nekega dné proti večeru pa nastane strašen vihar, kakeršnega se najstarejši možje niso spominjali. Hišam je odnašal strehe, drevje lomil in ruval iz zemlje in vzdigoval vodo v jezeru bajè tako silovito, da se je moglo za presledkov videti njega dno. Kdor je mogel, skril se je v varno zatišje. Grmelo in bliskalo se je strašno, vmes pa

tulila burja, da se klicanje na pomoč in stokanje obupujočih niti slišalo ni. Zemlja se je stresala, kakor za najhujših potresov. Ta bój je trajal vso noč in ko se proti jutru pomirijo razburjene sile, zbiralo se je ljudstvo, kar ga je srečno peté odneslo, na veliki pečini ter z objokanimi očmí zrlo prejšnje sreče opustošeni kraj. A mnogo se ga ni zbralo, kajti večino jih je izgubilo življenje.

Pred zbegano množico pa se postavi sivobrad mož, in ji prične tako-le govoriti: »Veste li, zakaj se je to dogodilo? Pečínski duh in povodni mož doli v jezeru sta živela v vednem prepiru zavoljo duš, ki so bile utonile v potoku in jezeru. Napósled pride tako daleč, da se zbijeta. Prvi mu izlije jezero, drugi pa podere tisto črno peč in s tem je bilo boju konec. Vse duše pa ima povodnik v nastalem tolmunu, kajti on je premagal nasprotnika svojega in ga napósled oplenil. Pa pride čas in porodí se deklica, katero ugrabi in odnese v svoj podvodni grad. Ondu jo snubi in ako mu se ne udá, rešena bo ona, in ž njo mnogo duš.« To izgovorivši izgine starček.

Ko je Hrušar izgovarjal zadnje besede, jelo se je že solnce nagibati proti zahodu. Lenčika se še ni vrnila domóv in s strahom se spogledajo vsi prisotni. Kar vsi skličejo sosede in se napotijo proti močvirju. Kličejo in iščejo povsod, toda Lenčike ne morejo najti. S strahom pa opazijo ob robu človeške stopinje, ki so vodile v vodo, a nikjer nazaj. »Uboga Lenčika, utonila je; zaman je vse iskanje in tarnanje; ne bo je več!« kričali so vsi v splošni zmešnjavi. Nace je hotel od samega obupa skočiti v vodo, a pridržali so ga; mati pa je na mestu omedlela. V tem se je vzbudil silovit vihar in pognal prestrašene vaščane v vas. Mati je zbolela, Hrušar pa osivel in si želel smrti. Kaj pa Nace? Ko je prebíl prve bolečine, svetuje mu modra ženíca, naj gre tja v góre iskat k pobožnemu puščavniku dobrega svéta. On sluša in gre. Došedšega je stari mož prav prijazno vsprejel ter ga tolažil, kolikor možno. V molitvi prebedíta noč in drugega jutra mu reče puščavnik: »Ako hočeš kdaj srečen biti, premaguj se, zapústi vas in domači kraj ter pojdi v deveto deželo. Bati se ni treba nikogar; glej, dam ti tá-le pas. Kadar se pretrga brez tvoje volje, védi, da ti je potekel čas in smeš se vrniti v domačijo svojo. V božjo previdnost pa ne sezaj, temveč ostani zvest svoji obljubi. Mogoče, da se uresniči ustno poročilo o rešitvi duš; hodi z Bogom.« Nace je šel po svetu z obljubo v srci.«

Čas je najboljši zdravnik. Bodi rana še tako globoka in skeleča, sčasoma se zaceli in vrne se vsaj po nekoliko prejšnja zadovoljnost. Tako je bilo tudi pri Hrušarjevih in Breznikovih. Sicer so mlada člo-

veka prav težko pogrešali in kadar je govorica nanesla na ljubljeno hčer, na dragega sina, vselej so očí rosile solze.

Tako je minilo pet let. Zopet je bil najlepši pomladanski dan, katerega se je vse veselilo in se prišlo ogrevat na solnce. Pogovor se zasuče na Lenčiko in Naceta. Hrušarju se utrne debela solza in z žalostnim glasom reče okolistoječim: »Danes je ravno pet let, odkar je izginila Lenčika, moje veselje in máterina radost. A neki notranj glas mi budi vedno upanje, da jo bom še videl.« Nehoté se obrnejo proti močvirju in, o čuda, od njega koraka po travnikih ženska naravnost proti Hrušarjevim. Mati spozna takoj svojo Lenčiko in od samega veselja skoro omedlí. Šli so ji naproti in se glasno veselili srečne vrnitve ter sklenili, da napravijo prihodnjega dné gostí.

In res, drugega jutra kazala je vas drugo lice. Deklice, Lenčikine tovarišice, okrasile so vse s cvetlicami in venci in popotnik bil bi mislil, da se obhaja velika svatovščina. Vse je bilo veselo, samó domača hči je ostala resnobna in često pogledavala v daljo, kakor bi koga pričakovala. Mati je to opazila in rekla Lenčiki: »Vem, koga pogrešaš; včerajšnjega dné si se izgubila ti, denašnjega pa on.«

V tem ustavi pred hišo potnik korake svoje. »To je on, Nace je!« kričé vsi križem. Zdaj je dokipelo veselje do vrhunca. Vprašanj in odgovarjanj ni bilo nì konca nì kraja. Prva je morala Lenčika povedati dogodke svoje.

»Ko tako po cvetlicah gledam,« pričné ona, »pridem nevedé v močvirje. Od strahú zavpijem in se obračam, pa vse se ugrezuje in jaz izginem s površja. Ko se zavém, stojim sredi mračnega poslopja. Oziram se na vse strani, bilo je sicer več vrat; a vendar izhoda najti ne morem. Sedaj stopi pred mene mož, prime me za roko in pelje v sobo, kjer se je vse blestelo od zlatá in dragega kamenja, le po tleh je bilo polno smetij. Tu mi se jame dobrikati in me v zakon prositi. Jaz pa jokaje odgovorim: »Pústi me, pústi; vse zastonj!« To je trajalo dolgo in ker je napósled uvidel, da njega prošnje nimajo vspeha, pridejo mu druge muhe v glavo. Reče mi: »Veš kaj, Lenčika, najlepših lepša, jaz odpotujem, ti pa kraljičica moja, pometaj te-le smeti iz kota v kot, dokler se ne vrnem.«

»To delo sem opravljala brez prestanka, kajti kar sem spravila za dné v red, ležalo je drugega jutra zopet razmetano po sobah. Nekoč pa slišim neko ječanje, sklonim se in poslušam ter čujem razločno:

»Jokajmo se, dušice, jokajmo
Solze suhe, glasne;
Tu je dežela joka, kraj 'zdih'vanja,

Ni počitka v noči, ne po dnevi.
Jeden nas razmeta, druga pometa.
Oj, neusmiljena deklica, kaj smo ti st'rile?
Nehaj, nehaj, za zastor nas zberi.«

Razumela sem in skrila smetí. Ko pa povodnik pride domóv in jaz njega ponudbo zopet odbijem, razmeče smetí po prostornem po slopji in mi ukaže prejšnje delo. Jaz pa si napravim metlo od mahú in pometam dolgo, dolgo.

Nekega dné slišim to-le pevanje:

»Oj, biser dobrote svetle,
Slušaj milo proseče glase,
Glase ubogih dušic!
Zapustila boš to službo.
Šla v človeško družbo.

Oj, pri Bogu bomo ti hvalo dale,
Nikdar tebe pozabile. Sliši mila,
Vzemi nas smeti 'sabo za plačilo.
Pri Bogu bomo ti hvalo dale
Me dušice revne, revne.«

Kmalu potem pride povodnik k meni in me jame zopet prositi roke. »Zastonj ves trud!« odgovorim mu ter zahtevam plačila za tako zvesto službo. Na njega vprašanje, kaj hočem za plačilo, pa pravim: »Te-le tebi nepotrebne smetí mi daj in domóv me pústi.«

»Vseh je preveč, polovico si vzemi, za nameček pa to-le zlatoglavnico, uhane in pas.«

Potem me izpustí.

Vse se je čudilo vstrajnosti in srčnosti rešene deklice ter ogledovalo darila.

Zdaj pa prične Nace pripovedovati o svojem potovanji.

»Zapustivši puščavnika sem blodil po neznanih deželah, in nevedé prišel v deveto deželo. Tam je bilo zlatá, kakor pri nas peska in vsega dovolj. Bivali so ondu črni velikani; jaz sem jim sezal malo nad gležnje. Ko stopam po velikem travniku, srečam velikanko, katera me pobere in v predpasnik vrže. Mislil sem, da se mi polomijo vse kostí. Nese me pod veliko drevo in ondu pred starega velikana. Nekolikokrat me pogleda in napósled reče: »Ti, maličko, ako mi hočeš služiti, dobro ti bo, inače te kar pri tej priči snem.«

»Bom, bom pridno ubogal,« trepetaje odgovorim. Zapovedal mi je nabirati bisere in plesti zlato vrv. Delal sem, kar sem mogel, da je pómlad trikrat ozelenela. Med velikani pride do boja. Najhujši je bil ujet in obešen. Moj gospodar poišče dva tisočletna hrasta, polomi

jima veje in pričvrsti tisočletno jelko nánja. Na zlato verigo so ga pripeli in obesili. Velikan je bil z mano tako zadovoljen, da mi ponudi — svojo hčer v zakon. Jaz pa se moško odrežem: »Deklice velikanke ne potrebujem, pústi me od tod; vrniti se hočem v domače kraje in dobiti sebi jednakega dekleta.« Ni se obotavljal ter mi naložil mnogo blaga.

Vzel sem palico v roko in hajdi proti dômu. Pot je bila dolga in težavna. Zabredel sem v deželo pesjanov, ki ljudí žró. Videč, da so dlakasti kakor ovce, ubijem psa in se ogrnem v njega kožo. Tako sem ubegnil. Potujem dalje in dospem do pravih ljudij. Tu skrijem svoje blagó in grem služit. Pol leta potem se mi pretrga pas, puščavnikovo darilo, in zdaj spoznam, da je napočil čas vrnitve. Precèj dolga je še bila pot, a premagal sem vse težave in tu sem sedaj v sredi svojih rojakov. Radujmo se, ko obhajamo trojno veselje« in vsi zapojó:

»Dan veselja je in petja, kdo še več želi!
In vesel te poroke, komu se ne zdi!
Junaka, rojaka slavnega Naceta
In deklice krasnolice, zale Lenčike.
Da bi bila sreča mila in ljubezen pri tej hiši,
Da v ljubezni bi živela, Bog nas usliši!«



Jeseni.

1.

Kot vé, kot vé
Oj, ptice lehnokrile,
I jaz razpèl
Bi rad perôti čile.

In z vami vsplùl
V dežele sreče, petja,
Iskàt za dom,
Za rod ubog zavetja.

2.

Gledal si ponosno, drevored,
Na vrvéčo mnóžico oholo —
Pa osúl je tvoj se bujni cvet,
Le odrévje zdaj si golo.

Strta je lepota in tvoj čar,
Divne so zamrle sanje,
Po vejevji ti ječí vihár,
Drevja tožno vzdihovanje

3.

Ptice odletele drobne,
Vtihnil pesmij zvonki glas,
Róže ljube so ocvele,
Strt prirode ves je kras.

Toda spečo to prirodo
V sanjah ziblje sladek up:
S cvetjem dičnim njo in s slavo
Božji vzbudil bo poljúb.

Srce moje, srce moje
Nâd in žêlj visòk je grob,
Nikdo pa ne bo jih vzbudil,
Nì radóst, nì svit čarob.

4.

Kakor spómladi priroda,
Srečno je srcé biló,
Kakor zdaj priroda mrtva,
Srce moje je mrtvó.

Vse je tiho, vse je némo,
V smrtnih sanjah srce spí,
Sáma solza žalovanja
Časih mir mi ta skalí.

In kakor vihár jeseni
Zavrtí nebroj perés,
V srci se pričnè gibanje,
Nâd, željâ mrtvaški ples.

Slavomir.



O tréh bratih.

Národna pripovedka iz Motnika. — Zapisal **Gašpar Križnik.**

il je nekdaj oče, ki je imel tri sine in jim je rekel: »Kateri mi prinese najlepšega ptiča, tistemu dam graščino in kraljestvo.«

Bratje odidejo ptiča iskat. Ko gredó po poti, začneta starejša suvati in tepsti mlajšega; zato se je moral od njiju ločiti in je bil žalosten, ker je moral sam popotovati. Kmalu pride do neke cerkve, v kateri se je brala maša, krene jo noter, da je zmolil par očenašev. Ko mine, gre nazaj, in na gomilah se nameri na svoja brata, ki sta odkopavala mrliča. Ta ju vpraša, kaj bosta počela ž njim. Povesta mu, da jima je bil dolžan »šmarno petico« in da ga bosta zato pretepla, ker jima je ni vrnil. Mlajši dečko jima je pa rekel: »Pustita mrtve v miru spati; petico bom pa jaz plačal za ranjcega.« Vrne jima posojeno petico, in potlej zagreneta gomilo. In so šli dalje vsak po svojem poti. Mlajšega sreča volk in ga vpraša: »Mladenič, kam greš, ker si tako žalosten?«

»Kaj čem praviti, ko mi ne moreš pomagati,« reče dečko; volk pa: »Zakaj bi ti jaz ne mogel pomagati, če meni poveš, kam greš?«

Mladenič mu pové. »Mi smo trije bratje. Nam so oče rekli, da, kateri jim prinese najlepšega ptiča, tistemu prepusté graščino in kraljestvo.«

Volk mu reče: »Pojdi naravnost po tej poti, prideš do izdane graščine, kreni na dvor, tam na steni visi ptičnik (kletka), notri je tako lep ptič, da ga na vesóljnem svetu ni jednacega. Prekrižaj in pokrôpi čez kletko z blagoslovljeno vodo in jo ročno vzemi, pa ne oziraj se, ampak pojdi ž njo modro in pogumno. Tvoja brata bosta zadrge napravila, toda ujela bosta vsak jednega vrabca.«

On gre dalje, da pride do izdane graščine; ko pride tja, krene na dvor in ugleda ptiča v kletki, kateri mu je tako dopadel, da je

kar obstrmel, toda pozabil ga je prekrižati in pokropiti. Ko je to pozabil, pa pridejo trije levi, pa ga odpodijo, pa gre prazen in žalosten preč. Zopet ga sreča volk in vpraša: »Mladenič, ali nisi dobil ptiča?« on reče: »Prišli so trije levi in so me odpodili.« Volk pa: »Zakaj me ne ubogaš? Pojdi nazaj in stóri tako, kakor sem ti rekel, vzemi kletko in ptiča ter ročno odidi!«

On gre nazaj, storí tako, kakor mu je rekel volk, prekriža ptiča in ga pokropí z blagoslovljeno vodo, vzame kletko in ptiča in ga nese očetu domóv. Onadva pa sta prinesla vsak jednega vrabca.

Zdaj oče ni hotel nobenemu imenja prepustiti, kajti mlajši se mu je zdel premlad in preotročij, torej jim je rekel: »Zdaj pojdite še jedenkrat po svetu; kateri prijezdi domóv najlepšega konja, njemu dam graščino in kraljevstvo.«

Zopet odidejo po svetu, po jednem poti, pa tako sta starejša črtila mlajšega, da se je moral od njiju ločiti; gre sam po drugem poti dalje, pride zopet do tiste cerkve, v kateri se je maša brala. Gre noter, zmoli par očenašev, ko mine maša gre dalje in ga sreča tisti volk ter ga vpraša: »Mladenič, kaj si tako žalosten in kam greš?« »Mladenič mu pové: »Mi smo trije bratje, pa so nam oče rekli, da, kateri jim prijezdi domóv najlepšega konja, tisti dobí po meni graščino in kraljevstvo; onadva sta pa iznajdena, bosta lepe konje izbrala in prijezdila domóv, jaz pa ne.«

Volk mu reče: »Pojdi po poti dalje, pa prideš do izdane graščine, zraven je hlev, notri je dvanajst konj, pojdi in vzemi jednega; pregledovati in izbirati jih nič ne smeš.«

On gre in kmalu pride do graščine, krene v hlev, pa je tepec gledal in izbiral, kateri konj je lepši in gorši. Konji so začeli bíti, komaj je iz hleva ušel, da ga kateri ni kopitnil. Žalosten pride nazaj in volk mu reče: »Zakaj me ne ubogaš, da bi ročno prvega konja odvezal, ko prideš v hlev? No, pojdi nazaj in naredi tako, kakor ti povem, pa boš srečen!«

Uboga in gre nazaj; ko pride v hlev, vzame in osedla konja, séde nánj, in gresta domóv; ónadva brata se mu na poti pridružita in pridejo skupaj domóv vsak s svojim konjem. Ali mlajši prijezdí naj goršega.

Rekel jim je oče: »Zopet ne morem med vami posredovati, ker je mlajši prijezdil najgoršega konja. Pojdite še tretjikrat po svetu; kateri pripelje najzaljšo kraljičino, njemu dam graščino in kraljevstvo.«

Gredó bratje skupaj po jednem poti iskat zale kraljičine. Pa starejša dva sta sedaj še bolj črtila mlajšega in sta dejala med sábo:

Dejva ga pretepsti in malo prevaljati, obakrat je hinavec boljše in lepše blagó pripeljal domóv, kakor midva; že zna dobro in prilizneno govoriti, bo tudi katero zalo kraljičino nagovoril, da pojde ž njim domóv.«

Res, kakor sta dejala, tako naredila, in ga tudi od sebe spodita, da gredó potlej vsak po svoji poti. Mlajši zopet pride do tiste cerkve, kjer se je maša brala, gre noter, zmoli par očenašev, maša mine, pa gre dalje. Spet ga sreča tisti volk in ga vpraša: »Mladenič, kaj si tako žalosten in kam greš?« Pa pové: »Zakaj bi ne bil žalosten, ko smo trije bratje, nam so pa oče rekli, da, kateri dobí najzaljšo kraljičino in pripelje domóv, njemu izročim graščino in kraljevstvo. Ona dva sta prebrisana in iznajdena, znata dobro vabljivo govoriti, bosta lehko zalo žensko kraljičino pregovorila, da bo šla ž njima. Jaz pa ne.«

Volk mu reče: »Pojdi tu notri v izdano graščino, tam so tri kraljičine, starejša leží v prvi sobi, na nji sedí zmaj, kateri ima tri glave; druga leží v drugi sobi, na nji sedí zmaj, kateri ima šest glav; tretja leží v tretji sobi, na nji sedí zmaj, kateri ima devet glav.

Ko prideš na dvorišče, prekrižaj in pokrôpi se z blagoslovljeno vodo, tam na steni visi star, rjav meč, vzemi ga ti in pojdi v prvo sobo; ko boš vrata odpiral, požene se zmaj proti tebi; ti pa mahni z mečem po tretji glavi, pa mu vse tri odsekaš. Kraljičina bo vstala in ti bo rekla: »Ker si tako srčen, pri Bogu mogočen, da si mene rešil, pojdi v drugo sobo, tam leží srednja moja sestra in zmaj na nji sedí, kateri ima šest glav!« Ti pa pojdi v drugo sobo, pa ravno tako narêdi, mahni z mečem zmaja po šesti glavi, in vseh šest mu odbiješ. In druga ti bo ravno tako rekla, iti v tretjo sobo, »tam je mlajša moja sestra, in zmaj na nje sedí, kateri ima devet glav, ti mahni po deveti glavi, pa mu odbiješ vseh devet.« Potem bodo prišle k tebi in te bodo vprašale: »Kaj hočeš za plačilo, da si nas rešil,« ti jim pa reci, naj s tebój gredó na očetov dóm, in si izberi jedno za ženo.«

Mladenič gre na izdano graščino. Ko pride na dvorišče, naredí, kakor mu je rekel volk, prekriža se in pokropí z blagoslovljeno vodo, vzame tisti rjavi meč, in gre v prvo sobo, kjer je ležala najstarejša sestra, in ki je sedèl zmaj na nji, kateri je imel tri glave. On začne vrata odpirati, zmaj se požene proti njemu, pa mahne z mečem po tretji glavi ter mu odseka vse tri preč.

Kraljičina vstane in mu reče: »Ker si tako srčen, pri Bogu mogočen, da si mene rešil; pojdi v drugo sobo, tam leží moja srednja sestra, ki sedí zmaj na nji, kateri ima šest glav.«

Potem gre v drugo sobo; ko je vrata odpiral, zmaj se požene proti njemu; on mahne z mečem po šesti glavi, pa mu odseka vse preč. Kraljičina vstane in mu reče: »Ker si tako srčen, pri Bogu mogočen, pojdi v tretjo sobo, tam leží najmlajša moja sestra, ki sedí zmaj na nji, kateri ima devet glav.«

On gre, in, ko vrata odpira, zmaj se požene proti njemu, mahne z mečem po deveti glavi, odseka mu vse preč. Kraljičina vstane, lepo se mu zahvali: »Ker si bil tako srčen, pri Bogu mogočen, da si nas rešil, kaj boš pa hotel za plačilo?« On reče: »Da bi mi ti hotela dati roko in srce svoje, pa biti žena moja do hladnega groba. Smo trije bratje, pa kateri bo najzaljšo kraljičino pripeljal domóv, dejali so nam oče, tistemu izročim graščino in kraljevstvo.«

Z dano besedo je bila zadovoljna in mu je dejala, da je rada njegova žena, in da gre voljno na njegov dom ž njim, »zato, ker si mene in moje sestre rešil, ko smo bile zmajem izdane.« V tem prideta óni dve notri, zahvalita se mu tudi te dve lepo, da je vse tri rešil. Potem so začeli bale navezovati in na voze nalagati. Vzamejo in naprežejo ostalih jednajst konj in odidejo proti dômu.

Volk mu zopet pride naproti in mu reče: »Mladenič, pazi in ne hôdi blizu, kjer bodo brata tvoja obešali. Če hočeš srečno potovati, pelji se ročno dalje!«

Gredó dalje, pridejo do vešal, zve, da bodo njegova dva brata obešali, usmili se njiju ter ja odkupi.

Potem gredó veseli vsi skupaj domóv. Pridejo do prepada in starejši brat reče srednjemu: »Pojdi kamenje metat notri v prepad, midva z mlajšim bova poslušala, kako globoko leti.« Sedaj gresta starejši in mlajši poslušat, kako globoko kamenje letí; srednji ga pa meče. Starejši sune mlajšega pod rébra, da se prekopicne v prepad. Pusté ga notri in se peljejo dalje proti dômu.

Ko pridejo domóv, vpraša jih oče, kje je mlajši. Povedó mu, da ga niso nič videli. Potem rečeta očetu in kraljičinam, da gresta na lov in da jih več dnij ne bo domóv. Ideta pa mlajšega čakat, ko bi okreval in šel proti dômu, da bi ga končala.

Kmalu pride k temu revežu v prepad tisti volk in ga vpraša: »Mladenič, kaj delaš tukaj?« On mu odgovorí: »Jaz te nisem ubogal in sem bil nesrečen, ker me je sunil starejši moj brat notri v prepad, kjer si ne morem pomagati.« Volk mu reče! »Če me hočeš ubogati, jaz ti še pomagam.« Pomolí mu rep, da se ta prime zánj, in ko ga privleče na pót. reče mu še: »Tukaj v gozdu seka neki kmet drva, ti pa pojdi k njemu in ga prosi in doplačaj, da s teboj obleko zamenja;

ker tvoja brata te čakata na poti, mislita te ustreliti in zaklati, jeden ima jeden nož in dve pištoli, drugi pa dva noža in jedno pištolo, potlej te pa ne bosta poznala, ko boš v kmetski obleki mimo njiju koračil.«

»Ko prideš domóv, pojdi v hlev in se ponudi oskrbniku za hlapca, da boš konje krmil in snažil, ker pri tisti graščini živina ne pije in ne jé in se revno redí, zato ker pravega človeka ni domá. Tebi pa ni treba nič kónj napajati, krmiti in čediti. Dobodi tri jednoletne leskave šibe, pa vsako jutro vsakega konja trikrat udari ž njimi, pa se ti bodo tako dobro redili, da te bodo izpraševali: »Kako ravnaš s konji, ker jih ne krmiš in ne napajaš, pa se ti tako dobro redé?« Ti pa reci: »To že Bog tako dá.« Kadar te pride tvoja izpraševat, primi jo za roke, pelji v sobo k svojemu očetu in jim povej, kaj sta tvoja brata naredila s teboj, pa prosi jih, da ja očno ukažejo smrtno kaznovati, če ne, bosta še oba nesrečna z očetom. — Zdaj moreš pa mene končati, da me boš rešil, ker jaz sem duh tistega mrtveca, ki si ti petico plačal záme.«

Mladenič mu reče: Jaz te ne morem končati, ker si meni dosti dobrega storil in me smrti otel iz prepada«. Volk pa odgovorí: »Če me ti ne boš, zmanem pa jaz tebe v prah in pepel!«

Mladenič vzame meč, odseka mu glavo preč in bel golobček zletí proti nebu.

Potem krene v gozd, kjer je sekal kmet drva, in ga prosi, da bi menjala z oblekami Kmet mu dolgo ni verjel; menil je, da se tuji gospod šali. Ko mu pa pové vzroke, preobklečeta se, in ta gre svoj pót proti dômu. Gredoč je videl brata, ki sta ga čakala; imela sta ravno tako orožje, kakor mu je povedal volk. Pa je srečno mimo njiju koračil, ker ga nista poznala, ko je bil v kmetski obleki.

Ko pride domóv, krene naravnost v hlev, ponudi se oskrbniku za hlapca. »Prav rad te vzamem«, reče oskrbnik; »pri naši graščini živina ne jé in ne pije, gotovo zato, ko ni pravega hlapca.«

On gre zdaj v hosto, odreže si tri jednoletne leskave šibe in gre nazaj v hlev k svoji živini; udari vsakega konja po jedenkrat na dan z vsemi tremi leskavimi šibami, pa mu ni bilo potreba krmiti, napajati in snažiti.

Živina se mu je začela lepo rediti, da je je bilo veselje pogledati. Ljudje so jo hodili gledat in hlapca izpraševat: »Kako krmiš, da imaš tako lepo rejeno živino?« On je dejal: »To že Bog tako dá«.

Jedenkrat pride tudi mlajša kraljičina, njegova zaročenka, katero je rešil v tisti izdani graščini, kjer je na nji sedèl zmaj, ki je imel

devet glav, v hlev, on ji pokaže živino in da ima vse lepo urejeno po hlevu. Potem jo prime za roke, pelje jo v sobo k očetu svojemu ter mu povè: »Preljubi oče moj! Jaz sem mlajši Vaš sin, ki sem te tri kraljičine v izdani graščini rešil, konje in drugo blagó dobil in proti dômu peljal: gredoč pridemo do vešal, kjer so mislili usmrtiti moja dva brata, jaz revež ja odkupim, in gremo veselo proti dômu; užíl sem za to dobroto neusmiljeno nehvaležnost, gredoč me z zvijačo suneta v prepad, da bi bil tamkaj konec vzel, ko bi me dobrotnik moj ne bil otel; potlej sta me šla čakat, ko sta že došla na Vaš dom, in sta Vam dejala, da gresta na lov, pa sta menila mene končati. Bog je dal, da sem srečno koračil mimo njiju, in da sem še živ. Zatorej Vas prosim, da obá ročno in ostro kaznujete!«

Ročno ukaže oče svoje dva hudodelna sina v ječo zapreti in obsoditi na smrt.

Zviti buči jim ponoči iz ječe utihotapita ter jo pobegneta v planine; ondu začneta zbirati malopridne ljudí v tolovajske čete. Starejši je bil njih poglavar, drugi pa njegov namestnik. V zemlji si napravijo lepa in umetna bivališča, kakor kraljeve palače. Vhod v zemljo pa se ni nič poznal. Kateri možje so jima, samó za njiju dva, drug skriven izhod naredili, te sta pa vse na skrivnem pomorila.

Potem so po okolici plenili, da je bila groza in strah. Ljudje se kralju pritožijo, da, če tolovajev ne poloví in ne ukrotí, jim tukaj ne bode prebiti, da se bodo mogli zavoljo njih izseliti v druge kraje.

Kralj tolovajem napovè vojsko. Ko se boj začne, vselej tolovaji kraljeve vojake premagajo. Sedaj uvidi kralj, da jim drugače ne bo kos, kakor da planino z vojaki obkoli, kakor sovražnika v trdnjavi, da ne bodo od nikoder dobili živeža. Res jo obkoli in kmalu jim poide živež.

Tolovaji začnó poglavarjema pretiti s smrtjo, da morata, ko sta jih zbrala, skrbeti za živež. Lasje se jima začnó ježiti, na tihem položita tleče gobe na smodnik, potem se po skrivnem izhodu spravita na dan. Druge je pa zadela strašna usoda smodnika. —

V tem premišljujeta: »Kaj bova pa zdaj počela?« Starejši je rekel: »Jaz pojdem v samostan k menihom.« Drugi pa gre na neko graščino služit za postreščeka. Ko so obhajali jedenkrat na graščini gostí, on je gostom jed nosil na mizo; menili so se razno in tudi to, kakšen velik greh je ljudí moriti in pleniti po nedolžnem. On je pa to čutil in vest se mu v srci obudí.

Drugi dan gre k izpovedi; za pokoro mu naložè izpovednik, da mora hudodelstva svoja povedati gosposki, da druge pokore ni zánj. Vestno

opravi naloženo pokoro, gosposka ga prime, denejo ga v ječo in obsodijo k smrti.

Mašnik pride k njemu v ječo, da bi ga izpovedal in obhajal, in pripravil za smrt. On je pa rekel, da želí tega in tega meniha, da ga previdi za zadnjo uro.

Res pošljejo po meniha, katerega je želel. Ko pride v ječo, reče mu: »Ljubi brat, kaj si mislil, da si povedal, da si hudodelnik, zdaj boš pa mogel umreti!«

»Pomagaj mi, ljubi brat, če je mogoče!« reče jetnik, »da se rešim smrti.«

»Jaz ti že pomagam,« reče menih; »toda ubogati me moraš. Jaz bom prišel tri dni vsak dan k tebi in bova pod pričnami jamo izkopala; tretji dan pridem k tebi z Bogom in ti bom skrivaj prinesel meniško obleko, da jo oblečeš, potlej skozi jamo pobegneš in se zunaj med ljudí zamešaš. Jaz pa pojdem z Bogom nazaj in porečem ljudem, da je jetnik pobegnil, in potlej pojdeš z menój v samostan; tukaj bova rekla, da si iz tega in tega samostana.«

Naredita tako, kakor sta se zmenila. Potem se kmalu v samostanu naveličata redovnega in pobožnega življenja in rečeta med sabo: »Pojdiva in pobegniva od tukaj, kdo bo zmerom molil v tem zidovji, ko nama ni treba.«

Neko jutro zgodaj vstaneta, pobereta na tihem svojo prtljago, pa gresta v božje ime, da nikdo ni védel, kam.

Gresta daleč po svetu, prideta neki večer do izdane graščine, kreneta noter, v sobi je bila jed in pijača na mizi pripravljena za dve osebi. Deneta svoje rečí v red in sedeta za mizo, pijeta in jesta in se razno pomenkujeta. V tem je ura jednajst, pridejo noter hudi duhovi, sédejo za mizo, vzamejo karte v roke in začnó igrati, pa tudi tema dvema rečejo; starejši jih je takoj ubogal in tako premeteno igral, da so duhovi vso igro izgubili. Ko niso imeli več denarjev, rekli so mu, naj bi jim jih posodil, ta je pa rekel: »Če nimate denarjev, pa nehajte igrati!« V tem je začela ura biti polunočí. Hudi duhovi pa izgubijo svojo moč.

Drugi dan gresta dalje, prideta v tuje kraje, tukaj kupita veliko gospodárstvo in starejši je potlej tukaj kraljeval do smrti.

Srednjemu je pa v glavo padlo, krene nazaj na izdano graščino in méni, ker je bil tukaj moj brat srečen, utegnem biti tudi jaz. Ko pride v sobo, pogleda na mizo, ker je bilo pripravljeno piti in jesti za jedno osebo. Séde in željno použije pripravljeno jed; potem léže v posteljo ter sladko zaspí.

Jednajst ura odbije, pridejo noter tudi hudi duhovi, za mizo sédejo, vzemó karte v roke in začnó igrati, pa tudi temu rečejo, naj gre, »saj ti nas ne boš vigral kakor tvoj brat,« On vstane in gre, pa kmalu niso imeli več denarjev. Prosijo ga, naj bi jim jih posodil, pa jim je dejal: »Če nimate denarjev, pa nehajte igrati!« Drugi duh mu reče: »Če tri večere v tej izdani graščini ležiš in z nami igraš, pa vsak večer vigraš, rešiš jo in dobiš, da boš potlej tukaj kraljeval.« On je pa res bil tukaj vse tri večere, in vsak večer je duhove vigral. Tretji večer so mu pa dejali: »Nocoj je pa tvoja smrt, ker nam tako prevzetno in ošabno odgovarjaš!« Pa so ga začeli mučiti, kmalu je začela ura biti polunočí, in duhovi izgubijo svojo moč. Pa je imel mir. Léže v posteljo ter sladko zaspí.

Zjutraj, ko se dan naredí, vzbudí se in vstane; pogleda okoli sebe, vse vidi novo, veličastno, krasno, kakor v kraljevi palači. V tem prideta dve kraljičini noter, zahvalita se mu, da je bil tako pogumen, »da si nas rešil, zato pa, katero hočeš lehko izbereš za ženo.« Potem napravijo zaroke, in kmalu poroko in ženitnino, na kateri ni bilo veselja nì konca nì kraja. Srečno veselo je kraljeval, ker je imel dosti denarjev, do svoje smrti. — Vsi trije bratje pa niso védeli jeden za druzega, kako kateremu gre, živeli so srečno na zemlji vsak do svoje smrti.



Slavjanska pisma,

Piše **dr. Fr. J. Celestin.**

II.*)

Resno je življenje: ono ni le dolina solz, še menj pa je srečna zemlja večne radosti in ne bode — nikdar. Brez dvojbe je življenje v obče težka borba: za svoj obstanek mora se boriti vse živo do najnižjih organičnih vrst. Novega tu ni nič: učenjaki so sedaj stvar le bolj sistematično pojasnili, in širjemu občinstvu se je zdelo, da so mu odkrili kar čisto nove resnice, nov svet. Človeške strasti so dobile večji prostor in neko upravičenost, vse plemenito pa, za čemer so težila tisočletja in uživala najlepše veselje v dosegi le jednega dela tega, kar nas povzdiguje ter je bil, je in bode

*) V I. pismu je popraviti nastopne tiskovne pomote:
Na 609. strani v 6. vrsti od zgoraj stoji mora, namesto more,
» 609. » v 16. » » zdolaj » neznaniti, nam. seznaniti.

največji ponos človeštva: vse to je izgubilo nekaj svoje cene. Naše moralno obzorje jelo se je temniti: trdosrčna sebičnost smelo povzdiguje glavo in hiti v oni vrtinec strastij, kjer ni sreča domá. Prava sreča je tudi naša korist, in globokomiselni možje n. pr. J. St. Mill, ki je pisal o načelu koristi, da vlada na svetu, niso mislili ozke trivijalnosti, ki prezira morálo in le za slepo srečo drví: oni niso izključili, mari zahtevali ljubezen do bližnjega, niso izključili naše vere, naših nad. Ali površna trivijalnost tega ne umeje, in večkrat najmenj ravno tedaj, če se šopiri pod zastavo modernega napredka, onega sijajnega, zunajnega napredka, ki ga navadno gloje črv nestalnosti, neomejene, divje sebičnosti. Taka sebičnost uničuje socijalni red, četudi v liberalnih frazah obeta svobodo in bogastvo, širi pa pokvarjenost in liberalno hinavstvo, množi število bogatih lenuhov ali pijavek, siromaštvo mas in — bajonete.

Vse to vpliva tudi na mlado slovanstvo ter je strupi in slabí, najbolj seveda inteligencijo. Sicer pravi dober poznavalec (Mackenzie Wallace), »da ne ve na svetu za drug človeški razred, ki bi rajši prejemal človekoljubne ideje, kakor ruski omikani stanovi«, in to nas veseli in tolaži, ali nas ne sme utopiti v morje lene fraze o slovanskih vrlinah in krepostih: vsaka krepost potrebuje hrane, da ne opeša, fraza pa goji le površnost, oholost in zatira pravo vrednost. Slovanstvu je že mnogo škodila. Človek si jo igraje prisvaja, ponaša se ž njo, kakor s čistim zlatom, navdušuje se za njo, kakor vidimo. Čisto zlato resnice in prave omike je le plačilo za dolgo, resno, pošteno delo. Tako delo uči človeka, da spoštuje samega sebe in druge, ki so vredni: ono oplemenjuje duh in srce, varuje zmot, ubija stoglavega zmaja človeške pohlepnosti. Ko bi delo bilo naš slovanski idejal, storilo bi slovanstvo odločen kulturni korak, našlo bi samo sebe v stalnem napredku negospodujočih razredov — kakor je to bilo in je v obče na zapadu — ampak vsega slovanskega sveta do najnižjih razredov, oni korak, za katerim teže najboljši ljudje tudi na zapadu. Vsestransko delo bi omejilo do mej potrebnosti in vodilo bi spekulacijo, odstranilo bi pogubni parasitizem: sedanje oderuštvo in robovanje narodov in držav kapitalizmu sploh. Gospodujoči kapitalizem je s pomočjo pravnih verig postavil vse zapadno društvo na drugo podlago najprej in najbolj v gospodarskem življenji. Novejši izumi mu močno pomagajo, izumi, ki so ponižali zaslužek mas. Mašine so moškega odstranile od marsikaterega dela in vzele si ženske in otroke tako, da vsi skupaj ne zaslužijo časi toliko, kolikor je prej zaslužil oče sam.

Moderna produkcija ponižala jim je zasložek do minimuma bivanja. Zato je mogel reči J. St. Mill (v načelih polit. ekonomije), »da ne vemo, če so vsi dosedanji mehanični izumi olajšali vsakdanji trud le jednega človeškega bitja.« Mi sami vidimo, kako vidno pada blagostanje mas, in stari ljudje nam pripovedujejo o življenji pred letom 1848. stvari, ki se nam skoro neverjetne zdé, ali imamo mnoge nedvojbene pismene dokaze prejšnjega večjega blagostanja mas. Površno pa bi sodil, kdor bi mislil, da so si narodne mase same temu krive, da ljudje sedaj ne znajo živeti skromno, da niso več tako pridni, ko so bili itd.: temeljni vzrok je v tem, da se je premenila podlaga, vse drugo je postransko. Kapitalizem je za dobiček že dolgo uničeval človeške čute, on je ploskal in ploska, če se preliva nedolžna kri, kakor je to priznal dober kristijan William Howitt: »Barbarstva in strašnih nasilij tako imenovanih krščanskih plemen v vsakem kraji svetá in proti vsakemu národu, ki so si ga mogla podjarmiti, ne nahajamo v nobeni dôbi svetske zgodovine, pri nobenem plemenu, tudi ne pri najsurovejšem, neusmiljenem in brezsramnem.« Nekoliko se pač smemo tolažiti mi, da so ravno v angleškem parlamentu večkrat poudarjali trezni ljudje in dobri domorodci, da so Rusi Angležem najbolj nevarni v tem, da si znajo pridobiti zaupanje tujih plemen, ker po svojem značaji niso oholi in ne prezirajo »nižjega človeka«. Dà, sedaj moremo še reči, da kristijanski čuti živé v slovanskih masah, ali tajiti si ne smemo in ne moremo velike nevarnosti, ki je v tem, da posebno k nam manjim prodirajo duševni in gospodarski vplivi, ki nam narivajo težko borbo za obstanek, pa tudi že časi žalostno obupanje nesrečnežev brez lastne krivnje. Ali se morda motim? Kako sladka tolažba bi bila taka zmota!

Skrivati pa si svojega stanja ne bi smeli. Pa vendar imamo v slovanstvu dosti primerov, da se rodoljubi resnice bojé. Ali še bolj žalostno pa je, da gola sebičnost posameznikov kar preganja resnico celo — tujcem na ljubo in korist kot pokorna igrača njihove ohole sebičnosti. To so žalostni znaki naše nezrelosti in nestalnosti. V svoji celoti jih slovanstvo sicer odločno obsoja, obsoja glasno pred svetom zaslepelost ali pokvarjenost, in to je najmenj, kar mora storiti. Naša vest mora biti budna, občutljiva za vsako zmoto. Ako ljubezen pravice in vsega plemenitega ne prešine slovanstva, ako ga ne napolni energični prezir in sovraštvo vsega, kar nasprotuje plemeniti ljubezni in pravici, kaj bodemo storili záse in za človeštvo, zakaj je dal Bog, da

»Največ sveta sinovom sliši Slave«,

da stojimo tu »na strah vragám« mi, ki krivice ne želimo nikomur,

a želimo in zahtevamo le pravico záse, da moremo mirno, kulturno napredovati?

Vemo sicer, da smo še nezreli, nestalni, da je neprijatelj posejal ljuljiko med našo pšenico in se veseli, če smo nezložni, če nam rane krvavé, ali zdravi kulturni napredek je naš prijatelj: on nas osvobaja, on nas primlje ko mlajše brate v svoje kolo in se ne boji o belem kulturnem dnevi — nočnih strahov. Le sami se ne smemo zapustiti, ne smemo cepiti in drobiti svojih teženj na svojo škodo in na radost neprijateljev. Zapuščamo se pa, če se pogrezamo v svoj plemenski mikrokozem, in mislimo, da smo veliki, pa nečemo videti drugega sveta, ki nas pomiluje ali se pa — smeje in nas izrabljuje, kolikor samo more. To je naša velika slabost.

Mi stopamo v kolo omikanih narodov sedaj, ko pri njih samih duševna produkcija gubi oni produktivni sklad celotnega razvitija z jedne strani za to, ker strankarski interesi to zahtevajo, z druge pa za to, ker ogromna produkcija vodi k fragmentarični specijalizaciji tako, da tak fragmentarični specijalist gubi preglednost celote in vrednosti lastnega dela za to celoto: tiskajo se potem pri narodiči, ki kakor lačen kruha potrebuje dostopne, razumljive in koristne za narodno življenje duševne hrane, stvari, ki so s stališča fragmentarične specijalizacije morda učene, ki pa — jih niti $^1/_{1000}\%$ inteligencije ne čita. Take specijalizacije pa se poprijemljejo mnogi, ker se »med svojimi« najlaglje dobi glas »učenjaka«, čeravno je stvar tako dolgočasna, neprobavljiva in pisana s tako visoko učeno važnostjo, da, ko izleze med »učeni svet«, za »pet kriščevih ran« ne dobiš človeka, ki bi se žrtvoval in jo čital ter napisal nekaj o nji. Moraš lepo sam sebi peti — slavospev, ali pa mora brez njega stvar utoniti v veliko morje pozabljenosti, dokler se ne najde zopet specijalist, pa jo radi »pregleda literature predmeta« izvleče na dan, da se koj pozabi stvar in pregled itd. do poznih rodov. Korist takega dela je $=0$, škoda pa velika, ker táko delo odvrača od silno potrebnega produktivnega narodnega dela. Le fraza dobiva, če se sodi bogastvo literature po številu knjig in razprav ter njihovih naslovov, dobivajo oni, ki svoje glave polné s praznim učenim napuhom. Kdor bi se hotel napiti iz tega studenca, godilo bi se mu kakor čudáku, ki bi v suhi puščavi čakal iz suhega peska hladne vode.

Naši slovanski učenjaki se pač ne bi smeli odlikovati s štetjem peska v Sahari. Ni to naš mož, ki hvali tuje narode, za slovansko preteklost, sedanjost in bodočnost pa nima zmisla: vse to se možu ne zdi zanimivo, ker niso tujci mnogo napisali in nahvalili se o tem. S

tujimi vzori stopa v resno življenje, z njimi živí in dela, če kaj dela za narod. Ravno to je velika krivica naši nestalnosti, vsled katere, četudi delamo (v tujem duhu) ne moremo najti dosti trdih tal pod seboj, tal, na katerih bi se našlo vse slovanstvo negledé na razlike; zgodovinskega razvitja, jedino na katerih je mogoče stalen, slovansk napredek. Slovanska vzajemnost je ona beseda, ki bi bila čisto zlato, ko bi v slovanstvu oživela. Ali do sedaj nas preveč odvračajo od pravega pota tuji vplivi in lastne slabosti. Toliko smo pa vendar napredovali, da smo si vedno bolj v svesti tega pota, najbolj pa v stiski in nesreči: malo čuden, pa čisto slovansk je ta pot k vzajemnosti, trnov pot trpljenja, bridkih izkušenj in nesreč. Najdalje od vzajemnosti so še vedno Poljaki, ki so za Duchinskim dolgo trdili in deloma še trdé, da so Veliko-Rusi turansko torej neslovansko pleme, ali pa, da so Poljaki izbrani narod med narodi. Kdo bi jim tega ne želel, da le vidi pogoje za to! Ali šovinizem in slepo sovraštvo ne delajo izbranega naroda: »Tam, kjer šovinizem išče naslona samo v preteklosti in v nezdravih slikah domišljije: samo je neumen in gnusen.« To so ostre ali resnične besede tudi nam dobro znanega prof. J. Boudouin a de Courtenay (Z powodu jubileusza prof. Duchinskiego, Kraków 1886), ki poljski narod gotovo ljubi. Trezni poljski časopis »Kraj« pa priznaje, da je bila v nesrečen čas izrečena ideja, »da smo mi (Poljaki) izbrani narod.« Kako so laskali Poljakom, nekateri iskreno, premnogi neiskreno le za to, da jih odvrnejo od slovanstva in jih — laglje uničujejo. Nesrečni romantizem poljske inteligencije je poljskemu narodu silno škodil: ravno on mu je po razdelitvi Poljske na to nesrečo potisnil na mučeniško čelo še trnov venec. Verski fanatizem pa je žalibog rad podpihaval ta romantizem, kakor to priznavajo mnogi, pa tudi poljski zgodovinar Bobrzinski (Dzieje Polski w zarysie), ki čisto iskreno in brez navadnega poljskega doktrinarizma opisuje »vso nesrečo, ki so jo zakrivili jezuitje društvu in državi, ubivši svobodo misli, razvivši verski fanatizem, postavivši korist Rima nad narodno korist, kar je gotovo tudi pospešilo pad Poljske.« Bridke besede! Poljaki so se tedaj najbolj zmotili, ko so začeli prenašati svoje središče iz zapada tja na slovanski iztok — radi borbe s pravoslavjem. Ta žalostna, tudi krvava borba kristijana proti kristijanu je laskala poljskemu samoljubju in tragični lahkoumnosti, s katero so v tej borbi zanemarjali vitalne svoje politične in gospodarske interese cepili se od svojega naroda, ki vsega tega ni razumel, cepili se pod tujimi, posebno francoskimi vplivi tudi med seboj, ker je bilo med

njimi mnogo prostomiselnikov (celo prostih zidarjev), ki so borbo s pravoslavjem veli le s čisto političnega stališča. Tako so izgubili Poljaki čvrsto podlago v nedvomno poljskih zemljah, a med Malo- in Belo-Rusi ter Litovci je niso mogli dosti pridobiti in utrditi. Ali utrdili so si povsodi element, o katerem Bałucki v svoji povesti: »Żidówka« (Warszava 1886) piše z živim realizmom tako, da čitatelj vidi, da se semitsko pleme s poljskim narodom stopiti ne more in sicer tudi za to ne, ker tuje pleme samo tega ne želí, četudi časi drugače govoré. Tega si poljski rodoljubi gotovo niso želeli in si ne želé: oni bi z veseljem pozdravljali vsako sočutje in sodelovanje poljski stvari in so si mnogo obetali od združenja domoljubja in kapitala. Pojedini slučaji domoljubne požrtvovalnosti so jih motili.

Motimo se v obče preveč lehko, najlaglje pa oni, ki postanejo »samostalni«. Sosedne velike države si lehko pridobe pretežen vpliv in ni fraza, če se govorí, da se državica veliki državi sama vspešno vpirati ne more, če mogočna soseda hoče rabiti vsa — četudi mirna — sredstva, ki jih ima. Če so si interesi nasprotni, ali pa tudi, če vladajo politični predrazsodki, da se »mali prijatelj« ne sme ojačiti: rabijo se vsa sredstva za pridobítev vpliva: budí se posebno vspešno pripravni šovinizem, ker ljudje se ga napijó kakor ópija ter se strastno radi naslajajo — domišljijami, ali pa prebrisanci zlorabijo domišljano zaupljivost svojih sodržavljanov za svoje osebne interese. Iz sanjarij se prebujajo zaupljivci s težko glavo in praznim žepom: dobri prijatelji so poskrbeli za slan račun od milostivo dopuščenih sanjarij in so zadovoljni, če dobivajo od narodne dojne kravice — smetano in sir, sirotka pa ostaje narodu, da more »sijajno in slavno« napredovati, ker je svoboden, moder in strašno — kulturen, da je le misel o slovanski vzajemnosti in podpori težek greh in razžaljenje za takega kulturnega velikana. Če se med seboj kavsajo in sovražijo radi sirotke, ki je bila milostivo ostala narodu, to nič ne dé: saj je kulturna ta borba in to sovraštvo, in omikani, napredni prijatelji ponavljajo jim dan na dan, da kultura cvete pri njih »z nenadejanim sjajem« in da jo radostno pozdravlja ves zapadni svet. Novi, oslepljujoči sjaj privlača cele tolpe kulturnih navdušenjakov: dragi gostje slovanske gostoljubnosti dobivajo žlice in posedajo okoli sklede uboge narodne sirotke in so tako ljubeznivi, da jedo, jedo, četudi narod — nima kaj jesti. Nikoli pa se ne sme dogoditi, da lačen siromak, ki nima žlice in ne sedi za mizo, poprosi tudi za se malo sirotke: to bi bilo strašno barbarstvo, strašen udarec kulturi. »Kaj, da bi se drznil kulturni divjak na kaj takega? Ne, to ne sme biti! Mi vržemo predrznega bar-

barja na kamen našega kulturnega mlina, zmeljemo ga v droben prah in razsipljemo grešni njegov prah z groznimi kulturnimi kletvami na vse štiri strani širokega sveta. To naj vé, to naj si zapamti raztrgani berač (njegova smetana in sir pa sta jako dobra), ki od naše velike milosti dobiva, če že nič drugega, vsaj — zrak, dober kulturen zrak. In človek je v svojem domu, kraj svoje mize ponižen in pokoren — berač, in je srečen, če dočaka milost, da sme pri vratih gledati, kako drugi jedo iz njegove sklede njegovo jed. Saj to je blag, kulturen zakon, on to vé, in je srečen, srečen! Srečni pa so tudi dobri gostje za njegovim stolom, in četudi so zelo lačni plemeniti možje in še bolj žejni, spomnijo se vendar časi tudi gospodarja, ki ne je in ne pije, ker — ne sme, spomnijo se, da so mu bili velikodušno prepustili nekaj čistega kulturnega — zraka in za »desertom« vstaje med njimi in govori učeni predstavitelj človekoljubnih teženj, govorí goreče, prepričevalno, da zahteva čast tisoč- in tisočletne kulture, da ona ne pozabi barbarjev, če so lačni, ter jim iz dobrega čisto čistega kulturnega zraka, samo zraka, da si siromaki želodca ne pokvarijo, izpeče kruh in da jim iz njega curi blag studenec kulturne — vode, da napredujejo vse dalje in dalje, dokler ne dosežejo one idealne kulturne stopinje, da bo vsak iz njih imel — iz čistega kulturnega zraka pečeno pišče v svojem lonci. —

Gospodar za vrati čuje svojo bodočo srečo, in se v blaženstvu topi pa lakoto trpí. Pravo mu je, zakaj pa trpi!

Ne motimo se: nas še ne spoštujejo, ker ne vidijo dovolj realne moćí, ne vidijo jasne, jedinstvene kulturne težnje in — dela. Ko bi slovanstvo imelo že jasno táko težnjo, da bi ona naše kulturno delo objedinjavala in dajala mu odločen smer in zmisel: takoj bi se rešilo mnogih in najneznosnejših nasprotnikov, ki se sedaj zaletujejo v nas kakor komarji. Mislijo si: motimo jih, sipljímo klevete na klevete, zadržujmo njihovo razvitje, kolikor in dokler le moremo: to zahteva naša čast in korist. Če vspejemo le še nekaj desetletij, bode tudi to za nas velik dobiček.

Teorije v borbi za obstanek napolnjujejo naše nasprotnike z divjo, brezobzirno energijo in ono lokavostjo, za katero je sposoben le človek brez moralnih načel. Mi pa verujemo, da pravica ní prazna beseda, mi se nadejamo, da nas bode ona vodila in jačala, ona nam dajala vstrajnost v borbi, in kazala nam najboljša, najkulturnejša sredstva, da si priborí slovanstvo človeške pravice. Čim brez obzirnejši in nemoralnejši so naši nasprotniki proti nam, tem menj bodo imeli trajnih vspehov, tem bolj zahajali v gnili zrak pokvarje-

nosti, tem hitrejši in večji bode naš vspeh, ako slovanstvo uvidi jasno svoj položaj, ako si za vodilo vzame delo in krščansko načelo, ono načelo, ki bode tudi zapadu, v katerem brez dvojbe vre in kipi socijalno vprašanje, dalo moč, da pripomore njegovemu kulturnemu rešenju in se zopet postavi na temelj zdravega razvitja brez pogubnih krajnostij. Brez borbe pa si slovanstvo tega načela ne bode očistilo zgodovinskih peg, ki so se ga poprijele, ne bode se ubranilo prodirajočemu si zapadu brezverju ali pa oni verski intoleranciji, ki je v preveliki gorečnosti in brezobzirnosti zakrivila jako mnogo zla. Brez težkega dela in borbe na vsakem kulturnem in političnem polji slovanstvo ne more napredovati v svojem duhu kakor poseben tip. Mi se načelno ne delimo od zapada, ali vidimo, da je slovanstvo kakor celota živelo in razvijalo se drugače ko zapadni svet, da se v zapadnem slovanstvu v obče niso iz narodnega življenja razvrli društveni obliki, kakor jih vidimo v zgodovini, ampak so nasledki posnemanja zapadnega življenja ter so ravno pri Čehih in Poljakih, t. j. pri onih narodih zapadnega slovanstva, ki so svojo individualnost v zgodovini brez dvojbe najbolj razvili, rodili plod, ki jasno dokazuje, da elementi življenja teh narodov vendar niso bili in niso samo zapadni, da je tu bilo nekaj odločno svojega, slovanskega. Ti zgodovinski pojavi so n. pr. husitstvo in češko moravski bratje z jedne, z druge strani pa poljska demokratija plemstva. Da ni kulturno vspelo nì jedno nì drugo, tolmačimo si lehko tako, da so se tu slovanski in zapadni elementi mešali tako, da niso mogli prevladati nì jedni, nì drugi, pa je ravno to prouzročilo nevspeh v slovanskem zmislu: pri českih bratih vidimo težnjo za duhom krščanstva, kakor ga imajo evangelija, pri husitstvu in poljski demokratiji pa je bila slovanska ona težnja, da se ne razvija zapadno feudalstvo tuja, neslovanska, pa je bila izključnost, ki se je bila razvila gledé »chłopov«, ki so bili tlačani po zapadnem obliku.

Da je tudi ostalo zapadno slovanstvo bilo ohranilo si do sedaj precej svojega, mnoge pravne običaje in ustanove n. pr. dedno pravo, zadruge itd. stori marsikaj posebnega: vse to so jasni elementi posebnega tipa. Pa tudi prebujenje in razvijanje zapadnega slovanstva v novejšem času vrší se na svoj način, kakor vsak lehko vidi, tako, da je pač glavna črta tega razvitja: prebujenje vsega naroda kakor jedne organične celote, česar pri zapadnih narodih ní, kjer sta delavec in kmet vedno stala in stojita na strani.

Da ima vse pravoslavno slovanstvo svoj tip, je pač vsakemu jasno. Smemo torej v obče trditi, da je po vsem svojem razvitji in značaji slovanstvo poseben kulturen tip, ki sicer nima še popolnega kulturnega jedinstva, ki pa kaže da je to jedinstvo mogoče in da se uveti zanj veselo množé z našim probujenjem in jačanjem — brez vseh strahov, ki si jih zlobno izmišljujejo sovražniki, ker imajo slabo — vest.



Duhovniki slovenski pisatelji.

O proslavi književne petdesetletnice Davorina Trstenjaka.
Spisal **Andrej Fékonja.**

Slavjanski vladika prevzvišeni Josip Juraj Strossmayer pravi v svojem pismu do ljubljanskih bogoslovcev dné 18. feb. 1885. l. med ostalim: »Meni su braća Slovenci vele mili, a navlastito neumorni svećenici Slovenije, koji s ponosom mogu gledati na svoj rad; jer samo njihovim trudom je slovenski puk probudjen i prosvjetljen.« — Pač lepa, dotičnike jako časteča svedočba od strani najslavnejšega sedaj živečega cerkvenega poglavarja Slavjana.

No, zaslužnega delovanja v slovenskem ljudstvu našim duhovnikom tudi pri nas nikdo ne zanékuje; temveč splošno se priznava znamenitost duhovščine slovenske v národnem oziru. Mislim torej, da mi se ne bode zamerjalo, ako v naslednjih vrsticah nekoliko izpregovorim o posebni stroki duhovenskega poslovanja: o duhovnikih kot slovenskih pisateljih*). Čast vsem pravim domoljubom slovenskim, katerega koli stanja in zvanja, od najstarejših pa do najnovejših časov! Živeli vsi pošteni delavci na književnem polji našem: pesniškem, pripovednem, naučnem, znanstvenem! Slava vsem buditeljem in prosvetiteljem, kateri so se trudili in se trudijo, da bi po možnosti ter kakor si bodi koristili našemu národu!

Govoreč posebej o duhovnikih slovenskih pisateljih pak hočemo najprej kratko pregledati *a)* njih raznovrstno delavnost na tem polji; zatem preiskati *b)* temu njihovemu poslu nekatere glavne razloge; a napósled še povedati *c)* nekaj za nadaljno književno delo njihovo. — Ker so si naši duhovniki za slovensko književnost in ž njo za prosveto národno pridobili res mnogo zaslug, zato je gotovo vredno in dostojno, da se tudi tega primerno spominjamo; in to zlasti še letos, o književni petdesetletnici staroste

*) Non »Cicero pro domo sua«, sed facta loquuntur!

slovenskih pisateljev, duhovnika Davorina Trstenjaka. Razven tega bi stvar morebiti za katerega našinca utegnila biti tudi kako poučna, zanimiva in — vspodbudna, kar bi pač temu sestavku še bil nekak poseben namen.

Književna delavnost.

Slovenci opazujemo v književnosti svoji neko označevalno posebnost, tó namreč, da je velika večina naših pisateljev stanú duhovenskega, vsaj v prejšnji dôbi takó. Znano je sicer, da so od začetka slovenske pismenosti: od sredine XVI. veka pa do novejših časov: tja do konca minulega XVIII. veka, naše književno polje obdelovali malone sami duhovniki; vendar, ozrimo se nekoliko le v književno povestnico svojo, da vidimo, kaj nas ista v tem učí posamezno o delovanji slovenskih duhovnikov.

Že prva slovenska in vseslavjanska pisatelja, ss. Ciril in Metod, bila sta duhovnika, ki sta bogoslužne in svetopisemske pa še druge cerkvene knjige preložila na naš čestiti jezik staroslovenski pred tisoč in toliko leti. — No, pa kdo so bili utemeljitelji uprav novoslovenske književnosti? Duhovniki: Trubar, Dalmatin in njiju vrstniki v 2. polovici XVI. veka, podavši nam v sedanji govorici zlasti sveto pismo, razne katekizme in molitvenike, pa takozvane postile ali evangelijske pridige in duhovne pesmi (od l. 1550. do 1584.). A kdo je započeto slovstveno delo nadaljeval v XVII. stoletji? Duhovniki: škof Chrön z evangeljsko knjigo (l. 1612.), kanonik M. Kastelec z nabožnimi spisi (l. 1678.—88.) in kapucin o. Janez Krstnik od S. Križa s cerkvenimi govori (l. 1691.—1707.). In kdo so bili téh nasledniki za isti posel v XVIII. veku? Zopet duhovniki, in tu v toliki večini, da med več nego polstotino slovenskih pisalcev v tém stoletji nahajamo le kakih deset neduhovnikov.

Znamenitejši so: Kapucin o. Hipolit, izdal svoj slovar (l. 1711.) in slovnico Bohoričevo v drugem natisku (l. 1715.); kapucin o. Rogerij pridige (l 1731., — 43.); jezuvit Basar tudi pridige (l. 1734,); župnik Paglavec nabožno-ascetične spise (l. 1745.—50.); avgustinec o. Marko Pohlin knjige nabožno-verske, svetopisemske, pripovedne, zabavne in poučne (l. 1765.—98.); župniki Gorjup evangeljske nauke (l. 1770.), Hasl sveti post (l. 1770.) in Rupnik trpljenje Kristovo (l. 1773.); jezuvit Gutsman duhovne nauke, slovnico in slovar (l. 1770.—89.): farar Küzmić Stevan novi zakon (l. 1771.) in plebanuš Küzmič Mikloš razne cerkveno-nabožne spise (okoli l. 1780.) v ogr.-slov. narečji; župnik-kanonik Japelj pridige (l. 1794.), a posebno Sv. pismo (l. 1784. — 1804.) s tovariši sotrudniki; beneficijat Breznik večno pratiko (l. 1789.); pa župniki: Zagajšek (Zelenko) slovnico (l. 1791.), Goličnik čebelarstvo (l. 1792.) in Reja krščanski nauk (l. 1891.); ter

duhovnik Vodník o prehodu prejšnjega v sedanji vek (l. 1795.—1818.) spise o raznih strokah književnosti.

Naravski so se ti in drugi duhovniki pisalci bavili največ s tvarino bogoslovno, Pa vendar so poleg té pisali tudi o nekaterih drugih stvaréh, zlasti o jezikoslovji, kakor je ravno vmes omenjano. A ko se je v Slovencih posebno začetkom našega stoletja začela vsestranski obdelovati prava književnost svetska — kdo je bil tedaj med prvimi njé gojitelji? No, zopet duhovniki. Ne govoreč tu obširneje o novih slovničarjih in slovarjepiscih, kakor so duhovniki bili: ravnatelj Vodník (pismenost l. 1811., slovar rkp.), kapelan Dajnko (slovnico l. 1824.), profesor Metelko (slovnico l. 1825.), bogoslovec Murko (slovnico l. 1832., slovar l. 1833.), župnik Jarnik (etimologikon l. 1832.), župnik Potočnik (gramatiko l. 1849.) . . . poglejmo le površno v raznovrstne predmete tedanje in še nekoliko sedanje književnosti svoje.

Kdo je zlagal prvi naše umetne pesmi necerkvene vsebine? Duhovniki: Vodník (l. 1806., 1809.), Stanič (l. 1882.), Modrinjak (pr. l. 1827.), Jarnik (do l. 1844.); a kdo nam je prav za prav ustvaril in najobilneje hranil pesemsko Krajnsko Čbelico? Duhovnik dr. Zupan (l. 1830.—33.). Kdo je pisal prvi boljše povesti za slovensko mladino in preprosto ljudstvo? Duhovniki: poznejši škof Ravnikar (l. 1815.), kapelan Jarnik (l. 1814), kapelan Dajnko (l. 1824.) spirituval Slomšek z bogoslovci (do l. 1832), župnik Ciglar (l. 1836., 1839.). Kdo je sestavljal prve knjige za naše ljudske šole? Duhovniki: Vodník (l. 1811.), Ravnikar (l. 1816.), Metelko (l. 1830.—46.), Potočnik (l. 1847.—57.), pa škof Slomšek (l. 1853.). Kdo je zasnoval prve slovenske novine? Duhovnik Vodnik (že l. 1797.—1800.) .Kdo nam je podal prve knjige gospodarstvene, prirodoznanske, obrtstvene, v našem jeziku? Duhovniki: župnik Ješenak o poljedelstvu (l. 1821.), župnik Pirc o vrtnarstvu (l. 1830.—34.), Jarnik o sadjarstvu (l. 1817.), razven že imenovanega Goličnika še Danjko o bčelarstvu (l. 1831.), pozneje župnik Zalokar ob umnem kmetovanji in gospodarstvu (l. 1854.), pa župnik Vrtovec obširno o »vinoreji« (l. 1844.) in »kmetijski kemiji« (l. 1847.) pa nekaj o zvezdoslovji (v »Novicah« l. 1847.), a benediktinec prof. o. Robida o »naravoslovji ali fiziki« (l. 1849.), pa o »zdravem telesi« (l. 1846.), »domačem zdravniku« (l. 1854.) in »domačem živinozdravstvu« (l. 1856.).

Kdo nam je prvi pisal zgodovino našo in občno? Duhovniki: župnik Krempelj štajersko (l. 1845.), župnik Hicingar splošne zgodbe cerkvene in svetne (l. 1849., 1852.), »občno povestnico« pa župnik Vrtovec in prošt Vernè (l. 1853.— 63.). Kdo nam je začel prvi znanstveno preiskavati in naučno tolmačiti slovenske starožítnosti? Duhovnik, profesor in potem župnik Dav. Trstenjak (v »Novicah« od l. 1853. sèm, pa v »Glas-

niku«, »Letopisih Matice Slov.« idr.). Kdo je največji jezikoslovec naš? Poleg Miklosicha duhovnik Or. Caf (do l. 1874.). Kdo je spisal prvo latinsko slovnico slovenski? Frančiškan prof. o. L. Hrovat (l. 1874.). Kdo nam je podal književno zgodovino našo v najtočnejšem pregledu? Duhovnik prof. J. Marn (»Jezičnik« l. 1883.—87.). Kdo je poslovenil največ in najlepših povestij, novel in romanov iz drugih slavjanskih jezikov, češkega, poljskega, ruskega? Duhovnik Lav. Gorenjec-Podgoričan (l. 1864.—86.). Kdo nam je ustanovil književno družbo sv. Mohorja? Glavno pač škof Slomšek (l. 1851.). Kdo ima za národno stvar med našim ljudstvom izvenrednih zaslug kot novinar? Duhovnika profesorja Einspieler (zlasti po listu »Miru«), in dr. Gregorèc (po »Slov. Gospodarji«). Kdo je priobčeval najnavdušenejše rodoljubne članke v »Slov. Narodu«? Duhovnik Raić Božidar. Kdo je v Slovencih najuzajemnejši Vse Slavjan književni? Duhovnik Matija Majar. . . .

Pa, kdo bode našteval vse té pojedinosti! Tó nam tukaj ni možno, a niti potrebno ni; saj, kdor se zanima o slovenski književnosti, njemu so znani njé obdelovalci i svetovni i duhovni. I dandanes imamo Slovenci med umnimi delavci na našem polji književnem razmerno dokaj lepo število duhovnikov, sejočih raznovrstno ‚zdravo seme v brazde rojstne njive' slovenske knjige ter istotako vojujočih z ‚uma svetlim mečem', s peresom v roki za pravično in sveto našo stvar, a to ne baš najzadnjih in ne najslabših. In kar pravi jeden prvih pesnikov slovenskih, istotako duhovnik, S. Gregorčič, v tém obziru o samostanih, velja pač tudi v obče za marsikatero hišo svetskih duhovnikov naših: »Premnogi nam notri živé učenjaki, premnogi nam notri živé narodnjaki«.

Odkod neki vse to?

Razlogi književnemu pôslu.

Istina je, da so početki literature v vsakem národu več ali menj značaja cerkveno-verskega, zasnovani in pospešavani najbolj po cerkvenih služabnikih ali duhovnikih. Vendar pri nas Slovencih je to le pojav, kakeršnega po drugod ne nahajamo, zlasti pri Neslavjanih ne. Zato pa bi gotovo bilo zanimivo, da se zna, kaj je pravo za pravo temu pri nas posebej vzrok in povod. Preiščimo torej nekatere glavne razloge književnemu delovanju duhovnikov slovenskih.

Kakor znano, bili so v srednjem veku v obče duhovniki malone jedini naobraženi, ki so znali čitati in pisati; a to je trajalo še nadalje tudi v novi vek vsaj kaki dve stoletji takó. In akoprav so sčasoma začeli knjigo in védo gojiti tudi svetovnjaki, naščini vendar

od té straní ni bilo nikakšne koristi; kajti pod izključno nemško vlado v Slovencih národnemu življu ni bilo mesta nè v šoli nè v uradu in sploh nè v javnem prometu. V književnosti je izprva vladala latinščina, kakor povsod, pozneje pak je prodrla nemščina kakor v službovnih tako i v naučnih strokah. Domači jezik je nahajal pri nas zunaj kmetske koče jedino zavetje le še v hiši božji, v cerkvi; a tedaj je bil pač najbližji povod uprav duhovnikom, da so poleg ustnega pouka še prijeli za peró ter so ljudstvu svojemu podali tudi njegovo besedo pisano.

Pri tem so duhovniki v tedanjih časih bili pri nas tudi jedini sposobni pisati slovenski. Res, v šoli se pravilnega jezika v oni prvi dôbi niso učili, a znali so ga vsaj kakor tako govoriti od dóma; in dasi v studijah svojemu národu pač precèj odtujeni, vendar so pozneje v službovnem življenji bivali največ le zopet sredi národa samega, ž njim izravno vedno občevali ter tako zmerom bili napotovani na materinščino. A tega pri drugih stanovih ni bilo. Uradniki in ostali službeniki vladni so bili zvećine tujci, slovenščine nezmožni; pa tudi isti domači rojaki, ker so, itak že vzgojeni v povse tujem duhu, živeli še navadno po mestih in torej s slovenskim občinstvom niso bili toliko v neposredni dotiki, niso imeli take dobre prilike, da bi se bili pečali s slovenskim pisekom. A zato v istini tako majhno število svetskih pisateljev naših v dôbi národnega mrtvila.

Duhovniki naši pa so nadalje bili tudi primorani, da po slovensko pišejo. Saj božjo besedo so ljudstvu v cerkvi oznanjevali v tém jeziku; no za táko ustno poučávanje v pridigah in krščanskih naukih pa je gotovo bilo živo treba pripomočkov pisanih. Dokaz temu so nam nekateri dasi jako majhni ostanki še iz dôbe naše predknjiževne, kakor so znane navadne molitve, očitne izpovedi in homilije ali načrti propovedni. In tako so nastale pri nas tudi najstarejše zbirke raznih cerkvenih govorov za nedelje in praznike v letu, o katerih pisalci večkrat sami naravnost pripomenjajo, da so jih spisali in na svetlo dali za svojo porabo pa tudi v pomoč duhovnim tovarišem svojim ter neredko uprav po drugih na to nagovorjeni in prošeni za to. Dà, takih primerov še imamo i dandenašnji ter nam tudi svoja izkušnja do dobrega zasvedočuje potrebo takšnih knjig in spisov.

(Konec prihodnjič.)



Doslej neznana knjiga slovenska.

Priobčuje **V. Oblak.**



knjižnici graškega Marijinega samostana (Mariahilfer-Kloster) je shranjena majhna dozdaj neznana slovenska knjižica, katere niti Kopitar v svoji slovnici, niti Šafařik, niti naš vestni Marn ne omenja. Naslov ji je: Catechismus, Tu je bukvize. Tega ſpraſhuvanja is pet ſhtukou Kerſhanſkega Navuka zhastitega patra Petra Canisiusa is tovarshtva Jesuſoviga. H' perpomaganju vſeh Goſpudou Farmaſtru, Duhouneh oſkerbnikou, vuzhenikou: tudi otruk, inu ſtareiſhou, bratou, inu ſeſter Bratouſhine Kerſhanskega Navuka. Skus Per puſhanje teh Viſheh. V' Celouzu. Per Deidizhih Joannesa Friderica Kleinmayr 1762,« 12°, 192. To je tedaj prva izdaja istega »Cate chismusa«, katerega tretjo ali peto Šafařik I. 117 omenja »Catechismus, tu je bukvize tiga ispraſhuvania is pet ſhtukou kerſhanſkega navuka . . . . . Petra Canisiuſa . . . . . etizh (petizh oder tretizh; die ersten Buchstaben abgerissen) v' druk dane inu pobulſhane i. t. d. V Lublani, Eger 1770, 12°. 198 S.« Tudi četrta izdaja, katero Marn (»Jezičnik« XVII, 76) omenja, je 1776. l. v Ljubljani izšla.

Naša knjižica ni toliko radi svoje vsebine zanimiva — v tem oziru se ne razlikuje veliko od sličnih istodobnih knjig svoje vrste — nego radi tega, ker je v koroškem narečji pisana, v katerem iz začetka druge polovice XVIII. stoletja imamo le prav pičlo število knjig. Vsebina knjižice je naslednja: Na str. 3—7 je kratek navod k branju »Visha brat ſe vuzhiti«. Za tem dve straní obsezata »predgovor od Bratouſhine Kerſhanſkega Navuka, inu pridnoſti leteh bukviz.« Na str. 9—128 je sam katekizem, kateremu je šestnajst cerkvenih pesmij pridanih (str. 129—167). Na konci (str. 167—192) je nekaj litanij in molitev.

Da se vsaj nekoliko razvidi, kakšen je jezik, podajamo najvažnejše posebnosti v glavnem osnutku. Stsl. poluglasnika ъ in ь nadomeščuje navadno *e*: den 11, 12, menje 18, 44, pomenſha 56. Za stsl. ѣ stoji, kadar je ta samoglasnik zategnen in naglašen, skoraj izključno *ie:* neviedni 8, 27, reſvietlen 11, griehou 12, 15, odrieſhnik 12, viernih 12, diele 22, 26, zhries 14 i. t. d. (Zanimivo je, da se ta predlog v tej knjigi piše *črez*. Vsi slovenski pisatelji XVI. in XVII. stl. poznajo in rabijo ta predlog v obliki *čez*; tako tudi Krelj v svoji postili). Samó redko stojí v tem slučají *e*: verni 18, ſpovedati 18, vernch 31.

Kadar je pa ѣ nenaglašen, nadomestuje ga *e* in *i*: divize 18, zhlovek 11, 13. Prostemu stsl. *ě* odgovarja tudi *e*, samó v nekaterih slučajih se ta *e* nadomeščuje z *ie*, in to kadar je naglašen in zategnen. V tem slučaji se tedaj prosti *e* tako glasi, kakor namestnik naglašenega ѣ; ali to samó nekolikokrat: nebiefs 11, 38, nebiefse 12, 37, ſhieſt 118. Naglašen in dolg *o* se je izpremenil v *u*: kratku (neutr.) 3, pomuzhio 7, goſpuda 14. modruſt 34 i. t. d. Če bi imel *u* v začetku besede stati, pridene se mu *v*, tedaj: vupanje 19, navukam 30, vuzhiti 42. O soglasnikih je samó naslednje omeniti. *G* se pred mehkimi samoglasniki *e* in *i* izpreobrazuje v *j* (t. j. *g* = *j*): drujeh 17, 55, druje 8, 56, drujem 27, drujemu 34, nadlujeh 102; druji 8, 64, druji 8, ushji (= užgi) 35. Ista izprememba se nahaja tudi v kranjskih severozapadnih narečjih, katera mejé na Koroško ali so vsaj blizu meje koroške (cf. Baudouin de C. Otčety komand. min. nar. prosv. II. 87 in Valjavčeva razprava o Predvorskem narečji v progr. Varaždinske gimn. 1858). Glasna skupina *šč* se ne nahaja, nego *š*: bratouſhina 7, kerſhanſtva 10 i. t. d. Mimo molitva čitamo mnogokrat modlitva, 26, 31, 35 i. t. d.

Ob oblikoslovji je naslednje opomniti: Loc. sgl. ъ/o-deb. se skoraj izključno glasi na *-u*: bogu 8, piſmu 9, ſerzu 15; in str. sgl. in dat. pl. iste sklanje se končuje že samó na *-am*: krisham 10, ſerzam 12, synam 97; jedina izjema je dat. pl. d i e l e m 120, kjer je *e* iz nom. pl. vzet. Nom. pl. o-deb. je mesto na *-a*, na *-e*: diele 26, 33, nebieſe 12. Loc. pl. te sklanje in tudi soglas. debel, katera se v nsl. po tej sklanji sklanjajo, je na *-eh* in *-ah*: dieleh 29, nebieſſeh 20; petkah 44, zhaſah 18, krajah 8. Ali je končnica *-eh* tega sklona nekaj starega in tedaj neposredno odgovarja stsl. *-ěhъ*, ali je pa nekaj sekundarnega in po vplivu analogije nastala, dá se samó določiti, če historično zasledujemo razvoj sloven. sklanje od Trubarja do začetka našega stoletja. Nom. sgl. v (y)-deb. se glasi na *ou* in *va*: molitva 21, zirkou 9, kletva 120. Končnica gen. in dat. sgl. pronom. in sestavljene sklanje je *-ega*, *-emu*: malega 9, ſvetega 9; dobremu 24 i. t. d. Tudi v gen. in dat. pl. je *-eh*, *-em* končnica in ne *-ih*, *-im* in sicer tudi v sestavljeni sklanji, katera gre tedaj v nekaterih sklonih po analogiji pronom., kakor to zapazujemo tudi v drugih slov. jezikih: poglavitneh 10, brumneh 12, boshjeh 16, dobreh 26; tvojeh 29 i. t. d. V dat. in loc. sgl. fem. je končnica *-ej*: pravei 12, lubesnivei 21, boshjei 32, ſvojei 22, tei 17. V nom. pl. neutr. je mesto *a*, *e*: dobre. Tako je tudi v nom. sgl. masc. in neutr. mesto *ta* in *to* (stsl. *tъ* in *to*) vedno te 10, 11, 14, 29 i. t. d., ali nom. fem. (stsl. *ta*) je vedno ta. V 3. os. množ. IV.

vrste se ne nahajajo krajše oblike, nego samó daljše n. pr.: ſtorijo 26, hodijo 42, redijo i. t. d. Komparativ se tvori s suf. *-ěj*: potrebneiſhi 12, pravizhneiſhi 22, ſtareiſhi 39 i. t. d. — Vener, vuner se ne nahaja, nego samó vunder 66, 88. Mesto noben se je ohranil še oben: obeno 50, obenega 54. V istem pomenu se rabi tudi odniri 58.

Da se bolje razvidi, kakšen je jezik, podajam v naslednjem predgovor. — Bratouſhino Kerſhanſkega Navuka je pruvizh v' letu 1571. S. Pius te V. tega jímena Rimſki Papesh gorpoſtavíu. Paulus te V. je taiſto v' letu 1607. s' velikim odpuſtikim poterdiu, inu pogmerau. V' letu 1752. na 19. den mieſenza Martia je leta Bratouſhina na Dunaji h' pruvemu osnanjena; v' letu 1750. na 8. den mieſenza Novembra ſpet na Dunaji per Patrah Jeſuitarjah pod pomuzhio S. Joannesa Francisca Regis is Tovarſhtva Jesuſ. Miſsion. inu nedoushneh otrozhizhou ponoulena. V' letu 1756. nu potem je bila ta Bratouſhina v' drujeh deshelah gor perpraulena. Te Bukvize ſo pa satu vkup sloshene, 1. kir ſe je snaidlu, da ſo otrozi, inu druji neviedni ludi nailoshei te kerſhanſki navuk sapopadli, nu saſtopili, kader ſo na to visho katira ſe v' teh bukvizeh snaide, sharani bili. 2. Kir ludi is enega kraja v' en druji pridejo, je dobru, kader ſe na vſeh krajah ena enaka visha tega ſpraſhuvanja dershi; taku ludi da li v druje kraje pridejo, veliku loshei na te navajene popraſhike odgovor dajo. Dobru je tudi te bukvize vezh barti prebrat, da ſe na te v' tiſteh sapopadene rezhi ne posabi. Nei bo tedei vſem oſkerbnikam teh duſh, inu drujem, katiri otrokam, al drujem ludem kerſhanſki navuk pried noſsijo, perporozhena ta visha tega ſpraſhuvanja, katira je v' teh bukvizeh pried poſtaulena: oni bojo per Bogu enu veliku saſlushenje meli, inu Bug bo njim njih mujo obiunu plazhau.



Književna poročila.

IV.

Die Evangetisch-Reformirte Kirche Cristo Salvatore (vormals S. Silvestro). Beitrag zur Geschichte des Evangeliums in Triest von A. Venetianer. Triest und Leipzig. Verlag von Julius Dase 1887. Stranij 115, cena gld. 1.80.

V našem zvečine italijanski mislečem Trsti se denes toliko pisari, da mora trezen človek žalosten vzkliknoti: uboga pisala, kakó vas zlorabijo! Vse znanstvo, vsaka umeteljnost se razpravlja po — enodnevnicah = novinah, in uredniki so jim topoglavi gostobesedni židje in odpadniki razni

—*ići*; zastopnikov javnega mnenja je prgišče vlaških golobradcev in gnezdece zagrizlih zelenih puhlih ničevedcev — to so vam nositelji vse prosvete in vsega naobraženja. Ti nam dan na dan oznanjajo podlost za neumnostijo in občinstvo slastno čita in srka učenost iz tega zmesa, polnega vsakojakih pogreškov, katero potem prodaje po nizkej in visokej ceni po krčmah, trgih in celó v mestnej zbornici.

Tu hodi na svetlo znanstveni „Archeografo Triestino", ki prinaša zgodovinske (?) razprave; v njem izvaja nekdo lepo slovansko besedo Zavlje = Zavale, Zavalje iz furlanske godle: Chaulis, Caulis, in hoče s tem dokazati, da tudi okolica tržaška je bila „abitata da popoli celto — carnici", -- nevedoč, da imamo še denes mnogo slovenskih ostatkov po Furlanskem; drugi prorok nam s potnim čelom razlaga, kod so vse stanovali nekedanji Grki po Primorskem; in neki Frauer trdi celó v tem zborniki, da je premnogo imen po Istri semitskega porekla in po budalastem izvajanji ukrepa, da so prvotni Istrani govorili semitski jezik, da so se bili rodili v azijskem Kolhisi in da so čestili božanstva babilonskim enaka! In takšna knjiga usoja se imenovati: ozbiljno zgodovinsko delo? — Te tešče glave, take tesnorazumne neznalice se osmeljajo pisati o slovenskej književnosti ter smešiti naše starejše znane pisatelje? (Prim. „Indipendente" 1887. dné 15. sept. št. 3725.) Židovska predrznost!

Istino je trdila pred nekaterimi leti ruska „Večernaja gazeta" govoreča: ‚V naši dni čelověk beret svoju mudrost iz gazet in žurnalov'. Na tržaških tleh ne bode znanstveno seme nikdar dobro urodilo in uspelo; učenih del pokvarjeni in duševno lenivi Tržačan neče podpirati in ne utegne čitati, zatorej se redkokedaj bere kaj temeljitega, zaradi tega zaspi vsako znanstveno podjetje v povojih, a tim več naročnikov in čitateljev ima babski „Piccolo", pustolovna „Alabarda", vetrenjasti „Mattino", glupošaljiva nedostojna „Pulce" in tajnoučna, zlate zore boječa se „Alba". Edino dostopna mestna knjižnica je vedno prazna, samo o zimskih večerih se hode mladiči smejat in gret v zakurjeno sobo, lupit paljen kostanj in mozgat slastic!

Tim znamenitejši je vsak zgodovinski proizvod, vzrastel na tej neplodnej ledini, sosebno važen pa za nas, ako tudi le mimogredé omenja pradedov slovenskih, naše minolosti, kajti premalokrat srečaš tukaj tak spis, čeravno ti svedoči v prvej vrsti mestno ime samo, da Sloveni tu nismo tuji pritepenci, kar so hoteli dokazati dr. Kandler, Don Angelo Marsich in vsi ostali laži-zgodovinarji italijanski. Sam Manzano priznava v svojih „Annali del Friuli" I. na 94. str., da so živeli Sloveni (Schiavoni) uže okolo 492. l. po Kr. ob vsem adrijskem zalivi. V različnih listinah nahajaš popačene priimke tržaških prebivalcev in okoličanov n. pr. Bogatič ali Bogatec (1495. l.), Kovač (1442. l.), Lastovica (1446. l), Mihec (1477. l.), Mrzlič

(1484. l.), Nabijavec (1377. l.), Petelin (1440. l.), Prosinec (1379. l.), Repič (1420. l.), Rožič (1375. l.), Sluga (1495. l.), Vodnikar (1395. l.), Železnik (1459. l.), itd. Leta 1468. so bili patriciji tržaški tudi: Babič, Blagošič ali Blagožič, Lisica, Mirec, Nedelo (?), Petač. Starejši še živoči okoličanje se še denes spominajo domačih imen nekaterim trž. ulicam: Riborgo = velika ulica: via S. Francesco = na njivah; via delle beccherie = v mesnicah itd. V raznih cerkvah tržaških se je tudi v prošlih stoletjih propovedalo in spovedovalo slovenski, vzlasti bogomolje „Madonna del mare*) je bilo povse slovensko, kajti onde se je vedno propovedalo „in cragnolino“. (Jennerjev rokopis: Chiese di Trieste I. Fol. 167.) Vse to nam priča, da nekdaj se v Trstu niso sramovali slovanščine.

Zašel sem predaleč, a baš tu je bilo prikladno mesto izpregovoriti o tem, zatorej oprosti mi, čestiti bralec! Takšna ugodna prilika se ne nudi vsak dan.

Po tem malo trpkem uvodi vzemimo v roke imenovano Venetianerjevo knjigo, ki se nam preporoča uže po svojem papirji in ročnej vnanjesti, s čistimi pismeni in po lepem, pravilnem, morebiti tu in tam še preučenem, drugod nekako prepesniškem jezici. Tiskarskih napak ni opaziti, kar nam je denes uže posebno pohvaliti kakor redkost, kajti s takimi pogreškami je druga polovica devetnajstega stoletja zelo napredovala. Pisatelj, bivši evang. župnik helvetske cerkve v Trsti, navaja mnogo novejših del in menj poznanih rokopisov, iz katerih nam je izcrpil važnih podatkov in izpravil zaerjavela mnenja. Da-si gradivo ni najlepše razvrščeno in pregledno urejeno, vender knjigi ne moremo tega šteti v greh, kajti za vzdarje nam objavlja zanimljive tvorine; nepohvalno je edino, da je preveč pristrana in da se opira tudi ob lažnive zgodovinske zmaške rečenih vlaških mazačev, kakor so Kandler i. dr., katerim ni ozbiljni italijanski povestniki ne verujo in ki radi zamolče, kar je našega ali prekrajajo po svoje, kakor se jim mni najprimerneje.

Prvo poglavje govori o početki in ustanovitvi protestantske občine helvetske veroizpovedi. Avgsburški verniki so bili Nemci, švicarski — zvečine Graubündnerji — pa romanskega pokolenja, ki so se bili naselili sredi 18. veka v Trsti. Najimenitnejši Švicar je bil Juvalta, glavni podpornik, čegar hiša je služila v zbirališče in tajno bogomolje švicarsko, kder se je skrivaj netil zubelj duševnega življenja in opravljala služba božja v italjanščini. Po cesarskem ukazi o verskej potrpnosti (tolerantni edikt) dné 13. oktobra 1781. l. so začeli svobodneje dihati; zedinilo se je vseh 27 v Trsti živočih samosvojih helvetskih obiteljij in ukrenolo nabirat dobrovoljnih prinosov, da

*) Prim. »Ljublj. Zvon« 1885. str. 690. Pis.

si nastave svojega propovednika in da se uvede posebna služba božja, ker so se hoteli ločiti od uže obstoječe občine avgsburške vere, s katero so se poprej družili in tudi do 1783. l. vkupej pokopavali. Obrnoli so se zatorej do gubernija s prošnjo in z dvorskim odlokom dné 21. maja 1782. l. se jim je dovolilo ustanoviti o svojih troških javno cerkev in učilnico. Dobili so vzmožnega ter izkušenega propovednika Grassa, ki je bil podpolno vešč vlaškemu in nemškemu jeziku. Promišljali so nato, kako si obave svoje bogomolje; akoravno niso iskali in zahtevali ogromne zgradbe, bili so vender v velikej nepriliki, kedaj sezida mala helvetska občina svoj hram božji. Po mnogem napori so nabrali v Trsti, po Švici in drugod svoto 3472 gld. 25 kr. v ta namen.

Cesar Josip II. je dal 1784. l. odpraviti in dražbeno prodati dvanajst tržaških cerkev in kapelic v korist verskemu zalogu, — tako nam oznanja 2. poglavje. Med obsojenimi je bila tudi cerkvica sv. Silvestra*), katero je ukrenola kupiti helvetska občina za svoje bogomolje, ker se je zdela zaradi svojega položenja in svoje tesnosti in malosti pripravna slabo naseljenim Švicarjem in ne predraga, kajti kupovna cena je bila 1550 gld. in zastopniki so jo kupili na dražbi za 2120 gld. Občina je imela zatem mnogo zaprek z gubernijem radi glavnega vhoda in motnje božje službe v bližnji katolskej cerkvi jezuvitskej, a zadeva se je napósled rešila Švicarjem povoljno in pogodba se je dné 13. maja 1786. l. podpisala. Zanemarjeno poslopje je bilo treba popraviti; troški so rastli; mnogo nabranih novcev je bila občina izdala za svoje pokopališče in ostale potrebe, zategadelj je naložila svojim vernikom novo dajanje, visok davek. Dné 22. oktobra je bila helvetska cerkev odprta in posvečena Kristu Spasitelju (Cristo Salvatore).

III. Cerkev sv. Silvestra je prastara; sledovi kažejo, da je bila čestokrat popravljena. Pisatelj nam med ostalim riše zgodovinske preostatke, vodi nas v temno, davno preteklost, ko ni bilo še cerkve v Trsti, kadar so služila še mučeniška stanovanja v hramove božje, ko je moral biti vsak kristijan pripravljen žrtvovati življenje svoje za vero. Po raznih predanjih začenja zgodovina tržaške cerkve s početkom krščanstva. Legenda pripoveda, da je bil sv. Peter poslal 44. leta evangelista Marka v Oglej, propovedat blagovestje ter širil sv. vero. Marko je imenoval za vladiko oglejskega in apostola celej Istri s Trstom sv. Mohora, ki pošlje prvega prezbitra Jacinta in še necega dijakona v Trst oznanjat krščanski nauk. Njijino seme je kmalu uspelo in donašalo obilen plod. Ako bi legenda tudi molčala, tu stojimo na trdih zgodovinskih tleh, ki so se pojíla z mučeniško krvjó in gnojíla s trupli vztrajnih vernikov. To nam svedoče še denes nazivanja nekaterih mestnih

*) Prim. »Ljublj. Zvon« 1884. str. 45. Pis.

ulic in trgov. Tukaj so se kristijani neprestano proganjali; Trst je imel od Neronovega do Dijoklecijanovega vladanja več mučenikov, nego-li Oglej, Koper in Pulj.

L. Žvab.

(Konec prihodnjič.)



Vzpomínka na Lublanskou pouť Čechů r. 1887.

Má dušinko! vzpomínáš-li
na tu cestu na tu krásnou,
jejiž stopy neuhasnou
v mysli mé co živ já budu!?
Na tu cestu do Slovenska
do Lublaně — srdce jeho —
do Lublaně bílé, milé
kdež nás bratři roztomile
pojali ve svoji náruč
pohostinné upřímnosti!
Zda vzpomínáš, zda zalétáš
v čarokrásné kraje Bledu,
na ta ústa plna medu
jimiž k lidu bůh zde mluví!
Na jezera křištál modrý
na ostrůvek s kostelíčkem
na přání jež se zvonečkem
vyzvonit chtěl každý sobě
v této blahé — krásné době!
Vidím ještě před zrakoma
strmý hrad na štíhlé skále
Postojenské hrůzné divy
rozbouřené mořské nivy,
vrchy jež se s nebem snoubí
ledovec jimž skráně vroubí
běloskvoucí sněhy věčné!
Světa krásy nekonečné
kteréž líčit nedovedem
smrtelní ni barvou, slovem
rájem ale prostě zovem!
Taká země, taká máti
může vlasti vychovati
Prešírny i Kopitary
netřeba jí skrblit dary.
K této zemi — drahé vlasti —
— nemnoho jichž na oblasti —
láskou vře to plémě rodné,
že jich city neuhodne
jen kdo viděl chrabré braty
z hlučných měst i tiché chaty
kterak brání práva svatá —
ideu jak Slávskou živí!
Obraz byl to věru tklivý
kterak spěli bez oddechu
k uvítání bratří Čechů!
Ani hora nebetyčná
kroky jejich nestavila
ani noc ni chmúra černá
záměr jejich nezřítila.
Prápory na horách vlály
u večer pak ohně zplály
na důkaz té lásky vroucí
bratrské a nehynoucí,
která oba kmeny pojí
ve posvátném rodném boji!
Láska ta necht' vždy nás vzpruží
zapuzuje mdlobu časnou,
pak ty ohně nepohasnou
ze slov našich budou skutky!
Třímejme jen svorně dutky
na škůdce i na sousedy
jež vysílaj' svoje hledy
na nás i na všechny Slávy
jimž by rádi srubli hlavy!
Viděl jsem pak v každém retu
byt' i neřek o banketu
strážcové že jejich víry
pravý opak dávných bratří
ze století devátého,
statnými jsou bohatýry
na jichž štítě: »vlast« je psána!
Čest a chvála budiž vzdána
aspoň zde na tomto místě
pionérům pravé lásky
apoštolům Slovenie!
Slovenské že srdce žije

od Trebíže po Adrii
tam kde Dráva se Savinou
jediné jest jejich vinou!
V Kranjsku kněz, to »hetman« jesti
mateřštinou jenž lid pěstí!
K slzám byl tu mnohý dojat

a tu teprv cítil v hrudi,
co se v každém Čechu budí
v každém věrném Slovanu!
Ba tu mohl každý znáti
vlast jak dlužno milovati
Kranjský ráj — a bratry Své!

MUDr. Emanuel Semerád.



LISTEK.

Pregovori, prilike in reki. Nabral *Fran Kocbek.* V Ljubljani 1887. Izdal in založil *Anton Trstenjak.* Natisnila Klein & Kovač. M. 8°. Str- 95. Cena 50 novč., s poštnino vred 55 novč.

Da je narodno blago v najširšem pomenu besede najdragocenejši duševni zaklad, v kojem se zrcale vse narodove vrline in napake, v obče vsa individualnost narodova, to je jasno in ně treba še posebe poudarjati. Za ves narodni, recimo *moderni* razvoj ně nič važnejšega, nego ravno preiskati in spoznati vse narodne strani, kajti ako se hoče narod vspešno razvijati v svojih posebnostih, v svojem značaji, morajo ravno te narodne strani biti steber vseh institucij, ki si jih ustanavlja narod za svoje potrebe. Narodni pregovori, ki so samó mali del narodnega blaga, so takorekoč sad bogatih izkušenj, v kojih je vzrasel ter se v njih odgojil narod; oni so spoznanje resnic, do kojih je prišel narod v svojem vsakdanjem umovanji, v takozvanem praktičnem življenji. Ker so torej narodni pregovori neka šola modrosti, ki nas uči, kako je kratko in jedernato izražati splošne resnice, da delujo tem siloviteje, in ker so vzeti iz bogote mečte, zato se nam razodevajo v bujnih alegorijah, ki so ravno značajna osebitost vseh narodnih pregovorov. Iz tega vidimo, kolike imenitosti so pregovori in kako je želetí, da jih zbiramo in podamo zbrane vsemu narodu, zlasti mladini, da se učí iž njih narodni modrosti.

Delujoča moč narodnih pregovorov ne da se nikakor tajiti. Govornik jih upotrebljuje o vsaki le mogoči priliki, kadar hoče poseben vtisek napraviti na svoje poslušalce ter jih tako s tajinstveno močjo, ki je skrita v njih, hoče uveriti in okrepiti v kaki resnici. In to doseza i zlahka, saj je ravno v pregovorih razlita vsa mečta, in ker ravno delujo najlože na mečto, zato je i naravno, da govornik ž njimi pridobiva, očaruje in osvaja si srca poslušalcev. Drugi upotrebljujo pregovore v kritikah in polemikah, v kojih, kadar ně moči podpreti kake resnice z novimi dokazili, sezajo radi po pregovorih, ki so uže sankcíjonovali take resnice. Še češče slišimo pregovore v vsakdanjih pogovorih, v kojih se skuša narod. V tem tekmovanji bistroumja zmaguje tisti, ki zna več pregovorov, in to je tisti, kdor natančneje poznaje resnice, do kojih je prišla vsakdanja izkušnja.

Predaleč bi zašli, ako bi hoteli obširneje govoriti o pregovorih v obče, kajti nam je izveščati samo o zbirki pregovorov, ki je prva izšla v Slovencih, ter nam je izreči o nji svojo nepristransko sodbo.

Odkar so i Slovenci spoznali važnost tradicijonalne književnosti po bogatih in ne doseżnih zbirkah Vuka Štefanovića Karadžića, nabirali so pri nas razumniki narodno blago brez zistema ter je razglašali v perijodičnih časnikih. Le malokdo, kakor n. pr. Matija Kračmanov, potrudil se je toliko in tudi toliko žrtvoval, da bi nam podal celo zbirko. Slovenski pregovori so tedaj raztreseni po raznih časnikih slovenskih. Zdaj je prišel čas, da nam zbere vse te pregovore pridna roka, mnogokaj doda in kritično uredi. In to je

storil g. *Fran Kocbek*, učitelj, ki bi mnogoteremu Slovencu mogel biti v tem pogledu za vzgled pridnega in koristnega delovanja. Storil je to z obema pomagačema gg. *Andrejem Fekonjo* in *Antonom Trstenjakom*, kojih poslednja dva sta skrbela za kritično uredbo. Ně nam namen nadzorovati, ali so v tej zbirki vsi slovenski pregovori. To zahtevanje bilo bi preveliko, ker posamičnemu človeku vendar ně moči zbrati vsega. V ta namen je treba vzajemnega delovanja, in do tega še Slovenci nêsmo prišli; a morda bodemo zdaj, ko nas poziva g. dr. Karol Štrekelj, bolj vzajemno in zistematično postopali. S te strani torej ně treba soditi zbirke, dasi nam je priznati, da je nabiratelj popolnoma rešil svojo nalogo podavši nam zbirko, ki zadoščuje za vse potrebe. Soditi nam jo je z druge strani: kako jo je namreč urednik uredil.

Že v početku smo rekli, da se v narodnem blagu, ker se v njem izraža ves značaj, zrcale vse duševne vrline in napake narodove. Toda že zdaj moramo poudarjati, da te napake spadajo v čisto drugo vrsto nego to, kar izraža beseda napaka v navadnem pomenu. Krivico bi delali narodu, govoreči o nekih narodnih napakah, ki bi bile njegovo svojstvo. Te napake neso nič drugega, nego — rekli bi — neka vrsta razposajenosti, v kojih se giblje narod, takorekoč neopazovan v svojih prostih govorih, dobro vedoč, da se ta razposajenost ravno ne spodobi, ali ker vzbuja mnogo smeha in veselosti, poslužuje se je v zabavo. Nabiratelj prve zbirke slovenskih pregovorov izbral je v tem pogledu samo jedno stran, in sicer vrline, v čemer mu mora vsakternik pritrditi. Vsakdanje življenje je takovo, da se poleg lepega nahaja i mnogo nelepega, in nikdor nas ně toliko radoveden, da bi zahteval, naj bi nam nabiratelj podal i nelepe stvari, rekši v strašilni vzgled, saj brez te metode narodnega šolanja tudi lehko izhajamo. In zato pozdravljamo Kocbekovo zbirko od vsega srca, ker se nam predočuje v nji narod, kako se pogovarja ter modruje samo o lepih rečeh: domá, z otroki, na polji, v crkvi, krčmi, pri delu, v veseli družbi, sploh o vsaki priliki, tako da se vidimo prestavljene v Stritarjevo deveto deželo, v koji prebivajo sami modri, izkušeni in vzorni ljudje. Naglašati moramo in mi smo do cela uverjeni, da iz takozvanih »nemoralnih« izrazov narodovih ne smemo nikoli sklepati na to, da bi nam to bilo kako merilo občnega nemoralnega stanja v narodu. I prosti seljak ve dobro, kaj je lepo, kaj grdo, kaj nespodobno; v odlični družbi varuje se vedno nespodobnosti. Takšen kmet nam je predočen v Kocbekovi zbirki slovenskih pregovorov, in zato sodimo, da ne bode nikomur žal, da ne nahaja v nji izrazov, ki jih čuje kde na ulici ali na samem od pojedincev, in takozvani kulturni raziskovalec ali folklorist tudi rad zapušča to polje, ker nahaja drugod dosti gradiva za merilo narodne individuvalnosti.

Zanimiveje in jedino odločevalno za sodbo zbirke mora nam biti to, kako je zbirka urejena. V tem pogledu izbral si je urednik lehko dvojno polje: moral je biti ali samo zvest zapisovatelj pregovorov, kakor jih je slišati v narodu, kar sicer ně tako lehko, kakor marsikdo misli, toda kot zapisovatelj, ako bi vse verno zabeležil in nam to podal tako, kakor je sam našel, ne bi imel daljne odgovornosti, in odgovoren bi bil za vse — narod. Bilo pa je i mogoče, da se urednik postavi na višje stališče. V prvem pogledu bi imeli pregovori zgodovinsko vrednost in bi dobro došli jezikoslovcem, koji radi opazujo oblike in zlog, zlasti pa vpliv tujih jezikov na naš jezik. Toda urednik jim ně priskrbel tega vsakdanjega užitka! In čemu tudi? Imamo že toliko takega gradiva za izučevanje, da res ně potrebno, da bi se urednik bil držal i te tradicije. Verujmo, da nihče ne dela rad napak in da so vsakemu človeku na sramoto. Verujmo pa tudi, da bi se i prosti narod, ako bi se v tem oziru bolj zavedal, rad izogibal vseh jezikovnih napak in bi govoril dovršeneje. Zato hvalimo urednika, da se je postavil na višje stališče, da je kot učitelj in poznavatelj narodnega in književnega govora vse popravil po pravilih knji-

ževne slovenščine ter nam s tem podal pregovore v obliki, do koje bi se morali razviti sami, ko bi, kakor smo rekli, bilo v narodu večje zavednosti v tem pogledu. To drugo polje urejevanja izbral si je urednik, in nam je samo dolžnost, nadzorovati ga, je li ta namen dosegel in ali je pravo ravnal.

Ne smemo misliti, da je Bog vedi kaka razlika med prvo in drugo vrstjo urejevanja. Nekoliko vzgledov naj nam pojasni to razmerje.

Često se je uže poudarjalo, da slovenski pisatelji ne rabijo pravilno enklitik. Kdor bi hotel pisati v tem oziru po narodnem načinu, ne pogodil bi pravega, zato je i urednik pregovorov prav storil, da je popravil te nedostatnosti. Po narodno je zasukan pregovor: »Ako ga ne morem doiti, se moreva vsaj srečati« (pravo: . . . moreva se . . .); »Bi šla baba v Rim, pa nima s čim« (pravo: Šla bi baba . . .). Takih vzgledov bi naveli lehko jako dosti, ali naj zadostujeta navedena, ker nam je pogledati i druge strani zbirke.

V narodnem govoru čujemo še dostikrat pridevnike namestu samostalnikov, n. pr. v naslednjih slučajih, v kojih vidimo vpliv nemškega jezika na slovenščino: »Komur Bog, temu vsi *sveti*« (pravo: *svetniki*); »Norec vrže v vodo kamen, katerega ne more deset *modrih* (pravo: *modrecev*) izvleči«; »*Pošten* se s *poštenim* druži« (pravo: *poštenjak* se s *poštenjakom* druži); »*Grešni grešnemu* (pravo: *grešnik grešniku*) služi«; »Bogu posojuje, kdor *ubogemu* (pravo: *ubožcu)* kaj podeljuje«; »Kar *mladi* ne vedo, *stari* povedo«; (pravo: Česar *mladci, starci* . . .). Vse to je zelo zanimivo, ali ker je to že vse pobeleženo in mi to stran jezika že poznamo in ker se to ne sme posnemati, odobravamo, da je zbirka, ki je v prvi vrsti namenjena mladini v učenje, očiščena v tem pogledu.

Nikder pa se slovenski zlog ně navzel toliko tujščine, kakor ravno tam, kder se je Slovencu posluževati aktivnih stavkov. Nemško pasivno izražanje je kar poplavilo slovenski zlog, ki je tega radi izgubil mnogo konkretnosti. Navadno govorimo n pr. »Kdor ima perje, ta se mora skubiti.« Brez dvojbe je ta stavek narejen po nemškem duhu, in mi se strinjamo popolnoma z urednikom, ki je ta pregovor zasukal po slovenskem načinu »Kdor ima perje, tega skubi.« Tako izražanje podaje slovenskemu jeziku neko svežost in plastično živost. Še nekaj primerov: »Prijatelj *se spozna* v nadlogi, zlato pa v ognji« (pravo: Prijatelja spoznaš v nadlogi . . .); »Ne *je se* vsaka ptica, katera leti« (pravo: Ne jemo vsake ptice . . ,); »Več ko je lažnikov, lože *se zve* resnica« (pravo: . . . lože zveš resnico). Takih primerov naveli bi lehko legijo; te smo naveli samo zato, da opozorimo pisatelje, kako jim je biti opreznim, in kako naj to stvar malo premisle, da nam ne bodo odveč kvarili zloga. Vsak dan čitamo take stavke v časnikih in vendar, kako lehko bi se jih izogibali pisatelji, ko bi se le potrudili misliti bolj po slovenskem.

Nekojih nemških besed se je težko izogibati. Preveč so se udomačile in ně nam biti brež njih. Ne moremo jih zato tudi zlehka izkoreniniti; pa nič zato, saj krepost jezika ne biva samo v besedah, no i v duhu. Zatiravati nam je tiste tujke, brez kojih lehko izhajamo. Kako naj bi n. pr. v pregovoru: »Šenk je umrl, zastonj ga je pokopal« zamenili tujko »šenk« z lepo slovensko? Ta posel ně lehek, kajti tu mora človeški razum nekaj ustvariti, kar popolnoma ustreza narodnemu mišljenju. Kakor vidimo iz Kocbekove zbirke, zasukal je urednik ta pregovor po neki narodni inačici tako-le: »Daj je umrl, a nedaj ga je pokopal«, in menimo, da je pravo pogodil.

V našem jeziku je oblika na *-ija* n. pr bogatija, kmetija, ki pa ně slovenska. Te oblike se nam je ogibati, kolikor mogoče. Narodni pregovor slove: »Bogatec je toliko zadovoljen svojoj bogat*ijo,* kolikor siromak z berač*ijo.*« Ta pregovor daje se lepše izraziti tako: »Bogatec je toliko zadovoljen svojim bogastvom, kolikor siromak z beraštvom,« in res, ta pregovor je i tako popravljen v Kocbekovi zbirki (To je že res; toda tako popravljeni pregovor izgubi *stik* in ž njim nekoliko lepote svoje. Ured.).

Značajno svojstvo narodnih pregovorov je to, da so zloženi v lepem *ritmu*. Pri njihovem izgovarjanji zapaziš takoj, da teko kakor bi tekel bister potok. Vse je pravilno in vsaka beseda ima določeno mesto v stavku; razpostaviš je li inače, ostane še lehko zmisel, ali pregovor je trd, ker si mu vzel ritem. V tem pogledu je torej bilo uredniku strogo paziti, da nĕ žalil ritma, in vsa zbirka kaže, da je urednik ravnal vestno in previdno. — Drugo svojstvo narodnih pregovorov je to, da se često v njih nahaja leoninska rima. Tako n. pr. nahajamo v zbirki pregovore z leoninsko rimo:

»Kdor se enkrat zla*ga*, več se mu vera ne *da*;« ali

»Jaz z *okom*, on *skokom*.«

V tem pogledu bilo je uredniku biti konservativnemu in nĕ mu bilo dovoljeno prenarejati oblik, dasi takšnih ne pozna književna slovenščina, kakeršne so včasih v pregovorih. Vsakdo ve, da glagol »zlagati se« spregamo inače, toda radi rime nĕ zavreči narodove slovnice. Še značajnejši v tem oziru je naslednji pregovor:

»Kdor se ženi, ima žago in *malin*, potle pa vsega po *malin*,«

(t. j. po malem). Vemo, da se po nekojih krajih slovenskih čuje *n* namesto *m* na konci besede, in to posebnost je moral urednik v zbirki pridržati zarad prvlje omenjenih razlogov.

Preveč bi nam naraslo izvestje, ko bi hoteli vse navesti, kar smo zapazili v zbirki. Hoteli smo samo pokazati, da je zbirka vestno urejena, da je trudapolno nabiranje in urejevanje vse hvale vredno in da vsakemu Slovencu dobro dojde v pouk in zabavo. Na podlagi te zbirke bode mogoče učenjakom še nadalje preiskovati narodove nazore o veri, domovini, prijateljstvu, ljubezni, sovraštvu itd., sploh o vsem njegovem djanji in nehanji, o njegovem mišljenji in početji in zato zasluži, da jo priporočamo najtopleje, ter se nadejamo, da bode slovensko občinstvo z obilnim naročevanjem odlikovalo nabiratelja in odškodovalo izdatelja in založnika, da ne bodeta imela poleg truda še gmotne izgube. Naj torej še samo pristavimo, da se zbirka dobiva in naročuje pri *Antonu Trstenjaku*, pisatelji v Ljubljani. R.

Pravna terminologija. Dné 9. in 10. septembra t. l. zbralo se je v poljskem mestu Krakovu k sijajnemu kongresu okoli *štiristo* poljskih pravnikov. Iz ruske, nemške in naše države so prihiteli vkupe, da se posvetujejo o važnih pravniških in národno-gospodarskih vprašanjih. Tvarina, katero jim je bilo obdelavati, bila je čuda obširna. Nas je zanimala najbolj razprava dra. Balcerja »o potrebi slovarja, ki bi določil poljsko pravno terminologijo.« Njegovi predlogi so se vzprejeli brez ugovora in dodatka.

Nehoté smo se o tej priliki spomnili svojih razmer. Ne moremo se v kulturnem razvitku primerjati s Poljaki, ki nas tolikanj presezajo po številu in imovitosti. Tudi na takov praven slovar, kakor si ga gotovo osnujejo oní, mi niti še ne moremo misliti. Ali nekoliko več dela na tem zapuščenem pravnem polji bi menda vendar utrpeli. Naše razmere v tem oziru so v resnici žalostne. Po vseh zastopih, po časopisji, pred oblastvi zahtevamo, naj nam uradujejo slovenski — sami pa ne storimo kar nič v razvoj pravne terminologije. Skoro vsak sodnik ima svoje tehnične izraze. Da imamo »sode«, »sodišča« in »sodnije«, da pravi ta »original«, oni »prvopis« in zopet drugi »prvnik« — in na stotine bi našteli tacih nedoslednostij — to nas še ne bi motilo, da ne bi naši sodniški obrazci kar ne mrgoleli huje skvarjenih in spakedranih novotarij. In to vse le zato, ker prepuščamo, da nam praktično delo prehiteva teoretični razvitek, ker nam ustvarjajo pravni jezik ljudje, ki se po teoretičnih izpitih razpršé po uradih ter brez sistematičnega jezikovnega in velikokrati tudi pravnega znanja pri največjem trudu ostanejo le — začetniki.

Bliža se novo leto. S kako radostjo bi pozdravili slovenski pravniki porod pravniškega lista! Ne mislimo, da bi se ravno na jedna pleča moralo vse naložiti. Razlagov se našemu narodu malo porája. Ali dale bi se moči združiti v kakšnem pravniškem društvu. Hrvatje je imajo ter dobivajo od njega svojega »Pravnika«. Čehi imajo društvo »Všehrd« in »Pravnicka jednote«, katera izdaje že štiriindvajset let svoj »Česki pravnik«. Izdajati slovenski pravniški list, skrbeti za slovensko izdavo vseh zakonov in posebno za razvoj stalne in točne terminologije s tem, da se sestavi komisija iz pravnikov in jezikoslovcev, to naj bi bil namen »slovenskega pravniškega društva«. Zato apelujemo na slovenske pravnike v Ljubljani, da v tem oziru storé domovinsko svojo dolžnost.

Fr. R.

Rječnik hrvatsko-slovenski. Pod tem naslovom je ravnokar v Zagrebu prišla na svetlo preimenitna knjižica, kojo je »Hrvatska Matica« namenila slovenskim udom svojim. Razloček med slovenskim in hrvaškim jezikom je tako majhen, da vsak književno izobražen Slovenec lehko čita knjigo hrvaško, Hrvat pa slovensko, v tem ko so se priprosti ljudje obeh národov od nekdaj med seboj razumevali. Navzlic temu naletí Slovenec, ki se ni učil hrvaškemu jeziku, semtertja na kako neznano besedo, bodisi tujko, bodisi táko, ki se je v slovenskem jeziku že izgubila. Da torej tudi take besede ne bi Slovencu zavirale razumévanja hrvaških knjig, naročila je »Hrvatska Matica« po jednoglasnem sklepu občnega zbora Slovencu prof. dr. Musiću v Zagrebu, da sestávi slovarček hrvaško-slovenski; a danes je delo že dovršeno. Pred nami leži lična knjižica od XX+66 stranij. V uvodu je Matičin odbor razložil namen knjižice; na to je prof. dr. Musič na šestih listih v kratkem načrtal hrvaško *slovnico*, kolikor se loči od slovenske, a za njó je nad 6000 hrvaškim besedam dodal slovenski pomen. Na konci knjižice je tiskan tudi izvadek iz pravil »Matice Hrvatske« ter popis vseh knjig, kar jih je »Matica Hrvatska« doslej dala na svetlo. Po vsem tem pa čitamo imenitno naznanilo, da »Matica Hrvatska« vsakemu Slovencu, kdor bi se oglasil do Velike noči 1888. l., daje za navadno društveno ceno, t. j. po *tri* gld. za vsak letni tečaj vse knjige, ki so izšle za leto 1881., 1884., 1885 in 1886., a vsako drugo knjigo *za pol cene*. Ne moremo si misliti knjižice, ki bi bolj pospeševala vzajemno poznavanje ter plemenito duševno zlogo med Hrvati in Slovenci, kakor ta hrvaško-slovenski slovarček; a »Matica Hrvatska« nam je s tem na novo dokazala, kako je njeno delovanje na vsako stran koristno in plodonosno. A kaj naj porečemo o slovarčku samem? Matićin odbor v uvodu sam poudarja, da je to »prva poskušnja« in da potem knjižice ne smemo preostro soditi. Kar se dostaje slovnice bi utegnil kdo rêči, da je prekratka; mi pa sodimo, da je prav tako, kajti navaden človek nima kdaj čitati obširnih slovnic, a drugim je že »Slovenska Matica« zdavnaj ustregla z Marnovo hrvaško slovnico za Slovence. Čuditi bi se mogel kdo, da ima hrvaški jezik 6000 besedij, ki se ločijo od slovenskih, ali to je le na videz, kajti gospod Music je v svoj slovarček uvrstil tudi mnogo tujih, zlasti turških besed, ki se dandanes sicer ne pišejo več, ali se v velikem številu nahajajo v národnih, posebno v mohamedanskih pesmih, katerih misli »Matica Hrvatska« že prihodnjo pomlad izdati prvi zvezek. Razven tega pa nam treba še omeniti, da ima hrvaški jezik za premnogo stvarij po več imen, in sicer takšno, ki Slovencem ni znano, in ob jednem drugo, katero ima tudi slovenski jezik. Tudi smo v Musićevem slovarčku našli besed, ki so se v književnem jeziku slovenskem že čisto udomačile, in takih, ki bi jih količkaj vajen čitatelj sam lehko ugenil. Po vsem tem mislimo, da Musićev slovarček ni niti prekratek, niti preobširen, ampak da je pogodil pravo, srednjo pot. Kolikor smo v naglici mogli presoditi, ujema se slovarček z najnovejšimi znanstvenimi preiskavanji, o čemer nismo niti prej dvojili, ker vemo, da malokdo oba jezika, hrvaškega in slovenskega, tako korenito poznava,

kakor gospod dr. Musić. Ko bi pa oster jezikoslovec vendar imel kàj prigovarjati, naj pomisli, da je to »prva poskušnja« in da je slovarček namenjen le za *vsakdanjo* praktično porabo. Upamo torej, da bodo Slovenci radi segli po njem in da se bodo v še obilnejšem številu vpisavali v »Matico Hrvatsko«, nego li doslej.

Slovenski recepti. Nekemu zdravniškemu delu laškemu, katero je izšlo v 17. veku pod naslovom: »Discorsi dello excellente Dottore et cavalliero M. Leonardo Fioravanti Bolognese Sopra la Cirurgia« in katerega se jeden del nahaja v tukajšnji c. k. licejski biblijoteki, privezano je mnogo rokopisnih beležek, katere je napisala roka gospodarjeva latinski, italijanski in *slovenski*, in ta gospodar je bil nekov domač zdravnik iz Primorja, katero je tačas teritorijalno pripadalo deželi Kranjski.

Kakor bi človek sodil po rokopisu, kar se dostaje receptov, kaže se, da so pisani koncem 17. ali početkom 18. veka. Recepti sami so takozvani »ljudski recepti«, vendar spoznavamo v njih potrdilo, katero so prejeli po domačem zdravniku v mnogoletni praksi, kajti priporoča jih, da »pomagajo«.

Cenjenim čitateljem »Zvonovim« objavljam te recepte, prepisujé dotične rokopisne beležke, in s tem menim, da storim dovolj, kajti značajna oblika kakor tudi jezikovne posebnosti pokazujejo se tako najvidnejšim načinom.

Evo daljših receptov:

1.

Sa Vodenizo

Vsami pu funta Pellina postaui ga zes noz v en ferkil vina Beliga mozio sintra ga na 3 parte szedi od tistega dai pit postelli daiga dobro spoä(?) tisto hudo uodo skuse pot presene.

2.

Kadar Glaua boli alli ie otekla

Vsami sredizo od eniga hlepza inu io utekni ueno uodo kodar ure kar da io omozi potle io stisni spestio da se un iszidi uli zesto sredizo Rosniga uolia inu dva Zerlaka od ieyza masi po glaui ualet.

3.

Sa Ottok kadar edan vas otteze

Kuhai ouas uel Vena inu kokar kuli gorko uel Calido mores turpeti uenim zaklizi uel sachetto na otok staui et de illa aqua bibe ualet.

4.

Sa kassil

R. tig Plauig Violiz Zuet slatko skorio 3 Lorberie inu Zukar kandilna inu pluznega selitza 15 Sranbregna leto sueti ueno Rutto deni uen Lonz uel Piskar uli frisne uode gore pusti da se en pausto(?) poure pi tisto Suezer inu Smtra gorko ualet.

5.

Sa gliste uel pro uermibus

Zuet od belle psenizne moke deni in aquam claram et de illa aqua da patienti apprime ualet.

P. pl. Radics.

„Ljubljanski *Zvon*“
Izhaja po 4 pole obsežen v veliki osmerki po jeden pot na mesec v zvezkih ter stoji vse leto 4 gld. 60 kr., pol leta 2 gld. 30., četrt leta 1 gld. 15 kr.
Za vse neavstrijske dežele po 5 gld. 60 kr. na leto.
Posamezni zvezki se dobivajo po 40 kr.

Lastniki in založniki: **Fr. Levec** i. dr. — Izdajatelj in odgovorni urednik: **Fr. Levec.**
Uredništvo in upravništvo v *Ljubljani*, v Medijatovi hiši na Dunajski cesti, 15.

Tiska »Narodna Tiskarna« v Ljubljani.

Ljubljanski Zvon.
Leposloven in znanstven list.

Štev. 12. V Ljubljani 1. decembra 1887. Leto VII.



Narodu slovenskemu naznanjamo prežalostno vest, da je slavni naš pesnik in pisatelj, blagorodni gospod

Fran Levstik,

c. kr. skriptor v licejski knjižnici,

prejemši sv. zakramente za umirajoče, po dolgotrajni težki bolezni v 57. letu dôbe svoje, danes ob 9. uri dopoludne izdihnil plemenito dušo svojo.

Pogreb bode v petek dné 18. novembra t. l. ob 4. uri popoludne s Poljanskega nasipa hišna štev. 14. na pokopališče pri sv. Krištofu.

Svete zadušne maše se bodo stregle dné 24. t. m. ob polu 8. uri v župni cerkvi pri Sv. Petru.

V LJUBLJANI, dné 16. novembra 1887.

„Pisateljsko društvo“.



Kos v kletki.

Zapisal **Josip Starè.**

Nehoté sem obstal na ptičjem trgu ter z drugimi ljudmi vred gledal, kako so se mestni dečki pogajali s kmeti za drobne ptičice, ki so v tesnih kletkah nemirno skakale semtertja in zdaj tu zdaj tam pisano glavico svojo pomáljale skozi tenko mrežico, kakor bi izkušale uiti iz svojega zapora in zopet slobodno vzleteti pod vedro nebo v zeleni gozd. Smilile so se mi uboge živalce in žalostna njihova usoda mi je budila raznih mislij. V tem me nekdo ogovorí: »Dober dan!«

Ves zamišljen se hitro ozrem in odzdravim starejšemu znancu, ki je stal pred máno in zopet poprijel besedo.

»Kam ste se zamislili?« vprašal me je znanec.

»Zagledal sem se tu-le v ptičke in si mislil, kako srečni so bili, ko so s tovariši in tovarišicami svojimi veselo skakali od veje na vejo po najvišjem drevji in z milim petjem slavili predobrega Stvarnika, ki jim je dal tako lepo življenje. Zdaj pa je prišel človek, kateremu so vse poletje zatirali škodljivi mrčes, in jih loví in zapira v ječe, kakor hudodelnika.«

»Res, grda navada je to«, pritrdil mi je znani gospod. »Kadarkoli grem mimo ptičjega trga, vselej mi prihajajo na misel sejmi s sužniki v jutrovi deželi, kjer prodaja človek človeka. Saj ne, da bi človeka in žival stavil v jedno vrsto; sam Bog je človeku dal pravico da sme za svojo potrebo ubijati živali. Toda, prosim Vas, kaka sila je človeku, da loví nedolžne pevce po gozdih in brdih; kakšno korist ima od njih? Prav nobene! Niti petje v kletki ga ne more veseliti, če ima kàj srca; meni se zdí, kakor bi si ptiček v zaporu hotel s petjem preganjati tožne misli ter vsaj za trenutek pozabiti žalostno stanje svoje. Ali ni lepše, če nam te nežne živalce slobodne obletavajo naše hiše in nam prepevajo po našem vrtu? Saj se ptički radi zbirajo okoli ljudskih bivališč, zato, ker tu lože nabirajo hrano záse in za svoje mlade; a dokazano je tudi, da se ptiči časih čisto preselijo iz takih krajev, kjer jih ljudje prezeló lové. Pa, kaj bi Vam o

tem pravil, saj to itak samí veste, in kakor vidim, ujemava se v tem do dobra, dasi Vam morem odkritosrčno priznati, da sem se v tem jaz tudi že pregrešil.«

Neverjetno sem pogledal blagega gospoda, on pa se mi je nasmijal in mi rekel:

»Nič se ne ustrašite, nič hudega ni. Če utegnete in če se Vam ljubi, pojdite malo z menoj, povem Vam vse hudodelstvo svoje.«

Radoveden sem šel ž njim, a prišedši na bližnje šetališče, sédeva na klop pod košat divij kostanj in gospod mi jame obširno pripovedovati:

»Žena moja ima kàj rada cvetlice. Kjer le najde kak pripraven prostor, tja Vam postavi mizico z raznimi cvetlicami ter jih neguje tako skrbno, da lepše rastó nego li pri kakem izkušenem vrtniku. Cvetlice so največje veselje njeno, pa tudi njen ponos, kadar jih kdo ogleduje in se jim čudom čudi. Nekega dné pride k nji prijateljica in, ko se je malo ozrla po sobi, pravi: »Kakor bi človek bil v kakem vrtu; le ptička še treba, da bi v njem prepeval.« —

In res, nekoliko dnij potem pošlje nama kameničarja ali skalnega kosa (Steinröthel). Bil je lep ptiček. Po glavi in po vrátu je imel modrosivkasto perje, po hrbtu belkasto-modro in sivkasto, vsa dolnja stran telesa je bila rdečkasto rjava, peruti pa je imel temno-rjave. Žena moja ga je bila vesela in takoj je po vsem mestu iskala pripravne kletke; a ko so se ji vse zdele premale, naročila si je novo veliko, da bi ptiček lože skakal v nji. Zdaj je prebirala razne prirodopisne knjige, in prav zadovoljna je bila, ko je v Brehmu čitala, da se malokatera ptica tako hitro privadi sobe, kakor skalni kos. In tako je tudi bilo. Nič se nas ni bal, jedel nam je iz roke, in dobro je poznal vsacega domačega in ga pozdravil, kadarkoli je stopil v sobo. Okoli novega leta je začel tudi peti, ali pel je bolj tiho in le kaka dva meseca, potem pa je umolknil. To se nama je zdelo čudno in zopet sva iskala v Brehmu vzroka ter našla, da od skalnih kosov prve dve leti poje tudi samíca.

Kmalu smo se do dobra prepričali, da imamo samíco. Kaj ž njo? Izpustiti je ne smemo, ker bi razžalili dobro prijateljico; in vendar se nam je smilila, da si v svojem zaporu niti s petjem ne more kratiti časa. Sklenili smo torej, da ji preskrbimo drúščino, in pisal sem prijatelju na Kras, naj mi pošlje mladega skalnega kosa samca. Minilo je nekoliko mesecev, ali s Krasa ni niti ptiča, niti pisma. Že smo mislili, da ga ne bo, kar nam o Malem Šmarijínu priprost Kraševec v majhni leseni kletki prinese ptička, da ga je bilo veselje gledati.

Bil je jako živ in mnogo lepši, nego samíca, a po hrbtu je pod perjem imel mehko, belo dlako. Radoveden sem bil, kako se bosta s starko gledala. Vzamem obe kletki, postavim ji na mizo kake dve pedi drugo od druge in odprem oboja vratca. Starka se niti zmenila ni, mladi samec pa je takoj stopil na vratca, oziral se nekoliko, kakor bi se hotel prepričati, če je pač varno, potem skoči na mizo in smukne v drugo kletko. Ne bi človek verjel, kako ljubeznivo se je drobni ptiček dobrikal ljubici; ali vse zastonj. Ona kar ni marala zánj, ampak sprva je plašna begala pred njim s klina na klin, potem pa se je ohrabrila ter ga jela kljevati, dokler se dróbni snubač ni naveličal tako nemilega in surovega postopanja in se vrnil v borno svojo kletko. Mislil sem, da se bosta s časom vendar le sprijaznila in privadila drug druzega in zaprl sem ja zopet skupaj. Toda želja moja se ni izpolnila. Starka je bila čimdalje bolj divja in mladi kos je imel vsak čas krvavo glavìco. Ni je bilo druge pomoči, nego da sem ja zopet ločil; pustil sem mladega v véliki kletki, starko pa sem vteknil v drugo nekoliko manjšo, naj bi ondu pokoro delala za grdo svoje ravnanje. Revica se je hudo pokorila in prav smilila se nama je. Nič ni bila zadovoljna, in vedno se je klaverno držala, kakor bi se ji zdelo, da je nimamo več tako radi, kakor prej. Milo se je ozirala po stari svoji prostorni kletki, a če je videla, da se z malim igramo, ni vedela, kaj bi počela od jeze; kar skakala je semtertja in se zaletavala v železno mrežico, kakor bi hotela iz kletke. Še huje pa ji je bilo, ko je mladi začel prepevati; a pel je tako milo in sladko, da bi ga človek zmeraj poslušal. Ne vem, je li ona čutila ali ne, kako nama je njegovo petje ugajalo; skoraj pa bi dejal, da mu je zavidala lepi pevski dar. Kadarkoli se je oglasil on, oglasila se je tudi ona in na vso moč se je napenjala, da bi ga prekričala. Drla se je tako grdó, da smo se ji kar smijali; ali nikdar več je nismo čuli tiho in prijetno pevati, kakor prvo leto. Prav v srce se nam je smilila, toda vedeli nismo, kako bi ji pomagali. Večkrat sem v mislih bil nejevoljen na gospó, ki nam je s svojim darom nakopala toliko nepotrebnih skrbij. Rad bi bil nesrečno samíco izpustil; ali kam hoče sirotica na zimo v naših krajih, kjer ni skalnih kosov? Še jedenkrat sem tedaj poskusil srečo in na mizi odprl obe kletki. On je bil takoj zunaj in smuknil je kar naravnost k samíci; pa zopet brez vspeha. Ona je pihala od jeze, zagnala se je vánj, in revež se je zopet s krvavo glavíco vrnil domóv. Zdaj sem sklenil, da čez zimo potrpim, a da jo na pomlad o prvi priliki pošljem na Kras, naj si tam na pečevji po svoji volji poišče tovarištva med sorodnimi kosi.

Pa niti ta želja se mi ni izpolnila; žalostna starka je jela nositi koš in ni se več zmenila za petje mladega kosa. Jedla je malo, niti mravljinčja jajca ji niso šla več v slast, le črva je še zmeraj rada požrla. Tako je bolehala nekoliko dnij, a neko jutro je iztegnena ležala na pesku kletke svoje.

Odkritosrčno rečem, bil sem vesel, da je uboga živalca končala življenje svoje, katero smo ji grenili proti volji svoji. Ali kaj početi s samcem? Kako naj mu strežemo, da bo lože pogrešal izgubljene slobode? To je bila zdaj naša skrb. Zánj bi bilo gotovo tudi najbolje, ko bi ga na pomlad izpustili, kakor smo bili namenili s starko. Ali ptiček se nam je tako prikupil, da se nikakor nismo mislili ločiti od njega; od dné do dné smo ga imeli rajši in zdelo se nam je, da nas ima tudi on rad. Zmeraj je hotel, da bi kdo pri kletki stal in se menil ž njim. Če sem se le na vratih pokazal, jel je zvižgati in tako dolgo me je klical, dokler nisem prišel k njemu; a brž je umolknil ko sem stopil h kletki, gledal me in poslušal, kakor bi bil razumel, kar sem mu govoril. Če sem mu zvižgal, izkušal me je oponašati, in kmalu se je naučil kratek napev, s katerim je odslej mene in vsacega druzega pozdravljal ali pa nas klical, kadar je česa želel. Tudi ubogati je znal. Samó da sem rekel: »Dečko, zapoj!« in takoj je zazvižgal naučeni napev. Za glasbo je imel posebno tenko uho. Kadar je žena moja igrala na klavir, ali če je z ulic zazvenéla godba, vselej je radovedno nastavljal ušesa in po malem izkušal oponašati doneče glasove; ali ko je videl, da ne gre, zapel je svojo »národno«, kakor smo v šali rekali, ali pa je umolknil. Pel je res prelepo, nekako podobno, kakor je starka pela prvo leto, samó glasneje, a vendar ne preglasnó. Najrajši je pel, če je bilo vse tiho okoli njega in ga nobena stvar ni motila, tako n. pr. zjutraj na vse zgodaj, kadar smo še spali. Kakor hitro pa je čul, da vstajamo ali da smo izpregovorili, vtihnilo je petje, in začel je zvižgati po naučenem napevu, dokler mu za odgovor tudi jaz nisem zazvižgal. Često sem navadnemu napevu dodal kakšen nov glas ali ga izpremenil, in zdaj kos ni miroval, dokler se ni popolnoma ujemal z menoj. Ravno s tem, da sem se toliko bavil ž njim, prikupil sem se mu tako, da me je skoraj rajši imel, nego ženo mojo, ki ga je pitala in mu za poboljšek vsak dan navrgla nekoliko črvov, ki so mu bili najslajša pečenka. Črvi in naša drúščina, to sta bili dve stvarí, kateri je nad vse ljubil; zato smo mu navadno dajali obojih skupaj. Ko smo po obedu za mizo sedeli in je žena moja šla po lonček, v katerem je imela shranjene črve, dobro je vedel umni ptiček, kaj ga čaka, in ves nemiren je

skakal semtertja, dokler mu nisem odprl kletke. Poln hrepenenja je stopil na vratca, z bistrimi očmí premeril daljo ter prifrčal na mizo. Tu se je najprej priporočil moji ženi za črve, in ni se genil od nje dokler ni dobil, kar mu je šlo.

Predno pa je črva požrl, moral se je ž njim malo poigrati. Zdaj ga je s kljuncem popadel čez sredo in ga gledal, kako se je previjal; zdaj ga je zopet izpustil in gledal za njim, kako je lezel po mizi, da bi mu ušel. Ko se je dosti naigral, strl mu je glavo, požrl ga ter milo pogledal ženo mojo, da bi mu dala druzega. Dokler se je nadejal še kakega črva, ni se zmenil záme. Često sem ga podražil, pa zastonj. Šele ko je videl, da je soproga moja lonček zavezala, obrnil se je proti meni in začel se je z menoj igrati. Če sem mu pomolil prst, jel ga je kljuvati, a če sem mu ga nastavil povprek, skočil je čezenj. Če se je malo oddaljil, zatóčil sem proti njemu koleščck, ki ga je takoj popadel ter s kljuncem sunil nazaj. Tako bi se bil igral po vso uro, če bi se kdo hotel muhovati ž njim. Kadar mi se ni več ljubilo kratkočasiti malega našega prijatelja, postavil sem mu odprto kletko na mizo in kar takoj je skočil vánjo. Sprva je časih ušel po sobi in se skrival pod pohištvo ali za zagrinjala, toda takšnih sprehodov se je kmalu naveličal menda zato, ker ni bilo nikogar, ki bi se ž njim hotel pojati po sobi.

Pa ne le nas domače, tudi tuje ljudi je rad imel, če so se ž njim menili; ali vsakdo mu pa le ni bil po volji. Otrók se je sploh bal, a gospá s klobukom mu celó ni smela blizu, menda zato ne, ker je takrat bila taka šega, da so gospé na klobukih imele ptičje perje ali pa celega ptiča. Tem rajši je imel gospode, ki so se znali ž njim igrati in so mu časih zazvižgavali njegov napev. Nekatere, ki so pogostoma zahajali k nam, poznal je prav dobro, in če se niso takoj zmenili zánj, zvižgal jim je tako dolgo, dokler jih ni zvabil k sebi. Posebno dobre volje je bil, kadar smo zvečer imeli goste. Navadno je že spal, a brž ko smo prižgali luči, vzdramil se je in veselo je skakal po svoji kletki in zvižgal, kakor po dnevi, in šele ko je bilo vse temno in tiho, stisnil se je v svoj kotiček in zopet zaspal. Često se mi je dozdevalo, da pozna domače navade naše in da je že vedel, kaj se bo zgodilo v hiši. Če je pa zvonec na vratih pozvonil, prvi se je oglasil naš ptiček, kakor bi vedel, da ima nekdo priti in da ga treba pozdraviti.

Stanovali smo v prvem nadstropji in imeli smo proti sprehajališču prostoren balkon, na katerem je po leti o lepem vremeni po ves dan stala kletka z našim kosom. Ni treba povedati, kako rad je bival tu; saj je gledal zeleno drevje in vedro nebó ter

čutil toplo solnce. Bilo mu je tako kratkočasno, da je malokdaj pel, le kadar je na ulicah zapazil mene ali kakega domačína, pozdravil ga je z naučenim napevom, da so mimogredoči ljudje kar obstajali in se ozirali na balkon. In vendar se mi nikjer ni tako smilil, kakor ravno na balkonu, kajti tu je še mnogo bolj čutil sužnost svojo, nego li v sobi. Kadarkoli je kaka lastovka mimo njega zletela, vselej je milo za njo pogledal in dokler je mogel, obračal je bistre svoje oči za njo, bodisi proti nebu, bodisi proti zemlji, dokler ni izginila za kakim oglom. Predrzni vrabci so pa kar k njemu zahajali in mu kradli dobre njegove hrane. On je večkrat planil nánje, ali kaj mu je pomagalo, ker ni mogel iz zapora svojega, v tem ko je hudoben vrabec začivkal, kakor bi se mu hotel posmehovati, ter poletel, kamor je koli hotel.

Nekega dné, ko je zopet bil sam na balkonu, čujem ga na ves glas kričati; kar neprenehoma je zvižgal naučeni napev, in ker nikakor ni odjenjal, grem gledat, kaka sila mu je. Nisem vedel, ali bi se smijal ali čudil. Deževati je začelo, in ker ni imel kam iti pod streho, klical me je na pomoč. Brž ko sem ga nesel v sobo na suho, bil je zopet miren in tih. Najbolj pa se nam je smilil na pomlad in na jesen, kadar je bil čas ptičjega seljenja. Takrat je menda trpel največ. Kakor hitro se je storila noč, postavil se je na klin sredi kletke, ves buden gledal pred sé in neprenehoma mahal s perutmi, kakor bi letel. Pa to ni bilo le kak trenutek, ampak vso noč in sicer več nočij zapóred. Če sem ga takrat poklical ali ga podražil, ni se zmenil, ampak kar v jedno mér je frfral dalje. Le po dnevi je bil miren. Rekel bi, da so ga v njegovi »domišljiji« motile razne stvarí, ki jih je videl okoli sebe pa ni mogel »misliti« na seljenje čez morje, kakor po nôči. Kàj ne, čudni izrazi o živalci, ki živí po prirojenem svojem nagonu; ali naš ptiček se je vedel zmeraj tako umno, da je človek pozabil, da ima žival pred seboj.

In vendar, čimbolj se nam je ptiček znal prikupljati, bolj se nam je smilil, zlasti odkar smo ga videli frfrati. Že smo ga mislili izpustiti, ali preradi smo ga imeli, pa se nismo mogli ločiti od njega, toda žena moja je mnogokrat odločno rekla: »Nikdar več ptička v kletki«. In tako je tudi bilo. Šli smo na delj časa od dóma, poverili pa smo kosa svojega sosedovim, ki so sami imeli mnogo ptičev in smo torej bili brez skrbi, da se mu ne bode godilo slabo. Mesec dnij potem smo se zopet vrnili. Bilo je proti večeru, ko smo prišedši domóv odprli okno našega stanovanja. Prvo, kar smo čuli, bil je naš ptiček, ki je zazvižgal znani napev. Takoj drugo jutro pošljemo

pónj; ali ni ga bilo več. Po noči je poginil, a nikakor nismo mogli ugeniti zakaj. Saj smo ga prejšnji večer še čuli zvižgati, a soseda nam je zagotavljala, da je do zadnjega bil buden in vesel. Zdaj smo prazno kletko dejali pod streho, in nikdar več nismo hoteli vánjo zapreti kakega ptička.

Vidite, dragi prijatelj, to Vam je pripovedka o skalnem kosu, ki mi z žalostno svojo usodo vselej prihaja na misel, kadar grem mimo kake kletke, ali celó čez ptičji trg. A našemu kosu je bilo še dosti dobro; lepo smo ga imeli, dali smo mu prostorno kletko, in pogostoma smo ga izpuščali. Kako pa se godí drugim? Takšne kletke imajo, da se skoraj niti obračati ne morejo, nikar da bi skakali. Pa to še ni najhuje. Kaj bi rekel o tistih ljudeh, ki ptičem strižejo peruti, jih na verižico privezujejo, ali jim celó oči iztikajo, da bi lepše peli. Za take okrutnike bi pač trebalo oblastva, ki bi jih ostro kaznovalo. Toda zakon tudi ne more vsemu kàj, če človek sam nima srca, niti potrebne omike«.

Tako je končal stari gospod in mi dokazal, da niti z najlepšim ravnanjem ptičkom ne moremo nadomeščati izgubljene slobode; jaz pa sem si mično pripovedko o kosu njegovem zapisal in preverjen sem, da mi blagi mož ne zameri, ako jo tu priobčujem čestitim »Zvonovim« čitateljem.



Bajke in povesti o Gorjancih.

Spisal **J. Trdina.**

38. Šamaj.



Ko so Rimljani osvojili z naskokom Jeruzalem, pobili so vse farizeje razven zvitega lisjaka Šamaja, ki se jim je bil skril v globoko klet in utekel po noči iz porušenega mesta. Bežal je iz kraja v kraj, iz dežele v deželo, dokler je dospel pod lepe naše Gorjance. Tamo se je ustavil, češ, v tem dalnjem zakotji ne bodo ga iskali sovražniki. Nadejal pa se je tudi, da se bo med priprostimi Slovenci dalo živeti prekrasno po stari farizejski šegi o licemerstvu in svetohlinstvu. Podgorci so kar strmeli o pobožnosti njegovi. Vsak dan je šel prvi v cerkev, zadnji iz cerkve. Med službo božjo je vedno klečal, vzdihoval, trkal se na prsi in pretakal obilne solze. Poljubljal je ne le zaprašene in črvive cerkvene podobe, ampak tudi blatna cerkvena tla. Če je kamo šel, molil je na vsem poti na brojanice. Celó v hosti so ga našli često klečečega in ga poslušali vsi gineni, ko je z globokimi vzdihljaji slavil in klical na pomoč

nebeško kraljico Marijo. Pogovarjaje se z ljudmi, priporočal je vsakemu z zgovorno in gorečo besedo, da mu treba čestiti noč in dan preljubo Mater božjo. Vsako delo, vsako govorico in stopinjo je posvetil deviški porodnici Vzveličarja našega. V društvu ga je bila sáma ponižnost, priljudnost in postrežljivost ali z ženstvom ni maral občevati. Deklice ni pogledal nikoli nobene. Kadar mu je bilo katero srečati, ognil se je je že od daleč. Če pa to ni bilo mogoče, povesil je oči in o taki priliki primerilo mu se je večkrat, da je bušil z glavo ob steno, verejo ali ob kako drevo. Radi takih nezgod je imel zmerom vse čelo opraskano in potolčeno. Ni bilo nikako čudo, da so prostodušni Podgorci zmatrali Šamaja za svetnika in da so blagrovali siromašno svojo pokrajino, kateri je poslal milostivi Bog tako odličnega svojega prijatelja. Vsi oduševljeni so sklicali zbor in izvolili farizeja v jeden glas za učenika in vodnika svojega. To službo je opravljal natanko ali grozno strogo. Vsako veselico je razglasil za smrten greh. Bil je uverjen, da ni nikoli nedolžna tista prijaznost, kojo sklepajo med sabo fantje in dekleta. Učil je torej mladino, da jo ljubezen dovede naravnost v peklensko brezno. Kdor poje ljubavne pesmí ali pripoveduje ljubavne povesti, preklet je za vse veke na tem in na ónem svetu. Ljubezen med možem in ženo je potrebna, ali se mora uneti še le o poroki, ne za trenutek prej ali pozneje. Mladim poslušalcem in poslušalkam so se zdeli taki nauki nekoliko prehudi, starci in starke pa so jih na vso moč odobravali in hvalili.

Malo po malem pa so se jela prikazovati v Šamaji nova svojstva, ki nisò nikomur ugajala. S prvine si je kuhal sam. To umetnost je razumel tako izvrstno, da se ni mogel nihče z njim kósati. Že drugo leto pa mu je došla od nekod kuharica, koji se je lahko očitalo, da je pijanka, nikakor pa ne, da bi bila stara ali grda. Podgorci so majali z glavo in se povpraševali, kako je to, da Šamaj drugih žensk niti ne pogleda, kuharice svoje pa se nič ne boji. Opominjal jih je neprenehoma, da jim treba jesti in piti samó za največjo silo, post je imenoval najzaslužnejše dobro delo, brez katerega ne pride nihče v nebesa. Iz dimnika njegovega pa je sukljal dim po noči in po dnevi, v kuhinji mu se je skoro brez presledka varilo, peklo, pripekalo, cvrlo in pražilo. Bilo je očitno, da sveti mož mnogo in dobro jé in da se menda nikoli ne posti. Slastna hrana pa mu je tudi teknila, da so se vsi čudili. Život mu se je prav očevidno redil, razvijal in širil na vse strani. Zaliti obraz mu se je kar svetil in žaril od zdrave krvi in debele masti in brada mu je dobila tri podbradke. Ko se je bolj udomačil in v službi utrdil, prikljuvale so mu na dan še mnogo grje na-

pake: trdosrčnost, lakomnost, lihvarstvo in sleparstvo. Beračem je delil res male darove, ali kuharica je po ukazu njegovem vsakega tako oštela in ozmirjala, da v drugo ni prišel nobeden več k njemu. On ni se zadovoljil s plačili in darovi, koje so mu uganili Podgorci; vsako leto je zahteval večjo in boljšo biro. Če je komu káj posodil, moral mu je dajati petdesetere, kdaj tudi stotere obresti. Dohodke pa si je množil še z inimi, jako čudnimi sredstvi. Osnoval je razne pobožne bratovščine, ki so bile po drugod povse neznane. Ker je obetal udom neskončne blagoslove božje, privabil je v te družbe mnogo pobožnih duš, ki so mu plačevale brez godrnjanja vpisnino in letnino, dasi sta bili za revno Podgorje silno veliki. Marljivo je spisoval in prodajal drago vsakovrstne molitvece in knjižice. Slovenci so sezali hlastno po njih, ker jim niso poznali praznine in ničevosti. Sploh je trgoval v dobiček z vsako rečjo, koje kmet želi in je potrebuje. Mnogi so mu od konca tako zaupali, da so kupovali od njega tudi nevidoma, ali so se skoro uverili, da jih je prevaril prav po cigansko. Šamaj je národnost svojo skrbno zatajeval. Jude je strašno preklinjal in jih pekel z jezikom in peresom v žveplu in smoli. Dejanja pa so dokazovala, da se dá ta jeza utolažiti. Če so mu potisnili v roke kàj prida novcev, hvalisal in priporočal je na vsa usta njih preležano, preperelo, pohabljeno in skaženo blago. Najbolj in za vselej pa se je zameril Podgorcem s tem, da se je dobrikal in prilizaval na vse pretege graščaku njihovemu, baronu Izegrimu. Ta velikaš je bil krut samosilnik, brezvesten zapravljivec in razuzdanec. Šamaj pa je kvasil ljudem, da jim ga je postavil sam Bog za gospodarja in da je torej njih najsvetejša dolžnost, da ga časté, ljubijo in mu storé radostno vse po volji, kar koli bi jim zapovedal. Taka ugodljivost bila je baronu seveda jako po všeči, povabil ga je marsikdaj na kosilo in ga kar obsipal z dragocenimi darili. Šamaj se je znal prikupiti tudi Izegrimovi hčeri Kuni. Zatrdila je dostikrat, da posluša duhovite njegove burke malo ne z večjim veseljem nego medeno hvalo mladih gospodičev, ki so ji dohajali dvorit iz bližnjih in daljnih gradov. Kuna je prejela od prirode čudovite dražesti. Moral se je zaljubiti vánjo ne le vsak, kdor ji je zrl v sijajno obličje, ampak tudi tisti, ki je videl le sliko ali podobo njeno. Toda lepota podgorske gospodične ni bila angelska in blagodatna, ki srce očisti in uname za vsako čednost in plemenitost, nego kačja in strupena, ki zmeša človeku pamet in ga strmoglavi v časno in večno pogubo. Daleč po svetu je slúl Kunin obraz, še dalje pa se je razširil glas o hudobi in porednosti njeni. Živela je brez vere in strahú božjega, kakor ne umna žival.

Mera Šamajevih grehov se je napolnila, ko je začel nedolžne podgorske device klicati skrivaj jedno za drugo k sebi na dom ter jih motiti in zavajati z nesramnim svojim modrovanjem. Pošteni podgorski možje so zvedeli te grdobe, zbrali se pod občinsko lipo in obsodili peklenskega pohujšljivca na smrt. Zgrabili so Šamaja še tisto uro ter ga vrgli v globoko rupo, v koji je prebival Hudobec in se je zvala radi njega vragova jazbina. Farizej prileti škratu za tilnik in ga okobali. Hudobec ga prime za noge in zavrisne: »Dobro došel! Ravno zdaj sem peč pošteno zakuril; če te kàj zebe, odlagne ti, kakor bi trenil.«

Šamaj zajavka: »Pústi me! Midva se nisva tako pogodila. Dokler ne umrjem, nimaš pravice do mene.«

Rogatec pa se mu zagrohota: »Zavijem ti vrat, da gotovo pogineš. S tem se izpolni pogodba najina in odnesem te slóbodno v pekel.«

Farizej se domisli prevare in ga prosi dovoljenja, da bi smel pogledati za slovó še jedenkrat kraljico duše svoje.

Vrag se začudi: »Kakovo kraljico?«

Šamaj mu pokaže Kunino sliko. Krasota njena začara Hudobca, da se je zaveroval in zijal vánjo nepomično, kakor bi bil okamenel. Predramivši se izpustí jetnika na tla in ga začne izpraševati, kje stanuje in kako živí ta gospodična, ki mu se zdi tako mila, da se je mora polastiti. Šamaj mu pove, da prebiva pri očetu svojem v Preseki in mu razloži tudi vse grešne običaje in šege njene. Hudobec se burno razveselí o takem poročilu in velí: »V gradove jaz malo zahajam, ker bodo njih stanovníki moji tudi brez pohodov in izkušnjav mojih, zato nisem mogel vedeti za to nebeško Kuno. Ali zdaj pa jo moram précej videti in se uveriti, če slika oznanjuje resnico.«

To rekši odpre svetlo izbo in se prijazno zareží Šamaju, da ga počakaj v nji in se kratkočasi s kako knjigo, dokler se povrne s pota. Škrat izgine, farizej pa séde za mizo in jame prebirati nove bukve, ki so imele naslov: »O nevarnostih, kojih se je ogibati dragim našim državljanom pri ljudeh. Spisal po najboljših virih kralj Lucifer.«

Preseški grad stoji dve uri hoda od vragove jazbine, ali zaljubljeni Hudobec se je popaščil, da je prišel tjakaj v pol ure. Kuno zaloti na vrtu v hladníci. Gledala se je v majhnem zrcalu in lišpala. On se spremeni v čilega konjička in začne okoli hladníce poskakavati in rezgetati. Kuna je mislila, da ji je konjička kupil oče, kakor ji je že dolgo obetal. Pustivši lišp, ogledalo in hladníco in zasede vranca, da bi ga poskusila, kakov bo za ježo. Nosil jo je bodro in pametno, zdaj polagoma, zdaj v skok, zdaj v dir, kakor je želela in mu ukazovala. Ko pa sta prihajala v go-

ščavo, ni slušal več zapovedij njenih, nego se je dvignil v zrak in dirjal po bliskovo nad holmi in jarki, da ji je sapa zastajala in se je vzdržala le s težkim trudom na sedlu. Dospevši do vragove jazbine, skoči konj zviškoma vánjo. Kuni pa se zavrtí v glavi, da omedlí. Ko se zopet zavé, nahajala se je v razkošni dvorani in pred njo je klečal ostudni Hudobec ter jo prosil oproščenja, da jo je prestrašil Govoril ji je s plamtečimi besedami o neskončni svoji ljubezni in se ji zaklinjal, da se ji bo godilo pri njem bolje, nego bi se ji v cesarski palači. Postregel ji bo brez oklevanja z vsako dobroto, slastico in dragotino, po koji hrepení žensko srce. Kuna pa se je zaničljivo obrnila od njega in dejala osorno: »Poberi mi se izpred očij, kosmata pošast, če ne, sunem te z nogo, da ti se pocedí kri iz nagnusnega smrčka.« Celo uro ga je psovala in mu se rogala; ko pa se je spomnila, da je jetnica njegova, povesila je zalo glavíco in se jela bridko ihtiti in obupovati. Hudobec se dvigne in odide k Šamaju v knjižnico. Žalosten mu velí: »Lepo ptičico imam v kletki, ali kaj mi to koristi, ko pa se ljubezen ne dá prisiliti. Ti, Šamaj, si prekanjen lopov. Ako mi nakloniš milost zlate Kune, dam ti ne le prostost, ampak tudi toliko bogastva, da ti ne bo treba nikogar več skubsti in odirati.«

Farizej se nasmehne: »S pravo podobo svojo ne ugreješ nobenega dekleta záse. Ker se znaš preinačiti, kakor te je volja, pokaži se Kuni mladega in čednega junaka, pa boš videl, da te ne bo zaničevala. Po kratkem godrnjanji in jezikljanji omečí se ji srce, kakor vsaki drugi. Tudi bo dobro, da si omisliš viteško opravo. Zmago ti dovrši namazani jezik.«

Hudobec pohvali Šamaja: »Svèt tvoj je moder, ali po viteško opravo moram iti v mesto. Brigo za Kuno nalagam náte. Pojdi précej v kuhinjo pa ji napeci in nacrì najslajših založkov, ki jih more zgotoviti izredna tvoja umetnost. Ukusna južina diši vsakomu. Udobrovoljila je že marsikatero krasotico in utegne ublažiti kolikor toliko tudi srdito Kuno.«

Po tem naročilu šine rogatec iz rupe, Šamaj pa gre najprej k gospodični, da jo utolaži in pouči. Svaril jo je, da se ne sme hudovati na škrata presilno in predolgo. S togoto se ne reši nikdar, s priljudnostjo pa morda še pred nočjo. Farizej je povedal deklici, kaj je bral v Luciferjevi knjigi. Peklenski poglavar zabičuje vragom v spisu svojem, da se ne dajte tipati po glavi. Škrat, ki ga pošegeta kdo za levim rogom, zadremlje tisti trenutek in spi trdno štirideset dnij in nočij, da mu se lahko vsak bedák smeje. Hudobec, ki jo je ugrabil, ni čital nikoli teh bukev, kajti jih je našel on še nerazrezane. Skrivnosti nji-

hove mu torej ne morejo biti znane. Kadar pride iz mesta, mora premagati gnus svoj in se potuhniti, kakor da bi mu bila oprostila in se zbogala ž njim in usodo svojo. O zgodni priliki požgačkaj ga za levim rogom in ko zaspi, pobegneta oba brez zapreke iz rupe. Plezati jima ne bode treba iz nje, ker ima dva izhoda. Hudobec je šel na plano skozi vratca iz knjižnice. Ključ je vzel s sábo, ali spečemu izmakneta ga iz žepa. Škrat je posle svoje urno opravil. V jazbino se je vrnil preoblečen po vojaško in po plemenitaško, s perjanico na klobuku, s svetlo sabljo na bedri. Obraz si je bil dal obriti in nalepotičiti tako na debelo, da mu se ni nič videla rjava, nagrbančena koža. Kuna ga zdaj ni več grdogledila. Smehljala mu se je prav prijazno, samó s prstom mu je še pretila, v znamenje, da storjena krivica ni še popolnoma pozabljena. Z nekoliko pokloni in prošnjami je poravnal tudi ta zadnji ostanek nejevolje. Sédel je potem k nji ter se ji milil in laskal po vseh pravilih viteške dvorljivosti. Bilo je kazno, da ji to sladkanje prija, kajti mu je položila roko na ramo in ga počehljala za levim rogom. Tisti hip pa mu glava omahne in zahršči. Zaspal je čvrsto, da bi ga noben strel ne bil prebudil. Kuna mu vzame ključ. Jetnika sta bila torej svobodna, ali se jima ni kar nič mudilo, da bi utekla. Hotela sta pred odhodom peklenščaka, kar se dá, korenito okrasti! Prebrskala sta mu vse shrambe in predale, vse police, posode in kovčege. Šamaj je pograbil več mošenj zlatov in dragih kamencev. Kuna pa si je napolnila vse žepe s koraljami, biseri in drugimi gosposkimi kitnicami. Šamaj pa je izteknil še nekaj boljšega — zmajev koren, ki človeka pomlaja. Farizej je bil zdrav in krepak mož, ali se je bil že silno postaral. Spominjal se je živo in si želel nazaj blažene mladosti in jakosti, mikov in zabav njenih. Hlastno použije čarobni koren in zdajci se mu razlije po životu vir novega življenja, ki mu osveži in prestvari vse ude, živce in mišice. Namesto sivolasega starca je stal pred strmečo Kuno cvetoč, dvajsetleten mladenič! Težko obložena z zakladi odpreta zdaj vrata in stopita na trato, s koje je šla položna steza proti znani dolini. V stráhu, da ja bo Hudobec, vzbudivši se, zasledoval in se ljuto maščeval, najela sta več stotin delavcev in dala zasuti vragovo jazbino, nad njo pa postaviti lično kapelico. Drugo kapelico sta sezidala na dolenji stráni, tamo, kjer so bila vrata iz knjižnice. Tako sta zadelala škratu oba izhoda in res se od takrat ni prikazal nikoli več v tem kraji Podgorja. Ko sta bili kapelici blagoslovljeni, napotila se je Kuna domóv in Šamaj jo je spremil. Gospodična ga je pohvalila očetu svojemu ne le zato, da jo je otel iz najgroznejše sužnosti, ampak tudi radi nepozabne južine, s kojo jo je

pogostil v vragovi jazbini. Zatrdila je, da tako odlično pečena goska, kakor jo je jedla v nji, ni prišla v preseškem grádu še nikdar na mizo. Prosila je reditelja svojega, da bi vzel Šamaja za kuharja. Izegrim se zasmeje in vpraša: »Ali ima kàj cvenka?« — Kuna velí: »Ima, pa še prav veliko. Baron zauka: »Živio!« Reci mu, da ostani. Baš sem krvavo potreben takovega kuharja. — Šamaj je bil vsprejet v službo s tem pogojem, da posodi baronu sto zlatov. Ta primer izpričuje, da so bili plemenitaši že v stare čase dolžni družini svoji, kar se dogaja baje precèj pogostoma še dandanes. Šamaj se je ponašal v grádu na oči jako pošteno. Priljubil se je vsem z zvestobo, skromnostjo, prijaznostjo in pobožnostjo svojo. Poznal ga ni nihče, ker je Kuna znala molčati. Izkušnja ga je izmodrila, da je bil zdaj previdnejši nego za učiteljstva svojega. Grehe svoje je skrival tako vspešno, da se ni čulo o njem nikoli nič slabega. Vzgled njegov je posnemala tudi Kuna. Bila je po povratku v Preseko vsa izpremenjena. Ljudje so sodili, da jo je poboljšala prebita nevarnost in hvaležnost, da jo je Bog rešil. Stanovala je odslej v samotni grajski pristavi, skoro popolnoma odločena od sveta, kakor kaka spokorna nuna. Pravili so, da nosi na golem životu železen pas z ostrimi žeblji. Postila se je na videz jako strogo in molila mnogo in goreče domá, v župni cerkvi in na božjih potih. Obhodila je vse svete kraje, ki so na Slovenskem in Hrvaškem, dvakrat je potovala celo — v Rim! Z radodarno roko je delila miloščino, vsi berači in siromaki so jo častili za mater svojo in razglašali po vsi deželi dobroto in slavo njeno. — Šamaju je prinesla kuharska zvedenost največjo srečo, po kateri je na tem svetu hrepenel — ljubljeno nevesto. Izegrim povabi na obed prijatelja svojega, kneza Pomarančarja, ki je bil vsemogoč minister neke bližnje države. Ta čudni gospod se je jezil na vse ljudi in tudi sam náse, bil je grozno čmeren in zagoveden človek. Nekoč se je bil preobjedel slastic in od tedaj ga je tiščalo zmerom nekaj v želodci. Pozval je na pomoč vse sloveče zdravnike, ali nobeden ga ni mogel zlečiti. Radi te bolehnosti ni mu dišala in teknila nì jed nì pijača. Šamaj je dokazal, da je práv kuhar več vreden nego vsi odiplomljeni doktorji zdravilstva. Pomarančarju je postregel najprej s krepkim in vendar preprijetnim gorjanskim brinjevcem, katerega je bil sam zvaril. Riža bregovja med belokranjsko Lužo in Štreklovci spada med najžalostnejše kraje na Dolenjskem. Ali baš v ti kameniti puščavi je raslo nekdaj in rase morebiti še zdaj najžlahtnejše brinje. Od tod si je dobil Šamaj jagod, iz kojih mu se je nacedila zdrava pijačica, proti kateri je bilo vsako ino žganje prazen cuckovec. Ko je knez izpraznil kupico, namuznil se je zadovoljno in

dejal, da mu je povrnil brinjevec dober del zdravja in tudi sljò do jedi. Šamaj postavi prédenj tri velike, krasno rejene polhe s kislo omako, v koji so bile vsakovrstne grenke, trpke, pekoče, kisle, kislaste in čisteče gorjanske zeli, na pr. čremoh, vris, hudi koren, volčji hren in druge take. Na konci pojedine donese slavnemu gostu skledo lepo opraženih in s cukrom potresenih, divjih nešpelj. Knez je pojedel v slast in sogoltno vse tri polhe in vso skledo nešpelj. Potrdil je svečano vpričo vseh mnogobrojnih plemenitašev, ki so sedeli za mizo, da mu je ozdravil ta obed truplo, dušo in srce in da sta si torej Izegrim in njega kuhar pridobila neumrle zasluge za vso kvakarsko državo, ki je izročena skrbi njegovi. Skoro je došla obema tudi primerna nagrada. Preseškemu baronu je plačal knez iz državne blagajnice vse dolgove, Šamaju pa je poslal kvakarsko plemstvo in baronovski grb s pomenljivimi podobami. Na višnjevem polji je stal košat brinjev grm, po kojem so lezli jeden za drugim trije tolsti, rmeni polhi. Z vseh vej in vejic pa so mu bingljale bele nešplje. Komur se zdi ta slika bedasta in smešna, naj blagovoli pomisliti, da mnogi drugi starinski grbi niso ní za drobno pičico pametnejši od Šamajevega. Pomarančarjeva odlika je zjednačila popolnoma kuharja z gospodarjem svojim. Brez straha je stopil zdaj Šamaj lahko pred Izegrima in snubil Kuno. Prošnja mu se je uslišala brez ugovora. Mlada poročenca sta živela tudi v zakonskem stanu, kakor sta se bila navadila v samskem. Hinavščino sta nadaljevala do poslednjega trenutka svojega. Skrivaj sta si navalila na otrplo vest brez števila krivic, hudob in gnusob, ali ti grehi jima niso kratili dobrega glasú, ker jih je malokdo zvedel. Vsa zemlja naša se je napolnila z njiju krščanskimi deli in čednostimi. Z ginljivo gorečnostjo sta skrbela neprestano za čast in službo božjo. Šamaj je nabiral domá in na tujem dragovoljne darove, s kojimi je podpiral duhovnike in sirote, zidal in popravljal cerkve in oltarje, ustanavljal župnije, kupoval jim zvonove in druge potrebe. Bistroumni so možje izračunili in pripovedovali ljudem, da troši farizej za svete reči komaj tretjino teh denarjev, dve tretjini pa meče v svojo brez dna skrojeno in nikdar sito malho. Ali Slovenci jim niso verjeli, imeli so vse take govorice za brezvestno sumnjičenje zlobnih obrekovalcev. Šamaj si je postavil pod Gorjanci velik grad, ki ga je imenoval Pólhovica. Kmete svoje je tlačil in mrcvaril še mnogo huje nego isti Izegrim. Podgorci niso mogli trpeti tolike silovitosti pa so se uprli, udarili na Pólhovico in jo zažgali in porušili do tal. Šamaju ni se pripetilo nič žalega, ker so mu ovadili vohuni kmetiško nakano, da se je umeknil še pred puntom v Ljubljano. Rojaki so na vso moč grajali in preklinjali Podgorce, da

so se dvignili na tako bogoslužnega gospoda, ki ne zamudi noben dan svete maše. Prav iz srca so jim privoščili, da so dale gosposke vse krivce obesiti. Šamaj in Kuna sta ostala potem v Ljubljani. Umrla sta oba v globoki starosti in obilo solz je prelilo hvaležno ljudstvo na gomili njijini. Bog jima je blagoslovil zakon z mnogimi otroki, ki so se vzgojili vsi v duhu in po načelih in pravilih očeta svojega. Nekateri so živeli v Ljubljani, drugi so se preselili v manjša mesta in na deželo. Tako se je zaredilo in razplodilo na Slovenskem vražje farizejstvo, ki vspeva še dan danes prehobotno v marsikaterem okraji lepe naše domovine. Národ naš ima veliko sovražnikov, znanih in neznanih, očitnih in tajnih, ki mu kanijo ugrabiti ime, jezik, zemljo, imetek, vero, slobodno besedo, rodoljubje, moštvo, življenje in bodočnost. Med najnevarnejše nam je šteti Šamajeve naslednike za tega delj, ker znajo slepiti občinstvo naše tako umetno, da jih zmatra često ne le za poštenjake, ampak tudi za najboljše prijatelje, pomočnike in dobrotnike svoje.

Vinska bajka.

Na Sládkem Vrhu po trgatvi v hramu
Sodi trijé mi stojíjo;
V junakih starih, hrastovih, kovanih
Čudni duhovi tam spijo.

Polnoč. Zadremal baš je gornik trudni:
Čuj, iz kletí kaj šumí mu?
Šuští, šepeče, siče v sodu prvem —
Tó-le duh bajni golčí mu:

»Leží, leží tam polje mi v tujíni,
Cesta po polji gré bela,
Ob cesti krčma mi stoji samôtna,
Krčma ‚pri lipi‘ vesela«.

»Tovórniki bogati bodo prišli,
Zlatov rumênih ti dali,
In naloživši me na kóla svoja
Iskre konjiče pognali.«

»Posédalo tam pótnikov za mize,
Mladičev bode in starcev,
Oživljali si ude bodo trudne
Z mánoj iz svetlih kozarcev.«

Pol spé, napol bedé posluša gornik,
Sládko v uhó to šumí mu!
Šuští, šepeče, siče v sodu drugem —
Duh tá slovesno golčí mu:

»Menihi z mesta prišli bodo póme,
V klet me zaprli globôko,
O zarji vsaki zakristán bo sivi
V cerkev me nosil visôko.«

»Menihi pri oltarjih bodo stali,
Svete mi čitali maše,
Kot kri Spasiteljevo pil bo vsakter
Vsak dan iz zlate me čaše.«

Posluša starec proročanstvo tajno,
Divno v uhó to zvení mu!
Šumí, šepeče, siče v sodu tretjem —
Glas pa navdušen golčí mu:

»Domá ostanem rajši jaz, oditi
Tóži se meni po sveti;
Kjer srkal sem mladosti moč iz zemlje,
Tù čem sedaj dozoréti.«

»Pa pride dan in hram bo moj oživel,
God bo vesél in slavnósten,
Iz grl pak óril takrát bode moških
Spev se v dolino radósten:

»»Bog živi v čašah naših sók tá zlati,
Vsa ž njim slovenska nam vina!
Bog živi, ki rodí jih, zemljo sveto —
Živela vsa domovina!««

Gorázd.



Vragometov študent.

Spisal **Velimir.**

Gospód postati nisi htèl,
Iz črne šole nam ušèl!
Gorázd.

ati ga že kar ni mogla pričakati. Kolikorkrat je le imela tistega popóludne opravek v veži, vselej je pogladila svoj beli predpasnik, potegnila za ogle pri ruti in šla postat na prag, če že gre.

Pa ga le še ni bilo. —

— Kako je to, da ga še ni? Saj bi vendar že moral priti. Saj je tako pisal, da pride danes. Pa ga le ni!

Tako je govorila Vragometovka možu svojemu, stopivšemu v vežo.

— I, bo že prišel. Tak-le se rad zamudí.

Mož ni več govoril o tem. Ona pa je še vedno ponavljala, kakor je že to ženskam navada:

— To je res čudno, da ga ni.

Dolg je popóludan po leti, a Vragometov študent le ni mogel priti domóv do mrakú. To že časih tako nanese. Domá pa so ga seveda težko čakali, da nikoli tako. In kako bi ga tudi ne, saj je imel priti letos zadnjikrat na dijaške počitke. To pa že nekaj pomeni . . .

Napósled je prišel. Pri večerji so Vragometovi sedeli. Lahno potrka na véžina vrata, mlajša sestra mu pride odpirat.

— No, ali si prišel? — pozdravi ga sestrica.

— Mhè, bil je odgovor.

In ko stopita v hišo, ponavlja se zopet vprašanje:

— No, ali si prišel?

Kakor bi ga ne videli:

— Mhè, bil je zopet odgovor.

Ropotanje lesenih žlic je ponehalo in začeli so se tisti navadni pogovori, ki jih že poznamo . . .

— Lačen si, kàj ne, Janez? Le počakaj, précej ti prinesem večerje.

Tako reče napósled mati, a on odgovorí:

— Nič ni treba. Spat pojdem, ker sem truden.

— Nekaj boš pa vendar-le jedel. Lačen ne pojdeš spat.

In mati se obrne proti durim.

— Nič, pravim, odgovorí sin nekako osorno ter odhajaje iz hiše, povpraša:

— Ali je pripravljeno na vrhu?

— Je, Janez! Počakaj, da ti posvetim, deje mlajša sestra in prime za svetilko, ki je stala na oknu.

— Lehko noč! reče še z bolj tihim glasom in odide za sestrico.

Ostali domači so nekako začujeno pogledovali za njim, češ, kaj mu je danes, da tako hrani besede; mati pa je še kakih desetkrat ponovila tisti večer besede:

— Pa lačen je šel spat, revež!

Sestra, ki ga je spremila z lučjo na vrh, povprašala ga je sicer marsikaj v svoji ženski radovednosti, a zvedela ni ničesar.

— Le spat pojdi, dejal ji je brat, in odšla je nerada. Postala pa je še nekaj časa pri durih, pritiskala zdaj oko, zdaj uho na ključánico, da bi kàj zanimivega ujela. Ta ženska radovednost!

Uro pozneje pa je še nesla skrb mater Vragometovko na vrh, spi li sladko njen ljubljeni sin. Spal je pač, a kako, to le on vé!

Suh je bil, dokaj suh in resnost se je brala na vseh potezah njegovega potegnenega obraza. Da bi mu bila že dana namesto črnega mahú dolga brada in bi bil oblekel črni talar do petâ, mislil bi človek, da vidi pred seboj, stopivšega v hišo med svoje domače, Brožikovega Husa na Kostniškem zboru. In kak govornik vam je bil, ta redkobesedni Vragometov Janez! Kadar je sedèl s prijatelji pri čaši vina in je vskipela mladostna navdušenost do vrha, tedaj je dvignil Janez suhi svoj život, dvignil desnico in dvignil blagozvočni svoj glas, da je odmeval kakor zvon po dvorani, in prijatelji so strmé poslušali njegove ubrane besede o slovanstvu in slobodi. — Tak vam je bil Vragomet!

Toda gimnazijo je dovršil in začenja se novo življenje.

Zlatoobrazno solnce je pritiskalo svoje prve poljube na belo posteljino opravo, ko je Vragometov študent dvignil telo svoje mladosti iz mehke pernice in šel pogledat, kaj delajo domači ljudje.

Iz kuhinje stopi Vragometovka.

— Oh, kàj si že vstal, Janez? Ali nisi mogel spati?

— Dobro sem spal, mati! Ali kavo žgete, ker tako diší?

— Aha, saj sem jo že požgala. Majheno potrpi, kmalu zavrè.

— Kave ne pijem, mati, prinesite mi rajši mleka! deje sin in séde k beli mizi.

— Oh, to si čuden! kar je dobro, za to pa ne maraš. Saj pred jednim letom si jo imel še rad. Taki-le mladi gospodki imate pa res zmerom kàj posebnega.

In mati zgine v kuhinjo, da ji kava ne vskipi. Starejša sestra pa prinese skledico presnega mleka.

Popivši mleko stopi na prag kuhinjski in se nasloni. Mati pa se suče krog ognjišča.

— Oh, Janez, povej no že, kako se ti je kàj godilo. Že jedno leto je, kar smo te zadnjikrat videli.

— Mhè, jedno leto je.

—Oh, gospod Jožef so rekli, Janez, da moraš précej priti k njim, kakor hitro prideš domóv. Kàj ne, saj pojdeš?

In materi se nekako čudno razkroji medli obraz, kakor bi hotela pogledati sinu na dno srca.

Janez pa je molčal.

— Ti ne veš, Janez, kako so fletni, gospod Jožef. Že dvakrat so se oglasili pri nas in vselej so vprašali po tebi.

In še bolj se potegne obraz Vragometovkin, kakor ne bi mogla verjeti nečesar, kar je res.

Janez je molčal.

— Kdaj pa pojdeš k njim?

Zdaj povesi starka véli svoj obraz in z roko potegne po njem — čemu, ni znano. Pa saj nekaj je morala storiti.

Janez se obrne z vsem životom ter deje flegmatično:

— Pa rajši ne pojdem, mati!

In odšel je iz veže.

Mati pa se naredí, kakor ne bi slišala sinovih besedij; zato kliče za njim skrbno:

— Ali greš zdaj, Janez?

— Zdaj pa grem, mati!

In odšel je, a ne v kapelanijo, ampak na vrt.

Mati pa se vrtí še dalje krog ognjišča, pridéva na ogenj in zopet oddéva in marsikaka solzica ji zdrči po nagubanem lici. Oh, koliko bi dala, da bi prišel kdo in ji odvalil težki kamen od srca! A ga ni!

Janez pa privleče iz malhe rdečo knjigo in krene po poti, ki vede v gozd. Sreča soseda, ki pase ob poti.

— No, Janez, ali zdaj si domá?

— Domá sem, domá, oče!

— No, kam se misliš obrniti, kam? Ali jo boš pel ali zvižgal? He, he . . .

Ali ne dobivšemu odgovora upade mu pogum.

— To so šale, kàj ne, Janez? Pa saj bi te že moral vikati; no te bom pa drugo leto; saj smo domači.

A jutranji sprehajalec je že izginil za smrekami. Dolgo časa tava po mahu in travi, resje mu poklanja vodene bisere in drevje mu suje na obleko sreberne kristale. Hodi in brodi od drevesa do drevesa, opazuje in premišlja, kakor bi hotel popisati vse smreke in borovce, jelše in breze, češ, tudi te bodo strte. Napósled ga utrudi jutranja hoja in sede na borov štor, krog katerega so še ležale sveže ivéri. Čita nekaj časa na tihem iz knjige; kar dvigne glavo kvišku in smehljaj se pokaže na bledih ustnih njegovih. Ko bi ga kdo mogel na slikati, ta čudni smehljaj! Parafraze bi mu ne bilo treba. Gleda nekaj časa krog sebe in na bližnje vrhove gorâ, bil je nekak griček, koder je on sedèl, zato se je videlo lepo na okoli. Tako lepo se strinja pesmica z njegovimi občutki, da jame čitati še jedenkrat na glas:

» — Krasan sì moj Krajn,
Sva su mjesta ista;
Al od cvieta sreće
Nij' već ni 'ednog lista.«

In himne mladostne navdušenosti so se ponavljale v njegovem razvnetem srci in nove ode nedosežne idejalnosti so se porajale v njega kipeči duši, in duh mu je plaval po zračnih višavah in sanjal sanje zlate, dokler mu vroče solnce ne raztopí kakor Ikaru voščenih perut, da je bil zopet prikovan z dvojnimi vezmí na mater zemljo. — Ni ga razvedrilo sveže ozračje poletnega jutra: žalostinske so mu peli zgodnji skorjanci iz bližnje detelje . . .

Take so bile ure Vragometovega Janeza. Razum in srce sta se bila za svoj obstanek. Poezija in proza imata vsaka svoj pot. Pa ljudje ji hočejo imeti vkupe!

Vragometovi so šli h krščanskemu nauku tisto nedeljo. Samó oča in mati sta ostala domá. Mati je molila križev pot, oča pa je prebiral molek. Ko se namolita, začneta se pogovarjati.

— Kaj meniš, kaj bo s fantom? povpraša ona.

— Meni se vse tako zdi, da iz te moke ne bo kruha. Kdor se duhovnikov izogiba, takšen že ni veliko vreden.

— Kaj tisto; to se še vse lehko popravi. To pa tako veš, da je bil fant še zmerom bolj sam svoj.

— No, ako ti več veš, pa védi!

In oća molčí. Mati pa hití praviti:

— Tonici sem rekla, naj gre po naúku h gospodu Jožefu povprašat, ali so že dobili gospod župnik kàj pisanega iz škofije? Meni se vse tako zdi in tudi gospod Jožef so rekli, da je Janez najbrž že prošnjo vložil za lemenat.

Ljudje začnó prihajati iz cerkve. Dolgo ni bilo Tonice. Napósled pride.

— Ali ni nič, Tonica?

— Nič ni, mati!

In zopet je lezel mrak na skrbno dušo máterino. Oča je vlekel hitreje iz svoje pipe, bratje in sestre so ugibali vsak svojo. Janez pa je sedèl na vrhu v svoji sobi in puhal dim iz dolge dijaške pipe. —

V hiši, pred katero visi nad vrati suha smrečica in par dolgih strugotin, sedelo je tistega popóludne krog bele mize troje pivcev, ki so srkali váse žolto barvano tekočino.

— Vragometov študent pa mendà ne pojde v lemenat. To bo spet stara tarnala in jokala in letala krog »gospodov«, da ga ji spravijo noter.

— O saj iz tega fanta ne bo nič prida: prepotuhnen je. Po ves teden preleži doma in za nobeno delo ne prime, ob nedeljah pa se nasloni v cerkvi na tisti steber tam zadaj in zmerom gleda tja na levo stran po ženskah. Kadar pa je povzdigovanje, takrat upogne samó desno koleno nekoliko, kakor bi imel krča v nogah.

In zasmejejo se vsi trije.

— Za tisto poštarjevo Nageljco hodi, ali kako se že imenuje tisti gospóski vražec. Ne vem, kod gospôda imena pobira?

— Angelica ji je ime, Angelica, vtakne se vmes krčmar.

— Če ja stari izvoha kdaj, ta jima bo že pokazal. Saj je pameten mož.

— I, mlad človek, kaj hočeš.

— Ženske so ga zmotile, ženske, da ne pojde v lemenat.

— Škoda zánj! To bi bil čvrst gospod! . . .

Tako se je pomenkovala trójica pivcev. V veži pa je sedèl tačas Vragometov študent in pil čašo piva. Le nekoliko je slišal, ker so bile zaprte duri, ki držé v izbo. Z zobmí je škripal, a pomagati si ni mogel.

— Pojdite no pit, sosedovi, ki znate tako dobro govoriti, reče jednemu izmed trójice pivcev, odhajajočih iz gostilne.

— Saj jaz nisem nič rekel, Janez, óna dva sta te nekoliko prerešetala, odgovorí sosed in pokaže na sopivca, ki sta se pomeknila

hitro iz veže. Rdeč pa je bil kakor kuhan rak. Pokusivši ponujeno mu pivo hitro odide, rekoč:

— Pa pozdravljen, no! Mudí se mi.

Vragometov pa je sedèl še dolgo pri čaši piva in premišljeval usodo svojo. Povsod tista pesem!

* * *

Na vrtu pod orehom je ležal in premišljeval minule čase svojega življenja. Podoba za podobo se je vrstila pred njegovimi očmí — idilične in pustolovne podobe iz dijaških let. Počasi mu zleze glava k tlom in črni lasje se mu pomešajo v zeleni travi. Jesensko solnce ga zaziblje v sladek spanec. Vetrič se je igral z njegovimi lasmí in božal njegova mlada lica. Časih pa je završel tudi med listi rdeče knjige, ki mu je zlezla iz roke, in preobračal posamične liste, kakor bi hotel zaprečiti tisto vabljivo branje . . .

A le za trenutek ga je vsprejel Morfej v mehki svoj naróčaj. Nemirne sanje so ga vzdramile. Tožnih mislij se ni mogel ubraniti.

Jesen je risala takrat svoje prve podobe na mater zemljo.

Mislil je o svoji bodočnosti. Saj je bilo treba: časi odločevanja so jemali slovó od njega. Premišljeval je, kar je premišljeval že vsa dva meseca. Še jedenkrat zagrabi za rdečo knjigo, da bi razgnal mučne svoje misli. Čita, pa ne dolgo časa. Ta kitica se zopet tako ujema z njegovim stanjem:

»A sad na Golgotu
Krst mi veli nesti,
Suzom stazo rosit,
Trn u vienac plesti.«

Zamisli se. Napósled dvigne svoje suho teló in govorí samemu sebi:

— Vedno mi je bilo geslo: Ne udajmo se! In zdaj, ko stopam prvikrat v svet, igrat vlogo človeške tragikomedije, že moram klicati: Udajmo se! Žalostno, ali resnično! Kaj nas še vse čaka! Grenak je sad spoznanja!

Počasnim korakom odhaja v hišo.

Na preddvorji pa sedí mati njegova in obrezúje repo. Na stolček séde nji nasproti in začne govoriti. A začenjati ni bila njegova navada.

— Mati, jutri grem.

— Ali greš?! povpraša po nepotrebnem Vragometovka in obličje se ji razjasni kakor obraz kake svetnice. Kaj vse je občutila v tistem trenutku! Torej vendar-le gre, dasi so vsi tako malo mislili. In še

kako pohleven je: niti besedice ni nikdar rekel, da ne pojde — vse počitke. Pomagala je torej vender-le máterina molitev, máterine prošnje, máterini darovi! Seveda, v skrbeh je bila dobra ženica — pa kdaj je mati brez skrbij! Zdaj je vse dobro, vse poravnano, vse pozabljeno. — Janez gre v semenišče!

— Jutri torej greš, praviš? Pa že jutri? Ali se že šole začnó? —

— Jutri grem, mati, dà! A brez poklica grem, čujte, mati, brez poklica!

In skrbno srce máterino se zopet zavije v žalno obleko. Tista presrečna zadovoljnost na licih se je izpremenila v trenutku v upajočo skrbnost. Kaj je še tega treba — brez poklica!

— Oh, bo že, Janez, le v božjo voljo se udaj in moli! Le meni verjemi, da boš še dobil poklic. Saj ga imaš, saj si bil zmerom tako dober, tako priden; samó spi v tebi poklic, Janez, pa se ti kmalu vzbudí, kakor hitro prideš med duhovne gospode. Za božjo voljo te prosim, Janez, pojdi, pojdi »noter«, pa nikdar ne toži in ne žaluj prezelo. — In na kolena je padla, roke vzdignila in prosila . . .

— Vstanite! zakliče sin nekako ukazujoče in nejevoljno zajedno ter odide na vrh v svojo sobo.

Po strehi pa je hodil golob in gručal, kakor bi mu kdo vzel mladiče iz gnezda.

In res se je odpravljal drugo jutro. Pospravi nekaj malega v kovčeg, gre v izbo, koder so bili ravno domači ljudje zbrani pri kosilu, in reče, da gre.

Žlice prenehajo pribijati tisti svoj jednakomerni ton po prsteni skledi, oče pa velí starejšemu sinu:

— Jarnej, naprezi!

Sam pa odide v kamro. Tudi drugi se naglo razidejo. Le mati stiska Janezu roko in le še stiska in tiščí v roko zdaj nekaj srebrnega, zdaj nekaj v popir zavitega.

— Ná, to-le vzemi, pa še to-le! Kadar boš kàj potreboval, le kar piši domóv ali pa gospodu kaplanu! In kmalu piši, kako se ti godí, da ne bomo skrbeli . . .

Oče pride iz kamre, stisne odhajajočemu roko in potisne nekaj popirjev vánjo.

— Ná, to imaš za pot in za bukve! Če je premalo, pa povej! Vrata so ti vsak dan odprta in vsi te bomo radi imeli in dobil boš, kar boš potreboval; če pa se izgubiš, potem ti ni treba več iskati Vragometove hiše. Zdrav ostani! Jaz grem na pólje.

In odšel je.

Vrnejo pa se mlajši brat in sestri in mu sežejo v roke, potisnivši mu vsak nekaj v roko:

— Pozdravljen, Janez!

In odšli so za očetom z resnimi obrazi. Mlajši sestri so pale celó nekatere solze v beli predpasnik.

Na preddvorji pa je naprezal starejši brat konja. Še rokavnik si obleče, potem zavpije v vežo:

— Zdaj je pa že napreženo!

In mati pa sin se prikažeta v veži.

Mati nese kovčeg in nekaj v popir zavitega, Janez pa koraka s povešenim obličjem poleg nje. Vsa objokana je Vragometovka — kakor bi ji ne bilo prav, da gre sin v semenišče. Menda so bile solze veselja!

Na voziček postavi prtljago, seže sinu še jedenkrat v roke, govoriti pa ji ni mogoče. Jok jo posili. Ženske tako rade jokajo.

— Z Bogom, mati! zakliče sin, brat mahne po konji in oddrdrali so po cesti.

Še je gledala nekaj časa mati Vragometovka za vozom, mislèč, da se sin ozre še jedenkrat in pogleda nje skrbni obraz.

A ni se ozrl.

* * *

Štirinajst dnij pozneje je hodil Vragometov Janez po domačem vrtu. Ni pa nosil rdeče knjige v rokah. Čemu neki? Saj je imel dosti premišljevati. In kake misli so rojile po njegovi težki glavi! Le jeden čut je še držal po konci njegove nameravane sklepe. In še ta se mu je hotel vtopiti. K tlom je upogibal glavo, roke so mu mahale navzdol, mračno je gledal, kratko odgovarjal. In ko tako misli misli dolge, vzravná se zdajci po konci, roke dvigne kvišku in stisne v pestí ter pogleda v zrak, kakor bi ga hotel otemniti, rekoč:

— Kakor izrajelsko ljudstvo sem: pred štirinajstimi dnevi sem vpil: udajmo se! a danes zopet kličem: ne udajmo se!

In hitrih korakov odide na vrh v svojo sobico. K mizi séde in piše, piše dolgo in kipeče pismo svojemu prijatelju Radivoju. Kako hlastno je pisal! Vsak stavek, vsake misli so se brale na njegovem mladem obličji.

Še to poskusimo! Morda gre! Do najboljšega prijatelja sem se obrnil.

Tako je mislil, pritiskaje pečat na pismo.

Dolgo je čakal odgovora. Tako počasi prijatelj ne odgovarja. Napósled dočaka. Hlastno seže po dopisnici.

»Dragi Ivan!

Prav rad, a ni mogoče. Obrni se na koga drugega. Imamo se prav dobro: Krokamo vsak dan!

Prisrčno Te pozdravlja Tvoj prijatelj
Radivoj.«

To je bilo na pošti. Brez slovesa hití domóv.

Na posteljo séde in misli:

— Tudi ti! Tega se ne bi nadejal! Tak idejalen človek kakor je bil naš Radivoj! In kako se podpisuje: »tvoj prijatelj«. O Evgenij Onegin, kako si pel resnično:

»No ot druzej spasi nas, Bože!«

— Janez, jest pojdi! zakliče pri durih mlajša sestra in odide.

Domači so že odjedli, a Janeza ni še.

— Če neče, pa naj bo lačen! Misli, da ga bomo še prosili.

Tako je dejal oče. Drugi so molčali.

Razšli so se po delu, mati pa ponese Janezu kosilo v sobo.

— Ná, pa jej!

— Ne bodem, odgovorí sin.

— Oh, kako si ti čuden! Jej no! Ali si bolan?

Odgovora ni bilo.

— Ubogaj, Janez, in nazaj pojdi; videl boš, da je tako najbolj prav. Saj te bodo vsprejeli. Bodo pa gospod Jožef záte prosili.

— Ni mogoče. Če me težko domá gledate, pa pojdem.

Mati je — molčala.

Pustila je kosilo na mizi, a sestra je je odnesla zvečer nedotakneno . . .

Tožni dnevi so se množili.

Vragomet se je naveličal gospodariti. Dobil je sinaho v hišo. Stara dva sta stanovala še dalje v svoji kamri, mlada dva pa se namestila v sobo na vrhu.

Janez se je moral umekniti. V izbi je spal nekaj večerov pri pêči; a kmalu izprevidi, da ga tudi tu težko gledajo in da se bo treba preseliti še nekoliko dalje.

— Če Jaka spi v hlevu, zakaj bi pa ti ne? Kaj si kàj boljši?

Tako mu je dejala mlada Vragometovka. Stara se je potegnila zánj, a izkupila jo je.

Zdaj sem jest gospodar, reče mlada in udari z nogo ob tla, da se je od strahú stresla stara ženica.

In Janez se preseli v hlev. —

Ko pa pride mlada v hlev in vidi, da je hlev pretesen za toliko repov, reče Janezu še to-le:

— Saj poleti spiš lehko v svislih, ker ni mraz. Živina je že tako dovolj v gnéči.

In Janez odnese svoj zveženj v svisli.

* * *

V bližnji vasi je imel Janez strijca Tomaževca, ki ni imel nič svojih otrok; samó nekega rejenca je imel. Ko strijc zve, kako se godi netjáku domá, usmili se ga in vzame k sebi. Delati je začel pri njem hlapčevska dela. A nevajen težkih del moral je požreti mnogo bridkih. Rejenec ga kar ni mogel trpeti.

— Kaj boš ti, izprijeni študent!

— Ali si ti kàj boljši, Tržačan!

Besede »Tržačan« pa rejenec ni mogel čuti. Prepirala sta se in pretepala, da ja je moral strijc miriti. In Tržačan je bil hujši od Janeza. Vselej ga je vrgel in mu premlel kostí in obísti.

To pa je bolelo Janeza. A potrpel je.

Prihranivši si nekaj denarjev, nakupi si Janez kmetijskih knjig in si lajša z branjem trdo življenje.

Kmalu pa začne poskušati praktično, čemur se je priučil teoretično. Marsikaj začne drugače delati domá in na polji, kakor se je delalo do zdaj.

Povračati so se mu začele ure idejalnega dijaškega življenja. Morda bode mogel kaj koristiti materijalno svojemu národu, ker so mu izpodleteli vsi drugi poskusi in vse težnje.

Strijc in rejenec kmalu zapazita Janezove nakane. In oštevanju in prepiranju zopet ni bilo konca nì kraja. Na pomoč jima pride tudi mati Tomaževka:

— Kak lep mir je bil v hiši, dokler ni bilo tega pritepenca! Zdaj pa je dan na dan kreg in prepir! Tega jaz ne trpim nì kratko nì malo! Tak-le izprijenec bo nas učil, kako se kmétuje in gospodari? Še tega se manjka! Le počakaj, pretvega, jaz ti že pokažem . . .

In mati Tomaževka hití po teh besedah v hlev, kjer je imel Janez na polici borno svojo knjižnico, zagrabi tisto pest knjig, nese v kuhinjo in zmeče na ogenj.

— Ná, zdaj pa še zijaj v tiste tvoje bukve, če moreš! Kmet je za delo, ne pa za branje! Gospôda bêri, ki nima drugega dela. Ti pa nisi več gospod, veš ti?

Tako je brala mati Tomaževka Janezu levite.

Janez pa je s prsti grabil po žrjavici. A kaj mu hoče sam pepel? O, da ima žensko srce in ženske solze!

In mati njegova? O da mu je morala umreti! Bog zna, kaj jo je spravilo pod zemljo? Pa menda vendar ne Janez? No, pa saj je imela že svojih šestdeset na plečih.

Zdaj bi bil Janez poslušal svojo mater: vse do pičice bi ji bil ustregel! A ni je: máterino srce mu trohní v zemlji. Je že križ.

Zdaj se Vragometov študent ni mogel s čim tešiti.

Pač, še nekaj je, s čimer si človek teši bolest in tolaži vest. S čim neki?

Vina in piva Vragometov Janez pač ni mogel piti. Kdo bi mu ga bil dajal? Kak požirek žganja se pa še zmerom dobí pri dobrih ljudeh. Ljudje njegovega strijca mu pa niso bili dobri ljudje. Torej stráni od njih k dobrim ljudem.

— Jaz ne trpim pretepanja v hiši. Jeden mora od hiše, dejal je strijc.

In šel je od hiše. Kdo neki drugi nego Janez! K dobrim ljudem se je namenil.

Poleti že še gre: mlad človek in dela dovolj: kaj si more kdo več želeti?

In Janez je bil mlad, delal pa je tudi rad. Zaslužka on seveda ni dobil tako velikega, kakor drugi, ki niso zdelali vseh osem šol. A Janez je bil vselej z malim zadovoljen.

— I, malo žganja mi boste dali, da bom lože delal, pa bo.

Kdo ga ne bi bil vesel, tako z malim zadovoljnega delavca?

Galežil je in galežil, dasi so se mu noge opotekale; saj mu ni nihče zameril Vragometovemu Janezu. Ljubljeno svoje žganjče, veselje trdih svojih let, imel pa je vendar-le rad.

— To je dobro! dejal je rad.

A poletje je le jedenkrat vsako leto. Pride jesen, pride zima. In po zimi zebe človeka, ako nima prida obleke in želodec se tudi ne zarije kam kakor medved ali svizec. Dela pa po zimi ni kàj na kmetih. Takrat se je hudo godilo našemu staremu študentu. Tisto basen o mravlji in kobilici pa je tako že pozabil.

Prvo zimo je še prebil naš Janez v slami Zajčevih svisel. Druge zime pa že ni premagal. Uh, ta želodec, ta mu je delal preglavico; mraz se že še prebije v slami. Tudi žeja mu ni delala nadlege: vode je imel dovolj vso jesen in vso zimo. Pa kaj voda: vode studenčnice ni ljubil naš Janez. Rad pa je imel, močno rad, vodo kapnico, pome-

šano s tisto tekočino, ki jo delajo menda od krompirja. Take vode pa je dobil do malega še vsak dan naš Janez v vaški krčmi od krčmarja ali gostov njegovih. Kaj to dé, ako so mu malo ponagajali in prerešetali dneve študentovskega njegovega življenja? Svoj zmoter je Janez vendar-le dosegel. In kako trdo se je spalo po takih krepkih požirkih! Niti do Zajčevih svisel mu ni bilo treba hoditi.

Druge zime torej Vragomentov Janez ni premagal. Nekoč ga je nekaj zaščipalo v želodci, ali kaj.

— Kar nič prav mi ni, Tone! Veš kaj, ne bom ga! Malo žganjča bi pa rad, ko bi ga ti prinesel, tako-le za kaka dva krajcarčka. Na pómlad ti vse pošteno vrnem, ko kàj zaslužim!

Tako je govoril tistega popóludne Janez Zajčevemu hlapcu, ki je rézanico rezal na podu in mu ponujal pest tobaka. A tresel se je, močno tresel, ko je govoril.

In Tone mu prinese žganja. Smilil se mu je, revež.

— Tone! kako da spati ne morem? Še vselej sem lehko zaspal po požirčku žganjča, danes pa ne morem.

Rad je govoril Janez zadnja svoja leta v pomanjševalnih besedah. Žganjarjem je taka navada, da radi pomanjšujejo najdražje svoje predmete.

— Ne vem, kaj bo? Ali bom umrčkal, ali kako?

— I, saj bo prav, Janez, če umrješ: za té in za domače.

Tega pa Janez ni rad slišal. Nì besedice ni več rekel.

Čez kake pol ure pa hipno zaječí s tako otlim in prosečim glasom, da se Tone kar prestraši:

— Gospóda!

Šli so mu po duhovnika.

Na večer pa je zašla s solncem vred njegova izpremenjena duša. —

Malo pogrebcev je šlo za njegovo krsto. Mokrega očesa ni bilo nobenega. Pogovarjali pa so se pogrebci, vračaje se!

— I, prav je, da je umrl, takšen revež!

— Prav, prav je!

— Kakšen gospod bi bil že zdaj lehko, pa ni hotel.

— I, morda je zdaj še bolj prav za njegovo dušo, da ni postal gospod. Če pa ni bil za to, kdo mu kàj more za to?

— E, veste kaj, duhóvska je še zmerom najboljša, reče star mož.

— To je pa res! pritrdili so vsi napósled.

In razšli so se.



S čim in kakó so pisali nekdaj in kakó pišemo zdaj?

Berilo **Fr. Orožna** v zabavnem večeru »Pisateljskega društva«.

Pri tem naslovu si bode marsikdo mislil, da nameravam s tem spisom reklamo delati za različne peresne fabrikante, naj se že imenujejo Heintze, Kuhn, Leonhart, Klaps ali kakorkoli si bodi. Prepričali se pa bodete, da nimam tega namena in da mi tega tudi treba ni, ker se dobra stvar sáma ob sebi hvali. Izvolil sem si pa ta predmet, ker mi je čast, čitati v slavnem »Pisateljskem društvu« in ker treba pisatelju, poleg duševne naobraženosti in zmožnosti, še óne navidezno malenkostne ali vendar toliko važne stvarí, kateri pravimo p e r o. Marsikdo živí od peresa, in naobražen človek ga skoraj vsak dan potrebuje.

S peresom pa še ne pišemo tako dolgo časa, kakor so nekateri trdili. Prejšnja pisalna priprava je bila mnogo okornejša od našega peresa, in v tem oziru vidimo velik napredek v zadnjih stoletjih. Iz neke slike, katera nam predočuje božjo vilo Egerijo, sklepali so veliko peresjo starost. Dotična slika nam kaže božjo vilo Egerijo, ki je baje razsvetila druzega rimskega kralja Numo, da je uredil rimsko bogočastje, s knjigo in peresom v desni roki. — V nekem rokopisu dunajske knjižnice se nam predstavlja slavnega Aleksandra Vélikega še slavnejši učitelj Aristotel s peresom v roki. Če bi tedaj sodili po prvem slučaji, moral bi bil vsaj kralj Numa, tedaj okoli leta 600. pr. Kr., pero poznati. Ko se je pa dokazalo, da tedaj o peresih še ni bilo ne duha ne sluha, opirali so se na drugi dokaz, na sliko Aristotelevo trdé, da so ljudje pero rabili najmenj že 300 let pred Kristom. Ali tudi drugi dokaz je jalov, ker je dokazano, da se je Aristoteleva slika v dotičnem rokopisu dogotovila šele v petnajstem stoletji v Rimu. Oba navedena dokaza sta tedaj le anahronizem, in slikarja omenjenih podob sta menda le iz posebnega spoštovanja božji vili Egeriji in Aristotelu podala pero v roko. Kakor vidimo, so dokazi o toliki peresji starosti jako dvojbene vrednosti. Kolikor se je pa dognalo, smemo trditi, da peresa pri pisanji niso rabili pred petim stoletjem po Kristu. S čim so pa tedaj staroveški národje pisali? Na kako tvarino so pisali?

Prva tvarina, na katero so pisali, bila je opeka ali pa tudi kamenena plošča. Pisali so pa s poostrenim kamenom in kesneje z rudninskimi klinci.

S takim orodjem so pisali Kitajci in Babilonci. Za kamenitimi ploščami so prišle rudninske in svinčene, dokler se niso udomačile bakrene plošče, na katere so pisali z železnimi klinci. Še pozneje so izumili lesene platnice, na katere so pisali z roženimi klinčki.

Pri Kitajcih je bila najstarejša pisava takozvano vozlopisje, slično onemu, katero so imeli Peruvanci. Na debeli niti je bilo privezanih več tanjših nitij, katere so mnogovrstno zavozljavali. Vozle so tudi barvali z različnimi barvami. Vsak vozel in vsaka barva je pomenila kàj druzega. — Pozneje je Kitajec Tsankie izumil posebno pisavo z znamenki.

Pisali so prvotno na trstiko, tkanino, palmovo perje, lubje, kovinske plošče in na deske. Schün je prvi pisal s firnežem na bambusovo lubje. Na deske je baje zapisal Kongfutse svojo modrost. Posluževali so se v prvem času pri pisanji tekočine, ki se je delala od črne prstí, pozneje pa so imeli tuš, tudi kitajsko črnilo imenovan. Tuš so delali od dima žganega lesa, od smrekovih saj in od lepa ali olja. —

Kaldejci (Babilonci in Asirci) so že 2000 let pred Kristom pisali s takozvanimi klinastimi pismenkami. Z dletom in kládivom so napravili take pismenke na kameniti plošči, ali pa z žrebljem na plošči od mehke ilovice, katero so pozneje strdili. Po léži in po številu različno vezanih klinov so se razlikovale pismenke. Mnogo pismenih spomenikov se je še do današnjega dné ohranilo v tej pisavi.

Na zahodni meji zdanje Perzije, v bližini mesta Kirmanschah, stoji spomeník Behistanski. Na tem spomeníku, katerega je dal napraviti perzijski kralj Darij I., stoji še sedaj tisoč vrst, katere so pisane s klinastimi pismenkami.

Pri Egipčanih beremo najstarejša pismena poročila na kamenenih stebrih, ali pa so taka poročila v ploščah od žgane prstí vdolbene. Take stebre so našli v deželi Meröe med zdanjim Berberom in Kartumom ob reki Nil, kakor nam poroča zgodopisec Flavius Josephus. Pozneje so pisali na drevesno ličje ter z iglícami vbadali pismenke. Od notranjega ličja še sočnatih trstik so delali takozvani popir. Kakor znano, izvira ime našega popirja od bičja »papyrus«, katerega je raslo posebno mnogo v Egiptu. Ime »papir« ohranilo se je pa še dandanašnji, akoprem je naš sedanji popir popolnoma različen od egiptovskega. Egipčani so obogateli po veliki trgovini z bičevim popirjem. Prvotna okorna pisava se je skoraj umeknila podobopisju ali hijeroglifom. Egipčani so se že pred več tisočleti bližali tiskarstvu. Natisnili so namreč z lesenimi ploščami napise v opeko ali pa so vrezali v kamene in

kovine imena ter potem napravili natiske. Vladarji so imeli take prstane, s katerimi so pritiskali svoja imena na kraljeve ukaze in pisma. Takov prstan je tudi dobil v Egiptu Jakobov sin Jožef. Tega je namrč kralj Hiksov, ki so tačas vladali v Egiptu, povzdignil za prvega svetovalca ter ga izbral svojim namestnikom.

Feničani so se od Egičanov pisati učili in se posluževali egiptovskega popirja. Grki so pa dobili pisavo od Feničanov, kakor nam pripoveduje zgodopisec Herodot: samo da se je v teku časa z jezikom izpremenila tudi pisava. Početkom so Grki pisali na kozje in ovčje kože. Šele pozneje so dobili egiptovski popir (βιβλίον). Kakor v marsikateri stvári, tako so Rimljani, tudi kar se tiče pisave, posnemali Grke, in pravo slovstvo se je pri njih jelo šele razvijati, ko so se seznanili z Grki.

Ljudje so rabili vedno več egiptovskega popirja, in zaradi tega mu je cena poskočila. Egiptovski kralj Ptolemej II. je tekmoval s pergamskim kraljem Evmenom, kar se tiče ustanávljanja knjižnic. Da ga pa ne bi Evmen prekosil, prepovedal je uvažanje popirja v Pergamum. Pergamci so tedaj izumili v drugem stoletji pred Kristom novo pisalno blago po maloazijskem mestu Pergamum imenovani »pergament«, kateri se je delal od živinske kože. Egiptovski popir pa je šele nehal, ko so Arabci izumili bombažev popir. Ker pa je bil te vrste popir zelo mehák, dalo se je le s čopičem pisati nánj. Koncem 13. stoletja so začeli delati popir od konoplje in prediva. Prva tovarna za takov popir je bila v Norimbergu. Še mnogo boljši in cenejši pa je sedanji popir od cunj.

Tako vidimo, da se je pisalno blago vedno zboljšavalo. V isti meri se je pa tudi zboljšavalo orodje, s katerim so pisali. V teku časa niso več pisali s poostrenim kamenom, z rudninskimi, koščenimi ali roženimi klinci itd. Že jako zgodaj so pisali s trstiko (bičjim peresom), ki se je namočilo v barvani tekočini, in še dandenašnji pišejo s trstiko nekateri orijentalski národi, kateri se držé še starih navad in običajev, ne meneči se za nove izume. Trstika, katera je ljudem pri pisanji najbolj ugajala, dobivala se je v Egiptu, Perziji, Armeniji, Mali Aziji in Italiji. Trstiko so najprej precepili in potem poostrili, kakor naše pero. Vendar se s trstiko ni dalo tako ročno in lepo pisati, kakor s peresom. Tudi ni bila trstika več take važnosti in se ni več pogostoma rabila, ko so se ljudje pri pisanji privadili peresu, katero se je dobivalo od nekaterih živalij.

Akoprem se je pisalno orodje že precèj zboljšalo, bilo je še vendar okorno, in še v prvih stoletjih po Kristu je bilo malo pisanju veščih

ljudij. V zgodovini imamo dovolj takih slučajev, kateri nam kažejo, da celó nekateri mogočni vladarji niso znali pisati, ali pa so bili še preleni, da bi svoje ime podpisavali. Rimskemu cesarju Carinu († 284), kateri kar se tiče nasladnosti in krutosti ne zaostaja za Neronom ali Domicijanom, bilo je pisanje tako zoperno, da še svojega imena ni hotel podpisavati. Zgodopisec Flavius Vopiscus nam pravi o Carinu, da iz sáme lenobe ni podpisaval svojega imena. Imel je radi tega posebnega sužnika, ki je dobro ponarejal cesarjev podpis ter na ukaze podpisaval cesarjevo ime.

Mogočni Teodorih (493—526), kralj vshodnih Gotov, ni se nikdar učil pisati, in še kot italski kralj je bil pri pisanji tako neukreten, da se za vsega svojega vladanja ni navadil pod svoje ukaze štirih črk pisati. Imel je zato zlato ploščo, v kateri so bile urezane štiri črke, namreč TEOD. To zlato ploščo je položil na popir in po nji s peresom potegnil omenjene štiri črke.

Tudi Karol Véliki ni bil posebno izurjen v pisanji. Trudil se je pa mnogo, da bi se navadil lepo pisati, in imel je pisalno orodje pod zglavjem v postelji, »da bi se njegova roka v prostih urah privadila obliki črk.« Navzlic vsi marljivosti pa je ostal v pisanji še precèj okoren, ker se je prepozno začel učiti. —

Mimogredé hočem tu v kratkem omeniti prvotne pisave starih Slovanov. Menih Hraber nam poroča, da so stari Slovani prvotno šteli s črtami. Kakor vsi arijski národi, imeli so tudi stari Slovani podobopisje ali kipopisje, kakeršno še sedaj vidimo v starih egiptovskih spomeníkih. Beseda »pisati« je sorodna besedi »pisan« in ne znači prvotno »pisati« v sedanjem zmislu, ampak »vrezati, lišpati, vesti.«

Na Češkem in Poljskem so našli v starih grobovih posode od gline, na lončarskem krogu delane, katere imajo na spodnji stráni dna vtisnene znake, skladajoče se od krogov, četverokotov, in črt na način križa, kolesa itd. položenih.

Prvo zanesljivo poročilo o tem, kdaj je pero prvikrat rabilo za pisalno orodje, podaja nam slavni pisatelj Izidorus (rojen v Kartageni na sedanjem Španskem 560—636). Učeni Isidorus, katerega knjige so se v srednjem veku jako cenile, pisal je, (kakor sam pravi) s trstiko in peresom. Tudi omenja v svoji knjigi, da se je pero prvič kot pisalno orodje rabilo v petem stoletji. Da se je pa pero že rabilo v 7. stoletji, vemo iz gotovega vira. Saksonec Adelmus († 709) je spisal latinsko pesem, v kateri opeva pero.

V osmem stoletji govorí o peresih sloveči Anglosakson Alkuin, sovrstnik in prijatelj Karolu Vélikemu. Najimenitnejši tedanji učenjak

Alkuin, ki je toliko k temu pripomogel, da se je duševna naobraženost razširila v frankovskem kraljevstvu, bil je duhoven. Za vse sobe svojega samostana je napravil pesniške napise. Tudi v pisarni je bil takov napis z opominom, da se tukaj ne sme brez potrebe blebetati, da se peresa prepisovalcev ne zmotijo.

V nekem rokopisu evangelij, kateri je nastal za Ludovika Pobožnega, (tedaj v devetem stoletji), nahaja se tudi slika, na kateri so naslikani evangelisti s peresom v roki. Tudi gotov dokaz, da so pri pisanji rabili pero.

V dvanajstem stoletji opominja Peter Klunjiski (Venerabilis) svojega prijatelja, da bi se ta peresa lotil in plug pustil, to je, namesto kmetijstva rajši pisateljstva poprijel.

Navzlic vsem prednostim, katere ima živalsko pero pred trstiko, ohranila se je trstika vendar še dolgo časa zraven peresa. Razni strokovnjaki so primerjali rokopise in zaradi tega sklepali, da se je vsaj v Franciji trstika poleg peresa rabila še v 8. stoletji, in da se je tam pero šele popolnoma udomačilo v 9. stoletji. Menihi so pa še rabili trstiko pri prepisovanji knjig za početne in velike črke, ko so že zdavnaj s peresom pisali male črke. Papeževi in cerkvenih zborov akti so se bajè še mnogo pozneje pisali z bičjim peresom.

Iz necega pisma Reuchlinovega, kateri je bil jeden prvih pospeševateljev nemškega slovstva in reformacije, razvidi se, da se je še v 16. stoletji razven živalskega peresa rabila trstika ali bičje pero. Vojvoda Ulrik je oblegoval mesto Reutlingen, katero je pripadalo švabski zavezi ter pri tej priliki ujel Reuchlina in mu vzel vse njegovo imetje. Neki prijatelj mu pošilja tedaj v ječo med drugimi stvarmí tudi nekaj peres in trstik.

Čim več se je pisalo, tem bolj se je občutila potreba, da bi se zdelovala elastična peresa. Sicer so bila pelikanova, pavja in labudova peresa trajnejša, kakor gosja; ali ker so bila te vrste peresa predraga, rabila so se rajša cenejša gosja peresa. Samó jeden nedostatek je bil pri teh peresih: ljudem se je namreč zmeraj menj ljubilo taka peresa rezati in cepiti. Da bi se tedaj temu delu ognili, izumili so poseben stroj, s katerim so rezali peresa. Ali tudi ta stroj ni ugajal, ker se je moralo pero še malo popraviti, predno je bilo za rabo. Živalsko pero pa tudi ni bilo za dolgo rabo in se je skoraj pokvarilo. Radi tega so izkušali zdelovati peresa od slonove kosti ali pa od kovin. Peresa od kovin so delali že v 16. stoletji v Norimbergu. Navzlic temu se takšna peresa niso mogla razširiti, dokler jih niso v tretjem desetletji zdanjega veka začeli delati v angleških tovarnah.

Od tistega časa se zdeluje na Angleškem največ peres za svetovno kupčijo.

Po večletnih poskušnjah se je šele Peryju v Londonu posrečilo, da je zdelal pero, katero je bilo skoraj tako elastično, kakor gosje pero; imelo pa je to prednost, da je bilo cenejše in trajnejše od gosjega peresa. Peryjeva zasluga je v tem, da je pero, po pravem cepljenji, postalo mehko in elastično. Zaradi tega so se ljudje v vedno večji meri novega peresa posluževali. Zdelovala so se odslej mnogovrstna peresa, ki so bila večje ali manjše vrednosti, kakeršno je bilo dotično jeklo, od katerega se je zdelovalo pero. Ker so pa bila jeklena peresa boljša in v primeri z dobrim gosjim peresom tudi cenejša, rabili so pri pisanji zmeraj menj gosjih peres. Sicer še sedaj rabijo krasopisci (kaligrafi) in drugi, katerim je mar lepo pisati, gosja ali labudova peresa. Tudi pri prepisavanji bolj ugajajo gosja peresa, ker so mehkejša od jeklenih. Marsikateri starejših uradnikov se tudi še rajši poslužuje gosjega peresa. Odkar pa se je udomačilo jekleno pero, rabijo se živalska peresa le še izjemoma, in ponehala je prej velikanska kupčija s peresjim tulom. Poprej so se največ bavile s to kupčijo: Litavska, Poljska, Meklenburška in Prusija.

Tovarne, v katerih so se zdelovala jeklena peresa, bile so početkom samó na Angleškem. Središče temu obrtu je pa bilo mesto Birmingham, katero je sploh, kar se tiče kovinskega obrta, prvo obrtno mesto na Angleškem. Dolgo časa ni bilo nikjer drugod tovaren za jeklena peresa. Mislilo se je že sploh, da ta obrt ne bi mogel vspevati tudi v drugih krajih. Pozneje so se pa ustanovile tovarne tudi v Franciji (prva je bila v Boulogni), Severni Ameriki, Nemčiji, Avstriji in drugod.

Kako majhni so še bili rokopisi v času, ko so ljudje še s koščenim ali kovinskim klincem pisali na plošče, katere so bile prevlečene z voskom! Srečni ljudje tedanjega časa, ki še niste imeli pred sabo po tisoč listov obsezajočih knjig! Še v srednjem veku so bili večinoma samó duhovniki pisanju vešči, dokler se ni z razširjenjem tiskarstva spoznala potreba pisanja za praktično življenje. Od tistega časa se pisanje ni več zmatralo za umetnost. In dandenašnji! — Koliko tisoč in tisoč peres se porabi na leto! Potrpežljivi popir mora sicer mnogo pretrpeti, ali če pomislimo, kako majhno je bilo v srednjem veku število pisanju veščih ljudij, in da so bili duhovniki skoraj jedini, katerim je pero služilo; čuditi se moramo velikanskemu napredku na tem polji v sedanjem času. Kakor je nekaterim poraba mijla nekako merilo za národov napredek, kar se tiče omike; istotako smemo trditi, da

je tudi vedno rastoče število peres znamenje napredujoče omike. In če bode med nami Slovenci, osobito pa med prostim národom pero tako razširjeno, kakor n. pr. na Danskem, kjer znajo celó na Faröerskem otočji in v Islandiji skoraj vsi kmetje pisati, prodrla bode omika tudi v najubornejšo kmetsko kočo. —



Rastlinske bolezni.

Spisal **Ivan Šubic.**

VI.

(Dalje in konec.)

Med črvi nahajamo malo rastlinskih neprijateljev. Deževnika ali podzemeljskega črva človek sicer rad preganja, a med prave sovražnike te živalice ne moremo šteti. Hrani se s prstjo, v kateri gnijó rastlinski in živalski ostanki; trditev, da se lotéva tudi svežih korenin, je pač neosnovana. Kadar se prikaže v róžnicah v velikem številu, tedaj se ga vrtník rad iznebi; preveč mu prevrta in prerije prst ter mu jo onečedi s svojimi izmečki. Ako se hočemo prepričati, so se li naselili deževniki v róžnici, treba nam je rahlo potrkati ob lonec; črvu preseda trkanje in zato kmalu zapustí notranje dele in se privije na površje.

Mekužcev imamo tudi nekaj škodljivih. Gozdne slinarje po pravici preganja gozdnar, vsteklemu polžu ali bibi pa strežeta kmet in vrtník po življenji, ker je jako požrešna in časih zeló škoduje rastlinam. Da ne more lezti od cvetlice do cvetlice, potresajo tla z malcem (gipsom), pepelom ali pazdirjem, kajti po teh tvarinah polž ne more dalje. Tudi mu nastavljajo mokro slamo, omájene vrbove šibe, izotleno repo itd., da mu zabranijo potovanje in ga ulové. Najbolje se nosijo race, kadar je treba iztrebiti polže; požró jih, kolikor jih morejo doseči.

Med neprijatelji višje vrste se odlikujejo različne miši, ki glojejo korenine poljskih in vrtnih rastlin. Poljska miš preriva zemljo na vse straní in gloje vse, kar žene korenine v tleh. Le prerada se ji pridruži povôdna podgana in njena najbližja sorodnica, krtíca (Scheermaus), ki dela krtine po vrtih in katero dostikrat zamenjavamo s krtom. V shrambe svoje nanosi koreninic, da se hrani ž njimi v neugodnih letnih časih. Miši preganjamo z raznimi strupi (fosfor, strihnin, mišnica), katere zavijemo v izdolbeno korenje, v zeleno itd., pa potisnemo v luknjo; nastavljamo jim pastí, pihamo z mehom dim v rove ali pa jim naravnost s puško pridemo do živega.

Opisani vzgledi nam le nekoliko pojasnjujejo, koliko je živalskega drobiža, gostečega se za bogato rastlinsko mizo; število nenasitljivih jedcev je toliko, da bi moral napolniti debelo knjigo, kdor bi hotel podrobneje opisati in naslikati vpliv malih živalij, osobito pa žuželk, na zdravje naših rastlin. V družbi z rastlinskimi in drugimi sovražniki se lotijo vsake cvetlice; pojedini zajedavec škoduje sicer le malo, a ker se čestokrat povabijo nebrojne množice skupno v gostí, je konečni vspeh lačne sodrge velikansk. V malo urah morejo uničiti pridelke širnega polja in pokončati upe pridnega vrtníka. Nobena rastlina se jim ne ustavi. Nežna gojenka v róžnici in utrjena divja bìl v logu — obema preté nenasitljivi gostje; ošabni hrast na gori, ki je stoletja zaupal na svojo moč in bi rad tekmoval z večnostjo, mora se udati tolpi malih zajedavcev in iti za rodovi, ki so izginíli pred njim iz doline! . . . Neprestan boj za obstanek bìje rastlina z rastlino in žival z rastlino. Kjer ne zmaga skromna moč pojedinke, stopajo na pozorišče nebrojne legije in nadomesté s številom, kar jim manjka telesnih sil.

Živalim pomaga pri njihovem škodljivem delu človek sam, ki v svojo korist mnogokrat postavi rastlino v razmere, ki ji morajo vcepiti smrtno kal, ali pa zaradi nevednosti v svojo škodo pospešuje razvoj sovražnih čet. Iz daljnih vročih krajev je prinesel s seboj nežnih in krasnih cvetek, pa jih je zasadil v svoji hladni domovini, da jih morí zima in mraz, ko mu lepšajo hišo in vrt; gojí si tuje rastline, ki mu s svojo ukusnostjo sladé mizo in se laskajo razvajenemu želodcu — ali v sužnosti se jih le prerada poloti bolezen. Tuja zemlja, tuje nebó in tuje razmere jim ne ugajajo. Bodi jim človek še tako skrben gojitelj, vendar mu le prerade venejo in mró. To ne velja samó za cvetlice, prinesene iz tropičnih krajev v naš zmerno topli pas. Jednako se godí rastlinam, ki so jih presadili iz naših krajev v vročih pokrajinah, na pr. v francoski Gujani. Razne evropske kuhinjske zéli se nikakor ne obnesó v ónih tropičnih zemljah. Velika suša in vstrajno dežévje kmalu pokonča vrtníkove upe. Najbolje se še nosijo razne kapusove vrste. O vinskem trsi znamo, da ne zmaga vročega podnebja; tudi naše sadno drevje slabo obrája. Žita tam sploh ni mogoče saditi; ves trud bi bil popolnoma zastonj. Kultivirane rastline rajše bolehajo od divjih, za katere skrbí samó mati priroda, a ne tudi okorna človeška roka. Napačna vzgoja oslabi cvetlico in tedaj se ne more s tolikim vspehom ustavljati sovražnemu navalu lačnih zajedavcev. Z nespametnim ravnanjem vcepimo v rastlino nekako dispozicijo za mnogovrstne bolezni in privabimo neljubih gostov v obilici k nji v svate. Zato je treba najprej skrbeti za zdrav in čil

zárod. Slabotnih rastlin se žužki najprej lotévajo; zdrava pojedinka lože in hitreje preboli prestano škodo, nego menj uporna, od rojstva že črvíva sorodnica. Pri vzgoji rastlin moramo torej že od začetka skrbeti, da dobimo sáme krepke cvetlice. Pazili bodemo, da jih ne posadimo v neugoden kraj in v napačno prst; prilivali in gnojili bodemo zmerno in previdno; obrezovali bodemo le po potrebi in na podlagi temeljitih izkušenj, v vrtu in na polji ne bodemo več let zaporedoma sadili istih rastlin na istem mestu, temveč menjavali bodemo plodove kolikor mogoče. A če se vendar le prikažejo sitni jedci in se poloti bolezen naših gojencev, postopati je treba hitro in brezozirno. Napadene cvetlice moramo odstraniti od zdravih in potrebiti mrtva trupla iz nasadov. Umni gospodar začne takoj energično in natanko postopati, ko se pritepe škodljivec. Ako poseže v pravem času vmes s pomočki, ki mu jih podajata izkušnja in znanost, obrani se dostikrat velike škode; za polovičarske naredbe pa žrtvuje zastonj trud in denar! Pri pokončavanji škodljivih mrčesov pomagajo mu mnogobrojni zavezniki, ki brez plačila bijejo ljute bôje zoper rastlinske kvarljivce. Raznovrstni najezdniki živé ob truplu škodljivih žuželk in jih silno veliko pokončávajo; pri tem koristnem delu jih podpirajo višji sorodniki: krt, rovka, jež, netopirji in dokaj ptic, ki hranijo sebe in mladiče svoje z žužki. Na milijone jih izgine v želodcih teh pravih prijateljev človeških.

Teže obranimo rastline nezgod, ki jim preté po škodljivem vplivu neorganske natore. Na prostem polji in v gozdu pač ne moremo veliko izpreminjati naravnih razmer; tu se skoro brez izjeme moramo klanjati prirodnim silam, bodisi dobrim, bodisi sovražnim. Bolje se nam godí pri cvetlicah, katere sadimo v róžnice; tu jim lože podajamo vse pomočke, da se lepo in krepko razvijajo. Rastlini v róžnici moramo najprej ponuditi óne razmere življenja, na katere je bila vajena v prosti prirodi. Že róžnica mora biti umno pripravljena. Porcelanski lonci z osteklenim površjem so vsekako škodljivi. Veliko boljše so prirodne lončene róžnice, skozi katere se more hlapenje vode redno vršiti. Luknjica na dnu posode bodi prosta, da se voda res more odtekati. Vrtník vselej počaka, da je prst suha, potem šele nalije nove vode do vrha róžnice. Seve, prehuda suša tudi škoduje. Nežne koreninice v suhi prsti rade otrpnejo in takoj jamejo gniti, ko jih zopet moča oblije. Zeló previdno je treba gnojiti; kdor ni vajen, primeša prsti preveč redilnih snovij in rastlina mu pogine. Sploh moramo paziti, da vlada ravnotežje med koreninami, deblom in vrhom. Kjer smo porezali korenine, treba odstraniti tudi nekoliko vršičkov, da morejo korenine zmagati dovaževanje potrebne

hrane. Umni vrtník sploh gleda na to, da je prst v róžnici rahla; plevel pridno trebi in površje prsti osnaži od mahov in zelenih alg, ki se rade naselijo pod rastlino ter branijo izhlapevanju vode. Da ne bodemo rastline postavili na temán kraj, ako je bila vajena velike svetlobe, umevno je samó ob sebi. Cvetke iz toplih krajev gojimo v zakurjenih prostorih; kjer treba, skrbimo jim za dovolj vlažen zrak in obilno mokrote. V obče moramo z gojencem postopati tako umno in oprezno, kakor sploh z jetnikom, ki vzdihuje po prostosti. Kadar se premalo brigamo zánj ali kadar mu sploh ne moremo podati ugodnih pogojev za njegov obstanek, tedaj smo mu samí zasadili bolezen v hirajoče truplo. In takim bolnim cvetkam je jako težko pomagati! Malokdaj najde njihov prijatelj prave vzroke, še menj pa pravo zdravílo bolnemu ljubljencu. Da se obvarujemo nezgod v odgoji rastlin, pazimo torej takoj v začetku nánje in jim ohranimo vse, kar bi moglo sovražno poseči med njihovo življenje. V rastlinskih boleznih si iščemo in najdemo izkušenj, kako postopati z rastlino za njenih zdravih dnij. Ako je tedaj nismo zanemarili, ne izostane nam vspeh. Cvetke nam bodo s svojo bujno rastjo, s svojim cvetom in duhom rodile ôno veselje, ki ga občuti vsak, kdor je pazno motril njihov razvoj in z ljubeznijo se pečal ž njimi; botanika nam bode potem res »scientia amabilis« v pravem pomenu besede!



Duhovniki slovenski pisatelji.

O proslavi književne petdesetletnice Davorina Trstenjaka.

Spisal **Andrej Fékonja.**

(Konec.)

No, razven tega je pri naših duhovnikih odločno vplival na slovensko pisateljevanje sam činitelj verozakonski. Po spisih in knjigah slovenskih hoteli so oní slovensko ljudstvo tem bolj vnemati za vero in cerkev. Prav očividno je to pri prvih slovenskih pisateljih za takozvane reformacije, kakor tudi v naslednji dôbi reakcije. Obema strankama, i protestantski i katoliški, rabil je slovenski jezik kot glavni pomoček baš v namene verozakonske, kakor to dotičniki sami razločno in brez ovinkov izpovédajo. A da so se s takim poslom bavili posebno duhovniki, to je itak naravski; pa je torej lehko umevno, zakaj je tedaj pri nas bilo toliko pisalcev duhovenskih. In v tem imamo ob jednem tudi jasen tolmač, kakó da

je naša književnost v prvi dôbi malone vsa cerkvene barve ter se šele v poznejših časih razpravljajo v nji bolj in bolj tudi stvarí svetske.

Jeden nadaljnih razlogov književnemu poslovanju duhovenskemu v Slovencih je pač tudi naših duhovnikov zasebnost in osamelost. Slovenski, kakor katoliški duhovnik sploh, brez obitelji in torej brez zabav družinskih, mora iskati drugih priličnih poslov za razvedrávanje, med katerimi je pri domačnosti njegovi, posebno na malih selih in v oddaljenih krajih, izvestno v prvi vrsti čitivo. V tem ko imajo drugi ljudje zlasti po mestih mnogovrstna opravila in vsakojake veselice v raznih krogih zasebnih in društvenih, domačih in javnih: ostaje duhovniku z ozirom na njegov stan često jedina družba — knjige. Torej pa je zopet umevno, da si ták človek, kakor se pravi »čas krati«, kakor pač vé in zna; a povse naravski je, da se pečá z jednakim delom duševnim, ki mu je najbolj pri rokah, in tó je razven glasbila in čopiča uprav pero. Da je temu večkrat res takó, očutil je brez dvojbe pač že marsikater sam v takih okolnostih bivajoč. No, takó, pa ima torej duhovenski celibat za nas vsaj relativno svojo ulogo tudi v oziru posvetnem.

A napósled je za našo stvar znamenit razlog izvestno tudi pri duhovnikih ljubezen domovinska, katera je nam Slovencem ustvarila toliko duhovenskih knjižnikov. Ljubezen do bližnjika, raztezajoča se splošno dakakor na vse ljudi, kaže vendar vsakemu človeku že po naravi skrb za njegove najbližnje, t. j. za ljudi istega plemena in jezika. A tá, tudi po kristjanskem načelu tako urejena ljubezen sili še posebej glavne propovedalce svoje, duhovnike, na delo v prvi vrsti za národ svoj. In vesten duhovnik tó svojo nalogo zvršuje vsestranski, na raznovrstne načine, z različnimi poštenimi pomočki, — učna glava torej tudi s peresom, iz ljubezni k dómu in rôdu. Prvi naši pisatelji res da niso bili vsi takšni rodoljubi, kakeršni so knjižniki slovenski dandanes; kajti v oni dobi se še pač nikdo pri nas národnosti svoje ni zavédal takó, kakor se je mi zavedamo v sedanjih časih. Ali, vsaj óni duhovniki, kateri so za naše ljudstvo pisali knjige, gotovo niso bili toliki protivniki národa slovenskega, kakor pa so bili v drugih stanovih z jako redkimi izjemami sinovi sicer slovenskega pokolenja, a zvečine raznárojeni, neprijatelji, dà, sovražniki svoje krvi. V naših dneh je tó seveda drugače. Sedaj delujejo za národ in národnost našo z dobro samozavestjo in z določenim namenom kolikor toliko vsi stanovi, v večjem ali manjšem broji členov svojih. A gotovo so posebej duhovniki slovenski dandanes pisatelji uprav iz ljubavi domorodne.

Nadaljno delo književno.

Duhovniki slovenski zavzemajo v naših dneh kar se dostaje národne stvarí pri nas pač takó važno mesto, da mu ni skoro jednakega. Národ naš živí zvečine po vaséh, kjer je razven šolskega učitelja mnogokrat duhovnik jedini človek izučen; koliko prilike torej slovenskemu duhovniku, da deluje sam za prosveto in srečo našega národa. Saj »dolžán ni samó, kar veleva mu stán; kar m o r e, tó mož je storiti dolžán!« Nam je tu govor posebej o delovanji književnem, o čemer še torej besedico za našo stvar.

Poljski pisatelj Ferd. Trętowski pravi: »Vsak učitelj šolski se mora truditi, da izdá osnovno delo, tičoče se priljubljenega mu predmeta. To mu pomnožuje veljavo pri mladeži, tovariših, poglavarstvu in občinstvu; pa to mu je tudi dolžnost zaradi samega sebe. Izdano delo bode najlepši dokaz njegove učenosti, marljivosti in zmožnosti ter znanja svoje stvarí. To je najpopolnejši patent doktorstva, pravo branilo proti zlobnemu obrekovanju, list varnosti v republiki učenega sveta! Je li mogoče, vse življenje svoje s kakim predmetom baviti se in ga razlagati, a ničesar o njem ne napisati? Takšna lenoba je smrten greh, kar se tiče samega sebe in kar se dostaje ónih, katerim bi naše delo bilo koristno!« — Té besede veljajo pač za učitelje v obče, torej gotovo tudi za duhovnike; dà, tém je književno delovanje še posebna krepost in dolžnost.

Uprav v tém zmislu je govoril nekje tudi naš slovenski pisatelj duhovnik Fr. K o s a r že l. 1862. po priliki tako-le: »Kadar se začenja národ zavédati samega sebe, in kadar se tá samozavest razvija: tedaj se rodoljubi marljivo poprimejo raznih tvarin, obdelujejo jih skrbno v jeziku svojega ljudstva in v malo letih spravijo tega na visoko stopnjo popolnosti, kakor to vidimo pri čeških svojih bratih. Ali bi torej bilo prav, ko bi veronauk jedini, med vsemi predmeti gotovo najimenitnejši, za vsemi drugimi zaostajal tako, da bi n. pr. pri nas več let na verskem polji ne imeli brati ničesar drugega, nego molitvenike in druge nabožne knjižice? Ali bi bilo prav, ko bi od duhovskih uredov slovenski poslovni jezik ostal oddaljen in bi se le v cerkvi še govoril povse neolikano in surovo, dočim bi se že v šolah in uredih pisalo in govorilo gladko in pravilno slovenski? Zatorej je, čast. duhovni bratje! zadnji čas, da se z vso močjo in z vso resnostjo damo na slovensko književnost, da v duhovnih predmetih ne bomo slabši od vrlih domoljubov svetnega stanú, zatorej je zadnji čas, da krepko primemo za pero ter se vadimo spretno je voditi tudi v višjih strokah bogoslovnih, da tudi bolj omikanim ne bode manjkalo primerne dušne hrane.«

Vendar, to še ni vse. Sovražniki vere in národnosti našemu duhovništvu kàj radi očitajo »nevednost« in »mračnjáštvo«, s čimer mislijo le bogoslovne nauke brez znanostij svetovnih. No, res ne zadoščuje dandenašnji samó znanje svoje stroke, rekše cerkvene, temveč potrebna je okretnost vsaj kolikor toliko tudi v ostalih predmetih; saj mnogokrat more duhovnik svojim bogoslovnim vednostim in osvedočbam pred svetom pridobiti veljavo šele z vsestranskim ali vsaj mnogovrstnim znanjem posvetnim. Treba je torej, da slovenski duhovniki občnim protivnikom našim kažejo dejanski, kakó je njihovo očitanje neosnovano. Duhovniki slovenski morajo s peresom delovati tudi v strokah, katere dandanes pri nas književno obdelujejo svetovnjaki. Inače je vsporedni napredek nemogoč. Dakakor, da se tu zahteva nekoliko truda in požrtvovnosti, kar se namreč tiče umstvene naobrazbe v duhu národnem. Kajti učilišča naša, gimnazijska in teologijska, národnemu duhu niso prijazna, a dokler se tá ne preustrojijo primerno našim národnim potrebam, dotlé se morajo slovenski duhovniki sami za sé pobriniti ter se sami učiti in izobraževati za vspešno delovanje književno v rečenem zmislu. Pa saj se morajo tako truditi v svojem poslu malone vsi pisatelji naši.

Razumeva se, da vsak in sledenj duhovnik ne mora in tudi ne more biti ravno pisatelj; kajti vsakdo pač nima zato potrebnega daru niti zadostnih pomočkov. No, ták more vendar in tudi mora o tem delovati vsaj posredno, z gmotno podporo. Kupujoč sam domače proizvode duševne, priporočujoč jih drugim in šírèč iste med občinstvom, pospešuje tako tudi književnost sámo ter naobražuje ob jednem i národ. Nič nam ne bo pomagalo, naj bi pisali na tisoči knjig, katere se bodo nalágale v knjižnicah in knjigarnah; vse to nam ne bode koristilo nič, ako znanje shranjeno v teh spisih ne bo prehajalo iž njih v národ. Národ mora torej vsprejemati nauke, katere mu podajejo njegovi učeni rojaki. No, v tem so pač slovenski duhovniki zvečine na svojem mestu pri društvu književnem, ki je res prava učilnica našemu ljudstvu, namreč pri »Družbi sv. Mohorja«. Tukaj so baš duhovniki naši národu vzgled v čitanji, v pismenosti: priljubljajoči mu pouk in omiko s tem, da si družbine knjige sami naročajo, da družbo goreče priporočajo faranom in da knjige izposojajo ljudstvu v berilo. Pa tudi o drugih knjigah in listih, namenjenih preprostemu národu, brigajo se naši duhovniki mnogo ter so jim vrli podporniki in pomagalci.

Ali drugače je to žal! pri zavodu za višjo književnost našo, pri »Matici Slovenski«. Imenik njenih članov nam kaže, da množine

duhovnikov pri tem književnem društvu — ni; zlasti jih jako malo nahajamo izmed službujočih na kmetih. Kaj je pravo za pravo temu vzrok, izvestno ne vem; vendar mislim, da bode krív nedostatek prave urejene agitacije. — Kar se tiče leposlovnih in znastvenih listov naših, tó vsaj tí sami trdé, da imajo med naročniki tudi lepo število duhovnikov; a vsekakor bi bilo zanimivo, da nam je njih broj natančneje znan. Nego pisalec tega je sam prepričan o mnogih in mnogih naših duhovnikih, ki niso naročeni na nijeden slovenski časopis omenjene stroke, ne na »Zvon«, ne na »Slovana«, — pač pa dobodeš pri tem in ónem duhovniku slovenskem — »Alte und neue Welt«, »Ueber Land und Meer«, »Deutscher Hausschatz«. . . . Vem sicer, da se bode in kaj se bode temu ugovarjalo. Toda o takem razgovoru mi na tem mestu dalje ni mar; nego pravim le z znanimi »Mislimi«: »Če sosed ima krasen dom, mu tega ne zavidaj; jaz nekaj svetoval ti bom: jednakega si zidaj!«

Časi so sedaj v obče drugačni in drugačne so tudi okolnosti i pri nas. A, vse to nam je treba uvažavati, in po tem se moramo ravnati vsi, ako nečemo v denašnji napredni dóbi duševno zaostati ja telesno propasti kot — Slovenci! Zato pa je tudi duhovnikov naših sveta dolžnost, da ljubijo jezik svoj, da spoštujejo običaje in navade ljudstva svojega, da se zanimajo o spomeníkih domače povestnice, a posebno da se brigajo za književnost národa slovenskega. — —

V dôbi, kadar v Slovencih ni bilo toliko šol in toliko učenih ljudij, kolikor je obojih dandenašnji: tedaj so duhovniki malodane jedini našemu ljudstvu čitali in pisali knjige; oni so bili jedini národni učitelj. No, mnogo te naloge ostaje jim še pač tudi v naši dôbi; i sedaj se duhovniki naši v resnici zmatrajo kot buditelji in prosvetitelji národa slovenskega.

Kakor so torej nekdanji slovenski duhovniki naslednikom svojim lepi vzori v domači književnosti: uprav takó naj bodo ti svojih sprednikov pridni posnemovalci. »Vsakdo«, opominja naravnost duhovnike naše rodoljubni bl. sp. knezoškof A. M. Slomšek, »vsakdo, ki ima sposobnost pisateljsko, naj tá dar marljivo upotrebljuje v hudem bóji naših dni.«

Na delo tedàj, tovariši! pa srečo dobro v kolu národne književnosti! — No, ker zloga jači a nezloga tlači; zato delajmo le složno in vzajemno. Domorodci svetovnjaki naj sedaj pomagajo nam, in duhovniki rodoljubi podpirajmo i nadalje njih. »A Bog pomozi k našoj slozi!«



Književna poročila.

V.

„Archiv für slavische Philologie.“

Tega izvrstnega Jagićevega zbornika, katerega je „Ljub. Zvon“ že večkrat pohvalno omenjal, izšlo je (odkar je „Zvon“ o njem poročal VI, 511) nekaj zvezkov in sicer tretji in četrti IX. letnika in prva dva X. letnika. Vsebina je tudi zdaj jako mnogovrstna, kajti v njem so razprave o raznih predmetih jako obširne slavistike. Da te razprave zadoščujejo vsem strogim kritičnim zahtevam sedanje znanosti, to nam pričajo že imena učenjakov, kateri sodelujejo, še bolj pa to, da je uredništvo v rokah učenjaka, ki je jeden najtemeljitejših poznavateljev slovanske filologije, na katere napredek je ravno z izdavanjem tega zbornika mnogo vplival in pospešil njen razvoj.

V tretjem in četrtem zvezku IX. letnika nahajajo se naslednje razprave:

Prof. Brückner razpravlja pod naslovom *Ein weissrussischer Codex miscellaneus der Gräflich-Raczyński'schen Bibliothek in Posen* (str. 345 do 391) o beloruskem zborniku iz konca XVI. stol., kateri je velike važnosti za literarno in kulturno zgodovino rusko, ker nam kaže pot, po kateri so nekateri zapadni „romani“ došli v rusko literaturo. V tem zborniku se nahajata namreč tudi „romana“ Tristan[1]) in Bovo, v katerih je pa najti mnogo vpliva in sledu srbsko-hrvaškega, tako da piše Brückner gotovo prav, če sklepa, da tema romanoma ni neposredno služil italijanski original, nego da se je ruska literatura s tem predmetom spoznala šele v srbo-hrvaškem prevodu. Tako pozvemo iz ruskega zbornika, da je tudi srbo-hrvaška literatura nekdaj imela omenjena romana, katera se pa v nji nista ohranila. — Od Nehringa imamo spis o starejši poljski književnosti: *Die dramatisirte Geschichte Joseph's: Żywot Józefów von Nicolaus Rej* (392—443). Za tem naslednja razprava o staro-hrvaški književnosti od Jagića in Mikuličića: *Katharinen-Legende* in altkroatischer Fassung (444—471). Iz peresa jednega najdelavnejših mladih poljskih učenjakov, toda žàl, prerano umrlega J. Hanusza čitamo kratek članek: *Einige slavische Namen armenischer und türkischer Herkunft* (472—477). — Mladi poljski učenjak J. Łoś primerja znano Sylvestrovo izdajo remskega evangelija z rokopisom ter našteva in popravlja nam vse njene pogreške; ob jednem nam je opisal tudi kratko sedanjo obliko tega znamenitega zbornika: *Berichtigungen zum Reimser Evangelium* (478—486). Semenovič nadaljuje svoje *Kritische Bemerkungen zu altpolnischen Texten* (529—579). — Prof. Kočubinskij poroča o dozdaj

[1]) Cf. jako poučno razpravo Veselovskega o tem predmetu v Žur. minist. narod. prosvěšč. 1887, maj, str. 58 sq. in avg. str. 185 sq. pod naslovom Bělorusskija pověsti o Tristaně i Bově vъ Poznanskoj rukopisi konca XVI. věka.

neznanem datiranem srbskem tetraevangeliji pod naslovom: *Eine serbische Evangelienhandschrift vom J. 1436 aus Zeta* (580—585). Od Jagića je *Ein Textbeitrag zur Georgius-Legende* (586—592). Poučen je tudi kratki članek Novakovićev: *Über die Entstehung mancher Volkslieder* (593—604), v katerem nam dokazuje, da je osnova marsikatere národne pesmi ali pravljice vzeta iz literature. — Vondrák razpravlja v članku: *Über die Localendungen -ě und -u der ъ- und o-Stämme im Altböhmischen* (605—634) o razprostiranji končnice *u* v loc. staročeščine ter misli, da pri tem ni delovala samó analogija *u*-debel., nego da je vplivalo tudi to, da se je predlog *pri* rabil z dat. in loc. in da se je tedaj radi tega večkrat mesto loc. stavil dat. — Za tem se nahaja: Wolter, *Mythologische Skizzen* (635—642).

V prvem in drugem zvezku X. letnika je več kakor polovica prostora odmerjenega prav poučnim ocenam, kjer poroča prof. Jagić temeljito in popolnoma objektivno — kar je sicer v znanosti samó po sebi umevno — o najnovejših slovanskih knjigah. Nekaj ocen je tudi Brücknerjevih. Med samimi razpravami omenjam v prvi vrsti dva spisa čeških učenjakov prof. Masaryka in najboljšega poznavatelja staročeščine prof. Gebauerja o kraljedvorskem in zelenogorskem rokopisu.

Kakor znano, zopet se je znova strastno vnel boj o pristnosti teh rokopisov, posebno pa prvega. Razlikuje se vendar sedanja polemika od prejšnjih poglavito v tem, da se bije ta boj med domačimi češkimi in drugimi slovanskimi učenjaki in po nekoliko tudi neučenjaki, v prejšnjih borbah so pa bili večinoma Nemci, kateri so trdili nepristnost teh rokopisov. Pa žal, da se je posrečilo tudi zdaj iz tega popolnoma znanstvenega vprašanja, napraviti vprašanje patrijotično, da se je tudi zdaj ta popolnoma znanstvena polemika prenesla in preselila v politične liste, ter se tam razpravlja to zamotano vprašanje tako „temeljito“, kakor bi bil vsak čitatelj novin ob jednem rojen filolog. Stvar se je po nekoliko zasukala na óno polje, kjer ne odločujejo dokazi, kjer se mesto vzrokov filoloških in jezikoslovnih podajajo najduhovitejši in najprostejši prislovi ónim, kateri se drznejo dvojiti o pristnosti teh rokopisov. Na ta način se ne bo dala lahko stvar dognati in s tem, da njiju privrženci zabavljajo, se rokopisa niti ne rešita niti ne ovržeta. — Ako ima kraljedvorski rokopis res kako pesniško vrednost, tedaj mu ona ostane, če je tudi iz početka XIX. stol. in ne iz XIV. stol.; sploh je kraljedvorski rokopis nekako že izpolnil nalogo svojo; pesmi tega rokopisa so navduševale v drugem in tretjem desetletji našega stoletja Čehe ter jih napolnjevale s ponosom in so tedaj precèj pripomogle k okrepčanju národne zavesti, in če se bode zdaj tudi dalo dokazati, da one niso pristne in starodavne in da so se porodile šele pred sedemdesetimi leti, tedaj to gotovo ne bo nobeden bogve

kako hud udarec za češki národ. — To se mi je potrebno dozdevalo omeniti o načinu tega znanstvenega in neznanstvenega boja. Prof. Masaryk izkuša v spisu: *Skizze einer sociologischen Analyse der sogenannten Grüneberger und Königinhofer Handschrift* (54—101) dokazati, da podaje zelenogorski rokopis popolnoma krivo sliko in napačne nazore o zádrugi, in zajedno hoče pisatelj povedati vire, iz katerih je zajemal falsarius l. 1817. svoje znanje o tej ustavi. Masaryk prihaja do tega zaključka: 1. da govorí zelenogorski rokopis o zádrugi nejasno in protislovno (str. 64), 2. da zmatra po krivem ta rokopis primogenituro za staro-nemško pravo, in tukaj se strinja s Šembero (str. 78), 3. da se politična vsebina zelenogorskega rokopisa nikakor ne strinja z upravo v zádrugi (str. 80). Mnogo zanimivejši je četrto poglavje, v katerem razpravlja o virih, ki so služili ponarejalcu zelenogorskega rokopisa. On dokazuje, da se je l. 1817. toliko vedelo o zádrugi, kolikor se o tem nahaja v omenjenem rokopisu in da je celó početnik slavistike, sam Dobrovský v „Slavínu“ l. 1806. poročal o jugoslovanski zadrugi. Prof. Masaryk celo misli, da je zasledil vir nekaterih izrazov, katere nahajamo v fragmentu Sněm, tako kaže že izraz *glava čeledina* na opise Dobnerjeve in Duchovskega, za verz *ký plzně — dle v sněmy slavny chodi* nahaja vir v Dobrovskega prestavi Procopijevih besed: „Slavini et Antae non uni parent viro, sed ab antiquo in democratia vitam agunt *ac propter utilitates et damna* apud ipsos in commune convocari solent.“ Pisatelj navaja vire še za ostalo vsebino rokopisa, in reči moram, da mi ta del spisa bolje ugaja, nego prvi.

Iz opazek na str. 77 pozvedamo, da je najbrž tudi slavni Šafařík, na katerega se tolikrat sklicujejo zagovorniki pristnosti, v zadnjih letih dvojil o pristnosti obeh rokopisov, kar bi ne pričakovali sodeč po pismih Šafaříkovih, katere je njegov zet J. Jireček priobčil v lanskem letniku „Osvěte“. Ker je stvar jako zanimiva, hočem dotične besede navesti: „Ich habe mich darauf hin“ — piše Masaryk — „bei Zeitgenossen zu informiren gesucht und habe denn auch thatsächlich Zeugen gefunden, die mit Bestimmtheit behaupten, Šafařík habe in den letzten Jahren thatsächlich an der Echtheit beider Handschriften gezweifelt. Prof. Höfler, der Freund und Arbeitsgenosse Šafařík's, erklärt, dass ihm dieser gelegentlich der Herausgabe der glagol. Fragmente 1857 auf die Frage, ob er an die Echtheit der Grüneberger Handschrift glaube, ganz bestimmt geantwortet habe: „Nein, in dieser Form nicht!“ Dasselbe bestätigt ein böhmischer und russischer Zeuge.“ Na str. 93 pravi Masaryk, „iz historičnega stališča moramo socijologično vsebino zmatrati za velik anahronizem: takih socijalnih razmer, kakor jih slika rokopis, ni bilo nikjer v starem času in tudi ne v Češki,“ in dalje pravi pisatelj, „socijologija lahko sklepa primerjaje vsebino zelenogorskega rokopisa z vsebino literature, katerą

je bila znana l. 1817., da se pesmi ne strinjajo s starim časom, pač pa dobro s časom, v katerem so se našle.«

Prof. Gebauer poroča pod naslovom „*Chemische und mikroskopische Prüfung der Königinhofer Handschrift*« o najnovejši kemični preiskavi (prim. ČČM 1887, 297—435) in pravi: 1. „Es ist nicht glaublich, dass die Chemie und die Mikroskopie im Stande wäre, von einer verdächtigen Handschrift zu finden und darzuthun, dass sie alt sei;« 2. „Die eben beschlossene chemische (und mikroskopische) Prüfung der Königinhofer Handschrift hat *keinen Beweis für die Echtheit* dieses Textes gebracht.« 3. „Die gegenwärtige chemische Prüfung hat die *gegen* die Echtheit der Königinhofer Handschrift sprechenden Zeugnisse vermehrt.«

S tema razpravama je v zvezi še nasledni spis J. Truhlář: *Anerkannte Falsa der böhmischen Literatur aus der ersten Hälfte unseres Jahrhunderts* (101 — 105), kjer našteva 15 (16) podmetkov. — Med ostalimi razpravami omeniti je v prvi vrsti óno iz peresa našega Miklosicha: *Über die altrussischen Kolbjager* (1 —7), v kateri izvaja ime Kolbjagъ iz nordiškega Kylfingr. Mańkowski analizira prav lepo v svojem spisu: *Zu der Frage nach den Quellen des »Hedwigbüchleins«* (8—26) vsebino tega staro-poljskega spomenika ter dokazuje nasprotno dozdanjemu mnenju, da imamo pred seboj kompilacijo, in sicer je največ molitev preloženih iz latinskega molitvenika „Hortulus animae«. Od akademika Wesselofskega je na str. 27—42, jako zanimiva razprava o znani trojanski priči *(Die altslavische Erzählung vom Trojanischen Kriege)*, katero najbolje poznamo po izdaji Miklosichevi in Jagićevi. Da se pri tem vedno vestno ozira na zapadno literaturo, na nemško, angleško, špansko in tudi na latinsko, to je pri učenjaku kakor Wesselofsky samó po sebi razumevno. Vsebina slovanskih varijant se strinja samó po nekoliko z zapadnimi varijantami, po nekoliko pa hodi slovanska priča svojo pot. To si učeni akademik tako tolmači, da sta oba dela trojanske priče od jednega pisca, katerega delo se je v slovanskem prevodu popolnoma ohranilo, v poprej omenjenih literaturah se je pa samó početek izpisal in prestavil (str. 32). Je li slovanski prevod trojanske priče potekel iz latinskega ali pa grškega originala, ni določil pisatelj. — Od srbskega zgodovinarja Ruvarca nahajamo spis: *Nochmals Mehmed Sokolović und die serbischen Patriarchen* (43 — 53). — Polivka opisuje neki bulgarski (macedonski) rokopis XII. ali XIII. stol. iz zapuščine Šafaříkove (106—132). Ta spomenik ima še nekaj starih oblik, n. pr. gen. sgl. tělese; v njem je pa tudi najti nom. pl. na *ovi*. — Nasledna razprava Maretića: *Zu den Götternamen der baltischen Slaven* (133—142), spada nekoliko v dozdaj še vedno temno slovansko mitologijo. Maretić razlaga precèj imen bogov baltiških Slovanov na nov način in izvaja n. pr. *-vit*, katero je mnogo-

krat najti kot drugi element pri teh imenih od adj. **vitъ*, ki se sicer ni ohranil v nobenem slovanskem jeziku, toda nahajamo sorodni glagol *vitati*. Ta pridevnik znači po Maretićevem mnenji *laetus*, tedaj isto kar *radъ*. Zato on ne išče v Svętovitu pridevnika svętъ (sanctus), nego primerja svętъ z gotskim pridevnikom, ki znači „krepek, močan", Svętovitъ mu je tedaj „fortis laetusque". Toda najvažneje je pri tem, da mu ni Svętovitъ nič drugega, kakor človeški onomastiki izposojeno in bogu pridejano ime brez kake posebne mitologične podlage. Na ta način tolmači nekaj takih imen. — Za tem je še spis: V. Oblak: *Ein Beitrag zum slavischen Imperativ* (143 do 151), kjer sem nekoliko obširneje, nego mi je bilo to možno v „Ljubljanskem Zvonu", izrekel mnenje, da niso velevniki kakor *bijate*, *koljate* optativi — kakor so to nedvojbeno *bijte* etc., — nego, da so to ostanki starega konjunktiva (prim. „Ljublj. Zvon" VII, 121).

Tudi v ocenah se nekolikokrat omenja kraljedvorski rokopis. Tako n. pr. piše prof. Jagić: „Auch die Fehler, die Hanka bei der Herausgabe der Starobylá Skládánie machte, können uns als erwünschter Wegweiser dienen, um so manches in der Königinhofer Handschrift zu verstehen, wo wir dieselben wiederfinden," in dalje: „Hanka machte die Bemerkung, dass in den alten Texten, aus denen er Altböhmisch studirte, sehr häufig *y* für *ie* vorkommt; er corrigirte also in seinen Ausgaben *ie* . . . . Nun hat ihn aber diese Beobachtung zu dem falschen Schluss gebracht, dass auch sonst an vielen Stellen *ie* älter sein würde, als *i*; darum änderte er ohne Bedenken die handschriftliche Ueberlieferung (v svojem izdanji Starob. Sklád.), z. B. in alten Handschriften steht ruczyeh, Hanka schrieb und druckte in seiner Ausgabe ručiech, und wer erinnert sich nicht dabei der Stelle aus der Königinhofer Handschrift „na rucieh . . . koniech." Na drugem mestu čitamo zopet naslednje besede Jagićeve: „In der neuesten Zeit hat man zwar nicht Dobrovský, wohl aber Šafařik zum Schutze der K. H. und L. G. ins Treffen geführt. Er, der ja selbt Počátkové staročeské mluvnice (im Jahre 1845) geschrieben, sollte in der Grammatik des Altböhmischen so wenig bewandert gewesen sein, dass er die richtigen von den unrichtigen Sprachformen nicht hätte unterscheiden können. Dass sei ja unmöglich, ja undenkbar! . . . . Wer aber seinen (t. j. Šafařika) auf Grund eigener intensiver Forschungen zu Wege gebrachten Meinungswechsel betreffs der Glagolica in Betracht nimmt, wird keine unwahrscheinliche Behauptung aufstellen, wenn er sagt, dass Šafařik ohne Zweifel auch betreffs der altböhmischen Sprache und einiger der altböhmischen Literatur imputirten Denkmäler zu anderen Resultaten würde gebracht und furchtlos sich selbst corrigirt haben."

O Wiedemannovi knjigi: *Beiträge zur altbulgarischen Conjugation* se je tudi Jagić pohvalno izrekel; njegova ocena se v marsičem strinja z

mojim poročilom v letošnjem „Zvonu“, zv. 5. Vondrákovih nazorov in sklepov gledé *l*-epentet. tudi Jagić ne odobrava (cf. „Zvon“ VII, 251—253.) Tudi o Leskienovem „Handbuchu“ je Brückner, kateri to knjigo kratko ocenjuje, istega mnenja, kakor jaz (cf. „Zvon“, VII, 2. zv.) Omeniti še hočem, da se tudi Jagić ne strinja s tolmačenjem Osthoffa o stsl. velevnikih viždь etc. (cf. „Zvon“ VII, 121). Lepo je po mojem mnenji opozoril na drugem mestu (str. 174) Jagić, da odnošaj med optativom (velevnikom) *viždь* etc. in navadnim optativom n. pr. *nesi* na jedni strani, na odnošaj med singul. in plur. na drugi strani ter nam tako pojasnil ь mesto pričakovanega *i* pri optativu *mi*-glagolov.

Jako zanimivo je to, kar je prof. Jagić na str. 179 samo mimogredé v oceni Vondrákovega spisa omenil o domovini starega cerkovnoslovanskega jezika, v katerem sta slovanska apostola podala Slovanom cerkvene knjige. Skoraj vsak olikanec med nami pozna Miklosichevo panonsko hipotezo in Schleicherjevo bulgarsko, toda nekoliko manje je znano, da se je v zadnjem času počelo poudarjati, da cerkveni jezik ni bila niti panonska slovenščina niti bulgarščina, nego macedonsko narečje,[1]) katero se v mnogem razlikuje od prave bulgarščine. Ne samo, da je v tem narečji *o* zastopnik stsl. nosnika ą (kakor pri nas), nego ohranil se je v nekaterih krajih celo rinezem. Samo škoda, da so učenemu svetu še vedno etnografija in narečja Macedonije prava terra incognita. Glavnega zastopnika te nove hipoteze, mislim, da smem imenovati Jagića, in ker ne pride njegov zbornik vsakemu v roke, kdor bi o tem rad pozvedel kaj več — kar se ne more dosti obžalovati — citujem tukaj njegove besede: „dagegen zugegeben, wozu ich gern bereit bin, dass die „pannonischen“ Slovenen das l-epentheticum sehr streng eingehalten hatten, so kann ich noch immer nicht einsehen, wie man daraus beweisen könnte, dass die altslovenische Sprache gerade bei ihnen als lebende Sprache im Umgange war? Ich kann mir ja ganz gut vorstellen, dass die ersten Versuche der literarischen Verwendung des Altslovenischen auf Grund der Sprache der macedonischen Slovenen, die uns nichts berechtigt, mit den eigentlichen Bulgaren zu identificiren, stattgefunden hätten und wenn diese dem l-epenth. abgeneigt waren (was noch nicht erwiesen ist), die Bevorzugung desselben erst in der eigentlichen „Provincia linguae palaeoslovenicae“ um sich gegriffen hätte. Also nur daran ist festzuhalten, dass die eigentliche Pflanzstätte des Altslovenischen Pannonien war — von hier aus verbreitete sich das Altslovenische als liturgische Sprache in alle übrigen Länder der Süd- und Ostslaven — in diesem Sinne sind wir berechtigt, diejenigen Denkmäler,

[1]) Podobno mnenje je sicer že pred mnogimi leti izrekel Vostokovъ, toda brez pravih razlogov, čemur se v onem času ne smemo čuditi.

welche das Altslovenische in möglichst treuer Form bewahrt haben, als pannonische zu bezeichnen — allein ob uns in einem Zographos-Evangelium, Glagolita Clozianus u. s. w. wirklich der lebende Volksdialect der pannonischen Slovenen vorliegt — das ist eine Frage, deren Verneinung noch immer nicht zu den „mythischen Specialitäten der Slavistik“ gezählt werden darf.“

Dr. Kosovo knjigo *Spomenica* tisočletnice Metodove smrti omenja Jagić pohvalno, ker je mirno in trezno pisana brez vsake bujne fantazije, katera se dostikrat, ne ravno na korist znanosti, širi in šopiri po jednakih spisih. Graja pa pisatelja, ker mu ni znana najnovejša literatura o Cirilu in Metodu, posebno pa ne ruska. — Toda temu ni toliko kriv pisatelj, nego druge razmere — na konci pa dostavlja: „Trotz mancher Versehen und Mängeln wird das Buch, wenn es, wie nicht zu zweifeln ist, fleissige Leser findet, hübsche Kenntnisse unter denselben verbreiten.“ K tem besedam svojega spoštovanega učitelja nimam nič drugega dostaviti, kakor željo, da bi se uresničile, da bi potem vendar vsak omikanec med nami saj jedenkos domače zgodovine in naše preteklosti nekoliko poznal, četudi ne v tej meri, kakor poznamo tujo zgodovino.

Omeniti še hočem, da je tudi Brückner v istem času ko jaz izrekel mnenje, da se je *ach* v loc. pl. ъ/o-deb. razprostrl od neutr. debel, kjer se je najpoprej pojavil, in da trdi tudi Jagić, da je naš *dobriga* in češki *dobrýho* nastal po vplivu nomin. — Med drobnostmi objavlja dr. Štrekelj pod naslovom *Zur Alexiuslegende* dve slovenski národni pesmi (347—349); na str. 354, 355 pa govorim jaz kratko ob imperfektu glagolov I 4 *(Das altslovenische Imperfect — pečaahъ)*.

Na str 248—265 nahajamo iz peresa prof. Jagića in Brücknerja dve obširni oceni razprave Leciejewskega o poljskih nosnih samoglasnikih, o kateri sem tudi jaz kratko poročal (*cf.* „Zvon“ VII, 176). Oba recenzenta se ne strinjata z nazori Leciejewskega, oba odločno grajata, da je pisatelj preveč zaupal in verjel netočni grafiki, oba sta skoraj nasprotnega mnenja. Pa kakor mora človek čitajoč Leciejewskega razpravo začujeno se vprašati, kako je prišel poljski jezik do tega, da je oba slovanska nosnika ę in ą — da imamo v prvotni slovenščini dva nosna samoglasnika, tega ne zahteva odločno samó primerjajoče jezikoslovje, tega ne kaže slovanščini najbolj sorodno litavščina, to razvidamo tudi iz slovnice slovanskih jezikov, posebno ónih, kateri so svoj vokalizem še bolj neizpremenjen ohranili (ker ne poznajo preglasa) — zlil v jeden nosni samoglasnik, v ą (= an, kratek in dolg, mehak in trd), tako smo tudi jako radovedni pozvedeti, kako hoče prof. Brückner ravno nasprotno skrajnost dokazati, to namreč, da je iz slovanskih ę in ą v poljščini postal jedenkrat samó jeden (kratek ali dolgi) ę. Ko sem pisal poročilo ob omenjeni knjigi, zavedla me je — to moram tukaj

kar naravnost povedati — ruščina in nekoliko tudi češčina na krivo pot. V obeh jezikih je, če tudi ne vedno, a (ja) refleks ѧ; ker se v tem strinja deloma tudi sorbščina, vrine se človeku lahko kriva misel, da je a = ѧ nekaj starega, prvotnega. Da je to krivo, da je v češčini a = ѧ šele nekaj sekundarnega in da se je razvilo radi preglasa iz starejšega ie (ě), je Jagić (Archiv X, 256 in 257) prepričevalno utemeljil nasproti Gebauerju (Hláskosloví 62—66). Toliko se mi dozdeva gotovega, da so, ne oziraje se na rinezem, oni slovanski jeziki bolje ohranili prvotni refleks slovan. ę in ą, kateri niso v vokalizmu mehkosti dalje razvili, kateri n. pr. niso pri refleksu slovan. ę — za katerega zmatram po izgubi rinezma mehak *e* — razvili j; to so južni jeziki. Mi vidimo, da so ti jeziki radi tega (ker niso mehkosti dalje razvijali, nego jo nasprotno celo zgubili) bolje neizpremenjeno ohranili slovan. e in ě (če se je tudi mehkost zgubila) kakor n. pr. češčina, sorbščina in poljščina. Zato najbrž ne bode krivo, če tudi pri ę se držimo nekoliko jugoslovanskih narečij in jim dajemo neko prednost v ohranjenji prvotnega refleksa.

Že pred mnogimi leti se je opozorilo na to, da je neki odnašaj med poljskima nosnima samoglasnikoma (ę in ą) in a : á, o : ó, e : é. To je že Kryński, in ne prvi, odločno izrekel (Varšavsk. universit. izvěst. 1870, 386), tega mnenja je tudi naš slavni Miklosich (Ueber die langen Vocale 7). Meni se dozdeva popolnoma verjetna proporcija dąb : dębu = bóg : boga. Jaz namreč mislim, da je tudi poljščina imela prvotno, kakor vsi slovanski jeziki, dva nosnika ę in ą (= on), kar že slovanska slovnica odločno zahteva. Ko so pa v poljščini nastopili óni procesi, zaradi katerih so se počeli iz kratkih samoglasnikov razvijati dolgi, katere pozneje nadomeščujejo tako imenovani pochyloni, godilo se je isto tudi z nosnimi samoglasniki. V »lahkih« zlogih je ostal slovanski ę neizpremenjen — seveda je vedno mehak bil ta glas — v »težkih« zlogih se je pa razvil iz slovanskega ę poljski ą (on) in sicer mehak ą (ią) na isti način, kakor je iz o postal ō, ó, iz e — é, iz a — á. Proces »mešanja« počel se je tedaj, na kar je že zdavna Jagić opozoril (Archiv V, 170), pri slovanskem ę (= ię in ią). V jeziku se je tedaj nekako »pravilo«, rekel bi čut, razvilo, da je ę »lahki« nosni samoglasnik, ą pa »težki«, in razumevno je, da se je, kadar je jezik do tega prišel, moral temu »pravilu« udati tudi slovanski ą (on). V težkih zlogih je ostal neizpremenjen — toda razločeval se je od poljskega ią = slovanskemu ę po tem, da je prvi vedno »mehak« (jotiran), zadnji pa vedno »trd« — v »slabih« (kratkih) zlogih je pa za slovanski ą nastopil ę in sicer trdi ę. Ta nazor ni nov, izrekel ga je že Baudouin de Courtenay v Beiträge zur vergl. Sprachforsch. VIII, 205, samó misli poljski učenjak, da je iz ę nastal ą (on) na isti način kakor iz e — o, tedaj misli, da je tudi tukaj preglas. V tem se ne morem

strinjati s temeljitim poznavalcem poljščine; če bi res v poljščini bil odnošaj ę : ą isti, kakor ie : io, če bi res bil to preglas, tako bi smeli vendar samó pred trdimi zlogi pričakovati ią za slovanski ę in odnošaj med ę in ą bi moral biti odvisen od ravno tistih pogojev, kakor preglas ie v io ali ě v iaj To pa ni. Imamo pięć (pętь) in piąć (pęti), pri obeh je jeden in isti sledeči soglasnik in vendar refleks slovanskega ę ni jednak; zadnjega (piąć) bi pri preglasu nikakor ne pričakovali. Če bi res bili tukaj isti vzroki in pogoji merodajni kakor pri preglasu, ne mogel bi se ę nikakor razložiti v primerih gęsty, pęto, język, błędny, częsty etc., povsodi bi moral biti ą; nasprotno bi zopet pričakovali v naslednjih primerih ę: ciąć, ciągać, kląć, sąźen, grąźyć, mącić, mąź, pająk etc. etc.

Toda kako more ą in ę nastati radi istega vzroka, iz katerega je prešlo e v é, a v á, o v ó? Kako se more — vprašal je že pred desetimi leti Baudouin de Courtenay (Beiträge VIII, 204) ę zožiti v ą, in tudi pri Leciejewskem čitamo takoj na drugi strani „Wie soll aber, wird man mit Recht fragen, ą (on) eine Neigung des Vocals ę sein?“ Če si moramo ta pojav povoljno razložiti, potem bode razmerje med nomin. dąb in gen. dębu jasno. Pričakovalo bi se na prvi hip, da se je ę zožil v ę́ (į), kakor se je e v é. Toda če pomislimo, da se jezik giblje pri takih pojavih vedno v starih že poprej mu določenih mejah, da ne stvarja v tako pozni dôbi novih glasov, nego da se zadovoljuje z že obstoječimi, katere porabi v svojo svrho, tako bode nam jasno, da poljščina ni imela drugega pota izraziti to zoženje, katero se je pojavilo gotovo samó v „težkih“ zlogih, kakor da je, držé se poljskih samoglasnikov, pretvorila ę v ą, kateri je tudi za jedno stopnjo težji od prvega. Da, če bi se bil ta proces, kateri je v ozki zvezi s kvantiteto, vršil še v ónem času, ko še ni bilo ę, ko je bila še samó glasovna skupina e + n, gotovo bi potem rezultat bil čisto drugi, potem bi res smeli pričakovati iz e + n glas é + n, i + n. Ko je pa bil poljski vokalizem že zdavna urejen in dovršen, ni mogel jezik ustvariti čisto novega samoglasnika, nego si je v tej „zadregi“ tako pomagal, da je nadomestil ę z ią. Pa še na jeden ugovor ne smemo pozabiti. Reklo bi se lahko, da se je ę spremenil mnogo poprej v ą, nego nahajamo á, é, ó in tedaj tudi ni pri ę : ą misliti na isti pojav, kateri je pri a : á, ker tega v istem času še ni bilo. Od kod pa vemo, da je prehod ę v ią (nadomeščenje slovan. ą z ę je gotovo zadnja faza v tem zamotanem procesu) starejši od omenjenega pojava? posebno če pomislimo, da se so samoglasniki „pochyl.“ razvili iz dolgih samoglasnikov, katere pa nahajamo že v najstarejši poljski dôbi, iz katere imamo sploh kake spomeníke. J. Łoś je celó v svoji razpravi O samogłoskach dług w języku polsk. przed wiekiem XVI (v Prac. filologicz. II,

142) izrekel misel, da se so samoglas. pochyl. (t. j. á, é, ó) pojavili že koncem XII. ali v početku XIII. stol.

Najjasneje pa nam priča češčina, da je prehod ę v ą (ią) in narobe pojav kvantitetni. Že Miklosich je natančneje opozoril v svoji razpravi Über die lang. Voc. na to, in čudim se, da se na tej podlagi ni dalje preiskavalo. Res je sicer, da se v tem oziru kar se tiče kvantitete s češčino in poljščino ne strinja srbščina, toda to samó dokazuje, da je to nekaj specijelno češko-poljskega, in tem bolj moramo potem uvaževati češčino; v nekaterih slučajih je pa kratkost v srbohrv. sekundarna. Mi vidimo, da ima poljščina povsod tam „lahki“ nosni samoglasnik (ę ali ię, to je odvisno od tega, jeli odgovarja stsl. ę ali ą), kjer je v češčini samoglasnik kratek, nasprotno je pa v poljščini ią tudi za slovan. ę tam, kjer je v češč. dolg zlog, n. pr. częsty — častý, mięsity — masitý, mięso — maso, przędenie — předení, pięść — pěsť, pięta — pata, pięcoro — patero, pięć — pět toda piąty — pátý, pamiętać — pamatovati, dziewięć — děveť, toda dziewiąty — devátý, dziesięć — deset, toda dziesiąty — desátý, swięcić — světiti, swięty — svatý, trzęsię — třesu, toda v češč. dolžina třísti in zato polj. trząść etc. V teh primerih je ostal slovan. ę v poljščini ię, ker je tudi v češčini refleks slovan. nosnega samoglasnika kratek. Nasprotno se je pa ѧ izpremenil v ią tam, kjer ima češčina dolžino: po-czątek — začátek, prząść — přísti (přásti), piątek — pátek, rząd — řád, miesiąc — měsíc, ciągnąc — táhnouti, wiązać — vázati etc. Slovan. ą je v poljščini ą, kjer je v češčini dolg samoglasnik n. pr. błądzić — blouditi, grąźać — hrouziti, gąsienica — housenica, kądziel — koudel, kąpać — koupati, kąt — kout, mąka — mouka, toda v češčini kratek samoglasnik in v poljščini ę: męka — muka; mącić — moutiti, toda mętny — mutný, mącenie — mucenie, toda męczennik je v češčini mučenik, męczyć ker v češč. mučiti, mądrość — moudrosť, toda mędrzec, ker mudřec etc. Isto zapazimo pred nekaterimi sufiksi. Če je v infin. m. slovan. ѧ v poljščini ą (n. pr. piąć = stsl. pęti) ni to radi tega, ker je beseda skrajšana, nego vzrok je drugi, kakor nam češčina kaže, kjer je tudi dolgi samoglasnik, dasi beseda ni skrajšana: píti. Tudi v primerih pięć — piąty, dziewięć — dziewiąty se strinja poljščina popolnoma s češčino, samó da je pri zadnji še neki plus, namreč preglas. Mi moramo pri teh čeških oblikah tedaj abstrahirati preglas, radi katerega imamo á (ker je naslednji zlog trd). Če bi v češčini ne bilo preglasa, imeli bi gotovo pítý, devítý (pietý) etc. in to so bile tudi starejše oblike, katere se popolnoma ujemajo s poljščino. Zakaj tedaj v poljšč. odgovarja stsl. pętь oblika pięć, stsl. pęti pa piąć, kaže nam jasno češčina, v prvem slučaji je v češčini kratek samoglasnik (pět), v drugem pa dolgi (píti).

To strinjanje češčine s poljščino gotovo ni slučajno. Ker vidimo, da ima mnogokrat poljščina tudi tam á, é, ó, kjer so ti samoglasniki v češčini dolgi, smemo sklepati, da je tudi pri prehodu ę v ą in narobe isti pojav in isti odnošaj kakor pri a : á. Meni se dozdeva popolnoma verjetno, da je že staropoljščina pri nosnih samoglasnikih razločevala kvantiteto, toda da bi bila imela samó jeden nosni samoglasnik, kateri se je razločeval po kvantiteti, tega ne morem verjeti, če se ne dokaže, kako je iz dveh nosnih samoglasnikov postal jeden nosnik ą (= an).

Kaj pa z *an* v staropoljskih spomeníkih, ni to dokaz, da je res nekdaj poljščina imela samó ą (= an)? Po Jagićevem mnenji (Archiv X, 256) je ą (= an) srednja stopnja med ą — ę; pri tem se pa ne sme pozabiti, da v staropoljščini v mnogih primerih znači *a* glas *á*, t. j. glas, ki stojí zeló blizu *o* tako, da je v mnogih slučajih *an* čitati *on*, kar je sedanji ą.

V. Oblak.



IV.

Die Evangelisch-Reformirte Kirche Cristo Salvatore (vormals S. Silvestro). Beitrag zur Geschichte des Evangeliums in Triest von A. Venetianer. Triest und Leipzig. Verlag von Julius Dase 1887. Stranij 115, cena gld. 1.80.

(Konec.) [1]

Rimska cesarja Valerijan in Galijén sta zelo proganjala in silila kristijane, naj časté poganske malike. Živela je ondaj v Trsti odlična krščanska vdova imenom Epifanija sè svojima pobožnima hčerkama, štirinajstletno Evfemijo in dvanajstletno Teklo. Ker se Evfemija ni hotela udati necemu imovitemu krivovercu Aleksandru, želel je ta maščevati se in jo pogubiti. Z njegovim povodom je zahtevala rimsko oblastvo, naj se obe devici sè šibanjem, z raztezanjem in raznim mučenjem primorati, da žrtvujeti Jupitru; a sestri ste vztrajali, zategadelj ukaže poveljnik Kvestilij dné 13. novembra 256. l. odseči jima glavi. Odvažna mati je lovila z ruto mučeniško krv, mazilila in pokopala trupli poleg druzih mučenikov. Kder je denes cerkev Krista Spasitelja (bivša sv. Silvestra), baje se da je bilo prebivališče teh dveh mučenic; vsaj tako nam javlja vzidana mramorna plošča: „Tergestum SS. Euphemiae. Et. Theclae Nobil. Virg. Et. P. M. Tergestin. Domicilium.

[1]) V zadnjem zvezku popravi te tiskovne pomote: Na 694. str. v 8. vrsti od zdolaj čitaj Evange*l*isch (nam. Evange*l*isch); na 696. str. v 10. vrsti od zgoraj čitaj v Trst*i* (nam. v Trst*u*).

Primum. Templum. Et. Cathedrale. Immaculatae. Virg. Oratorium. Restauratum. M.DC.LXXII, katero so po vsej priliki dali napraviti jezuvitje, ki so bili tedaj lastniki te cerkve.

Bez dvojbe so se po tem dogodjaji še kristjani tesneje združili, zbirali se, vkupno molili in opravljali službo božjo v tej hiši, da je postala s časom nekakšno krščansko bogomolje.

Različna so mnenja o prvotnem imeni te cerkve: ni izvestno, se je-li zvala sv. Silvestra, morebiti po rimskem vladiki Silvestri, ali kakor misle nekateri zgodopisni šušmarji, katerim ni dati vere, imenovala bi se bila cerkev ‚sv. Marije' (Santa Maria Maggiore) in spet tretji trde, da se je klicala samo ‚devíška hiša'. Da je cerkev sv. Silvestra stala v 13. stoletji, dokazujo nam ohranjene listine. Verojetno je, da je od l. 1330.—1337. in često prej in pozneje nadomestovala stolno cerkev sv. Justa, ko so to prezidavali in povečavali. V prošlih vekih je bila v velikih čislih sosebno tržaškej odličnej gospôdi, ki je imevala v njej celó svoja grobišča. Mogoče da je bila uže izprva stolna cerkev, kajti sv. Justa je bila stoprav po 380. l. krščanska; poprej je stal tu kapitolinski hram.

Od l. 1540. do 1597. ali morebiti celó do 1616. l. se je vsako leto v adventi in v posti propovedalo v sv. Silvestra cerkvi in zdi se, da je bila izgubila poprejšnjo svojo veljavo, ko so propovedi prestale. Pozneje so prevzeli cerkev v Trst došli jezuvitje, zaradi česar so tekle pravde mej kapitljem, tržaško občino, vlado in jezuviti. Ko so si ti sezidali svojo prostorno cerker baš nasproti, oddali so sv. Silvestra cerkev 1672. l. bratovščini čistega spočetja, katerej je ostala do dné 31. sušca 1698. l.

Predno govorimo o poslednjem in za nas najvažnejšem četrtem poglavji, upotiti moramo strpljivega čitatelja na ‚črtico o Primoži Trubarji', natisneno v „Ljublj. Zvoni“ 1884. str. 41—45., ob katero se opira tudi naša knjiga.

Strasten protestantski privrženik ne more z mirno dušo in s hladno krvjó razpravljati o početnem razvijanji nove vere v šestnajstem stoletji; zato potrebuje tudi Venetianer več stranij zelo nedostojnim, ostre graje vrednim izrazom in nezasluženim ukorom proti katolskemu svečeništvu.

Izvor vsemu duševnemu življenju tržaškemu je bilo v minolih vekih Vlaško; tu so se naobraževali na vélicih učiliščih odlični trž. mladeniči; Benetke so jim bile vrhu vseh neprestanih prepirov najbližje odgojišče. Z italijanskimi mesti je bil Trst v rodi in tesno zvezan; ž njimi je delil žalost in radost. Iz Italije se je ugnelo reformacijsko gibanje, a baš od tod so nikle tudi bolestne kalí novej veri; jedva se prikaže, vidi uže pred seboj propad, v kateri se mora prekucnoti, kajti mej nižje slojeve je bila prodrla prepozno. Malone samo učenjaki in premožni odličnjaki so se brigali za

prosveto, napredek in novosti; preprost národ je ríl in brèl po temi. Imovitejše obitelji, nekateri duhovni, celó kanoniki in eden vladika so se bili oklenoli luterstva in tudi po nekaterih samostanih je bilo uže začelo vreti. Kratkovidni Kandler je pisal o tem gibanji vlaškemu zgodopiscu Cantúvu: »Tutto questo baccano doveva produrre l' alzamento della lingua slava« (ves ta hrup bi bil moral razširiti in povišati slovanščino), o čemer pa vsaj v Trsti ni govora. Uže okolo 1520. l. je bilo tu mnogo novovernikov vzlasti mej plemenitimi meščani, ki so pridno brali Lutrove spise. Akotudi ne bi bil Trst z Nemško v tesnej trgovskej zvezi, ki je zelo pospeševala in olajševala ob enem i književanje, vender ne bi bile ostale luterske knjige podpolno nepoznane trž. prebivalcem, — saj so bile blizu Benetke, katere so bile prometno središče in kder so se neutrudno tiskala nova izdanja. Dovolj razlogov je zatorej bilo, ako je dné 16. avgusta 1523. l. mestni podnačelnik Dr. Lallo z mestne palače objavil nadvojvode Ferdinanda ital. edikt z dné 14. junija istega leta:

„Per parte et special commissione del Sp. Messer Sigismondo Lallo Doctor in Utroque, Vice Capitaneo de la Cita de Trieste, et Spet. S. Judici, et in executione de li generali mandati e lettere del Serenissimo, inclito S. S. Ferdinando per lo Dio grazia P. et Infante de le Spagne, Archiduca d' Austria, Duca di Borgogna etc. Signor nostro Clementissimo comandemo, che atteso li edicti et generali mandati facti sì per el Santissimo padre de felice recordatione Papa Leone decimo, che per la Cesarea et Catholica Maestà etc. sel se ritrovasse qualche libro facto per frate Martino Luter del Ordine de S. Augustino, o de qualche suo discipulo o sequace, debia tal libri et sue scripture già date fora o che se desseno in futuro de che sorte et condition voglia esser che in termine de 3 zorni li debia a haver presentadi al Regimento de questa Cita a zio se possa exequir quello che comanda et vole la Serenità del prefato Serenissimo P. Archiduca d' Austria etc. per che sono maledeti et reprobati: Comandando a chadauna persona de che condition la se sia che sapiesse o cognoscesse de tali libri o scripture, che subito et incontinenti li voglia notificare al prefacto Regimento de Trieste et questo soto pena de la disgrazia et gravissimo castigo del prefato Serenissimo P. Signor nostro. — 1523. Indictione X, die vero Dominico 14. Junii etc.[1]) Ta prepoved je malo koristila, kajti Ferdinand je bil prisiljen strože postopati s tržaškimi stanovniki. Dve leti pozneje t. j. 1525. l. je ukazal, da se ne smejo v bodoče nastavljati več učitelji bez škofovega dovoljenja in prodajati zabranjene knjige, temveč izročiti se jih mora oblastvu; niti pogovarjati bi se ne bilo smelo o Luterji. Tudi ta ostrôta je imela malo uspeha; luterstvo je tlelo dalje in dné 19. aprila 1528. l. je pod-

[1]) Codice Diplomatico Istriano V.

načelnik Peter Bachino čital zbranemu mestnemu svétu cesarja Karla V. pismo, ki najstrožje veleva izruti in iztrebiti nova krščanska načela, katerim je bilo udanih premnogo meščanov iz vseh staležev.

Vladiki Petru Bonomu, jako vplivnej osobi, kanclerju in tajnemu svétniku cesarskemu, služil je uže 1526. l. Primož Trubar, o katerem se piše, da se je porodil 1508. l. (nekateri so ustanovtili celó dan); pisec pričujoče ocene pa ni še o tem natanko osvedočen, kajti vse nekam kaže, da mož je moral biti starejši. Bil je škofov miljenec; sam hvali vladiko kakor najboljšega svojega podpornika in dobrotnika, ki ga je upotil k vsemu dobremu, obavil mu 1527. l. duhovsko prebendo v Loki pri Ratečah in tudi sam ga posvetil. Kmalu potem je Trubar začel propovedati evangeljski in bil kakor govornik tako na glasi, da so ga poklicali v Ljubljano. Pisatelj trdi, da se je bil Trubar vnel uže v Trsti za novo vero in da jej Bonomo ni bil prenasproten. Ta neopravičeni sum letí nánj zaradi pretesne zveze s Trubarjem, dalje ker je bil kesneje neki Bonomo prognan iz Trsta in ker se je ljubljanska obitelj Bonomo, ki je bila v rodi s tržaško, potezala za luterski nauk. Preveliko se mi zdi tudi očitanje na 82. in 83. str.: „so viel ist sicher, dass Einer in der Stadt war, der seine evangelische Gesinnung unverhüllt bekannte und durch seine Thaten bezeugte und Jedem zur Nachahmung empfahl, und dieser Eine war der Bischof Bonomo; und ihm am nächsten stand Truber, der Presbyter Primus, der jeden Fortschritt mit Jubel begrüsste und förderte.“

Počasi brez hrupa se je širilo luterstvo po Trsti, kajti v preprost narod ni mogla na mah prodreti mlada misel; „auch musste man den Zustand des niederen Volkes berücksichtigen, welches zum Theil der damals geistig sehr tief stehenden windischen Race angehörte und schrecklich abergläubisch war“, pravi Venetianer. Dr. Melh. Cerroni in Peter Giuliani sta bila novemu nauku poglavitna pospešnika, ki sta izvestno pregovorila vladiko Bonoma, da je poklical v adventi 1541. l. iz Italije v Trst slovečega govornika propovedat ljudstvu o spasonosnih resnicah. Ta propovednik je bil redovnik „Giulio“ iz Milana, sin Stefana della Rovere. Zaradi njegove zgovornosti so ga povsod radi poslušali: v Tortoni, Monci, Bolonji in drugod, a obdolžili so ga bili razkolništva in obtožba je morala biti zelo znatna in njegovo opravdanje ne prelehko, kajti dve leti so stvar preiskavali; mej tem časom seveda ni smel javno govoriti. Na ukaz papeža Pavla III. je bil Julij vender v juniji 1540. l. tožbe oproščen in bilo mu je zopet dovoljeno propovedati, samo vzdržavati bi se bil moral v bodoče enacih preteravanj. Tega moža se je Cerroni trudil dobiti v Trst. Iz početka se je Julij bal priti, dokler ni prejel septembra meseca 1540. l. Bonomovega pisma, s katerim ga poziva, naj pride, „perchè trovarete cum verità tutto quello che vi harà

promesso et predicto maistro secundo" (t. j. Celio, Julijev prijatelj). Na to prijazno vabilo je prišel in dobil stanovanje v frančiškanskem samostani (kder je denes cerkev starega sv. Antona). Prijatelja bi mu težko bila svetovala to, da nista bila prepričana, da se redovniki ne bodo temu protivili; tem menj se je bilo tega bati, ker je v njih cerkvi propovedal Primož Trubar, katerega je bil vladika postavil „zum Predigen in windischer Sprache." Izvestno in z listinami je podprto, da je Trubar 1540. in 1541. l. prebival v Trsti in sam Julij pravi, da ga je tukaj spoznal 1540. l. in vé, da je „familiar del veschovo" in da „ha la lingua schiavona." Trubarja omenja tudi Cerronijevo pismo, iz katerega se daje razbrati, da je tedaj stalno živel tu; zatorej naj si umiri svést g. A. Fékonja, ki navaja v „Ljublj. Zvoni" 1884. na 90. stráni ono uže poprej znano Trubarjevo „curriculum vitae" in ki se nekako čudi, da pišem: v Logi(?), in ne: v Loki. [1]) Moj vprašaj v oklepih pomenja, da sem sumil, ni-li Trubar bil razven imenovanih krajev vsaj po imeni še kde drugde bliže Trsta n. pr. tudi v kakšnem Logi (Logu); saj g. F. vender sam pripoznava, da je „curriculum" nekoliko zmeden ter ne povse jasen in da ima Trubarjevo življenje temnih stranij. Bog vé, kaj nam bodočnost še prinese na beli dan!

Po škofovej želji je propovedal Julij v adventi o verskih členih, desetih zapovedih božjih in o molitvi gospodnji. Kako je propovedal, izvaja se lehko iz učinkov, ki so jih vzbudili njegovi govori, v katerih je šibal celó vladičino ravnanje. Splošno gibanje je nastalo in napósled so ga nasprotniki izgnali, čeravno so njega prijatelji izkušali utešiti in udržati ga.

Iz Jennerjevih zapiskov vemo, da je dné 12. sečna 1541. l. propovedal v cerkvi sv. Silvestra glasovit govornik, zaradi katerega so bili prinesli propovednico iz sv. Justa cerkve in dovêli gred in desek za ograjo ogromnemu narodu, ki je vrvil od vseh stranij poslušat znamenitega moža, čegar ime nam ni ohranjeno. Pisatelj trdi, da ta ni bil Trubar, dasi je bil vešč i vlaškemu jeziku. Znano je, da se je v cerkvi sv. Silvestra propovedalo v adventi in v posti, in ker tu ni bilo propovednice, prinašali so iz stolne cerkve sv. Justa leseno leco. A dné 12. februvarja ni bil nì advent nì post. Zgodovina pravi, da vladika ni bil zadovoljen z govornikom, da ga tudi ni on poklical, temveč nasprotniki in da je bilo nastalo veliko razburjenje po mesti zaradi njega.

V 7. dan aprila 1541. l. vabi Cerroni zopet Julija v Trst z obširnim pismom, v katerem mu razlaga trž. verske razmere in pravi med ostalim: „Questa mattina che siamo alli sette presbiter primus mi ha detto che . . .', (nadaljevanje nema nikakeršne važnosti za nas). Iz tega lista spoznavamo, da se je število evang. vernikov še vedno množilo. Julij se ni več vrnol;

[1]) Prim. „Ljublj. Zvon" 1884. str. 43.

iz Trsta je bil šel v Benetke, kder je imel v cerkvi sv. Kasijana 22 postnih propovedij, s katerimi je bil zelo razpalil národ. Sumnja je letela nánj, da slepí ljudstvo; preiskali so mu dom in našli mnogo sumnjivih knjig in listov, med njimi tudi pet pisėm iz Trsta: dve Cerronijevi in tri od necega visocega cerkvenega dostojanstvenika. Julij je zagovarjal nedolžnost trž. pisem in se branil, da je dober kristijan in ne rázkolnik, — a brez uspeha, kajti dné 29. avgusta je bil odveden k sv. Ivanu v Bragoro v ječo, kder je bil opasno zbolel. Zaman so bile njegove in zdravnikove prošnje, naj ga pošljejo v drug kraj. Obsojen je bil na jedno leto zapora, prognan za nadaljna štiri leta iz Benetek in Trsta in zabranjeno mu je bilo za vselej propovedanje in izpovedavanje.

O vzámnih ali velikonočnih praznikih nastopnega leta ga je ljudstvo željno pričakovalo v Trsti, a veselje se promeni v žalost, kadar zvé njegovo usodo. Po dostalej kazni hotel je Julij opravičiti svoje postopanje: izdajal je v ta namen knjižice in duhovita pisma, a boječ se javne sodbe, samo pod izmišljenima imenoma: Girolamo Savonese, ali: Di Gratia Dio di Monte Santo, kakor je bila tedaj navada. Tudi naš Trubar se je imenoval na naslovnih listih prvih dveh svojih knjig 1550. l. ‚Philopatridum Illiricum‘ ter ‚aniga Peryatila vseh Slouencou‘.

Čeravno niso imeli luterci v Trsti pravih voditeljev, širila se je vender nóva vera in javni postni govori so se nadaljevali v cerkvi sv. Silvestra. Marcija 1544. l. je propovedal o luterskih naukih neki duhovnik. Napeli so zoper njega pravdo, ker govori njegovi „putivano di Luteranismo“. V mestnem arhivi je našel Venetianer, da je bil ta propovednik eremitski redovnik Serafin.

Bonomov naslednik je bil senjski škof Fran Josefič Risano, a prišel ni v Trst; sumežljiv krivoverstva bil je prognan. Stoprav 1549. l. so imenovali za trž. vladiko Španjca Antona Peregueza Castilegija, ki je bil neutruden progonitelj novovercev. Takoj dné 3. oktobra je prišel v mestno zbornico, bral papeževo pečatnico ali bulo in zatem velel zbranim, naj se v dvorani razdelé: papeževi privrženiki naj stope na jedno stran, soperniki njegovi na drugo, da se oboji spoznajo; a to se ni zgodilo, ker so mu mestni svétniki odgovorili, da se v teh prostorih glasuje samo tajno. Prevročemu vladiki je mesto o vsakej priliki nasprotovalo in večkrat prosilo cesarja, naj jim pošlje drugega škofa, kar se je napósled tudi zgodilo: Castilegijo je šel v sardinski Cagliari za nadvladiko. Na njega mesto je prišel 1559. l. Ivan Betta, ki je bolehen zvečine živel v Gorici. Celó nastópnik njegov Repić ali Rapiccio je tožil nadvojvodi Karolu, da Trst ni še očiščen razkolnikov. Nadvojvoda zahteva dné 15. septembra 1566. l., naj se mu oznane imena vseh ónih, ki šire po mesti luterska načela in dné 7. novembra 1567. l. zelo hvali vladiko, da je

uspešno trebil novovernike. Vender iztrebili in razgnali jih niso bili povse nì njegovi nasledniki, dokler se niso v prvih desetletjih 17. veka ustanovili jezuvitje v Trsti.

L. Žvab.

LISTEK.

Fran Levstik. † Kakor naznanja bralcem »Ljubljanskega Zvona« na prvi stráni denašnjega lista natisneni smrtni list, umrl je dné 16. novembra t. l. ob 9. uri dopóludne v Ljubljani v tistih prostorih, kjer je bival véliki naš Preširen pred svojo preselitvijo v Kranj, po triletnem bolehanji in po hudi smrtni borbi, zadnje čase trpèč grozne muke, lepo spravljen z Bogom in svetom, slavni naš Levstik, prvák pesnikov in jezikoslovcev slovenskih. Mož izredne samostvorne pesniške nadarjenosti in žive domišljije, neupoglivega značaja in plemenitega srcá, ogromne učenosti in krepkega duhá, poln neusahljivega humorja in peréče satire, sebi in drugim oster sodník in neizprôsen kritik, poleg Preširna največji pesnik, poleg Miklošiča najizvrstnejši jezikoslovec naš, ustvaril je Levstik v pesništvu in pripovedni književnosti toliko nedosežnih umotvorov, da je ž njimi, kakor tudi z jezikoslovnimi in kritičnimi spisi svojimi, v mnogih ozirih preosnoval pesništvo, pesniško tehniko in pisavo našo.

Res je sicer, da národ naš pesnika Levstika ne pozná tako dobro, kakor Stritarja ali marsikoga drugega in da ga vé prav ocenjevati v tem oziru samo tesno kolo prijateljev njegovih, na katere z brezozirno grajo ni menj vplival, nego li z brezkrajno prijateljsko požrtvovalnostjo svojo; a to se dá razlagati iz tega, ker se je Levstik pri pesmih svojih zadnja leta v »Vrtci« in »Zvonu« skrival pod najraznovrstnejša znamenja in imena ter od leta 1860. nobene pesmi (razven »Lesník« leta 1870.) ni priobčil s podpisom svojim, tako n. pr. podpisaval se je v Stritarjevem »Zvonu« I.: Kamenski, Radovan, Borislav, M—c., N. O., K—s., A. Z., M. P. in v »Ljubljanskem Zvonu«: Staníslav, Braníslav, Molčíslav, Podlomski, Premrl, Kovač, Malej, Sekač, Sómrak, Rázpotnik; v »Vrtci« je imel pa do malega v vsakem listu drugo ime. Splošen pregled o njegovem pesniškem delovanji bode možen šele tedaj, ko se zbrane izdadó pesmi njegove. — V vsem pisateljevanji svojem se je ravnal po svojih besedah:

»A kadar se oglasíti veljá,
Odprì na stežáj vse duri srcá,
Zavpij, da vsa ušesa bodo polne,
Če tudi se náte vesoljni svét kolne.«

Resnične so besede, katere prof. Marn piše o njem: »Bil je Fr. Levstik pesnik pa jezikoslovec, katera sta se velikrat borila v njem, in on sam, reči se smé, živel je v vednih borbah in v hudih borbah končal življenje.«

Pogreb, dostojen takšnega velikega pisatelja, oskrbelo mu je »Slovensko pisateljsko društvo«, katero se hoče pobriniti tudi za to, da se pokojniku postavi na grob kamenit spomeník. V ta namen priredi omenjeno društvo javno predavanje o življenji in delovanji pokojnikovem in takrat bode tudi našemu listu prilike, kàj več izpregovoriti o Levstiku ter oceniti književne zasluge njegove. Za danes omenjamo le še to, da se, hvala Bogú, ni potrdila govorica, da je pokojnik pred smrtjo sežgal pesmi svoje. Našli so jih mnogo v ostalini njegovi, dokaj še ne natisnenih, in za to, da se je ostalina njegova lepo ohranila in uredila, moramo največjo hvalo védeti gospodu Emilu Guttmanu, c. kr. finančne prokurature adjunktu, ki je bil zadnje mesece poleg č. g. župnika patra Kalista Medića pokojniku iskren prijatelj in mračni duši njegovi veren tolažnik.

Kita na grob Levstiku.

Kjer zigrava s konjcem Arabec ogôrel
In razpenja mu Arabka šátor bel,
Oj, od tam priplul je óndan črni ôrel,
Črni orel — smrti bele črni sel. . . .

In uzrlo ga je tožno jutro rano,
Odgrnivši tème nočne žalni prt:
Ko obkrožil trikrat belo je Ljubljano,
Na perotih, oh, nesoč — turôbno smrt. . .

* * *

Le razplakaj, jutro, žalostno si lice,
S tábo jadno bode plakal mnog zemljan:
Starci, mladci in z ženicami device,
V rôdu in med brati, kjer naš gòlk je znan.

Póčila je struna na slovenski liri,
Póčilo je trudno pevčevo srcé,
Usehnili so nesmrtnih pesnij viri,
Usehnilo je ljubezni vse morjé. . . .

Zrušil se slovenstva steber je mogočen,
Zrušil v grob se najzvestejši je Sloven,
Padel pesnik diven, poštenjak odločen,
Mrtev ljubljen brat je naš — značaj jeklen!

Z nežnimi je glasi jedro trdo družil,
Veselíl Slovenom in blažil srcé,
Govor nam je likal, znanosti le služil,
Uke svoje z deli moškimi krepé. . . .

Rabil mehko deblo je slovenske lipe,
Kakor rabi trdi marmor vešč kipar,
Stvarjal z bistrim umom vekovite kipe,
Stavil spomenik si v nas je za vsekdar!

Naj si kruti môči sile je ognjene
Sladke pesni mu predal klevetni krik:
Dokler se glasila pesen bo Kamene,
Med Sloveni bo slavil ga — levji stik!

Miloš Kosan.

»Die österreichisch-ungarische Monarchie in Wort und Bild.« Bralcem »Ljubljanskega Zvona« je znano, da je presvetli naš cesarjevič Rudolf zasnoval preimenitno literarno in umetnostno podjetje, izdavanje ogromne knjige »Die österreichisch-ungarische Monarchie in Wort und Bild«, kateri je namen, verno in točno opisati našo monarhijo in vse narode, ki prebivajo v nji, v lepi besedi in umetnostno krasnih in dovršenih slikah. V zvezku, ki se zdaj pripravlja za natisek, pride na vrsto vojvodina *Koroška* in *Kranjska* in poknežena grofija *Goriška* in *Gradiška*. Da opišejo *Kranjsko*, povabil je cesarjevič Rudolf, *osemnajst* sotrudnikov in dotični oddelek bode obsezal naslednje razprave: 1. Karakteristične zemljepisne slike dežele Kranjske (2 poli), pisatelja: *Peter pl. Radics* in *Amand baron Schweiger-Lerchenfeld.* — 2. Kras in pojavi na njem (1 polo), pisatelj: *Fran Kraus.* — 3. Prazgodovina Kranjske in nje zgodovina za Rimljanov (pol pole), pisatelj *Karl Deschmann.* — 4. Zgodovina Kranjske od ljudskega preseljevanja do sedanjega časa (1 polo), pisatelj *Fran Levec.* — 5. Narodopis Kranjske, in sicer: *a)* národno življenje Slovencev (2 poli), pisatelj prof. *V. Urbas* v Trstu; *b)* slovenske národne pesmi, pravljice in pripóvedi (1/4 pole), pisatelj prof. *Ivan Scheinigg* v Celovci; *c)* gradovi, gradbe selišč in tipi kmetskih hiš (1/2 pole), pisatelj prof. *Ivan Franke* v Kranji; *d)* Kočevarji (1 polo), pisatelj prof. *Julij Schröer* na Dunaji. — 6. Arhitektura, slikarstvo in plastika, in sicer: *a)* spomeniki iz srednjega veka (3/4 pole), pisatelj prof. *Ivan Franke* v Kranji; *b)* renesanca in novi vek (3/4 pole), pisatelj spiritual *Ivan Flis.* — 7. Muzika (1/4 pole), pisatelj c. kr. vladni svetovalec *dr. Frid. Keesbacher.* — 8. Književnost, in sicer: *a)* slovenska književnost (1 polo), pisatelj prof. *dr. Gregor Krek* v Gradci; *b)* nemška književnost (1/4 pole), pisatelj prof. *Eduard Samhaber.* — 9. Národno-gospodarsko življenje (1 polo), in sicer: *a)* poljedelstvo in gozdarstvo, pisatelj tajnik *Gustav Pirc; b)* rudarstvo in plavžarstvo, pisatelj c. kr. rudniški nadsvetovalec *Ivan Novák; c)* industrija, trgovina in promet, pisatelj ces. svetovalec *Ivan Murnik; d)* hišna industrija in mali obrt, pisatelj c. kr. obrtni nadzornik *dr. Valentin Pogačnik* v Gradci. — Slovenski jezik in njega razvoj po vseh slovenskih pokrajinah opiše direktor *Jos. Šuman* in dotični

članek izide pri Štajerski; národno življenje štajerskih in koroških Slovencev, njih národne šege, pesmi, pravljice in pripóvedi, opišejo prof. *Fr. Hubad* v Gradci, prof. *Ivan Scheinigg* in župnik *Francisci.*

Oddelek o Kranjski bode obsezal 12—13 tiskovnih pôl velike oblike in bode bogato ilustrovan. Izmed umetnikov, ki bodo sodelovali pri tem zvezku, povabljeni so dozdaj naši slikarji profesor *Ivan Franke* in brata *Jurij Šubic* v Parizu in *Janez Šubic* v Kaiserslauternu, a skrbeno je za tó, da pridejo tudi drugi *domači* slikarji v poštev.

Glavni urednik cesarjevičevi knjigi je c. kr. dvorni svetovalec vitez *Weilen* na Dunaji, kateremu je prideljen kot sourednik za stvari, ki se tičejo národa slovenskega, dvorni svetovalec prof. vitez *Miklošič.*

Da bi se osebno dogovoril s sotrudniki na Kranjskem, prišel je gospod dvorni svetovalec *J.* vitez *Weilen* v Ljubljano ter je dné 22. novembra t. l. v dežélni dvorec k dežélnemu glavarju grofu *Thurnu* povabil dotične gospode na razgovor. Seja, katere so se udeležili gg. Deschmann, Flis, Franke, dr. Keesbacher, Kraus, Levec, Murnik, Pirc, Radics, Samhaber, trajala je od 5—7. ure zvečer. Gospod dvorni svetovalec je v dolgem, nad jedno uro trajajočem govoru razložil namen in osnovo cesarjevičeve knjige, poudarjal, da mora biti pisana objektivno in popularno ter se napósled z vsakim navzočnih gospodov sotrudnikov podrobno domenil o njegovi nalogi. Zahvalivši se vsem gospodom za udeležbo, izrekel je konečno, da je preverjen, ka gospodje sotrudniki spišejo patrijotično knjigo, dostojno čudovito lepe dežele Kranjske.

Zborujoče sotrudnike pa je iznenadilo brzojavno pozdravilo, katero je z dvora na Dunaji poslal presvetli cesarjevič in katero slôve tako:

»*Wien, Hofburg.*

Hofrath Ritter von Weilen beim Landeshauptmann Grafen Thurn, Laibach.

Ihnen und allen Mitarbeitern herzlichste Grüsse und wärmsten Dank für die Mitwirkung an unserem patriotischen Werke! Rudolf.«

Navzočni sotrudniki so se cesarjeviču takoj zahvalili na tem pozdravu in napósled je še g. cesarski svetovalec *Ivan Murnik* povzel besedo, iskreno se zahvalil gospodu dvornemu svetovalcu ter ga prosil v imeni navzočnih, naj blagoizvoli presvetlemu cesarjeviču o priliki tudi ustno poročiti najudanejšo zahvalo za njegov trud, ki ga ima s tem, da se v vélikem Njegovem delu dostojno oslavi tudi dežela Kranjska.

Pozneje so se sotrudniki z ljubljanskim županom *Grassellijem,* direktorjem *Šumanom* in slikarjem *Jurijem Šubicem* vred zbrali v hôtelu »pri Slonu« ter v prijaznem razgovarjanji prebili večer v družbi gospoda dvornega svetovalca viteza Weilena, ki se je potem odpeljal dalje v Gorico in Trst. L.

Stritarjevi zbrani spisi. Presrčno mora veseliti vsakega prijatelja slovenskega leposlovja, ko vidi, kako lepo napreduje izdavanje Stritarjevih zbranih spisov, katero je zdaj dospelo do tretjega zvezka. Prvi obseza pesmi, drugi povesti »Svetinova Metka«, »Zorin« in »Gospod Mirodolski«, tretji se začenja s povestjo »Sodnikovi« Slovenci gotovo doslej še niso imeli tako strogo in kritično urejene pesniške zbirke, kakor je Stritarjeva. Čudimo se pesniku, da z dozdanjo lepo obliko proizvodov svojih na mnogih mestih ni bil zadovoljen, ampak je tu in tam pesmim svojim, predno jih znova pošlje med ljudi, dal drugačno obliko, tu prenaredil verz, tam ubral krepkejši stik ter sploh skrbel za to, da bi dosegel vrhunec dovršene pesniške tehnike. Od njega, ki je vsem sedanjim pesnikom našim pravi učitelj in národu našemu prvi živeči pesnik, moral bi se učiti ves pesniški narastaj, kako se je samemu sebi zatajevati in — napredovati. A tudi založnik Bamberg je poskrbel za tako zunanjo opravo, kakeršne doslej še nismo poznali v Slovencih. Krasno tiskani knjigi je priredil nič menj krasne platníce, na katere opozarjamo vse prijatelje

lepi knjigi naši. Platníce so dvojne vrste: od rujavega ali zelenega platna po 60 kr. za zvezek, ali pa od rujavega in sivega usnja po 90 kr. za zvezek. Kdor potrebuje za božični dar lepe knjige, temu priporočamo Stritarja v Bambergovi izdavi.

Dragotin Ripšl. † Dné 8. novembra t. l. je umrl v 68. letu dôbe svoje v Vidmu na Štajerskem slovenski pisatelj, čestiti gospod župnik *Dragotin Ripšl.* Porojen dné 1. novembra 1820. l. v Št. Jurji ob južni železnici, sin ondotnega učitelja, zvršil je srednje šole v Celji, bogoslovje v Gradci ter je pozneje kapelanoval po mnogih krajih južnega Štajerja. Od leta 1859. do leta 1864. bil je tudi vojaški duhovnik, pozneje pa župnik v Loki pri Zidanem Mostu in zadnjih dvanajst let v Vidmu za Savo. Koder je služil, povsod je spisal obširno in zanimivo farno kroniko, zložil je več pesmij, zlasti šaljivih, izmed katerih sta brata Ipavca nekatere uglasbila, ter objavil tudi poučno »Knjižico za kmete« o sadjarstvu. Pokojnik je bil vzoren duhovnik, blag človek, ljubezniv družabnik in iskren narodnjak. Bodi mu zemljica lahka!

Prenos Kopitarjevih kostij. Ker mestna občina dunajska opustí pokopališče Sv. Marka, kjer je pokopan jeden največjih sinov slovenskih, slavni jezikoslovec in zgodovinar *Jarnej Kopitar,* izprožila je »Matica Slovenska« misel, da bi se umrjoči ostanki njegovi prenesli v Ljubljano, in je v ta namen sestavila odbor, v katerem so bili zastopniki »Matice«, deželnega odbora kranjskega in mestnega odbora ljubljanskega. Tá odbor je naprosil g. *Ivana Navratila* na Dunaji, ter ga pooblastil pozvedeti in oskrbeti vse, kar je treba ukreniti o tej stvári. Toda ker je mestni magistrat dunajski pozneje sklenil, Kopitarja, »velikana učenosti«, na novem osrednjem pokopališči pokopati na ónem »častnem mestu«, katero je odločeno slavnim, na Dunaji umršim možém, zdelo se je odboru primerneje in tudi za Kopitarja našega častneje, da počiva v toli častni družbi na Dunaji, kjer je živel in deloval nad šestintrideset let. Kopitarjevi umrjoči ostanki ostanejo tedaj na Dunaji; prekopljejo in prenesó se ob troških dotičnega odbora na osrednje pokopališče in na grobu njegovem se postavi dozdanji (to seveda popravljeni in ponovljeni) spomeník, katerega so mu postavili l. 1846. prijatelji njegovi. Za vsakoletno olepšavo Kopitarjevega groba bode pa skrbel magistrat dunajski brez kakega povračila za take troške. Da se je ta domovinska stvar rešila tako ugodno, za to gre posebna zasluga g. Ivanu Navratilu, kateremu zategadelj tukaj izrekamo javno zahvalo.

»Matica Slovenska« je za leto 1887. začela razpošiljati knjige svoje. Vsak matičnjak jih prejme po troje.

Prva knjiga je »*Letopis Matice Slovenske*«, katerega je uredil *Fr. Levec.* V Ljubljani 1887, 8⁰, 386 str. Vsebina mu je ta: V prvem članku nam pripoveduje g. *dr Jos. Vošnjak*, »kaj človeštvo prideluje in uživa«. Spis je poln zanimivih podatkov, toda ni še dovršen, kajti g. pisatelj nam letos opisuje samó *rastlinske* prirodnine, drugi del o živalskih in rudninskih prirodninah pa hoče opisati drugo leto. — G. prof. *Davorin Karlin* nam podaje jako točno sestavljeno in baš letos času primerno kratko *zgodovino c. kr. nižje gimnazije v Kranji.* — G. *Ivan Navratil* nadaljuje temeljito razpravo svojo »Slovenske narodne vraže in prazne vere« ter zlasti nadrobno in korenito pripoveduje o kresu, o veliki noči, cvetni nedelji. — G. prof. *Ivan Steklasa* nam opisuje *Žigo Višnjegorskega*, prvega avstrijskega poslanca na turškem dvoru l. 1528. in za lepi spis njegov mu bode hvaležen vsak prijatelj domače zgodovine. — G. prof. *Anton Raič* razpravlja o znamenitem kajkavskem pisatelji vladiki *Petru Petretići* (1600—1667) in njegovih evangelijih, s čimer je izvestno močno ustregel vsem jezikoslovcem našim. — Z največjim zanimanjem bode bral vsak omikan Slovenec razpravo prof. *Ivana Šubica,* ki slôve: »*Voda s posebnim ozirom na pitno vodo in na ljubljanske razmere*«, kajti gospod pisatelj

nam v tem članku popularno in vendar jedrovito razpravlja vprašanje, katero je za vsak kraj, zlasti pa za stolico slovensko, največjega pomena. Želimo, da bi izborna razprava prof. Šubica sosebno v Ljubljani, kjer tako močno pogrešamo dobre vode, našla mnogo pazljivih bralcev. — Zadnja razprava slôve: »*Trije slovenski rokopisi iz prve polovice XVII. stoletja*« (spisal *Vatroslav Oblak*), v kateri nam pisatelj ocenjuje in v jezikovem oziru opisuje najprej rokopis slovenskih priseg, ki se hrani v vseučiliški knjižnici dunajski, dalje vinógradski zakon z leta 1644., in dolžni list z leta 1630. G. Oblak je priobčil letos v našem listu dolgo vrsto književnih poročil, v katerih je pokazal, kako temeljito pozna sodobno znanstveno filološko literaturo slovansko, kakor tudi zgodovinski razvoj oblik našega jezika. Tudi omenjena razprava je lep dokaz njegovega razsežnega in korenitega znanja. — Poslednji članek »Bibliografija slovenska«, katero je sestavil g. *Ivan Tomšič*, našteva nam 126 tiskovin, ki so prišle na svetlo leta 1886. (32 *menj* nego leta 1885.!). Konečno nam društveni tajnik g. *Evgen Lah* podaje točen pregled o delovanji društvenega odbora, o Matičinem imenji, o knjižnici njeni in o številu matičnjakov.

Druga knjiga je »*Vvod v modroslovje*«. Napredujočim Slovencem spisal *Fr. Lampe*, doktor bogoslovja in modroslovja, profesor bogoslovja. Tisek Blaznikovih naslednikov v Ljubljani 1887, 8⁰, 190 str. Knjiga obseza razven uvoda ta poglavja: I. pojem modroslovja, II. predmet modroslovja (dušeslovje, logika, noetika, metafizika, etika, estetika), III. metoda modroslovja, IV. pregled zgodovine modroslovja, V. modroslovje v vedah in v življenji, VI. kratek pouk, kako se je učiti modroslovja Morebiti nam bode prilike o tej knjigi izpregovoriti kàj več.

Tretja knjiga »Zabavna knjižnica«, II. zvezek: *Mrtve duše*. Ruski spisal *Nikolaj Vasilij Gogolj*, preložil *L. Podgoriški* (Gorenjec †). Tiskala »Katoliška Tiskarna« v Ljubljani 1887, 8⁰, 248 str. S tem romanom, jednim najboljših velike literature ruske, obogatila se je znatno pripovedna književnost naša.

Vsega imetja v posestvih, knjigah, novcih in vrednostnih popirjih je imela Matica 1886. leta 51.203 gld. 27 kr. (tedaj 64 gld. 46 kr. več nego leta 1885.). Po proračunu za leto 1888 imela bode Matica 3200 gld. za izdavanje knjig na razpolaganje (tedaj 100 gld. več nego leta 1887!).

Račun o zakladih, katere oskrbuje Matica, kaže nam, da znaša zaklad za Vodníkov spomeník 5420 gld. 25 kr., za Costov spomeník 1111 gld. 97 kr., za Vilharjev spomeník 313 gld. 93 kr., Jurčič-Tomšičeva ustanova za literarne namene 2370 gld.

Število vseh matičnjakov znaša 8 častnih, 318 ustanovnih in 1291 letnih, skupaj 1617 članov (121 več nego lani).

Pri knjigah, imetji in številu članov — povsod se nam letos kaže mal, a vendar lep napredek, in kar nas najbolj veseli, in kar nam je porok vedno lepšega razvoja tega prvega národnega zavoda našega, v društvu samem in zunaj društva vlada izboren red in blagodejna zloga poleg vstrajnega delovanja. Za vse to gre največja zasluga taktnemu postopanju društvenega predsednika, g. profesorja *Jožefa Marna*, in neumorni pridnosti in spretnosti društvenega tajnika g *Evgna Laha*.

»Das Dekanat Drachenburg von Ignaz Orožen.« — To je naslov knjigi, katera je nedavno prišla na svetlo v Cirilovi tiskarni v Mariboru ter obseza 580 straníj v 8⁰, velja pa 1 gld. 80 kr. — Č. g. Ignacij Orožen, stolni dekan v Mariboru, nam je po svojih zgodovinskih spisih že dobro znan. Že leta 1854. spisal je »Celjsko kroniko«. Od tega časa je marljivo nabiral gradivo, da nam podá zgodovino lavantinske škofije, t. j. tedaj skoraj vseh štajerskih Slovencev. Z zgoraj imenovano knjigo nam podaje gospod pisatelj že v šestem zvezku plod neumornega in požrtvovalnega delovanja svojega in čuditi

se moramo, da mu je še mogoče pri obilem drugem poslu tako vspešno delovati na znanstvenem polji.

V početku knjige nam podaje zemljepisne črtice dotične dekanije. Za kratkim odstavkom o turških vojskah v teh krajih stoji zanimiva razprava o kmetskih vstajah v jugovzhodnem delu Štirske l. 1515., 1573., 1635. in 1790. Ta odstavek je pisan poleg znanih virov po izvirnih spisih, kateri se nahajajo v štirskem deželnem arhivu. Na str. 19. do 31. vidimo, kako velikanskih žrtev sta kuga in lakota v jugovshodni Štirski zahtevali l. 1578. in 1645. do 1647. Poročila se pa opirajo večinoma na istodobna pisma, katera se nahajajo v znamenitem gorenjegradskem arhivu Poučne so tudi cerkvene razmere za reformacije. Potem se opisuje zgodovina posameznih farâ. Pisatelj zasleduje zgodovino posameznih krajev in cerkvâ daleč doli v srednji vek. Mnogo zanimivih zemljepisnih, zgodovinskih in kulturno-zgodovinskih poročil beremo pri popisu cerkva in krajev. Jako trudapolno je bilo tudi sestavljanje imenika duhovnikov, kateri so službovali v posameznih farah. Ta imenik seza pri nekaterih farah do početka trinajstega veka. Skoraj pri vsakem duhovniku se nahaja kratek životopis. Tu beremo tudi imena, katera so v slovenskem slovstvu dobro znana. Pri popisu posameznih gradov, tudi pri tistih, katere je uničil zob časa ali pa sovražna sila, nahajamo mnogo važnih podatkov in imenik dotičnih posestnikov. Istotako nam podaje knjiga imenik imenitnejših rodbin, katere so se rodile v posameznih farah.

Tako bode tudi ta knjiga velike važnosti za zgodopisca, kateri se loti zgodovine Slovencev, kajti knjiga nam podaje mnogo neprecenljivih virov in nam je dokaz, da je čestiti gospod pisatelj proučil mnogo oprašenih aktov v različnih arhivih. Nepotrebno bi bilo tedaj še posebej poudarjati, kako važne so Orožnove kronike za zgodovino národa slovenskega. Priporočamo pa to knjigo najtopleje slovenskim razumnikom, kateri se zanimajo za našo minulost. Dosedaj je gospod pisatelj izdal kroniko nastopnih dekanij: Maribor, Marnberg, Jarenina, Št. Lenart, Hoče, Cirkovci, Gornji Grad, Braslovče, Celje, Šaleška dolina, Laško in Kozje in knjigo: »Das Benediktiner-Stift Oberburg.«

Nedavno je bil čestiti gospod pisatelj odlikovan z redom železne krone tretje vrste, na čemer mu prav iskreno čestitamo! Želeli bi le še, da bi gospod pisatelj tako izvrstno početo delo tudi vspešno nadaljeval in zvršil. —n.

»Slovenski pravnik« bode s 1. januvarjem 1888. l. začel izhajati v *Ljubljani.* Ves program listu izražen je v njegovem imeni. Glavni namen mu bode pospeševati korektno slovensko uradovanje v slovenskih pokrajinah. Služiti ima torej v prvi vrsti praktičnim potrebam slovenskega juridičnega prometa. Vendar pa bode tudi odmerjen primeren prostor teoretičnim razpravam in je namenjen posebno mlajšim juristom za vadbe. Samó ob sebi je umevno, da se list ne bode pečal samó z juridičnimi, marveč tudi z upravno- in finančno-pravnimi vprašanji. Imel bode list tudi svoj feljeton ter prinašal male notice juridične vsebine, kakor tudi personalije.

In da ustrežemo večkrat izraženim željam, objavljal bode tudi najvažnejše rokóve v konkurznih in eksekutivnih stvaréh v slovenskih pokrajinah.

Sotrudniki so naprošeni, da pošiljajo rokopise *do 15. vsacega meseca* podpisanemu uredništvu in *za prvo številko do dné 1. decembra 1887. l.* najpozneje.

List bode izhajal prvi dan vsacega meseca po dve poli ter stal *4 gld. za vse leto.* — *2 gld za polovico leta.*

Naročnina naj se pošilja uredništvu in upravništvu, ki sta *v Frančiškanskih ulicah št. 16.*

Za uredništvo:

Dr. Alfonz Moschè.

„Ljubljanski Zvon"

Izhaja po 4 pole obsežen v veliki osmerki po jeden pot na mesec v zvezkih ter stoji vse leto 4 gld. 60 kr., pol leta 2 gld. 30., četrt leta 1 gld. 15 kr.
Za vse neavstrijske dežele po 5 gld. 60 kr. na leto.
Posamezni zvezki se dobivajo po 40 kr.

Lastniki in založniki: **Fr. Levec** i. dr. — Izdajatelj in odgovorni urednik: **Fr. Levec.**
Uredništvo in upravništvo v *Ljubljani,* v Medijatovi hiši na Dunajski cesti, 15.

Tiska »Narodna Tiskarna« v Ljubljani.

